

INHOUDSOPGAVE ACTA deel I

1	Dienst van Woord en gebed	
2	Pro-acte	artikel 1-52
3 Hoofdstuk II	De Kerkregering diakonale samenwerking inzake art. 19 KO diakonale samenwerking ABW en diakonie catechiseren studenten inzake art. 31 KO doop geadopteerde kinderen inzake art. 51 A KO	artikel 53-62 artikel 53 artikel 54 artikel 55 artikel 56 artikel 57 artikel 58 artikel 59-61 artikel 62
4 Hoofdstuk III	De Eredienst spreekconsent studenten militairen overeenkomst IKON radio- en t.v.-uitzendingen leessamenkomsten	artikel 63-70 artikel 63 artikel 64 artikel 65 artikel 66-67 artikel 68-70
5 Hoofdstuk IV	Evangelisatie en zending geen deputaten evangelisatie geen deputaten voor verhouding zending en evangelisatie positie missionaire dienaren missiologische opleiding evangelieverkondiging onder de Joden	artikel 71-76 artikel 71 artikel 72 artikel 74 artikel 73, 75 artikel 76
6 Hoofdstuk V	Opleiding tot de dienst des Woords uitbreiding vooropleiding verslag deputaten-curatoren herbenoeming M.E. Hoekzema herbenoeming drs. H. van Veen verslag deputaten-financieel	artikel 77-81 artikel 77 artikel 78 artikel 79 artikel 80 artikel 81
7 Hoofdstuk VI	Buitenlandse kerken	artikel 82-112
8 Hoofdstuk VII	De Hoge Overheid	artikel 113-114
9 Hoofdstuk VIII	Synodalia	artikel 115-128
10 Hoofdstuk IX	Particularia inzake artikel 11 KO geding Grootegast - ds. Joh. Hoorn	artikel 129-131 artikel 129 artikel 131

11 Hoofdstuk X	Varia Contact Christelijke Gereformeerde Kerken	artikel132-133 artikel132-133
----------------	---	----------------------------------

12 Hoofdstuk XI	Post-acta benoemingen voorlopige sluiting	artikel134-139 artikel 134 artikel 139
-----------------	--	--

13 **Bijlagen**

A Rapporten van deputaatschappen

- 1 Rapport studie-deputaatschap over diakonale samenwerking
- 2 Rapport deputaten voor bestudering van de liturgie in 'leessamenkomsten'
- 3 Rapport deputaten geestelijke verzorging militairen
- 4 Rapport deputaten radio- en t.v.-uitzendingen
- 5 Rapport deputaten missiologische opleiding
- 6 Rapport deputaten-curatoren Theologische Hogeschool
- 7 Rapport deputaten Hoge Overheid
- 8 Rapport deputaten Bijbelvertaling
- 9 Rapport deputaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken
- 10 Aanvullend rapport deputaten BBK

B Andere zaken

- 1 Brief van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken
- 2 Instructies voor het financieel beleid van generale synoden
- 3 Rapport inzake het gevoelen van ds. Joh. Hoorn, 'De roeping zich bij de kerk te voegen'

INHOUDSOPGAVE ACTA deel II

1	Pro-acta	artikel140-167
2	Hoofdstuk I De Leer	artikel168-186
	Belijdenis van Nicea en Athanasius	artikel 168
	Uniformiteit teksten gereformeerd kerkboek	artikel 169
	brief J. Zwart, Apeldoorn	artikel 170
	Kort Begrip	artikel 171
	Begeleidende teksten drie formulieren en lijsten van psalmen en gezangen	artikel 172
	Comma Johanneum en art 9 N.G.B.	artikel 173
	teksten in de marge bij art 9, 34 en 35 N.G.B.	artikel 174
	Schriftbewijs bij N.G.B.	artikel 175
	De Dordtse Leerregels	artikel 176
	idem veroordeling van de dwalingen	artikel177,178
	Deputaatschap voor generaal synodale publikaties	artikel 179
	Heidelbergse Catechismus; N.G.B.	artikel 180
	Liturgische formulieren en gebeden	artikel 180a
	Schriftbewijs bij H.C.	artikel 181
	Schriftbewijs bij Kort Begrip	artikel 182
	Schriftcitaten in N.G.B.	artikel 183

	Liturgische formulieren en gebeden	artikel 184
	Teksten in de marge bij liturgische formulieren	artikel 185
	Brief van de predikanten Tj. Boersma, Joh. Francke en P. v. Gurp	artikel 186
3	Hoofdstuk III De Eredienst	artikel 187-223
	Liturgische formulieren en gebeden	artikel 187
	Orden van dienst (wijzigingen)	artikel 188
	idem (verzoek Zutphen)	artikel 189
	idem (brieven van de predikanten J. Klamer, J.M. Goedhart, H.J. Siegers)	artikel 190
	idem (wijzigingen)	artikel 191
	Psalmberijming -eventuele selectie uit IKB.	artikel 192
	idem	artikel 193
	idem	artikel 194
	idem	artikel 195
	idem	artikel 196
	idem	artikel 197
	Brief dr. M.J. Armzen overberijming 1773	artikel 198
	Verzoek tot verlenging toetsing psalmberijming	artikel 199
	Verzoek Nijverdal inzake berijming 1773	artikel 200
	Psalmberijming (brief S. Zwart, Koog aan de Zaan)	artikel 201
	IKB (verzoek Brunssum-Treebeek)	artikel 202
	Werkwijze vaststelling psalmberijming	artikel 203
	idem	artikel 204
	definitieve vaststelling psalmberijming	artikel 205
	idem	artikel 206
	idem	artikel 207
	Nota selectie IKB	artikel 208
	Evaluatie werkwijze commissie psalmberijming	artikel 209
	Vaststelling psalmen	artikel 210
	Uitgave nieuwe psalmbundel	artikel 211
	'Enige gezangen' (revisieverzoek J. Lommers)	artikel 212
	idem (uitstel vaststelling bundel)	artikel 213
	idem (revisieverzoek ta.v. Gez. 3 3)	artikel 214
	idem (bezwaren tegen berijming Jan Wit)	artikel 215
	Bespreking bundel 'Enige Gezangen'	artikel 216
	Vaststelling gezangen	artikel 217
	Melodieën gezangen	artikel 218
	Tekst 35 gezangen	artikel 219
	Berijmingen Schriftgedeelten	artikel 220
	Samenstelling en nummering bundel gezangen	artikel 221
	Lijst van psalmen en gezangen	artikel 222
	Hoofdletters en aanhalingstekens in kerkboek	artikel 223
4	Hoofdstuk VIII SYNODALIA	
	Financiën van de synode	artikel 223a
5	Post-acta	artikel 224-227
6	Lijst van de agenda	
7	Lijst van de presentie	
8	Chronologisch overzicht van de vergaderingen	

- 9 Bijlagen**
I Rapport van de deputaten voor de psalmberijming
II Rapport van de deputaten 'Enige Gezangen'
III Rapport van de deputaten voor de herziening van het kerkboek
- 10 Register**

ACTA VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND, SAMENGEKOMEN TE HEEMSE OP

WOENSDAG 25 APRIL 1984

PRO-ACTA

Artikel 1

Opening

Namens de raad van de Gereformeerde Kerk te Heemse, die door de Generale Synode van Arnhem 1981 was aangewezen als samenroepende kerk voor de eerstvolgende generale synode, opent ds. H.D. van Herksen de vergadering van afgevaardigden der kerken.

Hij laat zingen Psalm 19 : 3, 4, 6, leest 2 Petrus 1 en gaat voor in gebed.'). Daarna spreekt hij het volgende openingswoord:

Hooggeachte aanwezigen,

Uit naam van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Heemse roep ik u allen een hartelijk welkom toe. Allereerst u, afgevaardigden van de 9 particuliere synoden, die u in het begin van dit jaar gekozen en benoemd hebben.

U - 36 in getal - ontving de eer en de opdracht hier te zijn als de meeste vergadering van De Gereformeerde Kerken in Nederland.

U mag uw werk als generale synode hier doen in een omgeving, die de laatste jaren in onze kringen ook daarbuiten- meer bekend geworden is als rust en vakantieplaats dan als werkplaats. Nu zult u gauw genoeg merken, dat de kerken 'u hier heen gezonden hebben niet om te rusten, maar om te werken. De kerken hebben een stevig agenda voor u klaar gemaakt.

Na gedane arbeid blijft u welkom. Als rustzoekend emeritus. Als vakantiehoudend toerist. 'Heemse' is al eens het'Bronbeek van de Gereformeerde predikanten' genoemd. Ik denk niet dat de Synode van Arnhem 1981 daaraan gedacht heeft toen ze Heemse als samenroepende kerk koos. Zij vond Heemse een geschikte werkplaats. Welkom dus als werkers.

Welkom vervolgens u, hooggeleerde broeders professoren.

U bent overeenkomstig de geldende regeling voor generale synoden uitgenodigd voor het geven van adviezen.

Dit jaar zal het, zode Here wil, 130 jaar geleden zijn dat de Theologische Hogeschool te Kampen werd opgericht. Voor de opleiding tot de dienst des Woords.

Al die jaren hebben hoogleraren ook hun dienst gedaan in de generale synoden, al was die taak wel eens meer omvattend en uitgebreider dan nu.

Mogen uw adviezen dienstbaar zijn aan de besluitvorming van deze synode, die blijkens haar agenda in het teken staat van de eredienst, waarvan de dienst van het Woord het middelpunt is.

Tenslotte welkom allen, die deze openingsvergadering bijwonen of meeluisteren via de kerktelefoon. Wat ook uw motief geweest is - meelevens, nieuwsgierigheid - het verheugt de kerkeraad dat u gekomen bént of meeluistert.

Hopelijk blijft het niet bij deze ene keer. U weet dat als regel de zittingen van een generale synode openbaar zijn. U blijft ook in de toekomst welkom.

Maar één ding zal anders zijn. U zult niet steeds als bezoekers welkom geheten worden. Ook zal het woord niet tot u gericht worden. Mocht een afgevaardigde in het vuur van zijn betoog dat vergeten en

u aanspreken als broeders en zusters, dan zal de praeses zeker erop attenderen dat de spreker zich te richten heeft tot de vergadering via hem.

Hooggeachte broeders afgevaardigden,

Het kerkgebouw, waarin u zich nu bevindt, is betrekkelijk nieuw. De 'Kandelaarkerk' - dat is de naam - werd in mei 1980 in gebruik genomen. Het bijgebouw - 'De Smidse' - werd in 1971 in dienst gesteld. Wat de betekenis van de gegeven namen betreft, wordt u op gedenkstenen in de hal, respectievelijk van de kerkzaal en van de bijlokalen, verwezen naar Ps. 119 en Efeze 5.

') De gezongen liederen en de gelezen Schriftgedeelten aan het begin en aan het einde van de vergaderdagen worden vermeld in het 'Overzicht van opening en sluiting van de vergaderingen' (zie deel II).

Het hele complex is de laatste jaren bij velen in het land bekend geworden als een eenvoudig, doelmatig geheel. Zondags in gebruik voor vier erediensten. In de week voor alle mogelijke vergaderingen, orgelbespelingen, muziek- en zanguitvoeringen en jaarvergaderingen van landelijke organisaties.

De gebouwen zijn nieuw te noemen. De grond waarop dit alles staat is echter al bijna anderhalve eeuw in bezit van de Gereformeerde Kerk alhier. De koopakte vermeldt het jaar 1840. Vierjaar na de Afscheiding.

Het was de bedoeling de vergadering van de herinstituering te houden op 19 april 1836. In de buurtschap Rheeze. Een paar kilometer hiervandaan.

Ds. A. Brummelkamp uit Hattem is aanwezig op die datum. Ambtsdragers zouden worden bevestigd. Kinderen gedoopt. Maar de burgemeester, tijdig gewaarschuwd, verbiedt in eigen persoon de vergadering, hoewel in het huis van Egbert Dunnewind, onderwijzer, maar 19 personen aanwezig zijn. Wat in april van dat jaar niet lukte, slaagde op 18 mei 1836. Dan vindt er weer een samenkomst plaats. Nu op de boerderij van een zekere Gerhardus Veurink. Tegenwoordig nog een stal op Rheezerweg 50. Negentien vertrouwde mensen zijn aanwezig. Deuren en ramen gesloten. De zaak is goed geheim gehouden. Ds. A.C. van Raalte van Ommen leidt de vergadering. Twee ouderlingen en één diaken worden in het ambt bevestigd. Een drietal kinderen wordt gedoopt. Ds. van Raalte spreekt een stichtelijk woord. De Afscheiding in Heemse is een feit. Na eerst overal vergaderd te hebben in de huizen komt het tot het kopen van een stuk grond en het stichten van een eigen kerkgebouw. Het heeft gestaan, zo ongeveer waar nu de kosterwoning staat.

U zit dus op historische grond. In het jaar onzes Heren 1984. Het jaar van de herdenkingen. 150 jaar na de Afscheiding. 40 jaar na de Vrijmaking. 130 jaar na de stichting van de Theologische Hogeschool te Kampen.

Als meeste vergadering van De Gereformeerde Kerken in Nederland. Samengeroepen door één van die kerken, die door Gods genade, klein begonnen in de dagen van de Afscheiding, mocht uitgroeien tot een gemeente van meer dan 1900 zielen.

Er valt alleen te roemen in de grote Kerkvergaderaar Jezus Christus. Die vergadert, beschermt en onderhoudt. Door Zijn trouw is het, dat Zijn kerk te Heemse u hier op deze plaats in dit jaar mag ontvangen als generale synode.

Op de eerste bladzijde van het eerste notulenboek 'van de gemeente onzes Heren Jesu Christi te Heemse' vinden wij een Verbintenisakte der Ouderlingen en Diakenen.

Die luidt: 'Wij ondergetekenden Ouderlingen en Diakenen der Gemeente onzes Heeren Jesu Christi, verklaren bij dezen opregtelijk, en in goeden conscientie, dat wij van harte gevoelen en geloven, dat al de artikelen en Stukken der Leer, begrepen in de Belydenis des Geloofs, den Catechismus en de Leerregels der Synode van Dordrecht gehouden in 1618 en 1619 in alles met Gods Woord overeenkomen. Belovende wij derhalve als in tegenwoordigheid Gods, dat wij de voorzeide Leer naarstiglijk zullen leren en handhaven, verwerpende alle dwalingen die daartegen Strijden: biddende de Heere, dat Hij ons uit genade in alles Zijn bekwaammakenden Geest Schenke tot verheerlijking van Zijn Naam en tot heil Zijner Gemeente. Amen!'

Straks zal u gevraagd worden uw instemming te betuigen met het in de Drie Formulieren van Eenheid beleden geloof en te beloven uw werk in onderworpenheid aan Gods Woord en in gebondenheid aan de belydenis der kerk te zullen verrichten.

Daaruit zal blijken dat u met die eerste kerkeraad van de Afscheiden Christelijke Kerk alhier staat op hetzelfde fundament. Nog altijd is dit de waarheid: Gods Woord en de Formulieren van Eenheid binden samen. Zij bewaren en beschermen de kerk tegen hiërarchie en independentisme. U mag hier de komende tijd uw werk doen in eenheid van het ware geloof. Ten dienste van de kerk van Jezus Christus. Niet als een 'top' van die kerk, maar als dienaren. Als afgevaardigden van de kerken, die door Gods genade bij het Woord bewaard bleven.

Wanneer wij een ogenblik naar de agenda kijken, dan ziet die er bij een eerste blik eenvoudig uit. De indeling is naar de vaste tien rubrieken.

De inhoud van die hoofdstukken kan u enigszins duidelijk zijn uit de u toegezonden voorlopige lijsten van ingekomen stukken. Het zijn er meer dan 350, waaronder 21 rapporten. De meeste stukken treft u aan onder I, II en III (Leer, Kerkregering en Eredienst). Van deze drie heeft III (Eredienst) de meeste ingezonden stukken. Dat zal u niet verwonderen.

Immers de grote zaak, waarvoor u als synode komt te staan is wel de vraag: 'kerkboek, afbouw ja of nee?' Meer dan enig ander onderwerp staat dit in het middelpunt van de aandacht. En terecht. Want voorgaande synodes hebben ook mee uw agenda voorbereid. Van de zaken betreffende het 'kerkboek' is de psalmberijming het meest in het oog vallend.

Het in opdracht van de vorige synode uitgebrachte rapport leverde veel respons op. Niet alleen gezien het aantal stukken dat daarop betrekking heeft, maar ook gezien de bespreking in de pers. Het zal een zaak worden van goed en wijs beleid. Het is geen zaak van één, twee, drie. Maar ook niet een zaak van op z'n elf en dertigst.

In de Handelingen van de Synode van Amsterdam 1836 lezen we al over bijbelvertaling en psalmberijming. In artikel 67 wordt gezegd dat men in de kerken gebruik zal maken van de gewone berijming van de 150 psalmen Davids en van de liederen die men in de Bijbel vindt. Geen gezangen, welke niet in de Bijbel gevonden worden, opdat het werk van mensen niet gelijkgesteld wordt met het werk van mensen die gesproken hebben, gedreven door de Geest.

De Leraars, Kerkeraden en leden van de gemeente zullen intussen vermaand worden om de ongelijkheden en de tegenstrijdigheden der tegenwoordige psalmberijming met het Woord Gods aan de algemene correspondent mee te delen, en zo mogelijk de veranderingen en verbeteringen der fouten naar Gods Woord, opdat een volgende kerkvergadering zo mogelijk daarover zou handelen.

Is het omdat de algemene correspondent in 1837 het veld moet ruimen dat we er later niets meer van horen? Of is deze vermaning uit 1836 eerst nu in onze jaren doorgedrongen tot leraars, kerkeraden en leden van de gemeente?

In Zeeland bleef men verdeeld over de te zingen psalmberijming. Er waren voorstanders van die van Datheen en van die van 1773. De één zong deze, de ander die. De synode van 1840 oordeelde: in plaatsen waar de broeders verschil van mening hebben (over de te zingen berijming) zinge een ieder welke berijming hij wil. 'Dewijl toch de zangwijze dezelfde zijnde, het verschil in berijming geen verwarring kan veroorzaken'.

Zo gemakkelijk zult u niet kunnen handelen. Er zijn veel kanten aan deze zaak, die de kerken u opgedragen hebben en die de kerken ook bezig houdt van week tot week. Wijsheid zal nodig zijn. Schriftuurlijke wijsheid. Om verantwoord te handelen en te besluiten over de lofprijzing van God en van het Lam als een belangrijk onderdeel van de eredienst, waar alles van Hem spreekt. Het is verleidelijk om nog meer punten bij langs te gaan. Zaken van zending en evangelisatie, van diakonale samenwerking, van hogeschool en buitenlandse kerken. Alle kerkelijke zaken, die u op kerkelijke wijze moet behandelen. Zaken, die de kerken in het kerkverband samen aangaan. Of die in een mindere vergadering niet konden worden afgehandeld.

U zult veel werk hebben te doen. U mag dat doen in opdracht van de kerken, die u zonden. In beziel verband. Beziel door Geest en Woord. In het jaar onzes Heren 1984. Zoals gezegd het jaar van veel herdenkingen. Maar goed herdenken betekent: blijven op het ene fundament van Gods Woord in gebondenheid aan de belijdenis van de kerken, in goed akkoord met de kerkorde.

De inzet van de strijd, de eeuwen door, is het Woord van God. Het geloof, eenmaal de heiligen overgeleverd. De katholieke vastheid. Al wat God in Zijn Woord beloofd heeft, waarvan we de samenvatting hebben in de artikelen van het algemeen, ongetwijfeld, christelijk geloof. De voorzeide leer. In de kerk alhier geleerd.

Geen wonder. Want valt dat Woord weg dan is het -fundament van de Kerk weg.

Wordt dat Woord niet gehandhaafd, dan verdwijnen rechte bediening van sacrament en tucht. Dan wordt de eredienst zelfdienst. Alle modernisering van het kerkboek ten spijt.

Houdt bij het vele en velerlei werk, bij alle zaken die u te verwerken krijgt - ook appèlzaken ontbreken dit keer niet- Gods Woord in het oog. Gods Woord heeft u daartoe in het begin van deze vergadering opgeroepen.

Petrus uit in dit deel van zijn tweede brief zijn blijdschap over dat Woord van God. Over Gods beloften. Over het profetische Woord dat wij te vaster hebben. Hij deed dat in die 'periode van de kerk, waarin het ging om de bewaring bij en de uitbreiding van het Evangelie. Tegenover vijanden van buiten-af en van binnen-uit. Dwaalleraars en spotters. Petrus laat de kerk haar geloofsbezit zien. Het betrouwbare Woord. Geen fabel. Geen ervaringsverhaal. Maar betrouwbaar Woord van God.

Instrument van de grote Kerkvergaderaar, Jezus Christus in heerlijkheid.

Er wordt wat afgedongen op dat betrouwbaar Woord. Er wordt wat gespot met het heerlijke Hoofd van de kerk. Het is de eeuwen door niet anders geweest.

Petrus roept met klem op: ken uw rijkdom als kerk van het Woord. Ook als meeste vergadering van de kerken nu. Laat dat betrouwbaar Woord uw licht zijn. Iedere dag bij de zware arbeid die u hier te verrichten hebt. Bij de wirwar van gedachten en voorstellen.

Dan zult u blijven onderscheiden waar het op aankomt.

Het kan soms lijken of er geen door- en uitkomen aan is. Maar het licht schijnt. U hoeft niet moedeloos of weifelend uw weg te gaan. Het betrouwbare, vaste Woord van God is een lamp voor de voet en een licht op het pad. Dat Woord deed de rechte weg gaan in de dagen van Afscheiding, van Doleantie, van Vereniging, van Vrijmaking. Het zal de rechte weg doen gaan ook in deze jaren van toenemende dwaalleer aangaande Gods Woord en spot met hen die willen blijven bij het Woord der Waarheid in de rechte belijdenis. In dit licht moge uw vergadering tot rijke zegen zijn voor de kerken in ons vaderland en daarbuiten. Houdt elkaar bij alle beraadslaging en besluitvorming de zekerheid van Gods betrouwbaar Woord voor.

Hiermee verklaar ik deze vergadering voor geopend.

Artikel 2

Credentie en presentie

De credentiebrieven worden door het moderamen van de kerkeraad nagezien en in orde bevonden. Blijkens deze geloofsbrieven werden afgevaardigd:

A	door de particuliere synode van GRONINGEN		
	<i>primi:</i>	Ds. O.J. Douma Ds. H.W. Ophoff A. van Esch B. Kamps	Groningen Bedum Leek Groningen
	<i>secundi:</i>	Ds. H.J. Begemann Ds. J.11Q. Goedhart H. val. Beek H.J. Veldman	Zuidhom Leek Groningen Ten Post
	<i>tertij:</i>	Ds. M. Heemskerk Ds. P. Niemeijer H. Blaauw S.J. Rosier	Hoogezand Zuidwolde Ten Boer Winsum
B	door de particuliere synode van FRIESLAND		
	<i>primi:</i>	Ds. J. Kruidhof Ds. P. Schelling B.G. Buisman J.W. Draijer	Drachten Leeuwarden Franeker Leeuwarden
	<i>secundi:</i>	Ds. F.J. Bijzet Ds. B. Wesseling M.F. van Gorkum S. Wiersma	Drachten Bergum Arum Sneek
	<i>tertij:</i>	Ds. J. Bomhof Ds. P. de Jong J. Nicolai	Ureterp Sneek Hardegarijp

	J. Tabak	Drogeham
C door de particuliere synode van DRENTHE		
<i>primi:</i>	Ds. L.W. de Graaff Ds. J.A. van der Velden H. Elsinga L. van der Ploeg	Zuidlaren Hoogeveen Assen Zuidlaren
<i>secundi:</i>	Ds. H.R van de Kamp Ds. J. Klamer E.H. van Dijken J.W. van der Jagt	Hooghalen Meppel Assen Dalen
<i>tertij:</i>	Ds. C. van den Berg Ds. G. Gunnink K. Dijkstra J.B.H. de Vries	Assen Mussel Stadskanaal Stadskanaal
D door de particuliere synode van OVERIJSEL		
<i>primi:</i>	Ds. S.S. Cnossen Dr. W.G. de Vries W. Berenst W. van den Engel	Mariënberg Zwolle Mariënberg Enschede
<i>secundi:</i>	Ds. T. Dekker Drs. M. te Velde P. Joosse A. van Pijkeren	Kampen Enschede Hardenberg Almelo
<i>tertij:</i>	Ds. J. Geersing S. Akkerman W. van der Molen	Hengelo Zwolle Emmeloord
E door de particuliere synode van GELDERLAND		
<i>primi:</i>	Ds. T.J. Keegstra Ds. H.E. Nieuwenhuis H.A. Klapwijk B. van der Ros	Arnhem Ermelo Ede Apeldoorn
<i>secundi:</i>	Ds. A.P. van Dijk Ds. P.M. de Wit M. Edelman M. van Eersel	Tiel Lelystad Velp Doetinchem
<i>tertij:</i>	Ds. J.W. van der Jagt Ds. A. de Snoo J. van der Mijden T. Roosendaal	Doetinchem Harderwijk Tiel Nunspeet
F door de particuliere synode van UTRECHT		
<i>primi:</i>	Ds. R Houwen Ds. M.H. Sliggers P. Kok H. van der Tol	Bunschoten Bunschoten Bunschoten Laren NH
<i>secundi:</i>	Ds. P.H.R. van Houwelingen Ds. M.A. de Niet G.J. Delhaas S.J. Mullender	Driebergen Hilversum Amersfoort Laren NH
<i>tertij:</i>	Ds. P. Groenberg Ds. W. Tiekstra M. Douma E. de Jonge	Amersfoort De Bilt Amersfoort Bilthoven

G door de particuliere synode van NOORD-HOLLAND

<i>primi:</i>	Ds. T.O.G.M. Bosma Ds. J. Luiten D. Dreschler L. de Vries	Haarlem Alkmaar Zwanenburg Den Helder
<i>secundi:</i>	Ds. T.S. Huttenga Ds. H.J. Messelink J.P. de Boer G. Visser	Zaandam Velsen-Zuid Diemen Santpoort
<i>tertij:</i>	Ds. C.J. Brem ds. H.W. van Egmond A.A.W. Bolland J.C. Mewe	Amsterdam Den Helder Amsterdam Amstelveen
<i>quartus:</i>	Ds. T.J. Havinga	Broek op Langedijk

H door de particuliere synode van ZUID-HOLLAND

<i>primi:</i>	Ds. B. Kamphuis Ds. C.J. Smelik A. den Broeder J. Hensen	Voorburg Capelle a/d IJssel Rotterdam Den Haag
<i>secundi:</i>	Ds. H.K. Bouwkamp Ds. H.W. Noordman A. de Ruiten D.J. van Wijnen	Hardinxveld-Giessendam Barendrecht Capelle a/d IJssel Voorburg
<i>tertij:</i>	Ds. P. Houtman Ds. B. Luiten A. Brinkman P. Rop	Leiden De Lier Vlaardingen Den Haag

I door de particuliere synode van ZEELAND - NOORD-BRABANT -LIMBURG

<i>primi:</i>	Ds. H. Folkers Ds. J. Verkade J. van der Kolk K. Riemens	Eindhoven Axel Veldhoven Axel
<i>secundi:</i>	Ds. J. Borgdorff Ds. S. Braaksma C. Bakker J.C. Scheffer	Axel 's-Hertogenbosch Axel Vught
<i>tertij:</i>	Ds. R. de Graaf Ds. C. J. Mewe J. van Dixhoorn B. Elshout	Middelburg Terneuzen Axel Giessen

De *primi*-afgevaardigden J. Hensen van Zuid-Holland en L. de Vries van NoordHolland blijken vervangen te zijn door resp. de *tertijus* P. Rop en de *secundus* G. Visser. De particuliere synode van Noord-Holland verzoekt br. D. Dreschler (oudouderling) als afgevaardigde te aanvaarden. Overeenkomstig het besluit van de Synode van Kampen 1975 (art. 2) wordt dit toegestaan. Van de *adviseurs*, die overeenkomstig generaal-synodale besluiten door de samenroepende kerk zijn uitgenodigd, zijn aanwezig de hoogleraren drs. D. Deddens en J. Kamphuis.2)

Artikel 3

Moderamen

Onder leiding van het moderamen van de kerkeraad kiezen de afgevaardigden door schriftelijke stemming het volgende moderamen:

Ds. C.J. SMELIK, praeses
Ds. S.S. CNOSSEN, assessor

Dr. W.G. DE VRIES, eerste scriba
Ds. O.J. DOUMA, tweede scriba

2) Voor de presentie van de leden en adviseurs van de synode op de plenaire zittingen, zie de 'Lijst van presentie' (deel II),

Artikel 4

Constituering

Namens de samenroepende kerk verklaart ds. H. D. van Herksen de negenendertigste generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland sinds 1892 voor geconstitueerd. Hij nodigt het moderamen uit zitting te nemen en draagt de leiding over aan ds. C. J. Smelik.

Artikel 5

Praesidiaal woord

De praeses dankt namens het moderamen voor het vertrouwen, door de vergadering gegeven en geeft uiting aan het vertrouwen op de Here, onze God, die ons roepingen geeft met zeer sterke beloften.

De andere functies moeten nog aan de afgevaardigden toegewezen worden. We gevoelen onze onmacht en het is voor ons nog onwennig. Dat zijn twee negatieve begrippen. Maar we hoeven ons daarvoor niet te schamen. We mogen ze immers ook vervangen door positieve uitspraken. De gewenning is ons toch bij voorbaat gegeven. We mochten allen 'gewennen' aan de dienst des Heren. Samen mochten we gisteravond luisteren naar Gods Woord, samen bidden, samen zingen. En wat onze onmacht betreft, Gods kracht wordt in zwakheid volbracht. Calvijn gebruikt ergens het beeld van neerstromende regen. De lage delen van het land krijgen deze volop tot vruchtbaarheid, maar de hoge bergen houden deze niet vast.

'Heemse-1984' zal geen wereldnieuws zijn, ook geen binnenlands nieuws, wellicht voor velen niet eens kerknieuws. Toch is het nieuws van de kerk'groot nieuws' en het mag ook door onze dienst dóór blijven klinken. We zullen niet alleen veel met elkaar moeten spreken, maar ook naar elkaar dienen te luisteren.

De praeses dankt de samenroepende kerk voor het vele werk dat werd verzet. Het was geen sinecure! Hij spreekt erkentelijkheid uit voor de geweldige accommodatie in dit kerkgebouw.

Er is enorm veel werk verzet voor de samenstelling van de agenda. Daarvoor komt wel heel speciale dank toe aan br. P. Joosse. Alles is zeer accuraat en efficiënt voorbereid en geregistreerd.

De praeses dankt ook ds. H.D. van Herksen, de praeses van de maand van de kerkeraad, voor de opening van de synode.

Tevens spreekt hij namens de synode zijn dank uit aan het adres van dr. K. Deddens voor het leiden van de Woord- en gebedsdienst Besloten wordt aan hem schriftelijk deze dank over te brengen.

De praeses spreekt een woord van welkom tot de adviseurs, de hoogleraren Deddens en Kamphuis. Hij memoreert dat prof. dr. C. Trimp, die gedeeltelijk zijn arbeid heeft hervat, niet als adviseur aanwezig kan zijn.

Vervolgens nodigt hij ds. H.D. van Herksen met de andere plaatselijke predikanten, drs. S. Cnossen en drs. C. van Ginkel uit, als adviseurs de vergadering te dienen.

Artikel 6

Belijdenis en belofte

De praeses verzoekt de leden van de vergadering en haar adviseurs door op te staan instemming te betuigen met de Drie Formulieren van Eenheid en daarmee uiting te geven aan de belofte alle arbeid in onderworpenheid aan Gods Woord en in gebondenheid aan de belijdenis der kerk te zullen verrichten.

Alle aanwezige leden en adviseurs voldoen aan dit verzoek. Naast de leden en adviseurs, aanwezig op de openingszitting van 25 april 1984, hebben de volgende afgevaardigden in de loop van de vergaderingen deze belofte afgelegd op de aangegeven data:

datum

1.5	J. Hensen ds. M.A. de Niet
2.5	P. Joosse
3.5	prof. dr. J. van Bruggen
11.5	S. J. Mullender
15.5	drs. H.R. van de Kamp
16.5	prof. drs. H.M. Ohmann
22.5	ds. J. Bomhof J.C. Mewe
7.6	ds. A.P. van Dijk H. van der Beek ds. P.H.R. van Houwelingen
19.6	J.C. Scheffer ds. W. Tiekstra
21.8	ds. C. van den Berg ds. G. Gunnink E.H. van Dijken J.P. de Boer
28.8	ds. F.J. Bijzet
11.9	D.J. van Wijnen
25.9	E. de Jonge
2.10	G.J. Delhaas M.F. van Gorkum
15.11	prof. dr. J. Douma

Artikel 7

Voorstellen van het moderamen

Nadat het moderamen tijdens een schorsing van de vergadering zich beraden heeft, wordt tegen het eind van de morgenzitting het volgende voorgesteld en door de vergadering aanvaard:

- a Stukken die na de sluitingsdatum, 4 april 1984, tot op de dag van de opening van de synode, 25 april 1984, zijn binnengekomen, zijn *ontvankelijk*, tenzij daarin nieuwe onderwerpen worden aangesneden.
Stukken, die na 25 april binnenkomen, zijn *niet ontvankelijk*.
- b Ter voorbereiding van de behandeling van de agenda zullen *vijf commissies* worden gevormd, waarvan als voorzitters zullen fungeren: ds. R. Houwen, ds. T.J. Keegstra, ds. H.W. Ophoff, ds. P. Schelling en ds. J. Verkade.
- c De vergadertijden zullen zijn van 9.00- 12.30 uur, van 14.00- 17.30 uur en van 18.30 - 21.30 uur, van dinsdag tot vrijdag. Op de dinsdagmorgen zal de vergadering beginnen om 10.30 uur en op de vrijdagmiddag zal de vergadering om 16.00 uur worden geschorst. Maximaal zal er twee dagdelen plenair vergaderd worden.
- d Tijdens de plenaire zittingen van de synode zal er niet gerookt worden.
- e De dagsluitingen zullen worden verzorgd door predikanten en ouderlingen, naar de volgorde van de particuliere synoden.
- f Br. D. Dreschler en br. H. van der Tol worden aangewezen om de financiële bescheiden van de quaestor van de Generale Synode van Arnhem 1981, br. H. Foekens Jr., te controleren.
- g Tot *quaestor* van de synode wordt benoemd br. E. Hutten, Weidebuurt 10, te Hardenberg; tot zijn secundus br. A.J. Holsappel, Orionlaan 16, eveneens te Hardenberg.
- h Terwille van een goede en snelle voortgang van de synodearbeid zal aan de predikanten- en ouderlingen-afgevaardigden geen verlof gegeven kunnen worden te absenteren voor pastoraal werk in de gemeente.

Artikel 8

De praeses heet de journalisten van het Nederlands Dagblad, het Reformatorisch Dagblad en de heer N. Scheps van Kerknieuws welkom. Aan het verzoek van het Nederlands Dagblad toegang tot de openbare zittingen te ontvangen wordt voldaan op de voorwaarden die gesteld zijn door de Generale

Synode van Kampen 1975 (art. 9). Eveneens aan het verzoek van de NCRV op dezelfde voorwaarden voor Teletekst. Aan het dagblad Trouw zal worden bericht dat de synode niet aan het verzoek om stukken toe te zenden kan voldoen.

Artikel 9

Samenstelling en taakverdeling van de commissies

De praeses doet namens het moderamen een voorstel inzake de samenstelling en de taakverdeling van de commissies, welk voorstel met instemming van de voorzitters en met advies van de hoogleraar in het kerkrecht is opgesteld. De vergadering gaat hiermee akkoord. De verdeling van de stukken van de agenda is in grote lijnen aldus:

<i>COMMISSIE I</i>	<i>Omschrijving</i>	<i>Agendapunt</i>
<i>ds. H. W. Op hoff (v)</i>	Psalmberijming	III b
ds. T.O.G.M. Bosma	Theologische Hogeschool	V
ds. L.W. de Graaff	Appèl Capelle a/d Ijssel	IX 2-4, 6, 8-10
B.G. Buisman		
J. W. Draijer		
W. van den Engel		
B. van der Ros		
 <i>COMMISSIE II</i>		
<i>ds. R. Houwen (v)</i>	Betrekkingen met	vi
ds. H. Folkers	buitenlandse kerken	
ds. J. Kruidhof	Art. 19 K.O.	II a
P. Kok	Appèl Delft	IX 7, 11, 16, 18, 19
J. van der Kolk		
G. Visser		
 <i>COMMISSIE III</i>		
<i>ds. P. Schelling (v)</i>	Herziening kerkboek	I a
ds. B. Kamphuis	belijdenisgeschriften	
ds. J. Luiten	Idem, formulieren en	III a, e
A. den Broeder	gebeden	
A. van Esch	Art. 40 K.O.	II c en II c 25
H.A. Klapwijk	Bezwaren tegen Arnhem	VIII b
	1981, art. 163, 170, 170A	
 <i>COMMISSIE IV</i>		
<i>ds. J. Verkade (v)</i>	Gezangen	III c
ds. H.E. Nieuwenhuis	Orden van dienst	III d
ds. J.A. van der Velden	Leessamenkomsten	
D. Dreschler	Art. 56 K.O.	II e
H. Elsinga	Militairen	III f
B. Kamps		
H. van der Tol		
 <i>COMMISSIE V</i>		
<i>ds. T.J. Keegstra (v)</i>	GMO, zending en	IV
ds. M.H. Sliggers	evangelisatie	
W. Berenst	Art 55 K.O.	II d
J. Hensen	Bijbelvertaling	VIII a
L. van der Ploeg	Spreekconsent studenten	III h
K. Riemens	Appèl Grootegast	IX 12, 15
	Bezwaren redactie	VIII c, 4-8
	handelingen Arnhem 1981	
	Radio en TV	III g
	Hoge overheid	VII
 <i>MODERAMEN</i>	Art. 31 en 51 a K.O.	II b, f

Archivalia	VIII d
Pers. appèlzaken	IX 1, 5, 13, 14, 17, 20, 21
Synodezaken en Acta	VIII c
Christelijke Gereformeerden	X a
Varia	X
Vormgeving besluiten	VIII c, 1-3, 9-11

Artikel 10

Rubricering agendalijst

Brief van de raad van de Gereformeerde Kerke Leeuwarden m.b.t. de rubricering van de agenda-lijst. Deze stelt voor de belijdenis van de kerk onder het hoofdstuk 'De leer' te behandelen en de andere onderdelen van het kerkboek onder het hoofdstuk 'De eredienst'. De vergadering gaat hiermee akkoord. De samenroepende kerk heeft bij voorbaat al met dit verzoek rekening gehouden. (Ad Agenda VIII c, 1)

Artikel 11

Vormgeving synodebesluiten (Agenda VIII c, 2, 3, 9, 10)

Brieven van de kerken te Monster, 's-Gravenhage-West, Enschede-Zuid en Leeuwarden met opmerkingen en vragen La. v. de vormgeving van de besluiten, zoals toegepast door de synode van Arnhem 1981 (Zie Pro-acta art. 13).

Hoofdbezwaar is dat bij de nieuwe vormgeving het aangeven van de normen (Schrift, belijdenis en kerkorde) in de verdrinking zou kunnen komen.

De synode besluit op voorstel van het moderamen de door Arnhem ingevoerde vormgeving te blijven gebruiken.

Gronden daarvoor zijn: 1) dat de grotere leesbaarheid van de besluiten is komen vast te staan,
2) dat bij de nieuwe vormgeving de normen, waar zulks nodig is, beslist wel duidelijk uit de verf kunnen komen.

De praeses bindt de commissies op het hart aan het expliciet aangeven van de normen goede aandacht te geven.

DONDERDAG 26 APRIL

Artikel 12

Brief van prof. dr. C. Trimp

Prof. dr. C. Trimp deelt mee wegens medisch advies niet positief te kunnen reageren op de uitnodiging als adviseur van de synode op te treden. Wel zal hij graag de stukken blijven ontvangen. De praeses spreekt hartelijke wensen voor het herstel uit. Aan het verzoek zal worden voldaan.

Artikel 13

Van enkele brieven wordt kennis genomen (Agenda X e, g), enkele andere worden terzijde gelegd (Agenda X b, c, d).

Artikel 14

Vaststelling van de agenda

Nadat de volgende stukken aan de agenda zijn toegevoegd wordt deze vastgesteld.

1 35	Brief van br. A. Huttenga te Groningen inzake de belijdenisgeschriften;
II c 26	Brief van de raad van de Kerk te Capelle a/d IJssel inzake diakonale samenwerking;
III a 27	Brief van br. A. Huttenga inzake het Kort Begrip;
III b 69	Brief van de raad van de Kerk te Wageningen over Psalmen en Gezangen;
III b 70	idem
III b 71	Brief van br. J. Boiten te Beerta met vragen en opmerkingen ta.v. de Psalmberijming;
III d 34	Brief van br. A. Huttenga te Groningen over liturgische zaken;
III g 16	Schrijven van de Gereformeerde Omroep Vereniging;
VIII i	Brief van de deputaten ter voorbereiding van de generale synode;

IX 18	Brief van C.V. te S.
IX 19	Brief van de raad van de Kerk te 's-Gravenhage-West;
IX 20	Brief van de classis Drachten (zie ook 13);
IX 21	Brief van S. val. B. te M., aanvulling op 17.

De volledige agenda is als volgt

- 1 Opening namens de samenroepende kerk te Heemse
- 2 Onderzoek van de credentie-brieven en presentie
- 3 Verkiezing van het moderamen
- 4 Constituering van de vergadering
- 5 Betuiging van instemming met de belijdenis der kerken
- 6 Vaststelling van de agenda van de synode
- 7 Behandeling van de ingekomen stukken en rapporten (Zie 'Agenda-lijst' in deel li).
- 8 Benoemingen
- 9 Aanwijzing van de samenroepende kerk voor de volgende synode, alsmede tijd en plaats
- 10 Vaststelling van de Acta en de Handelingen
- 11 Censuur naar art 48 K.O.
- 12 Rondvraag
- 13 Sluiting

Artikel 15

Telegram Koningin

In de middagvergadering stelt de praeses voor op 30 april het volgende telegram aan Hare Majesteit de Koningin te verzenden:

Aan Hare Majesteit Koningin Beatrix, ten paleize Huis ten Bosch.

De generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, bijeengekomen in Heemse (gemeente Hardenberg), wenst uwe Majesteit de zegen en hulp van God toe bij de uitoefening van uw koninklijk ambt. In dankbaar gedenken van de 75ste verjaardag van uw geëerbiedigde moeder betuigt de synode de aanhankelijkheid van de kerken jegens het Huis van Oranje. De synode verzekert uwe Majesteit dat door de kerken voortdurend voor *u* wordt gebeden om kracht en wijsheid, in grote dankbaarheid aan God, de Koning der koningen, die u riep tot *uw* hoge ambt.

Smelik - praeses.

De vergadering gaat gaarne akkoord met de verzending van dit telegram.

DINSDAG 1 MEI

Artikel 16

Openingswoord tweede vergaderweek

De praeses memoreert in zijn openingswoord voor de tweede vergaderweek dat we deze week samen met de gemeente op de zondag begonnen zijn.

Hij herinnert tevens aan de nationale feestdag, 30 april j.l.

Voor de synode zijn voorbeden gedaan in de gemeenten en daardoor gedragen kunnen we met goede moed ons werk weer aanvatten.

Daar het Hare Majesteit de Koningin behaagd heeft de burgemeester van Hardenberg tot officier in de Orde van Oranje-Nassau te benoemen, besluit de vergadering op voorstel van de praeses hem het volgende gelukwens-telegram te zenden:

Aan de edelachtbare heer burgemeester L.A. van Splunder.

De generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, bijeengekomen te Heemse en gast in de gemeente Hardenberg, wenst *u* van harte geluk met *uw* benoeming tot officier in de Orde van

Oranje-Nassau. De synode spreekt de bede uit dat de uitoefening van uw ambt ook in de toekomst mag zijn tot eer van God en tot heil van de burgerij.

Smelik - praeses.

DINSDAG 8 MEI

Artikel 17

Openingswoord derde vergaderweek

In zijn openingswoord aan het begin van de derde vergaderweek herinnert de praeses aan de naam van het kerkgebouw waarin de synode vergadert Kandelaarkerk. Het gelezen Schriftgedeelte, Zacharia 4, spreekt van de kandelaar. Zo mogen de kerken haar licht verspreiden door de geestelijke energie van God die de lampen brandende houdt.

Men heeft deze week uitgeroepen als week van de vrede en grijpt daarbij naar Zacharia 4. Men licht de woorden 'niet door kracht en geweld' eruit en maakt er misbruik van. Op deze wijze wil men geestelijke ondergrond geven aan acties en demonstraties.

Wij zijn weer bijeen als afgevaardigden van de kerken, die licht mogen verspreiden door de Heilige Geest. De synode werkt niet met reclame en acties; haar werk lijkt klein, maar wij verachten de dag der kleine dingen niet.

Artikel 18

Brief van die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika

De praeses doet voorlezing van het slot van een brief van de synode van die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, waarin deze de synode de leiding van de Heilige Geest toebidt, opdat zij dienstbaar mag zijn aan de wereldwijde kerkvergadering door onze Here Jezus Christus.

De vergadering neemt hier dankbaar kennis van.

Artikel 19

Brief van The Free Reformed Churches of Australia

In de avondvergadering leest de praeses een brief voor van The Free Reformed Churches of Australia, waarin broederlijke groeten worden overgebracht en de wens wordt uitgesproken dat de zegen van de Here op de samenkomsten van de synode mag rusten. Helaas was men niet in staat aan de vriendelijke uitnodiging een afvaardiging te zenden te voldoen.

De vergadering neemt dankbaar kennis van de zegenwens.

Artikel 20

Agenda

Aan de agenda wordt nog toegevoegd: a. een brief van de synode van die Vrije Gereformeerde Kerke van Suid-Afrika (VI 12), b. een schrijven van B.G. te D. (IX 23), c. een schrijven van C.V. te S. (IX 24). (Zie ook Agenda-lijst IX 11 en 18).

Twee andere brieven, resp. gedateerd 7 en 9 mei, worden terzijde gelegd, omdat ze na de sluitingstermijn zijn ingekomen.

Op 16 mei wordt aan de agenda toegevoegd: Aanvullend rapport van de deputaten voor Documentatie van de Vrijmaking (VII d 6)

VRIJDAG 11 MEI

Artikel 21

Schrijven van de burgemeester van Hardenberg

De praeses doet voorlezing van een schrijven van de burgemeester van Hardenberg, dat als volgt luidt:

AAN: de heer Praeses van de

Generale Synode van de
Gereformeerde Kerken in Nederland
p/a Kandelaarkerk
Heemse

Hardenberg, 10 mei 1984

Weleerwaarde heer,

Het Koninklijk Besluit, waarbij ik onlangs werd benoemd tot Officier in de Orde van OranjeNassau, heeft een verrassende hoeveelheid reacties in velerlei vorm teweeggebracht.

Tot de belangrijkste daarvan reken ik die van de Generale Synode van uw kerken, die momenteel in onze gemeente vergadert

De wijze, waarop u uw gelukwensen hebt ingekleed, heeft mijn vrouw en mij zeer aangesproken. Gaarne danken wij u daarvoor.

Moge de Synode van Heemse in de geschiedenis van uw kerken een bijzondere plaats innemen.

Intussen verblijf ik, met gevoelens van hoogachting en vriendelijke groeten, ook voor alle leden van de synode,

(mr. L.A. van Splunder).

DINSDAG 15 MEI

Artikel 22

Openingswoord vierde vergaderweek

Aan het begin van de vierde vergaderweek memoreert de praeses het plotseling sterven van prof. drs. H.J. Schilder. Nadat hij Psalm 32 : 1, 3 heeft laten zingen, spreekt hij de vergadering als volgt toe:

Geachte vergadering, broeders en zusters,

De psalmverzen die wij zojuist gezongen hebben (Ps. 32 : 1, 3), werden ook gezongen op de Generale Synode van Arnhem 1981, en wel in de avondvergadering van 11 juni 1981.

In de Koepelkerk te Arnhem waren bijeen de synodeleden, vele docenten en deputaten-curatoren uit Kampen. Op die bijzondere zitting werd afscheid genomen van prof. drs. H.J. Schilder als actief-dienend hoogleraar aan de Theol. Hogeschool van onze kerken. Aan het einde van de samenkomst werd wederom gezongen uit Psalm 32, en wel de verzen 4 en 5.

Ook de Schriftlezing was uit die Psalm.

Een en ander had meer dan gewone betekenis. Dat bleek met name toen de scheidende hoogleraar in zijn dankwoord nadrukkelijk aandacht vroeg voor deze psalm. Hij wilde publiek verklaren dat één tekst uit de bijbel door alle jaren heen voor hem een soort levensdevies was geworden, deze psalmtekst: 'Ik geef u raad; mijn oog begeleidt u. . .' Jaren tevoren, zo sprak hij, had het zingen van dit berijmde psalmvers aan het begin van een moeilijke synodezitting hem bijzonder vertroost en bemoedigd tot verder werken, ook al zou die synodedag moeilijke beslissingen met zich mee brengen. En nu citeer ik letterlijk: . . .'in een kerkelijke vergadering als door mij bedoeld, blijkt heel extra en' ervaar' je op heel bijzondere manier, dat het bij zoiets maar niet gaat om een stukje vaktechniek maar om de directe omgang met de levende God en het daadwerkelijke leven voor zijn aangezicht, waarin Hij van elkeen, in gemeenschap van het ware geloof, levensbeslissingen vraagt die voor Hem verantwoord zijn:

immers: . . . 'Ik geef u raad; mijn oog begeleidt u . . . '

Het zal u duidelijk zijn waarom wij als vergadering van de synode van Heemse 1984 aan het begin van onze vierde vergaderweek wederom uit deze 32ste Psalm gezongen hebben. In deze synodeweek moeten de kerken van Christus Jezus in Nederland immers definitief afscheid nemen op aarde van deze dienaar en exegeet van het woord, prof. drs. H. J. Schilder.

Groot was de ontroering in de kerken toen zij j.l. zondag hoorden van zijn zeer plotseling overlijden. Wij, als leden van de synode, willen vanmorgen uiting geven aan de gevoelens die in ons hart leven-gevoelens van dankbaarheid, omdat de HERE in deze geliefde leraar der kerken ons zoveel goede

dingen schonk: het verklaren van de Schriften van het Oude Verbond, het in de koers houden van het kerkschip in gevaarlijke wateren, het fijnzinnig en artistiek omgaan met zang en lied en beeldgevoelens ook van droefheid, omdat de kerken nu deze begaafde dichterexegeet moeten missen, zijn kunstzinnig 'spelen' met woorden om toch vooral hét Woord te vertolken - gevoelens ook van hóóp en verwachting, omdat Christus Jezus 'de dood van zijn kracht heeft beroofd en onvergankelijk leven aan het licht heeft gebracht door het evangelie', zoals de apostel Paulus ons betuigt in 2 Tim. 1 : 10.

Ik las met u dat gedeelte uit 2 Tim. 1. Die brief van Paulus had ik j.l. zaterdag al uitgekozen voor cursorische lezing in de komende vergaderweek, vóórdát het bericht van Schilders overlijden me bereikte. Het leek me goed om bij die keus te blijven. Deze brief spreekt immers van de niet te stuiten doortocht van de prediking van het evangelie door middel van Christus' dienaren, van de vergrijsde apostel èn van de jonge evangeliedienaar, van de leermeester èn de leerling, van het oude èn van het volgende geslacht.

in die verbondenheid - namelijk: bewaren door de Heilige Geest het goede dat ons is toevertrouwd - gedenken wij als synode van de kerken prof. H.J. Schilder als doctor ecclesiae, als Verbi Divini minister, als frater familiae.

Een schets van zijn leven geven en een overzicht van zijn arbeid is op dit moment niet mogelijk. Een enkel woord 'in memoriam' is hier echter op zijn plaats, in dankbaarheid voor persoon en werk van onze overleden broeder.

Wij herdenken hem als *kandidaat Schilder* die in het bewogen jaar 1944 door mensen en mensengeboden uit het ambt werd geweerd, maar door God en goddelijke genade in het ambt werd bevestigd in de gemeente van Bergschenhoek, nadat hij reeds enige weken tevoren als hulpprediker en ouderling aldaar een stichtelijk woord had gesproken over Psalm 130, de psalm uit de diepte, 'De Profundis'. De door mensenmachten afgewezen kandidaat hield zich vast aan het van God gegeven mandaat Zo vertroostte hij de gemeente met deze slotzinnen van de preek:

'Nu dan, God zij gedankt voor Zijn genadewerk, Hij zij gedankt, die ons stelt vandaag op de lijn van Abraham en Izak en Jacob, de lijn des verbonds, de lijn óók der verkiezing, de lijn der reformatie tegelijk, Hij zij gedankt die in de diepte ons beveelt ons te stellen op het fundament waarop déze dichter heeft gestaan, het fundament dat thans in deze bedeling is der apostelen en profeten. Hij zij gedankt, die in de diepte Zijn kerk niet verlaat, maar tot het leven haar opvoert, en het ons zeggen doet: de lijn loopt hier over het *àmbt* dat getrouw is, hij loopt over èlke plaats waar vandaag en straks het ambt getrouw zich betoont En Hij, de God des Verbonds, Schepper van Hemel en aarde, Hij die heerscht tot's werelds uiterst' einden, Hij zal Israël verlossen van al zijn ongerechtigheden.'

In de historie van de Gereformeerde Kerken in Nederland van deze eeuw zal de naam van deze predikende, strijdende en trouw bevonden 'candidaat Schilder' méér dan een naam blijven betekenen.

We herdenken hem ook als *dominee* Schilder. Achtjaar lang in de pastorieën van Bergschenhoek en Utrecht-Centrum. Op de kansel van week tot week door vroom studeren machtige uitlegging van de Schriften gevend, toegespitst op de situatie van land en volk, van kerk en jeugd. In kerkbode-artikelen en referaten profetisch leiding gevend aan Gods volk dat zijn Koning wil navolgen en daartoe zo dringend het kompas van het Woord aangereikt moet krijgen. Achter de moderamentafel op de synode van 1951 als scriba I bergen werk verzettend, niet maar alleen als notulist tussen de papieren maar evenzeer als gereformeerd confessor achter de sprekerslessenaar.

Wij herdenken hem vooral als *professor* Schilder. Want na de synode van 1951 volgde zijn benoeming tot hoogleraar door de synode van 1952. De acta van die synode leggen er getuigenis van af hoe zwaar deze benoeming hem woog en hoe zeer hij tegen de arbeid op zag. Maar Schilder kwam niet los van die psalm waarin tot Gods kinderen gezegd wordt: 'Mijn leer zal u, o mens, naar 't recht doen hand'len en wijzen u de weg, dien gij zult wand'len. . .'

Zijn professoraat is tot grote zegen voor de kerken geweest. Te denken valt aan zijn ononderbroken strijd tegen alle subjectivisme dat de waarheid en vastheid van Gods verbond en woorden ondergraaft; aan zijn ontmaskering van alle - door hem zo raak getypeerde - 'modern exemplarisme' in moderne theologieën; aan zijn uiterst verzorgde en verantwoorde boekwerken die tot in de titels toe een magnifieke boodschap hebben: 'In Sion is het Woord nabij', tot en met 'Ik kom thuis'.

In dat alles en bij dat alles bleef hij als pastor met name de jeugd voor ogen houden, met hen meedenken tot in hun muzikale aspiraties toe. Altijd weer herinnerde hij de jeugd eraan dat God hun niet gegeven heeft een geest van lafhartigheid, maar van kracht, van liefde en van bezonnenheid (2 Tim. 1 : 7). Altijd weer ging het om 'de gezonde woorden' in het geloof en de liefde, die in Christus Jezus is (2 Tim. 1 : 13).

De jongen, het meisje van de kerk was voor hem 'mijn geliefd kind'. Sprak onze overleden broeder niet steeds weer met veel liefde over 'de Familie van de kerk'?

Daarom herdenken we hem bovenal als *broeder* Schilder, broeder van Christus en broer van ons. Hij werd niet moe te spreken en te schrijven over zijn oudste Broeder, Christus Jezus, in zijn vernedering en in zijn verhoging. Het laatst verschenen persartikel van prof. H.J. Schilder is een paal-meditatie in 'de Poortwake', nu twee weken geleden. Daarin schrijft hij, zijn oom dr. K. Schilder citerend, deze woorden over zijn oudste Broeder Christus: 'Datzelfde hoofd, dat nu een doornenkroon, diezelfde rechterhand, die nu een rietstok draagt, zal eens eengouden *kroon*, *Zijn* hand een scherpe *sikkel dragen*.'

Het eigendom van deze Christus te zijn was ook voor broeder H.J. Schilder zijn enige troost En daarom ook zijn *laátste* troost, *tót* en *mèt* zaterdag 12 mei 1984. De regels uit Gezang 14 van de proefbundel hebben hem meer dan één maal bezig gehouden: 'Mij sta uw liefde bij in nood, en zij uw trouw tot in de dood, mijn laatste troost op aarde.' Toen sommigen bezwaar aantekenden tegen die uitdrukking 'mijn *laátste* troost', heeft Schilder geschreven dat hij dat bezwaar niet verstond, want: mijn enige troost is toch mijn eerste troost en daarom ook mijn *laátste* troost? En waarom moeten we de troost van ons stervensuur wegduwen of verzwijgen? Ook in ons lied?

Nu wij vanmorgen als leden van de generale synode der gereformeerde kerken in geloof stilstaan bij het overlijden van prof. H.J. Schilder mogen we het zeker weten: de trouw van Jezus tot in de dood was zijn laatste troost op aarde.

De broederkring op aarde was hem uitermate lief. Hij koesterde zich, temidden van alle zwaarten en moeiten van zijn leven, in de warmte van Gods gemeente, van de Hogeschoolgemeenschap, van de wekelijkse kerkdiensten. Samen rond het Woord van de grote Herder der schapen, - dan was het voor hem - 'Ik kom thuis'.

'Het eerste en laatste "thuis" ' - zo belijdt hij in zijn boek-'is bij de Heere, is Jahwe zelf. Denk dan maar aan de tempel, denk dan maar-ja, nu vooral- aan de kerk. Om kort te gaan, in de kerk bent u vandaag thuis en nergens anders, bij Woord en Sacrament. Denk daar maar aan. Het is de korte inhoud van het evangelie, waardóór nu de kerk kèrk is: vergadering van gelovigen die vrede hebben met God door het bloed van het kruis, die deze vrede genieten als kinderen thuis. Vergaderd in Zijn Naam: Gij zijl met ons. Met ons, in deze laatste bedeling erfgenamen der oude beloften.'

Merken we uit zijn woorden niet, hoezeer het hart van broeder Schilder uitgaat naar zijn hemelse Vader en naar de kerk als onze moeder en naar al zijn broeders en zusters: 'Ik kom thuis!'

Nu, wie dit elke zondag belijdt in zijn levensgang, in de broederkring van Christus: 'Ik kom thuis', die zal het in zijn stervensminuut ervaren, wonderbaar. 'Ik kom thuis'.

Moge de familie, mogen de kerken, mogen zijn collega's zich troosten met deze thuiskomst van Gods kind Herman Johannes Schilder. Zijn gebed is verhoord, zijn leven bevrijd, zijn moeite weggenomen.

Oók het gebed dat deze dichter-exegeet bij de gratie Gods aldus onder woorden bracht voor zijn God - en daarmee besluit ik ons 'in memoriam' ter synode

O God, die droeg ons voorgeslacht
in tegenspoed en kruis
draag ons door deze laatste nacht
Gij zelf zift ons Tehuis.

Na deze toespraak zingt de vergadering staande Psalm 32 : 4, 5.

WOENSDAG 16 MEI

Artikel 23

Dankbrief van H.M. de Koningin

De praeses doet voorlezing van de volgende brief

In opdracht van Hare Majesteit de Koningin moge ik de Generale Synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland Harer Majesteits dank overbrengen voor haar vriendelijk telegram en voor de daarin tot uiting gebrachte goede wensen en gevoelens van aanhankelijkheid.

De waarnemend Directeur van het
Kabinet der Koningin

Artikel 24

Hogeschool en school

De praeses heet de rector van de Senaat van de Theologische Hogeschool te Kampen, prof. drs. H.M. Ohmann, hartelijk welkom. Eveneens het moderamen van de deputatencuratoren, ds. H. Bouma, ds. H.D. van Herksen en ds. J. Kok met de deputaten-curatoren ds. C.J. Brem en ds. W. de Graaff.

Ze zijn ter vergadering gekomen om de bespreking bij te wonen van het verslag dat door deputaten-curatoren is uitgebracht over het wel en wee van de Theol. Hogeschool sinds de synode van Arnhem 1981.

In dit verband zinspeelt de praeses op de aanwezigheid van de vijfde en zesde klas van de ds. G. Doekesschool, die onder leiding van hun onderwijzer deze zitting van de synode meemaken en onder wie wellicht toekomstige predikanten zijn.

Artikel 25 '

Orgelbespeling

De koster van de Kandelaarkerk, br. J.H. Harsevoort, die van vele markten thuis is, biedt de leden van de synode een orgelbespeling aan op het fraaie orgel in het kerkgebouw. 's Avonds om half negen zetten de leden van de synode zich neer op diverse plaatsen, verspreid over de hele kerk, geflankeerd door andere belangstellenden. Ook van de zijde van de synode zelf wordt medewerking aan dit muzikfestijn verleend in de persoon van br. B. Kamps, die enkele liederen zingt» Orgelbespeling en zang worden door de leden van de synode op hoge prijs gesteld.

Artikel 26

Telegram van de Bond van Verenigingen van Gereformeerde Vrouwen

Op de middag van deze dag werd het volgende telegram ontvangen van de Bond van Verenigingen van Gereformeerde Vrouwen, in bondsdag bijeen te Zwolle:

Als Bond van Verenigingen van Gereformeerde Vrouwen te Zwolle bijeen op onze jaarlijkse bondsdag, willen wij u wijsheid en kracht toewensen bij uw taak. Wij bidden dat God uw werk, in onderworpenheid aan zijn Woord gedaan, tot een zegen wil stellen voor zijn kerk.

E. van Veen, presidente
A.J.Kamman-Smit, secretaresse

Daar de synode 's namiddags niet in plenaire zitting bijeen kwam, doet de praeses voorlezing van dit telegram aan het begin van de orgelbespeling, in artikel 25 genoemd. Hij verzoekt de synodeleden zich van hun respectievelijke banken te verheffen en staande de voorlezing van dit telegram aan te horen. Aldus wordt met erkentelijkheid kennis genomen van de zegenwensen van duizenden vrouwen.

De synode besluit in haar vergadering van 22 mei een hartelijke dankbrief te schrijven aan het bestuur van deze Bond.

DINSDAG 22 MEI

Artikel 27

Openingswoord vijfde vergaderweek

Aan het begin van de vijfde vergaderweek wijdt de praeses in zijn openingswoord aandacht aan het sterven van ds. W. Vreugdenhil, emeritus-predikant van de kerk te 'sHertogenbosch.

Hij spreekt de vergadering als volgt toe:

In ons kerkelijk leven is wederom een lege plaats gekomen door het overlijden van de dienaar des Woords ds. W. Vreugdenhil. Op 80-jarige leeftijd is hij zondag 20 mei in de Here Christus gestorven. Tot in zijn 80e levensjaar toe bleef hij actief in velerlei werk, ten bate van de kerken.

Zijn predikantsweg, in 1939 begonnen, liep via de gemeenten te Langeslag en te Hardenberg naar de gemeente in 's-Hertogenbosch, waar hij gedurende 25 jaren op z'n post stond, trouw en betrouwbaar. Het was in het Zuiden vaak een eenzame post. Voor veel jonge predikanten in dit ressort is hij door de jaren heen een vader en raadsman geweest, die de verspreid wonende collega's samenbond en zo bemoedigde. Zo had hij zijn grote en gewaardeerde plaats in de kerken van het Zuiden.

Maar daar niet alleen. Ook de kerken in de rest van het land heeft hij met zijn gaven en krachten gediend. Ik denk met name aan zijn werk op de Generale Synode van Hoogeveen in de jaren 1969-1970. Dat was een moeilijke synode vanwege de voor de kerken belangrijke beslissingen die genomen moesten worden in verband met de twee zich presenterende afvaardigingen uit Noord-Holland. Ds. W. Vreugdenhil werd gekozen tot eerste scriba van die synode, en kreeg dus de taak de Acta te schrijven.

En dan te bedenken dat de synode van Hoogeveen de langdurigste is geweest: 29 zittingsweken! Het praesidiale slotwoord getuigt hoe de synode heeft geprofiteerd van uw bedachtzaamheid en accuratesse'.

Vóór de Synode van Hoogeveen begon had ds. W. Vreugdenhil al volop te maken gekregen met de worsteling om de kerken in het Zuiden te bewaren bij een trouw en ongereserveerd samenleven als kerken op de grondslag van de gereformeerde belijdenis.

In 1962 richtte de Kerkeraad van 's-Hertogenbosch zich tot de Particuliere Synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg met het verzoek om, tot bewaring van de eenheid en zuiverheid van de leer, van ds. B. Telder te eisen nadere verklaring van zijn gevoelens, met name over de eerste zinsnede van antwoord 57 van de Heidelbergse Catechismus.

Deze kerkeraad had de classis reeds gewezen op haar plicht in de aanhangige zaak overeenkomstig het Ondertekeningsformulier te handelen.

Met de inzet van zijn persoon en gaven heeft ds. W. Vreugdenhil in die kerkelijk kritieke jaren vooraan in de strijd gestaan, hoezeer ook die strijd voor hem op het persoonlijk vlak verdriet meebracht. De vrede van Jeruzalem was voor hem geen goedkope en vrijblijvende vrede. De kerken mogen zijn werken-voor-vrede in dankbare herinnering houden.

Dat geldt ook voor het werk dat ds. W. Vreugdenhil heeft gedaan als curator van de Theologische Hogeschool. Een lange periode zat hij namens de kerken van het Zuiden in het curatorium. Vele jaren daarvan fungeerde hij als secretaris van dit college. Ook bij deze taak mochten de kerken veel profijt hebben van zijn 'bedachtzaamheid en accuratesse'.

Eveneens memoreren we zijn vele persarbeid ten dienste van het gereformeerde leven. In de serie '*Waarheid en Recht*' zijn vele preken van zijn hand verschenen in de loop der jaren. Ook mocht hij 20 jaar lang deel uitmaken van de redactie van het *Gereformeerd Kerkblad voor Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg*, lange tijd als voorzitter.

Vooraf het recenseren van boeken en brochures behoorde tot zijn taak. Hij deed dat vakkundig en accuraat, en vooral: op tijd! Dat kan van menig recensent niet gezegd worden, want soms blijven nieuwe boeken eerst enkele maanden op hun bureau liggen. Bij ds. Vreugdenhil niet alzo.

Meestal was hij de éérste onder ons die een pas verschenen boek aankondigde en recenseerde!

Zo blijft hij in onze gedachten als de man die, zowel in de jaren van zijn actieve dienst als in die van zijn emeritaat, in trouw en evenwichtigheid arbeidde voor zijn Here en Heiland, totdat in het 80e levensjaar het moment kwam dat de krachten ertoe gingen ontbreken. Dankbaar gedenken we deze voorganger, deze broeder in Christus. Zijn vrouw en al de zijnen mogen zich troosten met het ene en ongedeelde Evangelie, zoals het óók

verwoord is in de eerste zinsnede van antwoord 57 van de Heidelbergse Catechismus:

' . . . mijn ziel na dit leven terstond tot haar Hoofd Christus opgenomen. . . '.

Om de bewáring van die belijdeniszin heeft ds. W. Vreugdenhil vele jaren moeten strijden. De wáárheid van die belijdeniszin heeft hij nu als een geschenk van de barmhartige God gekregen. Voor eeuwig.

WOENSDAG 23 MEI

Artikel 28

Telegram van de Bond van Mannenverenigingen op Gereformeerde Grondslag

De praeses deelt mee dat het volgende telegram is ingekomen:

Weleerwaarde en Eerwaarde Heren en Broeders,

De Bond van Mannenverenigingen op Gereformeerde Grondslag te Rotterdam-Centrum bijeen, wenst u bij uw omvangrijke arbeid toe dat al uw werk, dat in zwakheid wordt volbracht, mag steunen op de onveranderlijke trouw van de Here, die nooit laat varen de werken van zijn handen. Hij zal voleindigen het werk dat Hij in de zijnen is begonnen tot heil van zijn kerk.
Met heilbede en broedergroet namens het bestuur,

ds. H. Boiten, voorzitter
J.K. Zuidhof, secretaris

De synode besluit een brief met hartelijke dank aan het bestuur van de Mannenbond te sturen.

Artikel 29

Benoemingen

Uit besloten zitting wordt meegedeeld dat in het door de synode ingestelde deputaatschap voor de uniformiteit van het kerkboek (zie Acta, deel II) zijn benoemd: dr. A.N. Hendriks, ds. P. Lok (s.), K. Nolles en mevr. E. van Veen.

VRIJDAG 25 MEI

Artikel 30

Einde vijfde vergaderweek I

De praeses memoreert dat, nu een week van reces in verband met de Hemelvaartsdag op komst is, 'de eerste rit' achter de rug is. Het was een lange rit, waarvoor grote inspanning werd gevraagd. De afgevaardigden gaan een week tegemoet, waarin ze wat 'losser' van het synodewerk kunnen zijn. De eerste weken zijn het zwaarst, maar met dankbaarheid kan geconstateerd worden dat de synode een behoorlijk eind gevorderd is.

DINSDAG 5 JUNI

Artikel 31

Openingswoord zesde vergaderweek; Telegram Geref. Jeugdverenigingen

De praeses spreekt er zijn dankbaarheid over uit dat de synode weer voort mag gaan in oude samenstelling na een week van reces.

Vervolgens doet hij voorlezing van het volgende telegram van de Bond van Gereformeerde Jeugdverenigingen:

Weleerwaarde en Eerwaarde Heren en Broeders,

De Nederlandse Bond van Gereformeerde Jeugdverenigingen in Bondsdag bijeen te Barneveld op Hemelvaartsdag 1984 denkt aan het begin van haar eendags-agendum met gepast respect aan uw meer-maandenplan. Zij weet zich als jeugd van de kerk met u verbonden in de ene Heer.

Geve Hij u wijsheid en inzicht opdat uw handelen tot zegen mag zijn voor ons allen.

ds. D. Grutter, voorzitter
J. van der Deure, secretaris

De synode besluit op gepaste wijze te antwoorden.

Tenslotte neemt de assessor het woord en feliciteert de praeses hartelijk met zijn verjaardag die hij op 3 juni in de kring van zijn gezin mocht vieren.

Hij spreekt de wens uit dat God hem in ruime mate wijsheid en kracht mag schenken voor zijn praesidiale taak.

WOENSDAG 6 JUNI

Artikel 32

Reizende synodeleden

Terwijl drie leden van het moderamen samen met de voorzitter van commissie I zich naar het Westen van het land spoeden, doorkruisen de andere synodeleden per bus het Oosten van ons land. De eerste vier besteden de middag voor een gesprek met het moderamen van de ISK (zie Acta, deel II), de andere 32, samen met drie buitenlandse gasten, genieten van de bustocht, aangeboden door de raad van de Gereformeerde Kerk van Heemse. Deze tocht voert langs schone dreven, door oud. Berenst met grote deskundigheid beschreven, en brengt het gezelschap zelfs op de hoogte van de Lemelerberg.

De afgevaardigden zijn de kerkeraad van Heemse dankbaar voor deze middag van ontspanning tussen alle inspanning en op de avondvergadering vertolkt de praeses deze dank.

Artikel 33

Ontvangst van afgevaardigden van The Canadian Reformed Churches, The Free Church of Scotland en The Evangelical Presbyterian Church of Ireland

Nadat in de morgenzitting de afgevaardigden van zusterkerken uit het buitenland al welkom geheten zijn, volgt in de avondzitting de officiële ontvangst.

De praeses begroet hartelijk rev. J.N. Macleod van The Free Church of Scotland, rev. J. Visscher van The Canadian Reformed Churches en rev. Norman Whitla van The Evangelical Presbyterian Church of Ireland.

Ook heet hij welkom de deputaten voor betrekkingen met buitenlandse kerken: ds. M. Brandes, ds. J. de Gelder en br. T. Jagersma.

Vervolgens geeft hij aan de assessor gelegenheid om de gasten toe te spreken.

Deze geeft in het Engels een korte kenschetsing van de Gereformeerde Kerken en haar plaats en taak in Nederland. De Here heeft haar klein gemaakt, maar veel zegeningen geschonken. Hij wijst op de Hemelvaart van Christus, die aan Gods rechterhand gezeten is en alle dingen regeert.

Uw aanwezigheid, zo vervolgt de assessor, is een bewijs van Christus' woord: Ik ben met u, alle dagen tot de voleinding van de wereld.

Hij memoreert dat het op deze dag veertig jaar geleden D-day was, het begin van de bevrijding van Europa en ook van ons land. Het was ook de bevrijding van de kerk tot de vrije dienst van de Here, waarvoor uw mannen werden ingezet en waarvoor wij diep dankbaar zijn, zo betoogt ds. Cnossen. Hij roept de afgevaardigden van de zusterkerken een bijzonder hartelijk welkom toe en zegt dat de synode zich zeer verblijdt over hun aanwezigheid. Tenslotte verzoekt hij hun aan hun kerken de groeten over te brengen en spreekt de wens uit dat zij een goede tijd in Nederland mogen ontvangen. De praeses geeft vervolgens het woord aan rev. Macleod die de groeten overbrengt van The Free Church of Scotland. Hij spreekt zijn dank uit voor de grote vriendelijkheid en gastvrijheid die hij ondervonden heeft. Hij wil de vergadering niet vermoeien met statistische gegevens van zijn kerken. Hij constateert wel dat de grote volkskerken in zijn land veel leden slechts op papier hebben. Gelet op het meeleven van de leden van zijn kerken kan men zeggen: daarin zijn ze niet klein. Vroeger bestonden de contacten veelal met diverse groepen, maar men heeft geleerd, juist ook door het contact met de Gereformeerde Kerken in Nederland, dat het beter is van kerk tot kerk relaties te leggen op de basis van theologische eenheid. Hij wijst erop dat men elkaar moet leren kennen niet slechts door schriftelijke contacten, maar ook door uitwisseling van leden en door wederzijdse bezoeken. Zo zoeken de kerken over en weer de meest nauwe eenheid door één geest, één liefde, één geloof.

Hij eindigt zijn toespraak met de woorden dat hij het een grote eer acht de broeders te hebben leren kennen en de synode te hebben mogen toespreken.

Vervolgens spreekt rev. Whitla de vergadering toe. Hij zegt dank voor de broederschap, die hij steeds in Nederland heeft ondervonden en brengt de christelijke groeten over van zijn kerken. Hij weet zich één met de kerken in Nederland in de lof voor God.

Vervolgens schetst hij de moeilijke situatie waarin zijn kerken verkeren, 10 in getal in Belfast en omgeving en één in wording in Dublin.

Hij wijst erop dat de gereformeerde leer schaars is in zijn land. Ulster is arminiaans en als reactie daarop kwam het piëtisme. Er bestaat echter grote belangstelling voor de gereformeerde leer. Er zijn mensen die wel 25 mijl reizen om de kerkdiensten bij te wonen. Hij besluit zijn toespraak met erop te wijzen dat wij allen dienaren van Christus zijn en de eenheid over de hele wereld zoeken door de band des eredes.

Als laatste krijgt rev. Visscher het woord. Ook hij dankt voor de gastvrijheid, hier ondervonden. Tevens herinnert hij aan de datum van D-day.

Hij wijst er vervolgens op dat er geen kerken zijn, met wie zoveel gemeenschap van de kant van de Canadian Reformed Churches bestaat als de Gereformeerde Kerken in Nederland. Wel wordt de taalbarrière steeds groter.

Rev. Visscher deelt mee dat er dit jaar vijf kandidaten klaar hopen te komen aan het Theological College in Hamilton. Veel vakatures zijn er in de kerken in Canada niet en als het zo doorgaat kon er wel eens een omgekeerde emigratie op gang komen.

Spreker deelt mee dat op de laatst gehouden synode enige kritiek is geuit op de snelheid, waarmee de gereformeerde kerken haar kerkelijke contacten uitbreiden; volgens hem soms te snel en zonder ruggespraak met de zusterkerken in het buitenland. Hij wijst op de geografische verschillen, met name met betrekking tot de Presbyteriaanse Kerken. De Canadese kerken trachten een brug naar deze kerken te slaan, maar dan zo dat dit begrip bij de eigen kerkleden ontmoet.

Hij spreekt tenslotte de wens uit dat de band tussen beide kerkengroepen sterk mag zijn en blijven. Hij roept op tot een moedig voortgaan in het spoor van de waarheid, zoals de Afgescheidenen het deden.

Immers: de waarheid van God staat boven menseneer en koninklijke goedkeuring.

De praeses dankt de afgevaardigden van de buitenlandse zusterkerken voor hun goede wensen en wijst erop dat het geloof in Christus, *Lux Mundi*, ons verbindt.

Ook zegt hij prof. drs. H.M. Ohmann dank, die telkens een korte samenvatting in het Nederlands heeft gegeven van de in het Engels gehouden toespraken.

DINSDAG 12 JUNI

Artikel 34

Openingswoord zevende vergaderweek

De praeses memoreert dat de synode aan haar zevende vergaderweek is toegekomen. Onder de ingekomen stukken zijn heel wat brieven die eindigen met de woorden: U de leiding van de Heilige Geest toebiddend. We weten ons gedragen door de gebeden van de gemeenten.

Aan het begin van de zitting is een deel van Romeinen 8 gelezen over de Persoon en het werk van de Heilige Geest. Dit hoofdstuk loopt uit op de klassieke pericoop over de zekerheid van het geloof, dat zeggen mag: wij weten, wij geloven, wij belijden. De praeses brengt in dit verband een artikeltje in het dagblad Trouw ter sprake, waarin gesteld wordt dat het in de dagen van de Vrijmaking over onbenulligheden zou zijn gegaan, zaken als de zekerheid van het geloof, zelfonderzoek, Gods heilsbeloften enz. Gesteld werd dat er nu veel belangrijker zaken aan de orde zijn: het atoomgeweld en de doorbreking van de bewapeningswedloop.

De praeses wijst erop dat in de Vrijmaking Romeinen 8 ook onze aandacht had. Het gaat daar immers om de zekerheid van het geloof door het getuigenis van de Heilige Geest in zijn Woord. We mogen dit veertig jaar na de Vrijmaking nog belijden. Deze 39e synode na 1892 mag zich dan ook in de lijn van de historie weten.

Artikel 35

Telegram van de Bond van Gereformeerde Meisjesverenigingen in Nederland

Het volgende telegram is ontvangen en wordt door de praeses voorgelezen:

De Bond van Gereformeerde Meisjesverenigingen in Nederland, te Mariëberg in Bondsdag bijeen, wil u langs deze weg hartelijk groeten. We bidden u kracht en wijsheid toe om goede besluiten te kunnen nemen overeenkomstig Gods Woord en die de kerken dienen.

M. Gunnink, presidente

De praeses zegt met grote dank kennis te nemen van dit telegram, wenst de Bond Gods zegen toe en stelt voor dat de tweede scriba een antwoordbrief zal verzenden. Aldus wordt besloten.

DONDERDAG 14 JUNI

Artikel 36

Jubileum oud. H. van der Tol

Aan het begin van de morgenzitting spreekt de praeses woorden van gelukwens aan het adres van oud. H. van der Tol, die vandaag het heuglijk feit mag vieren dat hij vijftig jaar aan zijn zaak verbonden is. Het typeert de jubilaris dat hij op de morgen van deze jubileumdag nog als afgevaardigde aanwezig is en morgen meteen weer mee hoopt te doen. De praeses memoreert dat dit jubileum rondom het dagelijks beroep plaats vindt, maar dat br. Van der Tol tegelijk ook betrokken is bij allerlei arbeid in de kring van de kerk en het gereformeerd onderwijs. We weten, zo vervolgt de praeses, dat u al dit werk niet ziet als verdienstelijk, maar als dienend.

Namens de synode overhandigt hij de jubilaris een oorkonde, waarop de handtekeningen van alle andere afgevaardigden staan. Hij spreekt de wens uit dat br. Van der Tol nog lang terug mag denken aan deze dag, die hij in het midden van de synode mocht beginnen.

In zijn antwoord spreekt br. Van der Tol zijn blijdschap uit over wat tot hem gezegd is; hij werd erdoor verrast. Hij heeft niet in eigen kracht dit alles kunnen doen, maar de Here gaf kracht. Hij zegt de afgevaardigden een tractatie toe, waarvan in de koffiepauze een dankbaar gebruik wordt gemaakt.

VRIJDAG 15 JUNI

Artikel 37

Bericht van het sterven van oud. L. de Vries

Met ontroering neemt de synode kennis van het bericht dat oud. L. de Vries, primusafgevaardigde van het ressort Noord-Holland, overleden is. De praeses wijst in een woord ter gedachtenis erop dat de broeders in Noord-Holland hem kennen in de inzet voor Christus' kerk en koninkrijk.

Hoezeer heeft hij ernaar uitgezien op de synode te komen. Maar de Here heeft anders beslist. Het leven van onze ontslapen broeder is nu tot volkomenheid gekomen in de heerlijkheid die hij ontvangen heeft. Het evangelie van Christus' opstanding moge kracht geven aan allen die hij achterliet.

Het is zo geleid dat juist deze morgen het slot van Romeinen 8 gelezen is, waarin zo heerlijk wordt geopenbaard dat niets ons kan scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onze Here.

Artikel 38

Afscheidswoord tot rev. J. Visscher

Aan het eind van deze zittingsweek spreekt de praeses een afscheidswoord aan riet adres van rev. J. Visscher, afgevaardigde van The Canadian Reformed Churches. "U bent in ons midden geweest, niet alleen op de vergaderingen, maar ook tijdens de pauzes en in de wandelgangen", zo zegt de praeses, die dit van groot belang acht. Als afgevaardigde van de Canadese zusterkerken heeft rev. Visscher inhoud gegeven aan zijn zending, ook door mee te doen aan het werk van de synode. De praeses spreekt er zijn dankbaarheid over uit dat hij hier aanwezig was en de zusterkerken in Canada heeft vertegenwoordigd. Het zijn immers echt zusterkerken, niet alleen door verwantschap, maar vooral ook krachtens de eenheid in het geloof.

Hij verzoekt rev. Visscher de hartelijke groeten en zegenwensen over te brengen namens de kerken in Nederland en wenst hem een behouden reis toe.

DINSDAG 19 JUNI

Artikel 39

Openingswoord achtste vergaderweek

Aan het begin van deze laatste vergaderweek voor het zomer-reces heet de praeses de afgevaardigden hartelijk welkom en wijst hij op het boek Haggai, met de lezing waarvan deze week een begin is gemaakt.

Bij deze profeet staat de glorie van de tempel van de Here centraal, het wonder dat God bij mensen wil wonen door Jezus Christus. God confronteert zijn kerk met het verleden, maar ook met haar toekomst wegens de beloften die Hij geeft: Weest sterk, grijpt moed, want Ik ben met u!

De vergadering neemt kennis van de officiële rouwbrief inzake het overlijden van br. L. de Vries (zie artikel 37) en besluit een brief van deelneming te zenden.

VRIJDAG 22 JUNI

Artikel 40

Afscheidswoord voor het zomer-reces

In de morgenzitting wenst de praeses oud. H. Elsinga van harte geluk met wiens verjaardag. Deze betuigt hiervoor dank met woord en daad (tractatie in de koffiepauze).

Tijdens de middagzitting worden alle medewerkers van de synode uitgenodigd aanwezig te zijn.

De praeses spreekt de vergadering toe en betoogt dat, hoe goed de synodeleden het hier ook hebben gehad, het hun toch niet zal verdrieten de vergaderingen te mogen afsluiten wegens het zomer-reces. Velen hebben gedurende de eerste weken wel eens verzucht: het is niet bij te houden. Er komt zoveel op je af en er valt zoveel te verwerken. Gelukkig hebben we het vol kunnen houden. Aan het begin van deze synode heeft de praeses in zijn openingswoord gevraagd: laten we toch veel naar elkaar luisteren. Hij mag nu dankbaar constateren dat dit inderdaad gebeurd is. Ook de vele kwinkslagen, die soms niet van de lucht waren, gaven aan het vergaderen een bijzondere dimensie.

Bij divergerende meningen werd toch een bepaalde besluitvorming uitgekristalliseerd, vaak zo dat er blijde verwondering was over de eenparigheid.

De praeses spreekt woorden van dank tot hen die het vergaderen al deze weken mogelijk hebben gemaakt. In het bijzonder richt hij zich tot de koster en zijn vrouw, br. en zr. Harsevoort. Hij dankt de koster voor de dagelijkse begeleiding op het orgel, voor de goede zorg en voor de attente bediening. Ook gewaagt hij met grote waardering van het werk door de type-kamer verricht, waarbij br. P. Joosse speciaal wordt genoemd. Er waren menige moeilijke ogenblikken, waarin het werk als een lawine op hen afkwam.

Ook de diverse gastheren en gastvrouwen worden in de dank betrokken voor wat ze in deze acht weken voor de afgevaardigden zijn geweest.

Tenslotte wenst de praeses alle leden van de synode toe dat God hun in de periode van rust nieuwe kracht en energie mag schenken voor het werk dat na het zomer-reces weer moet worden aangevat.

DINSDAG 21 AUGUSTUS

Artikel 41

Praesidiaal openingswoord negende synodeweek

De praeses opent de eerste zitting van de synode na het zomer-reces en spreekt de afgevaardigden als volgt toe:

Broeders,

Nu het zomer-reces voorbij is en we weer geroepen worden ons werk ter synode voort te zetten, mogen we ons laten bemoedigen door het Woord van onze God.

Zijn Woord leert ons ons werk, dat op zichzelf zo uiterst klein lijkt te zijn en tegelijk zo zwaar op ons afkomt, te zien in het grote en weidse raam van Gods werk tot verlossing in deze wereld. De kerken, in wier opdracht wij dit werk verrichten worden door God getroost met de boodschap van zijn ontferming, opdat zij Hem zouden volgen op de weg uit de duisternis en de ballingschap en zouden zien de heerlijkheid Gods die zich openbaart, in Christus Jezus voluit.

Op die weg van God met zijn volk zijn er mijlpalen en gedenktekens. Niet om erbij te blijven staan, maar om verder te trekken. Wanneer dan ook in augustus 1984 de kerken in Nederland herdenken de ontferming van de HERE, die Hij 40 jaar geleden betoonde in de bevrijding van menselijke banden en

stelsels, zal die herdenking des te meer onze loop versnellen om achter de heerlijkheid Gods aan te gaan, die ook nu voorop gaat.

En de kerken, die zelf mogen leven van Goddelijke troost en ontferming alleen, zullen haar roeping kennen om vreugdebode te zijn van Gods vrije genade.

De profeet Jesaja laat wereldwijde perspectieven zien aan Sion. Wij mogen ons daarin verheugen, juist wanneer de resterende agenda van de synode ook bevatten *de contacten met buitenlandse kerken* in de wereld. Zal volgens Jesaja Sions heil niet reiken tot de einden der aarde? En ook wanneer de vaststelling van de tekst van de *Dordtse Leerregels* onze aandacht zal gaan vragen, mogen we de profetie van Jesaja voor ogen houden: neemt dit belijdenisgeschrift niet aanstonds de woorden van Jesaja's profetie over, wanneer beleden wordt: 'om de mensen tot het geloof te brengen, zendt God genadig verkondigers van deze zeer blijde boodschap tot wie Hij wil en wanneer Hij wil'?

Evenzeer mag Jesaja's profetie ons voor ogen staan bij de bespreking van de *psalmen en gezangen* voor de erediensten. Sion, die weigerde één der liederen Sions te zingen op vreemde grond van de ballingschap, zal nu uitbreken in jubel en gezang voor de God van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.

We stipten zo al enkele belangrijke zaken aan die we de komende weken moeten gaan behandelen. Zien we ertegen op? Voelen we ons klein van kracht? Nu, dan zal Gods belofte aan het eind van Jesaja 40 ons doen opveren, zoals Hij die geeft aan heel zijn kerk op de weg van zijn heerlijkheid: 'Wie de HERE verwachten, putten nieuwe kracht'. Jongelingen en jonge mannen van Babels wereldstad struikelen en vallen; sterk in zichzelf, ze komen beschaamd uit. Maar Gods kinderen lopen vóórt, onvermoeibaar, want Christus' kracht wordt in hun zwakheid volbracht. Onvoorstelbaar, maar waar: met de koninklijke wiekslag als van een arend vaart Gods volk omhoog, verder, vooruit. Wat zullen wij dan anders doen, ook voor onze arbeid de komende tijd, dan alleen dit ene: *de HERE verwachten?! De Onvermoeibare, de Schepper van de einden der aarde, - onze hulp is van Hem alleen.*

Vervolgens doet de praeses voorlezing van twee brieven resp. van ds. J.A. van der Velden, die meedeelt niet meer aan het synodewerk deel te kunnen nemen, en van ds. L.W. de Graaff die van hetzelfde mededeling doet voor onbepaalde tijd.

Met gevoelens van teleurstelling en begrip neemt de vergadering kennis van deze mededelingen.

De praeses wil nog eens onderstrepen dat de kerken ons tot deze synode-arbeid hebben geroepen. Het synodale werk praevaleert daarom boven het werk in de gemeenten. Als er een te grote dosis goede wil is om in het weekend pastoraal werk te verrichten, dreigen de afgevaardigden vermoeid op de dinsdag weer te beginnen en daartegen wil de praeses allen waarschuwen.

Vervolgens leest hij een uitnodiging van de Gereformeerde Kerk van Bedum voor tot bijwoning van de feestelijke viering van het vijfentwintig-jarig ambtsjubileum van ds. H. W. Ophoff op 28 augustus. Hij feliciteert de jubilaris hartelijk, ook wegens zijn huwelijksjubileum dat reeds gevierd werd, en stelt een feestcommissie in, bestaande uit de afgevaardigden Kamphuis, Hensen, Van der Kolk en Riemens, die nog van zich zullen laten horen.

Ook wordt een bedank-schrijven van oud. Van der Tol voorgelezen wegens de belangstelling bij diens jubileum.

Nadat de praeses nog heeft meegedeeld dat van de 423 ingekomen stukken er 216 zijn behandeld, wenst hij br. Joosse en zijn assistenten sterkte voor het werk op de typekamer en eveneens de koster-organist en diens vrouw voor hun arbeid.

DONDERDAG 23 AUGUSTUS

Artikel 42

Blijdschap en dankbaarheid

Aan het begin van de morgenzitting spreekt de praeses er zijn blijdschap over uit dat oud. J. van der Kolk op wonderlijke wijze bewaard is gebleven bij een auto-ongeluk dat hem woensdagavond overkomen is. De Here heeft zijn leven willen sparen op zodanige wijze dat br. Van der Kolk zelfs al weer aan de besprekingen op deze morgenzitting kan deelnemen.

Op de avond van dezelfde dag vindt een feestelijke samenkomst plaats, voorbereid door de voor dit doel benoemde commissie, waarop het zilveren ambtsjubileum van ds. H.W. Ophoff wordt gevierd in aanwezigheid van diens echtgenote en de plaatselijke predikanten met hun dames. De stemming in de vergadering en de stem van de jubilaris vormen zonder enig tactus-teken een schone harmonie. En het dankwoord van de laatste valt binnen 'klokketijd'.

DINSDAG 28 AUGUSTUS

Artikel 43

Openingswoord tiende vergaderweek

De praeses wenst de afgevaardigden kracht, inzicht en inzet toe voor de taak die ook deze week weer wacht. In het bijzonder de rapporteurs en allen die verder een speciale taak binnen de synode hebben.

Ook wenst hij ds. T.O.G.M. Bosma van harte geluk met diens verjaardag waar de vergadering, naar hij verwacht, op één of andere wijze nog wel iets van zal merken. Het was in de koffie-pauze inderdaad te merken.

Tenslotte memoreert de praeses dat de Groningers vandaag wel het ontzet van Groningen vieren, maar dat de Groningse afgevaardigden voor dit feest geen verlof hebben gekregen. Vandaar dat zij op de avond vol heimwee het 'Grunnens Laid' hebben aangeheven, na eerst de aangeboden 'Grunneger kouke' verorberd te hebben.

WOENSDAG 29 AUGUSTUS

Artikel 44

Ontvangst prof. drs. N. Gootjes

De synode ontvangt in haar midden prof. drs. N. Gootjes, zendeling-hoogleraar in Korea. Bij de bespreking van de relatie tot de zusterkerken in Korea was hij door ziekte verhinderd aanwezig te zijn. De praeses spreekt in een hartelijk welkomstwoord er zijn vreugde over uit dat de synode indertijd mocht uitspreken dat door de toegewijde arbeid van de beide zendeling-hoogleraren er in Korea meer aandacht komt voor de gereformeerde theologie. De synode is ervan overtuigd dat het werk in Korea veelomvattend is en vanwege de taalbarrière moeilijk. Het is ook nog toegenomen door de toestemming die werd verleend om gastcolleges te geven aan het Hapdong Seminary te Seoul.

In zijn toespraak tot de synode merkt prof. Gootjes op dat hij het betreurd heeft door ziekte de besprekingen over Korea niet mee te kunnen maken. Maar door het verslag daarvan in de pers heeft hij nu des te meer stof voor zijn toespraak.

Hij beantwoordt allereerst een vraag die de praeses hem heeft gesteld inzake de betekenis van de naam Kosin. Het is een samentrekking van de Koreaanse woorden voor 'Kerken van de Hogeschool'. Deze was er namelijk eerder dan de kerken. Het is dit jaar juist 100 jaar geleden dat het zendingswerk in Korea begon vanuit Amerika. Men kan het betreuren dat daardoor Amerikaanse invloeden in onze zusterkerken op te merken vallen, maar tegelijk dient men God dankbaar te zijn dat in dit eens zo gesloten land het evangelie is gekomen.

Prof. Gootjes geeft vervolgens informatie over de enorme groei van de kerken in Korea, zelfs een standaardvoorbeeld van kerkgroei, ontwikkeld vanuit Amerika. Men dient echter voorzichtig te zijn met de grote getallen. Ze zijn gebaseerd op regelmatig in de kerkdiensten aanwezige mensen, maar ook de zondagsscholen worden erbij geteld. Verder is er ook vaak sprake van dubbele telling, omdat men ook geteld wordt bijv. bij de kerkgangers in de kerk van de ouders of door dubbel lidmaatschap. De drang naar hoge cijfers houdt ook een verzoeking in. Op kerken die minder snel groeien wordt neergezien en dat geldt ook van onze zusterkerken die voorzichtiger handelen dan andere kerken. Er worden cursussen gegeven die zwaarder zijn dan van andere kerken, ook voor doopouders. Wat de relatie tot de kerken in Nederland betreft, men heeft in Korea een ander idee over contacten met andere kerken. Men erkent kerken en zendingsgenootschappen met wie wordt samengewerkt. Daarbij is het kerkvergaderend werk van Christus niet het criterium. Dit verklaart ook de moeizaamheid van de contacten met onze zusterkerken in Zuid-Afrika: het zijn er maar drie en wat doet men daarmee voor samenwerking? Daarom is er wel samenwerking met de Dopperkerken. Vanwege deze ongelijke vulling van de contacten kunnen fundamentele contactstoringen ontstaan, want het niveau is ongelijk. Daarom is grote wijsheid nodig.

Prof. Gootjes zegt bijzonder verheugd te zijn over de opdracht van de synode aan de deputaten, voort te gaan met het onderzoek naar de wijzigingen die in de belijdenisgeschriften en de kerkorde van de Koreaanse kerken zijn aangebracht. Dit geeft het niveau van de kerkelijke gemeenschap aan: handhaving van de belijdenis. Het is ook het niveau waarop de zendeling-hoogleraren college geven. Tegelijk wil hij waarschuwen voor een misverstand. De zusterkerken in Korea zijn Schriftgetrouw, maar de eerste zendingen stelden de Schrift tegenover de belijdenis. Van 1910 tot 1970 hadden de Kosin-kerken eigenlijk geen belijdenis. Toen pas aanvaardden zij als enige van de vier kerkengroepen in Korea de Westminster Confessie. Maar bij de vertaling van het moeilijke oud-engels van deze Confessie zijn fouten ingeslopen. Niet opzettelijk dus, maar wel met onwillekeurige ombuiging naar eigen opvattingen.

Met de kerkorde ligt het anders. Deze is van Amerikaanse makelij en opzettelijk veranderd naar de situatie in Korea.

Als men dus vraagt, zo betoogt prof. Gootjes: handhaven de Kosin-kerken de belijdenis wel? dan kijkt men met een Westers oog naar deze kerken. In Korea moet men nog leren te werken met een confessie, die eigenlijk 'van buiten' komt. Maar wat is het groot dat deze kerken de Westminster Confessie aanvaard hebben. Zo dient men ook de kritiek van andere zusterkerken te beschouwen. Spreker heeft zelf ook kritiek, maar het gaat om de zaak: hoe nu verder?

De praeses dankt prof. Gootjes hartelijk voor zoveel informatie. Hij wil graag met hem het wonder van God roemen dat in Korea kerken van Christus zijn, met wie een zusterrelatie bestaat. In haar besluitvorming heeft de synode opzettelijk niet alleen het werk van de zendeling-hoogleraren genoemd, maar ook hun gezinnen. De situatie waarin zij met hun gezinnen verkeren gaat de kerken van Nederland ter harte. Met gebed en hulp willen de kerken hen en hun gezinnen begeleiden.

Tenslotte verzoekt de praeses prof. Gootjes, te zijner tijd de groeten te willen overbrengen aan de General Assembly in Korea. Eveneens aan zijn collega drs. J.M. Batteau. Hij wenst de zendeling-hoogleraar Gods zegen toe voor zijn arbeid en dankt hem voor zijn aanwezigheid.

VRIJDAG 31 AUGUSTUS

Artikel 45

Sluiting tiende synodeweek

Daar de synode in de week dat de Theologische Hogeschooldag wordt gehouden niet bijeen zal komen, spreekt de praeses een enkel woord aan het einde van deze tiende vergaderweek.

Hij brengt in openbare zitting dat de synode besloten heeft, indien dit door de werkzaamheden mogelijk wordt gemaakt, de zittingen op 12 oktober te verdagen. Wellicht moet na de herfstvakantie nog één week vergaderd worden. Het ligt verder in de bedoeling de tweede en derde week in januari 1985 plenair te vergaderen, waarna de synode weer op reces zal gaan tot na Pasen. Op 9 april kan opnieuw vergaderd worden. Dit alles voornamelijk tot het afhandelen van de vaststelling van de Psalmberijming.

Voorts spreekt de praeses woorden van felicitatie tot ds. T.J. Keegstra, die morgen zijn verjaardag hoopt te vieren en tot oud. J. van der Kolk wegens zijn 35 jarig huwelijksfeest.

Beide toegesprokenen doen de leden van de synode in hun vreugde delen door een tractatie. Aan oud. Van der Kolk worden bloemen voor zijn echtgenote meegegeven.

Ter tafel is een afscheidsbrief van oud. J. Hensen, die acht weken niet aanwezig kan zijn en meedeelt dat hem dit zeer ter harte gaat.

De praeses, hierbij aansluitend, wijst erop dat uit dit schrijven blijkt de onderlinge verbondenheid waarin gewerkt mag worden. Hij beveelt br. Hensen in de hoede van de Here aan.

Tenslotte spreekt de praeses de wens uit dat de kerken een goede Theologische Hogeschooldag mogen ontvangen, als verkwikking voor de kerkleden en eveneens voor de docenten en studenten te Kampen.

De synodeleden krijgen vrijaf, maar velen moeten in commissieverband nog aan het werk en zullen niet allen de Hogeschooldag kunnen bezoeken.

DINSDAG 11 SEPTEMBER

Artikel 46

Opening elfde synodeweek

Aan het begin van de zitting spreekt de praeses een groot aantal gelukwensen uit. Hij feliciteert ds. S. S. Cnossen met de verjaardag die hij mocht vieren, en ds. P. Schelling met diens verjaardag en benoeming tot voorzitter van de vereniging van gereformeerde predikanten. Ook oud. J.W. Draijer, die vandaag zijn verjaardag viert, wordt gefeliciteerd.

De adviseur, prof. J. Kamphuis, ontvangt de gelukwensen van de praeses wegens zijn optreden als rector van de Theologische Hogeschool.

De deputaat, ds. A.P. van Dijk, wordt gelukgewenst met zijn 25 jarig huwelijksfeest.

Naar aanleiding van al deze gelukwensen spreekt de praeses de verwachting uit dat de synodeleden deze week weer 'vol' zullen zitten.

In de loop van de week blijkt ook oud. D.J. van Wijnen onder de jarigen te zijn.

WOENSDAG 12 SEPTEMBER

Artikel 47

Ontvangst van de synodeleden door Burgemeester en Wethouders van de Gemeente Hardenberg

's Middags worden de leden van de synode ontvangen in het gemeentehuis van Hardenberg door het college van Burgemeester en Wethouders.

De leden van de synode en haar adviseurs, de plaatselijke predikanten, worden toegesproken door de burgemeester van de gemeente Hardenberg, mr. L.A. van Splunder. Hij wijst erop dat het voor de eerste keer is dat zich binnen het territorium van de gemeente Hardenberg een generale synode bevindt. Vervolgens memoreert hij de zware agenda die de synode heeft af te werken. De kerken hebben het in het 'ik-tijdperk' niet gemakkelijk. Waar ik Ik wordt, wordt God god, naar het beeld van de mens. Als gevolg daarvan doet zich het verschijnsel van de burgerlijke ongehoorzaamheid voor. Calvijn heeft daarover opmerkelijke dingen gezegd, die nog actueel zijn. Volgens hem dient het burgerlijk regiment niet enkel het ordelijk leven, maar moet het ook publieke ergernis inzake de religie voorkomen. Daartoe is de overheid nodig evenzeer als zon en regen. De staat is gebonden aan het recht en dat impliceert vrijheid van godsdienst.

Vanuit deze achtergrond staat het gemeentebestuur van Hardenberg regelmatig in contact met de kerken. Het is niet: leven en laten leven, maar vanuit eigen zelfstandigheid over en weer elkaars wezen en onafhankelijkheid respecteren. Velen zeggen vandaag: de overheid is ook niet meer wat ze geweest is, maar ze zetten het in dit kader: de toekomst is ook niet meer wat ze geweest is.

Daartegenover wil de burgemeester stellen: de kerk is op weg naar het nieuwe Jeruzalem. Daar is de Priester-Koning en de Koning-Priester; daar heeft het onderscheid tussen staat en kerk alle zin verloren.

Mr. Van Splunder besluit zijn toespraak met het uitspreken van de wens dat er goede herinneringen bij de synodeleden aan Hardenberg zullen blijven. Ontmoetingen buiten eigen omgeving verrijken immers het persoonlijk leven.

Ds. C.J. Smelik spreekt als praeses van de synode er zijn dank voor uit dat het gemeentebestuur de synode heeft willen ontvangen. Het eerste contact met de burgemeester vond plaats op de bidstond voor de synode.

Zijn aanwezigheid werd zeer op prijs gesteld. We mogen proeven, zo vervolgt de praeses, dat de heilige dienst van de kerk u zeer ter harte gaat.

Hij wijst op de lange duur van de synode, die alle jaargetijden in Hardenberg hoopt mee te maken. Het is voor de public relations van de gemeente Hardenberg van belang dat zij als synode-stad wordt gepresenteerd. Voor de gereformeerden die hier wonen betekent het burgerlijk bestuur wonen in vrede en de ontplooiing van een fijn kerkelijk leven. Daarvoor zijn school en kerk het gemeentebestuur erg dankbaar.

Ds. Smelik wijst op 1 Tim. 2 dat juist deze morgen op de synode gelezen is, waarin wordt opgeroepen voorbede te doen voor koningen, hooggeplaatsten enz. Dat is goed en aangenaam voor God. De overheid heeft vandaag een moeilijke taak, nu er veel op overheidspersonen gescholden wordt. Maar de Prediker zegt: vervloek zelfs in uw gedachten de koning niet. Dat wordt vandaag zeer veronachtzaamd, omdat gevouwen handen meest gebalde vuisten zijn geworden.

Het is eigenlijk iets onvoorstelbaars wat hier gebeurt, wanneer we denken aan de ondergrondse kerken in het buitenland: ontvangen te worden op het gemeentehuis! Zij immers worden vervolgd en zelfs gemarteld door de overheid.

We mogen dankzij de goede zorg van de overheid in Nederland een stil en gerust leven leiden, niet revolutionair en niet rumoerig.

De Nederlandse Geloofsbelijdenis spreekt over het ambt van de overheid. De gemoderniseerde tekst daarvan zal straks in het Gereformeerd Kerkboek ook een plaats ontvangen. De vaststelling van dit kerkboek houdt ons zolang in Heemsé. In deze Nederlandse belijdenis is de respons op 1 Tim. 2 te vinden, evenals in het formuliergebed voor de overheden: "Maak hen gehoorzaam aan Jezus Christus, de Koning van alle Koningen, en leid hen in al hun handelingen en beslissingen door uw Geest".

Spreker herinnert aan het Clara Feyoena-Heem in Hardenberg. Van haar, Clara Feyoena van Raesfelt-Van Sytzama, is in de Proefbundel van de Gereformeerde Kerken een gezang opgenomen: Gezang 23. Van haar hand zijn de woorden: "Wij knielen voor uw zetel neer!". Dat gebeurt voor de troon van God en van het Lam. De ogen van allen, in de hele wereld, worden op Hem gericht "Dat alle macht, hoe hoog hoe groot, voor U, o Godsgetuige, o eerstgeboor'ne uit de dood, zich diep ootmoedig buige!".

De praeses besluit zijn toespraak met de bede dat het gemeentebestuur van Hardenberg kracht en wijsheid mag ontvangen om bij de voortduur in dienst te staan van Hem die als Heer der heerlijkheid verrees tot heil der volken.

Het was hier niet maar een plechtige en plichtmatige ceremonie, maar we waren hier bijeen *coram Deo*.

Nadat de burgemeester met een enkel woord antwoord heeft. gegeven op de toespraak van de praeses, ontvangen de leden van de synode gelegenheid in een ongedwongen en gezellig samenzijn nader kennis te maken met het college van burgemeester en wethouders, waarbij zij nadere informatie ontvangen over de gemeente Hardenberg met haar 17 dorpen en landschappen.

DONDERDAG 13 SEPTEMBER

Artikel 48

Jubileum oud. L. van der Ploeg

In de morgenzitting maakt de praeses gewag van het 35 jarig huwelijksjubileum dat oud. L. van der Ploeg op' deze dag mag vieren. Hij spreekt zijn dankbaarheid erover uit dat deze een zo belangrijke mijlpaal op zijn levensweg mag gedenken. In de koffie-pauze worden br. en zr. Van der Ploeg door de leden van de synode gelukgewenst met de zegen die de Here hun in het huwelijksleven geschonken heeft. En ook nu was er weer iets extra's bij de koffie.

DINSDAG 18 SEPTEMBER

Artikel 49

Openingswoord twaalfde synodeweek

De praeses memoreert dankbaar het weekeinde en het weekbegin dat de leden van de synode in de kring van wie zij liefhebben mochten ontvangen en ook in de gemeenschap van allen die God in onverderfelijkheid liefhebben.

De zondag is een feestdag en een bemoedigingsdag voor allen. De synode verricht haar werk wel in een soort retraite, maar niet in een enclave of bastion. Dat blijkt elke zondag, waarop men in het midden van de gemeente mag zijn.

Verder wenst de praeses ds. M.H. Sliggers van harte geluk met zijn verjaardag, waarvan smakelijke blijken al in de koffie-ronde aan het openen van de zitting vooraf gingen.

Ook een niet-aanwezige jarige wordt gefeliciteerd: één van de pastores loci, drs. S. Cnossen.

Een missive van de classis Grootegast wordt in handen gesteld van commissie V en het moderamen.

DINSDAG 25 SEPTEMBER

Artikel 50

Openingswoord dertiende synodeweek

In zijn openingswoord aan het begin van de dertiende vergaderweek memoreert de praeses het plotseling overlijden op zondag 23 september van de mede-afgevaardigde, oud. H. van der Tol, waarvan de leden van de synode met grote ontroering kennis hebben genomen. De praeses spreekt de vergadering als volgt toe:

Broeders,

Op vrijdagmiddag valt de hamer, na het dank- en smeekgebed van de assessor. "Wel thuis, en hopelijk tot dinsdagmorgen!" is de praesidiale groet. De microfoon-knopjes worden haastig op 'uit' gezet. Je verlangt naar huis. Maar eerst nog heel even met elkaar wat napraten. Het was toch een goede week met elkaar? Hard werken, jazeker, onder grote druk en spanning, maar je mag toch leven, samen leven, met en voor de HERE?

En nu, op dinsdagmorgen, ontvangt die broedergroet van vrijdag ineens een onverwachte en toch altijd aanwezige dimensie: een groet van feestgangers bij de poorten van Gods paradijs. "Wel thuis, broeder H. van der Tol".

Zondagmiddag kwam hij Thuis. De Vader stond klaar en begroette hem. Had Vader hem zondagmorgen al niet laten groeten met zijn zegen: "De HERE doe Zijn aangezicht over u lichten en geve u vrede"? Het was vrede en het bleef vrede, dwars door het sterven heen.

De broers, wij allen en zovelen meer, zijn ontroerd over wat Vader deed: broeder Van der Tol door onze Vader weggenomen uit onze kring, en uit de kring van zijn geliefde vrouw en kinderen. Zó onverwacht, dat het nog onwezenlijk lijkt. En toch, broeders, nemen wij niets terug van die groet: "Wel thuis!" Toch kijken we dankbaar omhoog naar onze Vader in de hemel: "Ja waarlijk, Vader, u bent Israël goed". Zijn kind, onze broeder Van der Tol ontving uit genade de grote Thuiskomst.

We kijken terug naar het werkterrein waar onze broeder heeft gearbeid. Op deze aarde, op de hem toegewezen plaatsen. Wat een werklust en werkenergie had God hem gegeven. De roep tot dienstbetoon voor de Heer had Gods Geest heel diep in zijn hart laten doordringen. Zó mocht en kon hij onnoemelijk veel betekenen voor het komende Rijk van Jezus, de gezalfde Koning.

In zijn groot gezin, dat hij altijd als een Gódsgeven wilde typeren - zijn vrouw en elf kinderen - heeft hij de vreugde en de moeite gekend van het samen gaan van de weg van Gods Verbond en van het vóórgaan op die weg. Zal je dan niet op vrijdagmiddag naar huis verlangen? Doet het dan geen pijn, niet te verwoorden pijn bij zijn vrouw en kinderen, als het gezinshuis ineens zo leeg is? Broeders, de HERE hore naar onze voorbede die wij zojuist voor deze familie hebben gedaan, opdat de HERE zijn aangezicht over hen doe lichten en hun vrede geve.

Ik noemde zojuist "de weg van Gods Verbond". Dié weg stond broeder Van der Tol steeds duidelijk voor ogen, ook in al zijn arbeid voor het gereformeerd onderwijs in ons land. De omvang van al die arbeid en het door God gegeven resultaat daarvan is bijna niet te overzien. Als voorzitter van het Landelijk Verband van Gereformeerde Schoolverenigingen en als voorzitter van de Stichting Gereformeerd Pedagogisch Centrum heeft hij tot het laatst toe onnoemelijk veel betekend voor de aanzetten tot gereformeerd onderwijs in ons land, de uitbouw ervan, en al evenzeer het identiteitsbehoud. Ook de oprichting en uitbouw van de Gereformeerde Sociale Academie in Zwolle is, naar de mens gesproken- maar dan wel de mens Góds - voor het grootste deel zijn werk geweest.

Hij kende exact de voetangels en klemmen van de onderwijswetgeving. Hij kende ook de weg naar de Ministeries in Den Haag om via subsidies het gereformeerd onderwijs financieel mogelijk te maken en te houden. De kerken en scholen hadden deze man nodig en God gáf ons deze man.

Ja, ook de kerken. De kerk te Hilversum diende hij als ouderling, vele jaren lang. Ook vorige week nog, al meende hij nu wel het scribaat toch te moeten overdragen. Als ouderling ontving hij dit jaar nu ook de roeping de kerken te dienen op deze generale synode. Allen hebben we mogen meemaken hoe hij zich aan deze nieuwe taak gegeven heeft. Zijn inzicht, zijn schriftuurlijk onderscheidingsvermogen, zijn zakelijke inbreng hebben veel betekend in ons vergaderen. Met name de broeders van commissie IV hebben dat ervaren, en zij in het bijzonder zullen hem nu in hun kring missen.

Deze synodeweek gaan wij de bundel van de Gezangen in ons kerkboek behandelen. Onze arbeid gaat immers door, en ze is niet ijdel in de Here.

Aan de voorbereiding van het commissierapport over de gezangen heeft ook broeder Van der Tol zijn aandeel gehad. Die herinnering zal ons deze week op de achtergrond steeds bezighouden. Hoe graag hadden we hem juist bij de afhandeling van deze zaak van de eredienst in ons midden gehad! Ook voor hem zou het een vreugde zijn geweest. Hij beleefde de broederschap en verbondenheid hier ter synode als iets heel fijns. Getuigde hij zelf niet hoezeer het hem getroffen had, toen hij bij zijn 50

jarig jubileum op het bedrijf een oorkonde ontving van de synodeleden? Wat kunnen kleine dingen grote betekenis hebben, en ineens nog groter betekenis krijgen!

Broeders, wij gaan, volgens onze roeping in het heden, vandaag weer aan het werk. Met minder moed dan anders? Of juist met méér moed, omdat we des te meer erbij bepaald zijn door onze God, dat ons werk niet'diesseitig' gericht is maar ook'jenseitig'! De psalmen en gezangen voor ons nieuwe kerkboek worden gemaakt voor de kerk van hier en nu, maar ze zijn tegelijk gericht op het uur waarop Gods paradijs opengaat en heel de hemel Christus' heerlijkheid weerkaatst.

Uit de Schrift hebben wij zojuist Openb. 19 : 1 - 10 gelezen. Daar horen we eerst een Halleluja-koor van bóven, van engelen, en vervolgens een Halleluja-koor van benéden, van mensen Gods. Samen is het een dubbel-koor, dat de lof zingt op onze God, waarachtig en rechtvaardig in zijn oordelen over de grote hoer, barmhartig en genadig in zijn koningsglorie voor zijn bruid. Nu houden de Gezangen niet op. De nummering is niet bij te houden. 'Enige Gezangen' worden 'Eeuwige Gezangen'.

De bruid heeft zich gereedgemaakt. Ze vergat haar bruidstooi niet. Smetteloos fijn linnen. En dat fijne linnen zijn de rechtvaardige daden der heiligen. Dat is te zeggen: de kerk tooit zich voor haar Bruidegom, heel eenvoudig, met haar goede werken. Dat is haar eer: vreugde in God en lust en liefde tot alle goede werken. En van de doden, die in de HERE sterven, staat geschreven, dat zij mogen rusten van hun moeiten, omdat hun werken hen navolgen. Met het feestkleed aan tot Gods bruiloft gaan - ook broeder Van der Tol behoorde tot hen die genodigd zijn tot het bruiloftsmaal van het Lam: de convocatie stond reeds op zijn naam, krachtens Gods beloftewoord, verzegeld in de heilige doop.

Broeders, de microfoonknopjes staan weer aan. Wij, levenden, kunnen elkaar weer horen. En bovenal: onze Vader in de hemel hoort ons en hoort de rouwdragende familie, wanneer zijn kinderen vragen om zijn Vaderlijke hulp.

Onze presentie hier betekent: onze God dienen. Van der Tol's absentie betekent evenzeer en nog sterker: onze God dienen.

Dat trooste ons: Gods appel-nominaal kent geen absenten.

Bovenal: Hij Zelf, onze Heiland en Koning, is nooit absent. Hij is bij ons tot aan de voleinding der wereld, zoals Hij ons beloofd heeft.

Dat zij ons genoeg.

DINSDAG 2 OKTOBER

Artikel 51

Openingswoord veertiende synodeweek

De praeses spreekt aan het begin van deze vergaderweek de wens uit dat deze de voorlaatste van dit jaar zal zijn. Hij wijst er verder op dat de wintertijd is ingegaan en dat de leden van de synode dus langer hebben kunnen slapen en extra fris ter vergadering zijn gekomen.

De zalen en de commissiekamers zagen er deze morgen zo heerlijk opgeruimd uit, maar zullen weldra weer vol paperassen liggen vanwege het vele werk dat wacht.

DINSDAG 9 OKTOBER

Artikel 52

Openingswoord vijftiende synodeweek

De praeses wijst er in zijn openingswoord op dat de synode aan het eind van deze week met reces hoopt te gaan. Deze week zal er vaak plenair vergaderd worden en zullen de afgevaardigden heel wat uren op hun stoelen in de kerkruimte doorbrengen. Tussen appèlzaken door, die in comité zullen worden behandeld, zullen ook kleinere zaken aan de orde komen.

De praeses is er zeker van dat alle leden van de synode dankbaar zullen zijn, wanneer aan het eind van de week wel niet een punt, maar toch een puntkomma kan worden gezet.

Hoofdstuk II Inzake DE KERKREGERING

Artikel 53

Diakonale samenwerking (agenda II c 9)

27.04.84

Voorstel : commissie III

Rapporteur . H. A. Klapwijk

Materiaal:

brief van Comité voor de Centrale Diakonale Conferentie d.d. 10 febr. 1984, inhoudende o. a. het verzoek aan de synode bij het vaststellen van de agenda rekening te willen houden met het feit dat D.V. op 26 mei a.s. een Centrale Diakonale Conferentie wordt gehouden, waarop het rapport van deputaten diakonale samenwerking wordt besproken.
Tevens worden de betrokken commissieleden uitgenodigd voor deze conferentie, zodat zij met het daar verhandelde hun winst kunnen doen.

Besluit:

het Comité zal schriftelijk het volgende antwoord ontvangen:
Geachte heren en broeders,

Uw brief dal. 10 febr. j.l. heeft de synode besproken in haar vergadering van 27 april j. 1. De synode zegt u dank voor uw reactie op het deputatenrapport inzake de diakonale samenwerking en zal die in haar bespreking en besluitvorming betrekken.
Inzake uw verzoek om bij het vaststellen van de agenda rekening te houden met de datum van uw aanstaande conferentie, kan de synode u geen toezeggingen doen.
Het is voor een synode mogelijk noch wenselijk om haar werkschema mede te laten afhangen van de inbreng van personen of instanties, die zich bij bepaalde zaken betrokken voelen.
Ook kan de synode aan uw uitnodiging voor de commissieleden geen gevolg geven. Zij wil de schijn vermijden dat er over de aan haar voorgelegde zaak niet in onafhankelijkheid een beslissing genomen zou worden.
Overigens zal uiteraard ieder synodelid, wanneer hij in de gelegenheid is uw conferentie te bezoeken, zijn winst kunnen doen met het op uw vergadering besprokene.
Gaarne wenst de synode u een goede en gezegende conferentie.

Nadat een amendement van ds. J. A. van der Velden inzake de redactie van de brief is verworpen, wordt deze met 1 stem tegen vastgesteld.

Artikel 54

08.05.84

Geen generale deputaten ad art. 19 K. 0. (agenda II a)

Voorstel : commissie II

Rapporteur . H. Folkers

Materiaal:

brief van de P. S. Noord-Holland 1984, met voorstel, in plaats van de interressortale samenwerking, te komen tot benoeming van generale deputaten ad art. 19 K.O., met beperkte opdracht.
De P.S. Noord-Holland is van oordeel dat het niet mogelijk blijkt te zijn op particulier synodaal niveau te komen tot uitvoering van besluit 3 van de Generale Synode van Arnhem 1981, genoemd onder art. 69 van de Acta:
"bij de onderscheiden particuliere synoden erop aan te dringen met elkaar een goed en sluitend akkoord van samenwerking inzake de toepassing van art. 19 K. 0. aan te gaan en daarin o.a. bepalingen op te nemen betreffende het in acht nemen van een redelijke opzeggingstermijn en van de afspraken van de interressortale samenwerkingsvergadering betreffende de steunverlening, een en ander in het belang van de continuïteit van de samenwerking en de uniformiteit van de steunverlening aan studenten in de theologie."
De P. S. Noord-Holland wendt zich tot de generale synode met beroep op de derde grond onder het besluit van voornoemde Synode van Arnhem:

"Het benoemen van generale deputaten met de opdracht bepaalde taken van particuliere deputaten over te nemen behoort slechts overwogen te worden indien de kerken daarop verder aandringen en indien blijkt dat een interressortale samenwerking tussen de onderscheidene particuliere synoden niet of gebrekkig functioneert, waardoor de belangen van de studenten in de theologie en van de kerken zouden worden geschaad."

Besluit:

- 1 het voorstel van de P.S. van Noord-Holland te verwerpen;
- 2 opnieuw bij de onderscheiden particuliere synoden en haar interressortale vergadering erop aan te dringen te komen tot een goed en sluitend akkoord van samenwerking.

Dit akkoord moet, mede in het licht van wat vorige synoden dienaangaande hebben uitgesproken,

- a in het belang zijn van zowel de continuïteit van de samenwerking als de uniformiteit van de steunverlening aan studenten in de theologie;
- b regelen dat de particuliere synoden hun deputaten de bevoegdheid geven om in de interressortale vergadering van jaar tot jaar afspraken te maken ten einde een goede steunverlening naar art. 19 K.O. te realiseren;
- c onverlet laten het principiële recht van de particuliere synoden om van hun deputaten daarvan verantwoording te vragen.

Gronden:

- 1 Onderscheiden particuliere synoden houden zich nog bezig met het concept Akkoord van Samenwerking, dat ter beoordeling en aanvaarding is aangeboden. Het zou prematuur zijn wanneer de generale synode dit proces van besluitvorming zou doorbreken. Temeer daar niet is aangetoond dat de meningsverschillen, die tussen de deputaten van verschillende ressorten gerezen zijn, niet te overbruggen zijn.
- 2 Hoewel er sprake is van verschil van mening tussen deputaten van verschillende ressorten, blijkt toch de samenwerking tussen de deputaten wel praktisch te functioneren. De laatste jaren werken álle ressorten met een gelijk maximaal steunbedrag en daarvan afgeleid quotum.
- 3 Niet is aangetoond dat de belangen van de studenten in de theologie en van de kerken in de praktijk worden geschaad.

Nadat in drie ronden over dit voorstel het woord is gevoerd, waaraan op de avondzitting van 3 mei ook door prof. dr. J. van Bruggen en drs. J.A. Meijer is deelgenomen, en nadat de commissie enige wijzigingen in haar oorspronkelijk voorstel heeft aangebracht, neemt de synode dit aan met 31 stemmen voor, 3 tegen en 2 onthoudingen.

Een tegenvoorstel van de predikanten B. Kamphuis en C.J. Smelik om wel generale deputaten te benoemen met de opdracht een concept instructie voor de deputaten ad art. 19 K.O. op te stellen, indien niet in 1985 door alle particuliere synoden een nieuw akkoord van samenwerking inzake de toepassing van art. 19 K.O. aanvaard is, wordt daarmee verworpen.

In de discussie komt vooral de vraag aan de orde hoe de meningsverschillen tussen de deputaten van verschillende ressorten te taxeren zijn, waarbij de één ze ernstiger acht dan de ander, terwijl er tegelijk op gewezen wordt dat de interressortale samenwerking in de praktijk goed functioneert

Artikel 55

04.10.84

Diakonale samenwerking (agenda II c 1-24, 26, 27)

Voorstel : commissie II

Rapporteur . G. Gunnink

Materiaal

- 1 rapport van het studie-deputaatschap inzake diakonale samenwerking; dit deputaatschap had van de Generale Synode van Arnhem 1981 de volgende opdracht ontvangen:

"1 een onderzoek in te stellen naar de vraag of een vorm van samenwerking en overleg noodzakelijk, kerkrechtelijk en praktisch mogelijk is tussen de kerken in haar diakonale arbeid onderling en in relatie tot de hulpverlenende instellingen, die binnen de gereformeerde kerken werkzaam zijn; daarbij dient gelet te worden op de eigen aard van het ambt;

2 indien deze vraag bevestigend wordt beantwoord, met uitgewerkte voorstellen dienaangaande te komen;

3 te rapporteren aan de eerstvolgende generale synode en hun rapport aan de kerken toe te zenden één jaar voor de aanvang van deze synode;"

deputaten hebben de materie bestudeerd en zij stellen voor te komen tot een generaal deputaatschap voor diakonale zaken, met een welomschreven bevoegdheid; tevens stellen zij voor er bij de kerken op aan te dringen eerdere synodale besluiten betreffende diakonale hulpverlening aan zusterkerken na te leven en aan te bevelen tot een uitbreiding van de bevoegdheid van classicale en particulier-synodale deputaten over te gaan;

- 2 brief van de Particuliere Synode van Drenthe 1984;
brieven van de kerken te Amersfoort-West, Apeldoorn, Arnhem, Assen-Noord, Bussum, Capelle aal. IJssel, Dalfsen, Deventer, Dordrecht, Dromen, Enschede-Zuid, Groningen-West, Hengelo (diakenen), Helpman, Leek-Roden, Lelystad, Leusden, Mussel, Rozenburg, Winschoten, Zutphen, Zwolle,
en van het comité van de Centrale Diakonale Conferentie en het bestuur van "De Driehoek";

een dertiental van de adressanten bepleit de aanneming van de voorstellen van de deputaten, al dan niet met enige correcties; een zevental bepleit het aanbrengen van bepaalde wijzigingen in de voorstellen van deputaten; een vijftal spreekt zich tegen de voorstellen uit.

Besluit.

- 1 1 er bij de plaatselijke kerken op aan te dringen de besluiten van de Generale Synoden van 1927 en 1933 inzake steunverlening in het classicaal of particulier-synodaal ressort aan zusterkerken, die omwille van de uitvoering van de diakonale taak hulp behoeven, na te leven, naar art. 31 en 41 K.O.;
- 1 2 aan te bevelen de opdracht aan de deputaten die, ter uitvoering van de onder 1 1 aangehaalde besluiten, door de classes en particuliere synoden zijn of worden benoemd, uit te breiden, zodanig dat deze de classis, c.q. de particuliere synode en de plaatselijke kerken in haar diakonale arbeid desgevraagd kunnen adviseren over zaken van meer dan plaatselijke aard, die in het aandachtsveld van diakenen kunnen komen;
- 2 1 een generaal-synodaal deputaatschap voor diakonale zaken in te stellen; dit deputaatschap wordt door de generale synode benoemd op voordracht van de particuliere synoden; met dien verstande dat elke particuliere synode aan de generale synode een tweetal voordraagt, onder wie één diaken; uit de voorgedragenen benoemt de generale synode een deputaatschap van negen personen, waarin elke particuliere synode vertegenwoordigd zal zijn en waarin vijf diakenen zitting zullen hebben;
- 2 2 aan dit deputaatschap de volgende opdracht te verstrekken:
 - a 1 de plaatselijke kerken in haar diakonale arbeid desgevraagd te adviseren inzake aanvragen om financiële steun, afkomstig van hulpverlenende instellingen die op landelijk niveau werkzaam zijn;
 - 2 de plaatselijke kerken in haar diakonale arbeid op verzoek van hulpverleners de instellingen, die op landelijk niveau werkzaam zijn, te adviseren inzake aanvragen om financiële steun;
 - b indien nodig, initiatieven te nemen ter leniging van materiële nood waarin (groepen van) zusterkerken in binnen- en/of buitenland zijn komen te verkeren als gevolg van

- zich acuut voordoende gebeurtenissen; het aan de kerken verzoeken om een kollekte of gift behoort daarbij tot hun bevoegdheid;
- c het adviseren van plaatselijke kerken in haar diakonale arbeid in gevallen dat diakenen in de uitoefening van hun ambt worden belemmerd of dreigen te worden belemmerd als gevolg van (dreigende) overheidsmaatregelen, alsmede het nemen van initiatieven in dergelijke gevallen om de zienswijze van de kerken in haar diakonale arbeid via de deputaten voor contact met de hoge overheid ter kennis van de overheid te brengen;
- 3 in de periode dat het in besluit 2 genoemde deputaatschap nog niet functioneren kan, een deputaatschap ad interim te benoemen om:
- a een instructie op te stellen voor het op de volgende generale synode te benoemen deputaatschap;
- b tot aan de volgende generale synode, binnen de kaders van dit besluit zoveel mogelijk de in 2 2 a genoemde taken van dit deputaatschap te vervullen.

Gronden:

- 1 De overweging van de Generale Synode van Kampen 1951 (Acts art. 112) "dat ingeval een kerk niet genoegzaam in de behoeften harer armen mocht kunnen voorzien, zulk een kerk zich zonder tusschenkomst van classicale, particulier-synodale en generale deputaten wenden kan tot welke kerk ook" kan ten onrechte de indruk wekken dat de besluiten van de Generale Synoden van 1927 en 1933 inzake steunverlening aan zusterkerken zijn opgeheven.
- 2 Behalve de diakonale steunverlening waarover gesproken wordt in de besluiten van 1927 en 1933 zijn er méér zaken denkbaar die een regionale aanpak vereisen en tot het diakonale aandachtsveld behoren.
- 3 Het rapport van het studie-deputaatschap inzake diakonale samenwerking heeft overtuigend aangetoond dat het noodzakelijk is een kader te scheppen dat een eendrachtig en slagvaardig optreden van de kerken in haar diakonale arbeid mogelijk maakt.
- 4 Diakonale zaken zijn kerkelijke zaken die kerkelijk behandeld behoren te worden; voorkomen moet worden dat een geïsoleerd diakonaal kerkverband ontstaat.
- 5 Het deputaatschap dient, behoudens in acute noodsituaties, een adviserend karakter te hebben omdat de eigen verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerken niet in gevaar mag komen.

In aanwezigheid van de deputaten M. Assink, F. Boersma en ds. A. Kooij wordt over het commissievoorstel in twee ronden gesproken. Het door de commissie aanvankelijk voorgestelde benoemingsbeleid wordt bestreden. Een amendement van de predikanten B. Kamphuis en H. Folkers wordt aangenomen om besluit 2 1 aldus vast te stellen: "met dien verstande dat elke particuliere synode aan de generale synode een tweetal voordraagt, onder wie één diaken".

Een amendement van oud. H.A. Klapwijk wordt verworpen, evenals een voorstel van ds. A.P. van Dijk geen deputaatschap in te stellen.

De deputaat ds. A. Kooij onderstreept het belang van het instellen van dit deputaatschap. De diakenen krijgen met zoveel problemen te maken, nu de welvaartstijd achter de rug is. Allerlei verenigingen tot hulpbetoon zijn opgericht, zoals De Driehoek door de Centrale Diakonale Conferentie. Maar de laatste draagt geen officieel kerkelijk karakter, terwijl de diakenen toch belangrijk in de kosten bijdragen. De kerken moeten zelf verantwoordelijkheid dragen.

Nadat nog een amendement Folkers-Kamphuis is aangenomen om te komen tot een interim-deputaatschap en dit als besluit 2 3 toe te voegen, wordt het voorstel van de commissie aanvaard met 4 stemmen tegen en 1 onthouding.

De praeses spreekt een enkel woord en wijst erop dat de synode zich bezonnen heeft op de studie over deze zaak en nu tot dit besluit is gekomen. Hij zegt de deputaten hartelijk dank voor hun werk. Hij spreekt de wens uit dat de uitvoering van dit besluit ten goede zal komen aan de taak die de kerken en kerkleden hebben t.a.v. de diakonale arbeid. In de komende tijd zal ondervonden worden, hoezeer we elkaar nodig hebben.

A.B. W. en diakonie (agenda II c)

Voorstel : commissie II

Rapporteur : G. Gunnink

Materiaal

brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Monster (met 3 bijlagen) d.d. 28 maart 1984 waarin gevraagd wordt:

- "a om in deze tijd van toenemende werkeloosheid, waardoor vele kerken zich geconfronteerd zien met de noodzaak van financiële ondersteuning, de kerken te dienen met uitspraken over het al dan niet geoorloofd zijn, om gebruik te maken van de resultaten van de A.B.W. en over de taken van de diakonieën in deze concrete situatie;
- b om deze uitspraken voor te bereiden door een te benoemen studie-deputaatschap, dat in het bijzonder de hantering van de Schriftuurlijke normen in deze concrete situatie dient te bestuderen, opdat een grondige en principiële positiebepaling in dezen mogelijk is voor degenen die het diakenambt hebben te bedienen";

blijkens de brief kon de raad van de Gereformeerde Kerk te Monster, samen met de diakenen, niet tot eenstemmigheid komen:

"Daarom besloot de kerkeraad de hulp van het kerkverband in te roepen. Daarbij overwoog de Raad, dat het hierbij gaat om een zaak die niet alleen de Gereformeerde Kerk te Monster, maar àl de Gereformeerde Kerken in Nederland aangaat";

ook blijkt uit dit schrijven dat de kerkeraad van Monster zich met dezelfde vragen heeft gewend tot de classis en, toen deze afwijzend reageerde, vervolgens tot de particuliere synode, die eveneens de vragen afwees.

Besluit.

aan dit verzoek niet te voldoen.

Grond:

De raad van de kerk te Monster heeft niet aangetoond dat de door hem aangesneden zaak alle kerken gemeenschappelijk aangaat (art. 30 K.O.).

Het besluit wordt zonder discussie met algemene stemmen en 2 onthoudingen genomen.

Artikel 57

11.05.84

Catechiseren door studenten (agenda II d 1-14)

Voorstel : commissie V

Rapporteur : T.J. Keegstra

Materiaal:

- 1 brief van de Particuliere Synode van Drenthe 1983 waarin zij in reactie op een brief van de Senaat van de Theologische Hogeschool inzake 'het verschijnsel van het catechiseren door studenten' de synode voorstelt het volgende uit te spreken:

"Voor het catechiseren door studenten moet aan de volgende voorwaarden worden voldaan:

- 1 het laatste verplichte college-jaar moet zijn voltooid;
- 2 aan de kerkeraad moet worden overgelegd een attest inzake leer en leven afkomstig van de kerkeraad van de kerk, van welke de student lid is;
- 3 aan de kerkeraad moet worden overgelegd een gunstig advies van de senaat van de Theologische Hogeschool".

- 2 brief van de Particuliere Synode van Utrecht 1984, die bij hetzelfde voorstel de volgende argumentatie geeft:
 - 1 Catechiseren is dermate verantwoordelijk werk, dat het ongewenst is theologische studenten in een te vroeg stadium van hun studie hiermee te belasten.
 - 2 Door catechiseren in een te vroeg stadium is het gevaar niet denkbeeldig dat schade wordt berokkend én aan de kerken én aan de betreffende studenten.
 - 3 Catechiseren door studenten is alleen verantwoord, wanneer de student zich een grondige kennis van de gereformeerde leer heeft eigen gemaakt.

- 3 brief van de Particuliere Synode van Friesland 1984, die het voorstel vermeld in brief 1 te stringent vond en daarom voorstelt voor de punten 1 en 3 in dat voorstel onder 1 het volgende te besluiten:
 - "1 aan de kerkeraad moet worden overgelegd een gunstig advies van de senaat van de Theologische Hogeschool, waarin rekening is gehouden met de studievorderingen van de student".

- 4 brief van de Particuliere Synode van Gelderland 1984, waarin deze synode meedeelt, dat zij het voor en tegen van het Drenthse voorstel niet voldoende kan beoordelen. Daarom stelt zij voor in overleg met de senaat naar goede regels te zoeken.

- 5 brieven van de Particuliere Synode van Noord-Holland 1984 en van de Gereformeerde Kerken te Rotterdam-Zuid-IJsselmonde, Zutphen, Den Helder, SpakenburgZuid, Daarlerveen, Ulrum, Rijswijk, De Bilt-Bilthoven en Vroomshoop, die alle aan het in brief 1 genoemde voorstel adhesie betuigen.

Besluit.

als kerkeraden voor de catechese een student aanzoeken, dienen de volgende regels in acht genomen te worden:

De aangezochte student zal overleggen:

- 1 een gunstig advies van de Senaat van de Theologische Hogeschool;
- 2 een attest inzake leer en leven, afgegeven door de kerkeraad van de kerk van welke

hij lid is.

Gronden:

- 1 Van wie gevraagd wordt te catechiseren mag verwacht worden zowel voldoende kennis van de gereformeerde leer als bekwaamheid om te onderwijzen, welke beide voor een verantwoord catechiseren noodzakelijk zijn. De Senaat kan dit ten aanzien van studenten beoordelen.
- 2 Omdat de kerkeraad ambtelijk verantwoordelijk is voor de catechese, zal hij zich altijd ervan overtuigen, dat tegen de catecheet geen bezwaar inzake leer of leven bestaat.

Dit besluit wordt genomen met 26 stemmen voor en 10 tegen.

De discussie over het commissievoorstel vindt plaats in drie ronden ('s avonds 10 mei en 's morgens 11 mei). De vraag wordt gesteld óf de synode hierin een taak heeft; kan dit niet aan de Senaat in Kampen of aan de kerkeraden overgelaten worden?

Verder wordt gewaarschuwd tegen te stringente bepalingen. De adviseur, prof. J. Kamphuis, wijst erop dat de synode hier ook met betrekking tot de Opleiding tot de Dienst des Woords verantwoordelijkheid draagt en dient te rekenen met de experimentele fase in het leven van de studenten. Ter wille van de studiegang van de studenten acht hij een sober besluit van de synode in dezen nodig.

De predikanten T.O.G.M. Bosma en J. Luiten dienen een voorstel in geen besluit te nemen inzake het catechiseren van studenten. Dit wordt door het aannemen van het commissievoorstel impliciet verworpen.

Een amendement van ds. H. Folkers, oud. A. van Esch en oud. Jac. van der Kolk wordt ingetrokken, omdat de commissie hun suggesties overneemt
Een amendement van ds. O.J. Douma en dr. W. G. de Vries wordt verworpen, evenals een van ds. P. Schelling.

Artikel 58

15.05.84

Regels voor beroep naar art. 31 KO. (brief van ds. J. M. Goedhart) (agenda II b)

Voorstel : moderamen

Rapporteur : W.G. de Vries

Materiaal:

een brief van ds. J.M. Goedhart te Leek d.d. 15 maart 1984, waarin hij erop wijst dat de regel van de Generale Synode van Dordrecht 1893 (Acta artikel 185) in de praktijk van het kerkelijk leven zo opgevat wordt dat kennisgeving van 'beroep tegen enige uitspraak' van een kerkelijke vergadering plaats vindt aan de scriba van de vorige vergadering, vaak zonder weergave van de inhoud van het bezwaarschrift.

Ds. Goedhart stelt daarom voor de tekst van bovenvermeld artikel aldus te wijzigen: 'met kennisgeving aan de vergadering, door wier besluit men zich bezwaard acht, of haar opvolgster en met toevoeging van een afschrift van het bezwaarschrift.'

Besluit:

aan dit verzoek niet te voldoen.

Gronden:

- 1 Dit verzoek is niet naar art. 30 K. O. in de weg van voorbereiding door de mindere vergadering op de agenda van de synode gekomen.
- 2 Dit niet in acht nemen van art. 30 K. O. klemt temeer als bezwaar, nu het een door de kerken algemeen aanvaarde regel betreft en geen enkele kerkelijke vergadering zich op eventuele verandering heeft kunnen bezinnen.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 59

13.06.84

Bezwaren van br. O. Hamming tegen de doop van geadopteerde kinderen (agenda II e 2, 3, 4)

Voorstel : commissie IV

Rapporteur : J.A. val. Velden

Materiaal:

- 1 brief van br. O. Hamming te Apeldoorn dal. 20 januari 1984 met bezwaren tegen de uitspraken van de Particuliere Synode van Gelderland 1983 inzake de adoptiedoop, waartegen hij in de laatste jaren bij onderscheiden meerdere vergaderingen bezwaarschriften van gelijke inhoud heeft ingediend. Hij vraagt om instemming met zijn daarover gemaakte opmerkingen;
- 2 brief van br. O. Hamming te Apeldoorn dal. 10 februari 1984 waarin hij laat weten bezwaren te maken tegen het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 acta art. 76;
brief van br. O. Hamming te Apeldoorn dal. 10 maart 1984 met een beroep op de synode van Heemse: de besluiten van de Generale Synode van Hattem 1972 acta art. 251 - IV uit het midden van de kerken weg te nemen; met als bijlagen:
 - 1 brief van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn d.d. 8 juni 1982;
 - 2 brief van br. O. Hamming te Apeldoorn dal. 20 dec. 1982 aan de classis Zutphen;
 - 3 brief van de Classis Zutphen dal. 10 febr. 1983;

- 4 brief van br. O. Hamming te Apeldoorn dal. 26 april 1983 aan de Particuliere Synode van Gelderland 1983;
- 5 brief van de Particuliere Synode van Gelderland dal. 19 sept. 1983 aan br. O. Hamming te Apeldoorn.

Besluit:

de bezwaren niet ontvankelijk te verklaren en aan de verzoeken niet te voldoen.

Gronden:

- 1 De generale synode kan zich als volgt aansluiten bij de uitspraken van de Particuliere Synode van Gelderland 1983:
 - a wanneer een synode gesproken heeft, ligt de bewijslast vervolgens bij de appellant, als deze het met een uitspraak van de synode niet eens is;
 - b wanneer een kerkeraad een uitspraak van een meerdere vergadering als bindend aanvaardt, behoeft deze dat niet nader met eigen argumenten te staven;
 - c een kerkeraad heeft het recht de aangevoerde exegese van de appellant geargumenteed af te wijzen;
 - d kerkelijke vergaderingen zijn geen instanties tot oplossing van exegetische geschillen.
- 2 Br. Hamming blijft Schriftbewijs vragen voor een vermeende leeruitspraak over adoptie, terwijl de Synode van Arnhem 1981, in navolging van voorgaande synoden na Hattem'72 niet verder ging dan het handhaven van een regel voor de doopspraktijk, op grond van de doorgaande leer van de Heilige Schrift.
- 3 Br. Hamming gaat wel in op de argumenten van de uitspraak van de Generale Synode van Hattem 1972, maar verzuimt aan te geven dat de Generale Synode van Kampen 1975 daarover reeds heeft geoordeeld (ark 33 K.O. en Kampen 1975 acta art. 110), terwijl hij evenmin aantoonde (art. 31 K.O.) waarom hij de uitspraken van de Synode van Kampen niet als bindend kan aanvaarden.

In tegenwoordigheid van de adviseur, prof. J. Kamphuis, wordt over dit voorstel gesproken. Een amendement van ds. J. Kruidhof wordt verworpen. Nadat de commissie een aantal wijzigingen in de gronden voor het besluit heeft aangebracht wordt dit genomen met 2 stemmen tegen.

De afgevaardigden van Gelderland blijven buiten stemming.

Artikel 60

20.06.84

(Vervroegde) doop aan kinderen die in het buitenland geadopteerd zijn (agenda II e 5)

Voorstel .: commissie IV

Rapporteur : J. Verkade

Materiaal:

het verzoek van de kerkeraad van Kralingscheveer-Krimpen aal. IJssel dal. 26 maart 1984 om revisie van de uitspraak van de Generale Synode van GroningenZuid 1978 (Acta art. 389) en van het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acta art. 78) inzake de vraag, wanneer kinderen die in het buitenland geadopteerd zijn gedoopt mogen worden: zodra de buitenlandse rechter zijn adoptievonnissen gewezen of de administratieve autoriteit aldaar de beschikking gegeven heeft, of pas nadat de adoptie in Nederland door een gerechtelijke uitspraak haar wettige karakter verkregen heeft.

Bovengenoemde synoden hebben in dit verband grote betekenis toegekend aan de vaste plaats die er voor het adoptiekind moet zijn in het gezin van zijn adoptanten en daarmee in de kerk waartoe zij behoren. De kerkeraad wijst erop, dat die vaste plaats van kinderen op wie de "sterke" adoptie van toepassing is verzekerd is.

Bovendien verwacht de kerkeraad veel van "de nieuwe wet" op het Nederlandschap, waardoor kinderen op wie de "sterke" adoptie van toepassing is automatisch de Nederlandse nationaliteit zullen ontvangen.

Daarbij zijn voor de kerkeraad buitenlandse overheden ook dienaressen van God, volgens art. 36 NGB, wier gezag en wier wetten en beslissingen ook door ons in Nederland erkend dienen te worden. .

Besluit I:

het revisie-verzoek van de kerkeraad van Kralingscheveer-Krimpen aal. IJssel ontvankelijk te verklaren.

Gronden:

- 1 Wel heeft de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 over dezelfde materie haar oordeel gegeven en een uitspraak gedaan, blijkens Acta art. 398, IV en VI, maar de kerkeraad heeft in zijn bezwaren tegen de desbetreffende oordelen en uitspraak van Groningen-Zuid 1978 enkele dingen naar voren gebracht, die aan die synode niet waren voorgelegd en wel betreffende
 - a de "sterke" adoptie,
 - b "de nieuwe wet" op het Nederlandschap,
 - c de eerbied die wij verschuldigd zouden zijn aan buitenlandse overheden, die naar art. 36 NGB ook Gods dienaressen zijn.

- 2 De zaken van de doop - en het tijdstip ervan - van kinderen die in het buitenland geadopteerd zijn, zijn zeer belangrijk en het niet goed verstaan ervan blijkt niet zelden een bron van moeilijkheden te zijn, zoals de kerkeraad en zijn gemeente zelf ondervonden hebben.

Besluit II..

aan het revisie-verzoek van de kerkeraad van Kralingscheveer-Krimpen a.d. IJssel niet te voldoen.

-

Gronden:

- 1 Het verschil tussen hetgeen in het buitenland een adoptie genoemd wordt en wat in Nederland onder adoptie is te verstaan is nog steeds aanwijsbaar en wordt ook door de kerkeraad zelf op onderscheiden punten erkend:
 - a De buitenlandse adoptie regelt de gezagsverhouding tussen het adoptiekind en de adoptiefouders, maar ook al wordt die gezagsverhouding erkend door de Nederlandse rechter, het is daarmee nog geen adoptie naar Nederlands recht.
 - b Door de buitenlandse adoptie wordt een kind nog niet het wettige kind van zijn adoptiefouders, maar pas door de uitspraak van de Nederlandse rechter.
 - c Door de buitenlandse adoptie verandert de nationaliteit van het kind nog niet, maar is het voor de Nederlandse wet nog "een vreemde", die wordt ingeschreven in "het vreemdelingen-register".
 - d Hoe ook de nieuwe wet op het Nederlandschap zal luiden, nu hebben wij te maken met de vigerende wetten, ook terzake van de adoptie.

- 2
 - a Of een buitenlandse adoptie een "sterke" adoptie is, wordt beslist door de Nederlandse overheid en haar rechtsorganen en God wil ons door de Nederlandse overheid laten regeren.
 - b De erkenning dat ook buitenlandse overheden dienaressen van God zijn, houdt niet in dat haar wetten en beslissingen zonder meer rechtsgeldig zijn voor òns, die naar Gods bestel onder de Nederlandse overheden zijn gesteld en háár wetten en bepalingen hebben te gehoorzamen.
 - c A1 zou er door een "sterke" adoptie van een buitenlands kind minder reden zijn voor zorg betreffende "de vaste plaats" in het huis van de adoptanten en daardoor in de

kring van het Verbond, dan nog is daar het feit, dat het adoptiekind voor de Nederlandse wet "een vreemde" is, waarom het volgens de kerkeraad zelf "zinnig is te vragen door de Nederlandse rechter de adoptie te laten uitspreken".

- d Tegenover het oordeel van de kerkeraad, dat de gerechtelijke adoptiebeslissing aan het einde van de gehele procedure "in geen enkel opzicht iets fundamenteels toevoegt aan de definitieve wettelijk gegarandeerde vaste plaats" in het gezin van de adoptanten en daarmee in de kerk waartoe zij mogen behoren, stemt de synode in met het oordeel van haar voorgangster, Hattem-1972, die aan die gerechtelijke eindbeslissing juist zo grote waarde hechtte (Acta art. 251) als aan de afsluiting en de bekroning van de hele procedure. Dit oordeel werd door de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 met kracht gehandhaafd (Acta, art. 389, VII, 3).

- 3 Pas wanneer het adoptie-kind niet langer "een vreemde" is voor de wet, maar via de rechterlijke uitspraak aan het einde van de adoptie-procedure het wettige kind van zijn adoptief-ouders is geworden, is het moment bereikt, waarop de doop kan worden aangevraagd voor en bediend aan dit kind van de gemeente. gemeente.

Nadat een amendement van ds. L.W. de Graaff om grond 3 te laten vervallen verworpen is en een amendement van ds. P. Schelling om de (oorspronkelijke) grond 1 te laten vervallen aangenomen is, en een amendement van ds. T.J. Keegstra om grond 1 c te laten vervallen, verworpen is, wordt het voorstel van de commissie aanvaard met algemene stemmen. Twee afgevaardigden naar de Synode van Groningen 1978 blijven buiten stemming.

Artikel 61

20.06.84

Bezwaarschrift van br. en zr. L. Jordaan-De Vos met betrekking tot art. 56 KO (inschrijving gedoopt pleegkind) (agenda He I)

Voorstel : Commissie IV

Rapporteur : H. van der Tol

Materiaal:

bezwaarschrift van br. en zr. L. Jordaan-De Vos dal. 12 maart 1984 tegen een uitspraak van de Particuliere Synode van Overijssel dal. 8 juli 1982, betreffende het niet willen inschrijven in de kerkelijke registers van een gedoopt pleegkind door de kerkeraad van Kampen en het niet willen voldoen aan het verzoek tot ongegrondverklaring van besluiten dienaangaande door de classis Kampen en de particuliere synode van Overijssel;

- 1 de particuliere synode had voor haar besluit de volgende grond: In het geval van het betreffende kind is niet doorslaggevend het antwoord op de vraag of de doop wel voldeed aan de vereisten die de kerken daarvoor (met het oog op erkenning van de doop) gesteld hebben. Inderdaad hebben de kerken voorwaarden gesteld met betrekking tot de erkenning van een doop die in een ander kerkverband is bediend (Groningen 1899, Acta art. 116). Maar in het geval van het betreffende kind ontbreekt het aan zekerheid omtrent de basis waarop over die voorwaarden gesproken kan worden, zodat een beroep op deze kerkelijke regels niet relevant is. Immers als er niets bekend is van de echte ouders van het betreffende meisje ontbreekt elke zekerheid omtrent de zaak of zij kind van het Verbond is. Ook het feit dat de Stichting in Indonesië het betreffende meisje aanvaard heeft als pleegkind geeft geen enkele garantie ten aanzien van een opgenomen zijn in Gods Verbond. De besluiten van Kampen 1975 en GroningenZuid 1978 zijn immers op zo'n manier van 'aannemen' niet van toepassing.

Derhalve was het volkomen terecht dat (blijkens het antwoord-schrijven van de kerkeraad aan br. en zr. Jordaan) de kerkeraad het met br. en zr. Jordaan betreurde dat hier "voorzover wij zien konden, was vooruitgelopen op wat aan uzelf had moeten worden overgelaten, n.l. het ten doop presenteren van uw adoptiefdochter".

Vergelijk ook in dit verband de constatering van de kerkeraad (punt 4 in genoemd schrijven): "er was niets bekend over een eventuele verbondsbetrekking van dit meisje, krachtens geboorte uit een gelovige vader of moeder, op grond waarvan zij gedoopt behoorde te zijn ook afgezien van de komende adoptie door u als gelovige ouders".

Waar de positie van het betreffende meisje zo onzeker is, is het volkomen juist van de kerkeraad met de inschrijving als dooplid van de kerk te Kampen te wachten totdat de adoptie-procedure is afgewikkeld. Dan pas kan overeenkomstig hetgeen dienaangaande gezegd is in de besluiten van Hattem 1972, Kampen 1975 en Groningen-Zuid 1978, het betreffende meisje als kind van het Verbond worden ontvangen en als lid van de kerk worden ingeschreven;

- 2 de bezwaren van appellanten zijn als volgt samen te vatten:
 - a Tegenover de opvatting van de particuliere synode, dat omtrent de echte ouders niets bekend is, schrijven appellanten de namen van de biologische ouders te kennen.
 - b Appellanten geven te kennen, dat het besluit van de particuliere synode kan betekenen, dat er in de Gereja Protestan di Indonesia geen verbondskinderen zijn.
 - c De appellanten zijn van mening dat de ontvangen doop en de overgenomen doopbelofte de pleegouders verplicht het kind in de kerkelijke registers te laten inschrijven.
 - d Zij verwijten de particuliere synode hun argument van het niet-kerklid-zijn van hun pleegkind te onderschatten.

Besluit.

het appèl van br. en zr. L. Jordaan-De Vos af te wijzen.

Gronden:

- 1 In het algemeen moet worden gesteld, dat de vraag, of de doop van iemand die buiten de gereformeerde kerken is gedoopt, wordt erkend, en of zo iemand verbondskind is, pas aan de orde komt, als de betrokkene als kerklid wordt aanvaard.
- 2 Kinderen worden echter niet op grond van hun doop, maar samen met hun gelovige ouders als kerklid aanvaard, en wel als zij wettige kinderen van die ouders zijn. Voor dit laatste is in Nederland de Nederlandse wet bepalend.
- 3 Een door anderen afgelegde belofte bij de doopsbediening, hoe expliciet ook overgedragen en aanvaard, kan eerst rechtens worden overgenomen wanneer van een ouderschap naar de Nederlandse wetgeving sprake is.
- 4 Het feit, dat het betreffende kind geen kerklid was, werd door de particuliere synode niet onderschat, maar had voor haar geen waarde als argument. Want het meisje had pleegouders, die haar wilden adopteren en dit was de weg, waarlangs het tot de kerk werd geleid.
- 5 Dat het besluit van de particuliere synode zou kunnen betekenen, dat er in de Gereja Protestan di Indonesia geen verbondskinderen zouden zijn, is een door appellanten gestelde mogelijkheid, die echter niet in het besluit mag worden ingelezen.

Over het voorstel van de commissie wordt in twee ronden gesproken. Amendementen worden ingediend door oud. J.W. Draijer, ds. J. Luiten en oud. P. Joosse. Nadat de commissie deze amendementen in een nieuwe besluittekst heeft verwerkt, wordt het besluit met algemene stemmen genomen. De afgevaardigden van Overijssel blijven buiten stemming.

De praeses spreekt de verwachting uit dat het genomen besluit duidelijkheid zal verschaffen aan de betrokken kerken en het echtpaar Jordaan-De Vos.

Artikel 62

30.08.84

Studiedeputaatschap inzake uitbreiding van de KO met een artikel SIA voor 'zelfstandige organisatorische onderdelen' (agenda II f 1-4)

Rapport : moderamen

Rapporteur : O.J. Douma

Materiaal:

- 1 brieven van de Particuliere Synoden van Zuid-Holland 1984 en van Groningen 1984, alsmede adhesiebetuigingen van de kerkeraden van Harderwijk en van Bunschoten, waarin verzocht wordt een nader onderzoek in te stellen naar de wenselijkheid van aanvulling van de kerkorde (art. 51A) met betrekking tot 'zelfstandige organisatorische onderdelen', die bestuurd worden overeenkomstig door de kerken gezamenlijk vast te stellen statuten of reglementen;
- 2 toelichtingen, waarin o.m. het volgende gesteld wordt:
 - a het gaat om organisaties, die met hun activiteiten aanleunen tegen voluit kerkelijke zaken (emeritering, evangelisatie, verhouding diakonie/maatschappelijk werk c. q. Centrale Diakonale Conferentie/Stichting 'De Driehoek');
 - b hiervoor heeft art. 2 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek de rechtsvorm van "het rechtspersoonlijkheid bezittend zelfstandig onderdeel van een kerkgenootschap";
 - c door de beoogde aanvulling van de kerkorde wordt het mogelijk zogenaamde zelfstandige onderdelen in het leven te roepen waardoor tal van civielrechtelijke bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek en wellicht ook andere overheids voorschriften daarop niet van toepassing zijn;
 - d aan het gezamenlijk oprichten van zelfstandige onderdelen zijn wel voordelen, maar geen nadelen verbonden, in vergelijking met de vorming van een stichting of vereniging;
 - e het beoogde doel kan niet worden bereikt door het instellen van deputaatschappen.

Besluit:

een studiedeputaatschap te benoemen met de volgende opdracht:

- 1 te onderzoeken:
 - a welke mogelijkheden art. 2 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek de kerken biedt voor het oprichten van zogenaamde zelfstandige kerkelijke onderdelen;
 - b of het wenselijk is van deze mogelijkheden gebruik te maken;
- 2 bij gebleken wenselijkheid na te gaan op welke wijze deze mogelijkheden in kerkordelijke of synodale bepalingen een plaats zouden moeten ontvangen;
- 3 van hun bevindingen rapport aan de kerken uit te brengen ten minste één jaar voor het samenkomen van de e.k. generale synode.

Gronden:

- 1 Verschillende kerken en meerdere vergaderingen hebben om dit onderzoek gevraagd.
- 2 Er is voldoende argumentatie gegeven voor het nut van een dergelijk onderzoek.

Het besluit wordt genomen met 1 stem tegen. In de bespreking blijkt niemand bezwaar te hebben tegen het instellen van een studiedeputaatschap voor deze zaak. Wel waarschuwen onderscheiden afgevaardigden voor het gevaar dat de kerk iets zou doen dat niet tot haar taak behoort. Het gaat niet alleen om een technische kwestie, maar om de eigen taak en pretentie van de kerk van Christus. Wanneer een dergelijk 'zelfstandig kerkelijk onderdeel' wordt opgericht, valt dit dan nog onder de bepalingen van de KO? De rapporteur, ds. O.J. Douma, ziet het als een winstpunt als de KO zou bepalen dat de kerk bepaalde zelfstandige onderdelen heeft. Daarmee worden zij gevrijwaard tegen onnodig ingrijpen van de overheid. Hij neemt enkele suggesties in de besluittekst over, met name dat ook onderzoek moet worden verricht naar de wenselijkheid van het opnemen van een dergelijk artikel in de KO. Ook dient de vraag bekeken te worden of voorgestelde formuleringen niet te erg uit de toon van de KO vallen.

Hoofdstuk III Inzake DE EREDIENST

Artikel 63

26.04.84

Spreekconsent voor studenten (agenda III h 1)

Voorstel : commissie V

Rapporteur : P. Rop Sr.

Materiaal:

- 1 brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Tweede Exloërmond d.d. 26 januari 1984, inhoudende het verzoek wederom studenten in de gelegenheid te stellen tot het spreken van een stichtelijk woord in de samenkomsten der gemeente 'omdat de nood die voorgaande synoden ertoe bracht om aan studenten de nu weer gevraagde gelegenheid te geven, nog niet voorbij is';
- 2 brief van de Classis Stadskanaal dal. 24 februari 1984, waarin adhesie wordt betuigd aan het verzoek sub 1.

Besluit.

aan het verzoek te voldoen door de besluiten betreffende het spreken van een stichtelijk woord door studenten aan de Theologische Hogeschool, genomen door de Generale Synoden van Amsterdam 1908 (Acta art. 60), 's Gravenhage 1914 (Acta art. 77) en Kampen 1951 tot de eerstvolgende generale synode buiten werking te stellen, met inachtneming van de regels gesteld door de Generale Synode van Bunschoten-Spakenburg 1958/59 (Acta art. 30) en van Kampen 1975 (Acta art. 62).

Grond:

Nog steeds geldt het (door de Generale Synode van Arnhem 1981 bevestigde) oordeel van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 109) dat de nood der kerken die te kampen hebben met moeite in de preekvoorziening, nog voortduurt.

Met algemene stemmen neemt de synode dit besluit.

Artikel 64

11.05.84

Geestelijke verzorging van militairen (agenda III f 1-3)

Voorstel : commissie IV

Rapporteur : D. Dreschler

Materiaal:

- 1 rapport van deputaten voor geestelijke verzorging van militairen dal. 29 juni 1983.
- 2 brief van deputaten dal. 29 maart 1984 met aanvullingen op het rapport van deputaten:

bij punt 3 ad b 2

In antwoord op de brief van deputaten dal. 13 januari 1984 deelt de redactie van 'Dubbel-aksent' mee, te verwachten dat door deputaten voorgestelde veranderingen-'meer de Schrift zelf aan het woord te laten komen' - in de volgende nummers zichtbaar zullen worden.

bij punt 3 ad b 3

Brief van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (C.I.O.) d.d. 16 november 1983: Deelname aan het overleg in Contact in Overheidszaken Militairen (C.I.O.M.) is niet mogelijk

zonder ook te participeren in het C.I.O. Overigens kunnen deputaten als waarnemers zonder enige verplichting tot dit overleg worden toegelaten.

bij punt 3 ad c-f + h

De kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Gees stond zijn predikant af voor dit werk. Van een andere kerk werd vernomen dat daartoe wellicht het komende jaar een mogelijkheid bestaat.

bij punt 3 ad i

Er is een brief verzonden aan alle kerkeraden met het verzoek in de ambtelijke bearbeiding militairen te wijzen op de conferenties in 'Beukbergen'.

3 brief met adhesiebetuiging van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Zutphen d.d. 28 februari 1984: De kerkeraad spreekt uit grote zorg te hebben over het feit dat er nog geen predikanten beschikbaar zijn voor dit belangrijke werk.

4 financieel overzicht over de periode juni 1981 t/m maart 1984.

Deputaten vragen voor de periode 1984/1987 een bedrag van fl 6.000,-.

Besluit:

1 deputaten te dechargeren van hun opdracht alsmede van hun financieel beleid:

2 met dankbaarheid vast te stellen:

a dat blijkens het rapport van deputaten ad 3 b 1 nog steeds mogelijkheden door de Nederlandse overheid worden opengehouden om het Woord van God te doen uitgaan tot hen die in militaire dienst zijn;

b dat van deze mogelijkheden gebruik kan worden gemaakt doordat ds. G. F. de Kimpe voor één jaar (1984/1985) voor dit werk beschikbaar is en daarvoor door zijn kerkeraad te Gees is afgestaan;

3 de kerken te herinneren aan wat ten aanzien van de geestelijke verzorging van militairen door de Generale Synode van Hoogeveen 1969/1970 is uitgesproken en door de Synode van Arnhem 1981 (Acta art. 100 besluit 2 ad a t/m g) werd herhaald;

4 uit te spreken, zulks in overeenstemming met wat deputaten in hun rapport opmerken:

onder punt 3 ad i

dat van de kerkeraden mag worden verwacht dat zij het belang van deze arbeid, met name van de vormingscursussen op 'Beukbergen', onderschrijven en dienovereenkomstig de onder hun opzicht en tucht staande (a. s.) militairen zullen voorlichten, temeer omdat tot dusver het deelnemen aan deze cursussen zeer te wensen overlaait;

ad 4

a dat het een hoge roeping van de kerken is (niet in de laatste plaats ook naar de Overheid toe) predikanten af te zonderen voor het doen uitgaan van het Woord van God tot hen die in militaire dienst zijn;

b dat het gewenst is dat de plaatsen die er zijn voor gereformeerde krijgsmachtpredikanten, ook metterdaad worden bezet;

c dat- in aanmerking nemende wat onder a en b is gesteld- van de kerkeraden mag worden verwacht hun verantwoordelijkheid te verstaan voor het geval zij gevraagd worden hun predikanten voor dit werk af te staan;

5 opnieuw deputaten te benoemen met de volgende opdracht:

a als instantie te fungeren waaraan de overheid (c.q. de hoofdlegerpredikant, de luchtmachtpredikant of de hoofdvlootpredikant) mededeling kan doen, indien zij (hij) ter vervulling van één of meer plaatsen als krijgsmachtpredikant, deze uit de gereformeerde kerken wenst;

b de ontwikkeling in de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht zo nauwkeurig mogelijk te volgen en te toetsen en een nauw contact met de hoofdlegerpredikant

- c.q. de luchtmachtpredikant en/of de hoofdvlootpredikant te onderhouden om zo mogelijk invloeden ten goede aan te wenden;
- c om in het kader van de opdracht onder b genoemd als waarnemers zonder enige verplichting te doen wat mogelijk is m.b.t. het werk van de C. I. O. M.;
- d ijverig te blijven zoeken, eventueel met behulp van de classicale vergaderingen, naar predikanten die geschikt en bereid zijn deze functie van krijgsmachtpredikant te vervullen, ongeacht of dit een plaats in het leger, bij de luchtmacht of bij de vloot betreft en zo te komen tot bezetting van die plaatsen die voor gereformeerde predikanten beschikbaar zijn;
- e in contacten met predikanten en kerkeraden en in te verstrekken adviezen en te nemen beslissingen, steeds nadrukkelijk te verwijzen naar de oordelen van de Generale Synode van Hoogeveen 1969/1970 in haar besluit over regeling positie legerpredikanten, Acta art 332, met name onder voorts van oordeel 1 t/m 4, waar is uitgesproken:
- 1 dat de krijgsmachtpredikant als gezonden ambtsdrager dient te blijven staan onder opzicht en tucht der kerk waartoe hij behoort, aangezien dit onlosmakelijk aan deze zending verbonden is;
- 2 dat opzicht en tucht over de krijgsmachtpredikant te beter door de kerkeraad die hem zendt kan worden uitgeoefend, indien deze dienaar des Woords:
- a blijft wonen in het midden van de gemeente waartoe hij behoort;
- b blijft voorgaan in de dienst des Woords in zijn gemeente, zo dikwijls als zijn verplichtingen als krijgsmachtpredikant dat toelaten;
- c op vastgestelde tijden, bijvoorbeeld éénmaal in de twee maanden, op de vergadering van de kerkeraad verantwoording doet van zijn arbeid, met volledige erkenning van zijn organisatorische verplichtingen jegens de hoofdlegerpredikant;
- 3 dat het op deze wijze oefenen van opzicht en tucht bezwaarlijker wordt naarmate de verbintenis een langere periode omvat, aangezien het gevaar bestaat dat de dienaar des Woords en de gemeente dan elkaar zullen 'ontgroeien', temeer als de dienaar des Woords als krijgsmachtpredikant in lang(er) verband zich ook elders metterwoon gaat vestigen;
- 4 dat het daarom sterke aanbeveling verdient de zending als legerpredikant steeds voor bepaalde tijd en bij voorkeur niet te lang achtereen, te doen geschieden;
- f contact op te nemen met de kerkeraad van die predikant die voor lange of onbepaalde tijd is benoemd en hem te verzoeken te beoordelen met advies van de classis (eventueel met deputaten ad art. 49 K.O.) of de vervulling van de aangeboden functie in feite betekent een overgang tot een andere staat des levens;
- g indien deputaten er in slagen (een) predikant(en) te vinden die bereid is (zijn) als krijgsmachtpredikant op te treden en de betrokken kerkeraad er in bewilligt dat deze predikant(en) voor de beoogde dienst wordt (worden) afgezonderd, dan zullen daarvoor gelden de door de synode van Rotterdam-Delfshaven 1964/1965 (Acta art. 404 b) vastgestelde 'stipulatiën';
- h ten aanzien van hun arbeid contact te onderhouden met de Contactcommissie Gereformeerde garnizoenskerken;
- i nader te onderzoeken op welke wijze het contact met dienstdoende krijgsmachtpredikanten zal moeten worden onderhouden en rapport door dezen van het verrichte werk zal moeten worden uitgebracht;
- j zolang de mogelijkheid daartoe wordt geboden, in 'Beukbergen' cursussen te organiseren voor gereformeerde militairen onder leiding van gereformeerde (leger)-predikanten en al het nodige te verrichten tot vorming en voorlichting, eventueel in samenwerking met het Gereformeerd Vormingsinstituut, de Contactcommissie Gereformeerde garnizoenskerken en de sectie militairen van het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond;
- k van hun arbeid aan de volgende generale synode rapport uit te brengen en dit rapport een half jaar vóór de aanvang van deze synode aan de kerken toe te zenden;
- 6 deputaten niet alleen de in hun rapport gevraagde f 6.000,- beschikbaar te stellen, maar ook tegemoet te komen aan hun ter synode uitgebrachte wens een bedrag van fl 1.000,- extra te mogen ontvangen ter bestrijding van een groter deel van de cursuskosten.

Gronden:

- 1 De uitspraken van de Generale Synoden van Hoogeveen 1969/1970 en Arnhem 1981 zijn nog steeds van kracht en van actuele betekenis voor het werk van de geestelijke verzorging van militairen.
- 2 Aan de wens van de hoofdlegerpredikant, bij herhaling ge-uit, om twee plaatsen als krijgsmachtpredikant door gereformeerde predikanten te doen bezetten, dient zo mogelijk te worden voldaan en dit des te meer gezien de groeiende revolutiegeest die ook in de krijgsmacht binnendringt

In aanwezigheid van deputaat J. Bomhof komt dit voorstel in bespreking. Het besluit wordt genomen met algemene stemmen, na een enkele aanvulling. De praeses zegt br. Bomhof en in hem alle deputaten dank en spreekt de wens uit dat de legerpredikant, ds. G. F. de Kimpe, kracht mag ontvangen op de plaats waar hij zal werken.

Artikel 65

24.05.84

Verzoeken tot beëindiging van de overeenkomst met de IKON (agenda III 9 2 t/m 12)

Voorstel : commissie V

Rapporteur : J. Hensen

Materiaal:

- 1 brief van de Classis Hoogeveen dal. 9 december 1983 waarin wordt gevraagd bij voorrang te willen onderzoeken of
 - "1 de overeenkomst met de IKON voor de verzorging van radio- en t.v.uitzendingen van kerkdiensten verantwoord beëindigd kan worden;
 - 2 zelfstandig aan de minister van WVC zendtijd aangevraagd kan worden door de Gereformeerde Kerken, en indien dit onderzoek positief uitvalt
 - a deputaten voor radio- en tv.-uitzendingen van kerkdiensten op te dragen de overeenkomst met de **IKON** voor de verzorging van radio en t.v. uitzendingen van kerkdiensten te beëindigen;
 - b zelfstandig aan de minister van WVC zendtijd aan te vragen voor de Gereformeerde Kerken;
 - c de regie van radio- en tv.-uitzendingen van Gereformeerde kerkdiensten te verzorgen met de hulp van de leden van de Gereformeerde Kerken. Overwegende: Indien enigszins mogelijk moeten de kerken geen enkele band met de IKON hebben. Verder moet de schijn vermeden worden dat de Kerk des Heren van doen heeft met de hedendaagse valse profetie zoals door de IKON wordt uitgedragen".
- 2 brieven van de Gereformeerde Kerken te Harlingen, Driesum c.a., Ferwerd, Hallum, Steenwijk, Utrecht Centrum, Vroomshoop, Gramsbergen, Ommen, Marknesse, Tweede Exloërmond, Winsum-Obergum, Leens, Haulerwijk, Gravenhage-West, Krommenie, Oegstgeest, waarin op de een of andere wijze adhesie wordt betuigd aan het verzoek van de classis Hoogeveen onder 1 vermeld;
- 3 brief van de Gereformeerde Omroepvereniging dal. 20 april 1984, waarin zij samenvat de bezwaren, uiteengezet in de toegezonden "nota over het ontstaan, de geschiedenis en het einde van het Convent van Kerken en de daaruit voortgekomen huidige situatie, waarin de verzorging van de zendtijd van de Gereformeerde Kerken contractueel is opgedragen aan de Interkerkelijk Omroep Nederland, de IKON";

- 4 brief van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden dal. 3 april 1984, waarin hij o.m. in punt 2 schrijft geen behoefte te hebben aan het voorstel van de classis Hoogeveen en dan vervolgt met;
"Bij diegenen die onze kerkdiensten beluisteren en zien of de preken aanvragen, kan de in de overwegingen van het voorstel genoemde schijn nimmer worden gewekt. Uit vele reacties blijkt ook steeds, dat de luisteraars/kijkers de onder Zendtijd van de Kerken gepresenteerde kerkdiensten juist om hun inhoud zeer wel van de **IKON**programma's weten te onderscheiden".

Besluit:

- 1 aan het verzoek van de classis Hoogeveen niet te voldoen.

Gronden:

- 1 De classis Hoogeveen toont niet aan dat in de radio- en t.v.-uitzendingen van kerkdiensten in de periode waarover deputaten rapporteren de schijn is gewekt dat de Gereformeerde Kerken van doen hebben met de hedendaagse valse profetie zoals door de IKON wordt uitgedragen en dat de vrees voor deze schijn gegrond is.
- 2 Op de Synode van Groningen-Zuid 1978 is uitvoerig gesproken over het contract met de IKON. Deze synode was van oordeel dat het ter wille van de voortgang van het evangelie en in het belang van de kerken in de huidige situatie niet raadzaam is het contract met de IKON te beëindigen.
De classis Hoogeveen toont niet aan waarom van deze koers (gecontinueerd door de Generale Synode van Arnhem 1981) nu zou moeten worden afgeweken.

Besluit:

- 2 de brief van de Gereformeerde Omroepvereniging ter zijde te leggen.

Grond:

Geen van de kerken heeft reden gezien deze zaak naar art. 30 K.O. op de tafel van de generale synode te leggen.

Over deze besluiten wordt in twee ronden gesproken in aanwezigheid van de deputaten ds. P. Lok en ir. R.F. van Mill. Amendementen worden ingediend door br. D. Dreschler, oud. A. van Esch samen met oud. B. van der Ros en door ds. B. Kamphuis. De amendementen van br. Dreschler en ds. Kamphuis worden verworpen. Het amendement van de brs. Van Esch en Van der Ros betreffende besluit 2 wordt door de commissie overgenomen.

Besluit 1 wordt genomen met 35 stemmen voor en 1 tegen. Besluit 2 met 34 stemmen voor en 2 tegen.

Artikel 66

24.05.84

Uitbreiding instructies voor deputaten radio- en televisie-uitzendingen van kerkdiensten (agenda III g 14, 15)

Voorstel : commissie V

Rapporteur : J. Hensen

Materiaal:

- 1 brief van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden dal. 3 april 1984, waarin hij

- a er op aandringt de contactoefening met de "Werkgroep Nazorg Radio- en T.V.kerkdiensten" van het Landelijk Verband van Evangelisatiecommissies te continueren en zo mogelijk te verruimen in een positievere formulering, aangezien het hem gebleken is dat genoemde werkgroep belangrijk werk verricht voor de verbreiding van het in de uitgezonden kerkdiensten verkondigde Evangelie;
 - b voorstel om nieuwe deputaten opdracht te geven de mogelijkheden op het terrein van kerktelefoon en regionale en lokale omroep te onderzoeken en de kerkeraden met informatie en advies te dienen, aangezien de ontwikkelingen hier een hoge vlucht nemen;
- 2 brief van de Werkgroep Nazorg Radio- en T.V.-kerkdiensten dal. 19-4-'84 met een verzoek van dezelfde strekking als onder 1 b voorgesteld. De argumentatie van de werkgroep is gelijk aan die van de raad van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden.

Besluit.

- 1 aan het verzoek van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden te voldoen door de instructie voor deputaten t. a. v. het contact met organisaties als "Werkgroep Nazorg Radioen T. V.-kerkdiensten" te continueren en te verruimen in een positievere formulering.

Grond:

In het raam van een zo goed mogelijk gebruik van de aan de Gereformeerde Kerken toegewezen zendtijd voor radio- en tv.-kerkdiensten is de Werkgroep Nazorg Radio- en T.V.-kerkdiensten o.a. actief op het gebied van de verdere verbreiding van het in de uitgezonden kerkdiensten gepredikte Woord (verzenden van cassettes).

Daar hier raakvlakken liggen met het werk van deputaten verdient het aanbeveling dat deputaten zoveel als nodig is contact blijven houden met de genoemde werkgroep.

Besluit:

- 2 aan het verzoek van de raad van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden en van de Werkgroep Nazorg Radio- en T. V.-kerkdiensten te voldoen door in de instructie voor deputaten op te nemen de opdracht zo mogelijk de ontwikkelingen op het gebied van de media (waaronder kerktelefoon, regionale en lokale omroep) te volgen en desgevraagd de kerken te informeren en te adviseren.

Grond:

Door de vele en snelle ontwikkelingen op media-gebied is het raadzaam dat de Gereformeerde Kerken zich bewust blijven van de mogelijkheden die de media bieden en/of niet meer zullen bieden voor de voortgang van het Evangelie.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 67

24.05.84

Rapport deputaten voor radio- en televisieuitzendingen (agenda III g 1)

Voorstel : commissie V

Rapporteur : J. Hensen

Materiaal:

- 1 rapport van deputaten voor radio- en televisieuitzendingen van kerkdiensten aan de Generale Synode te Heemse 1984;
- 2 brief van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Leeuwarden dal. 3 april 1984 waarin hij a instemt met het oordeel van deputaten in het rapport, sub H;

- b de verdediging van de belangen van de niet participerende kerken door de IKON als noodzakelijk beschouwt;
 - c voor deze verdediging een goede mogelijkheid ziet omdat de IKON zich loyaal blijkt te houden aan de gemaakte afspraken, die de volledige zelfstandigheid van de uitzendingen van onze kerken waarborgen (sub E en G van het rapport);
- 3 brief van de Werkgroep Nazorg Radio- en T.V.-kerkdiensten d.d. 19 april 1984 waarin zij instemt met het oordeel van deputaten in het rapport sub H, en daarvoor ook een aantal argumenten aanvoert.

Besluit:

- 1 deputaten te dechargeren onder dank voor hun arbeid;
- 3 opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht
 - a met gelijke zorg als voorheen is geschied de radio-uitzendingen van kerkdiensten voor het binnenland te verzorgen;
 - b op gelijke wijze de radio-uitzendingen van kerkdiensten (via Radio Nederland Wereldomroep) voor het buitenland te blijven verzorgen;
 - c eveneens op gelijke wijze de televisie-uitzending van kerkdiensten voor het binnenland te blijven verzorgen;
 - d bij de uitvoering van a, b en c verdient het aanbeveling zoveel als nodig is, contact te blijven houden met organisaties als "Werkgroep Nazorg Radio- en T.V.kerkdiensten";
 - e diligent te zijn ten aanzien van de naleving van de aangegane overeenkomst met de stichting IKON, zodat ook in de toekomst de uitzendingen geschieden 'onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid en in volledige vrijheid';
 - f ook diligent te zijn ten aanzien van een mogelijke nieuwe verdeling van de aan de kerkelijke zendgemachtigden toegewezen zendtijd en een zo mogelijk grotere zelfstandigheid van de kerken daarin na te streven;
 - g tevens diligent te zijn ten aanzien van het publiceren en verspreiden van preken van de uitgezonden kerkdiensten, zodat ook dit geschiedt onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid';
 - h zo mogelijk de ontwikkelingen op media-gebied (waaronder kerkteléfono, regionale en lokale omroep) te volgen en desgevraagd de kerken te informeren en te adviseren;
 - i aan de eerstvolgende generale synode verslag uit te brengen van hun werkzaamheden en hun rapport drie maanden voor het bijeenkomen van die synode aan de kerken toe te zenden.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen. De praeses zegt de deputaten hartelijk dank voor hun arbeid.

Artikel 68

09.05.84

Liturgie in de 'leessamenkomsten'

Van commissie IV is een voorstel ter tafel, uit te spreken dat de leesdiensten voluit het karakter van erediensten dragen, omdat het wezen van de eredienst niet wordt bepaald door degene die daarin voorgeat, maar door de kerkeraad die samenroept. Voorts dat uniformiteit in de liturgie voor de leesdiensten noodzakelijk is en tenslotte dat bij de vrede- en zegengroet en bij de zegen het woordje 'u' niet vervangen moet worden door het woordje 'ons'.

Hierbij wordt verwezen naar hetgeen door de Synode van Kampen 1975 is uitgesproken over het wezen van de eredienst (art. **449 C 111**) en - voor wat het laatste betreft- o. m. als grond aangevoerd dat niet de voorganger de gemeente zegent, maar de Here Christus en vervolgens dat het uitspreken van de zegen geschiedt niet krachtens het ambt van de voorganger, maar krachtens de door de kerkeraad verleende opdracht om in de dienst voor te gaan.

Tijdens de bespreking van dit voorstel zijn aanwezig de deputaten ds. F. Mul en ds. J. Luiten. Br. M. Edelman is wegens ziekte afwezig. Als adviseur is prof. drs. D. Deddens ter vergadering.

In de eerste ronde voert een achttal sprekers het woord. Naast instemming met het voorstel van de commissie is er ook kritiek. Zo wordt tegen de stelling van de commissie dat leessamenkomsten 'voluit' erediensten zijn, erop gewezen dat prediking en sacramentsbediening daarin ontbreken. Ook wordt gezegd dat we op dit punt de Heilige Schrift niet moeten overvragen. De taak van de predikant is - naar 2 Tim. 2:5 Gods Woordrecht te snijden'- Statenvertaling- wat niet gebeurt door de ouderling die een preek leest. Ook de bevestigingsformulieren geven de ouderling hierin geen taak. De vraag wordt gesteld, of de kerkeraad iemand mag machtigen tot wat niet behoort tot z'n ambt. Ook wordt gewezen op de consequenties van het standpunt van de deputaten Luiten en Edelman, dat in gevallen van nood ook de ouderling het sacrament mag bedienen. In een leessamenkomst is niet de volheid van de ambten aanwezig. De 'engel der gemeente' ontbreekt en dat moet liturgisch z'n vormgeving ontvangen. Het omgekeerde geldt ook: waar geen ouderlingen aanwezig zijn legt de predikant niet de zegen op.

De deputaat, ds. F. Mul, acht het voorstel van de commissie erg mager en is van mening dat deze over veel problemen heenhuipelt. Deputaat ds. J. Luiten is van mening dat doop en avondmaal aan de gemeente zijn toevertrouwd en niet aan de predikant. Hij acht het verstandig het bij een aanbeveling te laten en geen uitspraak met een dwingend karakter te doen.

Tijdens de bespreking wijst de adviseur, prof. drs. D. Deddens, op de richtlijnen die door de Synode van Sneek-Utrecht 1939/1940 zijn aanvaard. Daarin wordt uitgesproken dat de hulpprediker niet de zegen mag opleggen. Deze door Sneek aanvaarde richtlijnen hebben rechtskracht en prof. Deddens acht het een manco dat

deze niet door de commissie verwerkt zijn.

Volgens deputaat Luiten betreffen deze richtlijnen alleen de proponent en zeggen ze niets over de ouderling. Volgens hem ligt de zaak nog open.

De voorzitter van de commissie wil hetgeen door prof. Deddens aan de orde is gesteld als prae-alabel zien. Het besluit van de Synode van Sneek was aan de commissie niet bekend en kennelijk ook niet aan de Synode van Arnhem 1981.

Het komt de commissie voor dat eerst duidelijkheid over de zaak van de rechtsgeldigheid van deze richtlijnen moet worden verkregen. Hij vraagt daarom schorsing van de behandeling voor nader beraad. Hierin wordt toegestemd.

Artikel 69

21.06.84

Commissie IV is met een nieuw voorstel inzake de liturgie in 'leessamenkomsten' gekomen. In aanwezigheid van de adviseur, prof. ds. D. Deddens en de deputaten Edelman, Luiten en Mul wordt hierover in tweede ronde gesproken. Vooraf ontvangt de voorzitter van de commissie het woord en betoogt dat hetgeen door de Synode van Sneek-Utrecht 1939/1940 is uitgesproken niet de figuur van de ouderling als zodanig raakt.

Nadat hij kort heeft weergegeven hetgeen door dr. H.H. Kuyper indertijd als rapporteur is opgemerkt, deelt hij mee dat de commissie met een nieuw voorstel is gekomen, dat nu ter tafel ligt.

Door een groot aantal afgevaardigden en deputaten wordt aan de bespreking van het nieuwe voorstel van de commissie deelgenomen. Tegenvoorstellen worden ingediend door resp. ds. H. Folkers en oud. G. Visser, de predikanten O.J. Douma en W.G. de Vries en amendementen door ds. L.W. de Graaff en ds. T.J. Keegstra.

Prof. Deddens betoogt dat hij bij het naar voren brengen van de uitspraak van de Synode van Sneek niet een eigen standpunt heeft willen formuleren, maar van mening was dit niet onvermeld te mogen laten. Het besluit van deze synode heeft gezag en de richtlijnen zijn als bindend aanvaard, evenals bijv. de richtlijnen voor tucht over doopleden. Ook wijst hij erop dat de kerken van de Afscheiding op de Synode van Amsterdam 1836 bij het examen van 'oefenaars' hebben uitgesproken dat de bediening van Woord en sacrament alleen aan de predikanten toekomt. Dit houdt een 'nee' in tegen de zegenende ouderling. Het gaat er niet om welk standpunt spreker zelf inneemt. Hij wil er alleen op wijzen dat dit het kerkelijk standpunt is dat aan de bestaande gewoonte en praktijk ten grondslag ligt. Maar wanneer dit erkend wordt, is het dan niet goed dit te verdisconteren in de besluittekst?

Nadat nog amendementen zijn ingediend door oud. P. Joosse en ds. L.W. de Graaff, om nieuwe deputaten te benoemen, alsmede door ds. H. W. Ophoff, wordt de bespreking verdaagd tot de volgende dag.

De commissie neemt het amendement van ds. Ophoff over, waarop dr. W.G. de Vries en ds. O.J. Douma hun tegenvoorstel terugnemen. De andere amendementen en tegenvoorstellen worden verworpen. Het voorstel van de commissie wordt aangenomen met 5 stemmen tegen, terwijl deputaat ds. J. Luiten buiten stemming blijft. -

Het besluit luidt aldus:

Orden van dienst, de liturgie in de 'leessamenkomsten' (agenda III d 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 34)

Voorstel : commissie IV

Rapporteur : H.E. Nieuwenhuis

Materiaal:

- A rapport van deputaten voor de bestudering van de liturgie in de 'leessamenkomsten', te onderscheiden in:
rapport A, van de hand van ds. F. Mul en ds. E. Woudt
rapport B, van de hand van br. M. Edelman en ds. J. Luiten;

de opdracht die de Generale Synode van Arnhem 1981 aan deputaten heeft gegeven luidt als volgt:

- 1 te onderzoeken:
 - a in welk opzicht de ouderling-preeklezer van de dienaar des Woords onderscheiden is met betrekking tot het karakter van de eredienst;
 - b in hoeverre uniformiteit in de zogenaamde 'leessamenkomsten' wenselijk is;
 - c of bij de vrede- en zegengroet en bij de zegen het woordje 'u' vervangen mag c.q. moet worden door het woordje 'ons';
- 2 te rapporteren aan de eerstvolgende generale synode en het rapport aan de kerken toe te zenden één jaar voor de aanvang van die synode:
de deputaten ds. F. Mul en ds. E. Woudt kwamen met betrekking tot de door hen te onderzoeken materie tot de volgende conclusies:
 - ad 1 a 1 het gaat in de eredienst om de ontmoeting van God en Zijn volk, waar onder leiding van de kerkeraad de dienaar des Woords de ambtelijke bevoegdheid heeft de dienst der verzoening uit te oefenen in de naam van Christus;
 - 2 het uitspreken van de zegengroet en het opleggen van de zegen behoren tot de ambtelijke bediening van het Woord;
 - 3 in een leesdienst ontbreekt de ambtelijke bediening van het Woord; toch kan van eredienst gesproken worden;
 - 4 het voorgaan in een leesdienst behoort niet bij de eigenlijke ambtsdienst van de ouderling;
- ad 1 b vanwege de goede orde in de kerk is uniformiteit in de zogenaamde 'leessamenkomsten' niet slechts wenselijk, maar ook noodzakelijk;
- ad 1 c 1 in een leesdienst dienen de vrede- en zegengroet en de zegen te worden geformuleerd als een gebed, waarin het woord 'u' dan wordt vervangen in 'ons';
- 2 het is wenselijk, dat in de kerken aan deze regel de hand wordt gehouden;

de deputaten br. M. Edelman en ds. J. Luiten kwamen tot de conclusie:

- ad 1 a 1 de samenkomst van de gemeente tot aanroeping van de Naam van de Here draagt altijd het karakter van een eredienst waarin de Here tot Zijn volk spreekt en Zijn volk Hem antwoordt;
- 2 de positie van degene die tot voorgaan in de eredienst wordt geroepen doet niets toe of af aan het karakter van de eredienst als eredienst;

- 3 de wijze van brengen van het Woord van God kan verschillend zijn al naar gelang een dienaar des Woords, een ouderling, een ander gemeentelid, een student of proponent voorgaat, maar allen brengen zij het Woord van God tot Zijn gemeente;
- 4 in de vrede- en zegengroet spreekt Christus tot Zijn gemeente; in de zegenwoorden wordt het evangelie bediend;
- 5 ieder die geroepen wordt Gods Woord tot de gemeente te brengen ontvangt daarmee tegelijk de machtiging de zegen uit te spreken;
- ad 1 b uniformiteit in de zogenaamde 'leessamenkomsten' is even wenselijk als uniformiteit in alle erediensten;
- ad 1 c het veranderen van het woordje 'u' in 'ons' in de zegenwoorden en het zo veranderen van de zegen in een gebed doet tekort aan het wezen van de eredienst als ontmoeting tussen God en Zijn volk en aan het rijke feit dat door Jezus Christus God Zelf in de eredienst tot Zijn volk spreekt.
- B brieven van de kerken te Apeldoorn, Barendrecht, Delfzijl, Leek-Roden, Winschoten en van de classis Zutphen, waarin op de één of andere wijze voorkeur wordt uitgesproken voor de conclusies van rapport A;
- C brieven van de kerken te Alkmaar, Arnhem, Assen-Noord, Bodegraven Woerden, Deventer, Hardenberg, Helpman, 's-Hertogenbosch, Nijverdal, Velp, Zaandam en van br. A. Huttenga te Groningen-Oost en br. J. Westra te Katwijk, waarin op onderscheiden manier van voorkeur wordt blijk gegeven voor de slotsom van rapport B;
- D brieven van de kerken te Enschede-Zuid, Hallum, Loppersum, met het verzoek in deze zaak geen uitspraak te doen;
- E brief van de kerk te Leeuwarden met het voorstel tussen het standpunt van de rapporten A en B geen keuze te maken en het gebruik van 'u' of 'ons' in de vrijheid van de kerken te laten;
- F brief van de kerk te Leiden met het verzoek het al of niet opleggen van de zegen door in de eredienst voorgaande niet-predikanten aan de vrijheid van de kerken over te laten, omdat het een middelmatige zaak betreft;
- G brief van de kerk te Rozenburg met het verzoek nieuwe deputaten te benoemen, die zo mogelijk met een eensluidend voorstel zullen komen;
- H brief van de P. S. van Gelderland 1984: "zij spreekt uit dat het niet wenselijk is, dat naar aanleiding van deze liturgische zaak een discussie op gang komt over de verhouding van de drie ambten, voorzover de kerken zich daarover reeds hebben uitgesproken in art. 16, 21, 22 K.O. en in art. 30, 31 N.G.B. (vgl. de bevestigingsformulieren)".

Besluit:

- 1 te blijven bij het oordeel van de Generale Synode van Kampen 1975 met betrekking tot het karakter van de leesdiensten:
 "dat, al ontbreekt in een leesdienst de persoon van de dienaar van het Woord, toch, zij het op een andere manier, van een ontmoeting tussen God en Zijn antwoordende volk en dus van eredienst gesproken kan worden" (Acta art. 449 C 111 1, Zij is van oordeel).

Grond:

"Het wezen van de eredienst wordt hierdoor bepaald, dat God en Zijn volk elkaar ontmoeten in de door de kerkeraad bijeengeroepen samenkomst van de verhoogde Christus en de

Zijnen: waar twee of drie vergaderd zijn in Zijn Naam is Hij in hun midden, Matth. 18:20" (cf. Kampen 1975, Acta art. 449 C 11 1, Zij overweegt).

Besluit:

- 2 op de vraag of een ouderling, die voorgaat in de eredienst, gerechtigd is de zegengroet uit te spreken en de zegen op te leggen, geen bevestigend antwoord te geven.

Gronden:

- a De negatieve beantwoording van de vraag door rapport A rekent zegengroet en zegen tot de bediening van het Woord, maar levert niet het bewijs dat het uitspreken van de zegengroet en het opleggen van de zegen alleen toekomen aan de dienaar des Woords.
- b De positieve beantwoording van de vraag door rapport B steunt op de mening dat het uitspreken van de zegengroet en het opleggen van de zegen alleen berusten op de machtiging door de kerkeraad en niet ook ambtelijk bepaald zijn, maar levert niet het bewijs dat de ouderling, die voorgaat in de eredienst, gerechtigd is de zegengroet uit te spreken en de zegen op te leggen.
- c Uit het onderscheid tussen de ambten van dienaar des Woords en ouderling, zoals aangegeven in art. 30 N.G.B., art. 2, 3, 4, 16 en 21 K.O. en in de bevestigingsformulieren, is niet af te leiden hoe de onderhavige vraag beantwoord moet worden.
- d de praktijk van de leesdiensten levert niet dusdanige moeite op dat een antwoord onverwijld gegeven of gezocht zou moeten worden.

Besluit:

- 3 geen deputaten te benoemen, die met oerrekking tot de onder i genoemde vraag zo mogelijk met een eensluidend voorstel zullen komen.

Grond:

De zaak is niet dermate urgent, dat een nadere studie hieromtrent onverwijld terhand zou moeten worden genomen.

Besluit:

- 4 geen aanvullende bepalingen te maken ter bevordering van de uniformiteit in de 'leessamenkomsten'.

Gronden:

- a Leesdiensten zijn uitzonderingen, die de regel van de vastgestelde orden van dienst niet breken.
- b Bepalingen, opgesteld voor dit doel, zouden, om effectief te zijn, moeten worden opgenomen als aanvulling op de reeds vastgestelde orden van dienst.

De praeses noemt het, nadat het besluit genomen is, teleurstellend dat de studie van de deputaten geen direct resultaat heeft opgeleverd. Op de Synode van Arnhem 1981 is er een bespreking geweest die zeker niet minder diepgang had dan die op deze synode. Men kwam er niet uit en daarom werden deputaten benoemd. Zij hebben bijzonder veel werk verzet, maar kwamen niet tot eensluidende conclusies. De discussie op deze synode heeft weer bewezen dat er niet voldoende helderheid over deze materie bestaat. Laat men in rust over deze zaken blijven doordenken.

De praeses eindigt met een woord van hartelijke dank aan de deputaten en de commissie.

Hoofdstuk IV Inzake EVANGELISATIE en ZENDING

Artikel 71

27.04.84

Geen deputaten evangelisatiewerk (agenda IV 4, 5)

Voorstel : Commissie V

Rapporteur : M. H. Sliggers

Materiaal:

- 1 brief van de Gereformeerde Kerk te Assen-Zuid d.d. 13-12-1983 met het verzoek:
 - a aanwijzingen te geven, dat de zaken van de Evangelisatie een plaats krijgen op de agenda van classes en particuliere synodes;
 - b deputaten te benoemen ter behartiging van het evangelisatiewerk"voorzover dit niet of onvoldoende plaatselijk verzorgd kan worden.
- 2 brief van de Gereformeerde Kerk te Assen-Noord dal. 8-2-1984 met adhesie aan dit verzoek.

Argument voor het verzoek:

"De verenigingsvorm, die gekozen is voor het Landelijk Verband van Evangelisatiecommissies" valt "niet te verenigen met het kerkelijk karakter van de evangelisatie-arbeid". Alleen al door zijn organisatiestructuur bergt deze organisatie het gevaar in zich "een verband naast, maar ook los van het kerkverband te worden, en ook zich te bemoeien met zaken die alleen de plaatselijke kerken aangaan".

Besluit.

aan het verzoek niet te voldoen.

Gronden:

- ad al Het ligt naar art. 30 K.O. niet op de weg van de generale synode aanwijzingen te geven voor zaken, die conform het besluit van de Generale Synode te Kampen 1975, art. 335 sub B VI 2-4, tot de taak van de kerkeraden behoren.
- 2 Bovendien houdt het besluit van de Generale Synode te Kampen 1975, sub B VI 5 de mogelijkheid in om gemeenschappelijke arbeid in de evangelisatie te doen 'met inachtneming van de voor het kerkverband aanvaarde indeling in ressorten'.
- ad bl Het verzoek van de kerk te Assen-Zuid wordt ingegeven door vrees voor ontarding van het Landelijk Verband, zonder dat zij aantoonde dat er enige grond is voor die vrees.
- 2 Ten aanzien van een soortgelijk verzoek van de kerk te Assen-Noord bij de Generale Synode te Groningen-Zuid 1978 overwoog deze synode in art 104: 'Zij overweegt C, dat aangezien blijkens richtlijn 6 van Kampen 1975 evangelisatie-activiteiten van regionale of landelijke verenigingen niet mogen plaatsvinden zonder overleg met en toestemming van de kerkeraad der gemeente in welke ressort deze activiteiten worden ondernomen, deze kerkeraad, indien hij gegronde redenen tot klagen mocht hebben zich kan wenden tot het bestuur van de betrokken regionale of landelijke vereniging en, indien hij geen voldoening krijgt toestemming tot verdere activiteiten in zijn ressort kan weigeren".

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 72**27.04.84***Geen deputaten voor verhouding evangelisatie en zending (agenda IV 3, 7)*

Voorstel : commissie V

Rapporteur : T.J. Keegstra

Materiaal:

- 1 brief van de Gereformeerde Kerk te Brunssum-Treebeek met het verzoek om i.v.m. de meer "'kerkverbandelijke aanpak' naar het model zoals het tegenwoordig functioneert bij het zendingswerk" deputaten te benoemen om de zaak te onderzoeken "hoe de verhouding tussen zending en evangelisatie ligt op dit moment";
- 2 brief van de Particuliere Synode van de Gereformeerde Kerken in Zeeland, Noord-Brabant-Limburg, waarin deze synode in aansluiting aan de classis Noord-Brabant-Limburg verzoekt "het benoemen van deputaten die zich bezig houden met vragen aangaande zending en evangelisatie".

Besluit:

aan deze verzoeken niet te voldoen.

Gronden:

- I Naar art. 30 K.O. ligt het niet op de weg van de generale synode voor zaken die door mindere vergaderingen kunnen worden afgehandeld deputaten te benoemen.
- 2 Een meer 'kerkverbandelijke aanpak' van het evangelisatiewerk, waarvoor het zendingswerk model zou staan, betekent niet dat de generale synode hiervoor deputaten moet benoemen, evenmin als zij dit voor het zendingswerk heeft gedaan.
- 3 De Synode van Kampen 1975 deed t.a.v. de 'kerkverbandelijke aanpak' de volgende uitspraak: "Wanneer kerken zich verbinden tot gemeenschappelijke arbeid in de evangelisatie, zullen zij dat zoveel mogelijk doen met inachtneming van de voor het kerkverband aanvaarde indeling in ressorten" (Acts art. 335 sub VI 5).

Dit voorstel wordt met 1 stem tegen aangenomen, nadat door de commissie een amendement van dr. W.G. de Vries is overgenomen.

Artikel 73**17.05.84***Financieel beleid deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding (agenda IV 1 (ged.) 9)*

Voorstel : commissie V

Rapporteur : W. Berenst

Materiaal:

- 1 rapport inzake de Gereformeerde Missiologische Opleiding deel 2: Financiële aangelegenheden,
Jaarrekening over de periode juli 1981 t/m december 1984;
- 2 brief deputaten d.d. 9-4-1984: Financiële jaarstukken over 1983.

Besluit:

aan de deputaten decharge te verlenen onder dank voor het door hen gevoerde financiële beleid.

Grond:

Blijkens het bijgevoegde contrólerapport zijn de boeken en bescheiden in orde bevonden.

Het besluit wordt genomen met één stem tegen.

Artikel 74

23.08.84

Bezwaren tegen het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 met betrekking tot de positie van hen die tot de missionaire dienst geroepen worden (Acta, art. 107, besluit III) (agenda IV 8)

Nadat op 17~ mei in eerste ronde over de voorstellen van commissie V gesproken was, waarin door een groot aantal afgevaardigden bezwaren tegen dit voorstel werden ingebracht, vroeg de commissie tijd voor nader beraad.

Nu ligt een rapport ter tafel, waarin de commissie haar voorstellen, met een enkele wijziging, handhaaft en ingebrachte bezwaren bespreekt en weerlegt. In tegenwoordigheid van de deputaten-curatoren voor de Gereformeerde Missiologische Opleiding, ds. A.P. van Dijk en br. B. Dik, voeren naast ds. Van Dijk als deputaat, vier afgevaardigden het woord. Het bevredigt niet, zo stellen sommigen, dat er eerst bevestiging in het ambt plaats vindt en daarna nog het zendingsexamen moet worden afgelegd met de mogelijkheid dat de kandidaat dit niet haalt. Ook wordt bezwaar aangetekend tegen het gebruik van het bevestigingsformulier met de woorden "gaat dan heen", terwijl hiervan nog lang geen sprake is.

Hoe kan enerzijds de kerkeraad die laat examineren het'ja' van de kandidaat vragen, terwijl diezelfde kerkeraad bij onverhoopt niet-slagen voor het zendingsexamen tegen hem 'nee' moet zeggen, zo wordt verder gezegd. Een ander merkt op dat er nooit een bevredigende oplossing verkregen wordt en dat het het beste is in de lijn van de traditie eerst te bevestigen en daarna te examineren. Verbintenis en bevestiging dienen bij elkaar gehouden te worden. Deputaat ds. A.P. van Dijk ziet het zendingsexamen als een verlengd peremptoir examen en wil daarom met de bevestiging wachten tot na het zendingsexamen. De commissie komt als consequentie van haar standpunt eigenlijk tot een derde examen. Kan dat naar de K.O.?

De rapporteur, ds. T.J. Keegstra, wijst er in zijn beantwoording op dat men voor de keuze staat of de regeling valt binnen de K.O. of er moet wijziging van de K.O. plaatsvinden. Dan zegt de commissie: we moeten de K.O. niet wijzigen. Men moet verbintenis niet los maken van bevestiging in het ambt.

De predikanten Kamphuis en Kruidhof dienen een tegenvoorstel in, met de strekking dat pas bevestiging in het ambt van missionair dienaar des Woords kan plaatsvinden, nadat het zendingsexamen met goed gevolg is afgelegd. Het gaat er immers om dat de kandidaat welbeproefd is juist voor de dienst waartoe hij geroepen wordt. Zij wijzen er verder op dat de 'verbintenis' blijkens de acte van ontslag slaat op het tijdstip dat de betrokkene voor rekening van de gemeente komt, en niet samenvalt met de bevestiging in het ambt. Daarom stellen zij voor te blijven bij wat door de Synode van Arnhem 1981 besloten is (Acta, art. 107, III).

In een derde ronde komt ook het tegenvoorstel in bespreking, dat ondersteuning vindt, maar ook bestrijding. Tenslotte wordt het commissievoorstel aangenomen met 16 stemmen voor, 15 tegen en 1 onthouding, terwijl 3 afgevaardigden naar de Synode van Arnhem buiten stemming blijven.

Het besluit luidt aldus:

Voorstel : commissie V

Rapporteur : T.J. Keegstra

Materiaal:

- 1 brief van de Particuliere Synode van Groningen 1984 waarin zij voorstelt de regelingen van de Generale Synode van Arnhem, Acta art. 107, Besluit III, met betrekking tot de positie van hen die tot de missionaire dienst geroepen worden te laten vervallen en daarvoor in de plaats het volgende besluit te nemen:

- "A Zowel hij die reeds predikant is, als hij die nog niet eerder het ambt van predikant heeft bekleed, zal wanneer hij tot de missionaire dienst geroepen wordt, aan de zendende kerk verbonden worden volgens de regels die in art. 5 en 6 K.O. zijn overeengekomen.
- B De kerkeraad van de zendende kerk ziet er op toe, dat de betrokken predikant of kandidaat zich zo spoedig als mogelijk is zal onderwerpen aan het kerkelijk zendingsexamen, zoals dat door de Generale Synode van Arnhem 1981 is vastgesteld."

argumenten:

- a het'verbinden' in genoemd besluit is een ander'verbinden' dan als bedoeld in artikel 4 K.O.;
- b het besluit van de Generale Synode van Arnhem is een novum, omdat in de artikelen 5 en 6 K.O. de bevestiging een wezenlijk onderdeel is van de wettige roeping tot de dienst van het Woord;
- c door het uitblijven van de bevestiging wordt de positie van de betrokken predikant of kandidaat onduidelijk; zijn verbinding dan de zendende kerk, uitsluitend naar de artikelen 11 en 13 K.O., schijnt van "slechts financiële aard";
- d bij deze regeling hebben de approbatie en het peremptoir examen niet hetzelfde effect als in de artikelen 5 en 6 K.O. "nl. de zo spoedig mogelijk daarna te geschieden bevestiging";
- e de bepaling sub D van het besluit is niet alleen zinloos, maar ook overbodig. De K.O. kent het ontslag naar art. 14;
- 2 rapport van de deputaten-curatoren voor de Gereformeerde Missiologische Opleiding, waarin zij met betrekking tot deze zaak de volgende voorstellen doen:

- "II
- 1 Degene die reeds predikant is en tot de missionaire dienst geroepen wordt, zal na classicale approbatie aan de zendende kerk verbonden worden, ook wat de werking betreft van de artt. 11-15, 79 en 80 van de K.O., maar eerst voor de missionaire dienst bevestigd worden na het ontvangen van de acte van het met gunstig gevolg afgelegde classicale zendingsexamen.
- 2 Degene die als kandidaat tot de missionaire dienst geroepen wordt, zal na het met gunstig gevolg afgelegde peremptoir examen terstond aan de zendende kerk verbonden worden, ook wat de werking betreft van de artt. 11-15, 79 en 80 K.O., maar eerst voor de missionaire dienst bevestigd worden na het ontvangen van de acte van het met gunstig gevolg afgelegde examen.
- 3 De zendende kerk is bevoegd van de betrokken predikant of kandidaat te verlangen, dat deze zich voor beroeping beschikbaar stelt, indien het de kerkeraad blijkt, dat hij de acte van het met gunstig gevolg afgelegde classicale zendingsexamen niet kan verkrijgen."

Besluit:

in overeenstemming met het voorstel van de Particuliere Synode van Groningen 1984 ten aanzien van de positie van degenen die tot de missionaire dienst geroepen worden, de volgende regelingen te treffen:

- a zowel hij die reeds predikant is, als hij die nog niet eerder het ambt van predikant bekleed heeft, zal, wanneer hij tot de missionaire dienst geroepen wordt, met het Formulier voor de bevestiging van missionaire dienaren des Woords aan de zendende

- kerk verbonden worden volgens de regels die in de artikelen 5 en 6 van de kerkorde zijn overeengekomen;
- b de kerkeraad van de zendende kerk ziet er op toe, dat de zo bevestigde predikant zich zo spoedig als mogelijk is zal onderwerpen aan het kerkelijk zendingsexamen, zoals dat door de Generale Synode van Arnhem 1981 is vastgesteld;
- c de kerkeraad van de zendende kerk zal de betrokken predikant alleen dan uitzenden wanneer deze het classicale zendingsexamen met gunstig gevolg heeft afgelegd.

Gronden:

- 1 Aan de Particuliere Synode van Groningen 1984 moet worden toegestemd dat de door de Generale Synode van Arnhem 1981 getroffen regelingen afwijken van wat onder ons is vastgesteld in de artikelen 4-6, 11 en 13 K.O. Omdat de bevestiging ontbreekt, is de betrokken predikant of kandidaat in deze regelingen geen ambtsdrager in de kerk waarmee hij verbonden wordt. De band tussen de kerk en hem is in feite niet meer dan een financiële verbintenis.
- 2 Het voorstel II van de deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding vergroot de moeiten rond de positie van de betrokken predikant of kandidaat, omdat ook de artikelen 12, 14, 15, 79 en 80 K.O. op oneigenlijke manier gebruikt worden.
Iemand die niet volledig aan een kerk verbonden is en als zodanig niet beloofd heeft "zich te onderwerpen aan de kerkelijke vermaning en tucht", kan b.v. moeilijk worden geschorst en afgezet naar de artikelen 79 en 80 K.O.
- 3 Eenbepaling als in het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981, onder Besluit III D, of zoals de deputaten voorstellen in 113 is overbodig. Binnen het kader van de kerkorde zijn oplossingen als beroepbaarstelling mogelijk.
- 4 Een herziening van de kerkorde met betrekking tot de artikelen 4-6, 11-15, 79 en 80, waaraan de Generale Synode van Arnhem 1981 blijkens haar opdracht aan de deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding (Acta art. 107, Besluit 1 B 4) gedacht heeft, mag alleen worden overwogen, wanneer een herwaardering van het zendelingenambt dit noodzakelijk maakt.
- 5 Terwille van een goed functioneren van het door de Generale Synode van Arnhem 1981 ingestelde zendingsexamen kan de regel sub c niet worden gemist.

Artikel 75

23.08.84

Rapport van deputaten-curatoren voor de Missiologische Opleiding (agenda IV 1, 9)

Voorstel : commissie V

Rapporteur : M.H. Sliggers

Materiaal:

- 1 rapport van de deputaten voor de Gereformeerde Missiologische Opleiding;
- 2 brief van dezelfde deputaten dal. 9-4-1984 met aanvullingen op hun rapport.

Besluit:

- 1 het studieprogram vast te stellen overeenkomstig de voorstellen van deputaten, opgenomen in bijlage I van hun rapport (Raamplan voor de theologische vakken) en in bijlage II (Raamplan voor de niet theologische vakken);
- 2 de volgende Regelingen voor het classicaal zendingsexamen vast te stellen:
- A het kerkelijk zendingsexamen zal geschieden door de classis waaronder de betrokken zendende kerk ressorteert: zij kan zich daarbij laten bijstaan door docenten van de zendingsopleiding;
- B de classis zal, voordat het examen begint, onderzoeken of de volgende stukken aanwezig zijn:

- a voor een predikant: een verklaring van de kerkeraad van de zendende kerk dat hetgeen in de artt. 6 en 7 van de K.O. vereist wordt, heeft plaatsgevonden;
 - b voor een kandidaat: een verklaring van de kerkeraad van de zendende kerk dat hetgeen in art. 5 van de K.O. vereist wordt, heeft plaatsgevonden;
 - c een door de voorzitter en de secretaris van het curatorium getekende verklaring namens de Gereformeerde Missiologische Opleiding, dat met voldoende resultaat de vereiste tentamina in de theologische en de niettheologische vakken zijn afgelegd en dat er ook wat de taalstudie betreft geen verhindering bestaat het examen doorgang te laten vinden;
 - C het examen dat tenminste anderhalf uur duurt, zal worden afgenomen in de volgende vakken:
 - a theorie van de zendingsarbeid met aandacht voor bijbelse en confessionele grondlijnen;
 - b algemene geschiedenis van de zendingsarbeid met aandacht voor de oecumenische beweging;
 - c godsdienstwetenschap/elenctiek;
 - d kennis van het toegewezen gebied voorzover het een verbijzondering van de onder a, b en c genoemde vakken betreft;
 - D bij gunstig verloop van het examen zal de classis een acte in tweevoud aan de geëxamineerde verstrekken;
- 3 ten aanzien van de positie van degenen die tot de missionaire dienst geroepen worden, de volgende regelingen te treffen:
- A zowel hij die reeds predikant is, als hij die nog niet eerder het ambt van predikant bekleed heeft, zal wanneer hij tot de missionaire dienst geroepen wordt, met het formulier voor de bevestiging van missionaire dienaren des Woords aan de zendende kerk verbonden worden volgens de regels die in de artikelen 5 en 6 van de kerkorde zijn overeengekomen;
 - B de kerkeraad van de zendende kerk ziet erop toe, dat de zo bevestigde predikant zich zo spoedig als mogelijk is, zal onderwerpen aan het kerkelijk zendingsexamen, zoals dat door de Generale Synode van Arnhem 1981 is vastgesteld;
 - C de kerkeraad van de zendende kerk zal de betrokken predikant alleen dan uitzenden, wanneer deze het classicale zendingsexamen met gunstig gevolg heeft afgelegd;
- 4 geen maatregelen te nemen inzake uitbreiding van de Gereformeerde Missiologische Opleiding zolang daar niet vanuit de kerken om gevraagd is;
- 5 de instructie voor de studiebegeleider vast te stellen overeenkomstig het concept in bijlage 3 van het rapport;
- 6 de deputaten te dechargeren van hun opdracht en hun dank te zeggen voor hun vele arbeid;
- 7 opnieuw deputaten te benoemen met de volgende opdracht:
- a als curatorium te fungeren voor de Gereformeerde Missiologische Opleiding;
 - b een concept-reglement op te stellen voor deze opleiding;
 - c een concept-ondertekeningsformulier op te stellen voor deputaten-curatoren, voor de docent theologische vakken en voor de studiebegeleider;
 - d een concept-instructie op te stellen voor deputaten-curatoren, voor de docent theologische vakken en voor de penningmeester,
 - e een studiebegeleider te benoemen die geen deel uitmaakt van het college van deputaten-curatoren;
 - f voor financiële verplichtingen jaarlijks via de zendende kerken een bijdrage te vragen tot een maximum van fl 50.000,-;
 - g de kerk waaronder de penningmeester ressorteert te verzoeken zijn boeken en administratie te controleren;

- h te bezien welke stukken bij het classicaal zendingsexamen dienen te worden overgelegd;
- i van hun handelingen en financiële en andere regelingen verslag uit te brengen aan de volgende generale synode onder toezending van hun rapport aan de kerken, drie maanden voor het begin van de synode.

Gronden:

- 1 Het voorgestelde studieprogram met de uitwerking daarvan in het raamplan is in overeenstemming met hetgeen de Generale Synode van Arnhem 1981 in art. 107 besloten heeft.
- 2 Als gevolg van de uitspraak van deze synode op de bezwaren van de Particuliere Synode van Groningen 1984 dienen de regelingen voor het classicaal zendingsexamen te worden aangepast.
- 3 Voor een goed functioneren van een kerkelijke zedingsopleiding zijn een reglement, ondertekeningsformulier en instructies vereist.

Rapport en voorstel van de commissie worden besproken in aanwezigheid van de deputaten-curatoren voor de Missiologische Opleiding, ds. A.P. van Dijk en br. B. Dik. In de bespreking wordt met dankbaarheid geconstateerd dat deze opleiding, die door de Synode van Arnhem 1981 werd opgezet, zo goed van start is gegaan. Nadat enkele vragen zijn gesteld en beantwoord wordt het besluit met algemene stemmen genomen. De praeses spreekt zijn dankbaarheid uit aan het adres van de deputaten-curatoren voor hun werk. Hij vertolkt de wens van de synode dat dit werk goede voortgang mag hebben, ook voor de nieuw te benoemen studiebegeleider.

Artikel 76

18.05.84

Evangelieverkondiging onder de Joden (agenda IV 2 en 6)

Voorstel : commissie V

Rapporteur : M.H. Sliggers

Materiaal:

- 1 brief van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Arnhem waarin deze kerkeraad voorstelt te overwegen op welke wijze de kerken geactiveerd kunnen worden om niet alleen voor de evangelieverkondiging onder de Joden te bidden, maar ook weer aan haar (schriftuurlijke) roeping ten aanzien van de Joden te voldoen;
- 2 brief van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Almkerk-Werkendam, waarin hij tegenover het besluit van de Generale Synode van Kampen 1951 (Acta art. 82) stelt dat de verkondiging aan het Joodse volk "een zaak is die de kerken gemeenschappelijk aangaat". Hij verzoekt daarom
 - a het gebed voor de zending onder de Joden te handhaven;
 - b een deputaatschap te benoemen om "na te gaan welke mogelijkheden er zijn om op enigerlei wijze aan de taak van de kerk tegenover het Joodse volk uitvoering te geven".

Besluit:

aan de verzoeken van deze kerkeraden inzake een generaal-synodale aanpak van de evangelieverkondiging onder de Joden niet te voldoen.

Gronden:

- 1 Wat beide kerkeraden vragen is te beschouwen als een verzoek om revisie van het besluit van de Generale Synode van Kampen 1951, Acta art. 82. Op de verzoeken kan echter niet worden ingegaan, omdat ze niet voldoen aan de vereisten, die de Generale Synode van Kampen 1975

- in art. 110 stelde voor een revisieverzoek dat zo'n verzoek onder meer "met zeer klemmende redenen (moet) worden aangedrongen".
- 2 Bovendien kan aan het verzoek sub 1 niet worden voldaan vanwege het besluit van de Generale Synode van Kampen 1951 in Acta art. 82, overwegende sub 4:
"dat het niet de taak der generale synode is daartoe - mocht zulks al nodig zijn bijzondere opwekking tot de kerken) te doen uitgaan".
 - 3 De kerkeraad genoemd onder 2 doet niet, wat naar art. 30 K.O. vereist is: bewijzen dat de zaak inderdaad in de mindere vergadering niet kan afgehandeld worden.

Dit besluit wordt genomen met 2 stemmen tegen.

Hoofdstuk V Inzake DE OPLEIDING TOT DE DIENST DES WOORDS

Artikel 77

03.05.84

Uitbreiding vooropleiding (agenda V 6)

Voorstel : commissie I
Rapporteur : T.O.G.M. Bosma

Materiaal:

voorstel van de Particuliere Synode van Drenthe 1984 om deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool te verzoeken met voorstellen te komen met betrekking tot de zg. Vooropleiding en de synode met adviezen te dienen. Uit de bespreking ter particuliere synode wordt doorgegeven dat hierbij met name gedacht is aan uitbreiding van de vooropleiding tot een volwaardige opleiding door samenstelling van een meer omvattend vakkenpakket (moderne talen en geschiedenis).

Besluit:

aan het voorstel van de particuliere synode niet te voldoen.

Gronden:

- 1 Het belang van dit voorstel wordt niet door enige argumentatie aangetoond.
- 2 De particuliere synode legt geen uitgewerkt voorstel aan de generale synode voor, maar beperkt zich tot een weergave van elementen uit de bespreking van deze zaak.

Dit besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 78

16.05.84

Verslag van deputaten-curatoren (agenda V 1, 13)

Voorstel : commissie I
Rapporteur : T.O.G.M. Bosma

Materiaal:

verslag van de deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool over het tijdvak oktober 1980 tot en met oktober 1983; nota, betrekking hebbend op wat onder 4.6 van het verslag vermeld wordt over de z.g. Vooropleiding- in deze nota wordt o.m. meegedeeld dat deputaten-curatoren van de academische senaat het advies ontvangen hebben voor de nieuwe cursus de vooropleiding voort te zetten -;

voorgesteld wordt:

- a de cursus 'praktische vorming', die verzorgd wordt door de bij besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 ingestelde 'werkgroep-poimeniek', voort te zetten voor de jaren 1984-1987;
- b ruimte te geven voor voortzetting van de proefcursus 'aanvullende opleiding Latijn en Grieks'.

Besluit:

- 1 de 'werkgroep-poimeniek' te laten fungeren voor de jaren 1984-1987.

Gronden:

- a De cursus 'praktische vorming' blijkt in een behoefte te voorzien.
- b Een aaneensluitende periode van 3 jaar geeft meer rust en meer mogelijkheid tot structuur in opzet en planning.

Besluit:

- 2 de gevraagde ruimte voor voortzetting van de proefcursus 'aanvullende opleiding Latijn en Grieks' te geven.

Gronden:

- a De noodzaak tot het opzetten van deze cursus deed zich al sterker gevoelen vanwege de ontwikkeling in het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs en het wegvallen van andere mogelijkheden van 'aanvullende vooropleidingen'.
- b Te verwachten is dat deze noodzaak in de toekomst nog duidelijker zal blijken.
- c Een vastere vorm is nu nog niet te geven, gelet op de doorgaande ontwikkeling, resp. uitholling van de scholing, inzonderheid met betrekking tot de klassieke talen.

Besluit:

- 3 deputaten-curatoren, benoemd door de Generale Synode van Arnhem 1981, hartelijk dank te zeggen voor de arbeid die zij in de verslagperiode hebben verricht, en hun décharge te verlenen van het door hen gevoerde beleid.

In aanwezigheid van de deputaten-curatoren, de predikanten H. Bouma, C.J. Breen, W. de Graaff, H.D. van Herksen, J. Kok en van de rector van de Theol. Hogeschool, prof. drs. H.M. Ohmann, wordt het voorstel van de commissie besproken. Nadat de president-curator, ds. H. Bouma, nog enige toelichting heeft gegeven wordt het voorstel van de commissie met algemene stemmen aangenomen, waarbij 4 synodeleden buiten stemming blijven (allen deputaat curator).

Artikel 79 Herbenoeming M.E. Hoekzema

16.05.84

De praeses maakt uit de besloten zitting bekend dat de synode heeft herbenoemd als houder van een onderwijsopdracht voor de diaconologische vakken de heer M.E. Hoekzema, Jupiterstraat 91, Groningen. Dit voor het tijdvak van één jaar, met dien verstande dat het dienstverband verlengd kan worden tot de in dit verband van belang zijnde zitting van de eerstkomende synode. Deze opdracht houdt tevens in dat de heer Hoekzema in de komende periode ervaring zal opdoen in het organiseren van een beperkte oefening in de catechese door studenten van het vijfde studie-jaar, terwijl de verantwoordelijkheid tijdens stage-uren blijft bij de predikant, waarbij de heer Hoekzema verantwoordelijk begeleider is. Het aantal uren dat tot nu toe op 20 per jaar werd gesteld wordt daardoor uitgebreid met het aantal dat voor deze praktische oefeningen in de catechese nodig is.

Artikel 80 Herbenoeming drs. H. van Veen

16.05.84

De praeses deelt mee dat in besloten zitting drs. H. van Veen, dienaar des Woords bij de Gereformeerde Kerk te Lomen aan de Vecht, herbenoemd is als wetenschappelijk medewerker in de

ecclesiologische vakken. Zijn taak is in overleg met de hoogleraar in de genoemde vakken één uur per week college te geven. Deze benoeming geldt voor de periode tussen deze en de volgende synode.

Naar aanleiding van hetgeen besloten is onder de artikelen 77, 78, 79 en 80 spreekt de praeses een kort woord. Hij wenst alle docenten te Kampen, ook de herbenoemden, van harte sterkte voor hun taak. Daarbij memoreert hij een artikel in de *Haagse Post*, waarin 'Kampen' als het laatste christelijke en calvinistische bolwerk wordt getypeerd.

Hierin komt de Hogeschool der kerken nauwelijks in de schijnwerper en wordt een vergelijking tussen de studenten aan de Broederweg en de Oudestraat betrokken op de schoenen die zij dragen.

Meer komt er niet uit de verf. De praeses noemt het beangstigend te zien, hoever de 'Oudestraat' verwijderd is geraakt van een reformator als Calvijn, zelfs al is 50% van wat de *Haagse Post* beweert maar waar. Hij spreekt de wens en bede uit dat de kerken door de opleiding te Kampen mannen mogen ontvangen die in vroomheid van leer en leven haar kunnen dienen. Hij wenst de curatoren wijsheid en inzicht toe. Ook wijst hij erop dat ds. W. de Graaff wegens zijn leeftijd niet voor een herbenoeming als deputaat curator in aanmerking zal komen. Hij dankt hem voor zijn arbeid en inzet ten bate van de School der kerken.

Artikel 81

19.06.84

Jaarverslagen deputaten-financieel (agenda V 12 en 16)

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : T.O.G.M. Bosma

Materiaal:

de van aanbiedingsbrieven vergezeld jaarverslagen 1981, 1982 en 1983, waarbij gevoegd de accountantsverklaringen.

Besluit:

onder dankzegging aan deputaten-financieel goedkeuring te hechten aan het beleid van deputaten in het algemeen en met betrekking tot het zogenaamde omslagegaliseringsfonds in het bijzonder en hun decharge te verlenen van het in de jaarverslagen 1981, 1982 en 1983 verantwoorde beleid.

Dit voorstel wordt besproken in aanwezigheid van de deputaten-financieel W.G. Burema, D. Dreschler, D.A. Hekman en van de administrateur van de Theologische Hogeschool S. Riedstra.

In twee ronden wordt over dit voorstel gesproken, waarin de rapporteur meedeelt met vreugde kennis te hebben genomen van de deputatenrapporten en wijst op het forse bedrag aan legaten.

Deputaat Dreschler beantwoordt enige vragen en toont zich verheugd over de zakelijke aanpak door commissie I.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

De praeses zegt de deputaten hartelijk dank voor de arbeid door hen in de laatste drie jaar verricht ten dienste van de Hogeschool. Veel cijfers zijn in de jaarverslagen verwerkt en daarachter ziet hij de kerken die ervoor zorgen dat de opleiding tot de dienst des Woords goede voortgang kan hebben. Hij dankt de deputaten voor hun goede beleid dat voor de kerken een constant quotum, ja zelfs enige verlaging daarvan inhoudt. Helaas zijn geen docenten van de Hogeschool aanwezig, maar de praeses weet zich ook hun tolk, wanneer hij de deputaten dank zegt.

Ook br. Riedstra wordt in deze dank betrokken, omdat door de administratie die hij voert het werk aan de Hogeschool goede voortgang heeft.

Hoofdstuk VI Inzake DE BUITENLANDSE KERKEN

Artikel 82

04.05.84

Uitzending tweede man naar Oost-Sumba/Savu (agenda VI 4, 8)

Voorstel : commissie II
Rapporteur : J. van der Kolk

Materiaal:

- 1 rapport van deputaten BBK 1984 paragraaf 2.1, 11.1 en 11.3 lid 1 tot 5;
- 2 besluit dal. 10 maart 1984 van de Gereformeerde Kerken van Indonesië te Oost Sumba/Savu met betrekking tot het beroepen van een predikant uit Nederland voor de opbouw van de gemeenten.

Besluit:

- 1 de kerkelijke gemeenschap met de Gereformeerde Kerken op Oost Sumba/Savu voort te zetten naar de overeengekomen regels;
- 2 voor wat betreft de materiële hulp, die dienstbaar moet zijn aan de geestelijke opbouw van die kerken (zie acta G.S. Groningen-Zuid 1978, art. 232):
 - a het sinds de synode van Groningen-Zuid 1978 gevoerde beleid van geleidelijke afbouw van de financiële steun voort te zetten;
 - b de huidige steun voor de exploitatie van de opleidingsschool voor evangelisten, de S.G.I. voort te zetten;
 - c incidenteel hulp te verlenen in bepaalde gevallen voor kerkbouw;
- 3 de huidige personele hulp voor de opleiding tot de dienst des Woords in de persoon van de zendeling-docent drs. J.A. Boersema voort te zetten;
- 4 te voldoen aan het verzoek van de Gereformeerde Kerken op Oost Sumba/Savu om een tweede man, die naar art. 18 K.O. wordt afgezonderd voor de opleiding tot de dienst des Woords en die daarin speciaal de zorg zal hebben voor de bijscholing van de reeds dienstdoende predikanten, evangelisten, ouderlingen en diakenen, tot opbouw van de gemeenten op Oost Sumba en Savu en te Kupang;
- 5 deputaten BBK op te dragen een bekwame kracht te zoeken, te benoemen en uit te zenden met inachtneming van o.m. de volgende regels:
 - a hij moet een predikant zijn met redelijk voldoende ervaring met het gereformeerd kerkelijk leven;
 - b zijn diensttijd moet gelimiteerd zijn;
- 6 deputaten BBK opdracht te geven voor de te benoemen tweede man een instructie op te stellen en tevens de instructie van drs. J.A. Boersema aan te passen.

Gronden:

- ad 1 De Gereformeerde Kerken op Oost Sumba/Savu zijn trouw gebleven aan de gereformeerde belijdenis in leer, dienst, kerkregering en tucht.
- ad 2 Hoewel de Gereformeerde Kerken op Oost Sumba/Savu er naar streven selfsupporting te zijn, kunnen zij nog niet zonder financiële hulp uit Nederland.
- ad 3 Drs. J.A. Boersema bewijst als zendeling-docent aan de S.G.I. goede diensten ten behoeve van de opbouw van het kerkelijk leven op Oost Sumba/Savu.
- ad 4 Rapporten, besprekingen en correspondentie hebben aangetoond dat de situatie van het kerkelijk leven op Oost Sumba/Savu dringend steun bij de opbouw behoeft. Deze taak kan niet door drs. J.A. Boersema naast zijn taak als zendeling-docent worden verricht, aangezien dit veel te zwaar zou zijn.
Wanneer de tweede man verbonden is als zendeling-docent aan de S.G.L, en daar zich richt op de ambtelijke vakken, kan hij vanuit dit vakgebied in het veld werken aan de kadervorming in de gemeenten.
- ad 5 Gezien de taak die de tweede man krijgt opgedragen zal hij moeten kunnen steunen op voldoende ervaring, zodat hij zo snel mogelijk effectief aan het werk kan gaan. Het is gewenst, dat deze tweede man de kerken op Oost Sumba/Savu verder brengt op de weg naar zelfstandigheid en wel zodanig dat na een periode van 5 à 7 jaren zo'n tweede kracht zichzelf overbodig heeft gemaakt.

- ad 6 Bij de komst van de tweede man zal er een nieuwe werkverdeling resp. terreinafbakening moeten worden gemaakt tussen drs. J.A. Boersema en hem. Dit om een vruchtbare samenwerking te bevorderen.

Dit voorstel wordt behandeld in aanwezigheid van de deputaten BBK, ds. J. Klamer en ds. H.J. de Vries. Er volgt een brede bespreking waarin amendementen worden ingediend door ds. O.J. Douma en ds. L. W. de Graaff, die door de commissie worden overgenomen. Een tegenvoorstel van dr. W.G. de Vries om geen tweede man uit te zenden wegens oneigenlijk gebruik van art. 18 K. O. en wegens het feit dat de financiële consequenties in het kader van de overige hulpverlening aan zusterkerken in het buitenland momenteel niet te overzien zijn, wordt teruggenomen, nadat in comité een nadere uiteenzetting over de kerkelijke situatie op Sumba/Savu heeft plaatsgevonden. Het voorstel van de commissie wordt aangenomen met één onthouding.

Artikel 83

04.05.84

Beëindiging contacten met kerken in Zuid-Amerika (agenda VI 4)

Voorstel : commissie II
Rapporteur : J. van der Kolk

Materiaal:

rapport van de deputaten BBK, 1984 paragraaf 2.2 t/m 2.4, 11.2 en 11.5 lid 4.

Besluit:

- 1 de kerkelijke gemeenschap met de Igreja Presbiteriana Coreana do Sao Paulo als beëindigd te beschouwen;
- 2 nieuw te benoemen deputaten op te dragen attent te zijn op eventuele nieuwe informatie aangaande de kerkelijke situatie in Brazilië en daartoe contact te onderhouden met de gereformeerde zendelingen in Brazilië;
- 3 nieuw te benoemen deputaten niet weer op te dragen contact te zoeken met de "National Presbyterian Church of Chile".

Gronden:

- ad 1 Hoewel er geen officiële mededeling is ontvangen van de zijde van genoemde kerk hebben de zendelingen val. Kamp en Simpelaar te Curitiba meegedeeld, dat na het overlijden van de voorganger ds. Kil Soo Jeong de gemeente heeft opgehouden te bestaan.
- ad 2 Hechte contacten zijn in de afgelopen drie jaar niet mogelijk gebleken. Het is verstandig via zendelingen geïnformeerd te blijven.
- ad 3 Ondanks herhaalde brieven van de zijde van deputaten BBK is geen antwoord van deze kerk ontvangen.

Dit voorstel wordt met algemene stemmen aangenomen.

Artikel 84

06.06.84

Bezwaarschrift Geref. Kerk te Dalfts en t.a.v. contacten met de E.P.C.I. (agenda VI 1, 3)

Voorstel : commissie II
Rapporteur : G. Visser

Materiaal:

- 1 brief van de Geref. Kerk te Dalfts, waarin deze vraagt

- a uit te spreken dat het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981. om kerkelijke gemeenschap aan te gaan met The Evangelical Presb. Church of Ireland overhaast en voorbarig is geweest, omdat zij oordeelt dat de verhouding tussen E.P.C.I. en R.P.C.I. in rekening moet worden gebracht;
 - b bij de voortgang van contacten met deze kerk met genoemde bezwaren rekening te houden;
- 2 brief van de Geref. Kerk te Langeslag waarin deze adhesie betuigt met bovenvermelde brief en de synode verzoekt het besluit te herzien.

Besluit:

aan het verzoek van de kerkeraden van Dalfts en Langeslag niet te voldoen.

Gronden:

- 1 Door beide kerkeraden wordt niet bestreden de principiële fundering van het aangevochten besluit, n. l. dat deze kerk in Ierland de kenmerken vertoont van de ware kerk.
- 2 De Generale Synode van Groningen-Zuid 1975 heeft uitgesproken (Acta art. 139, besluit 2): "het aangaan van correspondentie als oefening van gemeenschap wordt belemmerd wanneer een kerkengroep harerzijds gemeenschap onderhoudt of tot stand wil brengen met kerkengroepen in Nederland of daarbuiten, tussen welke onderling geen kerkelijke gemeenschap mogelijk is". De kerkeraad van Dalfts heeft niet aangetoond dat de verhouding tussen E.P.C.I. en R.P.C.I. een dergelijke belemmering is.
- 3 Door het onder a gevraagde af te wijzen dient de kerkelijke gemeenschap te worden geoeft krachtens de bestaande regels; derhalve kan het onder b gevraagde niet gerealiseerd worden.

Dit besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 85

06.06.84

Rapport deputaten BBK Lux Mundi en Algemeen (agenda VI 4)

Voorstel : commissie II

Rapporteur . H. Folkers

Materiaal:

rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken, 7 (LUX MUNDI) en 8 (Algemeen).

Besluit.

- 1 de uitgave van LUX MUNDI te doen voortzetten, waarbij deputaten
 - a de vrijheid hebben de uitgave-frequentie te verhogen;
 - b een bedrag van f 17.500,- per jaar niet mogen overschrijden;
 - c er zorg voor dienen te dragen dat inhoud en vormgeving van het blad met elkaar in evenwicht zijn;
 - d een brede verspreiding onder de buitenlandse contacten dienen te bevorderen;
- 2 de belangrijkste artikelen uit de Acta van de synoden in het engels te laten vertalen en die afzonderlijk uit te geven;
- 3 een engelse vertaling van de Kerkorde van De Gereformeerde Kerken te laten maken en uitgeven.

Gronden:

- 1 a LUX MUNDI bestaat nog te kort om tot een duidelijk oordeel te komen of de uitgave aan het doel heeft beantwoord; terwijl een verschijning van slechts twee maal per

- jaar een geringer effect zou kunnen hebben, met name met betrekking tot het begrijpen van de vervolgartikelen.
- b In het kader van de doelstelling van **LUX MUNDI** is extra aandacht voor de inhoud en verspreiding van het blad zeker zo belangrijk als een dure presentatie.
- 2 Gezien het beperkte bereik van de nederlandse taal is het wenselijk, dat de belangrijkste artikelen uit de Acta van de generale synoden ook in het engels beschikbaar zijn, ten dienste van de buitenlandse contacten.
 - 3 Grond 2 geldt niet minder met betrekking tot de Kerkorde van De Gereformeerde Kerken.

Tijdens de bespreking worden amendementen ingediend door ds. L.W. de Graaff en ds. O.J. Douma, die beide verworpen worden.

Het besluit wordt genomen met algemene stemmen, waarbij br. J. Hensen als deputaat buiten stemming blijft.

Artikel 86

06.06.84

Financiën deputaten BBK (agenda VI 4, 11)

Voorstel : commissie II

Rapporteur : J. van der Kolk

Materiaal:

- 1 rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken, (dal. november 1983) met name hoofdstuk 9. Financiën, waaruit blijkt:
 - a dat er vrijwel geen achterstanden met betrekking tot de financiële bijdragen uit de kerken zijn;
 - b dat per 1 januari 1982 overeenkomstig het besluit van de synode van Arnhem (art. 147 1 a) jaarlijks één quotum is vastgesteld, teneinde de verplichtingen na te komen, die voortvloeien uit de contacten met het buitenland;
- 2 het financieel verslag van de penningmeester van de deputaten BBK met bijlagen, waaruit o.m. blijkt dat
 - a in 1981 de steunbedragen aan Korea (exclusief de verzorging van de beide zendeling-hoogleraren) zijn gehalveerd;
 - b vanaf 1 januari 1982 de steun aan de zusterkerken in Korea bestaat uit de financiële zorg voor beide zendelinghoogleraren en het verschaffen van theologische boekwerken;
 - c de financiële steun aan de kerken op Sumba zich voornamelijk concentreert op het onderhoud van de zendeling-docent en daarnaast durende 1981 en 1982 op de bouw van het S.G.I.-complex, in 1981 - 1983 op de exploitatie van de S.G.I. en in aflopende mate op steun aan de kerken;
 - d de deputaten beschikken over een batig saldo dat in de orde van grootte ligt van de uitgaven van één jaar om plotselinge niet voorziene uitgaven op te vangen;
 - e deputaten BBK gelden beschikbaar hebben voor diaconale steun aan de kerken op Sumba/Savu, namelijk het saldo van de door de kerk van Zwolle gehouden éénmalige actie;
 - f de accountant W.K. Goodijk te Ermelo bij schrijven van 23-3-1984 aan de secretaris van de deputaten BBK inzake de jaarstukken schreef "Ik verklaar de administratie en de daaruit opgestelde jaarstukken als hierboven nader aangeduid te hebben accoord bevonden. Ik ben van gevoelen dat de penningmeester zich nauwlettend en met goede zorg van zijn taak heeft gekweten".
- 3 Acta Arnhem 1981 (art. 148 I 10) volgens welke een bedrag van fl 20.000,- ter beschikking wordt gesteld tot aan de Generale Synode van Heemse 1984 teneinde onze kerken te (doen) vertegenwoordigen op de meeste vergaderingen van een aantal met name genoemde kerken in het buitenland.

Besluit.

- I de nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
- 1 a de jaarlijks noodzakelijk geachte kosten die gemaakt moeten worden voor het bezoeken van de meeste vergadering van de zusterkerken tot een totaal van f 7.500,- per jaar zelf te financieren uit het quotum dat van de kerken gevraagd wordt in plaats van dit bedrag van de quaestor te ontvangen;
 - b jaarlijks een quotum aan de kerken te vragen met informatie over de bestemming van de gelden;
 - c deze gelden in ontvangst te nemen, goed te beheren, verantwoord uit te geven en de boekhouding te laten controleren door een accountant;
 - d kerken, die nalatig blijven te herinneren aan de besluiten van de generale synode;
 - e zo mogelijk een betere verhouding te realiseren tussen de kosten en de oplage resp. de verschijningsfrequentie van Lux Mundi;
- 2 a goede acht te geven op de materiële verzorging van de zendeling-hoogleraren en van de zendeling-docenten;
 - b voort te gaan jaarlijks maximaal f 6.000,- te besteden aan in Nederland te bestellen boekwerken voor de bibliotheek van het seminarie te Busan;
- 3 het beheer te blijven voeren over het fonds voor diaconale steun aan de kerken op Sumba/Savu en dit aan te wenden in gevallen, die hiervoor in aanmerking komen;
- II de penningmeester van deputaten BBK te dechargeren en hem hartelijk dank te betuigen voor het accurate beheer gedurende de jaren 1981, 1982 en 1983.

Gronden:

ad 1	1	a	Het feit dat de synode-quaestor gelden beschikbaar stelt voor onderdelen van het werk van depp. BBK scheidt onduidelijkheden.
ad 1	1	e	Uit de kostenopstelling blijkt dat Lux Mundi bij de huidige oplage en bij de huidige uitvoering ongeveer 10 gulden per exemplaar kost.

In aanwezigheid van de deputaat J.J. Schreuder wordt over dit voorstel gesproken. Het besluit wordt met algemene stemmen genomen, waarbij de deputaat J. Hensen buiten stemming blijft. De praeses zegt br. Schreuder hartelijk dank voor het vele werk dat hij verricht heeft ten dienste van het deputaatschap en daarin voor de kerken.

Artikel 87

06.06.84

Zusterkerken in Canada (agenda VI 4, 13)

Voorstel : commissie II

Rapporteur : G. Visser

Materiaal

- 1 rapport deputaten BBK over de correspondentie met The Canadian Ref. Churches 4. 1;
- 2 aanvullend rapport van deputaten;
- 3 rapport van de predikanten K. Deddens en J. de Gelder van hun bezoek aan de synode van Cloverdale van 7 - 21 november 1983 (bijlage bij 2); de belangrijkste besluiten van deze synode zijn volgens dit rapport:
 - a de benoeming van een hoogleraar in de ambtelijke vakken;
 - b de vaststelling van de herziene K.O. waarbij de discussie zich toespitste op 2 punten, n.l. behoren diakenen tot de kerkeraad en "het aan de orde stellen van een nieuwe zaak op een meerdere vergadering" (ons art. 30 K.O.);
 - c voortgang van contacten met de O.P.C.;
 - d voortgang in de vaststelling van het Book of Praise;
 - e t.a.v. de kerken in Korea zal verdere informatie worden ingewonnen;
 - f de canadese kerken willen zich beschikbaar stellen als gastheer voor de I.C.R.C. van 1989;

- g de zusterkerken in Nederland toestemming te vragen om het formulier voor de bevestiging van missionaire dienaren des Woords in het engels te vertalen voor gebruik in de canadese kerken.

Besluit:

- 1 de kerkelijke gemeenschap met The Canadian Reformed Churches te blijven oefenen volgens de overeengekomen regels van kerkelijke correspondentie;
- 2 aan nieuw te benoemen deputaten op te dragen a de dankbaarheid van de nederlandse kerken te vertolken dat in het Theological College in de vacature van rev. G. v. Dooren kon worden voorzien; b de canadese zusterkerken mee te delen, dat er geen bezwaren zijn om het bevestigingsformulier voor missionaire dienaren des Woords in het engels te vertalen voor gebruik in de canadese kerken.

Gronden:

The Canadian Reformed Churches zijn in leer, dienst, kerkregering en tucht trouw gebleven aan de Gereformeerde belijdenis.

Dit besluit wordt met algemene stemmen genomen, waarbij deputaat J. Hensen buiten stemming blijft.

Artikel 88

06.06.84

Zusterkerken in Australië (agenda VI 4, 13)

Voorstel : commissie II

Rapporteur : G. Visser

Materiaal:

- 1 rapport deputaten BBK 4.2 over de correspondentie met The Free Ref. Churches of Australia;
- 2 brief van deputaten CBK van 12 maart 1984 van onze zusterkerken waarin zij er op aandringen geen contacten aan te gaan met The Reformed Churches of New Zealand (RCNZ) zonder bewilliging van de australische zusterkerken.

Besluit. -

- 1 de kerkelijke gemeenschap met The Free Reformed Churches of Australia te blijven oefenen volgens de overeengekomen regels van kerkelijke correspondentie;
- 2 aan de nieuw te benoemen deputaten opdracht te geven de australische zusterkerken te informeren omtrent de contacten met de RCNZ.

Gronden:

- 1 The Free Reformed Churches of Australia zijn in leer, dienst, kerkregering en tucht trouw gebleven aan de Gereformeerde belijdenis.
- 2 Omtrent de contacten met de RCNZ hebben de Gereformeerde Kerken in Nederland een eigen verantwoordelijkheid.
Wel is de noodzaak aanwezig omtrent deze contacten de australische zusterkerken te informeren.

Een amendement van ds. P. Schelling wordt door de commissie overgenomen, zodat een passage over contacten met de Ref. Church of Japan en de Ref. Church of Sri Lanka komt te vervallen. Dit komt later nog aan de orde. Het besluit wordt met algemene stemmen genomen, terwijl oud. J. Hensen als deputaat buiten stemming blijft.

Artikel 89

13.06.84

Zusterkerken in Korea (agenda VI 4, 11)

Voorstel : commissie II

Rapporteur : J. van der Kolk

Materiaal:

- 1 rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken d.d. november 1983, met name hoofdstuk 3. 1;
- 2 aanvullend rapport van dezelfde deputaten dal. 5 mei 1984, met name hoofdstuk 3.1.

Besluit:

- 1 kerkelijke gemeenschap te blijven oefenen met The Presbyterian Church in Korea (Kosin) volgens de overeengekomen regels;
- 2 uit te spreken dat de beide zendeling-hoogleraren hun werkopdracht aan het Kosin College en het Korea Theological Seminary mogen blijven uitvoeren;
- 3 nieuw te benoemen deputaten op te dragen:
 - a de beide zendeling-hoogleraren en hun gezinnen zoveel mogelijk te blijven begeleiden en te steunen bij de uitvoering van hun werkopdracht;
 - b meer informatie te verzamelen over de Korean Presbyterian Church(Reformed), de ontwikkelingen binnen deze kerken te volgen en dienaangaande contact te onderhouden met de deputaten van de Kosin-kerken;
 - c de zendeling-hoogleraren toe te staan desgevraagd gastcolleges te geven aan het Hapdong Presbyterian Theological Seminary te Seoul;
 - d voort te gaan met het onderzoek naar de wijzigingen die zijn aangebracht in de heliidenisgeschriften en de kerkorde van de Koreaanse zusterkerken.

Gronden:

- ad 1 The Presbyterian Church in Korea is trouw gebleven aan de gereformeerde leer, dienst, kerkregering en tucht.
- ad 2 De beide zendeling-hoogleraren hebben door hun toegewijde arbeid in een moeilijke situatie reeds mogen bereiken dat er meer aandacht komt voor de gereformeerde theologie.
- ad 3 Het verblijf en het werken in de oost-aziatische samenleving betekenen voor een westers gezin een permanent aanpassingsproces.
 - b De Korean Presbyterian Church (Reformed), door de zendeling-hoogleraren aangeduid als de meest gereformeerde groepering binnen de Hapdonggroep, heeft gevraagd om 'fraternal relations'.
 - c Het geven van gastcolleges aan het Hapdong Presbyterian Theological Seminary kan 'het-elkaar-leren-kennen' versnellen en versterken.
 - d De door de Generale Synode van Arnhem 1981 (zie Acta art. 121, Sb) gegeven instructie kon vanwege taalproblemen nog niet geheel worden uitgevoerd.

De adviseur prof. J. Kamphuis geeft een uiteenzetting over de moeiten en de mogelijkheden van het werk van de twee zendeling-hoogleraren in Korea.

Hij wijst erop dat door hun toegewijde arbeid er meer aandacht komt voor de gereformeerde theologie en geeft daarvan een voorbeeld. Nadat ook rev. J. Visscher over de moeiten van het vertalen enige voorbeelden heeft gegeven, met name ten opzichte van de Westminster Confessie, komt het voorstel van de commissie in stemming. Het wordt met algemene stemmen aangenomen, nadat een amendement van ds. O.J. Douma om besluit 3d te laten vervallen, is verworpen. Oud. J. Hensen blijft als deputaat buiten stemming.

De praeses spreekt de hoop en bede uit dat de contacten zich mogen intensiveren en geeft uiting aan de wens dat beide zendeling-hoogleraren met hun gezinnen kracht mogen ontvangen op hun eenzame post.

Contact met The Reformed Presbyterian Church of Taiwan (agenda VI 4, 13)

Voorstel : commissie II
Rapporteur : J. van der Kolk

Materiaal:

- 1 rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken, dal. november 1983, met name hoofdstuk 3.2, handelend over het contact met The Reformed Presbyterian Church of Taiwan (met de daarbij behorende stukken);
- 2 aanvullend rapport van dezelfde deputaten dal. 5 mei 1984, met name hoofdstuk 3.2 Taiwan; waaruit blijkt o.a.
 - 1 dat op het aanbod van voorlopige relatie van kerkelijk contact aan de Second Presbytery (zie Acta synode Arnhem 1981, ark 131, besluit 1) positief is gereageerd;
 - 2 dat er nog geen duidelijk inzicht is inzake de relatie van de zogenaamde First Presbytery tot de Second Presbytery (zie Acta Arnhem 1981, art. 131, besluit 2);
 - 3 dat er nog geen financiële steun gegeven is voor kerkbouw (zie Acta Arnhem 1981, art. 131, besluit 3).

Besluit:

- 1 de voorlopige relatie van kerkelijk contact voort te zetten en zo mogelijk dat contact te versterken;
- 2 aan nieuw te benoemen deputaten op te dragen de pogingen voort te zetten om meer inzicht te verkrijgen in de verhouding tussen de First Presbytery en de Second Presbytery;
- 3 de nieuw te benoemen deputaten te machtigen bij de opdracht onder 2 genoemd de zendeling-hoogleraren in Korea in te schakelen en zo nodig één van hen Taiwan te laten bezoeken voor het verzamelen van informatie eventueel bij beide presbyteries;
- 4 deze deputaten te machtigen aan The Reformed Presbyterian Church of Taiwan desgewenst op voorzichtige wijze financiële steun te verlenen voor kerkbouw.

Gronden:

- 1 Er zijn sinds de Synode van Arnhem 1981 bij The Reformed Presbyterian Church of Taiwan Second Presbytery niet zodanige veranderingen geconstateerd dat deze een andere benadering zouden vereisen.
- 2 Uit nadere correspondentie met de First Presbytery ontvingen deputaten een gunstiger beeld over deze kerken.
- 3 Deputaten wachten op nadere informatie over de behoefte aan financiële steun voor kerkbouw.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen, waarbij oud. J. Hensen als deputaat buiten stemming blijft

Artikel 91

20.06.84

Contact met The Free Church of Scotland (F.C.S.) (agenda VI 4)

Voorstel : commissie II
Rapporteur : G. Visser

Materiaal:

- 1 rapport deputaten BBK van november 1983 (4.4.);
- 2 rapport bezoek van ds. G. van Rongen en br. T. Jagersma aan de F.C.S., mei 1982, waaruit blijkt dat

- a The Free Church of Scotland ons aanbod van de voorlopige relatie van kerkelijk contact heeft aangenomen, en dat haars inziens deze relatie voldoende beantwoordt aan haar opvattingen van broederlijke betrekkingen;
- b onze regels voor correspondentie baars inziens praktisch onuitvoerbaar zijn.

Besluit:

- 1 de voorlopige relatie van kerkelijk contact te continueren;
- 2 nieuw te benoemen deputaten op te dragen onze regels voor kerkelijk samenleven en de moeite die The Free Church of Scotland daarmee heeft door te spreken met die kerk, zo mogelijk ook in de weg van een persoonlijk bezoek.

Gronden:

- 1 The Free Church of Scotland vertoont de kenmerken van de ware kerk.
- 2 Het is nodig om onze contacten te intensiveren teneinde bezwaren binnen The Free Church of Scotland weg te nemen die de door ons gewenste kerkelijke gemeenschapsoefening in de weg staan.

In aanwezigheid van de deputaten J. Hensen en T. Jagersma wordt over het voorstel van de commissie gesproken. Nadat br. Jagersma erop gewezen heeft dat men in de betrokken kerk gevraagd heeft- inzake de relatie van kerkelijke gemeenschap-: "geef ons tijd ermee klaar te komen", trekt ds. J. Luiten een door hem ingediend amendement in, terwijl een amendement van ds. B. Kamphuis en ds. H.W. Ophoff wordt aangenomen.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen, waarbij deputaat Hensen buiten stemming blijft.

Artikel 92

20.06.84

Contact met The Presbyterian Church in America (P.C.A.) (agenda VI 4)

Voorstel : commissie II

Rapporteur . G. Visser

Materiaal:

rapport deputaten BBK van november 1983 (4.5.), waaruit blijkt dat het moeilijk is om een vorm van regelmatig contact op te bouwen.

Besluit:

nieuw te benoemen deputaten op te dragen het contact met de P.C.A. voort te zetten.

Grond:

Er is nog schriftelijk contact met de P.C.A.

Een amendement van oud. A. van Esch wordt verworpen. Nadat de deputaat T. Jagersma enige toelichting heeft gegeven, wordt het besluit met algemene stemmen genomen. Br. J. Hensen blijft buiten stemming.

Artikel 93

20.06.84

Contact met The Orthodox Presbyterian Church (O.P.C.) (agenda VI 4)

Voorstel : commissie II

Rapporteur . G. Visser

Materiaal:

rapport deputaten BBK van november 1983 (4.6.) en het aanvullend rapport van deputaten van mei 1984 (4.1. Bijl. III), waaruit blijkt

- a dat er afspraken gemaakt zijn om de wederzijdse contacten een zinvolle gestalte en vulling te geven en
- b dat The Can. Ref. Churches op de synode van Cloverdale 1983 besloten hebben het kerkelijk contact met The Orthodox Presb. Church te continueren.

Besluit:

nieuw te benoemen deputaten BBK op te dragen het contact met The Orthodox Presb. Church voort te zetten en over de ontwikkelingen dienaangaande contact te onderhouden met de betreffende deputaten van onze zusterkerken in Canada.

Gronden:

- 1 The Can. Ref. Churches hebben de tijdelijke relatie van 'kerkelijk contact' met de O.P.C. gecontinueerd.
- 2 The Orthodox Presb. Church heeft in 1981 uitgesproken "de correspondentie met de Geref. kerken (vrijgemaakt) voort te zetten en stappen te ondernemen die zouden kunnen leiden tot volledige correspondentie".

Terwijl de deputaat J. Hensen buiten stemming blijft, wordt het besluit met algemene stemmen genomen.

Artikel 94

20.06.84

The Christian Reformed Church (C.R.C.) (agenda VI 4)

Voorstel : commissie II

Rapporteur : G. Visser

Materiaal:

rapport deputaten BBK van november 1983 (4.7.), waaruit blijkt dat er ontwikkelingen zijn die de Gereformeerde Kerken niet onberoerd laten. Er is opgericht een Mid-America Reformed Seminary, waarvan de oprichters bezorgd zijn over de vrijzinnige invloed binnen de C.R.C.

Besluit:

nieuw te benoemen deputaten op te dragen terzake diligent te zijn.

Terwijl oud. J. Hensen als deputaat buiten stemming blijft, wordt het besluit met algemene stemmen genomen.

Artikel 95

20.06.84

Contact met The Reformed Churches of New-Zealand (R.C.NZ.) en The Orthodox Presbyterian Church of New-Zealand (O.P.C.N.Z.)

Voorstel : commissie II

Rapporteur : G. Visser

Materiaal

- 1 rapportdeputatenBBKvannovember1983(4.8.),waaruitblijktdatdezekerken nog steeds zijn aangesloten bij de GOS;

- 2 nadere rapportering van deputaten van mei 1984, waarin staat vermeld dat de synode van Christchurch (juli 1983) van de RCNZ besloot om correspondentie te zoeken met onze kerken en met de Ned. Ger. Kerken, met het doel om de mogelijkheden te onderzoeken een relatie aan te gaan;
- 3 een brief van deputaten BBK van onze zusterkerken in Australië, waarin zij erop wijzen dat de contacten van de RCNZ met de synodaal Geref. Kerken in Nederland niet totaal verbroken zijn, dat de RCNZ nog steeds lid van de GOS is en dat er een nauwe wisselwerking is tussen The Ref. Church of Australia en The Ref. Churches of New-Zealand, en daarom verzoeken geen officiële contacten met deze kerken aan te gaan zonder de zusterkerken in Australië daarbij ten nauwste te betrekken.

Besluit:

- 1 de contacten met The Ref. Churches in New-Zealand en met The Orthodox Presb. Church of New-Zealand te continueren c.q. te heropenen;
- 2 nieuw te benoemen deputaten opdracht te geven:
 - a over de ontwikkelingen dienaangaande met onze zusterkerken in Australië zorgvuldig contact te onderhouden;
 - b de verschillen tussen RCNZ en OPCNZ te bestuderen.

Gronden:

- 1 Nadere contactoefening is nodig voordat de volgende generale synode kan besluiten of en zo ja welke relatie met deze kerken kan worden aangegaan.
- 2 Het oordeel van onze Australische zusterkerken over andere kerken in dat deel van de wereld moet van groot belang worden geacht.
- 3 De verschillen tussen de RCNZ en de OPCNZ zijn onduidelijk.

Nadat deputaat T. Jagersma enige informatie heeft gegeven en een amendement van ds. B. Kamphuis door de commissie is overgenomen, wordt het besluit genomen met 34 voor, 1 onthouding, terwijl deputaat Hensen buiten stemming blijft.

Artikel 96

20.06.84

Contact met The Ref. Church of Ireland (RPCI) (agenda VI 4)

Voorstel : commissie II

Rapporteur . G. Visser

Materiaal:

- 1 rapport deputaten BBK november 1983 (4.9.), waaruit blijkt dat de band tussen RPCI en The Evangelical Presb. Church of Ireland hechter is geworden;
- 2 rapport van prof. drs. H.M. Ohmann en br. J.J. Schreuder over hun bezoek aan Noord-Ierland van 5-9 november 1983, waaruit blijkt dat
 - a men bij RPCI de banden met de EPCI warm noemt;
 - b men kerkelijke contacten heeft met The Free Church of Scotland, met de RPC in Schotland, Noord-Amerika en Australië;
 - c men geen regels voor kerkelijke contacten heeft geformuleerd;
 - d men de verschillen tussen RPCI en EPCI typeert als vooral liturgische;
 - e de RPCI sinds 1982 geen lid meer is van de GOS;
 - f men ook officieel contact heeft met de Chr. Geref. Kerken in Nederland.

Besluit.

de contacten met The Ref. Presb. Church of Ireland voort te zetten.

Gronden:

De onduidelijkheden, die reeds door de Generale Synode van Arnhem 1981 zijn gesignaleerd, n.l.

- a de verschillen met de EPCI;
- b de verhouding van de RPCI tot de Chr. Geref. Kerken, is nog niet tot klaarheid gekomen.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen. Deputaat J. Hensen blijft buiten stemming.

Artikel 97

20.06.84

The Evangelical Presbyterian Church of Ireland (EPCI) (agenda VI 4)

Voorstel : commissie II

Rapporteur . G. Visser

Materiaal:

- 1 rapport deputaten BBK van november 1983 (4.3.);
- 2 rapport van prof. drs. H.M. Ohmann en br. J.J. Schreuder over hun bezoek aan Noord-Ierland van 5 tot 9 november 1983, waaruit blijkt:
 - a dat deputaten in hun contacten met The Evangelical Presbyterian Church of Ireland een positieve indruk van deze kerk behouden;
 - b dat de EPCI in de praktijk moeite heeft met onze regels voor kerkelijk samenleven, maar niettemin proberen zal zich er aan te houden.

Besluit:

- 1 de kerkelijke gemeenschap met The Evangelical Presbyterian Church of Ireland te blijven oefenen naar de overeengekomen regels voor kerkelijke correspondentie;
- 2 nieuw te benoemen deputaten op te dragen om de moeite die de EPCI heeft met onze regels voor kerkelijk samenleven nader te bestuderen en zo mogelijk tot een oplossing te brengen.

Grond:

De Generale Synode van Arnhem 1981 heeft uitgesproken, dat The Evangelical Presbyterian Church of Ireland de kenmerken van de ware kerk vertoont.'Dit oordeel is door voortgaand contact met deze kerken bevestigd.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen, waarbij deputaat Hensen buiten stemming blijft.

Nadat deze reeks voorstellen tot besluit verheven is, spreekt de praeses zijn dankbaarheid uit over het feit dat de gereformeerde kerken kerkelijke gemeenschap en contacten mogen hebben met kerken in de Angelsaksische wereld. Dat is voor onze en die kerken van groot belang. Hij zegt deputaat T. Jagersma dank voor diens informatie en voor het werk door hem en de andere deputaten in deze drie jaren verricht. Veel gegevens werden verschaft die tot de besluitvorming hebben bijgedragen.

Artikel 98

12.09.84

Contact met The Dutch Reformed Church of Sri Lanka (agenda VI 4)

Voorstel . commissie II

Rapporteur : J. van der Kolk

Materiaal

- 1 rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken dal. november 1983, met name hoofdstuk 3.3, handelend over het contact met The Dutch Reformed Church of Sri Lanka;
- 2 brief dal. 21 mei 1984 van The Dutch Reformed Church of Sri Lanka, waaruit blijkt dat deze kerk het aanbod van voorlopige relatie van kerkelijk contact nog in studie heeft.

Besluit.

- 1 het aanbod van voorlopige relatie van kerkelijk contact te handhaven;
- 2 nieuw te benoemen deputaten in overweging te geven dit aanbod ter plaatse te (laten) bespreken, waarbij voor wat de uitvoering betreft gedacht kan worden aan het inschakelen van derden;
- 3 speciaal The Free Reformed Churches of Australia van de ontwikkelingen op de hoogte te houden.

Gronden:

- 1 Sinds de Synode van Arnhem 1981 zijn er niet zodanige veranderingen bij The Dutch Reformed Church of Sri Lanka geconstateerd, dat die een andere behandeling zouden vereisen of rechtvaardigen.
- 2 The Free Reformed Churches of Australia onderzoeken of The Dutch Reformed Church of Sri Lanka, waarmee zij contacten onderhouden, te erkennen is als een ware en getrouwe kerk.

Het besluit wordt genomen met algemene stemmen, waarbij deputaat D.J. van Wijnen buiten stemming blijft.

De bespreking vindt plaats in tegenwoordigheid van de deputaten ds. M. Brandes, J.J. Schreuder en D.J. van Wijnen.

De rapporteur, oud. J. van der Kolk, vraagt de vergadering te bedenken dat in het Oosten alles langzaam verloopt. Hij herinnert aan een uitspraak van prof. drs. N.H. Gootjes dat een Japanner er zeven jaar over doet, lid van de kerk te worden. Deputaat Schreuder memoreert een door deputaten BBK ontvangen brief, waarin wordt meegedeeld dat de General Assembly de verhouding met de Christian Reformed Church en met andere kerken in onderzoek heeft Een amendement van oud A. van Esch dat beoogt "op de hoogte houden" in besluit 3 te vervangen door "verantwoording te doen" wordt met 26 stemmen tegen verworpen.

Artikel 99

12.09.84

Contacten in Frankrijk (agenda VI 4)

Voorstel . commissie II

Rapporteur : J. Kruidhof

Materiaal

rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken, 5.5.1, inzake Frankrijk, met de daarbij behorende stukken, waaruit blijkt dat:

- a ds. Kayayan op persoonlijke titel steun begeert van deputaten BBK, met name voor de 'follow-up' van zijn radio-uitzendingen die gericht zijn o.a. op Frankrijk en Franstalig Afrika, en die de gereformeerde leer willen verbreiden;
- b er een comité Kampen - Aix-en-Provence - is gevormd dat de band tussen de Theologische Hogeschool te Kampen en de Faculté te Aix-en-Provence beoogt te verstevigen.

Besluit:

de nieuw te benoemen deputaten op te dragen het kerkreformerend werk in en vanuit Frankrijk te blijven volgen en de ontwikkelingen daarvan zo mogelijk te stimuleren.

Grond:

Hoewel de contacten vanwege de incidenteel-persoonlijke aard of vanwege de betrokkenheid op de opleiding te Kampen nog niet direkt op de weg van deputaten BBK liggen, verdienen zij wel de aandacht, en zo mogelijk steun omdat ze de goede strijd van het geloof in en vanuit Frankrijk dienen.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen. Oud. D.J. van Wijnen blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 100

18.09.84

Contact met The Reformed Church of Japan (agenda VI 4, 11)

Voorstel . commissie II

Rapporteur : J. van der Kolk

Materiaal

rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken, november 1983, met name hoofdstuk 3.4, handelend over het contact met The Reformed Church of Japan, waaruit blijkt dat The Reformed Church of Japan moeite heeft met onze bezwaren tegen haar contacten met The Presbyterian Church in The United States, The Christian Reformed Church, De Nederlands Gereformeerde Kerken, de G.O. S..

Besluit.

- 1 de nieuw te benoemen deputaten op te dragen de moeite, die The Reformed Church of Japan heeft met onze bezwaren tegen haar contacten met een aantal kerken en met de G.O.S., te blijven doorspreken en daarbij zo nodig gebruik te maken van de diensten van de zendeling-hoogleraren in Korea;
- 2 voorshands het aanbod van voorlopige relatie van kerkelijk contact te handhaven;
- 3 speciaal The Free Reformed Churches of Australia op de hoogte te houden van de contacten met The Reformed Church of Japan.

Gronden:

- 1 The Reformed Church of Japan moet voldoende gelegenheid hebben onze bezwaren te toetsen en te overwegen.
- 2 The Free Reformed Churches of Australia onderzoeken of The Reformed Church of Japan, waarmede zij contact hebben, te erkennen is als een ware en getrouwe kerk.

Nadat in eerste ronde over het voorstel van de commissie op 12 september is gesproken, wordt het aangenomen met 10 stemmen tegen en 1 onthouding. Deputaat D.J. van Wijnen blijft buiten stemming.

Ds. S.S. Cnossen legt een stemverklaring af. Volgens hem blijkt uit het rapport van de deputaten dat een voorlopige relatie van kerkelijk contact niet mag worden aangeboden. Ds. O.J. Douma sluit zich hierbij aan.

Artikel 101

18.09.84

Contacten in Duitsland (agenda VI 4)

Voorstel . commissie II

Rapporteur : J. Kruidhof

Materiaal

rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken 5.5.4 inzake Duitsland, met de daarbij behorende stukken, waaruit blijkt dat dr. G. Huntemann te Bremen hulp vraagt in zijn geïsoleerde strijd ter reformatie van de Bremer Landeskirche.

Besluit.

de nieuw te benoemen deputaten op te dragen dr. G. Huntemann zo mogelijk met raad en daad bij te staan.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen. De deputaat D.J. van Wijnen blijft buiten stemming.

Artikel 102

18.09.84

Vormen van en regels voor kerkelijke relaties (agenda VI 4, 7, 9, 12, 14)

Voorstel . commissie II

Rapporteur : R Houwen

Materiaal

- 1 rapport van de deputaten BBK, hoofdstuk 10, waarin aan de generale synode wordt voorgesteld:
 - a aan nieuw te benoemen deputaten
 - toestemming te geven de regels voor de kerkelijke relaties vooreerst met de nodige soepelheid toe te passen in de diverse bestaande kerkelijke relaties;
 - het mandaat te geven deze hele materie van het functioneren van de vormen van kerkelijke relaties en de daarvoor geldende regels in studie te nemen en door te spreken met de (deputaten van) kerken waarmee relaties worden onderhouden, in het bijzonder zusterkerken van Nederlandse afkomst;
 - de opdracht te verstrekken op de volgende synode te komen met eventuele voorstellen hieromtrent, waarbij met name te denken valt aan de zaak van de 'dubbele correspondentie';
 - b in de naam van de vorm voor kerkelijke relatie: 'voorlopig kerkelijk contact' het woord 'voorlopig' te laten vervallen en voortaan te spreken van 'de relatie van kerkelijk contact'; c in de relatie van kerkelijk contact als nieuwe regel toe te voegen het aanvaarden van elkaars attestaties;
- 2 brief van The Free Reformed Churches of Australia, dal. 20-03-1984, waarin zij verzoeken de onder materiaal 1 b en c vermelde voorstellen niet te aanvaarden, maar op te nemen in het aan nieuw te benoemen deputaten te verstrekken studiepakket;
- 3 brieven van Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, dal. 28-04-1984 en 30-06-1984, waarin zij een dringend beroep op de synode doen om de onder materiaal 1 b en c genoemde voorstellen niet te aanvaarden, waarvoor zij een drietal redenen aanvoeren en waarbij zij op praktische bezwaren wijzen;
- 4 brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Zwijndrecht, dal. 6-04-1984, waarin verzocht wordt de onder materiaal 1 b en c genoemde voorstellen niet te aanvaarden;
- 5 de regels voor het oefenen van kerkelijk contact, zoals die zijn vastgesteld door de Generale Synoden van Groningen-Zuid 1978 (Acts, art. 139) en van Arnhem 1981, (Acts, art. 143).

Besluit.

- I aan de nieuw te benoemen deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken
 - 1 op te dragen de gehele materie van het functioneren van de vormen van de kerkelijke relaties en de daarvoor geldende regels in studie te nemen en
 - a hierbij als uitgangspunt te nemen wat de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 overwogen heeft in de onderhavige materie, zoals vermeld is in haar Acta art. 139 sub *overwegende* a - f;

- b daarin te betrekken de moeiten, die deputaten aanleiding hebben gegeven tot het doen van hun voorstel in dezen, zoals die omschreven zijn in hun rapport aan deze generale synode, in het bijzonder de zaak van de 'dubbele correspondentie';
- c daarbij zo nodig en zo mogelijk te komen tot herformulering van de namen voor de vormen van kerkelijk contact en de daarvoor geldende regels;
- d omtrent deze materie overleg te plegen met de (deputaten van de) kerken waarmee relaties worden onderhouden, in het bijzonder (van) die kerken, die zich inzake deze materie tot deze synode gewend hebben;
- e op de volgende generale synode te komen met eventuele voorstellen in deze materie; 2 toe te staan vanuit het uitgangspunt, genoemd sub 1 a van dit besluit, tot de volgende generale synode de nu geldende regels voor kerkelijk contact soepel toe te passen;

- II niet in te gaan op de voorstellen van deputaten om
 - a het woord 'voorlopig' in de term 'voorlopige relatie van kerkelijk contact' te laten vervallen;
 - b voor de oefening van deze relatie als nieuwe regel toe te voegen 'het aanvaarden van elkaars attestaties';
- III voorts aan de nieuw te benoemen deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken op te dragen aan de buitenlandse, niet engelstalige kerken, waarmee relaties worden onderhouden, te verzoeken ten dienste van een goede kerkelijke relatie een besluit te nemen van soortgelijke strekking als het besluit dat genomen is door deze generale synode, vermeld in haar Acta, art. 85 sub besluit 2: "de belangrijkste artikelen uit de Acta van de synoden in het engels te laten vertalen en die afzonderlijk uit te geven".

Gronden:

- 1 Deputaten hebben in hun rapport duidelijk aangetoond, dat er zich met betrekking tot de thans geldende vormen van en regels voor vormen van kerkelijk contact moeiten voordoen die nadelig zijn voor een goede gemeenschapsoefening, waarbij de moeite van de 'dubbele correspondentie' een voorname plaats inneemt
- 2 Gezien het geestelijk belang van een goede gemeenschapsoefening is nadere bestudering van de vormen van en de regels voor kerkelijke relaties noodzakelijk, maar daarbij dient het uitgangspunt hetzelfde te blijven.
- 3 De aard van de kerkelijke relaties brengt mee, dat er bij de studie over deze materie overleg gepleegd wordt met de (deputaten van de) kerken waarmee relaties worden onderhouden.
- 4 Zolang de nu geldende regels voor het oefenen van kerkelijk contact moeilijkheden doen ondervinden is het onvermijdelijk dat die regels worden toegepast op een soepele wijze.
- 5 Nu deputaten opgedragen wordt de gehele materie van de vormen van en de regels voor kerkelijke correspondentie in studie te nemen is het onjuist en bovendien in strijd met de wens van zusterkerken het woord 'voorlopig' uit de benaming 'voorlopige relatie van kerkelijk contact' weg te nemen en aan de regels voor die vorm van contact toe te voegen: het aanvaarden van elkaars attestaties.
- 6 De betrekkingen met buitenlandse, niet engelstalige kerken kunnen geïntensiveerd worden door engelstalige versies van de belangrijkste besluiten van de meeste vergaderingen van die kerken. Zolang dit niet gerealiseerd wordt, is het nagaan van de Acta der meeste vergaderingen van die zusterkerken praktisch onmogelijk.

Op 14 september wordt een begin gemaakt met de bespreking van het voorstel van de commissie, nadat op 15 juni, na bespreking door de synode, de commissie een voorstel om zelf de vormgeving van kerkelijke relaties ter hand te nemen, terugtrok.

Ds. O.J. Douma wijst erop dat er prachtige regels zijn opgesteld, toen de kerken nog geen internationale contacten hadden. Nu we allerlei contacten krijgen zitten we met deze regels. Hij toont zich huiverig voor teveel regels en wil van geval tot geval deze contacten bezien.

Ds. S.S. Cnossen geeft uiting aan zijn vrees dat we bezig zijn door de bocht te gaan. Hij heeft indertijd gewaarschuwd tegen voorlopige relaties. Hij ziet verschil tussen b.v. kerken in Ierland en

Schotland enerzijds en de Chr. Ref. Church en de Doppekerken anderzijds. De laatste weten vanwege hun verleden meer van onze kerken dan de eerste en zijn dus meer verantwoordelijk. Hij acht de voorgestelde soepele hantering van de regels het gevaar in zich dragen dat het te soepel wordt.

Ds. B. Kamphuis wijst erop dat niet alleen de 'dubbele correspondentie' moeite verschaft, maar dat ook - om een voorbeeld te noemen - het verschil met de presbyteriaanse kerken moeite geeft. Volgens hem zit er wat scheef in de situaties, waarvoor de voorlopige relaties bedoeld zijn.

Op 18 september wordt de bespreking voortgezet in aanwezigheid van de deputaten T. Jagersma, prof. drs. H.M. Ohmann, ds. H.J. de Vries, ds. T. Wendt en D.J. van Wijnen. De commissie heeft haar voorstel inmiddels gewijzigd. Vragen en opmerkingen uit de eerste ronde zijn nu in de tekst verwerkt.

Ds. O.J. Douma dient een drietal amendementen in, waarvan 1 wordt ingetrokken en 1 door de commissie wordt overgenomen, terwijl het derde, om besluit III en grond 6 als betuttelend te laten vervallen, wordt verworpen.

Het commissie-voorstel wordt met algemene stemmen aangenomen, waarbij oud D.J. van Wijnen als deputaat buiten stemming blijft.

De praeses wil reeds op dit moment de nieuw te benoemen deputaten sterkte toewensen, omdat ze een gewichtige, maar geenszins eenvoudige taak ontvangen.

Artikel 103

18.09.84

Contact met de broederschap in Spanje (agenda VI 4)

Voorstel . commissie II

Rapporteur : J. Kruidhof

Materiaal

rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken (5.5.2) en het aanvullend rapport (5.5.2) inzake Spanje, met de daarbij behorende stukken, waaruit blijkt dat

- 1 de deputaten overeenkomstig het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acta art. 141.2) gekomen zijn tot een vorm van samenwerking met de raad van de Gereformeerde Kerk te Bussum ter bevordering van het kerkelijk leven in Spanje;
- 2 de contacten van de raad van de Gereformeerde Kerk te Bussum met de broederschap te Madrid en te Málaga voortgang hebben;
- 3 de raad van de Gereformeerde Kerk te Bussum moest besluiten de kerk te Palma de Mallorca niet langer te betrekken in de poging om te komen tot het vormen van een verband van gereformeerde kerken in Spanje, omdat die kerk blijkens haar belijdenis en leven blijft volharden in het verwerpen van de kinderdoop;
- 4 bij de contactoefening met de kerken in Spanje veel aandacht gevraagd wordt voor het ter beschikking stellen van goede lectuur,
- 5 een belangrijk punt van aandacht ook gevormd wordt door de zorg voor de voortgang van het predikwerk, met name de mogelijkheid van uitbreiding van predikantsplaat sen en de vervanging van predikanten bij emeritaat;
- 6 er een verzoek is van het verband van de Iglesia Reformada Presbiteriana (IRP) dal. 26 maart 1984 (later toegelicht door een predikant van de IRP op bezoek in Nederland) om te komen tot correspondentie met de Gereformeerde Kerken in Nederland; het betreft kerken waarvan slechts bekend is dat zij:
 - klein zijn maar wel groeien;
 - de Westminster Confessie hebben aangenomen; - een presbyteriaanse kerkorde hebben;
 - geen contacten hebben met andere kerken in Spanje;
 - in het buitenland ook geen officiële contacten hebben; - financieel - althans tijdelijk - hulp behoeven.

Besluit.

de nieuw te benoemen deputaten op te dragen om:

- 1 volgens de getroffen vorm van samenwerking met de raad van de Gereformeerde Kerk te Bussum, aan deze kerk steun te bieden die nodig is tot bevordering van het kerkelijk leven in Spanje;
- 2 in overleg met de raad van de Gereformeerde Kerk te Bussum met name aandacht te schenken aan lectuurvoorziening en de opleiding van predikanten;
- 3 te onderzoeken of er met de IRP gekomen kan worden tot nader kerkelijk contact.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen. Deputaat D.J. van Wijnen blijft buiten stemming.

Artikel 104

18.09.84

Contact met de broederschap in Griekenland (agenda VI 4)

Voorstel . commissie II

Rapporteur : J. Kruidhof

Materiaal

rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken (5.5.3) inzake Griekenland, waaruit blijkt dat de deputaten overeenkomstig de machtiging door de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acts art. 142 besluit 2) een bezoek hebben doen brengen aan de Greek Evangelical Church (GEC); de bevindingen daarvan zijn neergelegd in het Rapport dal. 13 juni 1983. Uit deze stukken blijkt het volgende: de GEC

- 1 heeft als belijdenis de Geloofsbelijdenis van Nicea zonder het Filioque en ook een belijdenis van 28 artikelen, waarin de belijdenis van het Filioque eveneens ontbreekt en waarvan gesteld wordt dat die overigens in overeenstemming is met de Westminster Confessie;
- 2 heeft het in het Westen toegevoegde Filioque weliswaar niet vermeld in haar belijdenisgeschriften (zie 1), maar loochent de inhoud van de belijdenis van het Filioque niet;
- 3 heeft een nog niet vertaalde Kerkorde die geacht wordt meer gereformeerd dan presbyteriaans te zijn;
- 4 is lid van de Wereldraad van Kerken en zijn dochterorganisaties;
- 5 heeft op de aanstaande generale synode een voorstel van één van de twee regionale synodes te behandelen tot uittreding uit de Wereldraad van Kerken;
- 6 heeft deels een gereformeerde, deels een congregationalistische achtergrond, waardoor over de waarde van de confessie niet gelijk wordt gedacht; deze congregationalistische achtergrond alsmede reactie tegenover de formalistische Grieks-Orthodoxe kerk maakt dat er enerzijds een vrees leeft voor overwaardering van de geschreven belijdenis; de dreiging van allerlei dwalingen doet anderzijds de waarde van de confessie beklemtonen;
- 7 verleent in principe dispensatie van de kinderdoop, van welke dispensatie overigens weinig gebruik gemaakt wordt;
- 8 wil naar Gods Woord leven en kent het toezicht op leer en leven naar de Schrift;
- 9 verkeert in een geïsoleerde positie tussen enerzijds de numeriek en maatschappelijk overheersende Grieks-Orthodoxe kerk en anderzijds charismatische groepen;
- 10 heeft behoefte aan steun, met name aan goede lectuur en mogelijkheden van opleiding tot de dienst des Woords.

Besluit.

de de nieuw te benoemen deputaten

- 1 op te dragen het gesprek met de GEC voort te zetten;
- 2 te machtigen vertegenwoordigers van de GEC uit te nodigen tot een tegenbezoek aan Nederland;
- 3 op te dragen diligent te zijn terzake van de lectuurvoorziening en de hulp bij de opleiding tot de dienst des Woords.

Gronden:

- 1 Er zijn verhinderingen voor het aanbieden van het kerkelijk contact:
 - a de belijdenis en kerkorde zijn nog niet goed bekend;
 - b de verlening van dispensatie van de kinderdoop;
 - c het lidmaatschap van de Wereldraad van Kerken.
- 2 In het midden van de GEC wordt de goede strijd des geloofs gevoerd die steun verdient:
 - a er leeft een begeerte tot handhaving van een schriftuurlijke confessie en kerkorde tegenover de Grieks-Orthodoxe Kerk en de charismatische groepen;
 - b er ligt een voorstel aan de generale synode tot uittreding uit de Wereldraad van Kerken;
 - c er is een begeerte naar goede lectuur en betere mogelijkheden tot opleiding tot de dienst des Woords.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen. Deputaat D.J. van Wijnen blijft buiten stemming.

Artikel 105

20.09.84

Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (VGKSA) (agenda VI 4)

Voorstel . commissie II

Rapporteur : P. Kok

Materiaal

- 1 rapport dd. november 1983 en aanvullend rapport dal. 5 mei 1984 van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken onder 5.1;
- 2 sinodehandeling van Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, Johannesburg 1982;
- 3 rapport van de afgevaardigden naar de synode van Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, Kaapstad 5 - 9 april 1984.

Besluit:

de kerkelijke gemeenschap met Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika voort te zetten naar de overeengekomen regels.

Grond:

Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika zijn in de leer, dienst, kerkregering en tucht trouw gebleven aan de gereformeerde belijdenis.

Aanwezig zijn de deputaten ds. J. Bomhof, J.J. Schreuder en ds. H.J. de Vries, evenals de adviseur prof. J. Kamphuis. Nadat de rapporteur, oud. P. Kok, nadere toelichting heeft gegeven over het rapport van de afgevaardigden naar de synode van Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika te Potchefstroom op 6 januari 1982 e.v.d., wordt het besluit met algemene stemmen genomen, zonder discussie. Oud. D.J. van Wijnen blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 106

20.09.84

Die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (NGKSA) (agenda VI 4)

Voorstel . commissie II

Rapporteur : P. Kok

Materiaal

- 1 rapport dal. november 1983 van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken onder 5.3;
- 3 rapport van de bespreking door deputaten BBK met dr. P. Rossouw, directeur ekumeniese sake van de **NGKSA** opgenomen in de notulen van de deputaten BBK sectie IV; 6e vergadering (ad hoc) op 18 april 1983; 7e vergadering (ad hoc) op 11 mei 1983;
- 3 uitgave van de belijdenisgeschriften van de **NGKSA** getiteld: "Ons Glo" waarin opgenomen:
 - a Die Drie Formuliere van Eenheid
 - b Ekumeniese Belijdenisse;
- 4 "Die Kerkorde van Die Nederduitse Gereformeerde Kerk".

Besluit.

nieuw te benoemen deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken te machtigen:

- 1 het contact met de NGKSA voort te zetten
- 2 de eerstvolgende deputatie naar Zuid-Afrika contact te doen opnemen met de deputaten van de **NGKSA**.

Gronden:

- 1 De **NGKSA** heeft als belijdenis: de Drie Formulieren van Eenheid.
- 2 Naar verkregen informatie van dr. P. Rossouw vertoont het kerkelijk leven trekken die als gereformeerd te herkennen zijn, zoals:
 - geen leervrijheid
 - beoefening van de tucht
 - geen open avondmaalstafel - geen "volkskerkdoop"
 - intensief kerkvisitatie
 - intensief huisbezoek
- 3 Veel nog onvoldoende doorgesproken zaken o.m. de kerkorde en verder de onder grond 2 genoemde punten vereisen voortgezette contacten.

Het besluit wordt zonder discussie met algemene stemmen genomen. Aanwezig zijn dezelfde deputaten als genoemd in artikel 105. Deputaat D.J. van Wijnen blijft buiten stemming.

Artikel 107

20.09.84

De kerk van Christus in de Sudan, onder de Tiv. (agenda VI 4)

Voorstel . commissie II

Rapporteur : P. Kok

Materiaal

- 1 rapport dal. november 1983 en aanvullend rapport dal. 5 mei 1984 van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken onder 5.4;
- 2 brief van drs. K.J. Oosterhuis, waarin hij op verzoek van de deputaten BBK informatie geeft over de in de aanhef genoemde kerk, dd. 4 augustus 1983 en waarin de zaken vermeld bij 'Materiaal' in art. 140 van de Acta van de Generale Synode van Arnhem 1981 worden bevestigd.

Besluit.

nieuw te benoemen deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken te machtigen de pogingen tot nader contact met de kerk van Christus in Sudan, onder de Tiv' voort te zetten.

Grond:

De inlichtingen die over deze kerk verkregen zijn, rechtvaardigen nader contact

Het besluit wordt in tegenwoordigheid van de in artikel 105 genoemde deputaten, met algemene stemmen genomen. Oud. D.J. Wijnen blijft als deputaat buiten stemming.

Nadat de besluiten, vermeld in de artikelen 105, 106 en 107 zijn genomen, spreekt de praeses de hoop en bede uit dat de contacten met deze kerken vruchten mogen opleveren.

Artikel 108

20.09.84

Contact met Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (agenda VI 2, 3, 4, 9, 13)

In behandeling komt een rapport van commissie II dat uitloopt op twee concept-besluiten: I dat een afwijzing bevat van bezwaren van de kerk van Dalfts en tegen het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 om de voorlopige relatie van kerkelijk contact aan te bieden aan Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika, en II dat aan nieuw te benoemen deputaten BBK wil opdragen de voorlopige relatie van kerkelijk contact te oefenen, als Die Gereformeerde Kerk besluit in te gaan op het aanbod, zoals de Generale Synode van Arnhem 1981 dat gedaan heeft.

De rapporteur, oud. J. van der Kolk, wijst in zijn toelichting op de besluittekst erop dat Dalfts en het besluit van Arnhem 1981 "zeer voorbarig, ongegrond en onverantwoord" noemt. Volgens hem zou men nu een bezwaarschrift verwachten, waarin de kerkeraad bewijst dat het gewraakte besluit in strijd is met de Schrift of de kerkorde. Dalfts en spreekt echter een oordeel uit en geeft kwalificaties, maar voert geen klemmende redenen voor een revisie-verzoek aan. De commissie wil op dit moment niet de besluiten van Arnhem 1981 verdedigen, maar is van mening dat de aanklachten van de kerkeraad van Dalfts en niet door duidelijke gronden gedragen worden.

In de bespreking, in tegenwoordigheid van de adviseur, Prof. J. Kamphuis en de deputaten, ds. J. Bomhof, J.J. Schreuder en ds. H.J. de Vries, tekent een zestal afgevaardigden bezwaar aan tegen dit standpunt van de commissie.

Ds. S. S. Cnossen ontwikkelt bezwaren tegen het voorgestelde in besluit II. Hij wijst op het dubbel beding dat door de synode van Arnhem is gesteld, dat niet in de voorgestelde besluittekst is opgenomen. Men kan in de GKSA heel goed weten wat bij de Vrijmaking aan de orde was. Men weet het wel, maar wil zich er bewust niet over uitspreken. Spreker verklaart over deze ontwikkeling dood-ongerust te zijn. Hoe staat men daar tegenover wat er van 1942 tot 1946 is gebeurd? Juist omdat we vroeger als zusterkerken met elkaar verbonden waren, moet men klare wijn schenken. Men zal moeten erkennen dat de Here de Gereformeerde Kerken in 1944 heeft bewaard bij de rechte leer en dienst. Zo'n erkenning vraagt spreker niet van kerken in Ierland, Schotland enz. Daar heeft men een andere historie.

Het moet een schok voor onze zusterkerken in Zuid-Afrika zijn geweest dat de Synode van Arnhem 1981 met dit aanbod kwam. De deputaten BBK stelden op deze synode alleen voor, de besprekingen voort te zetten, en toen kwam de Synode met dit besluit. Ook heeft spreker zijn vragen over de zaak van de apartheid, met name in haar gevolgen voor het kerkelijk leven.

De commissie-voorzitter, ds. R. Houwen, vraagt tijd voor nader beraad. Daarop schorst de praeses de vergadering.

Artikel 109

28.09.84

Van de commissie is een nieuwe besluittekst ter tafel. In aanwezigheid van de deputaten J.J. Schreuder en ds. H.J. de Vries wordt hierover gesproken. Een drietal afgevaardigden voert het woord. Het besluit I wordt genomen met 3 onthoudingen en 1 stem tegen.

Vervolgens antwoordt de rapporteur, br. P. Kok, breed op de bezwaren die tegen het voorgestelde besluit II zijn ingebracht.

In de tweede ronde dienen ds. S.S. Cnossen en ds. C. van den Berg elk een amendement in.

Het amendement-Cnossen luidt: "Indien de voorlopige relatie van kerkelijk contact met de GKSA tot stand komt, in de beoefening van dat contact aandacht te geven met name aan: a. de

zaaksgerechtigheid van de Vrijmaking van 1944 en volgende jaren; b. het nog steeds bestaande lidmaatschap van de GKSA van de GOS; c. de zaak van de dubbele correspondentie van de GKSA met de Christelijke Gereformeerde Kerken; d. de opname van de groep ' 14de laan' in het verband van de GKSA; e. de zaak van de zogenoemde apartheid in haar gevolgen voor het kerkelijk samenleven voor broeders en zusters van verschillend ras en verschillende huidskleur".

Dit amendement wordt verworpen met 23 stemmen tegen, waarbij br. D.J. van Wijnen als deputaat buiten stemming blijft.

Een amendement van ds. C. van den Berg om besluittekst 111 a aldus te lezen: "het aanbod van voorlopige relatie van kerkelijk contact met de GKSA te handhaven, met het beding dat door de Generale Synode van Arnhem 1981 is gesteld", wordt door de commissie overgenomen.

Het voorstel van de commissie wordt daarna aangenomen met 2 onthoudingen, waarbij deputaat Van Wijnen buiten stemming blijft.

Vooraf kreeg ds. H.J. de Vries de gelegenheid het standpunt van deputaten nader toe te lichten.

Hij wijst erop dat de GKSA heeft uitgesproken dat geen persoon vanwege ras of huidskleur van kerkdienst of avondmaal mag worden uitgesloten.

Wanneer de synode van de GKSA t.a.v. de beschuldiging van haar deputaten dat onze kerken een foutief kerkbegrip hebben, zegt dat zij daarover geen uitspraak doet, betekent dit voor een Afrikaner: we distantiëren ons ervan. Wat het standpunt van de GKSA inzake de Vrijmaking betreft, men zegt daar: we willen niet steeds met de geschiedenis geconfronteerd worden. De synodale leer van verbond en doop heeft nooit in deze kerken gegolden. Spreker wijst erop dat wij hierin ook niet zonder schuld zijn, omdat wij te weinig voorlichting hebben gegeven. Ook is de nieuwe kerkorde van de synodaal-gereformeerde kerken uitdrukkelijk door de GKSA afgewezen. Men heeft daar geen afwijkende leer of tucht. Spreker wijst erop dat we met deze kerken het meest verwant zijn. Als er klachten worden geuit over de levensstijl, dan wijst hij op Calvijn die gezegd heeft dat men met geduld met elkaar moet omgaan, als het om het levensgedrag gaat.

De ontwikkelingen in de Nederlands Gereformeerde Kerk zijn in een memorandum door deputaten aan de GKSA meegedeeld, ook inzake de Dordtse Leerregels. Nogmaals benadrukt spreker dat we met kerken in Zuid-Afrika te doen hebben, die vanouds het meest aan onze kerken verwant zijn en die ook een vernieuwing meemaken, mede door wat van onze kant gepubliceerd wordt.

Inzake de GOS heeft men gezegd: we moeten finaliseren, al liggen de deputaten hierin wat dwars. Maar ze worden dan door de synode ter verantwoording geroepen. De grote meerderheid van de afgevaardigden voelde er in 1982 niet voor, langer in de GOS te blijven.

Het besluit inzake *Contact met Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika* luidt aldus:

Voorstel : commissie II

Rapporteurs : J. van der Kolk en P. Kok

I Materiaal

- 1 brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Dalfsen, waarin het oordeel van de raad d.d. 26 januari 1983 wordt vermeld dat "het besluit van de Generale Synode Arnhem 1981 om (onder bepaalde voorwaarden) de voorlopige relatie van kerkelijk contact aan te bieden aan Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (Acta, art. 138)"
. . . . "zeer voorbarig, ongegrond en onverantwoord is geweest";
de kerkeraad verzoekt de generale synode:
 - 1 zich in gelijke zin over bedoeld besluit uit te spreken;
 - 2 met de hieronder aangevoerde bezwaren en overwegingen ten zeerste rekening te houden als zij besluiten moet nemen over de verder te oefenen contacten met de GKSA.

De gronden, die de kerkeraad voor zijn oordeel en zijn verzoek aanvoert kunnen als volgt worden samengevat:

- 1 1 Het getuigt niet van wijsheid om kerkelijk contact aan te bieden aan de GKSA zonder overleg hierover met de **Vrije Gereformeerde Kerken in Suid-Afrika, (VGKSA)**, die eerstbetrokkene zijn en als dichtstbijzijnde kerken de zaken beter kunnen beoordelen.
- 1 2 Het zoeken van kerkelijke gemeenschap met de GKSA, langs welke (meer of minder vergaande) wegen ook, zal in nauwe samenwerking en voortdurend overleg met de VGKSA dienen te gebeuren.
Hoewel de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) een eigen verantwoordelijkheid hebben bestaat er bij het aanbieden van kerkelijk contact allereerst een verantwoordelijkheid voor elkaar.
- 1 3 Het aanbieden van de voorlopige relatie van kerkelijk contact 'onder beding' zal zoveel mogelijk vermeden dienen te worden wil zo'n aanbod geen lege zaak worden.
- 1 4 Bovendien staat dit "onder bedingen aanbieden van kerkelijk contact" zoals door de Generale Synode van Arnhem 1981 is gedaan, op gespannen voet met of betekent het tenminste een verruiming zoniet uitbreiding van het besluit van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta artikel 139).
- 1 5 De in de Acta kort weergegeven discussie op de synode van Arnhem over de onderhavige materie verraadt dat het besluit is genomen onder druk van het argument, dat eerder als enige voorwaarde aan de GKSA is gesteld de breuk met de SynGK.
Er was te weinig nauwgezet onderzoek. Is de breuk met de synodaal Gereformeerde Kerken in Nederland een ontwikkeling ten goede? Grond 2 van 'Arnhem' heeft geen kracht.
- 1 6 Het synode-besluit roept de vraag op, waarom de correspondentie met de SynGK wél een verhindering is voor het aanbieden van kerkelijk contact en bijvoorbeeld de correspondentie met de CGK niet.
Correspondentie met de CGK is bij voorbaat een belemmering voor dit aanbod.
- 1 7 Als beding is gesteld dat de GKSA geen kerkelijke correspondentie aangaat met de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK). Dat betrof een toekomstige mogelijkheid. Er zijn echter reeds bestaande contacten met de NGK.
- 1 8 Als één van de voorwaarden voor een eventueel aanbieden van kerkelijk contact met de GKSA dient naar het oordeel van de kerkeraad ook de breuk met de GO S gesteld te worden. Er is geen aanleiding het lidmaatschap van de GOS vergoelijkend te beoordelen.
- 1 9 Er bestaat onduidelijkheid ten aanzien van de contacten die de GKSA heeft met de Nederduits Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (NGKSA). Er wordt gesproken over 'kanselruil'.
- 1 10 De vraag moet gesteld (en beantwoord) worden of de GKSA wel metterdaad de aangenomen grondslag handhaaft.
Er zijn: a "oecumenische tendenzen" bij de GKSA en
b "een niet leven naar de normen van Gods verbond".
- 1 11 Het besluit van de synode te Arnhem heeft de kerken verrast.
In het geval van het aanbieden van kerkelijk contact aan een kerkgemeenschap valt zo'n onverwacht besluit te betreuren. Het blijkt niet dat een nieuwe ontwikkeling een andere benadering vereiste, in afwijking van het advies van deputaten.
- 1 12 Een zaak, die bij de contacten met de GKSA eveneens aandacht vraagt, is de opstelling van **de GKSA** ten opzichte van de zgn. 'kerk van de 14e laan'. Denk daarbij aan de **indruk, die bij de VGKSA hierdoor gewekt wordt**
- 2 brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Langeslag, dal. 10 januari 1984, waarin adhesie wordt betuigd aan de brief, onder 1 genoemd.

Besluit.

aan de verzoeken van de raden van de Gereformeerde Kerken te Dalfsen 'en Langeslag niet te voldoen.

Gronden:

- 1 (brief gronden 1, 2 en 11)
Uit het rapport van deputaten CBK dal. 20-11-'80 aan de Generale Synode van Arnhem (hoofdstuk 3.5 en 4.9.1. en bijlagen 4 en 5), de sinodehandeling van de VGKSA Pretoria 1980,

art. 12, 33 en 35, (grond 2), blijkt dat er regelmatig overleg is geweest met de VGKSA over de contacten met de GKSA zoals de raad van de kerk van Dalfts en zelf erkent in zijn grond 2.

Uit de acta van Arnhem 1981 (art. 138) is af te leiden, dat het besluit is genomen, nadat er ter synode op aan was gedrongen duidelijke antwoorden te geven op het memorandum van 18-6-'80 (moet zijn '81), dat tijdens de zitting van deze synode ter tafel kwam, waardoor overleg met de VGKSA niet meer mogelijk was. Er is echter geen direct aanwijsbaar verband tussen dit besluit en het aandringen op duidelijke antwoorden.

Het besluit is op dit punt zwak onderbouwd. Evenwel heeft Dalfts en in de gronden 1, 2 en 11 niet aangetoond, dat het besluit "zeer voorbarig, ongegrond en onverantwoord" is geweest.

2 (brief grond 5)

De Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 was van oordeel (acta art. 240, IV - 2) "het besluit en de motiveringen van de Nationale Synode 1976 van de GKSA inzake de verbreking van de kerkelijke correspondentie met de 'Gereformeerde Kerken' (synodaal) in Nederland, verdienen de christelijke waardering en instemming van deze synode".

De vraag van de kerkeraad van Dalfts en "of de GKSA met deze ontwikkeling ten goede veranderd is óf dat de SynGK haar nu slechts 'te bar' geworden zijn", staat in scherpe tegenstelling tot het oordeel van Groningen-Zuid en toont zeker niet aan dat het gewraakte besluit "zeer voorbarig, ongegrond en onverantwoord" is geweest.

3 (brief gronden 3, 4, 5 en 7)

In haar brief dal. 18-10-1975 aan de Synode van de GKSA 1976 had de Generale Synode van Kampen 1975 o. m. geschreven, "dat het grote struikelblok voor kerkelijke correspondentie met Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika was, de correspondentie van deze GKSA met de 'Gereformeerde Kerken' (synodaal) in Nederland en dat indien deze wordt beëindigd, er een geheel nieuwe situatie en volledige ruimte ontstaan is om over de overblijvende vragen in broederlijke geest met elkaar te spreken" facta Kampen pag. 484).

Toen de GKSA dit struikelblok had opgeruimd en daarop attendeerde in het sub 1 genoemde memorandum besloot de Generale Synode van Arnhem 1981 de gedane toezegging waar te maken door het aanbieden van voorlopige relatie van kerkelijk contact, zij het 'onder beding'.

Dit beding achtte de Generale Synode van Arnhem noodzakelijk omdat eerst over twee inmiddels opgekomen zaken duidelijkheid moest ontstaan, voordat binnen het kader van voorlopige relatie van kerkelijk contact over andere zaken kon worden gesproken.

De gronden 3, 4, 5 en 7 van de brief stellen wel vragen over en maken wel opmerkingen ten aanzien van het beding maar in die gronden wordt niet aangetoond dat het besluit "zeer voorbarig, ongegrond en onverantwoord" is geweest.

4 (brief gronden 6, 8 en 9)

De Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 besloot tot het aanbieden van de voorlopige relatie van kerkelijk contact aan die kerken, die als ware kerken van de Here Jezus Christus te erkennen zijn, maar bij wie voor de kerkelijke correspondentie als oefening van kerkelijke gemeenschap nog belemmeringen zijn, met name vanwege de relaties met andere kerkengroepen. Dit kerkelijk contact zal er vooral op gericht zijn om als kerken van de Here Jezus Christus naar Zijn gebod elkaar aan te spreken om de belemmeringen weg te nemen en zo te komen tot de kerkelijke gemeenschapsoefening naar de aangenomen regels van kerkelijke correspondentie (acta Groningen-Zuid, art. 139).

De in de gronden 6, 8 en 9 genoemde zaken, zoals de correspondentie van de GKSA met de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, het lidmaatschap van de GOS, het contact met de NGKSA, zijn volgens het besluit van Groningen-Zuid, geen verhindering om te komen tot het aanbod van de voorlopige relatie van kerkelijk contact.

Deze zaken dienen juist besproken te worden in het kader van dit contact. Derhalve kunnen deze zaken niet dienen om aan te tonen, dat het besluit "zeer voorbarig, ongegrond en onverantwoord" is geweest.

5 (brief grond 10)

De genoemde zaken: "oecumenische tendenzen", "een niet leven naar de normen van Gods verbond", blijken voor de VGKSA geen verhindering te zijn om met de GKSA over éénwording te spreken.

In een brief (sinodehandeling Kaapstad 1978) aan de GKSA stelt de Generale Synode van de VGKSA te Kaapstad, dat de breuk met de synodaal Gereformeerde Kerken in Nederland perspectieven opent voor de kerkelijke éénwording tussen de **VGKSA en de GKSA**. Als drie

gesprekspunten worden geheel andere zaken genoemd dan in de brief van Dalfts en in grond 10 worden vermeld.

De in de brief van de kerkeraad van Dalfts en onder grond 10 a en b aangeduide punten raken opzicht en tucht binnen de plaatselijke kerken en niet het kerkverband.

Hierbij kan gewezen worden op een brief d.d. 20-4-'82 van de Synode van Johannesburg 1982 aan de deputaten BBK, waarin een officieel besluit van de Synode van Pretoria 1980 wordt toegelicht. In die brief wordt o.m. gezegd: "dit hou in dat vir die aangaan van korrespondensie die buitenlandse *kerkverband getoets* word en *nie alle gemeentes* van die kerkverband afsonderlijk nie".

In deze grond vindt de brief van Dalfts en de **VGKSA** niet aan haar zijde en er wordt niet aangetoond, dat het besluit, dat kerkverbanden raakt, "zeer voorbarig, ongegrond en onverantwoord" is geweest.

6 (brief grond 12)

De zaak van de zgn. 'kerk van de 14de laan' wordt door de kerkeraad van Dalfts en anders getaxeerde dan door de **VGKSA**, naar wie in de brief verwezen wordt. Uit het rapport van onze afgevaardigden (mei 1984) naar de Synode van Kaapstad 1984 blijkt, dat in het kader van een bespreking over de vraag of de GKSA een ware of valse kerk is, de rapporteur van deputaten KBKF, ds. Boessenkool, stelt: "de affaire 14de laan is een bijzaak", hoewel in dat verband ook gesteld wordt: "ernstig is ook dat men t.a.v. de 14de laan-gemeente onze tuchtgevallen genegeerd heeft".

Ook hier wordt dus niet aangetoond, dat het besluit "zeer voorbarig, ongegrond en onverantwoord" is geweest.

II Materiaal:

- 1 rapport dal. november 1983 van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken (BBK) onder 5.2;
- 2 'Handelinge van die een-en-veertigste Sinode' van de GKSA te Potchefstroom 1982;
- 3 memorandum d.d. 18-12-1981 van de deputaten BBK aan 'Deputate vir Ekumeniese Sake' van de GKSA;
- 4 rapport van de afgevaardigden naar de nationale synode van de GKSA, gehouden te Potchefstroom 1982;
- 5 reaksie dal. 09-OS-1983 van de 'Deputate vir Ekumeniese Sake' van de GKSA op het memorandum, genoemde onder 3;
- 6 antwoord dal. OS-06-1984 van de deputaten BBK op die reaksie, genoemde onder 5;
- 7 brief van die raad van die Gereformeerde Kerk te Zwijndrecht dal. 06-04-1984 waarin ondermeer verzocht word dat die voorlopige relatie van kerkelike kontak "niet dan na behoorlike owerleg met en - zo enigszins moelike - na instemming van onze zusterkerken, die **VGKSA**, tot stand mag komen".

Besluit:

- 1 het aanbod van die voorlopige relatie van kerkelike kontak met die GKSA te handhaven, met die beding soals dat door die Generale Synode van Arnhem 1981 is gesteld;
- 2 die nuwe te benoemen deputaten op te dragen:
 - a indien die voorlopige relatie van kerkelike kontak met die GKSA tot stand komt, in die beoefening daarvan aandacht te geven met name aan die lidmaatskap van die GOS en aan die 'dubbele korrespondensie';
 - b die ontwikkeling in die relatie met die GKSA voortdurend te bespreken met die (deputaten van die) VGKSA;
 - c die Gereformeerde Kerken in Nederland door afvaardiging te doen vertegenwoordigen op die eerstkomende nasionale synode van die GKSA, waarvoor een uitnodiging is ontvangende.

Gronden:

- 1 Op die door die Generale Synode van Arnhem 1981 gedane aanbod is nog geen definitief antwoord ontvangende.

- 2 Aangezien de VGKSA met de GKSA spreken over eenwording, brengt de zusterkerkrelatie met de VGKSA mee, dat er voortdurend overleg plaatsvindt.
- 3 Indien het antwoord van de GKSA op het door de Generale Synode van Arnhem 1981 gedane aanbod positief is, moeten, binnen het contact, overblijvende zaken besproken worden.

Nadat het besluit genomen is wijst de praeses erop dat hiermee een belangrijk punt bereikt is. Nu is alles afgehandeld wat ons in het rapport van de deputaten voor Buitenlandse Betrekkingen met Kerken is voorgelegd.

De praeses wil op dit moment de deputaten hartelijk dank zeggen voor alle arbeid die zij hebben verricht. Uit het rapport blijkt hoe consciëntieus het werk is verricht, ook dat van rapportage aan de synode. Er moest veel werk verricht worden, met name door de voorzitter, dr. K. Deddens, de secretaris, ds. J. de Gelder, en de penningmeester, br. J.J. Schreuder.

De contacten mogen geïntensiveerd worden, opdat de kerken elkaar wederzijds tot steun mogen zijn in de bewaring van de eenheid van het ware geloof.

Artikel 110

12.09.84

Deelneming aan the International Conference of Reformed Churches (agenda VI 4)

In bespreking komt een voorstel van commissie II inzake deelneming aan de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken. Tegenwoordig zijn de deputaten ds. M. Brandes, J.J. Schreuder en D.J. van Wijnen.

In de eerste ronde wijzen drie afgevaardigden op de schrale vulling van de voorstellen aan de komende internationale conferentie te Edinburgh 1985. Het zijn voornamelijk zendingszaken.

Ds. S. S. Cnossen tekent er bezwaar tegen aan dat instemming wordt gevraagd met de grondslag "zoals beleden in de Drie Formulieren en in de Westminster Standards". Hij heeft geen bezwaar tegen de voorgestelde grond 1 a, waarin wordt gesproken over 'erkenning' van de Westminster Standards als gereformeerd, maar dit is iets anders dan deze naast de Drie Formulieren als grondslag te nemen, waarop men zich stelt.

Ds. O.J. Douma is somber gestemd. De komende conferentie lijkt niet meer te worden dan een zendingsconferentie. Er zou meer aan de orde moeten komen, b.v. inzake het onderwijs, de theologische opleidingen en de zaak van onderlinge publikaties.

Hij is ook somber gestemd over de naam 'conferentie'. Deze is beneden de waardigheid van een kerkelijke vergadering, die kerkelijke zaken op kerkelijke wijze moet behandelen. Daarom pleit hij voor de naam 'synode'.

Het moet een gereformeerde internationale synode zijn en niet een internationale synode van gereformeerde kerken. Ook mist hij in de Acta van de internationale conferentie van Groningen 1982 het door opstaan instemming met de belijdenis betuigen.

De rapporteur, ds. R. Houwen, wijst erop dat op de agenda van de komende internationale conferentie meer punten aan de orde worden gesteld, b.v. door de Canadese kerken. Ook wijst hij erop dat de synode van Arnhem 1981 de naam gereformeerde internationale conferentie gekozen heeft en dat hiertegen geen bezwaren zijn ingediend, al geeft hij toe dat de conferentie zelf de naam heeft geformuleerd als: internationale conferentie van gereformeerde kerken.

Ook is wel door opstaan instemming met de belijdenis betuigd.

Deputaat Van Wijnen benadrukt de bescheiden opstelling van de deputaten, omdat deze synode de deelname nog moet goedkeuren. Hij herinnert ook aan het broze begin van de conferentie in Groningen en aan het feit dat er tijd genoeg nodig zal zijn om uit de zaak te komen wie als lid-kerken worden toegelaten.

Omdat de commissie tijd vraagt voor nader beraad, wordt de bespreking van haar voorstel verschoven naar de vrijdag.

Artikel 111

14.09.84

In tegenwoordigheid van dezelfde deputaten als op 12.09.84 wordt in tweede ronde de bespreking van een inmiddels nieuw geredigeerd voorstel van commissie II voortgezet.

Nadat de rapporteur een brede toelichting heeft gegeven over het ontstaan van belijdenisgeschriften in andere landen dan Nederland, worden enkele amendementen ingediend. Per amendement verzoekt ds. Cnossen aan de volgende conferentie als grondslag voor te stellen: De Heilige Schrift en voor de deelnemende kerken elk voor zich de door haar aangenomen gereformeerde belijdenisgeschriften, te weten de 3 Formulieren van Eenheid of de Westminster Standards. Als grond voert hij aan dat het onderscheid tussen de 3 Formulieren van Eenheid en de Westminster Standards voor de kerken nooit een verhindering is geweest elkaar als gereformeerde kerken te erkennen. Dit amendement wordt verworpen met 22 stemmen tegen en 3 onthoudingen.

Ds. O.J. Douma dient een amendement in dat de synode uitspreke dat de naam Gereformeerde Internationale Conferentie, zoals voorgesteld door de synode van Arnhem 1981, de voorkeur verdient. Nadat de commissie van hem heeft overgenomen dat bij de constituering de afgevaardigden door op te staan instemming met de grondslag betuigen, wordt zijn amendement aangenomen met 10 stemmen tegen en drie onthoudingen.

Een amendement van oud. H.A. Klapwijk dat de grondslag moet worden gelezen met dien verstande dat de afgevaardigden deze onderschrijven en trouw zijn aan hun in de grondslag vermelde confessie, wordt verworpen met 25 stemmen tegen en 3 onthoudingen.

Bij al deze stemmingen blijft oud. Van Wijnen als deputaat buiten stemming.

In de bespreking wijst deputaat ds. Brandes er nog op dat men bij sleutelen aan de grondslag de kans loopt dat alles weer opnieuw van start moet gaan.

Het gaat om de grondslag van de conferentie en daarvoor zijn de gereformeerde belijdenisgeschriften, zoals nu vermeld, voldoende. Instemming betekent immers niet dat men met elke zinsnede instemt. Op punten van verschil praevaleert de eigen belijdenis. Hij waarschuwt dat hetgeen begint te ontluiken niet moet worden uitgerukt. Andere kerken moeten niet het gevoel hebben dat zij in de beklagdenbank zitten. Hoe gevoelig dit ligt is wel op de conferentie in Groningen gebleken. Men moet niet teveel in één keer willen.

Het commissievoorstel wordt tot besluit verheven met 1 stem tegen en 2 onthoudingen, waarbij deputaat Van Wijnen buiten stemming blijft.

Het besluit luidt aldus:

Voorstel : commissie II

Rapporteur : R. Houwen

Materiaal

- 1 rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken, dal. november 1983, hoofdstuk 6 met bijlage 4;
- 2 aanvullend rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken, dal. 5 mei 1984, hoofdstuk 6 met bijlagen.

Besluit.

- 1 instemming te betuigen met de door de Constituerende Vergadering van de ICRC voorgestelde
 - a grondslag: "de Heilige Schrift van het Oude en Nieuwe Testament, zoals beleden in de Drie Formulieren van Eenheid en in de Westininster Standards ,
 - b "Constitutie en Reglement van de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken", waarbij de synode wel uitspreekt, dat de naam Gereformeerde Internationale Conferentie (Reformed International Conference), zoals voorgesteld door de Generale Synode van Arnhem 1981, de voorkeur verdient en behoudens hetgeen staat onder besluit 2 II A;
- 2 aan de nieuw te benoemen deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken op te dragen:

- I** door een deputatie namens de Gereformeerde Kerken in Nederland deel te nemen aan de eerstkomende internationale conferentie, die Deo Volente zal worden gehouden te Edinburgh, Schotland, van 3 - 13 september 1985;
- II** aan de eerstvolgende conferentie voor te stellen:
 - A in het "Reglement voor de internationale conferentie van Gereformeerde Kerken" op te nemen, dat bij de constituering van de samenkomsten de afgevaardigden door op te staan instemming met de grondslag betuigen;
 - B een studiegroep in te stellen met de volgende taken: a de lidkerken informatie verschaffen inzake relevante zendingsliteratuur, b de lidkerken informatie verschaffen over de bestaande opleidingen voor missionaire dienaren des Woords en de mogelijkheden van eventuele coördinatie; c de lidkerken dienen met het ontwerpen van een schriftuurlijk gefundeerde zendingswetenschap, eventueel door samenstelling van een inleiding;
 - C een raad van overleg in te stellen met de volgende taken: a een inventarisatie opstellen van alle zendingsactiviteiten van de lidkerken, waarbij ook betrokken moet worden de wijze waarop lidkerken bezig zijn met de evangelieverbreiding onder de Joden; b de lidkerken adviseren bij de keuze van zendingsterreinen; c het aangeven van mogelijkheden tot coördinatie van barmhartigheidswerk (nevendiensten) op de zendingsterreinen van de lidkerken; d onderzoek doen naar en aangeven van mogelijkheden tot uitwisseling van missionaire dienaren des Woords;
 - D met betrekking tot de kosten van de conferentie zelf -
 - a deze te verdelen over de deelnemende kerken op basis van het aantal belijdende leden;
 - b 1 de reiskosten te laten dragen door de deelnemende kerken;
 - 2 voor die deelnemende kerken die deze kosten niet zouden kunnen dragen een fonds te vormen, waarin wordt bijgedragen op basis van het aantal belijdende leden van de lidkerken;
- III** de eerstkomende generale synode te adviseren over zaken die kunnen dienen op de dan volgende samenkomst van de ICRC.

Gronden:

- 1
 - a Het onderscheid tussen de Drie Formulieren van Eenheid en de Westminster Standards is voor de kerken, die immers ook in confessioneel opzicht een eigendoodtijd en plaats bepaalde - ontwikkeling hebben ontvangen, nooit een hindernis geweest om elkaars belijdenisgeschriften als gereformeerd te erkennen.
 - b Met de instemming met de grondslag van de conferentie geven de afgevaardigden te kennen dat zij in de belijdenisgeschriften van de lidkerken niets hebben gevonden dat een belemmering zou vormen om ten volle deel te nemen aan de conferentie.
- 2 Deputaten BBK zijn van oordeel dat de op de constituerende vergadering van de ICRC gedane suggesties om te komen tot de oprichting van een internationaal studie- en consultatieorgaan voor zedingsaangelegenheden, moet worden overgenomen.

Nadat het besluit genomen is wijst de praeses erop dat de beslissing van de synode, deel te nemen aan de ICRC tot stand is gekomen na een bespreking, juist ta.v. de kern, n.l. de grondslag. Hij spreekt de wens en bede uit dat de komende internationale conferentie in 1985 een goede conferentie mag zijn, die mag bijdragen aan het elkaar opscherpen in de liefde tot de Here en zijn dienst en aan de strijd van het ware geloof op de plaats die de deelnemende kerken in de wereld ontvangen hebben. Hij zegt de commissie en de deputaten dank voor hun werk.

Voorstel . commissie II

Rapporteur : J. van der Kolk

Materiaal

- 1 rapport dd. november 1983, van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken;
- 2 aanvullend rapport van deze deputaten dd. 5-5-1984;
- 3 rapport van de penningmeester van deze deputaten dd. april 1984.

Besluit A:

het beleid van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken, benoemd door de Generale Synode van Arnhem 1981 goed te keuren en hun decharge te verlenen, met hartelijke dank en grote waardering voor de door hen op voortreffelijke wijze uitgevoerde werkzaamheden volgens de hun verleende opdrachten.

Besluit B:

nieuwe deputaten te benoemen voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken, met de volgende instructie:

I Algemene opdrachten:

- 1 het contact te onderhouden met de kerken in het buitenland, die met De Gereformeerde Kerken in Nederland kerkelijke gemeenschap onderhouden, te weten:
The Canadian Reformed Churches,
The Free Reformed Churches of Australia,
Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika,
De Gereformeerde Kerken op Oost Sumba/Savu,
The Presbyterian Church in Korea,
The Evangelical Presbyterian Church of Ireland,
volgens de regels, vastgesteld door de Generale Synode van Arnhem 1981, Acta art. 143;
- 2 het contact te onderhouden met de kerken in het buitenland met welke De Gereformeerde Kerken in Nederland de voorlopige relatie van kerkelijk contact hebben aangegaan, te weten:
The Free Church of Scotland,
The Reformed Presbyterian Church of Taiwan, second presbytery,
volgens de regels, vastgesteld door de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978, Acta art. 139;
- 3 het contact te onderhouden met de kerken in het buitenland, aan welke De Gereformeerde Kerken in Nederland de voorlopige relatie van kerkelijk contact hebben aangeboden, te weten:
The Reformed Church of Japan,
The Dutch Reformed Church of Sri Lanka,
Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika,
volgens de regels, vastgesteld door de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978, Acta art. 139;
- 4 contact te zoeken met andere kerken in het buitenland, met welke de mogelijkheid van kerkelijke gemeenschap mag worden vermoed, teneinde deze mogelijkheden nader te onderzoeken en eventuele verwerkelijking daarvan naar de aangenomen

orde (vgl. Acta Generale Synode van Amsterdam 1936, artikel 122 en van Groningen-Zuid 1978 artikel 139) voor te bereiden;

- 5 bij de deputaten binnengekomen Acta van synoden der zusterkerken te onderzoeken en over voor De Gereformeerde Kerken in Nederland van belang zijnde besluiten aan de volgende generale synode te rapporteren en eventueel te adviseren;
- 6 de hun ter beschikking te stellen exemplaren van de Acta dezer synode met een begeleidende brief te verzenden aan de onder 1, 2 en 3 genoemde kerken, voorzover het met het oog op de taal zinvol is; worden de Acta niet verzonden, dan deze kerken in plaats daarvan te voorzien van de engelse vertaling van de belangrijkste delen van de Acta;
- 7 de buitenlandse kerken, met welke kerkelijke gemeenschap wordt onderhouden, indien mogelijk een jaar van tevoren, uit te nodigen door middel van een afvaardiging de eerstvolgende generale synode bij te wonen, en die buitenlandse kerken met welke de voorlopige relatie van kerkelijk contact wordt onderhouden uit te nodigen naar deze synode waarnemers te zenden;
- 8 zoveel als wenselijk en mogelijk is - onverminderd het door de Generale Synode van Dordrecht 1893, Acta art. 155 onder 3 en 5 bepaalde - De Gereformeerde Kerken in Nederland te (doen) vertegenwoordigen op de meeste vergadering der onder 1 genoemde kerken;
- 9 eventueel de volgende generale synode van advies te dienen naar aanleiding van bij hen binnengekomen stukken;
- 10 de volgende generale synode van advies te dienen inzake de toekomstige betrekkingen met die buitenlandse kerken, die met De Gereformeerde Kerken in Nederland de voorlopige relatie van kerkelijk contact hebben;
- 11 het archief met betrekking tot de correspondentie met buitenlandse kerken zorgvuldig te onderhouden;
- 12 regelmatig informatie te verstrekken over hun handelingen en over belangrijke ontwikkelingen in de kerken genoemd onder 1, 2 en 3 en deze informatie te zenden aan de deputaten der zusterkerken.
- 13 *Ten aanzien van de financiën:*
 - 1 a de jaarlijkse noodzakelijk geachte kosten die gemaakt moeten worden voor het bezoeken van de meeste vergadering van de zusterkerken tot een totaal van gemiddeld fl 7.500,- per jaar zelf te financieren uit het quotum dat van de kerken gevraagd wordt in plaats van dit bedrag van de quaestor te ontvangen;
 - b jaarlijks een quotum aan de kerken te vragen met informatie over de bestemming van de gelden; kerken die in dezen nalatig blijven, te herinneren aan het besluit van de generale synode;
 - c deze gelden in ontvangst te nemen, goed te beheren, verantwoord uit te geven en de boekhouding te laten controleren door een accountant;
 - d zo mogelijk een betere verhouding te realiseren tussen de kosten en de oplage resp. de verschijningsfrequentie van Lux Mundi;
- 2 a goede acht te geven op de materiële verzorging van de zendelinghoogleraren en van de zendeling-docenten;
- b voort te gaan jaarlijks maximaal fl 6.000,- te besteden aan in Nederland te bestellen boekwerken voor de bibliotheek van het seminarie te Busan;

- 3 het beheer te blijven voeren over het fonds voor diaconale steun aan de kerken op Sumba/Savu en dit aan te wenden in gevallen, die hiervoor in aanmerking komen;

II Speciale opdrachten:

1 *m. b. t. The Canadian Reformed Churches:*

- a de dankbaarheid van de Nederlandse kerken te vertolken dat in het Theological College in de vacature van rev. G. van Dooren kon worden voorzien;
- b aan deze kerken mee te delen dat er geen bezwaren zijn om het bevestigingsformulier voor missionaire dienaren des Woords in het Engels te vertalen voor gebruik in de Canadese kerken;
- c met betreffende deputaten van deze kerken contact te onderhouden over de ontwikkelingen aangaande het contact van de Christian Reformed Church met de Orthodox Presbyterian Church (OPC);
- d met deputaten van deze kerken contact te onderhouden over ons contact met de OPC;

2 *m.b.t. The Free Reformed Churches of Australia:*

- a deze kerken zorgvuldig te informeren aangaande onze contacten met The Reformed Churches of New- Zealand en The Orthodox Presbyterian Church of New Zealand;
- b deze kerken op de hoogte te houden van onze contacten met The Reformed Church of Japan en The Dutch Reformed Church of Sri Lanka;

3 *m. b. t. Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (YGKSA):*

de ontwikkeling in de relatie tussen de Gereformeerde Kerken in Nederland en Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika voortdurend te bespreken met (de deputaten van) Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika;

4 *m.b.t. De Gereformeerde Kerken op Oost-Sumba/Savu:*

- a de beide zendeling-docenten en hun gezinnen zoveel mogelijk te (blijven) begeleiden en te steunen bij de uitvoering van hun werkopdracht;
- b voor de benoemde zendelingdocent ds. J. Klamer een instructie op te stellen en tevens de instructie van drs. J.A. Boersema aan te passen;
- c t.a.v. de financiële steun:
 - 1 het sinds de synode van Groningen-Zuid 1978 gevoerde beleid van geleidelijke afbouw van de financiële steun voort te zetten;
 - 2 de huidige steun voor de exploitatie van de opleidingsschool voor evangelisten, voort te zetten;
 - 3 incidenteel hulp te verlenen in bepaalde gevallen voor kerkbouw;

5 *m.b.t. The Presbyterian Church in Korea (Kosin):*

- a de beide zendeling-hoogleraren en hun gezinnen zoveel mogelijk te blijven begeleiden en te steunen bij de uitvoering van hun werkopdracht;
- b de zendeling-hoogleraren toe te staan desgevraagd gastcolleges te geven aan het Hapdong Presbyterian Theological Seminary te Seoul;
- c voort te gaan met het onderzoek naar de wijzigingen, die zijn aangebracht in de belijdenisgeschriften en de kerkorde van de Koreaanse zusterkerken;
- d meer informatie te verzamelen over de Korean Presbyterian Church (Reformed), de ontwikkelingen binnen deze kerken te volgen en dienaangaande contact te onderhouden met de deputaten van de Kosin-kerken;

6 *m.b.t. The Evangelical Presbyterian Church of Ireland (EPCI):*

de moeite die deze kerk heeft met onze regels voor kerkelijke gemeenschap nader te bestuderen en zo mogelijk tot een oplossing te brengen; tevens deze kerk op de hoogte te houden van onze contacten met de Reformed Presbyterian Church of Ireland (RPCI);

7 *m. b. t. The Free Church of Scotland (FCS):*

onze regels voor kerkelijk samenleven en de moeite die deze kerk daarmee heeft door te spreken met die kerk, zo mogelijk ook in de weg van een persoonlijk bezoek;

8 *m. b. t. The Reformed Presbyterian Church of Taiwan:*

- a de pogingen voort te zetten om meer inzicht te verkrijgen in de verhouding tussen de First Presbytery en de Second Presbytery en daarbij de zending hoogleraren in Korea in te schakelen en zo nodig (en zo mogelijk) één van hen Taiwan te laten bezoeken voor het verzamelen van informatie eventueel bij beide presbyteries;
- b desgewenst deze kerk op voorzichtige wijze financiële steun te verlenen voor kerkbouw;

9 *m. b. t. The Reformed Church of Japan:*

de moeite die deze kerk heeft met onze bezwaren tegen haar contacten met een aantal kerken en met de GOS te blijven doorspreken en daarbij zo nodig gebruik te maken van de diensten van de zending-hoogleraren in Korea;

10 *m. b. t. The Dutch Reformed Church of Sri Lanka:*

te overwegen het aanbod van voorlopige relatie van kerkelijk contact ter plaatse te (laten) bespreken, waarbij voor wat de uitvoering betreft gedacht kan worden aan het inschakelen van derden;

11 *m. b. t. Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (GKSA):*

- a indien de voorlopige relatie van kerkelijk contact met de GKSA tot stand komt, in de beoefening daarvan aandacht te geven met name aan het lidmaatschap van de GOS en aan de
- b de ontwikkeling in de relatie met de GKSA voortdurend te bespreken met de (deputaten van de) **VGKSA**;
- c de Gereformeerde Kerken in Nederland door afvaardiging te doen vertegenwoordigen op de eerstkomende nationale synode van de GKSA waarvoor een uitnodiging is ontvangen;

12 *m. b. t. De Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (NGKSA):*

- a het contact met de **NGKSA** voort te zetten;
- b de eerstvolgende deputatie naar Zuid-Afrika contact te doen opnemen met de deputaten van de NGKSA;

13 *m. b. t. de kerk van Christus in de Sudan, onder de Tiv:*

de pogingen tot nader contact met deze kerk voort te zetten;

14 *m. b. t. de broederschap in Griekenland (GEC):*

- a het gesprek met de GEC voort te zetten;
- b te machtigen vertegenwoordigers van de GEC uit te nodigen tot een tegenbezoek aan Nederland;
- c diligent te zijn terzake van de lectuurvoorziening en hulp bij de opleiding tot de dienst des Woords;

15 *m. b. t. de broederschap in Spanje:*

- a volgens de getroffen vorm van samenwerking met de raad van de Gereformeerde Kerk te Bussum, aan deze kerk steun te bieden die nodig is tot bevordering van het kerkelijk leven in Spanje;
- b in overleg met de raad van de Gereformeerde Kerk te Bussum met name aandacht te schenken aan lectuurvoorziening en de opleiding van predikanten;
- c te onderzoeken of er met de Iglesia Reformada Presbiteriana (IRP) gekomen kan worden tot nader kerkelijk contact;

16 *m. b. t. Frankrijk:*

het kerkreformerend werk in en vanuit Frankrijk te blijven volgen en de ontwikkelingen daarvan zo mogelijk te stimuleren;

- 17** *m.b.t. Duitsland:*
Dr. G. Huntemann zo mogelijk met raad en daad bij te staan in zijn geïsoleerde strijd voor kerkelijke reformatie van zijn gemeente in de Bremer Landeskirche;
- 18** *m. b. t. The Presbyterian Church of America (PCA):*
het contact met deze kerk voort te zetten;
- 19** *m.b.t. The Orthodox Presbyterian Church (OPC):*
het contact met deze kerk voort te zetten;
- 20** *m.b.t. The Christian Reformed Church:*
ten aanzien van de ontwikkelingen binnen deze kerk diligent te zijn;
- 21** *m.b.t. The Reformed Churches of New Zealand (RCNZ):*
a het contact met deze kerken voort te zetten resp. te heropenen;
b het verschil tussen deze kerken en **de OPCNZ** te bestuderen;
- 22** *m. b. t. The Orthodox Presbyterian Church of New Zealand (OPCNZ):*
a het contact met deze kerk voort te zetten resp. te heropenen;
b het verschil tussen deze kerk en de RCNZ te bestuderen;
- 23** *m.b.t. The Reformed Presbyterian Church of beland (RPCI):*
het contact met deze kerk voort te zetten;
- 24** *m.b.t. Brazilië:*
attent te zijn op eventuele nieuwe informatie aangaande de kerkelijke situatie in Brazilië en daartoe contact te onderhouden met de gereformeerde zendelingen in Brazilië;
- 25** *m. b. t. de ICRC:*
1 de Gereformeerde Kerken in Nederland door een deputatie, benoemd door de generale synode, te doen deelnemen aan de eerstkomende internationale conferentie, die Deo Volente zal worden gehouden te Edinburgh, Schotland, van 3 - 13 september 1985;
2 aan de eerstvolgende conferentie voor te stellen:
A in het'Reglement voor de internationale conferentie van Gereformeerde Kerken' op te nemen, dat bij de constituering van de samenkomsten de afgevaardigden door op te staan instemming met de grondslag betuigen;
B een studiegroep in te stellen met de volgende taken:
a de lidkerken informatie verschaffen inzake relevante zendingsliteratuur;
b de lidkerken informatie verschaffen over de bestaande opleidingen voor missionaire dienaren des Woórds en de mogelijkheden van eventuele coördinatie;
c de lidkerken dienen met het ontwerpen van een schriftuurlijk gefundeerde zendingswetenschap, eventueel door samenstelling van een inleiding;
C een raad van overleg in te stellen met de volgende taken:
a een inventarisatie opstellen van alle zendingsactiviteiten van de lidkerken, waarbij ook betrokken moet worden de wijze waarop lidkerken bezig zijn met de evangelieverbreiding onder de Joden;
b de lidkerken adviseren bij de keuze van zendingsterreinen;
c het aangeven van mogelijkheden tot coördinatie van barmhartigheidswerk (nevendiensten) op de zendingsterreinen van de lidkerken;
d onderzoek doen naar en aangeven van mogelijkheden tot uitwisseling van missionaire dienaren des Woords;

- D met betrekking tot de kosten van de conferentie zelf -
 - a deze te verdelen over de deelnemende kerken op basis van het aantal belijdende leden;
 - b 1 de reiskosten te laten dragen door de deelnemende kerken;
 - 2 voor die deelnemende kerken die deze kosten niet zouden kunnen dragen een fonds te vormen, waarin wordt bijgedragen op basis van het aantal belijdende leden van de lidkerken;

- E op de conferentie mee te delen dat de Gereformeerde Kerken in Nederland aan de naam Gereformeerde Internationale Conferentie (Reformed International Conference) de voorkeur geven boven de huidige naam;

- 3 de eerstkomende generale synode te adviseren over zaken die kunnen dienen op de dan volgende samenkomst van de ICRC;

26 *m.b.t. de vormen en regels voor kerkelijke relaties:*

- I 1 de gehele materie van het functioneren van de vormen van de kerkelijke relaties en de daarvoor geldende regels in studie te nemen en
 - a hierbij als uitgangspunt te nemen wat de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 overwogen heeft in de onderhavige materie, zoals vermeld is in haar Acta art. 139 sub *overwegende a - f*;
 - b daarin te betrekken de moeiten, die deputaten aanleiding hebben gegeven tot het doen van hun voorstel in dezen, zoals die omschreven zijn in hun rapport aan deze generale synode, in het bijzonder de zaak van de 'dubbele correspondentie';
 - c daarbij zo nodig en zo mogelijk te komen tot herformulering van de namen voor de vormen van kerkelijk contact en de daarvoor geldende regels;
 - d omtrent deze materie overleg te plegen met de (deputaten van de) kerken, waarmee relaties worden onderhouden, in het bijzonder (van) die kerken, die zich inzake deze materie tot deze synode gewend hebben;
 - e op de volgende generale synode te komen met eventuele voorstellen in deze materie;

- 2 toe te staan vanuit het uitgangspunt, genoemd sub 1 a van dit besluit, tot de volgende generale synode de nu geldende regels voor kerkelijk contact soepel toe te passen;

- II voorts aan de buitenlandse, niet-engelstalige kerken, waarmee relaties worden onderhouden, te verzoeken ten dienste van een goede kerkelijke relatie een besluit te nemen van soortgelijke strekking als het besluit dat genomen is door deze generale synode, vermeld in haar Acta, art. 85, *Besluit 2*.

- III Tevens ontvangen de deputaten de volgende **Machtigingen**:
 - 1 zich van doeltreffende taalkundige en administratieve medewerking buiten de kring van predikanten in actieve dienst te verzekeren, in het bijzonder ten dienste van hun secretaris(sen);
 - 2 de uitgave van Lux Mundi voort te zetten, waarbij zij:
 - a de vrijheid hebben de uitgavefrequentie te verhogen;
 - b een bedrag van f 17.500,- per jaar niet mogen overschrijden;
 - c er zorg voor dienen te dragen dat inhoud en vormgeving van het blad met elkaar in evenwicht zijn;
 - d een brede verspreiding onder de buitenlandse contacten dienen te bevorderen;
 - 3 a de belangrijkste artikelen uit de Acta van de synoden in het Engels te laten vertalen en die afzonderlijk uit te geven;

- b een engelse vertaling van de kerkorde van De Gereformeerde Kerken in Nederland te laten maken en uitgeven.
- IV Deputaten dienen van al hun handelingen rapport uit te brengen aan de eerstvolgende generale synode, en dit rapport ook toe te zenden aan de kerken. Dit rapport dient uiterlijk een halfjaar vóór de aanvang van genoemde synode te verschijnen.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen, nadat een amendement van ds. T.O.G.M. Bosma t.a.v. I 6 is overgenomen.

De praeses merkt na de stemming op dat commissie II de eerste is die kan zeggen dat haar werk afgerond is. Hij wenst haar daarmee geluk.

Hij wenst voorts het nieuw benoemde deputaatschap wijsheid toe om met de kerken wegen te vinden tot intensivering van het kerkelijk en broederlijk contact.

Hoofdstuk VII Inzake DE HOGE OVERHEID

Artikel 113

15.05.84

Rapport deputaten Hoge Overheid (agenda VII 1)

Voorstel . commissie V

Rapporteur . J. Hensen

Materiaal:

rapport van de deputaten voor de Correspondentie met de Hoge Overheid.

Besluit.

- 1 deputaten te dechargeren onder dank voor hun arbeid met name wat hun schrijven betreft aan de minister van C.R.M. inzake het voorontwerp van een Wet gelijke behandeling;
- 2 opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht
 - a te handelen volgens dezelfde Instructie en verdere opdrachten, die door de Generale Synode van Arnhem 1981 in artikel 149 onder besluit 2, 3a en 4 werden vastgesteld.
 - b van hun arbeid rapport uit te brengen aan de eerstvolgende generale synode;
 - c hun rapport uiterlijk drie maanden voor het begin van de volgende generale synode aan de kerken toe te zenden.

Dit besluit wordt met algemene stemmen genomen. De praeses wijst er nog op dat bij telefonisch contact bleek dat geen van de deputaten in staat was de zitting bij te wonen. Hij spreekt de wens en bede uit dat de kerken onder het schild van de overheid zo mogen leven dat God tot zijn eer komt, opdat er eer in onzen lande wone.

Artikel 114

18.05.84

Afkoopregeling door de Overheid (agenda VII 2)

Rapport. Commissie V

Rapporteur . T.J. Keegstra

Materiaal:

rapport van de deputaten voor de afkoopregeling met de overheid.

Besluit.

- a de door de Generale Synode van Arnhem 1981 genomen beleidsbeslissing als kerkelijke beslissing te aanvaarden;
- b de deputaten te dechargeren onder hartelijke dank voor de volgehouden pogingen om tot de S.LB.A. toegelaten te worden;
- c nieuwe deputaten te benoemen met de opdracht:
 - 1 uit hun midden een vertegenwoordiger te kiezen, die als lid van het algemeen bestuur van de S.LB.A. zal kunnen fungeren, en die regelmatig van zijn werkzaamheden rapporteert aan zijn mededeputaten;
 - 2 eveneens uit hun midden een vertegenwoordiger met zijn secundus te kiezen, die in de vergadering van 'contactpersonen' hen vertegenwoordigt bij de administratieve uitvoering en bij de verdeling van het door de Overheid uitbetaalde bedrag, en die hun daarover rapport uitbrengt;
 - 3 de opgaven te (doen) verzorgen inzake persoonsgegevens en diensttijden van de ambtsdragers, zoals die voor de verdeling van de gelden door de S.LB.A. noodzakelijk worden geacht;
 - 4 een penningmeester/boekhouder aan te wijzen en voor hem een instructie op te stellen;
 - 5 het financieel beheer, alsook de boeken en bescheiden van de boekhouder/penningmeester te doen controleren door een register-accountant;
 - 6 na te gaan of onder respectering van de stipulaties door de overheid gesteld in de tekst van de wet (met haar bijlage) een verdeling van de gelden moet plaatsvinden onder de kerken dan wel onder de instanties bij wie kerken zich hebben aangesloten;
 - 7 hun werkzaamheden te verrichten in overleg met de deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid;
 - 8 in situaties waarin deze instructie niet voorziet, in samenwerking met de onder 7 genoemde deputaten te besluiten;
 - 9 van hun werkzaamheden verslag uit te brengen aan de kerken, drie maanden voor de eerstkomende Generale Synode.

Gronden:

- 1 Nu deze generale synode de bezwaren tegen de beleidsbeslissing van de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acta art. 170) op donderdag 10 mei 1984 heeft afgewezen (Acta art. 118), kan zij in dit besluit die beleidsbeslissing als kerkelijke beslissing aanvaarden.
- 2 Als gevolg van de nadere gegevens dient de Instructie voor deputaten met de punten 2 en 3 te worden uitgebreid.
- 3 Omdat de kerken zelf verantwoordelijk zijn voor de emeritering van haar dienaren moet worden overwogen, of niet binnen de stipulaties door de overheid gesteld in de tekst van de wet (met haar bijlagen) de uit te keren gelden onder haar verdeeld kunnen worden. Bij een verdeling onder andere instanties zullen ook de kerken die de emeritaatsvoorziening in 'eigen beheer' hielden en het pensioenfonds van de Theologische Hogeschool niet vergeten mogen worden.

In de bespreking van het voorstel van de commissie vraagt de adviseur, prof. J. Kamphuis, met nadruk aandacht voor één punt daar het gaat om een bedrag van miljoenen in de sfeer van pensioenregelingen, moet alles geheel controleerbaar zijn, zoals de wet nadrukkelijk eist.

Hij stelt voor een clause aan besluit c 6 en grond 3 toe te voegen, die door de commissie wordt overgenomen.

Het besluit wordt genomen met algemene stemmen.

Hoofdstuk VIII SYNODALIA

Artikel 115

Buiten stemming blijven van synodeleden (agenda VIII t)

26.04.84

Materiaal

br. C.D. Goudappel te Delft verzoekt de synode in overweging te nemen, synodeleden die tevens lid zijn van een synodaal deputaatschap, mee te laten stemmen in zaken hun deputaatschap betreffende, voorzover die voorstellen betrekking hebben op toekomstig beleid. Het moderamen stelt voor deze suggestie van br. Goudappel niet over te nemen.

Gronden:

- 1 Besluitdelen, die handelen over te voeren beleid, worden in veel gevallen mee bepaald door het oordeel van de synode over gevoerd beleid. Bij stemmingen gaat het er juist om dat leden, die in de zaak die aan de orde is hun beleidsinbreng hebben gehad, in de stemming niet eventueel de doorslag zullen geven.
- 2 In gevallen waarin de zakelijke verwevenheid geheel afwezig zou blijken, zal de synode altijd incidenteel een besluit kunnen nemen over het al dan niet buiten stemming blijven van leden, die in het hierboven bedoelde geval verkeren.

De synode besluit overeenkomstig het voorstel van het moderamen.

Artikel 116

26.04.84

Wijziging en aanvulling huishoudelijke regeling (agenda VIII g)

Materiaal:

brief van de kerk te Heemse met voorstellen tot wijziging en aanvulling van bepalingen in hoofdstuk I van de Huishoudelijke Regeling voor Generale Synoden.

Besluit:

- 1 noot 2 te verplaatsen van I, 5 naar I, 2;
- 2 aan I, 6 onder a toe te voegen 'alsmede aan deputaten voor de Betrekkingen met Buitenlandse Kerken, ter kennisgeving aan de kerken';
- 3 in I, 5 de naamdeputaten voor de correspondentie met de buitenlandse kerken' te vervangen door 'deputaten voor de Betrekkingen met Buitenlandse Kerken' (BBK).

Gronden:

- ad 1 De wijziging is zinvol, omdat ze aansluit bij art. 41 K.O., waarin wordt voorgeschreven dat de particuliere synode in haar vergadering datum en plaats van de volgende vergadering vaststelt.
- ad 2 De aanvulling is in het belang van goede betrekkingen met buitenlandse kerken.
- ad 3 De wijziging is in overeenstemming met het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 om de naam van het bedoelde deputaatschap te wijzigen (Acta IV art. 145).

Dit besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 117

10.05.84

Bezwaren tegen art. 163 Acta G.S. Arnhem 1981 (benoeming deputaten bijbelvertaling)
(agenda VIII b 1, 3-13, 15)

Voorstel : commissie III

Rapporteur :.. Schelling

Materiaal:

- 1 brieven van de Particuliere Synode van Friesland 1983, de Classis Hoogvliet dal. 8 december 1983 en de Gereformeerde Kerken te Harderwijk, Blija-Holwerd, AssenNoord, Zaamslag, 's Gravenhage-West, Hoogvliet Spijkenisse, Rozenburg en Zeist, waarin (al of niet per

- adhesiebetuiging) op grond van art. 30 K.O. ongerustheid wordt uitgesproken over of min of meer ernstig bezwaar wordt uitgebracht tegen het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 tot benoeming van deputaten ter zake van de Bijbelvertaling (Acta art. 163);
- 2 brieven van de Gereformeerde Kerken te Winschoten en Enschede-Zuid, waarin gesteld wordt, dat het betreffende deputatenrapport op grond van bovengenoemde bezwaren niet in behandeling moet worden genomen, maar hoogstens aan nieuw te benoemen deputaten ter hand gesteld kan worden;
 - 3 brief van de Gereformeerde Kerk te Monster, waarin de uitspraak wordt gevraagd, dat het slechts in de weg van art. 30 K.O. tot een nieuw deputaatschap mag komen.

Besluit.

de bezwaren af te wijzen.

Gronden:

- 1 De adressanten hanteren art. 30 K.O. op louter formele wijze en brengen onvoldoende in rekening, dat afwijking van deze regels geboden kan zijn, indien het profijt van de kerk dat eist, mits de uitzonderlijke afwijking van de geldende regel behoorlijk wordt geargumenteed. Is dat laatste het geval, dan is daarmee het geval van precedentwerking tevens bezworen.
- 2 De generale synode heeft in haar besluit de afwijking van art. 30 K.O. erkend. Tevens heeft zij de dringende noodzaak tot instelling van het bedoelde deputaatschap aangetoond. Zij heeft terecht gewezen op de ontwikkelingen inzake de bijbelvertaling en daarbij voor bredere argumentatie bovendien verwezen naar het in de Acta opgenomen commissierapport. Tenslotte heeft zij ook de opdracht voor deputaten zodanig beperkt gehouden, dat de kerken op geen enkele wijze voor onaanvaardbare consequenties werden geplaatst.
- 3 Op deze wijze heeft de synode duidelijk laten blijken, dat zij zich conform art. 84 K.O. erop heeft toegelegd de bepalingen van de kerkorde na te leven.

Het besluit wordt zonder discussie met algemene stemmen genomen. Drie leden die op de synode van Arnhem als afgevaardigden aanwezig waren blijven buiten stemming.

Artikel 118

10.05.84

Bezwaren tegen art. 170 Acta GS. Arnhem 1981 (benoeming deputaten Afkoopregeling Overheid) (agenda VIII b 1, 2, 7)

Voorstel : commissie III

Rapporteur : P. Schelling

Materiaal:

- 1 brieven van de Gereformeerde Kerken te Harderwijk en 's Gravenhage-West, waarin zij afkeuring resp. verontrusting uitspreken over het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 tot benoeming van deputaten inzake de Afkoopregeling door de Overheid (Acta art. 170);
- 2 brief van de Gereformeerde Kerk te Amersfoort Centrum, waarin zij mededeelt geen bezwaar te hebben tegen de handelwijze van de Generale Synode van Arnhem 1981 inzake de Stichting Interkerkelijke Belangenbehartiging Afkoop (SIBA).

Besluit:

de bezwaren af te wijzen.

Gronden:

- 1 De bezwaarders hanteren art. 30 K.O. op louter formele wijze en brengen ten onrechte niet in rekening, dat op deze wijze het profijt van de kerk ernstig geschaad en de kerken in hun rechten gekort zouden zijn.
- 2 Gegeven de data waarop deze zaak aan de orde kwam resp. een besluit van de kerken vereiste, was ordelijke inachtneming van de kerkelijke weg ten enenmale onmogelijk. Anderzijds was in de zaak zelf voldoende duidelijk de noodzaak tot behandeling gegeven. Bovendien heeft de synode onder uitdrukkelijk en afzonderlijk beroep op de kerken in haar besluit haar onmacht in dezen verantwoord.
- 3 Op deze wijze heeft de synode duidelijk laten blijken, dat zij zich conform art. 84 K.O. erop heeft toegelegd de bepalingen van de kerkorde na te leven.

Dit besluit wordt zonder discussie met algemene stemmen genomen, waarbij drie leden die naar de synode van Arnhem afgevaardigd waren buiten stemming blijven.

Artikel 119

10.05.84

Bezwaren tegen art. 170A Acta G.S. Arnhem 1981 (benoeming deputaten Documentatie Vrijmaking)
(agenda VIII b 1, 7, 14)

Voorstel : commissie III

Rapporteur : P. Schelling

Materiaal:

- 1 brieven van de Gereformeerde Kerken te Harderwijk en 's Gravenhage-West, waarin zij op grond van art. 30 K.O. afkeuring resp. verontrusting uitspreken over het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 tot benoeming van deputaten voor de documentatie van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken rond en na de vrijmaking (Acta art. 170A);
- 2 brief van de Gereformeerde Kerk te Enschede-Zuid, waarin zij opmerkt, dat genoemd besluit in strijd is met art. 30 K.O., en de synode voorstelt het deputatenrapport niet in behandeling te nemen, maar het werkresultaat in handen te stellen van nieuw te benoemen deputaten.

Besluit I.

de bezwaren toe te stemmen.

Gronden:

- 1 De synode noemt wel als grond I voor haar besluit, dat reeds op de Generale Synode van Groningen 1946 de wenselijkheid van materiaalverzameling voor de geschiedschrijving van de kerken ter sprake kwam. Maar zij gaat ten onrechte eraan voorbij, dat deze synode een voorstel tot benoeming van een generale deputaat verwierp (Acta art 212).
- 2 De synode heeft niet aangetoond, dat voor deze, op zichzelf zeer wenselijke zaak, onverwijld en met volledige negatie van de regel van art. 30 K.O. een deputaatschap moest worden benoemd.

Besluit II.

het rapport van de deputaten wel in behandeling te nemen.

Grond:

Hoewel de deputaten ten onrechte werden benoemd, valt niet te ontkennen, dat hun rapport, gegeven hun opdracht, wettig ter tafel ligt na ook reeds aan de kerken te zijn toegezonden. Geen van de kerken heeft ook tegen hun handelingen gedurende de afgelopen periode bezwaar ingebracht.

De afgevaardigden naar de synode van Arnhem 1981 blijven buiten stemming (3).
Het besluit wordt zonder discussie met algemene stemmen genomen.

Artikel 120

11.05.84

Bezwaar van de kerk te Helpman tegen de handelwijze van de deputaten ter voorbereiding van de e.k. generale synode (agenda VIII E)

Voorstel : commissie V

Rapporteur : M.H. Sliggers

Materiaal:

brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Helpman, waarin hij de synode verzoekt uit te spreken dat de brief van de deputaten aan de kerken dal. april 1983 niet had behoren uit te gaan.

Argumenten:

- 1 De deputaten hebben in geen van de drie onderdelen van hun instructie, omschreven in de Huishoudelijke Regeling voor de Generale Synoden onder IX, de bevoegdheid verkregen zich rechtstreeks tot de kerken te wenden met speciale verzoeken.
- 2 De inhoud van de brief is onvolledig, omdat slechts geattendeerd wordt op de rapporten van de deputaatschappen voor de bestudering van de Dordtse Leerregels, enkele liturgische formulieren, de berijmde psalmen, de gezangen.
- 3 De brief is overbodig omdat de onderscheiden deputaatschappen zelf wel de aandacht van de kerken voor hun rapporten zullen en kunnen vragen.

Besluit.

aan het verzoek van de raad van de Gereformeerde Kerk te Helpman niet te voldoen.

Gronden:

- 1 De deputaten hebben met hun verzoek aan de kerken in hun brief dal. april 1983 de samenroepende kerk te Heemse een dienst willen bewijzen om te komen tot een tijdige agendering van de synodale werkzaamheden.
Een tijdige agendering is van groot belang voor een goede en snelle start van de synodearbeid. De handelwijze van de deputaten met hun brief van april 1983 is niet in strijd met de instructie, zoals omschreven in de Huishoudelijke Regeling voor Generale Synoden onder IX.
- 2 De deputaten hebben blijkens de zinsnede: '. . . (met name de Dordtse Leerregels, enkele liturgische formulieren, de berijmde psalmen, de gezangen)...' niet bedoeld een volledige lijst van te verwachten deputatenrapporten te geven, maar alleen willen attenderen op enkele veel tijd vragende rapporten.
- 3 Omdat de deputaten met hun verzoek aan de kerken de voorbereiding van de e. k. generale synode hebben willen dienen, kan dit verzoek niet overbodig genoemd worden met een verwijzing naar de aandacht die de onderscheiden deputaatschappen zelf van de kerken voor hun rapporten vragen.

Dit besluit wordt genomen met algemene stemmen, waarbij ds. C.J. Smelik als deputaat buiten stemming blijft.

Artikel 121

11.05.84

Rapport van deputaten ter voorbereiding van de e.k. generale synode (agenda VIII i)

Voorstel : commissie V

Rapporteur : M.H. Sliggers

Materiaal: rapport van de deputaten ter voorbereiding van de e.k. generale synode.

Besluit:

de deputaten te dechargeren van hun opdracht, onder hartelijke dank en erkentelijkheid voor hun snel en zorgvuldig uitgevoerde werkzaamheden.

Terwijl ds. C.J. Smelik als deputaat buiten stemming blijft, wordt dit besluit genomen met algemene stemmen.

Artikel 122

16.05.84

Rapport deputaatschap Bijbelvertaling (agenda VIII a 1-4, 6-12)

Voorstel . commissie V

Rapporteur . M.H. Sliggers

Materiaal:

- 1 rapport van het Deputaatschap voor de zaken van de Bijbelvertaling, dal. 15-61983 (hetzelfde rapport in gedrukte vorm, Haarlem 1983);
- 2 brief van de Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn waarin hij (zonder zich uit te spreken over de wettigheid van het deputaatschap) adhesie betuigt aan de voorstellen van deputaten ten aanzien van het verlenen van decharge en het benoemen van nieuwe deputaten;
- 3 brieven van de Particuliere Synoden van Drenthe, Gelderland en Zuid-Holland, van de Classes Assen en Zutphen en van de Kerken te Arnhem, Lelystad en Den Ham die alle op soortgelijke manier instemmen met de voorstellen van deputaten en om de benoeming van nieuwe deputaten vragen.

Besluit:

- 1 aan deputaten decharge te verlenen onder dank voor de door hen verrichte werkzaamheden;
- 3 opnieuw deputaten te benoemen en aan hen de volgende opdracht te geven:
 - a bij Bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van Bijbelvertalingen in ons land, zich te blijven presenteren als adres waaraan men desgewenst informatie over het onderwerp 'Bijbelvertaling' kan toezenden;
 - b te functioneren als 'waarnemersdeputaatschap' dat de ontwikkelingen op het gebied van de Bijbelvertaling nauwlettend blijft volgen om zo de kerken en haar synode tijdig te kunnen informeren en adviseren inzake huidige en te verwachten ontwikkelingen op het gebied van de Bijbelvertaling in Nederland;
 - c een rapport over hun arbeid een halfjaar voor het begin van de eerstkomende generale synode aan de kerken toe te zenden.

Grond:

Nu de bezwaren tegen de instelling van dit deputaatschap afgewezen zijn, kan tot het benoemen van nieuwe deputaten worden overgegaan.
De ingekomen brieven van kerken en kerkelijke vergaderingen onderstrepen de wenselijkheid daarvan.

Tijdens de bespreking worden amendementen ingediend door br. D. Dreschler en ds. P. Schelling. Het eerste vindt geen steun, het tweede wordt door de commissie overgenomen. Als deputaat geeft ds. H.R. van de Kamp enige toelichting. Met algemene stemmen wordt het besluit genomen, waarbij de deputaat buiten stemming blijft.

Artikel 123**16.05.84***Bezwaar tegen voortzetting deputaatschap Bijbelvertaling (van br. J. Luijendijk) (agenda VIII a 5)*

Voorstel : commissie V

Rapporteur : M. H. Sliggers

Materiaal:

brief van br. J. Luijendijk te De Lier waarin hij bedenkingen uit tegen de voortzetting van het deputaatschap Bijbelvertaling en voorstelt in samenwerking met de Gereformeerde Bijbelstichting "de Bijbel onder ons volk te brengen zoals de vaderen hem voor ons hebben opgelegd en zoals hij door de geslachten heen is bewaard".

Besluit:

aan het verzoek van deze broeder niet te voldoen.

Grond:

In de brief wordt de noodzaak van een 'terugkeer' van de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap uitsluitend naar de Statenvertaling niet aangetoond.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 124**21.06.84***Bezwaren tegen het besluit van de Generale Synode van Arnhem, Handelingen artikel 21, inzake het opnemen van een besluit inzake gravamina (agenda VIII c 4, 5, 8)*

Voorstel : commissie V

Rapporteur : T.J. Keegstra

Materiaal

- 1 brief van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Monster met het verzoek "het besluit, zoals dit in art. 21 der Handelingen van de besloten zitting der G.S Arnhem 1981 is vastgelegd, terug te nemen en als voorheen alle besluiten der G. S., óók m. b. t. gravamina, ter kennis te brengen aan àlle kerken, door opname van alle besluiten in de Acta of de Handelingen";
argumenten:
 - 1 het besluit belemmert de kerken in haar toetsingsrecht;
 - 2 het besluit is een regelrechte miskenning van het toetsingsrecht;
 - 3 door dit besluit vindt "een stuk bevoogding van de kerken plaats";
 - 4 het besluit opent de weg naar willekeur;
- 2 brief van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te 's-Gravenhage-West, waarin deze raad aan het onder 1 genoemde verzoek adhesie betuigt;
- 3 brief van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Enschede-Zuid met verzoek tot revisie van hetzelfde besluit

Gronden:

- 1 de kerken zijn mede-verantwoordelijk voor de besluiten van haar afgevaardigden;
- 2 de kerken hebben de grenswacht te betrekken bij de op de meerdere vergaderingen genomen besluiten;

- 3 de kerken hebben het toetsingsrecht, ook wanneer zij zelf niet bij de uitvoering zijn betrokken. Onder meer moet getoetst kunnen worden of gehandeld is naar de norm van de Heilige Schrift en de confessie;
 - 4 het grondrecht van de toetsing is mee in het belang van de direkt betrokkenen;
 - 5 wat vertrouwelijk is meegedeeld, moet vertrouwelijk worden behandeld;
- 4 het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981, Handelingen artikel 21:
- 1 de generale synode zal in elk afzonderlijk geval beoordelen of een besluit inzake een gravamen in zijn geheel wordt opgenomen in de Acta of de Handelingen; daarbij zal beslissend zijn of de kerkeraden in het algemeen geroepen en in staat zijn het genomen besluit te beoordelen;
 - 2 indien een besluit niet wordt opgenomen in de Acta of de Handelingen zal het, naast toezending aan de betrokkene, worden opgenomen in het archief.

Besluit.

- 1 het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981, Handelingen artikel 21, in zoverre te wijzigen dat de mogelijkheid van het niet opnemen van een besluit in de Acta of de Handelingen wordt weggenomen;
- 2 het besluit als volgt te formuleren:
 - 1 Wanneer naar aanleiding van een gravamen in zaken die betrekking hebben op de eigen situatie van één of meer personen of van één enkele kerk- zaken van particuliere aard - een besluit wordt genomen, zal de generale synode in elk geval afzonderlijk beoordelen, of dit besluit in zijn geheel dan wel verkort in de Acta of de Handelingen moet worden opgenomen;
 - 2 indien een besluit verkort wordt opgenomen in de Acta of in de Handelingen zal het volledige besluit toegezonden worden aan de betrokkenen en opgenomen in het archief.

Gronden:

- 1 Naar de regel van artikel 31 K. 0. vormen niet de kerkeraden binnen het ressort van de meerdere vergadering de appèl-instantie, maar de meerdere vergadering zelf is als appèl-instantie aangewezen. De afgevaardigden naar die vergadering hebben opdracht en volmacht om "hof van appèl" te zijn.
- 2 Aan appellanten is toe te stemmen dat het niet opnemen van besluiten in de Acta en of de Handelingen der kerken verhindert te voldoen aan haar roeping te toetsen, of in de rechtsgang naar de normen van de Schrift en de kerkorde gehandeld is.
- 3 Zaken van particuliere aard die in de weg van appèl op de generale synode tot beslissing gekomen zijn, behoeven als zodanig geen beoordeling door alle kerken of haar leden. Alleen als men op enigerlei wijze tot de uitvoering van de beslissing geroepen is, treedt de mogelijkheid van het "tenzij" van artikel 31 K. 0. op.
- 4 Bij besluiten in zaken van particuliere aard is terughoudendheid in acht te nemen. Deze eis tot terughoudendheid heeft niet te maken met bevoogding of willekeur, maar beschermt de kerken tegen overschrijding van de grenzen van wat haar toekomt. De terughoudendheid is bovendien vereist in verband met de bescherming van de eer en de goede naam van appellanten en andere betrokkenen overeenkomstig het 9e gebod, waaraan ook kerkelijke vergaderingen gebonden zijn. Vroegere synoden hebben eveneens deze terughoudendheid betracht. (Vgl. o.a. Middelburg 1896, art 94; Arnhem 1902, art. 175)

Het besluit wordt genomen met algemene stemmen. Buiten stemming blijven drie afgevaardigden die op de Synode van Arnhem 1981 aanwezig waren.

In twee ronden wordt over de voorgestelde besluit-tekst gesproken. Er wordt op gewezen dat het om een belangrijk besluit gaat, ook voor de toekomst. Gevraagd wordt: hoe wordt dit in de toekomst gerealiseerd?

De bedoeling is dat besluit voor besluit bekeken wordt, hetzij door het moderamen, hetzij door een commissie. Er worden door de commissie nog enkele redactiewijzigingen aangebracht

De praeses dankt commissie V hartelijk voor haar werk. Er is heel wat denkwerk verzet om tot een verfijnde en zorgvuldige redactie te komen. Hij is de rapporteur dankbaar dat deze zo nauwkeurig heeft kunnen formuleren.

De praeses spreekt de wens uit dat dit besluit dienstbaar mag zijn aan een goede rechtsgang binnen de kerken.

Artikel 125

21.06.84

Opneming van het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981, Handelingen 21 (inzake gravamina), in de Acta (agenda VIII c 6)

Voorstel : commissie V

Rapporteur : T.J. Keegstra

Materiaal

brief van de Particuliere Synode van Friesland 1984 met het verzoek "het besluit van uw voorgangster vermeld in de Handelingen art. 21 alsnog door opneming in de Acta in het openbaar te brengen".

Besluit.

dit verzoek als afgehandeld te beschouwen.

Grond:

Door het besluit omtrent de ingebrachte bezwaren tegen genoemd besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 is impliciet aan het verzoek van deze particuliere synode voldaan.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen, waarbij drie afgevaardigden naar de Generale Synode van Arnhem 1981 buiten stemming blijven.

Artikel 126

18.09.84

Rapport deputaten Documentatie Vrijmaking (agenda VIII d 4, 6)

Voorstel . moderamen

Rapporteur . O.J. Douma

Materiaal

rapport van de deputaten voor de Documentatie van de Vrijmaking, benevens een aanvullend rapport gedateerd 10 mei 1984. Uit de rapportage blijkt, dat deputaten zoveel mogelijk hebben voldaan aan de opdracht hun verstrekt door de Generale Synode te Arnhem 1981 (Acts art. 170A) "een begin te maken met het verzamelen van wat voor de geschiedenis van de gereformeerde kerken van belang moet worden geacht"; wat de tweede opdracht betreft, n.l. "een concept instructie op te stellen en deze aan de volgende generale synode ter vaststelling aan te bieden", melden deputaten dat ze hierin niet geslaagd zijn, aangezien ze van mening waren "dat de fase waarin het werk momenteel verkeert de opstelling van zo'n concept instructie nog niet toelaat".

Besluit.

- 1 de arbeid van de deputaten onder dankzegging goed te keuren;
- 2 nieuwe deputaten te benoemen met de volgende opdrachten:
 - a de aangevangen verzameling van wat voor de geschiedenis van de Vrijmaking van belang moet worden geacht voort te zetten;
 - b de plaatselijke kerken dienen met voorlichting inzake archiefbeheer en inventarisatie van haar archieven, opdat t.z.t. ook de periode vóór en na de Vrijmaking eventueel bij de arbeid van deputaten kan worden betrokken;
 - c te blijven streven naar een definitief onderkomen voor het beschikbaar gestelde documentatiemateriaal, zo mogelijk op een plaats die gemakkelijk toegankelijk is vanuit de Theologische Hogeschool;
 - d een concept instructie op te stellen en deze aan de eerstkomende generale synode ter vaststelling aan te bieden.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 127

05.10.84

Generaal-synodaal archief (agenda VIII d 1, 2, 3, 7, 8)

Voorstel . moderamen

Rapporteur . S.S. Crossen

Materiaal

- I** rapport van de archief-bewarende kerk te Groningen-West; daaruit blijkt:
- 1 a de bescheiden van de Generale Synode te Arnhem 1981 zijn in goedgeorde overgedragen, deels op 2 december 1981 en het resterende op 6 februari 1982;
 - b uitlening uit het archief vond negen maal plaats terwijl tweemaal een fotocopie van een stuk werd toegestaan;
 - c aangekocht werden onder meer acta G.O.S., acta Generale Synoden van de Gereformeerde Kerken synodaal, acta Generale Synoden van de Christelijke Gereformeerde Kerken en de uitgave van de acta van de Kruisgemeenten;
 - d het archief van deputaten B.B.K. zal een plaats krijgen in het generaalsynodaal archief nadat de tegenwoordige secretaris van deputaten alles heeft doorgenomen;
 - 2 van de kosten-nota, door de archief-bewarende kerk ingediend, zijn de voornaamste posten: 168 werkuren tot een bedrag van fl 2.520,-; aankopen f 1.394,55 en vergoeding van gebruik van de kluis f 1.500,-;
 - 3 de kerkeraad zou graag zien dat de vergoeding voor het gebruik van de kluis wordt verhoogd van f 500,- per jaar tot f 700,-;
- II** rapport van de archief-controlerende kerk van Groningen-Noord; bij controle van het archief is gebleken dat de berging niets te wensen overlaat, dat voorts het archief goed geordend en gemakkelijk toegankelijk is en dat ook de uitlening goed geregeld is;
- III** rapport met betrekking tot bijzondere opdrachten door de Generale Synode te Arnhem 1981 (acta art. 157, besluit 4 a en b), gegeven aan de archief bewarende kerk; deze opdrachten hadden betrekking op:
- a de wijze waarop 'de inhoud van het archief bredere bekendheid kan verkrijgen en derhalve meer benut worden';
 - b de mogelijkheid 'om te komen tot het opzetten en opbouwen van een documentatie';
- IV** schrijven van de Commissie tot Registratie van de Protestantse kerkelijke en semi-kerkelijke Archieven;
de Commissie vraagt een deputaatschap in te stellen, belast met het desgevraagd verstrekken van adviezen met betrekking tot archieven.
'Als logisch gevolg zou een vertegenwoordiger van zo'n deputaatschap als lid kunnen toetreden tot de C.P.A';

- V** een brief van br. C.D. Goudappel te Delft;
hij deelt mee sinds 1980 op uitnodiging van de onder IV genoemde Commissie haar vergaderingen te hebben bijgewoond als waarnemer, de zaak waar de Commissie om vraagt wordt door hem aanbevolen.

Besluit.

- I**
- 1 de archief-bewarende kerk te dechargeren met betrekking tot haar beleid over de jaren 1981-1983;
 - 2 de door deze kerk gedeclareerde onkosten ten bedrage van f5.710,40 te voldoen;
 - 3 aan haar verzoek om voortaan een jaarlijkse vergoeding van f700,- te mogen ontvangen voor het gebruik van de kluis te voldoen;
 - 4 de haar door de Generale Synode van Arnhem 1981 verstrekte instructie (acta art. 157, besluit 3 1-III) te handhaven;
 - 5 de archief-controlerende kerk op te dragen het archief te controleren met inachtneming van de instructie gegeven aan de archief-bewarende kerk en van haar arbeid rapport uit te brengen aan de eerstvolgende generale synode.
- II** een drietal deputaten te benoemen die tot opdracht hebben:
- 1 met inachtneming van het rapport onder Materiaal III genoemd:
 - a na te gaan of de door deze commissie bedoelde werkwijze voldoende tegemoet komt aan de doelstelling van de Generale Synode van Arnhem 1981;
 - b uit te werken hoe de doelstelling van de Generale Synode van Arnhem 1981 optimaal zou kunnen worden geëffectueerd;
 - c een schatting te maken van de kosten, die een dergelijke effectuering met zich mee zou brengen;
 - 2 met betrekking tot de Commissie tot Registratie van de Protestantse kerkelijke en semi-kerkelijke Archieven:
 - a na te gaan hoe de C.P.A. werkt;
 - b of lidmaatschap een wenselijke zaak is;
 - c zich door één van haar leden als waarnemer te laten vertegenwoordigen op de vergaderingen van de C.P.A.

Gronden ad **II**:

- 1 De commissie uit de kerk van Groningen-West heeft een waardevolle aanzet gegeven tot beantwoording van vragen ten aanzien van de opdracht, haar gegeven, maar concrete uitwerking stelt voor nieuwe vragen, zoals de commissie zelf heeft aangewezen.
- 2 De zaak van deelname aan de C.P.A. is waard nader onderzocht te worden, gezien het belang van een goede zorg voor kerkelijke archieven.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen. Oud. B. Kamps blijft buiten stemming.

De praeses zegt hem dank voor het werk van de afgelopen driejaar. Hij heeft dit mogen doen in opdracht van de kerk van Groningen-West en zo in het belang van alle kerken in Nederland.

Artikel 128

11.10.84

Aanvulling huishoudelijke regeling

Voorstel : financiële controle-commissie

Rapporteur : D. Dreschler

Materiaal . instructie 'Financieel beleid'

Besluit:

de volgende wijzigingen en aanvullingen aan te brengen in de 'Huishoudelijke regeling voor Generale Synoden':

- 1 de redactie van Hoofdstuk IV ad 3 uit te breiden als volgt, met verwijdering van de punt-komma achter het woord 'quaestor' (aan het einde van de vierde regel) de zin vervolgen met:

(en diens plaatsvervanger), een financiële controle-commissie en een begrotingscommissie. De samenstelling van deze commissies en de werkwijze zowel van de commissies als van de quaestor, zijn nader omschreven in de instructie 'Financieel beleid', welke instructie als bijlage is opgenomen in de Acta van de Generale Synode van Heemse 1984/1985;

- 2 de redactie van Hoofdstuk VIII ad 2 f inclusief het bepaalde in noot 6 (1 t/m 5) te vervangen door:

terzake van de te maken onkosten en de verantwoording daarvan zich gedragen naar de regels zoals die zijn vastgesteld in de instructie 'Financieel beleid', welke instructie als bijlage is opgenomen in de Acta van de Generale Synode van Heemse 1984/1985.

- 3 de redactie van Hoofdstuk VIII ad 2 g door te halen als overbodig nu de tekst van 2 f is aangepast.

Gronden:

- 1 De door vroegere generale synoden uitgesproken wenselijkheid de werkzaamheden van de quaestor synodi nader te omschrijven, waartoe de Generale Synode van AmersfoortWest 1966/1967, acta art. 273, een bescheiden aanzet heeft gegeven, verdient nadere uitwerking.
- 2 Met het toenemende bedrag aan kosten dat met het werk van generale synoden is gemoeid, groeit de noodzaak van begroting en begeleiding.
- 3 De grotere verantwoordelijkheid en de toegenomen werkzaamheden van de quaestor maken een beschrijving van die werkzaamheden en een instructie voor zijn taken gewenst.
- 4 Door in de 'Huishoudelijke regeling' te verwijzen naar wat terzake van het financieel beleid is vastgelegd, mag worden verwacht dat voortaan aan alle betrokkenen (commissies, deputaten en quaestor) duidelijke en evenwichtige opdrachten uitgaan.

Nadat op 5 oktober in eerste ronde over het voorstel gesproken is, waarin door een achttal afgevaardigden waardering voor het ter tafel gebrachte wordt uitgesproken en op- en aanmerkingen worden gemaakt, komt de commissie met een enigszins gewijzigd voorstel, waarin de gemaakte opmerkingen zijn verwerkt.

In tweede ronde voeren vier afgevaardigden het woord.

Ouderling J.W. Draijer dient een amendement in om betalingsopdrachten van de quaestor pas rechtsgeldig te doen zijn, wanneer ze mede ondertekend zijn door diens plaatsvervanger. Dit amendement wordt verworpen.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen en 1 onthouding aangenomen.

Zowel de rapporteur, br. D. Dreschler, als de praeses memoreren het werk dat door br. H. van der Tol, wiens sterven veel verdriet heeft gebracht, voor deze materie is verricht.

De praeses zegt br. Dreschler en br. J. van der Kolk die hem terzijde heeft gestaan, dank voor hun arbeid. Het is zelfs een woord van dubbele dank, want dit werk was hun niet opgedragen.

Zelf hebben ze als leden van de synode een gebrekkige werkwijze van de synodale machine met betrekking tot de financiën geconstateerd en door hun rapport de synode een handvat gegeven, hierin verbetering te brengen.

Daarbij is het belang van de hantering van een begroting door de rapporteur bij herhaling gesteld.

Hoofdstuk IX PARTICULARIA

Artikel 129**08.05.84**

Steunverlening vaarart. II K. O. ten behoeve van uitkering vaarart. 1.3 KO. (antwoord op bezwaarschrift classis Drachten) (agenda IX 20)

Voorstel moderamen

Rapporteur S. S. Cnossen

Materiaal:

brief van de Classis Drachten van 4 april 1984 met bezwaar tegen de uitspraak van de Particuliere Synode van Friesland gehouden op 29 februari 1984:

"De P.S. Friesland is. . . van haar kant niet bereid, op grond van art. 11 K. O., haar deputaten te machtigen, steun te verlenen aan kerken, die niet aan hun verplichtingen voortvloeiende uit art. 13 K.O. kunnen voldoen."

De genoemde classis verzoekt de synode uit te spreken:

"dat de kerken gezamenlijk (zowel classicaal als particulier-synodaal, via de weg van art. 11 K.O.) geroepen zijn hulp te verlenen aan hulpbehoevende kerken, die ook na de emeritering van haar predikant, ondanks de getroffen deugdelijke emeritaatsregeling, niet alleen haar financiële last dragen kunnen."

Besluit.

- 1 aan het verzoek van de kerken in het classicale ressort van Drachten in zoverre te voldoen dat zij uitspreekt dat, wanneer een kerk niet volledig kan voorzien in de honorering van een dienaar van het Woord, het de roeping van de zusterkerken is zulk een kerk als hulpbehoevende kerk terzijde te staan met inachtneming van het in art. 11 K.O. bepaalde (vgl. Enschede 1945, art 38), terwijl het daarbij geen verschil mag maken of een dienaar des Woords in actieve dienst is of wel geëmeriteerd naar art. 13 K.O.;
- 2 voorts uit te spreken dat de kerken- met name bij de beroeping van een dienaar des Woords - wel al het mogelijke moeten doen om maatregelen te treffen, waardoor voorkomen wordt dat uitkeringen naar art. 13 K. O. een belemmering vormen om een maximaal aantal hulpbehoevende kerken te kunnen helpen ten behoeve van dienaren van het Woord in actieve dienst.

Gronden:

- ad 1 Artikel 13 K.O. scheidt geen uitzonderingen met betrekking tot het bepaalde in art. 11 K.O., maar bevestigt veeleer de daar vastgelegde regel ten aanzien van emeritus-predikanten.
- ad 2 De kerken kunnen zich van te voren vergewissen of bepalingen in een akkoord van kerken, die samenwerken met het oog op emeritaatsvoorziening, haar, in geval van emeritering van haar dienaar des Woords, afhankelijk zouden kunnen maken van steun van de zusterkerken in de weg van art. 11 K. O.

Het voorstel wordt aangenomen met 31 stemmen voor en 1 tegen, terwijl de afgevaardigden van het ressort Friesland buiten stemming blijven. Twee amendementen (van br. D. Dreschler en ds. L.W. de Graaff) worden verworpen, terwijl de commissie een amendement van ds. J. Kruidhof overneemt.

Artikel 130**10.05.84**

Brief van br. J. Fokkes te Bedum (agenda IX 14)

Voorstel , : moderamen

Rapporteur . : C.J. Smelik

Materiaal:

brief van br. J. Fokkes te Bedum waarin hij

- a de synode mededeelt dat hij de herziene kerkorde, vastgesteld door de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978, *niet* voor vasten bondig houdt zolang daaraan ontbreekt:
 1 "een schriftuurlijke fundering waaraan *alle* kerken gebonden zijn"; 2 "een Toelichting/Verklaring waaraan *alle* kerken gebonden zijn";
- b de hoop uitspreekt dat de synode "in deze betere besluiten neemt dan haar voorgangers Groningen 1978 en Arnhem 1981".

Besluit.

de brief van br. J. Fokkes onontvankelijk te verklaren.

Grond:

De Generale Synode van Kampen 1975 (Acts art 110) bepaalde:

"Een verzoek om revisie van een besluit, dat in de kerken algemene aanvaarding heeft gevonden, moet wel met zeer klemmende redenen worden aangedrongen en er blijk van geven, dat de indiener zich ernstig rekenschap heeft gegeven van alle argumenten, waarmee dat besluit werd gemotiveerd c.q. verdedigd".

Getuige de inhoud van zijn brief heeft br. Fokkes aan deze bepaling niet voldaan.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 131

15.11.84

Onderwerp : *Agenda IX 26-29*

Het geding tussen de kerkeraad te Grootegast en zijn predikant ds. Joh. Hoorn.

Onderdeel : Toetsing van het gevoel van ds. Joh. Hoorn.

Voorstel : commissie V

Rapporteur : T.J. Keegstra

Materiaal

- 1 de verklaring van ds. Joh. Hoorn dd. 21 februari 1984, bestemd voor de kerkeraadvergadering van 22 februari 1984, waarin hij een samenvatting van zijn gevoel geeft, hieronder vermeld als "Brief";
- 2 de brochures van ds. Hoorn:
 "Een enige kerk, de troost van de ware gelovigen."
 "De troost van de kerk beleden."
 "Het ambt aller gelovigen volgens het Woord van God."
 respectievelijk aan te duiden als I, II en III;
- 3 het verslag van het gesprek namens de synode gevoerd met ds. Joh. Hoorn op 13 september 1984, aan te duiden als Verslag;
- 4 het besluit van deze generale synode van 28 september 1984, waarin zij een aantal vragen vaststelde tot schriftelijke beantwoording door ds. Hoorn ter nadere verklaring van zijn gevoel in het kader van het 5e lid van het ondertekeningsformulier;
- 5 de beantwoording van de vragen onder 4 genoemd, aangeduid met NV;
- 6 de "nadere uiteenzetting", door ds. Joh. Hoorn als bijlage bij de onder 5 genoemde beantwoording overgelegd, in het vervolg NU genoemd;

7 de aanvullende beantwoording dd. 15 oktober 1984 (met bijlage), te benoemen als AV.

I Uit deze stukken blijkt, dat ds. Joh. Hoorn over art. 28 NGB het volgende gevoelen heeft:

- 1 In art. 28 staat niet geschreven dat er gelovigen zijn onder hen die leven buiten de gemeenschap van de kerk, of iets in soortgelijke bewoordingen. De Schrift geeft ons nergens het recht om te stellen: niet allen die van de kerk zijn, zijn ook in de kerk. (Brief 155)
- 2 De oproep van art. 28 vermaant hen die tot de kerk behoren, zich als lid van de kerk te gedragen. Deze oproep is niet gericht tot gelovigen die zouden leven buiten de gemeenschap van de kerk om zich (eenmalig) bij haar te voegen. (NV, Brief, vgl. III 14; 161,69)
- 3 In de zinsnede van art. 27, waar de kerk omschreven wordt als 'een heilige vergadering van de ware gelovigen', ligt opgesloten dat alle gelovigen metterdaad in de kerk (d.w.z.: in haar bijeenkomst, I 18, 20) hun plaats innemen. (I 29) De kerk -als vergadering of bijeenkomst- bevat te allen tijde de door Gods raad bepaalde volheid der gelovigen. (I 5)

Besluit I

dit gevoelen af te wijzen als in strijd met wat naar de Schrift metterdaad in art. 28 beleden wordt.

Gronden:

- 1
 - a De NGB gaat in art. 28 uit van de grote betekenis van de kerk, waar immers bijeenkomen "degenen die behouden worden, en buiten haar is geen zaligheid".
 - b Daarna belijdt zij eerst, dat niemand van welke rang of stand ook zich van haar afzijdig mag houden, maar dat ieder zich bij haar moet voegen en zich met haar moet verenigen, onderhoudende de eenheid van de kerk.
 - c Vervolgens wijst art. 28 op de plicht van de gelovigen om -zelfs bij gevaar van leven- zich af te scheiden van wie niet van de kerk zijn en zich te voegen bij deze vergadering. De gebruikte termen "zich afscheiden van" en "zich voegen bij" zijn allereerst te verstaan als een oproep aan hen, die bv. in een reformatietijd achtergebleven zijn.
 - d De slotlinea laat zien dat wie eigen wegen gaan niet slechts menselijke regels overtreden, maar ingaan tegen de norm van God.
- 2 Art. 28 NGB is zakelijk verwant aan de artikelen 25 en 26 van de Franse Geloofsbelijdenis, waarvoor Joh. Calvijn voor wat de hoofdzaken betreft het ontwerp heeft geleverd, dat door de franse kerken is overgenomen. Zowel Guido de Bres, de opsteller van de NGB als Joh. Calvijn bestreden beiden dwaalgeesten en anderen die zich afzijdig hielden en op zich zelf bleven staan, en de zgn. PseudoNicodemieten, die om hun lijfsbehoud rooms bleven.
- 3 Het Schriftbewijs bij art. 28 bevestigt deze opvatting, dat wie behouden wil worden zich onder de prediking en de tucht als het 'juk van Christus' moet voegen. Hij wordt daarbij opgeroepen om uit 'Babel' weg te gaan, en zich daar te voegen waar het zuivere evangelie gepredikt wordt. Daarvan mag hij zich zelfs door overheidswetten en lijfstraffen niet laten weerhouden. (Vgl. Jes. 52 : 11; Openb. 18: 4).
- 4 Dit Schriftbewijs ligt in de lijn van heel de Schrift die wel degelijk spreekt van kinderen van God die doorzonde (Gen. 38; Ruth 1; 1 Kon. 12 : 30, vgl. 11 : 38) of uit onkunde (Hand. 3 : 17; 1 Tim. 1 : 13) zich hebben afgescheiden of zijn weggedwaald van de Here Christus en van zijn kerk. Zij worden door God zelf via oordelen en straffen (Gen. 38; Ruth 1) of door zijn

profeten (bv. 1 Kon. 18; Amos 5: 5 , vgl. ook 5 : 15 en 9 : 1 lv.) of door zijn apostelen (Hand. 2; 3; 28 : 17vv; 7 : 60) en ook door de verhoogde Christus (Hand. 9 : 4, vgl. 1 Tim. 1 : 13) teruggeroepen of teruggebracht naar Sion, dus naar de kerk.

- 5 Het werk van Christus in de vergadering van zijn kerk (art. 27 NGB, HC antw. 54) wordt door ds. Hoorn op onverantwoorde wijze versmald, omdat hij over de kerk als vergadering van de gelovigen slechts spreekt in de zin van de bijeenkomst van de gemeente op haar concreet aanwijsbare adres, waarbuiten dan geen gelovigen zouden kunnen worden gevonden. Want de kerk is Kerk van Christus. Hij is door zijn Geest en Woord in zijn voortdurende arbeid breder bezig dan wij dikwijls kunnen opmerken. Reeds wat art. 27 zegt over de zeventuizend die hun knieën voor de Baäl niet gebogen hadden en die bij God, maar niet bij Elia bekend waren, had ds. Hoorn voor een dergelijke versmalling moeten bewaren.

II Het onder 1 aangewezen en afgewezen gevoelen t.a.v. art. 28 NGB brengt ds. Hoorn tot o.m. de volgende opvattingen:

- 1 Buiten de kerk kan niemand gelovig genoemd worden, want buiten de verzameling van Gods volk valt er niets te geloven. Omdat daar niets is. Omdat daar geen zaligheid is, geen enkele zaligheid. Alleen in de samenkomst van de ware gelovigen is de Here. Hij is daar en nergens anders. (1 30)
- 2 De belijdenis geeft ons niet het recht sommige of meerdere ware gelovigen aan te merken als: geen lid van de kerk (11 13). Er zijn geen ware gelovigen buiten degenen die zich laten vinden in de telkens opnieuw bijeenkomende vergadering (1 18).
- 3 Wie niet tot de vergadering behoort is geen gelovige. (1 30) Wie deserteert is hopeloos verloren (132). Hij kan zich niet voor God verontschuldigen, hij vindt dan het ganse Woord van God tegenover zich. (111 19)
- 4 De kerk zet in art. 28 niet de deur open ter wille van hen, die zichzelf buiten haar gemeenschap hebben geplaatst om dezen daardoor weer binnen te krijgen. Zij houdt in dit artikel de deur dicht ter wille van allen, die door God binnen haar gemeenschap zijn en worden gebracht, opdat niet één van dezen door haar schuld buiten geraakt. Wie buiten zijn, zijn niet aan haar zorg toevertrouwd. (111, 18) Als ze in trouw en volharding haar ambt bedient door niet zelf anderen te willen afscheiden, maar door zelf metterdaad zich af te scheiden van hen die niet van de kerk zijn, dan heeft zij, hoe dwaas ook in het oog van de mensen, een wervende kracht naar buiten toe. (111 21)
- 5 Ook bij deze ware gelovigen strijdt nog wel het vlees tegen de Geest, maar als ware gelovigen bieden zij door de kracht van de Heilige Geest altijd sterke wederstand, totdat zij eindelijk ten enenmale de overhand behouden, HC 127. (1 36) Bij hen kan het niet komen tot een breken met de kerk. (Verslag; NU 4)

Besluit II

deze opvattingen van ds. Hoorn inzake art. **28 NGB** als in strijd met Schrift en belijdenis af te wijzen.

Gronden:

- ad 1 In souverain welbehagen heeft God aan zijn kerk het Woord der verzoening toevertrouwd om door haar prediking te redden, wie geloven. (Vgl. Rom. 3 :2; 1 Cor. 4 : 2; 2 Cor. 5 : 19v; Gal. 2 : 7; 1 Tim. 4 : 14; 1 Petr. 1 : 23-25) Daardoor heeft Hij ons aan de kerk en aan haar prediking gebonden. Maar zelf bindt Hij zich toch niet zo aan haar, dat Hij met zijn Woord en Geest nergens anders is dan binnen de concreet aanwijsbare kerk, zoals wij haar in ambten, samenkomsten etc. kennen. Hij is machtig uit stenen Abraham kinderen te verwekken. (Matth. 3 : 9) En de Heilige Geest kan en heeft met zijn niet-geboeide Woord (2 Tim. 2 : 9)

buiten de concrete ambtsdienst, soms door het gerucht van zijn Woord, zondige mensen tot wedergeboorte gebracht en tot het levende geloof dat naar Jak. 2 zichtbaar wordt in goede werken. (Hebr. 11 : 31; vgl. Joz. 2 : 10; Matth. 15 : 21, 28; Hand. 8 : 27; 16 : 14; 18 : 24-28) Calvijn spreekt ook over iemand buiten de kerk, die "het zaad der reïne leer in het hart van vele mensen zaaide." Hij heeft er God voor gedankt. (Comm. Fil. 1 : 16v) Bovendien doet een uitdrukking als "buiten de verzameling van Gods volk valt er niets te geloven", of ook de titel van de brochure 'Een enige Kerk, de troost van de ware gelovigen', tekort aan wat de kerk naar de Schrift belijdt over Jezus Christus als enige Zaligmaker en enige troost. (Hand. 4 : 12; HC Zondag 1, 11; art. 22 NGB)

- ad 2 Dit spreken houdt geen rekening met hetgeen we belijden in DL V, dat de gelovigen vanwege de in hen overgebleven zonden (V 1-3) tot zo zware en zelfs afschuwelijke zonden gebracht kunnen worden (V 4), dat ze een tijdlang niet meer leven als gelovigen. (V 5) Bij deel 14 van dit besluit bleek dit ook te kunnen leiden tot een (tijdelijk) breken met de kerk.
- ad 3 Dit spreken ademt niet de geest van de Schrift die laat zien, hoe God soms eeuwen lang bezig is geweest afvallige kinderen tot bekering te roepen. (Vgl. Hos. 2 : 13v. met Hos. 1-3; 10-12; 1 Kon. 18 : 22; Amos 5 : 5) Zelfs een reeds verbannen Israël roept Hij nog tot bekering en Hij belooft heil aan de enkelen die zich bekeren. (Jer. 3 : 12-14) Dezelfde bewogenheid vinden we bij de Here Jezus. Hij wordt verworpen (Matth. 23 : 37) en zelfs gekruisigd. Toch blijft Hij Jeruzalems kinderen zoeken. (Luc. 23 : 28, 34; Hand. 1 : 8; 24) Dit heeft naast de apostelen (vgl. o.a. Rom. 9 : 1-4 met Hand. 28 : 17v.) ook Calvijn en De Brès en de gereformeerden zowel in de Acte van Afscheiding en Wederkeer als in de Acte van Vrijmaking en Wederkeer bewogen hen die achtergebleven zijn, naar de kerk te roepen. Zo heeft de kerk in Nederland en daarbuiten zich ook nooit in zichzelf opgesloten in de gedachte dat buiten haar grenzen geen reformatorisch werk uit kracht van Gods genade zou zijn op te merken. Integendeel: in de Acte van Afscheiding en Wederkeer is er de begeerte "zich te verenigen met elke op Gods Woord gegronde vergadering", vgl. ook de vereniging die plaats vond in het jaar 1869 en inzonderheid in 1892. Steeds is erkend dat de Here in zijn welbehagen nieuw leven kan werken, ook kerkelijk leven, buiten de grenzen van de kerk, dat in gehoorzaamheid zich heeft geïnstitueerd.
- ad 4 Door zo over de taak van de kerk te spreken brengt ds. Hoorn haar in een Dopers isolement, dat in strijd is met o.a. Joh. 17 : 15. De kerk is niet van de wereld, ze heeft wel haar plaats in (Joh. 17 : 11) en een roeping voor de wereld. (Matth. 5 : 13-16; Joh. 17 : 23) De Here Jezus heeft dan ook zijn kerk niet bevolen zich op zichzelf te houden, maar om heen te gaan in de gehele wereld en het evangelie te verkondigen aan de ganse schepping (Mark. 16 : 15). De apostelen moesten daarbij beginnen te Jeruzalem en in geheel Judea. (Hand. 1 : 8) De kerk heeft haar zendings- en evangelisatieroeping. Haar poorten staan open naar alle windstreken. (Vgl. Openb. 21 : 22v)
- ad 5 Wij belijden met DL V de volharding der heiligen. Maar het is niet naar de Schrift om op de manier van ds. Hoorn over de ware gelovigen te spreken. De kerk vermaant alle leden van de kerk om niet hoogmoedig te zijn maar te vrezen, (Rom. 11 : 20) en om in ootmoed de ander uitnemender te achten dan zichzelf. (Fil. 2 : 3) Ze moeten allen hun behoud werken met vrees en beven (Fil. 2 : 13) en waken en bidden om niet in verzoeking geleid te worden. (Matth. 26 : 41) Het is dan ook in strijd met de strekking van HC 127, wanneer ds. Hoorn dit antwoord gebruikt als een argument om aan te tonen dat ware gelovigen altijd zullen zijn en blijven ware en levende leden van de kerk, n.l. zoals hij haar voortdurend versmalt tot de regelmatige samenkomende bijeenkomst. HC 127 leert niet die zekerheid als een op zichzelf staand gegeven, maar roept de gelovigen op tot voortdurend gebed tot God hen zó te sterken dat ze door de kracht van de Heilige Geest niet het onderspit zullen delven, maar altijd krachtig tegenstand zullen bieden, totdat ze uiteindelijk de overwinning volkomen behalen.

Besluit tenslotte:

uit te spreken dat - alles samengenomen - in het gevoelen van ds. Hoorn aan de breedheid van Christus' werk en aan Gods barmhartigheid in het vergaderen van de kerk op

onaanvaardbare wijze tekort wordt gedaan. Daarom behoort ds. Hoorn dit gevoelen als in strijd met Schrift en belijdenis publiek te herroepen.

De besluiten worden met algemene stemmen genomen, met één onthouding. Oud. A. van Esch blijft buiten stemming.

Hoofdstuk X VARIA

Artikel 132

22.08.84

Contact Christelijke Gereformeerde Kerken (agenda X a 1, 2, 3)

Een nota van het moderamen inzake het contact met de Christelijke Gereformeerde Kerken komt in bespreking. In deze nota worden een ontwerp-voorstel en een concept brief aan de synode voorgelegd voor de eerstvolgende generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken.

In de eerste ronde voeren 3 afgevaardigden en 2 adviseurs het woord. Zij betuigen instemming met de hoofdstrekking van voorstel en concept-brief, maar stellen min of meer uitvoerige wijzigingen voor. Oud. J. van der Kolk is van mening dat hier en daar meer appellerend kan worden geschreven en dat elke zin die prikkelend zou kunnen werken dient te worden vermeden. Hij stelt daartoe een groot aantal redactiewijzigingen voor.

De adviseur, prof. J. Kamphuis, wijst erop dat er twee elementen zijn in de contactoefening met de Christelijke Gereformeerde Kerken, die goed uit elkaar dienen te worden gehouden.

Ten eerste is er vanouds het bezwaar bij deze kerken tegen de Gereformeerde Kerken inzake de toeëigening des heils en de hantering van de belijdenis omtrent de kerk. Hier is eindeloos over gesproken, maar de Christelijke Gereformeerde synoden hebben dit nog steeds niet concreet gemaakt. Dit is een element, dat uitgaat van de eenheid van geloof.

Ten tweede is hiernaast sinds 1972 een ander element gekomen dat de eenheid in het geloof in bepaalde opzichten ontkent. Spreker waarschuwt ervoor de twee elementen onder één noemer te brengen. Het laatste raakt immers de betrouwbaarheid van Gods Woord en, zonder aan enige demagogie te willen doen, wil hij duidelijk uitspreken geen kerkelijke eenheid te begeren met hen die de eenheid van het geloof bestrijden.

Prof. Kamphuis spreekt er zijn bezorgdheid over uit dat beide exegetische katheders in Apeldoorn bezet worden door mannen, die metterdaad of woordelijk de uitspraak van Assen 1926 inzake Gen. 2 en 3 afwijzen. Hij herinnert er verder aan dat de Christelijke Gereformeerde Kerken nooit instemming met Assen 1926 hebben betuigd, terwijl de Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika dit wel heeft gedaan. Het handhaven van de betrouwbaarheid van Gods Woord is toch niet de zaak van één of andere afzonderlijke kerk, maar raakt alle kerken.

Wat de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken betreft, wijst spreker erop dat ds. W. G. Rietkerk e.a. de eenheid van het geloof verbreken en dat dit één pakket vormt met de reeds genoemde bezwaren.

Nadat nog vragen zijn gesteld over andere zinsneden in de concept-brief schorst de praeses de vergadering, opdat het moderamen zich over de gemaakte opmerkingen kan beraden. Nadat de rapporteur vervolgens geantwoord heeft en aangegeven welke voorgestelde wijzigingen al dan niet overgenomen worden, dienen oud. Van der Kolk en ds. P. Schelling amendementen in, die in handen worden gesteld van de rapporteur. De vergadering wordt verdaagd tot de volgende dag.

Artikel 133

23.08.84

De rapporteur, ds. Cnossen, deelt mee welke amendementen door het moderamen worden overgenomen: dat van ds. Schelling en één van oud. Van der Kolk. Een ander is door de laatste teruggenomen. Ds. Cnossen zet uitvoerig uiteen, hoe vruchteloos jarenlang de gesprekken met de Christelijke Gereformeerde Kerken zijn geweest. Toen men zover gekomen was, bij elkaar wederzijdse kenmerken van de ware kerk te constateren, kwamen de Christelijke Gereformeerde Kerken met bezwaren inzake de toeëigening des heils en de hantering van de belijdenis omtrent de kerk.

Maar nooit werd aan de Gereformeerde Kerken de broederdienst bewezen in het aanwijzen naar Schrift en belijdenis van het *hoe* en waarom.

Uitdrukkelijk wil ds. Cnossen uitspreken dat hij hen die Christus in onverderfelijkheid liefhebben als broeders erkent, maar de wijze waarop de Christelijke Gereformeerde Kerken met het gebed om eenheid in Johannes 17 hebben gewerkt moet hem de opmerking ontlokken: doe wel naar mijn woorden, maar niet naar mijn daden. Hij toont dit aan met een enkel voorbeeld en waarschuwt daarom tegen een verzwakking van de voorgestelde brief.

Bij de stemming komt eerst het resterend tweetal amendementen van oud. Van der Kolk aan de orde. Het eerste, om de uitdrukking "kwetsende onthulling" te vervangen door "staat van beschuldiging", wordt verworpen met 20 stemmen tegen. Het tweede, om de zinsnede "Als deze verschillen voor u zo belangrijk zijn moet het niet moeilijk vallen ze te omschrijven" te laten vervallen, wordt verworpen met 22 stemmen tegen.

De voorgestelde besluittekst en de concept-brief, waarin de overgenomen amendementen zijn verwerkt, komen vervolgens in stemming en worden aangenomen met algemene stemmen.

Hierop spreekt de praeses een enkel woord. Uit de bespreking is gebleken dat het besluit genomen is en deze brief verzonden wordt met gevoelens van droefheid. Juist deze maand gedenken we de ontferming van de Here in 1944 en het kort daarna opgenomen contact met de Christelijke Gereformeerde Kerken. Helaas zijn we in veertig jaar niet verder gekomen.

Op de Synode van Groningen 1946 leefde de sterke begeerte, tot eenheid te komen. Vier particuliere synoden verzochten de generale synode, contact op te nemen. Als eerste gewone generale synode na de Vrijmaking deed de Synode van Groningen dit.

De praeses constateert met dankbaarheid dat het besluit met eenparigheid genomen is. Het stemt tot droefheid dat geen andere brief kon worden verstuurd. We zijn in zorg over toenemende niet-gereformeerde denkbeelden in de Christelijke Gereformeerde Kerken. Er dient bij ons eenparigheid te zijn en te blijven om zelf als kerken te blijven luisteren naar het betrouwbare Woord Gods. Er is ook eenparigheid in het zoeken van gemeenschap met allen, die naar de leer van Gods Woord met ons willen leven, zoals dit al op de Generale Synode van Groningen 1946 werd uitgesproken.

Het besluit luidt aldus:

Voorstel : moderamen

Rapporteur : S.S. Cnossen

Materiaal

- 1 brief van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, RotterdamCentrum 1983, dal. 7-12-1983, met mededeling van haar besluit naar aanleiding van het door haar ontvangen schrijven van de Generale Synode van Arnhem 1981, dal. 116-1981;
- 2 brief met een begeleidend schrijven van de sub 1 genoemde synode d.d. 7-12;1983, bij de sub 1 vermelde brief;
- 3 brief van het moderamen van de sub 1 genoemde synode, ongedateerd, met aanbieding van twee exemplaren van het 'Besluitenboekje' van deze synode.

Besluit:

- 1 af te wijzen de klacht, geuit in de stukken, genoemd onder 'Materiaal', dat in de brief van de Generale Synode van Arnhem 1981 de Christelijke Gereformeerde Kerken en twee van haar hoogleraren "in staat van beschuldiging worden gesteld zonder dat hierover namens deze (Gereformeerde) Kerken met ons gesproken is";
- 2 niet in te gaan op het verzoek aan deze synode "deputaten opdracht te geven met onze deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland in contact te treden";
- 3 aan de eerstkomende generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken te berichten dat voor een nadere contactoefening essentieel is hoe in de Christelijke Gereformeerde Kerken de situatie zich zal ontwikkelen met name ten aanzien van:
 - a de publicaties van een tweetal hoogleraren, waarop werd gewezen in het schrijven van de Generale Synode van Arnhem 1981;
 - b het lidmaatschap van de Gereformeerde Oecumenische Synode; en

- c het contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken;
- 4 nogmaals een appèl te doen op de Christelijke Gereformeerde Kerken om t.a.v. de onder 3 genoemde punten een schriftuurlijke beslissing te nemen en tevens over de door haar gestelde verschillen t. a.v. de toeëigening des heils en de hantering van het belijden omtrent de kerk aan onze eerstkomende generale synode schriftelijk haar bezwaar mee te delen, zodat door beide handelingen het spreken over vereniging weer een zinvolle zaak kan zijn;
- 5 een brief te zenden aan de eerstkomende generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, waarin de gronden voor bovenstaande besluiten worden uiteengezet.

Brief aan de Christelijke Gereformeerde Kerken

Aan de eerstkomende Generale Synode van
de Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland

Heemse/Hardenberg, 24 augustus 1984

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Heemse in 1984, nam kennis van het besluit van uw Generale Synode van Rotterdam-Centrum 1983 terzake van het schrijven van de Generale Synode van Arnhem 1981 en van de met het bovengenoemde besluit verzonden toelichting van het moderamen, beide gedateerd 7 december 1983.

De synode van Heemse besloot:

- 1 af te wijzen de klacht dat in de brief van onze synode, gehouden te Arnhem 1981, de Christelijke Gereformeerde Kerken en twee van haar hoogleraren "in staat van beschuldiging worden gesteld zonder dat hierover namens deze (Gereformeerde) Kerken met ons gesproken is";
- 2 niet in te gaan op het verzoek aan de synode van Heemse 1984 om deputaten opdracht te geven met uw deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland in contact te treden;
- 3 aan de eerstkomende generale synode van uw kerken te berichten dat voor een nadere contactoefening essentieel is hoe zich bij u de situatie zal ontwikkelen met name ten aanzien van:
 - de in de brief van Arnhem 1981 genoemde publicaties van twee van uw hoogleraren;
 - het lidmaatschap van de Gereformeerde Oecumenische Synode, en - het contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken;
- 4 nogmaals op uw kerken een appèl te doen m.b.t. de onder 3 genoemde punten een schriftuurlijke beslissing te nemen en tevens over de door u gestelde verschillen ten aanzien van de toeëigening des heils en de hantering van het belijden omtrent de kerk aan onze eerstkomende generale synode schriftelijk uw bezwaren mee te delen, zodat door beide handelingen het spreken over vereniging weer een zinvolle zaak kan zijn.

Op elk van de hier genoemde punten geven we graag enige toelichting.

- ad 1 Uw synode van Rotterdam-Centrum 1983 klaagt dat uw kerken en twee van haar hoogleraren in staat van beschuldiging werden gesteld zonder dat hierover met u gesproken was. Wij verstaan die klacht niet. Want de situatie was niet zo, dat opeens, als vanuit een heldere hemel, tegen bedoelde hoogleraren werd ingebracht wat de synode van Arnhem 1981 stelde. De publicatie van de hoogleraar, waardoor in eerste instantie ongerustheid werd veroorzaakt, dateert van 1972. Er is toen ook al spoedig op gereageerd, mede door scribenten van onze kant. Onze synode van Kampen 1975 (Acta art. 178) vestigde bij u de aandacht op de zaak. Dat gebeurde toen nog heel voorzichtig, maar tegelijk toch ook nadrukkelijk. Toen in 1978 het moderamen van uw synode van Rotterdam 1977 vergaderde met het moderamen van onze synode van Groningen-Zuid 1978, werd deze zaak opnieuw aan de orde gesteld.

Uw moderamen deelde toen mee dat er intern een oplossing was gevonden. Wat die oplossing ook mag zijn geweest, ze heeft niet kunnen voorkomen dat bedoelde hoogleraar bleef publiceren in dezelfde geest.

Dat is in de brief van de synode van Arnhem 1981 overvloedig aangetoond.

Later keert een andere hoogleraar zich tegen het besluit dat de synode van de Gereformeerde Kerken in 1926 te Assen heeft genomen naar aanleiding van de dwaling van dr. Geelkerken.

Toch blijven uw synoden het werk van beide hoogleraren positief waarderen, zonder hierbij de vinger te leggen.

In het kader van het zoeken van elkaar moeten deze publieke zaken toch bij uw generale synode aan de orde kunnen worden gesteld. En kan men dan terecht klagen, zoals uw synode van Rotterdam-Centrum 1983 doet, alsof over mannen op wie confessioneel nooit iets aan te merken was geweest, nu plotseling een kwetsende onthulling wordt gedaan? Onze synode van Arnhem 1981 wees slechts op zaken die in uw eigen kring zowel als ook bij ons bekend waren. Men had er kennis van kunnen nemen uit publiek schrijven en publieke stukken. Onze synode formuleerde haar klacht pas nadat de hoofdzaak onzerzijds al meer dan eens bij u aan de orde was gesteld.

ad 2 Uw synode van Rotterdam-Centrum 1983 verzocht ons deputaten opdracht te geven met uw deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in contact te treden.

De synode van Heemse 1984 gaat niet op dat verzoek in. Zij is namelijk van mening dat gesprekken tussen deputaten slechts dan als zinvol zijn te beschouwen, als vast staat waarover doorgesproken kan worden. Het bezwaar dat van uw kant werd genoemd als verhindering voor vereniging, had betrekking op de toeëigening des heils en de hantering van het belijden omtrent de kerk door ons. Deze verschillen waren uwerzijds genoemd "wezenlijke verschillen, die een reëel beletsel vormen voor hereniging" (synode van Hilversum 1968). Het was volgens u een "verschil van verstaán van de belijdenis" (synode van Rotterdam 1971). Uw synode van Hoogeveen 1977 verklaarde dat de verschillen op deze punten "méér zijn dan accentsverschillen". Maar met dergelijke aanduidingen zonder meer komen u en wij niet verder. Daarom werd van onze kant steeds gevraagd om ons op schrift te geven hoe naar uw mening de Gereformeerde Kerken falen in het verstaan van of ingaan tegen de gereformeerde belijdenis. Als deze verschillen voor u zo belangrijk zijn, moet het niet moeilijk vallen ze te omschrijven. En pas wanneer zulke omschrijving heeft plaats gevonden is er voor een zinvolle bespreking een uitgangspunt verkregen. Zonder zulke omschrijving is een gesprek gedoemd tot onvruchtbare vrijblijvendheid.

ad 3 Overigens zijn er naar het oordeel van deze synode meer redenen om nogmaals te verklaren dat wij graag duidelijkheid van u willen hebben.

In de eerste plaats is het voor ons erg belangrijk te weten hoe door uw kerken verder gereageerd zal worden op de bovengenoemde standpunten van twee van uw hoogleraren. Wij kunnen immers niet anders weten dan dat zij hun afwijkende gevoelens handhaven. Dit is voor de Gereformeerde Kerken een beslissende zaak waarover voor wat de materie zelf betreft reeds in 1926 in confessionele zin uitspraak is gedaan.

Verder maken uw kerken nog steeds deel uit van de GOS. Hoe wij daarover denken kan u ruimschoots bekend zijn. Behalve wat aan u daarover rechtstreeks werd geschreven is ook u nog toegezonden onze brochure "Om de Ware Oecumene", waarin juist aan deze zaak breedvoerig aandacht is geschonken. Voorzover wij op dit ogenblik kunnen weten, is op de dit jaar gehouden vergadering van de GOS te Chicago weer niet gebeurd wat van een vergadering die zich stelt op de grondslag van de gereformeerde belijdenisgeschriften verwacht mocht worden. Volgens de verslagen in de pers is door afgevaardigden van uw kerken menig goed woord gesproken, maar dit heeft niet kunnen verhinderen dat de synodale Gereformeerde Kerken als volwaardig lid van de GOS geduld worden, bij wie - dit moet u bekend zijn - elke binding aan de genoemde belijdenisgeschriften sinds jaren tot het verleden behoort.

Wij wachten met spanning af wat nu de reactie van uw kerken zal zijn.

Tenslotte achten we het van groot belang te weten hoe uw contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken zullen verlopen.

In de brief van de synode van Arnhem 1981 werd daarover al het volgende opgemerkt: "Ook uw kiezen voor de Nederlands Gereformeerde Kerken heeft bij ons bezwaren opgeroepen, welke een en andermaal door onze synoden aan u kenbaar zijn gemaakt. Deze bezwaren zijn

toegenomen door de ontwikkeling in de Nederlands Gereformeerde Kerken waar ook opening aan de Schriftcritiek wordt gegeven".

We kunnen nu alleen maar zeggen dat die bezwaren nog meer zijn toegenomen. Het zal u b.v. niet onbekend zijn dat een van de predikanten van genoemde kerken zich in het weekblad "Opbouw", 27e jaargang, nummers dd. 24 oktober en 23 december 1983, gekeerd heeft tegen de waarheid van de Schrift met betrekking tot de goddelijke verkiezing en verwerping, zoals die door u en door ons beleden wordt in de Dordtse Leerregels.

Van herroeping of van kerkelijke veroordeling van zijn dwaling hebben we niet gehoord. En uw "Besluitenboekje" van Rotterdam-Centrum 1983 maakt ons duidelijk dat u streeft naar intensivering van de contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken, waarbij zelfs het woord vereniging valt.

- ad 4 We beëindigen deze brief met een oprecht beroep op uw kerken om de duidelijkheid, die we begeren, ons te geven. Bewaar de eenheid van het ware geloof, door handhaving van de reine leer. Dat vraagt van ons de Heiland en Here. Alleen wanneer de bazuin een klaar geluid geeft worden bijeengebracht wie één zijn in het geloof, dat de heiligen is overgeleverd. Dat het tot die eenheid mag komen is ons gebed.

Met broedergroet en heilbede,
in opdracht van de synode,

C.J. Smelik O.J. Douma
(praeses) (scriba II)

P.S.

Wij attenderen u erop, dat deze brief, zoals bij ons te doen gebruikelijk is, in plenaire en publieke zitting van de synode is besproken en vastgesteld, en daarom vrij is voor publicatie, zoals hij te zijner tijd ook in de publieke acts zal worden afgedrukt. Uw verwijt in deze m.b.t. de brief van onze voorgangster wijzen wij daarom van de hand, temeer omdat die brief, evenals deze, slechts handelde over voluit publieke zaken. Overigens is bedoelde brief niet door de synode verspreid, zoals u ten onrechte stelt. Slechts op verzoek zijn overdrukken beschikbaar gesteld (Acta Arnhem 1981, art. 168.3).

POST-ACTA

Artikel 134

22.06.84

Benoemingen

In besloten zitting kwam de synode tot de volgende benoemingen, die daarna op de genoemde data openbaar werden gemaakt.

1 Deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool drs. A. Kamer, Groningen; ds. P. Schelling, Leeuwarden; ds. H. Bouma, Assen (samenroeper); ds. H.D. van Herksen, Hardenberg; ds. T.J. Keegstra, Arnhem; ds. J. Kok, Veenendaal; ds. C.J. Breen, Amsterdam; ds. C.J. Smelik, Capelle aal. IJssel; ds. J. Verkade, Axel; prof. dr. A.J. Hendriks, Capelle aal. IJssel; mr. N.E. Nieboer, Haren: primi; ds. M. Brandes, Groningen; ds. B. Wesseling, Bergum; ds. P. van Gurp, Emmen; dr. W.G. de Vries, Zwolle; ds. B. van Zuijlekom, Hattem; ds. M. Nap, Leusden; ds. T.O.G.M. Bosma, Haarlem; ds. R. te Velde, Dordrecht; ds. S. Braaksma, 's Hertogenbosch; mr. E. Bos, Capelle aal. IJssel; dr. E.J. Stamhuis, Groningen: secundi;

(Conform de voordracht van de particuliere synoden. Wat de voordracht van de particuliere synoden van Groningen en Utrecht betreft is rekening gehouden met het verzoek van deputaten-curatoren nauwe familie-relaties in aanmerking te nemen, zodat de door deze ressorten aanvankelijk voorgedragen curatoren, ds. O.J. Douma en dr. A.N. Hendriks, door anderen vervangen zijn. Op voorstel van ds. S.S. Cnossen, die binnenkort met emeritaat hoopt te gaan, wordt voor de particuliere synode van Overijssel als secundus dr. W.G. de Vries benoemd, die evenveel stemmen als hij behaalde).

2 Deputaten-financieel voor de Theologische Hogeschool

W.G. Burema, Groningen (samenroeper); D. Dreschler, Zwanenburg; J.A. Dijksterhuis, Groningen; D.A. Hekman, Emmen; ing. J. van der Molen, Kampen; A. Vreugdenhil, Amersfoort; ir. H. Wieringa, Zwolle: primi; mr. W.J.L. van Dommelen, Moordrecht; J. Feenstra, Arnhem; drs. Ph.H. van der Kolk, Heerenveen: secundi.

3 Deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid

ds. T. Dekker, Kampen (samenroeper); drs. P. Deddens, Wageningen; J. van de Dijk, Haren; J. Leder, Voorburg; mr. P.A.C. Schilder, Assen: primi; mr. N.E. Nieboer, Haren; ds. C.J. Smelik, Capelle aal. IJssel: secundi.

4 Deputaten voor de geestelijke verzorging van de militairen

ds. J. van der Haar, Gouda (samenroeper); ds. M. Brandes, Groningen; J. Bomhof, Staphorst; J. Lamain, 't Harde; J. Rump, Apeldoorn; ds. A. de Snoo, Harderwijk: primi; ds. S. Braaksma, 's Hertogenbosch; H.D.L. den Engelsens, Alkmaar: secundi.

5 Deputaten voor de aankoopregeling met de Overheid

ds. J. Kok, Veenendaal (samenroeper); J. van der Jagt, Arnhem; S. Riedstra, Kampen: primi; J.P. de Boer, Diemen; dr. W.G. de Vries, Zwolle: secundi.

6 Deputaten voor radio- en televisieuitzendingen van kerkdiensten

ds. P. Lok, Hardenberg (samenroeper); ds. H.J. Begemann, Zuidhorn; ing. G.A. Breteler, Hilversum; ir. R.F. van Mill, Amersfoort; ds. R.T. Urban, Groningen: primi; ds. P. Houtman, Leiden; J.J. Schreuder, Ermelo: secundi.

7 Deputaten voor radio Nederland-Wereldomroep

ds. P. Lok, Hardenberg, primus; ds. H.J. Begemann, Zuidhorn, secundus.

8 Deputaten voor zaken rond de vertaling van de bijbel

prof. dr. J. van Bruggen, Kampen (samenroeper); A.A.W. Bolland, Amsterdam; drs. H.R. van de Kamp, Hoogkerk; prof. drs. J.P. Lettinga, Kampen: primi; ds. A. Geelhoed, 's Gravenhage; drs. J.A. Meijer, Kampen: secundi.

9 Deputaten-curatoren voor de Gereformeerde

12.10.84

Missiologische Opleiding

ds. H.W. Ophoff, Bedum(samenroeper); ds. S. Braaksma,'s Hertogenbosch; ds. A.P. van Dijk, Tiel; B. Dik, Voorburg; S. Jonker, Drachten; H. Koelewijn, Spakenburg; ds. J.A. van der Velden, Hoogeveen: primi;

ds. M.J.C. Blok, Enschede; H. Boersma, Mijdrecht; ds. H. Folkers, Eindhoven; ds. R. de Graaf, Middelburg; drs. H.R. van de Kamp, Hoogkerk; T. van der Leest, Rotterdam: secundi.

10 Deputaten voor de betrekkingen met buitenlandse kerken

ds. O.J. Douma, Groningen (samenroeper); ds. J. Bomhof, Ureterp; ds. M. Brandes, Groningen; ds. S.S. Cnossen, Mariënberg; ds. J. de Gelder, Groningen; J. Hensen, 's Gravenhage; T. Jagersma, Drachten; ds. C. Kleifin, Zevenbergen; Jac. van der Kolk, Veldhoven; ds. J. Kruidhof, Drachten; prof. drs. H.M. Ohmann, Kampen; H.W. Rodink, Zwolle; J.J. Schreuder, Ermelo; C.J. Smallenbroek, Nijmegen; ds. H.J. de Vries, Emmen; ds. T. Wendt, Bunschoten; D.J. van Wijnen, Voorburg: primi; prof. drs. D. Deddens, Kampen; E. Gosker, Meppel; A. Kampen, Groningen; ds. B. Kamphuis, Voorburg; ds. A.J. Pol, 's Gravenhage; ds. B. van Zuijlekom, Hattem: secundi.

11 Deputaten voor de documentatie van de geschiedenis van de Vrijmaking

ds. H. Bouma, Assen (samenroeper); A. Bolhuis, Groningen; ds. M. Nap, Leusden; H.A. Noppers, Enschede; H.W. Rodink, Zwolle; drs. H. van Veen, Loenen: primi; ds. J. Bomhof, Ureterp; drs. M. te Velde, Enschede; A. Medema, Lensden: secundi.

12 Studiedeputaatschap ad art. 51 A kerkorde

ds. Joh. Strating, Zwolle (samenroeper); mr. W. Loof, Oostkapelle; mr. D.A.C. Slump, Capelle aal. IJssel: primi; ds. A. den Broeder, Bergentheim; mr. Jac. Daverschot, Assen: secundi.

13 Studiedeputaatschap voor generaal archief

ds. H. Folkers, Eindhoven (samenroeper); A. Medema, Lensden; drs. B. Meijering, Zwolle: primi; G. Hagens, Almelo; drs. G.F. Noordhuis, Amersfoort: secundi.

14 Deputaten voor controle van de quaestor

D. Dreschler, Zwanenburg (samenroeper); J.P. de Boer, Dienren: primi; A.H. van Noort, Bunschoten: secundus.

15 Deputaten voor de voorbereiding van de eerstkomende synode

ds. C.J. Smelik, Capelle aal. IJssel(samenroeper); ds. S.S. Cnossen, Mariënberg; dr. W.G. de Vries, Zwolle; ds. O.J. Douma, Groningen: primi; ds. H.D. van Herksen, Hardenberg; P. Joesse, Hardenberg: secundi.

16 Voor het archief van de generale synode

de kerk te Groningen-West.

17 Voor toezicht op het archief

de kerk te Groningen-Noord.

18 Voor het uitschrijven van bededagen

de classis 's Gravenhage.

19 Deputaten voor diakonale zaken (ad interim)

ds. B. van Zuijlekom, Hattem (samenroeper); F. Boersma, Alphen aal. Rijn; J. van de Dijk, Haren; ds. A. Kooij, Capelle aal. IJssel; mr. P.H. van der Kolk, Leidschendam: primi; ds. G. Gunnink, Mussel: secundus.

20 Afgevaardigden naar de International Conference of Reformed Churches 1985

ds. O.J. Douma, Groningen; prof. drs. H.M. Ohmann, Kampen: primi; ds. S.S. Cnossen, Mariënberg: secundus;
prof. J. Kamphuis: adviseur.

Artikel 135

12.10.84

Aanwijzing van de samenroepende kerk

In besloten zitting heeft de synode het besluit genomen de kerk te Spakenburg-Noord aan te wijzen als samenroepende kerk voor de eerstkomende generale synode. Dit wordt in openbare zitting meegedeeld. Deze kerk zal verzocht worden de generale synode samen te roepen op 22 april 1987. Als secunda-samenroepende kerk is de kerk te Leeuwarden aangewezen.

Artikel 136

Vaststelling van het eerste deel van de Acta en de Handelingen

Op de middagzittingen van de vrijdag zijn van week tot week de Pro-Acta, de Acta, de Post-Acta en een deel van de Handelingen door de synode vastgesteld. Dit betreft het eerste deel van de officiële Acta. In het tweede deel zal opgenomen worden wat betrekking heeft op het Gereformeerde Kerkboek in definitieve vorm.

Artikel 137

Machtiging aan het moderamen

De synode machtigt het moderamen tot besluitvorming te komen, wanneer scriba I op moeilijkheden zou stuiten, wat het drukprocedé betreft. Het moderamen wordt tevens gemachtigd een besluit te nemen t.a.v. de begroting, opgesteld door br. D. Dreschler, voor de komende jaren, zodat de kerken tijdig bericht ontvangen over de noodzakelijke omslag.

Artikel 138

Afvaardiging van Korea

Via ds. J. de Gelder komt het bericht binnen dat afgevaardigden van de zusterkerken in Korea het voornemen hebben op 17 oktober de synode te bezoeken. Daar deze dan al op reces is, kan dit bezoek helaas niet doorgaan.

Daarom is er op donderdag 18 oktober een samenkomst te Kampen bel,,gd, waar de leden van het moderamen en de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken een afgevaardigde van The Presbyterian Church in Korea begroet en ontmoet hebben. De praeses heeft hem daar namens de synode hartelijk welkom geheten en in een toespraak dank en blijdschap uitgesproken over de relatie met deze zusterkerken. Op zijn beurt heeft de afgevaardigde de groeten van de broeders en zusters in Korea overgebracht en zijn dank uitgesproken voor de warme ontvangst. Onder meer werd gewezen op de groei van de Koreaanse kerken: duizend plaatselijke gemeenten met 260.000 leden, en op de strijd ter verdediging van het gereformeerde erfdeel en op het intense evangelisatiewerk.

Artikel 139

Voorlopige sluiting van de synode

De synode besluit enige maanden op reces te gaan. Ze hoopt dit jaar nog één keer in plenaire zitting bijeen te komen en wel op 15 en 16 november ter afhandeling van de appèlzaak Grootegast.

Intussen blijft commissie I voortwerken aan de Psalmen. Zij zal regelmatig de resultaten van haar arbeid toezenden aan de afgevaardigden, die hun schriftelijke opmerkingen ter voorbereiding van de plenaire behandeling vóór bepaalde afgesproken data kunnen inzenden. Dit geldt ook voor de commissies III, IV en V, die eveneens nog zullen doorwerken.

Het ligt in het voornemen twee weken in januari 1985 plenair te vergaderen over de Psalmen, de Gezangen en de Dordtse Leerregels, nl. van 8 tot 11 en van 15 tot 18 januari.

De voorzitter van commissie IV, ds. J. Verkade, verzoekt eventuele amendementen over de Gezangen vóór 13 november hem te doen toekomen.

De praeses memoreert nog dat ds. R. Houwen benoemd is tot studieleider voor de Gereformeerde Missiologische Opleiding en wenst hem daarmee geluk.

Voorts besluit de vergadering de instructie voor het financieel beleid van de synode in de bijlagen bij de Acta op te nemen, evenals de brieven van de Christelijke Gereformeerde Kerken.

Tevens wordt vastgesteld welke rapporten in de bijlagen worden opgenomen.

Het blijkt dat de vergadering in de morgenzitting tot afsluiting van deze zittingsperiode kan komen.

De praeses houdt de volgende toespraak:

Broeders,

Voordat we als synode op reces gaan en het goede Heemse voor een langere periode gaan verlaten, wil ik met een enkel woord de vergaderingen van de afgelopen 15 zittingsweken besluiten.

Dat woord kan sober en kort zijn. Immers, de definitieve sluiting van de generale synode kan nog niet plaats vinden, maar moet wachten tot het volgende kalenderjaar. Toch hebben we een belangrijke mijlpaal mogen bereiken. Daaraan willen we vanmorgen niet voorbijgaan.

Ons allen zal het zo vergaan dat we met zeer gemengde gevoelens, soms zelfs tegengestelde gevoelens nu naar huis gaan. Enerzijds leeft bij ons een gevoel van dankbaarheid dat we de gewone zaken van de synodale agenda alsmede enkele moeilijke appèlzaken hebben kunnen afronden. Anderzijds kunnen we het gevoel niet van ons afzetten dat we de komende maanden thuis en volgend jaar tijdens de vervolgzittingen nog veel werk hebben te verzetten. Toen we door de kerken geroepen werden als afgevaardigden naar de generale synode van Heemse te gaan wisten we van te voren dat deze synode een zeer groot en zwaar agendum had af te werken. Hóe groot en hoe zwaar hebben we in de praktijk van ons synodewerk ondervonden. Maar we hebben ook ondervonden hoe onze God ons steeds weer de kracht ertoe gaf, iedere week, iedere morgen. Daarin heeft de HERE de gebeden uit de kerken willen horen. Juist ook bij moeilijke beslissingen, in verwarde situaties, en bij plotseling verdriet en rouw.

Gemengde gevoelens - ze zijn er niet alleen als we naar ons *werk* kijken, achterom en vooruit, ze zijn er ook als we kijken naar de *mensen* om ons heen. Enerzijds hebben we een blij gevoel dat we nu

voor langere tijd kunnen terugkeren naar eigen huis en huisgezin, naar eigen gemeente, naar al die mensen die we hier elke week misten. Anderzijds is het toch een vreemd gevoel dat we als synodeleden elkaar de komende periode niet zullen zien zitten achter de tafels hier, of bij het koffiebuffet, of op de wandeling naar ons eethuis. Het zal ons vreemd zijn. Daaruit blijkt hoezeer de HERE ons in harmonie aan elkaar verbond, in een werkgemeenschap die niet kapot te krijgen was, hoe groot de druk van spanning en emoties soms ook was.

De stampende machine van plenair en commissoriaal vergaderen, van amendementen en tegenvoorstellen, van hamerslagen en belgerinkel, van rapporteurs en commissievoorzitters, van stencils en 1 e en 2e ronde's - heel die synodale machine kon draaien, en wij draaiden met haar mee. Zo groeiden we naar elkaar toe, als broeders die samen stonden voor de grote zaak: de kerken van Christus te dienen op deze synode. We zijn aan elkaar vertrouwd geraakt, niet weinig. En al evenzeer aan al die fijne mensen om ons heen hier in Heemse: onze gastheren en gastvrouwen, onze zeer gewaardeerde koster en zijn vrouw, onze hooggeachte broeder Joesse met zijn staf in de typekamer. We zullen ze een poosje moeten missen. Zij òns misschien ook, en niet eens als kiespijn. Reeds nu een eresaluut aan al deze fijne medewerkers!

Gemengde gevoelens - ze zijn er ook als we letten op de situatie in Nederland waar de Gereformeerde Kerken hun plaats hebben. Morgen, 13 oktober 1984, is het precies 150 jaar geleden dat in Ulrum de Acte van Afscheiding of Wederkeer werd getekend. Maar 150 jaar later, in de november-maand van 1984, zal een combisynode de lijnen gaan uitzetten om die Acte in z'n tegendeel te gaan veranderen: Samen Op Weg, wèg van Ulrum. Gevoelens van treurnis en ontzetting vervullen ons als we die ontwikkeling zien.

Tegelijk vervullen ons gevoelens van nederige dank bij de wetenschap dat Christus Jezus ook vandaag tot de Gereformeerde Kerken in Nederland zegt: 'Samen op weg'. Niet maar. ménsen en kérken samen, maar: *de Zoon* van God en *het volk* van God samen, de Herder en zijn kudde samen. In al ons synodewerk hebben wij het toch mogen vasthouden: we werken niet voor een mensenorganisatie, maar voor Hem, de enige Herder en algemene Bisschop van de kerk.

Ons werken hier heeft nu een zekere rustpauze. En dat is goed. Thuis zullen we nog veel werk voor de synode te doen krijgen. Eilieve, en vooral commissie I voor de psalmberijming. Bijzonder veel sterkte, beste broeders! De HERE moge uw werk doen gelukken.

Dat wens ik ons allen toe. Onze hemelse Vader spare ons voor elkaar en voor het werk. En Hij geve ons in het nieuwe jaar weer nieuwe energie om met nieuwe moed het werk weer aan te vatten, voor het nieuwe Kerkboek. En dat alles terwille van het Nieuw Jeruzalem dat uit de hemel neerdaalt.

Zo willen we elkaar als broeders in Christus groeten.

Daarop vraagt en verkrijgt de assessor het woord. Hij zegt er behoefte aan te hebben enkele woorden te spreken aan het adres van de praeses. Namens de andere leden van het moderamen en de hele vergadering wenst hij de praeses toe dat hij mag genieten van de betrekkelijke rust die komt. De assessor memoreert dat de praeses heeft meegeleefd in de droefheid en de blijdschap die er waren. Zijn leiding van de vergaderingen heeft ontspannend gewerkt, wanneer de emoties wel eens hoog opliepen. De Here heeft hem de kracht voor dit werk gegeven en zal hem straks, naar ieder hoopt, ook in staat stellen alles tot een goed einde te leiden.

Nadat de assessor heeft laten zingen Psalm 111 : 5, 6 gaat hij voor in dank- en smeekebed.

Daarop sluit de praeses met hamerslag de 15e zittingsweek van de Generale Synode van Heemse 1984.

Het moderamen:
ds. C.J. Smelik, praeses
ds. S.S. Cnossen, assessor
dr. W.G. de Vries, scriba I
ds. O.J. Douma, scriba II

(Dit is het eerste deel van de Acta. Het tweede deel zal alle zaken bevatten die betrekking hebben op de definitieve vaststelling van het Gereformeerde Kerkboek).

**ACTA VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND -
HEEMSE 1984-1985, DEEL II**

PRO-ACTA

DONDERDAG 15 NOVEMBER 1984

Artikel 140 **Openingswoord van de praeses**

De praeses zegt dat het ons goed zal doen dat we elkaar weer mogen ontmoeten. En dat in dezelfde samenstelling, als toen we enkele weken geleden afscheid namen.

Hij memoreert dat de echtgenote van oud. B. van der Ros bewaard is gebleven tijdens een ernstig auto-ongeluk en geeft uiting aan de dankbaarheid daarvoor. Ook vermeldt hij dat twee afgevaardigden hun verjaardag mochten vieren, de predikanten H.E. Nieuwenhuis en W.G. de Vries.

Ds. M.H. Sliggers, die van standplaats gaat veranderen, wenst hij sterkte.

Verder brengt hij in herinnering dat het moderamen samen met de deputaten BBK op 18 oktober een ontmoeting heeft gehad met een afvaardiging van de Koreaanse kerken (zie Acta deel I, artikel 138).

Tenslotte deelt hij mee dat hij als praeses samen met de assessor aanwezig is geweest bij een ontmoeting met Hare Majesteit de Koningin in het Catharijneconvent te Utrecht, waar een tentoonstelling aan de Afscheiding is gewijd.

Daarna gaat de vergadering in comité ter afhandeling van het geding tussen de kerkeraad van Grootegast en zijn predikant, ds. Joh. Hoorn.

De synode is, na twee dagen daaraan gewijd te hebben - 15 en 16 november -, niet gereed gekomen en besluit donderdag 22 november nog eens bijeen te komen.

DONDERDAG 22 NOVEMBER 1984

Artikel 141

Opening

Bij de opening van de vergadering vermeldt de praeses dat een dankbetuiging is binnengekomen van de familie Van der Tol voor het meeleven, betoond bij het overlijden van br. H. van der Tol.

Daarop gaat de synode opnieuw in comité.

Artikel 142 **Besluiten inzake Grootegast en ds. Joh. Hoorn**

In publieke zitting wordt bekend gemaakt dat de besluiten die de synode genomen heeft inzake de toetsing van het gevoelen van ds. Joh. Hoorn, zo spoedig mogelijk aan de betrokkenen zullen worden gezonden en de komende week publiek zullen worden gemaakt. Zie Acta, deel I, artikel 131

DINSDAG 8 JANUARI 1985

Artikel 143

Openingswoord zestiende vergaderweek

De praeses richt zich tot de vergadering met de volgende toespraak:

Broeders,

Zo beginnen we dan ons synode-werk in 1985, het tweede jaartal dat aan de Generale Synode van Heemse verbonden zal zijn. Zo begonnen we ons werk deze morgen, gelijk art. 29 van de K.O. bepaalt: "Bij de opening en de sluiting van alle vergaderingen zal de Here met gebed en dankzegging aangeroepen worden". Daarin belijden we onze afhankelijkheid van Hem die ons tot dit werk riep, ook ons vertrouwen op Hem die ons zijn vaste beloften gaf. Onze vergaderingen van elke synode-dag, ook in 1985, mogen vans morgens tot's avonds gestempeld zijn door de genade van onze Here Jezus Christus.

Het zal ons goed gedaan hebben elkaar daarstraks weer ontmoet en begroet te hebben, na het lange reces. Sommigen hebben in het kleine verband van commissiewerk elkaar van tijd tot tijd gesproken, maar nu mogen we weer voltallig bij elkaar zijn. De HERE geeft ons als leden en als adviseurs van de

synode leven en gezondheid om het werk weer aan te vatten. Niemand werd door de dood uit de kring weggenomen.

Wel gedenken we vanmorgen het overlijden van twee broeders, die de kerken hebben gediend in een deputaatschap. In het eind van 1984 overleed br. J.A. Dijksterhuis, die door onze Generale Synode wederom benoemd was als deputaat financieel voor de Theologische Hogeschool - de HERE benoemde hem nu op een post die God ook voor hem bestemd had.

Enkele weken later overleed ds. R. Koolstra, die door de Generale Synode van Arnhem benoemd was in het deputaatschap voor de psalmberijming en die van de Synode te Heemse nog geen decharge ontving- de HERE Zelf dechargeerde hem nu van zijn taak op aarde. Met dankbaarheid gedenken we de arbeid die beide broeders in den Here mochten verrichten.

Broeders, wij mogen kennen de roem van het geloof in de God en Vader van onze Here Jezus Christus. De God die Jeruzalem nog verkiest, het volk dat Hij Zich verworven heeft, tot lof zijner heerlijkheid. Wanneer wij vandaag en volgende week ons buigen over de tekst van het loflied van de Dordtse Leerregels, moge die roem van het geloof ons vervullen. Zo vaak de Heilige Schriftén spreken over de verkiezing van God, doen zij dat immers altijd in het kader van een lófzang. Is b.v. het gelezen Schriftgedeelte in Efeze 1 daar niet vol van? Die eerste 14 verzen zijn toch in feite één lange volzin, vol van de lof op God, die ons gezegend heeft, in Christus, in Hem- wel 8 maal keert het terug in deze pericoop: in Hem, in Christus. Wat mag het voor ons een vreugde zijn ons te verdiepen in de woorden van het kerkelijk belijdenis-lied van vroeger jaren, van dit jaar 1985 en van komende jaren.

Het jaar 1985 is uitgeroepen tot 'Jongeren-jaar'. Welnu, is onze arbeid voor de totstandkoming van het Gereformeerd Kerkboek niet juist met name gericht op de jóngeren van vandaag en van morgen? Komende geslachten worden de woorden van confessie, psalmen en gezangen op de lippen gelegd, opdat de lof Gods blijve weerklinken vanuit de kerk, door jongeren en ouderen.

Laten we daarom in deze weken weer met vreugde ons werk doen. We mogen weten dat de kerken om ons heen staan. Geen moment hoeven we het gevoel te hebben dat we in een ivoren toren aan het werk zijn hier in Heemse. In Lunteren is de klacht onder ogen gezien dat synode-werk zo ver van de kerken en de kerkmensen af staat. Daarom wil men in Lunteren het image van de synode verbeteren, zodat met name kerkeradsleden een positiever beeld krijgen van het functioneren van een synode. Mij dunkt, broeders, dat het onze zorg moet zijn en blijven, niet allereerst of de kerkleden enig idee hebben over het functioneren van een synode, maar of de kerkleden in de besluiten van de synode kunnen waarnemen de autoriteit van Gods Woord. Zo niet, dan ontstaat vervreemding tussen synode en kerkleden en soms verbijstering.

Daarom te meer moge God het ons geven ons in alle beraadslagingen en besluiten te laten regeren door het Woord van onze God. Een positiever beeld van een synode kan niet nagestreefd worden.

Met deze woorden verklaar ik de zitting van de zestiende vergaderweek voor geopend.

De praeses maakt verder melding van de geboorte van een dochter in het gezin van ds. M.H. Sliggers, die met dit feit van harte wordt gelukgewenst.

Artikel 144

Uitnodiging tot ontmoeting met paus Johannes Paulus II

De praeses doet mededeling van de ontvangst van een brief van de Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie dal. 15 oktober 1984, die langs omwegen wat laat is binnengekomen, waarin de Gereformeerde Kerken worden uitgenodigd Paus Johannes Paulus II, die van 11 tot 15 mei 1985 Nederland zal bezoeken, te ontmoeten voor een gesprek en met hem deel te nemen aan een gebedsdienst.

De antwoord-brief die het moderamen namens de synode heeft gezonden wordt voorgelezen en ontvangt de instemming van de vergadering. Zij luidt aldus:

Aan de Bisschoppelijke Commissie voor de Oecumene
te Utrecht

Zeer geachte Heren,

Uw brief van 15 oktober j.l. bereikte langs omwegen eerst heden de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt).

Voor de daardoor ontstane vertraging van ons antwoord op deze brief bieden wij u onze verontschuldigingen aan.

Namens voornoemde synode berichten wij u dat zij aan uw uitnodiging tot bijwoning van het oecumenisch gesprek en de daaraan verbonden gebedsdienst met Paus Johannes Paulus II geen gevolg zal geven. De belangrijkste redenen die ons tot deze beslissing hebben gebracht, zijn de volgende.

1. Een ontmoeting als door u bedoeld en gearrangeerd, ligt niet op het vlak van een louter intermenselijk contact, waarbij waardering uitgesproken kan worden voor de persoonlijke inzet van de Paus voor humanitaire doeleinden. Paus Johannes Paulus II zal immers in zijn hoedanigheid van kerkleider en kerkvorst aanwezig zijn. Op grond van Gods Woord erkennen wij echter dit leiderschap niet, ja, bestrijden wij het, gelijk de kerken der reformatie dit ook in voorgaande eeuwen deden. Aanvaarding door ons van de eer, die u ons aandoet met uw uitnodiging, zou naar onze diepste overtuiging betekenen dat wij Christus Jezus van zijn eer beroven, van wie de Gereformeerde Kerken belijden dat Hij is "de enige algemene Bisschop en het enige Hoofd van de kerk" (artikel 31 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis). Wij menen dat het onmogelijk is van dit ons gevoelen nader rekenschap te geven tijdens de korte ontmoeting, die immers in het teken staat van een oecumenisch samen-zijn.

2. Evenmin zouden wij ons kunnen scharen in een gemeenschappelijke gebedsdienst in de Pieterskerk te Utrecht. Zo'n gebedsdienst is niet mogelijk zo lang er niet is de eenheid van het ware geloof in de enige en waarachtige God zoals Hij Zich in zijn Woord geopenbaard heeft. Christus Zelf heeft in Johannes 17 zijn leerlingen doen horen dat ware christelijke oecumene alleen bestaan kan in een eendrachtig horen naar en bewaren van Gods Woord dat de waarheid is. Voor die ware oecumene willen de Gereformeerde Kerken blijven bidden en werken.

Met gevoelens van hoogachting,

namens de synode voornoemd,
ds. C.J. Smelik, praeses

ds. O.J. Douma, scriba II

Het volgende antwoord werd ontvangen, gedateerd 18 januari 1985:

Geacht Moderamen,

Uw reactie betreffende een vertegenwoordiging uwerzijds bij een gebedsdienst met Paus Johannes Paulus II op 13 mei 1985 in de Pieterskerk te Utrecht, is door de Bisschoppen met grote aandacht gelezen.

Wij respecteren de problemen en vragen, die u bij deze ontmoeting heeft, en danken u voor de oprechtheid waarmee u deze verwoord heeft, alhoewel wij het betreuren geen delegatie uwerzijds bij deze voor ons zo belangrijke ontmoeting te mogen begroeten.

In de hoop en overtuiging, dat oecumenische samenwerking ons beider streven blijft, weten wij ons met u verbonden in het geloof van dezelfde Heer.

Namens de Bisschoppenconferentie, verblijft,
met eerbiedige hoogachting,

Dr A.J. Simonis

DINSDAG 15 JANUARI 1985

Artikel 145

Opening zeventiende vergaderweek

Bij de opening van de zitting memoreert de praeses een schrijven van zr. E. Dijksterhuis-Stamhuis, waarin zij dank betuigt voor het meeleven van de synode bij het sterven van br. J.A. Dijksterhuis.

VRIJDAG 18 JANUARI 1985

Artikel 146

Voorlopige sluiting van de synode

Nadat in de morgenzitting ds. O.J. Douma van harte is gelukgewenst met zijn verjaardag, en nadat de verjaardagen van prof. drs. D. Deddens en prof. dr. C. Trimp zijn gememoreerd en aan ds. M.A. de Niet voor zijn functie als legerpredikant sterkte is toegewenst, volgt in de middagzitting de voorlopige sluiting van de synode.

Het was, volgens de praeses, een bijzondere vrijdag. Hij ontving een 'gouden kleinood' van commissie IV, een lied hem toegezongen en speciaal aan hem gewijd. Er is dankbaarheid, omdat twee grote zaken zijn afgehandeld: het vaststellen van de tekst van de Dordtse Leerregels en van de Gezangen.

In de maand april begint de laatste etappe van het synodewerk.

Aan commissie I wordt bijzonder veel sterkte toegewenst. De leden van deze commissie mogen zich ervan overtuigd houden dat de andere afgevaardigden met hen meeleven en meedenken. Commissie III en de scriba I worden in deze woorden betrokken. Achter de schermen wordt er nog heel wat werk verzet.

Scriba I wordt bij voorbaat gefeliciteerd met de verschijning van het eerste deel van de Acta, die niet lang meer op zich zal laten wachten.

Ook de koster, de gastvrouwen en gastheren wordt opnieuw dank gebracht. Daarop schorst de praeses de zittingen van de synode tot 9 april a.s.

Artikel 147

Benoemingen

De synode heeft in besloten zitting op vrijdag 18 januari enkele benoemingen gedaan. Daarvan worden de volgende openbaar gemaakt.

1. De predikanten R. Houwen en H.W. Ophoff worden gemachtigd om namens de synode onderhandelingen te voeren met diverse houders van auteursrechten over vastgestelde Psalmberijmingen.

2. Alsnog wordt, naast de andere, ds. Van Kalkeren benoemd tot deputaat voor de documentatie van de Vrijmaking. Op 6 februari deelt hij mee deze benoeming aan te nemen.

3. De synode heeft een deputaatschap ingesteld voor generaal-synodale publikaties (zie artikel 179 van de Acta). Hierin worden benoemd:

Ds. P. Lok (samenroeper), D. den Hollander, Zutphen, mr. F.T. Oldenhuis, Zuid ds. C.J. Smelik, meur. E. van Veen, Dalfsen, dr. W.G. de Vries en A. van 't Wout, Voorburg. Br. G. de Jonge wordt niet herbenoemd, omdat hij zich wegens zijn functie van gedelegeerd commissaris van 'De Vuurbaak' teruggetrokken heeft.

Als *secundi* worden aangewezen: K.F. Haak, Alphen aan de Rijn, K.O. Meijer, Amersfoort en D. Smilde, Heerenveen. Daar br. Meijer meedeelde zijn benoeming niette kunnen aanvaarden wordt op 18 april in zijn plaats benoemd: S. Bakker, Groningen.

Het nieuw benoemde deputaatschap wordt verzocht zo snel mogelijk aan het werk te gaan met het oog op de uitgave van het Gereformeerd Kerkboek.

Dan bestaat nog de mogelijkheid voor eventueel noodzakelijk overleg met de synode.

DINSDAG 9 APRIL

Artikel 148

Openingswoord achttiende vergaderweek

De synode is op reces geweest van 18 januari af. In verband daarmee spreekt de praeses het volgende openingswoord:

Broeders,

Voor de derde maal na een betrekkelijk lang reces zijn we als afgevaardigden van de kerken weer bij elkaar gekomen ter generale synode, nu voor de 18e zittingsweek. We hebben ons vertrouwde plekje weer ingenomen om aan het werk te gaan. Met dankbaarheid mogen we constateren dat de HERE ons allen in het leven spaarde en dat Hij ook enkele broeders herstel gaf uit ziekte namelijk br. A. van Esch en br. B. van der Ros.

Het gastvrije Heemse en de comfortabele gebouwen liggen weer voor u open. Koster Harsevoort en zijn vrouw glimmen weer van ijver en plezier om u op de u bekende hartelijke wijze te verzorgen. De rapporteurs popelen van ongeduld om u van antwoord te dienen. 'De Oldemeyer' ligt in lentetooi weer gereed om u tijdens het noenmaal te verkwikken. De typekamer is hongerig om uw producten in de kortst mogelijke tijd te consumeren. En uw praeses staat weer voor u klaar om u in sprekersronden het woord te geven, en niet minder om u het woord te bekorten.

Tijdens de periode van het reces hebben wij beslist niet stil gezeten. Aan vele fronten is doorgewerkt. Met erkentelijkheid en bewondering jegens scriba I memoreer ik hier dat deel I van de Acta dezer synode keurig op tijd van de pers kwam.

En ondertussen ligt al weer een pakket concept acta van zijn hand klaar.

Voorts heeft commissie I ons met de regelmaat van de klok haar uitvoerige rapporten doen toekomen over de psalmberijming. Het stemt tot grote dankbaarheid dat deze commissie haar werkschema heeft kunnen aanhouden en zo de behandeling op de plenaire zitting uitmuntend heeft voorbereid.

En tenslotte heeft commissie III ons aan het werk gezet met een rapport, waaruit blijkt dat de nalezingen van het schaaf-deputaatschap bijna groter zijn dan de oogst van de eerste tekstvaststelling. Commissie III heeft in ieder geval u zeer gediend met een gedegen rapport.

Zo gaan wij in deze laatste vergaderperiode van de synode ons bezig houden met de vaststelling van het Gereformeerd Kerkboek. We weten dat er in de kerken naar uitgekeken wordt. Moge ons werk en dat van onze voorgangsters een fraai resultaat opleveren: een Kerkboek dat naar inhoud en vormgeving een sierlijke uitgave wordt.

In dat verband is een gelukwens aan onze Canadese zusterkerken op z'n plaats vanwege de verschijning van hun 'Book of Praise'. Hun arbeid van ruim 30 jaren heeft reeds bekroning gevonden in een schitterende uitgave. De Canadese kerken, klein in getal, hebben hiermee groot werk geleverd. Hoofdaccent zal in deze laatste vergaderweken uiteraard komen te liggen op de psalmberijming. Commissie I heeft u reeds bericht dat zij enkele psalmen heeft moeten aanhouden vanwege het plotseling overlijden van ds. J.J. de Vries. Het past ons vanmorgen zijn persoon en werk in dankbaarheid te gedenken. Vele jaren lang, reeds vanaf 1955, heeft hij als deputaat voor de psalmberijming zich ingezet voor de zuivere lofzang van de kerk. De HERE gaf hem bijzondere gaven voor dat werk. En tot in de laatste weken van zijn leven prepareerde hij de kerken en ook zichzelf op de lofzang voor de troon van God en van het Lam. Met de dichter van Psalm 16 heeft ds. J.J. de Vries beleden wat hij in 1960 als een 'In memoriam' van zijn mede-deputaat, ds. J. Smelik te Groningen, onder woorden bracht als vertolking van de onberijmde psalm:

"Gij maakt mij, HEER, de levensweg bekend,

Gij schenkt mij rust en heil op Uwe paden.

Uw aangezicht, in gunst mij toegewend,

Komt mij met overvloed van vreugd verzaden".

Mogen de familie De Vries en de kerken met dankbaarheid terugdenken aan deze dienaar, zo vaak ze zijn naam vermeld zien staan onder de lijst van auteurs van de psalmberijmingen.

Broeders, wij hebben j.l. zondag bijzonder herdacht de Opstanding van Hem, onze Here Jezus Christus, die ook Psalm 16 waar heeft gemaakt.

Het Paasfeest vanwege het Paasfeit sterke en bemoedige ons. Jezus heeft zich aan de Zee van Tiberias geopenbaard aan zijn apostelen als de Kurios. Toen Hij zich voor de derde maal aan zijn kerk openbaarde, riep Hij de Zijnen tot de arbeid, en: bekwaamde Hij hen daartoe.

Die ene nacht aan Tiberias' Zee en die ene vroege morgen waren vol van zijn presentie. Het is de nacht van menselijke onmacht en van vruchteloos zwoegen. Het is de morgen van de macht van de Kurios, van de liefde van de Herder, van de zorg van de Zender. Toekomstig kerkewerk wordt teruggebracht tot de eerste en de laatste zekerheid: het bevel en de macht van de Kurios. Daarin zullen zijn dienaren altijd goede moed hebben. En vreugde.

De derde openbaring van de opgestane Heer loopt dan ook uit op een feestelijke maaltijd. In de vroege morgen zit de zwijgende groep mannen bijeen. De vissers van mensen, rond een kolenvuur, zitten op de grond. Petrus met z'n natte goed nog aan z'n lichaam. Vermoeide gezichten vanwege een

lange en zware nacht. Toch is het feest. Want Christus is de Gastheer. Er wordt niet meer gesproken, enkel genoten.

Terwijl alleen hoorbaar is het kabbelen van aanspoelende golfjes op de kiezeloever, verkwikt de Kurios zijn mannen, zijn dienaren. Is de Gastheer niet tevens Beschermheef? Staat de Gastheer niet altijd garant voor de bescherming, de verzorging en de versterking van zijn gasten? De toekomstige werkers in de wereld worden feestelijk verkwikt met de vrede en vreugde van hun Heer. En alzo geprepareerd voor het werkprogram dat de eeuwen der geschiedenis en de einden der aarde zal bestrijken.

In die geschiedenis en op die aarde, broeders, is ons vergaderwerk een klein moment, een kleine stip. Maar ook dit moment en deze stip staan onder de zorg van onze Kurios. Hij schenkt ons rust en heil op onze paden.

Zo weten we ons zwakke discipelen, maar van een sterke Heer.

Broeders afgevaardigden, adviseurs en medewerkers, laat de vreugde daarover ons ook de komende zittingsweken bezielen.

Artikel 149

Telegram aan en antwoord namens Hare Majesteit de Koningin

Het moderamen deelt mee dat ter gelegenheid van de verjaardag van Hare Majesteit Koningin Beatrix op 31 januari het volgende gelukstelegram is verzonden:

Heemse/Hardenberg 31 januari 1985

Aan Hare Majesteit de Koningin, te 's-Gravenhage

De generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, bijeengekomen in Heemse (gemeente Hardenberg), biedt Uwe Majesteit ter gelegenheid van Uw verjaardag haar hartelijke gelukwensen aan, met de betuiging van grote dankbaarheid voor Uw regering van het Koninkrijk der Nederlanden.

Zij verzekert Uwe Majesteit dat door de kerken voortdurend voor U gebeden wordt om kracht en wijsheid bij de uitoefening van Uw zware taak.

God de Here die U tot deze taak riep, zegene U en Uw huis.

Smelik, praeses

Daarop werd dit antwoord ontvangen, gedateerd 13 februari 1985:

Zeer geachte Heer Smelik,

Hare Majesteit de Koningin heeft mij verzocht U dank te zeggen voor de telegrafische gelukwensen, die zij ter gelegenheid van haar verjaardag van U mocht ontvangen.

De Koningin heeft *Uw* attentie zeer op prijs gesteld.

Met gevoelens van de meeste hoogachting,

S.J. van Riel-Hooykaas
Particulier Secretaresse van
Hare Majesteit de Koningin en
Zijne Koninklijke Hoogheid
Prins Claus der Nederlanden

Artikel 150

Uitnodiging voor officiële opening nieuw gebouw Nederlands Dagblad

De praeses deelt mee dat van de zijde van het Nederlands Dagblad de uitnodiging werd ontvangen de officiële opening bij te wonen van de kantoren en bedrijfsruimten die nieuw werden gebouwd in Barneveld.

Geantwoord zal worden dat aanvaarding van deze uitnodiging helaas niet mogelijk is, omdat de synode op de datum van ingebruikneming- 11 april- plenair zal vergaderen. Een schrijven met gelukwens zal door scriba II worden verzonden.

WOENSDAG 17 APRIL

Artikel 151

Revisie-verzoek br. Joh. Hoorn

Van br. Joh. Hoorn te Grootegast is een schrijven ontvangen, waarin hij met een beroep op art. 33 KO revisie verzoekt van de besluiten die door de synode inzake hem zijn genomen.

De vergadering besluit hem het volgende antwoord te zenden:

"De synode besluit aan het verzoek van br. Joh. Hoorn niet te voldoen, aangezien hij zich ten onrechte op de slotzin van art. 33 beroept. Dit artikel heeft geen betrekking op revisie-verzoeken in het algemeen, maar op instructies en voorstellen van een mindere voor een meerdere vergadering. Voor een revisie-verzoek geldt de regel van art. 31 KO met de daarbij behorende synodale besluiten". Een brief van br. en zr. L. Venema-Meijerink dal. 27 februari 1985 over dezelfde zaak wordt onontvankelijk verklaard, omdat de sluitingsdatum voor ingekomen stukken reeds lang verstreken is. Hetzelfde geldt van een brief van ds. C.J. Brem d.d. 22 april 1985 over deze materie.

Artikel 152

Benoeming

In plaats van br. K.O. Meijer, die zich niet beschikbaar stelt als secundus-deputaat, wordt als secundus in het deputaatschap voor generaal-synodale publikaties benoemd br. S. Bakker te Groningen.

DINSDAG 23 APRIL

Artikel 153

Opening twintigste synodeweek revisieverzoek br. Joh. Hoorn

Na de opening leest de praeses een schrijven voor van br. Joh. Hoorn te Grootegast die, in antwoord op het schrijven van de synode van 17 april 1985, erkent ten onrechte met een beroep op art. 33 KO revisie te hebben gevraagd inzake de besluiten die met betrekking tot hem genomen zijn.

Nu dient hij een revisieverzoek in met een beroep op art. 31 KO.

Inzake het hernieuwde revisieverzoek van br. Joh. Hoorn komt de synode met algemene stemmen tot het volgende besluit:

"De synode besluit aan het verzoek van br. Joh. Hoorn niet te voldoen. Zijn beroep op de Generale Synoden van Assen 1926 en Kampen 1951 is in dit geval niet terecht. Beide synoden staan revisie-verzoeken toe. Maar met name de Generale Synode van Kampen 1951 spreekt daarbij van een *volgende* gelijksoortige kerkelijke vergadering (Acta, art. 17 en 177).

Daarmee volgde ze de praktijk die de Gereformeerde Kerken in ieder geval sinds de Particuliere Synode van Schoonhoven 1650 gevolgd hebben, dat het niemand vergund of toegelaten is om'enige klachten ter synode in te dienen tegen enige besluiten die door dezelfde synode genomen zijn'.

Een kerkelijke vergadering kan niet tweemaal rechter in dezelfde zaak zijn. Dit beginsel ligt ook ten grondslag aan art. 32 KO, dat de afgevaardigden naar meerdere vergaderingen 'bij zaken die hen zelf of hun eigen kerken betreffen (. . .) buiten stemming (moeten) blijven'. (Vergelijk verder de Huishoudelijke Regeling voor generale synoden, vastgesteld door de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978, Acta bijlage 14, sub VI, 7)".

WOENSDAG 24 APRIL

Artikel 154

Verjaardag ds. J. Verkade

De praeses spreekt ds. J. Verkade toe die op dinsdag 23 april de leeftijd van 65 jaar mocht bereiken en dit heuglijk feit in de kring van zijn gezin en van de gemeente van Axel heeft gevierd. In dankzegging en voorbede heeft de synode op deze dag aan zijn verjaardag gedacht. Nu wil de praeses hem ter vergadering hiermee van harte gelukwensen en hem voor zijn verdere leven de zegen van de Here toewensen.

Daarop krijgt commissie IV het woord voor een'praealabele zaak', die blijkt te bestaan in een'voorbedacht' lied dat ds. Verkade als voorzitter van commissie IV door de hele vergadering wordt toegezongen. De praeses zegt hem dank voor de tractatie op de dag ervoor.

DONDERDAG 25 APRIL

Artikel 155

Verjaardag van de synode

Aan het begin van de zittingen brengt de praeses in herinnering dat het een historische dag is: precies een jaar geleden begon de synode met haar werkzaamheden. Hij wijst erop dat men elkaar toen nog niet kende en dat het voor allen ook een dag van schrik was: vier afgevaardigden werden in het moderamen verkozen en vijf werden tot commissievoorzitter aangewezen, terwijl de overige leden over de commissies verdeeld werden. Wat was het alles nog onwennig. Maar wat heeft de Here ons gesterkt. Van het begin af was er de spanning: hoelang zal deze synode duren? Ze heeft nu bijna haar 20ste week erop zitten. Daarmee is deze synode niet de langste na de Vrijmaking geworden. De Synode van Hoogeveen duurde 29 weken. Dat aantal weken zal deze vergadering wel niet halen.

De praeses wijst er verder op dat we elkaar niet gaan feliciteren, want we hebben geen prestaties van onszelf geleverd. Wel mogen we elkaar bemoedigen, ook daarmee dat er goede voortgang is in het werk. Door 's Heren kracht mogen we het volhouden.

Met dankbaarheid vermeldt de praeses dat er een tractatie van een gastvrouw die onbekend wil blijven is binnengekomen: *nieuwjaarswafels!* Hij dankt hartelijk voor deze aardige geste.

Voorts doet de praeses het voorstel niet onszelf te tracteren, maar wel de kerkeraad van Heemse, de ontvangende kerk, en eveneens alle medewerkers. Dit voorstel wordt zonder enige amendering met algemene stemmen aangenomen. Scriba II zal zich haasten de bijdragen van de afgevaardigden in ontvangst te nemen.

VRIJDAG 26 APRIL

Artikel 156

Voorlopige sluiting van de synode

Aan het eind van de morgenzitting memoreert de praeses dat de synode in deze maand drie weken heeft mogen werken. Ze heeft haar werkrooster kunnen bijhouden en dat stemt tot dankbaarheid. In de komende weken hebben de commissies I en III nog veel werk te verzetten. Ook nevenzaken als muzieknotatie moeten nog nader bekeken worden. Het wachten is verder ook op berichten van hen die auteursrechten van de psalmen bezitten, met wie nog gesproken moet worden. De verwachting is dat de vergadering in de laatste twee weken van mei niet klaar zal komen en dat ook de eerste week van juni op het program zal staan.

De praeses wenst alle afgevaardigden Gods zegen en kracht toe.

Tenslotte spreekt hij zijn hartelijke dank uit voor de feestelijke tractatie die het kostersechtpaar Harsevoort bij de broodmaaltijd verschaftte wegens de 'verjaardag' van de synode.

DINSDAG 21 MEI

Artikel 157

Openingswoord eenentwintigste vergaderweek

De praeses wijst erop dat de eenentwintigste vergaderweek begonnen is en dat een belangrijke vraag is, hoeveel weken hieraan nog toegevoegd zullen worden. Het moderamen kan daarop geen antwoord

geven, maar ongetwijfeld is ons aller begeerte, zo stevig mogelijk door te werken. Nog steeds is de synode bezig met punt 7 van haar agenda, ingekomen stukken en rapporten. Punt 8, benoemingen, is al afgehandeld en punt 9, aanwijzing van de samenroepende kerk voor de volgende generale synode, eveneens. Bijna zijn we aan de rondvraag toe.

Intussen ontveinst niemand zich dat er nog veel afgewerkt moet worden. De laatste weken van een generale synode zijn niet de gemakkelijkste. Niets mag vergeten worden van de zaken die afgewikkeld moeten worden. Toch hoeft dit niet te ontmoedigen, maar mogen we elkaar bemoedigen. In Johannes 14, het Schriftgedeelte dat gelezen werd, wordt gesproken over het vragen van iets in Christus' naam. Er is de zekerheid dat Hij in de hemel naar ons hoort. De kerk beneden ziet zijn plaats bekleden door zijn eigen Geest. Het woord 'Plaatsbekleder' krijgt hier een eigen accent, omdat het niet op een mens slaat. De praeses zinspeelt hiermee op het bezoek van paus Johannes Paulus II aan Nederland, die zich plaatsbekleder van Christus durft noemen. Een eer die aan geen mens toekomt. Het treft pijnlijk dat vertegenwoordigers van protestantse kerken gedwongen werden in de St. Pieterskerk te Utrecht een buiging te maken voor een mens, die zich plaatsbekleder van Christus noemt. De praeses van de hervormde synode heeft zich erover beklaagd dat door de roomse autoriteiten geen loyale houding is ingenomen. De pijn moet echter niet daarin liggen dat deze autoriteiten niet loyaal zijn geweest tegenover protestanten, maar juist daarin dat deze protestanten niet loyaal zijn geweest tegenover Christus zelf door hun gang naar de St. Pieterskerk.

In Johannes 14 staat dat wie in Christus geloven grotere werken zullen doen dan Hij tijdens zijn verblijf op aarde. Dit hangt samen met de uitstorting van de Heilige Geest die het heil doet komen tot de einden der aarde. Het grotere ligt hierin dat het werk van Christus, in Israël verricht, nu de hele wereld heeft bereikt. Ons werk als synode mag een klein steentje bijdragen aan dat wereldomvattende werk.

Nadat de praeses nog enkele personalia heeft vermeld- herstel van ds. T.J. Keegstra na een medische behandeling en het emeritaat van ds. S.S. Cnossen - kondigt hij de verdere behandeling van het vaststellen van de resterende psalmen en andere delen van het kerkboek aan.

Artikel 158

Telegram Nederlandse Bond van Jeugdverenigingen; schrijven van de Bond van Mannenverenigingen op Gereformeerde Grondslag

De praeses doet voorlezing van het volgende telegram van de Nederlandse Bond van Gereformeerde Jeugdverenigingen:

De nederlandse bond van jeugdverenigingen sinds Hemelvaartsdag 1984 opnieuw in bondsdag bijeen op Hemelvaartsdag 1985 constateert met ontzag dat uw dichterbijkomende werkzaamheden nog geen einde kennen. Hij wenst u van heler harte sterkte bij de afronding van uw omvangrijke taak. Hij weet zich met u verbonden in de Priester-Koning Jezus Christus. Uit naam van allen, ds. D. Grutter, voorzitter, J. van der Deure, sekretaris.

De praeses leest eveneens een schrijven voor namens de Bond van Mannenverenigingen op Gereformeerde Grondslag met vermelding van het feit dat drie synodeleden op zijn bondsdag hebben gesproken. Geattendeerd wordt op het telegram dat deze bond op 23 mei 1984 aan de synode zond, dat in fotocopie is toegevoegd.

VRIJDAG 25 MEI

Artikel 159

Sluitingsdatum synode

De praeses deelt mee dat er overleg is geweest tussen het moderamen, de commissievoorzitters en ds. H.D. van Herksen over de datum waarop de synode officieel gesloten kan worden.

Besloten is deze vast te stellen op woensdag 5 juni 's avonds om 19.30 uur. Door scriba II zullen een vertegenwoordiging van de kerkeraad, de adviseurs, het college van B en W, de gastheren en gastvrouwen uitgenodigd worden met de medewerkers van de synode, de sluiting bij te wonen.

Op dinsdag 4 juni zal een afscheidsavond worden belegd voor de afgevaardigden en hun echtgenotes, waarvoor ook alle medewerkers van de synode worden uitgenodigd. In de commissie ter voorbereiding van deze avond worden benoemd: ds. H.D. van Herksen, oud. J, van der Kolk en ds. P. Schelling.

DINSDAG 28 MEI

Artikel 160

Openingswoord tweeëntwintigste vergaderweek

De praeses wijst erop dat de synode, naar het zich laat aanzien, haar laatste volle vergaderweek is ingegaan. Aan het begin van de vergadering heeft hij gelezen 1 Joh. 5

1-12, een Schriftgedeelte, waarmee de synode zich al eerder heeft beziggehouden bij de behandeling van artikel 9 NGB, namelijk de verzen 7 en 8. Deze werden als bewijstekst niet meer opgenomen. Tegelijk moet worden gezegd dat de inhoud van dit hoofdstuk één bewijs is voor het geloof in de drie-enige God. De Heilige Geest is immers de kroongetuige op aarde van Christus als de Zoon van God.

Dat geloof is met Pinksteren door veel jonge leden van Christus' kerk beleden. De synode is zich er van bewust dat zij haar werk verricht met name ook voor de jongeren in de kerk. Het gaat om hen die hun geloof beleden hebben en allen die opgevoed worden om te komen tot belijdenis van het geloof.

De praeses heet in het bijzonder welkom de zesde klas van de gereformeerde basisschool te Ommen met het onderwijzend personeel.

Daarop gaat de vergadering verder met het vaststellen van de psalmen.

WOENSDAG 29 MEI

Artikel 161

Eindbesluit inzake de proza-teksten voor het Gereformeerd Kerkboek

Met algemene stemmen neemt de generale synode het volgende besluit:

Nu de generale synode gereed is gekomen met het vaststellen van de teksten in geharmoniseerde vorm van

- 1 De Belijdenisgeschriften,
- 2 De Orden van Dienst,
- 3 De Liturgische Formulieren,
- 4 De Gebeden,

Besluit de synode:

- I** deze teksten te aanvaarden als officiële geschriften van De Gereformeerde Kerken in Nederland en in het nieuwe Gereformeerd Kerkboek op te nemen, opdat de kerkeraden deze invoeren in de gemeenten;
- II** aan de Kerkorde, overeenkomstig het besluit van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta artikel 212, besluit 6) en aan het Kort Begrip, zoals dit door deze synode werd geharmoniseerd, een plaats in het Kerkboek te geven;
- III** de teksten uit het Gereformeerd Kerkboek (Proeve), die de Generale Synode van Kampen 1975 vrijgaf voor kerkelijk gebruik, alsmede de teksten die in de Acta van de Generale Synoden van Groningen-Zuid 1978 en van Arnhem 1981 vermeld staan, zodra het nieuwe Gereformeerd Kerkboek beschikbaar is, vervallen te verklaren.

Nadat dit besluit genomen is houdt de praeses de volgende toespraak:

Broeders,

Het zojuist genomen besluit houdt in dat wij thans zijn gereedgekomen met de definitieve vaststelling van dat gedeelte in het Gereformeerd Kerkboek dat we als het 'prozagedeelte' zouden kunnen aanmerken: de zes belijdenisgeschriften (inclusief het Schriftbewijs), de liturgische formulieren, de gebeden en de orden van dienst.

Ik zei *zojuist wij* zijn met deze arbeid gereedgekomen. Met die 'wij' bedoel ik maar niet deze generale synode, maar de kerken in Nederland die zich dertigjaar geleden tot deze arbeid hebben gezet. Via vele generale synoden en synodale commissies, en met name via de door deze synoden benoemde deputaatschappen mocht nu uiteindelijk dit resultaat bereikt worden.

De betekenis en de draagwijdte daarvan zijn groot voor de kerken. Haar belijden, haar liturgie, haar bidden mogen in deze eeuw stem krijgen in eigentijdse woorden, in overeenstemming met de oude ons overgeleverde leer der kerk. In al de arbeid van tientallen jaren is ernaar gestreefd het proza van de kerk te doen overeenkomen met de waarheid van de Schrift.

Terugziende op die arbeid wil ik alle broeders dankzeggen die in het deputaatschap voor de herziening van het Gereformeerd Kerkboek zitting hebben gehad. Het was door de jaren heen altijd een breed samengesteld deputaatschap, onderverdeeld in werkgroepen. Sommigen van hen die aan deze arbeid deelnamen zijn reeds overleden. Ik herinner me hoe ds. D.K. Wielenga J.D.zn met het hem eigen enthousiasme meewerkte aan het concipiëren van een Formulier voor de Bevestiging van missionaire dienaren des Woords, welk Formulier als één der eerste klaar kwam. Eveneens hoe ds. M.J.C. Blok Sr. in de kring der deputaten met de hem eigen fijne formuleringen meewerkte aan het op schrift stellen van de christelijke gebeden.

Zo zouden meer namen te noemen zijn, uit het verleden en heden, zowel van theologen als van taalkundigen. De rij is te groot. Hen allen, en in het bijzonder de deputaten die door de Synode van Arnhem werden benoemd, wil ik hartelijk dankzeggen voor hun belangrijk werk.

Het zal op dit moment bijzonder de broeders van commissie III tot blijdschap stemmen dat zij hun werk hebben kunnen afsluiten. Broeders, uw werk was veelomvattend en bijzonder verantwoordelijk. Als synode zijn we onder de indruk gekomen van de wijze waarop u uw werk hebt gedaan: zorgvuldig, sterk argumenterend, in verschuldigde eerbied voor de Heilige Schrift. U hebt getoond te kunnen omgaan met de nederlandse taal. Heeft dat mede tot gevolg gehad dat juist de leden van commissie III zich steeds opgaven voor de bespreking van de rapporten van commissie I over de psalmberijming? Mij dunkt, een alleszins aannemelijke conclusie. In ieder geval wil ik commissie III, haar voorzitter en haar rapporteurs, met grote erkentelijkheid dankzeggen voor al hun werk. Van deze commissie hebben niet alleen de drie predikanten P. Schelling, B. Kamphuis en J. Luiten hun rapporten achter de kathedraal verdedigd. Ook de drie ouderlingen A. van Esch, A. den Broeder en H.A. Klapwijk hebben hun aandeel geleverd in de rapportage. Het was hun alle zes toevertrouwd.

De synode heeft naderhand het werk van deze commissie nog uitgebreid door op haar program ook te plaatsen het rapport van de zogenaamde 'Schaaf-deputaten'. Deze deputaten, te weten dr. A.N. Hendriks, ds. P. Lok, br. K. Nolles en zr. E. van Veen, hebben binnen het tijdsbestek van deze synodevergadering kans gezien de vastgestelde teksten nog eenmaal te overzien en te controleren terzake van eenheid in spelling, woordgebruik en typografie. Wedanken deze deputaten zeer hartelijk voor de hulp die zij hiermee aan de synode bewezen hebben. Hun werk was effectief.

Ook de hoogleraar-adviseur, prof. J. Kamphuis, heeft ons met zijn adviezen op onze vergaderingen zeer geholpen in dit werk. Wij danken hem zeer voor zijn inzet en inbreng bij deze nu afgesloten synodale arbeid.

Die arbeid was fijn, leerzaam voor ieder van ons, en vooral: gericht op de kerken.

Ik spreek de wens en bede uit dat de woorden van dit proza der kerk harten mogen treffen, van jongeren en ouderen, en bovenal dat deze woorden onze God aangenaam mogen zijn.

VRIJDAG 31 MEI

Artikel 162

Overleg met houders van auteursrechten

Commissie I legt een rapport ter tafel, waarin wordt meegedeeld dat voor het overgrote deel van de vastgestelde teksten voor de psalmen 1 - 100 toestemming werd verkregen, op enkele ondergeschikte punten na. Hierop is één uitzondering die de berijming van Psalm 4 betreft. Na bestudering van de geuite wensen heeft commissie I daaraan voldaan en legt nu een gewijzigde tekst van deze psalm over.

Hiermee is voor de psalmen 1 - 100, op de aangegeven wijzigingen na, de mogelijkheid tot definitieve vaststelling van de berijming gekomen. .

De praeses dankt in het bijzonder deputaat ds. R. Houwen voor het werk door hem in deze zaak verricht. Zie verder art. 211, besluit IV.

Nadat nog de tekst van enkele onderdelen van de Acta is vastgesteld verdaagt de praeses de vergadering tot dinsdag 4 juni.

DINSDAG 4 JUNI

Artikel 163

Opening drieëntwintigste vergaderweek; verjaardag van de praeses

Nadat de praeses de vergadering heeft geopend vraagt de assessor het woord voor een 'praealabele'zaak', die de verjaardag van de praeses op 3 juni j.l. betreft. De assessor memoreert dat hij hem voor de tweede maal tijdens de zittingsperiode van deze synode mag feliciteren. Hij doet dit met bijzonder veel vreugde. De Here heeft kracht gegeven voor het werk van het praesidiaat. Ook de echtgenote van ds. Smelik, die in de kerkzaal aanwezig is, wordt in de gelukwens betrokken. De assessor spreekt zijn dankbaarheid erover uit dat zij haar man zo lang voor dit werk heeft kunnen afstaan en hij wenst haar met haar man veel vruchtbare jaren in de dienst van Gods koninkrijk toe. De vergadering onderstreept deze gelukwensen met langdurig applaus.

In zijn dankwoord betreft de praeses de echtgenotes van alle afgevaardigden.

In zijn openingswoord wijst hij erop dat alles weer in de kerkzaal opgesteld staat, zoals we dat gewend zijn. Hij wil dit echter expres memoreren, omdat er elke week opnieuw veel werk in zit voor de koster en zijn medewerkers. Verder spreekt hij het vermoeden uit dat deze week begonnen wordt met veel gemengde gevoelens bij de afgevaardigden. Het eind is in zicht. Daarbij mag één gevoel elke christen steeds domineren: dank en vertrouwen wegens de kennis van Hem die de God van Sion is.

Artikel 164

Schrijven van Bond van Gereformeerde Meisjesverenigingen in Nederland

Van de Bond van Gereformeerde Meisjesverenigingen in Nederland werd het volgende schrijven ontvangen:

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

De Bond van Gereformeerde Meisjesverenigingen in Nederland, vanwege haar jaarlijkse bondsdag bijeen te Drachten, wil u door deze brief hartelijk groeten.

Wij wensen u bij uw belangrijke en omvangrijke arbeid, de kracht en wijsheid des Heren toe, opdat uw werk, in onderworpenheid aan Zijn Woord verricht, tot een zegen voor Zijn Kerk gesteld mag worden.

Namens het bestuur,

J.J. van Zuijlekom-Horinga

De vergadering neemt met dankbaarheid van dit schrijven kennis.

Artikel 165

Feestelijke afscheidsavond

Op dinsdagavond komen de afgevaardigden met hun echtgenotes bijeen voor een feestelijke afscheidsavond. Ook de medewerkers en medewerksters zijn samen met het kostersechtpaar voor deze avond uitgenodigd.

Een comité, bestaande uit ds. H.D. van Herksen, ds. P. Schelling en oud. J. van der Kolk, heeft deze avond voorbereid.

Staande en bewegende beelden van de synode en van haar leden worden vertoond. Declamatie over het wel en wee van de synode vindt plaats.

In een monitor wordt de afgevaardigden een (lach) spiegel voorgehouden inzake hun doen en laten. De koster en zijn vrouw tracteren.

Zo mogen de afgevaardigden in een genoeglijk samenzijn terugzien op de synode van de vier jaargetijden. Voorjaar en zomer, herfst en winter zijn over hun hoofden heengegaan. De lange agenda-lijst mocht worden afgewerkt. De dankbaarheid daarvoor stempelt dit samenzijn.

Humor en ernst wisselen elkaar af, woord en wederwoord klinken, het lied voor de praeses wordt nog eenmaal aangeheven. Zo wordt in een informeel samenzijn de finale van de synode van Heemse 1984 - 1985, die bijna bereikt is, gevierd.

Nadat ds. H.D. van Herksen de vergadering met dankgebed geëindigd heeft, gaan de afgevaardigden naar hun logiesadressen, de nacht tegemoet die hen scheidt van de laatste vergaderdag.

WOENSDAG 5 JUNI

Artikel 166

De honderdenvijftig psalmen vastgesteld

In de morgenzitting van woensdag 5 juni 1985 wordt als laatste in de reeks van psalmen Psalm 150 vastgesteld. Op verzoek van de praeses volgt er een staande ovatie aan de commissie I en deputaten. Zie ook artikel 210, blz. 107.

De praeses houdt daarop, in tegenwoordigheid van de deputaten A.B. Lomen, B. Nap en R. Houwen, de volgende toespraak:

Broeders,

Honderd en vijftig psalmen. Honderd en vijftig keer een commissievoorstel. Honderd en vijftig keer een beslissing van de synode.

Is het ons daarbij niet vergaan als ds. E.Th. van den Born, die in het 'Ten geleide' van zijn bijbels dagboek verzuchtte: 'Tijdens het schrijven van dit bijbels dagboek heb ik ondervonden, hoelang een jaar is: driehonderd vijf en zestig dagen.'

Zo hebben wij tijdens de behandeling van dit agendapunt van de synode ondervonden hoevéél psalmen er zijn: honderd en vijftig.

Maar nu we op dit moment met die behandeling klaar gekomen zijn voegen we er toch meteen aan toe: niet één van de psalmen die de HERE aan zijn volk gaf, zouden we kunnen missen! Bij de vaststelling van de berijming van elke psalm hebben we in geloof ieder lied van het verbond nog meer leren waarderen als een gouden kleinood.

Honderd en vijftig edelstenen in de troon van de Heilige: Israëls lofzangen (Psalm 22:4). Honderd en vijftig lofoffers voor God: de vrucht onzer lippen, die zijn naam belijden (Hebr. 13 : 15).

Zo vaak wij in de afgelopen maanden daaraan dachten, telden onze verzuchtingen niet meer. We telden onze zégeningen: honderd en vijftig. Eén bundel van zegeningen voor de kerken. Voor die kerken en haar liturgie hebben we immers mogen werken.

We mogen toch wel zeggen dat we heden een historisch moment beleven: het gereedkomen van een nieuwe psalmberijming, de afsluiting van jarenlange kerkelijke arbeid en van maandenlange synodale arbeid.

God geeft ons dit moment van vreugde.

Het kan niet anders of we zien op dit moment even terug op de arbeid die aan deze nieuwe berijming ten grondslag ligt. En dan komt allereerst voor onze aandacht het werk van de achtereenvolgende deputaatschappen voor de psalmberijming. Tientallen broeders hebben in de loop der jaren voor korter of langer tijd hun krachten eraan gegeven: theologen en dichters, neerlandici en musicologen hebben zitting gehad in de deputaatschappen. Wat werd door hen veel werk verzet!

Dat geldt wel met name hen die sinds de synode van Kampen 1975 als deputaten de 'hitte van de dag' hebben gedragen: ds. R. Houwen, dr. K. Deddens, ds. R. Kooktra, br. E.B. van Loenen, br. B. Nap en br. D. Jansz. Zwart. Zij hebben, in nauwe samenwerking met de kerken, volgens de hun gegeven opdracht gewerkt. Vaak onder hoge spanning, soms onder onbillijke kritiek, maar altijd met eerbied voor de geïnspireerde psalmen. Uiteindelijk konden ze op tijd hun rapport aan de kerken aanbieden en op de tafel van deze synode leggen.

Het zou een praesidiale misser zijn wanneer ik één naam niet speciaal noemde, namelijk van ds. R. Houwen, gedurende 10 jaar de samenroeper en voorzitter van het deputaatschap. Niemand, behalve wellicht zijn vrouw, kan bevroeden hoeveel tijd en energie hij aan deze arbeid heeft besteed, van vergadering tot vergadering, en van hernieuwde opdracht tot het uiteindelijke rapport. Ook toen op deze synode naast het Deputatenrapport de berijming-IKB kwam te liggen ter beoordeling, heeft hij

zich weer con amore gegeven aan het overleg met commissie I. Daarom op dit moment onze betuiging van grote dank en waardering aan hem.

En dan commissie I van deze synode. Laat ik mogen beginnen te zeggen dat het onze zorg is geweest, en zeker ook een praesidiale zorg, of de broeders van deze commissie het zouden kunnen volhouden, samen en ieder voor zich. Het stemt tot grote dankbaarheid dat de HERE u allen in uw allesvergende arbeid overeind hield, telkens opnieuw lichamelijke en geestelijke kracht gaf, ook hernieuwde moed als het tegenliep.

Met groot respect zien we terug op uw werk, uw werkwijze en werktempo, uw werkverband en werkresultaat. Broeders, u hebt de vergadering van deze synode en daarin de kerken zeer gediend met uw rapporten.

Soms liet u ons in de commissie-keuken kijken. Dat was voor ons interessant. Soms ook liet u zich in uw broederhart kijken. Dat was voor ons hartverwarmend: samen vertrouwen op onze God. Zeker voor u waren het honderd-en-vijftig psalmen. Maar ook: 150 psalmen.

De rapporteurs ds. T.O.G.M. Bosma, ds. H. Folkers en ds. H.W. Ophoff, geassisteerd respectievelijk door de ouderlingen J. W. Draijer, W. van den Engel en B. van der Ros, mogen terugzien-en wij met hen- op een volbrachte taak, uiterst mooi en bijzonder zwaar. Het concipiëren van hun rapporten en de verdediging ervan vroegen uiterste inspanning. Maar het was u ten volle toevertrouwd.

De voorzitter, ds. Ophoff, heeft de commissie steeds aaneen kunnen smeden tot een hecht en broederlijk team. Hij hield het door de synode bepaalde beleid vast, bemoedigde de commissie in moeilijke situaties en zorgde voor tempo en productiviteit.

Dit alles zij op dit moment met grote dankbaarheid gememoreerd. Daarbij willen we niet vergeten het werk van de broeders die door deze synode werden aangezocht als deskundigen, te weten: br. K. Nolles, prof. drs. H. M. Ohmann, br. W. van Twillert, en in eerste termijn ook br. L.L. Bouwers, prof. J. Kamphuis en br. B. Vuijk. Zij hebben met hun adviezen een grote inbreng gehad in het eindresultaat. Daarvoor past ons allen bijzondere erkentelijkheid.

En zo, vergadering, hebben we ook dit agendapunt mogen afhandelen en afronden. De vele discussies, waarin termen als PB, DR, IKB en OB over elkaar heen rolden, zijn ten einde. Bij de start van de discussies, nu een jaar geleden, hebben we ons veel moeite moeten getroosten om tot een verantwoorde en haalbare werkwijze te komen. Het was een tasten en zoeken om te komen tot een maximum aan zuiverheid en welluidendheid in de psalmen, en tegelijk tot een maximum aan overeenstemming in de besluitvorming.

Ondanks de divergentie bij beoordeling en keuze in de vergadering zijn wij toch met elkaar naar die overeenstemming toegegroeid, zodat van de 150 psalmberijmingen er toch 85 met algemene stemmen konden worden vastgesteld.

De grote stapel van tegenvoorstellen (het waren er 59) en van amendementen (dat waren er 336) gaat naar het archief. Hoe lang waren de uren dat we met elkaar delibereerden! Hoe kort waren voor sommigen de 5 minuten die u in elke sprekersronde door het praesidium werden toegemeten! Maar u hebt de uren en minuten optimaal benut. ,

Honderd-en-vijftig psalmen in nieuwe berijming. Ik wil nog een keer ds. Van den Born citeren. Nadat hij de verzuchting heeft geslaakt over de lengte van een jaar: driehonderd vijf en zestig dagen, schrijft hij: 'Maar ik ben er met Gods hulp aan begonnen en heb het mogen afmaken'.

Broeders, zo zeggen ook wij: we zijn er met Gods hulp aan begonnen en we hebben het mogen afmaken! Onze kracht was van de HERE, daarom nu ook onze lof en dank aan Hem!

Nadat hij zijn toespraak beëindigd heeft, verzoekt de praeses de vergadering Psalm 150 te zingen in de zojuist vastgestelde berijming. Alle afgevaardigden verheffen zich van hun zitplaats en brengen staande de Here lof en dank.

Daarop vraagt en ontvangt de voorzitter van commissie I, ds. H. W. Ophoff, het woord. Hij vraagt hiervoor allereerst excuus, omdat het niet de gewoonte is dat een commissievoorzitter terugblijkt. Maar het is evenmin de gewoonte dat één commissie een jaar lang aan het werk is. Daarom is het ds. Ophoff een behoefte, de leden van commissie I publiek te bedanken. Een jaar lang tussen vier muren werken betekent: of uiteenspatten of hecht samengesmeed worden. Het laatste is gebeurd.

Van deze commissie, zo betoogt spreker, had ieder voorzitter kunnen zijn. Hij brengt speciaal dank aan de ouderlingen die niet voor het voetlicht zijn getreden, maar die alle rapporten tot aan de beoordeling zelf geschreven hebben. Ook de naam van oud. B.G. Buisman die helaas kort na de start moest afhaken, wil hij noemen.

De voorzitter van commissie I heeft er eveneens behoefte aan dank te brengen aan de synodeleden die de commissie sympathetisch-kritisch hebben begeleid. Zij hebben haar meer geholpen dan ze denken. De commissie is zich ervan bewust dat de vastgestelde bundel psalmen onvolmaakt is. Maar er zijn door de vergadering veel onvolmaaktheden aangewezen en verbeterd. De berg amendementen is niet voor niets geweest.

Spreker brengt ook dank aan mevrouw H. Hildering-Visser die ontzaglijk veel werk verzet heeft in de piekuren.

De samenwerking met de deputaten was onvoorstelbaar goed. Ze werkten met de commissie mee om met haar het beste tot stand te brengen. Spreker wil speciaal de naam van ds. R. Houwen noemen, aan wie de kerken veel te danken hebben. Hij heeft ontzaglijk veel werk verzet, ook op de synode.

Ook de naam van br. K. Nolles wil spreker graag vermelden. Hij heeft de commissie vaak iets aangereikt, waarmee ze verder kon.

Ds. Ophoff zal deze synode nooit vergeten. Hij wil namens de commissie de synodeleden iets aanbieden, opdat zij het ook niet vergeten. Het is de mosterd na de maaltijd. De titel is *Te Spade Regen*.

Misschien denkt men bij het lezen van de eerste pagina's: was het maar zo geworden!

Wellicht denkt men bij het lezen van de laatste pagina - zo had het kunnen worden, wanneer alle amendementen waren aanvaard -: gelukkig zijn we voor dergelijke rampen bewaard gebleven!

Daarop reikt de voorzitter van commissie I de door de commissie gesigneerde en van naam en nummer voorzien exemplaren van *Te Spade Regen* aan de synodeleden uit, die nieuwsgierig en dankbaar hun exemplaar in ontvangst nemen.

Vervolgens spreekt ds. R. Houwen namens de deputaten psalmberijming.

Hij noemt deze morgen een historisch ogenblik en geeft een overzicht van de lange weg die gegaan is om tot deze bundel te komen. De Synode van Amersfoort 1948 sprak uit dat de bestaande psalmberijming van 1773 dringend aan verandering toe was. Zij benoemde deputaten die de berijming-Hasper moesten beoordelen. Toen bleek evenwel dat men deze integraal moest overnemen en niet mocht selecteren. Op de Synode van Enschede 1955 was er geen rapport van deputaten ter tafel. Toen werd het deputaatschap psalmberijming ingesteld dat tot een selectiebundel moest komen. In die tijd werd de ISK opgericht en werd aan de IKB gewerkt. Naast andere bundels moest ook de IKB-berijming door deputaten gezien worden. In 1972 bleek deze merkwaardige situatie te bestaan: uit de IKB mocht geen selectie worden gemaakt, uit de berijming-Hasper intussen wel. Dat bleek drie weken voor het begin van de synode van Hattem 1972. Daarom moest ten aanzien van de 41 psalmen die werden aangeboden, bekeken worden of de berijming-Hasper daarvoor in aanmerking kwam.

Zo stelde de synode van Kampen 1975 de huidige Proefbundel vast. Ook toen werd Psalm 150 gezongen. Nadien is er veel gebeurd. Spreker wil alles niet releveren en wijst alleen op de situatie, waarin de synode van Heemse kwam te verkeren, toen selectie uit de IKB wel werd toegestaan. Daardoor ontstond de vreemde situatie dat niet deputaten -zij hadden al gerapporteerd-, maar commissie I van de synode aan het selecteren moest gaan.

Hij wil namens deputaten deze commissie hartelijk dankzeggen voor de wijze waarop zij deputaten tegemoet getreden is. Spreker is wel eens jaloers op deze commissie geweest. Immers, zij mocht een jaar lang zich helemaal inzetten voor dit werk, terwijl deputaten het naast hun andere primaire arbeid moesten doen. Dit had tot gevolg dat hun werk via de commissie de synode kon bereiken. Omdat de onderhandelingen over de auteursrechten naast ds. H. W. Ophoff aan spreker waren opgedragen, heeft hij veel uren in de typekamer doorgebracht. Op 24 psalmen na zijn nu alle auteursrechten verkregen. Met goed vertrouwen kan ook wat de resterende psalmen betreft de toekomst tegemoet worden gezien. Spreker heeft al een complete lijst van de alfabetisch gerangschikte eerste regels van alle coupletten bij zich, waarin de laatste wijziging van Psalm 149 is verwerkt. De nu vastgestelde bundel omvat 1116 coupletten. De berijming 1773 heeft er 1431 en de Proefbundel 1071.

Tenslotte memoreert ds. Houwen dat de deputaten broederlijk hebben mogen samenwerken. Ze hebben veel geleerd. Namens hen allen spreekt hij de dankbaarheid uit voor het vertrouwen dat zij van de kerken hebben ontvangen in het mogen werken aan de totstandkoming van een nieuwe bundel psalmen, de lofzangen waarop de Here wil tronen.

Er zal geen herbenoeming van deputaten voor de psalmberijming meer nodig zijn. Evenals de voorzitter van commissie I mag spreker zeggen dat ieder van dit deputaatschap voorzitter had kunnen zijn. Het heeft zijn taak beëindigd en met het aanbieden van de alfabetische lijst van de beginregels

van alle coupletten aan de praeses van de synode wil ds. Houwen nu symbolisch de hele bundel aan de synode en aan de kerken overhandigen.

De praeses zegt hem hartelijk dank en uit zijn grote waardering voor het omvangrijke werk dat in het verleden en nu nog op de valreep werd verricht. In de persoon van ds. Houwen richt zijn hartelijke dank zich tot alle deputaten.

Artikel 167

Eindbesluit inzake de psalmen en gezangen

Nu de Generale Synode van Heemse 1984-1985 gereed is gekomen met het vaststellen van de 150 berijmingen van de psalmen en van de 41 gezangen

Besluit de synode:

- I** deze bundel psalmberijmingen en deze gezangenbundel voor kerkelijk gebruik te aanvaarden conform artikel 67 van de Kerkorde, opdat de kerkeraden deze invoeren in de gemeenten;
- II** de teksten van de psalmen en gezangen uit het Gereformeerd Kerkboek (Proeve), die de Generale Synode van Kampen 1975 vrijgaf voor kerkelijk gebruik, zodra het nieuwe Gereformeerde Kerkboek beschikbaar is, vervallen te verklaren.

Dit besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Hoofdstuk I Inzake DE LEER

Artikel 168

10.05.84

Oecumenische belijdenisgeschriften (Geloofsbelijdenis van Nicea, Geloofsbelijdenis van Athanasius) (agenda I a 1, 3, 5, 6, 7, 15, 24, 29, 34, 35).

Voorstel : commissie III

Rapporteur . B. Kamphuis

Materiaal:

- a rapport van deputaten voor de herziening van het kerkboek, onderdeel oecumenische belijdenisgeschriften;
- b brieven van de Gereformeerde Kerken te Apeldoorn, Heemse, De Bilt-Bilthoven, Alkmaar, Leusden, Veenendaal en Helpman en van br. A. Huttenga te Groningen, met opmerkingen over het onder a genoemde rapport.

Besluit.

- I** onderstaande tekst van de Geloofsbelijdenis van Nicea definitief vast te stellen:

Geloofsbelijdenis van Nicea

Wij geloven in één God, de almachtige Vader, Schepper van de hemel en de aarde, van alle zichtbare en onzichtbare dingen.

En in één Here Jezus Christus, de eniggeboren Zoon van God, geboren uit de Vader voor alle eeuwen, God uit God, Licht uit Licht, waarachtig God uit waarachtig God; geboren, niet geschapen, één van wezen met de Vader; door Hem zijn alle dingen geworden.

Ter wille van ons mensen en van ons behoud is Hij neergedaald uit de hemel en vlees geworden door de Heilige Geest uit de maagd Maria en is een mens geworden. Hij is ook voor ons gekruisigd onder Pontius Pilatus, heeft geleden en is begraven. Op de derde dag is Hij opgestaan overeenkomstig de Schriften. Hij is opgevaren naar de hemel, zit aan de rechterhand van de Vader en zal in heerlijkheid weerkomen om te oordelen de levenden en de doden. En zijn rijk zal geen einde hebben.

En in de Heilige Geest, die Here is en levend maakt, die van de Vader en de Zoon uitgaat, die samen met de Vader en de Zoon aanbeden en verheerlijkt wordt, die gesproken heeft door de profeten.

En één heilige, algemene en apostolische kerk.

Wij belijden één doop tot vergeving van de zonden.

Wij verwachten de opstanding van de doden en het leven van de komende eeuw.

Amen.

Besluit.

II onderstaande tekst van de Geloofsbelijdenis van Athanasius definitief vast te stellen:

Geloofsbelijdenis van Athanasius

- (1) A1 wie behouden wil worden, moet voor alles het algemeen geloof vasthouden;
- (2) als iemand dit niet volledig en ongeschonden bewaart, zal hij ongetwijfeld voor eeuwig verloren gaan.
- (3) Het algemeen geloof nu is dit, dat wij de ene God in de Drieheid en de Drieheid in de Eenheid vereren, (4)zonder de Personen te vermengen of het wezen te delen.
- (5) Want de Persoon van de Vader en die van de Zoon en die van de Heilige Geest zijn van elkaar onderscheiden,
- (6) maar de Vader en de Zoon en de Heilige Geest hebben één goddelijkheid, gelijke heerlijkheid, dezelfde eeuwige majesteit.
- (7) Zoals de Vader is, zo is de Zoon, zo is ook de Heilige Geest. (8) Ongeschapen is de Vader, ongeschapen de Zoon, ongeschapen de Heilige Geest; (9) onmetelijk is de Vader, onmetelijk de Zoon, onmetelijk de Heilige Geest; (10) eeuwig is de Vader, eeuwig de Zoon, eeuwig de Heilige Geest. (11) En toch zijn Zij niet drie eeuwigen, maar één eeuwige; (12) zoals Zij niet drie ongeschapenen of drie onmetelijken zijn, maar één ongeschapene en één onmetelijke.
- (13) Evenzo is de Vader almachtig, de Zoon almachtig, de Heilige Geest almachtig; (14) en toch zijn Zij niet drie almachtigen, maar één almachtige.
- (15) Zo is de Vader God, de Zoon God, de Heilige Geest God; (16) en toch zijn Zij niet drie Goden, maar één God. (17) Zo is de Vader Here, de Zoon Here, de Heilige Geest Here; (18) en toch zijn Zij niet drie Heren, maar één Here. (19) Want zoals de christelijke waarheid ons noodzaakt elke Persoon afzonderlijk als God en als Here te belijden, zo belet het algemeen geloof ons van drie Goden of Heren te spreken.
- (20) De Vader is door niemand gemaakt of geschapen of voortgebracht. (21) De Zoon is door de Vader alleen, niet gemaakt of geschapen, maar voortgebracht. (22) De Heilige Geest is door de Vader en de Zoon niet gemaakt of geschapen of voortgebracht, maar Hij gaat van Hen uit.
- (23) Eén Vader dus, niet drie Vaders; één Zoon, niet drie Zonen; één Heilige Geest, niet drie Heilige Geesten. (24) En in deze Drieëenheid is geen sprake van eerder of later, noch van meer of minder, maar alle drie Personen zijn aan elkaar gelijk in eeuwigheid en in hoedanigheid. (25) Daarom moet, zoals reeds gezegd werd, in alle opzichten zowel de Eenheid in de Drieheid als de Drieheid in de Eenheid vereerd worden.
- (26) Wie dus behouden wil worden, moet deze overtuiging hebben aangaande de Drieëenheid.
- (27) Maar het is voor zijn eeuwig behoud noodzakelijk dat hij ook de vleeswording van onze Here Jezus Christus oprecht gelooft. (28) Het ware geloof nu is, dat wij geloven en belijden, dat onze Here Jezus Christus, Gods Zoon, God en mens is.
- (29) God is Hij uit het wezen van de Vader, voortgebracht vóór de tijden en mens is Hij uit het wezen van zijn moeder, geboren in de tijd; (30) volkomen God en volkomen mens, met een

menselijke ziel en een menselijk lichaam; (31) gelijk aan de Vader naar zijn goddelijke natuur, minder dan de Vader naar zijn menselijke natuur. (32) En hoewel Hij God en mens is, is Hij toch niet twee maar één Christus. (33) Eén is Hij, echter niet doordat zijn goddelijke natuur in de menselijke veranderde, maar doordat Hij als God de menselijke natuur aannam. (34) Eén is Hij, volstrekt niet door vermenging van naturen, maar door eenheid van Persoon. (35) Want zoals ziel en lichaam één mens zijn, zo zijn God en mens één Christus. (36) Hij heeft geleden voor ons behoud, is neergedaald in de hel en op de derde dag opgestaan uit de doden. (37) Hij is opgevaren naar de hemel, en zit aan de rechterhand van God, de almachtige Vader, vandaar zal Hij komen om te oordelen de levenden en de doden. (38) Bij zijn komst zullen alle mensen opstaan met hun lichaam en zij zullen rekenschap afleggen van hun daden. (39) En zij die het goede gedaan hebben zullen het eeuwige leven ingaan, maar zij die het kwade gedaan hebben, het eeuwige vuur. (40) Dit is het algemeen geloof. Wie dit niet oprecht en standvastig gelooft, zal niet behouden kunnen worden.

De discussie spitst zich toe op de vraag of in de geloofsbelijdenis van Nicea het enkelvoud 'ik geloof, dan wel het meervoud 'wij geloven' dient te worden gebruikt. In deze discussie adviseert prof. J. Kamphuis dringend - in overeenstemming met de oorspronkelijke griekse tekst- de eerste persoon meervoud te gebruiken en niet, zoals in de latijnse liturgische tekst, de eerste persoon enkelvoud, waarvoor deputaat ds. A. P. van Dijk het pleit voert.

Ook de commissie heeft voor de wij-vorm gekozen.

Wat de Geloofsbelijdenis van Athanasius betreft, sommige leden houden moeite met de door de commissie voorgestelde versie: 'want de Vader en de Zoon en de Heilige Geest zijn ieder een andere Persoon.' De commissie gaat akkoord met een door de deputaat ds. A. P. van Dijk voorgestelde wijziging.

Daarna wordt het voorstel van de commissie met algemene stemmen aanvaard.

De praeses spreekt daarop de vergadering toe. Hij wijst erop dat de vorige synode de definitieve tekst van de Apostolische Geloofsbelijdenis heeft vastgesteld. Deze synode mocht de definitieve tekst van de twee andere oecumenische belijdenisgeschriften vaststellen.

Wij weten ons, zo vervolgt de praeses, verbonden met de kerk van alle eeuwen en van alle landen. Ook zijn we met elkaar verbonden in de geslachten. In de persoon van de rapporteur, ds. B. Kamphuis, en die van de adviseur, prof. J. Kamphuis, komt dit sterk op ons af.

De praeses verzoekt de leden van de vergadering staande de voorlezing van de nu vastgestelde tekst van de belijdenis van Nicea aan te horen.

Aldus getuigt de synode van de verbondenheid in het geloof in de drieënige God met de kerk van alle eeuwen.

Artikel 169

23.05.84

Uniformiteit in teksten gereformeerd kerkboek (agenda I a 1, 2, 4, 5, 7-9, 11, 13, 14, 18, 21, 22-26, 35, 111 a 10)

Voorstel : commissie III

Rapporteur : J. Luiten

Materiaal:

- 1 rapport van deputaten voor de *uitgave* van het gereformeerd kerkboek. Deputaten hadden o.m. tot opdracht (Acta G.S. Arnhem 1981, art. 158):
 - "a de reeds definitief vastgestelde onderdelen van het Kerkboek te verzamelen en te controleren ter zake van taalgebruik en spelling, met het oog op de eenheid in het gehele Gereformeerde Kerkboek".
 - In hun rapport komen deputaten, na een aantal voorbeelden genoemd te hebben van kleine wijzigingen die nodig zullen zijn (punt 2.7 van hun rapport) tot het volgende advies (punt 7 van hun rapport):
 - "b er zorg voor te dragen dat in de verschillende onderdelen van dat kerkboek de nodige uniformiteit wordt betracht terzake van woord- en taalgebruik, spelling, interpunctie en typografische zetwijze";

- 2 rapport van deputaten voor de *herziening* van het kerkboek.
 In het algemene deel van hun rapport op p. 3 en 4 maken deputaten onder het opschrift 'Heidelbergse Catechismus' enige opmerkingen over de taalkundige modernisering van de definitief vastgestelde tekst van de Catechismus.
 Zij spreken over sporen van 'beginnerswerk' en achten het i.v.m. het uit het hoofd leren een bezwaar dat de zinsmelodie verdwenen is. Zij adviseren de gemoderniseerde tekst van de Catechismus aan een grondige revisie te onderwerpen.
 Deputaat zr. J. Ketel-val. Meulen heeft zich van deze opmerkingen gedistantieerd;
- 3 brieven van de Gereformeerde Kerken te Buitenpost, Enschede-Zuid, Groningen-Zuid, Heemse, Helpman, Leek-Roden, Leeuwarden, Loppersum, Veenendaal, Voorburg en Zaandam, waarin zij afwijzend reageren op het advies van deputaten voor de herziening van het kerkboek. De volgende argumenten worden genoemd:
- a De tekst van de Catechismus is definitief vastgesteld en er mag geen precedent worden geschapen.
- b Het advies van deputaten valt buiten hun opdracht en is in strijd met art. 30 K. O.
- c De voorbeelden van deputaten zijn niet overtuigend.
- d De ervaring met het uit het hoofd leren van de Catechismus is verschillend; herstel van de zinsmelodie maakt de tekst weer moeilijker te begrijpen.
- E De herziening van het kerkboek moet nu gereed komen.
 Sommige van de genoemde kerken verzoeken wel, noodzakelijke verbeteringen direct aan te brengen;
- 4 brieven van de Gereformeerde Kerken te Alkmaar, Amersfoort-Centrum, Berkel en Rodenrijs, Helpman en Rozenburg en van br. A. Huttenga te Groningen, waarin zij verzoeken eenheid in taalgebruik te bewerken in de vastgestelde teksten van het kerkboek en daarbij bijzondere aandacht te besteden aan de tekst van de Catechismus.
 De Catechismus mag als het troostboek van de kerk en het leerboek van de jeugd van de kerk niet ongunstig afsteken bij de andere onderdelen van het kerkboek op het punt van taalkundige modernisering.

Besluit.

- I** niet te voldoen aan het verzoek uit te spreken dat deputaten voor de herziening van het kerkboek met het uitbrengen van hun advies om de gemoderniseerde tekst van de Catechismus aan een grondige revisie te onderwerpen (pag. 4 van hun rapport), buiten hun opdracht en in strijd met art. 30 K.O. hebben gehandeld.

Gronden:

- 1 Deputaten voor de herziening van het kerkboek hadden wel niet de directe opdracht de Catechismus opnieuw te beoordelen en zij hadden ook meer moeten laten uitkomen dat het bij de Catechismus om een definitief vastgestelde tekst gaat, maar zij hadden als deputaten voor de herziening van het *kerkboek* wel de mogelijkheid vanuit hun ervaring de kerken op dit punt een advies te geven.
- 2 De zaak van de herziening van het kerkboek is geen nieuwe zaak die naar art. 30 K.O. alleen in de weg van voorbereiding door de mindere vergadering aan de orde gesteld kan worden.

- II** het advies van deputaten voor de herziening van het kerkboek om de gemoderniseerde tekst van de Catechismus vanwege sporen van 'beginnerswerk' en het bezwaar dat de zinsmelodie is verdwenen, aan een grondige revisie te onderwerpen, niet op te volgen.

Gronden:

- 1 De tekst van de Catechismus in hedendaags Nederlands is reeds definitief vastgesteld.
- 2 De argumentatie van deputaten is te zwak en te beperkt om een grondige revisie van heel de reeds definitief vastgestelde tekst van de Catechismus te rechtvaardigen.
- 3 Het herstel van de zinsmelodie in langere zinnen zal ten koste gaan van de begrijpelijkheid; modernisering in hedendaags Nederlands zal veelal kortere zinnen tot gevolg hebben.

- III** zo spoedig mogelijk een klein en deskundig deputaatschap in te stellen uit de kring van hen die in het moderniseren van de teksten in het gereformeerd kerkboek ruime ervaring hebben en het de volgende opdracht te geven:
- a te bezien wat in de definitief vastgestelde teksten van het gereformeerd kerkboek op het punt van woord- en taalgebruik nog wijziging behoeft met het oog op eenheid in het gehele kerkboek;
 - b hierbij zelf te bezien wat in het kader van deze opdracht mogelijk en geoorloofd is en daarbij in rekening te brengen dat het om definitief vastgestelde teksten gaat;
 - c zo spoedig mogelijk aan deze synode zijn adviezen kenbaar te maken en eventueel ook tussentijds van zijn arbeid rapport uit te brengen.

Gronden:

- 1 De opdracht aan, de uitgevoerde controle door en het gegeven advies van deputaten voor de uitgave van het gereformeerd kerkboek maken duidelijk, dat zowel in de tekst van de Catechismus als in de overige definitief vastgestelde teksten een aantal wijzigingen op het punt van eenheid in woorden taalgebruik noodzakelijk is.
- 2 Omdat het om definitief vastgestelde teksten gaat, zullen door deputaten en kerken voorgestelde wijzigingen in taalgebruik alleen mogelijk zijn als ze passen in de door de Generale Synode van Arnhem 1981 uitgezette lijn, toen zij sprak van controle ter zake van taalgebruik met het oog op de eenheid in het gehele kerkboek.
- 3 Voor de beoordeling van wat op het punt van taalgebruik met het oog op de eenheid in het gehele kerkboek nu nog gewijzigd zou moeten en kunnen worden in de definitief vastgestelde teksten van het kerkboek, is een deskundig advies vereist.
- 4 Omdat het om definitief vastgestelde teksten gaat en de herziening van het kerkboek haar afronding nadert, moeten noodzakelijke wijzigingen zo spoedig mogelijk worden aangebracht.

In twee ronden wordt, in tegenwoordigheid van de deputaat, ds. P. Lok, over dit voorstel gesproken. Ds. O.J. Douma dient een amendement in dat, voor wat het eerste deel betreft door de commissie wordt overgenomen en voor wat het laatste deel betreft verworpen. Het besluit wordt genomen met algemene stemmen. Ds. C.J. Smelik blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 170

23.05.84

Brief van br. J. Zwart te Apeldoorn (agenda I a 17)

Voorstel . commissie III

Rapporteur . P. Schelling

Materiaal:

brief van br. J. Zwart te Apeldoorn, waarin hij op grond van onderscheiden taalkundige wijzigingen in definitief of voorlopig vastgestelde onderdelen van het kerkboek, alsmede in de nieuwe redactie van de kerkorde, stelt, dat de Gereformeerde Kerken het gereformeerde spoor dreigen te verlaten.

Besluit.

aan br. J. Zwart het volgende schrijven te doen toekomen:

Geachte heer en broeder,

De generale synode heeft kennis genomen van uw uitvoerig schrijven dal. 15 maart 1984.

In uw brief voert u allerlei al dan niet fundamentele bezwaren aan tegen diverse besluiten

van voorgaande generale synoden zonder u behoorlijk met de argumentaties van die besluiten te confronteren. Zo speelt in uw betoog de door u dusgenaamde 'authentieke tekst' van de Drie Formulieren en de Kerkorde een belangrijke rol. Maar over de problematiek daaromtrent had de Generale Synode van Hattem 1972/1973 zich reeds laten dienen door een uitvoerige nota van drs. D. Deddens (Acta art. 107, Bijlage 28). De synode ziet zich om die reden genoodzaakt uw bezwaren onontvankelijk te verklaren op grond van art. 33 K.O. (slot).

Intussen heeft de synode in uw brief wel de oprechte zorg geproefd voor de bewaring van het gereformeerde spoor, ook in de taalkundige modernisering van de officiële documenten van onze kerken. Zij hoopt ook in deze arbeid haar belofte, zich in alles te richten naar Schrift en Belijdenis, gestand te doen.

(Groet en ondertekening)

Het besluit wordt genomen met 35 stemmen voor en één onthouding.

Artikel 171

12.09.84

Kort Begrip (agenda Ia, 1, 3, 5, 7, 14, 15, 18, 22, 24, 35; III a 5)

Voorstel : Commissie III

Rapporteurs : A. den Broeder en H.A. Klapwijk

I *Brief van de kerk te Arnhem*

Materiaal:

- verzoek van de kerk te Arnhem om niet tot vaststelling van de tekst van het Kort Begrip over te gaan, omdat het
 - a geen kerkelijk stuk is in de zin van art. 30 K.O.;
 - b geen bindend karakter kan hebben in de zin van art. 31 K.O..

Besluit:

niet aan het verzoek te voldoen.

Gronden:

- 1 De argumenten van de kerk van Arnhem zijn geen weerlegging van het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acta 60), zoals bij een revisieverzoek vereist is.
- 2 Genoemde synode had zich reeds geconfronteerd met bezwaren tegen opname van het Kort Begrip in het kerkboek; haar besluit was uitdrukkelijk revisie van het oordeel van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 425 sub V 7).

II *Definitieve vaststelling Kort Begrip*

Materiaal:

- 1 rapport van de deputaten voor de herziening van het kerkboek, onderdeel Kort Begrip;
- 2 brieven van de kerken te Alkmaar, Apeldoorn, Groningen-Zuid, Heemse, Leek Roden en Leusden,
van commissies van kerken te Amersfoort-Centrum en te Veenendaal, en van br. A. Huttenga te Groningen.

Besluit.

het Kort Begrip in door deputaten en synode gemoderniseerde vorm een plaats te geven in het kerkboek.

In eerste ronde wordt over het voorstel van de commissie op 11 september gesproken. Besluit I wordt met algemene stemmen aanvaard.

Bij de bespreking van besluit II in tegenwoordigheid van de deputaat ds. A.P. van Dijk spreekt de adviseur, prof. J. Kamphuis, er zijn blijdschap over uit dat de tekst van het Kort Begrip door de synode bekeken is, maar hij dringt wel aan op soberheid. Het betreft immers niet een belijdenisgeschrift.

Een amendement van de predikanten O.J. Douma en W.G. de Vries om in plaats van "deze" in antw. 34 "Hij" te lezen en in plaats van "bewerken" in vr. en antw. 48, 49 "werken" wordt aangenomen.

Eveneens een amendement van ds. T.O.G.M. Bosma om in antw. 65 te lezen: "wordt Hij geprezen" in plaats van "geef ik Hem eer".

Tenslotte neemt de vergadering een amendement aan van ds. G. Gunnink om antwoord 67 aldus te formuleren: "Het is een oprecht berouw over de zonde en een ontvluchten daaraan; tegelijk is het een vreugde in het doen van goede werken".

Het commissievoorstel wordt daarna met algemene stemmen aangenomen.

De praeses zegt de rapporteurs, de ouderlingen A. den Broeder en H.A. Klapwijk, dank voor het voorbereidende werk en voor hun werk tijdens de plenaire behandeling.

Hij spreekt de wens uit dat het Kort Begrip veel gebruikt mag worden voor het beoogde doel: mensen van buiten de kerk onderwijzen. Dat zou immers betekenen dat velen zich bij de christelijke gemeente voegen.

Blijkens het oorspronkelijke woord vooraf is dit Kort Begrip ook bedoeld om onderscheid te maken tussen de ware en valse religie.

In het slot van dit woord vooraf staat "Vaert wel". Er is welvaart voor ieder in de ware religie.

Tenslotte zegt de praeses de deputaten dank in de persoon van ds. A.P. van Dijk.

Artikel 172

20.09.84

Begeleidende teksten bij de Drie Formulieren van Eenheid en Lijsten van psalmen en gezangen (agenda 1 a 16, 21, 23, 27, 33, 35; 111 a 2, 4-9, 11, 13, 16, 20, 22, 25)

Voorstel : commissie III

Rapporteur : A. van Esch

Materiaal

- 1 rapport van de deputaten voor de herziening van het kerkboek, met betrekking tot "Begeleidend schrijven van Philips II" bij de Nederlandse Geloofsbelijdenis, devoorrede "Over de Catechismus" bij de Heidelbergse Catechismus, de "Inleiding" bij de Dordtse Leerregels en de "Lijsten van psalmen en gezangen";
- 2 brieven van de kerken te Amersfoort-Centrum (Commissie), Apeldoorn, Arnhem, Groningen-West, Groningen-Zuid, Heemse, Helpman, Leek-Roden, Leeuwarden, Leusden, Rozenburg, Veenendaal (Commissie), Voorthuizen Barneveld en Zutphen, en van br. A. Huttenga te Groningen, ds. P.L. Voorberg te Waardhuizen en br. W. Zeldenrust te Rotterdam, van welke adressanten twee, al dan niet onder bepaalde voorwaarden, opneming van één of meer bedoelde teksten in het kerkboek bepleiten, terwijl de overigen zich tegen opneming uitspreken, en één kerk ook opneming van de "Lijsten van psalmen en gezangen" niet zinvol acht.

besluit:

- 1 de onder materiaal 1 genoemde begeleidende teksten bij de Drie Formulieren van Eenheid niet in het kerkboek op te nemen;
- 2 de "Lijsten van psalmen en gezangen" vast te stellen en in het kerkboek een plaats te geven in overeenstemming met het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acta art. 62 Besluit I en art. 67.1 Besluit III g).

Gronden:

- 1
 - a De bedoelde teksten zijn ongeschikt om, al dan niet als bijlagen, in het kerkboek te worden opgenomen, omdat zij te zeer historisch bepaald zijn en geen inhoudelijk verband hebben met de betreffende belijdenisgeschriften;
 - b uitgave van bedoelde teksten in gemoderniseerde vorm is wel gewenst, maar dient overgelaten te worden aan het particulier initiatief.
- 2 De bedoelde lijsten zijn nuttig als middelen om het kerkboek toegankelijk te maken.

Over het voorstel van de commissie wordt door een vijftal afgevaardigden gesproken, waarbij de rapporteur, br. A. van Esch, gecompimenteerd wordt met de heldere opbouw van het rapport.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 173

11.10.84

Comma Johanneum en art. 9 N.G.B. (agenda I a, 18, 31, 35)

Voorstel : commissie III

Rapporteur . : J. Luiten

Materiaal

- 1 rapport van deputaten voor de herziening van het kerkboek, onderdeel Nederlandse Geloofsbelijdenis, ad 2 Comma Johanneum; deputaten zijn van oordeel, dat de verwijzing naar 1 Joh. 5 : 7b-8a in de tekst van art. 9 N.G.B. niet gehandhaafd dient te worden; zij achten vervangend Schriftbewijs in de tekst niet nodig;
- 2 brieven van de Gereformeerde Kerken te Groningen-Zuid en Helpman en van br. A. Huttenga te Groningen, waarin zij instemming betuigen met het oordeel van deputaten; de kerk te Helpman stelt voor bij art. 9 N.G.B. in een noot melding te maken van het besluit van de synode in deze.

Besluit.

- 1 uit de tekst van art. 9 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis de volgende woorden te verwijderen:
"En: Drie zijn er die getuigen in de hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze drie zijn één";
- 2 in de tekst van art. 9 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis geen vervangend Schriftbewijs voor 1 Joh. 5 : 7b-8a op te nemen;
- 3 in art. 9 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis op de plaats van de verwijderde woorden te verwijzen naar een noot onder het artikel en in die noot te vermelden:
De Generale Synode van Heemse 1984-1985 verwijderde op deze plaats de volgende woorden:
"En: Drie zijn er die getuigen in de hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze drie zijn één". Zie verder: art.180.

Gronden:

- 1
 - a Het zogenaamde Comma Johanneum (1 Joh. 5 : 7b-8a) komt in geen enkel betrouwbaar Grieks handschrift voor.
 - b Het was in de eerste eeuwen van de kerkgeschiedenis onbekend.
 - c Het is onjuist in de belijdenis van de kerk een tekst als Schriftbewijs te noemen waarvan het op zijn minst heel twijfelachtig is of die tekst wel tot Gods Woord behoort.
- 2 Art. 9 blijft ook zonder vervanging van 1 Joh. 5 : 7b-8a voldoende van Schriftbewijs voorzien.
- 3 Bij art. 36 N.G.B. is een soortgelijke noot opgenomen.

Als deputaat is dr. R.H. Bremmer aanwezig en als adviseur prof. J. Kamphuis. Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 174**11.10.84***Teksten in de marge bij art. 9, 34 en 35 N.G.B.(agenda 1 a 1, 7, 21, 35)*

Voorstel : commissie III

Rapporteur . : J. Luiten

Materiaal

- 1 rapport van deputaten voor de herziening van het kerkboek, onderdeel Nederlandse Geloofsbelijdenis, ad 3 slot met betrekking tot teksten in de marge;
deputaten stellen voor bij art. 34 Lev. 12 : 6 in de marge op te nemen bij de woorden 'door het offer van een lam';
bij art. 35 stellen zij voor Joh. 6 : 51 uit de marge te verwijderen, omdat deze tekst in de lijst van teksten bij het Schriftbewijs is opgenomen;
- 2 brieven van de Gereformeerde Kerken te Alkmaar en Leeuwarden en van br. A. Huttenga te Groningen met betrekking tot het door deputaten voorgestelde;
br. Huttenga stelt ook voor bij art. 9 in de marge naast Matt. 3 : 17 ook vers 16 op te nemen.

Besluit:

- 1 bij art. 9 in de marge naast Matt. 3 : 17 ook vers 16 te vermelden;
- 2 bij art. 34 bij de woorden 'door het offer van een lam' in de marge Lev. 12 : 6 op te nemen;
- 3 bij art. 35 Joh. 6 : 51 in de marge te handhaven.

Gronden:

- 1 In art. 9 wordt Matt. 3 : 16 een paar regels verder dan de regel waar Matt. 3 : 17 bij staat, vrijwel letterlijk aangehaald.
- 2 In Lev. 12 : 6 wordt gesproken van het in art. 34 genoemde offer van een lam.
- 3 De woorden 'een levend brood, dat uit de hemel neergedaald is', zijn citaat uit Joh. 6 : 51.

In aanwezigheid van de deputaat dr. R.H. Bremmer en de adviseur prof. J. Kamphuis wordt het besluit met algemene stemmen genomen.

Artikel 175*Schriftbewijs bij de N.G.B. (agenda I a 1, 3, 5, 7, 12, 14, 16, 18, 21, 30, 35)*

Voorstel : commissie III

Rapporteur : J. Luiten

Materiaal

- 1 rapport van deputaten voor de herziening van het kerkboek, onderdeel Nederlandse Geloofsbelijdenis ad 1 Schriftbewijs;
- 2 brieven van de Gereformeerde Kerken te Alkmaar, Apeldoorn, GroningenZuid, Heemse, Leek-Roden, Leeuwarden en Zutphen en van br. A. Huttenga te Groningen met betrekking tot het Schriftbewijs dat deputaten voorstellen; de kerk te Heemse stelt voor, met het oog op overzichtelijkheid en uniformiteit, met genummerde verwijzingen vanuit de tekst naar het Schriftbewijs te verwijzen, zoals ook bij de catechismus gebeurt.
- 3 brieven van de Gereformeerde Kerken te Buitenpost en Helpman waarin zij opmerken dat het Schriftbewijs niet door kerkelijke vaststelling onderdeel van de belijdenis mag worden;
de kerk te Helpman vraagt in het kerkboek aan te geven dat het Schriftbewijs door de synode bij de tekst van de belijdenis is opgenomen;
dan is ook de herkomst van het Schriftbewijs duidelijk;

ook stelt de kerk te Helpman voor, het primaire Schriftbewijs in de tekst op te nemen en alle andere verwijzingen in de marge.

Besluit.

- 1 het Schriftbewijs bij de N.G.B. in aansluiting bij het voorstel van deputaten en met de door de synode daarin aangebrachte wijzigingen en aanvullingen vast te stellen en op de door de kerk te Heemse voorgestelde wijze in het kerkboek op te nemen;
- 2 te benoemen deputaten voor de uitgave van het kerkboek op te dragen in een voorwoord bij het kerkboek melding te maken van de herkomst van het Schriftbewijs bij de N.G.B.

Gronden:

- 1 a De Generale Synode van Arnhem 1981 besloot bij de Nederlandse Geloofsbelijdenis een lijst van teksten als bewijsplaatsen te doen samenstellen, acta art. 67.1 besluit III b 1.
 - b Vaststelling van het Schriftbewijs ten behoeve van het kerkboek betekent niet dat het onderdeel van de belijdenis is geworden. Schriftplaatsen zijn alleen dan onderdeel van de belijdenis als ze in de tekst van de belijdenis worden geciteerd.
 - c Genummerde verwijzingen vanuit de tekst geven het meest duidelijk aan bij welke passage van een artikel de verschillende teksten van het Schriftbewijs horen. De marge biedt voor dit Schriftbewijs te weinig ruimte.
- 2 Verantwoording inzake de herkomst van onderdelen van het kerkboek past het beste in een voorwoord bij het kerkboek.

In aanwezigheid van de deputaat dr. R.H. Bremmer ('s morgens) en de adviseur prof. J. Kamphuis wordt in twee rondes over het voorstel van de commissie gesproken. Alle sprekers geven uiting (ook adviseur en deputaat) aan hun grote waardering voor het werk van de commissie en met name voor dat van de rapporteur.

Nadat een aantal amendementen door de commissie is overgenomen en enkele andere verworpen zijn, wordt het voorstel met algemene stemmen aangenomen. Nadat de synode aldus het tekstbewijs bij de belijdenistekst heeft vastgesteld, zegt de praeses er behoefte aan te hebben de commissie dank te zeggen, met name de rapporteur, ds. J. Luiten, die een werk van maanden met dit resultaat bekroond zag.

Hij dankt ook de deputaten voor hun werk en de adviseur, prof. J. Kamphuis, die de uitnodiging om bij dit werk van de synode aanwezig te zijn, aanvaard heeft.

De praeses spreekt de wens uit dat deze arbeid door de Here gezegend mag worden ten bate van de kerken en ook van hen die tot de kerk getrokken worden. Het gaat er om, niet maar wat losse teksten te zien, maar het geheel van de Schrift, opdat het geloof daardoor gewerkt en gesterkt mag worden.

Artikel 176

08.01.85

De Dordtse Leerregels (agenda I a I, 3, 6, 7, 10, 14, 20, 21, 22, 24, 27, 32, 35)

Van commissie III is een uitvoerig rapport ter tafel van de hand van de rapporteur, ds. B. Kamphuis. Daarin wordt eerst weergave gedaan van het *materiaal*. Vervolgens worden enkele *algemene opmerkingen* gemaakt, waarin de commissie haar waardering uitspreekt voor het werk van de deputaten. Tenslotte wordt na behandeling van de *overige zaken* overgegaan tot het aanbieden van de *definitieve tekst* van de DL.

De commissie stelt als titel voor - overeenkomstig het advies van deputaten:

De Yijf Artikelen tegen de Remonstranten oordeel van de Nationale Synode van De Gereformeerde Kerken van de Verenigde Nederlanden, gehouden te Dordrecht 1618 en 1619.

Verder wil zij de aanduiding *'artikel'* boven de onderdelen van de hoofdstukken handhaven. Evenals deputaten geeft zij de voorkeur aan het plaatsen van de bewijsteksten in de marge. Tenslotte is zij van mening dat het opnemen van het *'Slotwoord'* vanzelfsprekend is.

In aanwezigheid van de deputaten prof. dr. C. Trimp en dr. A.N. Hendriks gaat de synode over tot de bespreking van het commissie-rapport

Hoofdstuk voor hoofdstuk wordt de tekst van de DL besproken. Een groot aantal afgevaardigden neemt hieraan deel. Ook de deputaten en de adviseur, prof. J. Kamphuis, geven hun bijdrage aan de bespreking.

De rapporteur, ds. B. Kamphuis, geeft enige wijzigingen in de voorgestelde tekst door en beantwoordt verder de sprekers.

Een amendement van ds. S. S. Cnossen om in 16 r. 5 te lezen 'vermurwt' wordt met 11 stemmen tegen aanvaard. Ook om in I, 7, 8 te lezen 'het hele menselijke geslacht', met 10 stemmen tegen. In I, 8 r. 5 komt 'tevore bereid' te staan.

Nadat enkele andere amendementen verworpen zijn wordt Hoofdstuk I vastgesteld met algemene stemmen.

De commissie neemt een amendement van ds. O.J. Douma over om in 117 te lezen: 'Deze genade, die God aan niemand schuldig is, heeft Hij hun in Christus van eeuwigheid gegeven'. Daarna wordt Hoofdstuk II vastgesteld met algemene stemmen.

Over Hoofdstuk III/IV wordt in twee rondes gesproken.

Een amendement van ds. O.J. Douma om in III/IV 4 de laatste zin aldus te lezen: 'Daarom wordt hem elke verontschuldiging tegenover God ontnomen', wordt met 9 stemmen tegen aanvaard.

Enkele andere amendementen worden verworpen. Daarna wordt Hoofdstuk III/IV met algemene stemmen vastgesteld. Ds. S. S. Cnossen deelt mee bij de bespreking van het rapport van de deputaten voor uniformiteit in het Kerkboek op een bepaald onderdeel terug te willen komen.

Hoofdstuk V en het Slotwoord worden eveneens met algemene stemmen vastgesteld, nadat een amendement verworpen is.

De praeses wenst de rapporteur geluk met het gereedkomen van zijn deel in dit omvangrijke werk.

Artikel 177

08.01.85

De Dordtse Leerregels (Veroordeling van de dwalingen) (agenda 1 a 1, 3, 7, 10, 18, 20, 21, 22, 24, 28, 35)

Opnieuw komt een omvangrijk rapport van commissie 111 in behandeling. Rapporteur is nu ds. P. Schelling. Ook in dit rapport dat handelt over de DL-Veroordeling van de dwalingen, wordt eerst het *materiaal* vermeld, wordt grote waardering uitgesproken over het werk van deputaten, wordt ingegaan op opmerkingen uit de kerken en tenslotte als titel gekozen: *Veroordeling* (in plaats van Verwerping van de dwalingen).

Tenslotte komt de commissie met voorstellen t.a.v. de vast te stellen tekst.

De praeses geeft de rapporteur, ds. P. Schelling, eerst gelegenheid in te gaan op de tijdens het reces schriftelijk ingebrachte opmerkingen. Deze maakt daarmee een begin.

Artikel 178

16.01.85

Voortzetting behandeling Dordtse Leerregels (Veroordeling van de dwalingen)

In tegenwoordigheid van de deputaten prof. dr. C. Trimp en dr. A.N. Hendriks wordt de bespreking van 8 januari voortgezet.

Nadat de rapporteur zijn beantwoording van de schriftelijk ingebrachte opmerkingen heeft afgerond volgt een tweede ronde. Hierin worden twee amendementen van de predikanten T.J. Keegstra en W.G. de Vries aanvaard, n.l. om in 1, 1, 3 te lezen 'een vast aantal' mensen (13 tegen en 2 onthoudingen), en in 116 te handhaven 'die ingaat op de genade' (11 tegen en 3 onthoudingen).

Daarna wordt het commissievoorstel aangenomen met algemene stemmen en 2 onthoudingen.

Nu de synode tot de afronding van de vaststelling van de Dordtse Leerregels is gekomen feliciteert de praeses de commissie dat haar omvangrijke arbeid tot dit resultaat heeft geleid. Hij typeert haar werk

als bijzonder gedegen. Het resultaat daarvan is dat de synode in betrekkelijk korte tijd tot dit besluit kon komen. Hij zegt de commissie hartelijk dank voor haar werk.

Ook de deputaten wil hij in deze dank betrekken voor hun fijne arbeid, die zij aan de kerken en aan de synode hebben voorgelegd.

Hij is er van op de hoogte dat dit werk aan de deputaten veel vreugde heeft verschaft. Op de synode van Arnhem is al gesproken van een kroonstuk van moderniseringswerk. De praeses spreekt zijn erkentelijkheid uit voor wat de deputaten hierin aan de kerken gegeven hebben. Speciaal wil hij de naam van mevr. E. van Veen als neerlandica noemen en die van prof. Kamphuis als symbolicus. Beiden hebben een grote inbreng gehad. We realiseren ons- zo vervolgtde praeses- datjuistditbelijdenisgeschriftonder het spervuur ligt van het humanistisch geschut. Het wordt daar gezien als een klassiek voorbeeld van en als een kwalijke inspiratie voor alle discriminatie. Voorbeelden daarvan vindt men te over in romans, radio- en tv.-rubrieken. Hij wijst op de titel van een boekje over de Dordtse Leerregels: Kun je nog zingen over de verkiezing? Als kerken hebben wij door deze vaststelling daarop een positief antwoord kunnen en mogen geven. Immers, je kunt, je mag en je moet van de verkiezing zingen. Het is een loflied op God die zijn heilswerk volbrengt naar zijn eeuwig voornemen.

Toen in 1619 de Dordtse Leerregels waren vastgesteld zijn de afgevaardigden naar de synode van Dordrecht naar de Grote Kerk aldaar getrokken om een dankdienst te houden. Daar heeft ds. Lydius het Woord bediend over Jesaja 12 : 1-3.

De praeses leest daarop deze verzen voor uit het danklied der verlostten. Hij memoreert dat ds. Lydius in zijn preek de droevige twisten van de voorgaande jaren en de weldaden door God bewezen vermeldde. De Here is toen plechtig dankgezegd voor de weldaad dat Hij krachtig in de synode heeft willen regeren.

Ook wij zijn vandaag dankbaar en stemmen van harte in met het Slotwoord van de Dordtse Leerregels: "Wij bidden dat de Zoon van God, Jezus Christus, die gezeten aan de rechterhand van zijn Vader, aan de mensen gaven schenkt, ons in de waarheid heiligt; dat Hij de lasteraars van de gezonde leer de mond snoert en dat Hij aan de trouwe dienaars van zijn Woord de Geest van wijsheid en inzicht geeft, zodat alles wat zij zeggen, zal strekken tot eer van God en tot opbouw van hun hoorders".

Met deze woorden beëindigt de praeses de behandeling van de Dordtse Leerregels.

Artikel 179

17.01.85

Deputaatschap voor generaal-synodale publikaties

Aan de orde komt een voorstel van het moderamen over het rapport van de deputaten voor de uitgave van het Gereformeerd Kerkboek, van januari 1984.

Ds. C.J. Smelik, die deel uitmaakte van dit deputaatschap, blijft buiten de rapportage en de stemming.

Nadat de rapporteur, dr. W.G. de Vries, enige wijzigingen heeft doorgegeven, komt het rapport in bespreking. Dit gebeurt in aanwezigheid van de deputaten mevr. E. van Veen, ds. P. Lok en mr. F.T. Oldenhuis.

De voorgestelde besluiten 1, 3, 4, 5 en 6 worden met algemene stemmen genomen, waarbij ds. C.J. Smelik als deputaat buiten stemming blijft. Daarmee is een deputaatschap voor generaal-synodale publikaties ingesteld.

In comité wordt gesproken over de voorgelegde besluittekst 2. Nadat enkele afgevaardigden het woord hebben gevoerd en door de rapporteur en de deputaat ds. P. Lok geantwoord is, wordt besluit 2 genomen met algemene stemmen, waarbij ds. C.J. Smelik als deputaat buiten stemming blijft.

Daarna geeft de praeses uiting aan de hartelijke dank aan deputaten. Het moet voor hen een voldoening zijn dat hun rapport tot zo snelle afhandeling heeft kunnen komen. Een woord van bijzondere dank wordt gesproken aan het adres van br. G. de Jonge, die een groot aandeel in het werk en de rapportage van deputaten heeft gehad. Ook de rapporteur wordt in deze dank betrokken.

Het besluit luidt aldus:

Voorstel : moderamen (m.u.v. ds. C.J. Smelik)

Rapporteur : W.G. de Vries

Materiaal:

rapport van de deputaten voor uitgave van het Gereformeerd Kerkboek, januari 1984, met uitvoerige weergave van hun werkzaamheden (waarvan onderdeel 2.7 en advies 7. LB reeds tot besluitvorming door de synode hebben geleid, zie Acta I, artikel 29).

Besluit.

- 1 een deputaatschap in te stellen voor generaal-synodale publikaties met de volgende opdrachten:
 - a het doen produceren en doen uitgeven van de Acta en de Handelingen van de generale synode, de rapporten van de door de generale synode benoemde deputaten, het gereformeerd kerkboek, onderdelen van deze uitgaven en andere drukwerken, welke op last van de generale synode worden vervaardigd; daarbij dient in technisch en economisch opzicht zo doeltreffend mogelijk te werk te worden gegaan;
 - b te beslissen op verzoeken om toestemming tot het uitgeven van de onder 1 a bedoelde publikaties of onderdelen daarvan, voorzover het auteurs- of gebruiksrecht daarop bij de kerken berust;
 - c met drukkers en uitgevers overeenkomsten af te sluiten die betrekking hebben op de onder 1 a en b bedoelde uitgaven inzake de technische vervaardiging en de uitgeversexploitatie, alsmede met auteurs voor wat betreft auteursrechtelijke aanspraken en bevoegdheden voorzover daarvan sprake is;
 - d toe te zien op de naleving van de onder 1 c bedoelde overeenkomsten;
 - e toe te zien op het uitgeven van nieuwe edities van de onder 1 c bedoelde uitgaven en ervoor te zorgen dat daarin druk- en zetfouten en andere tekortkomingen worden verbeterd, alsmede dat noodzakelijke wijzigingen in benamingen en adressen worden aangebracht;
 - f erop toe te zien dat terzake van de typografische verzorging, de afmetingen, het woord- en taalgebruik, de spelling, de interpunctie, de nomenclatuur e.d. zoveel mogelijk een verantwoorde eenvormigheid wordt betracht met inachtneming van de door de generale synode van toepassing verklaarde regels voor de spelling e. d.;
 - g te waken tegen inbreuk op de auteurs- en gebruiksrechten van de kerken en het treffen van de conservatoire en andere noodzakelijke maatregelen; ervoor te zorgen dat in de kerkelijke publikaties welke met hun medewerking tot stand komen een clausele wordt afgedrukt waaruit blijkt dat deze rechten bij de kerken berusten en dat voor verspreiding van de tekst toestemming van de kerken vereist is;
 - h te waken tegen inbreuk op auteurs- en gebruiksrechten van derden bij het uitgeven van publikaties door of namens de kerken;
 - i geschillen met derden ten aanzien van de toepassing van het onder 1 g en h bepaalde zoveel mogelijk op te lossen door middel van arbitrage;
 - j bij het afsluiten van overeenkomsten royalty's te bedingen bij uitgevers, indien en voorzover er sprake is van bijzondere kosten of lasten voor de kerken, welke aan de betrokken publikaties ten grondslag liggen, met als uitgangspunt dat in het algemeen de prijs van een kerkelijke publikatie niet belemmerend mag werken ten aanzien van de verspreidingsmogelijkheden;
 - k nauwgezet samen te werken met andere deputaten betreffende het vervaardigen van hun rapporten e.d. en erop toe te zien dat zij van hun kant dit ook doen;
 - l de bijzondere bedingen in acht te nemen welke de generale synode ten aanzien van bepaalde publikaties vaststelt;
 - m in de overeenkomsten met uitgevers bepalingen te doen opnemen van de volgende strekking:
 - 1 de verleende toestemming geldt tot wederopzeggens met dien verstande dat zoveel mogelijk een redelijke opzegtermijn in acht wordt genomen van tenminste

- eenjaar, tenzij de uitgever in staat van faillissement geraakt of hem surseance van betaling wordt verleend of tenzij deputaten de uitgever nadrukkelijk en bij herhaling schriftelijk in gebreke hebben gesteld wegens wanprestatie; deputaten kunnen eveneens een kortere opzegtermijn dan een jaar in acht nemen, wanneer de tekst van de betrokken publikatie niet meer overeenstemt met een door de generale synode genomen besluit;
- 2 de uitgever is niet bevoegd tot het afzonderlijk uitgeven van de tekst van een of meer onderdelen van de betrokken uitgave zonder afzonderlijke schriftelijke toestemming van deputaten;
 - 3 evenmin is de uitgever bevoegd tot het uitgeven van een of meer onderdelen van de betrokken uitgave in de vorm van uittreksels of soortgelijke vorm noch in enigerlei andere vorm, noch op andere wijze dan als gedrukte beelddrager zonder afzonderlijke schriftelijke toestemming van deputaten;
 - 4 ook is de uitgever niet bevoegd tot het uitgeven van een of meer onderdelen van de betrokken uitgave in enigerlei gedrukte vorm of anderszins in een andere taal dan in het Nederlands, zonder afzonderlijke schriftelijke toestemming van deputaten;
 - 5 de uitgever streeft ernaar te allen tijde voldoende exemplaren van de betrokken uitgave in voorraad te hebben en voor tijdige uitvoering van bestellingen zorg te dragen;
 - 6 bepalingen betreffende de verkoopprijs (winkelprijs) per exemplaar, eventueel met getallenkorting, waarbij in het algemeen wordt bedongen dat de uitgever niet bevoegd is deze verkoopprijs te verhogen met meer dan 5% in een tijdvak van twaalf maanden dan met schriftelijke toestemming van deputaten;
 - 7 de beeldragers van de betrokken uitgaven worden het eigendom van de kerken, indien ze namens de kerken zijn betaald;
 - 8 geschillen omtrent de uitvoering van een overeenkomst worden onderworpen aan het oordeel van een scheidsgerecht overeenkomstig de in de overeenkomst omschreven procedure;
- n te rapporteren omtrent hun werkzaamheden aan de eerstvolgende generale synode uiterlijk drie maanden van tevoren.

Gronden:

- 1 Wel zijn er model-overeenkomsten betreffende Acta, deputatenrapporten e.d., maar toch zijn het verschillende deputaatschappen die onderhandelingen met drukkers/uitgevers moeten voeren, welke situatie ongewenst is.
- 2 Er bestaat onzekerheid over de bevoegdheden tot het verlenen van toestemming tot het uitgeven van bepaalde teksten, kerkelijke formulieren, psalmen, gezangen e.d., die tot nu toe bij onderscheiden deputaatschappen berusten.
- 3 Coördinatie van het zich bezig houden met typografische en auteursrechtelijke problemen is dringend noodzakelijk en werkt kostenbesparend.

Besluit.

- 2 aan het deputaatschap voor generaal-synodale publikaties op te dragen:
 - a met de uitgeverij Ars Nova te Goes een overeenkomst aan te gaan betreffende de gebruiksrechten op de compositie 'De Apostolische Geloofsbelijdenis' (componist Paul Chr. van Westermg) overeenkomstig de adviezen, uitgebracht op 5 februari 1983 door de arbiters mr. J.A. de Heer en mr. K.F. Haak;
 - b toe te zien op de naleving van het met betrekking tot de uitgave van de proeve van het kerkboek afgesloten contract;
 - c onderhandelingen te voeren met uitgevers betreffende de uitgave van het Gereformeerd Kerkboek;
 - d onderhandelingen te voeren met de bijbeluitgeverij Jongbloed B. V. te Leeuwarden en met het Nederlands Bijbelgenootschap te Haarlem betreffende de combinatie-uitgave van de NBG-bijbelvertaling 1951 en het Gereformeerd Kerkboek;

- e bij de onder c en d bedoelde onderhandelingen onder ogen te zien op welke formaten de uitgaven en eventueel toe te voegen kaarten en registers moeten worden geproduceerd, met als uitgangspunt: zo ruim mogelijke verspreiding en aanvaardbare verkoopprijzen.

Gronden:

- 1 Besluit 2 a gaat uit van de uitspraak van de arbiters, door deputaten voor uitgave van het kerkboek aanvaard, dat schadeplichtigheid van de kerken aanwezig is. De toenmalige deputaten voor 'Enige Gezangen' hebben indertijd te goeder trouw gehandeld en in de contacten met de auteur geen aanleiding gevonden te concluderen dat derden over auteursrechten beschikten. Nu dit gebleken is, dienen de kerken alsnog deze auteursrechten te honoreren.
- 2 Hoewel besluit 2 b een aflopende zaak betreft, nu een definitief gereformeerd kerkboek op komst is, dient het betreffende contract tot een goede afsluiting te worden gebracht.
- 3 De onderhandelingen onder besluit 2 c end genoemd zijn nodig, omdat de deputaten voor uitgave van het kerkboek wel voorlopige gegevens - en dat zeer uitvoerig hebben verschaft, maar inmiddels aanmerkelijke wijzigingen hebben plaatsgevonden in psalmen en gezangen, zodat bijv. de huidige films niet meer te gebruiken zijn.

Besluit.

- 3 het besluit van de Generale Synode van Hattem 1972 betreffende het uitgeven van onderdelen van het Gereformeerd Kerkboek (Acta art. 121) niet langer van toepassing te verklaren.

Grond:

De bevoegdheid tot het doen uitgeven van generaal-synodale publikaties met eventuele daaraan verbonden royalty's berust voortaan bij de daartoe benoemde deputaten en is in hun instructie omschreven.

Besluit.

- 4 de uitgever dient de volgende clause in de door hem verzorgde uitgave te vermelden: 'Uitgegeven met toestemming van De Gereformeerde Kerken in Nederland, laatstelijk bijeen in de Generale Synode van Heemse 1984-1985, bij welke kerken het auteurs- of gebruiksrecht berust. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de door deze kerken benoemde deputaten (adres: mr. F.T. Oldenhuis, De Bongerd 49, 9801 AP Zuidhorn). (Deze clause kan, indien nodig, conform de eisen die de rechtspraak stelt, worden aangepast).

Besluit.

- 5 artikel IX van de Huishoudelijke Regeling(lid 2) aldus te laten luiden: 'de tekst van het laatste deel van de Acta of Handelingen, dat niet meer aan de synode kon worden voorgelegd, vaststellen'.

Besluit:

- 6 de deputaten voor de uitgave van het Gereformeerd Kerkboek te dechargeren onder hartelijke dank voor hun zorgvuldige arbeid.

Artikel 180

Uniformiteit in de teksten van het kerkboek (Acta GS Heemse 1984-85, deel I, art. 29)

10.04.85

Voorstel : commissie III

Rapporteur : P. Schelling

In aanwezigheid van de deputaten, ds. P. Lok, dr. A.N. Hendriks en br. K. Nolles, en van de adviseur, prof. J. Kamphuis, komt een rapport van commissie III in bespreking over de definitieve tekst van de Heidelbergse Catechismus.

Nadat door de rapporteur enkele verbeteringen in de tekst van het rapport zijn doorgegeven, komen achtereenvolgens de zondagen 1-11, 12-24, 25-36 en 37-52 in bespreking.

Een groot aantal wijzigingen in de door de commissie voorgelegde tekst dat in de eerste ronde door ettelijke afgevaardigden wordt voorgesteld, wordt door de commissie niet overgenomen. Wel neemt zij over, in antwoord 1 te lezen: 'de Heilige Geest maakt ons van harte bereid' (in overeenstemming met de Dankbaar-tekst), in vraag 2 te lezen: 'door deze troost gelukkig te leven en te sterven', in antwoord 6 'zodat hij' en in antw. 52 'aan de eeuwige ondergang overgegeven'. Een amendement van ds. S. S. Cnossen om in antwoord 6 te lezen 'opdat' wordt met 12 stemmen tegen aangenomen.

Het opschrift boven vraag en antwoord 65 zal luiden: 'Woord en sacramenten'. In antw. 70 zal gelezen worden: 'van de zonde afsterven', in de antwoorden 88, 89 en 90: 'afsterven, opstaan', in antw. 91: 'op onze eigen mening', in antw. 101: 'bekrachten' en in antw. 103: 'dienst des Woords'.

In de tweede ronde wordt een amendement van ds. S. S. Cnossen aanvaard om in antw. 86 te lezen: 'uit de vruchten' (met 11 stemmen tegen).

Tenslotte wordt op **11.05.85** de hele tekst, aldus geharmoniseerd, van de Heidelbergse Catechismus met algemene stemmen vastgesteld.

17.04.85

In aanwezigheid van de adviseur, prof. J. Kamphuis, en de deputaten ds. P. Lok en br. K. Nolles, wordt de tekst van het Kort Begrip met algemene stemmen en 1 onthouding vastgesteld.

Daarop komt de vast te stellen tekst van de Nederlandse Geloofsbelijdenis in bespreking. De rapporteur, ds. P. Schelling, zegt met voldoening te constateren dat geen van de afgevaardigden zich heeft verzet tegen het voorstel van de commissie, geen teksten in de marge op te nemen. Wat het cursief zetten van aangehaalde teksten betreft, belooft de commissie zich soepel op te stellen. Aan de vergadering wordt gevraagd haar hierbij te willen helpen. In het Woord vooraf zal aangegeven worden dat letterlijke citaten uit de bijbel gecursiveerd zullen worden, evenals in de Dordtse Leerregels. Verder zal de commissie, in afwijking van haar oorspronkelijk voorstel, de bijbelboeken niet volledig uitschrijven, maar in afgekorte vorm weergeven.

Er zal een noot aan artikel 9 worden toegevoegd: 'De verwijzing naar 1 Joh. 5:7b is omstreden, omdat deze tekst in de oude handschriften niet wordt gevonden'.

In artikel 12 zal gelezen worden: 'opdat zij de mens dienen, zodat de mens zijn God kan dienen'. In artikel 14 zal 'ontaard' gelezen worden en in artikel 21 komt de personificatie van de oorspronkelijke tekst terug. Verder zal in artikel 36 gelezen worden: 'welke positie hij ook heeft'.

Een amendement van ds. S. S. Cnossen om in artikel 20 'opdat' te lezen wordt met 8 stemmen tegen aanvaard. In artikel 30 zal gelezen worden: 'geestelijk geregeerd moet worden op de wijze die'. Een amendement van dr. W.G. de Vries om in artikel 33 ook het woordje 'heilif' voor doop te plaatsen wordt met 13 stemmen tegen aangenomen. Daarop wordt de tekst van de Nederlandse Geloofsbelijdenis met algemene stemmen in geharmoniseerde vorm vastgesteld.

De praeses zegt de deputaten en de commissie dank voor het werk dat tot nu toe door hen is verricht.

Artikel 180a

24.04.85

Uniformiteit in de teksten van het kerkboek (Acta GS, Heemse 1984-85, artikel 29)

Aan de orde komt het rapport van commissie III over de bijgestelde tekst van de liturgische formulieren en gebeden. De bespreking hiervan vindt plaats in aanwezigheid van de adviseur, prof. J. Kamphuis, en de deputaten dr. A.N. Hendriks en br. K. Nolles.

Vooraf stelt de praeses de zaak aan de orde, of er nog veranderingen in de tekst mogen worden aangebracht, nu deze definitief door de synode van Arnhem 1981 is vastgesteld. Als scriba I van deze synode heeft hij vragen gekregen, of men nog veranderingen in de tekst mocht aanbrengen en

daarop heeft hij met'nee' geantwoord. Als deze synode het nu wel doet, ontstaat er dan geen moeite met de kerken? Wellicht hadden sommige ook nog veranderingen willen voorstellen. Zou zo de introductie in de kerken niet belemmerd kunnen worden?

De rapporteur, ds. P. Schelling, antwoordt dat er verschil is in de soort van veranderingen. Met name gaat hij in op de betekenis van 'twee delen' in het doopsformulier. De synode van Hattem heeft daarvan een verklarende interpretatie gegeven, die omstreden is. Het woordpartes' kan zowel delen als partijen betekenen. Volgens het onverkorte formulier van Datheen ligt de betekenispartijen' voor de hand. Volgens de toenmalige deputaten is hier het beslissende punt dat nadruk valt op de belofte van de Here en daarom ook op de eis. Er zijn dus verschillende mogelijkheden, waarbij deputaten ervan uitgegaan zijn dat hier gekozen moet worden.

Na deze uiteenzetting gaat de vergadering akkoord met de voorgestelde wijze van behandeling.

De adviseur, prof. J. Kamphuis, wijst erop dat de aanvulling bij regel 14 'volgens het bevel van Christus' zich zonder meer laat verstaan, zoals ook prof. dr. C. Trimp heeft gezegd. Hij wijst er verder op dat de uitleg van de twee delen: 'belofte en eis' geen gravamen uit de kerken heeft uitgelokt. Indien dit gewijzigd wordt en nadere verantwoording aan de kerken moet worden gedaan, kan er geen definitief kerkboek worden vastgesteld. De door de commissie voorgestelde formulering 'tweezijdig' gaat de kant uit van 'twee partijen'. Spreker kiest dan liever de formulering 'wederzijdse verbintenis', maar acht het beter bij de huidige formulering te blijven.

In de eerste ronde voeren 7 afgevaardigden het woord en ook de deputaat, dr. A.N. Hendriks. Deze vraagt zich af, waarom de vaders het woord 'partijen' hebben veranderd in 'delen'.

De rapporteur deelt in zijn antwoord mee dat de commissie van mening is dat de oorspronkelijke tekst 'belofte en eis' moet worden gehandhaafd. Zij maakt er nu wel een voorstel van om in r. 14 toe te voegen: 'volgens het bevel van Christus', omdat dit a. impliciet al in de marge staat en b. uniform is met het begin van de avondmaalsformulieren. Verder volgt er een toevoeging in de zin over de Heilige Geest, aldus: 'dat Hij in ons wonen wil en ons tot levende leden van Christus wil maken'.

Tenslotte wordt de zin: 'Het einddoel hiervan is. . .' aldus gewijzigd: 'Zo zullen wij tenslotte volkomen rein in het eeuwige leven een plaats ontvangen'.

Een tweede ronde blijkt niet nodig te zijn.

Met algemene stemmen stelt de synode nu, na harmonisatie, de tekst van het formulier voor de bediening van de heilige doop aan de kinderen der gelovigen vast.

Ook nu spreekt de praeses woorden van hartelijke dank aan het adres van deputaten, adviseur en commissie.

Artikel 181

22.05.85

Schriftbewijs bij de Heidelbergse Catechismus (agenda I a 1, 3, 5, 7, 19, 24, 30, 33, 35)

In tegenwoordigheid van de adviseur, prof. J. Kamphuis, en de deputaat, ds. P. Deddens, neemt de synode de behandeling van het rapport van commissie III ter hand inzake het Schriftbewijs bij de Heidelbergse Catechismus. Rapporteur is ds. J. Luiten.

In de eerste ronde voeren, naast de adviseur en de deputaat, 4 afgevaardigden het woord. Allen spreken hun grote waardering uit voor de arbeid van deputaten en commissie.

De deputaat, ds. P. Deddens, wijst erop dat het uitgangspunt van de deputaten enigszins verschilt van dat van de commissie. Deputaten hebben in de lijn van Ursinus iets uitvoeriger Schriftbewijs willen bieden, om daarmee het verband waarin de bewijsteksten staan aan te geven. De commissie wil hierin iets soberder zijn, maar heeft er eveneens op gewezen dat het verband, waarin de bewijsteksten staan niet verwaarloosd mag worden. Daarom hebben deputaten er geen bezwaar tegen dat de commissie deze weg gegaan is. Ds. Deddens wijst erop dat men hiermee wel in de lijn van Ursinus gaat die duidelijk Schriftbewijs heeft willen bieden tot steun aan predikanten en catechisanten. In de editie van 1564 van zijn catechismusverklaring wijst Ursinus op het moeizame van het afschrijven en napluizen van de bewijsteksten, waarbij vanwege de grote menigte nog wel eens een tekst over het hoofd is gezien. Hij dringt aan op het afschrijven van deze teksten, ook met het oog op de onderwijzers. Nu deputaten en commissie in de lijn van Ursinus hebben gewerkt, hebben zij de kerken en de scholen mogen dienen.

Nadat de commissie een enkele suggestie uit de vergadering heeft overgenomen, wordt het commissievoorstel met 1 onthouding en algemene stemmen aangenomen.

Het luidt aldus:

Voorstel : commissie III

Rapporteur : J. Luiten

Materiaal:

- 1 rapport van deputaten voor de herziening van het kerkboek, onderdeel Heidelbergse Catechismus, onderdeel II, III en IV, rapport p.23, 27-53;
- 2 brieven van de Gereformeerde Kerken te Alkmaar, Apeldoorn, Heemse en Veenendaal en van de brs. A. Huttenga te Groningen, J. Mulder te Den Haag en W. Zeldenrust te Rotterdam met betrekking tot het Schriftbewijs dat deputaten voorstellen;
- 3 brief aan de Gereformeerde Kerk te Helpman, waarin zij opmerkt dat het Schriftbewijs niet door kerkelijke vaststelling onderdeel van de belijdenis mag worden. Zij vraagt in het kerkboek aan te geven dat het Schriftbewijs door de synode bij de tekst van de belijdenis is opgenomen; dan is ook de herkomst van het Schriftbewijs duidelijk. Ook stelt zij voor, de tekstverwijzingen in de marge op te nemen.

Besluit. -

- 1 het Schriftbewijs bij de Heidelbergse Catechismus in aansluiting bij het voorstel van deputaten en met de door de synode daarin aangebrachte wijzigingen vast te stellen en in het kerkboek op te nemen;
- 2 deputaten voor de uitgave van het kerkboek op te dragen in een voorwoord bij het kerkboek melding te maken van de herkomst van het Schriftbewijs bij de Heidelbergse Catechismus.

Gronden:

- 1
 - a De Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 besloot bij de Heidelbergse Catechismus een lijst van Schriftplaatsen te doen samenstellen, **Acta art. 425 VII 2 c.** De Generale Synode van Arnhem 1981 besloot opdracht te geven deze lijst nader te bezien en eventueel te herzien met het oog op de definitieve vaststelling ervan door de eerstkomende generale synode, Acta art. 67.1 besluit III c 2.
 - b Vaststelling van het Schriftbewijs ten behoeve van het kerkboek betekent niet dat het onderdeel van de belijdenis is geworden. Schriftplaatsen zijn alleen dan onderdeel van de belijdenis als ze in de tekst van de belijdenis worden geciteerd.
 - c Genummerde verwijzingen vanuit de tekst geven het meest duidelijk aan bij welke passage van een vraag en antwoord de verschillende teksten van het Schriftbewijs horen. De marge biedt voor dit Schriftbewijs te weinig ruimte.
- 2 Verantwoording inzake de herkomst van onderdelen van het kerkboek past het beste in een voorwoord bij het kerkboek.

Artikel 182

22.05.85

Schriftbewijs bij het Kort Begrip (agenda I a 1, 24, 30)

In aanwezigheid van de in artikel 181 genoemde adviseur neemt de synode het rapport van commissie II over het Schriftbewijs bij het Kort Begrip in behandeling.

Na een korte bespreking wordt het voorstel van de commissie met 2 onthoudingen en algemene stemmen aangenomen.

Het luidt aldus:

Voorstel : commissie III

Rapporteur : J. Luiten

Materiaal:

- 1 rapport van deputaten voor de herziening van het kerkboek, onderdeel Kort Begrip, rapport p.90-100;
- 2 brief van de Gereformeerde Kerk te Veenendaal met betrekking tot het Schriftbewijs dat deputaten voorstellen;
- 3 brief van de Gereformeerde Kerk te Helpman waarin zij vraagt in alle gevallen waarin door de synode Schriftbewijs wordt vastgesteld, in het kerkboek aan te geven dat dit Schriftbewijs door de synode is vastgesteld, opdat de herkomst ervan duidelijk zal zijn. Ook stelt zij voor de tekstverwijzingen in de marge op te nemen.

Besluit.

- 1 het Schriftbewijs bij het Kort Begrip zoals dat door deputaten is voorgesteld en met de door de synode daarin aangebrachte wijzigingen, in het kerkboek op te nemen;
- 2 deputaten voor de uitgave van het kerkboek op te dragen in een voorwoord bij het kerkboek melding te maken van de herkomst van het Schriftbewijs bij het Kort Begrip.

Gronden:

- 1
 - a De Generale Synode van Arnhem 1981 besloot met betrekking tot het Kort Begrip verwijsplaatsen naar de Schrift en de belijdenisgeschriften op te nemen onder de vragen en antwoorden, Acta art. 67.1 besluit III f 2.
 - b Genummerde verwijzingen vanuit de tekst geven het meest duidelijk aan bij welke passage van een vraag en antwoord de verschillende teksten van het Schriftbewijs horen. De marge biedt voor dit Schriftbewijs te weinig ruimte.
- 2 Verantwoording inzake de herkomst van onderdelen van het kerkboek past het beste in een voorwoord bij het kerkboek.

Artikel 183

22.05.85

Citaten uit de Heilige Schrift in de Nederlandse Geloofsbelijdenis (Acta Heemse 1984-85 art. 29)

In het kader van het uniform-maken van de teksten van het kerkboek komt commissie III met een voorstel inzake het cursiveren van citaten uit de Heilige Schrift in de Nederlandse Geloofsbelijdenis, in overeenstemming met de methode die ook ten aanzien van de Heidelbergse Catechismus, de Dordtse Leerregels en de Formulieren is gebruikt.

Zonder discussie wordt dit voorstel met algemene stemmen aanvaard.

Nadat de voorstellen, in de artikelen 181-183 genoemd zijn aanvaard, spreekt de praeses aan het adres van de commissie en de rapporteur zijn bijzondere dank uit. Hij betreft daarin ook het commissielid ds. B. Kamphuis die de rapporteur bij de voorbereiding van zijn rapport terzijde heeft gestaan. Terwijl de stof toch omvangrijk was, bleek weinig bespreking nodig te zijn, dank zij de zorgvuldige voorbereiding in de commissie, aldus de praeses, die erop wijst dat de commissie de synode is voorgegaan in het eerbiedig luisteren naar de Heilige Schrift bij het lezen van de belijdenis. In de persoon van ds. P. Deddens betreft hij ook de andere deputaten in zijn dankwoord.

Artikel 184

29.05.85

Uniformiteit in de teksten van het kerkboek (Acta GS Heemse 1984-85, deel I, art. 29)

Nadat op 10 en 17 april de geharmoniseerde teksten van respectievelijk de Heidelbergse Catechismus en van het Kort Begrip zijn vastgesteld, evenals de tekst van de NGB, en op 24 april eveneens de tekst van het Formulier Heilige Doop kinderen, komt nu de geharmoniseerde tekst van de overige Formulieren en van de Gebeden aan de orde.

Enkele afgevaardigden maken korte opmerkingen over bepaalde wijzigingen die door commissie III worden voorgesteld. De praeses merkt op dat het geringe aantal van deze opmerkingen doet zien dat er door de commissie duidelijk en fraai werk geleverd is.

De wens van deputaten om in het Formulier Heilig Avondmaal (blz. 148, r. 13v.) na 'Vader' een punt te zetten en 'zoals wij zoëven beleden hebben' te schrappen, wordt aan de vergadering bekend gemaakt. Dit leidt tot een voorstel van ds. G. Gunnink om in deze zin te beslissen, dat met 2 stemmen tegen door de synode wordt aanvaard. Een amendement van br. D. Dreschler om in de afkondiging

van het huwelijksformulier in plaats van "dienst van Woord en Gebed" te lezen: "Dienst des Woords", wordt met 12 stemmen tegen aanvaard.
Het commissievoorstel om in het Gebed bij ziekte I de regels 10-11 (Acta GroningenZuid, blz. 527) te schrappen wordt met algemene stemmen aangenomen.

Daarop worden de voorstellen van de commissie met algemene stemmen aanvaard. Daarmee zijn de geharmoniseerde teksten van de volgende Liturgische Formulieren en Gebeden vastgesteld:
Formulier voor de bediening van de heilige doop aan de volwassenen; Formulier voor de openbare geloofsbelijdenis; Formulier voor de viering van het heilig avondmaal; Kort Formulier voor de viering van het heilig avondmaal; Formulier voor de uitsluiting uit de gemeente van Christus; Formulier voor de wederopneming in de gemeente van Christus; Formulier voor de tucht over afkerige, volwassen doopleden; Formulier voor de bevestiging van dienaren des Woords; Formulier voor de bevestiging van missionaire dienaren des Woords; Formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen; Formulier voor de bevestiging van het huwelijk in de gemeente van Christus.
Gebed (Orde van Dienst A); Dankgebed (Orde van Dienst A); Schuldbelijdenis en gebed om de verlichting met de Heilige Geest I; idem II; Dankzegging en voorbede (Orde van Dienst B); Gebed voor de catechismuspreek; Gebed na de catechismuspreek; Gebed bij de opening van de vergadering van de kerkeraad, classis en synode; Gebed bij de sluiting van de vergadering van kerkeraad, classis en synode; Gebed bij de opening van de vergadering der diakenen; Gebed bij de sluiting van de vergadering der diakenen; Gebed bij ziekte I; gebed bij ziekte II; Morgengebed; Gebed voor het eten; Gebed na het eten; Avondgebed.

Voorts wordt de geharmoniseerde tekst vastgesteld van de Dordtse Leerregels, van de Geloofsbelijdenis van Nicea, van de Geloofsbelijdenis van Athanasius en van de Orden van Dienst A (Middelburg 1933) en B (Kampen 1975).

De commissie deelt mee dat de deputaten voor het vaststellen van de uniforme tekst van het kerkboek ook de Kerkorde hebben doorgenomen en enkele kleine wijzigingen, vooral wat de interpunctie betreft, zouden willen voorstellen. De commissie stelt echter voor, in de tekst van de Kerkorde geen wijzigingen aan te brengen, ook niet in de interpunctie, daar dit wegens de juridische tekst van de Kerkorde veel te gevoelig ligt. Overeenkomstig het advies van de commissie besluit de vergadering de opmerkingen van deputaten, onder dank voor hun nauwkeurige inventarisatie, voor kennisgeving aan te nemen.

Artikel 185

29.05.85

Teksten in de marge bij de formulieren voor doop, openbare geloofsbelijdenis en avondmaal

Naar het oordeel van de deputaten voor uniformiteit in de teksten van het kerkboek is de veelheid van teksten in de marge bij de formulieren voor doop, geloofsbelijdenis en avondmaal (vooral bij het doopsformulier) didactisch niet gelukkig.

Commissie III brengt in rekening dat het hierom reeds vastgestelde lijsten van teksten gaat. Maar het betreft tegelijk een zaak van uniformiteit, waarbij het reeds vastgesteld zijn van de tekstlijsten voldoende wordt gerespecteerd, ook als enige vermindering van het aantal verwijzingen wordt toegepast. Het geheel van het tekstbewijs blijft intact en inhoudelijk wordt er niets minder mee bewezen.

Daarom stellen deputaten en commissie gezamenlijk een aantal verminderingen en wijzigingen voor, die met algemene stemmen door de vergadering worden aanvaard.

Voor het eindbesluit inzake de proza-teksten voor het Gereformeerd Kerkboek, zie artikel 161.

Artikel 186

Nota inzake het schrijven van de predikanten Tj. Boersma, Joh. Francke en P. van Gulp d. d. 14.05.85

Rapport : commissie III

Rapporteur : J. Luiten

I Het bezwaar van adressanten

Adressanten maken bezwaar tegen het besluit van de Generale Synode van Heemse "uit de Belijdenisgeschriften en Formulieren de taalgroep *zalig* en *verdoemen* te schrappen".

"Zij zijn van oordeel dat dit besluit kerkrechtelijk onhoudbaar is, omdat het ingaat tegen expliciete besluiten in dezen van uw voorgangster, de synode van Arnhem 1981; en dat zonder dat tegen deze besluiten vanuit de kerken bezwaar is ingebracht". (citaten uit genoemd schrijven)

Adressanten zijn van oordeel dat het besluit van de Generale Synode van Heemse in dezen herroepen dient te worden.

II Ontvankelijkheid

Adressanten merken zelf al op dat het ongebruikelijk is in beroep te gaan bij een zittende synode tegen haar eigen besluiten. Zij wijzen daarbij echter op de situatie van definitieve vaststelling van het kerkboek.

Toch zou het naar het oordeel van de commissie niet juist zijn als de synode dit schrijven in behandeling zou nemen. Het is inderdaad ongebruikelijk dat een synode bezwaren tegen haar eigen besluiten in behandeling neemt. Hierom kan dit schrijven als bezwaarschrift niet in behandeling komen, hoe begrijpelijk het ook is dat adressanten wijzen op de speciale situatie van definitieve vaststelling van het kerkboek.

Het in behandeling nemen van dit schrijven zou ook een precedent inhouden.

Er zouden ook bezwaarschriften met betrekking tot bijvoorbeeld de psalmen binnen kunnen komen, ook nog na een voorlopige sluiting van de synode, en dan zouden ook die in behandeling moeten worden genomen.

111 Verantwoording

Wel is het goed dat de synode, nu zij nog volop met de 'schaafarbeid' bezig is en nog geen eindbesluit heeft genomen, zich naar aanleiding van dit schrijven voor zichzelf verantwoordt.

- a. Bij de besluitvorming van de Generale Synode van Arnhem met betrekking tot antw. 29 HC is een amendement om in antw. 29 'Verlosser' te lezen in plaats van 'Zaligmaker' verworpen, Acta art. 52,2. Hierop is ook gewezen in het schaafrapport, p. 2 van het rapport; vanuit de vergadering is hierop niet gereageerd.

Genoemd besluit is gevallen nadat de synode de D.L. al had behandeld en daarbij wel 'Verlosser' had geaccepteerd.

Alleen, de Generale Synode van Arnhem heeft meer besloten. Zij heeft ook besloten aan deputaten voor de uitgave van het kerkboek de opdracht te geven "de reeds definitief vastgestelde onderdelen van het kerkboek te verzamelen en te controleren ter zake van taalgebruik en spelling . . .", Acta art. 158.

Deze opdracht is een van de pijlers waarop het besluit van de Generale Synode van Heemse om 'schaafdeputaten' te benoemen, rust.

Daarbij komt dat deputaten voor de uitgave van het kerkboek het volgende advies aan de Generale Synode van Heemse hebben gegeven: "er zorg voor te dragen dat in de verschillende onderdelen van dat kerkboek de nodige uniformiteit wordt betracht terzake van woord- en taalgebruik . . .".

Bovendien zijn er verscheidene brieven uit de kerken gekomen waarin verzocht wordt eenheid in taalgebruik te bewerken in de vastgestelde teksten van het kerkboek en daarbij bijzondere aandacht te besteden aan de tekst van de catechismus.

- b. De Generale Synode van Arnhem heeft met betrekking tot de woordgroep 'zalig' er geen beleid van gemaakt te kiezen voor pluriformiteit en tegen uniformering.

Er is geen besluit dat het woord 'zalig' een aantal keren moet voorkomen. Slechts heeft de Generale Synode van Arnhem op bepaalde plaatsen voor het woord 'zalig' gekozen.

Juist ook het voorbeeld van antw. 29 HC laat zien, hoe incidenteel de keus voor 'zalig' daar was. De Generale Synode van Arnhem stelde vast: "Omdat Hij ons zalig maakt en van al onze zonden verlost"; zij deed dit, naar de commissie gebleken is, ook met het argument dat anders een stuk tekst uit de oorspronkelijke tekst van de catechismus zou verdwijnen.

Deputaten hadden toen namelijk een kortere tekst voorgesteld: "Omdat Hij ons redt van al onze zonden".

Het argument is hier dus niet: het woord 'zalig' moet een aantal keren voorkomen. Maar: de oorspronkelijke tekst is in geding. Zodoende draagt dit besluit inzake antw. 29 HC een incidenteel karakter.

NB. De oorspronkelijke tekst heeft wel de korte formulering: DT: "Darumb dass er uns selig macht van unsern scanden". LT: Quia nos Balvat ab omnibus peccatis nostris".

Alleen de oude Nederlandse tekst is langer, omdat "zalig maakt van onze zonden" kennelijk niet kan in het Nederlands.

Als 'Jezus' met 'Verlosser' wordt verklaard, ligt de oorspronkelijke kortere vorm weer voor de hand, omdat er anders komt: "Omdat Hij ons verlost en van al onze zonden verlost".

- c. Uit het feit dat de woordgroepen 'zalig' en 'verdoemen' een aantal keren voorkomen, blijkt nog niet dat de Generale Synode van Arnhem hier een keus heeft gedaan waaraan als zodanig niet 'geschaafd' mag worden. Als dat niet zou mogen, zou er ook niet aan andere woorden en woordgroepen waarvoor de Generale Synode van Arnhem gekozen heeft, iets gewijzigd mogen worden. Uit het feit van het vastgesteld zijn van de tekst van de catechismus kan dus niet afgeleid worden, dat er aan welke woordgroep ook niet 'geschaafd' zou mogen worden.
- d. Woorden als Zaligmaker, zaligmakend, zaligheid etc. vormen slechts een déél van de betreffende woordgroep. Het woord 'zalig' etc. in de oude Nederlandse tekst is door de Generale Synode van Arnhem verschillend weergegeven, nl. door Verlosser, verlossen, verlossing, Heiland, heil, heilzaam, reddend, behoud, Zaligmaker, zaligheid, zaligmakend, zalig. De Generale Synode van Heemse heeft ook: heilbrengend en heerlijkheid. Evenzo de woordgroep 'verdoemen'. Die is door de Generale Synode van Arnhem weergegeven met: veroordelen, veroordeling, oordeel, verdoemen, verdoemenis. De Generale Synode van Heemse heeft ook: eeuwige oordeel, (eeuwige) ondergang.
Als nu bij gelijke betekenis hetzelfde oude woord verschillend wordt weergegeven, is het legitiem in het licht van de opdracht gegeven aan deputaten voor de uitgave van het kerkboek, eenheid in taalgebruik te bewerken.
- e. Ondertussen wil uniformering bepaald niet zeggen, dat 'zalig' resp. 'verdoemen', of welk ander woord ook, steeds op dezelfde manier zou moeten worden weergegeven. Dat hangt ook van de betekenis af die het woord in de context heeft. Zie voor het scala van woorden waarmee 'zalig' en 'verdoemen' kan worden weergegeven, boven onder punt IIIId.
Ook de Generale Synode van Heemse heeft 'zalig' en 'verdoemen' uit de oude Nederlandse tekst 'pluriform', dat is op verschillende manier weergegeven.
- f. Het begrip 'verdoemenis' houdt meer in dan het vonnis en ook meer dan de strafvoltrekking. Daarom is door de Generale Synode van Heemse 'verdoemenis' zeker niet altijd door 'veroordeling' weergegeven, maar ook met 'ondergang' of 'eeuwig oordeel'.
- g. Deputaten benoemd door de Generale Synode van Groningen-Zuid hebben zich ook al tot een harmonisatie gezet. Dit neemt echter niet weg, dat de Generale Synode van Arnhem deputaten voor de uitgave van het kerkboek de opdracht tot controle op eenheid in taalgebruik gaf.
Bovendien zou de zaak van het kerkboek op de Generale Synode van Heemse tot een afronding komen, zodat pas op deze synode het geheel overzien kon worden.

De synode *besluit*.

- 1 het schrijven van di. Boersma, Francke en Van Gorp als bezwaarschrift niet in behandeling te nemen.
- 2 de bovenstaande nota ter verantwoording in de Acta op te nemen.

De bespreking vindt plaats onder leiding van de assessor.

Dit besluit wordt met algemene stemmen genomen, waarbij de predikanten C.J. Smelik, en J. Verkade, die afgevaardigd waren naar de Synode van Arnhem 1981, buiten stemming blijven.

Hoofdstuk III Inzake DE EREDIENST

Artikel 187

Liturgische formulieren en gebeden (agenda III e 1, 3 - 14)

Voorstel : commissie III

Rapporteur : P. Schelling

I Definitieve vaststelling enkele formulieren en gebeden

Materiaal:

- 1 rapport van de deputaten voor de herziening van het kerkboek, onderdeel liturgische formulieren en gebeden (A t/m D);
- 2 briesen van de kerken te Alkmaar, Helpman, Leek-Roden, Leeuwarden, Leusden en Veenendaal met opmerkingen over het onder 1 genoemde rapport.

Besluit:

de volgende liturgische formulieren en gebeden in aansluiting bij het voorstel van deputaten en met de door de synode daarin aangebrachte wijzigingen definitief vast te stellen en vrij te geven voor kerkelijk gebruik:

- Formulier voor de uitsluiting uit de gemeente van Christus;
- Formulier voor de wederopneming in de gemeente van Christus;
- Gebed bij het Formulier van de tucht over afkerige, volwassen doopleden;
- Gebed en dankgebed (Orde van dienst a);
- Gebed voor de catechismuspreek;
- Gebed na de catechismuspreek;
- Gebed bij ziekte (I en II);
- Morgengebed;
- Gebed voor het eten;
- Gebed na het eten;
- Avondgebed.

II Opmerkingen m. b. t. enkele reeds vastgestelde formulieren

Materiaal:

brieven van de Particuliere Synode van Groningen 1984, van de kerken te Amersfoort-C, 's-Gravenhage-Oost, IJmuiden, Scheveningen en Sliedrecht, en van ds. G.J. Bruijn te Rozenburg, met verzoeken om alsnog wijzigingen aan te brengen in reeds definitief vastgestelde liturgische formulieren.

Besluit:

aan de verzoeken slechts in zoverre te voldoen, dat in onderstaande reeds definitief vastgestelde formulieren alsnog de volgende wijzigingen worden aangebracht:

- *Formulier Doop Volwassenen* (Acta Arnhem 1981 blz. 140vv) blz. 141 r. 8 v.o.: 'enige' wijzigen in 'enig'; blz. 142 r. 4 v.b.: 'onderhoudt' wijzigen in 'in stand houdt'.
- *Lang Formulier Avondmaal* (Acta Arnhem 1981 blz. 144vv) blz. 148 midden in margine: 'Gal. 1 : 14' wijzigen in 'Gal. 1 : 4'.
- *Kort Formulier Avondmaal* (Acta Arnhem 1981 blz. 149vv)
blz. 151 r. 16 v.o.: 'handen' wijzigen in 'harten';
r. 8 v.o.: 'verbroken' wijzigen in 'gegeven';
blz. 152 'Dankgebed' r. 9/ 10 v.b.: als volgt te lezen: ' . . . voortbrengen en in heel ons leven onze hartelijke liefde tonen tot U en tot elkaar'.
- *Formulier Tucht Doopleden* (Acta Arnhem 1981 blz. 152v) blz. 152 onder in margine: 'buitensluiting' wijzigen in 'uitsluiting'; blz. 153 r. 2 v.o.: in margine plaatsen: 'Hebr. 3 : 12'.

- *Bevestigingsformulieren Ambtsdragers* (Acta Arnhem 1981 blz. 153vv)
 - blz. 155 derde vraag r. 1: te lezen: 'overeenkomstig';
 - blz. 155, 159 en 162: in de derde vraag ('Ten derde'): ' daarbij u' wijzigen in ' en u daarbij';
 - blz. 158 r. 18 v.o.: in margine toevoegen: 'Openb. 1 : 20'.

Grond:

In door voorgaande generale synoden definitief vastgestelde teksten van het kerkboek dient slechts te worden ingegrepen, indien de noodzaak daartoe is aangetoond, of de wenselijkheid uit een oogpunt van uniformiteit in taalgebruik.

III *Mededeling van de kerk te Langerak*

Materiaal:

mededeling van de kerk te Langerak, dat zij de inleiding tot de vragen aan de doopouders in het Formulier voor de bediening van de heilige doop aan de kinderen van de gelovigen bij gebruik in de eredienst aanvult met de woorden 'voor God en zijn gemeente' (te weten: oprecht te antwoorden).

Besluit:

de kerk te Langerak te berichten, dat dit eigenmachtig ingrijpen in een door de generale synode vastgestelde tekst van een liturgisch formulier in strijd is met art. 59 K. 0.

IV *Vraag van de kerk te Zoetermeer*

Materiaal:

vraag van de kerk te Zoetermeer, "of het niet wenselijk geacht moet worden een afkondiging c.q. gebed op synodaal niveau vast te stellen" in geval van tussentijdse bekering van een gecensureerde.

Besluit:

niet tot een dergelijke vaststelling over te gaan.

Grond:

De situaties zijn zeer verschillend en voor een dergelijke afkondiging en gebed biedt het Formulier voor de wederopneming in de gemeente van Christus voldoende materiaal.

V *Eindbesluit Liturgische formulieren en Gebeden*

Besluit.

de verschillende liturgische formulieren en gebeden in het kerkboek op te nemen in de door de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acta art. 62 en 67.1) vastgestelde volgorde, als volgt:

- Formulier voor de bediening van de heilige doop aan de kinderen der gelovigen;
- Formulier voor de bediening van de heilige doop aan volwassenen;
- Formulier voor de openbare geloofsbelijdenis;
- Formulier voor de viering van het heilig avondmaal;
- Kort formulier voor de viering van het heilig avondmaal;
- Formulier voor de uitsluiting uit de gemeente van Christus;
- Formulier voor de wederopneming in de gemeente van Christus;
- Formulier voor de tucht over afkerige, volwassen doopleden;
- Formulier voor de bevestiging van dienaren des Woords;
- Formulier voor de bevestiging van missionaire dienaren des Woords;
- Formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen;
- Formulier voor de bevestiging van het huwelijk in de gemeente van Christus;
- Gebed (Orde van dienst a);

- Dankgebed (Orde van dienst a);
- Schuldbelijdenis en gebed om de verlichting met de Heilige Geest (I);
- Schuldbelijdenis en gebed om de verlichting met de Heilige Geest (II);
- Dankzegging en voorbede (Orde van dienst b);
- Gebed voor de catechismuspraak;
- Gebed na de catechismuspraak;
- Gebed bij de opening van de vergadering van kerkeraad, classis en synode;
- Gebed bij de sluiting van de vergadering van kerkeraad, classis en synode;
- Gebed bij de opening van de vergadering der diakenen;
- Gebed bij de sluiting van de vergadering der diakenen;
- Gebed bij ziekte (I);
- Gebed bij ziekte (II);
- Morgengebed;
- Gebed voor het eten;
- Gebed na het eten;
- Avondgebed.

Dit besluit wordt met algemene stemmen genomen.

In de bespreking van het voorstel van de commissie, die plaats vindt in tegenwoordigheid van de deputaten mevr. J. Ketel-van der Meulen en ds. H. Hidding, worden uit de vergadering op onderdelen wijzigingen voorgesteld. Door ds. H. Folkers, ds. H. W. Ophoff en oud. B. van der Ros worden daartoe amendementen ingediend, waarvan de commissie dat van br. Van der Ros overneemt.

Het amendement van ds. Folkers wordt met 15 stemmen tegen aangenomen en dat van ds. Ophoff verworpen.

Nadat het eindbesluit met algemene stemmen is genomen, spreekt de praeses een kort woord. Hij wijst erop dat een belangrijke mijlpaal is bereikt, voorbereid door de kerken, deputaatschappen en synoden. Er is nu één blok van het kerkboek vastgesteld, nadat voorgaande synoden gedeelten hadden vastgesteld.

De praeses spreekt de wens en bede uit dat het gebruik van de nu vastgestelde formulieren mag dienen tot goede leiding van de kerken in Nederland, opdat ze onderwijs ontvangen in de sacramenten en de ambten. Ook ten aanzien van de nu vastgestelde gebeden spreekt de praeses de wens uit dat zij mogen dienen tot intensivering van het gebed in de erediensten, de samenkomsten, aan het ziekbed en in het persoonlijk leven.

Daarin zullen deze formulieren en gebeden hun bekroning vinden dat alles in ambtsdienst en gebed mag geschieden naar het Woord van God.

De praeses dankt de commissie voor het verrichte werk en richt zich speciaal met een woord van dank tot de aanwezige deputaten.

Artikel 188

Orden van dienst, wijzigingen (agenda III d 13, 16, 22, 25, 30, 33)

Voorstel : commissie IV

Rapporteur : J. Verkade

Materiaal

- a brief van de kerkeraad te Helpman dal. 5 april 1984.
De kerkeraad heeft geconstateerd, dat in het rapport van de deputaten (pag. 86) "de weergave van de tekst van de orden voor de eredienst van Middelburg 1933 . . . op verschillende punten afwijkt van de tekst van art. 32 van de Acta van Middelburg 1933".

de kerkeraad verzoekt

- 1 "te blijven bij de tekst van art. 32 van Middelburg 1933"; verder heeft deze kerkeraad geconstateerd dat ook "de weergave van de orden van dienst van de G. S. Kampen 1975 in het rapport van de deputaten niet geheel correct is", waarom hij verzoekt
 - 2 in de plaats van het woord "openingslied" weer te gebruiken de aanduiding "antwoordpsalm" en
 - 3 de formule "Verheft uw harten tot God en ontvangt de zegen van de Here" weg te laten zoals Kampen deed;
 - 4 voorts stelt de kerkeraad te Helpman voor
 - 5 in alle gevallen als titel te gebruiken "Orden voor de Eredienst", zoals de synode van Middelburg 1933 deed, in de plaats van "Orden van dienst", zoals de deputaten en ook art. 65 K.O. doen en dat ook in de plaats van de formulering "Orden voor de morgen- en de middagdiensten";
 - 6 als Schriftverwijzing bij de zegen in alle orden van dienst niet Num. 6 : 24 25, maar Num. 6 : 24 - 26 en in de plaats van 1 Tim. 1 : 2 te schrijven 1 Tim. 1.2b;
 - 7 "bij de opname van elk van de Orden voor de Eredienst aan te geven door welke synode zij is vastgesteld met jaartal en nummer van de desbetreffende artikelen in de Acta";
 - 8 "de terminologie te gebruiken die elk van de beide Synodes heeft gebruikt, namelijk dat de bedoelde orden zijn 'aanbevolen' ", of "voor gebruik in de kerken aanbevolen";
- b brief van de kerkeraad te Leeuwarden d.d. 28 maart 1984;
ook deze kerkeraad maakt bezwaar tegen het opnemen van de liturgische aankondiging "verheft uw harten tot Goden ontvangt de zegen van de HERE" en verzoekt de synode daartoe niet te besluiten;
- c brief van de kerkeraad te Breda o.m. met hetzelfde verzoek als b.

Besluit.

- Ad a 1 de orde van dienst van Middelburg 1933 dient in het gereformeerd kerkboek ongewijzigd opgenomen te worden "met dien verstande, dat de Schriftlezing ook na het gebed kan plaats hebben";
- 2 de aanduiding "antwoordpsalm" is ten onrechte vervangen door "openingslied";
 - 3 de formule "verheft uw harten tot God en ontvangt de zegen van de HERE" is ten onrechte toegevoegd;
 - 4 de titel "Orde(n) van dienst" blijft gehandhaafd in alle gevallen, hoe ook de ondertiteling is;
 - 5 de Schriftverwijzingen bij de zegen moeten zijn resp. Num. 6 : 24 - 26 en 1 Tim. 1 : 2b en dat voor alle orden van dienst;
 - 6 bij de opname van elk van de orden van dienst zal worden aangegeven door welke synode en in welk jaar zij is vastgesteld;
 - 7 de bedoelde orden worden door de synode aan de kerken aanbevolen.

Besluit:

ad b en c hetzelfde uit te spreken als ad a 3.

Gronden ad a 1, 2, 3, 5, 6, 7:

- 1 Niet is aangetoond de noodzaak tot deze veranderingen.
 - 2 Wel is uitgesproken dat de orden van dienst inhoudelijk onveranderd gehandhaafd moeten worden.
- ad 4 1 A1 gaat de voorkeur uit naar de titel "Orden voor de Eredienst", in art. 65 K.O. wordt gesproken van "Orden van dienst" en dat (zelfs) de kerkerode veranderd zou moeten worden op dit punt, is niet aangetoond.

- 2 Voor alle orden is door de deputaten gehandhaafd als hoofdtitel "Orde van dienst" en de aanduidingen "voor de morgendienst" en "voor de middagdienst" zijn slechts gebezigd ter onderscheiding en als zodanig alleszins bruikbaar.

Het besluit wordt genomen met 2 onthoudingen.

Artikel 189

20.09.84

Orden van dienst (agenda III d 16)

Voorstel : commissie IV

Rapporteur : H. van der Tol

Materiaal

brief van de Gereformeerde Kerk te Zutphen dal. 28 februari 1984, waarin wordt verzocht uit te spreken, dat "het wenselijk is zoveel mogelijk eenheid te krijgen binnen de Kerken betreffende de liturgie, waarbij de orde van dienst Kampen 1975 de voorkeur geniet".

Besluit:

aan het verzoek van de kerkeraad te Zutphen niet te voldoen.

Gronden:

- 1 Artikel 65 K.O. biedt voldoende waarborgen voor eenheid in de liturgie.
- 2 De kerkeraad te Zutphen heeft de noodzaak tot een bepaalde voorkeur niet aangetoond. Het besluit wordt zonder discussie met algemene stemmen genomen. ,

Artikel 190

20.09.84

Orden van dienst (agenda III d 13, 25)

Voorstel : commissie IV

Rapporteur : H. van der Tol

Materiaal

- a brief van ds. J. Klamer te Meppel d.d. 6 februari 1984, met verzoek zijn eerdec aan deputaten voor de herziening van het kerkboek kenbaar gemaakte bezwaren t.a.v. de in de Orden van dienst toegelaten vertaling van het N.G.B. alsnog in ernstige overweging te nemen;
- b brief van ds. J.M. Goedhart en ds. H.J. Siegers te Leek d.d. 3 april 1984, met verzoek de binding aan de vertaling m.b.t. zegengroet en zegen genoemd in de Orden van dienst, zoals uitgesproken door de Generale Synode van Arnhem 1981, op te heffen en de voorgangers zoals voorheen vrij te laten in het gebruik van een vertaling.

Besluit:

aan het verzoek van ds. J. Klamer en van ds. J.M. Goedhart en ds. H.J. Siegers niet te voldoen.

Grond:

De redactie van het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acts art. 102) houdt niet in, dat in dezen uitsluitend gebonden wordt aan de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 191**22.06.84***Orden van dienst, wijzigingen (agenda III d 3)*

Voorstel . : commissie IV

Rapporteur : J. Verkade

Materiaal:

brief d.d. 9 juni 1983 van de Particuliere Synode van Gelderland 1983 over de uitspraak van de Generale Synode van Arnhem 1981 (Acta art. 101) "dat de orden van dienst van Middelburg 1933 in het gereformeerde kerkboek inhoudelijk ongewijzigd dienen te worden opgenomen"; de kerkeraad te Assen-Noord had er de Synode van Arnhem 1981 namelijk op gewezen dat in de Acta van de Generale Synode van Kampen 1975 enkele wijzigingen waren opgenomen in de orden van dienst van Middelburg 1933, waartoe deze synode niet besloten had; de Particuliere Synode van Gelderland 1983 constateert nu, dat er behalve de door de kerk van Assen-Noord genoemde veranderingen nbg een (tweeledige) wijziging in de Acta van Kampen 1975 is terechtgekomen sub 4, belijdenis van het geloof. Daarbij zou het Apostolicum a. vervangen mogen worden door het Nicenum en b. in plaats van gesproken ook gezongen mogen worden. Deze verandering is door de Synode van Arnhem 1981 niet opgemerkt en in haar uitspraak (Acta art. 101) niet genoemd; de Particuliere Synode van Gelderland 1983 is van oordeel, dat het aanbeveling verdient deze wijziging wel te laten staan in de orden van dienst van Middelburg 1933, omdat het kunnen vervangen van het Apostolicum door het Nicenum, alsook het kunnen zingen van het Apostolicum "zou aansluiten bij een in vele kerken gevolgde praktijk". Zij doet een voorstel dienovereenkomstig.

Besluit.

- 1 de Particuliere Synode van Gelderland 1983 toe te stemmen dat tot de wijzigingen in de orden van dienst van Middelburg 1933, die in de Acta van de Synode van Kampen 1975 zijn terechtgekomen, ook behoort wat voor de middagdienst sub 4 wordt gezegd van het Apostolicum, dat het a. vervangen kan worden door de Geloofsbelijdenis van Nicea en b. ook gezongen kan worden;
- 2 het voorstel van de Particuliere Synode van Gelderland 1983 af te wijzen en uit te spreken dat ook met betrekking tot deze wijziging "de orden van dienst van Middelburg 1933 in het gereformeerde kerkboek inhoudelijk ongewijzigd dienen te worden opgenomen", zoals ook de Synode van Arnhem 1981 heeft bepaald.

Gronden:

- 1 Tegen de uitspraak van de Generale Synode van Arnhem 1981 is geen bezwaar ingebracht, ook niet door de Particuliere Synode van Gelderland 1983.
- 2 Kerken die in plaats van het Apostolicum het Nicenum willen gebruiken, kunnen gebruik maken van de orden van dienst van de Synode van Kampen 1975.
- 3 Kerken die het Apostolicum willen zingen kunnen dat doen op grond van art. 67 K. O.

Nadat een amendement van ds. B. Kamphuis om de derde grond toe te voegen is aangenomen, wordt het commissievoorstel met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 192**03.05.84***Psalmberijming- eventuele selectie uit de IKB (agenda III b, 7, 17, 18, 19, 26, 28, 30, 35, 42, 43, 45, 47, 48, 50, 54, 55, 58, 61, 63, 68)*

Voorstel : commissie I

Rapporteur : H. W. Ophoff

Materiaal:

een 17-tal kerkeraden en enkele kerkleden hebben direct of indirect aan de synode verzocht een onderzoek te doen naar de mogelijkheid tot selectie uit de IKB. In deze verzoeken wordt gesteld of de mogelijkheid geopperd, dat de ISK haar standpunt uit 1972 zou hebben gewijzigd en de eis van integrale overname zou hebben laten vallen, zodat thans overname van geselecteerde psalmen wel zou zijn toegestaan.

Besluit:

de volgende brief te doen uitgaan naar de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK):

Aan de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied
Secretaris: ds. O.Th. Boonstra
Koningin Emmalaan 38
2264 SK Leidschendam

Zeer geachte heren,

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, samengekomen te Heemse dal. 25 april 1984, heeft in haar zitting van donderdag 3 mei 1984 besloten het volgende aan u voor te leggen.

De Generale Synode van Hattem 1972 heeft uitgesproken dat aan de Nieuwe Berijming van de Interkerkelijke Stichting voor Psalmberijming als geheel zoveel en zodanige bezwaren kleven dat gebruik van deze berijming in de gereformeerde eredienst niet verantwoord zou zijn.

Zij besloot de arbeid om te komen tot samenstelling van een selectiebundel voort te zetten.

Daarbij kon geen gebruik worden gemaakt van berijmingen uit de IKB, omdat uw stichting als voorwaarde stelde dat de IKB *integraal* diende te worden aanvaard. De uitspraken en besluiten hierboven genoemd zijn u toentertijd toegezonden, zodat u met de inhoud ervan op de hoogte kunt zijn. '1

De generale synoden na Hattem 1972 hebben dit beleid gehandhaafd en voortgezet.

Nu de Generale Synode van Heemse 1984 voor de taak staat te komen tot een afronding van deze materie, is haar door sommige kerkeraden en kerkleden verzocht nader onderzoek te willen doen naar de mogelijkheid tot selectie uit de IKB.

Deze verzoeken zijn, afgezien van uw geen nadere informatie bevattende brief aan de Gereformeerde Kerk te Leusden, gebaseerd op persoonlijke contacten en berichten via publikatie in de pers.

Niettemin besloot de synode eraan te voldoen.

Daarom legt zij u hierbij de vraag voor of uw gedragslijn inzake de mogelijkheid tot selectie uit de IKB zo gewijzigd is, dat thans voor de Gereformeerde Kerken in Nederland de mogelijkheid geopend is een aantal psalmen uit deze bundel over te nemen.

Zij vraagt dit met temeer vrijmoedigheid, omdat deze mogelijkheid er wel is t.a.v. gezangen uit het Liedboek.

U zult begrijpen, dat in dit stadium van afronding de weg van *langdurige* onderhandelingen voor de synode onbegaanbaar is. Er is binnen de kerken niet alleen erg veel werk verzet in het toetsen van de voorgestelde proefbundel, maar er zijn ook verwachtingen gewekt inzake de afronding van deze materie.

Daarom verzoekt de synode u dringend op haar vraag schriftelijk te willen antwoorden voor 1 juni a.s. Uiteraard is zij van harte bereid een deputatie van u in haar moderamen en haar daartoe benoemde commissie te ontvangen om u de gelegenheid te geven uw standpunt nader toe te lichten.

Wel wil zij voor de duidelijkheid nu reeds als haar oordeel uitspreken, dat het beoordelen van de psalmen uit de IKB inzake het aanvaardbaar zijn voor gebruik in de gereformeerde erediensten niet toekomt aan enige instantie buiten de Gereformeerde Kerken, maar uitsluitend aan die kerken zelf.

Ingeval de synode van u een positief antwoord op haar vraag ontvangt, zal zij - na interne bezinning- u berichten, welke psalmen uit de IKB zij eventueel zou willen overnemen in de selectiebundel van de Gereformeerde Kerken.

In afwachting van uw antwoord tekenen wij met hoogachting,

namens de Generale Synode van de Gereformeerde
Kerken
in Nederland te Heemse 1984,
het moderamen.

Tijdens de uitvoerige bespreking van het rapport en de concept-brief van commissie I worden amendementen ingediend door ds. B. Kamphuis, oud. G. Visser, dr. W. G. de Vries en een voorstel door ds. T. J. Keegstra. De commissie neemt het amendement van ds. Kamphuis met een kleine wijziging over. De andere amendementen en het voorstel worden verworpen.

De discussie concentreert zich o.m. op vragen als: is het standpunt van de ISK inzake mogelijke selectie officieus of officieel bekend; moet in de te zenden brief in plaats van een aantal psalmen' niet staan 'zo niet de gehele bundel, dan toch een groter of kleiner aantal psalmen'; wordt het kerkvolk niet beledigd dat het na zo lange toetsing van de Proefbundel nu nog geconfronteerd wordt met een 'opening' bij de IKB; moet niet eerst de vraag bekeken worden of revisieverzoeken t.a.v. de besluiten van Hattem 1972 in deze zaak toe te wijzen zijn; haalt de brief niet teveel overhoop en kunnen we niet volstaan met een korte, zakelijke brief'

De praeses merkt na een derde ronde op dat we ons niet aan de zaak moeten vertellen door nu reeds allerlei aspecten te verdisconteren die pas later aan de orde komen. Met alle andere zaken van de psalmberijming kunnen we aan het werk, maar een exacte standpuntbepaling van de ISK ontbreekt, althans op synode-niveau. We rijden onszelf klem, wanneer we niet zo gauw mogelijk het preciese standpunt van de ISK op tafel krijgen.

Nadat de rapporteur er nog op gewezen heeft dat niet minder dan 17 kerkeraden aandringen op duidelijkheid inzake het standpunt van de ISK, geeft de praeses de voorgestelde brief in stemming. Deze wordt vastgesteld met 31 stemmen voor, 4 tegen en 1 onthouding.

Artikel 193

23.05.84

Psalmberijming - eventuele selectie uit de IKB (agenda III b)

Voorstel : moderamen

Rapporteur : C.J. Smelik

Materiaal:

nota van het moderamen over een telefonisch verzoek van de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied, via de secretaris ds. O.Th. Boonstra, om een gesprek te mogen hebben naar aanleiding van de brief van de synode dal. 3 mei (zie Acta art. 192).

Besluit:

de volgende brief te doen uitgaan naar de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK):

Aan de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied,
Secr.: de weleerwaarde heer ds. O.Th. Boonstra,
Koningin Emmalaan 38,
2264 SK Leidschendam

Heemse/Hardenberg, 23 mei 1984.

Zeer geachte heren,

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Heemse heeft in haar zitting van 23 mei 1984 kennis genomen van uw verzoek, telefonisch tot haar gericht op 22 mei 1984, om een gesprek te mogen hebben met het moderamen.

Uwerzijds werd gesteld dat dit gesprek voor u noodzakelijk is om antwoord te kunnen geven op de vraag in onze brief van 3 mei j.l.

In dat gesprek zou overleg moeten plaats vinden over vragen als: wat is de motivatie van de Gereformeerde Kerken tot dit verzoek, wat zijn haar bezwaren tegen bepaalde berijmingen in de IKB, welke voorbeelden zijn daarvoor te noemen en door welke berijmingen worden de door haar niet aanvaarde psalmen vervangen?

De synode besloot u te berichten, dat een gesprek eerst dan zin heeft, indien de synode de garantie heeft, dat voor haar de mogelijkheid tot selecteren uit de IKB open staat. Naar de stellige overtuiging van de synode staat de definitieve samenstelling van de psalmbundel in zijn geheel en in zijn delen aan de Generale Synode en in haar aan de Gereformeerde Kerken, die tot een verantwoorde psalmbundel willen komen. Bij deze samenstelling wil de synode ook de IKB betrekken. Maar dan moet zij wel bovengevraagde garantie hebben, dat voor haar de mogelijkheid tot selecteren uit de IKB open staat. Daarom legde zij in haar brief van 3 mei j.l. u een desbetreffende vraag voor.

De synode verzoekt u nogmaals vóór 1 juni a.s. schriftelijk te willen antwoorden op deze vraag. Bij een positief antwoord, waarin u in principe de mogelijkheid opent voor de Gereformeerde Kerken een aantal psalmen uit de IKB over te nemen, is de synode graag bereid tot nader overleg over de voorwaarden daartoe.

In afwachting van uw antwoord tekenen wij met hoogachting,

namens de Generale Synode van de Gereformeerde
Kerken in Nederland te Heemse 1984,

(scriba II)

In twee ronden wordt over dit voorstel gesproken. Door de predikanten T.J. Keegstra en J. Luiten worden amendementen ingediend, evenals door oud. J. van der Kolk. Deze worden ineengeschoven en door het moderamen overgenomen.

Het besluit wordt genomen met 35 stemmen voor en één onthouding.

Vóór de bespreking doet ds. C.J. Smelik nog enkele mededelingen over zijn telefoongesprek met ds. O.Th. Boonstra. Deze deelde mee dat een selectie uit de psalmbundel zwaarder ligt dan uit de liederenbundel, omdat de psalmbundel als een eenheid wordt gezien. Volgens hem moet er een gesprek plaatsvinden, dat gaat over de vraag hoeveel psalmen de gereformeerde kerken willen overnemen en welke bezwaren er bestaan tegen de niet-geselecteerde psalmen. Ook is voor de Stichting de vraag belangrijk naast welke andere psalmen de eventueel uit de IKB over te nemen psalmen komen te staan.

In de bespreking wordt opgemerkt dat we hier op een tweesprong staan.

Er wordt verder op gewezen dat het gevraagde gesprek in dit stadium een onmogelijkheid is, omdat over het aantal eventueel over te nemen psalmen niets te zeggen valt en de synode, gezien de urgentie van het vaststellen van een definitieve psalmberijming, niet de weg van lange gesprekken en onderhandelingen kan gaan. Bovendien is uitdrukkelijk in de brief van 3 mei geschreven dat eventuele bezwaren tegen bepaalde psalmen uit de IKB geen zaak van discussie met de Stichting kunnen vormen, maar uitsluitend ter beoordeling van de synode staan.

De bereidheid om te praten moet uitdrukkelijk geformuleerd worden, maar dan moet er wel aan toegevoegd worden dat dit alleen zin heeft, indien de synode de garantie heeft dat voor haar de mogelijkheid tot selectie open staat.

Artikel 194

05.06.84

Psalmberijming - eventuele selectie uit de IKB (agenda III b)

Voorstel : commissie I

Rapporteur : H. W. Ophoff

Materiaal:

brief van de ISK d.d. 29 mei 1984 aan het moderamen van de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) in Nederland;
in deze brief bericht het bestuur van de ISK inzake overname van de psalmen (IKB) op 9 december 1983 het volgende standpunt te hebben ingenomen:

- 1 overname van de gehele IKB is toegestaan;
- 2 het bestuur staat niet afwijzend tegenover overname van een gedéélte van de IKB, maar wil van te voren, door de aard van de psalmen gedwongen, in overleg eerst enige vragen stellen;
- 3 het bestuur van de ISK stelt als datum voor een gesprek met het moderamen van de synode voor: woensdag 6 juni a.s., om 15.00 uur, in Amstelveen.

Besluit:

- 1 het moderamen op te dragen aan te horen, welke vragen de ISK ons wil stellen;
- 2 het moderamen op te dragen in dat gesprek vast te houden aan de uitgangspunten, zoals die genoemd zijn in de brieven van 3 en 23 mei 1984;
- 3 het moderamen op te dragen alles te doen wat mogelijk is, om in dat gesprek tot duidelijkheid te komen over de vraag, of de Gereformeerde Kerken in Nederland vrij zijn een aantal psalmen uit de IKB te selecteren, waarbij ook moet worden nagegaan, wat de ISK bedoelt met 'een gedéélte van het berijmde psalter' uit het Liedboek;
- 4 het moderamen op te dragen de synode te dienen met een schriftelijk verslag van deze bespreking met de ISK en wel zo spoedig als mogelijk is, opdat deze zaak nog deze week door de synode behandeld kan worden.

Gronden:

- 1 De van de kant van de ISK te stellen vragen zijn niet nader aangegeven. Daarom moet van deze vragen kennis genomen worden, opdat er zo mogelijk volledige duidelijkheid korre over de bedoelingen van de ISK.
- 2 Het ligt ook in de lijn van het besluit van de generale synode om behandeling van het beleidspunt 'algehele toetsing van de IKB' uit te stellen tot het beslissend antwoord van de ISK bekend is.

Over dit voorstel wordt in twee ronden gesproken. Een aantal afgevaardigden wijst erop dat de synode door de inhoud van deze brief niet veel verder is gekomen; er wordt op aangedrongen het uiterste te doen om helderheid in deze zaak te krijgen, ter wille van de kerken en van het werk van de synode.

Het voorstel wordt met één onthouding aangenomen.

Artikel 195

22.05.84

Psalmberijming- onderdeel: selectie uit de IKB (agenda 111 b 1, 3, 7, 17, 18, 19, 26, 28, 30, 35, 41, 42, 43, 45, 47, 48, 50, 54, 55, 58, 60, 61, 63, 68)

Op 22 mei is een voorstel van commissie I ter tafel om niet te voldoen aan een aantal verzoeken, dat beoogt de gehele IKB bundel opnieuw te toetsen en na te gaan of het mogelijk is de IKB bundel over te nemen met vervanging van onaanvaardbare berijmingen door berijmingen uit de Proefbundel.

De bespreking die op 23 mei in tweede ronde wordt voortgezet spitst zich toe op de vraag, of door de indieners van deze verzoeken al dan niet revisie van het besluit van de Generale Synode van Hattem 1972/1973 is gevraagd.

Gewezen wordt op het uitgangspunt van veel appellanten dat er sinds Hattem een nieuwe situatie is ontstaan. Ook wordt bezwaar aangetekend tegen gronden voor het voorstel van de commissie, waarin wordt verwezen naar allerlei uitspraken van de toenmalige deputaten psalmberijming, terwijl toch de synode van Hattem zelf gronden heeft geformuleerd. De adviseur, prof. J. Kamphuis, die de commissie complimenteert met haar werk en haar met een operatie-team vergelijkt is van mening dat

de narcose op een bepaald punt te overvloedig is toegediend. Hij vraagt aandacht voor de situatie waarin nu 'geopereerd' wordt.

Er is een Proefbundel en een nieuwe bundel, waarin 21 nieuwe psalmen zijn opgenomen. Er is heel weinig van de Proefbundel overgebleven. Hij suggereert niet dat er een nieuwe 'beproevingstermijn' moet komen. De Synode van Arnhem 1981 heeft besloten en de kerken verwachten dat deze synode tot vaststelling van een definitieve bundel komt. We hebben, zo vervolgt hij, ook veel geleerd in de afgelopen periode. Onze kracht is maar betrekkelijk en we moeten sterke woorden vermijden. Het toetsen van eigen werk maakt milder tegenover andere berijmingen.

Verder wordt er door afgevaardigden op gewezen dat consequent moet worden vastgehouden aan een goed, eigen beleid. Het isolement wordt ons opgedrongen. Gehonoreerd moet worden dat de kerken al zoveel jaren het toetsingswerk van de eigen bundel ter hand genomen hebben.

Anderen merken op, wat het isolement betreft, dat dit argument niet overtrokken moet worden. Gewezen wordt op de grote groep kerkleden die de berijming van 1773 blijft gebruiken. Wordt aan het isolement ten aanzien van hen wel voldoende gedacht? Verder wordt de vraag gesteld: moeten we in 1984 in ons beleid ons afhankelijk maken van een beleidswijziging van de ISK?

Tijdens de bespreking dient dr. W.G. de Vries een voorstel in, aan commissie I opdracht te geven in haar toetsingsarbeid ook de IKB te betrekken. Ds. S. S. Cnossen dient het voorstel in, de beslissing over deze zaak uit te stellen tot na de ontvangst van een voor de synode beslissend antwoord van de ISK ten aanzien van de mogelijkheid van selectie uit de IKB. Dit voorstel wordt met 18 tegen 17 stemmen aangenomen.

Artikel 196

06.06.84

Tijdens het reces van de synode in de HemelvaartswEEK zendt de ISK een antwoord, gedateerd 29 mei 1984, op de brief die de generale synode op 23 mei deed uitgaan (Zie artikel 193). De bespreking van deze brief op 5 juni 1984 resulteert in het besluit, het moderamen op te dragen aan te horen, welke vragen de ISK wil stellen (Zie artikel 194).

Dit gesprek heeft plaatsgevonden op 6 juni 1984 te Amstelveen met als resultaat dat het moderamen van de ISK namens het bestuur in een verklaring de Gereformeerde Kerken toezegt dat de mogelijkheid voor haar open staat een onbepaald aantal psalmen uit de IKB over te nemen.

Deze verklaring luidt als volgt:

Op 6 juni 1984 vond te Amstelveen een samenspreking plaats tussen de afgevaardigden van de Generale Synode van de Geref. Kerken (Vrijgemaakt) en het moderamen van de ISK met adviseurs.

In deze bespreking werd over en weer duidelijk de situatie waarin genoemde synode en genoemde Stichting zich bevinden ten aanzien van de Psalmberijming. Het moderamen van de ISK toonde zich verheugd, dat de voornoemde synode overweegt in haar Psalmberijming ook een aantal Psalmen uit de berijming van de ISK over te nemen.

Aan de Proefbundel, die aan de generale synode is voorgelegd is een lange en zeer intensieve voorbereiding voorafgegaan. Daarom heeft het moderamen van de ISK er alle begrip voor, dat de synode naast reeds vroeger geformuleerde inhoudelijke bezwaren tegen bepaalde Psalmen nu ook deze geïnvesteerde voorarbeid van haar deputaten en kerken wil honoreren.

Het moderamen van de ISK zegt namens het bestuur toe, dat voor de Geref. Kerken (Vrijgemaakt) de mogelijkheid open staat een onbepaald aantal Psalmen uit de IKB over te nemen.

Voor deze overname gelden geen andere voorwaarden dan die ook gelden voor de overname van de Gezangen, zoals die geformuleerd zijn in het bestuursbesluit van 16 sept. 1982 (Jaarverslag 1981-83 pag. 4).

(vice-voorzitterds. E. Hoogerwerf)
(secretaris ds. O.Th. Boonstra)
(lid van bestuursmr. H. Siertsema)

Tijdens de bespreking van deze Verklaring op de zitting van 7 juni deelt de voorzitter van commissie I mee dat het door haar ingediende rapport met voorstel van 22 mei van tafel wordt genomen. Dr. W.G. de Vries deelt hetzelfde mee omtrent het door hem ingediende voorstel.

In twee rondes wordt over het nieuwe voorstel dat door commissie I is ingediend gesproken.

De ene afgevaardigde vraagt zich af, of er geen nieuwe toetsingstermijn moet komen, wanneer de IKB erbij betrokken wordt. Een ander verbaast zich over de snelheid, waarmee het 'Gif -'U' - probleem wordt opgelost, alleen wegens opening naar de kant van de IKB. Een derde vraagt zich af, hoe er getoetst zal worden: gaat men uit van het deputatenrapport of van de IKB? Wordt het de Proefbundel plus eventuele psalmen uit de IKB of de IKB plus eventuele psalmberijmingen uit de Proefbundel?

De adviseur, prof. J. Kamphuis, noemt de onderhavige Verklaring heuglijk nieuws, maar waarschuwt tevens tegen te groot optimisme. Hij zelf heeft groot bezwaar tegen diverse berijmingen in de IKB en noemt enkele voorbeelden. Wel is hij van mening dat de nieuwe mogelijkheden met alle macht gebruikt moeten worden. Tegelijk toont hij zich verheugd dat de commissie uitdrukkelijk aansluiting zoekt bij voorgaande synoden. Hij wijst erop dat er belangrijke onderdelen in de IKB zijn die nadrukkelijk aandacht verdienen. Dat kan van grote betekenis worden voor een definitieve bundel. Nogmaals wijst hij erop dat de synode van Heemse geroepen is tot afronding te komen. Er bestaat geen kerkordelijke noodzaak iedere bundel opnieuw aan toetsing door de kerken te onderwerpen. Het recht van bezwaar naar art. 31 K.O. blijft bestaan.

De adviseur stelt enige wijzigingen in de besluittekst voor. Dit voorstel wordt door ds. P. Schelling overgenomen.

Volgens de adviseur, ds. H.D. van Herksen, moet er duidelijkheid komen naar binnen en naar buiten; z.i. behandelt de commissie te veel tegelijk.

Ds. S.S. Cnossen ziet in grond 3 van het commissievoorstel een zekere erkenning van wat hijzelf heeft gezegd dat geen revisie van Hattem is gevraagd, omdat de situatie veranderd is.

In zijn antwoord wijst de rapporteur, ds. H. W. Ophoff, erop dat niemand kan zeggen hoeveel we kunnen bereiken. Wat het uiteindelijk resultaat zal zijn weet niemand. We moeten nu samen aan de slag gaan. Hij verzekert dat er geen sprake van is dat het de IKB wordt met selectie uit de Proefbundel. Allereerst wordt het oordeel van de synode over het werk van de deputaten voor de psalmbundel gevraagd; dat is immers de werkopdracht van de kerken. Daarbij betrekken we dan de IKB en zo zien we er uit te komen in de weg van eerlijke toetsing.

Artikel 197

08.06.84

Tijdens de tweede ronde, die de volgende morgen, 8 juni, wordt gehouden, dienen ds. B. Kamphuis en ds. P. Schelling elk een amendement in.

De commissie heeft de besluittekst gewijzigd door het overnemen van een aantal suggesties van prof. J. Kamphuis. Ook neemt de commissie het amendement van ds. P. Schelling inzake besluit 2 over. Het amendement-B. Kamphuis wordt verworpen met 24 stemmen tegen.

De synode neemt het volgende besluit:

Voorstel : commissie I

Rapporteur : H. W. Ophoff

Materiaal:

- 1 het rapport van de deputaten voor de psalmberijming;
- 2 brieven van de Gereformeerde Kerken te Dalfsen, Ten Post, Rotterdam-Delfshaven, Utrecht-Centrum, Broek op Langedijk, Deventer, Hardenberg, Amersfoort Centrum (doorzenden schrijven van br. J. Werkman), Vrouwenpolder, Vlissingen, Enschede-Noord, Leeuwarden-Huizum, Leusden, Lelystad, Ede, Brunssum Treebeek, Enschede-Zuid, Leeuwarden en van de brs. L.L. Bouwers en J.F. Geerds te Dalfsen, J. Por te Groningen, H. Veldman te Leusden en J. Werkman te Amersfoort;
- 3 de VERKLARING van het moderamen van de ISK dal. 6 juni 1984; in deze VERKLARING zegt het moderamen van de ISK namens het bestuur toe, dat voor de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) de mogelijkheid open staat een onbepaald aantal psalmen

uit de IKB over te nemen op geen andere voorwaarden dan die gelden voor de overname van de gezangen.

Besluit:

- 1 bij de behandeling van het rapport van de deputaten psalmberijming ter definitieve vaststelling van de nieuwe psalmbundel een selectief gebruik te maken van de IKB.

Gronden:

- 1 Het past binnen het beleid van voorgaande synoden om een selectief gebruik te maken van de IKB (synode van Hoogeveen 1969/1970 en synode van Hattem 1972/1973).
- 2 De synode is naar art. 30 K.O. (kerkelijke zaken op kerkelijke wijze behandelen) geroepen op behoorlijke wijze aan te sluiten bij het beleid van voorgaande synoden met betrekking tot de Proefbundel 1975 en het resultaat van de toetsing van deze bundel binnen de kerken te honoreren.
- 3 Rechtstreekse verzoeken tot revisie van het oordeel van de Generale Synode van Hattem (1972/1973) op grond van bezwaren tegen het oordeel en besluit van genoemde synode in de situatie van toen zijn bij de synode niet ingediend.
- 4 De situatie waarin de Gereformeerde Kerken zich thans bevinden met betrekking tot de psalmberijming wordt niet uitsluitend bepaald door een beleidswijziging bij de ISK, maar wordt in sterke mate mee bepaald door de gang van zaken ná 1972 in het verder werken aan de samenstelling van een selectiebundel.
- 5 Het moderamen van de ISK heeft de door deze synode aan hem gevraagde garantie gegeven, dat voor de Gereformeerde Kerken de mogelijkheid open staat een onbepaald aantal psalmen uit de IKB over te nemen, zonder aan deze garantie enige bijzondere voorwaarde te verbinden.

Besluit:

- 2 de op basis van besluiten van voorgaande synoden gevolgde richtlijnen ten aanzien van het tactus-teken en de wijziging van 'Gij' in 'U' niet als beslissende regel te hanteren.

Grond:

De in genoemde richtlijnen uitgesproken voorkeur is te weinig onderbouwd geweest om deze als een beslissende regel te hanteren, die zelfs selectie uit andere bundels onmogelijk zou maken.

Nadat het besluit met algemene stemmen is genomen spreekt de praeses hierover zijn blijdschap en dankbaarheid uit. Na veel voorbereiding mocht de synode een dergelijk eenparig besluit nemen. De afgevaardigden zijn naar deze beslissing toegegroeid. Hij spreekt de wens en bede uit dat alles mag dienen tot de vaststelling van een Psalmbundel die gezongen kan worden tot eer van God.

De praeses dankt de commissie en de rapporteur voor het werk dat werd verricht.

Artikel 198

Brief dr. M.J. Arntzen over berijming 1773 (agenda III b 39)

Voorstel : commissie I

Rapporteur : W. van den Engel

Materiaal:

brief van dr. M.J. Arntzen te Amersfoort, waarin hij begrip vraagt voor hen, die aan de berijming van 1773 blijven hechten.

Motivering van zijn verzoek:

- a vele kerken maken maar een matig gebruik van de P.B., men zingt nog overwegend uit de berijming 1773;
- b wij zijn als (vrijgemaakt) gereformeerden het meest verwant met
 - 1 de gereformeerde belijders in de nederlandse hervormde kerk;
 - 2 de 'rechtervleugel' van de christelijke gereformeerde kerken;
 - 3 de gereformeerde gemeenten;
- c er zijn zwaar wegende bezwaren ingebracht tegen de proefbundel, b. v.:
'het tot onherkenbaar wordens toe veranderen van vele zeer bekende en geliefde psalmverzen' (56 : 5 en 6, 133 : 3, 134 : 3);er zijn op onverantwoorde wijze psalmen ingekort b.v. 78 en 119.

Besluit:

te volstaan met kennis te nemen van de brief van dr. M.J. Arntzen.

Gronden:

- 1 De Generale Synode van Amersfoort 1948 heeft inzake haar besluitvorming betreffende de berijming van 1773 in haar overweging opgenomen:
'dat de thans in gebruik zijnde psalmbundel ernstige fouten vertoont, speciaal in de weergave van wat de HEERE in de psalmen openbaart en in de Schriftmatigheid van zijn berijmingen en het daarom zeer gewenst is, dat hij verbeterd of door een nieuwe vervangen wordt' (Acta Amersfoort 1948 art. 147).
Deze synode heeft ook deputaten benoemd inzake de psalmberijming.
- 2 Op de daarop volgende synoden zijn geen bezwaren tegen dit besluit van de Generale Synode van Amersfoort 1948 ingediend.
- 3 Dr. M.J. Arntzen doet geen uitdrukkelijk verzoek aan deze synode om de voorkeur voor de berijming 1773 uit te spreken.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 199

Psalmberijming- verzoek 'toetsingstermijn'te verlengen (agenda III b 3, 8, 9, 17, 19, 26, 28, 31, 34, 38, 40, 41, 43, 45, 50, 58, 62, 63)

Voorstel : commissie I

Rapporteur : L.W. de Graaff

Materiaal:

- 1 brieven van (in agendaire volgorde) br. H. Veldman te Leusden, de raad van de Gereformeerde Kerk te Dalfsen, de classis Zwolle met adhesiebetuiging aan de brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Dalfsen, br. J. Werkman te Amersfoort, de raden van de Gereformeerde Kerken te Rotterdam-Delfshaven, Utrecht Centrum, Broek op Langedijk, Hoogkerk en Hardenberg, br. J.A. Jager te Assen, de raden van de Gereformeerde Kerken te Baarn, Amersfoort-Centrum (doorzending schrijven van br. J. Werkman), Vlissingen (adhesiebetuiging aan de brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Delfshaven), Enschede-Noord, Leusden en Ede en van br. J. Vreugdelhil te Rotterdam.

Genoemde brieven bevatten verzoeken om uitstel van definitieve vaststelling van de door Deputaten Psalmberijming voorgestelde bundel en/of verlenging van de toetsingstermijn. Hiervoor worden de volgende argumenten aangevoerd:

- 1 De toetsingstermijn is te kort geweest om tot een verantwoorde oordeelsvorming over de voorgestelde bundel te komen.

- 2 De voorgestelde bundel bevat 21 compleet nieuwe berijmingen en vele wijzigingen in de overige 129 berijmingen.
 - 3 De noodzaak om meer tijdsruimte te scheppen voor het omzien naar andere berijmingen waarbij met name de IKB wordt genoemd.
- 2 brieven van de raden van de Gereformeerde Kerken te Harderwijk, Vleuten-De Meern, Winschoten, Middelburg, Nijverdal, Rozenburg, Veenendaal, LeekRoden, Leeuwarden en Enschede-Zuid.

Deze brieven bevatten verzoeken om op de generale synode van Heemse tot een afronding en definitieve vaststelling van de psalmberijming te komen.

Besluit.-

- 1 niet te voldoen aan de verzoeken om de definitieve vaststelling van de psalmberijming uit te stellen door verlenging van de zogenaamde toetsingstermijn.

Gronden:

- 1 De termijn voor toetsing van de in 1975 voor kerkelijk gebruik vrijgegeven proefbundel is op 1-1-1983 afgesloten (Acta Groningen-Zuid 1978, art. 318; Acta Arnhem 1981, art. 88).
- 2 Voor de beoordeling van het rapport van de Deputaten voor de Psalmberijming hebben de kerken de gebruikelijke termijn van 6 maanden ontvangen.
- 3 In de vele door deputaten voorgestelde wijzigingen in de bestaande berijmingen van de proefbundel is verwerkt het resultaat van de toetsingsarbeid door de kerken. De 6 maanden tussen de ontvangst van het deputatenrapport en de opening van de generale synode konden worden benut om zich te concentreren op de 21 nieuwe berijmingen.
- 4 De noodzaak om meer tijdsruimte te scheppen voor het omzien naar andere berijmingen (waarbij met name de IKB werd genoemd) is niet meer aanwezig nu deze synode kon besluiten een selectief gebruik te maken van de IKB.
- 5 Ook mogelijke aanvulling van de bundel met berijmingen uit de IKB behoeft geen verhindering tot definitieve vaststelling te zijn, aangezien kerken en deputaten zich in de jaren vóór 1972 uitvoerig met de IKB hebben bezig gehouden.

Besluit.

- 2 uit te spreken dat het definitief vaststellen van de psalmberijming door de generale synode van Heemse ligt in de lijn van het door voorgaande synoden gevoerde beleid.

Grond:

De beleidslijn van de generale synoden vanaf de Generale Synode van Kampen 1975, en de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 is geweest het aankoersen op definitieve vaststelling van de psalmberijming op de generale synode die in 1981, resp. 1984 zou samenkomen (Acta Kampen 1975, art 414; Acta Groningen-Zuid 1978, art. 318).

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

In de bespreking van het commissievoorstel wordt erop aangedrongen expliciet te vermelden dat ook de mogelijkheid tot het selecteren uit de IKB geen verhindering is voor vaststelling. Dit brengt de commissie ertoe grond 5 toe te voegen. Verder wordt gewezen op de urgentie van de vaststelling door deze synode met het oog op de jeugd van de kerk, die toch niet jarenlang psalmen kan leren uit een bundel die vervangen wordt. Ook wordt aandacht gevraagd voor de ergernis die een jarenlang uitstel kan geven La. v. het gebruik van de proefbundel, die nu geen proefbundel meer is.

Artikel 200

21.06.84

Psalmberijming - verzoek van de kerk te Nijverdal de berijming van 1773 vrij te laten voor evangelisatie-bijeenkomsten e.d. (agenda III b 44)

Voorstel : commissie I
Rapporteur : H. W. Ophoff

Materiaal:

brief van de Gereformeerde Kerk te Nijverdal waarin ter overweging wordt aanbevolen de berijming van 1773 vrij te laten voor het gebruik bij evangelisatiebijeenkomsten, begrafenissen enz . . . met het oog op het evangeliserend karakter.

Besluit:

er de aandacht op te vestigen, dat de generale synode uitsluitend met het oog op de zang in de eredienst een psalmbundel vaststelt.

Grond:

De vaststelling van een psalmbundel vindt plaats binnen het kader van art. 67 K. O.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 201

21.06.84

Psalmberijming - brief van br. S. Zwart Jzn te Koog a/d Zaan (agenda III b 57)

Voorstel : commissie I
Rapporteur : H.W.Ophoff

Materiaal:

brief van br. S. Zwart Jzn. te Koog a/d Zaan waarin hij uitdrukking geeft aan zijn zorgen over "het belijden naar Gods Woord, in de zang voor God en Zijn heilige engelen" en de hoop uitsprekt "dat de synode Heemse het roer omgooit" en de IKB en alle onschriftuurlijke rijmproducten blijft bannen".

Besluit:

te volstaan met kennis te nemen van de brief van br. Zwart.

Gronden:

- 1 In deze brief wordt geen rechtstreeks verzoek gedaan aan de generale synode.
- 2 Het beleid van voorgaande synoden wordt niet weerlegd als in strijd met het Woord van God of met de kerkorde (art. 31 K.O.).

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 202

Psalmberijming - verzoek de IKB vrij te geven voor een selectief gebruik in de eredienst (Agenda III b 60)

Voorstel : commissie I
Rapporteur : H. W. Ophoff

Materiaal:

brief van de Gereformeerde Kerkte Brunssum-Treebeek, waarin zij verzoekt een uitspraak te doen waarbij het de kerken vrij staat in de erediensten een verantwoord en selectief gebruik te maken van de psalmen uit de IKB.

Argumenten voor dit verzoek:

- 1 De positie van die kinderen, die niet in de gelegenheid zijn gereformeerde scholen te bezoeken en daarom op school de psalmen leren uit de IKBbundel.
- 2 Er is thans een mogelijkheid tot selectie uit de IKB, van welke bundel de Synode van Hattem 1972 een groot deel aanvaardbaar tot zeer goed achtte.

Besluit:

aan dit verzoek niet te voldoen.

Gronden:

- 1 Deze generale synode besloot reeds bij de behandeling van het rapport van deputaten psalmberijming ter definitieve vaststelling van de nieuwe psalmbundel een selectief gebruik te maken van de IKB.
- 2 De Generale Synode van Hattem 1972/73 oordeelde terecht, (naar art. 67 K.O.) dat een selectief gebruik van de IKB in de eredienst kerkordelijk niet geoorloofd is te achten (Acta art. 56 A IV Zij is van oordeel 3 e), welk oordeel door inzendster niet weersproken wordt.

Het besluit wordt, zonder discussie, met algemene stemmen genomen.

Artikel 203

Psalmberijming - onderdeel werkwijze met betrekking tot de definitieve vaststelling van de nieuwe psalmbundel (agenda III b 19, 31, 40, 43, 45, 50, 63)

Ter tafel is een voorstel van commissie I inzake de werkwijze die gevolgd moet worden voor de vaststelling van de nieuwe psalmbundel. Over dit voorstel wordt door 12 afgevaardigden het woord gevoerd. Bezwaren worden geopperd tegen het aantal aan te trekken deskundigen: zijn het niet teveel? Ook het vooraf uitbrengen van schriftelijke adviezen ontmoet bezwaar. Gaat dit alles niet teveel tijd vergen? Voorts wordt erop gewezen dat de eigen taak van de deputaten voor de psalmberijming in dit voorstel niet uit de verf komt. Krijgen we op deze wijze niet een neven-deputaatschap, zo wordt verder gevraagd. Is het niet mogelijk de taak van commissie I ook over de andere commissies te verdelen?

Ook wordt erop gewezen dat de taak van het vaststellen van een psalmbundel een efficiënte aanpak vraagt, waarbij de eigen capaciteiten niet overschat moeten worden. Ligt de IKB nu open naast het deputatenrapport? Is ze vriendin of vijandin? Hoe gaat de commissie nu werken?

De rapporteur, ds. H.W. Ophoff, wijst er in zijn beantwoording op dat bij alle voorarbeid voor de psalmberijming tot op heden neerlandici zijn ingeschakeld. We moeten met elkaar zo zorgvuldig mogelijk werken. En daarvoor is hulp van deskundigen nodig, al vormen zij geen deputaatschap. We hebben het desbetreffende deputatenrapport en we hebben een commissie. De taak van de commissie is niet het werk van de deputaten over te doen. Er wordt een beoordeling gevraagd. En de vraag aan de deskundigen is: wilt u uw geargumenteerde beoordeling geven? Centraal staat het deputatenrapport. Daarnaast liggen de Proefbundel en de IKB. We vragen aan de deskundigen: maak uw keuze. Schriftelijke beoordeling is volgens de rapporteur alleen maar winst. De deskundigen worden daarna niet uitgeschakeld, want er volgt een evaluatie; samen met hen. In het verslag aan de synode zal de commissie de eindconclusies van de deskundigen doorgeven, opdat zij kan oordelen. Uiteraard gaat het niet aan een gedetailleerd verslag te geven.

Wat de verwijzing naar Rotterdam-Delfshaven betreft, deze synode mag niet achter RD. teruggaan. Elke synode heeft de door haar opgestelde regels herhaald. We kunnen bij een definitieve vaststelling niet zeggen: we kunnen die regels wel vergeten.

In de tweede ronde wordt een tegenvoorstel ingediend door de predikanten B. Kamphuis en H. Folkers om de commissie met de te benoemen deskundigen de te volgen werkwijze te laten vaststellen en haar de vrijheid te geven deze werkwijze in praktijk te brengen, een amendement door

dr. W.G. de Vries om eerst een uitspraak te doen over de geldigheid van het besluit van Rotterdam-Delfshaven in het algemeen en van punt c (Acta 477 b) terzake van de psalmberijming in het bijzonder, en een voorstel door oud. A. van Esch en ds. T.J. Keegstra om commissie I in overweging te geven met gebruikmaking van haar rechten en plichten aan het werk te gaan.

Artikel 204

22.06.84

In de morgenvergadering stelt de commissie voor nog een zesde besluit toe te voegen, waarin gesteld wordt dat na de behandeling van elk dertigtal psalmen de werkwijze opnieuw bezien zal worden. De werkbaarheid kan immers alleen in de praktijk bewezen worden. De rapporteur belooft namens de commissie publiek dat de regels van Rotterdam-Delfshaven niet krampachtig gehanteerd zullen worden. Dit voornemen blijkt ook duidelijk uit het rapport.

De commissie heeft dan ook geen bezwaar in besluit 5 het woord'thans' toe te voegen. Daarop nemen de afgevaardigden Van Esch-Keegstra hun voorstel en De Vries zijn amendement terug.

Vervolgens komt het commissie-voorstel in stemming. Het wordt aangenomen met 25 stemmen voor, 10 tegen en 1 onthouding. Daarmee is het voorstel Kamphuis-Folkers verworpen.

Het besluit luidt aldus:

Voorstel : commissie I

Rapporteur : H.W.Ophoff

Materiaal:

A brieven van de kerken te Rotterdam-Delfshaven, Hoogkerk, Baarn, Vlissingen, Enschede-Noord en Leusden (in agendaire volgorde), waarin zij de instelling van een nieuw deputaatschap bepleiten. Zij verzoeken in dit deputaatschap ook deskundigen als musici, neerlandici en theologen op te nemen en aan deze deputaten op te dragen het voor de nieuwe psalmbundel beschikbare materiaal te bestuderen, te toetsen en te beoordelen en de volgende synode met een voorlopig, respectievelijk definitief rapport te dienen. Als materiaal is hier ter zake het verzoek om deskundigen aan te trekken.

De kerk te Enschede-Noord beperkt haar verzoek in dezen tot dat deel van de psalmbundel, dat eventueel nog niet door de Generale Synode van Heemse 1984 kan worden vastgesteld.

B brief van de kerk te Leeuwarden, waarin zij het volgende voorstelt:

- 1 Bij selectie uit de IKB kieze de synode die berijmingen die evident beter zijn te achten dan de berijmingen van de proefbundel en de door deputaten voorgestelde definitieve versie en die als geheel aanvaardbaar zijn; zulks met inachtneming van de geldende criteria voor de psalmberijming en de eerder tegen de IKB ingebrachte bezwaren.
- 2 Bij deze selectie-arbeid late de synode zich in haar overleg met de deputaten mede adviseren door deskundige niet-synodeleden, met name één of meer neerlandici.
- 3 Voor het overige van de bundel beperke de synode de wijzigingen in de proefbundel tot het strikt noodzakelijke; daarbij mogen vervanging van "Gij" door "U" en verwijdering van samentrekkingen niet als absolute criteria gelden.
- 4 Indien de definitieve bewerking van de psalmbundel meer dan normale tijd blijkt te gaan vergen, eerdage de synode haar zittingen om na een zekere termijn voor de afhandeling van deze zaak opnieuw samen te komen.

Besluit.

- 1 Het moderamen te machtigen in overleg met commissie I een 6-tal deskundigen te benoemen, namelijk twee musici, twee neerlandici en twee theologen, om bij de voorbereiding ter definitieve vaststelling van de nieuwe psalmbundel genoemde commissie en eventueel de synode met hun oordeel te dienen.
- 2 De te benoemen deskundigen te verzoeken hun oordeel per tien psalmen vooraf schriftelijk te doen toekomen aan de commissie en voor elke rapportage van de commissie aan de generale synode deel te nemen aan een evaluatievergadering met de commissie.

- 3 Commissie I op te dragen in haar werkrapporten aan de synode van de ontvangen oordelen verslag te doen, zodat de synode ook zelf deze gegevens in haar oordeelsvorming kan betrekken.
- 4 De definitieve vaststelling van de nieuwe psalmbundel ter hand te nemen in een behandeling in fasen van telkens tien psalmen en daarbij zo nodig de zittingen van de synode te verdagen om opnieuw samen te komen ter verdere afhandeling van enkele tientallen psalmberijmingen, nadat de commissie tijdig haar rapport in dezen ter kennis van de leden der synode heeft gebracht.
- 5 Voor de behandeling van deze materie thans geen nieuwe criteria toe te voegen aan de reeds door de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964/65 vastgestelde criteria en bij de selectie uit de IKB recht te doen aan het door de Generale Synode van Hattem 1972/73 uitgesproken oordeel van "onaanvaardbaar" terzake van een aantal psalmberijmingen uit de IKB.
- 6 Na de behandeling van elk dertigtal psalmen de werkwijze opnieuw te bezien en eventueel bij te stellen.

Gronden:

- 1 Om tot een verantwoorde definitieve vaststelling van de nieuwe psalmbundel te komen is advies van deskundigen in dit beslissende stadium zeer gewenst.
- 2 Een vooraf schriftelijk aan de commissie gegeven beoordeling biedt niet alleen een goede "werkbare" methode, maar geeft ook een vrijere keuze in het aantrekken van deskundigen, omdat niet iedereen in de gelegenheid zal zijn gedurende een aantal maanden achtereen met de commissie te vergaderen.
- 3 Verslag van de ontvangen oordelen aan de synode maakt het haar mogelijk tot een goede beoordeling te komen van voorstellen van de commissie.
- 4 Nu de synode besloten heeft tijdens haar zittingsperiode te komen tot definitieve vaststelling van de nieuwe psalmbundel en daarbij ook een selectief gebruik te maken van de IKB, moet er rekening mee worden gehouden dat de behandeling van deze zaak meer tijd zal vragen dan de afhandeling van de andere agendapunten. Daarom moet de mogelijkheid tot het verdagen van haar zittingen open blijven. De synode zal zelf vaststellen in hoeverre deze verdaging noodzakelijk blijkt te zijn.
- 5 De door de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964/65 vastgestelde criteria zijn nog steeds van kracht en moeten dus ook als zodanig gehanteerd worden bij de definitieve vaststelling van de nieuwe psalmbundel. Hetzelfde geldt van het oordeel van "onaanvaardbaar" terzake van een aantal berijmingen uit de IKB, zoals dit oordeel is uitgesproken door de Generale Synode van Hattem 1972/73. De keuze-situatie voor de vaststelling van een selectiebundel is te gecompliceerd om daarvoor nog andere geldende en hanteerbare regels vast te leggen.
- 6 Werkbaarheid kan alleen in de praktijk bewezen worden.

Artikel 205

19.09.84

Psalmberijming - definitieve vaststelling van de psalmbundel (agenda III b)

In aanwezigheid van de adviseur, prof. J. Kamphuis, en de deputaten ds. R. Houwen, B. Nap en D. Jzn. Zwart, maakt de synode een begin met de vaststelling van de definitieve psalmbundel.

De praeses wijst erop dat dit een zaak is, groot in omvang en zwaarte, ook groot in het belang van de erediensten, de gereformeerde scholen, de jeugd van de kerk en van alle gelovigen in de erediensten en in het persoonlijk leven. De psalmen nemen een grote plaats in het leven in, van de jeugd af tot aan het eind van het leven.

Na een lange voorbereiding komt de stof nu concreet aan de orde, te beginnen met de door de commissie voorgelegde psalmen 1 tot en met 5. Daarbij zullen, om te beginnen, de eerste 2 psalmen apart besproken worden.

Omdat het een aanvang van de behandeling betreft, geeft de praeses gelegenheid tot het maken van algemene opmerkingen.

Vooraf geeft de rapporteur, ds. H.W. Ophoff, nog enkele informatie. Hij wijst op de startmoeilijkheden. Aanvankelijk lag het in de bedoeling met 10 psalmen tegelijk te komen. maar dit bleek niet haalbaar. Op zichzelf betreurt de commissie dit niet, want het is beter met 5 te beginnen.

Wat de aangetrokken deskundigen betreft geeft de rapporteur nog deze aanvulling, dat prof. J. Kamphuis zijn adviezen met groot voorbehoud heeft gegeven, omdat alles uiteraard niet te overzien valt, nu maar enkele psalmen tegelijk in behandeling worden genomen.

De rapporteur wijst er verder op dat eventuele wijzigingen voorlopig worden vastgesteld en nog niet definitief, omdat nog overleg nodig is met hen die auteursrechten bezitten.

Met de deputaten is afgesproken dat over wijzigingen, waarmee zij akkoord gaan, door hen niet meer het woord zal gevoerd worden. Waar geen overeenstemming is bereikt of waar de commissie later met wijzigingen komt, hebben deputaten het recht te spreken.

In de eerste ronde voeren 7 afgevaardigden het woord.

Dr. W.G. de Vries betoogt dat de koers die door de synode van Kampen 1975 is uitgezet anders bedoeld is geweest dan deze in de praktijk is geworden. Reeds de synode van Hattem sprak van een selectie-bundel uit voorhanden zijnde of nog komende berijmingen. De taak die de door de synode van Kampen benoemde deputaten kregen was eventuele opmerkingen uit de kerken in te wachten. Maar het materiaal beperkte zich tot bestaande berijmingen. Daarvan waren 5 volledige en 10 gedeeltelijke voorhanden. Wel werden er door de synode van Kampen wijzigingen aangebracht, maar deze betroffen details en werden in veel gevallen door de houders van de auteursrechten na overleg toegestaan. Maar sindsdien is er een lawine van voorgestelde veranderingen over de deputaten gekomen, waarbij soms complete nieuwe berijmingen. Spreker betoogt dat het toetsen, dat Kampen beoogde, de Schriftuurlijkheid van voorgelegde psalmen betrof, en dat het geen uitnodiging aan het kerkvolk was zelf maar aan het berijmen te slaan.

Hij wijst er verder op dat de synode van Groningen-Zuid overwoog dat de opdracht een selectie-bundel samen te stellen met zich meebracht dat een keus gedaan moest worden uit het werk van berijmers met verschillend taalgebruik. Dezelfde synode sprak uit dat het een jaar zou vergen om de gewenste wijzigingen met de verschillende personen en instanties door te spreken.

Op de synode van Arnhem 1981 vestigde prof. dr. C. Trimp er de aandacht op dat ook het poëtisch element in de berijmingen aan de orde moet komen. Prof. drs. H.J. Schilder sloot zich bij hem aan door te onderstrepen: 'Schriftgetrouwheid bij het berijmen betekent ook dat het dichtkarakter van de geïnspireerde psalmen geëerbiedigd wordt'. De toenmalige rapporteur wilde hiervan echter niet weten, omdat dit in strijd zou zijn met de vereisten die de synode van Rotterdam-Delfshaven heeft geformuleerd. Alsof deze limitatief bedoeld zouden zijn!

Helaas voltrok zich op de synode van Arnhem een ingrijpende wijziging in het beleid. De vele opmerkingen van kerken en kerkleden werden door de deputaten geïnventariseerd, besproken en verwerkt met het gevolg dat ingrijpende wijzigingen tot stand kwamen in bestaande berijmingen. Volgens spreker was het een dieptepunt dat de synode van Arnhem dit goedkeurde en zelfs haar fiat gaf aan de proeve van 10 door deputaten overgelegde psalmen met de stilzwijgende goedkeuring in dit spoor voort te gaan. Sindsdien kwam een enorme stroom van opmerkingen los. Dit bezorgde de deputaten onmogelijk veel werk. Daarvoor wil spreker zijn waardering uitspreken, evenals voor het geweldig karwei dat door commissie I ter hand genomen is, een van de zwaarst belaste commissies der synode.

Dit neemt niet weg dat moet worden geconstateerd dat we op een verkeerd spoor terecht gekomen zijn. Deputaten zijn zelf als een rijmcollege aan het werk gegaan. Zo komen ze met een eigen berijming van Psalm 56. Maar dat was de opdracht en de bedoeling van Kampen niet. Daarom staan we nu voor het ongehoorde feit dat de deputatenberijming voor 65 % anders is dan de Proefbundel en dat van veel psalmen bijna niets van de oorspronkelijke berijming is overgebleven. Spreker toont dit aan door te wijzen op Psalm 1, waarvan nog slechts één regel van de berijming Hasper overgebleven is. Dan kan men toch niet meer zeggen, zoals deputaten doen, dat dit gebruik van de berijming Hasper is. Welke auteur zou zoiets toestaan?

Spreker voorziet dat straks ook de leden van de synode met een eigen versie zullen komen. De afgevaardigden zijn echter niet geroepen te berijmen, maar om voorgelegde berijmingen te beoordelen. En dat is heel iets anders. Het oordeel dat het eten smakelijk is betekent niet dat men zelf aan het eten-koken moet gaan.

Gezien de vele wijzigingen waarmee commissie I nu zelf al komt, wil spreker wel de praealabele vraag beantwoord zien, of dit de taak van de commissie is. Heeft zij het recht hiertoe, dan ook alle leden van de synode. Zo is er geen einde aan. En daartoe is de vergadering ook niet bevoegd.

Prof. J. Kamphuis zegt aanvankelijk zijn aarzelingen te hebben gehad bij de aanvaarding van het adviseurschap als deskundige. Zijn voorwaarde was daarbij dat men zijn adviseurzijn ter synode onverlet zou laten.

Hij is de rapporteur dankbaar voor zijn opmerking over het voorlopig karakter van de vast te stellen berijmingen. Een psalmberijming kan men eigenlijk alleen maar integraal beoordelen. Doet men het per psalm - wat methodisch niet anders kan - dan overziet men het geheel niet meer. Wat incidenteel te aanvaarden is - b.v. het pad der deugd van Psalm 1 - kan onaanvaardbaar worden, wanneer uit het geheel blijkt dat dit de geest der eeuw is die ingeslopen is.

Verder tekent prof. Kamphuis groot bezwaar aan tegen het berijmen door de commissie zelf. Met verbazing heeft hij naar de berijming van de commissie van Psalm 1 gekeken.

Wanneer dit zo doorgaat en de commissie voortdurend met nieuwe berijmingen komt wordt zij een rijmgezelschap en daartoe mist zij de innerlijke bevoegdheid.

Spreker wijst erop dat er drie berijmingen lagen, waaruit gekozen moest worden. Wanneer men na de keuze hier of daar nog wat bij wil schaven - wat bij de IKB niet kan - dan betreft het hooguit incidentele correcties.

Spreker zegt zelf ook geen innerlijke bevoegdheid voor berijmen te hebben en heeft zich in zijn adviezen daaraan niet schuldig gemaakt. Nu de commissie echter op deze lijn van berijmen gaat zitten is de synode daartoe ook bevoegd en deze weg loopt dood. Daar komt deze vergadering nooit uit. Niet wat de tijd, niet wat de energie en niet wat de mogelijkheden betreft. Een vergadering van afgevaardigden kan zich niet constitueren als een rijmgezelschap.

Verder betoogt prof. Kamphuis dat, zoals de psalmberijming in moten van 10 is gesneden, het ook is gebeurd met de aangetrokken deskundigen: ze kunnen niet samen met de commissie een team vormen en tot een consensus komen. Ze zijn ge-atomiseerd; welk bedrijf zou dit doen? Daarom blijft spreker groot bezwaar houden tegen de gevolgde methode. De mootjesstrategie verhindert elke consensus.

Spreker wil aan de hand van de door de commissie voorgestelde berijming van Psalm 1 demonstreren wat hij bedoelt. De commissie heeft niet alleen t.a.v. 'welzalig' in Psalm 1 gekozen voor gewijde woorden, maar ook bij andere psalmen. Maar Psalm 1 spreekt als lied van het verbond juist lekkere, alledaagse taal: gelukkig is . . .! Het is volgens spreker wel echt in de geest van Hasper gebleven - al is er dan maar één zin van zijn berijming overgebleven. De laatste wilde immers berijmd proza dat op rationele wijze de mensen benadert.

Er zijn over de IKB veel negatieve dingen gezegd. Spreker zelf heeft ook zijn kritiek, b.v. inzake Psalm 150. Als men echter zegt: de dichters van de IKB zijn confessioneel niet betrouwbaar en daarbij wijst op de aanduiding interkerkelijk, valt eraan te herinneren dat de PB evenzeer interkerkelijk is: Hasper, Muns enz. Bij alle kritiek op de IKB moet t.a.v. de berijming Hasper op het vreemde misverstand gewezen worden dat volgens hem de berijming geen gedicht mag zijn; het moet berijmd proza zijn dat Gods Woord toegankelijk maakt voor het intellect. Het is een rationele benadering, waarbij zo nu en dan een religieus woord in de tekst wordt gestopt. Spreker eindigt ermee dat volgens hem Hasper niet toe komt aan de kracht van het lied van het verbond.

Ds. B. Kamphuis dankt de commissie voor de heldere wijze, waarop de stof wordt doorgegeven. Het door de commissie gegeven citaat van prof. H.J. Schilder kan echter een eigen leven gaan leiden als verontschuldiging voor poëtische tekortkomingen, terwijl het juist ging om kritiek op Hasper, die poëtische kwaliteiten mist. Ook allerlei correcties kunnen volgens prof. Schilder de berijming Hasper niet redden en daarom interesseren hem technische ingrepen niet. Ds. Kamphuis is erg geschrokken van de pogingen van de commissie zelf te gaan berijmen en sluit zich aan bij de daarop uitgebrachte kritiek. Hij doet er niet aan mee en zal zijn stem eraan onthouden.

Vervolgens gaat spreker nader in op de door de commissie voorgestelde berijming van Psalm 1, waarop hij kritiek oefent.

Oud. H.A. Klapwijk sluit zich van harte bij de vorige sprekers aan. Hij wijst op de noodzakelijke onderhandelingen met de houders van auteursrechten en concludeert dat de vergadering dus hoogstens tot een voorlopige vaststelling kan komen. Verder vraagt hij zich af of dit nog wel werkbaar is.

Ds. G. Gunnink kan vrij kort zijn na alles wat al gezegd is. Hij heeft moeite met het voorstel van de commissie en is van mening dat de IKB dichterlijker is en meer recht doet aan het poëtisch karakter van de psalmen. De IKB gaat in elk geval niet verder van de tekst af dan de commissie. Ook stelt hij de vraag wat nu eigenlijk selecteren betekent. Hij wil daarom waarschuwen tegen bepaalde voorkeuren op grond van het verleden.

Ds. P.H.R. van Houwelingen verklaart ook opgebots te zijn tegen het eerste woord in Psalm 1 'welzalig'. Hij acht dit een archaisch woord dat al verouderd is als de berijming gedrukt zal zijn.

Ds. P. Schelling spreekt zijn waardering uit voor de beknopte en heldere rapportage door de commissie. Hij vraagt zich echter af of deze methode werkbaar is. Doet de commissie er goed aan allerlei detaillistische wijzigingsvoorstellen te doen? Kan dit wel? Spreker moet toegeven zichzelf er ook aan schuldig gemaakt te hebben door allerlei wijzigingsvoorstellen bij de commissie in te dienen, maar we moeten nu eenmaal afbouwen en niet afkappen. Anders moet het deputatenrapport van tafel. De deskundigen blijken aan de IKB een gelijkwaardige plaats te geven, maar dat heeft de synode niet bedoeld. De IKB kan er alleen bij betrokken worden, wanneer de twee andere bundels niet voldoen en de IKB evident beter is. Spreker is van mening dat de IKB dichterlijk een heel stuk verder is dan de door de commissie voorgestelde berijming, al acht hij de keus erg moeilijk.

De deputaat ds. R. Houwen merkt op dat door de synode van Kampen t.a.v. het inzenden van opmerkingen uit en door de kerken geen enkele beperking is aangebracht. De synode van Groningen-Zuid bracht daarin geen wijziging. Aan de synode van Arnhem werd inzage gegeven in de werkwijze van de deputaten-Psalمبرijming, die vroegen of ze hiermee op de goede weg waren. Deze synode heeft uitdrukkelijk uitgesproken: deputaten, ga op deze weg voort.

Ds. Houwen wil ook antwoorden op de vraag of de deputaten zo geen rijmcollege worden. Hij memoreert dat allerlei opmerkingen uit de kerken binnen kwamen, ook van neerlandici, die schreven: zou het zo niet beter kunnen? Deze hebben wij verwerkt zonder ons psalmberijmers te wanen.

Ook juridisch staat deze wijzigingen niets in de weg. Ds. Hasper heeft zijn rechten vermaakt aan het stichtingsbestuur en dat heeft alles goedgekeurd. Op de vraag of het moreel wel juist is een literair product te wijzigen antwoordt spreker dat ook het Te Deum in het Liedboek gewijzigd is, evenals 'God enkel licht'.

Hij vervolgt: het staat niet aan deputaten te beoordelen of de werkmethode moet worden veranderd. Dat moet de synode beoordelen.

Verder wil hij erop wijzen dat de berijming-Hasper de sterkste was die wij hadden. Niemand heeft gezegd: schrap die maar, ook de hoogleraren in Kampen niet. Deputaten hebben geen eindoordeel gegeven over alles wat in de IKB staat, maar ook deze heeft zijn achtergrond.

Zo heeft Ad den Besten geschreven dat men Schriftgetrouw wil zijn in het berijmen, maar dat men niet moet vragen de tekst op de voet te volgen. Men gaat deze eerst lezen en herlezen en dan wordt de Geest over hen vaardig en komt het tot een berijming. Spreker verwerpt principieel dit uitgangspunt, maar wil daarom niet de berijming van elke psalm beentje lichten. Als het kan willen we de berijming die het meest getrouw aan de tekst is en het meest poëtisch.

Nadat ds. Houwen ingegaan is op kritische opmerkingen t.a.v. Psalm 1, eindigt hij met de opmerking dat de vraag of deputaten en commissie innerlijk bevoegd zijn te berijmen door de synode beantwoord moet worden en niet door henzelf.

De rapporteur, ds. H.W. Ophoff, gaat nader in op de zaak of het pad van de toetsing de goede weg is geweest.

Hij acht het legitiem als iemand voor zichzelf de vraag stelt of we in het verleden wel de goede weg gegaan zijn, toen we de kerken zo sterk hebben betrokken bij het werk van de toetsing. Maar als kerkelijke vergadering kunnen we vandaag met die vraag niet uit de voeten. Want we hebben gekozen voor die weg en zijn van synode tot synode op die weg blijven voortgaan. Daar zijn vanuit de kerken ook geen bezwaren tegen ingediend. In Arnhem, met de haven in zicht, is deze weg duidelijk bevestigd.

Nu heeft de commissie de opdracht gekregen, na te gaan of deputaten hun opdracht op goede wijze hebben uitgevoerd en niet of de kerken in het verleden de goede weg zijn gegaan. Het gaat om de tekst die de deputaten hebben voorgesteld. Evenals dat het geval was bij de behandeling van de belijdenisgeschriften kan de commissie met wijzigingsvoorstellen komen. Daarin sluit zij aan bij het

toetsingswerk, waarbij heel het kerkvolk betrokken werd en vanuit de kerken allerlei alternatieven werden voorgesteld.

Het rapport van de deputaten is zes maanden van te voren aan de kerken toegezonden. Daarop zijn vanuit de kerken reacties binnengekomen. Wat moet de commissie met de kritiek uit de kerken doen? Mag zij daarmee de tekst verbeteren? Zo niet, dan wordt het aangedragen materiaal niet verwerkt. Zo ja, dan werkt de commissie nog niet als een rijmgezelschap. Vaak betreft het details, kleine omzettingen, terugkeer tot de tekst van PB, soms zijn er ingrijpende wijzigingen en dan vooral ook vanwege argumenten die door de deskundigen zijn aangedragen.

Het gaat er niet om, zonder meer te kiezen, maar er moeten ook pogingen gedaan worden de bezwaren weg te nemen. Als er geen mogelijkheid was tot selectie uit de IKB, zouden dan de commissie en de synode zich moeten beperken tot een keuze tussen PB 1975 en het deputatenrapport? En in geval er bezwaren zouden zijn tegen beide, zouden die bezwaren dan alleen bepalend mogen zijn voor de keuze? Zou de synode in dat geval zich moeten beperken tot de vraag: welke bezwaren wegen het zwaarst? Dat zou betekenen: bezwaren aanvaarden, zonder een poging te doen deze weg te nemen. De commissie is van oordeel, dat dit niet verantwoord zou zijn, nu het gaat om de definitieve vaststelling van de psalmbundel. Waar mogelijk moeten we proberen zwakke onderdelen te verbeteren. Het is jammer dat dit bij de IKB niet mag. De commissie kan dat begrijpen en respecteren. Bij de IKB kan het niet meer, maar in het deputatenrapport kan dit nog wel, uiteraard onder voorbehoud van goedkeuring van hen bij wie de auteursrechten berusten.

Spreker wijst er op dat, al hebben dichters gewerkt aan de IKB, ook in de commissie van de hervormde synode tijdens de besprekingen soms zomaar wijzigingsvoorstellen werden ingediend, die al dan niet werden overgenomen. De commissie acht de huidige methode dan ook werkbaar.

De commissie heeft het citaat van prof. H.J. Schilder aan de synode doorgegeven als een woord ter bemoediging, méér niet.

De praeses wil er nog op wijzen dat deze methode niet door de commissie, maar door de synode zelf is vastgesteld, al vóór het zomer-reces. Pas na een bepaald aantal psalmen zou deze geëvalueerd worden. Wel moeten we ons sterke beperkingen opleggen bij het indienen van amendementen ter verandering van een woordje of iets dergelijks.

Op de avondzitting merkt de praeses aan het begin van de tweede ronde nog op dat het bij wijzigingsvoorstellen gaat om amendementen die soms zeer welkom zijn, als b.v. de zaak die in bespreking is daardoor tot een oplossing komt. Het is iets anders, wanneer wijzigingsvoorstellen met beslissende betekenis worden ingediend, die niet eerder bekeken zijn en op korte termijn een uitspraak vragen. Dan is het beter, deze van tevoren de commissie ter hand te stellen. In de komende periode van reces zal daar meer gelegenheid voor zijn dan in de enkele weken die nu nog resten.

Een achttal afgevaardigden voert in de tweede ronde het woord, die zich vooral concentreren op de besluittekst van commissie I over Psalm 1. In deze ronde verzet ds. S.S. Cnossen zich tegen de gedachte dat geen verbeteringen meer mogen worden voorgesteld. Dan zou men net zo goed een stemmachine met drie knopjes neer kunnen zetten, waarop men alleen maar hoeft te drukken. De synode heeft toch het recht van verandering; daarvoor zijn we afgevaardigd.

Ds. O.J. Douma wijst erop dat de afgevaardigden geroepen zijn voorgestelde berijmingen te beoordelen. Dan moet men wèl wat kunnen! Van hem zal geen amendement te verwachten zijn over een woord dit of een woord dat. En wat de methode betreft: er is pas moeite over gekomen toen de IKB in zicht kwam. Tot nu toe heeft niemand tegen de werkwijze bezwaar gemaakt, maar nu komt dit los.

Ds. J. Kruidhof dient het volgende voorstel in: "De synode besluit, in overeenstemming met het advies van drie deskundigen, Psalm 1 te aanvaarden in de versie van de IKB.

Grond: Dein verband met de eis van Schriftgetrouwheid relevante poëtische waarde van de Psalm komt bij de berijming van de IKB beter uit en op het punt van tekstgetrouwheid doet deze berijming niet onder voor de door de commissie voorgestelde versie". Hij wijst erop dat de verzorgde vorm van wat we zingen ook hoort bij de lof voor God.

Ds. B. Kamphuis wijst erop dat ondanks alle inbreng uit de kerken, de berijming niet verbeterd is. Nu dit duidelijk blijkt acht hij het niet juist de voorgestelde weg in te slaan.

Ds. Van Houwelingen dient een amendement in om 'welzalig' te vervangen door 'gelukkig'.

Ds. Houwen gaat nog eens in op de vraag, of Arnhem een verkeerde weg is ingeslagen. Dan hadden er toch bezwaren moeten worden ingediend. Hij wijst op een uitspraak van Ad den Besten dat het niet

zonder gevaar is een dichter op het pad van de psalmberijming te zetten. Natuurlijk moet er poëtische kracht in een psalmberijming liggen, maar men is gebonden aan een bepaalde tekst. Daarom moeten we taxeren wat ons wordt voorgelegd.

Ds. H. W. Ophoff zegt dat opmerkingen vooraf zeer welkom zijn. Hij acht het een bezwaar dat pas over de methode van werken wordt gesproken, nu alles op gang is gekomen. Van de zijde van geen enkele kerk is een gravamen ingediend tegen de opdracht die Arnhem heeft verstrekt. Dan mag de commissie toch niet op het besluit van Arnhem terugkomen? Hij verstaat de moeite dat er al 60 % in het voorgelegde deputaten rapport veranderd is, maar we kunnen geen willekeurig moment kiezen om op een ander spoor te gaan. We moeten de zaak nu afhandelen. Men kan ook zeggen: wat is het besluit van Kampen 1975 aangeslagen dat er zoveel reactie is gekomen. Deze zaak leeft in de kerken.

Ds. Ophoff heeft ernstige bezwaren tegen de grond van het voorstel van ds. Kruidhof. Niet alleen is 'poëtische waarde' een vrij subjectief begrip, aldus spreker, maar als poëtische waarde onder de noemer van Schriftgetrouwheid wordt gebracht, dan wordt daarmee afgeweken van de regels van Rotterdam-Delfshaven. Er wordt een nieuwe regel toegevoegd. Op deze manier kunnen we alles brengen onder de noemer van Schriftgetrouwheid, ook tekstgetrouwheid, goed nederlands en goed zingbaar zijn. Dan is alles terug te brengen tot deze ene regel: de berijming moet Schriftgetrouw zijn. Maar Rotterdam-Delfshaven heeft vier regels op een rijtje gezet en een en ander duidelijk onderscheiden. Daar moeten wij nu geen nieuwe regels aan toevoegen.

Wat het amendement-Van Houwelingen betreft om 'welzalig' te vervangen door 'gelukkig' moet de synode goed weten wat zij doet. Als dit woord hier in Psalm 1 vervangen moet worden, dan moet dat met voor deze psalm geldende argumenten gebeuren. Maar als dit woord als archaïsme of als een 'gewijd woord' uit de gehele bundel moet verdwijnen, dan is daarmee ook een beslissing gevallen t. a.v. de IKB, die 'welzalig' in meer dan één berijming gebruikt, ook als eerste woord van de psalm, b.v. Ps. 112, Ps. 119 en Ps. 128.

In de derde ronde voeren nog enkele afgevaardigden het woord. Ds. Van Houwelingen wijst erop dat het in zijn amendement niet om een principe-uitspraak over alle psalmen gaat. Ds. Kruidhof verdedigt zijn amendement met de opmerking dat de kritiek van de commissie fundamenteel bedoeld was, als zou met het wijzen op de noodzakelijke poëtische waarde afgeweken zijn van de synode Rotterdam-Delfshaven. Hij attendeert dan op een gezegde van prof. dr. C. Trimp, ter synode van Arnhem 1981, dat elke psalm een gedicht is. Wanneer Rotterdam-Delfshaven nadruk legt op Schriftgetrouwheid, wil hij erop wijzen dat daarbij ook het dicht-karakter van de oorspronkelijke psalmen behoort. Dit moet worden geëerbiedigd, al blijven wij in ons pogen dat te benaderen maar gebrekkige mensen. Wanneer men zegt: de Schrift, is meteen de vraag: wat is de aard van de Schrift. Die moetje zoveel mogelijk benaderen.

Wanneer de synode tot stemming overgaat wordt het amendement-Van Houwelingen verworpen met 27 stemmen tegen en wordt het commissie-voorstel inzake Psalm 1 aanvaard met 14 stemmen tegen. Daarmee is het voorstel-Kruidhof verworpen. De vergadering maakt een begin met de behandeling van Psalm 3.

Aan het eind van de vergadering wordt een concept-berijming van Psalm 2 uitgedeeld van de hand van ds. S. S. Cnossen.

Nadat enkele afgevaardigden nog het woord hebben gevoerd over het voorstel van de commissie inzake Psalm 3 en nadat de deputaat D. Jzn. Zwart nog opmerkingen heeft gemaakt over enkele verhogingen in de melodie wordt de vergadering verdaagd.

Artikel 206

20.09.84

De rapporteur, ds. H. W. Ophoff, deelt mee dat de commissie enkele uren heeft vergaderd over de opmerkingen inzake Psalm 2 en de door ds. Cnossen voorgelegde berijming. De commissie verkeert in de gelukkige omstandigheid dat zij deze dag kan vergaderen met de aanwezige deskundigen en zo overleg kan plegen. Dit ontlokt aan dr. W.G. de Vries de opmerking dat ieder zo met zijn eigen berijming kan komen aandragen. Maar is er dan ook steeds 'de gelukkige omstandigheid' dat deskundigen aanwezig zijn? Hij acht dit een onbegaanbare weg.

In de bespreking zegt ds. J. Kruidhof toch moeite te hebben met deze gang van zaken. In principe is het nu immers welkom dat men alternatieve berijmingen op tafel legt. Dat is het openen van een deur om zo verder te gaan.

De praeses vraagt zich af, of men dit een alternatieve berijming kan noemen. Het gaat toch om het samenvoegen van coupletten uit bestaande berijmingen van Psalm 2.

Ds. P. Schelling zegt: het gaat om tijd voor nader beraad, méér niet. De kernvraag is hier: mag de commissie de behandeling opschorten, als ze deskundigen wil raadplegen?

Het gaat ds. S. S. Cnossen om de principiële vraag of het aanbrenge van veranderingen geoorloofd is. Eigenlijk is het indienen van een nieuwe versie van Psalm 2 voor hem een test-case. Bij meer psalmen is hij tot de conclusie gekomen dat geen van de voorliggende versies hem kan bevredigen. Moet hij dan een stem-automaat worden?

De praeses geeft in deze ronde - die eigenlijk alleen over Psalm 2 gaat - toestemming nog algemene beschouwingen te geven, omdat er duidelijkheid moet komen.

Br. P. Joosse merkt in de hierop volgende bespreking op dat men bij het indienen van wijzigingen zich zoveel mogelijk moet beperken.

Br. H.A. Klapwijk is van mening dat ds. S.S. Cnossen een alternatieve berijming van Psalm 2 heeft ingediend en dat dit in het algemeen niet mogelijk is. We moeten uit het voorhanden materiaal kiezen.

Ds. B. Kamphuis merkt op dat al het geschaaf en berijmen het bewijs levert dat er geen betere producten tot stand komen. Gemotiveerd berijmingen beoordelen is heel iets anders dan stem-automaat zijn.

Dr. W.G. de Vries betoogt dat hij niet door de PS van Overijssel is afgevaardigd om (mede) aan het berijmen te slaan. Hij is van oordeel dat hij dan beter zijn mandaat terug kan geven. Dan had de PS dichters moeten afvaardigen. Beoordelen van bestaande berijmingen is iets anders dan zelf aan het berijmen slaan. De synode is niet het genootschap 'Laus Deo Salus Populo'.

Ds. P. Schelling is van mening dat er nu gepolariseerd wordt. Aan de ene kant door te zeggen: ik ben geen stem-automaat, aan de andere kant door over rijmelarij te spreken. Hij acht het een fout dat gisteravond een complete berijming van Psalm 2 is uitgereikt. Dit brengt de hele zaak buiten de proporties. We moeten heel voorzichtig zijn en het systeem dat sinds Kampen 1975 is opgebouwd afbouwen.

Ds. O.J. Douma wijst op de grenzen die in acht genomen moeten worden. We zijn geen stem-automaten en ook niet afgevaardigd om te berijmen. Maar we moeten het ook niet weer hebben dat een alternatieve berijming wordt ingediend. We moeten ons zoveel mogelijk beperken tot kleinere opmerkingen.

Ds. J. Verkade acht het spreken van dr. W.G. de Vries niet binnen de proporties liggen. Zeker hoeft niemand- om zijn beeldspraak over te nemen - zelf aan het koken te gaan, maar op tafel mag wel peper en zout worden toegediend. We zijn aan het bijstellen en niet aan het berijmen. Als een belangrijk element niet tot zijn recht komt, mag men dit pogen bij te stellen. Maar laat het oorspronkelijke zoveel mogelijk ongerept.

Ook ds. J. Kruidhof wil niet graag polariseren door een absolute tegenstelling te maken tussen berijmen en dichten. We moeten het zo goed mogelijk doen. Hij voelt er voor wijzigingen als details te presenteren.

Aan het eind van de bespreking sluit de praeses zich bij ds. Kruidhof aan. Wie zegt dat de tekst-Cnossen een alternatieve berijming is? Het gaat om samenvoeging van twee berijmingen.

We hebben met elkaar afgesproken dat we geroepen zijn tot beoordelen van het deponatAnrapport en de reacties uit de kerken. Dat zal nu eenmaal wijzigingsvoorstellen opleveren. Maar we zijn niet geroepen psalmen te berijmen. We krijgen hetzelfde straks ook bij de Gezangenbundel en we kunnen wijzigingsvoorstellen al dan niet aannemen.

Er kan een situatie komen dat we zeggen: wat ons is voorgelegd is onaanvaardbaar. Dan kunnen we aan een dichter de opdracht geven ons te helpen. Maar dan moeten we dit als synode doen.

Verder dient ieder zich te beperken bij het indienen van wijzigingen.

Artikel 207

25.09.84

De rapporteur, ds. H.W. Ophoff, deelt mee dat ds. S.S. Cnossen zijn concept-berijming heeft teruggenomen en dat een ineenvoeging van berijmingen uit PB en DR door ds. P. Schelling nog ter tafel ligt. Hij geeft toe dat er bepaalde hobbels in de IKB-berijming van Psalm 2 zijn, maar men moet zich daarop niet blindstaren. De blik moet anders gericht zijn, nl. in deze richting: waar vind ik de psalm terug

Prof. J. Kamphuis zegt nog eens met nadruk dat bij elke psalm in de berijming-Hasper aan te tonen valt dat hij een rationele weg gaat. Verder vraagt hij zich af hoe de synode met de door haar gekozen methode denkt door de 150 psalmen heen te komen. Hij ziet dit ernstige gebeuren dat er nergens een consensus komt en vraagt zich af of het werkelijk op deze wijze moet voortgaan. Nog steeds wil hij er het pleit voor voeren dat de deskundigen samen met de commissie om de tafel gaan zitten en dat zo samen een consensus bereikt wordt, voor men ter synode komt.

Tenslotte wordt het commissie-voorstel om Psalm 2 in de IKB-versie vast te stellen met 8 stemmen tegen en 1 onthouding aanvaard.

De praeses wijst erop dat hij algemene opmerkingen over de werkmethode heeft toegestaan. Er is nu al in 2 rondes over gesproken. Uiteraard bezwaart allen de tijd die dit heeft gevergd. Bij de afvaardiging hebben we de zwaarte van onze taak al gezien. Zeker nu er een omvangrijker keuze is gekomen door het openstellen van de IKB. Uiteraard werken we naar een consensus toe, maar dit zal niet zonder stemming kunnen, zoals ook bij de tekst van de belijdenisgeschriften. Hij stelt voor dat een voorstel tot wijziging minstens door 5 afgevaardigden moet worden gesteund, wil het in behandeling komen. De synode stemt hiermee in. Zie verder artikel 210.

Artikel 208

09.10.84

Nota inzake selectie uit de IKB (agenda III b 1 etc)

Voorstel : commissie I

Rapporteur : H. W. Ophoff

De volgende nota wordt aan de synode voorgelegd:

Met het oog op de goede voortgang van het werk van commissie I wil de commissie naar aanleiding van gestelde vragen over een confrontatie met het oordeel van 'onaanvaardbaar' terzake van een 29-tal psalmen uit de IKB het volgende onder de aandacht van uw vergadering brengen:

- 1 Inderdaad is genoemd oordeel uitgesproken door de deputaten Psalmberijming in hun rapport aan de synode van Hattem 1972/73. Maar wanneer de synode van Hattem oordeelt, dat de deputaten overtuigend hebben aangetoond, dat integrale overname van de IKB onaanvaardbaar is, dan heeft deze synode daarmee niet alleen de slotconclusie van deputaten overgenomen, maar ook de bewijsvoering aanvaard (OVERTUIGEND). Dit is nog te meer duidelijk uit de formulering van de deputaten in hun rapport pg. 34 en 35: zij komen tot hun (door de synode overgenomen) eindoordeel over de IKB na het bijeenbrengen van het materiaal in Bijlage II en de verschillende voorbeelden, die zij in hun rapport gegeven hebben.
- 2 Op 8 juni 1984 besloot de synode te Heemse bij de behandeling van het rapport van de deputaten psalmberijming ter definitieve vaststelling van de nieuwe psalmbundel een selectief gebruik te maken van de IKB.
Als 1 e grond werd genoemd, dat een selectief gebruik maken van de IKB past binnen het beleid van voorgaande synoden, waarbij werd verwezen naar Hooegeveen 1969/ 70 en Hattem 1972/73.
Deze grond gaat uit van het feit, dat wel t. a. v. een 29-tal psalmen in de IKB het oordeel van 'onaanvaardbaar' is uitgesproken, maar niet ta.v. alle psalmen.
Bij de bespreking van deze materie op 8 juni 1984 werd de vraag gesteld, of de kerken dan niet eerst evt. opgenomen psalmen uit de IKB weer zouden moeten toetsen. Daarop is geantwoord: neen, de IKB is reeds door de zeef van de kerkelijke toetsing gegaan vóór Hattem 1972/73. Ditzelfde was ook reeds als grond 5 opgenomen bij het besluit van 14 juni 1984 inzake evt. verlenging van de toetsingstermijn: "Ook mogelijke aanvulling van de bundel met berijmingen uit de IKB behoeft geen verhindering tot definitieve vaststelling te zijn, aangezien kerken en deputaten zich in de jaren vóór 1972 uitvoerig met de IKB hebben bezig gehouden".
- 3 Op 22 juni 1984 besloot de synode te Heemse (besluit 5): "Voorde behandeling van deze materie thans geen nieuwe criteria toe te voegen aan de reeds door de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964/65 vastgestelde criteria en bij de selectie uit de IKB recht te doen

aan het door de Generale Synode van Hattem 1972/73 uitgesproken oordeel van 'onaanvaardbaar' terzake van een aantal psalmberijmingen uit de IKB".

Deze formulering geeft duidelijk aan, dat hier niet bedoeld is het generale oordeel (integrale overname is onaanvaardbaar), maar het gespecificeerde oordeel (*een aantal* psalmberijmingen uit de IKB is onaanvaardbaar verklaard, n.l. 29 om precies te zijn).

En in grond 5 bij dit besluit wordt gezegd, dat niet alleen de criteria van RotterdamDelfshaven 1964/65 nog steeds van kracht zijn en als zodanig gehanteerd moeten worden, maar ditzelfde geldt van het oordeel 'onaanvaardbaar' terzake van *een aantal* berijmingen uit de IKB (Hattem 1972/73).

Dit herhaalde "een aantal berijmingen uit de IKB" ziet duidelijk op de bekende 29 psalmen.

- 4 Aansluiten bij het beleid van voorgaande synoden betekent dan ook, dat de Generale Synode van Heemse 1984 voorgaande kerkelijke oordelen inclusief de bewijsvoering niet kan en mag elimineren.

Dat zou onrust geven in de kerken. Dan zouden de kerken terecht zeggen: nu moeten we opnieuw gaan toetsen. Die opmerkingen zijn in de pers al gemaakt, maar die zouden ook zeker 'recht van spreken' hebben, als de synode voorbij zou gaan aan wat voor de kerken reeds zeker is.

Aansluiten bij het beleid van voorgaande synoden moet wel concreet zijn. Die aansluiting is voor de kerken niet duidelijk meer, wanneer de synode van Heemse zou aanvaarden, wat reeds eerder officieel in deputatenrapport en als synodeoordeel 'onaanvaardbaar' verklaard is.

Om het maar concreet te maken met psalm 10: de deputaten psalmberijming rapporteerden aan Amersfoort-West (1967): vooral de eerste drie coupletten van de IKB zijn onaanvaardbaar. De deputaten psalmberijming rapporteerden aan Hattem (1972/73): deze berijming is met name vanwege de eerste drie coupletten onaanvaardbaar.

Op grond van die oordelen is het beleid bepaald. Op grond van die oordelen is t.a.v. de IKB verklaard: integrale overname is onaanvaardbaar.

Dan zou het toch wel grote onzekerheid in de kerken brengen, als de synode van Heemse zou zeggen: psalm 10 in de IKB is wèl aanvaardbaar.

De conclusie van de commissie is: we moeten op dit punt blijven bij wat door voorgaande synoden en ook door deze synode reeds besloten is.

In de bespreking merkt de adviseur, prof. J. Kamphuis op, dat hij het volledig eens is met de conclusie van de commissie. Maar daarmee zijn we geen stap verder gekomen, want dat waren we allemaal van plan: blijven bij wat door voorgaande synoden besloten is.

Het punt in geding is echter dat de 29 psalmen niet eens genoemd worden in de Acta van de Synode van Hattem 1972/73. En déze synode kan nooit meer uitspreken dan die van Hattem. Als Hattem niet gezegd heeft: die en die psalmen zijn onaanvaardbaar, kan Heemse dit evenmin.

Ds. J. Luiten merkt op dat we de besluiten van Hattem alleen maar in grote lijnen kunnen hanteren.

Ook dr. W.G. de Vries betoogt dat Hattem geen uitspraak heeft gedaan over de 29 psalmen. De gronden voor het besluit van Hattem staan in de Acta en daar staan de 29 psalmen niet in.

Ds. A.P. van Dijk wijst erop dat het duidelijk is dat Hattem niet 29 psalmen onaanvaardbaar heeft genoemd. Wel is door deze synode het werk van de deputaten gehonoreerd. En daarmee dienen we rekening te houden. We beperken ons eerst tothet deputaten-rapport (DR) en de Proefbundel (PB). Als daarvan alles niet geschikt is, kunnen we ook de IKB bekijken.

Ds. P. Schelling herinnert eraan dat de Synode van Heemse op 22 juni j. 1. uitspraak gedaan heeft over de 29 psalmen en is van mening dat we toen te ver zijn gegaan en de Synode van Hattem hebben laten buikspreken. Deze synode heeft immers de 29 psalmen zelf niet genoemd. Hij vraagt zich af of het erg is dat we achter ons eigen besluit van 22 juni terug gaan. Dan zouden we wat kramp kwijtraken. We kunnen toch met enige voorzichtigheid de IKB er ook bij betrekken.

De rapporteur, ds. H. W. Ophoff, zegt ten antwoord dat we door het diepste dal heen zijn, maar we staan nog wel voor een hoge berg. Hebben we op 22 juni een besluit genomen dat Hattem overvroeg? Dat zou kunnen. Maar het stond de commissie voor ogen als het oordeel van Hattem over de IKB. Zo is er ook jarenlang in de kerken over gesproken. In grond 5 van het besluit van 22 juni is bij "een aantal berijmingen" die als onaanvaardbaar werden gekarakteriseerd inderdaad gedacht aan de 29 psalmen. Waarom is de IKB indertijd onaanvaardbaar genoemd? Juist vanwege ,die 29 psalmen.

Het algemene oordeel van de Synode van Hattem rustte op het speciale oordeel van de deputaten. Maar de synode heeft ze zelf niet allemaal bekeken. De commissie wil niet teruggaan achter het oordeel van Hattem.

Als een synodelid van mening is dat de IKB erbij betrokken moet worden, rust op hem de bewijslast.

De praeses zegt blij te zijn met deze korte bespreking van de nota.

Deze brengt inderdaad niet veel nieuws, maar helpt ons wel verder. Ze stelt ons nl. voor ogen dat we niet mogen doen, alsof er vóór de Synode van Hattem niets door de kerken is gedaan. Hiermee hebben we rekening te houden. Zeker met het oordeel 'onaanvaardbaar' dat over de IKB als geheel werd uitgesproken. We kunnen nog lang spreken over de verbinding tussen het deputatenrapport en het besluit van Hattem, maar het staat vast dat de kerken aan het werk zijn geweest. Wanneer iemand dus zegt dat hij een bepaalde psalm van de IKB geschikt acht, dient hij wel goed na te gaan welke bezwaren er indertijd tegen deze berijming zijn ingebracht.

Volgens de praeses staat het zo: de IKB is al door de zeef van de kerken gegaan. Men moet dan tegenover de kerken de bewijslast op zich nemen, als iemand een psalm van de IKB uit de genoemde 29 psalmen wil kiezen. We moeten de kerken ook niet overvragen door van deze onaanvaardbaar geachte psalmen zonder meer een rijtje aanvaardbaar te verklaren. Het ging in ons besluit van 22 juni over *rechterdoen* aan Hattem. Dit moet hierin uitkomen dat wij heel zorgvuldig omgaan met wat door de deputaten en de kerken is gedaan. Het aantal 29 is geen magisch getal, maar we dienen er wel recht aan te doen. Tegelijk zijn we er niet als met ijzeren kluisters aan gebonden.

Artikel 209

09.01.85

Evaluatie werkwijze commissie Psalmberijming

In behandeling komt een nota van commissie I betreffende het 'afhaken' van drie deskundigen na interne evaluatie van de werkmethode.

De rapporteur, ds. H. W. Ophoff, geeft een nadere toelichting op de nota. Deze luidt als volgt:

Vrijdag 22 juni 1984 nam de synode het besluit het moderamen te machtigen in overleg met commissie I een 6-tal deskundigen te benoemen om bij de voorbereiding ter definitieve vaststelling van de nieuwe psalmbundel genoemde commissie en eventueel de synode met hun oordeel te dienen.

Tevens werden enkele besluiten genomen betreffende de werkwijze van deze deskundigen en commissie I, waarbij werd vastgelegd na de behandeling van elk dertigtal psalmen deze werkwijze opnieuw te bezien en eventueel bij te stellen.

Officieel heeft de synode nog maar tien psalmen vastgesteld, zodat een evaluatie van bovengenoemde werkmethode door de synode FORMEEL nog niet aan de orde is. Maar interne ontwikkelingen in de samenwerking tussen de commissie en een aantal deskundigen zijn voor de commissie voldoende reden om deze materie reeds nu aan de orde te stellen, waarbij de commissie tegelijk u graag over bovengenoemde ontwikkelingen wil informeren.

Toen begin oktober 1984 besloten werd de synode met ingang van de herfstvakantie te verdagen tot januari 1985 (afgezien van een tussentijds samenkomen voor de behandeling van een appèlzaak) heeft commissie I toestemming gevraagd en gekregen om tussentijds intern als commissie en deskundigen de werkwijze te evalueren. Op sterke aandrang van enkele deskundigen is dat ook metterdaad gebeurd toen ca 20 psalmen met de deskundigen waren doorgesproken. Ook de commissie zelf had behoefte aan een dergelijke evaluatie, omdat het tempo van de bespreking met de deskundigen sterk vertragend werkte: ongeveer 3 psalmen per vergadering.

Voor de eerste vergaderingen was dit tempo verklaarbaar en aanvaardbaar: je moet op elkaar leren inspelen, er zijn allerlei beleidszaken die aandacht vragen e.d., maar daarna moet er toch 'schot' in de zaak komen, wat helaas niet gebeurde.

Vandaar met wederzijdse instemming een aparte vergadering van de commissie met deskundigen ter bespreking van de werkwijze. Deze vergadering is gehouden op 8 november 1984.

In vorige besprekingen kwamen voortdurend diverse knelpunten zijdelings ter sprake. Deze zijn in bovengenoemde vergadering breedvoerig met elkaar doorgesproken. Meerdere deskundigen hadden in schriftelijke opmerkingen en suggesties ter voorbereiding van deze bespreking bedoelde knelpunten

ook aangegeven. Met onderling nog weer nuanceverschillen komen de bezwaren en suggesties van de brs. Bouwers, Kamphuis en Vuijk op het volgende neer:

1. het niveau van DR is onaanvaardbaar, zoals ook blijkt uit de vele wijzigingsvoorstellen van de cie;
2. de door deskundigen tegen DR ingebrachte bezwaren worden door de cie op andere wijze gebruikt dan door de deskundigen is bedoeld, ni. via wijzigingsvoorstellen aan deze bezwaren tegemoetkomen, maar de cie is tot zulke wijzigingsvoorstellen niet bevoegd;
3. cie en deskundigen moeten meer SAMENwerken en eerst gezamenlijk bepalen, welke keuze wordt gemaakt DR of PB of IKB en wel uit de berijmingen, zoals ze daar liggen; mocht de keuze op DR of PB vallen, dan kan daarna bekeken worden, of er nog kleine wijzigingen moeten worden aangebracht, en dát is dan de taak van het ambacht (gekwalificeerde deskundigen);
4. kan geen keuze worden gemaakt, dan zitten we in een impasse-situatie en zal opdracht gegeven moeten worden tot het maken van een nieuwe berijming; volgens Vuijk had de cie op goede gronden zulk een impasse-situatie kunnen constateren bij de pss. 4, 5, 9, 10 en 11;
5. de vraag is, *hoe* door cie en deskundigen een keuze moet worden gemaakt: óf door een stemming óf door aan het oordeel van de deskundigen een beslissende stem te geven;
6. het vele werk van de deskundigen levert te weinig rendement op: de cie wijkt in de meeste gevallen af van het oordeel van meerdere of zelfs van de meeste deskundigen;
7. via 'brainstormen' als cie en deskundigen tot een consensus proberen te komen; dat zal een grotere consensus in de synode tot gevolg hebben en deze consensus in de synode zal een consensus in de kerken bevorderen (Kamphuis);
8. kerkelijk beleid en tijdsfactor mogen niet mee bepalend zijn voor het niveau van de bundel: het is dan ook de vraag of (gelet op de tijdsfactor) deze synode de zaak kan afhandelen; in ieder geval is het tempo van de cie niet bij te houden voor deskundigen, die dit werk moeten doen naast een volle dagtaak;
9. kritische opstelling t. a. v, het tot nu toe gevoerde kerkelijk beleid, waarbij te weinig deskundige inbreng ingeschakeld is maakt niet enthousiast om op dit spoor mee te werken;
10. de cie moet meer openstaan voor alternatieve berijmingen, zoals aangedragen door Bouwers en Vuijk (Bouwers) en meer luisteren naar de vele kerken die gevraagd hebben de IKB naast DR te leggen en niet op een tweede plaats (Bouwers en Vuijk).

Van de kant van de cie is over bovenstaande het volgende opgemerkt:

- ad 1. de cie geeft toe, dat het niveau van DR meermalen tegenvalt en om verbetering vraagt; dat betekent méér werk dan we ons aanvankelijk hadden voorgesteld; het bewijst ook, dat de cie niet kritiekloos DR door dik en dun verdedigt;
- ad 2. over de bevoegdheid tot wijzigingsvoorstellen is door de synode breed gesproken naar aanleiding van psalm 1 en 2; deze methode is door de synode aanvaard en ook daarna bij de behandeling van de pss. 1 t/m 10 toegepast; dit kan dus tussen de cie en de deskundigen geen punt van bespreking zijn in deze evaluatievergadering; het op deze wijze verwerken van critiek van deskundigen betekent juist, dat deze critiek niet genegeerd wordt, maar wel degelijk als wezenlijke bijdrage tot versterking van onze psalmbundel wordt gehonoreerd;
- ad 3. de cie wil ook graag een goede samenwerking, maar dan wel vanuit ieders eigen plaats en verantwoordelijkheid; cie en deskundigen vormen niet gezamenlijk een soort deputaatschap met gelijke verantwoordelijkheid naar de synode toe, maar de deskundigen zijn aangetrokken om aan de cie en eventueel aan de synode hulp te verlenen; de cie kan eigen verantwoordelijkheid niet overdragen aan de deskundigen en van de cie kan niet worden gevraagd, dat zij naar de synode toe een voorstel verdedigt, waar ze zelf niet achter staat; bovendien liggen DR, PB en IKB niet zonder meer als keuze-materiaal gelijkwaardig naast elkaar: DR is een *kerkelijk* stuk, waarin bovendien nog wijzigingen mogen worden aangebracht: dit geldt niet van IKB, die pas nu - in deze afbouwfase - weer in ons blikveld komt en waarin niets gewijzigd mag worden;
- ad 4. als waar is wat br. Vuijk stelt, dan zitten we met de hele materie van de psalmberijming in een impasse-situatie; immers als we bij het eerste tiental al moeten constateren, dat er voor bijna

50% geen aanvaardbare berijming beschikbaar is, dan kunnen we de hele zaak van de psalmberijming wel terugdraaien naar 1972 en opnieuw beginnen; hier blijkt echter hoe totaal verschillend de uitgangspunten zijn, zoals dat ook metterdaad bij de bespreking van de diverse psalmen herhaaldelijk gebleken is; als zo wordt geoordeeld en om die reden regelmatig voorkeur voor IKB wordt uitgesproken, dan vraagt de cie zich af, hoe de deskundigen zich zouden hebben opgesteld als de ISK geen toestemming tot selectie zou hebben gegeven?

- ad 5. is niet afzonderlijk in bespreking geweest: zie ad 3;
- ad 6. de voorkeur van sommige deskundigen voor de IKB verbaast de cie niet: zó zijn de deskundigen ook benoemd en wel opzettelijk 6 deskundigen, om eenzijdigheid te voorkomen; bovendien: het rendement wordt niet alleen bepaald door de uiteindelijke KEUZE, maar ook door het verwerken van critiek via wijzigingsvoorstellen van de cie;
- ad 7. het 'brainstormen' blijkt een zo tijdrovende weg te zijn, dat deze methode in dit stadium niet werkbaar is, wil deze synode de zaak kunnen afhandelen, zoals besloten is; in de cie is een goede consensus het resultaat van intensief samen met de materie bezig zijn, ook bij aanvankelijk soms groot verschil van gevoelens; bij de behandeling ter synode bleek er ook meermalen een behoorlijke mate van overeenstemming te zijn;
- ad 8. de cie heeft er alle begrip voor, dat de deskundigen - voorzover dit werk naast een volle dagtaak moet geschieden- het tempo van de cie niet kunnen bijhouden en zal zich op dit punt nader beraden; maar zij vraagt omgekeerd van de deskundigen begrip voor haar tempo, nu haar is opgedragen de behandeling ter synode zo voor te bereiden, dat deze synode tot afhandeling van de materie kan komen binnen een redelijke termijn; dat betekent, dat de cie met het voorbereidend werk ongeveer tegen Pasen klaar zal moeten zijn; bovendien zijn aan de deskundigen de synodebesluiten van 8 en 22 juni 1984 toegezonden gelijk met het bericht van benoeming; de benoeming is dus aanvaard binnen het daarin reeds vastgestelde kader van kerkelijk beleid en van tijd (afhandeling door deze synode);
- ad 9. de vraag is niet, hoe wij over het kerkelijk beleid van voorgaande synoden in deze materie denken, maar hoe wij in dit stadium komen tot een zo goed mogelijke afbouw; we kunnen een bepaalde gang van zaken betreuren nu we achter een stuk geschiedenis staan, maar we kunnen daar niet mee werken; vanuit de kerken zijn er bij deze synode geen bezwaren ingediend tegen het beleid zelf, zoals dat door voorgaande synoden, o.a. Arnhem 1981, is vastgesteld;
- ad 10. de cie is van oordeel, dat het thans niet meer de tijd is om nog allerlei alternatieve berijmingen in te zamelen - dat was het werk van deputaten tot 1975; alleen in *die* gevallen, waarin geen aanvaardbare berijming voorhanden is, kan en zal de cie aan de synode machtiging vragen aan daartoe gekwalificeerde personen te verzoeken een berijming te maken; dit onaanvaardbaar betekent, dat geen berijming beschikbaar is, die voldoet aan de eisen van Rotterdam-Delfshaven; de commissie wil sterk benadrukken, dat we thans ons bevinden in de fase van AFBOUWEN en wel na een lange kerkelijke weg; het is ook niet waar dat vele kerken aan de synode gevraagd hebben de IKB als gelijkwaardig naast DR te leggen - zij verzochten de synode na te gaan of en in hoeverre er bij de definitieve vaststelling van de bundel gebruik gemaakt kan worden van de IKB.

Na een openhartige bespreking van bovenstaande punten blijkt, dat enkele deskundigen vooral moeite houden met de tijdsfactor: afhandeling door deze synode vóór de zomervakantie 1985. Deze moeite komt met name voort uit een h.i. onaanvaardbaar niveau van DR, waardoor er ruimte moet zijn voor opdrachten tot alternatieve berijmingen ingeval voor de cie de IKB onaanvaardbaar is. Maar het maken van alternatieve berijmingen zal zeer veel tijd vragen, zodat afhandeling binnen de geplande termijn niet mogelijk zal zijn. Meewerken met de cie zal binnen de voorgenomen tijdsruimte ook moeilijk, zo niet onmogelijk, zijn voor hen die dit werk naast een volle dagtaak moeten doen.

De broeders Nolles en Van Twillert hebben voor zichzelf die moeite niet, althans niet in een mate die hen verhindert op een bepaalde wijze hun medewerking te blijven geven. Prof. Ohmann heeft direkt

na zijn benoeming verzocht zich te mogen beperken tot het geven van adviezen terzake van exegetische knelpunten, omdat zijn arbeid in Kampen (voorbereiding dies-rede en overname van werkzaamheden tengevolge van het overlijden van prof. H.J. Schilder) hem verhindert bij elke psalm schriftelijk een exegetische verhandeling te geven - wel wil hij de cie met adviezen dienen in de evaluatievergadering van cie en deskundigen. Tot deze beperking heeft de cie hem verlof gegeven. Binnen dat kader acht prof. Ohmann - ook na de evaluatie van de werkmethode - verdere medewerking mogelijk met zijnerzijds de toezegging, dat hij ná 6 december meer hoopt te kunnen doen dan tot nu toe.

De broeders deskundigen verzoeken de cie zo spoedig mogelijk met een voorstel terzake van de werkmethode te komen, waarbij wordt afgesproken, dat dit voorstel dan niet opnieuw een punt van discussie wordt, maar 'of meewerken op basis van dat voorstel of in vrede van elkaar afscheid nemen'.

De volgende morgen (9 november 1984) heeft de cie vergaderd met het voltallig moderamen. Met name is gesproken over de volgende vragen:

1. moet de cie blijven werken vanuit het besluit, dat deze synode komt tot definitieve vaststelling van de psalmbundel?
2. welke termijn moet als uiterste worden gesteld voor afhandeling door de synode?
3. moet de cie blijven doorwerken aan de voorbereiding ter behandeling in de synode overeenkomstig het door de cie voorgestelde werkschema?

Het moderamen oordeelde, dat het besluit- definitieve vaststelling door deze synode moet worden gehandhaafd. Dáárover was binnen de synode duidelijk een consensus. De zaak nu weer overdragen aan een nieuw deputaatschap is niet alleen buiten de orde, maar dat zou ook een grote twistappel in de kerken leggen. De deskundigen zijn juist aangetrokken om in dit stadium van definitieve vaststelling hulp te bieden.

Wat de termijn betreft moet in ieder geval gestreefd worden naar afhandeling vóór de zomervakantie 1985, dus uiterlijk half juni 1985.

Het moderamen draagt de cie op voort te gaan met haar arbeid overeenkomstig het door de cie voorgestelde werkschema.

Na de vergadering met het moderamen heeft de cie zich beraden op de werkwijze met de deskundigen. De cie is van oordeel, dat inderdaad het deputatenrapport méér werk van cie en deskundigen vraagt dan aanvankelijk was voorzien. Zij wil daarom voor die deskundigen, die vanwege hun eigen dagtaak in 'tijdnood' komen wat meer ruimte scheppen.

Bijgaand treft u als BIJLAGE I het voorstel van de cie aan, zoals dat diezelfde avond (9 november 1984) aan de deskundigen is toegezonden.

Helaas hebben de broeders Bouwers, Kamphuis en Vuijk in dit voorstel van de cie toch geen mogelijkheid gezien hun medewerking te continueren. De cie betreurt dat ten zeerste, maar moet uiteraard hun besluit aanvaarden. Met ook alle begrip voor het feit, dat een *volledig* meedraaien voor hen naast hun dagtaak niet mogelijk is.

De cie is dankbaar voor het aanbod van prof. Kamphuis om hulp te willen blijven bieden in incidentele gevallen, waarin de cie hem om advies vraagt terzake van dogmatische knelpunten.

Moeten andere deskundigen worden aangetrokken nu drie broeders hebben 'afgehaakt'? Naar het oordeel van de cie niet. Allereerst moet bedacht worden, dat in de overgebleven deskundigen de drie disciplines nog vertegenwoordigd zijn: musicoloog, neerlandicus en theoloog. Maar vervolgens lijkt het de cie ook onmogelijk om in dit stadium nog weer nieuwe broeders in te schakelen. Dat zou alleen maar zeer vertragend werken, omdat dan opnieuw een inwerkperiode nodig zou zijn, met het risico dat nog eens weer allerlei beleidszaken besproken zouden moeten worden.

De cie is van oordeel, dat de gekozen werkmethode de enige manier is om binnen de voorgenomen tijd klaar te komen, althans dat enigermate te mogen verwachten. Daarom stelt zij voor om op deze wijze verder te werken in de hoop, dat we onder de zegen van de HERE met elkaar als Generale Synode van Heemse 1984/1985 metterdaad mogen komen tot afhandeling van de materie van ons nieuwe kerkboek en dus ook tot definitieve vaststelling van onze nieuwe psalmbundel.

Méér nog dan bij de start is de cie zich bewust, dat het resultaat van het werk van deputaten, cie en synode bij lange na niet volmaakt is. We hebben onze grenzen ervaren! Maar tegelijk is de cie er van overtuigd, dat we ook niet op dat volmaakte mogen wachten. We mogen het wel verwachten! Naar Gods beloften. Dat is nog maar één aspect van de schoonheid van de nieuwe aarde: wie zal daar niet naar hunkeren?

Maar in dat verwachten, zullen we vandaag verder moeten werken, beheerst door het jagen naar het volmaakte en tegelijk dankbaar voor wat ontvangen en bereikt mocht worden.

Brief van commissie I van 9 november 1984 aan de 'deskundigen' (Bijlage 1)

Geachte broeders 'deskundigen',

Overeenkomstig de afspraak met u (aan het eind van onze gemeenschappelijke vergadering gistermiddag en -avond ter evaluatie van de werkmethode) heeft de cie zich beraden en een voorstel ontworpen terzake van de werkwijze voor de toekomst.

Vooraf willen wij als cie de volgende opmerkingen maken:

1. We hebben geconstateerd, dat er een algemene consensus is ta.v. de evaluatievergaderingen betreffende de werkrapporten van de cie: het tempo van 2 à 3 psalmen per middag is een uitzichtloze zaak en maakt het onmogelijk, dat de synode van Heemse nog tot afronding van deze materie zou kunnen komen.
2. We hebben als commissie ook begrip voor moeiten bij meerderen van u, zoals met name: naast een volle dagtaak is het onmogelijk het tempo van de cie bij te houden; het rendement is te gering gelet op de kracht en tijd die geïnvesteerd wordt; de methode geeft te weinig garantie voor voldoende resultaat; 'brainstormen' aan het begin zou het meest wenselijk zijn; zich moeten bewegen binnen een tot nu toe gevoerd kerkelijk beleid met innerlijk duidelijk reserves t.a.v. dat beleid; verschil in visie met betrekking tot het 'taalniveau' van een psalmberijming en de stem van het eigen 'taalgeweten' op dit punt.
U zult na de bespreking van gisteren niet verwachten, dat de cie over de mogelijkheid beschikt om deze moeiten weg te nemen binnen het kader van de haar opgedragen taak.
Wat dit betreft hebben we goede hoop, dat u ook iets van de problemen van de cie begrepen hebt.
3. In bovengenoemde vergadering is ook gesproken over het besluit van de synode van Heemse om te komen tot vaststelling van de psalmbundel door deze synode en over de vraag binnen welke tijd dat zal moeten gebeuren. Als cie hebben we vanmorgen daarover een bespreking gehad met het moderamen. In die bespreking is gebleken dat ook het moderamen van oordeel is, dat moet worden vastgehouden aan het besluit dat deze synode de definitieve bundel zal vaststellen. Naar het oordeel van het moderamen moet dit geschieden vóór de zomervakantie 1985, dus beslist vóór halfjuni. O.m. met het oog op de ontvangende kerk te Heemse, de 'verdeelde' aandacht van de afgevaardigden (zij ontvangen steeds weer rapporten, waarmee ze zich bezig moeten houden naast hun weer aangevangen taak in eigen gemeente of bedrijf e.d.) en het ambtelijk werk in de gemeenten, dat na de zomervakantie weer in een nieuw werkseizoen gaat beginnen (catechisaties e.d.). Ook de predikanten in cie I kunnen niet nog langer dan ruim een jaar worden vrijgesteld van hun ambtelijk werk.

Op grond van bovenstaande heeft de cie de volgende werkwijze ontworpen- waarbij zij is uitgegaan van de geplande tijd en wil proberen zichzelf en anderen aan dit tijdschema te houden. Dit tijdschema wordt u bijgaand toegezonden.

Voor wat u betreft verloopt het schema als volgt:

1. inleveren van commentaar door deskundigen;
2. toezending van cie-voorstel aan deskundigen;

3. inleveren van commentaar door deskundigen op deze cie-voorstellen;
4. vergadering met deskundigen over cie-voorstellen.

Bij elk van deze punten een korte toelichting:

ad 1: We zullen als cie erg graag van u allen uw commentaar ontvangen, zoals dat bij de eerste tientallen psalmen het geval was. Maar we begrijpen ook, dat dit voor u een zeer tijdrovende bezigheid is. Daarom zijn we al blij als u voor een deel deze bijdrage wilt geven, bv. op bepaalde psalmen, waar u op knelpunten de aandacht zou willen vestigen. Elke bijdrage, hoe beknopt en beperkt ook in omvang en aantal is dus hartelijk welkom. En u hoeft zich beslist niet schuldig te voelen, als u vanwege tijdsgebrek niet 'alles' kunt doen.

ad 2: De wijze van werken is u op dit punt bekend. De cie zal proberen er voor te zorgen, dat u zo tijdig mogelijk deze rapporten ontvangt.

ad 3: Dit onderdeel is ingevoegd om twee redenen:

- a. wie niet 'alles' kan doen vanwege tijdgebrek, die kan zich als deskundige met name concentreren op de tekst van het cie-voorstel;
- b. een schriftelijke reactie geeft ruimte voor een sneller tempo in de mondelinge besprekingen.

ad 4: De mondelinge besprekingen zullen inderdaad meer'vaart' moeten krijgen. Daarom zal per psalm een spreektijd per spreker worden vastgesteld. In deze besprekingen zullen ook metterdaad de geagendeerde psalmen besproken moeten worden. Mocht dit niet lukken, dan zal toch dit geagendeerde aantal als 'afgehandeld' worden beschouwd, zodat de cie het schema van toezending aan de synode-leden kan handhaven.

Het sub 3 ingevoerde element heeft ook nog als winst, dat iemand die verhinderd is aan de vergadering deel te nemen, toch zijn oordeel over het cie-voorstel heeft kunnen geven.

We zijn ons bewust, dat er op bovengenoemde wijze nog minder ruimte is om te 'brainstormen' dan voorheen, maar de ervaring heeft ons geleerd, dat dit'brainstormen' ons tijdschema volkomen in de war stuurt.

Voor álle onderdelen gelden dus de door de cie vastgestelde data en aantallen als regel. Onverwachte omstandigheden voorbehouden hopen we volgens dit schema te kunnen werken.

We hopen als cie van harte, dat u een mogelijkheid ziet om eenbijdrage te blijven geven, ieder naar eigen ruimte en mogelijkheden in werksituatie. Wilt u daarbij nogmaals bedenken dat uw werk RENDEMENT heeft, ook als de slotconclusie van de cie niet overeenstemt met uw keuze. Want de cie heeft in voorgaande rapporten veel van door u ingebrachte critiek verwerkt. Hoe dan de keuze van cie en/of synode ook mag vallen: uw bijdrage heeft in ieder geval meegewerkt aan versterking van onze definitieve psalmbundel!

Daarom: heel graag uw medewerking terwille van de zaak.

In verband met de planning van het werk wil de cie graag uw reactie ontvangen uiterlijk a. s. dinsdag op het adres te Bedum of a.s. woensdag op het adres van de synode te Heemse. Wilt u ook melden, welke bijdrage u denkt te kunnen geven (zie sub 1, 3 en 4)?

Namens commissie 1

met hartelijke broedergroeten,
uw

H. W. Ophoff

Brief van prof. J. Kamphuis, d. d. .31 december 1984, aan de Generale Synode van Heemse

(Bijlage 2)

Hooggeachte heren en broeders,

Nu Uw januarivergaderingen in het zicht komen, wil ik niet langer wachten Uw vergadering mee te delen, dat ik niet langer mogelijkheid heb gezien mee te werken als 'deskundige' (dogmaticus) met commissie I. Ik had hoop gehad dat de synode zelf de tot nu toe gevolgde werkwijze zou evalueren (zoals ook besloten was). Maar nu dit is gebeurd via een vergadering van de commissie, waarin de deskundigen ieder hun oordeel konden geven over de tot nu toe gevolgde methode, waarna de commissie ons berichtte in hoofdzaak in dezelfde lijn te zullen voortwerken, moest ik 'afhaken', zonder daarover Uw vergadering te kunnen berichten.

Overigens ontving ik één dezer dagen ook de Nota die commissie I Uw vergadering heeft doen toekomen "betreffende het 'afhaken' van drie deskundigen na interne evaluatie van de werkmethode". In grote lijnen is de daarin gegeven stand van zaken wel correct. Toch zijn er enkele punten die van mijn kant nog aandacht vragen.

- 1) M.i. verliest Uw commissie uit het oog, wanneer zij in ad 2 opmerkt dat Uw vergadering zelfde commissie heeft gemandateerd om (ook zeer ingrijpende) wijzigingsvoorstellen in DR (berijming voorgesteld door deputaten Arnhem) te doen dat deze methode van werken voor de deskundigen een zeer grote verzwaring heeft meegebracht. Hun opdracht luidde: een geargumenteerde keuze te doen uit DR, PB (Proefbundel) en IKB. Naindienting en verwerking daarvan door de commissie, zou over het concept-commissie-voorstel een evaluatievergadering worden gehouden. Dat is voor de deskundigen in de praktijk gaan betekenen, dat tijdens de evaluatie-vergadering nog weer een oordeel over een andere, dikwijls sterk gerenoveerde en soms geheel nieuwe berijming moest worden gegeven.
- 2) Het is nimmer de bedoeling van ondergetekende geweest "eigen plaats en verantwoordelijkheid", waarover commissie I in ad 3 spreekt, te betwisten. Ook wanneer (zie onder 7) ondergetekende sterk heeft gepleit voor het werken aan een consensus, allereerst in samenwerking tussen commissie en deskundigen, is zijnerzijds nadrukkelijk op de eigen verantwoordelijkheid van de commissie gewezen (een zaak die de commissie niet releveert). Maar een andere kwestie is dat de gevolgde methode voor veruit de meeste deskundigen betekende, dat er meestentijds geen wezenlijk *overleg* tot stand kwam. Op enkele punten is dat wel gebeurd en dan met verrassend resultaat. Maar hoe goed de intentie ook was, de commissie kwam in de meeste gevallen en voor wat in ieder geval ondergetekende betreft niet verder dan aanhoren en eventueel een enkele opmerking ter verdediging van een bepaalde keuze, een bepaald rijmwerk. Maar voor *overleg* moest voortdurend en meestal zonder werkelijk resultaat, worden gevochten. M.i. kan men het feitelijke ontwijken van het samen wegen van argumenten niet afdoen met een beroep op de eigen commissoriale verantwoordelijkheid.
- 3) Daarbij blijft mijn grote bezwaar dat de synode, daarin voorgegaan door commissoriale suggesties, een veel te ruim mandaat aan commissie I heeft gegeven. Het zal zich naar mijn innige overtuiging - die ik zonder enige vreugde uitspreek en hier ook nadrukkelijk vastleg wreken dat ook Heemse (hoewel de commissie zelve erkende dat "het niveau van DR meermalen tegenvalt") van de fouten die in het verleden zijn gemaakt, niet werkelijk heeft geleerd. De 'berijming' wordt tot een commissoriale aangelegenheid, waarbij het voor dit werk *gekwalificeerd zijn* niet in aanmerking is gekomen, zonder dat de vraag is beantwoord, of hierdoor niet de beslissende voorwaarde is geschapen dat de psalmberijming, die aan de kerken zal worden aangeboden, het stempel van 'maakwerk' zal dragen. Daarvoor zal men nooit een verontschuldiging kunnen vinden in externe factoren als de planning van het generaal-synodale werk of iets van die aard.
- 4) Ook mij verdriet het dat deputaten van Arnhem (ondanks een grote inspanning hunnerzijds) geen berijming hebben kunnen overleggen, die de toets van de kritiek kan doorstaan. Tot die smartelijke ontdekking ben ik eerst *definitief* gekomen, toen ik deze zomer in opdracht van Uw synode enige maanden heb besteed aan de 'theologische' beproeving van (een deel van) DR. Uiteraard heeft een zodanige ontdekking ook invloed op het advies dat moet worden uitgebracht (zo immers was mijn opdracht) na een vergelijkend onderzoek tussen DR, PB en IKB. Hoe meer moeite DR geeft, hoe sterker de vraag zal klemmen, of IKB een aanvaardbaar

alternatief biedt. Daarom raakt wat de commissie onder ad 4 opmerkt mij ook niet in het minst en gaat - en dat is erger - voor een deel aan de werkelijkheid voorbij.

- 5) Ik vrees dat Uw synode op de door de commissie en Uw vergadering ingeslagen weg zal doorgaan. Ik heb mij ook na de verzending van mijn brief dd. 13 nov. 1984 aan de commissie (zie bijlage) beraden wat mij als adviseur van Uw vergadering te doen staat. Graag zou ik, ondanks al mijn bezwaren, in plenair verband blijven meewerken aan deze arbeid van de synode. Ik vrees echter dat het voor mij niet wel mogelijk is zoveel tijd uit te trekken voor een zaak die naar mijn oordeel op een verkeerd spoor staat. Uw vergadering moge mij voor verontschuldigd houden, wanneer ik van de mogelijkheid mijn advies in de vrije discussie uit te brengen, wellicht minder gebruik zal maken dan in andere zaken die op Uw agendum staan. Uit de aard der zaak blijf ik steeds voor Uw vergadering beschikbaar als Uw vergadering enig advies mijnerzijds vraagt, waarvan de beantwoording binnen mijn competentie valt.

Met gevoelens van hoge achting en broederlijke groet,

Geheel Uw,

J.

Kamphuis

Bijlage: brief aan commissie I van 13 november 1984.

Brief van prof. J. Kamphuis, d. d. 13 november 1984, aan commissie I

(Bijlage 3)

Zeer geachte broeders,

Gistermiddag ontving ik de brief van uw voorzitter, waarin hij de methode ontvouwt, die door uw commissie zal worden gevolgd bij uw verdere werkzaamheden aan de vaststelling van de psalmberijming (tot een volgende evaluatie?).

Het is mij duidelijk dat u de door mij schriftelijk voorgestelde en mondeling verder toegelichte werkmethode afwijst.

Ik respecteer daarin uw commissoriale verantwoordelijkheid. Wel noteer ik nadrukkelijk dat in onze gemeenschappelijke arbeid tot nu toe ons allen is gebleken, waar de eerste oorzaak is gelegen van de vele moeiten, waarmee u wordt geconfronteerd, nl. in de kwaliteit (veelszins een ontbreken van werkelijke kwaliteit en niveau) van de berijming, die aangeboden is door deputatenpsalmberijming (DR).

Het is mijn overtuiging dat, waar hier de eerste oorzaak van de moeite is gelegen, de door u nu gekozen werkwijze geen *wezenlijke* verbetering zal betekenen: een hogere snelheid betekent in de regel geen soelaas bij een defect in de motor.

Er leven meer bezwaren bij mij. Enkele daarvan formuleerde ik reeds in de door mij gemaakte Vooropmerkingen gemaakt bij de eerste door mij uitgebrachte adviezen. Die bezwaren zijn niet weggenomen door de door u nagestreefde hogere snelheid.

Toch zou ik graag mijn diensten verder aan uw commissie willen verlenen, zoals ik ook uw voorzitter telefonisch heb gemeld. Maar nadere bezinning op mijn mogelijkheden heeft mij uiteindelijk tot de conclusie gebracht dat een meer dan volle dagtaak in Kampen met daarbij de arbeid voor de generale synode mij verhindert in uw plan te treden.

Wel hoop ik, in het kader van het generaal-synodaal overleg u weer te treffen, als uw voorstellen de vergadering zullen hebben bereikt. Ik hoop dan op een goede samenwerking, hoewel er bij mij zeer veel zorg leeft over het uiteindelijke resultaat.

Met hoogachting en broedergroet,

Geheel uw

J. Kamphuis.

Afschrift van deze brief c.a.
aan de generale synode.

De nota van commissie I met de drie Bijlagen komt in bespreking

De adviseur, prof. J. Kamphuis, gaat nog kort op de zaak in.

Oud. H.A. Klapwijk vraagt zich af, waarom de synodeleden niet tijdig op de hoogte zijn gesteld van het 'afhaken' van de deskundigen.

Volgens hem houdt de commissie op dogmatische wijze vast aan de stelling dat kerkelijk handelen inhoudt dat men begint met DR. Als zij van oordeel is dat deze er niet mee door kan gaat men zelf berijmen. Zo doet straks elk synodelid. Hij betoogt: als DR zo duidelijk onder de maat is, waarom kijkt men dan niet naar de IKB. Praat dan niet, maar kiès.

Ds. B. Kamphuis haakt aan bij een opmerking van de rapporteur dat er een duidelijk verschil in taxatie bestaat tussen commissie en deskundigen. Hij vraagt zich af, waarom deskundigen zijn aangetrokken, als de commissie toch niet naar hen luistert. Mag de commissie zelf met berijmingen komen? Met deze vraag wordt de probleemstelling wel versmald: wat mag, hoeft nog niet! De DR is één grootbewijs ervan dat men niet zelf moet gaan berijmen. En nu doet de commissie het toch. Is zij van mening dat zij dit beter kan dan deputaten?

Spreker acht het resultaat onder de maat en vreest dat dit vreselijk veel nodeloze tijd zal gaan kosten. Ds. S. S. C nossen vraagt zich af of werkelijk het 'ambacht' erbij moet. Waar gaat het nl. om? De berijming moet Schriftgetrouw zijn en verder eenvoudig en duidelijk. Als IKB en DR niet voldoen dan hebben wij de taak te berijmen, al zal dit niet volmaakt worden. Hij is er niet van overtuigd dat het 'ambachtelijk' moet gebeuren. In de IKB zijn de dingen soms prachtig gezegd. Hier en daar is zij ook wel tekstgetrouw, maar dat is slechts soms het geval. Spreker heeft er 120 psalmen op nagekeken, maar de IKB is meestal daar het mooist, waar men de vrijheid kiest. Geen wonder, want het zijn dichters die haar tot stand hebben gebracht. Bij de behandeling van de gezangen is ook al gebleken dat het ambacht niet zo gelukkig was.

Dr. W.G. de Vries betoogt dat de PB één voordeel boven de DR heeft: men heeft berijmingen van anderen gekozen. Gezien de resultaten kunnen we DR beter afschrijven en terugkeren naar PB. We moeten niet zelf gaan berijmen. Ook kunnen we niet met de deskundigen het erop aan laten komen nog eens drie jaar de kerken te laten wachten. We hebben in het spoor van voorgaande synoden aan de kerken beloofd dat déze synode tot definitieve vaststelling zal komen.

Ook ds. P. Schelling vraagt zich af, waarom afgevaardigden niet eerder zijn ingelicht over het afhaken van de drie deskundigen.

Verder stelt hij de vraag, wat onder Schriftuurlijk valt te verstaan.

Op de synode van Kampen hadden we niet het idee dat het zo zou gaan als het zich in de loop van de jaren ontwikkeld heeft. Maar we kunnen niet meer terug. Ook mogen we deputaten niet verwijten dat ze met het materiaal uit de kerken aan het werk zijn gegaan. Hoeveel is hun eigen werk? Dat zal de commissie wel weten. Spreker heeft drie opmerkingen over het werk van de commissie. 1. Hij mist terughoudendheid in het zelf berijmen, 2. hij mist objectiviteit in de beoordeling van het materiaal, 3. hij zou de argumentatie van de deskundigen iets uitvoeriger willen zien weergegeven.

De adviseur, ds. H.D. van Herksen, onderstreept wat ds. Cnossen heeft gezegd. Er is verschil van taxatie van DI?, maar ook van PB. Volgens spreker moeten we niet de ambachtelijke weg op. We kunnen nu al goed uit de PB zingen. Dat kunnen we nog verbeteren en waarom zou dat niet mogen? Waarom doen we het wel bij de DL en waarom mag het hier niet?

Na een korte schorsing van de vergadering voor commissie-beraad antwoordt de praeses allereerst op de vraag, waarom de afgevaardigden niet eerder zijn ingelicht. Tijdens het beraad van commissie en

moderamen was van één deskundige nog geen antwoord binnen gekomen. Hij doet nu voorlezing van de brieven van br. L.L. Bouwers en br. B. Vuijk.

Vervolgens gaat de rapporteur in op de vragen en opmerkingen. Hij verzekert dat de commissie niet met DR getrouwd is. Maar de Synode van Arnhem 1981 heeft tegen deputaten gezegd, nadat zij tien berijmingen hadden voorgelegd: in dat spoor verder. Spreker wijst erop dat oud. Klapwijk ook meegeholpen heeft met berijmen en prijst zich gelukkig dat er nog 30 synodeleden om de commissie heen staan, die kunnen helpen. Hij herhaalt met grote nadruk: de dingen liggen niet zwart-wit. Het blijft een wikken en wegen.

Er leeft bij de commissie geen enkel verwijt tegenover de deskundigen. Het werd door hen zelf ook vaak gemêleerd voorgesteld. Dat zij bleven vechten voor eigen keus was hun goed recht, maar het werkte wel vertragend. Prof. Ohmann blijft meedoen, evenals br. Nolles. Ook br. Van Twillert heeft om het belang van de zaak niet willen afhaken.

Spreker betoogt dat de synode de roeping heeft, de bundel zo goed mogelijk te maken. En de commissie meent de synode te dienen met wijzigingsvoorstellen. Ook moet de vergadering niet denken, dat we er uit zijn, als we teruggaan naar PB. Want de PB heeft zwakke plekken en daar heeft het DR verbeteringen in gebracht. Deputaten hebben maar liefst 2200 vel commentaar op de PB ontvangen. We hebben er zelf om gevraagd! Welnu, deputaten hebben deze opmerkingen verwerkt om aan de bezwaren tegemoet te komen. Zo is er veel verwerkt van wat door br. Huizinga en de kerk van Hoogeveen is ingezonden.

Wat de commissie voorstelt betekent niet een sterkere wijziging van PB dan DR doet. Bij de laatste was het zo'n 60%, het kan ook 50% worden.

Nogmaals legt de rapporteur er de nadruk op dat het spoor waarop we gaan door de kerken zelf is uitgezet. Als wij niet kunnen beoordelen of een bepaalde berijming goed is, dan kunnen we beter naar huis terugkeren.

Wat de Schriftuurlijkheid betreft: de regels van Rotterdam-Delfshaven worden gehandhaafd. De deskundigen betwistten het recht van wijzigingen, maar wel kwam br. Bouwers met eigen berijmingen en dat werkte vertragend.

In de tweede ronde wijst prof. J. Kamphuis erop dat de opdracht aan de deskundigen was: een geargumenteerde keus uit drie berijmingen.

Maar voortdurend kregen ze te maken met een vierde: van de commissie zelf, waarmee ze geconfronteerd werden op de evaluatievergadering. Daar werd dan een integrale beoordeling van deze vierde berijming gevraagd. Dat was het frictie-punt en dat punt zal op de synode door gaan werken. Spreker wijst erop dat de rapporteur in zijn antwoord duidelijk heeft gezegd: we zijn een rijm-commissie en de synode-commissie rijmt mee. Hij betoogt dat het vaststellen van een berijming heel iets anders is dan zelf berijmen. De moeilijkheid is dat men over rijmwerk denkt alsof het maakwerk kan zijn. Hij acht dit onvoorstelbaar, vooral nu het de psalmen betreft, liederen van het Verbond. Dan had de synode wel dagen mogen vergaderen over de vraag: wie zetten we in deze commissie?

De tegenstelling ambachtelijk-kerkelijk wijst spreker af. Het gaat om de volgende generaties. Op deze vergadering valt een zeer belangrijke beslissing of het al dan niet zo verder moet gaan. Natuurlijk is enige bijstelling mogelijk, zoals de vervanging van 'redelijkheid' door 'billijkheid' enz. Maar op het spoor van deze commissie wordt de synode een rijmsynode. Immers, ieder synodelid heeft dezelfde rechten. Oud. A. van Esch wijst erop dat onder de reacties uit de kerken er ook waren die op rijm waren gezet. De commissie moet uitgaan van DR. Dat bepaalt de hele werkwijze, ook de last ervan. Over rijmen wordt hier vrij negatief gesproken, maar er zitten ook positieve kanten aan. Spreker is content met de wijze van rapporteren door de commissie. Hij wenst een berijming die zo is dat als het kerkvolk deze gaat zingen, het weet: Kijk, daar heb je het Woord van de Here. Is dat niet prachtig? Spreker vraagt zich af wat hij in deze ronden voor nieuws heeft gehoord en antwoordt: niets!

Ds. J. Luiten betoogt dat we niet anders dan in het algemeen hierover kunnen spreken. Het gaat om de concrete psalmen, waarover we een oordeel moeten geven. Als er een niet aanvaardbaar is, komt dat vanzelf boven water.

Volgens spreker heeft het niet goed gedraaid tussen deskundigen en commissie. De deskundigen grepen het voortouw en kwamen bij de commissie. Deze had haar eigen oordeel en als dit afweek van dat van de deskundigen kwam dit bij hen over als kritiek op hen. Kan de zaak niet omgedraaid worden? Als de commissie nu eens het voortouw neemt en dan, van het advies van deskundigen voorzien, bij de synode komt. Dan krijgt de synode een meer zelfstandige positie, en rijden commissie en deskundigen elkaar niet meer in de wielen.

Ds. S. S. Cnossen merkt op dat inderdaad bij de commissie niet altijd objectiviteit te vinden is. Maar niet wij worden door de commissie meegenomen. Ik zelf, zo betoogt hij, begin me voor te bereiden. Dat fixeer ik voor mezelf en leg het naast de commissievoorstellen. Als ds. B. Kamphuis zegt dat hem de schrik om het hart slaat, dan deelt de spreker deze schrik niet. Hij acht het vastgestelde een heel redelijk resultaat want 't is een beriimine. Als hii ziet wat grote dichters eraan doen, dan komt er ook heel wat geknutsel aan te pas

Ds. C. van den Berg ziet de belangrijkste foutbij de synode zelf liggen. De opdracht aan de deskundigen èn aan de commissie vertoont discrepantie. De eersten kregen de taak: een geargumenteerde keuze maken tussen DR, PB en IKB. De opdracht aan de commissie is veel ruimer. Maar men moet wel op elkaar afstemmen. Zo wordt een botsing begrijpelijk. Hij stemt het prof. Kamphuis toe: wat moeten de deskundigen met een vierde berijming (van de commissie)? De commissie is gaan voortwerken in de lijn van de deputaten. Daarmee is het verschil tussen deputaten en commissie teveel uit het oog verloren. De eersten waren toch als deskundigen gekozen, maar de positie van de commissie is heel anders. Zij moet zich veel meer beperken en hoogstens bijstellen.

Ds. P.H.R van Houwelingen zegt grote moeite te hebben met wat tot nu toe vastgesteld werd. Er is veel over het vertrek van drie deskundigen gesproken met een gevoel van spijt, maart is jammer dat ze voor hun inbreng te weinig ruimte kregen. Nu wordt alles toegespitst op tijd en productiviteit.

Wat de deskundigen in alle vrijheid aandroegen werd ingepast in de lijn van de commissie. En dat betrof vaak wat de meerderheid van de deskundigen adviseerde. Men hbeft toch niet in het spoor van DR te gaan? De synode heeft immers een eigen verantwoordelijkheid. Spreker wijst erop dat onder het kerkvolk ook veel mensen zijn die zelf gekwalificeerd zijn en wijst als voorbeeld op de kritiek, in het tijdschrift *Radix* uitgebracht. Hij is bang dat de hele berijming een blok aan ons been wordt.

Oud. G. Visser vraagt zich af als commissie èn deskundigen meer willen samenwerken, zoals beide stellen, waarom lukt dit dan niet? Hij is van mening dat men te weinig van een compromis wil weten en dat de commissie teveel op haar strepen staat. We raken nooit uitgepraat over de vraag wat het'beste' is. Als de commissie zegt dat DR een kerkelijk stuk is geldt dit ook van de IKB, die door de synode op haar agenda is geplaatst. Zodra men gaat kiezen gaat het toch om twee gelijkwaardige stukken. Welke moeite had de commissie toch. toen de deskundigen zeiden: eerst een keuze maken en dan doorspreken?

Ds. B. Kamphuis wijst erop dat evaluatie betekent: Men stelt zich de vraag, is het tot nu toe goed gegaan? Maar we gaan maar op de oude voet door. Op deze wijze kunnen we de evaluatie wel vergeten. Hij vraagt aandacht voor wat door ds. Luiten en ds. Van den Berg is gezegd. Het deputatenrapport ligt op tafel om beoordeeld te worden. Dat betekent: het kan ook afgewezen worden. De commissie maakt van haar formele recht een verkeerd gebruik. We zouden ons beperken in rijmvoorstellen en dat moet blijken bii elke concrete psalm.

Ds. G. Gunnink vraagt zich af of de vergadering voldoende gepeild heeft wat er aan de hand is met DR. Komt er alleen gebrekkigheid in voor? De verdienste is dat DR recht wil doen aan de tekst. Maar is tekst-analyse voldoende?

Het moet tot poëtische verwerking van de tekst komen. Dat is bij DR niet zo. Wat dit punt betreft doet de IKB recht aan het karakter van een psalm. Ook in haar zijn veel gebreken, maar het wezen van de psalm wordt erin gehonoreerd. Spreker constateert houterigheid in DR tegenover hier en daar wildgroei in de IKB. Het gaat om het verschil tussen proza en poëzie. DR is wel tekst getrouw, maar is het wel Schrift getrouw nu het om psalmen gaat?

Ds. P. Schelling knoopt aan bij de opmerking van de rapporteur dat door br. Bouwers eigen berijmingen zijn aangedragen. Waarom worden die niet bekeken, terwijl wel buiten DR om teruggegrepen wordt op berijmingen van ds. Hoekstra? Aan het adres van ds. Van Houwelingen zegt spreker dat onze mensen een berijming ook moeten kunnen begrijpen en dan gaat het niet om abonnees op *Radix*. We moeten het niet zoeken in esthetische hoogstandjes. Dan zeg ik, aldus spreker. Toe zing mee, ook met het eenvoudig lied.

De rapporteur beantwoordt daarop de sprekers in de tweede ronde.

Hij houdt vol dat er geen frictie hoefde te zijn tussen commissie en deskundigen. Als voorbeeld noemt hij Psalm 11, waarbij de deskundigen met de commissie meewerkten voor het verkrijgen van een betere tekst. Toen ging het goed. Spreker ontkent gezegd te hebben een rijmcommissie te zijn; wel kunnen we bijstellen. Volgens hem overtrekt prof. Kamphuis de zaak.

De kwestie is: wat is ons vertrek-punt? Br. Nolles heeft gezegd: er is verschil tussen berijmen en dichten. Bouwers is dichter en ik ben berijmer, aldus Nolles. Er bestaat verschil in taxatie. De een zegt: het is pas poëtisch, als het een gedicht is, de ander: ik vraag een goede, zingbare berijming. Dichterlijke hoogstandjes vervelen gauw.

Spreker ziet de adviezen van de deskundigen als hulp aan de commissie. Zo wil hij het verwijt pareren dat men hun advies gebruikt om DR op te vijzelen. Hij bestrijdt dat de opdracht aan de deskundigen anders is dan aan de commissie. In de eerste fase wordt hun oordeel over de drie berijmingen gevraagd. Dan komt de fase van de evaluatie samen met de commissie. Dit staat wel niet in de benoemingsbrief, maar dit moet uit de praktijk blijken. Men zegt: het is een taalgebeuren en daar kijkt de een anders tegen aan dan de ander.

Hij is het ermee eens dat de commissie zich beperkingen moet opleggen, maar dit wordt in de praktijk verschillend geïnterpreteerd. Als commissie weigert men nog eens een nieuwe berijming te bekijken. Dat ligt bij de berijming-Hoekstra anders, omdat deze al door de kerken bekeken is.

Daarop krijgt ds. J. Luiten gelegenheid een door hem ingediend voorstel te verdedigen, dat aldus luidt: "De taak van de deskundigen zal zijn de synode van advies te dienen met betrekking tot het voorstel van de commissie". Hij wil graag alle deskundigen behouden en acht dit op deze manier mogelijk.

Dan komt het voorstel van de commissie om op de door haar voorgestane wijze verder te gaan in stemming. Dit wordt aangenomen met 11 stemmen tegen, waarmee het voorstel-Luiten verworpen is.

De praeses zegt ter afsluiting van de bespreking dat het aannemen van dit voorstel betekent dat de vergadering berust in het afhaken van de drie deskundigen. Hij vervolgt: dit spijt ons allen zeer. Eerst hebben we ons best gedaan hen in te schakelen, maar het is helaas niet gelukt, tot een gezamenlijke werkwijze te komen.

Hij dankt de broeders die deze brieven geschreven hebben voor hun werk. Het is gelukkig geen scheiding met rancune. Ook zegt de praeses prof. Kamphuis hartelijk dank dat hij bereid blijft als adviseur de vergadering te dienen. Hij zegt begrip te hebben voor de redenen die hem tot zijn besluit gebracht hebben en is daarom temeer dankbaar voor zijn aanbod. Ook wil hij over de beperkingen die we ons hebben op te leggen nog wat zeggen bij de concrete psalmen.

Artikel 210

Vaststelling psalmen¹

20.09.84

In de vergadering van **19.09.84** wordt Psalm 1 vastgesteld in een door de commissie gewijzigde versie van DR met 14 stemmen tegen, waarmee een voorstel van ds. J. Kruidhof, deze psalm te aanvaarden in de versie IKB wordt verworpen. Ook een amendement van ds. P.H.R van Houwelingen om "Welzalig" te vervangen door "Gelukkig" wordt verworpen met 27 stemmen tegen.

Tegenover het commissie-voorstel inzake Psalm 2 wordt een conceptberijming ingediend door ds. S. S. Cnossen. Hij neemt deze op **25.09.84** terug, waarbij ds. P. Schelling een ineenvoeging van berijmingen uit de PB en DR ter tafel legt. Het commissievoorstel om Psalm 2 te aanvaarden in de IKB-berijming wordt aanvaard met 8 stemmen tegen en 1 onthouding. Zie ook artikel 207.

Psalm 3 wordt aanvaard in een gewijzigde versie van DR met 1 stem tegen.

25.09.84

Het voorstel van de commissie *Psalm 4* vast te stellen in een door haar gewijzigde versie van DR wordt verworpen met 21 stemmen tegen. Een voorstel van ds. B. Kamphuis deze psalm te aanvaarden in de PB-versie wordt aangenomen met 4 stemmen tegen en 6 onthoudingen.

02.10.84

Het commissie-voorstel *Psalm 5* vast te stellen in de berijming ds. J.J. de Vries wordt aangenomen met 1 onthouding. Met de auteur zal nog nader gesproken worden over het gebruik van U dan wel Gij.

¹ Het ligt in de bedoeling summier de vaststelling van de psalmen in de volgorde van de nummering weer te geven. Dus te beginnen met Psalm 1, 2 enz. De data waarop dit is gebeurd worden telkens aangegeven.

De commissie stelt voor *psalm 6* te aanvaarden in de door haar gewijzigde DR-versie. Dit voorstel wordt aangenomen met 17 stemmen voor, 15 tegen en 3 onthoudingen. Een voorstel van oud. A. van Esch Psalm 6 over te nemen uit de IKB is daarmee verworpen. Daar de vastgestelde berijming-Hoekstra hier en daar afhankelijk is van de IKB-berijming zal deze zaak nog met de ISK worden doorgesproken.

Het voorstel van de commissie de IKB-berijming van *Psalm 7* te aanvaarden wordt met 1 onthouding aangenomen.

Hetzelfde geldt van de vaststelling van *Psalm 8*.

03.10.84

Psalm 9 wordt in een door de commissie gewijzigde DR-versie met algemene stemmen en 1 onthouding aanvaard, nadat een amendement van ds. B. Kamphuis is aangenomen om in couplet 13 r. 4 te handhaven "aan volkeren die God vergeten".

Bij de bespreking van het commissie-voorstel inzake Psalm 10 ontstaat een uitvoerige discussie. Deze wordt voortgezet op **05.10.84**.

Een tegenvoorstel van oud. A. den Broeder deze psalm vast te stellen in de IKB-versie wordt door hem teruggenomen, waarna het voorstel van de commissie *Psalm 10* vast te stellen in een gewijzigde versie-Hoekstra met 3 stemmen tegen wordt aangenomen. De praeses merkt op dat met het vaststellen van de eerste 10 Psalmen een mijlpaaltje is bereikt dat ons zal verheugen.

Naar aanleiding van de discussie komt op 9 oktober 1984 een nota van commissie V in bespreking inzake selectie uit de IKB. Zie artikel 208.

09.01.85

Psalm 11 wordt aanvaard in de DR-versie, na wijziging door de commissie, met algemene stemmen, nadat een amendement van oud. H.A. Klapwijk met 29 stemmen en van ds. P. Schelling met 27 stemmen is verworpen.

Psalm 12 wordt op voorstel van de commissie met algemene stemmen aanvaard in de IKB-versie.

De commissie heeft een aantal wijzigingen aangebracht in de DR berijming van *Psalm 13*. Deze versie wordt aanvaard met 14 stemmen tegen. Daarmee is een tegenvoorstel van ds. J. Luiten om deze psalm in de IKB-versie aan te nemen verworpen.

Inzake *Psalm 14* stelt de commissie voor de definitieve vaststelling aan te houden tot de bespreking van Psalm 53. Op **09.04.85** wordt deze psalm vastgesteld in een door de commissie voorgestelde gewijzigde versie van DR, met algemene stemmen.

Psalm 15 wordt vastgesteld in de door de commissie voorgestelde (veranderde) versie Hoekstra met 3 stemmen tegen en 3 onthoudingen. Een amendement van ds. P. Schelling om couplet 2 in de oorspronkelijke berijming-Hoekstra vast te stellen, wordt verworpen met 18 stemmen tegen.

Wat *Psalm 16* betreft stelt de commissie een combinatie voor van PB en DR, waarbij in de laatste kleinere wijzigingen worden voorgesteld. Dit wordt aangenomen met algemene stemmen.

Psalm 17 wordt met een aantal wijzigingen vastgesteld in de PB-versie. Op een onderdeel wordt een amendement van ds. P.H.R. van Houwelingen aangenomen, terwijl het voorstel van ds. B. Kamphuis om geheel naar de PB terug te keren wordt verworpen. Het commissie-voorstel wordt aanvaard met 3 stemmen tegen.

Psalm 18 wordt op voorstel van de commissie met algemene stemmen aanvaard in de IKB-versie.

Nadat een amendement van ds. J. Luiten om telkens een vrouwelijke vorm voor de aanduiding van de zoon te kiezen met 31 stemmen is verworpen, aanvaardt de synode het voorstel van de commissie *Psalms 19* vast te stellen in de DR-versie met enkele wijzigingen. Er zijn 2 stemmen tegen. Enkele amendementen neemt de commissie over.

Psalms 20 wordt met algemene stemmen aanvaard in de DR-versie met enkele wijzigingen.

17.01.85

Commissie I deelt mee niet meer van plan te zijn onder de klem van de vergadering op korte termijn een ingrijpend amendement over te nemen. Liever laat de commissie in dat geval de keuze aan de vergadering en behoudt voor haar eigen leden de vrijheid voor, eventueel voor een amendement te stemmen. Wel wordt alle ingekomen materiaal verwerkt, maar het blijkt ondoenlijk op alles in te gaan. De commissie zal proberen meer mee te nemen.

De commissie heeft een aantal wijzigingen aangebracht in de DR-berijming van *Psalms 21*. Nadat een amendement van ds. B. Kamphuis is overgenomen wordt met algemene stemmen het commissie-voorstel aanvaard.

Psalms 22 komt pas later in behandeling. **Op 09.04.85** wordt deze psalm met 2 stemmen tegen vastgesteld in de door de commissie voorgestelde berijming-Hoekstra (ingrijpend door K. Nolles bewerkt). Een amendement van ds. S.S. Cnossen om couplet 15, r. 7 aldus te lezen: "die nog geboren worden, 't werk vertellen" wordt met 12 stemmen tegen aangenomen.

De commissie heeft van *Psalms 23* een eigen versie ter tafel gebracht. Een amendement van ds. P. Schelling om in couplet 1 r. 3 in plaats van "grazig-groene" te lezen "frisse groene" wordt met 14 stemmen tegen aanvaard. Nadat nog enkele wijzigingen zijn aangebracht wordt het voorstel van de commissie aanvaard met 1 stem tegen.

De commissie stelt voor *Psalms 24* vast te stellen in een door haar gewijzigde versie van DR. Een amendement van ds. O.J. Douma om couplet 3, r. 4-6 vast te stellen naar de PB wordt met 17 stemmen tegen aangenomen. Daarop aanvaardt de vergadering het commissie-voorstel met 9 stemmen tegen.

Daar de DR berijming van *Psalms 25* de commissie niet heeft kunnen overtuigen, komt zij met een eigen versie die volgens haar dichter bij de onberijmde tekst komt. Gezien de bespreking stelt zij tenslotte voor terug te keren naar de PB met het verzoek haar te machtigen de ergste archaïsmen eruit te halen. Met algemene stemmen wordt hiertoe besloten. **Op 18.01.85** wordt de "bijgeschaafde" PB-versie met 1 stem tegen aangenomen.

18.01.85

In de discussie over de tekst van *Psalms 26* worden amendementen van ds. P. Schelling en ds. C. van den Berg aangenomen en een van ds. B. Kamphuis verworpen. Daarop wordt met algemene stemmen de sterk door de commissie bewerkte DR-versie van *Psalms 26* aangenomen, met 1 onthouding.

Bij de bespreking van *Psalms 27* dient ds. B. Kamphuis een praealabel voorstel in, om te zien naar een andere berijming. Dit wordt met 30 stemmen tegen verworpen. Nadat een drietal amendementen is verworpen, wordt het commissie-voorstel aanvaard met 3 stemmen tegen en 1 onthouding. Daarmee is deze psalm vastgesteld in een door de commissie gewijzigde versie van DR.

Inzake *Psalms 28* komt de commissie met het voorstel deze vast te stellen in de IKBberijming. Met name ds. S. S. Cnossen ontwikkelt hiertegen grote bezwaren, vooral vanwege het "verborgen in uw heiligheid" in het slot van couplet 1.

09.04.85

Van de hand van ds. S. S. Cnossen is een andere versie van *Psalm 28* ter tafel. Daar het commissievoorstel, de berijming van deze psalm in de IKB-versie vast te stellen met 4 stemmen tegen wordt aangenomen, is het voorstel-Cnossen verworpen.

Psalm 29 wordt met algemene stemmen vastgesteld in de door de commissie gewijzigde DR-versie. Een amendement-Klapwijk om in couplet 4 enkele wijzigingen aan te brengen wordt met 32 stemmen tegen verworpen. Hetzelfde geldt van een amendement-Schelling inzake couplet 5: 27 stemmen tegen.

Psalm 30 wordt overeenkomstig het voorstel van commissie I aanvaard in de door haar gewijzigde DR-versie, met 1 onthouding en 11 stemmen tegen. Daarmee is een tegenvoorstel van ds. B. Kamphuis om deze psalm vast te stellen in de versie van de IKB verworpen.

Psalm 31 wordt vastgesteld in de door de commissie gewijzigde DR-berijming. Daarmee is een tegenvoorstel van ds. P.H.R. van Houwelingen om de IKB-berijming te kiezen verworpen. De stemverhouding is: 5 tegen het commissievoorstel en 31 voor.

10.04.85

Nadat de commissie nog een aantal wijzigingen heeft aangebracht in de door haar voorgestelde versie van *Psalm 32* (gewijzigd DR) wordt deze psalm vastgesteld met algemene stemmen en 1 onthouding. Een amendement van ds. J. Luiten inzake couplet 2 r. 7 en 8 wordt verworpen met 28 stemmen tegen.

11.04.85

Ten aanzien van *Psalm 33* komt commissie I met een alternatieve berijming voor couplet 4. Dit ontmoet bij velen bezwaar. Daarom wordt de vaststelling van deze Psalm door de commissie aangehouden. Zij komt vervolgens met een nieuw voorstel voor couplet 4.

Nadat amendementen van ds. C. van den Berg, oud. H.A. Klapwijk en ds. J. Luiten verworpen zijn, wordt het commissievoorstel om *Psalm 33* in de door haar gewijzigde DR-versie te aanvaarden met 7 stemmen tegen aangenomen. Daarmee is een tegenvoorstel van ds. B. Kamphuis om *Psalm 33* in de IKB-versie vast te stellen, verworpen.

Nadat de commissie enige wijzigingsvoorstellen uit de vergadering heeft overgenomen wordt *Psalm 34* met algemene stemmen en 1 onthouding aanvaard in de door de commissie geamendeerde DR-versie. Een amendement van ds. O.J. Douma om couplet 8 vast te stellen in de PB-versie werd eerder met 17 stemmen tegen en 1 onthouding aanvaard.

Inzake *Psalm 35* wordt een amendement van ds. B. Kamphuis om in couplet 6, r. 3, 4 terug te keren naar de DR-versie met 15 stemmen tegen en 1 onthouding aanvaard. Daarna wordt het commissievoorstel aanvaard met algemene stemmen, waarmee deze Psalm is vastgesteld in een gewijzigde DR-versie.

De commissie stelt voor *Psalm 36* vast te stellen in een gewijzigde DR-versie. Een amendement van ds. B. Kamphuis om in couplet 2 r. 7-12 terug te keren tot de PB-versie wordt met 25 stemmen tegen verworpen.

Daarop wordt het commissievoorstel aangenomen met 6 stemmen tegen. Hiermee blijkt het voorstel van oud. Klapwijk, voor deze psalm de IKB-versie te kiezen, verworpen te zijn.

De vaststelling van *Psalm 37* wordt door de commissie aangehouden.

23.05.85

De commissie stelt voor, *Psalm 37* te aanvaarden in de berijming van wijlen ds. J.J. de Vries. Nadat een aantal wijzigingen op verzoek van afgevaardigden is aangebracht, wordt deze berijming met algemene stemmen aangenomen.

De bespreking van het commissievoorstel, *Psalm 38* vast te stellen in een door haar gewijzigde versie van DR, loopt uit op twee amendementen van ds. P. Schelling waarvan dat inzake couplet 5, r. 1 (terug naar DR: "Heer, mijn hart ligt voor U open") wordt aangenomen met 12 stemmen tegen en 1 onthouding, terwijl het andere inzake couplet 11 r. 1 verworpen wordt. Een tegenvoorstel van oud. H.A. Klapwijk, deze *Psalm* te aanvaarden in de IKB-versie, wordt verworpen doordat het commissievoorstel met 5 stemmen tegen aanvaard wordt.

Inzake *Psalm 39* stelt de commissie voor, deze na wijziging vast te stellen in de DR-versie. Nadat een viertal amendementen van oud. H.A. Klapwijk verworpen is, wordt deze *Psalm* met 1 stem tegen vastgesteld conform het commissievoorstel.

Psalm 40 wordt overeenkomstig het voorstel van de commissie met algemene stemmen aanvaard in de IKB-versie.

Het voorstel van de commissie, *Psalm 41* te aanvaarden in de IKB-versie ontmoet bezwaren, met name bij ds. S.S. Cnossen. Deze dient een tegenvoorstel in, waarin wordt uitgesproken dat de berijming van deze psalm, zoals door commissie I voorgesteld, niet voldoet aan de hoge eisen die aan een goede psalmberijming moeten worden gesteld. Zij voldoet volgens hem met name niet aan wat de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964/65 blijkens Acta art. 477b heeft gestipuleerd met betrekking tot die eisen onder de punten b en c. Hij stelt voor dat de synode de commissie opdraagt, met gebruikmaking van het voorhanden berijmingsmateriaal, te komen met een ander voorstel dat met genoemde eisen beter in overeenstemming is.

Dit voorstel wordt verworpen doordat het commissievoorstel inzake *Psalm 41* met 11 stemmen tegen wordt aangenomen.

Over *Psalm 42* zal de commissie nog met een voorstel komen, nadat zij aanvankelijk heeft voorgesteld deze psalm in de IKB-berijming te aanvaarden. De schriftelijk ingebrachte kritiek heeft de commissie doen besluiten dit voorstel terug te nemen.

21.05.85

De commissie is, gezien de schriftelijke reacties van afgevaardigden, teruggekomen op haar voorstel *Psalm 42* vast te stellen in de IKB-versie. Ze brengt nu een gewijzigde DR-versie ter tafel, waarover een groot aantal afgevaardigden in twee ronden het woord voert. De commissie neemt enkele suggesties tot wijziging over. Een amendement van oud. H.A. Klapwijk om in couplet 1, r. 1 te lezen: 'Heer, een hert in dorre streken' wordt met 16 stemmen tegen en 1 onthouding aangenomen. Ds. B. Kamphuis dient een tegenvoorstel in om *Psalm 42* te aanvaarden in de berijming uit de IKB. Dit wordt verworpen doordat het commissievoorstel met 12 stemmen tegen en 1 onthouding wordt aangenomen.

Nadat aanvankelijk de vaststelling van de berijming van *Psalm 43* is aangehouden, wordt het voorstel van commissie I deze psalm te aanvaarden in de IKB-versie door de vergadering met algemene stemmen aangenomen.

Inzake *Psalm 44* wordt een amendement van ds. P. Schelling met 13 stemmen tegen aangenomen om in couplet 1, r. 5, 6 te lezen: "Geen eigen zwaard, geen eigen kracht". Diens amendement inzake r. 7 van hetzelfde couplet wordt met 28 stemmen tegen verworpen. Daarna wordt het commissievoorstel aangenomen met 8 stemmen tegen en is deze psalm vastgesteld in een bijgewerkte versie van DR. Daarmee is een tegenvoorstel van de predikanten B. Kamphuis en P.H.R. van Houwelingen om voor deze psalm de IKB-berijming te kiezen, verworpen.

12.04.85

De commissie stelt voor *Psalms 45* vast te stellen in de door haar gewijzigde versie van DR. Nadat zij enkele amendementen van oud. H.A. Klapwijk en ds. P. Schelling heeft overgenomen, wordt nog een amendement Schelling met 15 stemmen tegen en 1 onthouding aangenomen om in couplet 3, r. 5 te lezen: "door de ivoren deuren". Daarop wordt het commissievoorstel aanvaard met algemene stemmen.

16.04.85

Over de door de commissie voorgestelde tekst van *Psalms 46* ontstaat een uitvoerige discussie. Met name over het gebruik van het woord 'Immanuël' in de coupletten 2 en 4. Betoogd wordt dat deze naam op de menswording van Gods Zoon slaat en niet als naam van of uitroep over God in het OT mag worden gebruikt. 3 amendementen worden verworpen. Na beraad blijft de commissie bij haar voorstel, al heeft zij wel de naam 'Jakobs God' weer ingevoerd. Het commissievoorstel deze psalm vast te stellen in de door haar gewijzigde DR-versie wordt met 11 stemmen tegen en 1 onthouding aanvaard. De naam 'immanuël' zal met kleine letter beginnen en van een uitroepeteken worden voorzien.

De commissie stelt voor *Psalms 47* in een gewijzigde tekst van DR te aanvaarden. Een amendement van ds. O.J. Douma om in couplet 1, r. 5 en 6 terug te gaan naar DR: 'Jubelt voor de HEER, buigt u voor Hem neer!', wordt aanvaard met 9 stemmen tegen. Eveneens een amendement van ds. P.H.R. van Houwelingen om in couplet 4, r. 7a terug te gaan naar het oorspronkelijke commissievoorstel: 'zie, zij zijn geacht', met 11 stemmen tegen. Daarop wordt het commissievoorstel aanvaard met algemene stemmen.

De commissie stelt voor de berijming van *Psalms 48* grotendeels naar de PB-versie te herstellen. Met 10 stemmen tegen wordt dit voorstel aanvaard, zodat het tegenvoorstel van ds. B. Kamphuis en ds. P.H.R. van Houwelingen om de IKB-berijming te kiezen verworpen is.

Nadat bij de bespreking van *Psalms 49* de deputaat, ds. R. Houwen, reacties uit de kerken heeft doorgegeven, wordt deze psalm aanvaard in de door de commissie bijgewerkte versie van DR met 11 stemmen tegen en 1 onthouding. Een amendement van oud. H.A. Klapwijk wordt verworpen en door aanneming van het commissievoorstel eveneens het tegenvoorstel van ds. J. Luiten, deze psalm in de PB-versie te aanvaarden.

Psalms 50 wordt op voorstel van de commissie met algemene stemmen aanvaard in de IKB-versie.

16.04.85

Bij de bespreking van *Psalms 51* wordt door ds. S.S. Cnossen een tegenvoorstel ingediend, van gelijke strekking als bij *Psalms 41*. Dit wordt verworpen doordat de vergadering het voorstel van de commissie aanvaardt, deze psalm in de IKB-berijming over te nemen, met 2 stemmen tegen.

Over *Psalms 52* is in eerste instantie geen voorstel van de commissie ter tafel.

21.05.85

Inzake de berijming van *Psalms 52* (eveneens van *Psalms 96*) stelt de rapporteur, ds. H. W. Ophoff, als beleidszaak aan de orde, of de commissie, nu ze geen enkele geschikte berijming heeft gevonden, met een eigen berijming mag komen. Het gaat hierbij namelijk om Psalmen, die wegens het besluit van Arnhem 1981 niet uit het Psalter 80 genomen mogen worden. Nu de commissie eerst naar bestaande berijmingen heeft gekeken en niets heeft kunnen vinden, stelt de praeses voor het beleid in dezen goed te keuren. De vergadering gaat hiermee akkoord.

De berijming, waaraan br. K. Nolles een groot aandeel heeft gehad, wordt met 11 stemmen tegen aanvaard. Daarmee is een tegenvoorstel van ds. B. Kamphuis de DR-versie met wijzigingen te aanvaarden verworpen.

09.04.85

Psalm 53 komt tegelijk met *Psalm 14* in bespreking. Nadat een amendement van ds. B. Kamphuis inzake couplet 2, r. 2 en 3 is verworpen, en eveneens een amendement van ds. P.H.R. van Houwelingen inzake couplet 1, r. 1, wordt het commissievoorstel met algemene stemmen aanvaard, deze psalm vast te stellen in een gewijzigde versieMuns.

16.04.85

Bij de bespreking van *Psalm 54* dient ds. P. Schelling een amendement inzake couplet 2, r. 5, 6, 7 en 8 in dat met 24 stemmen tegen verworpen wordt. Het commissievoorstel, deze psalm vast te stellen in een door haar gewijzigde versie van PB wordt met algemene stemmen aanvaard.

De commissie stelt voor *Psalm 55* vast te stellen in de DR-versie, waarin door haar wijzigingen zijn aangebracht. Twee amendementen worden verworpen. Een van ds. G. Gunnink inzake couplet 1, r. 6, met 32 stemmen tegen, en een van ds. J. Luiten inzake couplet 10, r. 1 en 2, met 18 stemmen tegen. Nadat op verzoek van de vergadering een nieuw couplet door de commissie is toegevoegd, wordt haar voorstel met algemene stemmen aanvaard.

17.04.85

Nadat op 16.04 een begin is gemaakt met de bespreking van *Psalm 56* en op 17.04 op verzoek van de commissie de behandeling is uitgesteld, wordt deze psalm in de door de commissie voorgestelde versie, namelijk een gewijzigde PB-berijming, met algemene stemmen vastgesteld. Het voorstel van ds. P.H.R. van Houwelingen om, met enkele wijzigingen, terug te keren naar PB is door de commissie overgenomen.

Amendementen van de predikanten C. van den Berg, B. Kamphuis en M.H. Sliggers worden door de commissie overgenomen. Een amendement van ds. G. Gunnink om in couplet 3, r. 6 te lezen: 'Het woord des HEREN wordt door ons geprezen', wordt met 16 stemmen tegen aanvaard, evenals diens amendement, in couplet 4, r. 5 - 8 terug te keren naar het oorspronkelijke commissievoorstel.

Op voorstel van de commissie wordt *Psalm 57* met algemene stemmen aanvaard in de IKB-versie.

Bij de bespreking van *Psalm 58* wordt een amendement van ds. J. Luiten om in couplet 3, r. 2 'leeuwenbroed' te lezen met 8 stemmen tegen aanvaard. Een amendement van ds. S.S. Crossen met een nieuwe versie van couplet 5 wordt met 8 stemmen tegen aanvaard, nadat een amendement van ds. C. van den Berg inzake couplet 5, r. 1 en 4, met 21 stemmen tegen verworpen is. Nadat de commissie nog een amendement van ds. T.J. Keegstra heeft overgenomen, wordt deze psalm met 1 stem tegen vastgesteld in een gewijzigde DR-versie.

Psalm 59 wordt op voorstel van de commissie met algemene stemmen aanvaard in de IKB-versie.

16.04.85

De commissie stelt voor *Psalm 60* vast te stellen in een gewijzigde DR-versie. Een amendement van ds. P.H.R. van Houwelingen inzake couplet 5, r. 6 wordt verworpen, eveneens een van ds. P. Schelling inzake couplet 2. Van ds. B. Kamphuis wordt het amendement om in couplet 4, r. 5 en 6 te lezen: 'Wie leidt me' in Edoms sterke stad? U, Heer, die ons verstoten had!' met 15 stemmen tegen aanvaard. Daarop wordt het commissievoorstel met algemene stemmen aangenomen.

17.04.85

Psalm 61 wordt met algemene stemmen aangenomen in de door de commissie gewijzigde DR-versie. Een amendement van ds. B. Kamphuis om voor couplet 6 terug te gaan naar de ongewijzigde DR-versie wordt met 8 stemmen tegen en 1 onthouding aangenomen.

Nadat amendementen van ds. G. Gunnink inzake couplet 1, r. 1 - 3 en van ds. J. Luiten inzake couplet 1, r. 2, 3 en 4 en couplet 6, r. 1 en 2 verworpen zijn, wordt het commissievoorstel Psalm 62 te aanvaarden in de door haar gewijzigde DR-versie met algemene stemmen aanvaard.

18.04.85

Na twee ronden komt de commissie met een door haar bijgestelde PB-versie van *Psalm 63*. Dit op voorstel van ds. S. S. Cnossen. Een amendement van oud. H.A. Klapwijk (op couplet 1, r. 8 en 3, r. 7) wordt verworpen. Een amendement van ds. J. Kruidhof om in couplet 3, r. 5 te lezen: 'U wilt mij met Uw vleugels dekken, geen mens kan uit Uw hand mij trekken', wordt met 14 stemmen tegen aangenomen. Ook een amendement van ds. G. Gunnink om in couplet 2, r. 6 en 7 te lezen: 'waartoe uw goedheid mij bewoog, mijn handen hef ik naar omhoog (PB)' wordt aanvaard met 17 stemmen tegen. Daarna wordt het commissievoorstel aangenomen met 12 stemmen tegen. Hiermee is een tegenvoorstel van ds. B. Kamphuis, de IKB-versie te aanvaarden verworpen.

17.04.85

Zonder bespreking wordt het voorstel van de commissie *Psalm 64* te aanvaarden in de IKB-berijming met algemene stemmen aanvaard.

Amendementen van ds. G. Gunnink op *Psalm 65* om 'U' in 'Gij' te veranderen en couplet 1, r. 7 te veranderen worden verworpen. Van ds. P. Schelling wordt het amendement aanvaard om in couplet 2, r. 6, 7 en 8 te lezen: 'om in uw heilig hof / te wonen om uw heil te horen, te zingen tot uw lof, met 13 stemmen tegen. Daarna wordt overeenkomstig het voorstel van de commissie *Psalm 65* aanvaard in een gewijzigde versie van DR met algemene stemmen.

18.04.85

De commissie stelt voor *Psalm 66* te aanvaarden in de IKB-versie. Dit wordt aanvaard met 8 stemmen tegen en 1 onthouding. Daarmee is een tegenvoorstel van ds. S.S. Cnossen van dezelfde strekking als bij *Psalm 41* verworpen.

Psalm 67 wordt overeenkomstig het voorstel van de commissie vastgesteld in een door haar ontworpen versie, gebaseerd op DR. Een amendement van ds. P.H.R. van Houwelingen wordt met 23 stemmen tegen verworpen. Het commissievoorstel wordt aanvaard met algemene stemmen.

De commissie stelt voor *Psalm 68* vast te stellen in een door haar gewijzigde versie van DR. Dit voorstel wordt met 1 stem tegen aangenomen, nadat 7 amendementen verworpen zijn. Een amendement van dr. W.G. de Vries om in couplet 10, r. 1 - 3 te lezen: 'Zij zien, o God, Uw stoet vol vreugd. Men zingt, en meisjes slaan verheugd / voor U de tamboerijnen', wordt met 4 stemmen tegen aanvaard.

Nadat de commissie de berijming-Muns van *Psalm 69* nader heeft gezien en hiervan een gecorrigeerde versie heeft voorgesteld, wordt deze vastgesteld met algemene stemmen. Een amendement van ds. P. Schelling inzake couplet 8, r. 4 en 5 is eerder met 26 stemmen tegen en 1 onthouding verworpen. Met 17 stemmen tegen wordt in couplet 5, r. 8, 'noch ook' veranderd in 'en niet'. Van ds. S. S. Cnossen wordt met 17 stemmen tegen het amendement aanvaard, couplet 5, r. 8 aldus te lezen: 'en niet de afgrond boven mij zich sluiten'.

Het voorstel van de commissie *Psalm 70* te aanvaarden in de versie van IKB wordt met algemene stemmen aanvaard.

Psalm 71 wordt met algemene stemmen aanvaard in de door de commissie gewijzigde DR-versie. Een amendement van ds. B. Kamphuis voor couplet 11, r. 6 en 7 terug te keren naar PB wordt met 25 stemmen tegen verworpen.

Nadat amendementen van ds. G. Gunnink (inzake couplet 1, r. 1 - 4) en van oud. J. v. d. Kolk (inzake couplet 5, r. 5 en 8, r. 2) met 29 stemmen tegen verworpen zijn, wordt *Psalm 72* overeenkomstig het commissievoorstel met 1 stem tegen en 1 onthouding vastgesteld in een gewijzigde versie van PB en DR.

23.04.85

De commissie stelt voor *Psalm 73* vast te stellen in een door haar gewijzigde DRversie. Er zijn 7 amendementen ingediend. Hiervan worden 3 door de commissie overgenomen, 3 door de vergadering verworpen en 1 aangenomen, namelijk dat van ds. P. Schelling om couplet 10, r. 7 en 8 te herstellen conform het oorspronkelijke commissievoorstel, met 12 stemmen tegen. Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aangenomen.

Een aanvankelijk voorstel van de commissie voor de berijming van *Psalm 74* wordt door haar teruggenomen.

26.04.85

Nadat commissie I de kritiek die door synodeleden is ingebracht tegen haar voorstel, voor *Psalm 74* de IKB-versie te kiezen, heeft gewogen is zij op dit voorstel teruggeslagen. Zij komt nu met een door haar gewijzigde DR/PB-versie.

Aan de discussie wordt deelgenomen door 9 afgevaardigden. De discussie spitst zich toe op het gebruik van het woord 'oervloed' in couplet 7, r. 4 van de IKB. Sommige afgevaardigden blijken hiertegen overwegende bezwaren te hebben wegens evolutionistische associaties. Anderen betogen dat gezien de context een dergelijk bezwaar niet hoeft te gelden. Ds. G. Gunnink dient een tegenvoorstel in, de IKB-versie te aanvaarden. Het commissievoorstel wordt aanvaard met 9 stemmen tegen, waarmee het tegenvoorstel is verworpen.

De commissie stelt voor *Psalm 75* vast te stellen in een door haar gewijzigde DRversie. Nadat zij enkele amendementen heeft overgenomen en nadat de vergadering twee andere verworpen heeft, wordt deze berijming met algemene stemmen vastgesteld.

19.04.85

Ook *Psalm 76* wordt in een gewijzigde DR-versie met algemene stemmen vastgesteld. Drie amendementen worden verworpen.

23.04.85

De commissie komt met het voorstel *Psalm 77* te aanvaarden in de versie van IKB. Ds. S.S. Cnossen ontwikkelt hiertegen grote bezwaren, daarin bijgevallend door br. D. Dreschler. Het volgende tegenvoorstel wordt door ds. Cnossen ingediend: 'De synode constateert dat de IKB-berijming van *Psalm 77* niet voldoet aan de regels van Rotterdam/Delfshaven 1964/65, met name punt b. Zij verzoekt de commissie te komen met een ander voorstel, uitgaande van voorhanden berijmingsmateriaal'. Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 9 stemmen tegen en 1 onthouding. Daarmee is het tegenvoorstel-Cnossen verworpen.

De commissie stelt voor *Psalm 78* te aanvaarden in de door haar gewijzigde DR-versie. Hierover ontstaat een brede bespreking. Ds. P.H.R. van Houwelingen dient een tegenvoorstel in, waarin geconstateerd wordt dat alle pogingen om tot verbetering van PB te komen geen bevredigend resultaat opleveren en commissie I verzocht wordt de berijming van deze psalm zodanig terug te brengen naar PB dat het karakter van de oorspronkelijke berijming-Muns behouden blijft. Een amendement van oud. H.A. Klapwijk inzake couplet 12, r. 3 wordt met 29 stemmen tegen en 1 onthouding verworpen. Met 13 stemmen tegen en 1 onthouding wordt een amendement van ds. G. Gunnink aangenomen om in couplet 13 terug te keren naar het oorspronkelijke commissievoorstel met een enkele wijziging (r. 1 'Egyptenaren', r. 3 'hun'). Het commissievoorstel wordt aanvaard met 5 stemmen tegen en 1 onthouding, waardoor het tegenvoorstel is verworpen. Ds. Van Houwelingen vraagt aantekening dat hij tegen heeft gestemd.

24.04.85

Bij de behandeling van *Psalm 79* wordt een amendement van ds. B. Kamphuis om in couplet 2, r. 1 en 2, terug te gaan naar PB met 15 stemmen tegen aanvaard. Eveneens een amendement van oud. H.A. Klapwijk om in couplet 3, r. 8 te lezen: 'Wanneer de heiden', met algemene stemmen. Daarop wordt deze psalm overeenkomstig het voorstel van de commissie met algemene stemmen aanvaard in een gewijzigde DR versie.

23.04.85

De commissie stelt voor *Psalm 80* vast te stellen in een gewijzigde DR-versie. Een amendement van ds. S. S. Cnossen om in couplet 5, r. 6 te lezen: 'rijk en wijd', wordt met algemene stemmen aanvaard. Een amendement van ds. P. Schelling inzake couplet 3, r. 1 en 2 wordt met 19 stemmen tegen verworpen. Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

25.04.85

Inzake *Psalm 81* komt de commissie met het voorstel deze vast te stellen in een gewijzigde DR-versie. Later komt zij met aanvullende wijzigingen, waaraan ds. P. Schelling, mede na contact met br. Van Twillert, zijn bijdrage heeft gegeven. Nadat de commissie enkele amendementen heeft overgenomen (o.m. 'uwe mond' in plaats van 'wijd uw mond') wordt deze psalm met algemene stemmen en 1 onthouding vastgesteld.

Inzake de berijming van *Psalm 82* heeft commissie I het indienen van een voorstel aangehouden.

23.05.85

Van *Psalm 82* heeft commissie I aan de vergadering de berijming van wijlen ds. J.J. de Vries voorgelegd. Deze wordt met algemene stemmen aanvaard.

24.04.85

De commissie stelt voor *Psalm 83* vast te stellen in een gewijzigde DR-versie. Een amendement van oud. H.A. Klapwijk om couplet 1, r. 4 aldus te lezen: 'Zie hoe uw haters zich verheffen' wordt met 4 stemmen tegen aanvaard. Eveneens een amendement van ds. P.H.R. van Houwelingen om in couplet 3, r. 2 te lezen: 'Hagarskinderen', met 3 stemmen tegen. Een amendement van ds. B. Kamphuis ten aanzien van couplet 2, r. 3 wordt met 19 stemmen tegen verworpen. Daarna wordt het commissievoorstel met algemene stemmen aanvaard.

19.04.85

Bij de bespreking van *Psalm 84* worden 6 amendementen en een tegenvoorstel ingediend. Hiervan neemt de commissie 2 over, 1 wordt ingetrokken en 3 worden verworpen: amendementen van ds. J. Luiten over couplet 6, r. 4 - 6, van ds. P. H. R. van Houwelingen over couplet 2, r. 3 en over couplet 4, r. 1. Het tegenvoorstel van ds. P. Schelling om voor deze psalm de IKB-berijming te kiezen wordt ingetrokken. De synode aanvaardt het commissievoorstel met algemene stemmen, deze psalm in een gewijzigde DR-versie vast te stellen.

24.04.85

Inzake *Psalm 85* stelt de commissie voor de IKB-berijming te aanvaarden. Dit voorstel wordt met 1 stem tegen aanvaard. Ds. J. Kruidhof verzoekt aantekening dat hij tegen heeft gestemd.

Het voorstel van de commissie *Psalm 86* te aanvaarden in de IKB-versie wordt met 2 stemmen tegen aanvaard.

Nadat de commissie 3 amendementen inzake *Psalm 87* heeft overgenomen, wordt deze psalm met algemene stemmen aanvaard in een veelal naar PB teruggebrachte DR versie.

Het voorstel van commissie I om *Psalm 88* in de IKB-versie op te nemen wordt met 1 stem tegen en 1 onthouding aangenomen.

De commissie stelt voor *Psalm 89* te aanvaarden in de IKB-berijming. De synode besluit hiertoe met algemene stemmen.

Bij de bespreking van *Psalm 90* stelt ds. S.S. Cnossen voor, de commissie te verzoeken, een andere berijming voor te bereiden dan de door haar voorgelegde IKB-versie. Het commissievoorstel wordt met 2 stemmen tegen en 2 onthoudingen aangenomen, waarmee het voorstel-Cnossen verworpen is.

25.04.85

Bij de bespreking van het commissievoorstel over *Psalm 91* wordt een groot aantal amendementen ingediend, te weten 13. Dit ontlokt de rapporteur, ds. H. Folkers, de opmerking dat het op deze wijze wel wat chaotisch dreigt te worden. Nadat de commissie op verzoek van ds. B. Kamphuis twee nieuw-berijmde PB-coupletten, te weten 7 en 8, heeft overgelegd, wordt de bespreking voortgezet. De commissie neemt enkele amendementen over, 8 worden ingetrokken, waarop het commissievoorstel wordt aanvaard met 1 stem tegen en 1 onthouding. Daarmee is deze psalm vastgesteld in een gewijzigde DR-versie.

Over *Psalm 92* moet nog een voorstel van de commissie komen.

23.05.85

De commissie stelt voor, *Psalm 92* te aanvaarden in een berijming van de hand van wijlen ds. J.J. de Vries. De vergadering gaat met algemene stemmen hiermee akkoord.

Commissie I stelt voor *Psalm 93* te aanvaarden in een gewijzigde DR-versie. Een amendement van ds. P. Schelling over couplet 1, r. 3 wordt met 18 stemmen tegen verworpen. Daarna wordt het commissievoorstel met algemene stemmen aanvaard.

Het commissievoorstel, *Psalm 94* in de IKB-versie te aanvaarden wordt met algemene stemmen aangenomen.

De commissie stelt voor *Psalm 95* vast te stellen in de door haar gewijzigde DR-versie. Twee amendementen van ds. P. Schelling over couplet 1, r. 4 en 6, en over couplet 5, r. 6 worden verworpen met respectievelijk 30 en 28 stemmen tegen. Eveneens een amendement van ds. O.J. Douma over couplet 5, r. 4 - 6 met 29 stemmen tegen. Het commissievoorstel wordt met 1 stem tegen aanvaard.

21.05.85

Commissie I stelt voor *Psalm 96* in de door haar overgelegde en door br. K. Nolles bijgewerkte berijming te aanvaarden. Dit voorstel wordt aanvaard met 9 stemmen tegen en 2 onthoudingen. Daarmee is een voorstel van ds. O.J. Douma, de DR-versie met wijzigingen te aanvaarden verworpen evenals een voorstel van ds. B. Kamphuis, voor de IKBberijming te kiezen.

Bij de behandeling van het commissievoorstel over *Psalm 97* wordt een amendement van oud. H.A. Klapwijk over couplet 5, r. 2 met 32 stemmen tegen verworpen. Daarop wordt het commissievoorstel, deze psalm te aanvaarden in de door haar gecorrigeerde versie van DR met algemene stemmen aanvaard.

Bij de bespreking van *Psalm 98* dient ds. S. S. Cnossen een amendement in over couplet 4, r. 7 en 8. Dit wordt met 20 stemmen tegen verworpen. Met algemene stemmen wordt daarop het commissievoorstel aanvaard, deze psalm in de door haar gewijzigde DR-versie vast te stellen.

Psalm 99 wordt aanvaard in de IKB-versie met 2 stemmen tegen. Daarmee is een tegenvoorstel van ds. S. S. Cnossen verworpen, waarin de commissie wordt verzocht met een meer tekstgetrouwe berijming te komen.

26.04.85

Het commissievoorstel, *Psalm 100* te aanvaarden in de door haar gewijzigde DR versie wordt met algemene stemmen aangenomen.

21.05.85

Psalm 101 wordt overeenkomstig het voorstel van commissie I met algemene stemmen aanvaard in de IKB-versie.

Psalm 102 wordt eveneens naar het commissievoorstel aanvaard in de versie van de IKB.

22.05.85

Over het voorstel van de commissie, *Psalm 103* vast te stellen in de IKB-versie ontstaat in twee rondes een uitvoerige discussie. Een voorstel van ds. P. Schelling, deze psalm vast te stellen in de berijming-Muns met enige wijziging -waarbij hij de tekst hiervan indient wordt tijdens de discussie ingetrokken. Hetzelfde geldt van de alternatieve tekst, ingediend door de predikanten S.S. Cnossen en T.J. Keegstra. Ook een voorstel van ds. F.J. Bijzet, de DR-versie met wijzigingen te aanvaarden, wordt ingetrokken. Ter tafel blijft een voorstel van de predikanten S.S. Cnossen en T.J. Keegstra, de commissie op te dragen, de vergadering te dienen met een voorstel, waarin haar een gewijzigde versie van DR wordt aangeboden. Door aanvaarding van het commissievoorstel met 11 stemmen tegen, is het tegenvoorstel verworpen.

Ds. T.J. Keegstra verzoekt aantekening dat hij tegen heeft gestemd.

21.05.85

De commissie stelt voor, *Psalm 104* vast te stellen in de IKB-versie. Dit voorstel wordt met algemene stemmen aangenomen.

Na een uitvoerige discussie wordt inzake *Psalm 105* een amendement van ds. S. S. Cnossen aanvaard om in plaats van het door de commissie voorgestelde couplet 9 twee coupletten, 9 en 10, in de door hem ingediende berijming in te voegen, met 15 stemmen tegen. Daarna wordt het commissie-voorstel, deze psalm te aanvaarden in de door haar gewijzigde DR-versie met twee stemmen tegen en 1 onthouding aangenomen.

Psalm 106 wordt door de vergadering met algemene stemmen aanvaard in de IKB-versie. Deputaten stemmen, gelet op hun eigen ervaring na 1972 en de moeite om een goede berijming van deze psalm te kiezen, met deze keuze in.

22.05.85

Op voorstel van de commissie wordt *Psalm 107* met algemene stemmen aanvaard in gecorrigeerde versie van DR.

Over de berijming van *Psalm 108* is al eerder gesproken bij de vaststelling van *Psalm 60*. Nu stelt de commissie voor, te kiezen voor de IKB-versie, waarin de namen die in de berijming van *Psalm 60* opgenomen zijn, worden weggelaten. Na enige discussie wordt het voorstel van de commissie met 1 onthouding en 1 stem tegen aangenomen.

Zonder discussie wordt *Psalm 109* aanvaard in de door de commissie voorgestelde IKB-versie, met algemene stemmen.

23.05.85

De commissie heeft voor de berijming van *Psalm 110* die van de hand van wijlen ds. J.J. de Vries overgelegd. Deze wordt met algemene stemmen door de synode aanvaard.

Van *Psalm 111* heeft de commissie eveneens een berijming van wijlen ds. J.J. de Vries ter tafel gelegd. Een amendement van ds. B. Kamphuis om voor couplet 4 de DR-versie te kiezen (ook van de hand van ds. J.J. de Vries) wordt met 12 stemmen tegen aanvaard. Daarop wordt het commissievoorstel met algemene stemmen aangenomen.

Psalm 112 wordt met 1 stem tegen in de IKB-versie aanvaard, zoals door de commissie werd voorgesteld.

Ook *Psalm 113* wordt door de vergadering met algemene stemmen vastgesteld in de door de commissie voorgestelde berijming (IKB).

23.05.85

De commissie stelt voor, *Psalm 114* té aanvaarden in de IKB-versie. Hierover wordt in twee rondes gesproken. Ds. F.J. Bijzet stelt voor, de DR-versie te kiezen, waarbij een amendement van ds. T.J. Keegstra om voor couplet 2, r. 2-4 de PB-versie te aanvaarden met 12 stemmen tegen en 8 onthoudingen wordt aanvaard. Daarna wordt het commissievoorstel met 9 stemmen tegen en 1 onthouding aangenomen, waardoor het tegenvoorstel van ds. Bijzet is verworpen.

Nadat commissie I een aantal wijzigingen heeft aangebracht in de door haar voorgestelde berijming van *Psalm 115* wordt de tekst hiervan vastgesteld met algemene stemmen in een nogal ingrijpend veranderde versie van DR.

28.05.85

De commissie stelt voor, *Psalm 116* vast te stellen in de berijming van de hand van ds. J.J. de Vries. Dit voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Met deze psalm heeft de synode een aantal berijmingen vastgesteld, waaraan wijlen ds. J.J. de Vries zijn gaven en krachten heeft besteed.

De praeses geeft uiting aan de dankbaarheid die bij de synode hiervoor heerst. Tot het laatste van zijn leven heeft ds. De Vries de kerken willen dienen, ook in het aanbrengen van verbeteringen in door hem reeds berijmde psalmen. Bovenal komt daarvoor de dank aan de Here toe.

23.05.85

Psalm 117 wordt met algemene stemmen vastgesteld, overeenkomstig het voorstel van de commissie, in de IKB-berijming.

Inzake *Psalm 118* wordt een tegenvoorstel ingediend door de predikanten S.S. Cnossen en T.J. Keegstra om deze psalm te aanvaarden in het door de commissie eveneens overgelegde concept van **PB/DR**; dit laatste om de vergadering te dienen, terwijl de commissie zelf met grote overtuiging achter haar voorstel blijft staan, de IKB-versie te aanvaarden.

Het commissievoorstel wordt aangenomen met 5 stemmen tegen, zodat het tegenvoorstel verworpen is.

De commissie stelt voor *Psalm 119* te aanvaarden in de IKB-versie. Tijdens de discussie wijst de rapporteur, ds. H. Folkers, erop dat de commissie deze berijming herhaaldelijk heeft doorgenomen en geen enkel onschrijftuurlijk element in deze versie heeft aangetroffen. Wat daarbij tevens opviel was, dat deze versie tot het laatste couplet de aandacht blijft boeien.

Het commissievoorstel wordt aanvaard met 1 onthouding en 1 stem tegen.

De commissie stelt voor, *Psalm 120* vast te stellen in een door haar ingrijpend gewijzigde DR-versie. Hierop komt veel kritiek. Daarom keert de commissie inzake couplet 2 voor een groot deel terug naar de PB-versie. Daarop wordt het commissievoorstel met algemene stemmen aanvaard.

Psalm 121 wordt op voorstel van de commissie met algemene stemmen aanvaard in de IKB-versie.

24.05.85

Commissie I stelt voor, *Psalm 122* vast te stellen in een gewijzigde versie van DR. In de eerste ronde voeren 7 afgevaardigden hierover het woord en in de tweede ronde 5. Van een aantal amendementen worden enkele tijdens de discussie ingetrokken, 1 verworpen en 2 aanvaard, namelijk dat van ds. B. Kamphuis om in de coupletten 1, 2 en 3 telkens in regel 6 'nu' te lezen in plaats van 'blij' (met 15 stemmen tegen) en dat van ds. J. Luiten om in couplet 3, r. 1-4 te lezen: ",Vraag vrede voor Jeruzalem; dat wie u liefheeft en bemint/ binnen uw muren vrede vindt; rust zij er in uw burcht voor hem" (met 10 stemmen tegen).

Een'proeve van restauratie' van de tekst van 1773, ingediend door ds. S. S. Cnossen, wordt verworpen doordat het commissievoorstel wordt aanvaard met 2 stemmen tegen.

28.05.85

Bij de bespreking van *Psalm 123*, waaraan een groot aantal afgevaardigden deelneemt, dient ds. G. Gunnink het voorstel in, deze psalm te aanvaarden in de IKBberijming. De rapporteur, ds. T.O.G.M. Bosma, deelt namens de commissie mee dat zij de keuze niet eenvoudig acht, ook al heeft zij zelf een gewijzigde DR-versie ter tafel gelegd. Zij heeft geen onoverkomelijke bezwaren tegen de IKB-versie en de leden van de commissie hebben dan ook gevraagd, vrij te mogen zijn in de stemming. De vergadering besluit met 5 stemmen tegen en 1 onthouding de IKB-versie te aanvaarden, nadat het commissievoorstel is verworpen met 21 stemmen tegen en 3 onthoudingen.

Nadat de commissie enkele wijzigingen heeft aangebracht in de door haar reeds gewijzigde DR-versie van *Psalm 124* wordt de tekst hiervan met algemene stemmen vastgesteld.

24.05.85

De commissie stelt voor *Psalm 125* te aanvaarden in de IKB-versie. Ds. S. S. Cnossen dient een tegenvoorstel in dat beoogt de DR-versie met door hem aangebrachte wijzigingen vast te stellen. Het commissievoorstel wordt aanvaard met 4 stemmen tegen en 1 onthouding, waardoor het voorstel-Cnossen verworpen is.

23.05.85

De commissie stelt voor, *Psalm 126* vast te stellen in een gewijzigde PB-versie, nadat zij aanvankelijk heeft voorgesteld hiervoor de IKB-berijming te kiezen. Ds. B. Kamphuis stelt voor, toch de IKB-versie te kiezen. Een amendement van ds. S.S. Cnossen om in couplet 2, r. 7 en 8 te lezen: "Zoals in't Zuiderland de vloed/ de droge beek weer stromen doet" wordt met 17 stemmen tegen aanvaard. Daarop wordt het commissievoorstel aangenomen met 11 stemmen tegen, waarmee het tegenvoorstelKamphuis verworpen is.

24.05.85

De commissie stelt voor, *Psalm 127* te aanvaarden in de IKB-versie. Dit voorstel wordt met algemene stemmen aangenomen.

28.05.85

De commissie heeft van *Psalm 128* een bewerking van br. K. Nolles overgelegd. Nadat nog enkele wijzigingen zijn aangebracht wordt deze berijming aanvaard met algemene stemmen en 1 onthouding.

Over de vast te stellen berijming van *Psalm 129* wordt uitvoerig gediscussieerd. De commissie stelt voor hiervoor een door haar gewijzigde DR-versie vast te stellen. Ds. B. Kamphuis dient het voorstel in, hiervoor de IKB-berijming te kiezen. Het commissievoorstel wordt verworpen met 20 stemmen tegen en 2 onthoudingen. Daarop komt het voorstel-Kamphuis in stemming, dat aanvaard wordt met algemene stemmen en 2 onthoudingen.

Over de vast te stellen berijmingen van *Psalm 130* voeren in eerste ronde 6 en in tweede ronde 4 afgevaardigden het woord. Tegenover het commissievoorstel, een door haar gewijzigde DR/PB-versie vast te stellen, dient ds. B. Kamphuis het voorstel in, de IKB-berijming te kiezen. Nadat de commissie een viertal amendementen van ds. P. Schelling heeft overgenomen, wordt haar voorstel aanvaard met 1 stem tegen en 1 onthouding. Daarmee is het tegenvoorstel-Kamphuis verworpen.

29.05.85

De commissie stelt voor, *Psalm 131* vast te stellen in de IKB-versie. Hierover ontstaat een uitvoerige discussie die zich met name concentreert op de exegese van deze psalm. De vraag wat onder 'gespeend' moet worden verstaan komt in een aantal ronden aan de orde. Ds. S. S. Cnossen, daarin gesteund door ds. T.J. Keegstra, dient een tegenvoorstel in om terug te keren naar PB en voor couplet 3 de DR-versie te kiezen. Een alternatieve berijming, door ds. Keegstra mede namens S medeafgevaardigden ingediend, wordt tijdens de discussie ingetrokken.

Het commissievoorstel wordt aanvaard met 10 stemmen tegen en 1 onthouding. Daarmee is het voorstel-Cnossen verworpen.

Over het commissievoorstel, *Psalm 132* te aanvaarden in een door haar gewijzigde versie van DR ontstaat een discussie, waarin 5 amendementen worden ingediend. Deze worden deels door de commissie overgenomen of door de indieners ingetrokken. Daarop wordt het commissievoorstel met algemene stemmen aanvaard.

30.05.85

Commissie I heeft naast haar oorspronkelijke voorstel voor de berijming van *Psalm 133* later een nieuw voorstel ingediend. Nadat in de eerste ronde een zestal afgevaardigden hiertegen bezwaren heeft ontwikkeld, deelt de commissie aan het begin van de tweede ronde mee, terug te keren naar haar oorspronkelijk voorstel.

Hierover voeren 7 afgevaardigden het woord. De commissie neemt enkele amendementen over. Een amendement van oud. H.A. Klapwijk om in couplet 1, r. 3 te lezen 'in vrede' wordt met 11 stemmen tegen en 1 onthouding aanvaard. Daarop wordt het commissievoorstel, deze psalm vast te stellen in een gewijzigde versie van DR met 1 stem tegen aangenomen.

31.05.85

Psalm 134 wordt aanvaard in een gewijzigde versie van DR, nadat door de commissie een groot aantal wijzigingen in haar oorspronkelijke voorstel is aangebracht. Deze psalm wordt vastgesteld met algemene stemmen en 1 onthouding.

30.05.85

Psalm 135 wordt, op voorstel van commissie I, met algemene stemmen en 1 onthouding aanvaard in een gewijzigde versie van DR.

Na een enkele wijziging wordt *Psalm 136* aanvaard in de door de commissie gewijzigde DR-versie, met algemene stemmen.

31.05.85

De commissie stelt voor, *Psalm 137* te aanvaarden in de IKB-versie. Met 3 stemmen tegen wordt dit door de vergadering aangenomen.

Nadat 5 amendementen verworpen zijn aanvaardt de synode het voorstel van commissie I, *Psalm 138* vast te stellen in de door haar overgelegde en gewijzigde DR-versie. Dit gebeurt met algemene stemmen.

De commissie stelt voor *Psalm 139* te aanvaarden in een versie die veelal naar PB gecorrigeerd is. Dit gebeurt met algemene stemmen.

Over *Psalm 140* ontstaat een uitvoerige discussie. Een amendement van oud. H.A. Klapwijk om in couplet 7, r. 2 en 4 te lezen: 'hun boze taal en onheil, HEER daal' op hun eigen hoofden neer', wordt met 15 stemmen tegen aanvaard. Ds. G. Gunnink en ds. B. Kamphuis dienen een tegenvoorstel in, hiervoor de IKB-versie te kiezen. Dit wordt verworpen doordat met 15 stemmen tegen en 1 onthouding het commissievoorstel, een gewijzigde DR-versie vast te stellen, wordt aanvaard.

04.06.85

De commissie stelt voor, *Psalm 141* te aanvaarden in de IKB-berijming. Dit voorstel wordt aanvaard met 1 stem tegen.

Inzake de berijming van *Psalm 142* stelt commissie I voor, hiervoor een door haar gewijzigde DR-versie te aanvaarden. Ds. P.H.R. van Houwelingen dient een amendement in om in couplet 6, r. 2 te lezen: 'dan prijs'k uw naam, die heilig is;'. Dit wordt aanvaard met 3 stemmen tegen en 3 onthoudingen. Een tegenvoorstel van ds. B. Kamphuis om voor deze psalm de IKB-versie te kiezen wordt verworpen doordat het commissievoorstel wordt aangenomen met 11 stemmen tegen.

De commissie stelt voor, *Psalm 143* te aanvaarden en vast te stellen in de IKBberijming. Dit voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Ook ten aanzien van *Psalm 144* stelt de commissie voor, hiervoor de IKB-berijming te kiezen. Dit voorstel wordt eveneens aanvaard met algemene stemmen.

De commissie stelt voor, *Psalm 145* te aanvaarden in de door haar gewijzigde versie van DR. Ds. P.H.R. van Houwelingen dient een tegenvoorstel in dat beoogt deze psalm in de berijming-IKB te aanvaarden. Nadat 1 amendement verworpen en 1 ingetrokken is, wordt het commissievoorstel met 14 stemmen tegen aanvaard. Daarmee is het voorstel-Van Houwelingen verworpen.

Wat *Psalm 146* betreft stelt de commissie voor, een door haar gewijzigde DRberijming van Muns te aanvaarden. Dit voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard, nadat 1 amendement verworpen is.

De commissie stelt voor, *Psalm 147* te aanvaarden in de versie IKB. De vergadering gaat met algemene stemmen hiermee akkoord.

05.06.85

De commissie stelt voor, *Psalm 148* te aanvaarden in een door haar bewerkte versie van DR. Dit voorstel wordt met algemene stemmen aangenomen.

Ook wat *Psalm 149* betreft, stelt de commissie voor de door haar gewijzigde berijming van DR te aanvaarden. Ook dit voorstel wordt met algemene stemmen aangenomen.

Voor de berijming van *Psalm 150* heeft de commissie naast haar oorspronkelijke voorstel een aanvullend en gewijzigd rapport ingediend. Zij biedt daarin een nieuwe tekst van de berijming van deze psalm (van de hand van ds. G.A. Hoekstra) aan. Deze tekst is met de familie Hoekstra doorgesproken en door haar met volle instemming aanvaard.

Deze tekst wordt met een enkele wijziging door de synode met algemene stemmen vastgesteld.

Daarmee zijn alle berijmingen van de psalmen voor het Gereformeerd Kerkboek vastgesteld. Bij het vaststellen van de laatste drie psalmberijmingen zijn naast de deputaat ds. R. Houwen als deputaten ook aanwezig br. B. Nap en br. E.B. van Lomen (die later ter vergadering komt).

De praeses spreekt er zijn blijdschap over uit dat de psalmberijming afgesloten mocht worden met een berijming van een der onzen.

Daarop ontvangen commissie I en de deputaten een staande ovatie van de hele vergadering.

Vervolgens houdt de praeses een toespraak. Dan zingt de vergadering Psalm 150 in de zojuist vastgestelde tekst. Daarna ontvangt de voorzitter van commissie I, ds. H.W. Ophoff, het woord die aan de leden van de synode namens commissie I een geschriftje uitreikt *Te Spade Regen* met 'vingeroefeningen van commissie I'. Tenslotte voert de deputaat, ds. R. Houwen, het woord. Zie voor genoemde toespraken artikel 166.

Artikel 211

10.05.85

Psalmberijming - onderdeel: uitgave nieuwe psalmbundel

Rapport : commissie I

Rapporteur : H. W. Ophoff

Met het oog op de uitgave van de nieuwe psalmbundel zullen nog enkele zaken besproken moeten worden, voordat de synode (provisorisch) gesloten wordt.

Het zal niet mogelijk zijn om voor elk detail de synode samen te roepen. Voor een deel kunnen bepaalde beleidszaken betreffende de uitgave van de nieuwe psalmbundel per synode-besluit van te voren worden vastgesteld, voor een ander deel zal wellicht een machtiging tot afhandeling gegeven kunnen worden. De cie wil uw vergadering dienen met enkele voorstellen in dezen. Zij kiest daarvoor wel de vorm van een besluittekst, maar heeft enige moeite met het aangeven van het MATERIAAL. Sommige onderdelen worden aangereikt door het deputatenrapport, maar andere elementen zijn als aandachtspunten door de cie genoteerd tijdens haar werk ter voorbereiding van de behandeling van de vaststelling van de tekst der berijmingen. Daarom kiest zij voor de aanduiding 'onderwerp'.

Onderwerp:

De uitgave van de nieuwe psalmbundel

Besluit I:

- a de muzieknootatie aan te passen aan die van de IKB en daarvoor toestemming te vragen aan de ISK;
- b de typografie van de coupletindeling aan te passen aan die van de IKB met uitzondering van de coupletindeling van psalm 81;
- c de -t- van de imperativus pluralis wel te plaatsen met uitzondering van die gevallen, waarin opname van deze -t- storend is.

Gronden:

- a 1 Er wordt een selectief gebruik gemaakt van de IKB onder de door de ISK gestelde voorwaarde dat geen wijzigingen worden aangebracht in de tekst of in de muzieknootatie.
- 2 Nu de nieuwe psalmbundel ook verscheidene berijmingen bevat uit de IKB komt het de uniformiteit van de bundel ten goede één muzieknootatie toe te passen.

- 3 De synode acht zich niet competent een uitspraak te doen over de tegengestelde meningen van musicologen als beroepsdeskundigen terzake van de muzieknnotatie.
- b 1 Aanpassing van de typografische indeling van de coupletten aan die van de IKB komt de uniformiteit van de bundel ten goede.
- 2 Ten aanzien van de berijming van psalm 81 heeft de IKB in de typografische vormgeving niet voldoende rekening gehouden met de indeling van de melodie van telkens twee doorlopende regels; in deze berijming de betreffende regels niet te laten doorlopen in de typografische vormgeving betekent een willekeurige afwijking van de regel die in andere soortgelijke gevallen is toegepast.
- c 1 Het consequent weglaten van de -t- van de imperativus pluralis betekent een verarming van de tekst.
- 2 In de berijmingen uit de IKB is deze -t- wel opgenomen, zodat consequente weglating schade zou doen aan de uniformiteit van de bundel.

Besluit II:

woorden die een kwalificerende aanduiding voor God zijn in de regel met een kleine letter te schrijven.

Gronden:

- a De psalmen gebruiken veel kwalificerende aanduidingen voor God, zoals redder, verlosser, toevlucht, rots e.d., maar tussen deze benamingen is geen principieel verschil, tenzij een dergelijke benaming duidelijk als naam voor God bedoeld is; alleen in dit laatste geval is er reden deze benaming met een hoofdletter te schrijven.
- b De geheel eigensoortige plaats van de psalmberijming binnen het kerkboek vraagt een soepele hantering van de regels van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978.

Besluit III:

overeenkomstig het besluit van de synode van Arnhem 1981 facta art. 88) de opschriften in de psalmen boven de tekst van de berijmingen af te drukken, wanneer ook de ISK daarvoor toestemming geeft met betrekking tot de uit de IKB geselecteerde berijmingen, maar deze opschriften boven alle berijmingen weg te laten voor het geval deze toestemming niet wordt verleend.

Gronden:

- a Er bestaat geen principiële noodzaak tot het afdrukken van deze opschriften boven, de tekst van de berijmingen.
- b Een tweesporigheid in dezen kan verwarrend werken en doet schade aan de uniformiteit van de bundel als geheel.

Besluit IV:

het moderamen, commissie I en ds. R. Houwen te machtigen de resultaten van het overleg met de beheerders/sters van de auteursrechten te verwerken in de vaststelling van een definitieve tekst, tenzij het om ingrijpende wijzigingen gaat.

Gronden:

- a Het afrondend overleg met de beheerders/sters van de auteursrechten zal voor een groot deel nog moeten plaats vinden na de provisorische sluiting van de synode.

- B Het zal niet noodzakelijk zijn voor kleine detailkwesties de synode samen te roepen.
- c Ingeval beheerders/sters van auteursrechten hun bezwaren tegen een reeds door de synode vastgestelde tekst handhaven, zal toch in de weg van overleg getracht moeten worden tot overeenstemming te komen. Het moet voldoende geacht worden, wanneer de predikanten R Houwen en H.W. Ophoff (door de synode voor dit overleg aangewezen) daarbij worden bijgestaan door het moderamen en de overige leden van commissie I.

Besluit V:

wanneer met de beheerders/sters van de auteursrechten geen overeenstemming kan worden bereikt of wanneer deze overeenstemming slechts kan worden bereikt in de weg van vrij ingrijpende wijzigingen, zal de synode worden samengeroepen ter behandeling in plenaire zitting van door commissie I voor te bereiden voorstellen ad hoc.

Grond:

Voor ingrijpende wijzigingen in de definitieve tekst van de nieuwe psalmbundel alsook voor impasse-situaties is een beslissing van de synode nodig, omdat alleen zij bevoegd is een nieuwe bundel vast te stellen.

Besluit VI:

aan het moderamen op te dragen, in overleg met de voorzitters van de commissies I, III en IV en op basis van wat door deputaten en commissies reeds is voorbereid, uitvoering te geven aan de besluiten van de Synode van Arnhem 1981 (Acta art. 88 sub 2 c en art. 62 sub 2a, vgl. Grond 2) om in het Kerkboek op te nemen een 'Register op de beginregels van de psalmen en de gezangen' en een 'Lijst van psalmen en gezangen die bij bijzondere gelegenheden en bij de behandeling van de catechismus kunnen worden gezongen'.

Grond.

De diverse wijzigingen in de door deputaten voorgestelde teksten van de berijmingen noodzaken tot een herschrijving van de reeds door deputaten in hun rapport voorgestelde alfabetische lijst van de beginregels der coupletten.

De besluiten **1, III, IV, V** en **VI** worden met algemene stemmen genomen. Besluit II met 2 stemmen tegen.

Artikel 212

Bundel 'Enige Gezangen'

Onderdeel II: *Revisieverzoek van br. J. Lommers m.b.t. art. 94, Acta G.S. Arnhem 1981* (agenda III c 2)

Voorstel : commissie IV

Rapporteur : H. Elsinga

Materiaal

- 1 brief van br. J. Lommers te Hilversum, waarin hij meedeelt teleurgesteld te zijn over de uitspraak van Arnhem 1981, Acta art. 94. Deze teleurstelling geldt niet zozeer het afwijzen van zijn bezwaarschrift als wel de manier waarop de synode dit heeft afgedaan. Hij is van mening dat de synode niet is ingegaan op de door hem genoemde bewijzen uit Schrift en belijdenis. Hij verzoekt de synode te Heemse alsnog zijn bezwaarschrift te willen behandelen, alsook de uitspraak van de synode van Arnhem te willen herzien;

- 2 bijlage 1: Bezwaarschrift aan de synode te Arnhem tegen een gedeelte van het rapport van de deputaten voor de bundel 'Enige Gezangen', waarin zij de vraag, of het geoorloofd is God de Zoon en God de Heilige Geest in het biddend zingen afzonderlijk aan te spreken, bevestigend beantwoorden;
- 3 bijlage 2: Gravamen inzake de uitspraak van de synode van Arnhem 1981 tot het afwijzen van het bezwaarschrift d.d. 18 februari 1981 van br. J. Lommers m.b.t. een zinsnede uit het rapport van deputaten, benoemd door de synode van Groningen-Zuid, over het aanbidde aanspreken van God de Zoon en God de Heilige Geest in de Gezangen (Acta art. 94).

Besluit:

aan het verzoek van br. J. Lommers niet te voldoen.

Gronden:

- 1 De Generale Synode van Arnhem 1981 is wel degelijk op de bezwaren ingegaan en heeft voldoende argumenten aangevoerd uit de belijdenis gebaseerd op de Schrift.
- 2 Br. J. Lommers voert geen nieuwe argumenten aan tegen het besluit van de Generale Synode van Arnhem.

Het besluit wordt, zonder discussie, met algemene stemmen genomen.

Artikel 213

Bundel 'Enige Gezangen' (agenda III c 1 - 45)

Onderdeel V: Uitstel van de vaststelling van de bundel (agenda III c9, 17, 18, 24, 25, 27, 28, 30, 31)

Voorstel : commissie V

Rapporteurs : H. van der Tol - J. Verkade

Materiaal

brieven van de kerken te Deventer, Utrecht-Centrum, Enschede-Noord, Dokkuur en Vrouwenpolder en van de kerkleden ds. P. L. Voorberg, drs. J.N. IJkel, Vereniging van Gereformeerde Kerkorganisten, Landelijke Werkgroep Gezangen, die alle - zij het op onderscheiden wijze - uitstel vragen van de vaststelling van de bundel 'Enige Gezangen' en het benoemen van nieuwe deputaten voorstellen.

Besluit:

aan het verzoek van bovengenoemde kerken en kerkleden niet te voldoen.

Gronden:

- 1 Na de lange tijd van voorbereiding is in het kader van de vaststelling van het gehele gereformeerde kerkboek ook de definitieve vaststelling van de bundel 'Enige Gezangen' een vereiste.
- 2 De Synoden van Groningen-Zuid 1978 en van Arnhem 1981 gaven aan, dat na beëindiging van de toetsingstermijn op 1 januari 1983 de vaststelling van de bundel zou dienen te geschieden.
- 3 Ook in verband met het onderwijs aan de kinderen van de kerk is het zaak aan de onzekerheid op dit gebied een einde te maken.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 214

Bundel 'Enige Gezangen' Onderdeel IV: Revisieverzoek met betrekking tot gezang 33 (agenda III c 3, 5, 36 en 39)

Voorstel : commissie IV

Rapporteur : D. Dreschler

Materiaal

brieven van de Gereformeerde Kerken te Ommen, Monster, Arnhem en LeekRoden; in de hier genoemde brieven wordt, hoewel met enige variatie, toch vrijwel eenparig het pleidooi gevoerd gezang 33 in de bundel 'Enige Gezangen' - Kampen 1975 in de nieuw vast te stellen gezangenbundel een plaats te geven en daarmee ongedaan te maken het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981, Acta III, art. 93, besluit 3, met betrekking tot gezang 33.

Besluit 1.

aan het verzoek van bovengenoemde kerken te voldoen en gezang 33 uit de Proefbundel 1975 in de definitieve bundel een plaats te geven.

Gronden:

- 1 De Generale Synode van Kampen 1975 nam het gezang in de gewijzigde vorm op in de bundel 'Enige Gezangen' onder nummer 33, zulks op grond van de overweging (Acta art. 444 B II c) "dat de voorgestelde wijziging van gezang 26 naar inhoud en vorm een verbetering betekent;"
- 2 De verzoekende kerken wijzen er terecht op dat dit gezang een goede vertolking is van de Schriftgegevens o.a. uit 1 Cor. 15 en 2 Cor. 5, zulks in navolging van Commissie IV van de synode van Kampen 1975.
- 3 De tegen het gezang aangevoerde bezwaren zijn niet van een zodanig gewicht dat ze een belemmering zouden vormen het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981 ongedaan te maken.

Besluit II

de bestaande woorden uit de regels 5 en 6 van couplet 1 van gezang 33 te vervangen door de woorden:

Jaagt de dood nog angsten aan,
Hij, mijn Heiland, heeft voldaan!

Grond:

De huidige tekst van deze regels is door het sterke archaïsme onvoldoende duidelijk.

Nadat een amendement van ds. O.J. Douma en dr. W.G. de Vries om in couplet 1 de tekst van de Proefbundel van 1975 te handhaven is verworpen, wordt het besluit met algemene stemmen genomen.

Artikel 215

26.09.84

Bundel 'Enige Gezangen'

Onderdeel III: *Bezwaren tegen berijmingen van Jan Wit* (agenda III c 3 en 22)

Voorstel : commissie IV

Rapporteur : B. Kamps

Materiaal

- 1 brief dd. 16 december 1982 van de raad van de Gereformeerde Kerk te Ommen met verzoek om revisie van het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981, inhoudende o.m. de gezangen 25 en 31 ongewijzigd te handhaven (Acta art. 93, besluit 3);

- 2 brief dd. 26 maart 1984 van de raad van de Gereformeerde Kerk te Middelburg, waarin hij door middel van een commissierapport aan hem inzake de gezangen aan de generale synode verzoekt de gezangen 25 en 31 naar de bewerking van Jan Wit niet op te nemen.

Beide kerkeraden motiveren hun verzoek door te herinneren aan bepaalde uitlatingen van genoemde auteur via de media.

Besluit:

aan de verzoeken van de kerken te Ommen en Middelburg niet te voldoen.

Gronden:

- 1 De genoemde gezangen staan reeds sedert de Generale Synode van Kampen 1975 in de Proefbundel en zijn door de daarna volgende generale synoden steeds gehandhaafd.
- 2 De richtlijnen van de Generale Synode van Hattem 1972 (Acta art. 171², aan de hand waarvan de gezangen beoordeeld moesten en moeten worden, zijn geen normen voor de beoordeling van de makers of bewerkers van de gezangen, maar uitsluitend van de gezangen.
- 3 Beide kerkeraden voeren geen bezwaar aan tegen de door hen genoemde gezangen.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 216

26.09.84

Bundel 'Enige Gezangen' (agenda III c 1 - 45)

De synode neemt in behandeling het door commissie IV ingediende rapport over de bundel 'Enige Gezangen'.

Met een enkel woord leidt de praeses de bespreking in en geeft gelegenheid - evenals bij de behandeling van Psalm 1 - algemene opmerkingen te maken bij de bespreking van Gezang 1.

Hiervan maken in de eerste ronde 6 afgevaardigden gebruik.

Ds. P. Schelling wijst erop dat eigenlijk wat negatief begonnen is te zeggen: dit niet en dat niet. Hij vraagt zich af of de deputaatschappen in de loop der jaren de zaak niet wat hebben afgeremd. Hij heeft het gevoel dat bij hen een zekere halsstarrigheid te vinden is. Sinds het deputatenrapport op de synode van Hattem 1972 - 1973 opzij geschoven is, blijkt de zaak van Schriftberijmingen een wrijfpunt te zijn. Deputaten hadden in hun rapportage hierover meer opening van zaken moeten geven.

Verder vraagt spreker zich af of in de gezangen per se archaische uitdrukkingen gehandhaafd moeten worden. Hij acht de berijming-Bouwers van Gezang 1 acceptabel, maar toont zich verder niet gelukkig over het voorgelegde. Voor hem zal de hele discussie verlopen in de sfeer van: zo moet het dan maar.

Ds. B. Kamphuis, oud. W. van den Engel, ds. A.P. van Dijk, oud. A. den Broeder, ds. O.J. Douma en dr. W. G. de Vries concentreren zich op de voorgelegde tekst van Gezang 1. Zij ontwikkelen bezwaren tegen allerlei onderdelen van deze berijming of bestrijden door de commissie ingebrachte bezwaren.

De laatste herinnert aan de richtlijnen van Hattem, waarin o.m. gewaarschuwd wordt tegen 'maakwerk', dat hij ook aanwezig acht in de voorgelegde berijming. Ook wijst hij op het oordeel van Hattem dat 'gewijzigde' gezangen nog geen 'verbetering van het bestaande' vormen. Daarom is hij niet gelukkig met allerlei incidentele en andere verbeteringen die door de commissie worden voorgesteld. Lieder die in de gemeentezang zijn ingeburgerd mogen volgens Hattem niet gewijzigd worden, tenzij ze in strijd komen met de belijdenis van de kerk. Ook heeft Hattem uitgesproken dat het zelf berijmen van Schriftgedeelten en andere teksten niet behoort tot de taak van een generale synode of haar deputaten (Acts, art. 174).

² nader gepreciseerd door de Generale Synode van Kampen 1975 (Acta art.424).

Deputaat ds. Tj. Boersma gaat in op het verwijt dat deputaten halsstarrig zouden zijn. Zij hebben zeker de zaak niet afgeremd, maar werden beperkt door de voorschriften van de synoden. Hij sluit zich aan bij de opmerkingen die door dr. W. G. de Vries zijn gemaakt. Op de synode van Hattem lag een bundel van 41 gezangen, die getypeerd werd door eigen inbreng van de toenmalige deputaten. Maar deze bundel kon het niet halen en de synode wees uitdrukkelijk het berijmen door deputaten zelf af. Zo is de mogelijkheid tot ingrijpen dus drastisch beperkt geworden. Een fundamentele herziening werd onmogelijk. Hattem gaf bepaalde richtlijnen. Naar deze richtlijnen hebben deputaten gewerkt. De synoden wilden voorkomen dat er wordt geëxperimenteerd.

Spreker acht het begrijpelijk dat er een roep is om berijmde Schriftgedeelten. Deputaten hebben het hele Liedboek voor de kerken daarom bekeken, maar konden geen enkele geschikte Schriftberijming vinden. Hij acht het niet nodig aan het kerkvolk verslag te doen van alle mislukte pogingen. Bovendien ligt hier ook nog een methodisch probleem, n.l. of bepaalde Schriftgedeelten zich wel lenen voor het zingen door de gemeente. Wel is getracht storende samentrekkingen te verbeteren, maar dit lukte niet.

Spreker wijst er verder op dat de bundel van 1972 door de synode werd afgewezen. Kan men dan vandaag- zoals de commissie doet- daaruit alternatieve berijmingen kiezen? Hij is van mening dat allerlei veranderingen die de commissie voorstelt afwijken van de geldende richtlijnen. Hij voorziet verder een zig-zag-koers aan het eind van de rit, omdat op deze wijze teruggegaan wordt achter Hattem. Volgens hem wordt nu een lijn van jaren omgebogen. Zo wordt het een bundel met maatwerk, dat ook haastwerk is.

Toen de commissie aan deputaten vroeg of zij mee wilden werken met het aanbrengen van veranderingen zagen zij dit als een gevaar, omdat op die manier werd ingegrepen in het werk van een dichter, b.v. Da Costa. Wel zijn wijzigingen mogelijk van een woordje hier of een zinnetje daar, maar verder moet men niet gaan.

De praeses wijst erop dat er kritiek uit de kerken is gekomen op meer dan een berijming van Bouwers. Dan moet er gezocht worden naar alternatieven. Uiteraard moeten we uitgaan van het rapport dat deputaten aan de synode hebben voorgelegd. Maar als de vergadering een bepaalde berijming niet wil, kan er een gat vallen. Daarvoor heeft de commissie alternatieven voorgelegd. Eerst zal worden gestemd over de voorstellen van deputaten. Dat is in de lijn van de synode van Arnhem 1981. Worden deze afgewezen, dan kan beraad over een eventueel alternatief aan de orde komen, terwijl dat laatste ook als tegenvoorstel kan worden ingediend.

De rapporteur, ds. J. Verkade, gaat in op de opmerking van ds. Tj. Boersma dat deputaten niet de koers van commissie IV wilden volgen. Hoe wisten zij van deze koers? Daarover is met hen niet gesproken. Hadden zij dan niet moeten waarschuwen terwille van de nodige consensus? Spreker acht dit een verdrietige ontwikkeling.

Wanneer ds. Boersma zegt dat de Hattemse bundel verworpen is, betekent dit nog niet dat elk gezang daarmee werd afgekeurd. Hattem heeft slechts gezegd dat de bundel niet voor kerkelijk gebruik wordt vrijgegeven. Maar de gezangen zelf waren daarmee niet meteen weg. Zo heeft een volgende synode Gezang 33 daaruit genomen, die vanmorgen opnieuw aanvaard is.

Spreker verzet zich tegen de filippica die opnieuw tegen het zelf berijmen werd afgestoken met kwalificaties die hij niet acceptabel acht.. De richtlijnen van Hattem zijn geen decreten, want er staat 'mits' bij. Verder moeten we de producten beoordelen en niet de auteurs.

Als tweede rapporteur gaat ds. C. van den Berg in op de gemaakte opmerkingen t.a.v. de berijming Bouwers. Gelet op de kritiek uit de kerken en uit de vergadering wil hij namens commissie IV een voorstel van orde doen van deze strekking: Alvorens tot een beslissing te komen inzake de berijming-Bouwers dient de commissie nader te onderzoeken of het voorgestelde alternatief mogelijk is. Dan kan de commissie weer aan de slag.

De praeses merkt op dat beoordelen soms meebrengt dat er gewijzigd kan worden. Er is nu voldoende over de zaak van het aanbrengen van wijzigingen gezegd, ook bij de besprekingen over de psalmen. Daar moeten we bij de gezangen niet weer op terugkomen. De synode van Arnhem heeft niets definitief vastgesteld. Dat moet deze synode doen. Wel dringt de praeses er op aan dat men zich zal beperken bij het indienen van wijzigingen.

Het ordevoorstel van de commissie wordt daarop aangenomen met 2 stemmen tegen en 2 onthoudingen.

Vervolgens krijgt prof. dr. J. van Bruggen als deputaat het woord. Deputaten hebben rapport op de synode uitgebracht. Maar eigenlijk is nu het commissie-rapport in bespreking en niet dat van deputaten. Dat houdt z.i. de vergadering bijzonder op. Eigenlijk is nu de hele synode bezig aan een commissoriale bespreking.

Het deputaten-rapport is aan de kerken voorgelegd en niet dat van de commissie. Spreker vraagt zich af, waarvoor er eigenlijk deputaten zijn. De synode heeft alleen maar te beoordelen of deputaten hun werk goed hebben gedaan en daarbij moet zij niet tellen, maar wegen.

Prof. Van Bruggen wijst op de opdracht die aan deputaten werd gegeven. Deze beperkte hen en zij moesten zichzelf wel eens geweld aandoen. Maar op de synode komt ieder sterk met zijn persoonlijke visie naar voren. Moet de synode daarvan niet afzien en alleen toetsen of de deputaten hun werk goed gedaan hebben? Kan men, omdat men toevallig lid van de synode is b.v. zeggen dat de berijming-Bouwers onaanvaardbaar is, zonder een gravamen te hebben ingediend?

Ten antwoord op wat ds. Verkade heeft gezegd wijst spreker erop dat deputaten een vragenlijst toegezonden kregen. Daarin wordt drie keer naar de bundel van Hattem verwezen. Deputaten hebben er niet aan mee willen werken, dat hier een wezenlijk veranderd deputatenrapport zou dienen dat de kerken niet kennen.

Wat de vraag betreft, of deputaten de commissie niet hadden moeten waarschuwen, wijst spreker erop dat het grootste deel van de middag waarop zij met de commissie hebben gesproken daarmee is heengegaan. Uiteraard zijn deputaten gaarne bereid medewerking te verlenen bij de afwerking van hun rapport, maar dan als het additionele afwerkingen binnen hun rapport betreft.

Spreker besluit met de opmerking dat het voor deputaten bij voorbaat duidelijk is dat wat van de psalmen geldt nog niet voor de gezangen geldt. Hierbij speelt het eigen karakter van de gezangen een rol; daarom is er sinds de synode van Arnhem bijna niets meer gewijzigd.

De praeses wijst met nadruk erop dat de vrijheid en opdracht die hier voor de synode ligt voortvloeit uit de mogelijkheid die aan de kerken is geboden zich uit te spreken. Zo zijn er reacties gekomen. Deze worden nu met het deputaten-rapport aan de synode voorgelegd. Op een interruptie van prof. Van Bruggen, of de wijzigingen zich dan beperken tot opmerkingen uit de kerken, antwoordt de praeses dat deze kunnen nopen tot andere wijzigingen. Zo is het ook door voorgaande synoden gedaan. Wel dient men zich daarbij beperkingen op te leggen.

Na deze algemene opmerkingen zet de synode zich tot het definitieve vaststellen van de bundel 'Enige Gezangen'.

Artikel 217

26.09.84

Vaststelling gezangen³)

Gezang 1 in de berijming-Bouwers ontmoet veel kritiek. Dit brengt de commissie ertoe het volgende voorstel van orde in te dienen: 'gelet op de kritiek uit de kerken en uit de vergadering zal de commissie, alvorens tot een beslissing te komen, nader onderzoeken of een alternatieve berijming, zoals door haar geopperd, mogelijk is'. **Op 11.01.85 wordt** met 3 onthoudingen en 13 stemmen tegen een hier en daar gewijzigde tekst van de deputaten-bundel 1972 (aan de synode van Hattem 1972 voorgelegd) vastgesteld. Daarmee is een tegenvoorstel van ds. J. Luiten, *Gezang 1* in de berijming-Bouwers vast te stellen, verworpen.

Gezang 2 wordt zonder discussie met algemene stemmen vastgesteld in de door deputaten voorgestelde berijming-Barnard.

Gezang 3 wordt met algemene stemmen vastgesteld in de berijming Anka Brands.

³ Evenals bij het vaststellen van de psalmen zal in dit onderdeel de volgorde van de gezangen worden aangehouden volgens de nummering van 1, 2 enz. in het deputatenrapport. Uit de aangegeven data blijkt, wanneer een gezang definitief is vastgesteld.

Hetzelfde geldt van *Gezang 4* in de door deputaten voorgestelde versie.

Inzake *Gezang 5*, berijming-Bouwers, stelt de commissie hetzelfde voor als t.a.v. *Gezang 1*. Op **16.01.85** wordt dit gezang vastgesteld in de versie van de Proefbundel met 3 stemmen tegen en 1 onthouding.

Ook *Gezang 6* wordt aangehouden en op **16.01.85**, op voorstel van de commissie, vastgesteld in de berijming Bouwers met 16 stemmen tegen en 1 onthouding.
Namens de Generale Synode zal het verzoek naar br. Bouwers uitgaan om couplet 2 r. 10: "aan ons gelijk geweest", te wijzigen.

27.09.84

Gezang 6a (het onberijmde Apostolicum) wordt vastgesteld met 3 stemmen tegen en 1 onthouding naar het voorstel van deputaten (oude tekst, melodie P.C. van Westering). Ook het commissievoorstel, dit gezang met de nieuwe tekst van het Apostolicum te laten zingen naar de melodie van Straatsburg, wordt aangenomen met 6 stemmen tegen en 1 onthouding.

Gezang 7 wordt met 2 onthoudingen en 1 stem tegen aanvaard in de berijming Bouwers, met wijziging van couplet 1, r. 3 van "Koningstroon" in "hemeltroon".

Gezang 8 wordt met 12 stemmen tegen aanvaard in de berijming-Bouwers.

De commissie stelt voor *Gezang 9* te aanvaarden in de door deputaten voorgestelde versie. Dit wordt zonder discussie met algemene stemmen aangenomen.

04.10.84

Inzake *Gezang 10* wordt besloten, hiervan twee berijmingen op te nemen. Met 1 stem tegen wordt besloten dit gezang in de (ongewijzigde) versie-Anka Brands op te nemen en met 13 stemmen tegen ook de versie van de Proefbundel te handhaven, met weglating van de coupletten 4 en 5.

Gezang 11 wordt zonder discussie en met algemene stemmen vastgesteld.

Gezang 12 wordt met 2 stemmen tegen overeenkomstig het advies van de deputaten vastgesteld.

Ook *Gezang 13* wordt met 1 onthouding met algemene stemmen aanvaard in de door deputaten voorgestelde versie.

Gezang 14 wordt met 4 stemmen tegen vastgesteld in de door deputaten voorgestelde versie. Na enige discussie over de uitvoering van de opdracht van de Generale Synode van Arnhem 1981 met betrekking tot couplet 2, r. 4 en 5, wordt besloten, de bestaande tekst te handhaven.

Zonder discussie en met algemene stemmen wordt *Gezang 15* vastgesteld.

Gezang 16 wordt in de versie van deputaten met 2 onthoudingen en 5 stemmen tegen aanvaard.

Na twee amendementen op het commissie-voorstel te hebben aangenomen stelt de vergadering *Gezang 17* vast in de deputaten-versie, met algemene stemmen.

10.10.84

Het advies van deputaten om *Gezang 18* te aanvaarden in de door hen voorgestelde versie wordt aanvaard met 1 onthouding en 7 stemmen tegen, nadat een amendement van ds. H. Folkers is aangenomen om in plaats van Jehova te lezen: De HERE.

Op voorstel van de commissie wordt *Gezang 19* met algemene stemmen en 1 onthouding vastgesteld in de deputaten-versie, met wijziging van "engelmond" in "englenmond".

Gezang 20 wordt met algemene stemmen vastgesteld overeenkomstig het voorstel van deputaten.

In *Gezang 21* zijn door de commissie van de synode wijzigingen aangebracht die door sommige afgevaardigden bestreden worden. Het voorstel van ds. J. Luiten om de versie van het deputatenrapport te behouden en in couplet 2, r. 8 in plaats van "daar" "waar" te lezen, wordt met 1 onthouding en 7 stemmen tegen aanvaard.

10.01.85

Gezang 22 en *Gezang 23* worden met algemene stemmen vastgesteld in de vorm, door de commissie voorgesteld.

Over *Gezang 24* ontstaat een uitvoerige discussie. De commissie voelt er voor couplet 5 weg te laten. Een amendement van ds. P. Schelling om de door de commissie aangebrachte verandering van "zweef" in couplet 3, r. 8 in "werk" niet over te nemen wordt aanvaard met 14 stemmen tegen. Het commissie-voorstel, dit gezang te aanvaarden met schrapping van couplet 5 wordt verworpen met 19 stemmen tegen. Een voorstel van ds. T.O.G.M. Bosma om *Gezang 24* vast te stellen naar het deputatenrapport wat de coupletten 1 - 4 betreft en naar de PB-versie wat couplet 5 betreft (met schrapping van de buigings-n) wordt aangenomen met 12 stemmen tegen en 2 onthoudingen.

Vervolgens ontstaat er discussie over de melodieën van *Gezang 24*, *Gezang 24a* en *Gezang 32*. *Gezang 24a* wordt door oud. B. Kamps voorgezongen.

De deputaat D. Jansz. Zwart betoogt dat men de twee melodieën moet afdrucken. Het gaat niet om de ene of de andere, maar om het een èn het ander. Na deze toelichting trekt ds. H. Folkers zijn amendement om alleen de proefbundel-melodie te aanvaarden in. Met 1 stem tegen aanvaardt de synode beide melodieën: *Gezang 24a* en *24b*.

Gezang 25 en *Gezang 26* worden vastgesteld met algemene stemmen overeenkomstig het voorstel van de commissie.

De commissie stelt ta.v. *Gezang 27* een groot aantal veranderingen voor. De vergadering gaat hiermee niet akkoord en verwerpt het commissie-voorstel met 23 stemmen tegen. Een voorstel van ds. G. Gunnink om dit gezang in de versie van de deputaten te aanvaarden wordt aangenomen met 14 stemmen tegen. Daarmee is het voorstel van de predikanten P.H.R. van Houwelingen en P. Scheling om dit gezang op te nemen in de versie-Liedboek 399, verworpen.

Nadat een amendement van oud. J. v.d. Kolk is aanvaard om- in tegenstelling met het voorstel van de commissie - de beginregel met het deputatenrapport te laten luiden "God is getrouw" wordt *Gezang 28* met 1 onthouding en algemene stemmen vastgesteld.

Gezang 29 wordt met algemene stemmen aanvaard in de deputaten-versie.

T.a.v. *Gezang 30a* stelt de commissie voor in couplet 4, r. 8 in plaats van "offer" "lijden" te lezen. Ds. J. Kruidhof dient een amendement in om het woord "offer" te behouden, dat wordt aangenomen met 17 stemmen tegen. Daarop worden de door de deputaten voorgestelde *Gezangen 30a* en *30b* met algemene stemmen aanvaard.

Gezang 31 wordt, overeenkomstig het voorstel van de deputaten met algemene stemmen vastgesteld. Een amendement van ds. O.J. Douma om *Gezang 31* ook met de melodie van de PB op te nemen wordt overgenomen.

Gezangen 32a en *32b* worden eveneens met algemene stemmen vastgesteld conform het deputaten-advies. Couplet 2, r. 2 blijft "zijnen eigen Zoon".

Uit een amendement van ds. P.H.R. van Houwelingen neemt de commissie over en aanvaardt de vergadering de volgende wijzigingen: couplet 2, r. 1 wordt "Alzo lief" en couplet 3, r. 3 wordt "God schenkt redding en bescherming". Hetzelfde geldt van de door oud. H.A. Klapwijk voorgestelde wijziging van couplet 3, r. 4 in "Schenkt ze' aan zondaars, schenkt ze' aan mij".

11.01.85

Besloten wordt dat over dubbel-melodieën nog afzonderlijk gesproken zal worden en dat ook het gebruik van de meervouds-t bij de gebiedende wijs nog bekeken zal worden.

Gezang 33 wordt met 3 stemmen tegen vastgesteld in de door de deputaten voorgestelde versie. Daarmee is een tegenvoorstel van ds. P.H.R. van Houwelingen, dit gezang in de versie van het Liedboek te aanvaarden, verworpen.

De commissie stelt voor in *Gezang 34* de laatste regel van couplet 2 te wijzigen. Ds. S. S. Cnossen stelt voor alleen couplet 1 op te nemen. Dit wordt verworpen met 30 stemmen tegen. Een amendement van ds. J. Luiten, couplet 2 in de versie van deputaten vast te stellen, wordt met 19 stemmen tegen verworpen. Daarop wordt het commissievoorstel aanvaard met 9 stemmen tegen. Het slot van couplet 2 luidt nu: "Ook aan de avond van mijn leven, breng ik, van zorg en strijden moe, voor elke dag mij hier gegeven, U nog een dankbaar loflied toe".

Gezang 35 wordt vastgesteld in de versie van de deputaten, met algemene stemmen.

16.01.85

Commissie IV komt met het voorstel alsnog in de bundel 'Enige Gezangen' een aantal berijmingen van Schriftgedeelten op te nemen.

Zij stelt daartoe de volgende voor: Bijlage 1. "Ontwaakt, gij die slaapt", Bijlage 2. "Het lied van Mozes en het Lam", Bijlage 3. "Aan den engel der gemeente van Philadelphia", Bijlage 4. "Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde" en als gezang nog toe te voegen Bijlage 5. "Kom, Schepper, Geest".

De deputaat ds. Tj. Boersma bestrijdt dit initiatief. Hij vraagt zich af of de Schriftgedeelten van de Gezangen Bijlage 3 en 4 van die aard zijn dat zij gezongen kunnen worden. Ook heeft hij bezwaar tegen het voorgestelde gezang Bijlage 5.

Hierover ontstaat een brede bespreking, die zich concentreert op de vraag of deze uitbreiding geoorloofd is. Wanneer deputaten rapporteren dat zij niets geschikts hebben kunnen vinden, mag de synode of haar commissie dan nog verder zoeken?

In de loop van de bespreking neemt de commissie een door dr. W.G. de Vries ingediende alternatieve tekst van *Gezang 1, Bijlage 1* over, van de hand van ds. H. Folkers, daarin gesteund door ds. S. S. Cnossen.

Een ordevoorstel van oud. H.A. Klapwijk de behandeling uit te stellen tot april wordt verworpen met 30 stemmen tegen en 1 onthouding.

De commissie ontvangt gelegenheid zich nader te bezinnen.

17.01.85

Ter tafel is een voorstel van ds. G. Gunnink dat als volgt luidt: 'De synode besluit de versie Cnossen-Folkers, zoals die door de commissie wordt voorgesteld van 'Ontwaakt gij die slaapt' niet verder in behandeling te nemen.

Grond: de werkafspraken die gemaakt zijn t.a.v. de plenaire bespreking van de psalmen, waarin werd overeengekomen dat de vergadering zichzelf beperkingen zal opleggen m.b.t. het zelf concipiëren van berijmingen, gelden nog in versterkte mate ten aanzien van de vaststelling van Schriftberijmingen". Over dit voorstel ontstaat een emotionele discussie. Het wordt aangenomen met 4 onthoudingen en 13 stemmen tegen.

Daarmee vervalt het door de commissie voorgestelde *Gezang, Bijlage 1*.

Het door de commissie voorgestelde *Gezang, Bijlage 2* wordt met 22 stemmen tegen verworpen.

Het *Gezang, Bijlage 3*, wordt, gehoord de bespreking, door de commissie teruggenomen.

Brede bespreking volgt over het door de commissie voorgestelde *Gezang, Bijlage 5*. Op voorstel van velen stelt de commissie voor hiervoor de melodie van *Gezang 239* van het Liedboek te kiezen. Het begin van dit gezang zal luiden: 'O, Schepper, Geest, woon in uw kerk': Een amendement van ds. P.

Schelling, voor couplet 7 terug te keren naar de deputaten-versie van 1972, wordt aanvaard met 14 stemmen tegen en 3 onthoudingen.

Een amendement van ds. R. Houwen en oud. H.A. Klapwijk om in couplet 7, r. 4 te lezen: "want hij belaagt ons dag en nacht" wordt aangenomen met 7 stemmen tegen en 5 onthoudingen.

Daarop komt het commissie-voorstel in stemming dat wordt aangenomen met 1 stem tegen en 2 onthoudingen.

De praeses wijst erop dat hiermee het laatste voorstel van commissie IV is afgehandeld. Dit betekent niet dat we nu helemaal klaar zijn. Bepaalde punten dienen nog bekeken te worden.

Er dient nog een gesprek met br. L.L. Bouwers inzake Gezang 6 te worden gevoerd. De volgorde, lijstvan titels en de nummering van de gezangen moet nog worden vastgesteld en over de dubbele melodieën moet nog nader gesproken worden.

Artikel 218

Melodieën gezangen

Volgens afspraak wordt er nu afzonderlijk gesproken over de melodieën bij de gezangen. Rapporteur voor commissie IV is ds. H.E. Nieuwenhuis. Hij wijst erop dat als alle genomen besluiten worden uitgevoerd, er 7 Gezangen zijn met dubbelmelodieën, nl. Gezang 6, 10, 24, 30, 31, 32 en 34. De commissie stelt voor slechts één melodie vast te stellen voor respectievelijk Gezang 31 en 34. En wel Gezang 31 in die van de deputaten-versie naar de uitspraak van Groningen-Zuid 1978 dat de melodie zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke dient te blijven.

Verder Gezang 34 naar de melodie van de PB, omdat die van het DR-rapport te snel moet worden gezongen. De twee melodieën van Gezang 24 wil de commissie handhaven. Inzake Gezang 32 stelt zij voor de melodie Gezang 32a op te nemen en onderaan te vermelden: Kan ook op de melodie van Gezang 24b worden gezongen. In de bespreking dient ds. G. Gunnink t. a. v. Gezang 31 een amendement in, waarin de voorkeur wordt uitgesproken voor de PB-melodie. Dit wordt aangenomen met 13 stemmen tegen en 1 onthouding.

Ds. O.J. Douma is van mening dat de melodie van Gezang 32a lelijk is, omdat de klemtoon telkens valt daar waar zij niet hoort. Hij dient een amendement in om alleen de melodie van de PB voor dit gezang vast te stellen en eronder te vermelden: Kan ook gezongen worden op de wijs van Gezang 24a. Dit amendement wordt met 9 stemmen tegen aangenomen.

De rapporteur zegt, weinig aan het voorgaande toe te willen voegen.

De commissie is ook niet eenstemmig, maar is wel van mening dat er teveel dubbelmelodieën zijn. Daarop wordt het voorstel van de commissie met algemene stemmen aanvaard.

Het resultaat is dus:

voor *Gezang 6* twee melodieën: 6a en 6b (onberijmd), naast het berijmde Apostolicum;

voor *Gezang 10*: twee berijmingen en twee melodieën; voor *Gezang 24*: twee melodieën: a en b;

voor *Gezang 30*: twee melodieën en twee berijmingen: 30a en 30b;

voor *Gezang 31*: één melodie, naar de PB-versie;

voor *Gezang 32*: de PB-melodie, met daaronder: Kan ook gezongen worden op de wijs van Gezang 24a.

voor *Gezang 34*. de PB-versie.

De praeses wijst erop dat nu het werk van de Gezangenbundel is afgerond, al blijft er nog een enkel puntje liggen.

Hij dankt allereerst de deputaten voor hun werk dat zij in opdracht van de kerken hebben verricht. Ook zegt hij commissie IV hartelijk dank voor haar werk. Haar pad ging niet altijd over rozen. Het was een zoeken en tasten om aan de Gezangenbundel meer inhoud te geven. De oorzaak hiervan ligt in het feit dat binnen de kerken niet een rechtlijnige weg is gevolgd. Er bestaat verschil in taxatie van de vraag wat een kerklied is. Tot op de synode blijkt hoe verdeeld de kerken hierin zijn: wat de één mooi vindt, acht de ander slecht.

Het is een moeizame weg geweest van 25 jaren. Wellicht valt dit hieraan te wijten dat de zaak van de gezangen ter tafel is gekomen door het bezwaar van de kerk van Hilversum tegen bepaalde gezangen uit de bundel van 1933.

Er is volgens de praeses te weinig bezinning geweest op de vraag aan welke eisen het NT-lied moet voldoen. Op de synode van Assen 1961 was naast onze adviseur, ds. H.D. van Herksen, ook onze overleden broeder H. van der Tol aanwezig, aan wie deze zaak zeer ter harte ging.

De praeses eindigt met het uitspreken van de wens dat de Gezangen bundel ten goede moge komen aan de erediensten en de gemeentezang, ook aan de zang in huizen en scholen.

Nadat de praeses uitgesproken is, vraagt de voorzitter van commissie IV, ds. J. Verkade, het woord. De praeses heeft over drie rapporteurs gesproken, maar er is nog een vierde. Ds. Verkade verzoekt de vergadering te schorsen om aan deze vierde rapporteur het woord te geven. Deze blijkt oud. B. Kamps te zijn die mededeelt dat commissie IV nóg een gezang heeft vastgesteld. Men wil dit nu gezamenlijk de praeses toezingen.

Hij zingt dit de vergadering voor. De titel van dit gezang is "Voor de synode-praeses, een lied". Daarop zingt de hele vergadering het met hem mee.

De praeses bedankt de synodeleden voor deze bemoedigende geste. Het heeft hem ontroerd en hij bedoelt dit in diepe zin.

De synode-leden hebben het hem nooit lastig gemaakt en ook de mede-moderamenleden niet.

Met deze woorden van dank en waardering wordt de behandeling van de bundel 'Enige Gezangen' afgesloten.

Zie voor de besluitteksten de artikelen 167, 219, 220 en 221.

Artikel 219

Bundel 'Enige Gezangen' (agenda III c 1-45) Onderdeel VI: 'Bijlage' bij het deputatenrapport, 35 gezangen.

Voorstel . commissie IV

Rapporteurs : C. van den Berg voor de Gezangen 1 - 10
H.E. Nieuwenhuis voor de Gezangen 11 - 20
J. Verkade voor de Gezangen 21 - 35

Materiaal:

- a de door deputaten aangeboden 'bijlage' bij hun rapport inzake de bundel 'Enige Gezangen';
- b de vele reacties van en uit de kerken op deze aangeboden 'bijlage'.

Besluit I:

de tekst vast te stellen van de 35 gezangen die door de deputaten in de 'bijlage' bij hun rapport zijn voorgesteld, ongewijzigd, of gewijzigd, of ook geheel of gedeeltelijk vervangen, zoals hieronder bij ieder gezang afzonderlijk is aangegeven:

- gezag 1 : 'De wet des HEREN'- geheel vervangen door gezang 22 van de bundel, die is samengesteld door de deputaten die benoemd waren door de synode van Hoogeveen, 1969, maar dan met een aantal wijzigingen;
- gezag 2 : 'De lofzang van Maria' - ongewijzigd;
- gezag 3 : 'De lofzang van Zacharias' - met verandering in 1:6 van "eeuw-en" in 'eeu-wen';
- gezag 4 : 'De lofzang van Simeon' - ongewijzigd;
- gezag 5 : 'Het gebed des Heren' - geheel vervangen door gezang 5 uit de Proefbundel;
- gezag 6 : 'De twaalf artikelen des geloofs' - berijmd door L.L. Bouwers, waarvan 2 : 10 ('is Hij aan ons gelijk geweest') aldus veranderd is: 'is Hij als mens bij ons geweest';
- gezag 6a: 'De apostolische geloofsbelijdenis' in de niet-berijmde oude tekst en met de melodie van P.C. van Westermg - ongewijzigd;
- gezag 6b: 'De apostolische geloofsbelijdenis' in de niet-berijmde gemoderniseerde tekst en met de oorspronkelijke melodie - is aan de 'bijlage' van het deputatenrapport toegevoegd, ongewijzigd;
- gezag 7 : 'Gebed voor de prediking' - met verandering in 1:3 van 'koningstroon' in 'hemeltroon';
- gezag 8 : 'Morgengebed' - ongewijzigd;
- gezag 9 : 'Avondgebed' - ongewijzigd;
- gezag 10 : 'Hoe zal ik Hem bezingen?' - ongewijzigd;
- gezag 10a : 'Hoe zal ik U ontvangen?' - volgens de tekst en met de melodie van gezang 10 uit de Proefbundel, maar zonder de coupletten 4 en 5 - is aan de 'bijlage' van het deputatenrapport toegevoegd;
- gezag 11 : 'Ere zij God' - ongewijzigd;

- gezing 12 : 'Dit is de dag, die God ons schenkt' - ongewijzigd;
gezing 13 : 'Jezus, leven van mijn leven' - ongewijzigd;
gezing 14 : 'Ontsluit, o Heer, voor U ons hart' - ongewijzigd;
gezing 15 : 'In het kruis zal 'k eeuwig roemen' - ongewijzigd;
gezing 16 : 'God, enkel licht' - ongewijzigd;
gezing 17 : 'U, heilig Godslam, loven wij' - ongewijzigd;
gezing 18 : 'Halleluja! Lof zij het Lam' - met verandering in 3:6 van 'Jehova de Drieëne' in 'De HERE de Drieëne's
gezing 19 : 'In het vroege morgenlicht' - met verandering in 1:3 van 'engelmond' in 'englenmond';
gezing 20 : 'Nu triumfeert de Zoon van God' - ongewijzigd;
gezing 21 : 'De dag der kroning is gekomen' - met 'waar' in 2:8 in plaats van 'daar';
gezing 22 : 'De dag van onze Vorst brak aan' - met 'de Zoon' in 3:4 in plaats van 'zijn Zoon';
gezing 23 : 'Wij knielen voor Uw zetel neer' - met verandering in 1:7 van 'eerstgeboor'ne' in 'Eerstgeborene' en in 2:7 van 'geheel deez' aard en 't hemelhof in 'geheel de aarde en 't hemelhof
gezing 24 : 'Ja, de Trooster is gekomen' - met vervanging van couplet 5 door gezang 24:5 uit de Proefbundel, waarvan regel 5 aldus afgedrukt wordt: 'Liefde en ijver zullen blaken';
gezing 25 : 'God in de hoog' alleen zij eer' - met de naamvals-n in 1:1 en in het opschrift: 'in den hoog';
gezing 26 : 'Ere zij aan God de Vader' - ongewijzigd;
gezing 27 : 'Te Deum' - ongewijzigd;
gezing 28 : 'God is getrouw, Zijn plannen falen niet' - ongewijzigd behalve in 1:3 waar een verbindingsstreepje toegevoegd moet worden: 'o-ver-ziet';
gezing 29 : 'De kerk van alle tijden' - ongewijzigd;
gezing 30a : 'Een vaste burcht is onze God', volgens de vertaling en berijming van Anka Brands en met de oudste melodie - ongewijzigd;
gezing 30b : 'Een vaste burcht is onze God', volgens de vertaling en berijming van H.J. Schilder en met de 'ingeburgerde' melodie;
gezing 31 : 'Dankt, dankt nu allen God' - ongewijzigd;
gezing 32 : 'Alle roem is uitgesloten' - met verandering in 3:4 van 'schenkt z' aan zondaars, schenkt z' aan mij';
gezing 33 : 'Nooit kan 't geloof te veel verwachten' - ongewijzigd;
gezing 34 : 'k Wil U, o God, mijn dank betalen' - met verandering in 2:5 van 'Eens' in 'Ook' en met vervanging van 2:8 door: 'U nog een dankbaar loflied toe';
gezing 35 : 'Halleluja, eeuwig dank en ere' - ongewijzigd.

Besluit 11:

de melodieën van de 35 gezangen vastte stellen, zoals door deputaten in de 'bijlage' bij hun rapport is voorgesteld, met dien verstande dat gezang 24 om de tweeërlei melodie bij dezelfde tekst onderscheiden wordt in 'gezing 24a' en 'gezing 24b'; gezang 31, 32 en 34 de melodie ontvangen van resp. gezang 31, 32 en 35 van de Proefbundel, terwijl bij gezang 32 het onderschrift wordt afgedrukt: 'Dit gezang kan ook gezongen worden op de wijs van gezang 24a'.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 220

26.04.85

Bundel 'Enige Gezangen' (agenda 111 c 1-45) Onderdeel VII: Berijmingen van Schrift gedeelten (III C 1, 9, 18, 24, 25, 26, 27, 28, 34, 35, 36, 38, 44; en Uitbreiding van de Bundel 'Enige Gezangen' (III C 25, 26, 28, 31, 35, 37).

Voorstel . commissie IV

Rapporteur : D. Dreschler

Materiaal:

1. rapport van Deputaten 'Enige Gezangen', waarin zij melden dat geen van de bij hen binnengekomen Schriftberijmingen de toets van de tekstuele- en/of muzikale kritiek kan doorstaan (2.1 naar acta art. 93 sub S b.). Deputaten stellen de Generale Synode van Heemse 1984 voor de gezangenbundel niet verder uit te breiden met berijmingen van Schriftgedeelten (3. Conclusie 2.);
2. brieven van kerken en kerkleden die het betreuren dat er geen nieuwe Schriftberijmingen door deputaten zijn aangedragen (9, 18, 24, 36, 38);
3. brieven van kerken en kerkleden die verzoeken alsnog Schriftberijmingen in de bundel 'Enige Gezangen' op te nemen (18, 25, 26, 27, 28, 31, 34, 35, 44);
4. brieven van kerkleden die voorstellen doen met betrekking tot op te nemen Schriftberijmingen (26, 31);
5. brieven van kerken en kerkleden met het verzoek de bundel 'Enige Gezangen' uit te breiden (25, 26, 28, 31, 35 en 37).

Besluit I:

geen berijmde Schriftgedeelten aan de bundel 'Enige Gezangen' toe te voegen.

Gronden:

- 1 Deputaten oordeelden in hun rapport dat de bij hen binnengekomen Schriftberijmingen geen van alle de toets der tekstuele- en/of muzikale kritiek kunnen doorstaan.
- 2 De synode heeft, ook na bespreking van enige voorstellen van haar commissie in deze zaak, geen Schriftberijmingen gevonden die zij met vrijmoedigheid als geschikt voor de eredienst aan de kerken kan aanbieden.

Besluit II:

aan de bundel 'Enige Gezangen' toe te voegen het volgende lied:

'Kom, Schepper, Geest' uit de bundel 'Hatem 1972' (Gewijzigd en uitgebreid Gezang 21 'Veni Creator Spiritus' in de bundel 'Enige Gezangen' zoals vastgesteld door de Generale Synode van Middelburg 1933)

met dien verstande dat daarin de volgende wijzigingen alsnog worden aangebracht:

1. titel:
dit lied zal in de bundel worden opgenomen onder de titel 'O, Schepper, Geest, woon in uw kerk';
2. tekstwijzigingen in de volgende regels:
 - a. **1,1** 'Kom, Schepper, Geest...'
wordt: 'O, Schepper, Geest. . .';
 - b. **11,1** 'Lof zij uw naam, o Heil'ge Geest'
wordt: 'Lof zij uw naam, Heilige Geest';
 - c. **IV,3** 'Uw lamp schijnt in 't gelovig hart'
wordt: 'Uw lamp schijnt in het duister hart';
 - d. **VII,4** 'verlicht en hoed ons dag en nacht'
wordt: ' want hij belaagt ons dag en nacht';
 - e. **IX,1** 'O, Vader, u zij. . .'
wordt: 'U, Vader, u zij. . .'
3 'O, Geest, van beiden. . .'
wordt: 'U, Geest, van beiden. . .';
4 'geprezen zij uw heil'ge naam'
wordt: 'geprezen zij uw grote naam';
3. het lied krijgt de melodie van Gezang 239 van het Liedboek.

Gronden:

1. In de bestaande bundel 'Enige Gezangen' is slechts één Pinksterlied opgenomen en het is goed dat, overeenkomstig de wens van velen, naar uitbreiding is omgezien.

2. Het voorgestelde lied is na diverse verbeteringen aanvaardbaar geacht. Het besluit wordt met algemene stemmen genomen.

Artikel 221

26.04.85

Bundel 'Enige Gezangen' (agenda III c 1-45) Onderdeel VIII A: De samenstelling van de herziene bundel en de nummering van de gezangen.

Voorstel : commissie IV

Rapporteur : J. Verkade

Materiaal:

- a de door deputaten in de 'bijlage' bij hun rapport voorgestelde 35 gezangen, zoals deze, soms gewijzigd, soms vervangen, zijn vastgesteld;
- b de toegevoegde gezangen uit de proefbundel (6 a, 10 en 33) en uit de bundel van 1933 (21), evenzo met de daarbij aangebrachte wijzigingen.

Besluit.

de herziene gezangenbundel vast te stellen in de hieronder aangegeven volgorde en met de volgende nummers en opschriften:

- 1 De Tien Woorden
- 2 De Apostolische Geloofsbelijdenis (L.L. Bouwers)
- 3 De Apostolische Geloofsbelijdenis (mel. P.Chr. van Westering)
- 4 De Apostolische Geloofsbelijdenis (mel. Straatsburg 1525)
- 5 Het'Onze Vader'
- 6 Gebed voor de prediking

Geboorte van Christus

- 7 De lofzang van Maria
- 8 De lofzang van Zacharias
- 9 De lofzang van Simeon
- 10 Hoe zal ik U ontvangen?
- 11 Ere zij God
- 12 Dit is de dag die God ons schenkt
- 13 Hoe zal ik Hem bezingen?

Lijden en sterven van Christus

- 14 Jezus, leven van mijn leven
- 15 Ontsluit, o Heer, voor U ons hart
- 16 In het kruis zal 'k eeuwig roemen
- 17 God, enkel licht
- 18 U, heilig Godslam, loven wij

Opstanding van Christus

- 19 Halleluja, lof zij het Lam
- 20 In het vroege morgenlicht
- 21 Nu triumfeert de Zoon van God
- 22 Jezus is mijn toeverlaat

Hemelvaart van Christus

- 23 De dag der kroning is gekomen
- 24 De dag van onze Vorst brak aan
- 25 Wij knielen voor Uw zetel neer

Uitstorting van de Heilige Geest

- 26a Ja, de Trooster is gekomen
26b Ja, de Trooster is gekomen
27 O, Schepper, Geest, woon in uw kerk

Andere liederen

- 28 God in den hoog' alleen zij eer
29 Ere zij aan God de Vader
30 Wij loven U, o God
31 God is getrouw
32 De kerk van alle tijden
33 Een vaste burcht is onze God (Anka Brands)
34 Een vaste burcht is onze God (H.J. Schilder)
35 Dankt, dankt nu allen God
36 Alle roem is uitgesloten
37 Nooit kan 't geloof teveel verwachten
38 Morgengebed
39 Avondgebed
40 'k Wil U, o God, mijn dank betalen
41 Halleluja, eeuwig dank en ere

Bij de bespreking van het oorspronkelijke commissievoorstel wordt bezwaar gemaakt tegen latijnse opschriften en wordt voorgesteld één gezang te verplaatsen. De commissie neemt dit over.

Verder wordt voorgesteld de 'kopjes' wel in de Index te plaatsen, maar niet tussen de liederen. Ook dit neemt de commissie over.

Een amendement van ds. G. Gunnink om de liederen, 2, 3 en 4 uniform aan te duiden als 'De Apostolische Geloofsbelijdenis' wordt met 9 stemmen tegen aanvaard.

De melodie van Gezang 4 heeft in het origineel twee lange noten bij 'Vader'. De vergadering besluit de melodie aldus vast te stellen.

Daarop wordt het commissievoorstel in de boven vastgestelde tekst met algemene stemmen aanvaard.

Op voorstel van de commissie wordt nog besloten aan de kerk te Barendrecht en aan br. H. S. Poutsma te Vollenhove een afschrift van dit besluit toe te zenden.

Artikel 222

05.06.85

Lijst van psalmen en gezangen (agenda III a 1, 9, 24)

In behandeling komt een nota van commissie III, rapporteur oud. A. van Esch, inzake de Lijst van psalmen en gezangen.

De synode had reeds besloten het moderamen te machtigen in overleg met de voorzitter van commissie III, deze lijst voor het kerkboek definitief gereed te maken.

In de nota legt de commissie verantwoording af over de samenstelling van de lijst, op basis van het deputatenvoorstel en ook zoveel mogelijk in overeenstemming met wensen, door een tweetal kerken, namelijk van Helpman en Leek-Roden, geuit.

De commissie deelt mee, de lijst in deze vorm aan het moderamen ter hand te zullen stellen.

Zonder discussie gaat de synode met dit voornemen akkoord.

Artikel 223

05.06.85

Gebruik van hoofdletters en aanhalingstekens in het Gereformeerd Kerkboek

Rapport : commissie III

Rapporteur : P. Schelling

Materiaal

brief van de Gereformeerde Kerk te Voorburg, waarin zij een schrijven van br. K.J. van Bruggen te Voorburg introduceert met het verzoek het kerkboek zo toegankelijk mogelijk te maken voor kerkleden die 'taalarm' zijn wat het gebruik van hoofdletters en aanhalingstekens betreft.

Besluit:

- aan de Gereformeerde Kerk te Voorburg een antwoordschrijven te richten, waarin
- a de ongewenstheid tot wijziging van de eerder vastgestelde regels voor spelling en interpunctie van de proza- en poëzieteksten in het kerkboek wordt aangeduid en geargumenteed;
 - b de mogelijkheid tot het treffen van bijzondere maatregelen voor bijzondere categorieën gebruikers van het kerkboek wordt opengelaten en aangewezen.

Het besluit wordt met algemene stemmen genomen, waarbij ds. B. Kamphuis buiten stemming blijft.

Hoofdstuk VIII SYNODALIA

Artikel 223 a

11.10.84

Financiën van de generale synode

In besloten zitting brengt br. D. Dreschler rapport uit betreffende de controle van de financiën van de Generale Synode van Arnhem 1981. Met droefheid memoreert hij het overlijden van br. H. van der Tol die volgens art. 7 f mede hiertoe opdracht ontving. Oud. J. van der Kolk heeft nu als 'medelezer' hulp geboden. Aan br. H. Foekens Jr. wordt door de synode decharge verleend voor het door hem gevoerde beheer. Hij is op deskundige wijze met de gelden van de synode omgegaan, waarvoor grote waardering wordt uitgesproken. Onder dankzegging wordt hem ontheffing verleend van zijn arbeid als generaal-synodaal quaestor. Aan de huidige quaestor, br. E. Hutten, zal een afschrift gezonden worden van het rapport met bijlagen, dat in de *Handelingen* van de synode wordt opgenomen. Het moderamen wordt gemachtigd, samen met br. Dreschler, de omslag voor de komende periode vast te stellen, die in het vervolg door de begrotingscommissie zal worden bepaald (Zie Bijlage B 2, onderdeel 3, Acta deel I). Het moderamen verzoekt de kerken, via de quaestores van de particuliere ressorten een bijdrage te geven van f 1,50 per lid over 1984 en van f 1,25 per lid over respectievelijk de jaren 1985 en 1986.

POST-ACTA

Artikel 224

05.06.85

Machtiging aan het moderamen

De praeses vraagt en verkrijgt van de vergadering voor de moderamenleden de machtiging om de nog te redigeren tekst van de Acta en de vertrouwelijke Handelingen vast te stellen.

Artikel 225

Censuur naar artikel 48 K. O.

De praeses constateert met grote blijdschap en dankbaarheid dat de censuur naar artikel 48 K.O. niet hoeft te worden toegepast.

Artikel 226

Rondvraag

Van de rondvraag wordt door niemand gebruik gemaakt.

Artikel 227

05.06.85

Slotzitting en sluiting van de synode

Op woensdag 5 juni 1985 komt de synode, 's avonds om half acht, in voltallige en openbare zitting voor de laatste keer bijeen. De zitting wordt bijgewoond door de plaatselijke adviseurs, de predikanten drs. S. Cnossen, drs. C. van Ginkel, ds. H.D. van Herksen en door de hoogleraren dr. J. Douma, drs. D. Deddens, J. Kamphuis en drs. H.M. Ohmann. De hoogleraren dr. J. van Bruggen en dr. C. Trimp zonden bericht van verhindering.

Namens de kerkeraad van Heemse zijn aanwezig de ouderlingen G.J. Boerman en A. Valk. Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Hardenberg zond als haar vertegenwoordiger de heer A. Pouwels.

De Kandelaarkerk was verder geheel gevuld met leden van de gemeente van Heemse en met veel broeders en zusters uit allerlei delen van het land.

De praeses laat aan het begin van deze slot zitting zingen Psalm 100 : 1-4 en leest tijdens zijn toespraak Kolossenzen 3 : 1-17.

Hij spreekt het volgende slotwoord, nadat hij de leiding aan de assessor heeft overgedragen:

Broeders afgevaardigden en adviseurs van deze synode, broeders en zusters,

Op deze laatste dag van de generale synode van Heemse zijn wij vanavond bijeen om te doen wat de Here ons in zijn Woord aanwijst als het voornaamste in de dankbaarheid die Hij van ons eist, om te doen ook wat de kerken hebben bepaald in artikel 29 van de kerkorde: 'Bij de opening en de sluiting van alle vergaderingen zal de Here *met gebed en dankzegging* aangeropen worden'.

Bij de opening van de synode, nu ruim eenjaar geleden, hebben wij onze God gebeden en gedankt, daarin voorgegaan door ds. H.D. van Herksen. We hebben toen *gedankt* voor de mogelijkheden die de Here geeft om als kerken samen te leven en te werken in rust en vrijheid. We hebben toen *ookgebeden om* zijn kracht en zegen voor het werk dat wachtte.

En nu wij op deze dag dat werk hebben mogen volbrengen, zullen we bij de sluiting van deze vergadering wederom de Here aanroepen met gebed en dankzegging. Trouwens, hebben wij niet elke vergaderdag tussen opening en sluiting (het waren 93 dagen) de Here aangeropen, 's morgens en 's avonds? Samen wisten we toch waarom het gebed voor ons, zoals voor alle christenen, noodzakelijk is? God wil zijn genade en zijn Heilige Geest alleen geven aan hen die van harte en zonder ophouden Hem daarom bidden en daarvoor danken.

Danken - daartoe zijn we vanavond hier bijeen. De dagsluiting van heden is tegelijk weeksluiting, en de weeksluiting van heden tegelijk synodesluiting.

Wij gaan nu uit elkaar. En zoals bij iedere dagsluiting gedurende deze synode mogen onze harten ook nu rust vinden in de dank aan Hem die ons draagt dag aan dag.

Broeders, wij hebben nu de opdracht mogen volbrengen die ons door de kerken was gegeven.

Wat hebben we er tegenop gezien toen we door de particulier-synodale ressorten werden afgevaardigd naar deze synode! We wisten immers van tevoren dat deze synode een overbeladen en zwaargeladen agendum moest gaan afwerken. Overal in de kerken kende men bij voorbaat het belang van de synode in Heemse voor het leven en samenleven van de kerken, met name vanwege de vaststelling van de inhoud van het Gereformeerd Kerkboek. Maar ook andere zaken bleken -soms onverwacht- van grote importantie te zijn en veel van onze kracht te vergen. Soms leek de hoeveelheid werk te overstelpend en de problematiek te zwaar. Maar we hebben het ondervonden: God wilde ons zijn genade en zijn Heilige Geest geven.

Niet alleen van onszelf werd veel gevergd, ook van anderen. Onze gezinnen hebben mede de zwaarte van onze afvaardiging naar de synode moeten dragen.

Van elke synodeweek was de dinsdag niet de gemakkelijkste dag. Op vrijdag was't wel weer vergeten, maar hoe gauw was 't weer dinsdag. Een eresaluut is op z'n plaats voor de echtgenotes die telkens weer vrouw-moedig zich door de moeilijke tijd hebben heengeslagen.

Bijzonder veel werk werd ook gevergd van de kerkeraden uit wier midden een predikant en/of ouderling werd afgevaardigd. Hoezeer het synodelid ook probeerde om op en rond de zondag nog

zoveel mogelijk ambtelijk werk te verrichten, de andere ambtsdragers moesten veel werk overnemen en waarnemen.

Met name en met nadruk willen we hier noemen de gemeenten in Bedum, Eindhoven en Haarlem, die hun predikant vanwege het werk in commissie 1 nog méér weken moesten afstaan dan gebruikelijk. Aan deze en aan álle betrokken gemeenten betuigen we onze bijzondere dank.

Wij hebben, broeders, ook veel van elkaar gevergd: veel luisteren naar elkaar, veel verdragen van elkaar, veel vergeven aan elkaar. Toch viel het ons niet zwaar. We gaven ons immers aan de Here en door de wil van God aan de ander, aan elkaar. Samen wisten we ons gesteld onder de heerschappij van het levende Woord. Dat Woord moest en mocht onze vergaderingen stempelen en beheersen. Zó is toch ook het apostolisch gebod: 'Het woord van Christus wone rijkelijk in u, zodat gij in alle wijsheid elkander leert en terechtwijst' (Kol. 3 : 16). Dat gebod betekende maar niet alleen: Het woord van Christus worde elke synodedag's morgens gelézen-dat óók, en hoe goed was het iedere morgen zo te beginnen- maar het was nog veel méér: dat levende woord van Christus mocht z'n stempel drukken op ons synodewerk, op ons spreken en besluiten, op onze omgang met elkaar.

Het woord van Christus heeft ons steeds weer de weg gewezen, ons iesterkt en bemoedigd. Het heeft ons ook getroost toen we meer dan één keer in verslagenheid een werkweek moesten beginnen, in rouw over het sterven van een broeder uit ons midden. We gedenken hedenavond prof. drs. H.J. Schilder die de HERE zo plotseling tot Zich nam; ouderling L. de Vries, die zijn plaats als primus-afgevaardigde uit NoordHolland niet heeft kunnen innemen wegens ziekte en die in onze 7e vergaderweek overleed; en ouderling H. van der Tol, wiens plotseling overlijden op zondag 23 september 1984 ons zo diep schokte. Ook in die situaties van rouw en verslagenheid woonde het woord van Christus rijkelijk in ons, zodat we elkaar daarmee mochten troosten. De praeses van de synode van Dordrecht 1618-1619 heeft in zijn slotwoord erop gewezen dat allen die tot de synode behoren (ik citeer) 'eenmaal in de hemelse Synode bijeen mogen komen en daar allen eendrachtelijk God in eeuwigheid verheerlijken'. Tot die hemelse synode werden onze overleden broeders geroepen, na hun dienst op aarde te hebben verricht. Met die troost kon de aardse synode hier in dit kerkgebouw toen wel weer verder.

Zojuist zei ik dat we als broeders-afgevaardigden veel van elkaar gevergd hebben. Het is waar. Maar het is evenzeer waar dat we veel van elkaar ontvangen hebben. Eigenlijk vanaf de eerste dag hebben we 't fijn en goed gehad met elkaar. En dat is steeds zo gebleven, in al die vergaderweken, ondanks verschillen van mening en van beoordeling die aan de dag traden. Misschien moet ik zeggen: niet ondanks maar juist daardóór leerden we elkaar te waarderen, naar elkaar te luisteren en van elkaar te accepteren. En op de hoofdpunten van onze agenda bleek steeds weer hoe we door de besprekingen met elkaar groeiden naar grote eenstemmigheid. Ik zie het als een grote weldaad dat zich op deze synode nimmer fronten vormden, in stellingen vastgegroeid. We hadden oor en oog voor elkaar. Die fijne omgang met elkaar tijdens het werk en in de pauzes betekende telkens weer een verlichting van de zware agenda.

Ieder heeft hierbij zijn inbreng gehad. De ouderlingen niet minder dan de predikanten. A1 moge de statistiek die br. Van der Kolk bijhield inzake de spreektijden van resp. ouderlingen en predikanten, aanwijzen dat de predikanten frekwenter het woord vroegen en langduriger het woord voerden, het is maar de vraag of dit een minpunt voor de ouderlingen is dan wel een pluspunt. De inbreng van de ouderlingen ter synode is dááaraan niet af te wegen. We kunnen dit nu niet verder 'uitvlooiën' (om een gevleugeld woord van de voorzitter van commissie I te gebruiken), maar één ding is zeker: br. Van der Kolk heeft na enige weken de moed opgegeven met z'n statistiek. 'Het zij zo' (om een geliefd woord van de voorzitter van commissie III te gebruiken).

Broeders, de verleiding is groot om in m'n slotwoord een typering te geven van elk van de 36 afgevaardigden. Het zou voor mij als praeses een fijne bezigheid zijn en een makkelijke opgaaf om over ieder van u iets karakteristieks te melden, eventueel duidelijk gemaakt aan de hand van kleine voorvallen en markante uitspraken van u. Na rijp beraad heb ik echter ervan afgezien. Ik kwam tot de conclusie dat het geen zin had.

Immers, als ik in m'n slotwoord het een en ander uit de doeken ga doen over het typerende van de 36 Heemse-gangers, is de kans groot dat dit gedeelte van het slotwoord moet worden opgenomen in de vertrouwelijke Handelingen van de synode, en niet in de publieke Acta. Misschien zou dat gedeelte zelfs, op voorstel van enkele afgevaardigden, geschrapt moeten worden. Dat risico heb ik niet willen lopen.

Daarom haast ik mij nu naar een ander onderdeel van mijn slotwoord. Daarin wil ik graag de schijnwerper richten op de plaats waar deze generale synode gehouden werd. Ik doel allereerst op de burgerlijke gemeente Hardenberg.

Het was de synode een vreugde zoveel weken te mogen vertoeven in het schone landschap van deze gemeente met zijn 17 dorpen en buurtschappen. De schone natuur droeg niet weinig bij tot de verpozing en ontspanning die tussen de vergaderingen door nodig waren. Ook was het de synode een vreugde bijzonder goede contacten te mogen onderhouden met het gemeentebestuur. De aanwezigheid van wethouder A. Pouwels op deze slotzitting van de synode onderstreept de hartelijke en naar Gods Woord geboden goede verhouding tussen de overheid en de kerk.

Onder het bestuur van deze plaatselijke overheid ontvangt de kerk te Heemse volop ruimte voor haar dienst aan de HERE. Tot die dienst heeft ook mogen behoren het samenroepen en ontvangen van deze generale synode. Met grote dankbaarheid zijn wij vervuld voor de uitnemende wijze waarop kerkeraad en gemeente zich van hun taak gekweten hebben. De voorbereiding, waaraan met name het trio ds. Van Herksen, br. P. Joosse en koster Harsevoort hun groot aandeel heeft geleverd, was bijzonder efficiënt en correct. En in de lange vergaderperiode deden we nooit tevergeefs een beroep op hen.

De gemeente heeft gedurende lange tijd de last moeten dragen van het ter beschikking stellen van haar gebouwen. Hoezeer bleken deze prachtige gebouwen afgestemd te zijn op het synodewerk! De outillage, het comfort en de ruimte ervan waren optimaal, zodat wij telkens met genoeg de sfeervolle ruimten betraden en aan het werk gingen.

Onvergetelijk zal ons blijven de gastvrijheid van de gemeente in Heemse, haar vriendelijkheid en hartelijkheid. Onze gastheren en gastvrouwen, ook uit de omliggende gemeenten, hebben niets nagelaten om ons elke vergaderweek en elke vergaderdag het verblijf hier tot iets bijzonders te maken. Daarvoor ook publiek de oprechte dank van ons allen!

In zijn openingswoord heeft ds. Van Herksen een uitspraak gedaan die ik hier graag nog eens in herinnering wil brengen, opdat alle afgevaardigden het in hun oren knopen. Ik citeer: 'Na gedane arbeid blijft u welkom'.

Tóen konden we ons nog niet indenken dat de arbeid'gedaan' zou zijn. Nu kunnen we ons des te meer indenken de vriendelijkheid in de woorden 'u blijft welkom'. Ik laat gaarne aan uw fantasie over, broeders afgevaardigden, wat u zich persoonlijk indenkt bij de woorden die ds. Van Herksen eraan toevoegde: 'u blijft welkom, als rustzoekend emeritus, als vakantiehoudend toerist'. In ieder geval zal het ons allen een vreugde zijn hier nog eens terug te keren.

Dat zou tevens de gelegenheid geven nog eens'een bakkie' te komen halen bij koster Harsevoort. Normaal, zwart of bruin. Jazeker, koster Harsevoort en zijn vrouw bedienden ons op speciale wensen. Het valt me maar moeilijk om de dank van de synodeleden onder woorden te brengen. Eigenlijk kun je alleen maar superlatieven gebruiken, overtreffende trap: ten aanzien van hun hulpvaardigheid, hun inzet, hun kookkunst, hun sfeer maken, hun klaar staan van 's morgens tot 's avonds. Laat ik alles maar in één woordje samenvatten: broeder en zuster Harsevoort, het was àf. Zo zal uw werk voor ons in onze herinnering blijven voortleven. Voeg daar dan nog bij de dienst die br. Harsevoort ons bewees met zijn bekwame orgelbegeleiding van het synodale mannenkoor, dan wordt onze dank nog groter. U hebt bewezen een veelzijdig begaafd man te zijn.

Wij hebben -dat wil ik u nu wel zeggen- slechts één klacht over u. Die klacht gaat over het feit dat u ons met uw consumpties telkens in de verleiding bracht veel te veel calorieën tot ons te nemen, met alle gevolgen van dien. Uit de mond van enkele synodeleden heb ik vernomen dat zij thuis reeds aangezegd kregen dat er na afloop van de synode strenge maatregelen genomen zullen worden. Ik ga daar nu niet verder op in. Wel wens ik die heren sterkte toe.

Overigens staan niet alleen koster Harsevoort en zijn vrouw schuldig aan de meer dan toegestane hoeveelheid calorieën, maar ook onze gastheren Hakkers en Zomer met hun personeel. In de restaurants van de beide campings hebben wij overvloedig en feestelijk genoten van hun kostelijke maaltijden. Het was steeds voortreffelijk.

Van de recreatie in de pauzes gaan we nu weer terug naar de ernst van het werk. En dan komen we, via een kronkelende trap, terecht in de machinekamer van het synodeschip: de stencilkamer. De machines, die daar opgesteld stonden, waren imponerend, maar nog imponerender was het werk dat daar verricht werd door br. Joosse, br. Ronda, zr. WithaarSchuldink, zr. Treffers-De Ruiters, zr. Hildering-Visser en zr. Breukelman-Van den Berg.

Wat hebben zij uitmuntend werk geleverd! Menigmaal onder hoogspanning, wanneer bepaalde stencils in recordtijd geproduceerd moesten worden, of wanneer de stencilkamer door vele rapporteurs en scriba's tegelijk bestormd werd. Zusters, broeders, u hebt misschien wel bij uzelf, maar

nooit tegenover ons de verzuchting geslaakt dat het teveel werd. Rustig en stipt werkte u door: 2.500 stencils, 40.000 fotokopieën, 275 pakken stencilpapier. En alles correct verzorgd. U hebt (en daar schakel ik de uwen bij in) de synode daarmee ten zeerste gediend. In de eerste weken werd in de wandelgangen al gesproken over: 'synode-broeders en type-zusters'. Welnu, de synode-broeders maken heden een hoffelijke buiging voor de type-zusters, uit diep respect voor haar inzicht en inzet. En zij drukken br. Joosse, die van tijd tot tijd als secundus-afgevaardigde z'n plaats onder ons innam, zeer hartelijk de broederhand als dank voor z'n vele inspanningen.

Graag wil ik namens de synodeleden een woord van dank richten tot de quaestor van de synode, br. E. Hutten. Zijn werk liep minder in het oog, maar sprak wel tot ons hárt, mitsgaders tot onze portemonnaie, oftewel ons gironummer. U hebt nauwgezet ervoor zorg gedragen dat de door ons gemaakte onkosten op tijd en zonder winstbejag werden vergoed. Het door u ingestelde synodaal-girale geldverkeer bracht met zich mee dat wij u niet iedere vrijdag in persoon zagen verschijnen met de geldzakjes (zoals tot nu toe gebruikelijk op synodes), maar uw zorg en toewijding waren er niet minder om. Wij wensen u sterkte toe voor uw werk in de komende jaren tot de volgende synode, wanten dat is opvallend- van alle functies ter synode blijft altijd alleen die van de quaestor over.

Daarentegen zijn ónze functies, broeders moderamenleden, straks beëindigd.

In de ondertekening van de Acta komen binnenkort tussen onze naam en onze functie twéé lettertjes te staan: e.t., eo tempore, in die tijd.

In die tijd, die vanavond verleden tijd wordt, mochten wij samen, ieder in eigen functie, de generale synode leiden en sturen. Eo tempore hebben we het goed gehad samen. We wisten wat we aan elkaar hadden, we waren op elkaar afgestemd.

Een enkele maal hingen wij aan de deur van de moderamenkamer het bordje op met de waarschuwing 'Belet'. Sommige synodeleden hebben ons ervan verdacht dat we dan onze siësta hielden. Niets is minder waar. We kunnen naar, eer en geweten getuigen dat achter onze deur even hard gewerkt werd als achter de deuren van de andere commissiekamers. Daarmee wil ik overigens niet ontkennen dat iedere commissiekamer zijn speciale geheimen heeft gehad.

Een geheim van de moderamenkamer kan ik thans wel publiek maken: scriba I en de praeses hebben het zich moeten laten welgevalen dat van tijd tot tijd door de assessor en de scriba II geconverseerd werd in de friese taal. Gelukkig was de synode, en dus ook het moderamen, op reces tijdens de friese elfstedentocht. Overigens moet ik er meteen meteen aan toevoegen dat op hun beurt de assessor en scriba II het zich moesten laten welgevalen dat de moderamenkamer vaak door scriba I en de praeses werd beneveld door tabaksrook. Dat was dan alles: eo tempore.

Geachte collega Cnossen, hartelijk dank voor wat u als assessor voor deze synode hebt betekend. En dat is veel. U vormde de schakel tussen de synode en de quaestor, u fungeerde trouw als tafelpraeses, u rapporteerde namens het moderamen. En bovenal: u hebt mij in het praesidiaat steeds gesteund en bemoedigd. U nam de leiding van mij over wanneer een onderhavige zaak dat vereiste, of ook wanneer mijn gebrekkige beheersing van de engelse taal mij noopte uw assistentie in te roepen. Hartelijk dank voor dat alles. Bij alle schrik die me overviel bij de verkiezing tot praeses was uw aanwezigheid steeds een geruststelling voor me. Het beëindigen van uw functie ter synode valt bijna gelijk met uw afscheid uit de actieve dienst in Mariëenberg. Met name het laatste zal u zwaar vallen. Maar zolang de Here u het leven geeft mag u zijn: dienaar van het Goddelijk Woord dat uw lust en uw leven is.

Geachte collega De Vries, uw ervaring en vaardigheid met de journalistieke pen kenden wij reeds terdege voor deze synode begon. Daarvan hebben we als synode volop mogen profiteren. Het concipiëren van de Acta-tekst was u ten volle toevertrouwd. Hoe hoog het tempo van de besluitvorming ook was en hoeveel agendapunten in een week ook afgehandeld werden, u zorgde ervoor met groot elan dat de concept-acta ons op tijd bereikten. Onze moeite om u bij te houden was bijkans groter dan uw moeite om ons bij te houden. We betuigen u ons respect voor uw inspannend werk. Soms, in de moderamenkamer achter uw typemachine gezeten leek het erop of u de concept-teksten uit uw sigaar wilde zuigen. Maar bij de vaststelling van de Acta bleek steeds weer dat u ze in ieder geval niet uit uw duim had gezogen. 'Acta Deel I en Deel II', voorwaar, een unicum. Sterkte bij de afronding van Deel IE

Geachte collega Douma, u hebt aan het tweede scribaat een luisterrijk cachet gegeven. Daarmee doel ik allereerst op uw sierlijke handtekening waarmee u de vele brieven signeerde die u namens de

synode deed uitgaan. Bij navraag bleek me dat het in totaal 559 brieven betreft. Bij die arbeid moet gevoegd worden uw taak als supervisor van de stencilkamer. Ontelbaar zijn de keren dat u de treden van het trapje bent opgegaan. Voegen we daar nog bij de keren dat u de 17 treden van het trapje naar het orgel bent opgegaan om ons te begeleiden op het orgel, dan begrijpen wij dat de reeds eerder vermelde hoeveelheid calorieën voor u geen probleem vormde. Ik wil ook nog vermelden uw inbreng in de besprekingen ter synode. Als u het woord voerde hebt u, als rechtgeaard fries, met groningse humor hollandse zakelijkheid ten toon gespreid, met name als het 'buitenlandse zaken' betrof. Hartelijk dank daarvoor!

U drieën in het bijzonder, maar ook de hele vergadering dank ik uit de grond van mijn hart dat u mij de zwaarte van het praesidiaat licht hebt gemaakt door uw broederlijke bejegening, door uw glimlach over mijn missers en gebreken, door uw mildheid jegens mijn strengheid. Méér woorden hierover zouden naar mijn gevoel mijn uiting van dank alleen maar omsluiëren. Aanvaardt mijn dank daarom zo, broeders.

Aan u, heren voorzitters van de vijf commissies, is het moderamen en de hele synode veel dank verschuldigd, want u hebt op voortreffelijke wijze de leiding gegeven in commissieverband. Van die leiding hangt veel af voor de goede voortgang van het werk. Datzelfde geldt van het werk van de rapporteurs. U gaf zich er ten volle aan. In het overleg van moderamen met commissievoorzitters op vrijdagmorgen (officieus 'senioren-beraad' genoemd, nòg officieuzer 'bejaarden-soos') hebben we telkens goede werkschema's kunnen bespreken en vaststellen. Het liep steeds goed.

Uit naam van de vergadering wil ik vervolgens de adviseurs van deze synode, zowel de plaatselijke predikanten als de hoogleraren van de Theologische Hogeschool, hartelijk dankzeggen voor hun bijdrage in de vorm van adviezen tot besluitvorming. Wanneer zij in ons midden waren hebben wij des te meer gevoeld de band met de kerken in het algemeen. De aanwezigheid van predikanten van een plaatselijke kerk alsook van predikanten die afgezonderd werden voor de opleiding tot de dienst des Woords, plaatst synodewerk midden in het leven van de kerken. Graag wil ik benadrukken hoezeer een synode de inbreng en de steun van met name de hoogleraren-adviseurs kan gebruiken. Prof. drs. D. Deddens heeft ons in de eerste dagen van de synode geholpen bij de opzet van het werk. Menigmaal heeft prof. J. Kamphuis tijdens de lange zittingsperiode ons gediend, met name als het ging over de leer en de belijdenis van de kerk. Namens de afgevaardigden onze oprechte dank voor die geboden hulp.

Met de redacteurs en correspondenten van de dagbladers heeft de synode een wederzijds goede relatie mogen genieten. Dat geldt met name het Nederlands Dagblad, gezien de frekwentie van aanwezigheid en van nieuwsmelding. Wij zijn de verslaggevers van dit dagblad bijzonder erkentelijk voor de wijze waarop zij steeds journalistieke aandacht gaven aan het werk van de synode.

Broeders, in mijn geïmproviseerd woordje na de constituering van de vergadering heb ik gezegd dat Heemse 1984 geen wereldnieuws zal zijn, ook geen binnenlands nieuws, wellicht voor velen zelfs geen kerknieuws. Het is helaas waar gebleken. De zogenaamde neutrale en algemeen-christelijke pers schonk aan deze synode weinig of geen aandacht, behoudens een enkel punt als b.v. onze weigering om ons te doen vertegenwoordigen bij de oecumenische gebedsdienst ter gelegenheid van het bezoek van paus Johannes Paulus II aan Nederland.

Toch hebben we ons werk gedaan in het geloof dat wij oecumenisch bezig waren in onze beraadslagingen en dat het nieuws van de kerk anno 1984-1985 'groot nieuws' is en door blijft klinken, mede door onze dienst. In vele belangrijke zaken hebben wij besluiten mogen nemen die hun effect zullen hebben in het kerkelijk leven van de komende jaren.

Van die besluiten wil ik de volgende noemen: de instelling van een generaal-synodaal deputaatschap voor diakonale zaken, de appellerende brief aan de eerstkomende generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, het besluit inzake de zogenaamde leessamenkomsten, de regelingen voor de goede voortgang van het werk aan de Theologische Hogeschool en aan de Gereformeerde Missiologische Opleiding. Voorts de vele besluiten ten aanzien van onze betrekkingen met buitenlandse kerken en onze afvaardiging naar de komende Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (LC.R.C.) in Schotland. Met grote dankbaarheid denken wij terug aan de ontvangst en de aanwezigheid van afgevaardigden van buitenlandse zusterkerken: uit Schotland en Ierland, uit Canada en Korea. Die synodedagen waren voor ons christelijke feestdagen.

Moeilijke en droeve dagen waren het voor ons, zo vaak wij ons moesten zetten aan beoordeling van de diverse appelschriften. Helaas was het aantal daarvan groter dan op voorgaande synoden. Dat heeft mede de lengte en de zwaarte van ons vergaderen bepaald. Sommige appelschriften hingen samen met plaatselijke of hooguit regionale moeiten. In die moeiten heeft de synode de weg willen

wijzen van de vrede in Christus in overeenstemming met Gods Woord, met de bede dat ter plaatse die weg ook bewandeld zal worden.

Ingrijpender nog was de behandeling van de moeiten in de kerk te Grootegast rond haar toenmalige predikant Joh. Hoorn. In de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Nederland is het niet vaak voorgekomen dat een generale synode gebruik moest maken van haar bevoegdheid en verantwoordelijkheid het gevoel van een predikant te toetsen, krachtens het vijfde lid van het Ondertekeningsformulier. Hoe meer de synode zich inwerkte in de moeiten te Grootegast, bleek haar de noodzaak tot deze toetsing. Want de bewaring van de eenheid en de zuiverheid van de leer waren in geding. Ze waren in geding voor álle kerken, want de betrokken predikant had zijn gevoelens reeds in drie brochures publiek uitgedragen en verdedigd.

Kort vóór de behandeling van deze zaak hadden we als synode met veel vreugde de leer van de kerk mogen bespreken bij het vaststellen van de teksten van de belijdenisgeschriften. Kort daarop moesten we met grote ernst ons inzetten voor de verdediging en bewaring van die leer. We wisten: die leer van het heil is veilig in de handen van Christus, onze hoogste profeet en leraar. Maar juist Hij roept ons op ervoor te waken dat de eenheid en zuiverheid van die leer niet verbroken wordt.

Daarom moest deze synode de opvattingen van de predikant van Grootegast afwijzen als in strijd met Schrift en belijdenis. De duidelijke tekst van art. 28 NGB en de diepe inhoud ervan werden door hem geperst in een benard schema, waarin het grote thema van dit geloofsartikel over Gods appellerend roepen naar alle zijden om de hals te buigen onder het juk van Jezus Christus wordt versmald en afgezwakt. Op die wijze zou het werk van Christus in het vergaderen van de gelovigen gevangen en opgesloten worden binnen door mensen bepaalde kaders en grenzen, op gevaar af ook de Here Zelf binnen die kaders en grenzen op te sluiten.

Mogen de besluiten die de synode nam in deze zaak, br. Hoorn nog terugbrengen van zijn duidelijk aangewezen afwijkend gevoelens. Mogen zij ook dienen de vrede van Christus, tot welke wij in één lichaam geroepen zijn (Kol. 3 : 15), de vrede waardoor de eenheid en de saambinding tot stand komt. Die vrede, zegt Paulus, moet regéren in uw harten, moet de scheidsrechter zijn in uw harten. Bij alles wat er in de harten van de kerkleden, in Grootegast en daarbuiten, leeft en woelt aan neigingen, meningen en emoties moet de vrede van Christus als scheidsrechter in onze harten de doorslag geven. En dat kan alleen als het Wóórd van Christus, alles beheersend en stempelend, rijkelijk onder ons woont. Rijkelijk - niet begrensd, niet geschematiseerd, niet afgeschermd, maar vol leven, vol effect.

Zo zullen de kerken in Nederland mogen vertonen wat ze moeten zijn: een huis voor het Woord, de woning voor het Woord van Christus.

Juist daarop was ook al onze arbeid voor de totstandkoming van het *Gereformeerd Kerkboek* gericht. Het ligt voor de hand dat de synode van Heemse de geschiedenis zal ingaan als 'de synode van het Kerkboek'. Daarbij mag echter nooit vergeten worden dat aan de totstandkoming ervan tientallen jaren is gewerkt door de kerken, door deputaatschappen en synoden.

De kerken hebben dit werk waarlijk niet ter hand genomen in optimistisch enthousiasme of in een vlaag van modernistische vernieuwingsijver. De eerste stappen werden zeer voorzichtig gezet. Wanneer op de Generale Synode van Enschede 1955 een voorstel ter tafel is gelegd door de Particuliere synode van Zuid-Holland om te komen tot een vast te stellen tekst in hedendaags Nederlands van de drie formulieren van enigheid en van de liturgische formulieren, oordeelt deze synode 'dat de vaststelling van zulk een tekst zeer zeker gewenst is, doch dat de arbeid, daaraan verbonden, niet alleen omvangrijk is maar ook vele moeilijkheden met zich mee brengt en derhalve grondige voorbereiding vereist' (Acta art 132b).

Welnu, die vereiste grondige voorbereiding heeft 30 jaren geduurd. Van stap tot stap zijn de kerken deze weg verder gegaan, ook kritisch zich bezinnend, zoals met name bleek op de Generale Synode van Kampen 1975, die zich uitvoerig bezig hield met de vóórvragen inzake de methoden van taalkundige modernisering. En nu heeft deze synode van Heemse dan mogen oogsten het werk van jaren. Zij mag het proza van de kerken in haar belijdenisgeschriften en liturgische geschriften de kerken aanbieden in nieuwe taalkundige vormgeving.

Wat het poëzie-gedeelte van het Gereformeerd Kerkboek betreft moet hetzelfde gezegd worden. Aan de samenstelling van de Gezangenbundel is 25 jaar gewerkt, sinds de Generale Synode van Assen 1961. En voor de Psalmberijming moeten wij nog verder teruggaan: naar de Generale Synode van Amersfoort 1948. Ook hier treft weer de voorzichtigheid waarmee het werk begonnen werd. Geen oppervlakkige en goedkope vernieuwingsdrang waren de aanzet en de inzet tot dit werk, maar een

eerbiedig honoreren van de Heilige Schrift in de lofzang van de gemeenten, met name in de psalmen van het oude verbond.

Op de weg naar een nieuwe psalmberijming zagen de kerken zich herhaaldelijk geplaagd voor soms pijnlijke, soms blijde verrassingen. Een gesloten Hasper-bundel, later toch weer open. Een gesloten bundel 'Psalter 1980'. Een gesloten IKB-bundel, op de valreep ineens open. Alles bij elkaar genomen heeft het toch de kerken gelegenheid gegeven om een zo verantwoord mogelijke keuze te doen bij de samenstelling van onze nieuwe psalmberijming. Het poëzie-gedeelte van ons Kerkboek in psalmen en gezangen mag deze synode de kerken aanbieden, zodat in die kerken de lof tot God stem en klank krijgt met hernieuwde woorden.

Terugziende op al het werk voor het nieuwe Gereformeerd Kerkboek moet het ons opvallen hoezeer bij dat werk alle kerken en kerkleden werden ingeschakeld, zowel bij het proza als bij de poëzie. Het meedenken en meewerken vanuit de kerken, tientallen jaren lang en van respectabele omvang, mag uniek genoemd worden. Ieder kon meelesen, ieder mocht z'n inbreng geven, ieder kon z'n kritiek kenbaar maken. Het is alles zeer kerkelijk toegegaan. Het werkstuk groeide, niet van boven af, maar van onder op.

Die inschakeling van de kerken en de kerkleden heeft -zo mogen we nu achteraf zeggen- z'n vóór en z'n tégen. Het 'tegen' is vooral hierin gelegen dat deputaat schappen en synoden zich overspoeld zagen met een vloed van opmerkingen en suggesties. Die alle te verwerken (en dat was hun plicht en hun eer) vergde veel tijd en energie.

Maar nu mag dan ook met des te meer vrijmoedigheid aan de kerken en kerkleden gevraagd worden dit nieuwe Gereformeerd Kerkboek met vreugde te ontvangen, als hun eigen werkstuk, een kerkelijk werkstuk dat tot stand kwam onder eerbiedig luisteren naar de Schrift

Nu deze 'synode van het Kerkboek' zo dadelijk gesloten zal worden, realiseren we ons dat niet ieder kerklid op alle punten enthousiast zal zijn.

Afstand doen van oude vertrouwde woorden en zinnen valt sommigen niet gemakkelijk, met name onder de ouderen. De gedane keuze van bepaalde woorden, van bepaalde psalmen, van bepaalde teksten zal altijd omstreden blijven.

Perfectionisme en subjectivisme waren en blijven steeds de klippen waarop het schip van het Kerkboek zou kunnen stranden.

Maar samen zijn de kerken deze arbeid begonnen, sámen mogen ze nu ook in vreugde het resultaat van die arbeid bekroond zien. Sámen mogen ze nu het nieuwe Kerkboek gaan gebruiken. Het is onze wens dat alle kerkeraden in het land met grote overtuiging en met grote wijsheid dit Kerkboek in de gemeenten introduceren, daarbij ouderen en jongeren oproepend met hernieuwde woorden mee in te stemmen met de belijdenissen en de psalmen van de oude kerk.

En dat alles afgestemd op de levenszaak voor de kerk: *'Het woord van Christus wone rijkelijk in u'*. Dat is te zeggen: 263 kerken in Nederland, één voor één en allen samen, een huis voor het Woord. Die 263 kerken waren hier in Heemse via afvaardiging bijeen. Wij gaan, broeders, nu weer terug naar die kerken, naar onze lastgevers. Wij leggen ons werk aan die kerken voor, wij leggen het in ons gebed aan de HERE voor.

Christus Jezus was en blijft onze Opdrachtgever. Hij Zelf bouwt het huis voor zijn woord. Hij zoekt geen huis, hij vindt zelfs geen huis. Hij bóuwt het huis, zijn gemeente.

En Hij zegt tegen zijn woord: Trek daar maar in, daar kun je wonen, leven en werken, tot de laatste dag van de geschiedenis.

Dus heeft Christus' woord recht, vestigingsrecht in de kerk. De woonvergunning is afgegeven en verleend door Christus. Sterker nog: Hij heeft deze woning gevorderd, opgeëist. Nu zullen zijn gemeenten alle deuren en kamers en gangen openzetten voor zijn Woord.

Die woning, Gods gemeente, is *geen rusthuis* voor Christus' woord om daar te rusten en te slapen, maar een werkplaats om het wonder van de wedergeboorte tot stand te brengen: nieuwe mensen die met een nieuw hart het nieuwe lied leren zingen voor de nieuwe wereld. Christus' woord en ons kerkboek!

Die woning, Gods gemeente, is *ookgeen hotel* waar Christus' woord alleen van tijd tot tijd als logé ontvangen wordt, nee, Christus' woord bewoont permanent zijn gemeente, alle dagen van de week, alle uren van de dag, alle bewoners van het huis: kinderen en bejaarden, studenten en zakenlieden, ambtsdragers en catechisanten. Christus' woord en ons kerkboek!

Die woning, Gods gemeente, is al *evenmin een flatje* voor Christus' woord, een flatgebouw waar ieder z'n eigen leventje leidt en Christus' woord reserveert voor zijn eigen appartement. Nee, het ene

Woord woont in de ene gemeente en roept tot de ene dienst, zodat zij allen samen'in alle wijsheid elkander leren en terechtwijzen' (Kol. 3 16b). De gemeenteleden, de huisbewoners, zitten samen aan tafel, rond de hoofdbewoner, Christus' woord.

Op verenigingsavonden en catechisatie-uren, in erediensten en kerkelijke vergade ringen. Christus' woord en ons kerkboek!

Kortom: mede door dat kerkboek, hier in Heemse geschreven, moet Christus' wóórd in de kerken wonen. En nog wel: rijkelijk - als in een paleis. *Geen krotwoning*, bouwvallig, zodat Christus van de kerken in Nederland eens zou moeten zeggen: 'Onbewoonbaar verklaard voor Mijn woord'. Nee, een paleis, waar de koninklijke hymnen weerklinken voor God: 'met psalmen, lofzangen en geestelijke liederen zingende Gode dank brengen in uw hart' (Kol. 3 : 16b). Christus' woord en ons kerkboek!

In het vrolijke kerkhuis van Christus' woord zijn we samen rijk.

En als, naar we allen vurig hopen, eind dit jaar het nieuwe Gereformeerde Kerkboek van de pers komt en in de kerken gebruikt gaat worden -het moge ook uiterlijk een fraaie uitgave worden!- dan mogen alle kerken zich verbonden weten met voorgaande geslachten, voor wie Christus' woord en hun kerkboek evenzeer het gouden kleinood van hun leven was.

Die geslachten van vroeger drukten hun liefde en eerbied voor hun kerkbijbel en kerkboek vaak hierin uit dat zij die boekwerken versierden met koper- of zilverbeslag of met gouden sloten. Dat is vandaag een antikwiteit geworden, verouderd.

Maar niét verouderd is het samen rijk zijn in het vrolijke kerkhuis van Christus' woord. Die rijkdom, mannen broeders, hebben wij samen volop genoten, zo vaak we in deze Kandelaarkerk aan het werk waren. Het zal voor ons allen een blijde en boeiende herinnering blijven.

En voor de toekomst is één ding van belang: dat de kerken die ons zonden en opdracht gaven, hun rijkdom bewaren en optimaliseren, tot de dag dat Christus verschijnt, die ons leven is en ook wij met Hem verschijnen in heerlijkheid (Kol. 3 : 4).

Van ons synode-werk en van alle kerkwerk is de slotsom (Kol. 3 : 17): 'Al wat gij doet met woord of werk, doet het alles in de naam van de Here Jezus, God, de Vader, dankende door Hem'.

Nadat de assessor de leiding weer aan de praeses heeft overgedragen verzoekt en ontvangt hij de gelegenheid tot het uitspreken van het volgende dankwoord:

Broeder praeses, geachte vergadering,

De praeses heeft gesproken en maar even meer- dan is de vergadering gesloten, heeft de Generale Synode van Heemse 1984/1985 haar einde gekregen. We hebben het werk, ons opgedragen, gedaan.

A1 de punten van de agenda hebben haar aandacht gehad.

Of we ons werk goed hebben gedaan?

Daarover zullen de kerken oordelen. Het oordeel zal wellicht niet gelijklopend zijn. Trouwens, op onderdelen verschilt immers al het oordeel van hen die naar deze vergadering waren afgevaardigd en aan de besluitvorming zelf hebben meegewerkt. Maar we hopen allemaal dat de ontvangst goed zal zijn. Dat de waardering voor het resultaat van onze arbeid -en hier kom ik tot het punt waar we wilden zijn!- recht evenredig mag zijn aan onze waardering van en onze blijdschap over de wijze van samenzijn en samenwerken hier ter synode.

Ik weet me de tolk van allen als ik zeg dat we wat dat betreft een bijzonder goede tijd achter de rug hebben.

Zaken die behandeld moesten worden werden niet zelden vanuit een verschillende gezichtshoek benaderd. We hebben soms pittige discussies gehad, waarbij de dingen werden gezegd zoals we ze zagen. Niet alle besluiten konden met algemene stemmen worden genomen. Maar van het begin tot het einde bleek telkens weer hoe we elkaar konden aanvaarden met heel het hart. Van het begin tot het einde hebben we vreugde gekend in het omgaan met elkaar en van iedereen met iedereen. Daar danken we onze trouwe God en hemelse Vader voor. Het was zijn door ons niet verdiend geschenk. Een geschenk dat aan het vervullen van de opdracht in hoge mate ten goede kwam.

Maar God geeft zijn gaven 'middellijk'. Hij gebruikt daarvoor ook mensen.

En nu weet ik me andermaal tolk van allen-uiteeraard minus één- als ik met nadruk naar naar voren breng dat u, broeder praeses, is gebleken te zijn een goed instrument in de hand van de HERE, boven alles en allen te prijzen, voor het bewaren van die saamhorigheid en christelijke eendracht, die onder ons gevonden mocht worden. Immers, wanneer men bij de eendracht wordt bewaard is dat onder meer ook een goede vrucht van het voor ogen houden van het gemeenschappelijke doel. Welnu,

onder uw leiding hebben we moeilijk kunnen vergeten dat dit doel gelegen was in het dienen van de kerken, gesticht op de grond bereid door Christus' bloed en wonden. Zulks in gebondenheid aan Schrift en belijdenis. Uw presidium was in de beste zin van het woord ernstig te noemen, doordat het ons daarbij vasthield.

Uw gebeden bij de opening van de zittingen, uw toespraken bij de heropening na reces, bij nationale gebeurtenissen, bij dankbaar herdenken van zegen geschonken aan de gemeenten Gods hier te lande, bij gelegenheid van bevordering tot heerlijkheid van broeders, die de kerken hebben gediend op bijzondere posten- ze brachten ons telkens weer waar we moesten zijn: coram Deo! Naar onze overtuiging was dit het meest kenmerkende en het meest belangrijke van de wijze waarop u ons hebt geleid.

Daar kwam overigens nog meer bij, dat hier ook genoemd mag worden. Telkens viel ons op hoeveel zorg u besteedde aan taal en stijl van uw toespraken. Ze konden dan ook zonder enig bezwaar en zonder enige wijziging worden geplaatst in 'De Reformatie'. Verder was uw leiding stevig, maar zonder krampachtigheid.

Slechts zelden was een terechtwijzing nodig, maar was ze nodig dan werd ze geplaatst in alle goedmoedigheid. Niet zelden was ze verpakt in woorden, die de vergadering een glimlach of meer dan een glimlach ontlokten, terwijl het 'slachtoffer' zelf pas enige seconden later precies doorhad wat hem was voorgehouden. Het resultaat evenwel was optimaal!

Wat afgevaardigden, adviseurs en aanwezige deputaten respect afdwong was uw beheersing van de materie, onverschillig welk onderwerp aan de orde was. Opmerkelijk was ook de nauwkeurige opname van het gesprokene tijdens de discussies en de preciese controle op de rapporteurs of ze wel op alles reageerden wat was gevraagd of naar voren gebracht. Het mag dan zo zijn dat het door u waargenomen scribaat op de voorgaande synode uw bekendheid met het terrein in de hand werkte, deze synode heeft daarvan dan toch maar in hoge mate geprofiteerd.

Verkwikkend was zeker ook uw medeleven in het persoonlijk wel en wee van de afgevaardigden en van allen die op een of andere wijze ons werken hier mogelijk maakten.

Dat er in de beoefening van al deze presidiale deugden geen verslapping zich voordeed gedurende de lange tijd dat deze synode duurde zien we als de verhoring van onze onze gebeden. Uw taak was zwaar. Er kwam meer planning en timing aan te pas dan menigeen van ons beseftte. U kon daaromtrent overleg voeren met uw medemoderamenleden en met de voorzitters van de verschillende commissies, maar desbetreffende voorstellen moesten van u komen. Aan de uitvoering van genomen maatregelen moest u zelf de hand houden.

Kortom, we zijn als vergadering aan u veel dank verschuldigd.

Ik zou me kunnen voorstellen dat er onder ons gehoor zijn die zich afvragen: is al deze lof wel betamelijk? We menen dat zulks zeker het geval is. Om twee redenen.

In de eerste plaats omdat we denken dat dit het kan lijden.

We hebben u, broeder praeses, hier leren kennen en hebben daarom een zeker vertrouwen in u. Mocht het al zo zijn dat u zich een weinig gestreeld zoudt voelen, dan vertrouwen we van u dat u zich het volgende ogenblik juist ook daarvan weer tot de nederigheid zult bekeren. Zeker nu wij van onze kant u voorzichtig op de mogelijkheid van ijdelheid hebben gewezen !

In de tweede plaats menen we dat de lof betamelijk is vanwege een zeker doel dat ons daarbij voor ogen staat. We vleien onszelf namelijk met een stille en toch zeer bepaalde hoop. Deze hoop dat onze toespraak aan uw adres nog eens gelezen gaat worden. Door zulke mannen broeders die in komende tijden verkozen worden tot het

ambt van praeses. Wellicht zijn er onder de hier verzamelde broeders mannen, die zulks te beurt zal vallen. We hopen dan dat ze op de eerste avond na hun verkiezing, op hun slaapvertrek aangekomen, het tweede deel van de Acta van Heemse zullen opzoeken, waarin eens een assessor het beeld van een praeses heeft getekend die zo om en bij alles was wat men van een praeses zich wensen kan. Zulks zou uitermate nuttig kunnen zijn.

Derhalve: honni soit qui mal y pense. Schande over degene die slecht denkt over hetgeen ik te uwen opzichte heb gedaan!

We keren nu haastig terug van het dromen over de toekomst naar het uur van heden. Want, broeder praeses, het is maar een ogenblik meer en u zult er niet meer zijn - als praeses. Uw ambt 'gaat uit', zoals het oude artikel 35 van de Kerkorde het zo kernachtig tot uitdrukking bracht. En we willen ons de kans niet laten ontgaan u toe te wensen als uit één mond van allen die onder u dienden een oprecht en hartelijk:

Vaarwel!

A Dieu!

Namens de hoogleraren-adviseurs voert vervolgens prof. J. Kamphuis het woord.

Hij houdt de volgende toespraak:

Broeder praeses, geachte vergadering,

Kunt u verstaan dat mij, nu ik de eer heb namens de adviseurs op de laatste zitting van uw synode het woord te voeren, bij de voorbereiding hiervan even de gedachte bekwam: verwacht men van mij een woord in dicht of in on dicht? Maar het was ook maar éven! Intijds bedacht ik mij dat de jaren door de adviesdienst ter generale synode in proza pleegt te geschieden. En een wél-gemeend woord in het simpele proza zal toch ook uw vergadering niet onwelgevallig zijn. Ik ga dus maar in eigen lijn verder!

U begrijpt reeds dat mijn woord een persoonlijke tint heeft, ook als namens de andere adviseurs wordt gesproken. Daarbij rekenen zich dan ook graag de predikanten van de ontvangende kerk.

Een persoonlijk getint woord- dat wil niet zeggen dat over een punt dat ik eerst aan de orde wil stellen geen contact met de andere hoogleraren uit Kampen is geweest.

Uw vergadering is nl. niet bepaald overlopen door uw adviseurs. Deze synode zal zéker niet bekend staan als een synode waar hoogleraren de discussies hebben beheerst! Eerder als een synode, die ook al werd zij niet eens zo ver van 'Kampen' vandaan gehouden, wellicht het minst van alle synodes vanuit dat 'Kampen' is bezocht. De tijd dat hoogleraren volop in heel het synodewerk meedraiden, inclusief het werk van de commissies en de rapportage daarover, ligt ver achter ons. De slinger is nu wel helemaal naar de andere kant doorgeslagen! Ik vermoed dat niemand hiermee bijzonder gelukkig is. In onderling gesprek over deze situatie kwam de wens in Kampen naar voren dat de deputaten ter voorbereiding van de volgende synode eens contact met hoogleraren-adviseurs zouden willen opnemen, om op bepaalde punten met betrekking tot het contact tussen de synode en de adviseurs meer duidelijkheid te scheppen in het kader van de door de synodes van Groningen en Arnhem gemaakte bepalingen in het huishoudelijk reglement van uw vergadering. Ik breng die wens graag aan uw vergadering over.

Ik doe dat des te bereidwilliger, omdat het naar mijn overtuiging niet goed zou zijn als synode en Hogeschool uitéén zouden groeien. Daar is het synodewerk niet bij gebaat. Daar is -en ook dat is m.i. van grote betekenis!- 'Kampen' evenmin bij gebaat. De Hogeschool heeft in het midden van de kerken een eigen plaats en opdracht, die door werk buiten 'Kampen' niet in gedrang mag komen. Maar anderzijds: De Hogeschool is een *kerkelijke* instelling. Hoe goed is het voor docenten en studenten voortdurend de kerken en haar werk in het oog te houden. Als 'Kampen' als het ware met de rug naar de kerken toe zou gaan leven -en we hebben die situatie voor een deel in de zestiger jaren gekend- dan betekent dat allereerst voor 'Kampen' zelf verlies van werkelijke kracht, hoeveel tijdwinst het op korte termijn zou lijken op te leveren. En wat ligt het niet in de aard der dingen dat als de kerken in synode bijeen komen, de aandacht van de School der kerken daarheen gericht is en wordt. Daar is ook de opleiding van de a.s. predikanten m.i. ten zeerste mee gebaat.

Zelf heb ik ervaren dat een synode voor een adviseur lasten meebrengt en dat zeker als het werk van de opleiding zo geregeld mogelijk doorgang moet vinden. Maar tegelijk is mijn ervaring dat de last niet zonder de lust is. Het is verrijkend temidden van de broeders te zijn, ook met het oog op eigen werk. Dat geldt voor alle synodes die ik als adviseur heb mogen meemaken. Het is zeker niet het minste het geval met betrekking tot uw vergadering. Wanneer verschil van mening aanwezig was, dan werd dat niet onder de tafel gewerkt. Maar ook als mening tegenover mening stond en soms bleef staan, bleef óók de christelijke sfeer, de broederlijke genegenheid, het plezier van de goede omgang met elkaar.

Daarom maak ik mij graag de mond van uw adviseurs, wanneer ik u voor uw broederlijke omgang hartelijk dank zeg. Dat geldt alle broeders. Dat geldt inzonderheid het feit dat een ruimhartige leiding het nooit tot een last heeft gemaakt, ons onder deze leiding te voegen.

Uw vergadering heeft een zwaar agendum af moeten werken. Wij oordelen op dit ogenblik niet over de bereikte resultaten. Ik mag namens allen, die in welke positie ook uw vergadering ooit van advies hebben gediend, de hartelijke bede uitspreken, dat onze God, datgene dat Hij door uw dienst aan goeds heeft geschonken, tot opbouw van de gemeenten wil gebruiken.

Want die synode is rijk gezegend, die in de doorwerking van haar besluiten aan de kerk en haar vergadering dienstbaar mag zijn.

Ik dank u zeer.

De praeses zegt prof. Kamphuis hartelijk dank voor zijn woorden en memoreert de wens van de hoogleraren-adviseurs, die daarin kenbaar is gemaakt. Hij zegt er zeker van te zijn dat de huidige leden van het moderamen, straks deputaten ter voorbereiding van de eerstvolgende synode, aan deze wens hopen te voldoen. Dan kan ook tot uitdrukking worden gebracht wat er op deze synode aan wensen en dank leefde.

De praeses laat daarna zingen Gezang 28 : 1 en gaat voor in dank en smeekgebed.

Vervolgens laat hij zingen Gezang 28 : 2, 3.

Met hamerslag verklaart hij daarop de negenendertigste generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland sinds 1892 provisorisch voor gesloten.

Op 15 augustus 1985 is de Synode van Heemse 1984-1985 definitief gesloten, daar de situatie, genoemd in art. 211, Besluit V, zich niet heeft voorgedaan.

Het moderamen:

ds. C.J. Smelik, e.t. praeses

ds. S.S. Cnossen, e.t. assessor

dr. W.G. de Vries, e.t. scriba **I**

ds. O.J. Douma, e.t. scriba **II**

REGISTER

	Deel I Artikel	Deel II Artikel
ABW en diakonie	56	
aanwijzing samenroepende kerk e.k. generale synode	135	
acts, vertaling belangrijke artt. in het engels	102	
afkoopregeling door de Overheid		
dep. rapport	114	
i/z bezwaar tegen benoeming van deputaten	118	
agendalijst, rubricering van de	14	
apostolicum		191
archieff, generaal synodaal	127	
Arntzen, dr M.J. te Amersfoort i/z berijming 1773		198
Athanasius, geloofsbelijdenis van def. vaststelling		168
attestaties, aanvaarden van elkaars	102	
auteursrechten, machtiging tot onderhandelen		147
BBK (zie buitenlandse kerken)		
begeleidende teksten bij de Drie Foren. van eenheid		
en lijsten van Psalmen en Gezangen		172
benoeming van dep. Bijbelvertaling	117	
benoeming van dep. voor Generaal Synodale publikaties		147
benoemingen	134	147, 152
besluiten, vormgeving van	11	
"Beukbergen", conferentie	64	
bisschoppenconferentie, R-K.		144
Boersma, Ds. Tj.		
m.b.t. de belijdenisgeschriften		186
bond van Geref. Jeugdverenigingen	31	158
bond van Geref. Meisjeseer	35	164
bond van Manneneer. op Geref. grondslag	28	158
bond van Ver. v. Geref. Vrouwen	26	164
Book of praise	87	148
Bouwers. L.L. te Dalfsen i/z psalmberijming		197
Bruijn, Ds. G.J. te Rozenburg		
i/z lit. foren. en gebeden		187
i/z het buiten stemming blijven van hen die tevens deputaat zijn	115	
buiten stemming blijven	115	

BUITENLANDSE KERKEN

zie bijlage A 9 deel I, blz. 251 en aanvullend rapport A 9 deel I, blz. 339

C.R.C. (zie The Christian Reformed Church)
E.P.C.I. (zie The Evangelical Pres. Church of Ireland)
F.C.S. (zie The Free Church of Scotland)
G.E.C. (zie Greek Evang. Church)
LC.RC. (zie Intern Conf. of Ref. Churches)
LRP. (zie Iglesia Reform. Pres.)
N.G.K.S.A. (zie Die Nederd. Geref. Kerk in Suid Afrika)
O.P.C. (zie The Orthodox Pres. Church)
O.P.C.N.Z. (zie The Orthodox Pres. Church of New Zesland)
P.A.C. (zie The Presb. Church in America)
RC.N.Z. (zie The Ref. Presb. Churches of New Zesland)
RP.C.I. (zie Ref. Church of Ireland)
V.G.S.A. (zie Die Vrije Geref. Kerke in Suid-Afrika)

Aix- en Provence	99
Busan, seminairie	86
Christchurch, Synode van de	95
Die Geref. Kerk in Suid Afrika	108/109
Die Nederd. Geref. Kerk in Suid-Afrika	106
Die Vrije Geref. Kerke in Suid-Afrika	18, 102, 105
Duitsland	101
Edinburg, Schotland	110
Faculte te Aix en Provence	99
First Presb. Church	90
Geref. Intern. Conf. i/z naamgeving	112
Greek Evangelical Church	104
Hapdong Presb. Theological	89, 44
Hunteman, Dr. G.	101
Iglesia Reformada Presb.	103
Igreja Presb. Coreana do Sao Paulo	83
Intern. Conf. of Reform. Churches	87, 110-112
Kerk van de 14e Laan	109
Korea	44, 89
Korean Presb. Church, The Ref.	89
Kosin college	89
Kosin kerken	44
Lux Mundi	85
MacLeod, Rev. J.N.	33
Mid- America Ref. Seminary	94
National Presb. Church of Chile	83
Nederd. Geref. Kerke in Suid Afrika	106
Norman Whitla, Rev. van The Evang.	
Presb. Church of Ireland	33
oost sumba/savu	82
palma de mallorca	103
reformed churches of australia	19
reformed intern. conf.	111
second presbytery	90
spanje	103
sudan, de kerk van christus in de	106
the canadian ref, churches	33, 87, 93
the Christian reformed church	94, 100
the dutch reformed church of sri Lanka	98
the evangelical presb. church of ireland	33, 84, 96/97
the free reformed churches of australia	88, 98, 102
	19, 100
the korean presb. church (reformed)	89
the orthodox presb. church	93
the orthodox presb. church of new zesland	95
the presb. church in america	92, 100
the reformed church of australia	95
the ref. church of ireland	96

the ref. church of Japan	100	
the ref. churches of new zesland	88, 95	
the ref. presb. church of taiwan	90	
the second presb.	90	
tiv, kerk van christus in sudan	107	
veertiende laan, kerk van de	109	
Visscher, rev. j.	33, 38	
vrije geref. kerk in zuid afrika	18	
zuid amerika	83	
Bundel enige gezangen		216
burgemeester van de gem. hardenberg	16, 21	
bijbelvertaling		
bezwaren tegen ben. depp.	117	
rapp. depp. en benoeming	122	
bezwaren tegen voortzetting dep. schap bijbelvertaling	123	
c.i.o. (zie contact in overheidszaken)		
c.i.o.m. (zie contact in overheidszaken militairen)		
c.p.a. (zie comm. tot reg. val. prot kerk en semi kerk. archieven)		
catechiseren door studenten	57	
catechismus zie bijl. III dl. 2		181, 186
centr. diakonale conf., comité		
m.b.t vaststelling datum conf. op 26/5-'84	53	
Centr. Diakonale Conf., Comité i/z diakonale samenwerking	55	
Christelijke Geref. Kerken, contact	132/133	
zie ook bijl. B 1 dl. 1		
Classis Assen m.b.t dep. Bijbelvertaling	122	
Classis Drachten i/z toepassing artt 11 en 13 van de K.O.	129	
Classis Hoogeveen i/z overeenkomst met de Ikon	65	
Classis Hoogvliet i/z dep. Bijbelvertaling	117	
Classis Nrd Brabant Limburg i/z benoeming dep. verhouding		
Evangelisatie/Zending	72	
Classis Stadskanaal i/z spreekconsent studenten	63	
Classis Zutphen		
i/z dep. schap bijbelvert	122	
i/z leessamenkomsten	68/70	
zie ook rapport Bijl. A 2 dl. 1		
Classis Zwolle i/z verlenging toetsingstermijn		199
Comité Centrale Diak. Conf.	53	
Comma Johanneum, zie rapp. bijl. III dl. 2		173
Commissie tot reg. val. Prot Kerk en semi Kerk. Archieven	127	
Conferenties "Beukbergen"	64	
Contact Comm. Geref. Garnizoens kerken	64	
Contact in Overheidszaken Militairen		
zie ook rapp. Bijl. A 3 dl. 1	64	
Credentie en presentie	2	
De Driehoek i/z diak. samenwerking	55	
De roeping zich bij de kerk te voegen		
zie bijl. B 3 dl. 1		
Deputaatschap Bijbelvertaling zie bijl. A 8 dl. 1		
Deputaatschap Generaal Syn. publikaties		147, 179
Deputaatschap Hoge Overheid zie bijl. A 7 dl. 1		
Deputaatschap, instelling klein m.b.t woord- en taalgebruik		169
Deputaten financieel, jaarverslagen	81	
Diakonale samenwerking zie bijl. A 1 dl. 1	53, 55	
Diakonie en A.B.W.	56	
Documentatie Vrijmaking,		
benoeming van dep.	119	
rapp. dep.	126	
Doop aan kinderen die in het buitenland geadopteerd zijn	60	
Doop van geadopteerde kinderen	59	
Dordtse Leerregels zie bijl. III dl. 2		176/178
Drie form. van Eenheid, begeleidende teksten		172
Dubbele correspondentie	102, 108	

Dijksterhuis, J.A.		143, 145
Eenheid in het kerkboek. m.b.t uniformiteit in teksten		169, 184
Engelse vertaling van belangrijke artt van de acts en k.o.	85	
Enige gezangen		216/217
revisie verzoek m.b.t gezang 33		212, 214
bezwaren berijming Jan Wit gezang 25 en 31		215
i/z uitstel vaststelling van de bundel		213
Evangelieverkondiging onder de joden	76	
Evangelisatie/Zending i/z benoeming dep.	72	
Evangelisatiewerk. ben. deputaten	71	
Financieel beleid Gen. Synoden	128	
zie Bijl. B 2 dl. 1		
instructie finan. beleid financiën van de Gen. Syn.		223 a
Financiën dep. BBK	86	
Fokkes, J. te Bedum i/z herziene KO	130	
Formulieren, teksten bij de		
voor doop, openb. geloofsbelijdenis en avondmaal		185
Francke, Ds. Joh. m.b.t de belijdenisgeschriften		
Gastcolleges aan Hapdong Presb. Theol. Sem.	89	
gedoopt pleegkind, inschrijving van	61	
Geerds, J.F. te Dalfsen i/z psalmberijming		197
geestelijke verz. Militairen zie ook rapp. bijl. A 3 dl. 1	64	
geloofsbelijdenis van Athanasius		168
idem van Nicea		168
gemeente Hardenberg, ontvangst	47	
generaal Synodaal archief 127		
generaal Synodale publikaties, benoemingen		147
generale dep. ad art 19 K.O.	54	
generale Synode Heemse '84, betr. voorbereiding		121
Gereformeerd Kerkboek m.b.t vaststelling prozateksten		161
Geref. Garnizoenskerken, cont comm.	64	
Geref. Intern. Conferentie	87, 110-112	
Geref. Jeugdeer., Bond van	31	158
Gezangen, enige		216/217
<i>GEREFORMEERDE KERKEN</i>		
Alkmaar		
i/z uniformiteit in de teksten		169
Kort begrip		171
taalgebruik, eenheid in		169
lit. form. en gebeden		187
leessamenkomsten	68/70	
art 9 N.G.B.		173
art 34 en 35 N.G.B.		174
Oec. Belijdenisgeschriften		168
Heid. Catechismus, Schriftbewijs bij de		181
Almkerk-Werkendam		
i/z evang. verkondiging onder de joden	76	
Amersfoort (C)		
i/z psalmberijming		197
lit form. en gebeden		187
Kort begrip		171
begeleidende teksten bij de Drie Form. v. Eenheid		172
SIBA 118		
taalgebruik, eenheid in		169
Amersfoort (W)		
i/z diakonale samenwerking	55	
Apeldoorn		
i/z Kort begrip		171
diakonale samenwerking	55	
Oec. belijdenisgeschriften		168
begeleidende teksten bij de Drie Form v. Eenheid		172

leessamenkomsten	68/70	
deputaatschap Bijbelvertaling. zie ook rapp. bijl. A 8 dl. 1	122	
Schriftbewijs bij de N.G.B.		175
Schriftbewijs bij de Heid. Catechismus Arnhem.		181
i/z evangelieverk. onder de joden	76	
dep. schap Bijbelvertaling	122	
zie ook rapp. bijl. A 8 dl. 1		
Kort begrip		171
begeleidende teksten bij de Drie Form. v. Eenheid		172
Diakonale samenwerking	55	
leessamenkomsten	68/70	
revisieverzoek m.b.t gezang 33 Assen. (N)		214
i/z diakonale samenwerking	55	
leessamenkomsten	68/70	
benoeming dep. evangelisatie	71	
bezwaar ben. dep. Bijbelvertaling Assen. (Z)	117	
i/z ben. dep. Evangelisatie Baarn.	71	
i/z verlenging toetsingstermijn		199
i/z instelling nw dep. schap Barendrecht		204
m.b.t leessamenkomsten	68/70	
Berkel en Rodenrijs		
i/z taalgebruik, eenheid in Blija-Holwerd.		169
i/z bezwaar ben. dep. Bijbelvertaling Bodegraven.	117	
i/z leessamenkomsten	68/70	
Breda.		
i/z orde van dienst		188
Broek op Langedijk.		
i/z psalmberijming		197
verlenging toetsingsterm. Brunssum-Treebeek.		199
i/z psalmberijming	197	
vrijlating gebruik maken I.K.B. evangelisatie/zending	72	202
Buitenpost		
i/z taalgebruik, eenheid in		169
i/z Schriftbewijs N.G.B.		175
Bunschoten.		
i/z dep. schap uitbreiding K.O. met art 51 a Bussum.	62	
i/z diakonale samenwerking	55	
m.b.t broederschap Spanje	103	
Capelle a/d IJssel.		
i/z diakonale samenwerking	55	
Daarlerveen.		
i/z catechiseren door studenten Dalfsen.	57	
i/z diakonale samenwerking	55	
contact met Die Geref. Kerk in Suid Afrika	109	
psalmberijming		197
i/z verlenging toetsingstermijn		199
i/z kerk. gemeenschap met E.P.C.I. De Bilt Bilthoven.	84	
i/z oec. belijdenisgeschr. catechiseren door studenten	57	168

Delfzijl.		
m.b.t leessamenkomsten	68/70	
Den Ham.		
m.b.t dep. schap bijbelverf.	122	
Den Helder.		
i/z catechiseren door studenten	57	
Deventer.		
i/z diakonale samenwerking	55	
uitstel vaststelling bundel enige gezangen		213
psalmberijming		197
leessamenkomsten	68/70	
Dokkuur.		
uitstel vaststelling bundel enige gezangen		213
Dordrecht		
i/z diakonale samenwerking	55	
Driesum. c.a.		
i/z overeenkomst met IKON	65	
Dromen.		
i/z diakonale samenwerking	55	
Ede.		
i/z psalmberijming		197
verlenging toetsingsterm.		199
Enschede. (N)		
i/z uitstel vaststelling bundel enige gezangen		213
instelling nw dep. schap		204
psalmberijming		197
verlenging toetsingsterm.		199
Enschede. (Z)		
i/z psalmberijming		197
def. vaststelling psalmberijming		199
m.b.t leessamenkomsten	68/70	
m.b.t besluit grvamina	124	
vormgeving synodebesluiten	14	
diakonale samenwerking	55	
bezwaar ben. dep. Doc. Vrijmaking	119	
bezwaar ben. dep. Bijbelvertaling	117	
i/z uniformiteit in teksten Geref. Kerkboek		169
Ferwerd.		
i/z overeenkomst met IKON	65	
Gees.		
mb.t afstand pred. voor geest verzorging van Mil.	64	
Gramsbergen.		
i/z overeenkomst met IKON	65	
's Gravenhage. (O)		
i/z lit form. en gebeden		187
's Gravenhage. (W)		
i/z bezwaar ben. dep. Bijbelvertaling	117	
m.b.t besluit i/z gravamina	124	
i/z ben. dep. afkoopreg. Overheid	118	
i/z vormgeving besluiten	11	
bezwaar ben. dep. Doc. Vrijmaking	119	
i/z overeenkomst met IKON	65	
Groningen. (W)		
i/z begeleidende teksten		
bij de Drie Form. van Eenheid		172
diakonale samenwerking	55	
Groningen. (Z)		
i/z uniformiteit in teksten Geref. Kerkboek		169
Kort begrip		171
begeleidende teksten bij de Drie Form. v. Eenheid		172
Comma Johanneum art 9 NGB		173
Schriftbewijs bij de N.G.B.		175
Grootegast		
i/z geding met Ds. J. Hoorn	131	142

Hallum.		
i/z overeenkomst met IKON	65	
i/z leessamenkomsten	68/70	
Hardenberg.		
i/z psalmberijming		197
verlenging toetsingsterm.		199
i/z leessamenkomsten	68/70	
Harderwijk.		
i/ z dep. schap uitbreiding KO met art 51 a	62	
i/z ben. dep. Doc. Vrijmaking	119	
i/z ben. dep. afkoopreg. Overheid	118	
i/z ben. dep. Bijbelvertaling	117	
i/z def. vaststelling psalmberijming	199	
i/z leessamenkomsten	68/70	
Harlingen.		
i/z overeenkomst met IKON	65	
Haulerwijk.		
i/z overeenkomst met IKON	65	
Heemse.		
i/z begeleidende teksten bij de Drie Form. v. Eenheid		172
Kort begrip		171
oec. belijdenisgeschriften		168
huish. regelingen, wijziging en aanvulling	116	
Comma Johanneum, art 9 NGB		173
Schriftbewijs bij de NGB		175
uniformiteit in teksten Geref. Kerkboek		169
Schriftbewijs bij de Heid. Cat.		181
Helpman.		
i/z begeleidende teksten bij de Drie Form. v. Eenheid		172
Schriftbewijs bij het Kort begrip		182
orden van dienst		188
diakonale samenwerking	55	
lit form. en gebeden		187
leessamenkomsten	68/70	
lijst van psalmen en gezangen		222
i/z uniformiteit in teksten Geref. Kerkboek		
oec. belijdenisgeschriften		168
eenheid in taalgebruik		169
bezwaar tegen hand. van dep. ter voorbereiding Gen. Synode Heemse '84	120	
Schriftbewijs bij Heid. Cat		181
Schriftbewijs bij de NGB		175
Comma Johanneum ark 9 NGB		173
Hengelo.		
i/z diakonale samenwerking	55	
's Hertogenbosch.		
i/z leessamenkomsten	68/70	
Hoogkerk.		
i/z verl. toetsingstermijn		199
instelling nw dep. schap psalmberijming		204
Hoogvliet Spijkenisse.		
i/z ben. dep. Bijbelverf	117	
Kralingscheveer-Krimpen a/d IJssel.		
i/z revisieverzoek vervroegde doop aan kinderen die in het buitenland geadopteerd zijn	60	
Krommenie.		
i/z overeenkomst met IKON	65	
Langerak.		
i/z aanvulling foren. bed. heilige doop		187
Langeslag.		
i/z kerk. gemeenschap met E.P.C.I.	84	
contact met Die Geref. Kerk in Suid-Afrika	109	
Leek-Roden.		
i/z diakonale samenwerking	55	

Kort begrip		171
begeleidende teksten bij de Drie Foren. v. Eenheid		172
revisieverz. m.b.t gezang 33		214
lit foren. en gebeden		187
def. vaststelling psalmber.		199
leessamenkomsten	68/70	
Schriftbewijs bij de NGB		175
uniformiteit in teksten Geref. Kerkboek		169
lijst van psalmen en gezangen		222
Leens.		
i/z overeenkomst met IKON	65	
Leeuwarden.		
i/z instelling nw dep. schap psalmberijming		204
i/z overeenkomst met IKON	65	
werkgroep nazorg radio en tv kerkdiensten	66	
instemming met dep. rapp. samenwerking met IKON	67	
lit foren. en gebeden		187
rubricering agendalijst	10	
psalmberijming		197
i/z verl. toetsingstermijn		199
i/z leessamenkomsten	68/70	
orden van dienst		188
begeleidende teksten bij de Drie Foren. v. Eenheid		172
m.b.t de N.G.B.		174
uniformiteit in teksten in Geref. Kerkboek		169
Schriftbewijs bij de N.G.B.		175
Leeuwarden-Huizum.		
i/z psalmberijming		197
Leiden.		
i/z leessamenkomsten	68/70	
Lelystad.		
i/z diakonale samenwerking	55	
i/z dep. schap bijbelvertaling	122	
psalmberijming		197
Leusden.		
i/z Kort begrip		171
i/z begeleidende teksten		
bij de Drie Form. v. Eenheid		172
i/z diakonale samenwerking	55	
i/z lit, form. en gebeden		187
i/z instelling nw dep. schap		204
i/z verl. toetsingstermijn		199
i/z herz. kerkboek m.b.t. de		
oecumenische belijdenisgeschriften		168
Loppersum.		
m.b.t. leessamenkomsten	68/70	
uniformiteit in teksten Geref. Kerkboek		169
Marknesse.		
i/z overeenkomst met IKON	65	
Middelburg.		
i/z verl. toetsingstermijn		199
bezwaren tegen de gezangen 25 en 31		215
Monster.		
i/z revisieverzoek m.b.t. gezang 33		214 ' 1
m.b.t. besluit gravamina	124	
bezwaar ben. dep. schap Bijbelvertaling	117	
i/z vormgeving van besluiten	11	
i/z ben. dep. schap m.b.t. ABW/Diakonie	56	
Mussel.		
i/z diakonale samenwerking	55	
Nijverdal.		
i/z verl. toetsingstermijn		199
m, b. t. leessamenkomsten	68/70	
m.b.t. psalmberijming 1773		200

Oegstgeest.		
i/z samenwerking met IKON	65	
Ommen.		
m.b.t. revisie verzoek ta.v. gezang 33		214
i.v.m. samenwerking IKON	65	
bezwaren tegen de gezangen 25 en 31		215
Rotterdam. (Delfsh.)		
i/z psalmberijming		197
verlenging toetsingsterm.		199
Rotterdam. (IJsselmonde)		
i/z catechiseren door studenten	57	
Rozenburg.		
m.b.t. begeleidende teksten bij de Drie Form. v. Eenheid		172
i/z def. vaststelling psalmberijming		199
i/z leessamenkomsten	68/70	
m.b.t. diakonale samenwerking	55	
m.b.t. dep. schap Bijbelvertaling		117
m.b.t. eenheid in taalgebruik		169
Rijswijk.		
i/z catechiseren door studenten	57	
Scheveningen.		
i/z lit form. en gebeden		187
Sliedrecht		
i/z lit form. en gebeden		187
Spakenburg. (N)		
aanwijzing samenroepende kerk voor de Gen. Synode '87	135	
Spakenburg. (Z)		
m.b.t. catechiseren door studenten	57	
Steenwijk.		
m.b.t. overeenkomst met IKON	65	
Ten Post		
i/z psalmberijming		197
Tweede Exloërmond.		
i/z samenwerking met IKON	65	
m.b.t. spreekconsent voor studenten	63	
Ulrum.		
m.b.t. catechiseren door studenten	57	
Utrecht (C)		
i/z uitstel vaststelling bundel enige gezangen		213
m.b.t. overeenkomst met IKON	65	
m.b.t. psalmberijming		197
verf. toetsingstermijn		199
Veenendaal.		
uniformiteit in de teksten Geref. Kerkboek		169
i/z Kort begrip		171
Schriftbewijs bij het Kort Begrip		182
m.b.t. begeleidende teksten		
bij de Drie Form. v. Eenheid		172
m.b.t. def, vaststelling psalmberijming		199
m.b.t. lit form. en gebeden		187
i/z oec. belijdenisgeschriften		168
Schriftbewijs bij Heid. Cat		181
Velp.		
m.b.t. leessamenkomsten	68/70	
Vleuten-De Meern.		
m.b.t. def. vaststelling psalmberijming		199
Vlissingen.		
m.b.t. psalmberijming		197
i/z verl. toetsingstermijn		199
m.b.t. instelling nw dep. schap		204
Voorburg.		
m.b.t. uniformiteit in teksten Geref. Kerkboek		169
m.b.t. regels voor spellen en interpunctie		223
Voorthuizen-Barneveld.		

i/z begeleidende teksten bij de Drie Form. v. Eenheid Vroomshoop.		172
m.b.t. samenwerking met IKON	65	
m.b.t. catechiseren door studenten Vrouwenpolder.	57	
i/z uitstel vaststelling bundel enige gezangen		213
m.b.t. psalmberijming Winstholen.		197
i/z def. vaststelling psalmberijming		199
m.b.t. leessamenkomsten	68/70	
i/z diakonale samenwerking	55	
bezwaar ben. dep. bijbelverf Winsum-Obergum.	117	
m.b.t. samenwerking met IKON Woerden.	65	
i/z leessamenkomsten IJmuiden.	68/70	
i/z lit form. en gebeden Zaamslag.		187
bezwaar ben. dep. bijbelvert Zaandam.	117	
i/z leessamenkomsten	68/70	
m.b.t. uniformiteit in teksten Geref. Kerkboek Zeist		169
bezwaar ben. dep. bijbelvert Zoetermeer.	117	
m.b.t. gebed bekering gecensureerde Zutphen.		187
i/z begeleidende teksten bij de Drie Form. v. Eenheid		172
m.b.t. diakonale samenwerking	55	
m.b.t. orde v. dienst Kampen 1975		189
m.b.t. geestelijke verzorging Militairen	64	
m.b.t. catechiseren door studenten	57	
m.b.t. Schriftbewijs N.G.B. Zwolle.		175
i/z diakonale samenwerking Zwijndrecht	55	
m.b.t. vormen van en regels voor kerkelijke relaties	102	
m.b.t. contact met Die Geref. kerk in Zuid Afrika	109	
Geref. Meisjesver. in Ned., Bond van telegram	35	164
Geref. Miss. Opleiding		
i/z financieel beleid	73	
i/z kerk. zendingsexamen Geref. Omroep.	74/75	
i/z samenwerking met IKON	65	
Geref. Vrouwen, Bond van Ver. van telegram	26	
Gezangen.		
zie ook bijl. II dl. 2		
212/221		
Goedhart, Ds. J.M. te Drachten		
i/z orde van dienst		190
i/z art 31 K.O.	58	
Gootjes, Prof. N. ontvangst	44	
Goudappel, C.D. te Delft		
m.b.t. stemmen van synodeleden die tevens deputaat zijn commissie reg. Kerk. archieven (C.P.A.)	115	
Graaff, Ds. L.W. de	127	
i/z onderbreking synode-arbeid Gravamina.	41	
i/z bezwaren tegen besluit G. S. Arnhem '81 art 21	124	
opneming besluit art 21 G.S. Arnhem '81 in acta	125	
Gurp, Ds. P. v.		
m.b.t. de belijdenisgeschriften		186
"GIJ", wijziging in "U"		196/197

Hamming, O. te Apeldoorn		
i/z doop geadopt kinderen	59	;
Hapdong Presb. Theol. Sem.		
zie onder Buitenl. Kerken		
Hardenberg. burgen. gemeente		
i/z ontvangst door B. en W.	47	
Harsevoort J.H. organist	25	
Heidelbergse Catechismus.		
i/z Schriftbewijs		181, 186
Heidelbergse Catechismus		
zie bijl. III dl. 2		
Herziene Kerkorde		
i/z het niet voor vast en bondig houden	130	
Herziening Kerkboek		
zie bijl. III dl. 2		
Hoekzema, M.E. i/z herbenoeming	79	
Hoge Overheid, De		
voor rapp. zie bijl. A 7 dl. 1		
Hogeschool, Theol.	24	
Hoofdletters en aanhalingstekens in Ger. Kerkboek		223
Hoorn, Ds. Joh. te Grootegast		
i/z conflict met de kerkeraad	131	142
revisieverzoek zie bijl. B 3 dl. 1		151
Huish. regelingen, Synodale		
i/z wijziging en aanvulling	116, 128	
Hunteman, Dr. G. te Bremen	101	
Hutten, E. i/z benoeming tot quastor	7	
Huttenga, A. te Groningen		
i/z begeleidende teksten bij de Drie Form. v. Eenheid		172
Schriftbewijs bij de Heid. Catechismus		181
i/z Kort Begrip		171
m.b.t. leessamenkomsten	68/70	
taalgebruik, eenheid in		169
Uniformiteit in teksten kerkboek		169
i/z art. 9 N.G.B.		173
Schriftbewijs N.G.B.		174
I. S. K.		
zie onder Interk. Stichting voor het Kerklied		
IKB i/z selectie uit de IKB		192/197
IKON zie ook bijl. A 4 dl. 1	65	
Instructie voor dep. BBK	112	
Instructie voor dep. radio en tv	67	
Instructies voor het Financieel beleid		
voor de Generale Synoden zie bijl. B 2 dl. 1		
Interkerkelijke Stichting voor het kerklied		192/197
Intern. Conferentie, Geref.		
i/z deelneming	110/111	
Intern. Conference of Ref. Churches	110/111	
Jaarverslagen deputaten financieel	81	
zie ook bijl. B 2 dl. 1		
Jager, J.A. te Assen		
i/z verl. toetsingstermijn		199
Joden, evangelieverk. onder de	76	
Jordaan-de Vos br. en zr. L. te Kampen		
i/z inschrijving gedoopt pleegkind	61	
Kayayan, Ds. i/z steun	99	
Kerkboek, herziening zie bijl. III dl. 2		
Kerkboek, uniformiteit van het		
instelling deputaatschap	29	169
Kerkelijke relaties, vormen van en regels voor	102	
Kerkorde.		
i/z vertalen in het Engels	102	
m. b. t. studiedep. schap voor het opnemen van een art. 51 a	62	
Kerkorde.		

m.b.t. art. 13	129	
steunverlening naar art. 11		
art. 19 m.b.t. ben. gen. dep.	54	
art. 30 i/z toepassing	56, 58	
art. 31 m.b.t. wijz. redactie	58	
i/z toepassing	124	
art. 33 m.b.t. toepassing		151, 153
art. 59		187
art. 65		188/189
art. 67		191
Kerkorde, herziene		
m.b.t. het niet voor vast en bondig houden	130	
Kerkorganisten, Ver. van Land.		
i/z uitstel vaststelling bundel enige gezangen		213
Kimpe, Ds. G.F. de i/z ben. legerpred.	64	
Klamer, Ds. J. te Meppel		
i/z orden van dienst		190
Koningin, H.M. de		
toezending telegram	15	149
ontv. bedankbrief ²³		
Koolstra, Ds. R.		143
Kort Begrip		171, 182
zie ook bijl. III dl. 2		
Krijgsmacht pred., benoeming	64	
Landelijke werkgroep Gezangen		
i/z uitstel vaststelling bundel enige gezangen		213
Leessamenkomsten.	68/70	
zie bijl. A 2 dl. 1		
Legerpredikant.	64	
Liturgie in de Leessamenkomsten	68/70	
zie ook bijl. A 2 dl. 1		
Liturgische form. en gebeden		
def. vaststelling van de geharmoniseerde tekst		184
def. vaststelling		187
Lommers, J. te Hilversum		
revisie verzoek m.b.t. enige gezangen		212
Lux Mundi en Algemeen		
voortzetting uitgave	85	
kostenbeheersing	86	
Luyendijk, J. te De Lier		
i/z dep. schap bijbelvert-	123	
Lijst van Psalmen en Gezangen		222
Mannenv. op Geref. Grondslag, Bond van	28	158
Melodieën gezangen		218
Missionaire opleiding		
zie rapp. bijl. A 5 dl. 1 kerkelijk zendingsexamen	74/75	
Moderamen, samenstelling	3	
m.b.t. machtiging besluitvorming		227
m.b.t. drukprocedé	137	
Mulder, J. den Haag/Loosduinen		
m.b.t. begeleidende teksten bij de Heid. Cat.		181
Nazorg radio en TV kerkdiensten		
instructie i/z contact oef. met de werkgroep nazorg enz.	66/67	
zie ook rapp. bijl. A 4 dl. 1		
Ned. Bond v. <i>Jeugdeer</i> .		158
Ned. Bijbelgenootschap		179
Ned. Geloofsbelijdenis		
m.b.t. citaten uit de Heilige Schrift		183
m.b.t. de artt. 9, 34 en 35		173/174
zie ook bijl. III dl. 2		
Ned. Dagblad		
m.b.t. opening nieuw gebouw		150
Nicea, geloofsbelijdenis van		
def. vaststelling van de tekst		168

Niet, Ds. M.A. de Legerpredikant		146
Oecumenische belijdenis geschriften		168
zie ook bijl. III dl. 2		
"ONS" of "U"	68	
Ontvangst door B. en W. van Hardenberg	47	
Ophoff, Ds. H.W. i/z jubileum	41	
Orden van Dienst		188/191 a
m.b.t. Kampen '75		189
m.b.t. Middelburg '33		188
lit. in de <i>leessamenkomsten</i>	68/70	
<i>Orgelbespeling</i>	25	
<i>PARTICULIERE SYNODEN</i>		
Drenthe.		
i/z dep. schap Bijbelvertaling bezwaren	122	
m.b.t. diakonale samenwerking	55	
i/z vooropleiding	77	
m.b.t. catechiseren door studenten	57	
Friesland.		
i/z dep. schap Bijbelvertaling	117	
m.b.t. gravamina	125	
m.b.t. catechiseren door studenten	57	
Gelderland.		
m. b. t. <i>leessamenkomsten</i>	68/70	
i/z orden van dienst		191
m.b.t. dep. schap Bijbelvertaling	122	
m.b.t. catechiseren door studenten	57	
Groningen.		
mb.t. dep. schap uitbreiding		
KO met een art. 51 a	62	
m.b.t. form. en gebeden		187
m.b.t. zendingsexamen	74/75	
Noord-Brabant.		
m.b.t. evangelisatie en zending, verhouding	72	
Noord-Holland.		
m.b.t. art. 19 KO	54	
m.b.t. catechiseren door studenten	57	
Utrecht.		
m.b.t. catechiseren door studenten	57	
Zuid Holland.		
i/z studiedep. schap m.b.t. uitbreiding		
KO met een art. 51 a	62	
m.b.t. dep. schap Bijbelvertaling	122	
Pers.	8	
Pleegkind, inschrijving gedoopt	61	
Poimeniek, werkgroep	78	
Por, J. te Groningen		
i/z psalmberijming		197
Praktische vorming	78	
Pro- kerkelijke en semi kerkelijke		
archieven, comm. tot reg. van	127	
Prozateksten Geref. Kerkboek		161
Psalmberijming.		
i/z vaststelling		203/207
Psalmberijming.		167
zie bijl. I dl. 2		
i/z selectie uit de IKB		192/197
Psalmberijming 1773		198
Psalmbundel, uitgave nieuwe		211
Publikaties, Generaal Synodale		147
Quaestor.	7	
Radio en TV. instructie	67	
Radio en TV, uitzending		
zie Bijl. A 4 dl. 1		

Reformed Intern. Conference	111	
Regels voor kerkelijke relaties, vormen van en	102	
Regels voor spelling en interpunctie		223
Registratie van de Prot. Kerk. en Semi		
Revisieverzoek Hoorn. Joh. te Grootegast		151
Revisieverzoek m.b.t. gezang 33		214
Rooms Kath. Bisschoppenconferentie		144
Rubricering van de agendalist m.b.t. de belijdenis onderdelen Kerkboek S.I.B.A.	10	
zie Sticht. Interk. Belangenbehartiging Afkoop. Samenroepende kerk, aanwijzing voor Synode 22/4-'87	135	
Samenstelling en taakverdeling commissies	9	
Schilder, Prof. H.J. i.v.m. overlijden	22	
Selectie uit de IKB		192/197
Siegers, Ds. H.J. te Leek i/z orde van dienst		190
Sluiting van de Synode, voorlopige en definitieve Spakenburg. (N)	139	227
aanwijzing samenroepende Kerk Synode 22/4-'87	135	
Spelling en interpunctie		223
Splunder, L.A. v. Burgemeester van de gemeente Hardenberg	16, 21	
Spreekconsent voor studenten	63	
Stemming van Synodeleden die tevens deputaat zijn	115	
Steunverlening naar art. 11 KO	129	
Stichtelijk woord, spreken van een	63	
Stichting Interk. Belangenbehartiging Afkoop	118	
Studie deputaatschap Diak. Samenwerking zie bijl. A 1 dl. 1	53, 55	
Studie deputaatschap i/z uitbreiding KO met een art. 51 a Synode Heemse '84, bezwaren tegen handelwijze deputaten	62	
rapport deputaten	120	
Synodebesluiten, vormgeving	121	
Taalgebruik, eenheid in Geref. Kerkboek	11	161
Teksten bij de Drie Form. v. Eenheid, begeleidend		172
Teksten bij de form. voor doop, openb. geloofsbelijdenis en Avondmaal		185
Theol. Hogeschool	24, 77/81	
zie ook bijl. A 6 dl. 1		
Toetsingstermijn, verlenging		199
Tol, H. val. i/z jub.	36	
i.v.m. overlijden	50	141 ,
Trimp, Prof. C.	12	
"U" of "ONS"	68	
Uitgave nieuwe Psalmbundel Uitgeverij.		211
Ars Nova te Goes		179
Jongbloed, te Leeuwarden		179
Uitstel gezangen		213
Uniformiteit in teksten Geref. Kerkboek i/z benoemingen	29	169,180a,184
Vaststelling van het eerste deel van de Acta en de Handelingen	136	
Vaststelling bundel enige gezangen		217
Vaststelling Psalmen		210
Veen, Drs. H. v. herbenoeming	80	
Velden, Ds. J.A. val. i.v.m. beëindiging synodearbeid	41	
Veldman, H. te Leusden m.b.t. psalmberijming		199
verl. toetsingstermijn		

Ver. v. Geref. Kerkorganisten		213
m.b.t. uitstel vaststelling bundel enige gezangen		213
Vertaling, belangrijke artt. van de acta in het Engels	102	
Vorbereiding Synode Heemse '84	120, 121	
Voorberg, Ds. P.L.		
i/z uitstel vaststelling bundel enige gezangen		213
m.b.t. begeleidende teksten bij de Drie Form. v. Eenheid		172
Voorlopige sluiting Synode		139
Vooropleiding studenten	77, 78	
Vormen van en regels voor kerk. relaties	102	
Vormgeving van besluiten 11		
Vormingscursussen militairen	64	
Vreugdenhil, J. te Rotterdam		
i/z verl. toetsingstermijn		199
Vreugdenhil, Ds. W. i.v.m. overlijden	27	
Vries, Ds. J.J. i.v.m. overlijden		148
Vries, L. de i.v.m. overlijden	37	
Vijf art. tegen de Remonstranten		176
Werkgroep Gezangen, Land.		
i/z uitstel vaststelling bundel enige gezangen		213
Werkgroep Nazorg Radio en TV		
instructie	66	
dep. rapport zie ook	67	
bijl. A 4 dl. 1		
Werkgroep Poimeniek	78	
Werkman, J. te Amersfoort		
m.b.t. psalmberijming		197
toetsingstermijn		199
Werkwijze def. vaststelling nwe psalmbundel		203
Westminster Standards	110, 111	
Westra, J. te Katwijk		
m. b. t. leessamenkomsten	68/70	
Woord en taalgebruik in het		
Geref. Kerkboek instelling klein deputaatschap		169
Wijziging en aanvulling huishoudelijke reg.	116, 128	
IJkel, Drs. J.N.		
i/z uitstel vaststelling bundel enige gezangen		213
Zalig en verdoemen		
m.b.t. het schrappen uit de Belijdenisgeschriften		186
Zegengroet	68/70	
Zeldenrust, W. te Rotterdam		
i/z begeleidende teksten bij de Drie Form. v. Eenheid		172
m.b.t. Schriftbewijs bij de Heid. Cat.		181
Zelfstandige organisatorische onderdelen.		
instelling studiedep. schap art. 51 a KO	62	
Zendeling Hoogleraren m.b.t. gastcolleges	89	
Zending en Evangelisatie	72	
Zendingsaangelegenheden	73/75	
zie ook bijl. A 5 dl. 1		
Zendingsexamen.	74/75	
zie ook bijl. A 5 dl. 1		
Zendingsopleiding.	74/75	
Zusterkerken,		
zie Buitenlandse kerken		
Zwart, J. te Apeldoorn		
i/z taalkundige wijzigingen		170
Zwart, Jzn. S. te Koog a/d Zaan.		
m.b.t. psalmberijming		201

RAPPORT STUDIE-DEPUTAATSCHAP OVER DIAKONALE SAMENWERKING

A. De opdracht

Op 24 april 1981 besloot de Generale Synode van Arnhem een studie-deputaatschap te benoemen. In artikel 71 van de akta wordt dit besluit als volgt geformuleerd:

„Een studie-deputaatschap te benoemen met de opdracht:

1. een onderzoek in te stellen naar de vraag of een vorm van samenwerking en overleg noodzakelijk, kerkrechtelijk en praktisch mogelijk is tussen de kerken in haar diakonale arbeid onderling en in relatie tot de hulpverlenende instellingen, die binnen de gereformeerde kerken werkzaam zijn; daarbij dient gelet te worden op de eigen aard van het diakonale ambt;
2. indien deze vraag bevestigend wordt beantwoord, met uitgewerkte voorstellen dienaangaande te komen;
3. te rapporteren aan de eerstvolgende Generale Synode en hun rapport aan de kerken toe te zenden één jaar voor de aanvang van deze Synode".

Aan het besluit om een studie-deputaatschap de opdracht te geven de diakonale samenwerking op kerkverbandelijk niveau te bestuderen werden een drietal gronden door de Generale Synode toegevoegd:

1. de Generale Synode te Kampen 1951 heeft zonder nadere studie afwijzend beschikt op een vraag uit de kerken om kerkverbandelijke samenwerking in diakonale zaken.
2. de bezinning over belangrijke zaken als:
 - samenwerking tussen de ambten,
 - de relatie met de professionele hulpverleners,
 - de status van de hulpverlenende instellingen binnen de kerken heeft tot nu toe niet plaats gehad op kerkverbandelijk niveau.
3. Het diakonale werk dreigt in de kerken een zaak te worden van veel onzekerheden, van incidentele en geïmproviseerde samenwerking en van onvoldoende slagvaardigheden in concrete noden en moeiten.

Tot deputaten werden benoemd:

Ds. B. van Zijlekom te Hattem (samenroeper),

M. Assink te Alphen a/d Rijn,

P. Crossen te Drachten,

Ds. A. Kooij te Capelle a/d IJssel,

F. Boersma te Alphen a/d Rijn (secundus).

B. Methode van behandeling

Omdat de Generale Synode naar de geschiedenis van de diakonale samenwerking verwijst, zal het noodzakelijk zijn eerst de geschiedenis van de diakonale samenwerking binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland te onderzoeken.

Daarna zal kennis genomen moeten worden van de commentaren, die o.a. door hoogleraren werden gegeven op diakonale samenwerking.

Via de geschiedenis krijgen we dan zicht op de problemen die er zijn en geweest zijn op dit gebied. Daarna zal een poging gewaagd worden een antwoord te geven op de vragen, die de Generale Synode van Arnhem stelde.

Door deze Generale Synode is gesproken over samenwerking en overleg. Onder overleg verstaan we de gezamenlijke bezinning op grondvragen en praktische problemen betreffende het diakonaat. Onder samenwerking verstaan we het met meerdere diakonieën hulpverleners aan instanties of personen die om hulp vragen.

C. De geschiedenis van de diakonale samenwerking

De diakonale geschiedenis die hier aan de orde moet komen is betrekkelijk jong. De reformatie van de kerk in de tweede helft van de 19e eeuw is van zegenrijke invloed geweest op het diakonale werk. In 1887 wordt op het Synodaal Convent van de Nederduits-gereformeerde kerken het diakonaat besproken. De vraag die beantwoord moet worden (art. 37) luidt: „Wat kan gedaan worden om het werk van de barmhartigheid weer in overeenstemming met Gods Woord te brengen en, beter dan tot dusver, vruchten te laten afwerpen voer de oplossing van de sociale vraagstukken". In het kort komt het antwoord (art. 58.1.) op het volgende neer:

1. familie, bekenden en gemeenteleden hebben hierin eerst een taak, daarna de diakonie;
2. diakonieën dienen barmhartigheidsinstellingen te activeren;
3. diakonieën moeten de armenzorg van de Overheid overbodig maken;
4. plaatselijke en persoonlijke barmhartigheid mag niet blijven liggen of zich tot het samenbrengen van geld en goederen beperken;
5. Tot de bestaande fouten van de diakonie behoren:
 - a. gebrek aan opleiding voor het diakonaat;
 - b. het bestrijden van gevolgen in plaats van (veel meer) de oorzaken;
 - c. eerder geld te geven dan te bezoeken, verzorgen en te vertroosten;
 - d. aanpak te beperken tot slechts enkele soorten armen;
 - e. gebrek aan verband met plaatselijke hulpverlenende instellingen en tussen verschillende diakonieën in classis en provincie onderling.

Op hetzelfde Convent wordt de vraag behandeld op welke wijze door onze kerken in de armenzorg moet worden voorzien (art. 36). Daar wordt in artikel 58 II o.a. op geantwoord:

6. „Ook met het oog zoowel op de oplossing der sociale kwestie als op de gemeenschappelijke verzorging van blinden, doofstommen, krankzinnigen, enz. is wenschelijk: het classicaal en provinciaal samenkomen van diakonieën, waarbij onder leiding van leraars besproken worden:
 - a. de maatschappelijke toestanden, de oorzaken en de geneesmiddelen der ellenden;
 - b. de stichting of het onderhoud van bedoelde stichtingen voor classis of provincie;
 - e. in hoeverre arme diakonieën door rijkere kunnen gesteund worden".

Genoemde zaken worden door het Convent aanvaard. Hieraan wordt verder de opdracht verbonden, dat de benoemde deputaten voor diakonale zaken moeten zorgen voor het samenroepen en leiden van een Diakonaal Congres over de onderwerpen die in artikel 58 I en II genoemd werden. Het Diakonale Congres dient nog in 1887 gehouden te worden (art. 59). De op 1-7-1887 benoemde deputaten waren Dr. W. val. Bergh, Ds. H. Hoekstra en Ds. N. A. de Gaay Fortman. Het zijn deze deputaten, die in 1888 een diakonaal congres beleggen. De referaten werden gebundeld onder de titel: „Olie en Wijn in de Wonden". Deze bezinning leidde tot bepaalde besluiten van de voorlopige synode van de Nederduits-gereformeerde kerken van 1888 en 1889. In het rapport van deputaten aan de synode merken de deputaten voor diakonale zaken op (art. 85):

De vraag doet zich zelfs op, of het wel goed is, dat op onze Classicale Vergaderingen en aanstaande Provinciale Synoden de Diakenen niet vertegenwoordigd zijn. Zijn de bedoelde Diakonale samenkomsten op den duur noodig, zoo ware ook een meer kerkelijk karakter wenschelijk. Evenzeer moet tegen het gevaar gewaakt worden, dat er scheiding kome tusschen de ambten onderling en daardoor verloochening der eenheid van het drievoudig ambt in den persoon onzes gezegenden Middelaars. Blijven de Classicale en Provinciale samenkomsten geheel afgezonderd van de andere Kerkelijke Vergaderingen bestaan, dan dreigt door opeenhooping der Vergaderingen de belangstelling bij de eenen of anderen te verminderen en de arbeid vooral voor de Bedienaren des Woords overstelpend te worden. Eindelijk schijnt het ons noodig, dat ter bestrijding van het gevaar, dat in de Diakonieën alle barmhartigheid zich oplosse, de roeping der geloovigen zelven ook op dit gebied worde aangewezen en bevorderd.

Vandaar, dat wij het volgende **voorstel** te Uwer overweging aanbieden:

De Voorloopige Synode der Nederd. Geref. Kerken, in afwachting van eene herziening der Dordsche Kerkenorde, rade den verschillenden Classicalen en Provincialen Vergaderingen aan:

1°. Aan elke Classicale Vergadering en Provinciale Synode worde verbonden een Diakonale Vergadering van Classe of Provincie, waarop alle Kerkeraadsliden toegang hebben, ter bespreking van zaken, die de praktijk der barmhartigheid betreffen.

2°. Op den dag na deze Vergadering of tenminste na afloop van deze worde eene Vergadering met gemeenteleden gehouden, waarop hunne roeping ter sprake kome en het juiste verband tusschen

particuliere en Diakonale barmhartigheid geschetst worde en gemeenteleden gelegenheid ontvangen, mededeelingen te doen en inlichtingen te vragen".

Naar aanleiding van het verzoek van de classis Sneek c.s. om een classicaal, provinciaal en landelijk verband te brengen tussen de diakonieën (art. 85) en het verzoek van de classis Zwolle c. s. om als regel vast te stellen dat diakenen viermaal per jaar in provinciale vergaderingen samenkomen (art. 58), erkent de synode (art. 143) dat het nu al de vrijheid van de classis is te handelen volgens de gedragslijnen die door een commissie van preadvies waren opgesteld en die in bovenstaande (art. 85) zijn verwoord. Wel wordt, naar aanleiding van een vraag over het rapport van Deputaten voor Diakonale zaken om eventueel een soort meerdere vergadering van diakenen te overwegen, geantwoord (art. 187):

„De Synode acht het wenschelijk:

1°. dat deze vergaderingen van Diakenen niet een officieel karakter aannemen, wat in strijd is met de kerkenordering, gelijk zij thans luidt; en

2°. dat de verschillende Diakonale Conferenties, door samenkomen van afgevaardigden, tot het kiezen van ééne gedragslijnen samenwerking in zaken van meer algemeenen aard, als het oprichten van stichtingen, enz. trachten te geraken".

De tweede voorlopige synode van de Nederduits-gereformeerde kerken in 1890 trof een, haars inziens, betere regeling door het toelaten van diakenen met adviserende stem op de classicale vergaderingen, om de classis van advies te dienen in zaken het diakonaat betreffende (art. 66). Tevens werden deputaten benoemd tot adviseurs van de synode voor diakonale zaken. Deze adviseurs rapporteren op de volgende synode (de derde voorlopige synode van 1891) over hun adviezen aan o.a. de diakonale conferenties.

De diakonale deputaten worden gecontinueerd en Ds. N. A. de Gaay Fortman aan hen toegevoegd (art. 29). Opnieuw wordt, mede op verzoek van een 8-tal classes, de wenselijkheid uitgesproken dat op de classicale vergaderingen diakenen worden toegelaten met adviserende stem bij diakonale zaken.

Op de 4e voorlopige synode van 1892 rapporteren de diakonale Deputaten dat geen diakonie de deputaten om advies heeft gevraagd. Het Diakonaal Deputaatschap wordt gecontinueerd (art. 43).

Het is duidelijk dat het diakonaal elan leidt tot een zeer brede opvatting van de diakonale taken. In deze tijd wordt in Ermelo's Heerenloo opgericht, en in Rotterdam het ziekenhuis Eudokia. Dit alles door diakenen die op classicaal en provinciaal niveau samenwerken.

Toch komt er al gauw een herbezinning. Men vraagt zich af of het diakonale werk zo niet te breed wordt opgezet. Na de hereniging met de afgescheidenen in 1892 besluit de Generale Synode van Dordrecht van 1893 tot de instelling van een studie-deputaatschap over diakonale zaken. Aan deputaten wordt opgedragen zich te bezinnen op de vraag wat het eigen werk van diakenen is en hoe het diakonale werk ontwikkeld moet worden (art. 139).

Tot deputaten worden benoemd: Prof. L. Lindeboom, Ds. H. Hoekstra en Ds. J. C. Sikkel. Deze deputaten hebben geen rapport ingediend bij de Synode van Middelburg van 1896. Ze deelden mee dat zij tot hun spijt geen werk hadden kunnen verrichten (art. 10).

De synode benoemt geen nieuwe deputaten om de studie als nog uit te voeren.

In 1899 wordt door de Generale Synode van Groningen opnieuw het diakonaat op het agendum geplaatst. In artikel 131 van de acta wordt o.a. uitgesproken dat de term „ontwikkeling van het diakonaat" minder juist is. Beter is het te spreken van verduidelijking der omschrijving van de roeping en van uitbreiding van de werkkring der diakonieën.

Betreffende de wens naar classicale diakonieën spreekt de Synode uit:

„dat het organiseren van afzonderlijke meerdere Vergaderingen voor Diakonale zaken niet is overeen te brengen met het verband en de samenwerking der ambten en der Kerkelijke Vergaderingen, zoals die in de Belijdenis en de Kerkenorde zijn aangewezen".

Vervolgens spreekt de Synode uit dat deputaten voor een zo volledig mogelijke studie voor de fundamenteën en de bouw van het diakonaat niet noodzakelijk zijn. Samenwerking van bijzonder deskundige broeders tot zulk een studie behoeft geen mandaat van een Generale Synode of van enig andere kerkelijke vergadering.

In 1923 komen op de Synode van Utrecht voorstellen op tafel om een steunregeling voor de diakonieën vast te stellen.

Het verzoek om een steunregeling was al veel eerder aan de orde gesteld, o.a. op het Diakonaal Congres van 1888¹ en op de 5e diakonale conferentie van 1892².

De Synode stelde een deputaatschap in waarin allereerst zal worden onderzocht of een onderlinge diakonale steunregeling nodig is. Als deputaten worden benoemd: Prof. Dr. F. W. Grosheide, Mr. A. J. L. van Beeck Calkoen en Ds. J. P. Klaarhamer.

In hun rapport komt de vraag aan de orde hoe gehandeld moet worden wanneer kerken niet in staat zijn de nodige middelen voor de vervulling van de diakonale taak te vinden. Hoe moeten zulke kerken dan aan geld komen?

Zeker niet door het zenden van circulaires, zo wordt geantwoord. Zeer terecht heeft dit middel afkeuring ontmoet. Het is ook een wijze van doen, die - zij het ook zijdelings - ingaat tegen hetgeen onze kerken zelve in haar Generale Synode van 1917 als haar wens hebben uitgesproken.

„Dat de kerken, die steun behoeven, niet voortgaan dien op eigen gelegenheid te zoeken, maar dat zij in den geordende kerkelijke weg zelf vragen”.

„Wij zijn van oordeel dat met deze uitspraak niet alleen negatief maar ook positief de weg is gewezen, waarin kerken die tot de verzorging van haar eigen armen niet in staat zijn, de hulp van andere kerken hebben te zoeken.

Voor zover ons bekend is, kwam in de laatste jaren het steunvragen voor de verzorging van armen door middel van circulaires-behalve onlangs voor die in de Drentse veenkolonien-niet meer voor. Trouwens is dit ook geen regeling maar veeleer regelloosheid: het wordt eenvoudig geheel en al aan elke kerk overgelaten zulken steun te zoeken, en de kerken, die zulk een aanvraag ontvangen, beoordelen deze elk op eigen gelegenheid”.

„II... Komende tot de vraag, op welke wijze de onderlinge steun van de kerken ten opzichte van haar diakonale armenzorg het beste kan worden geregeld, dient voor de beantwoording van deze vraag op het volgende te worden gewezen:

1. dat elke kerk zich heeft te houden aan de lastgeving van Christus en zijne Apostelen, zooals die ook door onze Gereformeerde kerken is verstaan (o.a. blijkens het bevestigings formulier): dat hare Diakenen allereerst hebben toe te zien om de gaven die voor de armen gegeven worden niet te besteden dan waar die noodig zijn, maar dat zij dan ook haar armen met genoegzame hulp hebben bij te staan.
2. dat de kerken ten deze op elkander hebben toe te zien, met name door op haar Classicale vergaderingen met ernst de vraag aan te binden die naar artikel 41 K. O. aan elke kerk in het bijzonder moet worden gedaan: „of de armen... bezorgd worden”, en ten andere door bij de kerkvisitatie instantelijk te doen informeren naar de bezorging der armen. Dit is niet alleen gewenscht om de kerken haar roeping in te scherpen, maar in dit verband bovendien hierom zoo noodig omdat elke hulpverlening, die het besef van eigen roeping zou verzwakken, tegen Godsordening ingaat en dus onvermijdelijk uitloopt op schade voor de armenverzorging zelve, waarvan ten slotte de armen - om wie het juist gaat - het slachtoffer worden.
3. is daarom van te voren veroordeeld elke wijze van hulpverlening, die ertoe zou leiden de voor alle armen benodigde gelden op een of andere manier-hoe dan ook-om te slaan over alle kerken. Tegen zoodanig communisme hebben onze kerken op haar hoede te zijn. En al zou een kerk meer aan hare armen hebben uit te keeren dan andere kerken, dan moet zij dit niet als een last beschouwen, maar veeleer als een voorrecht, dat zij niet heeft los te maken ook al komt het op buitengewone offers te staan. Hier geldt nog te meer het beginsel, dat onze Kerkordening in artikel 83 uitspreekt met betrekking tot vertrekkende armen: „De kerkeraad en de Diakenen zullen echter toezien, dat zij niet te zeer genegen zijn om hunne kerken van armen te ontlasten, met welke zij andere kerken zonder eenigen nood zouden bezwaren”.
4. dient in verband hiermede ook duidelijk te worden uitgesproken, dat steunverlening door andere kerken niet is een uitstreken van hare armenverzorging tot de armen van andere kerken, maar steun aan die kerken zelve welke tot het vervullen van haar diakonale roeping niet in staat zijn. Het plaatselijk karakter van het ambt dient te worden gehandhaafd. Trouwens, wie zijn den armen nader dan de Diakenen der eigen kerk?

¹ Dr. W. val. Bergh, Olie en Wijn in de Wonden Harderwijk 1888 blz. 87

² D. de Wit, De C.D.C. van de Geref. Kerken in Nederland 1888-1939, Rotterdam 1939; blz. 46

5. indien eene kerk niet in staat is hare armen genoegzame hulp te verleenen en zij daardoor hulpbehoevend wordt-hetgeen aan den kerkeraad als vertegenwoordigende de gemeente te beslissen staat-dan wende zij zich tot de Classis om hulp. De Classis benoeme een (niet te groote) commissie, waarin ook Diakenen zitting hebben, ter fine van onderzoek en advies aan de eerstvolgende vergadering, die dan een collecte kan uitschrijven in de kerken der Classis. Doet zich de behoefte aan hulp van meer blijvenden aard voor, dan kan de Classis telkens voor een jaar Deputaten aanwijzen, bij wie aanvragen door eventueele diakonaal hulpbehoevende kerken worden ingezonden en die deze aanvragen onderzoeken om daarover advies uit te brengen aan de Classis. Doch vastgehouden moet worden aan den regel, dat niet Deputaten, maar de Classis zelve over het uitschrijven van een collecte beslist.
6. indien ook de kerken van de Classis tezamen niet in staat zouden zijn zulk een hulpbehoevende zusterkerk te helpen, dan wende de Classis zich tot de Particuliere Synode, die op gelijke wijze handelt als hiervoor sub 5 met betrekking tot de Classis is aangegeven. Ook de Particuliere Synode zou reeds bij voorbaat Deputaten kunnen aanwijzen tot onderzoek en advies inzake eventueele aanvragen. Mits ook hier de beslissing over het uitschrijven van een collecte aan de Synode zelve blijve. Verder dan de Particuliere Synode zal de hulpaanvraag zich wel niet behoeven uit te strekken. Verwacht mag worden, dat de kerken van een geheel synodaal ressort toch wel in staat zullen zijn om de kerken, welke inderdaad hulp behoeven voor de verzorging haren armen, genoegzaam bij te staan.
Mocht dit niet het geval zijn tengevolge van buitengewone omstandigheden (bijv. plotselinge groote rampen), dan staat de weg open om zich tot de naastbijzijnde Particuliere Synoden te wenden om hulp. Voor dergelijke veronderstelde gevallen zijn van te voren geen regelingen te maken. Ook hier geldt de regel, dat kerkelijke vergaderingen geen zaken in **hypothesi**, maar alleen in **thesi** behandelen.
Overigens zou er uit kerkrechtelijk oogpunt geen bezwaar tegen bestaan, dat ook de Generale Synode hulp verleende. Maar omdat deze slechts eens in de drie jaren samenkomt zou het praktisch niet veel resultaat afwerpen. Tenzij de beslissing van de Synode werd overgebracht naar hare Deputaten, waartegen weer hetzelfde bezwaar is als boven...".

De Synode besluit met de inhoud van het rapport instemming te betuigen en het bij de kerken aan te bevelen (art. 170).

In hetzelfde rapport van deputaten dat door de Generale Synode wordt aangenomen wordt voorgesteld om ten behoeve van de onderlinge steun van de kerken op vrijwillige basis een gemeenschappelijk fonds te vormen voor de verzorging van armen die in Christelijke gestichten moeten worden verpleegd. De commissie voor preadvies tekent hier nog bij aan dat onderlinge overeenkomsten, zoals een gemeenschappelijk fonds, niet buiten het kerkverband om geregeld moeten worden maar dat de behandeling van dergelijke zaken op de meerdere vergaderingen dient te geschieden (bijlage XCVIII art. 170). Op de Generale Synode van Middelburg 1933 komt deze onderlinge hulpverlening weer aan de orde. De Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg maakt bezwaar tegen het sub 5 gestelde in het rapport van Groningen 1927. Het is duidelijk dat een diakonie, handelende volgens die richtlijn, veel te lang moet wachten op daadwerkelijke steun. Daarom besluit de Synode in artikel 257 het sub 5 als volgt te wijzigen: „Indien een kerk niet in staat is haar armen genoegzaam hulp te verlenen, en ze daardoor hulpbehoevend wordt, hetgeen aan de kerkeraad als vertegenwoordigende de gemeente te beslissen staat, wende zij zich tot de Classis om hulp.

Van haar aanvraag geeft ze direct kennis aan de door de classis ieder jaar te benoemen Deputaten, onder welke ook Diakenen, die aanvragen om steun in onderzoek nemen en beoordelen naar door de Classis vastte stellen normen. Deze Deputaten brengen zo mogelijk rapport uit op de Classisvergadering, waar de aanvraag voor het eerst in behandeling komt, opdat spoedig hulp verleend kan worden. Doch vast gehouden moet worden aan de regel, dat niet Deputaten, maar de Classis zelve beslist over de toe te wijzen bedragen, en de uit te schrijven collecten".

In 1936 vergadert de Generale Synode te Amsterdam naar aanleiding van een verzoek van de Classis Leeuwarden. Ze brengt een voorstel aan de orde om vijf deputaten te benoemen met de opdracht het vraagstuk van de verhouding van kerkelijke en burgerlijke armenzorg zowel principieel als financieel te onderzoeken, en van het resultaat van dit onderzoek mededeling te doen in een rapport... (art. 246).

Door de praeses en de assessor wordt het volgende voorstel gedaan:

"De Generale Synode besluit aan het verzoek van de classis Leeuwarden niet te voldoen, omdat:

- a. deze gansche zaak door de diakopieën en kerkeraden is gezien en besproken, zodat een speciale bestudering van dit vraagpunt vanwege de Synode niet noodzakelijk kan geacht worden en
- b. deze zaak met vrijmoedigheid aan het wijze en voorzichtige beleid van onze diakopieën en kerkeraden kan worden overgelaten.

Dit laatste voorstel wordt aangenomen".

Ook wordt een voorstel van de Particuliere Synode van Drente om de regeling van Middelburg 1933 generaal te maken, niet aangenomen. Besloten wordt geen deputaten te benoemen en geen collecten uit te schrijven en aan het moderamen van de Generale Synode opdracht te geven om - bijaldien door de Particuliere Synode van Drente aan de kerken buiten de provincie voor dit doel een collecte wordt aangevraagd - deze aanvraag met een hartelijke aanbeveling te ondersteunen (art. 247).

In 1938 wordt door de Generale Synode van Amsterdam besloten een commissie van zeven leden te benoemen met als opdracht een onderzoek in te stellen naar de vraag, welke de roeping der kerk is ten aanzien van de verzorging van de armen in verband met de tegenwoordige toestanden.

Uit het rapport van de commissie van preadvies van deze zaak op de Generale Synode van 1938 blijkt dat deze verandering van koers geschiedde onder de druk der omstandigheden, zij het dat die al een aantal jaren van kracht waren.

Door de nood gedwongen wordt door verschillende diakonieën een uitweg gezocht om met de beperkte, haar ten dienste staande, middelen hulp te verlenen.

In feite was dit onderzoek van de Particuliere Synode van Friesland een herhaling van een eerder verzoek van de classis van Leeuwarden uitgebracht en afgewezen op de Generale Synode van 1936 (art. 247), zij het nu met des te meer klem. Uit het rapport van de commissie voor preadvies (bijlage XLI) blijkt dat de aanleiding tot dit verzoek was „dat de diakonieën onder invloed van den toenemende nood en de overvleugeling door de burgerlijke armenzorg meer en meer gevaar lopen, haar ideaal prijs te geven om zelf de armen der gemeente te verzorgen".

Zij constateert verder: „dat hoewel dankbaar erkend moet worden, dat deze zaak door diakonieën en kerkeraden van vele zijden is gezien en besproken, allerminst geconstateerd kan worden, dat deze samenspreking tot een bepaald resultaat heeft geleid. Veelzins is dit niet het geval.

Uit het door ons ontvangen rapport van Friesland (N.G.) blijkt dat de grootst mogelijke verscheidenheid heerscht bij de uitoefening der armenverzorging door de diakonieën". Omdat hierbij vraagstukken aan de orde komen die diep ingrijpen in de diakonale arbeid en die al de gereformeerde kerken raken, meent de Synode nu te moeten overgaan tot het benoemen van deputaten.

De voortgezette Generale Synode van Sneek 1939 besluit op verzoek van het comité van de Centrale Diakonale Conferentie (art. 406) een vijftal deputaten te benoemen, aan wie wordt opgedragen bij gebleken behoefte in diakonale zaken, die voortvloeien uit den bezettingstoestand van Nederland de kerken met haar diakonieën van advies te dienen (art. 442). Tevens geeft deze Generale Synode opdracht aan deputaten die door de Generale Synode van 1938 benoemd waren aan de volgende Generale Synode „advies uit te brengen over het verzoek van de centrale diakonale conferentie om permanente deputaten te benoemen voor diakonale zaken" (art. 442). Deze deputaten hebben onder de druk der tijd geen rapport kunnen uitbrengen (Generale Synode 1943-1945, art. IV, blz. 192).

Aan de Generale Synode van Groningen 1946 wordt verzocht om (juridische) adviseurs te benoemen voor de diakonieën (art. 61). Dit verzoek wordt niet ingewilligd met de volgende motieven (art. 124):

1. Verzorging van de armen is een kerkelijke zaak.
2. Diakenen behoren met de zaak op de kerkelijke vergaderingen te komen.
3. Indien deze zaken kerkelijk worden behandeld, is er geen behoefte aan adviseurs.

Dan komt de Synode van Kampen 1951. Behandeld wordt daar een voorstel dat afkomstig is van de kerkeraad van Huizen. Men verzoekt generale deputaten te benoemen voor hulpverlening aan hulpbehoevende diakonieën. Tevens lag ter tafel een tegenvoorstel van de kerkeraad van Kampen. Deze kerkeraad was van mening dat er geen deputaten benoemd

moesten worden voor hulpverlening aan kerken die niet genoegzaam in de behoeften harer armen konden voorzien. In de toelichting wordt gezegd dat iedere hulpbehoevende kerk zonder tussenkomst van deputaten van een meerdere vergadering, zich kan wenden tot elke kerk, al of niet met inachtneming van kerkeraad, particuliersynodaal of generaal-synodale ressorten. Met andere woorden de kerkeraad van Kampen kwam met het voorstel dat in het verleden door de kerken uitdrukkelijk was afgewezen, namelijk hulp vragen per circulaire! De angst van de kerkeraad van Kampen was dat deputaten zich gemakkelijk zouden kunnen mengen in de zaken der plaatselijke armenverzorging en diakonieën der plaatselijke kerken zouden gaan bevoogden. Ook gebruikte de kerkeraad als argument dat deputaten beperkt zijn in hun werkzaamheden door de in artikel 30 K.O. aangegeven grenzen.

De Generale Synode neemt het voorstel van de kerkeraad van Kampen over, overwegende dat de noodzaak van het inwilligen van het verzoek van Huizen niet gebleken was. De generale deputaten voor de diakenen verdwijnen zo in artikel 112 van de akta.

Na 1951 is op de Generale Synoden gedurende dertig jaar niet meer direct over het diakonaat gesproken. Dat wil niet zeggen dat er op diakonaal gebied niets te doen was. In deze periode van zwijgen vinden er ingrijpende wijzigingen plaats in de sociale wetgeving. Begonnen bij de noodwet Drees was het sluitstuk van de sociale zekerheid de Algemene Bijstandswet. Via de diakonale conferenties en het blad „Dienst" hebben diakenen in deze ontwikkeling positie gekozen. Ook is in deze periode het algemeen maatschappelijk werk binnen onze kerken begonnen. Pas in de jaren 80 komt dan op de meerdere vergaderingen het gesprek weer op gang over het diakonaat.

Op indirecte wijze wordt nog tweemaal op synodaal niveau over het diakonaat gesproken: op de Generale Synode van 1975 bij de vaststelling van het bevestigingsformulier voor ambtsdragers en op de Generale Synode van 1975 en 1978 bij de vaststelling van de herziene kerkorde.

Het met algemene stemmen aanvaardde (art. 439) herziene formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen wijkt met name op twee punten sterk af van zijn voorganger. In de eerste plaats vinden wij die afwijking in het Schriftbewijs en de daarop gegronde gedachtengang.³

Een tweede afwijking vinden we in een bredere opgezette taakomschrijving voor de diakenen. Diakenen zijn er terwille van de voortgang van het dienstbetoon van de gemeente, waartoe zij mede huisbezoeken afleggen.⁴

De bespreking van de herziene kerkorde vindt in 1975 en in 1978 plaats. Met name over de artikelen 23 - oud 26 - (diakenen en het maatschappelijk werk) en 36 - oud 37 - (de plaats van de diakenen in de kerkeraad) wordt in 1975 nog geen overeenstemming bereikt (Generale Synode 1975, art. 395 en 396). Op de Generale Synode van 1978 wordt besloten het door deputaten voorgestelde artikel (Indien dit nodig is voor de goede voortgang van het werk, zullen de diakenen, zo mogelijk, contact oefenen met instellingen voor hulpverlening) „thans niet in de kerkorde op te nemen", mede omdat het contact met dergelijke instellingen evenzeer de ouderlingen aangaat (bijlage 4, blz. 351).

Met betrekking tot artikel 36 handelt de discussie met name over het al of niet tot de kerkeraad rekenen van diakenen. Ook wordt veel waarde gehecht aan het tot uitdrukking brengen van de samenwerking tussen de ambten in de kerkorde.

Deputaten menen „dat het college van ouderlingen als zodanig zichtbaar moet blijven in de kerkorde en dat het daar een náám (= kerkeraad) behoort te houden, die beantwoordt aan de schriftuurlijke plaats, die het heeft in de gemeente" (Generale Synode 1978, art. 201).

Wel wordt door deputaten voor herziening van de kerkorde tot uitdrukking gebracht, dat de uitdrukking „kerkeraad met diakenen" minder fraai is waarvoor een betere aanduiding te bedenken valt" (bijlage 4, blz. 358)⁵.

³ Prof. Dr. C. Trimp, Handreiking aan de diaken, Dienst, dec. 1976, blz. 55 e.v.

⁴ Prof. Dr. C. Trimp, a.w. blz. 56 e.v.

⁵ Men zou kunnen denken aan de historische aanduiding 'consistorie'. Deze aanduiding wordt gebruikt in art. 1 van de Synode van Antwerpen van 1564: In elke kerk moet er een consistorie zijn, samengesteld uit dienaren, diakenen en oudsten. Deze term wordt ook gebruikt door de Synode van Embden 1571 en de Synode van Dordrecht 1574 (verklaring van art. 6). Ook de Canadian Reformed Churches gebruiken hiervoor het begrip 'consistory'

De plaats van de diakonale conferenties in de geschiedenis van het diakonaat

Vanaf de beginjaren aan het einde van de vorige eeuw wordt het doel van de conferenties omschreven als: een middel om diakonen samen te brengen om de beginselen voor hun ambt na te gaan, en hen te toetsen van praktische vragen aan de beginselen.⁶ Het was een vergadering die met name geschikt was voor onderling overleg. Toch heeft vooral in de beginjaren de gedachte wel eens post gevat dat de conferenties besluiten moesten kunnen nemen waaraan de diakonieën gebonden waren. Dat de conferenties naast de kerkelijke vergaderingen een eigen plaats hebben is door Dr. Moor in 1919 aldus beargumenteerd:

1. dat de kerkelijke vergaderingen alleen concrete gevallen mogen behandelen die door de mindere vergaderingen niet afgedaan konden worden, terwijl de diakonieën toch vaak vragen van algemene aard hebben.
2. Gezien de rijk gevulde agenda's van de kerkelijke vergaderingen is er maar weinig tijd voor diakonale zaken over.
3. Op de meerdere vergaderingen zijn geen diakonen aanwezig, zodat het moeilijk zal zijn om een deugdelijk advies te geven daar er maar weinig broeders te vinden zijn, die een studie van diakonale zaken maken.⁷

Ofschoon het zwaartepunt niet was het treffen van regelingen, maar het tot een gemeenschappelijk inzicht proberen te komen, valt niet te ontkennen dat, bij gebrek aan een doeltreffende en snelle afhandeling in de kerkelijke weg, diakonale conferenties regelend optraden (o.a. 1952, 1967, 1975).

D. Het commentaar van deskundigen

Hieronder volgt in chronologische volgorde het commentaar dat verschillende hoogleraren en predikanten gegeven hebben op ons onderwerp.

Dr. W. van den Bergh (1887)

Volgens W. van den Bergh kleeft aan de diakonieën nog een aantal gebreken. Daartoe rekent hij o.a. het onvoldoende verband tussen het diakonaat en de overige ambten en tussen de diakonieën en classis en provincie onderling.⁸

Prof. Dr. A. Kuyper (1889)

Met betrekking tot de diakonale conferenties merkt A. Kuyper op: „Nooit kan een vergadering van meerdere diakonieën, hetzij in een classis, een provincie of over heel het land, als college optreden. Dat kunnen evenmin de Dienaren des Woords of de Ouderlingen... Besloten en gehandeld wordt er alleen in den kerkeraad, op de classis en op de synode”.⁹

De leemte die bestaat, is nu maar, dat de Diakonieën **feitelijk** buiten de classis en de Synode staan. Hierin moet nu wijziging komen. Maar de vraag hoe? is een vraag, die veel omzichtigheid, veel kennis en een grote mate van beleid eischt. Niemand denke, dat dit zomaar met een voorslag in orde is te brengen. Het geldt hier toch niets minder dan een aanmerkelijke wijziging in de Kerkordening”.¹⁰

Prof. P. Biesterveld (1907)

⁶ D. de Wit, a.w. pag. 89 e.v.

⁷ D. de Wit, a.w. pag. 96

⁸ Dr. W. van den Bergh, a.w. 76, 77, 87

⁹ D. de Wit, a.w. pag. 91

¹⁰ D. de Wit, a.w. blz. 92

„Het was de zeker niet onbillijke klacht, dat de meerdere vergaderingen zoo weinig notitie namen van de verschillende vraagstukken, die op het terrein van den diaconalen arbeid zich voordoen".¹¹ Sprekend over het kerkverband en de plaats van de diakopie daarin vervolgt hij ...

...„Men zou niet slechts eene bepaling moeten herzien of aan de artikelen van onze kerkenordering toevoegen, om afvaardiging van diakopieën op onze meerdere vergaderingen mogelijk te maken, maar de beginselen waarvan ons kerkrecht en de regeling der practijk van de kerkregeering uitgaat, moeten omverwerpen. Hoeveel schade dit zou berokkenen is niet te overzien. Maar dat niet slechts. Eerst moet dan betoogd dat de samenstelling onzer meerdere kerkelijke vergaderingen niet is naar den Woorde Gods.

Is er dan geen andere regeling mogelijk, bijvoorbeeld dat de diaconieën in afzonderlijke classes samenkomen of eene algemeene vergadering vormen, die besluiten kan nemen met bindende kracht? Diaconale classes is een term waarvan de twee deelen elkander buitensluiten. Classes zijn samenvergaderde kerken en dus geen samenvergaderende diaconieën. Algemeene diaconale vergaderingen zijn ook niet aan te bevelen. Dat geeft een verband in de kerken, naast het bestaande verband van de kerken. Dat is zeer gevaarlijk en loopt op verandering van den aard van het kerkverband uit. Dan worden de kerken aan elkander verbonden door andere belangen dan die van Belijdenis en door den goeden gang van het kerkelijk leven. Het zou, omdat het in strijd is met den aard van het ambt zelf, ook zeker voor de rechte ontwikkeling van dat ambt schadelijk zijn. Moet en kan er dan niets gedaan worden? Zeker zeer veel. Maar eer men van verandering heil verwacht, moet het bestaande blijken geheel gebruikt te zijn en aan de behoeften niet te kunnen voldoen.

Dat het volstrekt niet onmogelijk is, dat de meerdere vergaderingen in het belang van de diaconieën optreden, is in het verleden meermalen gebleken"..."¹²

...„Alleen boude men ook wel in het oog, dat de meerdere vergaderingen geen debatingclubs of bureaux van adviezen zijn. Dit wordt wel eens wat vaak vergeten. Concrete gevallen moeten daar behandeld, geen gefingeerde gevallen waarover men gaarne eens debatteeren wil of waarvan men eens iets meer wil weten. Daarvoor is de weg van eigen onderzoek, en daarvoor kunnen ook onze conferentiën dienen, om te beter de theorie te kennen, opdat de practijk daarmee overeenstemme"..."¹³

...„Alles samenvattende moet men dus niet staan naar afzonderlijke diaconale classes, en evenmin naar officieele vertegenwoordiging der diaconieën op de meerdere vergaderingen.

Wel moeten de laatste meer dan tot nu toe geschied haar aandacht wijden aan de diaconale belangen en hunne goede behartiging-waartoe de diaconieën moeten meewerken door voor de rondvraag op de classis instructie bij den kerkeraad te verzoeken met het oog op gewichtige zich voordoende gevallen. Van hunne zijde hebben de meerdere vergaderingen zich op de hoogte te stellen door visitaties of opzettelijk onderzoek van de verschillende toestanden - gaarne van advies en des noodig van hulp dienen - zich door diaconieën laten voorlichten en onder hunne deputaten, als het algemeene of bijzondere werken der barmhartigheid geldt, ook diakenen opnemen"..."¹⁴

Dr. J. van Lonkhuijzen (1907)

„Het diaconaat late het organisme vrij zich te bewegen en werken, maar het diaconaat hebbe en boude en neme op alle terrein der barmhartigheid meer de leiding, opdat de Middeleeuwsche versplintering der krachten, de onvruchtbaarheid van arbeid en het gebrek aan samenhang en samenwerking voorkomen worde. Het diaconaat zoeke daartoe een gezond verband tusschen den arbeid van de Kerk als organisme en het kerkelijk instituut te leggen. Voor deze werkzaamheid is noodig meer vrije beweging van het diaconaat, meer zelfstandig optreden in het kerkelijk leven".¹⁵

Prof. Dr. H. Bouwman (1907)

Principieel is er niets tegen dat diakenen naar meerdere vergaderingen worden gedeputeerd. Wel bestaan hiertegen belangrijke praktische bezwaren:

1. het aantal ouderlingen en diakenen wordt groter dan het aantal predikanten.

¹¹ Prof. P. Biesterveld, Dr. J. van Lonkhuijzen en Ds. R. J. W. Rudolph, Het diaconaat, Hilversum 1907; blz. 388, 396

¹² Prof. P. Biesterveld, a.w. blz. 392, 393

¹³ Prof. P. Biesterveld, a.w. blz. 394, 395

¹⁴ Prof. P. Biesterveld, a.w. blz. 397, 398

¹⁵ Prof. P. Biesterveld, a.w. blz. 220

2. de aanwezigheid van diakenen op meerdere vergaderingen zal weinig of geen praktisch resultaat opleveren.

H. Bouwman voegt daaraan toe:

„Immers het is wel nodig dat de dienst der barmhartigheid in het algemeen op de meerdere vergaderingen geregeld en principieel besproken wordt, maar voor deze principieële regeling mag in den kring der predikanten en ouderlingen genoegzaam kennis verondersteld. Bovendien kunnen de diakenen op de kerkeraden en door middel van de pers hunne adviezen geven. Zaken van praktische aard kunnen bezwaarlijk op de meerdere vergaderingen behandeld worden. Het bezwaar dat de diakenen geen invloed hebben op meerdere vergaderingen wordt ondervangen door het feit dat in de meeste kerken de diakenen leden zijn van de kerkeraad, en dus mede invloed hebben op de afvaardiging naar de classis en op de vaststelling der gravamina.“¹⁶

Prof. Dr. F. L. Rutgers (1910)

„De stroommg des tijds (...) dringt ook door in onze kerken, vooral doordat de 'diakonale conferenties' (...) zich allengs minder beperken tot het begrip van 'conferentie', maar eene soort van 'vertegenwoordiging van diakonieën' worden, die er allengs toe komen, om, geheel buiten de kerken om, den kerkelijken dienst der barmhartigheid ook principieel te regelen; terwijl toch in Gereformeerde Kerken alle kerkdienst (die van diakenen evengoed als die van predikanten en ouderlingen) door de kerken zelve moet worden geregeld,... zij het dan ook dat zulke regeling bij de uitvoering van de dienst aan de dienaren veel vrijheid laat. Deze vrijheid mag niet met zich meebrengen dat diakonale vergaderingen of conferenties zich van de zeggenschap van de kerk losmaken.“¹⁷

Prof. Dr. H. Bavinck

Bavinck is van mening dat de Gereformeerde Kerken de plaats en dienst van de diakenen niet behoorlijk geregeld hebben. Met betrekking tot de meerdere vergaderingen somt hij de volgende aanbevelingen op:

..., 8°. dat de dienst der barmhartigheid veel breeder plaats verkrijge op de agenda van alle kerkelijke vergaderingen dan tot dusver het geval is,

9°. dat de diakenen met leeraren en ouderlingen tot de meerdere vergaderingen der kerken worden afgevaardigd en in alle zaken, rakende den dienst der barmhartigheid, keurstem verkrijgen,

10°. dat op deze vergaderingen de dienst der barmhartigheid naar algemeene beginselen geregeld worde, behoudens het verschil van gemeentelijke toestanden; voor generale behoeften gemeenschappelijk worde ter hand genomen, en van de plaatselijke gemeente tot ondersteuning van andere kerken...“¹⁸

Prof. Dr. C. Trimp (1977)

Op de vraag waarom de diakenen geen voorgangers/stimulators waren bij o.a. het helpen organiseren van de gehandicaptenzorg antwoordt C. Trimp: „Omdat zulke zaken meer dan plaatselijke activiteiten vereisen en ieder binnen de mogelijkheden van eigen plaats zich onmachtig voelt. Ook dat wijst erop, dat er een landelijke overlegstructuur moet komen, waardoor diakenen samen kunnen doen wat plaatselijk niet te realiseren valt. Waarom zouden diakonale werkers verstoken moeten blijven van de zegen van het kerkverband?

Wanneer de kerkeraden door de diakenen van deze noodzaak van een landelijke overlegstructuur overtuigd worden, moet zo'n structuur te verwezenlijken zijn binnen onze door de kerkorde geregelde samenleving“.

De huidige kerkordelijke mogelijkheden zijn echter beperkt. Zo merkt C. Trimp op, naar aanleiding van de vraag hoe diakenen het probleem van de voortgang van voorgedij in 1952 met slagvaardig beleid hadden kunnen oplossen:

„Slagvaardig beleid was vereist; landelijke belangen stonden op het spel. Hoe is dit te realiseren binnen de mogelijkheden van de kerkorde? Men zal toch niet willen stellen, dat dit via de - zovaak als troost aan de diakenen voorgehouden- „rondvraag naar artikel 41 K.O.“ ter classis had gekund! Evenmin is het reëel te menen, dat dit via de Generale Synode geregeld had kunnen worden-want na drie jaar (in het gunstigste geval!) hoefde het allemaal niet meer“. „Zij (de diakenen) kunnen het zich niet veroorloven om een zaak jarenlang op sleeptouw te houden. Hun ambtelijke opdracht verbiedt dat. Maar zij moeten in feite nog steeds werken binnen een patroon uit de 16e en 17e eeuw, toen

¹⁶ Prof. Dr. H. Bouman; Het ambt der diakenen, Kampen 1907, blz. 153

¹⁷ D. de Wit; a.w. blz. 90

¹⁸ Gereformeerde Dogmatiek IV, 6e druk 1976, blz. 140

diakenen een wat dubbelzinnige positie ten opzichte van de kerkeraad in namen en voor hun beleid sterk aanleunden tegen de plaatselijke overheidsstrategie".

„Het zal toch duidelijk zijn", aldus Trimp, „dat de diakenen in onze tijd niet louter te maken hebben met regelingen van plaatselijke aard". „Om aan deze problemen het hoofd te kunnen bieden, moeten de kerken, waarbinnen het diakonaat funktioneert, gemene zaak met elkaar maken. Daarvoor hebben wij elkaar gekregen". Trimp's bezwaar tegen de argumentatie van de Generale Synode van 1951 om geen generale diakonale deputaten te benoemen is dan odk „dat op deze wijze het „gemene zaak maken" terzake van de diakonale opdracht van de kerk verwijderd werd uit het kader, dat wij in het geordende kerkverband hebben ontvangen. Terecht wordt gezegd,-dat wij geen diakonaal kerkverband moeten kreëren naast het bestaande kerkverband. Maar het Kamper besluit stuurt ons wel die weg op".

Trimp ziet de diakonale conferenties „zolang er kerkordelijk nog niets geregeld is, a~.; een bruikbaar middel voor onderling overleg over praktische problemen van meer dan plaatselijke betekenis. Trimp noemt dit enerzijds een goede vrucht van het kerkverband, al is de conferentie geen kerkelijke vergadering maar een gemene zaak op basis van partikulier initiatief; anderzijds is juist het ontstaan te wijten aan het nog steeds niet geregeld zijn van het landelijk diakonaal werk binnen de geordende kaders. En wanneer diakonale conferenties besluiten nemen om stichtingen e.d. in het leven te roepen en „vervolgens besluit om de kerkeraden te verzoeken deze stichting met geestelijke en financiële steun tegemoet te treden - het is begrijpelijk, dat men deze figuur wat schimmig vindt".

Maar nergens is een kerkordelijke instantie, waaraan rapport verschuldigd is, waardoor goede controle kan worden geoefend en waarmee beleidsvragen kunnen worden besproken".

Trimp's conclusie is dan dat „het een zaak is van waakzaamheid van de kerkeraden en de meerdere vergaderingen om voor deze zaak van allerlei werk, dat landelijk moet worden aangevat, oog te hebben en voor de vereiste activiteiten kaders te voorschijn te roepen." „De sleutel van de zaak ligt in een goed geordende ambtelijke samenwerking in de kerkeraad."¹⁹

E. De les der geschiedenis I

Uit de geschiedenis van bijna 100 jaar diakonaat kunnen we nu een paar conclusies trekken:

1. Van meet af (1887) hebben diakenen aangedrongen op onderlinge samenwerking van diakenen (financieel, gemeenschappelijk fonds, overleg, welzijnszorg, maatschappelijk werk, etc.). Diakonale zaken kunnen via de kerkeraad per instructie of bij de rondvraag naar artikel 41 van de kerkorde aan de orde komen. Diakenen kunnen daarbij eventueel gelegenheid krijgen tot toelichting. Ook kan de classis, etc. deputaten voor diakonale zaken benoemen. Het verdient aanbeveling dat een classis „zittende" diakenen in zo'n deputaatschap benoemt.
2. Het bewandelen van de kerkelijke weg in diakonale zaken is een (te) lange weg. In concrete noodgevallen kunnen diakenen niet wachten op een Generale Synode.
3. De bezinning op het diakonale ambt is niet een zaak van meerdere vergaderingen. Zij behandelen zaken in these, niet in hypothese.
4. De kerken zijn altijd erg bang geweest voor een apart diakonaal kerkverband. Wanneer voor alle bijzondere zaken een eigen kerkverband in het leven wordt geroepen wordt het eigenlijke kerkverband langzaam maar zeker bloedloon gemaakt.
5. Historisch gezien heeft men de moeiten altijd opgelost met het benoemen van deputaten. Afgezien van het begin hadden deze deputaten niet tot taak een bezinning op het diakonaat, maar zij vormden een kader waarbinnen op effectieve wijze hulpvragende diakonieën konden worden bijgestaan.

Het is jammer dat de Generale Synode van Kampen 1951 in haar algemene deputaten-vrees niet heeft gezien dat deputaten met een concrete opdracht in een concrete nood niet bevoogdend, maar zegenrijk en dienend werk kunnen doen.

F. De eerste vragen van Arnhem

De synode van Arnhem (1981) stelde een eerste tweetal vragen:

- a. Is een vorm van samenwerking en overleg tussen de kerken in hun diakonale werk noodzakelijk?

¹⁹ Prof. Dr. C. Trimp, *Zorgen voor de gemeente*, Kampen 1982, blz. 211 t/m 232

- b. Is een vorm van samenwerking en overleg tussen de kerken in hun diakonale arbeiderkerkrechtelijk en praktisch mogelijk?

ad a)

De eerste vraag is niet eenvoudig te beantwoorden. Voor samenwerking op kerkverbandelijk niveau pleiten de volgende zaken:

1. In het huidige kerkrecht vertegenwoordigen alleen predikanten en ouderlingen de plaatselijke kerk op de meerdere vergaderingen. Hoewel het initiatief tot het behandelen van diakonale zaken op de meerdere vergaderingen van de plaatselijke diakenen afkomstig zal zijn, vindt de behandeling door niet-diakenen plaats. Dit veronderstelt een niet geringe kennis van, belangstelling voor en betrokkenheid bij diakonale zaken bij ouderlingen en predikanten. Hieraan heeft het in het verleden nogal eens ontbroken.²⁰
2. Diakonale zaken zijn kerkelijke zaken en dienen daarom binnen het verband der kerken behandeld te worden. Het creëren van een apart diakonaal kerkverband isoleert het diakonaat van de totale dienst in Christus kerk tot schade voor haar functioneren.
3. Het kerkverband is de enige goede weg om kaders of structuren aan te geven, waarbinnen het diakonaat praktisch en vruchtbaar kan samenwerken. Het is immers duidelijk dat het diakonaat-naar zijn aard-gebonden is aan de plaatselijke kerk. De regelingen van 1890 en 1927/1933 zijn daar goede, zij het slechts enkele voorbeelden van. Het diakonaat wordt al sinds jaar en dag geconfronteerd met zaken die van meer dan plaatselijke aard zijn. Daarbij kan gedacht worden aan een regeling voor het voogdschap (1952), de behoefte aan maatschappelijk werk (1967), gezins- en bejaardenzorg, problemen voortvloeiende uit de huidige werkloosheid e.d. Daarbij gaat het niet zo zeer om de voorbeelden zelf- die kunnen van periode tot periode verschillen-maar veel meer om de noodzaak een werkbaar kader te scheppen waarbinnen deze en dergelijke zaken, warmer zij zich voordoen binnen het verband der kerken snel en adequaat aangepakt kunnen worden (zie ook de derde grond die ten grondslag lag aan het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981, tot instelling van het deputaatschap).

Naast de noodzaak tot samenwerking blijft het de vraag of ook overleg op kerkverbandelijk niveau noodzakelijk is. Hierbij moet evenwel bedacht worden dat overleg (= beraadslagen, overwegen) en samenwerking (= gezamenlijk handelen, gemeenschappelijk aan eenzelfde taak werken) niet altijd volledig van elkaar te scheiden zijn. Daar waar het gaat om vermeerderen van kennis of verdiepen van inzicht in specifiek diakonale zaken zijn de diakonale conferenties de meest voor de hand liggende en aangewezen weg (het ware daarbij wenselijk dat integraal een regionaal diakonale overlegstructuur aan de bestaande provinciale en landelijke conferenties werd toegevoegd, zoals dat op de Provinciale Diakonale Conferentie van Zuid-Holland in 1980 bepleit is en ook voor Zuid-Holland is uitgewerkt en aangenomen).

Voor al die zaken waarbij alle ambten betrokken zijn of kunnen zijn, is een kader voor gezamenlijk overleg wenselijk. De discussie van de laatste 15 jaar rond het maatschappelijk werk heeft dit wel duidelijk gemaakt.

ad b)

De tweede vraag handelt over het al of niet kerkrechtelijk en praktisch mogelijk zijn van een vorm van samenwerking en overleg tussen de kerken in hun diakonale arbeid.

1. Het initiatief tot behandeling van diakonale zaken op de meerdere vergaderingen zal in de eerste plaats van de plaatselijke diakenen afkomstig moeten zijn. Het is de taak van de diakenen om de kerkeraad te overtuigen een diakonale zaak op de meerdere vergaderingen aanhangig te maken. Anderzijds vereist dat, zoals al eerder opgemerkt, van ouderlingen en predikanten belangstelling voor, betrokkenheid met en kennis van diakonale zaken. Een hechte samenwerking van de ambten in de kerkeraad met diakenen zal in niet geringe mate daaraan kunnen bijdragen. Daar is het de plaats waar de ambten gezamenlijk

²⁰ D. de Wit, a.w. blz. 37, 77, 96
Prof. P. Biesterveld, a.w. bizz. 379, 388, 396

vergaderen terwille van een gezamenlijke verantwoordelijkheid. De kerkorde heeft daartoe al een - minimale ²¹- regeling getroffen (artt. 5, 6, 20a, 36b, 51, 64, 81). Terecht is door Trimp opgemerkt dat het tegen de aard van de gereformeerde kerkorde strijdt, wanneer wij een dergelijke opsomming als een uiterste begrenzing van het gezamenlijk overleg zouden opvatten.

Prof. J. Kamphuis heeft duidelijk gemaakt dat de dienst der barmhartigheid niet op zichzelf staat en geïsoleerd is.²² Er is differentiatie terwille van een goede bearbeiding van de gemeente, maar er blijft eenheid en verbondenheid omdat iedere dienst en iedere dienstknecht onder de ene Here werkt in de éne gemeente aan het éne doel: de opbouw van het lichaam. **Men moet** daarom over en weer elkaars ambtsbediening kennen om naar eer en geweten elkaar van de bediening van hun ambt vriendelijk te kunnen vermanen, conform artikel 81 van de kerkorde. Intensieve samenwerking is nodig omdat het om hetzelfde doel gaat.²³

Deze mogelijkheid zal dan ook door de ambten ten volle benut moeten worden om onbegrip en gebrek aan belangstelling voor elkaars ambt te voorkomen. Naast gescheiden conferenties voor diakenen en ouderlingen zouden gezamenlijke bijeenkomsten ongetwijfeld nuttig en stimulerend zijn.

2. Meerdere vergaderingen handelen concrete zaken af, die in de mindere vergaderingen niet konden worden afgehandeld en behandelen zaken van gemeenschappelijk belang (art. 30 kerkorde), waaronder diakonale. Daarmede is de mogelijkheid gegeven dat meerdere vergaderingen een kader scheppen waarbinnen bepaalde zaken behartigd kunnen worden (zie regeling van 1927/1933). Diagonale zaken zijn overwegend praktische zaken die, als zij zich voordoen, om een snelle afhandeling vragen (bijvoorbeeld de voogdijschap uit 1952). Een regeling als die van 1927, waarvoor 35 jaar nodig was om haar tot stand te brengen, is zeker in de huidige tijd voor het diakonaat niet praktisch. Dit brengt met zich dat vooraf een kader aanwezig moet zijn, waarbinnen diakonale zaken-zo nodig- snel afgehandeld kunnen worden. De oude regeling voor 1933 biedt daartoe perspectieven als zij niet alleen voor diakonaal hulpbehoevende kerken - wat ook nu weer tot de mogelijkheden gaat behoren - maar ook voor in principe alle diakonale zaken van meer dan plaatselijke aard aangesproken kan worden.

G. Een tweede dubbeltal vragen van Arnhem

- c. Is een vorm van samenwerking en overleg tussen de kerken (in hun diakonale arbeid) en hulpverlenende instellingen (die binnen de geref. Kerken werkzaam zijn) noodzakelijk?
- d. Is een vorm van samenwerking en overleg tussen de kerken en hulpverlenende instellingen kerkrechtelijk en praktisch mogelijk?

Ad c)

Inleiding

Alvorens op de zaak zelf in te gaan stellen wij voorop dat de derde vraag niet handelt over een al of niet noodzakelijke samenwerking tussen ambtsdragers en professionele hulpverleners. Hiermee is uiteraard niet gezegd dat niet een wezenlijk vraagstuk aan de orde is gesteld.²⁴ Evenmin is hiermee gezegd dat hiervoor geen mogelijkheden voor overleg zouden zijn.²⁵ Hier gaat het echter over de

²¹ C. Trimp, a.w. blz. 218

²² prof. J. Kamphuis, *Altijd met goed accoord*, Amsterdam 1973, blz. 127

²³ Prof. J. Kamphuis, a.w. blzz. 128, 130, 134

²⁴ Verwezen zij slechts naar de langdurige discussie over de relatie ambt-maatschappelijk werk die uiteindelijk in het congres van de Driehoek van mei 1982 min of meer een afronding vond. Zie o.a.: *De Driehoek, De relatie ambtelijk werk en professionele hulpverlening*, Zwolle 1982; ND van 27-1= 82, 'Discussie bijzonder ambt en maatschappelijk werk waren verduidelijkend'.

²⁵ Te denken valt aan de al eerder geopperde mogelijkheid van Regionaal (en eventueel ook Provinciaal) Diakonaal Overleg. Hierbij zal het vooral aan de doortastendheid van diakenen en CDC-leden liggen of een dergelijke vorm van overleg ook praktisch gerealiseerd zal worden

vraag of een relatie tussen de kerken, in de vorm van samenwerking en overleg, met lestellingen die binnen de Geref. Kerken professionele hulpverlening geven, noodzakelijk is.

Historisch overzicht

In het verleden is er meerdere keren op gewezen dat een verband tussen diakonieën en hulpverlenende instellingen gewenst is.²⁶ Het oude art. 26 KO kende een vorm van overleg met niet kerkelijke organen in de vorm van correspondentie met lichamen van armenzorg. Het was voornamelijk bedoeld om een dubbele bedeling en een 'tussen wal en schip raken' van armen te voorkomen. Dr. W. van den Bergh wees er in dit verband op dat in art. 26 KO een juist standpunt werd weergegeven: in het belang van de armen is een verband tussen aalmoezeniers en diakonieën noodzakelijk. Tevens dienen Geref. Stichtingen in het verband met de kerken te komen. Met niet Geref. Stichtingen dient de correspondentie zich tot het hoogst noodzakelijke te beperken.²⁷

Een gelijksoortig advies wordt gegeven op de 21 e CDC van 1909 om in de kerkelijke weg erop aan te dringen een kerkelijk verband te leggen tussen het (op te richten) gesticht voor ontouderde kinderen en de kerken en „haar alzoo tot een der bijgebouwen van de tempel Gods te maken”.²⁸

Prof. Bouwman meende dat het niet in de eerste plaats de taak van de kerk of diakonie is om stichtingen en verenigingen van barmhartigheid op te richten. Daartoe kunnen wel initiatieven genomen worden, maar het is veeleer het particulier initiatief dat de oprichting en onderhouding dient te behartigen.²⁹

Wel wijst prof. Bouwman op de noodzaak tot een vast (kontraktueel) verband tussen de kerk en de stichtingen/verenigingen om zodoende te waarborgen dat de verzorging overeenkomstig Gods Woord geschiedt.

De kerk heeft daartoe het recht, zo meende prof. Bouwman. De verenigingen dienen zich er voor te wachten dat zij het werk der barmhartigheid de kerk niet uit handen nemen.³⁰ Prof. P. Biesterveld wijst op de noodzaak tot overleg, samenwerking en contact tussen de kerkeraad en plaatselijke verenigingen of stichtingen van barmhartigheid, met als doel invloed te krijgen op het beleid van deze organisaties.³¹ Of ook een verband tussen diaconieën en niet-plaatselijke instellingen van barmhartigheid kan bestaan is volgens prof. Biesterveld moeilijk aan te geven: „Omdat nu de diaconieën niet over het geheele land zijn georganiseerd, en naar ons kerkrecht en kerkelijke bepalingen ook niet georganiseerd kunnen worden, is een zoodanig verband niette leggen. Hetgeen gedaan kan worden, kan slechts in contractueelen vorm geschieden. Hetzij door eene diaconie afzonderlijk, hetzij door enkele diaconieën gemeenschappelijk. Dit contract zou dan in hoofdzaak loopen over het bezetten van plaatsen in de gestichten en de kosten der verpleging”.³² Verder wijst prof. Biesterveld o.a. op de mogelijkheid om als diakonie lid te worden van dergelijke instellingen om zodoende invloed te kunnen uitoefenen.³³

In het begin van de zestiger jaren ontspint zich een levendige discussie rond de relatie diakonaat en stichtingen voor hulpverlening. Ds. J. A. Vink is van mening dat diakenen niet aan zich moeten trekken wat bij de uitvoering de 'eenvoud' van hun ambt te boven gaat.³⁴

²⁶ Zie o.a.: Acta Synodaal Convent 1887, art. 58 I Se, 58 II 6b; R. Broekhuizen, De C.D.C. van de Geref. Kerken 1887-1913, Kampen 1923, blz. 117, 118 (Se C.D.C. van 1892, I le C.D.C. 1899); Ds. J. C. Rullmann e.a., Diaconaal Handboek, Rotterdam 1929, blz. 60.

²⁷ Dr. W. van den Bergh e.a., a.w. blz. 84

²⁸ R. Broekhuizen, a.w., blz. 124

²⁹ Prof. dr. H. Bouwman, a.w., blzz. 140-148

³⁰ Prof. dr. H. Bouwman a.w. blzz 148, 149

³¹ Prof. P. Biesterveld, Het Diaconaat, Hilversum 1907, blzz. 362, 366, 367

³² Prof. P. Biesterveld, a.w. blzz. 364, 365

³³ Prof. P. Biesterveld, a.w. blz. 365 zie ook:
Ds. J. C. Rullman e.a., a.w., blzz. 58, 59

³⁴ Ds. J. A. Vink, Tijd en taak in de bediening van het ambt van diakenen,
Dienst 11 e jrg no 8-10 (1961), blz. 142

Ds. M. J. C. Blok, die op deze uitlating van ds. Vink reageerde, meende dat hierin het gevaar schuilt dat er allerlei stichtingen ontstaan die volkomen zelfstandig en onafhankelijk van het diakonaat binnen de kerken opereren en zo metterdaad de kerkelijke ambten gaan overkoepelen.³⁵

Prof. C. Veenhof had in 1959 dergelijke instellingen als 'hulporganen der diakonieën' betiteld?³⁶ Daarbij dient er, volgens prof. Veenhof, een levendigcontact te zijn tussen de diakonen en dergelijke instellingen die gespecialiseerd werk doen t.b.v. de kerken.³⁷

In een 'Open Brief' van het Comité van de C.D.C. wordt de relatie tussen de kerken en de Stichting Geref. Kinderbescherming aangeduid als zijnde „een instelling welke feitelijk en zakelijk geheel en al een kerkelijk en dan nader een 'diakonaal' apparaat is.” Alszodanig is deze stichting in feite een verlengstuk van het diakonaat.³⁸

Door de verdere professionalisering van het werk van hulpverlenende instellingen is een kentering in bovenstaande opvatting, met name in de opvatting van De Driehoek gekomen, over de aard van haar hulpverlening.

De Driehoek duidt haar werk aan als gesalarieerde beroepsarbeid i.p.v. ambtelijk-diakonaal werk. „Historisch bestaat er een nauwe band tussen de Stichting en de diakonieën van de Geref. Kerken”. De Driehoek is verder van mening dat „de kerken c.q. de diakonieën verantwoordelijkheid dragen, dat deze arbeid voortgang vindt en financieel mogelijk gemaakt blijft, opdat zij die de hulpverlening van de Stichting nodig hebben, ook daadwerkelijk geholpen kunnen worden”.³⁹

Keren we tenslotte nog even terug naar de herziening van (oud) art. 26 kerkorde, dan zien we dat de Generale Synode van 1978 dit artikel heeft opgevat als handelende over de contacten van diakonen met instellingen voor hulpverlening⁴⁰. Aangezien het niet alleen diakonen zijn maar (veeleer) ook ouderlingen die contacten hebben met hulpverleners heeft de G.S. van 1978 gemeend dit artikel niet in de herziene KO op te nemen (acta GS 1978, bijlage 4, blz. 351)⁴¹

Les van de geschiedenis II

Vanuit de historie is het duidelijk dat pas in de tweede helft van de vorige eeuw, mede door de opkomst van de particuliere filantropie, de kerk dieper is gaan nadenken over haar taak en relatie t.o.v. instellingen voor hulpverlening en armenzorg.⁴² In de loop der tijd is het duidelijk geworden dat het niet primair de taak van diakonen is om allerlei stichtingen of verenigingen op te richten t.b.v. de hulpverlening aan gemeenteleden. Het is in de eerste plaats de taak van de kerkleden zelf (het ambt aller gelovigen) om elkaar in allerlei vorm, mede door het oprichten van verenigingen en stichtingen, te helpen (Zondag 21, antw. 55). Het is wel de taak van het bijzonder ambt om de gemeenteleden aan te sporen elkaar in liefde te dienen en te helpen.

Zeker, de huidige gecompliceerde samenleving maakt het niet gemakkelijk om nieuwe vormen van hulpverlening door enkele enthousiaste gemeenteleden van de grond te tillen, zonder een grondige en gezamenlijke aanpak en stimulering. Diakonen kunnen in een georganiseerde aanpak hierbij metterdaad een voortrekkersrol vervullen. Maar, om ds. Joh. Francke te citeren: „Wanneer diakonen het initiatief nemen tot het oprichten van stichtingen e.d. om verder beheer enz. aan het ambt der gelovigen over te laten, blijkt daaruit niet, dat diakonen in eerste instantie hier toch wel een bepaalde ambtelijke taak zagen. Want het stimuleren van de kerkleden tot zelfwerkzaamheid zal vaak het initiatief-nemen insluiten”.⁴³ Er is hierbij geen afsplitsing van diakonale taken noch van ambtelijk-diakonaal werk dat door hulpverlenende instellingen verricht wordt.⁴⁴ Het werk van

³⁵ Ds. M. J. C. Blok, Enkele vragen rondom het diakonaat, Dienst 11 e jrg no 8-10, blzz. 145,146

³⁶ Aangehaald door ds. Joh. Francke in: Diaken Quo Vadis, Dienst 12e jrg no 7-9 (1962), blz. 112

³⁷ Prof. C. Veenhof, Dienst 12e jrg no 7-9, blz. 124

³⁸ Comité van de C.D.C., Blijvende diakonale taak in veranderende tijden, Dienst 12e jrg no 1-4, blz. 45.

³⁹ De Driehoek, De relatie ambtelijk werk en professionele hulpverlening, Zwolle 1982, blz. 82

⁴⁰ Zie: Studierapport van deputaten voor de herziening van de K.O., 1976, blz. 6

⁴¹ Dit dilemma had eventueel opgelost kunnen worden door eerder op de relatie kerken en hulpverlenende instellingen te wijzen i.p.v. de relatie ambt en hulpverleners.

⁴² Prof. Dr. H. Bouwman, a.w. blz. 140 t/m 145

⁴³ Ds. Joh. Francke, Diaken Quo Vadis?, Dienst 12e jrg no 7-9, blz. 115

⁴⁴ Ds. Joh. Francke, a.w., blz. 114

hulpverlenende instellingen behoort wel tot het aandachtsveld van de kerk en in het bijzonder de diakenen, maar niet tot het arbeidsveld van diakenen.⁴⁵

De gebruikte termen 'samenwerking en overleg' in de vragen van de Synode van Arnhem m.b.t. hulpverlenende instellingen dienen daarom met grote voorzichtigheid gehanteerd te worden, willen wij dergelijke instellingen niet tot kerkelijke instellingen bombarderen, met de Synode als 'curatorium' van deze instellingen. Verder dient onderscheid gemaakt te worden tussen een vorm van samenwerking en overleg met instellingen die niet specifiek gereformeerd zijn en met die het wel zijn.

Noodzakelijke samenwerking met hulpverlenende instellingen

Deputaten menen daarom dat de noodzaak tot samenwerking en overleg alleen aanwezig is voor zaken van financiële aard. Daarbij denken deputaten aan de concrete situatie van -de vele steunaanvragen van landelijke hulpverlenende instanties binnen de kerken en daarbuiten, die de diakenen bereiken. Het honoreren van deze aanvragen is voor diakenen bijzonder moeilijk. Zij kunnen immers deze aanvragen niet controleren.

De eerste vraag is natuurlijk of deze aanvragen tot de diakonale taak gerekend moeten worden. Is hun taak niet beperkt tot de gemeente? Zonder te willen stellen dat iedere aanvraag van buiten een diakonale zaak is, moet toch wel gerekend worden met de noodzaak om hulpverlening regionaal of zelfs landelijk te organiseren.

Deze vormen van hulpverlening kunnen ook voor de plaatselijke gemeente van groot belang zijn. Het beoordelen van deze aanvragen blijft voor diakenen een moeilijke taak daar het hen ontbreekt aan mogelijkheden om een goed onderzoek in te stellen. Controle of de gaven goed besteed worden is natuurlijk helemaal niet mogelijk. De deputaten menen dan ook dat de diakenen zeer zouden geholpen zijn als op dit punt de kerken zouden samenwerken.

Ad d)

Samenwerking kerkrechtelijk en praktisch mogelijk

Deze samenwerking kan heel wel gerealiseerd worden door het benoemen van deputaten. Hun concrete opdracht zou moeten zijn diakenen te **adviseren** in zaken betreffende giften voor hulpverlenende instellingen, werkend op landelijk niveau. Een onderzoek zou kunnen worden ingesteld naar de noodzaak om van diakenen een gift te vragen en enige controle zou kunnen worden uitgeoefend op de besteding van de gaven. In hun verantwoording aan de kerken kunnen deputaten hun adviezen funderen.

Het is duidelijk dat diakenen door de advisering van deputaten niet beroofd worden van hun eigen verantwoordelijkheid. Zij zijn immers bevoegd van de adviezen van deputaten af te wijken. Daarom is er in deze opzet geen spoor van bevoogding. Wel kunnen diakenen geholpen worden in dat deel van hun taak dat voor hen onoverzichtelijk is.

H. Op weg naar een voorstel

Alvorens een voorstel te formuleren, moet een aantal zaken nog nader bezien worden.

Enerzijds is er behoefte, dat diakenen op landelijk niveau een kader hebben, waar zij bepaalde zaken snel en afdoende kunnen afhandelen. Het is onmogelijk te zeggen welke zaken dat zijn. Een bepaald probleem kan zich voordoen, bijv. een ramp of een wetsvoorstel van de overheid, dat om standpuntbepaling vraagt. Dat vraagt dus om deputaten met een algemene opdracht.

Anderzijds is er het gevaar van deputaten, die de verantwoordelijkheid van plaatselijke diakonieën gaan overnemen. Dat vraagt dus om een concrete opdracht op grond van een concrete vraag, zoals b.v. de al eerder gememoreerde steunaanvragen van landelijke hulpverlenende instellingen.

Wanneer nu ons voorstel zich zou beperken tot deze zaak, kan een dag na het besluit zich een concreet landelijk probleem voordoen dat om directe hulpverlening vraagt.

Daarom zijn Uw deputaten geneigd hun voorstel enerzijds algemeen te formuleren, om slagvaardig te blijven, anderzijds zich te beperken tot **concrete, niet bindende adviezen** over zaken, die op landelijk niveau liggen. Zo wordt voorkomen dat in onze kerken een soort deputaten-diakonie ontstaat.

Iedere Generale Synode kan dan op grond van het rapport, dat deze deputaten over hun adviezen indienen, controle uitoefenen en aan nieuw te benoemen deputaten nadere instructies geven.

Wij denken ons de gang van zaken als volgt in. Diakenen kunnen advies vragen aan de te benoemen deputaten inzake een bij hen ingekomen verzoek om steun van een op landelijk niveau werkende instelling. Deputaten onderzoeken dan of hier terecht steun gevraagd wordt aan diakenen. Een

⁴⁵ prof. dr. C. Trimp, Arbeidsveld en aandachtsveld, Dienst 28e jrg no 4 (1980), blz. 19

steunaanvraag kan immers geheel buiten de „diakonale sfeer" liggen. Ook onderzoeken deputaten of terecht geldelijke steun gevraagd wordt. Daarmee wordt dan in beperkte mate een oordeel gegeven over het beleid dat door de aanvrager wordt gevoerd.

Het ligt voor de hand dat in de meeste gevallen het omgekeerde plaats vindt. En Uw deputaten vinden dat ook dat mogelijk moet zijn. Landelijke instellingen vragen aan deputaten een gunstig advies aan plaatselijke diakonen ten behoeve van hun steunaanvragen. Deputaten kunnen dan deze aanvraag al of niet vergezeld doen gaan van hun gunstig advies of zich rechtstreeks wenden tot de plaatselijke diakonieën. Natuurlijk blijft iedere aanvrager vrij, om een advies te vragen aan deputaten. Natuurlijk blijft iedere diakonie vrij af te wijken van het advies van deputaten.

Deze deputatentaak is dus een zuiver dienende taak. Eveneens een beperkte taak!

Het tweede voorstel dat de Generale Synode wordt aangeboden betreft een herinnering aan de bestaande regeling van 1933. Terecht is dit besluit in de nieuwe uitgave van de kerkorde door H. Bouma, v.d.m. opgenomen. Vrij algemeen schijnt in de kerken de overtuiging te leven dat „Kampen 1951" deze regeling door classikale en particuliere-synodale samenwerking heeft opgeheven. Opgemerkt moet worden dat in **het besluit** van „Kampen 1951" dit niet te lezen valt. Daarom zal het goed zijn dat de Generale Synode deze bestaande regeling onder de aandacht van de kerken brengt. Te overwegen valt of het niet wenselijk is deze regeling uit te breiden. Deputaten van classes en particuliere synoden zouden moeten kunnen adviseren in diakonale zaken van meer dan plaatselijke aard, bijv. regionale gezinszorg of bejaardenzorg e.d. Het aandachtsveld van diakonen is immers niet alleen van financiële aard. Ook andere zaken kunnen op de meerdere vergaderingen aan de orde komen. Via het „deputaten stelsel" kan aanzienlijk sneller en efficiënter gewerkt worden.

Een derde element in ons voorstel aan de Generale Synode is nodig. Er kunnen zich nl. acute problemen voordoen. Zusterkerken in het buitenland of groepen kerken in het binnenland kunnen plotseling in grote moeite geraken. Het zal goed zijn de landelijke deputaten de bevoegdheid te geven in noodgevallen een kollekte uit te schrijven. Dit alleen in nauwe samenwerking met deputaten van particuliere synoden of met deputaten-buitenland van de Generale Synode.

Een andere mogelijkheid is dat overheidsmaatregelen vragen om onmiddellijke bezinning en activiteit. De opdracht tot reactie tegenover de overheid is door de Generale Synode van Arnhem 1981 gegeven aan deputaten voor contact met de hoge overheid. Het zal goed zijn om aan deputaten voor diakonale zaken de bevoegdheid te geven hen in bepaalde gevallen te adviseren.

1. Op grond van bovenstaand rapport stellen nu Uw deputaten het volgende voor:

Voorstel 1

1. een deputaatschap voor diakonale zaken in te stellen;
2. aan dit deputaatschap de volgende opdracht te verstrekken:
 - a. de plaatselijke diakonieën, desgevraagd of op eigen initiatief, te adviseren inzake aanvragen om financiële steun, afkomstig van hulpverlenende instellingen die op landelijk niveau werkzaam zijn;
 - b. indien nodig initiatieven te nemen ter leniging van financiële nood waarin (groepen van) zusterkerken in binnen- en/of buitenland zijn komen te verkeren als gevolg van zich acuut voordoende, onvoorzienbare gebeurtenissen. Het uitschrijven van landelijke kollektes behoort daarbij tot hun bevoegdheid.
Deputaten plegen bij het uitvoeren van deze taak overleg met deputaten van particuliere synodes en/of deputaten voor buitenlandse kerken;
 - c. het adviseren van plaatselijke diakonieën in gevallen dat diakonen in de uitoefening van hun ambt worden belemmerd of dreigen te worden belemmerd als gevolg van overheidsmaatregelen of te verwachten (evt. dreigende) overheidsmaatregelen, alsmede het nemen van initiatieven in dergelijke gevallen om - in overleg met deputaten voor contact met de hoge overheid - de zienswijze van de diakonieën ter kennis van de overheid te brengen.

Voorstel 2

1. er bij de plaatselijke kerken op aan te dringen de besluiten van de Generale Synoden van 1927 en 1933 inzake hulpverlening door zusterkerken in het classicaal- of particulier synodaal ressort aan, in de uitvoering van de diakonale taak, hulpbehoevende kerken, na te leven;
2. aan te bevelen de opdracht aan de deputaten die, ter uitvoering van het onder 1. Aangehaalde besluit, door de classes en particuliere synoden zijn of worden benoemd, uit te breiden, zodanig dat deze de classis, c.q. de part. synode en de plaatselijke diakonieën desgevraagd kunnen adviseren over zaken van meer dan plaatselijke aard, die in het aandachtsveld van diakenen kunnen komen.

Bijlage A 2

Rapport van deputaten voor bestudering van de liturgie in de „leessamenkomsten", benoemd door de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Arnhem in 1981.

Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, samen te komen D.V. op 25 april 1984.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

In het deputaatschap voor bestudering van de liturgie in de „leessamenkomsten" zijn door de Generale Synode van Arnhem 1981 benoemd: ds. F. Mul te Ommen (S), br. M. Edelman te Velp, ds. J. Luiten te Alkmaar, ds. E. Woudt te Ermelo, primi; ds. J. G. van der Hoeven te Grijpskerk, br. B. Wezeman te Hilversum, secundi. Ds. Mul heeft gefungeerd als voorzitter, ds. Luiten als secretaris en br. Edelman als penningmeester. Deputaten hebben vergaderd op 11 oktober en 10 november 1982 en op 2 februari 1983. Over de te bestuderen materie bleken in het deputaatschap verschillende gedachten te zijn. Ook na uitgebreide confrontatie van deze gedachten bleek het niet mogelijk tot een eensgezind standpunt te komen. Vandaar dat deputaten uw vergadering dienen met twee rapporten:

Rapport A, van de hand van ds. F. Mul en ds. E. Woudt
Rapport B, van de hand van br. M. Edelman en ds. J. Luiten

Opdracht

De opdracht die de Generale Synode van Arnhem 1981 aan deputaten heeft gegeven luidt als volgt:

- 1 te onderzoeken:
 - a in welk opzicht de ouderling-preeklezer van de dienaar des Woords onderscheiden is met betrekking tot het karakter van de eredienst;
 - b in hoeverre uniformiteit in de zogenaamde „leessamenkomsten" wenselijk is;
 - c of bij de vrede- en zegengroet en bij de zegen het woordje „u" vervangen mag c.q. moet worden door het woordje „ons";
- 2 te rapporteren aan de eerstvolgende generale synode, en het rapport aan de kerken toe te zenden één jaar voor de aanvang van die synode.

Deputaten vroegen zich af naar aanleiding van punt 1 a van de opdracht, of de gevraagde studie zich moest beperken tot de ouderling-preeklezer, of ook moest gaan over de positie van een preeklezer die geen ouderling is. Deputaten zijn er van uitgegaan dat het niet de bedoeling van de Generale Synode is geweest de studie te beperken, gezien ook de naam die de Synode aan dit deputaatschap heeft meegegeven: deputaten voor bestudering van de liturgie in de „leessamenkomsten". In een „leessamenkomst" kan ook een gemeentelid dat geen ouderling is voorgaan. Ook hebben deputaten in hun studie de vraag betrokken die direct bij deze materie opkomt, namelijk in welk opzicht studenten en proponenten van de dienaar des Woords onderscheiden zijn met betrekking tot het karakter van de eredienst.

Onderstaand volgen de twee rapporten. Deputaten menen hiermee aan hun opdracht te hebben voldaan. Zij wensen uw vergadering de wijsheid en de leiding van de Heilige Geest toe.

februari 1983.

M. Edelman
J. Luiten
F. Mul
E. Woudt

Rapport A

I. Historisch deel

Hoewel er betrekkelijk weinig materiaal voorhanden is betreffende het eigenlijke punt dat onze aandacht moet hebben, achten wij het zinvol verschillende uitspraken van kerkelijke vergaderingen en

andere gegevens uit het verleden naar voren te halen, die een zeker licht (kunnen) werpen op de betreffende materie. Tevens raken we daarmee het kerkordelijk aspect.

We noteren allereerst het besluit van de provinciale synode van Dordrecht 1574:

„Men sal de predicatie beghinnen van desen woorden na 't ghesangh des Psalms, Onse hulpe sij inden naam des Heeren etc. Item de predicatie besluyten met den seggen Num. 6.”¹

Vervolgens attenderen wij op één van de „Particuliere vraeghen verhandelt in de Synode Generael” van Middelburg 1581:

„Ofte goed waere Lesers te stellen daer gheen Predicanten sija? Is geandwoordt, datment niet lichtelyk sal doen. Maar in plaetsen, die verre gheleghen sija van de kercken daer predicatie gheschiet, ende daert stichtelick can sija, salt gheschieden moghen doch met voorweten ende aduijs der Classe.”²

Verder blijkt uit de besluiten van de particuliere synoden dat de particuliere synode van Rotterdam 1581 de vraag te behandelen kreeg „off het oyk nyet proffyt en ware in absentie des dienaers off ter plaetsen daer geen dienaer mear een gemeente waer, dat men op alle Zondagen de gemeente te samen riep ende enige capittelen uut der h. Schrift heur voirlese ende daarna de vergaderinge met den gebede beslote, de aelmoesen vergadert hebbende?”

De synode antwoordde:

„Is om redenen nyet raedtsaem geacht in absentie eens dienaers, maer wort de generale synode gebeden op middelen te dencken, dat veel predicanten, ten dienst bequaem, in den arbeyt des Heeren gebracht worden.”³

De particuliere synode van Arnhem 1593 deed de volgende uitspraak (in de zaak van Antonio Nicolaï, „schoelmeister tot Hijen ende Dornwerde”):

„Ende daermede nochtans in gemelde kercken het ministerium niet gansch desolaet zij, heeft men hem toegelaeten, dat hij aen den ~Sondagen die psalmen singen, die gebeden in den Catechismo registreert, item dat Oude ende Nieuwe Testament, daernae oock Decades Bullingeri, alles in duijts der gemeente vorlesen mach.”⁴

De particuliere synode van Zuid-Holland 1596 sprak met betrekking tot het voorgaan van proponenten het volgende uit:

„Ende dit al sonder Benige bedieninge der sacramenten, opdat dit claer onderscheyt tusschen den proponenten ende hare propositien aen d'eene ende de beroepen dienaren ende hare predicatien aen d'ander syde onderhouden syde synde, alle inconvenienten gemyt worden.”⁵

In de acta van de particuliere synode van Zuid-Holland 1599 staat kort en bondig vermeld: „Studenten (mogen) voorgaan, doch zonder bediening van de sacramenten.”⁶

De particuliere synode van Zuid-Holland 1601 heeft besloten:

„Gheen proponent zal het formulier des doops op den predickstoel aflesen”.

En verder: „dat hem zelfs het aflesen van het formulier des doops op den predickstoel niet en werf toegelaten, ofschoon daer een predicaat (na gebruyc) tegenwoordick is, die de besprenginghe des waters in de bedieninghe des doops waerneemt, doordien dat den doop de geheele actie ende

¹ P. Biesterveld en H. H. Kuyper, Kerkelijk Handboekje, Kampen 1905, p. 72.

² P. Biesterveld en H. H. Kuyper, Kerkelijk Handboekje, Kampen 1905, p. 174.

³ J. Reitsma en S. D. van Veen, Acta der provinciale en particuliere synoden II, Groningen 1893, p. 200.

⁴ J. Reitsma en S. D. van Veen, Acta enz. IV p. 39.

⁵ J. Reitsma en S. D. van Veen, Acta enz. III, p. 72.

⁶ J. Reitsma en S. D. van Veen, Acta enz. III, p. 132.

bedieninghe des doops is, ende altyt van nooden is den volcke een merckelijk afstekende teeken te hebben tussen den proponent ende wettelijcken herder.⁷

In de acta van de provinciale synode van Zeeland 1610 lezen we in betrekking tot de proponenten: „Hen wordt verboden de sacramenten te bedienen ende houwelicken te bevestigen.”⁸

In de Wezelse artikelen van 1568 lezen we (art. 29): „Opdat niet in de tussentijd, terwijl men tot de predicatie samenkomt, door ijdele gesprekken zowel de gemoederen worden afgeleid als de bediening van Gods Woord smaadheid worde aangedaan, zo zal het niet ondienstig zijn, dat vooreerst door een van de ouderlingen of diakenen of kortom door enig ander persoon tot dat werk aangewezen, het een of andere hoofdstuk uit de Schrift voor het volk gelezen worde en vervolgens als naar gewoonte psalmen worden gezongen.” Maar - zo vervolgde art. 30 „de voorlezers zullen indachtig zijn, dat het niet hun ambt is de Schrift te verklaren; zij zullen daarom van alle verklaring zich te onthouden hebben, opdat zij vooreerst niet de sikkel slaan in eens anders oogst, en voorts door ontijdige verklaringen het gewone gebruik der kerk niet verstoren.”⁹

Nu iets uit de kerken na de Afscheiding.

„Onder profeten verstaan wij de zodanigen, die de gaven ontvangen om in de gemeente het Woord bekwamelijk uit te leggen tot stichting, vermaning en vertroosting, als broeders, en niet als dienaren des Woords, die dit doen met macht en gezag.” (Utrecht 1837).¹⁰

„Een iegelijk, welke zich tot profeteren begeeft, wordt ernstig vermaand, om zich nauwkeurig te onthouden van alles wat tot het openbare predikambt behoort, als daar is: het uitspreken van de zegen, de bediening der sacramenten, en het gebruik der sleutelen.” (Amsterdam 1836)¹¹

„De kerkeraden hebben nauwkeurig toe te zien, dat de ouderlingen of leden der gemeente die in sommige gemeenten voorgaan om dezelve te stichten, zich in het voorgaan niet gedragen alsof zij gezondene dienstknechten des Heeren waren.” (Leiden 1857).¹²

„Een oefenaar is altijd te beschouwen als een gemeentelid, die als broeder onder de broeders een stichtelijk woord spreekt, zonder dat hij het Woord kan bedienen met het aan het ambt verbonden gezag.” (Leeuwarden 1890).¹³

De synode van Arnhem 1930 bepaalde t.a.v. proponenten het volgende:

„Zulk een broeder is altijd te beschouwen als een gemeentelid, wien het enkel vergund is om als een broeder onder de broeders een stichtelijk woord te spreken in de kerk of kerken, in welke hem de bevoegdheid is gegeven op te treden.” (Arnhem 1930).¹⁴

De generale synode van Rotterdam 1887 bepaalde:

„Het voorlezen ener predicatie zal, na behoorlijke voorbereiding, moeten geschieden onder toezicht van de kerkeraad, door een lid van de kerkeraad of een door hem aan te wijzen lid der gemeente. In dit laatste geval opene een ouderling de dienst en doe de gebeden.”¹⁵

Als afsluiting van dit historisch overzicht geven we enkele citaten van de canonici H. Bouwman en F. L. Rutgers:

„De Gereformeerde Kerken in Nederland kennen een afzonderlijke hulpdienst der lezers niet. Wel komt het in kleine gemeenten voor, dat bij ontstentenis van een predikant een preek gelezen wordt. De gemeente komt bij zulk een leesdienst wel samen tot de bediening des Woords en der gebeden,

⁷ J. Reitsma en S. D. van Veen, Acta enz. III, p. 163

⁸ J. Reitsma en S. D. van Veen, Acta enz. V p. 107.

⁹ P. Biesterveld en H. H. Kuyper, Kerkelijk Handboekje, p. 13.

¹⁰ F. L. Bos, De orde der kerk, 's-Gravenhage 1950, p. 10.

¹¹ idem.

¹² idem

¹³ idem

¹⁴ idem

¹⁵ idem

maar wijl er geen bedienaar des Woords is, kan een lezer slechts een hulpdienst verrichten. In vele kerken is het een gewoonte dat een ouderling een predikatie leest.

Op zichzelf echter behoort het preeklezen nog niet tot den dienst of het ambt van een ouderling. Dit blijkt al aanstonds daaruit, dat hem het leeren en het lezen in de gemeente niet is opgedragen. Zijn taak is het houden van opzicht en tucht over de gemeente. Bovendien, niet elke ouderling bezit de gave om stichtelijk in de gemeentevergadering te lezen. Als hij (i.e. de kerkeraad) oordeelt, dat er een gemeentelid het meest tot stichting der gemeente kan voorgaan, dan kieze de kerkeraad een gemeentelid, die geen ambtsdrager is. Zulk een lezer bekleedt daardoor geen ambt, maar verricht een hulpdienst. Het komt er maar op aan, dat de kerkeraad den lezer aanwijst. De kerkeraad leidt de gehele godsdienstoefening. " ¹⁶

Ten aanzien van de bevoegdheden van een proponent merkt H. Bouwman op:

„Omdat een candidaat in de theologie nog niet aan een plaatselijke kerk is verbonden, en nog niet in het ambt is gezet, kan en mag ook hij geen enkele werkzaamheid verrichten, die alleen aan den predikant is toevertrouwd.

Hij moge de bevoegdheid bezitten om een stichtelijk woord te spreken, dit werk draagt niet het karakter van bediening des Woords, en hij is niet bevoegd den zegen te leggen op de gemeente. Eveneens kan en mag hij niet een huwelijk en ook geen ambtsdragers bevestigen, geen openbare belijdenis afnemen, veel minder nog de sacramenten bedienen. Want al is de openbare belijdenis evenmin als de kerkelijke bevestiging van het huwelijk of van de ambtsdragers een sacrament, zij draagt toch een ambtelijk karakter, behoort bij de bediening des Woords, en moet naar de regel der kerken door een dienaar des Woords plaats hebben." ¹⁷

F. L. Rutgers merkt het volgende op:

„Daarom is bij de keuze van een preeklezer altijd de hoofdzaak, dat de kerkeraad uitzie naar personen, die eene preek zóó weten voor te lezen, dat de gemeente het goed kan verstaan en volgen." „En daarbij is dan van minder betekenis, of die preeklezer tevens ouderling is, dan wel een gewoon gemeentelid."

„Als hij oordeelt dat er een bereidwillig gemeentelid is, wiens voorlezing het meest de stichting zal bevorderen, dan kieze hij zulk een gemeentelid.

Een kerkelijken „dienst" of „ambt" krijgt zulk een gemeentelid daardoor dan echter niet evenmin als een organist of voorzanger zulks heeft. Natuurlijk moet dan toch altijd de kerkeraad de gehele godsdienstoefening leiden, de te lezen preken, met advies van predikant of consulent, uitkiezen en aanwijzen, en aan den preeklezer zijne instructies geven. Het kan ook voorkomen, dat de kerkeraad dan liever door een der ouderlingen de samenkomst met gebed laat beginnen en eindigen. Maar dat behoeft niet; en het zou vaak ook niet stichtelijk of raadzaam zijn. In kleine gemeenten zal de preeklezer van den geestelijken toestand der gemeente ook zeker wel genoegzaam op de hoogte zijn. " ¹⁸

Nu valt vanuit dit historisch exposé één ding in ieder geval op, ni. dat de kerken de dienst van Woord, sacramenten en gebeden met grote zorg hebben omringd. In dit kader willen we wijzen op art. 3 van de K.O. Dat artikel luidt als volgt: „Het zal niemand, alhoewel hij een Doctor, Ouderling of Diaken is, geoorloofd zijn den dienst des Woords en der Sacramenten te betreden, zonder wettelijk daartoe beroepen te zijn. En wanneer iemand daartegen doet en meermalen vermaand zijnde niet aflaat, zoo zal de Classe oordeelen, of men hem voor een scheurmaker verklaren of op Benige andere wijze straffen zal." We citeren art. 3 K.O. met opzet in de „oude redactie", omdat we een belichting geven vanuit de historie. Bovendien zijn we er van overtuigd dat het „nieuwe" art. 3, dat aldus luidt: „Niemand mag een van deze ambten vervullen zonder wettig geroepen te zijn", essentiëel dezelfde draagwijdte heeft.

Het is wel opmerkelijk dat de vaders, bij het opstellen van de K.O. het onderscheid van de ambten sterk voor ogen stond. Daarbij hebben de kerken met name de eigen taken (en dus ook de bevoegdheden) van de dienaar des Woords naar voren willen brengen, en deze willen afgrenzen tegenover de taak en de bevoegdheden van hen, die een ander ambt bekleedden. We lezen in Hebr. 5 4: „En niemand matigt zichzelf die waardigheid aan, doch men wordt er toe geroepen door God, zoals immers ook Aäron". Art. 3 K. O. stelt nu nadrukkelijk dat niemand de dienst van Woord en

¹⁶H. Bouwman, Gereformeerd Kerkrecht I, Kampen 1928, p. 362 en 363.

¹⁷ H. Bouwman, Geref. Kerkrecht I, Kampen 1928, p. 516.

¹⁸ H. Bouwman, Geref. Kerkrecht I, Kampen 1928, p. 516.

sacramenten mag uitoefenen, dus preken, dopen en avondmaal bedienen zonder wettige roeping. Op die regel is zelfs geen uitzondering voor de doctoren, ouderlingen en diakenen, zegt genoemd artikel. Nu had zulk een bepaling ongetwijfeld mee als achtergrond misstanden in de praktijk. In de eerste tijd na de Reformatie gingen allerlei mensen „zo maar" prediken zonder wettig geroepen te zijn. Zulk een praktijk gaf onordelijkheden, en was niet kerkbouwend. Maar dat nadrukkelijk doctoren (nl. doctoren die geen dienaren des Woords waren), ouderlingen en diakenen genoemd worden in art. 3 K.O. wijst er toch wel op, dat de vaders hier een schriftuurlijke eis zagen, nl. dat het onderscheid van de ambten moest gehonoreerd worden.

In dezelfde lijn ligt de gedachtengang die de achtergrond is van de bevestigingsformulieren. In het oude" bevestigingsformulier voor de dienaren des Woords lezen we: „Nu is de weide, waarmede deze schapen geweid worden, niet anders dan de verkondiging des Goddelijken Woords, met de aanklevende bescherming der gebeden en der Heiligen Sacramenten". In het nieuwe formulier staat het zo: „(De dienaren des Woords) hebben de bediening van de verzoening ontvangen, waarover Paulus spreekt" enz. met verwijzing naar 2 Cor. 5 : 18-20.

In aansluiting hieraan lezen we in het formulier voor de bevestiging van ouderlingen (en diakenen): „Zo is dan deze soort van dienaren den anderen, die het Evangelie prediken tot hulp en bijstand, blijvende nochtans die ambten altijd onderscheiden" (oude versie).

Uit dit alles blijkt wel dat de Gereformeerde Kerken duidelijke afspraken hebben gemaakt met betrekking tot de dienst (en dus ook de bevoegdheid) van ieder van de drie soorten ambtsdragers. Deze kerkelijke regels hebben de kerken belangrijk geacht voor de goede orde in het kerkelijk leven, omdat men er van overtuigd was dat hierin een Schriftuurlijke lijn werd gevolgd.

Zo blijkt ook dat de kerken altijd de zaak van de eredienst met bijzondere zorg hebben omgeven, m.n. op het punt van het onderscheid der ambten.

Ook in de zeer recente historie blijkt dit. We doelen op het besluit van de generale synode van Kampen (1975) met betrekking tot een voorstel van de kerk te Zuidlaren aangaande „leessamenkomsten". In de overwegingen voor het antwoord aan Zuidlaren wordt gesteld dat de kerken in art. 3 K.O. een duidelijke afspraak hebben gemaakt, op de naleving waarvan de kerkeraad en het kerkverband naar art. 44 K.O. hebben toe te zien.¹⁹

We komen later nog op deze aangelegenheid terug.

Nu is het onder ons in confesso dat de dienst van Woord en sacramenten alleen aan de dienaren des Woords toekomt. Toch achten we het zinvol het bovengenoemde naar voren te brengen, en het onderscheid van de ambten dat de kerken steeds voor ogen heeft gestaan, te benadrukken voor wat betreft het „probleem" van de leesdienst, gelijk de relevantie daarvan in het vervolg van ons rapport nog zal blijken.

II. De eredienst

De Here heeft voor de opbouw van de nieuwtestamentische gemeente de eredienst ingesteld. De aanvangen daarvan vinden we reeds in de oudtestamentische bedeling, nl. in de tempel en de synagoge.

Wat de nieuwtestamentische eredienst betreft, vinden we in de Schrift niet een uitgewerkte orde. Maar de grondbeginselen worden zeker aangegeven. We richten hierbij onze aandacht op twee aspecten, nl. op het karakter van en de voorgangers in de eredienst.

a. het karakter van de eredienst:

Inde eredienst nu staat voorop de bediening van het Woord. We vinden de naam bediening in Hand. 1 : 17, 25; 6 : 4; Rom. 11 : 13; 2 Cor. 4 : 1; 5 : 18; 1 Tim. 1 : 12.

Dat het hierin gaat om de bediening van het Woord Gods is duidelijk. Paulus beveelt aan Timotheus: Verkondig het Woord (2 Tim. 4 : 2); in de gelijkenis van de zaai2r zegt Jezus: het zaad is het Woord Gods (Luc. 8 : 11); in de Hand. der apostelen komt deze term vaak voor (Hand. 4 : 29, 31; 6 : 2, 4; 8 : 14; 11 : 1; 13 : 5; 16 : 32 e.v.).

In aansluiting aan de dienst van het Woord Gods is er de dienst van de sacramenten. Dat blijkt bv. uit Hand. 2 : 42-47.

¹⁹ Acta van de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken te Kampen (1975), p. 223.

Nog een derde element moet niet vergeten worden, nl. de dienst der gebeden. Ook hier verwijzen we naar Hand. 2 : 42-47. Verder is belangrijk Hand. 6 : 4.

Afgezien van de exegese van dit Schriftgedeelte dat over de aanstelling van de „zeven" handelt, blijkt wel dat de dienst van Woord en gebed, welke de apostelen voor zich behouden (na „afstoting" van de dienst die aan de „zeven" wordt opgedragen), een centrale plaats heeft in het kerkelijk leven. Zie verder ook Hand. 16 : 13.

We menen het karakter van de eredienst aldus te kunnen samenvatten dat het is het samenkomen van Gods volk, waar de bediening der verzoening wordt uitgeoefend, bijzonder in de prediking van het Woord, de dienst der gebeden en de bediening van de sacramenten.

Daarbij is te noteren dat de kerken het vanzelfsprekend achten een goede orde te stellen voor het bewaren van het Schriftuurlijk karakter van de eredienst, waarin de genoemde drie elementen centraal zijn. Zulk een orde vinden we niet letterlijk in de Schrift, maar wel mogen we het centraal stellen van de dienst van het Woord, van de sacramenten en van de gebeden, en de verdere uitwerking van de orde van eredienst zien als een toepassing van hetgeen de Here eist inzake de goede orde in de kerk. We lezen in 1 Cor. 14 : 33: God is geen God van wanorde, maar van vrede. Dat betekent: God is een God van een toestand van welbevinden.

In aansluiting daaraan lezen we in vers 40: Laat alles betamelijk en in goede orde geschieden. Prof. H. N. Ridderbos schrijft dienaangaande: „De gemeente moet zichzelf regels stellen, en Paulus stelt ze haar ook, op allerlei wijze.

Hij eist deze orde, waar ze ontbreekt, hij prijst haar waar ze aanwezig is, en hij wil dat de gemeente zich daaraan onderwerpt.²⁰

En dr. K. Deddens schrijft: „Het woord betamelijk zou dus ook kunnen worden vertaald door 'stijlvol'. Er zit de gedachte in van het welgemanierd zijn. Er dient goede orde te zijn in de gemeentelijke samenkomsten. De erediensten moeten stijlvol verlopen. Er moet geen vrijbuitelij, wanorde en slordigheid zijn, maar orde, vrede en stijl. Op deze wijze staan vrijheid en orde ook niet tegenover elkaar. In vrijheid zullen de kerken orden van dienst ontwerpen, maar in gebondenheid aan de grondgedachten die de Heilige Schrift geeft over de eredienst."²¹

In dit verband is het ook van belang erop te wijzen dat het de taak van de kerkeraad is de samenkomsten van de gemeente uit te schrijven (zie art. 65 K.O.). Dat ligt geheel in de lijn van de grondbeginselen van de Schrift, de belijdenis en de kerkorde. Het is toch de taak van de kerkeraad als college te zorgen dat in de gemeente alles op gepaste wijze en ordelijk gebeurt (zie artt. 16 en 21 K.O.). Daaronder valt zeer zeker ook het samenroepen van de gemeente voor de eredienst.

Daaruit volgt dat de taken in de eredienst alleen vervuld kunnen worden in opdracht van de kerkeraad.

b. de voorgangers in de eredienst

In aansluiting aan a bezien we nader wie de voorgangers in de eredienst zijn. We kunnen op dit punt kort zijn, omdat in het historisch deel (I) hieraan al aandacht geschonken is. We funderen hetgeen onder I hierover opgemerkt is nog iets nader. De kerken kennen drie ambten (dienaar des Woords, ouderling en diaken, zie art. 3 K.O.). Nu is het waar dat deze onderscheiding in deze letterlijke vorm niet is af te lezen uit de Schrift. Prof. C. Trimp schrijft dat eenvoudige observatie van gegevens uit het boek Handelingen duidelijk maakt dat de bijbel ons geen systematische beschrijving geeft van de diensten die ten bate van de christelijke gemeente hebben gefunctioneerd.²²

Wel kan o.a. uit Ef. 4 : 1, 1 Tim. 5 : 17, 1 Petr. 5 : 1 e.v. zeker worden afgeleid dat de dienst van de oudsten centraal staat. Ook ontdekken we aan de hand van deze en meerdere Schriftplaatsen dat het gaat om drie fundamentele diensten: de prediking, het opzicht en het helpen.

Het is ons nu bijzonder te doen om de dienst van de prediking. 1 Tim. 5 : 17 zegt dat er in de jonge christelijke kerk oudsten voorkwamen die zich belastten met prediking en onderwijs. Het Nieuwe Testament maakt ons duidelijk dat de dienst van de prediking ook is waargenomen door profeten (Hand. 11 : 27; 13 : 1; 1 Cor. 12 : 28; Ef. 4 : 11), en door herders en leraars (Hand. 13 : 1; 1 Cor. 12 : 28; Ef. 4 : 11). Terwijl in dit verband ook genoemd kunnen worden de broeders die onderwijs gaven (Gal. 6 : 6). Wat aanvankelijk alleen door de apostelen is gedaan (Hand. 6 : 4, de bediening van het Woord Gods) is al spoedig door gekwalificeerde broeders waargenomen.²³

²⁰ Dr. Herman Ridderbos, Paulus, Kampen 1966, p. 523.

²¹ K. Deddens, Waar alles van Hem spreekt, Groningen 1981, p. 29.

²² C. Trimp, Inleiding in de ambtelijke vakken, Kampen 1978, p. 46 e.v.

²³ A. N. Hendriks, Om de bediening van de Geest, Kampen 1983, p. 36.

Op dit Schriftuurlijk fundament is gebouwd hetgeen in de belijdenis, de K.O. en de bevestigingsformulieren over de voorgangers in de eredienst wordt gesteld. De kerken belijden in art. 30 van de Ned. Gel. Bel. dat er dienaren of herders moeten zijn om Gods Woord te prediken en de sacramenten te bedienen.

De artikelen 4-19 van de K. O. wijzen geheel in dezelfde richting. De spits die voor ons onderhavig punt zeker van belang is, is art. 16, dat aldus luidt: „De taak van de predikanten is trouw voor te gaan in de gebeden en in de bediening van het Woord en de sacramenten". Dat deze ambtsdragers de voorgangers zijn in de eredienst is overduidelijk.

Hier sluit bij aan het formulier voor de bevestiging van dienaren des Woords dat een (brede) omschrijving geeft van de dienst en de taak van deze ambtsdragers.

De nadruk wordt gelegd op drie dingen: 1. de verkondiging van het Woord Gods; 2. de bediening van de sacramenten; 3. de dienst der gebeden.

We stellen als conclusie dat het in de eredienst gaat om de ontmoeting van God en zijn volk, waar onder leiding van de kerkeraad de dienaar des Woords de ambtelijke bevoegdheid heeft de dienst der verzoening uit te oefenen in naam van Christus.

III. Het karakter van de zegen in de eredienst

We nemen als uitgangspunt de zegen van Num. 6.

We lezen daar dat in het bijzonder Aäron en zijn zonen de opdracht ontvingen Israël te zegenen. (Num. 6 : 22, 23). Het uitspreken van de zegen, omschreven in vers 24-26, was het ambtswerk van de priesters. Dit uitspreken vormde het afsluitende deel van de tempelliturgie. Deze zegen werd na het morgen- en avondoffer door de priester met opgeheven handen aan het volk, dat in de voorhof verzameld was, gegeven. Die zegen behoort dus bij de dienst der verzoening. Dat blijkt temeer uit het feit dat er staat: Zo zult gij de Israëlieten zegenen, zeggende tot hen, of: spreekt tot hen, enz. (Helaas zijn deze laatste woorden in de nieuwe vertaling van het N.B.G. weggelaten). Dit is een ambtelijke verkondiging; het is een priesterlijke proclamatie. Het is niet een bede, maar een woord waar kracht van uitgaat. „Het verzoende volk mocht naar huis gaan in de wetenschap: de naam van Jahwe gaat met ons mee".²⁴

In aansluiting hieraan vermelden we nog wat we lezen in Deut. 10 : 8, nl. dat de stam van Levi voor het aangezicht des HEREN zal staan om Hem te dienen, en om in Zijn Naam te zegenen. En vooral noemen we Deut. 21 : 5, waar staat: dan zullen de priesters, de zonen van Levi, toetreden, want hen heeft de HERE, uw God verkoren om Hem te dienen en om te zegenen in de Naam des HEREN. Het gaat hier over de verzoening die gedaan moet worden, wanneer ergens op het veld een lijk gevonden wordt. Die verzoening is een onderdeel van de cultus. Daarin staat de priesterdienst centraal, een onderdeel daarvan is de zegen.

Terloops merken we nog op, dat ook in de synagogale eredienst deze priesterzegen een plaats had. Het uitspreken daarvan moest gebeuren door de priester. Bij ontstentenis van een priester in de dienst werd de priesterzegen geciteerd door de voorzanger. In ieder geval is duidelijk dat het uitspreken van de zegen, die de Here aan zijn volk schenkt in de samenkomst van zijn volk niet, althans niet zonder meer, het voorlezen van een Schriftwoord is, maar een onderdeel van de bediening der verzoening.

Nu zullen we zeker niet zonder meer een parallel mogen trekken van de oudtestamentische eredienst in tempel en synagoge naar de nieuwtestamentische eredienst in de geest van: als alleen de priester mag zegenen, mag dus ook alleen de dominee de zegen opleggen. Of: als in de synagoge desnoods de voorzanger de zegen mag reciteren, mag een ouderling het toch ook wel doen.

We zullen wat dat betreft eerst in rekening brengen dat er een heilshistorische voortgang is. De bijzondere ambten van profeet, priester en koning naast of liever boven het kerkvolk kent de nieuwtestamentische gemeente van Christus niet. De dienst van deze drie ambten is vervuld in Christus, de grote Ambtsdrager. En wat de priesterlijke zegen betreft: deze is vervuld in de zegen die Christus bij zijn hemelvaart heeft geschonken. Deze zegen nu is er altijd en overal. Deze zegen gaat niet meer voorbij, en de handen van Christus dalen niet meer. Daarom mag deze zegen ook krachtens het ambt der gelovigen in de kring van de kinderen Gods elkaar worden toegewenst, aan elkaar

²⁴ A. N. Hendriks, Om de bediening van de Geest, p. 88/89

meegegeven worden; er mag om gebeden worden voor elkaar, vanuit de belofte in Christus, dat, waar twee of drie in zijn naam vergaderd zijn, Hij daar aanwezig is.

Maar dan stellen we daarbij dat, nu op Schriftuurlijke gronden de nieuwtestamentische kerk ook het „bijzonder“ ambt kent, (zie boven), het opleggen van de zegen door de dienaar des Woords in de eredienst een heel eigen klem heeft. Als de zegen van Num. 6 een christologische verdieping heeft gekregen bij de hemelvaart van Christus, mogen we dat bij uitstek zich zien manifesteren in de eredienst.

Daarbij mogen we enerzijds niet veronachtzamen het onderscheid tussen oude en nieuwe bedeling (heilshistorische voortgang), maar anderzijds niet vergeten de eenheid van oude en nieuwe bedeling. Die eenheid is nl. dat in beide bedelingen de kracht van het Woord Gods openbaarwordt. Het uitspreken van de zegen door de priester was een ambtelijke proclamatie. A1 sprekend mochten de priesters de naam van Jahwe op de Israëlieten leggen. En wanneer vanuit de roeping en de opdracht van Heren wege de priester de zegen uitsprak, ging Gods gunst uit tot zijn volk waarmee de kinderen Gods gelovig het leven met al zijn vreugde en droefheid weer aan konden. Die kracht Gods zat dan niet in die mens (priester); hij had geen „magische kracht“ in zich. Maar de kracht lag in het Woord Gods.

Van hieruit zien we de eenheid van oude en nieuwe bedeling. De priesterlijke offers zijn weggefallen; voor de bediening der verzoening zijn geen offeranden meer nodig. Maar wel laat de HERE de bediening der verzoening voortgang hebben in de prediking van zijn Woord. Nu zijn er veel mogelijkheden om het Woord Gods uit te dragen, en de zegen van de Here is overal.

Maar vanuit het onderricht van Christus zelf en van de apostel Paulus kent de kerk des Heren ook het „bijzondere“ ambt. En naar de goede orde is de taak van de dienaar des Woords het Woord Gods te verkondigen. Daarin spreekt hij met het gezag van Christus. Dat mag hij doen, en dat moet hij doen.

Paulus zegt: „de nood is mij opgelegd,“ 1 Cor. 9 : 16, St. Vert. Dat is de bediening der verzoening in de prediking, aangevuld met de bediening van de sacramenten en de dienst der gebeden.

In diezelfde lijn nu is het de taak van de dienaar des Woords de zegen ambtelijk aan de gemeente op te leggen. Zoals in de oude bedeling het opleggen van de Aironietische zegen hoort bij de bediening der verzoening, zo hoort in de nieuwe bedeling het opleggen van de zegen bij de dienst der verzoening in de eredienst. Dr. A. N. Hendriks omschrijft het aldus: „tegroet en zegen zijn mijns inziens wel degelijk verkondiging, ambtelijke proclamatie, bediening van het Woord, zij het in uiterst geconcentreerde vormt²⁵

We willen dat ook nog nader adstrueren vanuit de zegenformules zelf. In betrekking tot Gal. 1 : 3 lezen we in de K. V. van Prof. Greijdanus: „Dit is een bede. Evenwel hebben we hier meer dan een wens. Het is een ambtelijk toespreken en mededelen van wat de zegengroet bevat.“²⁶ Dat betekent dus dat de genade en de vrede van de Drieënige God door de Middelaar, de Here Jezus Christus, wordt meegedeeld en uitgedeeld. Daarbij verwijst Greijdanus naar Joh. 20 : 20 en Joh. 14 : 27 waar Jezus zijn discipelen de ambtsvolmacht geeft. Datzelfde valt mutatis mutandis ook te zeggen van Openb. 1 : 4 en 5.

En wat betreft de zegenspreuken aan het eind van de dienst des Woords: over de zegen van Num. 6 hebben we al een enkele opmerking gemaakt. Het is duidelijk: als de priester de zegen uitspreekt geeft de HERE die zegen metterdaad. En de groetenis die Paulus uitspreekt in 2 Cor. 13 : 13 krijgt in de eredienst van de nieuwtestamentische kerk ook het karakter van een zegen, waarbij die zegen ambtelijk wordt meegedeeld en geschonken.

IV. Wat is een leesdienst?

We stellen thans de vraag: wat is een zgn. leesdienst?

De belijdenis en de kerkorde kennen de figuur van de leesdienst niet.

Wanneer op een bepaalde rustdag geen dienaar des Woords aanwezig is (om welke reden dan ook) om ambtelijk voor te gaan, wordt door de kerkeraad een andere broeder aangewezen en gemachtigd de dienst te „leiden“. In de regel wordt daar een ouderling voor aangewezen, die een gedrukte preek van een predikant leest. Een enkele maal wordt een niet-ouderling daarvoor gevraagd. Ook is er nog

²⁵ A. N. Hendriks Om de bediening van de Geest, p. 92.

²⁶ S. Greijdanus De brief van de apostel Paulus aan de Galaten, (serie Korte Verklaring) Kampen 1922, p. 4, 5.

de mogelijkheid dat een kandidaat in de theologie, die proponeren mag, „voorgaat”. Tegenwoordig kan een student ook preekconsent verkrijgen.²⁷ De vraag is nu: wat is de bevoegdheid van deze „voorganger”?

Hiermee hangt samen een andere belangrijke vraag, nl. wat is het karakter van zulk een eredienst in onderscheiding van de „normale” eredienst? Of is er geen onderscheid?

We haken hier eerst even in op een uitspraak van de generale synode van Kampen 1975 over deze aangelegenheid. De kerk van Zuidlaren nl. had aan deze synode verzocht om een orde voor 'leessamenkomsten' aan de kerken te willen voorleggen, en daarin op te nemen een formulier des gebeds in de plaats van de zegengroet, zowel als een formulier des gebeds in plaats van de zegen. Genoemde kerk was van oordeel dat dergelijke samenkomsten geen diensten des Woords zijn in de eigenlijke zin, en zelfs niet de naam „eredienst” mogen dragen. De consequentie van deze gedachtengang is, dat het de „voorganger” in zulk een dienst zeker niet geoorloofd is de zegen op te leggen.

Nu heeft de synode aan dit verzoek niet voldaan. We noteren hier allereerst twee overwegingen van de synode:

1. dat het wezen van de eredienst hierdoor bepaald wordt, dat God en Zijn volk elkaar ontmoeten in de door de kerkeraad bijeengeroepen samenkomst van de verhoogde Christus en de Zijnen: waar twee of drie vergaderd zijn in Zijn naam is Hij in hun midden, Matth. 18 : 20;

2. dat de kerken in art. 3 K.O. een duidelijke afspraak hebben gemaakt, op de naleving waarvan de kerkeraad en het kerkverband naar art. 44 K.O. hebben toe te zien;²⁸

Verder noteren we één van de oordelen van deze vergadering:

. dat, al ontbreekt in een leesdienst de persoon van de dienaar van het Woord, toch, zij het op een andere manier, van een ontmoeting tussen de sprekende God en Zijn antwoordende volk en dus van eredienst gesproken kan worden;²⁹

Verder merken we nog op dat de commissie van de synode die de bespreking voorbereidde, geen bezwaren had tegen de gedachte dat in de leesdiensten de ouderlingen vrij zouden zijn de zegen te leggen op de gemeente, maar dat in de synode hiertegen wel bezwaren waren gemaakt. Overigens heeft de synode het hierbij gelaten.³⁰

Het synodebesluit geeft verder geen aanwijzingen waaraan wij bij die „andere manier” hebben te denken.

Het is belangrijk op dit punt nader in te gaan. De vraag gaat klemmen: is er sprake van eredienst, wanneer er leesdienst wordt gehouden? In samenhang daarmee de vraag: is in zulk een samenkomst ook de zegen van Christus?

We willen in aansluiting aan het oordeel van de synode van Kampen 1975 (zie boven) deze beide vragen bevestigend beantwoorden. Als de kerkeraad gerechtigd is, ook bij ontstentenis van een dienaar des Woords, de gemeente samen te roepen tot de ontmoeting met haar God, (en dat recht heeft een kerkeraad!) dan is daar sprake van eredienst. En dan mag er geen twijfel over bestaan dat de zegen van Christus daar is als uitvloeisel van zijn hemelvaartszegen.

Het verschil tussen een „normale” kerkdienst en een leesdienst is gelegen in het feit, dat er in de leesdienst geen dienaar des Woords optreedt. Het lezen van een preek en de verdere handelingen van de lezer in opdracht van de kerkeraad zetten wel de dienst in het kader van de ontmoeting van God en zijn volk, waarin de beloften en eisen van de Verbondsgod op grond van Christus' zoenoffer tot de gemeente komen. Deze rijkdom is er en blijft. Maar de ambtsdrager, die gerechtigd is het Woord Gods ambtelijk te verkondigen en de sacramenten te bedienen, ontbreekt. Dat is een zeker gemis. Dat gemis moet niet „overtrokken” worden, alsof een leesdienst in het teken van „armoede” zou staan tegenover de rijkdom van de ambtelijke verkondiging. Daarnaast moet dat gemis niet „weggewerkt” worden door de mogelijkheid te scheppen dat een niet-dienaar-desWoords de ambtelijke dienst vervult.

Westellen in dit verband een vraag die zeer belangrijk is in het kader van de problematiek hier en waarin tegelijk het hart van de zaak wordt geraakt (zie ook onderdeel 1 van de opdracht), namelijk de vraag: wat is de positie van de voorganger in een leesdienst? De vraag kan ook iets anders geformuleerd worden: Is de preeklezer voorganger krachtens een bepaald ambt? Eerst willen we benadrukken dat het zeer wenselijk is dat in een leesdienst een ouderling voorgaat, en niet een ander gemeentelid. Hoezeer het waar is dat er kerkrechtelijk geen bezwaar tegen is dat een niet-ouderling

²⁷ Acta Generale Synode Arnhem 1981, art. 99

²⁸ Acta Generale Synode Kampen 1975, p. 223.

²⁹ idem

³⁰ zie Acta Generale Synode Kampen 1975, p. 218.

de leesdienst waarneemt (zie F. L. Rutgers,³¹ het is wel de roeping van het ouderlingschap bij ontstentenis van de predikant een broeder uit de eigen kring van de kerkeraad aan te wijzen voor deze taak. Het zou een kwalijke zaak zijn, wanneer een kerkeraad zonder dringende reden de opdracht tot preeklezen zou verstrekken aan gemeenteleden die niet tot de kerkeraad behoren.³² Zulk een opdracht is niet gering. Het is niet enkel een kwestie van een gedrukte preek lezen. Wie voorgaat zal onder meer ook in het publieke gebed de voorganger zijn. Al met al zal zulk een opdracht het beste toevertrouwd zijn aan een man, die door de gemeente opgemerkt is als te bezitten het charisma van leiding geven (1 Tim. 5 : 17, zie ook het formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen).

Maar tegelijk moet duidelijk gesteld worden dat het **voorgaan in een leesdienst niet behoort bij de eigenlijke ambtsdienst van de ouderling**. Wanneer een ouderling voorgaat, doet hij dat niet krachtens zijn ambt, maar door de machtiging van de kerkeraad. Kerkrechtelijk ligt het voorgaan in een leesdienst op dezelfde lijn als het lezen van de Wet en een Schriftgedeelte in de eredienst door een ouderling. Prof. K. Dijk zegt in: „Handboek voor de ouderling” aangaande het voorlezersschap: „Men zal in de Schrift en ook in de Belijdenis ende K.O. tevergeefs zoeken naar een regel die van zulk een ambtelijke arbeid spreekt”.³³ Hier zal de kerk van Christus moeten honoreren wat in het oude formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen aldus geformuleerd is: **deze ambten nochtans onderscheiden blijvende**.

De vraag of een voorganger in een leesdienst deze taak vervult krachtens een bepaald ambt klemt temeer bij het voorgaan van een niet-ambtsdrager c.q. een candidaatproponent. Zulk een broeder bekleedt immers geen ambt, omdat hij geen lid van de kerkeraad is.

De conclusie is onontkoombaar: wanneer een voorganger in een leesdienst zijn taak niet vervullen kan krachtens het ouderlingenambt **staat achter deze dienst dus geen ambt**, bij de lezende ouderling niet, nog minder bij een niet-ambtsdrager. De vraag kan nog gesteld worden of, bij absentie van de dienaar des Woords, in de opdracht van de kerkeraad aan een broeder om leiding te geven in de eredienst niet geïncorporeerd is dat zulk een broeder gedurende de dienst een ambt bekleedt, waarin naast de bevoegdheid tot het lezen van een preek of het spreken van een stichtelijk woord ook de bevoegdheid tot het uitspreken van de zegen is verwerkt.

Het antwoord moet luiden: neen. Zulk een ambt kent de K.O. niet; die kent alleen de ambten van dienaar des Woords, ouderling en diaken.

We willen nog iets nader ingaan op de vraag in hoever in een leesdienst sprake is van bediening van het Woord Gods. De synode van Kampen (1975) heeft wel gesteld dat er bij een leesdienst sprake is van eredienst waarin God en zijn volk elkaar ontmoeten. De uitdrukking: „bediening van het Woord” wordt niet gebruikt.

Ds. A. P. van Dijk heeft o.i. waardevolle opmerkingen hierover gemaakt. Hij schrijft o.a. het volgende: „Wanneer in een kerkdienst een preek gelezen wordt, is dat bediening van het Woord. Het is de bediening van het Woord in de ontmoeting tussen de sprekende God en de antwoordende gemeente.” Maar, zegt ds. van Dijk: „(de voorganger) vervult, terwijl hij het Woord bedient, toch niet het ambt van dienaar des Woords. Hij is niet iemand, die door de HERE aan de gemeente gegeven is als dienaar des Woords, ook niet op het moment dat hij door het lezen van een preek het Woord van God bedient. We kunnen daarom bij een leesdienst, ook al is hij een publieke kerkelijke eredienst, niet spreken van ambtelijke bediening van het Woord.”³⁴

We willen ons hierbij aansluiten met de toevoeging dat de uitdrukking: „bediening of dienst van het Woord” in de K. O. en in het bevestigingsformulier het karakter draagt van: ambtelijke dienst. We moeten hier trouwens oppassen voor een woordenspel. Om misverstand te voorkomen zou men bij een leesdienst kunnen spreken van: „brengen” van het Woord Gods in plaats van „bedienen”. Dit in verband met het feit dat men bij het woord bedienen onwillekeurig denkt aan een preek van eigen makelij, wat een ouderling niet mag doen. Doch dit geeft de oplossing niet, omdat een candidaat proponent of student met preekconsent wel een eigengemaakte preek mag leveren. De officieel

³¹ F. L. Rutgers, Kerkelijke adviezen I, Kampen 1921, p. 198.

³² Geciteerd door K. Deddens in: Waar alles van Hem spreekt, Groningen 1981, p. 47.

³³ Geciteerd door K. Deddens in: Waar alles van Hem spreekt, Groningen 1981, p. 47.

³⁴ A. P. van Dijk, Mag een ouderling de zegen opleggen? Geref. Kerkblad ten dienste van de Geref. Kerken in Overijssel. Gelderland, Utrecht en Noord-Holland, 29 maart 1980.

kerkelijke term daarvoor is: het spreken van een stichtelijk woord. Welke terminologie men nu ook gebruikt, **een feit is toch dat in een dienst waar een niet-predikant voorgaat, .de ambtelijke Woordverkondiging niet is.**

Men kan hier tegenin brengen dat daarmee het bedienen van het Woord Gods en dus ook het opleggen van de zegen afhankelijk wordt gesteld van de persoon, hetgeen men dan onjuist acht. Daarop antwoorden we dat het (ambtelijk) bedienen van het Woord Gods en het opleggen van de zegen inderdaad afhankelijk is van de persoon, **inzoverre namelijk Christus voor de goede orde in de gang van het kerkelijk leven regels stelt en bepaalde broeders ambtelijke volmachten geeft.** Wanneer de redenering wordt gevolgd dat de bevoegdheid van een voorganger die geen dienaar des Woords is, om de zegen aan de gemeente op te leggen, rust in het feit dat Christus en Zijn Woord present zijn, loopt men gevaar - bij alle goede bedoelingen - het onderscheid van de ambten niet volledig te honoreren. Dan verzwakt men ook het fundament onder de regel die de kerken altijd hebben onderhouden, dat een niet-predikant de sacramenten niet mag bedienen.

V. Het gebed in de leesdienst

Apart willen we nog onder ogen zien of in een leesdienst de voorganger, wat het gebed betreft, gebonden moet zijn aan een formuliergebed, of de vrijheid heeft om zelf een gebed te formuleren. Een feit is, dat de kerken in de tijd van de grote Reformatie, waakten over de dienst der gebeden. (zie besluit particuliere synode van Arnhem 1593 in de zaak van Antonio Nicolai).³⁵

Dr. A. Kuyper heeft als criterium gesteld, dat eigen initiatief behoort overgelaten te worden aan de dienaren des Woords. Het vrije gebed mag naast de dienst van het Woord en van de Sacramenten dus uitgesproken worden door de dienaar; bij een niet-dienaar is het eigen initiatief uitgesloten.³⁶ Joh. Jansen in de Korte Verklaring van de K.O. sluit zich daarbij aan.³⁷

Wanneer het juist zou zijn dat dit het absolute criterium is, is de consequentie, dat een „lezervoorganger" aan een vastgesteld gebed gebonden zou zijn.

We maken de volgende opmerkingen:

1. Voorop staat dat in het bevestigingsformulier voor dienaren des Woords de dienst van de gebeden op één lijn staat met de dienst van Woord en Sacramenten. Ook de dienst der gebeden is een specifiek ambtelijke taak voor de dienaar des Woords.

2. Toch is het niet vol te houden dat het punt van eigen initiatief het absolute criterium zou zijn. Het feit dat een candidaat-proponent een eigen „preek" mag houden, doorbreekt deze regel eigenlijk al. Nu wordt het „preken" van een candidaat aangeduid met het „spreken van een stichtelijk woord." Het brengen van een eigengemaakte preek maakt deze handeling nog niet tot ambtelijke bediening van het Woord. Wat is dan het verschil? Dat is niet de inhoud van de preek, maar het feit dat de dienaar des Woords in het ambt staat, en een candidaat niet.

3. In dit verband brengen we ook ter sprake het punt dat vroeger in de kerken oefenaars waren. Een oefenaar is iemand die bevoegd is om te „oefenen", d.w.z. iemand die toestemming gekregen heeft om in een samenkomst van de gemeente een stichtelijk woord te spreken.

Nu was het zo, dat de oefenaars de zegen niet mochten opleggen, en dat het „u" van de zegenformule in „ons" werd veranderd. Op deze wijze zorgden de kerken er voor dat de oefenaars zich niet konden „presenteren" aan het kerkvolk als dienaren des Woords. Een zeker eigen initiatief bij de „preek" en het gebed was blijkbaar geen bezwaar.

Later is de figuur van oefenaars verdwenen.

4. Waar het ons nu om te doen is, is dit, dat we de conclusie kunnen trekken, dat er geen overwegend bezwaar behoeft te zijn dat een voorganger-lezer een eigen gebed uitspreekt. Dit kan ook zelfs wenselijk zijn in bepaalde gevallen, omdat concrete noden of andere zaken in het midden van de gemeente ook door een lezer-voorganger, zeker als dit een ouderling is, op goede wijze aan de Here kunnen worden voorgelegd. In dezen kan een bescheiden vrijheid niet aan de lezer ontzegd worden.

5. We willen na deze opmerkingen nog een andere conclusie trekken.

Wanneer bovengenoemde gedachtengang juist is, dringt zich aan ons temeer op de vraag, waar dan toch wel het verschil ligt tussen het ambtelijk voorgaan in de dienst van Woord en Sacramenten en

³⁵ J. Reitsma en S. D. van Veen, Acta der provinciale en particuliere synoden IV, p. 39.

³⁶ A. Kuyper, Onze Eeredienst, Kampen 1911, p. 175.

³⁷ Joh. Jansen, Korte verklaring van de kerkenordening, Kampen 1923, p. 73.

gebeden, en het voorgaan van een preeklezer. Als zelfs bepaalde voorgangers nog wel een stichtelijk woord van eigen makelij mogen spreken, en een eigen geformuleerd gebed mogen houden, (vroeger oefenaars, tegenwoordig kandidaten-proponenten, zelfs studenten met preekconsent), hoe moet dan het verschil uitkomen tussen de dienst van een dienaar des Woords en die van een preeklezer c.q. proponent of student? **Daarin, dat de dienaar des Woords bij de aanvang en bij het einde van de dienst ambtelijk de zegen mag opleggen, en dat op die manier de verdere handelingen in de eredienst in dat ambtelijk teken staan. Op dit punt zal het verschil het meest duidelijk zijn.** We willen met deze opmerking nog onderstrepen wat we naar voren hebben gebracht in onderdeel IV.

VI. De zegen en de leesdienst

We komen nu tot de vraag of in een leesdienst de zegenformules geheel moeten vervallen, of dat er een andere mogelijkheid is.

Voor alle duidelijkheid stellen we eerst dat in een leesdienst de rijkdom van de eredienst zo goed mogelijk tot zijn recht mag (en moet) komen. Dat betekent dat de normale orde van dienst zo dicht mogelijk zal benaderd worden. Vandaaruit belichten we de vraag welke mogelijkheid er is in een leesdienst aangaande de zegenformules. Vroeger geschiedde het vaak zo, dat bij de aanvang van de dienst alleen het votum door de voorlezer werd uitgesproken, en dat aan het eind b.v. werd uitgesproken het gebed: O Vader, dat Uw liefde ons blijf enz.

Sinds vele jaren is het in het algemeen wel de regel dat de zegenformules worden gebruikt, maar dat de vrede- en zegengroet en de zegen als een gebed worden geformuleerd.

Het woord „u” wordt dan in „ons” veranderd.

Nu zijn wij van oordeel dat deze regel inderdaad juist is, en dat het wenselijk is dat in de kerken aan deze regel de hand wordt gehouden.

We maken de volgende opmerkingen:

1. wanneer de inhoud van de bekende zegenformules wordt gebruikt, wordt zo dicht mogelijk de „normale” eredienst ook op dit punt benaderd.
2. het uitspreken van een gebed aan het begin en aan het eind van de eredienst is waardevol.
3. dat de zegenformules als gebed dienst doen, is niet iets vreemds in betrekking tot de formules zelf. We verwijzen daarvoor naar onze opmerkingen over Gal. 1 : 3 onder punt III. We voegen er aan toe dat „u” en „ons” in de tekst van Gal. 1 : 3 vlak naast elkaar liggen (genade zij u van God, onze Vader...).
4. de vraag kan gesteld worden of het wel juist is een verandering in een tekst aan te brengen. Sommigen zijn van mening dat men het recht niet heeft om een (of meer) woorden in een tekst te veranderen. Concreet: als er geschreven staat: genade zij u enz. mogen wij er niet van maken: genade zij ons enz Nu geeft deze redenering naar ons oordeel blijk van een krampachtig omgaan met de Schrift, en kan daarom niet doorslaggevend zijn.
5. onze conclusie is dat er geen bezwaar is „u” in „ons” te veranderen. Op deze wijze heeft in een leesdienst de „eredienst” een heel passend begin en slot.
6. Hetzelfde geldt voor de eredienst waarin een kandidaat-proponent of student-met-preekconsent voorgaat.

VII. Nadere uitwerking van een en ander en toetsing van tegenwerpingen

We achten het zinvol op een en ander nog nader in te gaan, en daarin tegelijk tegengestelde gedachten onder de loupe te nemen.

1. De vraag kan gesteld worden wat het verschil is tussen het voorlezen van de Wet en het uitspreken van de zegen. Mag een ouderling wel de Wet voorlezen, maar niet de zegen uitspreken? Is dit niet tegenstrijdig? Hiermee hangt samen nog een andere vraag, nl. deze: is het uitspreken van de zegen, zoals de dienaar des Woords dat doet, een citeren van een woord uit de Schrift, bv. Num. 6: 24-26, zodat deze handeling op een lijn staat met het lezen van bv. Ex. 20 : 1-17?

We merken het volgende op: In aansluiting aan hetgeen we min of meer breedvoerig betoogd hebben over de betekenis van de zegen in de eredienst, kan gezegd worden dat het uitspreken van de zegen door de dienaar des Woords niet zonder meer is een lezen van een Schriftwoord. Hier ligt dan ook het verschil met het lezen van de Wet b.v. Het instituut van het voorlezerschap is in de meeste kerken wel afgeschaft, maar niet omdat het lezen van de Wet of een Schriftgedeelte op één lijn zou staan met het opleggen van de zegen, en dus alleen door de dienaar des Woords zou mogen gebeuren. Het

voorlezen van een Schriftwoord is iets anders dan de bediening van het Woord Gods. Datzelfde verschil is er ook tussen het voorlezen van de Wet en het schenken van de zegen.

Zou in dit verband ook niet veelzeggend zijn dat bij het uitspreken van de zegen het „handgebaar“ hoort? Zeker, het handgebaar kan men als iets bijkomstigs beschouwen. Maar hoe men het zogenoemde handgebaar ook moge typeren, het is in ieder geval in aansluiting aan de oudtestamentische eredienst een aanwijzing dat die zegen wordtgeschonken, (met bevel van geloof en bekering). Dit doet temeer tot de conclusie komen dat het schenken van de zegen iets anders is dan het voorlezen van een tekst. We voegen er aan toe, dat we het volkomen eens zijn metwatprof. C. Trimp schrijft: „Een preek over Openb. 1 : 4, 5 of over Exod. 20 : 2 is bediening van het Woord, maar de tekst zelf voorlezen of reciteren heeft liturgisch een ander karakter.“³⁸

Nu zij eerlijkheidshalve er bij vermeld dat Prof. Trimp deze opmerking plaatst in het kader van zijn gedachtengang dat het uitspreken van de zegen geen bediening van het Woord is, en dat hij daarom van oordeel is dat een niet-dienaar des Woords in een leesdienst wel de zegen mag uitspreken. Maar deze opmerking bevestigt ons in de mening dat de redenering: „als een voorlezer de Wet of een Schriftgedeelte mag lezen, mag hij dus ook de zegen uitspreken“, niet opgaat.

2. Gevraagd zou kunnen worden of abnormale situaties het niet mogelijk c.q. geoorloofd makende normale regel te doorbreken. Of concreter: zou het niet geoorloofd zijn dat in een abnormale situatie een niet-dienaar des Woords de zegen aan de gemeente oplegt? Het kan zinvol zijn zich af te vragen of het mogelijk c.q. geoorloofd is dat in tijden van verdrukking (antichrist) de gelovigen zonder ambtsdragers het avondmaal vieren.

Naar analogie daarvan zou toch overwogen kunnen worden dat bij een leesdienst als abnormale situatie de zegen door de ouderling mag worden opgelegd. We willen hierop het volgende antwoorden: Allereerst merken we op dat de tijd van druk en vervolging (vroeger b.v. de catacombentijd, in de toekomst de tijd van de antichrist) niet te vergelijken is met de normale tijd waarin de kerkordelijke regels en afspraken kunnen worden nageleefd. Wat Christus geoorloofd acht bij de leden van Zijn kerk in abnormale tijden, is zeker belangrijk, maar is in het kader van de problematiek die ons hier en nu bezighoudt, niet relevant.

Verder willen we nog binnen het gezichtsveld halen de situatie dat een gereformeerde kerk „in de vertrooiing“ zeer lange tijd verstoken kan zijn van de dienst van Woord en sacramenten wegens de afwezigheid van een dienaar des Woords. Zou het in zo'n abnormale situatie niet geoorloofd zijn dat een kerkeraad een ouderling de bevoegdheid geeft, de taak van een dienaar des Woords te vervullen, zodat de sacramenten kunnen worden bediend? We willen dit niet ontkennen. In zo'n geval heeft zulk een voorganger uiteraard het recht om de zegen aan de gemeente op te leggen. Zou dan niet, naar analogie daarvan, een kerkeraad aan een voorganger in de leesdienst de machtiging kunnen geven de zegen aan de gemeente op te leggen?³⁹

We zijn van oordeel dat dit niet kan. Het is één van beide: in een abnormale situatie aan een kerklid de volledige bevoegdheid van een dienaar des Woords geven, óf, als de noodzaak daarvoor niet aanwezig is, die bevoegdheid niet geven.

Een gedeeltelijke roeping tot de bediening van het Woord, namelijk om alleen maar het recht te hebben als voorlezer de zegen op te leggen, is een zeer vreemde figuur.

3. Wanneer we het uitspreken van de zegen zo sterk binden aan de bevoegdheid van de dienaar des Woords, lopen we dan niet het gevaar dat we het ambt van dienaar des Woords en dat van ouderling gaan scheiden?

³⁸ C. Trimp, *Zorgen voor de gemeente*, Kampen 1982, p. 58.

³⁹ Aldus Ds. D. van Dijk in de Geref. Kerkbode van Groningen, Friesland en Drenthe, zie de nummers 22 en 29 juli 1972.

Volledigheidshalve zij er bij vermeld dat ds. D. van Dijk eerst sterk benadrukt dat het uitspreken van de zegenspreuk door de dienaar des Woords zonder meer is bediening van het Woord en dat een ouderling krachtens zijn ambt deze zegenspreuk niet kan uitspreken. Daarnaast stelt hij het recht van een kerkeraad om iemand te roepen en te machtigen tot de bediening van Woord en sacramenten, waaruit dan voortvloeit dat een kerkeraad een ouderling die voorgaat kan machtigen de zegen uit te spreken, wat hij dan noemt een gedeeltelijke roeping tot de bediening van het Woord; op deze voorwaarde dat dit in het kerkverband geregeld is met het oog op de ordelijke eenheid. Toch is ds. van Dijk uiteindelijk er niet voor dat in de praktijk stappen in deze richting ondernomen worden, omdat hij vreest dat er verwarring der ambten zal komen.

Ons antwoord is dat we dat gevaar zeker niet behoeven te lopen. We dienen juist in rekening te brengen dat deze ambten niette scheidt zijn, maar wel te onderscheiden. We wezen er reeds opdat in het oude formulier voor bevestiging van de ouderlingen (en diakenen) letterlijk staat: blijvende nochtans die ambten altijd onderscheiden. Nu is deze zinsnede in het nieuwe formulier niet gehandhaafd. De zakelijke inhoud echter blijft gelden. Uit de inhoud van de formulieren voor de bevestiging van dienaren des Woords en van ouderlingen blijkt dat ook duidelijk. Dat er onderscheid gemaakt wordt, betekent niet dat de twee ambten gescheiden worden. En het betekent nog minder dat er verschil van aard zou zijn. En het betekent helemaal niet dat de ouderling slechts de dominee mag helpen als een leviet de priester, of als een herdersknaap de herder. Bij alle kritiek die men hebben kan op het oude bevestigingsformulier voor de ouderlingen, is zulk een kritiek niet juist. Want het onderscheid geeft aan de wijze van dienst. En dat raakt de bevoegdheid en de grenzen van de bevoegdheid.

4. Daarmee raken we een andere „moeite“. Wanneer de bevoegdheid om de zegen uit te spreken (in aansluiting aan de bevoegdheid voor de ambtelijke dienst van Woord en gebed) uitsluitend berust bij de predikant, is er dan niet het gevaar dat een dominee gezien wordt als een persoon, die de zegen voor de gemeente vanzelfsprekend „bij zich heeft“, en deze altijd en overal maar kan uitdelen? Dat gevaar is er zeker, gelijk in de praktijk in sommige kerkformaties ook wel blijkt. Maar dat gevaar wordt juist bezworen door de regel dat de eredienst, waar de zegen wordt uitgesproken, door de kerkeraad wordt uitgeschreven.

Daarom zal de predikant de zegen niet mogen uitspreken en ambtelijk opleggen waar de gemeente niet door de kerkeraad is samengeroepen.

Wanneer dan ook bv. in het buitenland een aantal kerkleden in vakantietijd bij elkaar zijn, mag, als er een dominee bij is, de zegen door hem niet ambtelijk worden opgelegd. Hij heeft die zegen niet „in zijn zak“; hij is gebonden aan de opdracht van de (een) kerkeraad. Deze grens zal geëerbiedigd moeten worden.

5. Een en ander houdt dus in dat ook de kerkeraden de regels die gelden in het kerkelijk leven zullen honoreren. Dit is wel vanzelfsprekend, en heeft in ons rapport ook al aandacht gehad. (zie bv. het slot van punt IV). We willen dit ten overvloede nog eens onderstrepen, waarbij we naast elkaar leggen de artikelen 3 en 65 K.O.

We hebben in punt I art. 3 genoemd. Daarbij hebben we er op gewezen dat het nieuwe art. 3 iets eenvoudiger is geformuleerd dan het oude, met de opmerking dat er toch geen essentieel verschil is. We haken daar even op in. Dit artikel bevat de noodzaak van wettige roeping, en ook het gescheiden houden van de diensten, waarbij naar de letter alleen de ambtsdienst van de predikanten gebonden is aan wettige roeping, maar waarin dus de vermenging van de dienst van de predikanten met die van de andere ambtsdragers ongeoorloofd wordt verklaard. In de nieuwe redactie van de kerkorde is het wat algemener gesteld, nl. dat voor elke ambtsvervulling de wettige roeping noodzakelijk is. De vraag kan worden gesteld of het niet op zijn plaats is, dat ook de vermenging van de ambten duidelijk wordt veroordeeld. Dit heeft de synode, die de herziene kerkorde heeft vastgesteld, niet nodig geacht. Waarom niet? Het antwoord op die vraag kunnen we lezen in het Rapport dat de deputaten ter voorbereiding van deze materie hebben geschreven.⁴⁰

Feitelijk spreekt het vanuit de regels van de K.O. vanzelf dat de ambten niet vermengd mogen worden! Daarnaast noemen we nu nog eens art. 65 (reeds aangehaald in punt II). We hebben er op gewezen dat het in de kerken altijd als een Schriftuurlijk uitgangspunt is gezien dat de kerkeraden de gemeente samenroepen voor de eredienst wat in de herziene redactie van de K.O. letterlijk ook in art. 65 wordt genoemd.

Nu gaat de K.O. er zonder meer vanuit dat in de eredienst een predikant voorgaat. Daartoe geeft de kerkeraad opdracht. Maar dan moeten de kerkeraden niet alleen art. 65, maar ook art. 3 volledig honoreren. Art. 65 mag niet als handvat gebruikt worden om art. 3 te relativieren, en daarmee het onderscheid in de ambten ietwat te nivelleren, oftewel de ambten te vermengen. Het gaat om twee elementen:

1. de kerkeraad roept de gemeente samen, en niet de predikant. Deze laatste kan dus ook alleen zijn ambt bedienen en zijn specifieke ambtstaken vervullen in opdracht van de (een)kerkeraad.

⁴⁰ Zie, Rapport van deputaten voor de herziening van de kerkorde aan de generale synode van de Gereformeerde kerken in Nederland, samengeroepen te Groningen-Zuid 1978."

We lezen daar de volgende passage: „Een bepaling tegen vermenging van de ambten is niet zinvol in een kerkorde, die in haar bepalingen het schriftuurlijk onderscheid tussen de ambten volledig honoreert en kerkordelijk vastlegt." (p. 12).

2. een kerkeraad is gebonden aan de regels van de K.O., ook aan de regel van art. 3. Dus kan een kerkeraad niet willekeurig ambtelijke bevoegdheden geven aan een ouderling of ander kerklid waarbij geen aansluiting is aan de K.O. Art. 3 K.O. en in aansluiting daaraan de bevestigingsformulieren geven de grenzen aan, waarbuiten een kerkeraad zich niet zal begeven.

VIII. In hoeverre is uniformiteit in de „leessamenkomsten" wenselijk?

Vanwege de goede orde in de kerk is uniformiteit in de zogenaamde „leessamenkomsten" niet slechts wenselijk, maar ook noodzakelijk.

Deze uniformiteit is gewaarborgd wanneer de kerken zich houden - ook in de zogenaamde „leessamenkomsten" - aan de orden van dienst die door de generale synode zijn goedgekeurd (art. 65 K.O.), en wanneer de kerken in de zaak van de eredienst honoreren het onderscheid tussen de ambten (art. 3 K.O.).

Een „leessamenkomst" waartoe de kerkeraad de gemeente oproept naar art. 65 K.O., is voluit eredienst: ontmoeting tussen de HERE en Zijn volk. In die eredienst is Christus present, ook al is de dienaar des Woords afwezig. En in die eredienst komt de gemeente wel degelijk samen om Gods Woord te horen. Het niveau van art. 65 eerste lid behoedt ervoor devaluerend over „leessamenkomsten" te spreken; terwijl art. 65 K.O. tweede lid behoedt voor wildgroei in de liturgie van de „leessamenkomsten".

Daarnaast blijft staan dat naar art. 3 K.O. de ambten onderscheiden blijven. Een „leessamenkomst" draagt een incompleet karakter; de sacramenten kunnen niet worden bediend en de zegen kan niet ambtelijk aan de gemeente worden opgelegd. Het onderscheid tussen de ambten dient in de „leessamenkomst" uit te komen doordat de vrede- en zegengroet en de zegen een gebed worden. Dit gebedskarakter kan op passende wijze tot uitdrukking komen door het woordje „u" te vervangen door het woordje „ons".

Wanneer in hierboven aangegeven zin wordt gehandeld, met als uitgangspunt het in art. 65 en art. 3 K.O. bepaalde, is de uniformiteit in de orde van de „leessamenkomsten" gegarandeerd.

februari 1983

de deputaten,

Ommen/Ermelo

F. Mul, rapporteur
E. Woudt

Rapport B

Overzicht van het rapport

1. De Nieuw-Testamentische eredienst van de gemeente
2. Het ambt van dienaar des Woords met betrekking tot de eredienst
3. Gods Woord in een eredienst zonder dienaar des Woords
4. Het ambt van ouderling in een eredienst zonder dienaar des Woords
5. Het brengen van Gods Woord in een eredienst - een ambtelijk zaak
6. Eerste conclusie
7. De zegen
8. Wie de zegen mag uitspreken
9. „u" of „ons"
10. Tegenwerpingen
11. Conclusie
12. Uniformiteit
13. Voorstellen

1. De Nieuw-Testamentische eredienst van de gemeente

In een eredienst mag de gemeente haar God ontmoeten. Deze ontmoeting wordt bepaald door het verbond van de Here in Zijn Zoon Jezus Christus.

De Here spreekt tot Zijn volk in het evangelie en in antwoord daarop dankt en looft de gemeente Hem. Deze ontmoeting loopt in het N.T. niet meer via een aparte priesterdienst zoals in het O.T., maar Christus heeft de O.T.ische priesterdienst vervuld en Hij is nu onze enige Hogepriester. De gemeente is nu niet meer gebonden aan bepaalde personen⁴¹, maar zij mag in Christus vrijmoedig toetreden (Hebr. 10 : 19-22) en zo God ontmoeten⁴².

Daarbij mag de gemeente weten dat de Here in Zijn Zoon Jezus Christus in haar midden present is, Matth. 18 : 20, 28 : 20, Col. 1 : 27. Christus is zegenend ten hemel gevaren, Luc. 24 : 51 en Hij heeft de beloofde Heilige Geest gegeven. Zo is Christus in de gemeente present. Zijn Woord mogen we horen en Zijn zegen ontvangen, om dan de Here daarom te eren en te loven.

En dat is dan de priesterdienst van de gelovigen: de Here dienen en eren in al ons leven, 1 Petr. 2 : 5-9, Rom. 21: 1. Het is een eredienst voor God die zich uitstrekt over ons hele leven en die er dan in het bijzonder ook is als de gemeente bijeenkomt.

Tot deze priester- en eredienst rust Christus de gemeente toe door ook bijzondere ambtsdragers te geven. Deze bijzondere ambtsdragers zijn dan geen priesters als in het O.T., alsof de gemeente zonder hen niet voor God zou kunnen verschijnen. Maar ambtsdragers zijn een geschenk van de verhoogde Christus aan Zijn gemeente om haar toe te rusten tot en voor te gaan in de priesterdienst waarin zij om Christus' wil mag staan. En toegerust tot deze dienst voor God is het juist ook de gemeente die middel mag zijn in de hand van Christus om tot bijzondere ambtsdienst te roepen.

Zo mag de *gemeente* in Nieuw-Testamentische eredienst de Here dienen. Daartoe is Christus in de gemeente present.

Hieruit kan geconcludeerd worden dat, als de gemeente samenkomt om haar God te ontmoeten, er altijd sprake is van eredienst. Wie er ook in de samenkomst van de gemeente voorgaat, hij gaat daarin altijd de *gemeente* voor en de gemeente nadert daarin tot God. Christus is zo rijk in haar midden present, dat zij altijd God kan eren en dienen in Nieuw-Testamentische eredienst, in het bijzonder ook als zij daartoe samenkomt.

De Generale Synode van Kampen 1975 was dan ook van oordeel (art. 449 C III 1), „dat, al ontbreekt in een leesdienst de persoon van de dienaar van het Woord, toch, zij het op een andere manier, van een ontmoeting tussen de sprekende God en Zijn antwoordende volk en dus van eredienst gesproken kan worden”.

2. Het ambt van dienaar des Woords met betrekking tot de eredienst

De dienaar des Woords is een ouderling met de bijzondere opdracht het Woord van God te prediken. Het formulier voor de bevestiging van dienaren des Woords verwijst naar 1 Tim. 5

17: „Volgens 1 Tim. 5 : 17 waren er ouderlingen die leiding gaven en ouderlingen die bovendien geroepen waren tot prediking en onderwijs. De laatsten noemen wij thans dienaren des Woords.” Eenzelfde passage vinden we in het formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen.

Het valt op dat de bevestigingsformulieren hier voorzichtig zijn geformuleerd. Het ambt van dienaar des Woords wordt niet *rechtstreeks* uit de Bijbel afgelezen. 1 Tim. 5 : 17 spreekt niet van „dienaren des Woords”, maar van *oudsten* die zich met prediking en onderricht belasten. Wel blijkt hier duidelijk de ambtelijke dienst van de prediking, maar de ambtsdrager heet geen dienaar des Woords maar oudste.

Van belang is in dit verband de exegese die J. P. Versteeg van 1 Tim. 5 : 17 heeft gegeven⁴³. Volgens hem moet de nadruk niet gelegd worden op „prediking en onderricht”, maar op „zich belasten met”.

⁴¹ Vgl. wat art. 27 NGB tegenover de roomse kerk belijdt: „Ook is deze heilige kerk niet gebonden aan bepaalde personen”.

⁴² Vgl. C. Trimp, *Inleiding in de ambtelijke vakken*, Kampen 1978, 70: „Zou men een echte 'liturgie' (het woord in zijn oud-testamentische zin genomen) nog kunnen beschrijven als een leer omtrent het *priesterambt* - dat is juist voor de nieuw-testamentische gemeente niet meer mogelijk. Wij moeten nu juist beschrijven, wat de gemeente doet, die een volmaakte en gereed gekomen Hogepriester in de hemel 'heeft' (vgl. Hebr. 4 : 14; 8 : 1; 10 : 21). Liturgie is geen priesterzaak meer en evenmin uitsluitend een zaak van een aantal ambtsdragers, hoe dan ook genaamd. De gemeente komt samen en zij oefent de 'liturgie' uit.”

⁴³ J. P. Versteeg, *Nieuwtestamentisch profiel van de ouderling*, in: D. Koole en W. H. Velema (red.), *Uit liefde tot Christus en Zijn gemeente*, Kampen 1982, 49-52.

Het woord dat met „zich belasten met" is vertaald, betekent in feite *zich inspannen, zware arbeid verrichten*. Het onderscheid dat in 1 Tim. 5 : 17 tussen oudsten wordt gemaakt betreft dan de *mate waarin men bezig is* met prediking en onderricht. Er waren oudsten die zich daar volledig voor inzetten en daarin een volle dagtaak hadden, terwijl anderen zich daar niet zo voor konden vrijmaken. Dit verklaart ook de dubbele eer, dat is de dubbele honorering (vgl. vers 18).

Volgens deze exegese waren alle oudsten betrokken bij prediking en onderricht. Versteeg verwijst hierbij naar 1 Tim. 3 : 2 en Titus 1 : 9; ook daar blijkt dat alle oudsten betrokken waren bij prediking en onderricht; het waren de oudsten die zorgden voor het (gepredikte) woord en de leer.

We vinden in het Nieuwe Testament dus niet de figuur van de dienaar des Woords zoals wij die nu kennen. Nuis het alleen de dienaar des Woords die mag prediken. Indertijd waren er meer die predikten en onderricht gaven.

En niet alleen de oudsten. We vinden in het Nieuwe Testament ook nog andere ambten en diensten met het oog op de prediking van het evangelie: de zeven (Hand. 6 : 3; 21 : 8), de evangelist (Hand. 21 : 8), de profeet (Hand. 11 : 27; 13 : 1; 1 Cor. 12:28), de leraar (Hand. 13 : 1; 1 Cor. 12 : 28; Ef. 4 : 11) en de apostel (Hand. 14 : 14)⁴⁴.

„Eenvoudige observatie van deze en dergelijke gegevens uit het boek Handelingen maakt ons nu reeds duidelijk, dat de Bijbel ons geen systematische beschrijving geeft van de diensten, die ten bate van de christelijke gemeenten hebben gefunctioneerd. De mededelingen zijn incidenteel en het geheel vertoont en vlottend, levend, flexibel karakter"⁴⁵.

We zien dat Christus Zijn gemeente rijk maakt zodat door velerlei dienst Zijn Woord kan worden gepredikt. De gaven daartoe heeft Hij aan de *gemeente* geschonken. En het is de gemeente zelf ook die, onder de leiding van de Heilige Geest, de vormgeving van die diensten mee bepaalt, naar de rijkdom die Christus *haar* schenkt met het oog op de prediking van Zijn Woord

Zo kan het zijn dat er tegenwoordig niet die veelheid van diensten is met het oog op de prediking, maar alleen het ambt van dienaar des Woords. Dat is niet het beeld zoals we dat in het N.T. zien, maar wel komt daarin uit dezelfde rijkdom en vrijheid en mondigheid die Christus aan Zijn gemeente geeft. *Zij* mag gaven met het oog op de prediking opmerken en middel zijn in Christus' hand tot de roeping tot het ambt⁴⁶.

En dan worden *dienaren des Woords* door de Here gezonden tot de prediking van het Woord, maar evengoed is waar dat dat te prediken Woord aan *degemeente* is gegeven en dat zij gaven met het oog op dit ambt mag opmerken.

Want Christus heeft Zijn Woord aan *degemeente toevertrouwd*, Matth. 18 : 18⁴⁷; 1 Tim. 3: 15. En ook als nu de dienaar des Woords speciaal de taak heeft het Woord van God te prediken, niet uitsluitend door hem komt het Woord van God tot de gemeente. Altijd is Christus door Zijn Woord en Geest present.

En daardoor heeft de gemeente ook nu nog de rijkdom en vrijheid en mondigheid om zodanige dienst in te stellen dat hoe dan ook het Woord van God tot haar gebracht kan worden.

Deze rijkdom en vrijheid is niet in de kerkorde geregeld. De kerkorde spreekt alleen bij de taak van de predikanten over voorgaan. Maar dat neemt niet weg dat de kerk de rijkdom en vrijheid en mondigheid heeft om ook anderen in de eredienst te laten voorgaan. De huidige kerkelijke praktijk laat dat ook zien. Inderdaad komt niet uitsluitend door de dienaar des Woords Gods Woord tot de gemeente. Daar is de gemeente van Christus te rijk voor.

⁴⁴ Vgl. C. Trimp, *Inleiding in de ambtelijke vakken*, 46v. en A. N. Hendriks, *Om de bediening van de Gees* 4 Kampen 1983, 34.

⁴⁵ C. Trimp, *Inleiding in de ambtelijke vakken*, 46. Vgl. A. N. Hendriks, *Om de bediening van de Geest*, 35.

⁴⁶ Vgl. C. Trimp, *Inleiding in de ambtelijke vakken*, 48: „Niet per decreet heeft Christus enige ambten ingesteld, opgelegd en meegegeven aan Zijn gemeente. Hij deed deze ambten als vormen van continue dienstverlening opkomen uit het intense leven van de gemeente zelf. Dat 'leven' is geen autonome producent van de ambten, maar het door de Heilige Geest geschonken en in stand gehouden levensverband, waarbinnen de Heilige Geest Zijn wil tot het institueren van de diensten aan de gemeente heeft doen verstaan. Zo demonstreert de Heilige Geest op aarde de overvloedige rijkdom van Christus, die de opbouw van Zijn lichaam begeert (Ef. 4: 8-16)."

⁴⁷ Vgl. C. Tamm, *Ministerrum*, Groningen 1982, 164: „Niets wijst erop dat Christus in vers 18 de 'discipelen' uittilt uit het geheel van de gemeente, want de scopus van de tekst wijst in geheel andere richting. Daarom heeft men terecht geconcludeerd, dat Mat. 18 : 18 macht toekent aan *degemeente*. Dezemachtheeftmen-naaranalogie van Mat. 16:19-sleutelmacht genoemd."

Echter, de *prediking* van Gods Woord hebben de kerken wel met de nodige voorzorgsmaatregelen omgeven. En dat ook in de door de Heilige Geest gegeven vrijheid en mondigheid. Voor de prediking is er nu uitsluitend de dienaar des Woords. En de weg tot toelating tot de dienst des Woords en der sacramenten loopt via twee examina waarin de kerken de kandidaat op geschiktheid voor het ambt van dienaar des Woords onderzoeken. En ook na de bevestiging in het ambt houdt de kerk het toezicht op de prediking. Het Woord is aan haar toevertrouwd en zij heeft dan de zorg daarvoor en het toezicht daarop.

Dat betekent voor de eredienst dat het op de weg ligt van de dienaar des Woords om daarin voor te gaan. De prediking van Gods Woord staat voorop en centraal in de eredienst en dan ligt het voor de hand dat de dienaar des Woords in heel de eredienst voorgaat.

Maar dat betekent tegelijk dat de gemeente ook een ander dan de dienaar des Woords kan roepen tot voorgaan in de eredienst, al zal die ander Gods Woord dan niet mogen prediken, maar Gods Woord op andere wijze moeten brengen. Want de *prediking* is nu de speciale en exclusieve taak van de dienaren des Woords.

De prediking is nu niet meer de taak van de ouderling. Ook al hebben de dienaar des Woords en de ouderling ook nu nog in wezen hetzelfde ambt, het ambt van herder-ouderling, en ook al hebben beiden in dat ambt de gemeente voor te gaan door uit Gods Woord de goede weg te wijzen en daarin Gods Woord te bedienen, de *wijze* waarop zij dit doen is toch onderscheidene⁴⁸. Alleen de dienaar des Woords brengt Gods Woord op de wijze van de publieke prediking. Zo hebben de kerken het in goede zorg voor de prediking met elkaar afgesproken.

Ook is het een ander gemeentelid niet toegestaan in de publieke eredienst Gods Woord te prediken. Ook al heeft Christus Zijn Geest en Woord aan de gemeente gegeven en hebben zij allen een zalving van de Heilige (1 Joh. 2 : 20), de publieke prediking van Gods Woord is door de kerken altijd met de grootste zorg omgeven en daarom alleen aan de dienaren des Woords toevertrouwd.

Anders wordt het als in uitzonderlijke situaties jarenlang in een gemeente geen dienaar des Woords kan voorgaan. Dit kan gebeuren in erg afgelegen kerken, en in tijden van oorlog en vervolging. Dan kan zo'n gemeente ook iemand anders dan een dienaar des Woords roepen tot de bediening van de sacramenten en eventueel ook tot prediking van Gods Woord. Dit blijft echter uitzondering en geldt op het heden niet voor de kerken in Nederland. Maar niet uitzonderlijk maar naar de rijkdom waarmee Christus door Zijn Woord en Geest in de gemeente aanwezig is, is dat ook een gemeente in zo'n moeilijke situatie de rijkdom en vrijheid en mondigheid houdt een broeder te roepen tot welke ambtelijke dienst ook.

Voor de Nederlandse kerken blijft echter gelden wat de kerken hebben afgesproken, namelijk dat de prediking en de bediening van de sacramenten uitsluitend de taak is van de dienaar des Woords.

3. Gods Woord in een eredienst zonder dienaar des Woords

Als er geen dienaar des Woords aanwezig is in de eredienst, kan het Woord van God niet worden gepredikt. Maar dat wil allerm minst zeggen dat de gemeente in zo'n situatie het Woord van God zou missen. Integendeel.

Christus heeft Zijn Woord aan de gemeente toevertrouwd En door Zijn Geest stelt Hij de gemeente in staat ervoor te zorgen dat altijd toch Gods Woord tot haar komt, zij het dan soms ook op andere wijze dan in de vorm van de prediking.

Het is juist ook de gemeente zelf die met zoveel zorgde prediking omringt, dat ze alleen maar broeders tot de prediking toelaat die daarvoor in de kerkelijke weg betrouwbaar zijn gebleken. Zo kan diezelfde gemeente er ook voor zorgen dat bij afwezigheid van de dienaar des Woords toch op verantwoorde wijze het Woord van God tot haar komt.

Daarvoor zijn in de praktijk verschillende mogelijkheden.

In de eerste plaats dat er in de eredienst een preek wordt gelezen van een predikant die tot de dienst des Woords is toegelaten. Het lezen van een preek kan gebeuren door een ouderling of een ander lid van de gemeente. Het is een goede zaak dat een ouderling hiervoor het eerst in aanmerking komt, maar ook een gemeentelid kan gevraagd worden in de eredienst voor te gaan en daarbij een preek te

⁴⁸Vgl. C. Tr9mp, *Zorgen voordegemeente*, Kampen 1982, 47: „Dit'dienend regeren' gebeurt op de kansel en op huisbezoek en aan dat regeren is het *leren* inherent. Slechts het verschil in *bedieningsvorm* (openbaar of niet-openbaar) markeert het onderscheid tussen de predikant en de ouderling. Maar er is geen *soortverschil* tussen beider ambtsdienst.”

lezen. Als maar, wie er ook voorgaat, hij daartoe de opdracht krijgt van de kerkeraad. Dan kan zo op verantwoorde wijze Gods Woord tot de gemeente komen.

Ook kan dat, in de tweede plaats, door studenten en proponenten ⁴⁹. Ook zij brengen Gods Woord, niet in de vorm van prediking maar op de wijze van een stichtelijk woord. Studenten en proponenten moeten zich duidelijk beperken in het direct aanspreken van de gemeente, want zij zijn niet tot de prediking toegelaten. Maar wel wordt in een stichtelijk woord Gods Woord uitgelegd en in die vorm tot de gemeente gebracht.

Ook K. Schilder heeft geschreven ⁵⁰, dat als een student voorgaat, wel de gemachtigde dienaar des Woords ontbreekt, maar niet de dienst des Woords; want, schrijft hij, de kerkeraad is aanwezig en die geeft opdracht en houdt toezicht.

Om een stichtelijk woord voor de gemeente te mogen spreken moet eerst een kerkelijk examen worden afgelegd.

Verder is het dat zowel voorgangers die een preek lezen als voorgangers die een stichtelijk woord spreken ook Gods Woord tot de gemeente brengen in het voorhouden van de wet en in de Schriftlezing. Over de zegen in dit verband wordt verderop in dit rapport gesproken.

Ook bij afwezigheid van de dienaar des Woords komt dus Gods Woord tot de gemeente. Er kan over getwist worden of dat ook in alle vormen *bediening* van het Woord is te noemen. En: wordt Gods Woord bediend door de lezer van de preek of door de maker van de preek ⁵¹ ?

En: kan ook het lezen van de wet en het lezen van een gedeelte uit Gods Woord bij de Schriftlezing bediening van het Woord worden genoemd, of is dat onmogelijk omdat het Gods Woord zelf betreft ⁵² ?

Het is maar wat men onder bediening van het Woord verstaat. Verstaat men er alleen onder brengen van Gods Woord in eigen bewoordingen, of ook alle manier van brengen van Gods Woord, ook in letterlijke aanhalingen uit de Bijbel, of met behulp van een leespreek? Zowel het een als het ander is te verdedigen. Maar bedienen betekent op zichzelf toch alleen maar aanreiken. En Gods Woord wordt aangereikt, op wat voor manier het ook gebracht wordt. En om dit laatste gaat het hier. Dat Gods Woord, 'bediend' of niet'bediend', toch wel tot de gemeente komt. Dat blijft staan ook als de dienaar des Woords afwezig is. *Gods Woord komt tot de gemeenti* ook als een preek wordt gelezen, een stichtelijk woord wordt gesproken of als de Bijbel letterlijk wordt aangehaald.

⁴⁹ Vgl. *Christelijke encyclopaedie*, Kampen 1925, s.v.: „Proponent, van het Latijnsche proponens = wie voorstelt, nl. een gedeelte der Heilige Schrift, en dan bepaaldelijk aan de gemeente. Een proponent is een candidaat in de theologie, of een broeder, door de Particuliere Synode naar art. 8 D.K. toegelaten, die door de classis, waaronder hij ressorteert, praeparatoir is onderzocht en toegelaten om in de kerken een stichtelijk woord te spreken.”

⁵⁰De Reformatie 26 (1950-1951), 381. Hij schrijft o.m.: „Het argument, dat als een student voorgaat, de dienst des Woords ontbreekt, snijdt o.i. geen hout; de gemachtigde dienaar des Woords ontbreekt wel, maar niet de dienst des Woords; want de kerkeraad is aanwezig; die zit er ook achter, als ouderlingen op huisbezoek instrumenten zijn van de dienst des Woords. Die gebeurt heus niet alleen op Zondag. En er is ook, niet vanwege het feit, dat de lezer leest, maar dat de kerkeraad laat 'lezen', dienst des Woords in een leesdienst. Het ligt alles aan de opdracht en aan het toezicht van de kerkeraad. Dit wat het 'principiële betreft.’”

⁵¹ Vgl. A. N. Hendriks, *Om de bediening van de Geest*, 83: „het gaat ook in een 'leesdienst' wel degelijk om *bediening van het Woord*. Zeker, er is geen predikant, die een preek van eigen makelij uitspreekt. De dienstdoende ouderling leest een preek voor van één van de predikanten, die in het midden van de kerken gerechtigd zijn het Woord Gods te bedienen. Maar de voorgelezen preek is wel degelijk een ambtelijke bediening van het Woord. Het ambtelijk werk van een dienaar des Woords wordt door de lezende ouderling ten gehore gebracht.”

Anders: A. P. van Dijk, *Mag een ouderling de zegen opleggen?*, Gereformeerd kerkblad ten dienste van de Geref. Kerken in Overijssel, Gelderland, Utrecht en Noord-Holland, 29 maart 1980: „De maker van de leespreek bedient in de desbetreffende leesdienst niet het Woord door middel van de preeklezer. Maar de preeklezer bedient het Woord met gebruikmaking van de leespreek.” en: „Wanneer in een kerkdienst een preek gelezen wordt, is dat bediening van het Woord. Niet omdat de preek het werk is van een Gereformeerd predikant, maar omdat de gemeente wordt aangesproken uit en naar de Schrift, het geschreven Woord van God.”

⁵² Vgl. C. Trimp, *Zorgen voor de gemeente*, 58: „Het lijkt mij daarom onjuist, ook uit liturgisch oogpunt, om de groet een vorm van bediening van het Woord te noemen. Het is immers het Woord van God zelf. Een preek over Openb. 1 : 4, 5 of over Ex. 20 : 2 is *bediening* van het Woord, maar de tekst zelf voorlezen of reciteren heeft liturgisch een ander karakter.”

De gemeente in haar pinkstermondigheid kan er voor zorgen en zorgt ervoor dat zij zich altijd kan stellen onder het gehoor van Gods Woord. Zij geeft daartoe opdracht, hetzij aan een predikant, hetzij, als er geen predikant is, aan een ouderling of een ander gemeentelid of een student of proponent, en zijzelf ziet daarbij toe dat niets anders dan Gods Woord en wat naar Gods Woord is tot haar wordt gebracht.

Deze rijkdom wordt de gemeente geschonken door de verhoogde Christus. Zo is Hij altijd temidden van de gemeente present met Zijn Geest en Woord

En door Zijn Woord bedient Hij de verzoening. De bediening van de verzoening zit niet onlosmakelijk vast aan het ambt van de dienaar des Woords. Maar de bediening van de verzoening komt mee in het *Woord* van Christus.

In 2 Cor. 5 :16-21 spreekt Paulus van de bediening der verzoening zoals die door God aan de apostelen is gegeven. Maar God heeft dat gedaan door hun het *Woord* der verzoening toe te vertrouwen (vs. 19). Dat *Woord* der verzoening hebben zij te brengen (vs. 20-21) en dan is het langs die weg dat God in Christus mensen met Zich verzoent.

Deze bediening van de verzoening vindt ook in een eredienst plaats waar geen dienaar des Woords het Woord van God predikt, maar waar wel, zij het op een andere manier, het *Woord der verzoening* tot de gemeente wordt gebracht.

„Want”, zegt Calvijn als hij spreekt over de sleutelmacht, „Christus heeft deze macht eigenlijk niet aan de mensen gegeven, maar aan zijn Woord, tot welks dienaren hij de mensen gemaakt heeft”⁵³.

4. Het ambt van ouderling in een eredienst zonder dienaar des Woords

Een ouderling komt het eerst in aanmerking om bij afwezigheid van de dienaar des Woords in de eredienst voor te gaan. Een ouderling is voorganger van de gemeente en zal hij dan niet ook in de eredienst voorgaan bij afwezigheid van de dienaar des Woords?

We hebben gezien⁵⁴, dat blijkens 1 Tim. 3 : 2; 5 : 17 en Titus 1 : 9 vroeger alle oudsten zorgden voor prediking en onderricht

Dan ligt het voor de hand, dat de ouderling ook nu nog het eerste in aanmerking komt om bij afwezigheid van de dienaar des Woords zijn taak over te nemen. Niet dan op het punt van de prediking; die komt nu uitsluitend de dienaar des Woords toe. Maar wel op het punt van voorgaan in de erediensten, zij het niet op de wijze van de prediking, toch brengen van Gods Woord

Zeker is dat tegenwoordig niet de eerste taak van de ouderling. Het staat noch in de kerkorde noch in het bevestigingsformulier. Maar wel heeft ook nu nog de ouderling zijn specifieke taak in het brengen van Gods Woord, al is het dan niet publiek maar met name in de huisbezoeken. Zijn taak is in herderlijke zorg de gemeente te regeren (art. 21 K.O.) en dat doet hij door Gods Woord te brengen en zo de goede weg te wijzen. Dit heeft hij gemeenschappelijk met de dienaar des Woords.

Maar dan ligt het ook helemaal in de lijn van de ambtsopdracht van de ouderling om bij afwezigheid van de dienaar des Woords ook in de eredienst de gemeente voor te gaan en haar Gods Woord te doen horen. Laat het nu niet zijn eerste taak zijn zo publiek op te treden, maar als het gaat om het brengen van Gods Woord, dan ligt dat volledig in de lijn van zijn ambtsopdracht⁵⁵. Want in het brengen van Gods Woord heeft de ouderling ook nu nog zijn specifieke taak.

Ook is het goed met het oog op de dienst der gebeden in de eredienst dat bij afwezigheid van de dienaar des Woords een ouderling daarin voorgaat, omdat hij als ouderling-herder de gemeente goed kent.

Dit wil ondertussen niet zeggen dat een ouderling die niet voorgaat in de eredienst, bijv. in een kerk waar alleen sommige ouderlingen 'preeklezen', nalatig is. Maar dat neemt niet weg dat een

⁵³Calvijn, *Institutie*, IV, 11, 1.

⁵⁴Zie boven onder punt 2 van dit rapport.

⁵⁵Vgl. C. Trimp, *Zorgen voor de gemeente*, 58: „Het komt mij voor, dat de ouderlingen in de vakante kerken, die vaak zwaar belast zijn met het werk voor en op de zondag, veel kracht zullen mogen ontnemen aan het feit, dat de van hen gevraagde arbeid en moeite wordt verricht *in het kader van hun ambtelijke roeping* en onder de beloften, die aan hun ambtswerk werden meegegeven. Anderzijds zou het dus een kwalijke zaak zijn, wanneer een kerkeraad zonder dringende reden de opdracht tot 'preek-lezen' zou verstrekken aan gemeenteliden, die niet tot de kerkeraad behoren. Niet, omdat een gemeentelid dat niet zou mógen doen- want het Woord wordt er niets anders van, wanneer het uit deze of gene mond komt Maar omdat het tot de eer van het ouderlingschap behoort om 'voorganger' in de gemeente te zijn."

ouderlingals *ouderling* het eerst in aanmerking komt om in de eredienst voor te gaan bij afwezigheid van de dienaar des Woords, omdat dat ligt in de lijn van zijn ambtsbediening. Ongenoegzaam is dan de opmerking van A. P. van Dijk dat een ouderling voorgaat krachtens machtiging door de kerkeraad⁵⁶. Dat is wel waar, maar het is daarbij toch niet om het even of een ouderling of een ander gemeentelid voorgaat. Ook van een dienaar des Woords geldt dat hij wordt gemachtigd door de kerkeraad om voor te gaan. Wie er ook voorgaat, het kan en mag alleen maar door machtiging van de kerkeraad. Maar het maakt wel verschil *wie* er wordt gemachtigd. Dat maakt verschil voor de wijze van voorgaan.

Dan zal een dienaar des Woords dat doen als dienaar des Woords, een ouderling als ouderling, een gemeentelid als gemeentelid, een proponent als proponent. En vanwege dit verschil in voorgaan komt na de dienaar des Woords de ouderling het eerst in aanmerking, omdat hij ook naast de dienaar des Woords herder van de gemeente is.

Daarnaast heeft het voorgaan door studenten en proponenten zijn eigen speciale redenen. Het voorgaan door studenten vindt zijn reden in de nood in de kerken⁵⁷, en dat van proponenten om toegelaten te worden tot de dienst des Woords en der sacramenten.

5. Het brengen van Gods Woord in een eredienst- een ambtelijke zaak

De vraag kan gesteld worden of het ook een ambtelijke zaak is als iemand die geen dienaar des Woords is in de eredienst Gods Woord brengt door middel van het lezen van een preek of bij wijze van een stichtelijk woord.

Deze vraag kan met betrekking tot het ouderlingenambt in zoverre bevestigend beantwoord worden, dat een ouderling ook ouderling blijft als hij voorgaat in de eredienst. Dat zal blijken in de keus van de te lezen preek en in de voorbede. Maar dan nog blijft de vraag of het een ambtelijke zaak is als hij in de eredienst Gods Woord brengt door middel van het lezen van een preek.

En hoe is het met een gemeentelid, een student of proponent als zij voorgaan?

Dan zullen we hier goed moeten bedenken wat een eredienst is: ontmoeting tussen de sprekende God en Zijn antwoordende volk⁵⁸. Dan maakt het niet uit wie er in de eredienst voorgaat, maar dan is het altijd, zij het op onderscheiden wijze, dat de Here God door Zijn Woord tot Zijn volk spreekt⁵⁹. Of er nu een preek wordt gelezen of een stichtelijk woord wordt gesproken, of ook de wet wordt voorgehouden en een gedeelte uit de Bijbel wordt gelezen, altijd spreekt daardoor de Here God tot Zijn volk. En de voorganger in de eredienst treedt daarin op namens de Here.

Namens de Here houdt hij de wet aan de gemeente voor. Namens de Here doet hij Zijn Woord in de Schriftlezing tot de gemeente komen. En ook in het lezen van een preek of het spreken van een stichtelijk woord brengt hij dan *namens de Here* Zijn Woord tot de gemeente. In een eredienst spreekt de Here Zelf tot de gemeente, door Zijn Woord, en dat Woord moet iedere voorganger ten gehore brengen en hij treedt daarin op namens de Here. En *geroepen* wordt hij daartoe ook door de kerkeraad. Geroepen wordt hij zo ook door de gemeente, want het is de gemeente die nu in de bedeling van de Geest er zorg voor draagt dat Gods Woord tot haar komt. En middels kerkeraad en gemeente wordt de voorganger door God Zelf geroepen Zijn Woord tot de gemeente te brengen.

Maar dan is het ook echt een ambtelijke zaak als wie dan ook in de eredienst Gods Woord ten gehore brengt. Een ambtelijke zaak, omdat God Zelf er middels kerkeraad en gemeente toe roept om namens Hem Zijn Woord te spreken.

Duidelijk heeft de dienaar des Woords niet het monopolie om Gods Woord tot de gemeente te brengen. Wel mag alleen hij Gods Woord *prediken*.

⁵⁶ A. P. van Dijk, *Mag een ouderling de zegen opleggen?*, Gereformeerd kerkblad, 5 april 1980: „Als het voorgaan van een ouderling in een leesdienst niet zonder meer voortvloeit uit zijn ouderlingschap, waarop berust het dan wél? We zullen dat hierin moeten zoeken, dat hij tot dit werk door de kerkeraad is gemachtigd.”

⁵⁷ Vgl. *Acta G. S. Groningen-Zuig* art 109.

⁵⁸ Vgl. boven onder punt 1 van dit rapport.

⁵⁹ Vgl. boven onder punt 3 van dit rapport.

Maar ook anderen geeft de Here de taak om Zijn Woord te brengen, zij het dan op andere wijze dan op de manier van de prediking. Maar ook dan is er de opdracht namens de Here op te treden en dus *ambtelijk* werk te doen.

A P. van Dijk stelt⁶⁰ dat de voorganger in een leesdienst wel Gods Woord bedient, maar niet ambtelijk; want zo'n voorganger „vervult, terwijl hij het Woord bedient toch niet het ámbt van dienaar des Woords."

Maar dat zou betekenen dat alleen een dienaar des Woords ambtelijk Gods Woord zou kunnen brengen. Maar er is tussen het brengen van Gods Woord zoals een dienaar des Woords dat doet en zoals een andere voorganger dat doet geen verschil ingezag, want beiden hebben de opdracht gekregen namens de Here Zijn Woord te brengen. Het verschil zit alleen in de *wijze van* brengen van Gods Woord, namelijk of de voorganger het al dan niet mag doen op de manier van de prediking.

Toe te geven is dat het gebruik van het woord 'ambt' voor de taak van een andere voorganger dan de dienaar des Woords niet gelijk is aan het gebruik van dit woord in de kerkorde. In de kerkorde zit bij 'ambt' ook het element van een behoorlijke periode waarin het ambt wordt uitgeoefend

Trimp spreekt ook van een „door God gegeven opdracht tot *continue* en institutioneel bepaalde dienstverlening aan zijn gemeente met het oog op haar interne en externe opbouw"⁶¹ (cursief van deputaten).

Nu, de ambtsperiode is bij een opdracht alleen voor in een bepaalde eredienst wel heel kort. Het continue ontbreekt. Maar wel is er- en dat is vooral wezenlijk voor het ambt- een door God gegeven opdracht namens Hem op te treden, een opdracht ad hoc. En in zoverre kan hier wel van ambt worden gesproken.

En werkelijk, het gaat hier niet om een kleine onbelangrijke zaak. Ookal is er dan geen sprake van een bijzonder ambt in de zin van de kerkorde.

Het gaat hier om het *karakter en wezen* van de eredienst. *God spreekt tot Zijn volk* en dan *moet* er iemand zijn die Zijn Woord ten gehore brengt. Zijn Woord zit niet vast aan één bepaald ambt, maar Zijn Woord *vraágt om ambtelijke bediening*⁶²). En daar heeft de gemeente in haar Nieuw-Testamentische verantwoordelijkheid voor de eredienst voor te zorgen, dat er iemand is die middels haar door God geroepen is tot het brengen van Zijn Woord.

Zo is een voorganger in zijn ambtelijke dienst in de eredienst een blijik van eren van God door Zijn volk en tegelijk een geschenk van Hem tot heil van Zijn volk.

6. Eerste conclusie

In dit stadium kan een voorlopige conclusie worden gegeven terzake van punt 1 a van de opdracht „te onderzoeken in welk opzicht de ouderling-preeklezer van de dienaar des Woords onderscheiden is met betrekking tot het karakter van de eredienst".

Deze conclusie is, dat wie er ook voorgaat in de eredienst, hij daarin altijd namens de Here Zijn Woord tot de gemeente brengt. Onderscheid is er in de wijze waarop hij dat Woord brengt. Een dienaar des *Woordspredikt* Gods Woord, een ouderling of gemeentelid gebruikt het hulpmiddel van een te lezen preek, een student of proponent spreekt een stichtelijk woord

In een eredienst waarin iemand anders dan een dienaar des Woords voorgaat wordt de *prediking* van Gods Woord gemist en de sacramenten mogen niet worden bediend, maar overigens is het karakter van de eredienst altijd hetzelfde, namelijk ontmoeting tussen de sprekende God en Zijn antwoordende volk.

⁶⁰ Mag *een ouderling de zegen opleggen?*, Gereformeerd kerkblad 5 april 1980: „Deze vervult, terwijl hij het Woord bedient toch niet het ámbt van dienaar des Woords. Hij is niet iemand, die door de HERE aan de gemeente gegeven is als dienaar des Woords, ook niet op het moment dat hij door het lezen van een preek het Woord van God bedient. We kunnen daarom bij een leesdienst, ookal is hij een publieke kerkelijke eredienst, niet spreken van ámbtelijke bediening van het Woord."

⁶¹ *Ministerrum*, 6; vgl. ook *Inleiding in de ambtelijke vakken*, 38v.

⁶² Vgl. C. Trimp, *Ministerrum*, 169: „Niet de vermeende ambtsmacht van een opvolger constitueert de presentie van het woord van het leven, maar het aanwezige woord van het leven vraagt om de ambtsdienst van een verkondiger."

Deze conclusie is voorlopig omdat nog niet gesproken is over het onderdeel van de eredienst 'de zegen'.

7. De zegen

In het begin van de dienst is er na het votum de zegengroet. Aan het einde van de dienst de zegen. De vraag kan gesteld worden wat in de zegengroet de meeste nadruk heeft, de zegen of de groet. Als we bedenken dat de Hebreeuwse groet is 'vrede zij u' (sjaloom), zien we de overeenkomst met de zegenwoorden. In de zegenwoorden begroet de Here Zijn volk en als Hij Zijn volk begroet spreekt Hij het zegenend toe. Hetzelfde kan eigenlijk ook van de zegen aan het einde van de dienst worden gezegd.

In de zegen wordt het Woord van de Here bediend op een bondige en indringende manier. En zo worden bondig en indringend bediend de verzoening en het heil van de Here in Jezus Christus.

In Num. 6 : 22 v. lezen we hoe de zonen van Aäron namens de Here de Israëlieten moesten zegenen:

„De HERE zegene u en behoede u;

De HERE doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig;

De HERE verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede."

Daarna zegt de Here in 6:27: „Zo zullen zij mijn naam op de Israëlieten leggen, en Ik zal hen zegenen." Door de zegen werd de Naam van de Here op de Israëlieten gelegd. De Here verbindt Zijn Naam aan Zijn volk, Zijn Naam als de God van het verbond met Zijn volk, Zijn Naam als hun Verlosser. Zo wordt in de zegen het heil van de Here verkondigd en bediend. De priester spreekt de zegen uit en de Here schenkt dan Zijn zegen als de God van het verbond.

Het is niet toevallig dat juist de priesters deze opdracht krijgen om het volk te zegenen. Zij zijn het die in de offers de verzoening bedienen die grond is voor de zegen en het daarin verkondigde heil. Deze relatie tussen verzoening en zegen konden de Israëlieten goed zien als ze juist van de priester de zegen van de Here kregen opgelegd.

Ook de zegen zelf kan bediening van verzoening worden genoemd, vgl. 2 Cor. 5 : 18v. In de verkondiging van Gods heil in de zegen komt Zijn heil mee. Met A. N. Hendriks kan de zegen worden gekarakteriseerd als „bediening van de verzoening in uiterste concentratie"⁶³.

Wel moet hierbij bedacht worden dat, wat voor elke bediening van het Woord van God geldt, ook voor de zegen geldt, namelijk dat de Here als de God van het verbond het geloof vraagt. Als men niet gelooft ontvangt men niet Gods zegen, maar krijgt men met de vloek van Gods verbond te maken. Vgl. Lucas 10 : 6 waar de Here Jezus tot de zeventig zegt: „Welk huis gij ook binnentreedt, zegt eerst: Vrede zij dezen huize. En indien daar een zoon des vredes is, dan zal uw vrede op hem rusten, maar zo niet, dan zal hij tot u terugkeren." Greijdanus merkt hierbij op: „Dit geldt ook van den zegengroet tot 's Heeren gemeente bij hare samenkomsten"⁶⁴. Ook de zegenwoorden zijn verbondswwoorden, en dat maakt dat het opleggen van de zegen nooit een soort magisch gebeuren is waarin de zegen zelf automatisch zou meekomen⁶⁵. Het is hetzelfde evangelie dat belofte *en eis* omvat, dat in de offers wordt voorafgeschaduwd en in het uitspreken van de zegen op het hart wordt gebonden.

⁶³Om de bediening van de Gees 4 89.

⁶⁴S. Greijdanus, *Het heilig evangelie naar de beschrijving van Lucas (serie Kommentaar op het Nieuwe Testament)*, Amsterdam 1940, 1466.

⁶⁵Vgl. H. M. Ohmann, *Numeri (schetsen Petah-ja)*, maart 1974, 29: „Naar mijn gevoelen laat de auteur (Prof. Noordt zij in de Korte Verklaring, deputaten), al is het op zich allemaal waar wat hij schrijft, toch het zegenen teveel afhangen van de macht de *kracht* van Jahwe. Bij de zegen die God gebiedt is Zijn WIL een minstens even belangrijke factor. Men vergelijk eens hoe Macht en Wil in de Zondagen 9, 46 en 52 van de Catechismus naast elkaar worden gesteld." ... De Ahronietische priesters zijn geen met macht geladen mensen geweest, maar ambtsdragers. Dat is heel iets anders. Dan is de mens, heel gewoon mens die hij is, maar volstrekt bepaald door de opdracht van zijn Zender, om die uit te voeren, waartoe hij ook zekere volmachten ontvangt. De Rooms-katholieke Kerk is hier principieel fout gegaan, door van de ambtsdragers machtsdragers te gaan maken."

Hier zien we hoe profetisch ook het opleggen van de zegen is. Het gebeurde in het O. T. door de priesters en we zien dan de relatie met de offers, maar in de zegen verkondigen de priesters *profetisch het Woord van God!*

De verzoening, in de offers aangewezen en bewerkt, wordt in de zegen door het *Woord van de Here* geproclameerd en zo uitgedeeld. De priesterlijk bewerkte verzoening *wordt profetisch verkondigd*⁶⁶ 67). Ook de Here Jezus heeft nadat Hij Zijn volmaakte offer had gebracht aan het kruis, Zijn discipelen gezegend, Luc. 24 : 51. Hij zegent als de grote Hogepriester van het Nieuwe Testament en zegenend deelt Hij Zijn heil mee. En ook Hij bedient Zijn heil door Zijn Woord. Hij spreekt van een rijke belofte: „En zie, Ik doe de belofte mijns Vaders op u komen”, 24 : 49, terwijl Hij Zijn eis daaraan verbindt: ze moeten in de stad blijven totdat ze bekleed zullen worden met kracht uit de hoge, 24 : 49.

Greijdanus zegt over deze zegen: „Dit zegenen was niet maar alleen een uitspreken van heilwensen, zoals wij alleen maar beden van zegen uiten kunnen, doch een metterdaad schenken van datgene, wat de Heere hun wilde doen toekomen: heil, vrede, kracht, Zijne hulp, blijdschap in Hem, vertrouwen, moed, en alles wat zij voor zich en hunnen arbeidnodig hadden en zouden hebben. 's Heeren woord is steeds een woord met macht, ook Zijn zegenwoord”⁶⁸).

Inderdaad, Christus' zegenwoord is niet maar een wens. Zijn heil schenkt Hij, met herscheppende kracht, op grond van Zijn volbracht werk. Maar wel ook altijd in en naar Gods verbond. Ook Christus *spreekt zegenwoorden*.

Zegenend *spreekt Hij* en het zegenend gebaar ondersteunt Zijn Woord.

En op dit Zijn Woord vraagt Hij geloof. Dan alleen schenkt Hij Zijn zegen en niet de vloek. Met name ook de brief aan de Hebreeën maakt duidelijk, dat Christus als de grote Hogepriester(1 : 3) Zijn heil verkondigt(2: 3) en *vraagt daarmee ernst te maken* (2 : 3), vgl. ook 10 : 19v. na 6 : 20 v.

Het evangelie is een *kracht Gods* tot behoud voor een ieder die *gelooft*, Rom. 1 : 16. *Dit evangelie* komt in Christus' zegenwoord bondig en indringend naar ons toe, met NieuwTestamentische krachten rijkdom en met eis

8. Wie de zegen mag uitspreken

Christus is nu onze enige Hogepriester. Verder zijn er geen bijzondere priesters. Alle OudTestamentische priesterdienst vindt zijn vervulling in de priesterdienst van Christus. Zegenend is *Hij* ten hemel gevaren.

Om nu in Christus' naam de zegen uitte spreken hoeft men dan ook geen priester meer te zijn. Maar waar het nu op aan komt bij de vraag wie in Christus' naam de zegen mag uitspreken, dat is of men in

⁶⁶ Ook A. N. Hendriks noemt de zegen „een ambtelijke verkondiging, een priesterlijke proclamatie”. „Niet het ritueel, maar het gesproken Wóórd maakt de zegen uit.”, *Om de bediening van de Gees* 88.

⁶⁷ Ohmann verwijst naar Prof. Holwerda: „Treffende opmerkingen in dit verband zijn gemaakt door Prof. Holwerda n.a.v. de zegen die Jakob van Izaak ontving.”... „Prof. Holwerda zegt dan dat de kracht van hun zegen lag in hun zich conformeren aan Gods Woord. Ze spraken *profetisch*”; *Numeri*, 29 (cursief van deputaten).

Vgl. B. Holwerda, *Oudtestamentische voordrachten, deel I, Historia Revelationis Veteris Testamenti* Kampen 1971, 82: „Allereerst dan de vraag, of het woord van de zegen hier gedacht is als een mana-woord. Zelfs Aalders wijst in die richting: het woord heeft hier daadkarakter. We ontkennen dat. De Schrift handhaaft hier volkomen de grens tussen Jahwè en het schepsel; ook hier beslist over de zegen alleen Jahwè, en niet het magische woord. We ontkennen niet, dat allen beseffen dat het thans te spreken woord beslissend zal zijn en effectief, doch dat ligt niet aan de kracht waarmee dit woord qua talis geladen is, doch aan het feit, dat Izak profetisch spreken gaat het woord Gods, dat als zodanig effectief is.” ... „wat overgedragen wordt is niet een in Izak wonende kracht, doch het tot en over hem gesproken woord der belofte.” ... „We zitten hier niet in het klimaat van: als het woord gesproken is, dan is het gesproken en dan werkt het, onherroepelijk. Doch in het andere: of het woord gesproken wordt en effect zal hebben, hangt af van ethische voorwaarden; m. a. w. de zegen is conditioneel. De onherroepelijkheid, waarvan Izak (vs. 33) spreekt, moet dan ook op andere wijze worden verklaard.”

⁶⁸ S. Greijdanus, *Het evangelie naar Lucas* (serie Korte verklaring), Kampen 1941, II 303v.

Zijn naam *spreken* mag. In de zegen klinkt Christus' *Woord*⁶⁹. De verzoening wordt bediend, ook in de zegen, door Zijn *Woord*

En dan gaat het er bij het mogen uitspreken van de zegen alleen om of men bevoegdheid heeft namens Christus Zijn Woord tot de gemeente te brengen. Ieder die daartoe geroepen is, namens Christus Zijn Woord tot de gemeente te brengen, heeft *daarmee* ook de bevoegdheid namens Hem te spreken in de zegen.

Dit geldt in de eerste plaats van de dienaar des Woords. Hij is toegelaten tot de bediening van het Woord En als hij voorgaat in de eredienst spreekt hij ook namens Christus de zegen uit Alleen, we hebben gezien⁷⁰, dat het brengen van Gods Woord en de bediening van de verzoening niet exclusief het monopolie van de dienaar des Woords is. Ook anderen kunnen bij afwezigheid van de dienaar des Woords voorgaan in de eredienst, als ze ertoe geroepen worden, en ook zij brengen Gods Woord, zij het op andere wijze dan de dienaar des Woords, en ook zij bedienen daarin de verzoening. Dan moeten ook zij, waar ook de zegen bediening van de verzoening is, de zegen kunnen opleggen.

Ook in een dienst waarin iemand anders dan een dienaar des Woords voorgaat, is Christus present door Zijn Woord en deelt Hij daardoor Zijn heil uit, en dat is precies wat ook in de zegen gebeurt, zij het op meer bondige en indringende wijze.

Als een voorganger die geen dienaar des Woords is, Gods heil kan bedienen in Schriftlezing, preeklezen of spreken van een stichtelijk woord, dan kan hij het ook in het uitspreken van de zegen.

En als zo'n voorganger die geen dienaar des Woords is, het ook heel bondig en indringend namens de Here mag zeggen in de wet „Ik ben de HERE, uw God", dan mag hij het ook bondig en indringend zeggen in de zegenwoorden. Ook de aanhef van de wet kan net zo goed bediening van verzoening in geconcentreerde zin genoemd worden.

En bovendien: de zegen zit niet vast aan een bepaalde *bedienaar* van de verzoening, maar aan de *bediening* van de verzoening.

Het is maar dat we de positie van voorganger in de eredienst goed zien.

Ook als die voorganger geen dienaar des Woords is. Dat hij dan wel altijd een geschenk van Christus is om namens Hem Zijn Woord en heil aan de gemeente te bedienen. Zien we dat, dan zeggen we bij de zegen, die ook bediening van Gods Woord en heil is, niet: die komt een andere voorganger dan de dienaar des Woords niet toe; maar. ook aan hem komt het uitspreken van de zegen toe, *juist omdat* de zegen in wezen niets anders is dan namens de Here Zijn Woord en heil bedienen. Als *maar* zo'n voorganger hiertoe inderdaad wordt *geroepen* bij monde van de kerkeraad⁷¹.

En dan hoeft een voorganger de zegen nog niet eens zelf te formuleren. Naar kerkelijke afspraak worden daar vaste formuleringen, uit Gods Woord genomen, voor gebruikt Bij eigen formuleringen zou het onjuist zijn iemand anders dan de dienaar des Woords de zegen te laten uitspreken. Want dat zou gelijk zijn aan de prediking van Gods Woord. Maar waar hier zegenformules uit de Bijbel zelf worden gebruikt, en dat naar kerkelijke afspraak, kan er niets misgaan. Geen kerkverbandelijk toezicht in de vorm van kerkelijke examens is hiervoor nodig. Alleen de kerkeraad zal beoordelen op geschiktheid om voor te gaan in de eredienst. Hierbij zij nog opgemerkt dat zo'n voorganger de zegenwoorden uit de Bijbel niet zomaar voorleest⁷², maar met die woorden uit de Bijbel spreekt hij de gemeente aan. Letterlijk aanhalend uit de Bijbel proclameert hij Gods Woord

⁶⁹ Vgl. boven onder punt 7 van dit rapport

⁷⁰ Zie boven onder punt 2 en 3 van dit rapport

⁷¹ Ook D. van Dijk heeft er op zichzelf genomen geen bezwaar tegen dat een ouderling wordt gemachtigd de zegen uit te spreken, als die *machtiging* er maar is. Zie Nog eens de „*Zegenspreuk*”; Gereformeerde kerkbode voor Groningen, Friesland en Drenthe, 22 juli 1972: „Maar op zichzelf genomen heeft een kerkeraad het recht om iemand, die hij geschikt acht, te roepen en te machtigen tot de bediening van Woord en Sacramenten.

Daaruit vloeit voort, dat een kerkeraad de ouderling, die voorgaat in de samenkomst van de gemeente, machtigt tot het uitspreken van de zegen, zoals een dienaar des Woords dat doet Dat betekent dan een „gedeeltelijke" roeping tot de bediening van het Woord. Een ouderling heeft, als ouderling, niet het recht tot het uitspreken van de zegen: „Genade voor U, en vrede, enz." De kerkeraad zal hem daartoe uitdrukkelijk machtiging moeten verlenen. Daartegen zou ik geen bezwaar hebben." Verder schrijft D. van Dijk dat het dan wel kerkverbandelijk moet worden geregeld; zie bij noot 43 van dit rapport.

Volledigheidshalve zij opgemerkt dat D. van Dijk uit vrees voor verwarring van de ambten er uiteindelijk toch niet voor is van bovengenoemde mogelijkheid gebruik te maken. Zie voor de vraag naar mogelijke verwarring van de ambten bij punt IOC van dit rapport

⁷² Vgl. A. N. Hendriks, Om de *bediening van de Geest* 92: „Na het bovenstaande zal het duidelijk zijn dat ik de opvatting van prof. Trimp niet deel als zou de predikant bij de zegengroet en de zegen niet anders doen

9. „u" of „ons"

In de synagoge werd het uitspreken van de zegen aangepast als er geen priester aanwezig was. De voorganger gebruikte dan wel de letterlijke tekst uit Num. 6, maar liet het uitspreken daarvan voorafgaan door de wens of de Here zo Zijn volk wilde zegenen. Zo werden dan de zegenwoorden wel uitgesproken, maar feitelijk niet als zegen. Het volk werd niet gezegend maar hoorde een wens⁷³. Uiteraard zit hier achter dat alleen priesters het volk mochten zegenen.

Uit de brieven van het Nieuwe Testament is af te leiden dat ook in de jonge christelijke kerken de zegen een plaats had. De meeste van deze brieven beginnen en eindigen met zegenwoorden en aangenomen mag worden, dat deze brieven ook in de eredienst werden gelezen en dat de zegenwoorden dan niet werden veranderd. Of anders ook niet de zegenwoorden werden veranderd is niet bekend. Wel was er toen een grotere verscheidenheid in ambtsdragers die Gods Woord brachten dan wij nu kennen. We vinden herders en leraars, maar ook evangelisten, profeten, leraars en apostelen⁷⁴. Zij allen spraken in de naam van de Here en niets heeft hun in de weg gestaan de zegen uit te spreken.

In de roomse liturgie is de zegen op de achtergrond geraakt door de allesbeheersende plaats van de mis⁷⁵.

Pas door de reformatie heeft het Woord van de Here zijn centrale plaats weer teruggekregen en daarbij werd ook de Woordbediening in de zegen in ere hersteld. In de acta van de kerkelijke vergaderingen is echter niets over een verandering in de zegenformules te vinden. De provinciale synode van Dordrecht 1574 sprak uit, acta art. 37: „Men sal de predicatie beghinnen van desen woorden na 't ghesangh des Psalms, Onse hulpe sij inden naem des Heeren etc. Item de predicatie besluyten met den seghen Num. 6."

We moeten echter voorzichtig zijn met hieruit te concluderen dat ook in „leesdiensten" toen de zegen onveranderd is uitgesproken. Het is zeer de vraag of ook in die „leesdiensten" wel de zegen uitgesproken werd. De „leesdiensten" toen waren eigenlijk geen erediensten zoals wij die nu kennen. Ze bestonden alleen uit het voorlezen uit de Bijbel en later werd ook een preek gelezen⁷⁶. Lezers

dan 'voorlezen' wat God Zelf zegt in zijn Woord. Zegengroet en zegen zijn mijns inziens wel degelijk *verkondiging*, ambtelijke proclamatie, bediening van het Woord, zij het dan in uiterst geconcentreerde vorm."

⁷³ Vgl. H. L. Strack und P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, München 1975, IV, 1, 240: „Wenn in einem Gottesdienst kein Priester anwesend war, sprach der Vorbeter den Priestersegen, u. zwar in referierender Fassung, also ohne den Segen nach Art der Priester zu erteilen." Vgl. ook wat op blz. 247 noot uu uit de Joodse geschriften wordt aangehaald: „Ween keine Priester da sind, sagt der Vorbeter Unser Gott u. Gott unsrer Vhter, segne uns met deur dreifachen Segen(in der Tora, der geschrieben istdurch deinen KnechtMose u. der gesprochen ist durch Ahron u. seine Söhne, die Priester, dein heiliges Volk, wie es Heifat: „Jahwe segne dich u. behiite dich!" usw.)."

⁷⁴Vgl. boven onder punt 2 van dit rapport.

⁷⁵ Vgl. wat G. van Rongen, *Zijn schone dienst*, Goes 1956, 100 aanhaalt van J. K. val. Brink, *Votum, Introitus, Zegen*, in de serie: Wat doen wij in de Kerk, 1947, 14 : „De zegen aan het einde van den dienst is in de eerste tien eeuwen der kerkgeschiedenis niet bekend. Een speciale zegening was ook niet noodig in den tijd van algemeene communie, waarin men de grootste Godsgave ontving".

⁷⁶ Vgl. G. D. J. Schotel, *De openbare eeredienst derNederZ Herv. Kerk in de 16e, 17e, 18e eeuw*, Haarlem 1870, 302v.: „Jaren bleef het gebrek aan leeraars voortduren; de meeste dorpen waren herderloos. Nu en dan kwamen er wel leeraars uit de steden het evangelie verkondigen, doch meestal moest de dienst stilstaan of las de schoolmeester, voorlezer of koster (deze drie ambten waren ten platte lands doorgaans in één persoon vereenigd) eenige bladzijden uit den Bijbel, Catechismus, „Bullingerii Huysboeck" of Calvijns „Onderwysinghe", een formuliergebed of, later, een gebed uit het gebedenboecxken van Lydius, en een psalm, naar de overzetting van Dathenus, der gemeente voor."

werden aangesteld in plaatsen waar nog geen kerk was ⁷⁷ en dan nog mocht het „niet lichtelick" gebeuren, maar alleen „in plaetsen die verre gheleghen sijn vande kercken daer predicatie gheschiet" ⁷⁸.

Hieruit blijkt dat de lezer toen eigenlijk niet functioneerde in een *eredienst*. Eredienst was „predicatie" en daar ging een predikant voor. Zonder predikant was eigenlijk geen eredienst mogelijk. Een duidelijke overschatting van het ambt van dienaar des Woords.

Deze overschatting moet wel gezien worden tegen de historisch bepaalde achtergrond dat met betrekking tot de eredienst tegenover de roomse priester alle aandacht gericht was op de predikant. In tegenstelling tot de priester bracht de dienaar des Woords het Woord. Dat was de grote winst van de reformatie. Maar het inzicht dat ook anderen geroepen zouden kunnen worden om in een eredienst het Woord van God te brengen moest nog rijpen. En dat heeft ook weer zijn historische achtergrond, namelijk dat de kerk beschermd moest worden tegen roomse en doperse leringen van de velen die zich als voorganger opdrongen.

Eenzelfde ontwikkeling zien we ook in de 19e eeuw met de oefenaars ⁷⁹.

Terecht omringden de kerken de eredienst met de grootste zorg en waakten zij ertegen dat oefenaars zich opdrongen als dienaren des Woords. Dat was de reden dat oefenaars de zegen niet mochten opleggen en het „u" in „ons" werd veranderd.

Ondertussen waren de oefenaars wel ook voorganger in de eredienst, maar de historische situatie maakt begrijpelijk dat mende oefenaar duidelijk wilde onderscheiden van de dienaar des Woords. Maar al te graag wilden sommige oefenaars als dienaar des Woords worden gezien en daar hebben de kerken tegen gestreden.

Maar nu zijn er geen oefenaars meer. En een ouderling is en blijft ouderling, en hij wordt ook als ouderling gezien ook als hij voorgaat in de eredienst. En een gemeentelid blijft gemeentelid, een proponent proponent en een student student. Dan is er nu geen dringende reden meer om het onderscheid tussen de dienaar des Woords en andere mogelijke voorgangers zó sterk te laten uitkomen dat alleen een dienaar des Woords echt de zegen zou mogen uitspreken.

Dan mag nu temeer zwaar wegen wat een eredienst in feite is. En dat Christus Zelf het is Die Zijn gemeente aanspreekt, ook in de zegen.

En ook nu nog blijkt altijd het onderscheid tussen de dienaar des Woords en andere mogelijke voorgangers op het beslissende punt van de prediking. Een ouderling en een gemeentelid gebruiken het hulpmiddel van een te lezen preek, en een proponent en student spreken een stichtelijk woord. Dan blijkt nu op het beslissende punt in de eredienst waar een dienaar des Woords het *Woordpredikt het* onderscheid heel duidelijk. In elk geval dusdanig dat daarin geen reden ligt om niet te laten uitkomen het grote en rijke feit dat door elke voorganger *Christus Zelf* tot de gemeente spreekt. *Christus Zelfgroet zegenend* Zijn gemeente aan het begin van de dienst. *Christus Zelf* zendt de gemeente in vrede naar huis met Zijn zegen. *Dat* mag vooral uitkomen in een eredienst waarin Christus Zelf present is om Zijn Woord en heil, ook in de zegenwoorden, te bedienen.

Dan heeft de kerk ook de roeping, waar dat mogelijk en verantwoord is, Christus zo te laten spreken. Dat kan verantwoord, ook als de dienaar des Woords er niet is, niet dan in de prediking, maar wel in de zegen.

Dat betekent dat elke voorganger in een eredienst Christus' zegenwoorden onveranderd ten gehore mag brengen, en dat de kerkeraad elke voorganger in een eredienst daartoe mag roepen. Het *moet* ook, zoveel als *Christus tot de gemeente spreekt*.

⁷⁷ Synode van Embden 15 71, art. 41: „Die Dienaren des Classis sullen in die plaetsen, daermen den dienst des Woorts niet sal connen oprechten, Lesers, Ouderlinghen ende Diaconen verordenen op dat alsoo de Kercken versamelt moghen werden."

⁷⁸ Generale Synode van Middelburg 1581, particuliere vragen II, 12: „Oft goedt waere Lesers te stellen daer gheen Predicanten syn? Is gheantwoordt, datment niet lichtelick sal doen. Maer in plaetsen die verre gheleghen sijn vande kercken daer predicatie gheschiet, ende daert stichtelick can sijn, salt gheschieden moghen doch met voorweten ende aduijs der Classe."

⁷⁹ Vgl. *Christelijke encyclopaedie* Kampen 1925, s.v.: „Oefenaar. Een *oefenaar* is iemand, die de bevoegdheid heeft om te „oefenen", di. in een samenkomst der gemeente een stichtelijk woord te spreken. In de 17e en 18e eeuw komen ze reeds voor en ook in de kerken der Afscheiding(1834) en der Doleantie (1886) werden ze bij gebrek aan predikanten aangesteld." Vgl. ook G. Keizer, *De afscheiding van 1834*, Kampen 1934, 51-94 over *oefeningen en oefeninghouders*.

Het veranderen van de zegen in een gebed doet tekort aan het wezen van de eredienst en aan het feit dat *Christus Zelf spreekt* tot Zijn gemeente. Hoewel, ook als de zegen niet wordt uitgesproken, maar veranderd wordt in een gebed, dan is toch Gods zegen door Christus wel aanwezig. Altijd komt toch wel Christus tot Zijn gemeente. Maar, waar dat toch altijd gebeurt, en daar is in de eredienst iemand die geroepen is in Christus' Naam tot de gemeente te spreken, in de wet, in de Schriftlezing, in het brengen van het Woord, dan ligt het voor de hand dat *krachtens diezelfde roeping* in Christus' Naam ook de zegen aan de gemeente wordt opgelegd.

10. Tegenwerpingen

- A. Tegen het uitspreken van de zegen door een voorganger die geen dienaar des Woords is, is aangevoerd dat zo'n voorganger met dezelfde argumentatie ook de sacramenten zal kunnen gaan bedienen⁸⁰.

Inderdaad zit ook het sacrament niet vast aan de dienaar des Woords. Het sacrament is teken en zegel bij het Woord zelf en is met het Woord aan de gemeente gegeven. De gemeente heeft er dan zorg voor te dragen dat de sacramenten op verantwoorde wijze worden bediend. Dat wil principieel gezien inderdaad zeggen dat niet uitsluitend de dienaar des Woords de sacramenten zou mogen bedienen. Onder ons hoeft dat in de praktijk niet voor te komen, maar voor kerken die erg veraf gelegen zijn en waar jaren achtereen geen predikant kan komen, moet het toch mogelijk zijn de sacramenten te laten bedienen. Aan haar toch zijn de sacramenten toevertrouwd.

De Gereformeerde kerken in Nederland hebben ten aanzien van de sacramenten al vanaf de 16e eeuw bij herhaling uitdrukkelijk bepaald, dat de sacramenten alleen door dienaren des Woords mogen worden bediend⁸¹. Geen ouderling en geen proponent mocht de sacramenten bedienen.

De grote zorg die de kerken hebben gehad voor de prediking hebben zij ook gehad voor de bij het Woord behorende sacramenten.

Hier komt bij dat de kerken ook hadden bepaald dat de sacramenten alleen mochten worden bediend als Gods Woord gepredikt werd⁸². Dit verklaart de evengrote zorg van de kerken voor de prediking en voor de sacramenten.

Toch is het ten diepste een vrije keus van de kerken geweest voor de bediening van de sacramenten dezelfde voorwaarden te stellen als voor de prediking van Gods Woord. In het licht van de Nieuw- Testamentische vrijheid van de gemeente had het ook anders gekund. Maar juist in haar vrijheid en in verantwoordelijkheid hebben de kerken zo besloten als zij hebben gedaan.

Vanwege deze duidelijke kerkelijke afspraken ten aanzien van de bediening van de sacramenten ligt het niet voor de hand dat hierin spoedig verandering zal komen.

Want ten aanzien van de bediening van de sacramenten geldt niet alleen het argument van de presentie van Christus, maar ook de zorg van de gemeente dat Gods Woord en de daarbij behorende sacramenten op goede en verantwoorde wijze worden bediend. Dat ligt ten aanzien van de zegen anders. Daarbij is alleen van belang dat Christus present is in de

⁸⁰Vgl. A: N. Hendriks, *Om de bediening van de Geesx 93*: „Prof. Trimp verdedigt het uitspreken van zegengroet en zegen door de ouderling door te wijzen op de presentie van Christus in de samenkomst van de gemeente. Ik denk, dat men vanuit deze argumentatie de ouderling tenslotte ook sacramenten kan laten bedienen.”

⁸¹ Convent van Wezel 1568 art VI,1: „Daar de Sacramenten met de bediening des Woords door een onlosmakelijken band zijn verbonden, zoo betwijfelt niemand, dat zij tot het ambt der Dienaren behooren. Wij oordeelen daarom, dat de Doop door niemand anders dan door den Denaar des Woords op de rechte wijze kan meegedeeld worden.”

⁸² Provinciale synode van Dordrecht 1574, art. 58: „Men sal den Doop niet aendienē dan alleen in den openbaren versamelinghen der Kercke bijde vercondinghe des goddelicken woords.” Vgl. art. 56 K.O. (oude versie) over de bediening van de doop „in openbare verzameling, wanneer Gods Woord gepredikt wordt” en art. 62 K.O. (oude versie) over de bediening van het avondmaal „na de voleinding der predikatie”.

samenkomst van de gemeente. De zegen is geen sacrament en de kerkelijke voorzichtigheid ten aanzien van de prediking en de bediening van de sacramenten is dan ook niet van toepassing op de zegen. De zegen heeft een eigen plaats in de eredienst.

Van het uitspreken van de zegen geldt ook niet dat het alleen zou mogen als Gods Woord *wordtgepredikt*, zoals dat wel geldt van de bediening van de sacramenten. En daarom hoeft ook niet de eis te worden gesteld dat uitsluitend een dienaar des Woords de zegen uitspreekt, alsof de zegen alleen kan worden uitgesproken als ook Gods Woord erbij wordt *gepredikt*. Op verantwoorde wijze kan ieder die ertoe geroepen wordt de zegen uitspreken.

Maar ten aanzien van de sacramenten hebben de kerken altijd de eis gesteld, dat ze alleen mogen worden bediend als Gods Woord wordt gepredikt, en daarom, vanwege de zorg voor Gods Woord en de daarbij behorende sacramenten, alleen door een dienaar des Woords. Daarom is de vrees dat men met het argument van de presentie van Christus in de samenkomst van de gemeente een ouderling ook de sacramenten kan laten bedienen, niet gerechtvaardigd

- B. Ook is tegen het uitspreken van de zegen door een voorganger die geen dienaar des Woords is, aangevoerd dat het opleggen van de zegen vlak naast de bediening van de sacramenten ligt, en dat dan vanwege de gezaghebbende wijze en grote klem waarmee de zegen wordt uitgesproken en het ermee gepaard gaande gebaar. Wie dan aan een voorganger die geen dienaar des Woords is toestaat de zegen aan de gemeente op te leggen, zal hem ook heel gemakkelijk toestaan de sacramenten te bedienen⁸³.
- Inderdaad wordt in de zegen de gemeente met grote klem verzekerd van het heil dat de Here belooft. Het gezag waarmee de zegen wordt uitgesproken is echter alleen het gezag van het *Woord* van de Here. En het gebaar voegt er niets aan toe dan alleen dat het het uitspreken van de zegen zichtbaar maakt. Het gebaar, hoe zichtbaar ook, is geen zichtbaar teken en zegel, maar het is het gebaar dat bij de zegen hoort. Duidelijk zijn de zegenen de sacramenten van elkaar onderscheiden.
- Verder geldt ook hier wat boven bij punt 10A is gezegd, namelijk dat de kerken ten aanzien van de bediening van de sacramenten altijd duidelijke afspraken hebben gemaakt.
- C. Ook klinkt in bezwaren tegen het uitspreken van de zegen door een voorganger die geen dienaar des Woords is, de vrees door dat de ambten zullen worden verward, of ook het bijzonder ambt met het ambt der gelovigen wordt verward. Als een ouderling of gemeentelid de zegen uitspreekt zou het onderscheid met de dienaar des Woords vervagen. Terwijl in het oude bevestigingsformulier voor ouderlingen staat: „blijvende nochtans die ambten altijd

⁸³ Vgl. A. P. van Dijk, *Mag een ouderling de zegen opleggen?*, Geref. kerkblad 5 april 1980: „Verder moeten we ons afvragen, wat het inhoudt de zegen te leggen op de gemeente. Het is bediening van het Woord op zeer gezaghebbende wijze. De gemeente wordt in enkele korte woorden met grote klem verzekerd van al het heil dat God aan Zijn volk belooft. Dit alles wordt onderstreept door het zichtbare gebaar van de zegenend opgeheven handen." ...„Dr. Hendriks in zijn artikel in *Dienst* noemt de zegen „bediening der verzoening in uiterste concentratie". Door dit alles kunnen we zeggen, dat het opleggen van de zegen ligt vlak naast de bediening van de sacramenten. Wie aan een voorganger, die geen dienaar des Woords is, toestaat de zegen aan de gemeente op te leggen, zal hem ook heel gemakkelijk toestaan de sacramenten te bedienen."

onderscheiden" ⁸⁴. Zelfs wordt het niet denkbeeldig geacht dat de ambtsdienst van de dienaren des Woords in verachting kome ⁸⁵.

Hierbij is in de eerste plaats van belang de *eenheid* van de ambten van dienaar des Woords en ouderling te zien. Beiden zijn zij herder-ouderling; beiden hebben zij tot taak Gods Woord te brengen en zo de gemeente voor te gaan.

Zo was het oorspronkelijk, 1 Tim. 3 : 2; 5 : 17; Titus 1 : 9⁸⁶, en zo is het nu nog met dien verstande dat de prediking van Gods Woord nu alleen de taak van de dienaar des Woords is. In dit licht hoeft niet zozeer voor verwarring van de ambten te worden gevreesd. Veeleer is het gewenst dat men de eenheid van de ambten van dienaar des Woords en ouderling weer goed ziet

Het „blijvende nochtans die ambten altijd onderscheiden" komt in het nieuwe bevestigingsformulier niet meer voor.

Ondertussen blijft het onderscheid tussen de dienaar des Woords en de ouderling altijd uitkomen op het punt van de prediking en de bediening van de sacramenten. Op dat punt ligt nu het onderscheid tussen een dienaar des Woords en een ouderling. Een ouderling mag niet preken en voor het brengen van Gods Woord in de eredienst gebruikt hij dus een hulpmiddel.

Op dit punt van de prediking en de bediening van de sacramenten blijkt altijd ook het onderscheid tussen de dienaar des Woords en wie er ook maar voorgaat. Het veranderen van de zegen in een gebed is werkelijk niet nodig om dat onderscheid uit te laten komen.

En ook blijft dan nog staan dat een andere voorganger dan de dienaar des Woords wel de wet aan de gemeente voorhoudt en in de Schriftlezing Gods Woord brengt. Dan zou daarin ook verandering moeten worden aangebracht om verwarring van de ambten te voorkomen.

Het gaat er op dit punt vooral om, dat ingezien wordt dat *Christus* present is in de eredienst en Hi de gemeente *aanspreekt*. En dat gebeurt dan op onderscheiden manier al naar dat iemands positie is als hij geroepen wordt tot voorgaan. Maar *Christus spreekt degemeente wel aan*, en ieder die geroepen is tot voorgaan in de eredienst heeft dat ten gehore te brengen. *Die rijkdom van elke eredienst* mag niet worden prijsgegeven als sommigen het onderscheid tussen de verschillende ambten misschien wat minder zien. Laten ze in de eredienst op *Christus* zien! *Hij* spreekt tot hen!

- D. Ook wordt naar voren gebracht dat we toch niet arm zijn als de zegen ontbreekt. Gewezen wordt dan op het feit dat de zegen van Christus altijd aanwezig is, zegenend als Hij ten hemel is gevaren.

Gelukkig wel. Christus is present en ook met Zijn zegen. In dat licht kunnen we het punt van het al dan niet uitspreken van de zegen ook binnen zijn proporties zien.

Maar wel mag gevraagd worden: als Christus zegenend *aanwezig is*, èn er is een voorganger in de eredienst die *namens Christus* mag spreken, duidelijk in de wet en in de Schriftlezing en ook in het verdere brengen van Gods Woord, waarom zou hij dan niet namens Christus *ook de zegenwoorden* mogen uitspreken voor de gemeente? *Laat de rijkdom die er is dan ook*

⁸⁴ Vgl. A. N. Hendriks, *Om de bediening van de Gees* 93: „Inderdaad, Christus is aanwezig, ook al is de dominee afwezig. Wij zijn ook in een 'leesdienst' niet onder ons. Maar de ambten blijven wel onderscheiden"

Vgl. ook D. van Dijk, *Nog eens de „Zegenspreuk"*: „In het bevestigingsformulier voor de ouderlingen wordt *tweeërlei* ouderlingschap heel klaar en positief gesteld. Daar staat van de regeerouderlingen: „Zo is dan deze soort van dienaren de anderen, die het Evangelie prediken tot hulp en bijstand, *blijvende nochtans die ambten altijd onderscheiden*. " Maar als het dan vast staat, wat naar mijn overtuiging onweersprekelijk is, dat het uitspreken van de zegenspreuk bediening van het Woord is, dan spreekt het vanzelf, dat een ouderling, die zegenspreuk niet mag zeggen, zoals de dienaar des Woords dat doet. Dat zou zijn vermenging van de ambten"

⁸⁵ Zie A. P. van Dijk *Mag een ouderling de zegen opleggen*, Geref. kerkblad 5 april 1980: „Er zit een nivellerende tendens in, wanneer men anderen dan de dienaren van het Woord bevoegd wil verklaren de zegen aan de gemeente op te leggen. Het gevaar is niet denkbeeldig, dat daardoor het geschenk van de ambtsdienst van de dienaren van het Woord in verachting zal komen. En dan is het maar één stap meer, of de ambtsdienst verdwijnt helemaal uit het midden van de gemeente."

⁸⁶ Vgl. boven onder punt 2 van dit rapport.

uitkomend Christus heeft daartoe aan de gemeente de vrijheid en verantwoordelijkheid gegeven.

- E. Opgemerkt wordt ook dat de kerkorde niet spreekt van een ambt voor tijdens de eredienst alleen. Inderdaad. Maar de kerkorde spreekt ook helemaal niet van zgn. „leesdiensten“, en dan uiteraard ook niet over wat in zo'n eredienst plaatsvindt. Ook wordt opgemerkt dat volgens het bevestigingsformulier voor dienaren des Woords zij de bediening van de verzoening hebben ontvangen. Ook dat is juist. Maar ook dan mag worden opgemerkt, dat ook de bevestigingsformulieren niet spreken over zgn. „leesdiensten“, noch het bevestigingsformulier voor dienaren des Woords noch dat voor ouderlingen en diakenen.
- De kerkorde en het bevestigingsformulier voor dienaren des Woords spreken alleen over de gebruikelijke gang van zaken met betrekking tot de eredienst. Zij geven aan wat de *specifieke* taak van een dienaar des Woords is. Maar daaruit mag niet worden afgeleid, dat de bediening van het Woord en de bediening van de verzoening ook zo *exclusief* aan de dienaar des Woords toekomen dat geen ander ook maar iets van de taak van de dienaar des Woords zou kunnen waarnemen.
- Dan moet gesteld worden dat de bediening van de verzoening niet afwezig is als de dienaar des Woords afwezig is. Christus spreekt tot Zijn gemeente en om tot haar te spreken baant Hij Zich de weg middels de gemeente die Hij daartoe rijk maakt en verantwoordelijk stelt door Zijn Heilige Geest. Ook in erediensten waar een ander dan de dienaar des Woords voorgaat en waar noch de kerkorde noch de bevestigingsformulieren van spreken, is Christus zo present. En daarmee is het ambt, ook voor tijdens zo'n eredienst alleen, gegeven.

11. Conclusie

In aansluiting op de eerste conclusie in punt 6 van dit rapport kan nu terzake van punt 1 a van de opdracht „te onderzoeken in welk opzicht de ouderling-preeklezer van de dienaar des Woords onderscheiden is met betrekking tot het karakter van de eredienst“ geconcludeerd worden dat op het punt van het uitspreken van de zegen er geen onderscheid is tussen wie er ook voorgaat in de eredienst met betrekking tot het karakter van de eredienst.

Ieder die geroepen is tot voorgaan in de eredienst heeft daarmee de ambtelijke taak ontvangen om in die eredienst namens de Here Zijn Woord tot de gemeente te brengen en zo de verzoening te bedienen. Datzelfde gebeurt ook in het uitspreken van de zegen voor de gemeente. Daarom is ieder die geroepen is tot voorgaan in de eredienst *daarmee tegelijk* gemachtigd namens de Here Zijn zegen voor de gemeente uit te spreken.

En het gezag waarmee de zegen wordt uitgesproken is dan ook altijd gelijk, namelijk het gezag van *Christus Zelf*. Hij spreekt immers door de zegenwoorden Zijn gemeente aan. Terzake van punt 1 c van de opdracht „te onderzoeken of bij de vrede- en zegengroet en bij de zegen het woordje „u“ vervangen mag c.q. moet worden door het woordje „ons“ kan nu geconcludeerd worden dat de vrede- en zegengroet en de zegen onveranderd behoren te worden uitgesproken. En dat vanwege de presentie van Christus in de eredienst en het feit dat Hij de gemeente door de zegenwoorden aanspreekt.

Het niet uitspreken van de zegen of het veranderen van de zegen in een gebed neemt wel de zegen van Christus niet weg, maar doet wel tekort aan het wezen van de eredienst en aan het feit dat in de eredienst *Christus Zelf* tot de gemeente spreekt.

12. Uniformiteit

Uniformiteit in de zgn. „leessamenkomsten“ is even wenselijk als uniformiteit in alle erediensten. Dit geldt dan ook voor het punt van het uitspreken van de zegen⁸⁷.

⁸⁷ Vgl. D. van Dijk, *Nog eens de „Zegenspreuk“*: „Alleen dit. Wij leven in Kerkverband. Wij hebben, zoals ik zo even reeds schreef, ook onze regelingen voor de wijze, waarop, de weg waarlangs, iemand tot de beroepbaarheid in onze Kerken komt. Als men er dus, in een tijd als de onze, met zoveel vacante gemeenten, behoefte aan gevoelt, dat de dienstdoende ouderling de zegen op de gemeente legt, zal men het beste doen met deze zaak ook in het Kerkverband te regelen en als Kerken met elkander af te spreken, dat men de ouderling, die voorgaat in de dienst, zal machtigen tot het uitspreken van de zegen, opdat er in de Kerken, met betrekking tot deze zaak een ordelijke eenheid zij en het niet hier zus en daar zo gebeure.“

Afgezien van het punt van de zegen is in de aanbevolen orden van dienst voldoende bepaald ook voor erediensten waar een ander dan de dienaar des Woords voorgaat. Dat zo'n voorganger die geen dienaar des Woords is, zijn beperking heeft wat betreft de bediening van Gods Woord en de sacramenten, spreekt vanzelf en is buiten de aanbevolen orden van dienst afdoende geregeld. Voor wat betreft het uitspreken van de zegen is een aanbeveling van de synode wel noodzakelijk met het oog op de gewenste uniformiteit.

Als de synode een besluit neemt in het kader van het aanbevelen van een orde van dienst, zal zij ook wat betreft het uitspreken van de zegen niet verder kunnen gaan dan een aanbeveling. Een besluit in de vorm van een aanbeveling zal temeer mogelijk zijn, omdat de kerken dan op dit punt hun vrijheid behouden.

Terzake van punt Ib van de opdracht „te onderzoeken in hoeverre uniformiteit in de zogenaamde „leessamenkomsten" wenselijk is" kan worden geconcludeerd, dat deze uniformiteit ook op het punt van het uitspreken van de zegen bijzonder gewenst is en dat een aanbeveling daartoe van de kant van de synode noodzakelijk is. Door niet verder te gaan dan een aanbeveling behouden de kerken op dit punt hun vrijheid.

13. Voorstel

Deputaten stellen de synode voor:

te besluiten de kerken aan te bevelen dat ook in erediensten waarin iemand voorgaat die geen dienaar des Woords is, de vrede- en zegengroet en de zegen onveranderd worden uitgesproken.

Gronden:

1. De samenkomst van de gemeente tot aanroeping van de Naam van de Here draagt altijd het karakter van een eredienst waarin de Here tot Zijn volk spreekt en Zijn volk Hem antwoordt. Christus heeft beloofd: waar twee of drie vergaderd zijn in mijn naam, daar ben Ik in hun midden, Matth. 18 : 20, vgl. ook Matth. 28 : 20; Col. 1 : 27. De positie van degene die tot voorgaan in de eredienst wordt geroepen doet niets toe of af aan het karakter van de eredienst als eredienst. Want door de dienst van de voorganger spreekt Christus Zelf tot de gemeente. De wijze van brengen van het Woord van God kan verschillend zijn al naar gelang een dienaar des Woords, een ouderling, een ander gemeentelid, een student of proponent voorgaat, maar allen brengen zij het Woord van God tot de gemeente. In elke eredienst vindt daardoor bediening van de verzoening plaats.
 2. Ook in de vrede- en zegengroet en de zegen spreekt Christus tot de gemeente. In de zegenwoorden wordt bondig en indringend het evangelie bediend. Het is bediening van de verzoening in uiterste concentratie.
 3. Als nu in elke eredienst door wie er ook in voorgaat Gods Woord gebracht en de verzoening bediend wordt én datzelfde ook op bondige en indringende wijze in het uitspreken van de zegen gebeurt, dan ontvangt al wie geroepen wordt Gods Woord tot de gemeente te brengen, *daarmee tegelijk* de machtiging de zegen uit te spreken.
 4. Als Christus Zelf tot de gemeente spreekt, ook zegenend in de zegenwoorden, dan heeft de gemeente in haar verantwoordelijkheid voor de eredienst de taak Christus' Woord ook ten gehore te laten brengen door de dienst van de voorganger. Christus is door Zijn Woord en Geest in haar midden present en daardoor heeft zij de mogelijkheid en de verantwoordelijkheid ervoor te zorgen dat in elke eredienst Zijn Woord, ook Zijn zegenwoord, ten gehore wordt gebracht.
 5. Het veranderen van het woordje „u" in „ons" in de zegenwoorden en het zo veranderen van de zegen in een gebed doet tekort aan het wezen van de eredienst als ontmoeting tussen God en Zijn volk en aan het rijke feit dat door Jezus Christus God Zelf in de eredienst tot Zijn volk spreekt.
 6. Met betrekking tot de liturgie is uniformiteit in de erediensten bijzonder gewenst, wat ook uitkomt in het van synodewege aanbevelen van orden van dienst. Daarom is ook uniformiteit bijzonder gewenst op het punt van het uitspreken van de zegen, en is het nodig daaromtrent een aanbeveling aan de kerken te doen.
-

M. Edelman
J. Luiten, rapporteur

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE GEESTELIJKE VERZORGING VAN MILITAIREN

1. Samenstelling deputaatschap

De generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland Arnhem 1981 benoemde tot deputaten voor de geestelijke verzorging van militairen de broeders ds. J. van der Haar, Gouda (samenroeper); ds. M. Brandes, Groningen; ds. A. de Snoo, Harderwijk; J. Bomhof, Staphorst; J. Lamain, 'tHarde en J. Rump, Apeldoorn; met als secundi de broeders ds. S. Braaksma, 's Hertogenbosch en H.D.L. den Engelsens, Alkmaar.

De onderlinge functieverdeling werd als volgt
ds. J. van der Haar, voorzitter, ds. A. de Snoo, secretaris; J. Bomhof, penningmeester.

2. Opdracht

De generale synode van Arnhem 1981 gaf de deputaten de volgende opdracht

- a. als instantie te fungeren waaraan de Overheid (c.q. de hoofdlegerpredikant, de hoofdvlucht machtpredikant of de hoofdvlootpredikant) mededeling kan doen, indien zij (hij) ter vervulling van een of meer plaatsen als krijgsmachtpredikant deze uit de Gereformeerde Kerken wenst;
- b. de ontwikkeling in de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht zo nauwlettend mogelijk te volgen en te toetsen, en een nauw contact met de hoofdlegerpredikant te onderhouden om zo mogelijk invloeden ten goede aan te wenden;
- c. na zich ervan vergewist te hebben dat er voor onbelemmerde arbeid van de gereformeerde krijgsmachtpredikant binnen de bestaande regeling plaats gebleven is, ijverig te zoeken, eventueel met hulp van de classicale vergaderingen, naar predikanten die geschikt en bereid zijn deze functie van krijgsmachtpredikant te vervullen en deze in overleg met de kerken die zij dienen, voor te dragen bij de overheid;
- d. contact op te nemen met de kerkeraad van de betrokken predikant en, indien het een aanstelling voor lange of onbepaalde tijd betreft hem te verzoeken te beoordelen met advies van de classis (eventueel met deputaten ad art. 49 K.O.) of het gebruik maken van de geboden gelegenheid in overeenstemming is met de roeping der kerk, of dat de vervulling van de aangeboden functie in feite betekent een overgang tot een andere staat des levens;
- e. indien de betrokken kerkeraad van oordeel is, dat het gebruik maken van de geboden gelegenheid in overeenstemming is met roeping en taak der kerk, hem te verzoeken zijn betreffende dienaar des Woords tot deze dienst te zenden in overeenstemming met de door de generale synode van Hoogeveen 1969/70 vastgestelde stipulatiën, Acta art. 332;
- f. in contacten met predikanten en kerkeraden en in te verstrekken adviezen steeds nadrukkelijk te verwijzen naar de oordelen van de generale synode van Hoogeveen 1969/70 in haar besluit over regeling positie legerpredikanten, Acta art 332, met name onder. voorts van oordeel 1 t/m 4; als volgt
 1. dat de krijgsmachtpredikant als gezonden ambtsdrager dient te blijven staan onder opzicht en tucht der kerk, waartoe hij behoort, aangezien dit onlosmakelijk aan deze zending verbonden is;
 2. dat opzicht en tucht over de krijgsmachtpredikant beter door de kerkeraad die hem zendt, kan worden uitgeoefend, indien deze dienaar des Woords:
 - a. blijft wonen in het midden van de gemeente, waartoe hij behoort;
 - b. blijft voorgaan in de dienst des Woords in zijn gemeente, zo dikwijls als zijn verplichtingen als krijgsmachtpredikant dat toelaten;
 - c. op vastgestelde tijden, bijv. eenmaal in de twee maanden, op de vergadering van de kerkeraad, verantwoording doet van zijn arbeid met volledige erkenning van zijn organisatorische verplichtingen jegens de hoofdlegerpredikant;
 3. dat het op deze wijze oefenen van opzicht en tucht bezwaarlijker wordt naarmate de verbintenis een langere periode omvat, aangezien het gevaar bestaat, dat dienaar des Woords en de gemeente dan elkaar zullen 'ontgroeien', te meer als de dienaar des Woords als krijgsmachtpredikant in langer) verband zich ook elders metterwoon gaat vestigen.
 4. dat het daarom sterke aanbeveling verdient de zending als legerpredikant steeds voor bepaalde, en bij voorkeur niet te lange tijd achtereenvolgend, te doen geschieden.

- g ten aanzien van hun arbeid contact te onderhouden met de contact Commissie Gereformeerde Garnizoenskerken;
- h indien deputaten erin slagen (een) predikanten) te vinden die bereid is (zijn) als krijgsmacht predikant op te treden, de volgende "Stipulatiën" te doen gelden:
Gedurende de tijd, dat de honorering van de krijgsmachtpredikant vanwege het rijk door de kerken (nog) wordt aanvaard, de "Stipuladën", vastgesteld door de generale synode van Rotterdam-Delfshaven 1964/65 (Acte art 404 b), aldus te doen gelden:

de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te zendt zijn dienaar des Woords, ds
. uit tot de vervulling van de functie van leger/luchtmacht/vlootpredikant gedurende de tijd van één dienstperiode.

Gedurende deze tijd blijft ds verbonden aan de kerk te en onderworpen aan opzicht en tucht van zijn kerkeraad⁴

De kerkeraad belooft, voorzover in dezen door de overheid niet is voorzien, zijn verplichtingen naar de erf 11 en 13 van de kerkenordering jegens zijn predikant en zijn gezin eerlijk te zullen nakomen.

Ds neemt op zich de band aan eigen gemeente, zoveel hem mogelijk is, te bewaren en zijn kerkeraad regelmatig in te lichten over zijn arbeid als reserve-leger-, luchtmacht of vlootpredikant Hij belooft, voor het geval hij, na beëindiging van een eerste periode als reserve-, leger- of luchtmachtpredikant, ten behoeve van de geestelijke verzorging van militairen, wordt aangezocht voor de vervulling van een tweede dienstperiode en hij dit verzoek zou inwilligen, dit niet te doen dan na gunstig advies van de deputaten voor de geestelijke verzorging van militairen en met zending van zijn kerkeraad-,

- i. zolang de mogelijkheid daartoe wordt geboden, in 'Beukbergen' cursussen te organiseren voor gereformeerde militairen onder leiding van gereformeerde (leger)predikanten en al het nodige te verrichten, eventueel in samenwerking met het Gereformeerd Vormingsinstituut, de Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken ende sectie militairen van het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond;
- j. van hun arbeid aan de volgende generale synode rapport uit te brengen en dit rapport aan de kerken toe te zenden, zo mogelijk een half jaar voor de aanvang van deze synode.

3. Uitvoering van de opdracht

ad a adres voor de hoofdlegerpredikant

In het najaar van 1981 is het deputaatschap aan de hoofdlegerpredikant kol. drs. M. Jansen voorgesteld Nadien heeft ds. Jansen deputaten bij herhaling laten weten, dat hij ter vervulling van twee plaatsen als krijgsmachtpredikant deze uit de gereformeerde kerken wenst

ad b de ontwikkeling in de geestelijke verzorging

Op 28 oktober 1981 is met de hoofdlegerpredikant gesproken over de stand van zaken bij de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht Uit en naar aanleiding van dit gesprek het volgende.

1. op onze vraag over een mogelijke verplichting tot(inhoudelijke) samenwerking met de rooms-katholieke geestelijke verzorging en de humanistische raadsliden kregen wij ten antwoord:
 - over de inhoud van de verkondiging heeft de hoofdlegerpredikant niets te zeggen, omdat iedere krijgsmachtpredikant verantwoording verschuldigd is aan de kerken in wier dienst hij staat;
 - er is geen verplichting om samen met een andere geestelijke verzorger diensten, lessen of conferenties te beleggen;
 - men is volledig vrij om te werken, zoals men meent te moeten werken; wel wil de huidige hoofdlegerpredikant om te voorkomen, dat het eigenlijke werk niet meer gedaan wordt aan de krijgsmachtpredikanten bijbelse en schriftuurlijke thema's opgeven, die in elk geval behandeld moeten worden, maar die iedere predikant dan zelf mag invullen;
 - de hoofdlegerpredikant rekent er intussen op, dat een gereformeerde krijgsmacht predikant wel aan de aalmoezenier en eventueel de commandant van zijn

onderdeel zal uitleggen, waarom we aan het houden van eigen lessen, conferenties en samenkomsten willen vasthouden;

- eveneens wordt van de krijgsmachtpredikant verwacht, dat hij over goede contactuele eigenschappen beschikt en daardoor **op zakelijk gebied** met anderen zal weten samen te werken.

(N.B.: Ook nadere bestudering van het Handboek voor de legerpredikant heeft deputaten bevestigd in de mening, dat er nog altijd ruimte is voor gereformeerde geestelijke verzorging).

2. Toenemende zorg over de inhoud van het blad "Dubbel- aksent" (een blad voor de militairen uitgegeven door de Diensten Protestantse en Rooms-Katholieke Geestelijke Verzorging bij de Koninklijke Landmacht, waarin normloze artikelen verschenen over o.a. emancipatie, homofilie en vredesbeweging) heeft deputaten ertoe gebracht een schrijven te richten aan de redactie; dit conform hun opwacht sub b: "zo mogelijk invloeden ten goede aan te wenden".

3. De hoofdlegerpredikant heeft van zijn kant er op aangedrongen, dat onze kerken alsnog besluiten tot deelname aan het C.I.O. (Interkerkelijk Contact in Overheidszaken) en het C.I.O.M. (Contact in Overheidszaken Militairen).

Hem is medegedeeld wat in dezen door de Generale Synode van Arnhem 1981 is besloten. In verband met de wens van de hoofdlegerpredikant en het ook door deputaten onderkende belang van betrokkenheid bij het C.I.O. M. ("Bij conferenties van krijgsmachtpredikanten en bij grote oefeningen worden de leden van het C. I.O.M. uitgenodigd om te ervaren wat er leeft bij de krijgsmachtpredikanten en hoe er geleefd en gewerkt wordt temidden van de militairen") is nog een correspondentie gaande over de vraag in hoeverre deputaten op enigerlei wijze aan het werk van het C.I.O.M. kunnen deelnemen, zonder dat onze kerken participeren in het C. I. O.

Deputaten menen hiermee te handelen in de lijn van de uitspraken van de generale synode van Rotterdam-Delfshaven 1964/65, Acta art 136.

ad c- f+ h **het werven van krijgsmachtpredikanten**

Na ons ervan vergewist te hebben dat er binnen de bestaande regeling plaats gebleven is voor onbelemmerde arbeid van een gereformeerde krijgsmachtpredikant hebben deputaten vanaf oktober 1981 tot heden helaas vergeefs gezocht naar een predikant, die geschikt, bereid **en in de gelegenheid** was de functie van krijgsmachtpredikant te vervullen.

Naast andere vereisten moest hierbij worden gerekend met de wettelijke maximumleeftijd van 40 jaar en de wens van de hoofdlegerpredikant het liefst een predikant te zien met tenminste vier jaar pastorale ervaring

Tot heden (juni 1983) werden in totaal 43 predikanten benaderd Deputaten gingen hierbij doorgaans als volgt te werk:

eerst mondeling contact; vervolgens schriftelijke informatie (GS-besluiten over de geestelijke verzorging, een taakomschrijving, informatie over de stand van zaken bij de geestelijke verzorging, enige zakelijke gegevens als financiën e.d.); daarna een gesprek. Voor enkele predikanten werden medische keuringen in Den Haag alsmede eengesprek met de hoofdlegerpredikant geregeld Voor sommigen werd een bezoek aan een kazerne georganiseerd In een enkel geval kwam het zover, dat een verzoek uitging naar de betrokken kerkeraad, zijn predikant voor dit werk te willen afstaan. Het heeft alles helaas nog niet het gewenste resultaat opgeleverd Wel mochten deputaten constateren, dat met name door de besluiten van de generale synode van Arnhem 1981 vrijwel alle benaderde predikanten overtuigd bleken van de noodzaak van dit werk. Om zeer uiteenlopende redenen was men echter zelf niet in de gelegenheid deze weg verder op te gaan.

ad g **contacten met de C.C.G.G.**

Deputaten hebben de Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken steeds van hun werkzaamheden op de hoogte gehouden. Eénmaal werd samen vergaderd met een deputatie uit de C. C. G. G. Via de 'militaire commissie' (zie onder) is samengewerkt terzake van de vormingscursussen op "Beukbergen".

ad i **vormingscursussen op Beukbergen**

Dankzij de welwillende medewerking van de hoofdlegerpredikant was er opnieuw gelegenheid vormingscursussen te beleggen op "Beukbergen" (het protestantse vormingscentrum in Huis ter Heide). Deze vormingsdagen (4 x 3 dagen per jaar) zijn gegeven onder verantwoordelijkheid van deputaten, en in samenwerking met de C.C.G.G., het G.V.I. en de sectie militairen van het G.M.V. (dmv. eenafvaardiging van elk van deze instanties naar een militaire commissie). De vormingsdagen werden verzorgd door br. H.E.C. de Glint van het G.V.L, in de verslagperiode achtereenvolgens bijgestaan door de predikanten Boiten, De Snoo, Sliggers, Van der Haar, Brandes, Raven en Ophoff.

Het aantal deelnemende militairen laat zeer te wensen over. In het blad "Dienst" is de medewerking van de ambtsdragers gevraagd. De militairen zelf zijn bij herhaling benaderd via "In's Konings dienst" en het "C.J.B.". De aanzet zal echter vooral op het thuisfront gegeven moeten worden

De militaire commissie heeft zich bij de hoofdlegerpredikant beklagd over een verandering in de regeling buitengewoon verlof (hierdoor was het niet langer mogelijk zonder verlies van 'eigen' vrije dagen vormingsdagen bij te wonen). De hoofdlegerpredikant en de medewerkers van "Beukbergen" zullen zich ervoor inzetten, dat dit weer veranderd wordt

ad j **verslag van het werk**

Teneinde de in dit rapport vermelde werkzaamheden voor te bereiden, te verrichten en te verslaan zijn deputaten tot heden zeven maal in vergadering bijeengekomen Een verslag van de werkzaamheden tot aan de generale synode van 1984 zal D.V. aan de kerk te Heemse worden toegezonden Dit geldt ook voor het financieel verslag.

4. Voorstellen

Deputaten zijn van oordeel, dat nu het nog altijd mogelijk is voor gereformeerde predikanten, om als krijgsmachtpredikant werkzaam te zijn, het een hoge roeping van onze kerken is (niet in de laatste plaats ook naar de Overheid toe) hiertoe predikanten te zenden

De kerken herinnerend aan haar besluiten in 1981 (Acte G. S. Arnhem 1981, art 100, besluit 1 en 2) stellen deputaten voor.

- a de plaatsen die er zijn voor gereformeerde krijgsmachtpredikanten zo mogelijk ook te doen bezetten;
- b. de kerkeraden met klem te wijzen op hun verantwoordelijkheid in dezen en zich in dit opzicht bereid te verklaren, als er een beroep op hen gedaan wordt, hun predikanten voor dit werk af te staan;
- c. opnieuw deputaten te benoemen met dezelfde opdracht als huidige deputaten (wel achten deputaten het wenselijk, dat bij de opdracht nader gestipuleerd wordt of zij hun werkzaamheden hebben te beperken tot de landmacht of deze dienen te richten op de totale krijgsmacht);
- d deze deputaten in het kader van hun opdracht "de ontwikkeling in de geestelijk verzorging binnen de krijgsmacht zo nauwlettend mogelijk te volgen en te toetsen, en een nauw contact met de hoofdlegerpredikant te onderhouden om zo mogelijk invloeden ten goede aan te wenden" de ruimte te geven om zo mogelijk en zonder enige verplichting in een'waarnemende rol' deel te nemen aan het werk van het **C.L.O.M.**

5. Tenslotte

Bij de behandeling ter synode zullen deputaten zich desgewenst graag nader verantwoorden, met name over de in onderdeel 3 ad c - f i- h van dit rapport genoemde zaken
Wij wensen uw vergadering van harte de leiding van Gods Geest

Zwolle, 29 juni 1983, de
deputaten
J. van derHaar, voorzitter
A. de Snoo, secretaris

J. Bomhof
M. Brandes
J. Lamain
J. Rump.

RAPPORT van deputaten voor radio- en televisieuitzending van kerkdiensten

Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, samen te komen op 25 april 1984 te Heemse.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Arnhem (1981), benoemde tot deputaten voor radio- en televisieuitzending van kerkdiensten de broeders: ds. P. Lok te Kampen (samenroeper), ds. H. J. Begemann te Bunschoten, C. D. Goudappel te Delft, ir. R. F. van Mill te Amersfoort, ds. R. T. Urban te Goes, primi; ds. P. Houtman te Soest, J. J. Schreuder te Ermelo, secundi (Acta art. 173 G). In dit deputaatschap zijn de functies als volgt verdeeld: ds. P. Lok, voorzitter; ds. H. J. Begemann, secretaris en ir. R. F. van Mill, penningmeester. De synode van Arnhem gaf de volgende instructies aan de deputaten (Acta art. 96):

- a met gelijke zorg als voorheen is geschied de radiouitzendingen van kerkdiensten voor het binnenland te verzorgen, waarbij contact met organisaties als „Werkgroep Nazorg Radio- en T.V. kerkdiensten" niet uitgesloten is;
- b op gelijke wijze de radiouitzendingen van kerkdiensten (via Radio Nederland Wereldomroep) voor het buitenland te blijven verzorgen;
- d diligent te zijn ten aanzien van de naleving van de aangepane overeenkomst met het IKON, zodat ook in de toekomst de uitzendingen geschieden „onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid en in volledige vrijheid";
- e ook diligent te zijn ten aanzien van een mogelijke nieuwe verdeling van de aan de kerkelijke zendgemachtigden toegewezen zendtijd en een zo mogelijk grotere zelfstandigheid van de kerken daarin na te streven;
- f tevens diligent te zijn ten aanzien van het publiceren en verspreiden van preken van de uitgezonden kerkdiensten, zodat ook dit geschiedt „onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid";
- g aan de eerstvolgende generale synode verslag uit te brengen van hun werkzaamheden en hun rapport drie maanden voor het bijeenkomen van die synode aan de kerken toe te zenden.

Uitvoering gevende aan de instructie sub g (eerste lid) hebben de deputaten de eer uw vergadering het volgende te rapporteren.

A. Radio-uitzending van kerkdiensten (binnenland)

In de verslagperiode (tussen de synode van Arnhem en die van Heemse) werden de onderstaande kerkdiensten via de radio uitgezonden. Datum en plaats van uitzending zijn vermeld en tevens de voorganger in bedoelde dienst.

25- 1-1981	Leusden	ds. M. Nap
11- 3-1981	Zwolle	ds. Joh. Strating
26- 4-1981	Stadskanaal	ds. P. Groenenberg
17- 5-1981	Den Helder	ds. E. Woudt
16- 8-1981	Capelle aal. IJssel	ds. C. J. Smelik
20- 9-1981	Kampen	prof. dr. J. Douma
15-11-1981	Voorburg	ds. B. Kamphuis
31-12-1981	Hilversum	ds. M. A. de Niet
3- 1-1982	Spakenburg-Zuid	ds. R. Houwen
10- 3-1982	Mariënberg	ds. S. S. Cnossen
21- 3-1982	Ureterp	ds. P. Lok (invaller; wegens ziekte van ds. J. Bomhof)
6- 6-1982	Groningen-Noord	ds. O. J. Douma
18- 7-1982	Drachten-Zuid/Oost	ds. F. J. Bijzet
15- 8-1982	Veenendaal	ds. J. Kok
7-11-1982	Kampen	prof. J. Kamphuis
31-12-1982	Bussum	ds. J. J. Burger

2- 1-1983	Zeist	ds. A. Veldman
9- 3-1983	Dronten	ds. S. de Vries
20- 3-1983	Dordrecht	ds. R te Velde
5- 6-1983	Groningen-Zuid	ds. R T. Urban
3- 7-1983	Zuidlaren	ds. L. W. de Graaff
21- 8-1983	Ureterp	ds. J. Bomhof
9-10-1983	Urk	ds. T. Wendt
13-11-1983	IJmuiden	ds. H. J. Messelink

Zoals blijkt uit bovenstaande gegevens zijn elk jaar acht kerkdiensten via de radio uitgezonden. Bij de verdeling van de ons toegewezen zendtijd is ook nu gezocht naar een zo groot mogelijke spreiding, waarbij in aanmerking dient genomen te worden, dat in de winterperiode gezocht wordt naar kerken op een niet al te grote afstand van Hilversum.

B. Radio-uitzending van kerkdiensten (buitenland)

De synode van Arnhem benoemde als deputaat voor Radio Nederland Wereldomroep ds. P. Lok als primus en ds. H. J. Begemann als secundus.

De onderstaande kerkdiensten werden in de afgelopen periode uitgezonden via Radio Nederland Wereldomroep:

3- 5-1981	Langeslag	ds. H. Knigge
15-11-1981	Enschede-Noord	ds. A. van Houdt
27- 6-1982	Groningen-Helpman	ds. J. T. Oldenhuis
26-12-1982	Berkel en Rodenrijs	ds. D. T. Vreugdenhil
7- 8-1983	Onnen	ds. M. K. Drost

Deze kerkdiensten, die 's morgens worden gehouden, worden op de band opgenomen en worden 's middags uitgezonden naar het oostelijk halfrond en Afrika, terwijl ze 's avonds worden heruitgezonden naar het westelijk halfrond.

C. Televisie-uitzending van kerkdiensten

Via de televisie werden in de afgelopen verslagperiode de volgende kerkdiensten uitgezonden:

22- 2-1981	Apeldoorn	ds. Tj. Boersma
C- 9-1981	Eindhoven	ds. H. Folkers
7- 3-1982	Heemse	ds. S. Cnossen
3-10-1982	Assen-Noord	ds. R. Timmerman
20- 1-1983	Capelle aal. IJssel	ds. A. Kooij
4- 9-1983	Kampen	prof. dr. J. van Bruggen

D. Contact met de „Werkgroep Nazorg Radio- en T.V. kerkdiensten“

Met genoemde werkgroep werd contact geoefend op deze wijze, dat voorgenomen uitzendingen van kerkdiensten steeds tijdig aan haar werden doorgegeven, zodat zij haar voorbereidend werk kon doen. Voorts hebben deputaten de werkgroep, op haar verzoek, eenmaal in een vergadering ontvangen, waarbij goed overleg heeft plaats gevonden over een aantal praktische zaken.

E. Naleving overeenkomst met de stichting IKON

Deputaten kunnen rapporteren, dat zij nauwlettend hebben toegezien op de stipte naleving van de overeenkomst, die de Gereformeerde Kerken hebben gesloten met de stichting IKON. Met name zijn zij attent geweest op de voorwaarde, dat de kerkdiensten werden uitgezonden „onder eigen naam en eigen verantwoordelijkheid en in volledige vrijheid“. Met voldoening kan gemeld worden, dat de stichting IKON zich heeft gehouden aan de afspraken, zoals deze zijn neergelegd in het contract, dat vermeld staat in de bijlagen bij de Acta van de synode van Groningen-Zuid (1978), blz. 433/434.

F. Nieuwe verdeling van de zendtijd?

In de afgelopen jaren is geen uitbreiding van zendtijd aan de kerkelijke zendgemachtigden verleend. Ook binnen de reeds toegewezen zendtijd kon geen herverdeling plaatsvinden, omdat zich geen belangrijke verschuivingen in de getalsverhoudingen hebben voorgedaan.

Naar het oordeel van deputaten wordt binnen het kader van de contractuele samenwerking op geen enkele wijze tekort gedaan aan de zelfstandigheid van de kerken.

Zorgen zijn er wel geweest voor wat betreft het tijdstip van uitzending van kerkdiensten via de televisie in de toekomst. De vaste tijd van 17.00 uur leek zo vast niet meer en dreigde te zullen worden verzet naar 11.00 uur v. m. (wat vele bezwaren met zich brengt, o.m. in de keuze van het kerkgebouw van waaruit wordt uitgezonden: steeds in de buurt van Hilversum). Een andere mogelijkheid was: Wel om 17.00 uur, maar dan uitzending via het andere net met het risico, dat voorgenomen uitzendingen van kerkdiensten zouden moeten wijken voor uitzending van actuele sportevenementen. Op beide punten hebben deputaten hun 'onaanvaardbaar' laten horen, evenals de overige kerkelijke zendgemachtigden, die uitzenden in de 'zendtijd voor de kerken'. Hun belangen heeft de stichting IKON in het overleg in de omroepwereld op uitstekende wijze behartigd, zodat deze zorgen voorlopig zijn weggelaten. Het wordt met erkentelijkheid vermeld. Overigens is wel gebleken, dat de kerken geen enkel recht hebben op een bepaald tijdstip van uitzending.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de voortgaande saecularisering ook de uitzending van kerkdiensten niet ongemoeid en onbedreigd laat.

Oorzaak van de gerezen moeiten was toegewezen uitbreiding van televisiezendtijd aan 'Veronica'.

G. Prekenuitgave

Ten aanzien van de publicatie en verspreiding van de preken, die gehouden zijn in de uitgezonden kerkdiensten, mogen deputaten medelen, dat luisteraars/kijkers de preken kunnen bestellen bij het 'bureau preken Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) te Hilversum'.

Aan de hand van de binnengekomen bestellingen wordt de oplaag vastgesteld, worden de preken gestencild en verzonden. Zij verschijnen onder het kopje 'Zendtijd voor de kerken', en onder een afzonderlijk volgnummer.

H. Slot-opmerkingen

De uitzendingen van onze kerkdiensten komen op geen enkele wijze financieel ten laste van de kerken. De financiering geschiedt met overheidsgelden.

Deputaten zijn van oordeel, dat het tot grote dankbaarheid mag stemmen, dat in dit land de uitzending van gereformeerde kerkdiensten door de overheid nog mogelijk gemaakt wordt.

Continuering van de gemaakte regeling van de kerken met de stichting IKON achten deputaten in de gegeven situatie nog steeds de verstandigste weg.

I. Voorstel

Deputaten stellen uw vergadering voor:

1. De deputaten, benoemd door de generale synode van Arnhem (1981), te dechargeren;
2. opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht:
 - a. met gelijke zorg als voorheen is geschied de radiouitzendingen van kerkdiensten voor het binnenland te verzorgen, waarbij contact met organisaties als 'Werkgroep Nazorg Radio- en T.V. kerkdiensten' niet uitgesloten is;
 - b. op gelijke wijze de radiouitzendingen van kerkdiensten (via Radio Nederland Wereldomroep) voor het buitenland te blijven verzorgen;
 - c. eveneens op gelijke wijze de televisie-uitzending van kerkdiensten voor het binnenland te blijven verzorgen;
 - d. diligent te zijn ten aanzien van de naleving van de aangegane overeenkomst met de stichting IKON, zodat ook in de toekomst de uitzendingen geschieden „onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid en in volledige vrijheid”;
 - e. ook diligent te zijn ten aanzien van een mogelijke nieuwe verdeling van de aan de kerkelijke zendgemachtigden toegewezen zendtijd en een zo mogelijk grotere zelfstandigheid van de kerken daarin na te streven;
 - f. tevens diligent te zijn ten aanzien van het publiceren en verspreiden van preken van de uitgezonden kerkdiensten, zodat ook dit geschiedt „onder eigen naam en in eigen verantwoordelijkheid”;

- g. aan de eerstvolgende generale synode verslag uit te brengen van hun werkzaamheden en hun rapport drie maanden voor het bijeenkomen van die synode aan de kerken toe te zenden.

Met heilbede en broedergroet,
namens deputaten voornoemd:
P. Lok - voorzitter
H. J. Begemann - secretaris

Inleiding

Het is voor deputaten-curatoren van de Gereformeerde Missiologische Opleiding een genoegen het eerste rapport inzake deze opleiding, tot de oprichting waarvan de generale synode van Arnhem 1981 besloten had, aan de kerken en aan de generale synode van Heemse te mogen voorleggen. De verslagperiode loopt van 1 juli 1981 tot ongeveer 9 december 1983. Het rapport valt in twee delen uiteen. Het eerste deel betreft de werkzaamheden van de deputaten inzake de opzet en het functioneren van de zendingsopleiding. Het tweede deel is speciaal gewijd aan financiële aangelegenheden. Daarna volgen nog enige voorstellen die deputaten-curatoren aan de synode voorleggen alsmede een aantal bijlagen.

I Samenstelling en opdracht

De generale synode van Arnhem benoemde blijkens arkl73 sub E van haar Acta de volgende broeders als deputaten-curatoren voor de Gereformeerde Missiologische Opleiding ds.J.Klamer (samenroeper), ds. S. Braaksma, ds. A.P. van Dijk, B. Dik, S. Jonker, H. Koelewijn en ds. J.A. van der Velden. Als hun secundi werden aangewezen ds. M.J.C. Blok, H. Boersma, ds. H. Folkers, W. M. Goodijk, ds. H. P. van de Kamp, T. van der Leest en ds. H. W. Ophoff. Br. W.M. Goodijk is al vrij spoedig na zijn benoeming overleden.

De opdracht die de synode aan de deputaten-curatoren gaf is te vinden in art. 107 van de Acta onder Besluit I en IIB:

ter voorziening in de oprichting en instandhouding van een Gereformeerde Missiologische Opleiding deputaten te benoemen met de volgende opdrachten:

A

voorlopige regelingen voor de zendingsopleiding te treffen door.

1. het vaststellen van het pakket van de theologische vakken, waartoe in elk geval behoren:
 - a. theorie van de zendingsarbeid (o.a. comprehensive approach, dialoog, selfsupport);
 - b. geschiedenis van de zendingsarbeid (in het bijzonder die van het toegewezen gebied);
 - c. godsdienstwetenschap (kaart van de verschillende godsdiensten);
 - d. elenctiek met betrekking tot de pseudo-religies die in het toegewezen gebied worden aangetroffen;
2. het vaststellen van het pakket van de niet theologische vakken, waartoe in elk geval behoort kennis van het toegewezen gebied en zijn bevolking en van de aldaar gesproken taal;
3. het benoemen en instrueren van een studiebegeleider, die theoloog moet zijn, met kennis van zendingszaken en beschikkend over organisatorische kwaliteiten;
4. het inschakelen van docenten voor de vaststelling van de leerstof voor de onderscheiden vakken en voor het afnemen van tentamens en examens;
5. het openstellen van deze opleiding voor medewerkers in de zending en het vaststellen van een voor hen passend examen;

B

1. voorlopig als curatorium te fungeren voor de Gereformeerde Missiologische Opleiding;
2. voor de financiële verplichtingen jaarlijks via de zendende kerken een bijdrage te vragen tot een maximum van fl 50.000,-;
3. van hun handelingen en financiële en andere regelingen verslag uit te brengen aan de volgende generale synode, die dan definitieve regelingen kan treffen;
4. de eerstvolgende generale synode voorstellen te doen inzake alle voor de Gereformeerde Missiologische Opleiding vereiste definitieve regelingen en eventueel daartoe noodzakelijke herziening van de kerkorde.

(Besluit II B) voorde nadere regeling vaneen kerkelijk zendingsexamen van toekomstige missionaire dienaren des Woords de onder Besluit I genoemde deputaten te belasten met de volgende opdracht: de vereisten voor de verschillende onderdelen van het examen te formuleren, waarbij in acht genomen dient te worden:

1. dat het onderwijs in niettheologische vakken wordt afgesloten door tentamens;
2. dat de bewijzen dat deze tentamens met voldoende resultaat zijn afgelegd worden overgelegd bij het classicaal zendingsexamen in de theologische vakken.

II Vergaderingen

Deputaten hebben in de verslagperiode veertien keer vergaderd. Dat betekent een vergaderfrequentie van ca. zes keer per jaar. De vergaderingen werden steeds te Amersfoort in de avonduren gehouden. In de eerste vergadering werden in het moderamen gekozen: ds. J. Klamer als voorzitter, ds. A. P. van Dijk als secretaris en br. B. Dik als penningmeester. Besloten werd een secundus alleen dan uit te nodigen als een primus door welke oorzaak ook, definitief zou uitvallen. De secundi ontvangen wel de notulen van de vergaderingen, tenzij de betrokken vergadering anders besluit. Soms werden niet-deputaten tot een vergadering uitgenodigd. Het betrof dan leden van een door het curatorium ingestelde commissie, wier aanwezigheid gewenst was om te rapporteren en/of te adviseren, te weten drs. M.K. Drost, mevr. A.J. Bekker-Holtland en br. A. de Graaf.

De vergaderingen verliepen steeds in goede harmonie.

III Studiebegeleider

De opdracht aan deputaten omvatte ook het benoemen en instrueren van een studiebegeleider. Reeds in hun tweede vergadering hebben zij zich over de uitvoering van deze opdracht beraden. Omdat nog niet duidelijk was, hoe de studie bij de GMO precies opgezet zou worden, was het niet mogelijk een functie-omschrijving voor de studiebegeleider op te stellen. Op verzoek van deputaten heeft toen ds. J. Klamer zich bereid verklaard, voorlopig als studiebegeleider/studie coördinator op te treden. In december 1982 heeft deze zaak opnieuw de aandacht gehad. Omdat bleek dat de zendingsopleiding nog steeds in de opbouwfase verkeerde, besloot de vergadering ds. Klamer in zijn functie van voorlopig studiebegeleider te handhaven. Tegen het einde van de verslagperiode kwamen deputaten tot de conclusie, dat de opbouwfase achter de rug was. Maar tevens kwamen zij tot de slotsom, dat de tot dusver gevolgde manier van werken veel voordelen bood. Doordat één hunner als studiebegeleider fungeerde bleven zij nauw bij het opleidingswerk betrokken. De inbreng van br. A. de Graaf en zr. A.J. Bekker-Holtland werd als waardevol ervaren. Deputaten hadden ook wel oog voor de bezwaren die aan een benoeming van ds. J. Klamer tot studiebegeleider kleefden. Er zou daardoor immers een zekere vermenging van functies optreden. Maar huns inziens woog daar ruimschoots tegen op, dat ds. Klamer goed beantwoordde aan de door de synode in haar opdracht gegeven profielschets van een studiebegeleider. Bovendien had ds. Klamer getoond, dat hij zeer geschikt was voor de functie van studiebegeleider. Tenslotte overwogen deputaten, dat hun instructie de ruimte openliet, dat zij één hunner tot studiebegeleider benoemden. Eén en ander deed deputaten met vrijmoedigheid besluiten, ds. J. Klamer te benoemen tot studiebegeleider. Tevens stelden zij een instructie voor de studiebegeleider vast (zie Bijlage 3).

IV Commissies

In hun tweede vergadering hebben deputaten ook een drietal commissies ingesteld. In de eerste plaats een commissie bestaande uit drs. M. K. Drost, ds. J. Klamer en ds. J. van der Velden, die tot taak had te adviseren inzake de samenstelling van het studiepakket Theologische vakken. In de tweede plaats een commissie bestaande uit zr. A.J. Bekker-Holtland, ds. S. Braaksma en br. B. Dik, om te adviseren over de samenstelling van het studiepakket Niet theologische vakken. En tenslotte een commissie bestaande uit br. A. de Graaf, br. S. Jonker en br. H. Koelewijn, die moest adviseren over de te geven vergoedingen en andere financiële aangelegenheden.

De eerste twee commissies zijn, nadat ze hun opdracht hadden volbracht, opgeheven. De derde commissie draagt een meer permanent karakter. De samenstelling ervan is echter gewijzigd doordat br. B. Dik de plaats van br. A. de Graaf heeft ingenomen. Het lag voor de hand, dat de penningmeester uit hoofde van zijn functie van deze commissie deel ging uitmaken.

Na de opheffing van de twee ad hoc commissies hebben deputaten een Congrescommissie ingesteld, bestaande uit drs. M.K. Drost als docent algemene theologische vakken, ds. J. Klamer als studiebegeleider en mevr. A.J. Bekker-Holtland, als vertegenwoordigster van de docenten niettheologische vakken en als begeleidster van de studiecongressen. Ook br. A. de Graaf woont de vergaderingen van deze commissie bij, omdat hij de studiebegeleider assisteert bij de organisatie van

de congressen. Hij fungeert ook als notulist van de commissievergaderingen. Omdat de taak van deze commissie meer ging omvatten dan de voorbereiding van de studiecongressen, werd haar naam veranderd in Studieadviescommissie. Zij adviseert deputaten-curatoren bij alle zaken die de inhoudelijke zijde van de opleiding betreffen. Ook stelt zij, in overleg met de cursist en de uitzendende instantie het individuele studieprogramma vast.

Deputaten ontvangen een schriftelijk verslag van alle werkzaamheden van de Studieadviescommissie. Het functioneren van zr. Bekker-Holtland en br. De Graaf in deze opzet hebben deputaten als waardevol ervaren, zoals zij onder III reeds uitspraken. Zij zouden het betreuren als in de toekomst van hun diensten in dezen niet meer gebruik zou kunnen worden gemaakt.

V Studieprogramma

Het studieprogramma valt in twee, of eigenlijk drie delen uiteen, nl. de Theologische vakken en de Niettheologische vakken met inbegrip van de Taalstudie. Omdat de taalstudie een hoofdstuk apart is, zal hieraan een afzonderlijke paragraaf worden gewijd. Waar in het vervolg gesproken wordt over niettheologische vakken, is de taalstudie daarvan uitgezonderd.

1. **Theologische vakken** Deputaten hebben volgens het advies van de desbetreffende commissie een 'Raamplan theologische vakken' vastgesteld (zie Bijlage 1). Daarin wordt als doel geformuleerd "dat gereformeerde zendelingen hun missionaire dienst in het hun toegewezen gebied op verantwoorde en deskundige wijze kunnen vervullen". De **inhoud** omvat de volgende onderdelen: **Theorie van de zendingsarbeid** (plaats en taak van de missiologie; bijbelse grondlijnen; benadering en methode; motieven en doel), **geschiedenis van de zendingsarbeid** (plaats, taak en indeling; overzicht in hoofdlijnen; hoofdlijnen van de geschiedenis van de oecumenische beweging i.v.m. de zending), **godsdienswetenschap en elenctiek** (inleidingsvragen, overzicht en beeld van diverse pseudo-religies en pseudo-religieuze ideologieën hoofdlijnen van de elenctiek).

Al deze vakken worden nog weer onderscheiden in een algemeen en een specifiek deel. In het specifieke deel ontvangen de bovengenoemde vakken een toespitsing op het aan de betrokken cursist toegewezen gebied.

Bij de stofomschrijving is een literatuurlijst gevoegd, onderverdeeld in vereiste en aanbevolen literatuur. Uit de vereiste literatuur wordt door de desbetreffende docenten een keuze gemaakt, die mee bepaald wordt door de toekomstige taak van de cursist in kwestie. Uiteraard zijn deze literatuurlijsten voor wijziging vatbaar.

Tenslotte moet de student een **scriptie** schrijven over een onderwerp dat in overleg met de betrokken docenten is gekozen.

2. **Niet-theologische vakken** Deputaten hebben ook een 'Raamplan niet-theologische vakken' op voorstel van de daartoe benoemde commissie aanvaard (zie Bijlage 2). Het doel wordt aldus omschreven: het aanleren van kennis, vaardigheden en houdingen zodanig, dat werken en wonen in niet-westerse gebieden mogelijk is. Concreter gezegd het zich kunnen thuis voelen in het nieuwe leefklimaat; het ingang vinden bij de plaatselijke bevolking; het onderkennen van problemen die zich kunnen voordoen, het optimaal onderhouden van communicatie met de zendende instantie.

Naast een specifiek deel (geografie en geschiedenis van het land waarheen iemand uitgezonden wordt) is er een algemeen deel. Dit deel omvat culturele antropologie, ontwikkelingseconomie, voorlichtingskunde, huishoudkunde en gezondheidsleer, rapportage, boekhouding en administratie, fotografie en filmtechniek. Het is de bedoeling, dat ook bij de algemene vakken rekening gehouden wordt met de specifieke situaties van de uitgezonden.

Bij de vakken culturele antropologie t/m huishoudkunde en gezondheidsleer dient een beknopte literatuuropgave. Aan al deze vakken wordt veel aandacht besteed tijdens de studiecongressen, die hierna nog ter sprake zullen komen.

3. **Taalstudie** Hoewel de taal die gesproken wordt in het gebied waar de cursist hoopt te gaan werken, niet vanwege de GMO onderwezen wordt, moet de GMO wel haar wakend oog over de taalstudie laten gaan. Soms zal de taalstudie voor een belangrijk deel hier in Nederland kunnen geschieden (Indonesisch) soms zal de taalstudie nagenoeg geheel in

het land van bestemming moeten gebeuren (Sesotho). Bij het Portugees en het Papiaments is een combinatie van deze twee mogelijkheden de aangewezen weg. Drs. L. J. de Vries heeft deputaten gediend met een nota over de taalkundige voorbereiding van de zendeling, waarin voor de diverse talen de verschillende mogelijkheden werden nagegaan en geëvalueerd. Deputaten besloten de kosten voor de taalstudie voor rekening van de onderscheiden zendende instanties te laten. In het later in dit rapport ter sprake komende coördinatiegesprek wordt vastgelegd waar en eventueel bij wie de taalstudie gevolgd zal worden, alsmede na overleg met de betrokken docent het quantum. Aan het einde van de taalstudie zal de taaldocent door middel van een tentamenbriefje dienen te verklaren, dat het vastgelegde quantum door de betrokken student is behaald.

- 4 **Individuele aanpassing** De vooropleiding van de studenten kan zeer verschillend zijn. Een toekomstige zendeling kan bijv. Missiologie als hoofd- of bijvak gekozen hebben voor zijn doctoraalexamen. Ook is er verschil in de toekomstige functie van de student. Met al dergelijke omstandigheden wordt rekening gehouden bij de vaststelling van ieders individuele studieprogramma.
5. **Studieduur** Er is vastgelegd, dat de duur van dgstudie ter voorbereiding op de uitzending bij een a. s. zendeling ongeveer een jaar zal bedragen. Globaal genomen zal 30% van de tijd besteed moeten worden aan taalstudie, 45% aan de theologische vakken en 25% aan de niet theologische vakken.

VI Docenten

Een belangrijk deel van de aan deputaten-curatoren verstrekte opdracht was het aantrekken van docenten. Voorzover het niet-theologische vakken betreft, hebben zij daarbij veel hulp ondervonden van mevr. Bekker-Holtland. Ze zijn ook dankbaar voor de door velen betoonde bereidwilligheid als docent op te treden. Het gaat om de volgende broeders en zusters, met daarbij vermeld het vak waarvoor ze zijn aangetrokken.

Theologische vakken - algemeen gedeelte:
drs. M.K. Drost, Onnen.

Theologische vakken - specifiek gedeelte:

ds. S. Braaksma,	's-Hertogenbosch	- Brazilië;
ds. M.K. Drost,	Onnen,	- Zuid-Afrika;
ds. D. Grutter,	Rijnsburg,	- Kalimantan-Barat;
ds. J. Klamer,	Meppel,	- Sumba;
ds. J. Kruidhof,	Drachten,	- Irian-Jaya;
ds. K. Verlind,	Zuidhorn,	- Suriname;
ds. D.T. Vreugdenhil,	Berkel en Rodenrijs,	- Curacao;
ds. H.J. de Vries,	Harlingen,	- kerkelijke verhoudingen in Zuid-Afrika;

Niet-theologische vakken - specifiek gedeelte:
mevr. A.J. Bekker-Holtland; Gouda;

Niet-theologische vakken - algemeen gedeelte:
mevr. A.J. Bekker-Holtland, Gouda, - huishoudkunde/voedingsleer;
mevr. G. Euwema, Buitenpost, - gezondheidszorg;
P. Bolhuis, Haren, - boekhoudkunde/administratie;
drs. W.C. van der Horst, Zwolle, - culturele antropologie;
dr. ir. P.J. Hummelen, Dedemsvaart, land- en tuinbouwkunde;
ir. M. van Hulst, Wageningen, - ontwikkelingseconomie;
drs. J. Kaldeway, Zwolle, - rapportage;
J.A. Knepper, Kampen, - voorlichtingskunde;
Tj. de Vries, Amersfoort, - fotografie.

Voorts wordt soms een gastspreker gevraagd voor het houden van een lezing of een causerie. Te noemen zijn dr. F. C. Kamma en drs. A. Kamsteeg. Ook verlofgangers geven hun medewerking.

Deputaten achten het mogelijk, dat in incidentele gevallen bij dringende noodzaak gebruik wordt gemaakt van een docent die niet lid is van een Geref.Kerk. Het zal dan vooral gaan over de kennis van de godsdienst en de cultuur in een bepaald gebied of van een bepaalde bevolkingsgroep.

Op 26 augustus 1983 had een nuttige ontmoeting plaats tussen curatoren en docenten.

VII Studenten

Tegen het einde van 1981 kon gepubliceerd worden, dat Gereformeerde Missiologische Opleiding per 1 januari 1982 van start zou gaan. Het wachten was toen op de eerste aanmeldingen. Ze zijn ook gekomen. Het gaat om de volgende broeders en zusters:

drs. P.W.J. Ensing, - D.V.N. - Irian Jaya;

ds. T. de Boer, - Geref.Kerk Drachten-Zuid/Oost- Zuid-Afrika;

drs. A.A. van Essen, - Geref.Kerk Drachten-Zuid/Oost -Kalimantan;

B.J. Stoel, - D.V.N. -Sumba;

H.J. Boersma, - Geref.Kerk Enschedé-Noord - Irian Jaya;

mevr. S.A. de Vries, - D.V.N. - Irian Jaya;

mevr. E. ten Heuw, - D.V.N. - Irian Jaya.

De eerste drie studenten hebben hun opleiding inmiddels voltooid. Ds. De Boer en drs. Van Essen hebben het kerkelijke zendingsexamen afgelegd. Mevr. Ten Heuw heeft haar studie afgebroken. Verder is nog ingeschreven br. J. Souman, die als zendingsmedewerker in dienst is van de C.R.C. te Surrey, B.C., in Maragogi in Brazilië. Om zijn werk daar te kunnen voortzetten moet deze broeder een of ander diploma hebben. Drs. Drost en mevr. Bekker-Holtland hebben voor deze broeder een pensum opgesteld. Aan ds. P. K. Meijer, ook te Maragogi, is gevraagd als zijn studiebegeleider op te treden.

Alle bovengenoemden waren ingeschreven tijdens de cursus 1982-'83. In de cursus 1983-'84 is hier nog bijgekomen cand. J.Th. Jonkman, die voor de Geref.Kerk van DrachtenZuid/Oost beroepen was voor het werk op Kalimantan-Barat. Ds. Jonkman is inmiddels zonder voorafgaand zendingsexamen met medewerking van het kerkverband bevestigd in het ambt van missionair dienaar des Woords. Hoewel deputaten deze gang van zaken betreurden, hebben zij zich toch bereid verklaard mede te werken aan de voorbereiding van een alsnog door ds. Jonkman af te leggen zendingsexamen.

Deputaten ontvingen van de Commissie Evangelisatiepredikant in de classis Rotterdam het verzoek op de een of andere manier te willen helpen bij de voorbereiding van ds. J. W. Roosenbrand op zijn werk als evangelisatiepredikant m.n. onder Hindustanen. Omdat het hier geen zendingsopleiding betrof en ds. Roosenbrand ook geen zendingsexamen zou afleggen, kon moeilijk een GMO-opleiding worden aangeboden. Wel hebben deputaten de studie-adviescommissie ten dienste gesteld van de Commissie Evangelisatiepredikant om een studieprogramma op te stellen en ds. Roosenbrand bij zijn studie te begeleiden.

Naar aanleiding van deze zaak hebben deputaten zich afgevraagd, of het niet wenselijk is, dat de synode uitdrukkelijk uitspreekt, dat de GMO ook de studie organiseert voor predikanten met een bijzondere opdracht anders dan de zending, bijv. evangelisatie, en dat er ook voor dezen een classicaal examen wordt ingesteld, analoog met het classicale zendingsexamen.

De werkgroep HOOP heeft geïnformeerd of Geref.ontwikkelingswerkers ook aan de cursussen van GMO kunnen deelnemen, maar uit deze kring hebben zich nog geen cursisten gemeld.

Deputaten-curatoren hebben zich ook beraden op de vraag, hoe te handelen als iemand die geen lid is van een Geref. Kerk zich aanmeldt. Besloten is, dat in dat geval alleen aanmelding op persoonlijke titel mogelijk is en dat elke aanvraag afzonderlijk zal beoordeeld worden.

VIII Opzet van de studie

Wanneer een zendende instantie een kandidaat voor de opleiding aanmeldt wordt een **coördinatiegesprek** gearrangeerd. Daartoe worden uitgenodigd, behalve de kandidaat, een vertegenwoordiger van de desbetreffende zendende instantie, ds. J. Klamer als studiebegeleider/coördinator, drs. M.K. Drost als docent algemene theologische vakken, de betrokken docent bijzondere theologische vakken en mevr. A.J. Bekker-Holtland als vertegenwoordigster van de docenten niet-theologische vakken. In dit gesprek wordt het studieprogramma van de student(e) geregeld, de pensum worden vastgesteld en ook de taalstudie wordt besproken. Van de kandidaten wordt verwacht, dat zij elke twee maanden aan de studiebegeleider een kort overzicht zenden met vermelding van hun studie-activiteiten. De D.V.N.-cursisten worden vrijgesteld van het schrijven van een scriptie.

Een eigen plaats in de opleiding hebben de **studiecongressen**. Deze worden gehouden in 'De Dieken' in Holten en duren van donderdagmiddag tot zaterdagmorgen. Uitgenodigd worden de op dat moment ingeschreven studenten met hun eventuele echtgenotes alsmede de verlofgangers die te dien tijde in het land zijn. De curatoren wonen bij toerbeurt een (deel van een) congres bij. De congressen staan onder supervisie van de Studio-adviescommissie. De praktische organisatie wordt verzorgd door br. A. de Graaf. Meur. BekkerHopland treedt op als congresleidster. Er zijn ook wel eens gasten aanwezig, zoals de mensen die voor de D.L.S. zijn aangetrokken.

De definitieve vormgeving van de congressen was moeilijk te vinden. Aanvankelijk waren voor de cursus 1982-1983 zeven congressen gepland, tijdens welke uitsluitend aandacht zou worden besteed aan niet-theologische vakken. Tijdens deze cursus besloten deputaten hun beleid inzake de congressen enigszins bij te stellen. Zij streefden er niet alleen naar, dat het aantal congressen werd verminderd, maar vooral dat ook de theologische vakken op de congressen aan de orde zouden komen.

Voor de cursus 1983-1984 zijn zes congressen gepland met een regelmatige inbreng ook van de theologische vakken. Toch heeft het instituut van de congressen nog niet geheel het experimentele stadium achter zich gelaten.

Eén van de problemen is, dat de stof zodanig gebracht moet worden, dat alle studenten er wat aan hebben. Men moet ook op zijn hoede zijn, dat niet één bepaald zendingsterrein, i.c. Irian Jaya, te veel aandacht ontvangt. Toch zijn de reacties van de studenten over het algemeen positief tot zeer positief. De aanwezigheid en de inbreng van verlofgangers wordt als bijzonder waardevol ervaren.

IX Tentamina

De afronding van de studie voor de verschillende vakken heeft ook de aandacht van deputaten gehad. Er wordt gewerkt met tentamina, waarvan de vorm overigens niet bij alle vakken dezelfde is. Zo wordt het specifieke deel van de niet-theologische vakken getoetst via een leesverslag, dat slechts in sommige gevallen wordt aangevuld door een gesprek met de docente. Alleen voor de vakken boekhouden en fotografie wordt niet een werkstuk en/of gesprek gevraagd en er worden ook geen tentamenbriefjes voor afgegeven. Actieve deelname van de cursisten aan wat ten aanzien van deze vakken op de congressen geboden wordt is daarom des te meer nodig.

X Examen niet-zendingen

Voor degenen die niet een kerkelijk zendingsexamen afleggen, heeft de GMO een eigen examen ingesteld. Er wordt geëxamineerd in

- a Theol. vakken (drs. M.K. Drost);
- b Cult. anthropologie (drs. W. C. van der Horst);
- c Specif.deel niet-theol. vakken (mevr.A.J. Bekker-Holtland)

Het examen, dat een uur duurt, wordt bijgewoond door een curator en een afgevaardigde van de betrokken zendingen.

XI Het kerkelijk zendingsexamen

Deputaten hebben ook voorlopige 'Regelingen voor het classicaal zendingsexamen' vastgesteld. Deze luiden aldus:

1. Het kerkelijk zendingsexamen zal geschieden door de classis waaronder de betrokken zendingen ressorteert; zij kan zich daarbij laten bijstaan door docenten van de zendingsopleiding.
2. De classis zal, voordat het examen begint, onderzoeken of de volgende stukken aanwezig zijn;
 - a voor een predikant: een verklaring van de kerkeraad van de zendingen dat hetgeen in art. 6 en 7 van de K.O. vereist wordt heeft plaats gevonden, met uitzondering van de bevestiging;
 - b. voor een candidaat: een verklaring van de kerkeraad van de zendingen dat hetgeen in art. 5 van de K.O. vereist wordt, heeft plaats gevonden, met uitzondering van de bevestiging;
 - c. een door de voorzitter en de secretaris getekende verklaring namens de Gereformeerde Missiologische Opleiding dat met voldoende resultaat de vereiste tentamina in de theologische en de niet-theologische vakken zijn afgelegd.
3. Het examen zal worden afgenomen in de volgende vakken:

a. theorie van de zendingsarbeid

naar een tevoren opgegeven pensum, waarin aandacht kan worden besteed aan:

- plaats en taak van de missiologie
- bijbelse grondlijnen met het oog op de principiële fundering van de zending, definitie van zending
- benadering en methode, o.a.: comprehensive approach, dialoog (communicatie, aanknopingspunt), thetische of confronterende prediking, middelen en wegen
- motieven en doel, o.a. drievoudig doel (Voetius), three selves (selfsupport), contextualisatie (accomodatie e.a.)verhouding oude en jonge kerken.

15 min. en maximaal 5 min. navraag

b. algemene geschiedenis van de zendingsarbeid

naar een tevoren opgegeven pensum, waarin aandacht kan worden besteed aan:

- plaats, taak en indeling van de zendingsgeschiedenis
- overzicht in hoofdlijnen van de geschiedenis van de zendingsarbeid in de loop der eeuwen - overzicht in hoofdlijnen van de geschiedenis van de "oecumenische beweging", in het bijzonder voorzover die in verband staat met de zending

15min. en maximaal 5 min. navraag

c. godsdienstwetenschap/elenctiek

naar een tevoren opgegeven pensum, waarin aandacht kan worden besteed aan:

- inleidingsvragen: verhouding godsdienstwetenschap/elenctiek, plaats, taak, indeling en definitie elenctiek
- overzicht en beeld van de diverse pseudo-religies in de wereld van nu; tevens van de ideologieën, die een pseudo-religieus karakter dragen
- hoofdlijnen van de elenctiek met het oog op de elenctische beoordeling van de pseudoreligies en ideologieën.

15 min. en maximaal 5 min. navraag

d kennis van het toegewezen gebied

naar een tevoren opgegeven pensum, waarin aandacht kan worden besteed aan:

- zendingstheoretische vragen, die in het toegewezen gebied een beheersende rol spelen
- de geschiedenis van de zendingsarbeid in het toegewezen gebied
- elenctische beoordeling van de pseudo-religies en de ideologieën in het toegewezen gebied.

20 min. en maximaal 10 min. navraag

4. De classis zal bij gunstig verloop van het examen een akte in tweevoud verstrekken.

Deputaten willen hierbij nog het volgende opmerken. Degenen die het kerkelijk zendingsexamen afleggen, worden dus niet geëxamineerd in de niet-theologische vakken. Wel is uitgesproken, dat een en ander uit de niet theologische vakken tijdens het classicale zendingsexamen ter sprake gebracht mag worden.

Hoewel een classis vrij is, het zendingsexamen te laten afnemen door wie zij wil, achten deputatencuratoren het voor de kwaliteit van het zendingsexamen in het algemeen gewenst, dat een classis daarvoor de betrokken docenten uitnodigt. Mee daarom is besloten, dat de GMO de honorering van de van buiten de classis aangetrokken examinatoren voor haar rekening neemt.

Hier dient ook vermeld te worden, dat deputaten begin september 1983 benaderd werden door de kerk te Drachten-Z/O met het verzoek om zodanige medewerking, dat het zendingsexamen van br. Jonkman in verband met het onverwacht snelle afkomen van het visum zou kunnen plaats vinden uiterlijk midden november. Dit zou meebrengen, dat het studieprogram sterk beperkt werd, dat de tentamina meer een onderzoek naar geschiktheid dan naar kennis zouden zijn, dat de scriptie pas naderhand zou worden ingezonden en dat br. Jonkman een aantal congressen niet zou bijwonen. Deputaten besloten niet aan het verzoek te voldoen, omdat zij het voor de vorming van de betrokken candidaat en voor de goede voortgang van het zendingswerk nodig achtten, dat hij het normale studieprogram volgde. Bovendien meenden zij, dat er wel een andere weg was om de moeite tegemoet te treden waarin de kerk te Drachten-Z/O geraakt was door de voorspoedige visumverlening.

XII Diploma

Deputaten-curatoren hebben besloten aan al de studenten, die hun studie met gunstig resultaat hebben afgesloten door voor een, al of niet kerkelijk, examen te slagen, een diploma te doen toekomen. Ze hebben daarvoor de beschikking gekregen over een groot aantal ongebruikte diploma's van de vroegere zendingsopleiding vanwege het College van Samenwerking. Deze diploma's behoeften slechts een geringe aanpassing te ondergaan. Op dit diploma worden alle vakken vermeld, waarin de candidaat onderwezen is. In sommige landen kan het nuttig zijn, dat de uitgezondene een dergelijk diploma kan tonen.

XIII Bibliotheek

Het ligt niet in het voornemen van deputateir curatoren een missiologische bibliotheek aan de GMO te verbinden.

Zij achten het echter wel gewenst, dat de GMO beschikt overeen kleine boekerij met veel gevraagde boeken op missiologisch terrein. Toen de mogelijkheid geboden werd een keuze te maken uit de boeken van wijlen ds. D.K.Wielenga J.D.zn, voorzover de bibliotheek van de Theologische Hogeschool daar geen belangstelling voor had, hebben deputatencuratoren daarvan gebruik gemaakt. Met behulp van de leden van de Zendingclub van de Kamper studenten is dit boekenbezit geregistreerd. De boeken zullen voorlopig, voorzien van een GMO-stempel, geplaatst worden in een kast in de werkkamer van de zendinglector.

In de bibliotheek zullen ook worden opgenomen de scripties en relevante leesverslagen die in het kader van de GMO zijn gemaakt.

XIV Contacten met de Theologische Hogeschool

Over twee zaken zijn er in de verslagperiode formele contacten geweest met de Theologische Hogeschool.

Bibliotheek Van deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool ontvingen deputatencuratoren de bereidverklaring, de uitleen van boeken uit de bibliotheek van de GMO te laten geschieden via de Bibliotheek van de Theologische Hogeschool.

Dit, nadat van GMO-zijde aan enige vanzelfsprekende voorwaarden was voldaan. De realisering van de toezegging moest op het moment, dat het verslag werd afgesloten, nog worden voltooid.

Eigen ruimte Toen het deputaten-curatoren van de GMO ter ore kwam, dat de Theologische Hogeschool door aankoop van het pand Broederweg 11 te Kampen over meer ruimte kon beschikken, hebben zij geïnformeerd, of één à twee kamers voor de GMO konden worden afgestaan. Deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool hebben positief op de vraag gereageerd. Deputaten-Financieel hebben aan de GMO twee kamers aangeboden waarvan de huurprijs zakelijk was berekend. Niet alleen de beperktheid van de financiële armslag van de GMO maar ook andere redenen deden deputaten-curatoren besluiten een belangrijk lagere huurprijs voor te stellen. DeputatenFinancieel hebben daarop hun aanbod in deze zin gewijzigd, dat zij één kamer aanboden, maar wel hielden zij vast aan de zakelijke berekening van de huur.

Van een grote vergaderkamer in het pand Broederweg 11 zou de GMO ten behoeve van een grote vergadering gratis gebruik mogen maken als deze kamer niet door de Theologische Hogeschool gebruikt werd. Deputaten-curatoren zijn schoorvoetend met dit voorstel accoord gegaan. De gevraagde huurprijs overschrijdt het bedrag dat zij voor een eigen ruimte voor de GMO begroot hadden. Bovendien menen zij, dat de zakelijke berekening van de huurprijs niet overeenkomt met de bedoelingen van de synode van Arnhem.

XV Slotbeschouwing

Omdat dit rapport het eerste is, dat inzake de Gereformeerde Missiologische Opleiding wordt uitgebracht, is het tamelijk lang uitgevallen. Veel zaken moesten immers voor het eerst geregeld worden. De kerken hebben er recht op te weten hoe dat is gedaan teneinde daarover te kunnen oordelen. Het is duidelijk dat de Gereformeerde Missiologische Opleiding nog niet geheel de opbouwfase achter zich heeft gelaten. Toch menen deputaten dat, alles overziende, met dankbaarheid jegens de HERE mag worden vastgesteld, dat de Gereformeerde Missiologische Opleiding duidelijk gestalte heeft gekregen. Moge de HERE het werk dat gedaan is en gedaan wordt, zegenen terwille van de voortgang van het evangelie in deze wereld.

Aldus vastgesteld in de vergadering van deputaten-curatoren op 9 december 1983.

Deel 2

FINANCIËLE AANGELEGENHEDEN.

I Bijdragen van de kerken

Ingevolge artikel 107 van de Acta, onder besluit I, onderdeel B 2, hebben deputaten de opdracht ontvangen voor de financiële verplichtingen jaarlijks via de zendende kerken een bijdrage te vragen tot een maximum van fl 50.000,-.

Omdat deputaten meteen voor uitgaven kwamen te staan, waarbij met name de reis- en vergaderkosten kunnen worden vermeld, werd al spoedig na de aanvang van de werkzaamheden besloten een bijdrage van de zendende kerken te vragen. Aangezien het nog niet bekend was hoe hoog de financiële verplichtingen zouden worden werd het redelijk geacht in eerste instantie een bijdrage te vragen van fl 0,25 per ziel, dus overeenkomende met 50% van het maximumbedrag. Er was inmiddels ook een girorekening geopend en zo kon het verzoek om betaling van de eerste bijdrage aan de zendende kerken worden gedaan.

Deze eerste bijdrage kan worden gezien als een bijdrage in de kosten over de periode 1 juli 1981 tot en met 31 december 1982.

Voor wat betreft 1983 werd, op basis van de toen bekende gegevens, geoordeeld dat opnieuw zou kunnen worden volstaan met een bijdrage van f 0,25 per ziel.

Naar het zich laat aanzien zal het niet direct nodig zijn een hogere bijdrage van de kerken te vragen dan fl 0,25 per ziel per jaar.

II Voor rekening van de GMO komende kosten

Alle kosten, verbonden aan de opleiding vanwege de GMO, komen voor rekening van de GMO, met uitzondering van:

- a. de kosten van de taalstudie;
- b. de reiskosten van de cursisten;
- c. de kosten van aanschaf boeken enz. door de cursisten.

De onder a. tot en met c. bedoelde kosten komen dus voor rekening van de deelnemers aan de opleiding c.q. de uitzendende organisatie.

Deputaten blijven diligent ten opzichte van de vraag welke kosten eventueel rechtstreeks in rekening kunnen worden gebracht aan met name de deelnemers aan de congressen.

Voor de wijze waarop bijdragen in de kosten worden gevraagd wordt verwezen naar het volgende.

III Bijdrage van "De Verre Naasten"

De vereniging "De Verre Naasten" maakt gebruik van de mogelijkheid de opleiding van de uit te zenden krachten te laten verzorgen door de GMO. Omdat het niet om missionaire dienaren des Woords gaat is voor de missiologie een aangepast programma vastgesteld. Deputaten kwamen voor de vraag te staan op welke wijze de bijdrage van "De Verre Naasten" zou moeten worden vastgesteld. Daarbij is overwogen dat de kosten van het volgen van de niet theologische vakken gelijk zijn aan die voor een zendeling en dat de theologische vakken weliswaar zijn aangepast maar van de studiebegeleider en de docenten niet minder tijd vragen.

De bijdrage van "De Verre Naasten" is daarom vastgesteld op een evenredig aandeel in de totale jaarkosten van de GMO.

IV Bijdrage van andere instellingen/deelnemers

Zoals in het eerste gedeelte van het rapport is opgemerkt hebben zich niet alleen studenten van zendende kerken en van "De Verre Naasten" aangemeld maar ook personen, die door andere organisaties of instellingen worden uitgezonden.

De vergoeding van of de bijdrage in de hieraan verbonden kosten kon niet worden vastgesteld op de wijze zoals hiervoor is aangegeven voor de zendende kerken en "De Verre Naasten".

Voor beantwoording van de vraag welke bijdrage voor de hier bedoelde studenten kan worden gevraagd is als uitgangspunt genomen de mate waarin aan de activiteiten van de GMO wordt deelgenomen.

Het kan zijn dat er kosten moeten worden gemaakt wegens honorering van studiebegeleider en/of docenten, het is ook mogelijk dat het alleen om de kosten van studiecongressen gaat. Afhankelijk van de te maken kosten wordt een bijdrage in rekening gebracht.

Er is ook rekening gehouden met de mogelijkheid dat iemand, die geen lid is van één van de Gereformeerde Kerken, zich als cursist van de GMO aanmeldt. Met het oog daarop is een berekening gemaakt van de te verwachten kosten. In voorkomende gevallen zal een zodanige bijdrage in rekening worden gebracht dat sprake is van een kostendekkend tarief.

V Honoreringen

Deputaten hebben zich op het standpunt gesteld dat in zijn algemeenheid geen honorering zal plaats vinden voor de werkzaamheden van de leden van de commissies welke door hen zijn ingesteld om een tijdelijke of blijvende adviesfunctie te vervullen.

Voor de overige werkzaamheden ligt dat geheel anders.

De activiteiten van met name studiebegeleider, studieadviescommissie en docenten hebben ten nauwste betrekking op de uitvoerende taak van de GMO als opleidingsinstituut. Deze werkzaamheden dienen dan ook op adequate wijze te worden gehonoreerd.

Wat de studiebegeleider betreft hebben deputaten een zo nauwkeurig mogelijke opstelling gemaakt van de benodigde tijd en aan de hand van een uurtarief de vergoeding uitgedrukt in een vast bedrag per jaar. Dit bedrag kan gewijzigd worden wanneer de situatie daartoe aanleiding geeft.

Wat de docenten betreft, hiervoor is geen vast bedrag per jaar vastgesteld maar wordt gewerkt met een uurtarief. Bij de docenten is sprake van een grote verscheidenheid in activiteiten (afhankelijk van het aantal cursisten en de personen).

Het leek deputaten daarom verstandig uit te gaan van een honorering per uur. Bij de uitwerking van dit uitgangspunt heeft min of meer model gestaan de wijze van honorering bij de Opleiding voor Gereformeerde Godsdienstleraren. Ook wat betreft het uurtarief is hierbij aansluiting gezocht.

Verder zijn regels vastgesteld voor honorering van de deelname aan de z.g.coördinerende gesprekken, de organisatie en begeleiding van de studiecongressen, de sprekers e.d. op deze congressen alsmede van de docenten die op verzoek van de classis bijstand verlenen bij het afnemen van het zendingsexamen.

VI Overige vergoedingsregelingen

Deputaten hebben regels vastgesteld voor de vergoeding van reis- en verblijfkosten. Dit geldt niet alleen voor henzelf maar ook voor degenen, die de congressen moeten bijwonen/verzorgen. Als norm geldt dat uitgegaan wordt van reizen per openbaar vervoer. Wanneer dat bezwaarlijk is kan een kilometervergoeding worden gegeven.

Uiteraard worden alle extra kosten welke worden gemaakt vergoed, waarbij met name vermeld kunnen worden porti, telefoon- en drukkosten.

VII Jaarrekening

Als bijlage bij dit verslag treft u aan de balans per 31 december 1982 en het exploitatie-overzicht over de periode juli 1981 tot en met december 1982. Uit deze stukken blijkt dat het voordelig saldo over deze periode fl 11.675,98 bedraagt, welk bedrag is toegevoegd aan de algemene reserve. Het ligt in de bedoeling van deputaten om de jaarstukken over 1983 u separaat toe te zenden.

VIII Controle financiële administratie

Deputaten hebben aan de dichtstbijzijnde zendende kerken (ten opzichte van de woonplaats van de penningmeester) gevraagd controle te willen instellen met betrekking tot de boeken en de administratie van de penningmeester. Het verslag van de op 30 mei 1983 ingestelde controle is als bijlage bij dit rapport gevoegd

IX Bijlagen

Zoals in het financieel gedeelte van het rapport reeds is aangegeven zijn de volgende stukken als bijlagen toegevoegd:

- a. balans per 31 december 1982 en exploitatieoverzicht juli 1981 tot en met december 1982. In deze stukken zijn ook nadere gegevens te vinden over de hoogte van de diverse vergoedingen.

Deputaten zijn bereid desgewenst een volledige lijst over te leggen van de vastgestelde regelingen op dit punt.

b. verslag kascontrole.

Aldus vastgesteld in de vergadering van deputaten-curatoren op 9 december 1983.

VOORSTELLEN

I Het zendingsexamen

1. Het kerkelijk zendingsexamen zal geschieden door de classis waaronder de betrokken zendende kerk ressorteert; zij kan zich daarbij laten bijstaan door docenten van de zendingsopleiding.
2. De classis zal, voordat het examen begint, onderzoeken of de volgende stukken aanwezig zijn:
 - a. voor een predikant:
een verklaring van de kerkeraad van de zendende kerk dat hetgeen in de artt. 6 en 7 van de K.O. vereist wordt, heeft plaatsgevonden, met uitzondering van de bevestiging;
 - b. voor een kandidaat:
een verklaring van de kerkeraad van de zendende kerk dat hetgeen in art.5 van de K.O. vereist wordt, heeft plaats gevonden, met uitzondering van de bevestiging;
 - c. een door de voorzitter en de secretaris van het curatorium getekende verklaring namens de Gereformeerde Missiologische Opleiding, dat met voldoende resultaat de vereiste tentamina in de theologische en de niet theologische vakken zijn afgelegd en dat er ook wat de taalstudie betreft geen verhindering bestaat het examen doorpng te laten vinden.
3. Het examen dat tenminste anderhalf uur duurt, zal worden afgenomen in de volgende vakken:
 - a. theorie van de zendingsarbeid, met aandacht voor bijbelse en confessionele grondlijnen;
 - b. algemene geschiedenis van de zendingsarbeid, met aandacht voor de Oecumenische Beweging;
 - c. godsdienstwetenschap/elenctiek;
 - d. keneis van het toegewezen gebied voorzover het een verbijzondering van de onder a, b en c genoemde vakken betreft.
4. Bij gunstig verloop van het examen zal de classis een akte in tweevoud aan de geëxamineerde verstrekken.

II De kerkelijke positie van degenen die tot de missionaire dienst geroepen worden

1. Degene die reeds predikant is en tot de missionaire dienst geroepen wordt, zal na classicale approbatie aan de zendende kerk verbonden worden, ook wat de werking betreft van de artt. I I 15, 79 en 80 van de K.O., maar eerst voor de missionaire dienst bevestigd worden na het ontvangen van de akte van het met gunstig gevolg afgelegde classicale zendingsexamen.
2. Degene die als kandiaat tot de missionaire dienst geroepen wordt, zal na het met gunstig gevolg afgelegde peremptoir examen terstond aan de zendende kerk verbonden worden, ook wat de werking betreft van de artt. 11 - 15, 79 en 80 van de K.O., maar eerst voor de missionaire dienst bevestigd worden na het ontvangen van de akte van het met gunstig gevolg afgelegde classicale zendingsexamen.
3. De zendende kerk is bevoegd van de betrokken predikant of kandidaat te verlangen, dat deze zich voor beroeping beschikbaar stelt, indien het de kerkeraad blijkt, dat hij de akte van het met gunstig gevolg afgelegde classicale zendingsexamen niet kan verkrijgen.

III Uitbreiding van de taak van de GMO

Deputaten-curatoren van de GMO verzoeken de generale synode te overwegen, of het mogelijk en wenselijk is, Besluit III, Acta van de generale synode van Arnhem 1981, uit te breiden met een

zinsnede van deze aard: of tot een dienst die nauw verwant is aan de zendingsdienst, met name in de evangelisatiearbeid.

Verder geven zij aan de synode in overweging uit te spreken, dat zij die geroepen worden tot een dienst die nauw verwant is aan de zendingsdienst het zendingsexamen, aangepast aan hun toekomstige taak, dienen af te leggen.

Toelichting op de voorstellen

I Het zendingsexamen

De generale synode van Arnhem droeg deputaten onder meer op, de vereisten te formuleren voor de verschillende onderdelen van het zendingsexamen. Onder XI van hun rapport hebben zij meegedeeld hoe zij zich van deze opdracht hebben gekweten. Zij hebben deze 'Regelingen voor het classicaal zendingsexamen' doen toekomen aan de classes die een zendende kerk in hun midden hebben.

Deputaten menen, dat deze regelingen in hoofdzaak ook door de generale synode dienen te worden vastgesteld. Hierdoor wordt gewaarborgd, dat het zendingsexamen in alle desbetreffende classes op gelijke wijze wordt afgenomen. Zo wordt ook de deugdelijkheid van het zendingsexamen bevorderd.

Verder kan er op gewezen worden, dat de generale synode van Rotterdam-Delfshaven 1964-1965 Regelen heeft vastgesteld zowel voor het praeparatoir examen als voor het peremptoir examen.

II De kerkelijke positie van degenen die tot de missionaire dienst geroepen worden

Deputaten zijn van oordeel, dat het noch nodig, noch gewenst is, de regelingen, vermeld onder Besluit III, B, C en D, Acta g.s. Arnhem 1981, artikel 107, zakelijk te wijzigen. Zij zijn echter wel van mening, dat het goed is naast de correctie van een drukfout, twee zaken duidelijker vast te leggen:

- a) dat een kandidaat terstond na het afleggen van het peremptoir examen aan de betrokken zendende kerk wordt verbonden;
- b) dat de rechtspositie van degenen die voor de missionaire dienst aan een zendende kerk verbonden zijn zonder dat zij reeds daarin bevestigd werden, gelijk is aan die van elke andere dienaar des Woords, met uitzondering van de bevoegdheid de sacramenten te bedienen.

III Uitbreiding van de taak van de G.M.O.

Deputaten werden bepaald bij de wenselijkheid van een enigszins bredere taakomschrijving van de G. M. O. door het verzoek de studie van ds. J. W. Roosenbrand te begeleiden. Zij hebben zich toen afgevraagd hoe zij aan dit verzoek konden voldoen zonder buiten het boekje van hun opdracht te gaan. Zij menen dat ze daar een goede oplossing voor gevonden hebben, maar tegelijk lijkt het hun gewenst dat een opleiding als van ds. Roosenbrand officieel bij de G.M.O. wordt ondergebracht.

Het is niet uit te sluiten, dat de wenselijkheid van een zodanige opleiding zich in de toekomst vaker zal voordoen. Er kan bijv. gedacht worden aan het werk in Vlaanderen dat thans door ds. P. H. van der Laan wordt verricht.

Van meer ingrijpende aard is de vraag, of degenen die tot een dienst als hier bedoeld worden geroepen, ook het zendingsexamen dienen af te leggen. De aanpassing aan de toekomstige taak van de desbetreffende kandidaat of predikant zal in ieder geval tamelijk omvangrijk zijn.

Deputaten betwijfelden of de generale synode bevoegd is over deze zaken een besluit te nemen zonder dat ze haar langs de kerkelijke weg zijn voorgelegd. Daarom hebben zij niet verder willen gaan dan één en ander aan de synode ter overweging te geven.

Bijlage 1

RAAMPLAN VOOR DE THEOLOGISCHE VAKKEN

(zonder literatuuropgave)

1. Doel

Voor hen, die door Gereformeerde Kerken in Nederland worden uitgezonden, is na de theologische opleiding aan de Theologische Hogeschool te Kampen (of elders) een aanvullende theologische opleiding, die betrekking heeft op het gebied van de missiologie, gewenst en nodig.

De theologische vakken, die in het kader van een gereformeerde missiologische opleiding worden onderwezen, hebben ten doel, dat gereformeerde zendingen hun missionaire dienst in het hun toegewezen gebied op verantwoorde en deskundige wijze kunnen vervullen.

2. Inhoud

Het pakket van de missiologische vakken bevat:

2.1. Volgende onderdelen:

- a. theorie van de zendingsarbeid
- b. geschiedenis van de zendingsarbeid
- c. Godsdienstwetenschap/elenctiek

2.2. schrijven van een scriptie over een onderwerp, dat zo mogelijk gericht is op de arbeid in het toegewezen gebied; dit onderwerp wordt per student in overleg met de docenten vastgesteld.

3. Indeling

Bij de sub. 2.1 genoemde vakken valt te onderscheiden tussen:

- 3.1. een algemeen deel, dat aandacht geeft aan de grondvragen, die in het desbetreffende onderdeel aan de orde komen en
- 3.2. een specifiek deel, dat in het bijzonder gericht is op het toegewezen gebied.

4. Vereisten

Voor hen, die in het kader van hun theologische studie missiologie noch als hoofdvak noch als bijvak hebben gekozen, zal bij de aanvullende opleiding kennis van en inzicht in zowel de stof van het algemene deel als in die van het specifieke deel als eis worden gesteld.

Zij die wèl missiologie als hoofdvak of bijvak hebben gestudeerd zullen zich primair richten op de vereisten van het specifieke deel.

5. Literatuur

De lijst met verplichte literatuur bij elk onderdeel bevat de titels van boeken, waaruit door de docenten al naar gelang van gebied en aard van het opgedragen werk een keuze voor de examenstof van de student zal worden gemaakt.

Deze lijst kan door de docenten worden gewijzigd/aangevuld met recent verschenen literatuur, die relevant is voor de desbetreffende onderdelen.

De lijst met aanbevolen literatuur kan gebruikt worden voor nadere oriëntatie over het desbetreffende onderdeel.

6. Aansluiting bij theologische studie

De aanvullende studie sluit aan bij de studieopzet van de missiologische vakken aan de Theologische Hogeschool te Kampen. Ook daar vindt de studie in genoemde vakken plaats naar de in sub 2.1 vermelde indeling.

In het kader van de doctorale studie dient een tentamen missiologie te worden afgelegd: daarvoor wordt vereist kennis van een onderdeel theorie van de zendingen van de geschiedenis van de zending; ook dient een tentamen godsdienstwetenschap/elenctiek te worden afgelegd waarvoor kennis van de inleidingsvragen en verder in het bijzonder van de Islam vereist wordt. Wie missiologie als hoofdvak-doctoraal heeft gestudeerd, mag geacht worden de hoofdzaken van het algemeen deel- zie sub 3.1. - te kennen, wie missiologie als bijvak-doctoraal heeft gestudeerd, mag geacht worden de hoofdzaken van het algemene deel te beheersen, en zal op enkele onderdelen daarvan aanvullende stof dienen te bestuderen.

I. THEORIE VAN DE ZENDINGSARBEID

1. Algemeen

- 1.1. plaats en taak van missiologie
- 1.2. bijbelse grondlijnen m.h.o. op principiële fundering van de zending; definitie van zending.

- 1.3. benadering en methode, o. a.:
 - comprehensive approach
 - dialoog (communicatie, aanknopingspunt)
 - thetische of confronterende prediking
 - middelen en wegen.
- 1.4. Motieven en doel, o. a.:
 - drievoudig doel (Voetius)
 - three selves
 - contextualisatie (accomodatie e.a.)
 - verhouding "oude" en "jonge" Kerken

2. Specifiek

zendingstheoretische vragen, die in het toegewezen gebied een beheersende rol spelen.

II. GESCHIEDENIS VAN DE ZENDINGSARBEID

1. Algemeen

- 1.1. plaats, taak en indeling zendingsgeschiedenis
- 1.2. overzicht in hoofdlijnen van de geschiedenis van de zendingsarbeid in de loop der eeuwen.
- 1.3. overzicht in hoofdlijnen van de geschiedenis van de "oecumenische beweging", in het bijzonder voorzover die in verband staat met de zending.

2. Specifiek

de geschiedenis van de zendingsarbeid in het toegewezen gebied.

III/IV GODSDIENSTWETENSCHAP/ELENCTIEK

1. Algemeen

- 1.1. Inleidingsvragen: verhouding godsdienstwetenschap/elenctiek, plaats, taak, indeling en definitie elenctiek.
- 1.2. Overzicht en beeld van de diverse pseudo-religies in de wereld van nu; tevens van de ideologieën, die een pseudo-religieus karakter dragen.
- 1.3. Hoofdlijnen van de elenctiek met het oog op de elenctische beoordeling van de pseudo-religies en ideologieën.

2. Specifiek

- 2.1. Elenctische beoordeling van de pseudo-religies in het toegewezen gebied
- 2.2. Elenctische beoordeling van de ideologieën in het toegewezen gebied.

Bijlage 2

RAAMPLAN VOOR DE NIET-THEOLOGISCHE VAKKEN

(zonder literatuuropgave)

Inleiding

Zij die uitgezonden worden hebben door opvoeding, scholing, werkervaring, etc. allerlei kennis, vaardigheden en houdingen ontwikkeld. Deze zijn vooral gericht op de nederlandse situatie. Voor de situatie buiten Nederland zal deze ontwikkeling slechts ten dele voldoen.

De niet-theologische vakken, die in het kader van een Gereformeerde missiologische opleiding worden onderwezen, zijn gericht op het meer toerusten voor deze nieuwe situatie. Dit zal inhouden een heroriëntatie op bestaande en een aanleren van nieuwe kennis, vaardigheden en houdingen. Een en ander geldt voor het uitoefenen van de taak en daarbij ook voor het functioneren in de "privésfeer" van de uitgezonden.

De zie van de niet-theologische vakken kan in het **algemeen** worden omschreven als: het aanleren van kennis, vaardigheden en houdingen zodanig, dat werken en wonen in niet-westerse gebieden mogelijk is. Meer **concreet** uitgedrukt:

- 1) het zich kunnen gaan thuis voelen in het nieuwe leefklimaat;
- 2) het ingang vinden bij de plaatselijke bevolking;
- 3) het onderkennen van de problemen die zich kunnen voordoen;
- 4) het optimaal onderhouden van communicatie met de zendende instantie.

In de hieronder genoemde **vakken** zullen steeds **algemene en specifieke aspecten** te onderscheiden zijn. **specifiek**: die vakken, vakonderdelen, die gericht zijn op de situatie in een bepaald land of gebied; **algemeen**: die vakken, vakonderdelen, die voor alle uitgezondenen van belang zijn.

I. Specifiek

a Geografie en geschiedenis van het land

1. -**kennis van het land**, van zijn bevolking en van de relatie hiertussen;
 - fysische geografie, o.a. topografie, bodemschatten;
 - klimaat, weersgesteldheid, regenval.
2. -**sociale geografie**, o.a. bevolkingssamenstellingen-opbouw; middelen van bestaan (handelen industrie, landbouw en visserij); organisatie van het onderwijs; organisatie van de gezondheidszorg; urbanisatiegraad
3. -**geschiedenis**, onder andere gericht op kennis van de achtergronden van met name de politieke en religieuze situatie van vandaag; voorts m.b.t. de rol die het land in de wereld speelt: politiek, sociaal-economisch, als handelspartner; de politieke verhoudingen in het land.

b. Taalstudie

- een gedegen kennis van de landstaal is van belang om contacten te kunnen leggen en zich thuis te voelen.

N.B. De verzorging van de taalstudie is niet de eerste verantwoording van de G.M.O. (conform het rapport "Gereformeerde Missiologische Opleiding" § 3.1.4.2.1.).

II. Algemeen

a. Culturele antropologie

- doel:

kennis van en inzicht in niet-westerse samenlevingen; kennis van verschillende stromingen in de culturele antropologie en van hun houding t.o.v. de zending inzicht in het effect van "de boodschap" in de denk en leefwereld van de ontvanger, inzicht in de invloeden van de niet westerse cultuur op "de boodschapper"/zendings(mede)werker.

- leerstofonderdelen:

verschillende opvattingen in de culturele antropologie over religie en de relatie tot de natuur; cultuur en persoonlijkheid; sociale organisatie, familie en verwantschap; rechtsvormen, politieke organisatie; het kind in de samenleving; culturele verandering, acculturatie; bijbelse antropologie.

b. ontwikkelingseconomie

- doel:

kennis van en inzicht in de ontwikkelings-situatie van landen en hun mogelijkheden voor verdere ontwikkeling.

- **leerstofonderdelen**: de economische situatie in ontwikkelingslanden; wederzijdse beïnvloeding van ontwikkelings en ontwikkelde landen; geldeconomie; enkele ontwikkelingsmodellen; verschil in sociale en economische status van mensen; verband tussen ecotype en wijze van landbouw.

N.B. Bij dit alles moet de nadruk liggen op de positie van individuen en gezinnen.

c. Voorlichtingskunde

- doel:
kennis van en kunnen hanteren van overdrachtstechnieken; in staat zijn om met groepen te werken. - leerstofonderdelen: overdrachtstechnieken; directe en indirecte voorlichting; overeenkomst en verschil van zending en voorlichting; achtergronden van veel gebruikte voorlichtingsmethodieken in ontwikkelingslanden; community development.

d Huishoudkunde en gezondheidsleer

- doel:
kennis van en inzicht in een verantwoorde huishoudvoering en gezond gedrag in niet-westerse situaties leren zich te behelpen met andere (voedings)middelen en onder andere omstandigheden; door de dagelijkse levenswijze in staat zijn om zelf voorlichtend bezig te zijn. - leerstofonderdelen: hygiëne veel voorkomende ziekten; voedingsleer; tropische gewassen; productie van tropische voedingsgewassen; ongedierte en de bestrijding daarvan; aangepaste technologie.

e. Rapportage

- doel:
het systematisch kunnen rapporteren van gegevens, ervaringen en eigen werkzaamheden, aan deskundigen en belangstellenden. - leerstofonderdelen: oefeningen in verslaggeving en rapportage voor verschillende doelgroepen. - middelen: 1. syllabus; 2. praktika en opdrachten. - inrichting: het verdient aanbeveling om de algemene noties in het begin van de cursus aan te dragen. Daarna opdrachten gedurende het vervolg, met aan het eind enkele bijeenkomsten ter evaluatie.

f. Boekhouding en administratie

- doel:
een eenvoudige boekhouding en administratie kunnen voeren en daarvan naar behoren kunnen rapporteren. - middelen: als bij e: Rapportage. - inrichting: als bij e: Rapportage.

g Fotografie en filmtechniek

- doel:
in staat zijn om met behulp van beelden aan belangstellenden inzicht te verschaffen in de verrichte werkzaamheden. - leerstofonderdelen: fotograferen en filmen. - middelen: praktika en opdrachten. - inrichting: als bij e: Rapportage.
N.B. Hoewel eigenlijk een onderdeel van de rapportage zijn fotografie en filmtechniek vanwege de specifieke deskundigheid apart genomen.

Opmerking:

In de uitvoering van de algemene vakken zal in de vorm van gerichte opdrachten worden ingegaan op de specifieke situaties van de verschillende uitgezonden.

Bijlage 3

instructie studiebegeleider G.M.O.

1. De studiebegeleider draagt de verantwoordelijkheid voor een goede studiegang van de studenten aan de G.M.O.
 - a. Hij zal na aanmelding van een student zorgen dat een coördinatiegesprek wordt georganiseerd waarbij aanwezig zijn de student, een vertegenwoordiger van de zendende instantie, de docent algemene theologische vakken, de docent bijzondere theologische vakken en een vertegenwoordiger van de docenten niet-theologische

vakken, en dat in dit gesprek de studiegang en het pensum van de betrokken student worden vastgesteld.

- b. Hij zal de nodige regelingen treffen voor lessen, colleges en werkcongressen.
 - c. Hij zal contacten onderhouden met de docenten, met een aanbeveling komen in geval van vacatures en eventuele gastdocenten aantrekken.
 - d. Hij zal regelmatig contact onderhouden met de studenten, toezicht houden op de studiegang en de afwerking van het opgedragen pensum, de tentamina en eventueel het examen.
2. De studiebegeleider kan na instemming van deputaten-curatoren een deel van zijn taken delegeren, maar blijft de algehele verantwoordelijkheid dragen.
 3. De studiebegeleider zal op elke vergadering van deputaten-curatoren over zijn werk rapporteren.

Aldus vastgesteld in de vergadering
van
deputaten-curatoren op 9 december
1983

JAARREKENING
over de periode
juli 1981 t/m december 1982
van de Gereformeerde Misiologische Opleiding

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland van Arnhem 1981 besloot tot de oprichting en instandhouding van een Gereformeerde Misiologische Opleiding en benoemde daartoe deputaten met de opdracht voorlopige regelingen voor de zendingsopleiding te treffen.

De deputaten vergaderden voor de eerste maal op 2 juli 1981. In verband hiermede loopt het eerste boekjaar van juli 1981 t/m december 1982. Volgende boekjaren zullen gelijk zijn aan het kalenderjaar.

Deze eerste jaarrekening omvat de volgende stukken:

- de balans per 31 december 1982;
- de staat van baten en lasten over de periode juli 1981 t/m december 1982;
- de toelichting op de balans en de staat van baten en lasten;
- het verslag van de controle-commissie.

De stukken zijn vastgesteld in de vergadering van deputaten-curatoren, gehouden te Amersfoort op 21 oktober 1983.

J. Klamer,
voorzitter

B. Dik,
penningmeester

Balans per 31 december 1982

AKTI VA

Geldmiddelen

Postgiro	f 4.303,62	
Giro-plusrekening	f 2.000,36	f 6.303,98
Vordering		
Vereniging „De Verre Naasten“		f 7.500, ,' 13.803,98

Staat van baten en lasten over het boekjaar juli 1981 t/m december 1982**LASTEN**

Congressen

Verblijfkosten	f 3.780,	
Honoraria	f 5.440,	
Reiskosten	f 684,45	
		f 9.904,45

Honoraria

Studiebegeleider	f 3.000,	
Cobrdinerende gesprekken	f 400,	
Tentamina	f 470,	
		f 3.870, f 3.000,

Bibliotheek**Kosten deputaten-curatoren**

Vergaderkosten	f 685,15	
Reiskosten	f 2.445,90	
		f 3.131,05

Administratiekosten

Kantoorbehoeften en drukwerk	f 1.711,56	
Porti	f 403,50	
Telefoon	f 117,75	
		f 2.232,81

Batig saldo

f 11.675,98

f 33.814,29
=====**PASSIVA****Algemene Reserve**

Batig saldo	f 11.675,98
Nog te betalen kosten	f 2.128,-

f 13.803,98
=====

BATEN	
Bijdragen zendende kerken	f 25.151,50
Bijdrage Vereniging „De Verre Naasten“	f 7.500,
Giften	f
250,	
Ontvangen rente	f 912,79
	—
	f 33.814,29
	=====

TOELICHTING OP DE BALANS EN DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Balans

Vordering Vereniging "De Verre Naasten"

Het bedrag ad f 7.500,- is in april 1983 ontvangen.

Algemene Reserve

De Generale Synode van Arnhem 1981 heeft aan deputaten-curatoren de opdracht verstrekt om ter voldoening aan de financiële verplichtingen, van de zendende kerken een bijdrage te vragen tot een maximum van fl 50.000,- per jaar. Dit komt overeen met rond fl 0,50 per ziel.

Besloten is, voor het eerste boekjaar, dat loopt van juli 1981 t/m december 1982, een bijdrage van f 0,25 per ziel te vragen.

Het batig saldo over het boekjaar 1981-1982 is overgeboekt naar de Algemene Reserve.

Staat van baten en lasten

Congressen

In "De Dieken" te Holten zijn drie studiecongressen gehouden, te weten in de maanden september, oktober en december 1982. De verblijfkosten van de cursisten en de verlofgangers zijn voor rekening van de G.M.O. Aan de docenten wordt een reiskostenvergoeding gegeven, terwijl hun honorarium is vastgesteld op f 47,- per klokuur. In voorkomende gevallen zijn ook hun verblijfkosten voor rekening van de G.M.O.

Honoraria

Aan de studiebegeleider is als vergoeding voor alle werkzaamheden, inclusief coördinerende gesprekken, een vergoeding toegekend van fl 3.000,-. Voor het afnemen van een tentamen wordt f 47,- per uur vergoed, terwijl per coördinerend gesprek fl 100,- is toegekend.

Bibliotheek

Uit de bibliotheek van Ds. D. K. Wielenga zijn via Ton Bolland 263 boeken aangekocht voor een bedrag van fl 3.000,-.

Bijdragen zendende kerken

De specificatie is als volgt:

Assen-Zuid	f	3.806,25
Drachten-Z/O	f	3.806,25
Enschede-Noord	f	7.050,25

Groningen-Noord	<i>f</i>	2.500,
Spakenburg-Zuid	<i>f</i>	3.206,
Rijnsburg	<i>f</i>	3.526,50
Totaal	<i>f</i>	<u>25.151,5</u>
		=====

Bijdrage Vereniging "De Verre Naasten"

De Vereniging laat alle door haar uit te zenden krachten een G. M. O.-opleiding volgen. Zij verbindt daaraan de voorwaarde, dat voor de missiologie een aangepast programma wordt vastgesteld.

De kosten voor de opleiding van een zendeling en die van een medewerker van de Vereniging kunnen globaal op eenzelfde bedrag worden gesteld. Beiden volgen dezelfde opleiding in de niettheologische vakken. Voor de theologische vakken is voor de medewerkers een aangepast studiepakket vastgesteld, waaraan de studiebegeleider en de docenten zeker niet minder aandacht hebben te besteden, dan aan de opleiding volgens het normale pakket voor de theologische vakken.

De bijdrage van de Vereniging is daarom vastgesteld op een evenredig aandeel in de totale jaarkosten van de G.M.O. Deze bijdrage wordt bepaald door de totale jaarkosten van de G.M.O., te vermenigvuldigen met een breukgetal, waarvan de noemer wordt gevormd door de som van het aantal zendingen en medewerkers, dat bij de kerken en de Vereniging in dienst is, volgens het Handboek over het betrokken jaar, en waarvan de teller gevormd wordt door het aantal medewerkers, dat bij de Vereniging in dienst is.

Ontwerp-begroting 1984 van de Gereformeerde Missiologische Opleiding

LASTEN	Rekening 1981 / 1982	Begroting 1983	Begroting 1984
Congressen			
Verblijfkosten	<i>f</i> 3.780,-	<i>f</i> 7.500,-	<i>f</i> 8.000,
Honoraria	<i>f</i> 5.440,-	<i>f</i> 11.000,-	<i>f</i> 11.000,
Reiskosten	<i>f</i> 684,-	<i>f</i> 4.000,-	<i>f</i> 3.500,
Honoraria			
Studiebegeleider	<i>f</i> 3.000,-	<i>f</i> 3.000,-	<i>f</i> 3.000,
Coördinerende gesprekken/ tentamina	<i>f</i> 870,-	<i>f</i> 1.500,-	<i>f</i> 1.500,
Bibliotheek	<i>f</i> 3.000,-	<i>f</i> 300,-	<i>f</i> 300,
Kosten deputaten-curatoren			
Vergaderkosten	<i>f</i> 685,-	<i>f</i> 600,-	<i>f</i> 600,
Reiskosten	<i>f</i> 2.446,-	<i>f</i> 2.400,-	<i>f</i> 2.400,
Administratiekosten			

Kantoorbehoeften en drukwerk	f 1.712,-	f 1.200,-	f 1.000,
Porti en telefoon	f 521,-	f 1.000,-	f 1.000,
Kamerhuur Theologische Hogeschool	f -,-	f 500,-	f 5.000,
Onvoorzien	f -,-	f 1.000,-	f 1.400,

	f 22.138,-	f 34.000,-	f 38.700,
--	------------	------------	-----------

BATEN

Bijdrage zendende kerken 25.200,	f 25.151,-	f 25.200,-	f
Bijdrage „De Verre Naasten"	f 7.500,-	f 12.000,-	f 13.000,
Giften	f 250,-	f 100,-	f 100,
Ontvangen rente	f 913,-	f 400,-	f 400,

	f 33.814,-	f 37.700,-	f 38.700,
--	------------	------------	-----------

Recapitulatie

Lasten 38.700,	f 22.138,-	f 34.000,-	f
Baten	f 33.814,-	f 37.700,-	f 38.700,
Saldi	f 11.676,-	f 3.700,-	f

Aldus vastgesteld in de vergadering van deputaten-curatoren dal. 21 oktober 1983.

Rapport Kascontrole

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

Ingevolge Uw verzoek dd. 8 april 1983 hebben ondergetekenden op 30 mei 1983 de boeken van de penningmeester van de GMO gecontroleerd over de periode juli 1981 tot en met 31 december 1982.

De door deputaten-curatoren op 21-10-1983 vastgestelde jaarrekening geeft een batig saldo aan van fl 1 1.675,98, hetgeen tevens het bedrag van de algemene reserve is.

Naar aanleiding van ons onderzoek merken wij het volgende op:

- 1). Omdat de GMO gebruik maakt van een privé-rekening bij de Rabo-bank te Spakenburg en die niet op haar naam heeft staan, is het wenselijk dat na elk congres met de GMO-penningmeester afgerekend wordt.
- 2). Ondergetekenden zouden het zeer op prijs stellen, dat er een instructie voor de penningmeester opgesteld zou worden.

De bovenstaande punten in aanmerking nemende, kan naar onze mening tot decharge van de penningmeester van de GMO worden overgegaan. Vertrouwende U hiermede van dienst te zijn geweest, tekenen wij,

Met hoogachting en broedergroet,

w. g.
F. de Mare
Rijnsburg

w. g.
P. Kok
Spakenburg.

VERSLAG van de deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool van De Gereformeerde Kerken in Nederland aan de generale synode van Heemse, samen te komen op 26 april 1984, over de periode oktober 1980 tot en met oktober 1983.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Deputaten-curatoren hebben de eer u verslag uit te brengen over de gang van zaken aan de hogeschool te Kampen en over hun handelingen in het tijdvak oktober 1980 tot en met oktober 1983.

In het vorig verslag werd de aanbeveling gedaan de verslagperiode gelijk te doen zijn. Dit kan nu in praktijk worden gebracht. Dit verslag bestrijkt nagenoeg eenzelfde tijdvak als het vorige.

Om kosten te besparen is afgezien van een begeleidende brief aan de kerken bij dit rapport. Overeenkomstig artikel 3, lid 7 van de Instructie voor deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool van De Gereformeerde Kerken in Nederland is dit verslag eindjanuari 1984 aan alle kerken toegezonden.

De volgende onderdelen vragen achtereenvolgens uw aandacht:

- 1 Deputaten-curatoren
- 2 Docenten
- 3 Enkele data en feiten
- 4 Studie en studiegang
- 5 College- en examenbezoek
- 6 Hogeschooldagen
- 7 Bibliotheek
- 8 Samenwerking met deputaten-financieel
- 9 Benoemingsprocedure
- 10 Statuut en reglementen
- 11 Contacten met het buitenland
- 12 Diversen
- 13 Slot

1. Deputaten-curatoren

1.1. Samenstellingen personalia

Op 6 mei 1981 werden door de synode van Arnhem tot deputaten-curatoren, conform de voordracht van de particuliere synoden, benoemd: dr. W. G. de Vries te Haren, ds. P. Schelling te Leeuwarden, ds. H. Bouma te Assen (samenroeper), ds. H. D. van Herksen te Heemse, ds. T. J. Keegstra te Arnhem, ds. J. Kok te Amersfoort, ds. C. J. Breen te Amsterdam, ds. W. de Graaff te Hardinxveld-Giessendam en ds. J. Verkade te Axel, primi; ds. O. J. Douma te Groningen, ds. H. J. de Vries te Harlingen, drs. P. van Gurp te Emmen, ds. P. Lok te Kampen, ds. Tj. Boersma te Apeldoorn, dr. A. N. Hendriks te Amersfoort, ds. E. Woudt te Den Helder, ds. G. Zomer te Rijnsburg en ds. R. T. Urban te Goes, secundi; voorts prof. dr. A. J. Hendriks te Capelle aan de IJssel en mr. N. E. Nieboer te Haren, primi; prof. dr. T. J. Schaafsma te Wageningen en mr. E. Bos te Capelle aan de IJssel, secundi. Tijdens de verslagperiode wisselden enkele deputaten van standplaats. Dr. W. G. de Vries ging naar Zwolle en ds. J. Kok naar Veendam. De eerstgenoemde blijft tot aan de synode van Heemse 1984 zitting nemen voor het ressort Groningen. De laatstgenoemde bleef in het ressort Utrecht. Van de secundi werd ds. P. Lok emeritus dienaar des Woords bij de kerk te Kampen. Hij verhuisde naar Heemse (Hardenberg). Ds. E. Woudt en ds. R. T. Urban wisselden van standplaats en gingen respectievelijk naar Ermelo en Groningen-Zuid. Ds. G. Zomer te Rijnsburg werd door de Here ontslagen van zijn dienst op aarde en werd opgenomen in heerlijkheid (zie 1.6). Ds. H. Bouma te Assen Noord werd in februari 1982 emeritus dienaar des Woords bij die kerk. Hij mocht, na operatie hersteld, zijn werk voor de hogeschool voortzetten.

Ds. H. Bouma en ds. T. J. Keegstra vierden hun ambtsjubileum, respectievelijk 40 en 25 jaar.

1.2. Vergaderingen

In de verslagperiode werd 13 maal zonder, 17 maal met hoogleraren vergaderd.

Met de deputaten-financieel werd 3 maal vergaderd in aanwezigheid van hoogleraren.

Doorgaans waren primi aanwezig. Niet eenmaal werd een afwezige primus vervangen door zijn secundus.

De vergaderingen werden gehouden in de vergaderzaal van deputaten-curatoren in het 'Linneweeversgildehuis' te Kampen.

De verzorging geschiedde door de onderhoudsfunctionaris, de heer J. A. Hartman.

1.3.1. Samenstelling van het moderamen

In de vergadering van 21 mei 1981 werden in het moderamen gekozen ds. H. Bouma als president, ds. H. D. van Herksen als secretaris en ds. J. Kok als assessor. In de septembervergaderingen in 1982 en 1983 werd het moderamen in deze samenstelling herkozen.

1.3.2. Werkzaamheden van het moderamen

Het moderamen vergadert regelmatig om in spoedeisende zaken voorlopige regelingen te treffen en zich te vergewissen van de goede functionering van het onderwijs. De rector woont daarvoor steeds een gedeelte van die vergaderingen bij.

Verder stelt het moderamen een beschrijvend concept-agenda op voor de vergaderingen van deputaten-curatoren. Altijd worden de notulen en doorgaans de rapporten vooraf aan hen toegezonden.

De president kon steeds de vergaderingen voorzitten. In een enkel geval werd hij vervangen door de assessor. Het moderamen werd dan aangevuld doords. T. J. Keegstra, die door het college daarvoor aangewezen is overeenkomstig artikel 1 van de Instructie voor deputaten-curatoren.

1.4. Delegatie

Evenals in de voorgaande verslagperiode werden bepaalde zaken door één of meer curatoren voorbereid. Dit ter bevordering van een goede gang van zaken zonder dat afbreuk gedaan wordt aan het bepaalde in artikel 1, lid 2 van de Instructie voor deputaten. In dat artikel is vastgelegd dat het college aansprakelijk blijft voor het geheel van de aan curatoren opgedragen taken.

Nieuw is de figuur van een notulist in de vergaderingen. Op voorstel van de secretaris werd, na ingewonnen advies van de academische senaat, besloten over te gaan tot het aanstellen van een notulist. Voor deze functie werd ds. J. H. van der Hoeven, emeritus-predikant bij de kerk te Drachten-Noord gevraagd. Ds. Van der Hoeven was enkele jaren curator. Hij was bereid deze taak op zich te nemen na instemming met de vooraf gestelde voorwaarden. Deze voorwaarden zijn: de benoeming geschiedt van jaar tot jaar, de notulist is volstrekte geheimhouding verplicht, hij heeft geen adviserende stem en de verantwoordelijkheid blijft bij de secretaris.

De behandeling van de correspondentie blijft in handen van de secretaris. De arbeid van deze notulist, die op 20 juni zijn 40 jarig ambtsjubileum vierde, betekende een aanmerkelijke verlichting van het werk van de secretaris.

1.5. Afdracht van bescheiden

In het vorig verslag (1.6.) is melding gemaakt van het feit dat het college bezig was de afdracht van bescheiden overeenkomstig artikel 2, lid 4 van de Instructie voor deputatencuratoren, te verwerkelijken. Het resultaat was teleurstellend. Slechts een klein aantal van de aangeschrevenen leverde de betreffende stukken in.

1.6. In memoriam

De HEERS nam op 21 maart 1982 tot Zich ds. G. Zomer te Rijnsburg. Ds. Zomer was sinds 1978 secundus-curator. Hij hoefde nimmer de vergaderingen bij te wonen, maar zijn inzet voor het kerkelijk leven, met name ook als leider van samenkomsten op hogeschooldagen, mag met dank aan God genoemd worden.

Deputaten-curatoren hebben mevrouw G. J. Zomer-Rots en de kinderen hun deelneming betuigd. Ds. W. de Graaff vertegenwoordigde hen op de dag van begrafenis.

Op 29 november 1982 overleed ds. T. H. Meedendorp, emeritus-dienaar des Woords bij de kerk te Ureterp. Hij was in de tijd van zijn actieve dienst secundus-curator voor het ressort Friesland. Als zodanig heeft hij, wanneer nodig, zijn gaven gegeven in dienst van de hogeschool.

Ook twee oud-curatoren, ds. E. Th. van den Bom en ds. H. Veltman, werden uit het leven op deze aarde weggenomen. Het heengaan van eerstgenoemde deed denken aan de dagen van de Vrijmaking. In trouw mocht ds. E. Th. van den Bom ook arbeiden voor de hogeschool. Het overlijden van laatstgenoemde riep niet alleen de tijd van de Vrijmaking, maar ook de moeilijke tijd van de zestiger jaren, waarin ds. Veitman het secretariaat waarnam, in herinnering. Helaas gingen de wegen uiteen. Voor het goede in zijn veelvuldige arbeid voor de hogeschool mag de HEERS gedankt worden.

2. Docenten

2.1. Algemeen

Ook nu kan met dankbaarheid gewag gemaakt worden van het feit, dat de docenten vrijwel allen zonder lange onderbrekingen hun colleges hebben kunnen geven. Af en toe was er wel eens een lichte ziekte. In één geval liet het zich ernstiger aanzien. Maar gelukkig gaf de HEERS een gunstige ontwikkeling, zodat het ambtswerk volledig kon worden voortgezet.

Voor buitenlandse reizen behoefde geen extra-verlof te worden gegeven. Deze reizen waren er wel, maar vielen buiten de semesters.

Ook de adviserende taak van de hoogleraren op de synode van Arnhem 1981 heeft geen afbreuk gedaan aan de geregelde voortgang van de colleges.

2.2. In memoriam prof. C. Veenhof

Op 7 februari 1983 overleed de emeritus-hoogleraar prof. C. Veenhof. Hij heeft in verleden jaren in het midden van de kerken, ook aan onze hogeschool, een belangrijke plaats mogen innemen. Met dankbaarheid kan worden vermeld, dat hij met grote inzet zijn krachten heeft willen geven aan de opleiding van dienaren des Woords.

Aan het eind van de jaren 1960 gingen de wegen uiteen. Terecht schreef prof. dr. J. Douma op 19 februari 1983 dat er diepe ontroering is als we hieraan terug denken. Maar tegelijk mogen we ook de dankbaarheid uitspreken, dat de HEERS in die dagen van grote crisis de hogeschool in het rechte spoor heeft willen bewaren.

Aan de familie werd schriftelijk deelneming betuigd. Op de dag van begrafenis was de hogeschoolgemeenschap vertegenwoordigd door de rector en de secretaris.

In het Nederlands Dagblad van 9 februari 1983 schreef prof. dr. C. Trimp een waardig 'in memoriam' bij het overlijden van deze emeritus-hoogleraar.

2.3. Prof. dr. L. Doekes

De emeritus-hoogleraar prof. dr. L. Doekes ontving op 29 april 1981 uit handen van de burgemeester van Kampen een koninklijke onderscheiding. Het had H.M. de Koningin behaagd hem te benoemen tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Bij deze plechtigheid, die plaats vond in het stadhuis te Kampen, waren de docenten aanwezig. Deputaten-curatoren waren vertegenwoordigd door het moderamen, het studentencorps 'Fides Quadrata Intellectum' door de praetor. Na afloop van de plechtigheid was er een receptie om professor en mevrouw Doekes geluk te wensen met deze eervolle onderscheiding.

Met dankbaarheid mogen deputaten-curatoren zeggen dat de arbeid van 'Kampen' in dienst van de Kerk van Christus ook de aandacht van de overheid trekt. In het dankwoord, waarin prof. Doekes voorde hem ten deel gevallen eer bedankte, betrok hij niet alleen de hogeschool, maar met name ook zijn voorganger wijlen prof. dr. K. Schilder, die voor kerk en land van zo eminente betekenis is geweest zonder dat dit ooit in koninklijke onderscheidingen tot uitdrukking werd gebracht.

2.4. Prof. drs. H. J. Schilder

Op 22 januari 1981 mocht prof. H. J. Schilder de 65-jarige leeftijd bereiken.

In verband daarmee verleende de buitengewone synode van Arnhem van 30 september 1980 hem op die dag ontslag uit zijn dienst als hoogleraar aan de Theologische Hogeschool overeenkomstig artikel 6 van het Statuut.

Op 15 mei 1981 nam prof. Schilder afscheid als hoogleraar in actieve dienst. Bij die gelegenheid werd hij toegesproken door prof. dr. C. Trimp namens de academische senaat. Gedurende 28 jaar heeft prof. Schilder zijn taak aan de hogeschool mogen vervullen. Geroepen in verdrietige omstandigheden - het overlijden van prof. dr. K. Schilder en prof. B. Holwerda -, vrijwel onvoorbereid, werd hij geplaatst voor de taak: het onderwijs in de exegese van het Oude Testament met alles wat daarmee annex is. Met dankbaarheid aan de HEERS mag gesproken worden van een rijke dienst van deze dienaar van het Woord, die tot deze taak geroepen en bekwaamd werd.

Bij de sluiting van de lessen van de cursus 1980/81 hield prof. Schilder een toespraak over 'Het lied der matiging' (Psalm 131). Daarin besteedde hij van zijn kant aandacht aan zijn afscheid als hoogleraar in actieve dienst.

Op 11 juni 1981 namen de kerken, in generale synode bijeen te Arnhem, afscheid van prof. Schilder. In de avondzitting werd prof. Schilder toegesproken door de praeses van de synode, dr. K. Deddens, en door de president-curator, ds. H. Bouma.

Eerstgenoemde sprak met name over de confessionele trouw van de geëmeriteerde hoogleraar in het kerkelijk leven, laatstgenoemde bracht de confessionele trouw bij de wetenschappelijke arbeid in de bibliologische vakken, die hem waren toevertrouwd, in herinnering. Prof. Schilder sprak een dankwoord. De toespraken zijn opgenomen in de ProActa van de generale synode van Arnhem 1981, artikel 33.

Door een spontaan gevormd comité van studenten aan de hogeschool werd een aantal opstellen betreffende het Oude Testament buiten verantwoordelijkheid van prof. Schilder, zij het met diens toestemming, uitgegeven in de bundel 'Het Schrift dat niet verslijt'.

2.5. Prof. J. Kamphuis

Bij de opening van de cursus 1981/82 deelde prof. J. Kamphuis mee, dat met ingang van die cursus het 'Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek' van dr. A. G. Honig niet meer zou voorkomen op de lijst van verplichte studieboeken.

In een rede 'Afscheid van Honig' bij het begin van de lessen in dat cursusjaar legde prof. Kamphuis verantwoording af van deze beslissing. Op de lijst van verplichte studieboeken staat nu 'Dogmatiek' van dr. J. A. Heyns. Prof. Kamphuis deed de invoering van dit handboek, geschreven door prof. dr. J. A. Heyns uit Pretoria in 1978, vergezeld gaan van colleges, waarin hij commentaar gaf op het door prof. Heyns aan de orde gestelde. Inmiddels is de stof van deze colleges samengebracht in 'Aantekeningen bij J. A. Heyns Dogmatiek, 1, 2'.

Prof. Kamphuis moest in het voorjaarssemester van de cursus 1981/82 enige tijd zijn arbeid onderbreken, maar kon gelukkig na herstel zijn taak volledig weer hervatten.

Prof. Kamphuis was één van de afgevaardigde waarnemers van de kerken naar de nationale synode van de Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika.

In 1982 verscheen bij de firma Van den Berg te Kampen van zijn hand 'Om de heiligheid van de gemeente', een studie over de kerkelijk, tucht.

2.6. Prof. dr. J. van Bruggen

De rede, die prof. dr. J. van Bruggen op de 126e diës natalis, 6 december 1980, hield, werd in het Duits vertaald door Jurgen Burkhardt Klautke en uitgegeven door R Brockhaus Verlag Wuppertal 1981 onder de titel: "Die geschichtliche Einordnung der Pastoralbriefe". In het Nederlands luidde titel: „De historische plaats van Paulus' brieven aan Timotheus en Titus”.

In hetzelfde jaar verscheen zijn inleiding tot het bijbellezen onder de titel: 'Het lezen van de Bijbel'.

2.7. Prof. dr. C. Trimp

Onder verantwoordelijkheid van prof. dr. C. Trimp kwam met ingang van de cursus 1981/82 een werkgroep-poimeniek tot stand voor de praktische vorming van de studenten voor het werken in de gemeente (zie ook 4.5.).

Van de hand van prof. Trimp verschenen 'Ministerium', een introductie in de reformatorische leer van het ambt, en 'Zorgen voor de gemeente', het ambtelijk werk van ouderlingen en diakenen toegelicht. Als leesboek voor kerkgangers verscheen 'De gemeente en haar liturgie'.

2.8. Prof. dr. J. Douw&

Het is geen wonder dat in deze tijd, waarin ethische vragen in het middelpunt van de belangstelling staan, prof. dr. J. Douma veel gevraagd wordt over deze vragen te komen spreken of te schrijven. Naar vermogen en beschikbare tijd geeft prof. Douma zijn gaven in **de ethische discussies van deze tijd**. In Christelijke Ethiek, Capita Selecta I, II, UI en IV en in de serip'Ethische Kommentar' werd de op colleges behandelde stof toegankelijk gemaakt voor een breed publiek.

Met zijn paperback'Gewapende vrede', 16 stellingen over oorlog en vrede, leverde hij een bijdrage tot de kernwapen-discussies.

2.9. Prof. drs. J. P. Lettinga

Op 16 januari 1982 was het dertig jaar geleden dat prof. drs. J. P. Lettinga door de generale synode benoemd werd tot lector. In 1969 werd hem door de generale synode van Hoogeveen het buitengewoon hoogleraarschap aan de Theologische Hogeschool der kerken aangeboden. In de vergadering van deputatencuratoren met hoogleraren van 1 april 1982 werd de blijdschap en dankbaarheid uitgesproken dat prof. Lettinga zo lange tijd zijn gewaardeerde arbeid aan de hogeschool heeft mogen verrichten. Naast zijn gewone arbeid treedt prof. Lettinga op als bibliothecaris.

2.10. Prof. drs. D. Deddens

Prof. drs. D. Deddens verzorgt naast zijn gewone arbeid als hoogleraar het archief. Hij diende deputatencuratoren met een aantal notities betreffende het archief. In de loop van de tijd vragen deze om een nadere uitwerking. Prof. Deddens moet ook veel tijd besteden aan het geven van adviezen aan kerken en kerkleden.

2.11. Prof. drs. H. M. Ohmann

Op 2 september 1981 inaugureerde prof. drs. H. M. Ohmann aan de Theologische Hogeschool als opvolger van prof. H. J. Schilder (vgl. 3.4.). Prof. Ohmann, afkomstig uit Hamilton, was op 16 juli bevestigd als dienaar des Woords te Dokkuur met dien verstande dat hij naar artikel 18 K.O. zou worden afgezonderd tot de opleiding van de dienst des Woords.

Zonder onderbreking kon het onderwijs in de exegese van het Oude Testament en aanverwante vakken voortgang vinden. Bij deze inauguratie werd een telegram ontvangen van het Theological College te Hamilton, waaraan prof. Ohmann tevoren verbonden was.

2.12. Drs. J. A. Meijer

Evenals in het vorig verslag vermeld werd, moest drs. J. A. Meijer opnieuw veel tijd besteden aan die studenten die naar Kampen komen, maar een aanvullende opleiding nodig hebben in Grieks en Latijn. Werd in het vorig verslag gezegd dat er toen geen redenen aanwezig waren om de zaak van de 'vooropleiding' opnieuw te bezien, c.q. opnieuw ter hand te nemen, nu moetgesteld worden datdeze zaak opnieuw in studie genomen is zoals verderop in dit rapport zal blijken (zie 4.6.).

In heel deze materie blijft drs. Meijer een zeer belangrijke en gewaardeerde rol vervullen. In een brief dal. 26 mei 1982 hebben deputaten-curatoren hun dankbaarheid hiervoor hem kenbaar gemaakt.

2.13. Dr. K. Veling

Op 9 december 1982 is de buitengewoon lector in de filosofie K. Veling gepromoveerd tot doctor in de Sociale Wetenschappen aan de Rijksuniversiteit te Leiden op het proefschrift 'Methodologie en de grondslagen van een pluriforme sociologie'. Velen van de hogeschoolgemeenschap waren bij die gelegenheid aanwezig. Het was een blijde dag voor dr. Veling en de zijnen. Maar niet minder voorde hogeschool in Kampen. Met blijdschap zien deputaten-curatoren hem zijn arbeid aan de hogeschool voortzetten- als doctor.

2.14. In memoriam ds. D. K. Wieleega J. Dzn.

Op 27 juni 1981 ontsliep in Christus de oud-zendingslectord. D. K. WielengaJ. Dzn. op de leeftijd van 75 jaar. Met dankbaarheid werd in de vergadering van deputaten-curatoren herdacht dat ds. Wieleega zoveel jaren zendingsonderwijs heeft mogen geven, terwijl hij tijdelijk ook in de nieuwtestamentische vakken heeft gedoceerd. Met geheel eigen stijl, aanleg en inzet heeft hij zich met zijn hele hart en ziel

en kracht willen geven aan de dienst van de HEERE, als dienaar des Woords en als lector aan de hogeschool.

Op de dag van begrafenis waren naast een afvaardiging van het college van curatoren vele anderen, curatoren, docenten, oud-leerlingen en gemeenteleden, aanwezig.

2.15. Drs. M. K. Drost

De verwachting in het vorig rapport uitgesproken werd bewaarheid (2.12. vorig rapport): Drs. M. K. Drost herstelde voorspoedig van het hem overkomen ongeval en kon zijn werk volledig hervatten. Op 29 november 1981 werd drs. Drost als dienaar des Woords verbonden aan de kerk te Oenen

2.16. Drs. M. te Velde

Bij de synode van Arnhem 1981 werd het verzoek ingediend drs. M. te Velde ontslag te geven als wetenschappelijk medewerker in de ecclesiologie.

Dit geschiedde op diens eigen verzoek en gehoord het advies van de senaat.

Deputaten-curatoren zijn dankbaar voor het werk dat drs. Te Velde heeft mogen doen voor de hogeschool, eerst in samenwerking met prof. J. Kamphuis, later met prof. drs. D. Deddens. Op 12 mei 1981 gaf drs. Te Velde zijn laatste college.

Dit werd bijgewoond door de president-curator. Drs. Te Velde werd de zegen des HEEREN toebeden bij zijn verdere arbeid en studie.

2.17. Drs. H. van Veen

In plaats van drs. M. te Velde benoemde de synode van Arnhem 1981 drs. H. van Veen als wetenschappelijk medewerker in de ecclesiologische vakken. Hij geeft één uur per week college gedurende beide semesters in overleg met de hoogleraar in de genoemde vakken. Drs. van Veen is dienaar des Woords bij de Gereformeerde Kerk te Loenen aan de Vecht.

2.18. M. E. Hoekzema

Op voorstel van deputaten-curatoren, gehoord het advies van de academische senaat, benoemde de generale synode van Arnhem 1981 de heer M. E. Hoekzema opnieuw als houder van een onderwijsopdracht voor de diakoniologische vakken, voor het tijdvak van één jaar (met dien verstande dat het dienstverband verlengd kan worden tot de in dit verband van belang zijnde zitting van de eerstkomende generale synode). Ieder jaar kon dit geschieden.

Het aantal uren werd uitgebreid. De synode bepaalde, dat het aantal uren dat hem toegestaan wordt voor het onderwijs in de didaktische en leer-psychologische aspecten van de catechese met de daarbij behorende praktische oefeningen in ieder geval gesteld wordt op 20 uur per jaar.

3. Enkele data en feiten

3.1. Rectoraatsoverdrachten en opening van de cursusjaren

Op 10 september 1981 droeg prof. dr. C. Trimp het rectoraat over aan prof. drs. D. Deddens na het vermelden van de fata academica.

Prof. J. Kamphuis opende diezelfde dag de cursus 1981/82 met een college onder de titel 'Afscheid van Honig' (vgl. 2.5.).

Op 16 september 1982 droeg prof. drs. D. Deddens het rectoraat over aan prof. dr. J. Douma na het vermelden van de fata academica.

Drs. J. A. Meijer diende die avond met een college onder de titel 'Verbi divini minister of woordenkramer?', waarmee de cursus 1982/83 geopend werd.

Op 8 september 1983 werd het rectoraat door prof. dr. J. Douma overgedragen aan prof. drs. H. M. Ohmann na vermelding van de fata academica.

Dr. K. Veling gaf een openingscollege onder de titel: 'Leven uit geloof - object van sociale wetenschap?' Hiermee was het cursusjaar 1983/84 begonnen.

3.2. Viering van de diës natalis van de hogeschool

Op 8 december 1980 werd de 126e diës natalis van de hogeschool gevierd.

Bij deze gelegenheid hield prof. dr. J. van Bruggen een diës-rede over „De historische plaats van Paulus' brieven aan Timotheüs en Titus", welke rede later in het Duits werd uitgegeven (vgl. 2.6.).

Op 7 december 1981 werd de 127e diës natalis van de hogeschool gevierd. Op deze dag sprak prof. dr. C. Trimp de diës-rede uit. Hij deed dit onder de titel „Media vita". De betekenis van de gereformeerde ambtsleer van de 'humaniteit' in de kerkelijke zielszorg. Deze rede verscheen als nummer XXIV in de reeks 'Kamper Bijdragen'.

Op 6 december 1982 werd de 128e diës natalis gevierd met een diës-rede van prof. drs. D. Deddens met als titel „Hoornbeek over het independentisme".

De officiële samenkomsten werden steeds gehouden voor de hele hogeschoolgemeenschap in de aula van het hogeschoolgebouw. Deputaten-curatoren woonden deze bijeenkomsten bij in persoon of door middel van een afvaardiging uit hun midden.

3.3. Sluiting van de cursusjaren

Het cursusjaar 1980/81 werd op 15 mei 1981 gesloten met een toespraak door prof. drs. H. J. Schilder, getiteld „Het lied der matiging" (Psalm 131). In deze academische samenkomst werd prof. Schilder toegesproken door de rector, prof. dr. C. Trimp en door de praetor van het studentencorps "Fides Quadrata Intellectum", de heer H. P. Dam (vgl. 2.4.).

De sluiting van het cursusjaar 1981/82 vond plaats op 14 mei 1982. Bij die gelegenheid sprak prof. drs. D. Deddens over „Door de kerk - voor de kerk".

De sluiting van het cursusjaar 1982/83 was op 13 mei 1983. Prof. dr. J. Douma sprak over „Balthasar Bekker driehonderd jaar geleden op reis".

3.4. Inaugurale rede prof. drs. H. M. Ohmann

Op 2 september 1981 inaugureerde de nieuwe oudtestamenticus prof. drs. H. M. Ohmann in een plechtige publieke samenkomst met het uitspreken van een rede over „Enige gegevens terzake van de relatie tussen geschiedenis en geschiedbeschouwing in de Godsopenbaring van het boek Jesaja". Als unicum kan vermeld worden dat deze plechtigheid werd bijgewoond door alle leden van de zittende generale synode van Arnhem 1981.

3.5. Verzetshedenkingskruis voor wijlen prof. dr. K. Schilder

Op 1 april 1982 werd in het stadhuis van Kampen het verzetshedenkingskruis uitgereikt aan de oudste dochter van wijlen prof. dr. K. Schilder, mevrouw J. G. de Wilde-Schilder. Dit geschiedde door de burgemeester van Kampen, de heer H. C. Kleerrans. Dit verzetshedenkingskruis werd als een postuum eerbetoon aan dr. Klaas Schilder uitgereikt voor diens aandeel in het (geestelijk) verzet tegen het nazidom.

Bij deze plechtigheid waren behalve familieleden ook deputaties aanwezig van de deputerendcuratoren, van de senaat van de hogeschool, van het studentencorps "Fides Quadrata Intellectum", waarvan prof. dr. K. Schilder erelid was, alsmede een afgevaardigde van het voormalige verzet. Bij deze gelegenheid werd het woord gevoerd door de burgemeester, door de rector van de hogeschool namens de hogeschoolgemeenschap en door dr. W. G. de Vries namens de familie. Voor ons besef een late erkenning van wat prof. dr. K. Schilder bij het begin van de oorlog 1940-'45 met name betekend heeft voor de geestelijke weerbaarheid van ons volk. Toch kon de erkentelijkheid uitgesproken worden, dat op deze wijze deze Kamper zoon, die in de bezettingstijd een voluit nationale figuur werd, geëerd werd.

4. Studie en studiegang

4.1. Inschrijving

In de afgelopen periode vonden de voorlichtingsdagen plaats volgens het in de vorige verslagperiode opgezette schema. De op deze wijze geboden voorlichting blijkt in een behoefte te voorzien. Ook werd een folder over de Theologische Hogeschool samengesteld, die onder meer gebruikt wordt om

leerlingen van het Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs te informeren over de opleiding tot de dienst des Woords.

De inschrijvingen vonden ieder jaar plaats op de gebruikelijke wijze (vgl. vorig verslag 4.1.).

4.2. Aantal nieuwe inschrijvingen

Het verloop van de inschrijvingen van nieuwe studenten was als volgt:

in 1981: 10 studenten
in 1982: 9 studenten, onder wie 1 studente alsmede 8 studenten voor aanvullende opleiding
in 1983: 7 studenten met een volledig VWO-diploma, 8 studenten voor de cursus 'Vooropleiding Klassieke Talen Grieks en Latijn'.

4.3. Examina

Over de periode 1980/81	doctoraal examen (nieuwe stijl)	14 (waarvan 1 cum laude)
	kandidaats examen	3 (waarvan 1 cum laude)
	propaedeutisch examen	15
Over de periode 1981/82	doctoraal examen (nieuwe stijl)	13
	propaedeutisch examen	10
Over de periode 1982/83	doctoraal examen (oude stijl)	1 (cum laude)
	doctoraal examen (nieuwe stijl)	8
	kandidaats examen	2
	propaedeutisch examen	13

4.4. Studie

Ook in deze verslagperiode kon gesproken worden van goede studie bij de studenten. Wel moest deze en gene een tentamen of examen overdoen. Een drietal studenten werd uitgeschreven.

Het semester-systeem bleef gehandhaafd. Wel houdt de senaat de vinger aan de pols om, zo nodig, verbeteringen aan te brengen.

In 1982 verscheen opnieuw een studiegids. Daarin wordt behalve over algemene zaken gesproken over studie-opzet, studievakken, studiejaren. In dit zeer handzame boekje wordt een goede begeleiding gegeven bij de studie. Het verschaft de nodige informatie om de studiejaren optimaal te benutten.

Jaarlijks ontvingen deputaten-curatoren overzichten van wat op de colleges behandeld werd.

4.5. Praktische vorming

Het vorig verslag eindigde in 4.6. met de vermelding van het feit dat deputaten-curatoren van de senaat een nota ontvingen inzake 'Praktische vorming', waarvan de bespreking nog moest plaats vinden. Inmiddels vond die bespreking plaats en diende deze zaak op de synode van Arnhem 1981 (artikel 109 van de Acta).

Deputaten-curatoren legden bij nota een concreet **plan van de senaat aan de generale synode van Arnhem 1981** voor, waarin voorgesteld werd in de komende cursus 1981 /82 voor de semesters 9 en 10 (vijfde jaars studenten) een „werkgroep-poimeniek" te vormen. Aan de synode werd gerapporteerd: „De senaat stelt zich daarbij voor als leider een ervaren predikant aan te zoeken, die in 12 middagen aandacht zal besteden aan onderwerpen als stervensbegeleiding, preventieve zorg met het oog op huwelijksproblematiek, herkenning van psychische-ziektebeelden, de relatie tussen het ambtelijk werk en andere vormen van hulpverlening, vergadertechniek en gesprekstechniek. Uiteraard zal voor onderdelen hulp gevraagd worden van een predikant, gereformeerd psychiater, c.q. arts of andere deskundigen. De verantwoordelijkheid voor deze „werkgroep-poimeniek" zal berusten bij de hoogleraar Ambtelijke Vakken, aan wie de leider zijn jaarplan ter goedkeuring voorlegt en na afloop van de cursus verslag uitbrengt.

Deze werkgroep zal voor éénjaar georganiseerd worden. Deputaten-curatoren stellen zich voor dat zij na dit jaar deze zaak met de senaat evalueren aan de hand van de dan ter beschikking staande rapporten. In het volgend verslag aan de generale synode zal dan nader over deze zaak gerapporteerd kunnen worden."

Als leider van de „werkgroep-poimeniek" werd aangezocht dr. A. N. Hendriks uit Amersfoort. Hoewel de evaluatie aan het eind van het eerste jaar niet kon plaatsvinden werd wel besloten de werk-groep te continueren.

Daar de cursus'praktische vorming' in eenbehoefte blijkt te voorzien, wordt aan de generale synode van Heemse 1984 voorgesteld ook voor de jaren 1984-1987 deze werkgroep te laten fungeren. De senaat heeft toegezegd voor de komende periode een concreet uitgewerkt plan aan deputatencuratoren te zullen voorleggen.

4.6. Vooropleiding

De problematiek van de aanvullende vooropleiding is de afgelopen jaren door de senaat opnieuw in studie genomen. Uit het aan deputaten-curatoren over deze zaak gerapporteerde mag het volgende dienen.

Uit contact met de dekanen van de vier gereformeerde scholengemeenschappen is gebleken dat er vrij veel belangstelling bestaat voor een aanvullende opleiding Latijn en Grieks, maar dat het zeer moeilijk is deze op het peil dat voor Kampen wordt vereist, ergens te ontvangen. Een kleine senaatscommissie heeft voor de cursus 1982/83 een eenmalige oplossing gevonden die meteen dienst deed als experiment met het oog op definitieve beslissingen in deze zaak. Drs. P. Dorland werd bereid gevonden een aantal uren te geven, terwijl de lector drs. J. A. Meijer ook een aantal uren voor zijn rekening nam voor deze cursus. In de loop van 1983 werd de zaak opnieuw bezien en moest een uitbreiding van het aantal uren van drs. P. Dorland plaats vinden. De belangstelling voor deze vooropleiding is groot. Deputaten-curatoren moesten, gehoord het advies van de senaat, besluiten om de proefcursus een vervolg te geven. Met drs. P. Dorland werd een regeling getroffen nu zijn arbeid in Kampen uitgebreid is. Een en ander geschiedde in goed overleg met deputaten-financieel.

De getroffen regeling geldt voor maximaal twee jaar. Het ligt in de bedoeling om in een afzonderlijke nota de generale synode van Heemse te vragen de ruimte te geven voor de voortzetting van deze cursus als experiment, om na gunstige ervaringen bij de daarop volgende synode te vragen om een definitiever regeling.

De betreffende senaatscommissie die deze zaak behartigt bestaat uit de heren prof. dr. J. van Bruggen, prof. drs. J. P. Lettinga en drs. J. A. Meijer.

4.7. Gastcolleges en dergelijke

In het cursusjaar 1980/81 gaf prof. dr. K. S. Lee gastcolleges. Hij is verbonden aan het Korea Theological Seminary.

5. College- en examenbezoek

Overeenkomstig artikel 3, lid 4 van de Instructie voor deputaten-curatoren hebben deputatencuratoren in deze verslagperiode colleges en examina bezocht.

Dit gebeurde in beide semesters telkens door twee curatoren. Van elk gebracht bezoek wordt een schriftelijk rapport gemaakt. Aan het eind van elk cursusjaar worden deze rapporten besproken in een vergadering van deputaten-curatoren zonder hoogleraren.

Ieder jaar kon uit deze rapportage de conclusie getrokken worden, dat alles uit het onderwijs geweerd bleef dat zou afwijken van de Heilige Schrift of inbreuk zou maken op de belijdenis van de Kerk.

Ook konden deputaten op deze wijze constateren dat het niveau van de wetenschappelijke vorming gewaarborgd bleef (vgl. artikel 3, lid 4 van de Instructie).

Ten aanzien van de bijgewoonde examina kan gezegd worden dat deze door de hoogleraren goed worden voorbereid en afgenomen.

Wanneer er vragen leven bij curatoren worden deze met de betrokken hoogleraar besproken. Opmerkingen van algemene aard worden ter kennis van de senaat gebracht.

6. Hogeschooldagen

6.1. Algemeen

Bij ongewijzigde opdracht tot het doen houden van 'hogeschooldagen' werd ieder jaar in september deze dag gehouden. De uitvoering was ook nu in handen van een 'schooldagcommissie', te weten de senaat, bijgestaan door een technische commissie. Ieder jaar werd met name door laatstgenoemde commissie veel werk gezet. Het resultaat was steeds een goede organisatie.

In het algemeen kan gezegd worden dat het aantal bezoekers in het begin van de verslagperiode iets afnam, maar de laatste tweejaar vrij stabiel is. Wel valt het op dat het aantal jongeren groter wordt. Steeds vaker worden hele gezinnen gezien.

Ieder jaar ontvangen deputaten-curatoren een verslag van de 'hogeschooldagcommissie'. Aan de hand van dit rapport wordt gesproken over alle zaken de schooldag betreffend. Daarbij komen ook ter sprake verzoeken en/of suggesties, die in de loop van de tijd gedaan worden.

Het profiel van de hogeschooldag onderging geen verandering. In de morgenvergadering spreken de deputaten-curatoren ter inleiding van het gebed voor de hogeschool. De leiders beperken zich tot een kort openingswoord. 's Middags voeren hoogleraren en een aantal gastsprekers het woord. Bij de bespreking van de rapporten over de hogeschooldag is er ieder jaar weer de blijde verwondering, dat zoveel duizenden, waaronder in toenemend aantal veeljongeren, naar Kampen komen. Daaruit spreekt liefde voor het werk aan de hogeschool en de begeerte om samen dit werk in het gebed aan de HEERS op te dragen.

6.2. Enkele bijzonderheden

In 1981 werd het aantal bezoekers op 9500 geschat. De collecten waren iets lager dan een voorgaand jaar. Onverminderd stond de dag in het teken van de dankbaarheid.

In 1982 werd de opkomst vrijwel gelijk geschat als in 1981. Ook de opbrengst van de collecten verschilde niet veel van die van het vorig jaar. Nauwkeurig werd de bezetting van de verschillende gebouwen bijgehouden.

Daarbij viel het op dat de bezetting in de 'Eudokiakerk' en in het gebouw van de Gereformeerde Gemeente lager was dan in de andere gebouwen. Beide gebouwen liggen minder op een drukke schooldaggersroute. Dit jaar werd in 8 gebouwen vergaderd.

In 1983 bleef het aantal gebruikte gebouwen gelijk. In afwijking van voorgaande jaren werd geen samenkomst in de 'Eudokiakerk' gehouden. Ook nu werd in één van de gebouwen rekening gehouden met gehandicapten.

Opvallend is dat het aantal 'schooldagbussen' afneemt. Het aantal particuliere auto's is geweldig toegenomen, maar al te grote parkeerproblemen deden zich daarbij niet voor.

Nieuw was dit jaar het programmaboekje (keurig uitgegeven door de firma Vijlbrief te Haarlem), waarin de voor de samenkomsten te zingen psalmen waren opgenomen. Van dit boekje werd een goed gebruik gemaakt.

7. Bibliotheek

7.1. Personeel

In het personeelsbestand deden zich enkele veranderingen voor. De heren B. Meijer en A. L. Havinga bleven als vanouds in goed overleg met de bibliothecaris hun werkzaamheden verrichten. Mej. E. I. van den Berg trad in het huwelijk.

Als mevr. E. I. Houtman-van den Berg zette zij haar werk in de bibliotheek voort.

Een nieuwe situatie ontstond toen mevr. Houtman haar werkzaamheden voor ruim drie maanden moest onderbreken. Op 27 maart '83 werd zij (en haar man) verblijd door de geboorte van een dochter. Om de verlofperiode van mevr. Houtman te kunnen overbruggen deed per 1 januari 1983 mej. B. S. Poortinga haar intrede in de bibliotheek, voorshands in tijdelijk dienstverband tot 1 juni 1983.

Toen mevr. Houtman de wens te kennen gaf na haar terugkeer van verlof om voortaan slechts parttime (drie morgens in de week) werkzaam te zijn, werden dankzij de medewerking van het Damescomité wegen gevonden om mej. Poortinga voor langere tijd aan de bibliotheek te verbinden. De heer A. L. Havinga die een aantal jaren onbetaald studieverlof genoot is nu weer in volle dienst. Ook in deze verslagperiode waren er enkele leerlingen van de Bibliotheek en Dokumentatie Akademie - Deventer die een stageperiode in de bibliotheek doorbrachten.

De heer A. J. Roukema, sinds 1 september 1971 oud-bibliothecaris, hield tot 1 juni 1981 de inschrijving van de aanwinsten in het stamboek bij. Hij gaf de wens te kennen hiermee te stoppen. Voor het vele werk dat hij op vrijwillige basis gedurende 10 jaar verricht heeft werd hemde dank overgebracht.

7.2. Arbeid

Het werk in een bibliotheek is veel en velerlei. De bibliothecaris kon één en andermaal - ieder jaar brengt hij een overzichtelijk rapport uit aan deputaten-curatorenrapporteren dat de arbeid gestaag voortgang kon vinden.

Het laatste jaar vond er een herverdeling van enkele bibliotheekwerkzaamheden plaats. Dit bracht met zich mee een verhoogde efficiency. Niet alle projecten konden gerealiseerd worden. Wel werd het overbrengen van de tijdschriftenadministratie van de 'oude' staande kaarten naar een modern en veel overzichtelijker liggend kaartsysteem voltooid.

In het kader van de reorganisatie annex inventarisering van de studiezalen werd een eerste mijlpaal bereikt. Dankzij de intensieve arbeid van student (thans drs.) G. Hagens Jr. werd de systematische opstelling op de Greijdanuskamer op verschillende punten bijgesteld en werd een deelcatalogus vervaardigd van het in die studiezaal opgestelde boekenbezit.

Een ander project dat gereed kwam was het kopiëren van alle stamboeken.

Op deze wijze is nu de wens vervuld een totaaloverzicht van het bibliotheekbezit ook buiten het bibliotheekgebouw te hebben.

Deputaten-curatoren hebben na het uitbrengen van de bibliotheekverslagen de bibliothecaris dank gebracht voor zijn arbeid en hem verzocht die dank ook over te brengen aan zijn medewerkers.

7.3. Financiën

In deze tijd, waarin ingrijpende bezuinigingen op de door het Rijk gesubsidieerde universiteiten en hogescholen voor de bijbehorende bibliotheken pijnlijk voelbaar worden, mag met dankbaarheid worden geconstateerd, dat onze bibliotheek alles heeft kunnen aanschaffen wat in de lijn van het acquisitiebeleid voor aanschaf in aanmerking kwam.

Het Damescomité Bibliotheekfonds bleef ieder jaar actief en kon grote bedragen overmaken. Op de hogeschooldag 1981 werd een hoogtepunt bereikt: het Damescomité kon een opbrengst overmaken van f 180.000,-, waarvan f 145.000,- voor de aanschaf van boeken en f 35.000,- voor bibliotheekdoeleinden. De daarop volgende jaren werd nagenoeg hetzelfde bedrag bereikt. Uit dit alles blijkt dat de kerkleden onverminderd voortwerken aan de instandhouding en uitbouw van de bibliotheek.

De administrateur van de hogeschool, de heer S. Riedstra, verzorgde het beheer van de bibliotheekgeldten. Mede dank zij zijn zorgvuldig beheer kon de reserve worden vergroot. Deze reserve zal in het komend jaar gefixeerd worden op een afgerond bedrag.

Het totaalbezit van de bibliotheek is gestegen tot 73.567 werken, te weten 57.128 boeken, 7.160 brochures en 9.279 tijdschriftbanden.

7.4. Aanwinsten

Uit de eerder genoemde verslagen, waaruit al deze gegevens geput zijn, blijkt dat belangrijke aanwinsten verkregen werden. Door aankoop en door nalatenschap.

Het is ondoenlijk hier een opsomming van te geven. Als duurste boek kan genoemd worden de *Hierarchiae ecclesiasticae assertio* van Albertus Pighius Campensis, uit 1538, het bekendste werk van deze Kamper R.K. theoloog (en wiskundige) uit de tijd van de Reformatie. Met hem trad Calvijn in het krijt. Als lang gezocht werk kan vermeld worden: de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Heidelbergse Catechismus in de bekende editie Schilders uit 1611.

Uit de bibliotheken van wijlen ds. J. van Raalte, ds. J. F. de Weger en andere broeders en zusters werden boeken verkregen door aankoop of door schenking. Het was onder meer mogelijk een aantal oude jaargangen van 'kerkelijke periodieken' op deze wijze te completeren.

Enigszins buiten dit kader kan de aanschaf van elektronische schrijfmachines genoemd worden ter vervanging van machines die jarenlang trouwe dienst deden. Deze vernieuwing van de apparatuur komt het catalogiseren ten goede, daar op bepaalde onderdelen daarvan minder tijd en moeite nodig is.

Ook het communicatie-systeem onderging een belangrijke verbetering, waardoor de dienstverlening nog beter uitgevoerd kan worden.

7.5. Diversen

De neergaande tendens die de uitlening gedurende de laatste jaren vertoonde, is doorbroken. Er is duidelijk sprake van een toename van het aantal uitleningen.

Het laatste jaar werden in totaal 3.493 werken uitgeleend, een toename van meer dan 600 vergeleken met het vorig verslagjaar. In dat jaar lag het aantal uitgeleende werken 400 hoger dan het jaar daarvoor.

De toename komt vooral op rekening te staan van de kring van de hogeschool, maar ook naar buiten steeg het aantal uitleningen.

Het aantal gemaakte fotokopieën liep iets terug, maar ligt boven de 100.000.

Het aantal bezoekers aan de studiezalen nam toe evenals de uitlening binnen de bibliotheek, te weten van die werken die alleen ter inzage in het gebouw worden gegeven.

Ook in de afgelopen periode was er interbibliotheecair leenverkeer.

7.6. Toezicht

Deputaten-curatoren hebben overeenkomstig hun instructie, artikel 4, lid 4a toezicht uitgeoefend. Dr. W. G. de Vries fungeerde deze verslagperiode als bibliotheekcurator.

7.7. Slotopmerking

Het is ieder jaar een vreugde de bibliotheekverslagen te ontvangen en te lezen. Het is een **dankbaar** werk hieruit iets te mogen doorgeven. Overigens worden deze verslagen als regel opgenomen in 'De Reformatie'. Deputaten-curatoren stemmen ook nu van harte in met het slot van het verslag 1982/83: „Al met al mag ook ditmaal weer worden teruggezien op een goed jaar (deputatencuratoren zeggen jaren) voor de bibliotheek. Het boekenbezit van de hogeschool is waard in stand gehouden te worden." Deputatencuratoren spreken de wens uit dat de bibliothecaris met zijn medewerkers onder Gods zegen ook de komende jaren kunnen en mogen doorwerken aan de immer noodzakelijke aanvulling en uitbreiding van de bibliotheek. Met als draagvlak de kerkleden door middel van het Damescomité Bibliotheek.

8. Samenwerking met deputaten-financieel

8.1. Formatieplan

Aan het formatieplan (artikel 4, lid 1, van de Instructie voor deputaten-curatoren) werd in de afgelopen periode verder gewerkt. Met nameten aanzien van functie en plaats van de (nieuwe) pedel werd van gedachten gewisseld tussen deputaten-curatoren, deputaten-financieel en senaat. Er is een kleine commissie benoemd, bestaande uit één lid uit elk college met een secundus, die bezig is met de voorbereiding van één en ander. Deze commissie zal te zijner tijd tevens optreden als 'personeelscommissie' voor de begeleiding van administrateur en pedel. Bij de samenstelling van dit rapport waren concrete voorstellen nog niet ter tafel.

8.2. Begrotingen

Deputaten-curatoren hebben geen gebruik gemaakt van de gelegenheid om de begrotingen van de afgelopen jaren aan te vullen (artikel 3, lid 3, van de Instructie voor deputaten-financieel). Wel hebben zij overeenkomstig artikel 4, lid 1, van genoemde instructie instemming gegeven bij het verkrijgen van onroerend goed en bij het verstrekken van hypothecaire leningen.

Met dankbaarheid hebben deputaten-curatoren bij de bespreking van de begroting in gecombineerde vergaderingen van beide colleges geconstateerd, dat doorhetdoordeputatenfinancieel gevoerde beleid de toren van het gebouw van de hogeschool gerestaureerd is, dat schilderwerk heeft plaatsgevonden en dat het pand Broederweg 11 aangekocht kon worden. Dit pand wordt gebruikt voor vergader- en collegieruimte. Aan de Gereformeerde Missiologische Opleiding is op haar verzoek een aantal vertrekken aangeboden voor haar arbeid.

Ook voor de toekomst voeren de deputaten-financieel een beleid dat er op gericht is het werk in de hogeschool in al zijn facetten zo goed mogelijk te doen verlopen door een goede akkomodatie en een doelmatig gebruik daarvan.

Ten aanzien van het onderwijs sgevend en overig personeel stellen de deputaten-financieel, voor wat betreft honorering en salariering, zich onafhankelijk van de overheid op. Zij nemen wel kennis van wat de overheid in deze doet en toetsen dat. Inzake de methode van trendvolging nemen deputatenfinancieel de vrijheid daarvan af te wijken. Met vreugde zagen de deputaten-curatoren dat de bijdrage per ziel uit de kerken de laatste twee jaar iets verminderd kon worden.

In samenwerking met deputaten-financieel gaat ieder jaar omstreeks september een brief uit, waarin de kerken geïnformeerd worden over de te verwachten bijdragen voor het komend jaar.

8.3. Samenvatting

Samenvattend mag gezegd worden dat de samenwerking tussen beide colleges goed is. Buiten de jaarlijkse gecombineerde vergaderingen - omstreeks de diësnatalis van de hogeschool - is er overleg en samenspreking zoveel als nodig is.

De administrateur van de hogeschool, de heer S. Riedstra, heeft hierin een groot aandeel.

9. Benoemingsprocedure

9.1. Besluit generale synode van Arnhem 1981

Moest in het vorig verslag uitvoerig geschreven worden over benoemingen en gevraagd worden om nadere bezinning over de benoemingsprocedure (9.4. van het Verslag aan de generale synode van Arnhem 1981), nu kunnen deputaten-curatoren korter zijn over dit onderdeel.

De nadere bezinning is gekomen. De particuliere synode van Drenthe 1981 diende een voorstel in bij de generale synode van Arnhem 1981 om te komen tot een eenvoudiger benoemingsprocedure voor docenten aan de Theologische Hogeschool. De synode zond het materiaal betreffende deze zaak toe aan deputaten-curatoren om in overleg met de senaat advies te geven. Deputaten-curatoren gaven, gehoord de senaat, het gevraagde advies.

De synode besloot voor de benoemingsprocedure voor docenten aan de Theologische Hogeschool de volgende regeling vast te stellen conform het voorstel van deputatencuratoren:

1 Wanneer voorzien kan worden dat een vacature zich zal voordoen binnen anderhalf jaar na de openingsdatum van een generale synode, zal deze synode de benoeming verrichten.

In dit geval zal de zaak van de benoeming op de ontwerp-agenda van de generale synode worden geplaatst.

2 Wanneer een vacature zich voordoet op een later tijdstip dan onder 1 genoemd, of wanneer een onverwachte vacature ontstaat op een tijdstip dat er geen generale synode vergadert, zal een tussentijdse synode worden samengeroepen, indien deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool, na advies van de senaat, dit nodig achten.

3 De deputaten-curatoren zijn in zulk een situatie gemachtigd de kerk die met de samenroeping van de generale synode is belast, te verzoeken zo spoedig als mogelijk is en in ieder geval binnen vier maanden een tussentijdse synode bijeen te doen komen om over de vervulling van de vacature te beslissen.

De samenroepende kerk voor de eerstkomende generale synode zal in zulk geval aan het verzoek van deputaten-curatoren aanstonds - zonder advies van de particuliere synode overeenkomstig artikel 46 K.O. - voldoen en hiervan mededeling doen aan de kerken (Acts generale synode van Arnhem 1981, artikel 116).

In de afgelopen periode hebben deputaten-curatoren geen gebruik behoeven te maken van deze regeling. Ook door de generale synode van Heemse 1984 behoeft geen benoeming overeenkomstig deze regeling, gedaan worden.

9.2. Overige benoemingen

Aan de generale synode van Heemre 1984 zal een voordracht gedaan worden voor de benoeming van een wetenschappelijk medewerker in de ecclesiologische vakken en van een houder van een onderwijsopdracht in de diaconiologische vakken.

Daar de tegenwoordige pedel, de heer J. Bos, volgend jaar de pensioengerechtigde leeftijd hoopt te bereiken, zullen deputaten-curatoren overeenkomstig artikel 4, lid 2a van hun Instructie, een nieuwe pedel benoemen. Deputaten-curatoren hebben besloten, gehoord de senaat, dat deze functie een full-time taak zal zijn. Eén en ander werd besproken met de deputaten-financieel. Met hen wordt overlegd voor de vaststelling van de arbeidsvoorwaarden en instructie van de pedel overeenkomstig artikel 4, lid 3 van de Instructie voor deputaten-curatoren.

10. Statuut en reglementen

10.1. Wijzigingen

De generale synode van Arnhem 1981 bracht geen wijzigingen aan in het Statuut voor de Theologische Hogeschool. In de Instructie voor deputaten-curatoren werd op verzoek van deputaten-curatoren de volgende wijziging aangebracht: artikel 5 lid 2: de woorden „eenmaal per jaar” zijn vervallen; punt e vervalt en punt f wordt e.

10.2. Akademisch Reglement

Zodra de arbeid van de commissie voor Statuut en Reglementen gereed gekomen is, zal u hiervan mededeling gedaan worden door u een afschrift hiervan te doen toekomen.

11. Contacten met het buitenland

11.1. Algemeen

Bestaande contacten werden gehandhaafd of soms ook uitgebreid. In het algemeen kan gezegd worden dat de belangstelling uit het buitenland voor de studie in Kampen toegenomen is. Uit verschillende landen zijn studenten voor korter of langer tijd in Kampen.

Zonder volledig te zijn geven deputaten-curatoren hier enkele voorbeelden.

Enkele hoogleraren bezochten andere landen, op persoonlijke titel en/of voor het deputaatschap voor de betrekkingen met Buitenlandse Kerken.

11.2. Canada

Rond de benoeming van prof. drs. H. M. Ohmann werd een en andermaal, zowel mondeling als schriftelijk contact geoefend met de zusterinstelling te Hamilton. Dit contact verliep op een prettige wijze. Gelukwensen werden gezonden aan deputaten-curatoren van The Theological College of The Canadian Reformed Churches bij gelegenheid van het feit dat aan genoemde zusterinstelling het recht verleend werd de graden van Bachelor of Theology en Bachelor of Divinity en van Master of Theology en Master of Divinity toe te kennen.

11.3. Korea

Steeds zijn studenten uit Korea in Kampen aanwezig. Ds. E. N. Pyun uit Korea legde het doctoraal examen (hoofdvak: diakoniologie) af en vertrok naar Parijs om daar de Koreaanse gemeente te dienen. Met de senaat hadden deputaten-curatoren liever gezien dat drs. Pyun, overeenkomstig vroeger gemaakte afspraken, naar Korea was teruggekeerd om daar zijn hier verworven kennis beschikbaar te stellen voor de opleiding in Pusan.

Momenteel zijn nog twee studenten uit Korea in Kampen aanwezig.

11.4. Andere landen

Uit Zuid-Afrika verbleef lange tijd in Kampen, zonder in strikte zin leerling van de hogeschool te zijn, ds. S. A. Strauss. Hij promoveerde in Zuid-Afrika op een studie over K. Schilder en het verbond.

Uit de Verenigde Staten studeerde in Kampen N. Kloosterman. Hij slaagde op 7 oktober 1983 voor het doctoraal-examen (nieuwe stijl). Drs. R. N. Gleason werd na gehouden colloquium doctum beroepbaar gesteld in De Gereformeerde Kerken in Nederland.

In Frankrijk werd door prof. dr. J. Douma een serie gastcolleges gegeven te Aix-en-Provence. Voornamelijk over het thema: De Kerk en het oorlogsprobleem, speciaal met het oog op de kernbewapening.

De Japanse predikant ds. Y. Makita zag zijn studie op 27 februari 1981 bekroond met een goede uitslag van zijn doctoraal-examen, waarin speciaal aandacht werd gegeven aan de dogmatiek van K. Schilder.

Ook uit andere landen, o.a. Indonesië en Duitsland zijn er studenten. Hun aantal is in de loop der jaren toegenomen.

12. Diversen

12.1. Logopediste

In het kader van de spreekvaardigheid zette mevrouw Johanna Bokhorst haar gewaardeerde arbeid voort.

12.2. Contact met de plaatselijke overheid

In de afgelopen verslagperiode beperkte zich het contact met de plaatselijke overheid tot het bijwonen van officiële plechtigheden door de burgemeester of door een andere afgevaardigde van het college van burgemeester en wethouders.

Als voorheen werd dit op prijs gesteld.

12.3. Studentencorps "Eides Quadrat Intellectum"

Het werk van een in het vorig verslag genoemde commissie inzake het te voeren subsidiebeleid ten aanzien van activiteiten van de studenten resulteerde in het besluit een jaarlijks bedrag op de begroting te reserveren voor de uitgave van de almanak en voor de lectuurvoorziening op de leeszaal. Verder worden momenteel geen andere subsidies meer verleend.

Het studentencorps vierde op donderdag 1 september 1983 het 24ste lustrum.

Dit gebeurde in een openbare samenkomst met een lustrumrede door drs. M. K. Drost. De avond werd verder gevuld met muziek, verzorgd door een aantal studenten.

De almanak 1983 bleek al op de hogeschooldag uitverkocht te zijn. In deze almanak werd het jaarthema behandeld in een aantal artikelen, die uitwerkingen waren van lezingen die in het corpsjaar 1982/83 behandeld waren.

Daarbij ging het over de vragen a) hoe beleven wij ons geloof, b) welke rol speelt de belijdenis daarin?

12.4. Faculteitscommissie

In het regelmatig overleg van de senaat met de faculteitscommissie kwamen enkele belangrijke zaken naar voren. Het overleg leidde bijv. tot het instellen van het mentoraat. Dat houdt in dat vanaf de propaedeuse tot en met het vierde jaar aan elke jaargroep een docent als mentor is toegezegd, terwijl elke student in de laatste jaren zijn studieleider als mentor heeft. Het gaat in dit mentoraatom meer dan het registreren van studiegang en het aantal verkregen tentamenbriefjes. Het mentoraat beoogt het persoonlijke contact tussen docent en student te intensiveren, waardoor in voorkomende gevallen van persoonlijk en/of studiemoeilijkheden de docent aan de student zijn hulp kan aanbieden. In het kader van dit overleg, zij het in uitgebreider zin, is uitvoerig gesproken over het catechiseren door studenten. Ingezien werd dat juist het niet-catechiseren, tenminste in die jaren, waarin nog colleges moeten worden gevolgd, van belang is in het raam van de twee-ledige doelstelling van de studie aan de hogeschool.

Na deze bespreking werd een brief aan alle kerken gericht, waarin aandacht voor deze zaak werd gevraagd. De kerken zullen zelf hier attent moeten zijn en eventueel een regeling of bepaling vaststellen.

Tenslotte kan genoemd worden het overleg met de faculteitscommissie met betrekking tot de nadere structuering van het studieprogram. Met name twee onderdelen daarvan waren onderwerp van gesprek: het scherper profileren, ook wat de colleges betreft, van de doctorale studiefase en het duidelijker afbakenen van de semi-doctorale studieperiode.

Op goede wijze konden wensen van studenten en senaat verenigd worden.

Ook het besluit tot het instellen van een 'werkgroep-poimeniek' voor de semesters 9 en 10 ontving voorbereiding door bespreking met de studenten (vgl. 4, 5).

12.5. Pedel

Op 11 februari 1984 hoopte pedel, de heer J. Bos, de pensioengerechtigde leeftijd te bereiken. In verband daarmee wordt in de komende tijd gewerkt aan het vinden van een opvolger.

In tegenstelling tot de tegenwoordige pedel, die op part-time basis aan de hogeschool verbonden is, zal de nieuw te benoemen pedel een full-time medewerker zijn.

Deputaten-curatoren hebben na intensief overleg met de senaat en deputaten-financieel hiertoe besloten. Dit werd gedaan aan de hand van een 'profiel schets nieuwe pedel'. Uit die schets en de bespreking daarvan bleek duidelijk het grote belang van een full-timer voor deze functie.

12.6. Onderhoudsdienst

De onderhoudsfunctionaris, de heer J. A. Hartman, kon zijn werk verrichten, zij het dat hij een enkele maal door ziekte uitgeschakeld werd.

Mevrouw M. Scholten-Boerhoff moest haar taak als werkster voor de bibliotheek wegens ziekte beëindigen. Haar plaats werd ingenomen door mevrouw J. A. H. MulderBottenberg.

Bij bepaalde gelegenheden geven ook anderen hun gewaardeerde hulp.

12.7. Gereformeerde Missiologische Opleiding

De generale synode van Arnhem 1981 nam het besluit tot een zelfstandige zendingsopleiding. Zij bepaalde dat deze opleiding niet geïncorporeerd zou worden in de Theologische Hogeschool, maar wel, voorzover nodig, met haar zal samenwerken.

12.8. Uitnodigingen

In de loop van de verslagperiode werden diverse uitnodigingen ontvangen.

O.a. van Gereformeerde scholengemeenschappen bij gelegenheid van ingebruikneming van een nieuw gebouw, van 25-jarig bestaan en van afscheid van een rector.

Zo veel mogelijk waren deputaten-curatoren vertegenwoordigd door middel van een afgevaardigde.

12.9. Weekopening

De wekelijkse openingen, die tot dusver's maandagsavonds gehouden werden, zijn verplaatst naar de maandagmiddag. Opzet en karakter van deze weekopeningen bleven ongewijzigd.

12.10. Portrettengalerij

In de aula van de hogeschool werden de portretten opgehangen van wijlen ds. D. K. Wielenga J.D.zn., van prof. dr. L. Doekes en van prof. drs. H. J. Schilder.

12.11. Bezoek aan de hogeschool

Op 28 oktober 1982 brachten de afgevaardigden van de constituerende vergadering van de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (ICRC) een bezoek aan de Theologische Hogeschool in Kampen.

12.12. Film over hogeschool

Deputaten-curatoren hebben geen inbreng of bemoeienis gehad bij de film over de hogeschool, die uitgebracht is door de Gereformeerde Omroepvereniging. De rector deelde namens de senaat mee, dat dit een aangelegenheid is geweest geheel voor verantwoordelijkheid van de G.O.V.

12.13. „Greijdanus-Kruithof-Fonds”

Evenals voorgaande jaren hebben deputaten-curatoren met deputaten-financieel het beheer van dit fonds- afkomstig uit de nalatenschap van professor en mevrouw GreijdanusKruithof- behartigd. Uit dit fonds ontvingen enkele studenten een bijdrage.

13. Slot

Bij de rectoraatsoverdracht in september 1982 werd door de toenmalige rector met enkele markante uitdrukkingen het beeld van een schip opgeroepen.

Hieraan indachtig mogen deputaten-curatoren bij de afsluiting van dit verslag zeggen dat in het 'scheepsjournaal' niets vermeld behoeft te worden dat duidt op 'zware storm, averij' of iets dergelijks. Integendeel. De tocht kon ongestoord voortgang vinden. Het doel werd in het oog gehouden. De koers

bleef vast en ongewijzigd. De bemanning bleef op post en kon- ieder op eigen plaats en met eigen taak - haar werk verrichten.

Het mag tot grote dankbaarheid stemmen dat de HEERS dit alles gaf. Hem komt de dank toe dat de hogeschool mocht voortgaan met de arbeid die van haar gevraagd wordt.

Hij geve ook voor de komende tijd dat het'schip' van de hogeschool op vaste koers verder vaart. Met u weten deputaten-curatoren dat het kerkschip behouden vaart biedt door Jezus Christus, het heerlijk Hoofd van de Kerk.

Met heilbede en broedergroeten,
namens deputaten-curatoren:

H. Bouma, president

H. D. van Herksen, secretaris (rapporteur)

J. Kok, assessor.

RAPPORT van deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid, benoemd door de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Arnhem in 1981

Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, samen te komen d.v. op 25 april 1984.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

U ontvangt hierbij het rapport van onze werkzaamheden als deputaten over de periode na onze benoeming tot het tijdstip van vaststelling van dit rapport, te weten 4 november 1983. In die periode vergaderden deputaten vier maal. In de eerste vergadering werd ds. T. Dekker aangewezen als voorzitter, br. J. van de Dijk als penningmeester, mr. P. A. C. Schilder als algemeen adjunct en ds. P. Deddens als secretaris. Korte tijd na onze benoeming heeft de synode van Arnhem ons advies gevraagd inzake de mogelijkheden van participatie van onze kerken in een afkoopregeling van de staat. Dit advies is uitgebracht en is te vinden in de Acta van genoemde synode, bijlage All pag. 676 v.v. Deze synode heeft ons van een instructie voorzien, die te vinden is in de Acta van die synode bijlage A 10 blz. 644. Bij onze werkzaamheden wisten we ons aan die instrutie gebonden, bij onze rapportage volgen we hem op de voet.

ad 1/ De overheid zond ons geen stukken die bestemd waren om doorgestuurd te worden aan de kerken.

ad 2/ De overheid heeft zich evenmin tot ons deputaatschap gewend om het gevoelen van de kerken te weten te komen over zaken als omschreven in punt twee van de instructie. Wèl bereikte ons een schrijven van de Stuurgroep Maatschappelijke Discussie Energiebeleid met de uitnodiging „uw standpunt als organisatie bekend te maken" over energievoorziening en energiebesparing. Daar deze materie ver buiten het gezichtsveld lag van onze instructie, hadden wij geen vrijmoedigheid op de gestelde vragen in te gaan. Anderzijds werd uit berichten in de pers duidelijk, dat de hoge overheid in de personen van de minister-president, de minister van binnenlandse zaken en de minister van welzijn, volksgezondheid en cultuur contact heeft gezocht met vertegenwoordigers uit het inter-kerkelijk contact in overheidszaken. Het gespreksonderwerp was de plaats van de religie en de levensbeschouwing in de samenleving. Wij werden tot dit overleg- in tegenstelling tot hindoe- en moslim-groepen- niet uitgenodigd noch op de hoogte gebracht van de resultaten van deze bespreking. Daar hier kennelijk nieuwe wegen worden ingeslagen in de ontmoeting van de overheid met de kerkgenootschappen, hebben wij gemeend de minister-president onder het oog te mogen brengen het belang dat onze kerken hebben bij een goed op de hoogte zijn van wat in de contacten van de overheid met de kerkgenootschappen aan de orde gesteld wordt.

ad 3/ Het was het, „voorontwerp op wet gelijk behandeling", zoals dat kort werd aangeduid, dat deputaten aanleiding gaf hun grote verontrusting aan de overheid bekend te maken. Bezwaren werden door de overheid ingewacht tot 1 februari 1982, zodat het niet mogelijk was op een uitspraak van de synode van Heemse te wachten. Enkele kerken deden het verzoek ons toekomen op het staatsstuk te reageren. Dit bevestigde ons in de mening hier te moeten reageren, en dat ook te mógen naar de opdracht in punt van de instructie. In een vergadering, waarin wegens afwezigheid van mr. P. A. C. Schilder de secundus-deputaat mr. E. Nieboer aanwezig was, werd een schrijven vastgesteld waarin een duidelijk protest werd verwoord tegen het 'voorontwerp'. Dit schrijven was gericht aan de minister van C.R.M. Overeenkomstig de opdracht werd de inhoud van dit schrijven bekend gemaakt aan de kerkelijke pers met het verzoek om volledige publicatie. De drie inter-provinciale kerkbladen voldeden aan dit verzoek. Het Nederlands Dagblad plaatste een samenvatting op eigen verantwoordelijkheid. Tenslotte zonden we een afschrift aan alle kerken (Zie bijlage).

ad 4/ Gelukwensen zijn gezonden aan Hare Majesteit Koningin Beatrix ter gelegenheid van haar verjaardag en bij de jaarwisseling 1982/1983, waarbij vermelding werd gemaakt van de regelmatige voorbede die in de kerken plaats vindt voor het koninklijk huis en voor Zijne Hoogheid Prins Claus. Op deze missives werd gereageerd met een schrijven namens Hare Majesteit waarin zij waardering en dankbaarheid voor deze vorm van meelevens te kennen gaf.

ad 5/ Ter gelegenheid van de jaarwisseling 1981/1982 gaf Hare Majesteit Koningin Beatrix een receptie, waarbij als vertegenwoordiger van de Gereformeerde Kerken de gewezen praeses van de synode te Arnhem 1981, dr. K. Deddens was uitgenodigd Deze heeft zich met deputaten verstaan en heeft namens hen de uitnodiging om de kerken te vertegenwoordigen, aangenomen.

ad 6 t/m 8/ In de pers werden de kerken er aan herinnerd, dat mutaties van naamgeving dienen te worden doorgegeven aan de minister van justitie, hetzij de kerken dit zelf doen, hetzij door bemiddeling van de deputaten. De minister van justitie werd door ons op de hoogte gesteld van de beëindiging van het bestaan van de Gereformeerde Kerk te Maartensdijk, de beëindiging van de Gereformeerde Kerk te Drachten door instituering van twee gemeenten, te weten De Gereformeerde Kerk te Drachten-Noord en de Gereformeerde Kerk te Drachten-Zuid/WestEveneens werd bericht gedaan betreffende de kerk te Enschedé-Zuid/West, die vervangen werd door de Gereformeerde Kerk te Enschedé&Zuid en de Gereformeerde Kerk te Enschedé-West Verder werd doorgegeven de naam van de nieuwe gemeente: de Gereformeerde Kerk te Voorhuizen-Barneveld, resortierend onder de particuliere synode van Gelderland en nader onder de classis Harderwijk

ad 9/ Er werden geen stukken ontvangen uit de kerken betrekking hebbend op rechtsgedingen of andere belangrijke correspondentie zoals bedoeld in punt negen van de instructie. Het afschrift, dat de Gereformeerde Omroep Vereniging ons toezond van het verzoek aan de minister van C.R.M. valt buiten dit kader, evenals het verzoek van het bestuur van die vereniging aan ons om adhaesie te betuigen aan het verzoek om zendtijd

Goede contacten werden onderhouden met de G.P.V.-fractie van de Tweede Kamer, die het deputaatschap op de hoogte hield van ontwikkelingen in de verhouding OverheidKerk, zoals die in overheidskringen aan de orde komt

De Siba-deputaten, door de synode te Arnhem benoemd, hebben ons regelmatig op de hoogte gehouden van hun activiteiten.

Wij zijn dankbaar dat wij dit werk hebben mogen verrichten en dat de mogelijkheden daartoe geschonken werden door Hem Wien gegeven is alle macht in de hemel en op de aarde. Sterke de hemelse Overheid uw vergadering in het nemen van goede besluiten ook inzake de correspondentie met de overheid van ons land

De deputaten Ds. T. Dekker
J. van de Dijk
J. Mulder Sr.
Mr. P. A. C. Schilder
Ds. P. Deddens
namens hen,
P. Deddens, secr.

Bijlage

schrijven aan de minister C.R.M.

Wageningen, 26 januari 1982

Aan de Minister van C.R.M.,
Postbus 5406,
2280 HK RIJSWIJK (Z.H.).

Excellentie!

Deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid van De Gereformeerde Kerken in Nederland wenden zich tot u inzake het voorontwerp van een Wet gelijke behandeling.

De intentie, uitgedrukt in de aanhef van dit voorontwerp en in de memorie van toelichting (pag. 37), namelijk het tegengaan van ongerechtvaardigd onderscheid tussen personen in de samenleving, verdient aller instemming.

Zeker ook de instemming van de kerken en kerkleden die in christelijk geloof naar de Heilige Schrift, het Woord van God, willen leven.

Dit Woord gebiedt immers niet alleen: „Gij zult de HERE, Uw God, liefhebben met geheel uw hart", maar ook in eenheid daarmee: „Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf". Daarbij is het onmogelijk het begrip 'naaste' te beperken tot zelf gekozen groepen en anderen daarvan uit te sluiten.

Indien ergens in de samenleving het maken van ongerechtvaardigd onderscheid tussen personen wordt tegengegaan, dan is het wel in die kerken, die dit Woord van God verkondigen en belijden.

Het doet zich daarom als een ongerijmdheid voor, dat een wetsvoorstel, dat zich tegen discriminatie richt, juist zo'n structuur vertoont, dat uitgerekend voor kerken (en voor hen in de eerste plaats) een uitzondering wordt gemaakt.

Het moge bedoeld zijn als een voorrecht, wanneer het voorontwerp in artikel 2 zegt: „Het in deze wet bepaalde is niet van toepassing a. op voorzieningen en activiteiten van godsdienstige aard . ." en wanneer de memorie van toelichting stelt „. . dat het bepaalde in de onderhavige Wet niet van toepassing is op onderscheid in de godsdienstige sfeer. . ." (pag. 53) daar de Overheid zich dient te onthouden van bemoeiing met interne zaken van kerkgenootschappen. . ." (pag. 69).

Maar hoe twijfelachtig dit voorrecht geacht moet worden, moge blijken uit de volgende overwegingen:

- a. bij de eventuele aanvaarding van dit voorontwerp zullen de kerken publiek zijn aangemerkt als gemeenschappen, waarbinnen het kwaad van discriminatie wèl moet worden toegestaan;
- b. daar deze uitzonderingspositie gefundeerd wordt op de plicht die de overheid heeft „ingevolge de Grondwet" om „de vrijheid van godsdienst en levensbeschouwing te eerbiedigen" (pag. 69), wordt ons volk de conclusie aan de hand gedaan dat vrijheid van godsdienst tevens vrijheid tot discriminatie moet inhouden; ja, dat de dienst van God blijkbaar meebrengt of in elk geval de mogelijkheid schept, dat de medemens onrecht wordt aangedaan; zulks in flagrante strijd met het doorgaande onderwijs van God zelf in de Heilige Schrift;
- c. aldus zou er een publieke blaam- komen te liggen op de dienst van de kerk en de Naam van God.

Het is te verwachten dat sommigen in de samenleving vanuit hun eigen levensbeschouwing reeds nu tot critiek op de kerken komen, als onder b. aangeduid

Wij menen echter op de Overheid een dringend beroep te mogen doen, dat zij als beschermster van de werkelijke godsdienstvrijheid geen Wetten zal uitvaardigen, waarin het dienen van God naar Zijn Woord in feite wordt geblameerd en slechts bij wijze van tolerantie en uitzonderingspositie ontvangt voor wat betreft een vermeende neiging tot discriminatie.

Wij moeten ons beperken in ons commentaar op dit voorontwerp, dat met zijn toelichting stof biedt voor een brede behandeling. Maar wij achten het noodzakelijk U in ieder geval te wijzen op de onzorgvuldigheid waarmee bepaalde begrippen, als gelijkwaardigheid en ongerechtigheid onderscheid worden gehanteerd

Opvallend is dat de gelijkwaardigheid van mensen ten opzichte van elkaar zonder meer wordt vertaald in gelijkwaardigheid van gedragingen.

De Heilige Schrift leert dat iedere persoon de naaste is van elke andere en draagt aan ieder de zorg voor de ander op en verbiedt dat iemand als minderwaardig van die zorg wordt uitgesloten vanwege persoonlijke kenmerken of eigenschappen. Deze zorg houdt in, dat het heil van de naaste gezocht wordt, niet alleen door hem liefderijk als medemens te aanvaarden, maar ook (indien nodig) door hem van heilloze en schadelijke gedragingen terug te brengen, of daartegen te beschermen.

Het voorontwerp verwacht echter persoonlijke kenmerken en gedragingen waarvoor men kiest of niet kiest, doordat het elk onderscheid op grond van burgerlijke staat of het onderhouden van homofiele relaties zonder enige nuancering gelijk stelt met discriminatie van personen.

Een ander aspect, waarbij wij een dringend protest moeten aantekenen, is de intentie van het voorontwerp, zoals die blijkt uit de memorie van toelichting op artikel 2n. inzake 'het belijden' (pag. 69 en 70).

Er wordt in de toelichting onderscheid gemaakt tussen zaken die met het belijden direct verband hebben (eredienst, catechisaties) en zaken die met het belijden 'slechts een verwijderd verband' zouden hebben. Dit onderscheid dringt het belijden van de kerkleden terug tot binnen de muren van de kerk en de catechisatiekamer, en eist dat de belijder zijn godsdienst als irrelevant zal beschouwen in het maatschappelijk verkeer.

De toelichting geeft als voorbeeld dat 'het geslacht van een werknemer' in principe irrelevant is bij de aanstelling in een functie. Het is duidelijk dat in de gedachtengang van het voorontwerp evenzeer irrelevant moet worden geacht, of een aanstaande functionaris gekozen heeft bijvoorbeeld voor

RAPPORT VAN HET DEPUTAATSCHAP BIJBELVERTALING AAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND, SAMEN TE KOMEN DV 1984 TE HEEMSE

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

1. Opdracht. De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Arnhem 1981, besloot op 29 september 1981 over te gaan tot de instelling van een klein deputaatschap voor de zaken van de bijbelvertaling (Acts, art. 163). Aan dit deputaatschap werd de volgende opdracht verleend:

- a. Bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te presenteren als adres waaraan men desgewenst informatie over het onderwerp 'bijbelvertaling' kan toezenden;
- b. voor de eerstkomende generale synode een overzicht gereed te maken van de te verwachten ontwikkelingen op het gebied van de bijbelvertaling in Nederland;
- c. op grond van eventuele binnengekomen informatie en op grond van bovengenoemd overzicht de eerstvolgende generale synode met advies te dienen over de vraag of continuering van het deputaatschap zinvol is en zo ja, welke taken aan het deputaatschap zouden kunnen worden toebedeeld;
- d. een rapport over zijn arbeid een halfjaar voor de aanvang van de eerstkomende generale synode aan de kerken toe te zenden.

Het deputaatschap werd als volgt samengesteld: Prof. dr. J. vangruggen te Kampen (samenroeper); Prof. drs. J.P. Lettinga te Kampen (samenroeper); Prof. drs. J.P. Lettinga te Kampen; dhr. A.A.W. Bolland te Amsterdam en drs. H.R. van der Kamp te Hooghalen. Als secundi werden benoemd ds. A. Geelhoed te 's-Gravenhage en drs. J.A. Meijer te Kampen.

2. Activiteiten van het deputaatschap. Gezien de bescheiden opdracht zal het geen verwondering wekken dat ook op bescheiden wijze activiteiten ontplooid zijn. Het aantal vergaderingen is tot een minimum beperkt gebleven. Eén telefonische vergadering op 23 oktober 1981 (een idee ook voor andere kleine deputaatschappen?), twee vergaderingen te Kampen op 4 februari 1982 en 13 april 1983. Veel zaken zijn via correspondentie en telefoongesprekken afgewikkeld.

a. Presentatie. Het deputaatschap heeft zich aan de volgende instanties gepresenteerd als adres waaraan men informatie over bijbelvertaling kan toezenden: het Nederlands Bijbelgenootschap; de Gereformeerde Bijbelstichting en de Raad voor Contact en Overleg betreffende de Bijbel. De vraag van onze kant om informatie over het onderwerp 'bijbelvertaling' te mogen ontvangen, is door deze drie instanties positief beantwoord. Het NGB heeft beloofd informatie over het bijbelvertaalwerk te zullen toezenden en in voorkomende gevallen ons te zullen betrekken bij vragen op dit terrein.

Ook de GBS verklaarde zich bereid informatie te verstrekken, wat ook is gebeurd, vooral door toezending van het blad "Standvastig". Het contact met de RCOB is het meest veelvuldig geweest. Veertien kerken of geloofsgemeenschappen en vier bijbelorganisaties zijn in dit overlegorgaan vertegenwoordigd. Ons werd een enquête over de behoefte aan en de mogelijkheden voor een nieuwe bijbelvertaling speciaal voor kerkelijk gebruik toegezonden met verzoek om antwoord. Deputaten hebben het mogelijk geacht op de vragen van de enquête te antwoorden gezien de publieke besluiten van de Nationale Synode te Dordrecht 1618-1619 en van de Generale Synode van Bunschoten-Spakenburg 1958-1959 bij de invoering van de Nieuwe Vertaling.

In dit antwoord is sterk beklemtoond dat de Gereformeerde Kerken veel waarde hechten aan het gebruik van één bijbelvertaling voor kerk, huisgezin en school en dat de belangrijkste voorwaarde voor een nieuwe bijbelvertaling is een hoge mate van betrouwbaarheid in het weergeven van de grondtekst. Op zich genomen bestaat er zeker behoefte aan een verbeterde of nieuwe bijbelvertaling.

Op de vraag van de RCOB of wij bij het werk van de raad betrokken willen worden, is geantwoord dat daartoe geen opdracht van synodewege is verstrekt. Gezien de opdracht die wel door de synode is gegeven om informatie te verzamelen en een overzicht van te verwachten ontwikkelingen gereed te maken meenden wij wel de principiële bereidheid te kunnen overbrengen om een waarnemer te zenden naar het onderdeel van de besprekingen van de RCOB, dat handelt over de resultaten van de enquête over een nieuwe vertaling.

Dit is op dit moment in de praktijk nog niet gerealiseerd, daarde RCOB nog niet alle antwoorden van de kerken binnen heeft en hierover nog niet heeft vergaderd.

b. Overzicht van ontwikkelingen op het gebied van bijbelvertaling.

Sinds de synode van Arnhem verschenen de volgende vertalingen:

- a. in april 1982 de herziene Voorhoeve-vertaling van het Nieuwe Testament;
- b. in maart 1983 de Groot Nieuws Bijbel, gelanceerd als missionaire bijbelvertaling, voor hen die van de kerktal) vervreemd zijn.

In 1972 was verschenen 'Groot Nieuws voor U', het NT in omgangstaal. Daarvan is de uitgave van 1983 een revisie, aangevuld met de vertaling van het Oude Testament.

Van beide vertalingen kan worden gezegd dat zij zich niet als kerkbijbel presenteren. Zij kunnen in de behoefte aan een verbeterde of nieuwe vertaling niet voorzien.

Hier valt ook te noemen het bestaan van plannen om te komen tot een nieuwe vertaling voor kerkelijk gebruik. Daarover is onder punt 2a het een en ander opgemerkt.

c. Voorstellen aan de synode te Heemse

1. Dit deputaatschap heeft een ontstaansgeschiedenis die zowel op de synode van Arnhem als daarna in de kerken vragen heeft opgeroepen. Volgens sommigen is hierbij art 30 KO niet gehonoreerd, anderen gaven voorrang aan het belang van de zaak. In ieder geval zal het goed zijn dat de kerkelijke vergaderingen zich uitspreken over de wens tot continuering van dit deputaatschap. Moge dit rapport daartoe een stimulans zijn.
2. Continuering van een klein deputaatschap achten wij gewenst om de kerken tijdig te kunnen informeren over ontwikkelingen op het gebied van bijbelvertaling. Mochten er in de periode na de synode van Heemse voorbereidingen worden getroffen voor een nieuwe vertaling voor kerkelijk gebruik, dan kan dit deputaatschap de synode dienen met advies, welke positie bepaald moet worden ten opzichte van die ontwikkelingen. Een 'waarnemersdeputaatschap' om de kerken en hun synode informatie te kunnen geven achten wij een goede zaak.

Samenvattend leidt dit tot de volgende voorstellen aan de synode:

1. de synode dechargeert dit deputaatschap;
2. de synode benoemt opnieuw een deputaatschap met vergelijkbare opdracht.

De deputaten:

A.A.W. Bolland
J. van Bruggen
H.R. van de Kamp
(rapporteur)
J.P. Lettinga

Hooghalen, 15 juni 1983.

INHOUD

1. Samenstelling en Werkwijze

2. Sectie I: **Sumba en Zuid-Amerika**

- 2.1 De Gereformeerde Kerken op Oost-Sumba/Savu
- 2.2 De Igreja Presbiteriana Coreana do Sao Paulo
- 2.3 Andere Presbyteriaanse Kerken in Brazilië
- 2.4 Chili

3. Sectie II: **Het Verre Oosten**

- 3.1 De Presbyteriaanse Kerk in Korea (Kosin)
- 3.2 De Reformed Presbyterian Church of Taiwan
- 3.3 De Dutch Reformed Church of Sri Lanka
- 3.4 De Reformed Church in Japan

4. Sectie III: **De Angelsaksische landen**

- 4.1 De Canadian Reformed Churches
- 4.2 De Free Reformed Churches of Australia
- 4.3 De Evangelical Presbyterian Church of Ireland
- 4.4 De Free Church of Scotland
- 4.5 De Presbyterian Church in America
- 4.6 De Orthodox Presbyterian Church
- 4.7 De Christian Reformel Church
- 4.8 De Ref. Churches en de Orth. Presb. Church of New Zealand
- 4.9 De Ref. Presbyterian Church of beland

5. Sectie IV: **Afrika en Europa**

- 5.1 De Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika
- 5.2 De Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika
- 5.3 De Nederduits Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika
- 5.4 Nigeria
- 5.5 Het vasteland van Europa
 - 5.5.1 Frankrijk
 - 5.5.2 Spanje
 - 5.5.3 Griekenland
 - 5.5.4 Duitsland

6. Sectie V: **Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken**

- 6.1. Instructie
- 6.2 Voorbereiding
- 6.3 Presentie en absentie
- 6.4 Bidstond
- 6.5 Constituerende vergadering
- 6.6 Stand van Zaken na de constituerende vergadering
- 6.7 Voorstellen

7. **LUX MUNDI**

- 8. Algemeen
 - 8.1 Acta
 - 8.2 Uitnodiging synode 1984
 - 8.3 Verklaringen
 - 8.4 Pers en publiciteit
 - 8.5 Vertaling Westminster Standards
 - 8.6 Archief

9. Financiën

10. Beleid inzake relaties en daarvoor geldende regels

11. Voorstellen

BIJLAGEN:

1. rapport bezoek aan Sumba/Savu (ds. J. Klamer en ds. J.A. val. Velden)
2. rapport bezoek aan Schotland (ds. G. v. Rongen en T. Jagersma)
3. rapport bezoek aan Zd-Afrika (prof. J. Kamphuis en ds. H.J. de Vries)
4. Constitutie & Reglement van de ICRC
5. Voorlopige Regelingen ICRC

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

Overeenkomstig de instructie van de generale synode van Arnhem 1981 brengen de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken hierbij rapport uit over hun werkzaamheden van oktober 1981 tot en met oktober 1983. Omdat ook na de afsluiting van dit rapport het werk gewoon doorgaat, waarbij nog een tweetal bezoeken aan zusterkerken op het programma staat, zal het onvermijdelijk zijn om vlak voor de opening van de generale synode van Heemse een kort aanvullend rapport aan te bieden

Als we nu de twee jaar, die sinds de sluiting van de synode van Arnhem 1981 verstreken zijn, overzien, dan valt er ongetwijfeld veel te vertellen. Maar het geheel kan toch worden getypeerd door twee woorden: dankbaarheid en verwondering. De Koning der Kerk heeft kracht, gezondheid, tijd en gelegenheid, middelen en mogelijkheden gegeven om het opgedragen werk te doen. Hij is het ook, die ons steeds weer liet zien dat de Here Jezus Christus in zijn kerkvergaderend werk niet afhankelijk is van grenzen en tegenstellingen tussen landen en volken. Hij gaat door- wereldwijd Ook al is dat voor mensenogen vaak klein en onaanzienlijk. In de verslagperiode waarover;dit rapport gaat, hield de wereldraad van kerken een indrukwekkende Assemblee in Vancouver, terwijl in Groningen een bescheiden begin gemaakt werd met een Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken. De tegenstelling kón niet groter! Inderdaad- maar de echte tegenstelling is dan vooral deze, dat in Vancouver de toon werd aangegeven door het religieus gekleurd humanisme van de moderne mens, die zichzelf sterk maakt, al of niet geïnspireerd door een Jezus van Nazaret, terwijl wij in Groningen-Zuid elkaar in onderworpenheid aan Gods Woord mochten herkennen als broeders in de eenheid van het ware geloof. Wie zou niet dankbaar en verwonderd zijn? Dankbaar en verwonderd over de trouw en de genade van onze God. Het is begrijpelijk dat wij in dit rapport vooral brede aandacht geven aan de voorbereidende vergadering van de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (ICRC)

In het kader van de contactoefening met de buitenlandse kerken is de nu grotendeels verstreken periode ook aan te duiden als een periode van bezinning en evaluatie. Nadat, d.m. v. onze contacten in Korea, aan het eind van de zestiger jaren, de presbyteriaanse kerken (opnieuw) in ons blikveld waren gekomen, zijn in de daarop volgende periode deze contacten aanzienlijk uitgebreid, mee onder invloed van de ontwikkelingen binnen de GOS en in de synodaal-gereformeerde kerken in Nederland. Dat leidde op de generale synode van Groningen-Zuid 1978 tot het creëren van de "voorlopige relatie van kerkelijk contact". Op voorstel van deputaten CBK heeft toen de synode van Arnhem 1981 besloten aan een aantal kerken deze voorlopige relatie ook aan te bieden. Het is ons in deze periode gebleken dat een verder doordenken van de betekenis en de bedoeling van de voorlopige relatie van kerkelijk contact nodig is. Mee in samenhang met de vraag naar de gevolgen en consequenties van een dergelijke relatie.

Deze vragen leven ook in de kerken. Zo nu en dan worden deputaten vragen gesteld als: "Die en die kerk, daar en daar, is door de synode erkend als ware kerk. Nu hebben wij een broeder/zuster die daar gaat wonen. Waarom mag hij of zij daar dan toch geen avondmaal vieren, of zich daar bijvoegen?" Deputaten hebben zich ook met deze zaken bezig gehouden, en de neerslag daarvan vindt u in een apart hoofdstuk.

De opzet van het rapport wijkt enigszins af van wat voorheen de gewoonte was. De volgorde is nu niet: eerst alle zusterkerken, en vervolgens de kerken waarmee een voorlopige relatie bestaat, en tot slot alle andere contacten. De indeling volgt nu de verdeling van het deputaatschap in verschillende secties. Dat hangt samen met het feit dat het rapport ditmaal niet integraal is geschreven door de algemeen secretaris, maar is opgebouwd uit deelrapporten die door de secties zijn geleverd.

Wij bieden dit rapport aan, in de hoop dat het aan de synode een duidelijk beeld zal geven van de manier waarop deputaten BBK uitvoering hebben gegeven aan de instructie van de synode van Arnhem 1981.

Tevens doen we dit rapport, zoals is opgedragen door de synode, toekomen aan de kerken, in de verwachting dat kerkeraden en gemeenteleden er kennis van nemen en zullen delen in onze dankbaarheid en verwondering.

Wouterswoude, november 1983

Namens de deputaten,
J. de Gelder, secretaris.

1. SAMENSTELLINGEN WERKWIJZE

1.1. personalia

De generale synode van Arnhem 1981 benoemde de volgende deputaten: Dr. K. Deddens te Groningen (S), ds. J. Bomhof te Ureterp, ds. M. Brandes te Groningen, ds. J. de Gelder te Wouterswoude, J. Hensen te 's Gravenhage, T. Jagersmate Drachten, ds. J. Klamer te Meppel, Prof. drs. H. M. Ohmann te Kampen, H. W. Rodink te Zwolle, ds. G. van Rongen te Steenwijk, J. J. Schreuder te Ermelo, C. J. Smallenbroek te Nijmegen, J. G. Venema te Haren, ds. H. J. de Vries te Harlingen, ds. T. Wendt te Urk, D. J. van Wijnen te Voorburg, primi;

prof. drs. D. Deddens te Kampen, E. Gosker te Meppel, A. Kampen te Groningen, ds. B. Kamphuis te Voorburg, ds. C. Kleyn te Zevenbergen, ds. B. van Zuijlekom te Hattem, secundi.

Het werk van deputaten heeft steeds goede voortgang kunnen vinden, en heeft geen ernstige hinder ondervonden van ziekte of andere tegenslag. Drs. G. van Rongen ging in april 1983 met emeritaat, en vertrok onmiddellijk daarna naar Australië. Wij zijn de Here dankbaar voor alles wat Hij ons in de persoon van ds. Van Rongen heeft gegeven, m.n. voor het welslagen van de voorbereidende vergadering van de ICRC en het verschijnen van het blad LUX MUNDI. Zijn plaats werd in het deputaatschap in genomen door ds. C. Kleyn te Zevenbergen.

1.2. taakverdeling

Op de eerste algemene vergadering van deputaten werden gekozen: dr. K. Deddens tot voorzitter, ds. J. de Gelder tot algemeen secretaris, br. J. J. Schreuder tot penningmeester, ds. H. J. de Vries tot algemeen adjunct en ds. J. Klamer tot notulist. Voor de verdere verdeling van de taken werden er een vijftal secties ingesteld, en een redactiecommissie voor het uit te geven bulletin:

sectie I:	Oost Sumba/Savu Zuid-Amerika: Chili Brazilië	ds. J. Klamer (voorz.) ds. T. Wendt (secr.) H. W. Rodink
sectie II :	Korea Japan Taiwan Sri Lanka	dr. K. Deddens (voorz.) J. Hensen (secr.) C. J. Smallenbroek
sectie III :	Canada/Nrd. Amerika Australië Nieuw-Zeeland Ierland/ Schotland	prof. H. M. Ohmann (voorz.) T. Jagersma (secr.) J. G. Venema
sectie IV :	Afrika/Zuid-Afrika In Europa: Frankrijk, Duitsland, Griekenland,	ds. H. J. de Vries (voorz.) ds. J. Bomhof (secr.) J. J. Schreuder

Spanje.

sectie V :	Samenroeping en voorbereiding voorbereidende vergadering ICRC	drs. G. van Rongen (voorz.) D.J. van Wijnen (secr.) ds. M. Brandes.
sectie VI :	Redactiecommissie voor LUX MUNDI	prof. H.M. Ohmann (eindred.) drs. G. van Rongen (secr.) dr. K. Deddens (voorz) D.J. van Wijnen

De omvangrijke instructie van de vorige synode bracht veel werk mee. Toen de synode van Arnhem besloot aan het verzoek van deputaten CBK, om, gezien de omvang van de werkzaamheden, een algemeen secretariaat in te stellen in de vorm van een deeltaak, niet te voldoen, wees zij daarbij tegelijk wel op andere mogelijkheden voor taakverlichting:

- a. doelmatige verdeling van de werkzaamheden binnen het deputaatschap,
- b. taalkundige en administratieve medewerking van deskundigen, buiten de kring van predikanten in actieve dienst.

Van mogelijkheid b is weinig gebruik gemaakt. Het onder a genoemde heeft er inderdaad toe geleid, om de last voor de algemeen secretaris dragelijk te maken. Deze was niet ingedeeld bij één van de bovengenoemde secties, en bovendien zijn meteen nauwkeurige afspraken gemaakt welke correspondentie wel, en welke niet door de algemeen secretaris zou worden verzorgd. Terwijl de briefwisseling over meer praktische zaken en punten van minder gewicht door de secretarissen van de secties werd afgehandeld, kwamen belangrijke zaken van principiële aard, waarover de algemene vergadering een uitspraak moest doen of een besluit moest nemen, voor rekening van de algemeen secr..

1.3. vergaderingen

Tot nu toe zijn er 14 algemene vergaderingen gehouden. De secties vergaderden als regel tussen twee algemene vergaderingen in, zodat steeds het raamwerk van de agenda van een algemene vergadering bestond uit de notulen van de sectievergaderingen, met de daaruit voortvloeiende voorstellen.

Zowel de zendelinghoogleraren drs. J.M. Batteau en drs. N.H. Gootjes, als de zendeling-docent drs. J.A. Boersema werden tijdens hun verlofperiodes in een algemene vergadering ontvangen. Uitvoerig kon zo door het voltallige deputaatschap van gedachten worden gewisseld met deze broeders 'in het veld'.

2. SECTIE I: SUMBA EN ZUID-AMERIKA

2.1. De Gereformeerde Kerken op Oost-Sumba/Savu

2.1.1. algemeen

In de periode van het najaar 1981 tot heden is er regelmatig contact geoefend met de Sumbanese broederschap:

- Er was een gedurige briefwisseling tussen de Sumbanese deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken en de Nederlandse deputaten BBK. Deze briefwisseling heeft voornamelijk gehandeld over financiële zaken (zie onder 2.1.5). Verder is aangedrongen op het toezenden van de Acta en is informatie verstrekt over de te houden ICRC.
- Naast dit schriftelijke contact mocht er ook een diepgaand mondeling contact zijn tijdens een bezoek dat de predikanten J. Klamer en J.A. val. Velden aan Sumba en Savu brachten in opdracht van de deputaten. Dat deputaten ds. J.A. val. Velden (hoewel geen lid van het deputaatschap) voor dit bezoek hebben aangezocht vond zijn reden in het feit dat deputaten het nodig oordeelden twee Indonesisch-sprekenden af te vaardigen, die ook beide met kennis van zaken zouden kunnen oordelen over de toestand van de kerken op Sumba/Savu. Van 10 mei tot 14 juni 1983 bezochten deze afgevaardigden onze zusterkerken. Zij spraken met de Sumbanese deputaten en met het curatorium van de S.G.I. Zij bezochten al de gemeenten en ook verscheidene 'sidangs', wijkgemeenten. Zij spraken daar met predikanten, kerkeraadsleden, gurus en gemeenteleden. Ook woonden zij, als adviseurs, de 31 e

classisvergadering bij, die gehouden werd te Wai Marangu van 25-28 mei 1983. Conform de opdracht van de generale synode van Arnhem 1981 vertegenwoordigden zij daar de Gereformeerde Kerken in Nederland

Het uitvoerig verslag van de reis van de beide afgevaardigden is als bijlage 1 bij dit rapport gevoegd.

2.1.2. ontwikkeling kerkelijk leven

Met dankbaarheid kunnen deputaten u rapporteren, dat de zusterkerken op Sumba/Savu hun gereformeerd karakter hebben behouden, al is het in zwakheid en gebrek, zoals uit het vervolg zal blijken.

Uit de Acta die wij ontvingen (hetzij rechtstreeks, hetzij via de broeders afgevaardigden ds. J. Klamer en ds. J.A. val. Velden) blijkt dat geen onschriftuurlijke besluiten werden genomen. Van de 31 e classis schrijven de afgevaardigden in hun rapport: "met blijdschap mochten we constateren dat de besluiten die deze meeste vergadering van onze zusterkerken heeft genomen naar Gods Woord zijn en in overeenstemming met de geref.belijdenis en kerkorde."

Van de Sumbanese kerken in het algemeen schrijven zij:"Overall in de kerken die wij bezochten bleek ons de begeerte om te leven naar Gods Woord, overeenkomstig de gereformeerde belijdenis." Helaas moeten de broeders ook rapporteren (en de rapporten van ds. J.A. Boersema bevestigen dit) dat er in onze Sumbanese zusterkerken veelzwakte', soms zelfs 'scheefgroei' is. Er is'tekort aan kennis' van Gods Woord en de belijdenisgeschriften. In veel gevallen is de invloed van onschriftuurlijke adatregels nog heel sterk. Dat vervult met zorg. Anderzijds kan evenwel ook geconstateerd worden dat de hieraan verbonden gevaren voor het kerkelijk leven onderkend worden en dat men niet schroomt hiertegen positie te kiezen.

Op de 30e classis, gehouden 27 en 28 okt. en 9-12 nov.1982 is besloten tot de vorming van een tweetal classes. Eén waarin de kerken uit de bergstreken en één waarin de kerken uit het kustgebied samenkomen. Tot de kustclassis behoren de kerken te Lai Handangu, Wandarongu, Pudiputeju (Savu) en Gurijara(Savu), Tot de bergclassis behoren de kerken te Mau Maru, Nggongi en Tana Rara. Vanaf de 31 e classis is de meeste vergadering van de Sumbanese kerken nu dus een synode, die één maal in de twee jaar vergadert Op de 31 e classis is ook besloten Wandarongu, een wijkgemeente van Lai Handangu, te institueren tot een zelfstandige kerk. Het kerkverband der Sumbanese zusterkerken telt daardoor momenteel 7 kerken: 5 op Sumba en 2 op Savu. Het aantal leden van deze kerken (inclusief de hoorders) bedraagt volgens de laatstontvangen opgave:

Lai Handangu	; 514 (waaronder 148 hoorders)
Wandarongu	; 332 (waaronder 93 hoorders)
Mau Maru	; 915 (waaronder 383 hoorders)
Nggongi	; 410 (waaronder 217 hoorders)
Tana Rara	; 695 (waaronder 271 hoorders)
Pudiputeju	; 108 (waaronder 4 hoorders)
Gurijara	; 140 (waaronder 10 hoorders)

Een totaal aantal van 3114. Vermeldenswaard is dat de kerk van Pudiputeju een wijkgemeente heeft in Kupang (op Timor) van t50 leden.

2.1.3. zendeling-docent

De synode van Arnhem 1981 droeg deputaten BBK op attent te blijven op de verdere ontwikkelingen ten aanzien van de zendeling-docent. Met dankbaarheid kunnen deputaten rapporteren dat drs. J.A. Boersema met ijver en voortvarendheid zijn werk aan de S. G.I. op Sumba heeft aangevat en tot hiertoe verricht.

In goede en intensieve samenwerking met ing. P. R. Boersma, die in opdracht van 'De Verre Naasten' op Sumba werkt kon in de loop van 1982 een nieuw gebouwencomplex in gebruik genomen worden Onder leiding van een nieuw curatorium kon op 1 december 1981 de heropening van de S.G.I. plaats vinden. Drs. J.A. Boersema geeft daar, met de in Nederland opgeleide mededocent M.B.Radjah les aan een tiental studenten.

De andere (eveneens in Nederland opgeleide) mededocent M. Watuwaya bleek naast zijn werk aan de S.G.I. een politieke functie te ambiëren. Helaas kwam daardoor zijn werk als docent zodanig in gedrang, dat het curatorium (daarin later gesteund door de classis) moest uitspreken dat beide

functies niet te verenigen zijn. Men moest besluiten br.Watuwaya voor de duur van zijn zittingsperiode in de Volksraad van zijn docentschap te ontheffen.

Gelukkig werd in de loop van het jaar 1983 duidelijk dat deze vacature vervuld kon worden door br. Dara Hae Doko, een Savunese broeder, die al enige tijd les gegeven heeft aan de CBS/MTS te Bomatria, en die aan de MTS zelf ook afgestudeerd is. Zo kan er gegronde hoop zijn dat het werk aan de S.G.I. in de komende tijd ongestoorde voortgang kan hebben.

Naast het werk aan de S.G.I. had de zendeling-docent opdracht gekregen cursussen op te zetten ter bijscholing van reeds in actieve dienst zijnde predikanten, evangelisten etc.. In verband daarmee zijn in de loop van de cursus 82/83 enige malen bijscholingscursussen voor evangelisten, die in het verleden niet afgestudeerd zijn, en die nu geen gelegenheid meer hebben de S.G.I. te bezoeken, georganiseerd. Er was een toenemende belangstelling voor.

Mede in verband hiermee werkt drs. Boersema aan de vervaardiging van schriftelijk studiemateriaal voor predikanten en evangelisten. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met de MTS in Boma. Daar vervaardigd studiemateriaal vindt ook op Sumba zijn weg.

Verder organiseerde drs. Boersema eenkadercursus' voor ouderlingen en diaken in Lai Handangu en een cursus voor gemeenteleden in Kataka. Daarnaast is hij adviseur van de kerkeraad te Lai Handangu, van welke kerk hij lid is en van de classisvergaderingen die gehouden worden.

De gemeente van Wai Marangu dient hij met catechetisch onderwijs. Ook gaat hij in deze (wijk)gemeente als regel elke zondag voor.

Inde loop van 1982 heeft drs. Boersema alle kerken bezochten zich zo diepgaand georiënteerd in het kerkelijk leven op Sumba/Savu. In juli aug. 1983 bezocht hij samen met zijn mededocent M.B. Raojah de MTS te Bomatria om zich te oriënteren aangaande de wijze waarop daar les wordt gegeven. Medio augustus kwam hij voor een periode van 4 maanden met zijn gezin voor verlof in Nederland.

2.1.4. "tweede man"

In het rapport van de broeders afgevaardigden naar Sumba is te lezen op pag.7 dat op de 31 e classisvergadering van de Sumbanese kerken besloten werd met algemene stemmen: "de kerken in Nederland te vragen zo spoedig mogelijk een tweede man te zenden; een predikant met ervaring, die speciaal de zorg zal hebben voor het geven van cursussen aan reeds dienstdoende predikanten, evangelisten, ouderlingen en diakenen, en zich in het algemeen zal beijveren voor de opbouw van het christelijke leven in de gemeente van Sumba en Savu en te Kupang".

Met klem willen deputaten voor dit verzoek uw aandacht vragen. Uit de rapporten en de gesprekken met drs. J.A. Boersema en uit een bespreking gevoerd met br.P.R. Boersema, alsmede uit het rapport dat de brs. Klamer en Van der Velden hebben uitgebracht is wel vast komen te staan voor deputaten, dat dit verzoek van de Sumbanese zusterkerken niet zonder noodzaak is gedaan. Herhaaldelijk hebben de brs. Klamer en Van der Velden gewezen in hun rapport op zwakte, gebrek aan kennis, zelfs ingezonkenheid en misstanden bij predikanten, kerkeraden en gemeenteleden. Er is kennelijk een grote behoefte aan iemand die 'kerkelijk opbouwwerk' ter hand zou kunnen nemen en die kan gaan werken aan kadervorming in de diverse gemeenten.

De synode van Arnhem gaf reeds aan de zendeling docent drs. J.A. Boersema in zijn instructie ruimte voor het verrichten van dit werk. Deputaten zijn evenwel van mening dat de taak die de zendeling-docent aan de S. G.I. uitoefent hem al een dermate grote belasting geeft, dat niet gevraagd kan worden daarnaast óók nog(als een soort 'buitendienst' van de S. G.L) dit kerkelijk opbouwwerk ter hand te nemen. Daarvoor zal een tweede kracht aangesteld moeten worden. Voor een werkelijk 'gereformeerde-kerk-blijven' van onze zusterkerken, zou het werk van zo'n tweede kracht wel eens van onschatbare betekenis kunnen zijn. Deputaten zijn van oordeel dat het verzoek van de 31 e classis dan ook niet geweigerd mag worden.

2.1.5. materiele hulpverlening

De opdracht aan de deputaten vermeldde ook: "financiële hulp te blijven bieden, zolang dit voor de goede voortgang van het kerkelijk leven nodig is".

In verband met deze opdracht zijn ook voor de jaren 1981 en '82 steunbedragen overgemaakt:

	in 1981	in 1982
- voor de kerken (kerkverband) :	f 45.000,-	f 38.040,
- voor de bouw v/d S.G.I. :	f 41.044,-	f 5.020,
- voor exploitatie S.G.I. :	f 9.923,-	f 6.135,

Voor eventuele kerkbouw is nog gereserveerd, in '81 f 28.000,- en in 1982 f 15.000,-. Een begroting voor 1983 werd nog niet ontvangen, zodat daar nog geen steunbedrag voor over gemaakt is. Het beleid van deputaten is steeds geweest onze zusterkerken ook gééstelijk voort te helpen. Daartoe is steeds weer aangedrongen op 'selfsupport'. Ook is aangedrongen op het geven van rekening en verantwoording Met dat laatste is door de Sumbanese kerken thans een begin gemaakt. In verband met die'selfsupport' is besloten de steunbedragen jaarlijks te verlagen. Zo is voor 1981 80%, voor 1982 70% en voor 1983 60% van het gevraagde bedrag overgemaakt. Opgemerkt moet worden dat voor het bedrag dat nog steeds in reserve is, en dat bestemd is voor diakonale hulpverlening op Sumba, nog geen nadere bestemming is gevonden.

2.1.6. conclusies en voorstellen

1. Aangezien geconstateerd kan worden dat onze zusterkerken gereformeerd zijn gebleven in leer, kerkregering en tucht stellen wij u voor de kerkelijke gemeenschap met de Gereformeerde Kerken op Suma/Savu voort te zetten naar de overeengekomen regels.
2. Wat betreft de financiële steun besluit de synode:
 - a. tot voortzetting van het tot dusver sinds de synode van Groningen-Zuid 1978 gevoerde beleid van geleidelijke afbouw van de steun aan de kerken op Oost Sumba/Savu,
 - b. tot voortzetting van de huidige steun voor de exploitatie van de opleidingsschool voor evangelisten, de S.G.L,
 - c. tot incidentele hulp in bepaalde gevallen voor kerkbouw.
3. De synode besluite voorts tot voortzetting van de huidige personele hulp voor de opleiding tot de dienst des Woords in de persoon van de zendeling-docent drs. J.A.Boersema.
4. Tenslotte stellen deputaten u voor, te voldoen aan het verzoek van de Gereformeerde Kerken op Oost Sumba/Savu om een 'tweede man', een predikant met ervaring uit te zenden, die naar art. 8 K.O. wordt afgezonderd voor de opleiding tot de dienst des Woords en daarin speciaal de zorg zal hebben voor de bijscholing van de reeds dienstdoende predikanten, evangelisten, ouderlingen en diakenen, tot opbouw van de gemeenten op Oost Sumba en Savu en te Kupang. Deputaten verzoeken de synode deze zaak met voorrang te behandelen, en deputaten BBK opdracht te geven deze zaak af te handelen.

2.2. De Igreja Presbiteriana Coreana do Sao Paulo

2.2.1. inhoud van de correspondentie

Onze zusterkerk in Sao Paulo werd in jan.1982 getroffen door het overlijden van haar voorganger ds. Kil Soo Jeong. Deputaten hebben bij deze gelegenheid blijk gegeven van hun meeleven.

Daarna is geprobeerd ook verder contact met deze zusterkerk te onderhouden. Bij profdrs. N.H. Gootjes is geïnformeerd naar de contacten tussen de gemeente in Sao Paulo en Korea. Daarbij is gebleken dat de I.P.C. do S.P. zijn predikant(en) heeft betrokken uit de kring van onze Koreaanse zusterkerk.

Gebruikmakend van de vertaaldiensten van ds. E.N.Pyun is enkele malen een brief uitgegaan naar de gemeente in Sao Paulo, waarin gevraagd is naar de welstand van de gemeente en ook (dat was opdracht) naar het 'hoe' en 'wat' van de z.g.'Presbytery of America'.

Op deze brieven ontvingen wij taal nog teken.

Pas in juni 1983 bereikte ons (via de zendingen val. Kamp en Simpelaar in Curitiba) het bericht dat de Igreja Presbiteriana Coreana do Sao Paulo na het overlijden van ds. Jeong opgehouden heeft te bestaan. De leden hebben zich gevoegd bij een andere Koreaanse kerk in Sao Paulo. Nadere informatie ontbreken.

2.2.2. voorstel

Op grond van de bovenstaande mededeling van de genoemde zendingen, stellen wij u voor te besluiten de kerkelijke gemeenschap met de Igreja Presbiteriana Coreana do Sao Paulo als beëindigd te beschouwen.

2.3. Contacten met andere Presbyteriaanse kerken in Brazilië.

Deputaten hadden opdracht om nader contact te zoeken met de Igreja Presbyteriana Conservadora do Brasil. Dit met behulp van de zendelingen in Curitiba. Eén en andermaal is over deze zaak met de zendelingen gecorrespondeerd en gesproken (tijdens hun verlof).

Het is gebleken, dat de zendelingen nauwelijks meer contacten hebben met de IPC. Wel hebben zij zich verder georiënteerd inzake de zogeheten Igreja Presbyteriana Independenta do Brasil. Maar ook daarmee zijn geen hechte contacten gegroeid. Zij zegden deputaten toe, hen op de hoogte te zullen houden van eventuele nieuwe ontwikkelingen in deze. Op grond van het bovenstaande stellen wij u voor de nieuw te benoemen deputaten voorlopig geen nieuwe opdracht te geven inzake de I.P.C.do Brasil, en tegelijk nieuw te benoemen deputaten op te dragen attent te zijn op eventuele nieuwe informatie aangaande de kerkelijke situatie in Brazilië, en daartoe contact te onderhouden met de zendelingen in Curitiba.

2.4. Contacten met Chili

De pogingen contact te krijgen met de National Presbyterian Church of Chile, in concreto met ds. Serrano, zijn voortgezet.

Na een schrijven van november 1980 van de deputaten CBK (waarop nooit antwoord was ontvangen), is opnieuw contact gezocht in 1982.

In die brief is ook gevraagd naar de contacten die, blijkens persberichten, gelegd waren met afgevaardigden van de Gereformeerde Bond. Ook op deze brief is taal nog teken gehoord.

Ons voorstel is nieuw te benoemen deputaten geen verdere pogingen meer te laten ondernemen om contact met de 'National Presbyterian Church of Chile' te leggen.

3. SECTIE II: HET VERRE OOSTEN

3.1. De Presbyteriaanse kerk in Korea (Kosin)

3.1.1. de correspondentie

Het Koreaanse Fraternal Relations Committee staat onder voorzitterschap van prof. P. S. Oh. Het schriftelijk contact tussen dit deputaatschap en deputaten BBK was vrij beperkt. Mondeling contact heeft kunnen plaats vinden met prof. K. S. Lee - één van de Koreaanse deputaten- tijdens diens verblijf in Groningen in okt./nov. 1982, als afgevaardigde naar de voorbereidende vergadering voor de ICRC.

Op de General Assembly van de Koreaanse zusterkerken, die jaarlijks in de maand september gehouden wordt, werden de Gereformeerde Kerken in Nederland vertegenwoordigd door de zending-hoogleraren. In sept. '81 door prof. N.H. Gootjes in sept. '82 door prof. J.M. Batteau en in sept. '83 weer door prof. Gootjes.

3.1.2. kerkelijk leven

Voor zover de Acta van de General Assemblies ons zijn toegezonden, waren deze in het koreaans gesteld, waardoor natuurlijke kennisname van de inhoud buitengewoon bemoeilijkt wordt. Bij het toezenden van de Acta van de 31 e General Assembly, die gehouden werd van 24 tot 30 september 1981, gaf prof. Oh. een korte opsomming in het engels van de belangrijkste besluiten. O.a. De oprichting van de 13e presbytery in l'usan; de benoeming van een commissie met de opdracht de officiële kerkgeschiedenis van de Kosin-kerken te schrijven; de benoeming van een commissie om speciale aandacht te besteden aan het feit dat het in 1984 honderd jaar geleden is dat het zendingswerk in Korea is begonnen, en het besluit om contact te gaan leggen met de Reformed Church in Japan.

De rapporten van de zending-hoogleraren geven natuurlijk allereerst informatie over hun eigen werk, maar vertellen ons daarnaast óók veel over het kerkelijk leven in Korea. Uit die rapportage krijgen deputaten enerzijds de indruk dat bij de Koreaanse kerken, die hun wortel hebben in de Amerikaanse zending, het kerkelijk besef nog zwak is; dat de positie van de ouderling in het kerkelijk leven niet sterk is, en dat ook het niveau van de prediking naar onze begrippen soms te wensen over laat. Anderzijds wordt zeer beslist de belijdenis van de betrouwbaarheid van de Heilige Schrift gehandhaafd, evenals de belijdenisgeschriften- de Westminster Standerds. Waarbij tegelijk moet worden opgemerkt dat er vaak weinig kennis is van de inhoud van de belijdenis. In één van zijn recente rapporten liet prof.

Gootjes aan de hand van voorbeelden zien, dat de vertaling van de Westminster Standards in het Koreaans niet altijd even correct heeft plaats gevonden. Hij hoopt daarover nog nader te informeren. De instructie van de synode van Arnhem bevatte ook een opdracht inzake de wijzigingen in de belijdenisgeschriften en de kerkorde van de Koreaanse zusterkerken. Ook hierbij wreekt zich m.n. het taalprobleem.

Deputaten ontvingen - via Canada - in Engelse vertaling een overzicht van aangebrachte wijzigingen, maar ook dat heeft ons weinig verder geholpen, omdat de tekst waarin de veranderingen zijn aangebracht voor ons niet toegankelijk is.

Een opmerkelijke zaak in Korea is het feit dat er zo geweldig veel nadruk gelegd wordt op kerkgroei in getalsmatige zin. Het streven daarnaar brengt het gevaar met zich mee dat dit ten koste gaat van de diepgang van het kerkelijk leven.

Tijdens de General Assembly van september 1982 vond het heuglijke feit plaats dat een groep van ca. 100 kerken na achtjaar scheiding, weer in het verband van onze Koreaanse zusterkerken werd opgenomen.

3.1.3. zendeling-hoogleraren

Het onderling contact tussen de beiden zendeling-hoogleraren prof. drs. J.M. Batteau en prof. drs. N.H. Gootjes is goed en hetzelfde geldt van de contacten van beiden met deputaten BBK in Nederland. Zij rapporteren zodanig, dat op elke sectievergadering (normaliter omstreeks de eerste van elke oneven maand) steeds een rapport van één van beiden aanwezig is. Daar wordt zo spoedig mogelijk op gereageerd. Vervolgens komen de rapporten ook op de algemene vergadering aan de orde. Zij rapporten over hun persoonlijke omstandigheden, hun werkomstandigheden en houden ons tevens op de hoogte van de ontwikkelingen in de Koreaanse kerken. Ten einde in Nederland meer aandacht te geven aan hun werk, zijn er plannen om periodiek een rubriek te verzorgen in "Tot de einden der aarde".

In 1982 heeft prof. Gootjes met zijn gezin een verlofperiode van ca. drie maanden in Nederland doorgebracht; in 1983 is prof. Batteau met zijn gezin met verlof in Nederland geweest.

De beide zendeling-hoogleraren hebben op een algemene vergadering van het deputaatschap en op meerdere sectievergaderingen opening van zaken gegeven. Uit deze mondelinge rapportages valt het volgende te vermelden:

a. Kosin College and Korea Theological Seminary

De 'School' (Kosin College and Korea Seminary) bestond uit: Het College Theological department (4jaar); het College Music department (4 jaar); het College Education department (4 jaar); het Theological Seminary (3 jaar) en de Graduale school (2 jaar).

Volgens besluit van de General Assembly van sept. 1979 is er een Medical College (6 jaar) bijgekomen. Daarop moeten- op aanwijzing van de overheid- ook niet-christelijke studenten worden toegelaten. Voor de overige genoemde afdelingen geldt wel als eis dat de studenten christen zijn. Er moet wel gestreefd worden naar maximale bezetting, omdat 95% van de inkomsten van de 'School' bestaat uit collegegelden.

Dat heeft tot gevolg een ruim toelatingsbeleid, met het gevaar dat het christelijk karakter hoe langer hoe meer verloren gaat. De Genera] Assembly van 1982 streefde er naar het Medical College zelfstandig te maken en af te splitsen, teneinde het christelijk karakter van de 'School' beter te kunnen handhaven. Voor de volledige uitvoering hiervan is men echter afhankelijk van de overheid.

De'School' staat onder een curatorium, dat bestaat uit predikanten van de Kosin-kerken; zij worden benoemd door de General Assembly.

Het totaal aantal studenten op de 'school' bedraagt ca. 1200, waarvan ongeveer 200 op het Theological Seminary.

b. Positie van de zendeling-hoogleraren aan het College en Seminary

Men kent aan de 'school' de volgende indeling: 1. Full professor, 2. Associate professor en 3. Assistant professor.

Bij het vertrek naar Korea van de zendeling-hoogleraren is er van uitgegaan dat beide associate professor zouden worden. Dat bleek onmogelijk. Eenjaar na aankomst zijn beiden benoemd tot assistant professor. Gelet op de praktijk in Korea, is deze gang van zaken niet ongewoon. Men moet minstens 3 jaar assistant, en vervolgens, nog 5 jaar associate geweest zijn, voordat men full professor kan worden. Uiteraard heeft deze weg wél consequenties voor de werkomstandigheden in de sterk hiërarchisch ingestelde Koreaanse samenleving Direct contact en overleg met de hoogste leiding van de'school' is moeilijk en het betrokken worden bij de

gang van zaken is nagenoeg uitgesloten. Het behalen van de doctors graad kan de benoeming tot associate professor wel versnellen, aldus prof.K.S.Lee tegenover deputaten in Groningen in 1982.

Met dankbaarheid makende deputaten er melding van, dat vanaf het najaar 1982 (prof.Batteau) en het voorjaar 1983 (prof. Gootjes) de beide broeders colleges dogmatiek geven aan het Seminary,in het Koreaans. Daarnaast heeft prof.Batteau aanvankelijk Engels gedoceerd, en prof. Gootjes Latijn en Grieks-B (d.i.lezen van het Nieuwe Testament in het Grieks) aan het College. Nu geeft alleen prof. Gootjes nog Grieks-B aan het Theological Seminary.

Het blijkt onmogelijk als eis te stellen dat uitsluitend colleges theologie gegeven mogen worden. Wel zullen deputaten er voor moeten waken dat de zendeling-hoogleraren niet te veel worden ingeschakeld voor vakken buiten hun werkopdracht

Hoewel bij de meerderheid van de studenten dat, wat beschouwd wordt als 'Nederlandse theologie', overkomt als te theoretisch, te moeilijk en met te weinig aandacht voor zending en evangelisatie, kunnen de zendeling-hoogleraren ook rapporteren, dat een ander deel van de studenten veel belangstelling toont voor de gereformeerde theologie. Reeds het feit dat de beide zendeling-hoogleraren er zijn, betekent dat men meer aandacht krijgt voor die gereformeerde theologie. Het ontbreken van gereformeerde lectuur in de Koreaanse taal (b.v. over verbond, doop en prediking) blijft een belangrijk struikelblok.

c. **Diversen**

Hoewel beide broeders een intensieve taalstudie in Seoul hebben afgerond, blijft de taalbarrière één van de moeilijkste zaken. Er wordt wel in het Koreaans college gegeven, maar voor het voorbereiden van de colleges heeft men nog de hulp van een tolk nodig. Onvoorbereid antwoorden op vragen, en met de studenten in het Koreaans discussiëren is vooralsnog erg moeilijk.

Ook de huisvesting van beide gezinnen blijft problemen geven. Als belangrijkste oorzaak is te noemen de moeilijkheid om een huis te huren dat enigermate voldoet aan westerse eisen én het feit dat de looptijd van een huurcontract in de regel één jaar, is, hetgeen feitelijk een voortdurende onzekerheid geeft. Ten aanzien van het eventueel kopen van huizen in Korea stellen deputaten zich gereserveerd op, gelet op de hoogte van de hypotheekrente in Korea én de vraag of deputaten - die geen rechtspersoonlijkheid bezitten -daar een hypotheek kunnen afsluiten. Voorts komt het deputaten niet wenselijk voor dat zij in Korea onroerend goed verwerven, terwijl er geen zekerheid bestaat, dat de gelden bij verkoop mogen worden overgemaakt naar Nederland. Bij het schrijven van dit rapport was de situatie als volgt:

- prof. Batteau werd na één jaar de huur opgezegd, n.l. per 1.9.1983,en moest op korte termijn naar een andere woning omzien. Het gezin is inmiddels weer verhuisd, en kon nu een huis huren voor de duur van twee jaar.
- prof. Gootjes huurde een woning van één der zendingsgenootschappen die in Korea werken. De verwachting dat zij langere tijd hier zouden kunnen blijven wonen is niet bewaarheid. Hem werd een ander huis aangeboden, dat zij binnen afzienbare tijd zullen betrekken.

Voor het onderwijs aan de kinderen is door henzelf een regeling getroffen door overkomst van een onderwijzeres uit Nederland Beide hoogleraren hebben desgevraagd laten weten dat zij zonder zorg kunnen leven van het traktement.

Deputaten hebben met de beide zendeling-hoogleraren ook de vraag onder ogen gezien, of zij in Korea moeten blijven, en of het werk daar in deze vorm moet doorgaan. Zij zien zelf goede mogelijkheden - zij het ook beperkter dan aanvankelijk was gedacht en gehoopt - hun werkopdracht uit te voeren en belangstelling te wekken bij een beperkte - maar vaak meer bekwame - groep studenten voor de gereformeerde theologie. Zolang de werkopdracht op een gereformeerde wijze kan worden uitgevoerd, ten dienste van onze zusterkerken, zouden de uitgezonden broeders er moeten blijven.

3.1.4. materiële steun

Over het jaar 1981 werd de steun ten opzichte van die over 1980, gehalveerd en werd uitgekeerd aan het Seminary f 29.688,-, voor het kerkelijk maandblad f 7.645,- en voor de bibliotheek f 2.218,-.

Zoals was afgesproken, en ook vooraf ter kennis werd gebracht aan de Senaat te Pusan, werden vanaf 1 januari 1982 geen steunbedragen meer overgemaakt naar het Seminary en voor het kerkelijk maandblad. De kosten voor beide zendeling-hoogleraren worden nagenoeg geheel vanuit Nederland betaald, hetgeen aanzienlijk meer is dan de vroeger verleende steun. De zendeling-hoogleraren

ontvangen nog wel van de Senaat een kleine symbolische vergoeding voor het geven van colleges. Hiervan wordt de hulp van tolken betaald.

Deputaten zijn van mening dat de steun aan de bibliotheek van het Theological Seminary te Pusan moet blijven gehandhaafd op fl 6.000,- per jaar. Deze steun wordt verstrekt in de vorm van boeken, die door deputaten in Nederland worden besteld. Hiebij wordt sterk de nadruk gelegd op de gereformeerde theologie. Volgens de informatie van onze zendeling-hoogleraren wordt hiervan een goed gebruik gemaakt.

In 1982 werd voor f 1.100,- lektuur aan de bibliotheek verstrekt (inclusief een abonnement op de Reformatie), in de eerste zes maanden van 1983 voor fl 4.549,-.

3.1.5. eedere contacten

De General Assembly 1982 van onze zusterkerken in Korea, besloot 'fraternal relations' aan te bieden aan die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (de VGKSA). Uit gesprekken met prof. K. S. Lee is ons gebleken dat deze vorm wordt onderscheiden van 'sisterchurch relations'. Het laatste houdt meer in. Behalve met de Gereformeerde Kerken in Nederland zijn de Koreaanse Presbyteriaanse Kerken óók 'sisterchurch relations' aangegaan met die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (GKSA), de z. g. Doppekerken.' Fraternal relations' zijn aangegaan met de Orthodox Presbyterian Church (OPC) en zijn eveneens aangeboden aan de Reformed Church in Japan.

Prof. Batteau heeft in een uitvoerig rapport, op ons verzoek de presbyteriaanse kerken in Korea in kaart gebracht. Hieruit is b. v. duidelijk geworden dat het onjuist en onmogelijk is om te spreken van de Hapdongkerken (b.v. tegenover dé Kosin-kerken). De Hapdong-kerken zijn namelijk nog weer in verschillende groepen uiteengevallen, om verschillende niet altijd even duidelijke redenen. Het onderscheid tussen Kosin en Hapdong blijft de gemoederen bezig houden, m. n. ook, zoals bekend, in contacten met onze zusterkerken in Canada

Een afsplitsing van de grote Hapdong~groep noemt zich 'Korean Presbyterian Church (reformed)', en het is met déze groep, dat enkele nadere contacten tot stand gekomen zijn. Volgens de zendeling---hoogleraren hebben we hier te maken met 'de meest gereformeerde groepering' in de Hapdong~groep. Eén van de meest vooraanstaande figuren in deze Korean Presbyterian Church (Reformed) is president van het Hapdong Presbyterian Theological Seminary. Na een gesprek van prof. Gootjes met enkele hoogleraren van deze instelling, heeft ons een verzoek bereikt van die genoemde president om 'fraternal relations' met onze kerken te mogen aangaan.

Wij hebben onze zusterkerken in Korea (Kosin) van dit verzoek op de hoogte gesteld, waarop zij reageerden, dat zij deze zaak zouden bespreken op hun General Assembly in september 1983. Het komt ons voor dat nieuw benoemde deputaten zullen moeten trachten verdere informatie te verkrijgen over de Korean Presbyterian Church (Reformed). Gezien de nauwe relatie van deze kerkengroep met het genoemde Hapdong Presb.Theol.Seminary doet zich de vraag voor in hoeverre desgevraagd het geven van gastcolleges door onze zendeling-hoogleraren aan dit Seminary kan en mag worden bevorderd.

Naar het oordeel van deputaten kunnen onze zendeling-hoogleraren, wanneer die situatie zich voordoet, positief op een uitnodiging reageren.

3.1.6. voorstellen

- a Ten aanzien van onze zusterkerken in Korea is ons voorstel de kerkelijke gemeenschap met hen te blijven oefenen naar de overeengekomen regels, daar zij trouw zijn gebleven aan de Gereformeerde belijdenis in leer, dienst, kerkregering en tucht.
- b. Wat betreft de beide zendeling-hoogleraren stellen wij voor dat de synode uitspreekt, dat de uitgezonden broeders hun werkopdracht aan het Kosin College en het Korea Theological Seminary mogen blijven uitvoeren.
- c. Terzake van de materiële steun, besluite de synode nieuw te benoemen Deputaten te machtigen de steun van fl 6.000,- per jaar aan de bibliotheek te Pusan te continueren.
- d Tenslotte stellen wij voor dat de synode de nieuw te benoemen deputaten opdraagt meer informatie te verzamelen over de Korean Presbyterian Church (Reformed), de ontwikkelingen in deze kerken nauwlettend te volgen, en toe te staan dat onze zendeling-hoogleraren desgevraagd gastcolleges kunnen geven aan het Hapdong Presbyterian Theological Seminary.

3.2. De Iteformed Presbyterian Cburcb of Taiwan

3.2.1. de Secoad Presbytery

Op het aanbieden van de voorlopige relatie van kerkelijk contact, volgens besluit van de synode van Arnhem werd per brief van 5 mei '82 positief gereageerd. Daarbij werd de verwachting uitgesproken dat dit voorlopig kerkelijk contact zou mogen uitgroeien tot 'full church fellowship'. Op de voorbereidende vergadering voor de ICRC was namens de Ref.Presb. Church, second presbytery aanwezig Rev. J.Y. Lin, met wie wij uitvoerig hebben gesproken over de kerkelijke situatie in Taiwan. Uit deze gesprekken is ons gebleken dat de Second Presbytery zich door onze brief waarin wij de besluiten van de synode van Arnhem 1981 toezonden voor een zeer moeilijke opgave zag geplaatst. Er wordt aangedrongen om voort te gaan de eenheid te zoeken met de kerken van de First Presbytery, maar dit is moeilijk, omdat- aldus Rev.Lin- bij de kerken van de First Presbytery de grondslag niet functioneert en men daar hoe langer hoe meer verwijderd raakt van het reformed-zijn'. Wat betreft de intensivering van de contactoefening met Nederland, is het probleem dat de Second Presbytery weinig voorgangers heeft, en dat daarvan maar een enkeling Engels spreekt. De Second Presbytery onderhoudt nauwe contacten met onze zusterkerk in Korea. De Presbyterian Church of Korea (Kosin) heeft twee zendelingen in Taiwan, die lid zijn van de Second Presbytery. Ten aanzien van de mogelijke financiële steun voor kerkbouw, waarvan sprake is in de besluiten van Arnhem, is verzocht om nadere informatie en prioriteiten. Deputaten hebben voor dit doel een bedrag gereserveerd van fl 15.000,-'

3.2.1. de First Presbytery

In opdracht van de laatste generale synode, is dezerzijds een brief uitgegaan op 16 maart 1983 aan de First Presbytery van de Ref. Presb. Church of Taiwan, waarvan het adres ons werd verschaft door de eerder genoemde Rev. Lin. Gevraagd werden nadere gegevens over de scheiding van 1975, over hun belijdenis en kerkorde en het functioneren daarvan in hun gemeenschap, en over hun verdere kerkelijke contacten.

Op deze brief is nog geen antwoord ontvangen. In oktober 1983 hebben wij nogmaals geschreven en op antwoord aangedrongen.

3.2.3. voorstellen

Wij stellen u voor nieuw te benoemen deputaten op te dragen wegen te blijven zoeken om te komen tot versterking van de band tussen de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Ref. Presb. Church of Taiwan Sec. Presb., en deze deputaten te machtigen één van de zending~hoogleraren in Korea een bezoek te laten brengen aan Taiwan, teneinde zich op de hoogte te stellen van de situatie bij de Second Presbytery allereerst, en desgewenst ook bij de First Presbytery.

Ten aanzien van onze houding tegenover de First Presbytery is ons voorstel dat vooreerst het antwoord op onze brieven wordt afgewacht.

3.3. The Dutch Reformed Church of Sri Lanka

Het besluit van de synode van Arnhem, om de voorlopige relatie van kerkelijk contact aan te bieden, is nog tijdens de zittingsperiode van de synode, n.l. per brief van 17 juni 1981, aan de DRC toegezonden. Hierop werd geen antwoord ontvangen. Tijdens een informele ontmoeting met één van de predikanten van deze kerk, die op vakantie in Nederland was, Rev.N. Koch, werd niet méér vernomen, dan dat een speciale commissie was belast met de bestudering van deze zaak. Gehoopt werd toen op persoonlijk contact tijdens de voorbereidende vergadering voor de ICRC, waarvoor ook de DRC was uitgenodigd. Helaas kon dat niet plaats vinden, omdat de DRC op het laatste moment niet in de gelegenheid was (wegens'unavoidable circumstances') deze bijeenkomst bij te wonen. Daarop is er onzerzijds opnieuw een brief verzonden op 25 febr.1983, waarin nogmaals is gevraagd om antwoord op ons aanbod van voorlopig kerkelijk contact. Ook hierop is geen reactie ontvangen.

In oktober 1983 hebben wij opnieuw geschreven en op antwoord aangedrongen.

Door het uitblijven van antwoord is het besluit van Arnhem 1981 waarin de mogelijkheid werd geopend om hulp te bieden voor de opbouw van het kerkelijk leven aldaar door een predikant uit Nederland, nog niet uitgewerkt, laat staan uitgevoerd. Hetzelfde geldt van het eventueel doen studeren van een student uit Sri Lanka in Kampen.

Ons voorstel is dat vooralsnog gewacht wordt op een antwoord op ons aanbod van de voorlopige relatie van kerkelijk contact.

3.4. The Reformed Church in Japan

Het aanbod van de voorlopige relatie van kerkelijk contact en het aanspreken van de Reformed Church in Japan op haar nauwe banden met de Christian Reformed Church (CRC) en de Presbyterian Church in the United States (PCUS) en op haar lidmaatschap van de Gereformeerde Oecumenische Synode (GOS), zoals ons was opgedragen door de synode van Arnhem, heeft geleid tot een uitvoerige correspondentie. Bovendien is naar aanleiding daarvan op de General Assembly van de Reformed Church in Japan van oktober 1982 er een mondelinge toelichting op ons aanbod gegeven door prof. J.M. Batteau.

Aan de uitnodiging om afgevaardigden te sturen naar de voorbereidende vergadering van de ICRC kon door de Ref. Ch. in Japan geen gevolg worden gegeven, omdat hun General Assembly, waarop deze uitnodiging zou moeten worden besproken, in diezelfde periode werd gehouden.

Uit het rapport van prof. Batteau, die op deze General Assembly in 1982 ons aanbod heeft toegelicht, en tegenover het 'liaison committee' (hun deputaten buitenlandse kerken) onze bezwaren heeft uiteengezet tegen de CRC, de PCUS en de GOS, citeren wij:

'Men (ni. het liaison committee) was niet onaanspreekbaar op de punten waartegen wij bezwaren hebben, maar men was niet bereid de tegenwoordige relaties kritisch te evalueren, en men was zeker niet bereid deze te verbreken.'

Overigens was men over onze bezwaren tegen de GOS uitvoerig ingelicht, dankzij de toezending van de brochure 'For the sake of true ecumenicity'. Maar ook interne verhoudingen spelen een rol. 'Er zijn aldus het rapport van prof. Batteau- in the Reformed Church in Japan twee richtingen, waarvan één progressieve tendensen vertoont en veel contacten heeft met de vrijzinnigen in de CRC.

De laatstontvangen brief van de Ref. Ch. in Japan (dal. 11 jan. 1983) vermeldt, dat zij gearzeld hebben om ons aanbod ter sprake te brengen op de General Assembly, omdat men wist dat de meeste afgevaardigden onze bezwaren niet zouden delen en dat de delegatie van de CRC, de PCUS en de OPC verlegen zouden zijn met ons voorstel.

Als tegenvoorstel wilde men na oktober 1983 (dus na de General Assembly van dit jaar) in 'correspondente relationship' met ons, en mogelijk tegelijk met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Als regel voor deze relationship wilde men dan alleen uitwisseling van afgevaardigden op de synodes. Wij hebben hierop uitvoerig geantwoord (dd 2 aug. 1983), en m.n. nogmaals onze bezwaren uiteengezet tegen de GOS, vooral in verband met het lidmaatschap van de Synodaal Gereformeerde Kerken; tevens is in dit schrijven uiteengezet onze moeite met hun voornemen om tegelijk met ons, ook banden aan te gaan met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Wij zijn deze brief geëindigd met:

'Het gaat om het behoud van het betrouwbare en onfeilbare Woord van God. Daarom brengt uw aanbod van kerkelijke contacten aan andere Nederlandse kerkgenootschappen, welke op dit punt weigeren een duidelijk standpunt in te nemen, ons in moeite. Omdat we niet kunnen aannemen dat u volledig geïnformeerd bent, hebben we deze brief geschreven.

Indien u, nu u de situatie beter kent, toch kerkelijke contacten zou willen aanbieden aan b.v. de Nederlands Gereformeerde Kerken, zal dit tot onze grote spijt er toe moeten leiden dat de komende Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Heemse in april 1984 het aanbod van de voorlopige relatie van kerkelijk contact aan u zal moeten heroverwegen'.

Deputaten kunnen in dit stadium u weinig anders voorstellen dan eerst het antwoord af te wachten op onze brief van 2 augustus 1983.

4. SECTIE III: DE ANGELSAKSISCHE LANDEN

4.1. Tbc Canadian Reformed Churches

Met de Canadian Reformed Churches is er de gebruikelijke uitwisseling van gegevens geweest, die de beoefening van de zusterkerkgemeenschap met zich mee brengt.

De door de generale synode van Arnhem 1981 gegeven speciale opdrachten m.b.t. deze kerken werden door de deputaten naar vermogen uitgevoerd. Op de constituerende vergadering voor de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (ICRC) in okt./nov. 1982 zijn ervruchtbare persoonlijke contacten geweest met de afgevaardigden van de Canadian Reformed Churches, nl. Rev. J. Visscher en Rev. M. van Beveren. Over een en ander is verder niets bijzonders te rapporteren.

Wij hebben een uitnodiging ontvangen om een delegatie te zenden om de Gereformeerde Kerken in Nederland te vertegenwoordigen op de komende Generale Synode van Cloverdale, in november

1983. Twee deputaten zijn als afgevaardigden daarvoor aangewezen. In een aanvullend rapport hopen wij nog op deze synode terug te komen.

Deputaten kunnen met dankbaarheid concluderen dat de Canadian Reformed Churches gereformeerd gebleven zijn in leer, dienst, kerkregering en tucht en stellen de synode dan ook voor, de kerkelijke gemeenschap met de Candian Reformed Churches te blijven oefenen naar de afgesproken regels.

4.2. The Free Reformed Churches of Australia

4.2.1. correspondentie en contacten

Overeenkomstig de instructie van de generale synode van Arnhem 1981 kon ook de gemeenschapsoefening met onze Australische zusterkerken normaal doorgang vinden.

Een afvaardiging van deze kerken is eveneens op de constituerende vergadering voor de ICRC geweest, bestaande uit de predikanten K. Bruning en S.G. Hur. Tijdens deze bijeenkomst hebben deputaten zowel in de officiële vergaderingen, als - voor zoveel ze daartoe in staat waren- in de wandelgangen, veel zaken kunnen doorspreken.

Bovendien vond in september 1983 te Kampen een gesprek plaats met ds. L.J. Joosse een van de deputaten voor Correspondentie met Buitenlandse Kerken van de zusterkerken in Australië. Er werd hoofdzakelijk gesproken over een aantal besluiten van de laatstgehouden synode van de Free Reformed Churches of Australia; over reëls voor kerkelijke relaties; en over een mogelijke en noodzakelijke samenwerking als het contacten met derden betreft, b.v. de Reformed Churches of New Zealand.

4.2.2. de synode van Kelmscott (mei 1983)

De laatstgehouden synode van de Free Reformed Churches of Australia vond plaats in mei 1983 te Kelmscott. Aangezien op de daaraan voorafgaande synode, gehouden van 1 t/m 5 sept. 1980 te Armadale, onze kerken vertegenwoordigd zijn geweest door ds. P. Lok te Kampen, hebben deputaten daarom gemeend thans te kunnen volstaan met het per brief toewensen van Gods zegen voor een goede vergadering, terwijl wij aan drs. G. van Rongen- die inmiddels naar Australië is geëmigreerd- hebben gevraagd de hartelijke groeten namens onze kerken aan de synode aldaar over te brengen.

Uw deputaten ontvingen de Acta van deze synode van Kelmscott, die deze keer veel uitgebreider waren, dan voorheen, en voor het eerst ook rapporten bevatten van een aantal deputaatschappen waarvan de belangrijkste handelen over: correspondentie met kerken in het buitenland; de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken; het Kerkboek; de Engelse Bijbelvertaling en de zending in West Australië. Wat betreft de relaties met buitenlandse kerken moet het volgende worden gemeld:

- De synode besloot na zeer uitgebreide discussies deel te nemen aan de ICRC, die D. V. in 1985 in Edinburgh gehouden zal worden. Wel zal men de Constitutie ervan amenderen in deze zin, dat lidkerken van de Gereformeerde Oecumenische Synode geen lid kunnen worden van deze Conferentie.
- De kerkelijke gemeenschap wordt voortgezet met de Canadian Reformed Churches de Gereformeerde Kerken in Nederland, Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, de Presbyterian Church in Korea(waarbij gezocht zal worden naar wegen om de relatie en de regels zo effectief mogelijk te doen zijn), en de Gereformeerde Kerken op Sumba/Savu (waarbij mogelijkheden zullen worden onderzocht om deze kerken te bezoeken).
- De synode erkende de Free Church of Scotland, de Evangelical Presbyterian Church of beland en de Reformed Presbyterian Church of Taiwan als ware en trouwe kerken, en getracht zal worden de contacten te intensiveren om zo te komen tot volledige zusterkerkrelatie.
- Verder zal onderzocht worden of de Reformed Church in Japan ende Dutch Reformed Church of Sri Lanka, waarmee al wel contacten zijn, als ware en getrouwe kerken zijn te erkennen.
- Er zal onderzocht worden of er mogelijkheden zijn om nieuwe contacten te zoeken in overleg met de deputaten van zusterkerken, en vooral met die van Nederland
- De synode gaf aan de nieuwbenoemde deputaten de opdracht om na te denken over de naam van het deputaatschap; en om regels op te stellen voor zowel de relaties met zusterkerken als een mogelijke relatie van voorlopig kerkelijk contact.

Wat betreft betrekkingen met kerken op het Australische continent het volgende:

- De synode besloot te onderzoeken of de Presbyterian Church of Eastern Australia, die nauwe banden heeft met de Free Church of Scotland, erkend kan worden als ware en getrouwe kerk-

Verder werd het voorstel verworpen om de mogelijkheden te onderzoeken of er niet nieuwe contacten met de Presbyterian Church of Australia gelegd zouden kunnen worden.

- Na uitvoerige discussie werd besloten geen contacten op te nemen met de Reformed Churches of Australia.

Enige zaken uit de Acta die verder het vermelden waard zijn:

- Het zendingswerk in West-Australië werd beëindigd, waarmee tegelijk ook het werk van de full-time zendingwerker tot een einde kwam. Wel zal men zich bezinnen op de zendingstaak die er dan voor de Australische kerken ligt, in dat land zelf of daarbuiten.
- De Revised Standard Version (ed. 1971) werd aanbevolen voor gebruik in de eredienst, voor het onderwijs en in de gezinnen, in plaats van de King James Version.
- De kerkorde werd, op één artikel over evangelisatie na, aangenomen. Er rest nu nog een taalkundig bekijken ervan.
- De synode besloot de door de Canadian Reformed Churches herziene psalmberijming in zijn geheel over te nemen, maar uit de herziene gezangen, zoals voorheen, een eigen selectie te blijven maken.

Enig commentaar op de liturgische formulieren zou worden doorgegeven aan de Canadese deputaten. Bovendien achtte de synode het niet haalbaar om te komen tot de uitgave van een eigen kerkboek, met b.v. een eigen keuze van gezangen en de eigen kerkorde, en men wacht daarom op de in 1985 te verschijnen uitgave van de Canadese zusterkerken.

4.2.3. voorstel

Deputaten mogen met blijdschap en dankbaarheid aan de synode voorstellen de kerkelijke gemeenschap met de Free Reformed Churches of Australia te blijven oefenen naar de overeengekomen regels, omdat ook deze kerken zijn trouw gebleven aan de gereformeerde belijdenis inzake leer, dienst, kerkregering en tucht.

4.3. The Evangelical Presbyterian Church of beland (EPCn)

4.3.1. contacten geïntensiveerd

Met deze kerk, aan welke volgens het besluit van de generale synode van Arnhem 1981 de kerkelijke gemeenschap naar de daarvoor geldende regels was aangeboden, zijn uw deputaten voortdurend in contact geweest. De aard van dit contact is een verblijdende zaak deputaten krijgen keer op keer een positieve indruk van deze kerk en haar leden.

Reeds op de eerste algemene vergadering van 5 december 1981 werden twee afgevaardigden benoemd naar de eerstvolgende 'meeste' vergadering van deze kerken, in mei 1982. In antwoord op onze brief werd een schrijven ontvangen, waarin men liet weten een delegatie uit Nederland zeer op prijs te stellen en gaarne te willen ontvangen, doch de zin van het bezoek op deze manier te betwijfelen, zowel vanwege de korte duur van de vergadering (de EPCI kent geen synode in de eigenlijke zin van het woord: gezien het aantal aangesloten kerken is men naar het vigerend kerkrecht slechts gemachtigd een 'presbytery' -vgl. een classis- te vormen), alsook vanwege de samenstelling van de agenda (overwegend huishoudelijke zaken). Een eventueel bezoek kon huns inziens beter geheel los van een meerdere kerkelijke vergadering worden gearrangeerd. Het werd toen gepland voor maart 1983.

De contactoefening werd verdiept toen tijdens de constituerende vergadering voor de ICRC, najaar 1982 te Groningen-Zuid, de gelegenheid zich voordeed nader kennis te maken met de afgevaardigde, Rev. D. W.H. Thomas. De gesprekken met deze predikant, die tot ons was overgekomen uit zijn juist toen door escalerend terrorisme geteisterde vaderland, iets wat hem gedurende zijn verblijf in Groningen steeds bezig hield, waren in menig opzicht zeer leerzaam.

Omdat de EPCI, mee naar aanleiding van gesprekken en besprekingen op de ICRC, tijd wenste om zich nader te beraden op de hele materie van kerkelijke gemeenschap, en de regels daarvoor, werd het aanvankelijk voor maart 1983 geplande bezoek van uw deputaten aan Nederland nogmaals verschoven, nu naar november 1983. In een aanvullend rapport hopen wij op dit bezoek nog nader in te gaan.

Tenslotte moet het zeer geslaagde bezoek genoemd worden dat een groep van ongeveer 50 Noordierse jongeren uit de EPCI, samen met het gezin van Rev. Thomas, in juli 1983 bracht aan

Zeeuws Vlaanderen en dat mede een succes werd door de hartelijke medewerking van de kerkelijke gemeente van Hoek. Uw deputaten hebben ook deze gelegenheid aangegrepen om zowel in de zakelijke als in de persoonlijke sfeer ontmoetingen te arrangeren.

4.3.2. contacten geëvalueerd

Hoewel de EPCI ons aanbod van volledige kerkelijke gemeenschap heeft aanvaard, is uw deputaten in contacten met deze kerk gebleken, hoe men in het eilandenrijk aan de andere zijde van de Noordzee tegen onze correspondentieregels aankijkt: men is op een dergelijke regeling gewoonweg niet ingesteld, en toonde zich verbaasd over alles wat erin ligt geïmpliceerd. In plaats van de door Nederland beoogde zusterkerkrelatie prefereert men eigenlijk, zo is onze indruk, een andere vorm van kerkelijk contact, waarbij dan bovendien door Nederland rekening zou moeten worden gehouden met de door Angelsaksische kerken in acht genomen verschillende gradaties in relaties, en de voorkeuren die men gewoon is daarbij te laten gelden. Hoewel onze regels voor kerkelijke gemeenschap niet ten volle praktisch uitvoerbaar worden geacht, zal men zich er wel zoveel mogelijk aan proberen te houden, totdat een betere opzet overeengekomen is.

Ten aanzien van de regels voor correspondentie zijn deputaten daarom dan ook van oordeel dat deze, hoe bruikbaar ook voor zover het de verhouding tot de emigrantenkerken van Nederlandse komaf aangaat, toch t.a.v. de voortzetting van het contact met kerken van Angelsaksische huize, en dus meestal presbyteriaanse oorsprong, een herformulering behoeven, in die zin, dat zowel het gereformeerde karakter van de betrokken kerk in leer, liturgie, kerkregering en tucht dient vast te staan, alsook dat met het door landsaard en historie bepaalde karakter van de bewuste kerk ten volle rekening zal moeten worden gehouden.

Wij willen op deze plaats nu volstaan met te verwijzen naar wat elders in dit rapport vermeld wordt over de regels voor kerkelijke gemeenschap met andere kerken.

4.3.3. voorstel

Inmiddels stellen deputaten de synode voor - met inachtneming van het bovenvermelde - de kerkelijke gemeenschap met de Evangelical Presbyterian Church of Ireland, in welke zij zonder enige twijfel een ware kerk hebben kunnen blijven herkennen, voort te zetten.

4.4. The Free Church of Scotland (FCS)

4.4.1. contacten geïntensiveerd

Met de FCS zijn deputaten eveneens voortdurend en intensief in contact geweest. En met dankbaarheid kan vastgesteld worden dat er een proces op gang is gebracht van open staan voor elkaar, van bekendheid krijgen bij elkaar en van toegroeien naar elkaar.

Reeds tijdens de eerste vergadering van uw deputaten werd het initiatief genomen afgevaardigden uit de FC S uit te nodigen voor een tegenbezoek, zulks overeenkomstig het besluit van de synode van Arnhem 1981.

Dit bezoek heeft plaats gehad van 11-15 februari 1982. Op de morgen van 11 febr. arriveerden prof. Clement Graham en Rev. Fergus A.J. MacDonald op Schiphol. Tijdens de ontmoeting die zowel in de persoonlijke als in de officiële sfeer onvergetelijk is geworden, waarbij bezoeken aan de Theologische Hogeschool te Kampen, het gebouw van het Nederlands Dagblad, en de scholengemeenschappen te Amersfoort en Zwolle konden worden ingelast, is vooral de vergadering met een groot aantal deputaten van belang gebleken. Over de voornaamste punten van leer en kerkregering kon worden doorgesproken. We noemen: de G. O. S., de kwestie van de 'adherents' (oudere doopleden), de regels voor volledige kerkelijke gemeenschap, de komende voorbereidende vergadering voor een ICRC te Groningen-Zuid en het punt van de zichtbare en onzichtbare kerk. De gedachtenwisseling was zakelijk zowel als broederlijk. 's Zaterdagavond is er nog een gesprek geweest tussen de broeders uit Schotland en enige docenten van de Theologische Hogeschool.

In mei 1982 is dit bezoek beantwoord door een reis van twee deputaten, ds. G. van Rongen en br. T. Jagersma, naar Edinburgh, waar de General Assembly van de FCS vergaderde. Het bezoek duurde van 17 - 24 mei.

In een uitvoerig rapport hebben deze broeders van hun bevindingen verslag uitgebracht. Het verslag is, met de daar gehouden toespraak, als bijlage 2 bij dit rapport gevoegd. De lezer wordt daarin geïnformeerd, behalve over het verloop van de reis, ook over bijgewoonde kerkdiensten (met orde van

dienst en bijzonderheden die wij hier zo niet kennen); over de General Assembly (de voorbereiding, de agenda, werkwijze, rapporten, bevoegdheden) en over de betrekkingen van de FCS met andere kerken.

Van hier naar de in 1982 gehouden constituerende vergadering voor de ICRC is geen grote stap. Ook daar was de FCS present in de personen van Rev. D. Lamont en Rev. J.N. Macleod, die hunnerzijds veel hebben bijgedragen tot de gedachtenwisseling tussen de afgevaardigden, m.n. toen zich knelpunten voordeden terzake van de waardering van elkanders confessie, kerkorde en regels voor kerkelijke gemeenschap.

4.4.2. contacten geëvalueerd

De moeiten die t.o.v. de Nederlandse wijze van benadering van de regels voor kerkelijke gemeenschap werden gevoeld door de Noordierse kerken, werden door de FCS volledig gedeeld en mede onder woorden gebracht, daarmee uw deputaten des te sterker overtuigend van de noodzaak van een herformulering van deze regels - althans wat het contact met de voluit Angelsaksische kerken aangaat.

De door de generale synode van Arnhem aangeboden voorlopige relatie van kerkelijk contact werd door de General Assembly van 1982 van de FCS aanvaard, maar de volledige kerkelijke gemeenschap, in de Nederlandse betekenis, met de daarbij geldende regels, werd nauwelijks praktisch uitvoerbaar geacht. (zie daarvoor eveneens bijlage 2).

Ook hier zij verder verwezen naar wat wij elders in dit rapport opmerken over onze regels voor kerkelijke relaties.

Derhalve loopt onze conclusie t. a. v. het contact met de Free Church of Scotland nagenoeg volledig parallel met onze bevindingen inzake de Evangelical Presbyterian Church of Ireland. "Nagenoeg", schrijven wij. Immers de EPCI kreeg de relatie van volledige kerkelijke gemeenschap aangeboden, terwijl de synode van Arnhem aan de FCS de voorlopige relatie van kerkelijk contact aanbod. Dit laatste voornamelijk omdat de FCS toen nog lid was van de GOS en omdat de contacten met deze kerk nog maar pas gelegd waren en eerst dienden te worden verdiept.

Uw deputaten zijn echter van mening dat die redenen om de FCS een andere relatie aan te bieden dan de EPCI thans in veel mindere mate aanwezig zijn dan in 1981. Deze beide kerken zijn onderling zeer nauw aan elkaar verbonden; de FCS is geen lid meer van de GOS; en, zoals hierboven beschreven, er zijn zeer intensieve contacten geweest tussen de FCS en de Gereformeerde Kerken in Nederland, en er is zeer zeker sprake van een naar elkaar toegroeien. Daarom is door deputaten ook overwogen of nu de FCS de relatie van volledige kerkelijke gemeenschap niet zou moeten worden aangeboden.

Toch achten deputaten de tijd niet rijp om die stap te zetten, hoofdzakelijk vanwege de moeiten die er blijven bestaan omtrent onze regels voor die volledige kerkelijke gemeenschap, of liever, omdat niet duidelijk is welke vorm onze kerkelijke relatie met elkaar moet aannemen. De vraag welke gestalte, ook in de praktijk, onze relatie met elkaar behoort te krijgen, zal namelijk éérst voldoende beantwoord moeten zijn, alvorens de FCS de relatie van volledige kerkelijke gemeenschap te gaan aanbieden, hoewel dat laatste ongetwijfeld het einddoel kan en moet zijn.

Daarom menen uw deputaten dat de zaak van de regels voor kerkelijke gemeenschap verder moet worden doorgesproken met de FCS, eventueel ook in overleg met de EPCI.

4.4.3. voorstel

Alles overwegend, in de overtuiging ook in de Free Church of Scotland met een ware kerk van onze Here Jezus Christus te doen te hebben, adviseren deputaten uw synode de voorlopige relatie van kerkelijk contact voort te zetten naar de regels die daarvoor zijn vastgesteld, waarbij nieuw te benoemen deputaten grote aandacht zullen hebben te geven aan het bovengenoemde doorspreken van de correspondentieregels.

4.5. The Presbyterian Church in America (PCA)

Deputaten hebben enig schriftelijk contact gehad met de PCA 's 'Interchurch Relations Committee'. Het blijft moeilijk om in de praktijk een vorm van regelmatig contact op te bouwen; en mede daarom ook om te voldoen aan de speciale opdracht van de synode van Arnhem om "diligent te zijn ten aanzien van het zoeken van eenheid door de Presbyterian Church in America met rechtzinnige presbyteriaanse kerken".

De PCA is in juni 1982 samengegaan met de Reformed Presbyterian Church Evangelical Synod; nadat een eerdere poging mislukte, zal opnieuw getracht worden om te komen tot een samengaan met de Orthodox Presbyterian Church.

Als lidkerk van de 'North American Presbyterian and Reformed Council' (NAPARC) heeft de PCA z.g. 'fraternal relations' met de vijf andere lidkerken: de Orthodox Presbyterian Church, de Christian Reformed Church, de Reformed Presbyterian Church of North America, de Associate Reformed Presbyterian Church en de Korean American Presbyterian Church.

De PCA heeft meer dan 300 zendelingen in 36 landen. Het officiële kerkelijke orgaan heet 'The Messenger'.

Deputaten stellen de synode voor nieuw te benoemen deputaten te belasten met de opdracht het contact met de Presbyterian Church in America voort te zetten.

4.6. The Orthodox Presbyterian Church (OPC)

Met de OPC is er eveneens onregelmatig schriftelijk contact geweest. Daarnaast was er in mei 1983 een gesprek met Rev. John P. Galbraith, voorzitter van de OPC's 'Committee on Ecumenicity and Interchurch Relations', die in Nederland was. Er zijn op bovengenoemde vergadering afspraken gemaakt om de wederzijdse contacten een zinvolle gestalte en vulling te geven. Dit klemde des te meer, omdat bleek dat de General Assembly van de OPC van 1981 aan haar deputaten de opdracht had gegeven "om de correspondentie met de Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt) voort te zetten en stappen te ondernemen die zouden kunnen leiden tot volledige correspondentie."

Deputaten vinden het op dit moment beslist prematuur om een kerkelijke relatie met de OPC aan te gaan. Bovendien moet er in deze zaak niet buiten de Canadian Reformed Churches om te werk gegaan worden

De geplande samensmelting van de OPC met de Presbyterian Church in America ging niet door, maar er zal later opnieuw geprobeerd worden dit samengaan te doen plaats vinden. Naast de voorlopige relatie van kerkelijk contact met de Canadian Reformed Churches en de relaties met de NAPARC-lidkerken (zie onder 4.5.) heeft de OPC nog 'ecclesiastical fellowship' met de Reformed Church in the U. S., de Reformed Church in Japan, de Korean Presbyterian Churches (Hapdong én Kosin), en de Reformed Churches of Australia en New Zealand Ook is de OPC nog steeds lid van de Gereformeerde Oecumenische Synode.

De OPC heeft zo'n 11000 belijdende leden en 5000 doopleden en 150 gemeenten. Zending wordt bedreven op het thuisfront en in het buitenland (Japan, Korea, Taiwan, Kenya, Egypte, en het Midden-Oosten).

Het kerkelijk orgaan heet 'New Horizons'.

Deputaten stellen de synode voor nieuw te benoemen deputaten op te dragen het contact met de Orthodox Presbyterian Church voort te zetten, en over de ontwikkelingen dienaangaande contacten te onderhouden met de deputaten van de Canadian Reformed Churches.

4.7. The Christian Reformed Church (CRC)

Hoewel er sinds de generale synode van Groningen-Zuid (1978) geen officiële relatie bestaat met de Christian Reformed Church en aan uw deputaten ook geen opdracht tot contactoefening gegeven was, is er toch wel een ontwikkeling binnen deze kerk gaande, die het vermelden waard is. Wij werden hiervan in eerste instantie op de hoogte gebracht door dr. W.D. Meester, lid van onze zusterkerk in Grand Rapids (USA), die ons ook vroeg om een helpende hand uit te steken.

Binnen de Christian Reformed Church is opgericht het Mid-America Reformed Seminary, in Orange City, in N. W. Iowa. De oprichters en de sympathisanten van dit Seminary zijn zeer bezorgd over ontwikkelingen binnen de CRC en aan het officiële opleidingsinstituut, Calvin Seminary. Men meent dat het Calvin Seminary niet meer unaniem vast houdt aan en uitgaat van de goddelijke oorsprong en

onfeilbaarheid van Gods Woord; dat er vrijzinnige trekken voorkomen in standpunten over de vrouw in het ambt en over homosexualiteit, en dat de gevaren van weelde, voorspoed en verslapping het kerkelijk leven bedreigen. Men wil terug naar de christocentrische prediking, en naar grotere aandacht voor verbond en belijdenis; naar wat tientallen jaren de standaard geweest is binnen de CRC; en naar een levensstijl waarin de oude christelijke waarden centraal staan. Men is van mening dat het Mid-America Reformed Seminary daaraan dienstbaar kan zijn. Het is niet de bedoeling uit de CRC te stappen: men biedt alleen een alternatieve theologische opleiding aan, en men hoopt dat de positieve invloed daarvan de CRC zal doordringen.

Deputaten hebben geen direct contact gezocht met deze bezwaarde leden binnen de CRC en de sympathisanten van dit Mid-America Reformed Seminary. Wel heeft de Theologische Hogeschool hulp en medewerking verleend aan Rev. N.D. Kloosterman, die daar momenteel zijn theologische studie af rondt, waarna het in de bedoeling ligt dat hij docent zal worden aan dit nieuwe Seminary. Nieuw te benoemen deputaten zullen naar ons oordeel attent moeten blijven op verdere ontwikkelingen in dezen.

4.8. The Reformed Churches of New Zealand (RCNZ) en The Orthodox Presbyterian Church of New Zealand (OPCNZ)

Met de Orthodox Presbyterian Church of New Zealand hebben deputaten geen contact gehad, maar wel weer met de Reformed Churches of NZ, opnieuw in de persoon van Rev. G.I. Williamson. Evenals in 1980 vond in het najaar van 1982 opnieuw op verzoek van Rev. Williamson een persoonlijk gesprek plaats tussen deze predikant en een aantal deputaten, waarbij m.n. is gesproken over de band van deze kerken met de GOS. "Wij zijn bij de GOS aangesloten om andere behoudende kerkgenootschappen te kunnen blijven helpen. Volgens ons zal het een goede zaak zijn als de synodaal-gereformeerde kerken uit de GOS stappen: dat zou de GOS alleen maar ten goede komen. De volgende vergadering van de GOS in Chicago in 1984 moet in dit opzicht een breekpunt worden", aldus Rev. Williamson.

Laatstgenoemde heeft ons naderhand schriftelijk medegedeeld dat op de synode van de RCNZ in Christchurch, van 2-9 juli 1983, een voorstel van zijn kerkeraad zal dienen, dat er toe zou kunnen leiden dat deze kerken zullen zoeken naar een gemeenschap van officieel contact met de Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt), met in de toekomst mogelijk een zusterkerkrelatie. Deputaten hebben nadien Rev. Williamson nogmaals gewezen op het bestaan van onze zusterkerken in Australië, met het verzoek daar eventuele contacten te leggen. Bovendien zijn de deputaten van onze Australische zusterkerken in kennis gesteld van deze ontwikkeling en is om een oordeel gevraagd in dezen.

Wellicht zullen deputaten ook op deze zaak in een aanvullend rapport terug komen.

Gezien bovenstaande ontwikkeling stellen deputaten de synode voor de contactoefening met de Reformed Churches of New Zealand en de Orthodox Presbyterian Church of New Zealand te continueren, resp. te heropenen, en nieuw te benoemen deputaten op te dragen met name de verschillen tussen deze beide kerken te bestuderen, zulks met medeweten en eventuele medewerking van onze Australische zusterkerken, via haar deputaten.

4.9. The Reformed Presbyterian Church of Ireland (RPCI)

Er is enig schriftelijk contact geweest met deze kerk, o.a. over hun relatie met de EPCI, een band die, volgens hun schrijven, de laatste jaren hechter aan het worden is.

Bovendien was er in augustus 1983 een gesprek met Rev. T.C. Donachie, voorzitter van de 'Synod Business Committee', welke commissie zich ook bezig houdt met de contacten die er zijn met andere kerkgemeenschappen. Deze predikant, op vakantie in Nederland, zocht, met medeweten van zijn Committee, persoonlijk contact met uw deputaten. Er had een goed en open gesprek plaats, waarin een groot aantal zaken de aandacht kreeg: kinderdoop, ware kerk zijn, opleiding van predikanten, ontstaansgeschiedenis van de RPCI en het bestaansrecht van de RPCI naast de EPCI. Het laatste was - volgens Rev. Donachie - vooral een zaak van liturgie. Naderhand vernamen deputaten van Rev. Thomas van de EPCI dat, mede als gevolg van de nieuwe en intensieve contacten van de laatste tijd met o.a. de Gereformeerde Kerken in Nederland, de EPCI de RPCI had benaderd over dit naast elkaar voortbestaan van deze twee kerken.

Afgevaardigden van onze kerken hopen tijdens hun bezoek aan de EPCI in het najaar van 1983 in de gelegenheid te zijn de kennismaking met de RPCI te verdiepen, Van de zijde van de RPCI zelf heeft men geschreven de afgevaardigden hartelijk te zullen verwelkomen, en ook van de kant van de EPCI ontmoette dit geen bezwaar.

Ook op dit bezoek zullen deputaten in een aanvullend rapport nader moeten terugkomen.

Ondertussen stellen wij de synode voor te besluiten, dat het contact met de Reformed Presbyterian Church of Ireland moet worden voortgezet.

5. SECTIE IV: AFRIKA EN EUROPA

5.1. Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (VGKSA)

5.1.1. correspondentie en besprekingen

In de afgelopen periode is er twee maal officieel mondeling contact geweest met afgevaardigden van de VGKSA. De eerste keer in januari 1982 toen prof. J. Kamphuis en ds. H.J. de Vries als waarnemers van de Gereformeerde Kerken in Nederland aanwezig waren op de synode van Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (GKSA) te Potchefstroom. De tweede ontmoeting vond in Groningen plaats in november 1982 waar afgevaardigden van de VGKSA aanwezig waren op de constituerende vergadering voor de ICRC.

Voorts is er briefwisseling geweest met 'Deputate vir Korrespondensie met Buitenlandse Kerke' (Dep. KBK).

Belangrijke punten van bespreking zijn geweest de verhouding én van de VGKSA én van onze kerken met de GKSA, voorts de voorlopige relatie van kerkelijk contact, en de besprekingen met "de 14e Laan".

Het contact was dus intensiever dan in de vorige periode. Gezien het feit dat t.a.v. de bovengenoemde zaken de meningen niet altijd parallel liepen, kunnen we alleen maar dankbaar zijn dat er in deze periode meer en indringender met elkaar kon worden gesproken dan daar voor. Dat heeft zeker ook mogen leiden tot het wegnemen van en/of het bespreken van controversiële zaken en tot een beter verstaan van elkaar.

Overeenkomstig het besluit van de synode van Arnhem 1981, dienden deputaten met name aandacht te geven aan het besluit van deze synode inzake de Gereformeerde Internationale Conferentie. Met vreugde mocht worden geconstateerd dat de VGKSA overeenkomstig het besluit van de Synode te Johannesburg 1982 afgevaardigden heeft gezonden naar de constituerende vergadering van deze ICRC.

5.1.2. de VGKSA ende GKSA

Een zaak waarover de VGKSA en de deputaten BBK niet geheel gelijk denken, is de verhouding tot die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (GKSA). Voordat onze afgevaardigden de synode van de GKSA bezochten, hebben zij over deze zaak gesproken met de predikanten K.J. Kapteijn en W. Boessenkool, resp. voorzitter en secretaris van 'Deputate vir Kontak met Binnelandse Kerkformasies' (KBKf) van de VGKSA. Hoewel er toen grote mate van overeenstemming bleek, bleef er verschil van mening bestaan over de vraag "of van de GKSA alsnog gevergd moest worden om over de leeruitspraken en daarmee samenhangende kerkrechtelijke handelingen van de synode van 1942 tot 1946 zich uit te spreken" zoals de VGKSA dat als voorwaarde stellen eer men op de weg tot eenheid met de GKSA verder zou kunnen komen. De synode van de VGKSA, gehouden te Johannesburg in april 1982 blijft het als plicht zien dat de GKSA alsnog "die werk van die Here in die Vrymaking van sy Kerk toets".

Deputaten zijn het met hun afgevaardigden eens, die gezegd hebben, dat dit niet meer gevergd moet worden, nu de GKSA op principiële gronden in 1976 met de synodaalgereformeerde kerken in Nederland de kerkelijke gemeenschap heeft verbroken. Overigens was er een hartelijke samenwerking met beide predikanten van de VGKSA, die eveneens als waarnemers aanwezig waren op de synode van de GKSA, met name in hun gezamenlijk gesprek met de synodale commissie.

In dit verband zij vermeld dat deputaten BBK zich hebben gedistancieerd van hetgeen de synode van de VGKSA in haar Handeling (Johannesburg 1982, ar-16, oorweeg 2) als Schriftbewijs aanvoerde tegen z.g. dubbele correspondentie n.l.: "dat'dubbele correspondentie'in stryd is met die Woord van God, wat gebied om afstand te doen van die ongeregtigheid (2 Tim.2:19)".

Deputaten BBK zijn van oordeel dat de desbetreffende zaak daarmee te zwaar geaccentueerd is en dat te vrezan valt dat deze tekstverwijzing als Schriftbewijs een eigen leven kan gaan leiden. Ook ontbreekt in de synodeuitspraak de nuancering, n.l. dat er geen rekening wordt gehouden met de mogelijkheden van een tijdelijk karakter van dubbele correspondenties, zoals andere buitenlandse kerken die kennen. Deze overweging van de VGKSA synode kan belemmerend werken in de contactoefening van de Gereformeerde Kerken in Nederland met de GKSA. Deputaten hebben zowel aan de deputaten van de VGKSA, als aan die van de GKSA meegedeeld dat zij zich van deze overweging distantiëren.

5.1.3. de synode van Johannesburg 1982.

Uit de Handeling van deze synode stippen wij het volgende aan:

- Zij besloot de kerkelijke gemeenschap met de Gereformeerde Kerken in Nederland voort te zetten, omdat deze kerken in leer, dienst en tucht trouw gebleven zijn aan de gereformeerde belijdenis (art.25);
- Zij gaf opdracht aan deputaten een proeftekst voor een doopformulier op te stellen overeenkomstig de Rutgerstekst van 1897, en daarover in contact te treden met de desbetreffende deputaten van de GKSA.
Eveneens om te komen tot een proeftekst van de andere liturgische formulieren; en om een uitgewerkte orde voor de eredienst op te stellen in de lijn van de synodes van Middelburg 1933 en Kampen 1975; en tenslotte om een formulier voor tucht over doopleden te ontwerpen in aansluiting bij de zusterkerken in Nederland, Canada en Australië. (art. 12 en 15)
- Zij formuleerde het volgende standpunt t.a.v. de brs. en zrs. die zich willen vestigen in wat men noemt 'de verstrooiing in Zuidelijk Afrika': a. dat onnodige vestiging in de verstrooiing in Zuidelijk Afrika zoveel mogelijk moet worden voorkomen, en b. dat barmhartigheids- en of ontwikkelingswerk wat door brs. en zrs. vanuit het buitenland in Zuidelijk Afrika verricht wordt zoveel mogelijk gebundeld dient te worden. (art.31). Op verzoek van de synode van de VGKSA is hieraan via de pers bekendheid gegeven.
- Zij heeft uitgesproken 'die model van Ecclesiastical contact/voorlopige kerkelijke kontak nie oor te neem nie', (art.32). Daar argumentatie in de Handeling ontbreekt hebben deputaten aan Dep.KBK gevraagd deze alsnog te willen geven. Zij deelden ons mee, dat zij de volgende synode van de VGKSA, te houden D.V. april 1984, zullen verzoeken zich daarover "te besin en indien moontlik 'n besluit te neem".
Deze zaak zal, mede ook in verband met de komende ICRC (1985), een punt van bespreking blijven tussen ons en de VGKSA.
- zij besloot de regels voor kerkelijke gemeenschap zoals deze door de synode van Arnhem 1981 zijn herzien, over te nemen. (art.32).

5.1.4. andere kerkelijke contacten

Uit de Handeling van de synode van Johannesburg 1982 blijkt(art 32), dat pogingen zullen worden ondernomen kerkelijke gemeenschap met de Koreaanse Presbyteriaanse Kerk (Kosin) voor te bereiden. Tijdens de bespreking met de afgevaardigden van de VGKSA naar de constituerende vergadering van de ICRC werd ons meegedeeld dat de kerk in Korea 'fraternal relations' heeft aangeboden aan de VGKSA, wat deze op haar komende synode in 1984 nog zal hebben te behandelen.

Wat het aangaan van kerkelijke gemeenschap met de kerken op Sumba betreft, kan worden gemeld, dat het oefenen van deze vorm van gemeenschap volgens de geldende regels bezwaarlijk zal zijn, zowel voor de Sumbanese kerken als voor de VGKSA en wel i.v.m. het grote taalverschil alsmede door het kleine aantal beschikbare krachten. Aan eigen deputaten is dan ook opgedragen een en ander te bezien en naar een andere Schriftuurlijk verantwoorde vorm van kerkelijke gemeenschap te zoeken.

5.1.5. verhouding met de "kerkeraad 14e Laan"

Helaas is het niet tot herstel van de eenheid gekomen tussen de VGKSA en de gemeenschap van de 14e Laan (met eertijds dr. C. val. Waal als predikant). Er zijn wel samensprekingen geweest, waarbij m.n. de vraag centraal stond welke positieve waarde kon worden gehecht aan het feit dat de kerkeraad van de 14e Laan het oordeel van schorsingswaardigheid van twee ouderlingen heeft

teruggenomen. Deputaten moeten zich onthouden van een oordeel over de redenen waarom de samensprekingen tussen de kerkeraad van de VGK-Pretoria en die van de gemeente van de 14e Laan geen vrucht hebben gedragen.

De gemeente van de 14e Laan heeft zich tot de GKSA gewend en is inmiddels door de classis Pretoria-Centrum als zelfstandige gemeente opgenomen in het kerkverband van de GKSA.

Tijdens hun bezoek aan Zuid-Afrika hebben prof. J. Kamphuis en ds. H.J. de Vries met het moderamen van de kerkeraad van de 14e Laan op diens verzoek gesproken. Wij verwijzen naar hun rapport sub XIV (bijl. 3).

De indertijd door de gemeente van de 14e Laan ingeroepen hulp van deputaten BBK(eertijds CBK) en hun pogingen om de verbroken band met de VGKSA te herstellen, hebben dus helaas niet mogen baten.

5.1.6. conclusie en voorstel

Met dankbaarheid mag worden geconstateerd dat de VGKSA trouw zijn gebleven aan de Schrift en aan de gereformeerde belijdenis inzake leer, dienst, kerkregering en tucht, en ook dat zij met de Geref. Kerken in Nederland kerkelijke gemeenschap willen blijven oefenen volgens de daartoe aanvaarde regels.

Deputaten stellen de synode eveneens voor om de kerkelijke gemeenschap met de VGKSA te blijven oefenen volgens de overeengekomen regels.

5.2. Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (GKSA)

5.2.1. inhoud van de correspondentie

De synode van Arnhem 1981 (acta art. 138) besloot deputaten BBK te machtigen de GKSA de voorlopige relatie van kerkelijk contact aan te bieden, "onder beding dat de eerstkomende synode van deze kerk:

- a. geen kerkelijke correspondentie aangaat met de Nederlands Gereformeerde Kerken;
- b. zich distancieert van hetgeen haar 'Deputate vir Ekumeniese Sake' in hun rapport aan de Nasionale Sinode van 1982 schrijven onder 2.2.5.;"

Het bedoelde rapport, dat een antwoord bevat van de Deputate van de GKSA op het memorandum van deputaten CBK (dal. 18.06.80), eindigt in 2.2.5. nl. als volgt: "U deputate is oortuig dat by de GKN (V) 'n foutiewe kerkbegrip aanleiding gee tot 'n objektivering van die 'ware kerk' (art.29 NGB) in sinodale kategorieë. Die dinamiese roeping van die plaaslike kerk om die kenmerke van die ware kerk te openbaar, word by die GKN(V) ondergeskik in sisteemdenke waarin kerke in **sinodale verband** as waar en vals gekategoriseer word."

Deputaten BBK hebben in een brief van 18.12.81 zeer uitvoerig gereageerd op het rapport van de GKSA-deputaten aan hun synode, zoals de synode van Arnhem had opgedragen. Daarbij is uiteraard ook aandacht gegeven aan bovengenoemd punt 2.2.5. Het zou zeer moeilijk voor ons worden, zo werd geschreven, als de synode van de GKSA het onder 2.2.5. vermelde zou overnemen, want is het dan nog waar, dat we één zijn in de leer, zoals ook van de kant van de GKSA meer dan eens is betuigd'

De passage over dit punt sluiten deputaten BBK dan als volgt af

"Juist omdat wij de roeping (wij begrijpen niet wat onder een dynamiese roeping moet worden verstaan) erkennen om **plaatselijk** de kenmerken van Christus'Kerk te vertonen, willen wij naar ons vermogen een appèl doen blijven uitgaan tot alle Christgelovigen om te breken met een **verband**, met een synode, wanneer zulk een verband of synode zich plaatst tussen de Here Christus en **Zijn lichaam** (vgl 1 Cor.12:27) op een bepaalde plaats."

Dit antwoord dat deputaten BBK op 18.12.81 hebben verzonden, heeft de deputaten van de GKSA in die zin nog op tijd bereikt, dat zij dit antwoord hebben overlegd aan hun synode, die in januari 1982 te Potchefstroom bijeenkwam. In de Handeling van deze synode is dan te lezen: "Besluit: Die Sinode spreek hom nie uit oor die stelling wat in pt.2.2.5. gemaak word nie."

In mei 1983 ontvingen deputaten het antwoord van de GKSA-deputaten.

Bij het persklaar maken van dit rapport waren de besprekingen hierover nog niet afgerond. Intussen is uit dat antwoord wèl duidelijk, dat deze deputaten zich nog in gelijke zin als tevoren uitlaten, zodat hun standpunt althans nu nog niet veel verschilt van hun advies aan de synode van 1982.

5.2.2. afvaardiging naar de nasionale sinode van januari 1982

Overeenkomstig de opdracht van de generale synode van Arnhem, waren - voor het eerst sinds de Vrijmaking - de Gereformeerde Kerken in Nederland vertegenwoordigd op de synode van Potchefstroom 1982. Daartoe waren door deputaten afgevaardigd prof. J. Kamphuis en ds. H.J. de Vries. Zij hebben als daartoe door de praeses uitgenodigde adviseurs op de plenaire zittingen van de synode en in een gesprek met de desbetreffende commissie volle gelegenheid gekregen informatie te geven over de Gereformeerde Kerken in Nederland en het besluit van de generale synode van Arnhem 1981 inzake het aanbod van kerkelijk contact. Ook hebben zij uit de besprekingen en besluitvorming van de synode met blijdschap mogen constateren, dat deze zich wilde laten leiden door de Heilige Schrift, de gereformeerde belijdenis en kerkregering. Dit alles wordt nader aangewezen in het verslag van de afgevaardigden dat als bijlage 3 bij dit rapport is gevoegd.

Op één punt willen deputaten in dit verband vooral attenderen. Dat is het besluit dat de synode van de GKSA nam m.b.t. de Nederlands Gereformeerde Kerken. De meerderheid van de synodale commissie stelde zich namelijk achter het voorstel van de Deputaten om met deze kerken kerkelijke correspondentie aan te gaan, omdat naar het oordeel van de commissie de GKSA met deze kerken één zouden zijn in leer, dienst en tucht. Naar het oordeel van deputaten BBK heeft het gesprek van prof. Kamphuis en ds. De Vries er mee toe mogen leiden dat vanuit de commissie ook een minderheidsrapport ter tafel kwam van oud M. Groothof. Daarin stelde hij de synode voor „gehoord het tegen de correspondentie met de Nederlands Gereformeerde Kerken ingebrachte t.a.v. de verschillen, en m. n. het gebrek aan leertucht, dit nader te doen onderzoeken, en dus niet over de correspondentie op deze synode een beslissing te nemen”. Dit minderheidsrapport werd na bespreking met drie-vierde van de stemmen aanvaard. Eerst na gedaan onderzoek zal waarschijnlijk de eerstkomende synode van de GKSA een beslissing nemen t.o.v. de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Uit de onder 5.2.1. genoemde brief van mei 1983 is wel duidelijk, dat óók in deze zaak het standpunt van de deputaten van de GKSA voorsnog onveranderd is. Alleen daarom zal het goed zijn ook naar de eerstkomende synode van de GKSA opnieuw een afvaardiging te zenden. Het is reeds aan Deputate vir Ekumeniese Sake opgedragen ons daarvoor uit te nodigen. Op de laatste correspondentie zal in het aanvullend rapport van uw deputaten nader worden ingegaan.

5.2.3. conclusie en voorstellen

Nu de synode van de GKSA nog geen beslissing heeft genomen met betrekking tot het aangaan van kerkelijke correspondentie met de Nederlands Gereformeerde Kerken is ook ons aanbod tot het aangaan van de voorlopige relatie van kerkelijk contact niet tot stand gekomen.

Deputaten stellen de synode voor, de nieuw te benoemen deputaten BBK te machtigen:

- a. de voorlopige relatie van kerkelijk contact met de GKSA te oefenen wanneer zij besloten heeft te treden in het aanbod dat de synode van Arnhem 1981 haar deed;
- b. de Gereformeerde Kerken in Nederland door afvaardiging te doen vertegenwoordigen op de eerstkomende Nasionale Sinode van de GKSA in 1985.

5.3. Die Nederduits Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (NGKSA)

5.3.1. een eerste contact

A1 vóór de synode van Arnhem 1981 had men officieel van de kant van de NGKSA te kennen gegeven, graag met deputaten BBK (toen nog CBK) te willen spreken. Een bespreking met afgevaardigden van de NGKSA, te houden in Nederland, kon destijds niet doorgaan. Toen daarop afgevaardigden van onze kerken aanwezig zouden zijn op de synode van de GKSA, werd aan hen, overeenkomstig de algemene opdracht om contact te zoeken met kerken met een gereformeerde leer en kerkregering, de machtiging verstrekt informatieve besprekingen te voeren met de desbetreffende deputaten van de NGKSA. Er is in Zuid-Afrika ook een afspraak gemaakt voor zo'n bespreking, maar ze moest helaas om dringende redenen worden afgezegd.

Het was eerst in april 1983 dat in Kampen een gesprek kon plaats vinden met dr. P. Rossouw, directeur oecumenische zaken van de NGKSA. Op verzoek van de sectie was ook prof. J. Kamphuis daarbij aanwezig. Op 11 mei volgde nog een tweede informatieve bespreking. Een eerste contact, bijna 40 jaar na de vrijmaking!

5.3.2. samenvatting van de bespreking met dr. Rossouw

Van weerszijden is van de gelegenheid gebruik gemaakt zich aan elkaar 'voor te stellen'. De NGKSA telt momenteel ± 1220 gemeenten, ± 2000 predikanten, terwijl het aantal leden (incl. doopleden), ca. 1,5 miljoen bedraagt. Dat is 38% van de blanke bevolking van Zuid-Afrika. In ledental is men 13 maal zo groot als de GKSA.

Dr. Rossouw legde er sterke nadruk op, dat de NGKSA beslist geen leervrijheid kan voorstaan en dat wijziging in de belijdenis van de kerk alleen mogelijk is in de weg van het gravamen. Zoals bekend heeft de NGKSA als belijdenis de Drie Formulieren van Enigheid.

Wat de tucht aangaat is er t. a. v. de leden van de gemeente meer clementie dan met de predikanten. Wel wordt men primair van het Avondmaal gehouden en bij volharding in de dwaling wordt metterdaad voortgegaan met de tucht. Er is geen open Avondmaalstafel en evenmin een doop als in een volkskerk.

Het kerkelijk leven speelt zich, naast de eigen plaatselijke gemeenten, vooral af op de 11 'provinciale synodes', welke eens per vier jaar worden gehouden en waar ook alle predikanten van de classiskerken met een gelijk aantal ouderlingen aanwezig zijn. De Algemene Synode vergadert ook eens per vier jaar, maar de afvaardiging geschiedt dan met getrapte verkiezing, max. 440 afgevaardigden. Het zijn de ringen of classes die de bevoegdheid hebben ambtsdragers te schorsen.

Predikanten die in strijd komen met het ondertekeningsformulier worden afgezet, wat met een recent voorbeeld wordt geïllustreerd. Er wordt elk jaar intensief kerkvisitatie gehouden. Naast het jaarlijks huisbezoek, dienen de ouderlingen i.v.m. de viering van het Avondmaal vier maal per jaar de adressen in hun wijk te bezoeken.

Wederzijds werd een exemplaar van de kerkorde uitgereikt, terwijl ook de ringband met de daarin opgenomen synodale bepalingen aan Dr. Rossouw is toegezonden. Uit de kerkorde van de NGKSA citeren wij één art. dat opvallend is, nl. art. 20:

"Hierdie vergaderinge (Kerkeraad, Ring, Sinode en Algemene Sinode) het, elkeen na sy eie aard, 'n kerklike gesag deur Christus aan hulle verleen."

Gesteld werd dat dit artikel beslist niet op 'synodaal-gereformeerde wijze' mocht worden uitgelegd. Onderwerpen van gesprek zijn voorts geweest: de verhouding tot de kerken die uit de NG-zending zijn ontstaan en de kerkelijke correspondentie. Wat dit laatste betreft kan worden vermeld dat de NGKSA goede relaties onderhoudt met de Christian Reformed Church in America en met de Orthodox Presbyterian Church in America. Men zoekt nauwere banden met de Reformed Churches of Australia en met de Free Church of Scotland. De banden met de synodaal-gereformeerde kerken in Nederland zijn verbroken vanwege o.m. de onschriftuurlijke Schriftbeschouwing, de kwestie van de homofilie en het lidmaatschap van de Wereldraad van Kerken. Ze zijn nog lid van de GOS, maar in 1984 zal ten aanzien daarvan wel een beslissing vallen. Er zijn geen contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken in Nederland. Dr. P. Rossouw sprak namens de NGKSA de begeerte uit met de Gereformeerde Kerken in Nederland tot correspondentie te kunnen komen en toonde veel belangstelling voor deelname aan de ICRC.

5.3.3. conclusie en voorstel

Hoewel veel zaken nog onbesproken zijn en zeker ook diverse punten dienen te worden dóórgesproken zijn deputaten van oordeel, dat het contact dient te worden voortgezet.

Deputaten stellen de synode dan ook voor een eerstvolgende deputatie naar Zuid-Afrika te machtigen aldaar contact op te nemen met de deputaten van de NGKSA.

5.4. Nigeria

5.4.1. de Kerk van Christus in Sudan onder de Tiv

Door bemiddeling van dr. K. J. Oosterhuis, als arts in Nigeria werkzaam, zijn nadere inlichtingen verkregen over de "Kerk van Christus in Sudan, onder de Tiv". Van deze kerk was bekend dat zij als belijdenis heeft de Heidelbergse Catechismus. Ook dat ze lid is van de GOS. Zij is niet voortgekomen uit de Christian Reformed Church of America (CRC), zoals aanvankelijk werd gedacht (zie rapport Dep. CBK aan Arnhem 1981), maar uit het zendingswerk van de NGKSA. Toen Nigeria in 1961 zelfstandig werd, konden de Afrikaners daar niet langer werken en heeft de CRC het zendingswerk overgenomen. Zij is dus een kerk van gereformeerde origine. In haar erediensten gebruikt zij formulieren zoals wij die ook kennen. Die heeft ze overgenomen uit de Psalter Hymnal van de CRC. Haar kerkregering is op presbyteriaanse leest geschoeid. Naast de kerkeraad kent zij als kerkelijke

vergaderingen de classis en de synode. Zij bezit in het Reformed Theological College of Nigeria een eigen opleiding voor haar toekomstige dienaren des Woords.

Deputaten hebben inmiddels pogingen aangewend om rechtstreeks met deze kerk contact te krijgen en zij hopen in een aanvullend rapport meer gegevens te kunnen verstrekken.

5.4.2. Church of Christ in Nigeria (Hausa) (EKAN)

Via de kerk te Dokkum attendeerde dr. G. J. Oosterhuis, werkzaam op een medische post te Alushi in Nigeria, ons op de 'Church of Christ in Nigeria' (Hausa), meestal weergegeven met EKAN. Deputaten hebben nadere inlichtingen gevraagd en ook gekregen, o. a. een geloofsbelijdenis van deze Nigeriaanse kerk. Daaruit valt te constateren dat de EKAN o.m. de kinderdoop verwerpt, al bevat haar geloofsbelijdenis verder veel schriftuurlijke elementen.

Aan een verzoek tot een gesprek meenden deputaten niet te kunnen voldoen, ook al omdat de instructie aan deputaten BBK niet de mogelijkheid openlaat tot een gesprek met vertegenwoordigers van kerken van niet-gereformeerde origine.

5.4.3. conclusie en voorstel

Deputaten zijn van oordeel dat voor verdere contacten met de EKAN geen mogelijkheden aanwezig zijn.

Zij adviseren de synode de nieuw te benoemen deputaten te machtigen de pogingen tot nader contact met de 'Kerk van Christus in Sudan onder de Tiv' voort te zetten.

5.5. Het vasteland van Europa

5.5.1. Frankrijk

Deputaten hebben in deze periode weinig inlichtingen ontvangen over de kerkelijke ontwikkelingen in Frankrijk, ook niet over de Eglises Réformées Evangeliques Indépendantes (E.RE.L). De contacten die er sporadisch zijn geweest, lagen in het persoonlijke vlak.

Wat de Theologische Faculteit te Aix-en-Provence aangaat: deputaten kwamen tot de conclusie dat het volgen van de ontwikkelingen aan deze Faculteit eerder op de weg ligt van de senaat van de Theologische Hogeschool te Kampen, dan op die van Deputaten BBK. Dat standpunt is ook aan de senaat van de Hogeschool kenbaar gemaakt. Deputaten ontvingen mededelingen van een in 1982 opgericht comité Kampen-Aix-en-Provence, maar vonden ook daarin geen aanleiding nadere activiteiten t.a.v. deze theologische faculteit te ontplooien.

Wij stellen voor dat de nieuwe deputaten de ontwikkelingen binnen de E.RE.I. blijven volgen.

5.5.2. Spanje

Met de kerkeraad te Bussum zijn contacten gelegd inzake de samenwerking ter bevordering van het kerkelijk leven in Spanje. De vorm van deze samenwerking is nader geregeld in een door beide partijen goedgekeurde overeenkomst. Veel concreets is daar op dit moment evenwel nog niet uitgekomen. Ook heeft de arbeid van de Kerk te Bussum nog niet geleid tot de vorming van een verband van kerken, hoe klein ook, waarmee kerkelijke correspondentie kan worden gezocht.

Te verwachten is dat in de nabije toekomst de contacten met Bussum zullen toenemen.

Deputaten stellen voor, nieuw te benoemen deputaten BBK op te dragen aandacht te blijven geven aan de ontwikkeling van het kerkelijke leven in Spanje in nauw overleg met de kerk te Bussum en dat te blijven doen overeenkomstig de daartoe overeengekomen vorm van samenwerking.

5.5.3. Griekenland

De deputaten dr.K.Deddens en ds.T.Wendt hebben overeenkomstig de instructie van de g.s.Arnhem 1981 een reis naar Griekenland gemaakt om daar een onderzoek in te stellen naar de Greek Evangelical Church (GEC) in Athene en andere Griekse steden. Deze reis vond plaats in juni 1983.

Over deze GEC valt het volgende te vermelden.: zij bestaat uit een 27-tal gemeenten, waarvan er 4 in het buitenland zijn gesitueerd, nl. op Cyprus, in Darmstadt (W.D.), Boston(USA) en Astoria(USA). Het aantal belijdende leden bedraagt ±5000 en er zijn 12 predikanten.

Als belijdenisgeschriften kent de GEC de geloofsbelijdenis van Nicea en een eigen Griekse geloofsbelijdenis. Hoewel een vertaling van de laatste nog niet klaar is bij het vaststellen van dit rapport, komt, naar het getuigenis van verschillende Griekse predikanten deze belijdenis overeen met de Westminster Confessie, als is hij korter en mist hij bovendien de belijdenis van het "Filioque".

In alle kerken is een kerkeraad, die bestaat uit de predikant, ouderlingen en diakenen. De kerkeraad oefent tucht over leer en leven van de gemeenteleden. Voorts kent men twee regionale synodes, die eens per jaar samenkomen, en een generale synode, die één keer in de twee jaar wordt gehouden. Men kent ook vrouwelijke diakenen en aan de verkiezing van ambtsdragers nemen zowel mannen als vrouwen deel.

De GEC gelooft onvoorwaardelijk aan de Heilige Schrift als het onfeilbare Woord van God en men is er ook op uit aan dat Woord gehoorzaam te zijn. Op het plaatselijk vlak zijn het merendeels levende kerken. De gehoorde prediking was Schriftgetrouw. Er wordt aan bijbelstudie gedaan en m. n. op zondagmorgen is het kerkbezoek goed. Ook onder de jeugd is het meelevende hartverwarmend.

Deze kleine kerk leeft temidden van een overweldigende grieks-orthodoxe meerderheid en naast sekten als de pinksterbeweging en de baptisten. Er is vanwege zwakke confessionele belijndheid invloed merkbaar van baptisme en arminianisme.

De oecumenische contacten van de GEC lopen via haar lidmaatschap van de Wereldraad van Kerken en de World Alliance of Reformed Churches. Over het lidmaatschap van deze organisaties bestaat binnen de GEC verschil van mening en het verzet tegen m.n. de Wereldraad is groeiende. In 1984 zal de synode zich opnieuw met dit lidmaatschap bezighouden. Bovendien ligt dan op haar tafel een verzoek van de GOS tot toetreding.

Op grond van de bovenvermelde ervaringen en indrukken stellen wij de synode voor nieuw te benoemen deputaten te machtigen het gesprek - schriftelijk of mondeling - met de GEC voort te zetten tot meer duidelijkheid is verkregen, en hen tevens te machtigen vertegenwoordigers van de GEC tot een tegenbezoek aan Nederland uit te nodigen.

5.5.4. Duitsland

Opnieuw kwam er in de afgelopen periode contact met dr.G.Huntemann, predikant van de Martinikirche te Bremen. Daar het voor hem niet mogelijk is contact te krijgen met ander bezwaarde en verontruste collega's met hun kerkeraden in West-Duitsland, zoekt hij hulp in Nederland.

Deputaten hebben op zijn verzoek met hem gesproken over zijn moeilijke en eenzame positie binnen de Bremer Landeskirche. Zij zijn dankbaar dat na enige tijd van onderbreking de contacten met dr.G.Huntemann konden worden voortgezet.

Wij adviseren de synode nieuw te benoemen deputaten op te dragen de contacten met dr.G.Huntemann voort te zetten en hem zoveel mogelijk met raad en daad bij te staan.

6. SECTIE V: INTERNATIONALE CONFERENTIE VAN GEREFORMEERDE KERKEN

6.1. Instructie

In vervolge op het besluit genomen door de generale synode van Arnhem 1981 (Acts art. 118) bevatte de instructie voor de deputaten voor Betrekkingen met Buitenlandse Kerken, o.m. de volgende opdracht:

'gedeputeerden van de buitenlandse zusterkerken en van de kerken met welke voorlopig kerkelijk contact wordt onderhouden, uit te nodigen tot een constituerende vergadering voor het samenroepen van een gereformeerde internationale conferentie.

Op de ontwerp-agenda van deze constituerende vergadering zal tenminste voorkomen:

1. de eenheid des geloofs als gave en opdracht, en haar betekenis voor
 - a. het hebben van onderscheiden confessies
 - b. het hebben van onderscheiden vormen van kerkregering
 - c. de belijdenis aangaande de kerk
 - d. de bezinning op contacten en relaties met andere kerken;
2. onderlinge hulp bij de uitvoering van de zendingsofdracht in de huidige zendingssituatie;
3. grondslag en naam van de gereformeerde internationale conferentie;
4. betekenis en gezag van de gereformeerde internationale conferentie;
5. huishoudelijke zaken als:
 - wijze van afvaardiging,
 - frequentie van samenkomsten,
 - opstellen van de ontwerp-agenda,

- wijze van afhandeling van de **ontwerp-agenda.**'

6.2. Voorbereiding

Door de algemene vergadering van deputaten BBK werd de voorbereiding van genoemde constituerende vergadering in handen gelegd van een aparte sectie. Vanuit de diverse sectievergaderingen werd telkens gerapporteerd aan de algemene vergadering van deputaten. Voorstellen werden door die vergadering tot besluiten verheven, zodat uiteindelijk de voorbereidingen door het hele deputaatschap voor zijn verantwoordelijkheid werden genomen.

Aan de kerk te Groningen-Zuid werd gevraagd een van haar gebouwen, de Refajah-kerk ter beschikking te stellen van de constituerende vergadering, en een plaatselijke voorbereidings- en regelingscommissie in het leven te roepen. Aan beide verzoeken heeft deze kerk graag voldaan. In deze commissie zijn benoemd: de brs. dr.K.Deddens, A.J.Kloeze en F.v.d.Vinne.

Br.E.E.Zwartenkot nam de plaatselijke quaestuur waar. De vergadering werd samengeroepen tegen dinsdag 26 oktober 1982.

Er werd een concept agenda opgesteld, waarin de verwachting was neergelegd dat de vergadering zou kunnen duren tot en met vrijdag 5 november 1982. In verband met wat de synode van Arnhem inzake de concept agenda had vastgesteld werd prof.dr.L.Doekes uitgenodigd om over de eenheid des geloofs als gave en opdracht en haar betekenis voor het hebben van onderscheiden confessies te spreken; prof.dr.D.Deddens over de betekenis daarvan voor het hebben van onderscheiden vormen van kerkregering; drs. P.van Gulp over de bezinning op contacten en relaties met andere kerken; en drs.M.K.Drost over onderlinge hulp bij de uitvoering van de zendingsofdracht in de huidige zendingssituatie. Verwacht werd dat m.n, prof.Doekes en drs.Van Gulp het punt 'de belijdenis aangaande de kerk' in hun 'papers' zouden verwerken.

Verder werd een concept-constitutie met 'huishoudelijke regelingen' opgesteld.

Door de algemene vergadering werden als afgevaardigden van de Nederlandse kerken aangewezen dr.K.Deddens en drs.G. van Rongen.

Zodra bekend was wie uit de Australische en Canadese kerken aanwezig zouden zijn, werden Rev. K.Briining en Rev. M. van Beveren uitgenodigd om de constituerende vergadering te dienen als resp. assessor en scriba, terwijl drs.G. van Rongen zou dienstdoen als praeses - uiteraard onder goedkeuring van de constituerende vergadering zelf.

Gezorgd werd voor tijdige publicatie van tijd en plaats van de vergadering door middel van berichtgeving in het Nederlands Dagblad.

Deze betrof ook de bidstond, die op maandagavond 25 oktober zou worden belegd, eveneens in de Refajah-kerk. De voorzitter van sectie V, zou deze leiden, aan ds.Briining werd gevraagd een meditatie te leveren, terwijl de Ierse afgevaardigde, Rev.D.W.H.Thomas werd uitgenodigd om in de gebeden voor te gaan.

6.3. Presentie en absentie

Bij de opening van de constituerende vergadering op dinsdag 26 oktober bleken de volgende kerken vertegenwoordigd te zijn:

The Free Reformed Churches of Australia	: Rev.K.Briining dr. S. G. Hur
The Canadian Reformed Churches Beveren	: Rev.M.van Rev.J. Visscher
The Presbyterian Church in Korea Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika	: dr.K.S.Lee : ds.K.J.Kapteyn oud. J.Moes
De Gereformeerde Kerken van Oost Sumba/Savu Kalkeren	: ds.C.van ds. J. Klamer
The Evangelical Presbyterian Church of beland Rev.D.W.H.Thomas	:
The Free Church of Scotlarid	: Rev.D.Lamont Rev.J.N.Macleod
The Reformed Presbyterian Church of Taiwan SP De Gereformeerde Kerken in Nederland	: Rev.J.Y.Lin : dr.K.Deddens drs.G.van Rongen.

De predikanten Van Kalker en Klamer waren door de Sumbanese kerken geautoriseerd om haar te vertegenwoordigen. Op uitdrukkelijk verzoek van deze kerken zijn zij als haar afgevaardigden toegelaten.

The Dutch Reformed Church of Sri Lanka was uitgenodigd in het kader van het aanbod van onze kerken tot het aangaan van de voorlopige relatie van kerkelijk contact, en uiteraard op conditie van de aanvaarding daarvan. Eenzelfde uitnodiging had de Reformed Church in Japan ontvangen. Tot nu toe is dit aanbod door deze kerken niet aanvaard. De Dutch Reformed Church berichtte wel, dat men geen afgevaardigde kon zenden- hoewel dit aanvankelijk wel in de bedoeling lag. Achteraf bleek dat de betreffende predikant niet tijdig in Groningen aanwezig kon zijn doordat hij in de USA werd opgehouden. De Reformed Church in Japan berichtte, dat pas op haar synode van okt. 1982 kon worden beslist over ons aanbod terzake van het 'voorlopig kerkelijk contact'. Aan Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika was bericht gedaan van het houden van de constituerende vergadering, dit in verband met de eveneens aan deze kerken aangeboden voorlopige relatie van kerkelijk contact- zij het onder zekere voorwaarden. Elders in dit rapport is te lezen welke besluiten de synode van Potchefstroom van de GKSA nam, waaruit blijkt dat het aanbod van Arnhem 1981 bij deze kerken nog in studie is. In reactie hierop is aan de GKSA verzocht de uitnodiging voor de constituerende vergadering als niet gezond te beschouwen. Namens de commissie voor contact en samenspreking met andere kerken van de Nederlands Gereformeerde Kerken kwam het verzoek binnen voor de conferentie te worden uitgenodigd. Op dit verzoek is afwijzend beslist.

Van verscheidene wél uitgenodigde kerken kwamen verzoeken binnen om ook andere dan door de generale synode genoemde kerken uit te nodigen. Door deputaten werd geantwoord dat zij zich gebonden achtten aan de besluiten van de generale synode en dus geen vrijheid hadden zelfstandig het aantal uit te nodigen kerken uit te breiden.

Om de hierboven genoemde reden was het deputaatschap van mening ook geen uitnodigingen te kunnen doen uitgaan naar particuliere personen, zoals dr.G.Huntemann, ds.A.RKayayan, de Spaanse predikanten, enz..

Deputaten hebben aan enkele kerken, die financieel moeilijk de reiskosten zouden kunnen opbrengen, een vergoeding van die kosten voorgesteld. Hiervan is door geen van de deelnemende kerken gebruik gemaakt.

6.4. Bidstond

Op maandagavond 25 oktober is door deputaten een bidstond belegd, in overeenstemming met de plannen genoemd onder 6.2.

Zoals ook de constituerende vergadering werd ze in de Engelse taal gehouden. Niettegenstaande het feit dat dit tevoren was gepubliceerd, was het kerkgebouw vrijwel geheel gevuld.

De meeste afgevaardigden waren op dit tijdstip al in Groningen aanwezig, en hebben aan deze bidstond deel genomen.

6.5. Constituerende Vergadering

6.5.1. opening

Namens de samenroepende Nederlandse kerken en haar deputaten werd op dinsdagmorgen 26 oktober de vergadering geopend door drs. G.van Rongen. In zijn openingswoord benadrukte hij het feit dat wij met ons pogen om internationale relaties aan te gaan in de lijn zijn van de oude kerkelijke concilies en in die van de kerken der reformatie, mits wij getrouw blijven aan de schriftuurlijke confessies onzer kerken. Met dat laatste onderscheiden we ons van diverse andere oecumenische organisaties, die helaas haar eenheid niet zoeken en vinden in het ware geloof.

6.5.2. openingsregelingen

De vergadering aanvaardde het voorstel van de Nederlandse deputaten inzake het moderamen zoals vermeld onder 6.2.

Enkele andere regelingen werden getroffen, zoals over de vergadertijden en orde van behandeling van de diverse agenda-punten. Laatstgenoemden moesten echter in de loop van de volgende dagen enigszins worden bijgeslepen toen bleek dat de 'vergadertechnieken' in de diverse kerken wel eens wat uiteenliepen; en ook omdat de vergadering eerst wenste te spreken over de Constitutie en de huishoudelijke regelingen.

6.5.3. referaten

Achtereenvolgens werden 'papers' geleverd door prof.dr.L.Doekes, over "Harmony and Variety in Reformed Confessions - The Unity of Faith as Gift and Mandate and its Significance for the diversity among the Confessions of the Churches;" door prof.dr.s.D.Deddens, over "The Unity of Faith as Gift and Mandate and its Significance for having various forms of Church Government"; door drs.P.van Gorp, over "The Unity of Faith as Gift and Mandate and its Significance for the Reflection on Contacts and Rules with other Churches"; en drs.M.K.Drost, over "Mutual help in the Execution of the Missionary Mandate in the Missionary Situation of our Time - Reformed Mission Work in the Eighties". Deze papers en de bespreking ervan hebben zeker bijgedragen tot het welslagen van de constituerende vergadering

6.5.4. Constitutie en Huishoudelijke Regeling

Tegen de verwachting in, en ook tegen de tevoren geuite wens van een enkele van de deelnemende kerken in, is vrij veel aandacht en tijd besteed aan de opstelling van een 'Constitution' en van 'Regulations'. De vergadering besloot daarvoor een commissie uit haar midden te benoemen, die het verwerken van de concepten die door de Nederlandse deputaten waren opgesteld - met voorstellen zou komen.

De uiteindelijk vastgestelde tekst van beide documenten, treft u aan als bijlage 4 bij dit rapport.

6.5.5. Extra's

Aan de vereniging 'De Verre Naasten' is op haar verzoek gelegenheid gegeven zich te presenteren aan de vergadering, en langs deze weg de deelnemende kerken te informeren over haar werkzaamheden, en ook vanuit die kerken te worden geïnformeerd over wat namens deze aan activiteiten ontwikkeld wordt.

Aan de Gereformeerde Omroepvereniging is een dergelijke gelegenheid gegeven.

De Senaat van de Theologische Hogeschool was zo vriendelijk om de deelnemers te ontvangen. De rector, prof.dr.J.Douma gaf een overzicht van het werk aan de Hogeschool, terwijl de hoogleraren C.Trimp en H.M.Ohmann iets vertelden over hun vakgebieden. De bibliotheek werd bezichtigd onder de deskundige leiding van de bibliothecaris, prof.dr.s.J.P.Lettinga. Het gebouw Broederweg 15 werd de afgevaardigden getoond door prof.Ohmann. De voorzitter van de vergadering heeft woorden van hartelijke dank voor deze ontvangst gesproken. Hij deed deze vergezeld gaan van een min of meer symbolisch geschenk: een exemplaar voor de bibliotheek van de Engelse vertaling van een redevoering van wijlen prof.dr.K.Schilder, verzorgd te Launceston Tasmania en uitgegeven onder de titel 'Your Ecumenical Task'. Rev.D.Lamont sprak spontaan enkele dankwoorden aan het einde van het bezoek.

Ongeveer een week later bevonden de deelnemers zich, samen met enkele deputaten, leden van de plaatselijke commissie, en hun dames, met sommige van de gastheren en gastvrouwen, in één van de rondvaartboten die de goede stad Groningen rijk is. Een tocht door de Groningse wateren was aangeboden door het gemeentebestuur. Daarna werden de deelnemers aan de vergadering door de burgemeester officieel ten stadhuize ontvangen.

6.5.6. besluiten

Op de eerste vergaderdag werd als basis voor de Constituerende vergadering aangenomen: De Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus, de Dordtse Leerregels en de Westminster Confession of Faith.

Hierbij verklaarden de afgevaardigden van die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika echter dat zij zich hiervan moesten onthouden voorzover het de Westminster Confession of Faith betrof, aangezien hun kerken zich daarover nog niet hadden uitgesproken.

Het voornaamste besluit van de vergadering was echter, dat aan de deelnemende kerken zal worden voorgesteld tot het oprichten van een 'International Conference of Reformed Churches' metterdaad over te gaan, en de eerste conferentie, D.V., te houden te Edinburgh, Schotland, van 3 tot 13 september 1985. The Free Church of Schotland zal daarbij fungeren als samenroepende kerk, met als secunda de Gereformeerde Kerken in Nederland. De bovengenoemde naam werd gekozen uit verschillende mogelijkheden, en vond op de constituerende vergadering algemene instemming.

Enkelen voorlopige regelingen werden aanvaard voor de tijd tussen de Constituerende Vergadering en de eerste Conferentie. Zij zijn als bijlage 5 bij dit rapport gevoegd.
Een communiqué voor de pers werd in een van de laatste zittingen opgesteld.

6.5.7. sectie-vergaderingen

Niet onvermeld mag blijven het feit dat de diverse secties van uw deputaatschap, gelegenheid hebben gehad, met de afgevaardigden van de diverse kerken, waarmee elk van deze secties zich in het bijzonder bezig houdt, te spreken.

Deze besprekingen waren verhelderend en vruchtbaar voor het werk van deputaten en de resultaten zijn elders in dit rapport wel terug te vinden.

Een en ander heeft ook geresulteerd in het-officieus!- opstellen van enkele voorlopige conclusies met betrekking tot de inhoud en de toepassing van de regels voor de oefening van kerkelijke contacten.

De bestudering van deze zaak is door de eerste algemene vergadering die na het sluiten van de Constituerende Vergadering gehouden werd, opgedragen aan een commissie, bestaande uit de gecombineerde secties III en V van ons deputaatschap. De neerslag daarvan vindt u in het IOde hoofdstuk van dit rapport.

6.5.8. sluiting

Op donderdag 4 november werd 's avonds de vergadering, in tegenwoordigheid van vele belangstellende kerkleden uit diverse gemeenten, gesloten. Dat gebeurde, nadat zij een slotwoord van de voorzitter hadden aangehoord waarin deze de dank van de vergadering aan de HERE en aan diverse personen en instanties uitgesproken had, en hij gewezen had op de rijkdom die wij in de Schriften bezitten: naar zijn belofte heeft Christus zijn apostelen in alle waarheid geleid, en daarmee leidt Hij nog steeds zijn kerk.

6.5.9. deputatenoordeel

Alle deputaten hebben een of meer zittingen van de constituerende vergadering bijgewoond. In de 'wandelingen' hebben zij hun bijdragen aan de besprekingen kunnen leveren. Deputaten hebben in hun algemene vergadering het rapport van de Nederlandse afgevaardigden naar de constituerende vergadering besproken. Zij spraken als hun oordeel uit dat aan de instructie van de synode van Arnhem is voldaan, en namen met instemming kennis van de Constitutie en de huishoudelijke regelingen, en van alle overige maatregelen die genomen zijn om tot de oprichting van ='International Conference of Reformed Churches' te komen.

6.6. Stand van zaken na de Constituerende Vergadering

6.6.1. voorlopig comité

Voor de tijd tussen de gehouden constituerende vergadering in Groningen en het eventueel bijeen komen van de eerste ICRC te Edinburgh in 1985 is volgens art. III van de voorlopige regelingen een voorlopig comité gevormd. Dit comité heeft drie leden, benoemd door de deputaten voor betrekkingen met buitenlandse kerken uit Schotland, Ierland en Nederland en bestaat uit resp. Rev.J.N.Macleod (Schotland), Rev.D.W.H.Thomas (Ierland) en D.J.van Wijnen (Nederland). De constituerende vergadering had al eerder- zie art.II van de voorlopige regelingen- tot voorlopig secretaris benoemd Rev.M.van Beveren (Canada).

6.6.2. toezending stukken m.b.t. constituerende vergadering

Aan Rev.Van Beveren is verzocht de stukken betreffende de constituerende vergadering toe te zenden aan dié kerken, aan wie de Gereformeerde Kerken in Nederland de voorlopige relatie van kerkelijk contact hebben aangeboden en die niet hebben deelgenomen aan de constituerende vergadering in Groningen.

Op speciaal verzoek van dr.P.Rossouw (Zd-Afrika) is dat ook verzocht voor Die Nederduits Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika.

Aan het verzoek om andere kerken te noemen, aan wie de stukken zouden kunnen worden toegezonden, hebben deputaten niet voldaan, omdat dit de synode toekomt.

6.6.3. financiële regelingen

De kosten van de uitgave van de "Acta" zijn door de Kerken in Nederland gedragen, en bedroegen Can.\$ 375,-.

Met betrekking tot art. VII van de voorlopige regelingen is besloten, dat een bedrag van 2000,- zal worden gereserveerd voor eventuele kosten in de tussenperiode.

Voor wat de kostenverdeling betreft met betrekking tot de eventuele eerstkomende conferentie, is door deputaten voorgesteld:

- a. de kosten van de conferentie zelf te verdelen over de deelnemende kerken op basis van het aantal belijdende leden.
- b. de reiskosten te laten dragen door de deelnemende kerken.
- c. voor die kerken, die de reiskosten niet zouden kunnen dragen een fonds te vormen, waarin wordt bijgedragen op basis van het aantal belijdende leden van de deelnemende kerken.

6.6.4. zendingszaken

Op verzoek van de Koreaanse afgevaardigde in Groningen is een speciale vergadering gehouden van hem, met de Australische en Nederlandse gedelegeerden, waarin over mogelijkheden van zendingsarbeid in Indonesië en eventuele samenwerking in dit opzicht gesproken is.

In zijn referaat op de constituerende vergadering heeft dra. M.K.Drost de suggestie gedaan om te komen tot de oprichting van een internationaal studie- en consultatieorgaan voor zendingsaangelegenheden.

Deputaten zijn van oordeel dat dit orgaan door de International Conference of Reformed Churches in het leven geroepen kan worden, of in elk geval nauw daarmee verbonden kan worden, en hebben in deze zaak een voorstel voor de synode geformuleerd.

Als grond hiervoor zouden we willen wijzen op de zojuist genoemde bespreking, en op het feit dat de suggestie van dra. Drost weerklank vond bij de Schotse afgevaardigden, die erop aandrongen dat in 'LUX MUNDI' ook over zendingszaken informatie zou worden gegeven.

Over het voorstel van deputaten zijn de zendingkerken ingelicht, en hun is verzocht om eventueel commentaar. Aan de voorlopige secretaris is verzocht de in Groningen vertegenwoordigde kerken op de hoogte te stellen van dit voorstel.

6.7. voorstellen

Uw deputaten stellen de synode voor:

- instemming uit te spreken met de door de Constituerende Vergadering voorgestelde Constitutie en huishoudelijke regeling, en te besluiten op basis daarvan deel te nemen aan de voorgestelde internationale conferentie, die D.V. gehouden zal worden te Edinburgh, Schotland van 3 tot 13 september 1985.
- te besluiten aan de eerstkomende internationale conferentie voor te stellen:
 1. een studiegroep in te stellen met de volgende taken:
 - a. de lidkerken informatie verschaffen inzake relevante zendingsliteratuur;
 - b. de lidkerken informatie verschaffen over de bestaande opleidingen voor missionaire dienaren des Woords en de mogelijkheden van eventuele coördinatie;
 - c. de lidkerken dienen met het ontwerpen van een schriftuurlijk gefundeerde zendingswetenschap, eventueel door de samenstelling van een inleiding.
 2. een raad van overleg in te stellen met de volgende taken:
 - a. de lidkerken adviseren bij de keuze van zendingsterreinen;
 - b. onderzoek doen naar, en aangeven van mogelijkheden tot coördinatie van barmhartigheidswerk (nevendiensten) op de zendingsterreinen van de lidkerken;
 - c. onderzoek doen naar, en aangeven van mogelijkheden tot uitwisseling van missionaire dienaren des Woords."
- te besluiten aan de voorgestelde internationale conferentie voor te stellen:
 1. de kosten van de conferentie zelf te verdelen over de deelnemende kerken op basis van het aantal belijdende leden;
 2. de reiskosten te laten dragen door de deelnemende kerken;

3. voor die kerken die de reiskosten niet zouden kunnen dragen een fonds te vormen, waarin wordt bijgedragen op basis van het aantal belijdende leden van de deelnemende kerken.

7. LUX MUNDI

Deputaten hebben uitvoering gegeven aan de machtiging hen door de generale synode van Arnhem verleend, tot het uitgeven van een halfjaarlijks te verschijnen bulletin in de Engelse taal, ten dienste van de buitenlandse contacten.

Het blad kreeg de naam 'Lux Mundi', wordt uitgegeven bij drukkerij Vijlbrief in Haarlem, en verscheen tot nu toe viermaal, n.l. in maart 1982, september 1982, maart 1983 en september 1983, terwijl het volgende nummer, van maart 1984, in verregaande staat van voorbereiding is. Het blad verschijnt in een oplage van 500 exemplaren, met 16 pagina's per nummer,

Het blad wordt toegezonden aan

1. deputaten van die kerken waarmee kerkelijke gemeenschap wordt onderhouden of waarmee een voorlopige relatie van kerkelijk contact bestaat
2. deputaten BBK en hun secundi.
3. diverse bibliotheken (Kampen, Hamilton, Grand Rapids, Kobe, Korea).
4. diverse personen en kerkengroepen in het buitenland, waarmee in enigerlei vorm contacten bestaan.
5. particulieren die zich abonneren voor een bedrag van fl 12,- per jaar (of \$ 5,- per jaar).

Op dit moment zijn er 155 betalende abonné's en worden 123 abonnementen gratis verspreid. Verder worden er door naar het buitenland reizenden soms exemplaren meegenomen opdat geïnteresseerde personen (b.v. predikanten) en kerkelijke instanties er kennis mee kunnen maken. De administratie van een en ander berust bij br.J.G.Venema te Haren.

In de verschenen nummers - die aan de synode in een voldoende aantal ter beschikking worden gesteld - zijn o.a. artikelen verschenen over regels voor kerkelijke gemeenschap en voorlopig kerkelijk contact, zending, de LC.RC. eucumenische zaken (o.a. WCC), evangelisch of gereformeerd, christologische prediking, bevrijdingstheologie, en is informatie gegeven over de kerken in Nederland en Canada.

Tot nu toe is er weinig reactie op de inhoud van Lux Mundi ontvangen, en is het dus wat moeilijk te evalueren wat het effect is en of de tot nu toe verschenen artikelen inderdaad in een behoefte voorzien.

Deputaten zijn van mening, dat het in dit stadium nog te vroeg is om tot een duidelijk oordeel te komen of de uitgave aan het doel heeft beantwoord. Zij stellen derhalve voor dat de uitgave wordt voortgezet, waarbij zij de synode adviseren nieuw te benoemen deputaten de vrijheid te geven eventueel over te gaan tot een verhoogde uitgave - frequentie (b.v. tot 1 maal per kwartaal).

8. ALGEMEEN

8.1. Acte

Overeenkomstig de opdracht van de synode, hebben wij de Acta van de generale synode van Arnhem 1981 naar de in de instructie genoemde kerken verzonden.

8.2. Uitnodiging synode 1984

De zusterkerken zijn eenjaar tevoren uitgenodigd afgevaardigden te zenden om de generale synode van Heemse 1984 bij te wonen, terwijl de buitenlandse kerken met welke de voorlopige relatie van kerkelijk contact wordt onderhouden is gevraagd waarnemers naar deze synode te zenden. Uit Schotland is bericht ontvangen, dat Rev. J.N.MacLeod D.V. als waarnemer aanwezig zal zijn.

8.3. Verklaringen

Met het oog op hun bezoek aan het buitenland, en de mogelijkheid om voor te gaan in de diensten des Woords van de zusterkerken, werd een verklaring afgegeven aan de predikanten: D. Los (Zd.Afrika), prof. J. Kamphuis (Zd.Afrika) H.J. de Vries (Zd.Afrika), C. Kleifin (Australië), J.H.van der Hoeven(Canada) K.D. van Dijk (Australië), J.J. Arnold(Zd.Afrika), G. van Rongen (Australië) J.Klamer

(Sumba), J.A. van der Velden (Sumba), Prof. dr. C. Trimp (Zd.Afrika), Joh.Strating (Australië), R.H.Bremmer (Canada).

Verklaringen van Nederland bezoekende predikanten werden ontvangen van: P. K. Meyer (Can.), W. Pouwelse(Can.), K.J.Kapteyn(Zd.Afrika), J. Geertsema(Can.), prof. dr. J. Faber(Can.) en L.J. Joesse (Australië).

8.4. Pers en publiciteit

In het Nederlands Dagblad is enkele malen informatie gepubliceerd, die door deputaten in de vorm van een persverslag was aangeboden. Daarnaast schonk het N.D. aandacht aan bezoeken uit de buitenlandse kerken en aan nieuws over de buitenlandse kerken dat langs andere wegen werd vergaard.

De constituerende vergadering in Groningen is uitvoerig verslagen door het N.D. en (iets minder uitvoerig) door het Reformatorisch Dagblad.

De engelstalige uitgave "The Reformed Churches in The Netherlands and what they stand for" kwam gereed ten tijde van de synode van Arnhem, en is sindsdien op ruime schaal verspreid De voorraad mindert snel.

Van de engelstalige brochure over de GOS "For the sake of true ecumenicity" was de voorraad op. Deputaten besloten een ongewijzigde heruitgave te doen verschijnen, zodat deze belangrijke uitgave weer beschikbaar is.

Gezien het beperkte bereik van de Nederlandse taal, komt het deputaten wenselijk voor, dat de belangrijkste artikelen uit de Acta van de generale synode ook in het engels beschikbaar zijn, ten dienste van de buitenlandse contacten (een soort 'Acta Contract& in het engels).

Daarom stellen deputaten de synode voor, te besluiten de belangrijkste artikelen uit de Acta van de generale synode in het engels te (doen) vertalen, en die afzonderlijk uit te geven, los van de gewone Acte.

Tevens verdient het o.i. aanbeveling, om dezelfde reden, een engelstalige uitgave van de Kerkorde te laten verzorgen.

8.5. Vertaling Westminster Standerds

Aan drs. G. van Rongen is gevraagd een Nederlandse vertaling te willen maken van de Westminster Standerds, de belijdenisgeschriften van de kerken met een presbyteriaanse oorsprong. Dat het van groot belang is dat een dergelijke vertaling beschikbaar komt, hoeft geen betoog, als we letten op de ontwikkelingen van de laatste jaren. Drs. Van Rongen heeft er in toegestemd deze vertaling te maken. Onderzocht wordt nog op welke wijze publicatie het best kan geschieden.

8.6. Archief

In de afgelopen periode is een begin gemaakt met inventarisatie van het archief met betrekking tot de correspondentie met buitenlandse kerken

9. FINANCIEN

9.1. algemeen

De penningmeester zal een apart gedetailleerd financieel verslag uitbrengen aan de synode. Overeenkomstig de instructie van de synode (III 3 b) werd de administratie jaarlijks door een accountant gecontroleerd.

De penningmeester ontving van de accountant waardevolle aanwijzingen t.a.v. het voeren van de financiële administratie.

9.2. quotum

Nadat over 1981 nog twee quota van de kerken werden gevraagd, kon overeenkomstig het besluit van de synode (Instr.IIL3. a.) per 1 januari 1982 één quotum worden vastgesteld Het ene quotum bedroeg over 1982 f 4,- per ziel, terwijl dat over 1983 kon warden gesteld op f 3,75.

De kerken werden jaarlijks tijdig per rondschrjven op de hoogte gesteld van het quotum voor het volgende jaar. Bij die rondschrjvens werd ter informatie van de kerken een begroting gevoegd. Een gering aantal, meest kleine, kerken bleef nalatig in het afdragen van de gevraagde quota, hetzij geheel of gedeeltelijk.

Bedoelde kerken werden óf door de secretaris van het deputaatschap, óf door de penningmeester herinnerd aan de besluiten van de synode. (Instr. IIL3.c.)

Het aantal kerken dat in meerdere termijnen het quotum afdraagt, neemt toe. Dit vindt ongetwijfeld zijn oorzaak in de economische recessie.

9.3. honoraria

Overeenkomstig de opdracht van de synode van Arnhem (Instr.IIL3.d.), vond een bespreking plaats met afgevaardigden van drie zendende kerken en met een afgevaardigde van de vereniging De Verre Naasten. Deze zendende kerken, c.q. deze instantie, hebben eveneens uitgezonden; die werkzaam zijn in landen waar voor die uitgezondenen belastingvrijdom is.

De afgevaardigden waren unaniem in hun advies, dat de betrokkenen door de belasting-vrijdom in staat gesteld mogen worden tot een zekere reservevorming te komen. Hierbij is te denken aan de extra verlofkosten en in het bijzonder ook aan de inrichtingskosten bij terugkeer in Nederland en de aanvulling van de bibliotheek die in een warm klimaat veel te lijden heeft.

Deputaten zijn van mening dat de honoraria, zoals deze jaarlijks worden vastgesteld, zodanig zijn dat de uitgezondenen zonder zorg kunnen leven.

9.4. 'Sleutelgeld'

In 1982 moest prof. Batusu, na terugkeer in Pusan na taalstudie in Seoul, waar het gezin meerdere maanden vertoefde, een andere woning zoeken. Deputaten BBK hebben toen op korte termijn + f 85.000,- moeten overmaken als 'sleutelgeld' voor een acceptabel huis. Dit'sleutelgeld' wordt aan deputaten gerestitueerd (in lokale munt uiteraard) wanneer de woning weer wordt verlaten. De opbrengst van de belegging van het sleutelgeld vormt de inkomsten voor de huiseigenaar. Huurcontracten in Korea hebben een looptijd van één jaar! Een bron van voortdurende onzekerheid voor de huurders.

9.5. Sumba

Deputaten blijven alert t. a.v gevallen die zich kunnen voordoen en waarbij hulp zou kunnen worden verleend vanuit het fonds voor diakonale steun aan Sumba (Instr.IIL3.e.)

9.6. vertegenwoordiging naar zusterkerken

De synode van Arnhem stelde fl 20.000,- ter beschikking voor de afvaardiging van deputaten naar de meeste vergadering van kerken in het buitenland, waarmee kerkelijke gemeenschap wordt onderhouden.

De reis naar Oost-Suma/Savu en Timor werd betaald van de ontvangen quota over 1983. Deze reis van een afvaardiging naar de meeste vergadering van de zusterkerken op OostSumba/Savu werd n. 1. tevens gebruikt voor uitgebreide contacten met de zendeling-docent, drs. J.A. Boersema, 1v.m. de S.G.I. en andere zaken.

Deputaten stellen u voor om voor de volgende periode opnieuw een bedrag van f 20.000, beschikbaar te stellen aan nieuw te benoemen deputaten, om-zoveel als wenselijk en mogelijk is de Gereformeerde Kerken in Nederland te (doen) vertegenwoordigen op de meeste vergadering van de zusterkerken.

10. HET FUNCTIONEREN VAN DE VORMEN VAN KERKELIJKE RELATIES EN DE DAARVOOR GELDENDE REGELS

(namelijk de 'voorlopige relatie van kerkelijk contact', met de regels; zoals ingesteld door de generale synode van Groningen-Zuid, 1978 Acta art. 139; en'kerkelijke gemeenschap', met de regels zoals laatstelijk bijgesteld door de generale synode van Arnhem, 1981; Acta art. 143).

10.1. Inleiding

Tot de taak van uw deputaten behoort ongetwijfeld het signalen en evalueren van ontwikkelingen in de betrekkingen met kerken in het buitenland; het voorgaande bevat daarvan talrijke voorbeelden. In dit hoofdstuk is er echter nog een algemene zaak die speciale aandacht verdient: het functioneren van de vormen van kerkelijke relaties en de daarvoor geldende regels. Hoewel de generale synode van Arnhem (1981) zich ook met deze regels bezighield en een besluit daarover nam, en hoewel die synode aan nieuwbenoemde deputaten geen speciale opdracht hierover gaf, menen deputaten dat er desondanks enige facetten zijn die zij onder uw aandacht behoren te brengen, daarbij erop vertrouwend zo het belang van goede relaties tussen kerken onderling te kunnen dienen.

Deputaten achtten deze hele zaak zelfs zo belangrijk dat zij uit hun midden een speciale commissie ad hoc samenstelden, die deze materie voor algemene bespreking binnen het deputaatschap voorbereidde.

Uw deputaten is namelijk in de periode die verstreken is sinds de laatste generale synode, niet voor de eerste maal maar bij herhaling, in de omgang met elkaar als kerken, bij persoonlijke ontmoetingen van afgevaardigden over en weer, en bij de door hen gevoerde gesprekken - met name op de constituerende vergadering voor de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken in het najaar van 1982-, in briefwisselingen, en in reacties op artikelen in 'Lux Mundi', gebleken, dat de door de Gereformeerde Kerken in Nederland voorgestane vormen van kerkelijke relaties en de ervoor geldende regels de nodige moeite en onduidelijkheden opleveren, zowel wat de uitvoering ervan in de dagelijkse kerkelijke praktijk als wat de onderliggende principes ervan betreft. Nu zijn die problemen er nauwelijks in de beoefening van de kerkelijke gemeenschap met de zusterkerken van Nederlandse afkomst in de USA, Canada, Zuid-Afrika en Australië: er wordt binnen dezelfde kerkelijke en confessionele kaders gedacht; maar in de relaties met presbyteriaans-angelsaksische kerken komen die problemen wel sterk naar voren, en wat in dit hoofdstuk volgt slaat dan ook in het bijzonder op die kerken.

Achtereenvolgens zouden uw deputaten aandacht willen vragen voor.

- **het functioneren van de vormen van en regels voor kerkelijke relaties in het algemeen, en**
 - **de voorlopige relatie van kerkelijk contact in het bijzonder,**
- waarna een korte afsluiting volgt.

10.2. Het functioneren van de vormen van en regels voor kerkelijke relaties in het algemeen

10.2.1. De praktijk van de vormen en regels

De regels voor onze kerkelijke relaties roepen veel vragen op in de onderlinge omgang als kerken: presbyteriaanse kerken zien nauwelijks mogelijkheden om op basis ervan in de praktijk te werken, en hebben er qua inhoud en strekking op bepaalde punten moeite mee.

De volgende concrete voorbeelden mogen daarbij dienen tot adstructie:

- De Free Church of Scotland meent dat "volledige kerkelijke gemeenschap in de Nederlandse betekenis nauwelijks praktisch uitvoerbaar is" (Acte van de General Assembly van de FCS, 1982; zie bijlage 2). Dit slaat dan vooral op de regels: de Schotten hebben bijvoorbeeld weinig bezwaar tegen het op elkaar acht geven dat in leer, dienst en kerkregering niet wordt afgeweken van de gereformeerde belijdenis, maar vragen zich af hoe dat in de praktijk moet gebeuren, en bovendien, met hun begrip van hoffelijkheid, vragen ze zich wel af of ze überhaupt het recht hebben andere kerken daarop aan te spreken; de toelating van elkaars dienaren des Woords tot de bediening **van Woord en Sacramenten**, voor ons het bewijs van volledige erkenning en aanvaarding, wordt bij de Schotten (en Ieren) niet als mogelijk gezien.
- Ook de Evangelical Presbyterian Church of Ireland is van mening dat deze regels niet geheel op de praktijk zijn afgestemd. Toen zij het door de synode van Arnhem (1981) gedane aanbod van kerkelijke gemeenschap aanvaardde, werd nauwelijks beseft wat de regels impliceerden: dat zou de praktijk wel uitwijzen. Na vele gesprekken en een briefwisseling hierover is het op dit moment, zo, dat deze kerk zich zoveel mogelijk aan onze regels zal houden, totdat een betere formulering ervan is overeengekomen.
- Met de Presbyterian Church in Korea functioneren de regels ook verre van optimaal. Wat komt er bijvoorbeeld terecht van het acht geven op elkaar, het elkaar informeren, het aan elkaar verantwoording doen, enzovoorts, als uw deputaten al de grootste moeite moeten doen om de relevante kerkelijke stukken (onder andere de Acta) in hun bezit te krijgen, en die dan ook nog eens moeten zien vertaald te krijgen? De noodzakelijke informatiestroom komt zo nagenoeg niet op gang, en dat geldt overigens eveneens, hoewel in mindere mate, voor andere

presbyteriaanse kerken (FCS en EPCI). Omgekeerd mag gevraagd worden: Wat doet men, of kan men doen, in Korea (of Ierland) met onze in het Nederlands toegestuurde Acta?

- De Reformed Church of Japan kan sommige van onze regels voor kerkelijke gemeenschap als ideaal nog wel onderschrijven, maar acht ze in meer of mindere mate praktisch onuitvoerbaar, vanwege gebrek aan mankracht (toesturen van Acta, die dan vertaald zouden moeten worden), of louter onvermogen (het elkaar drie jaar van te voren informeren bijvoorbeeld, omdat synodes daar elk jaar gehouden worden, en niet om de drie jaar, zoals in onze kerken). Men schreef uw deputaten dat men een vereenvoudiging van de regels met behoud van de gereformeerde principes zou prefereren.
Niet slechts de regels, ook de vormen van onze kerkelijke relaties roepen vragen op: het streven van onze kerken naar uiteindelijk de ene relatie van kerkelijke gemeenschap lijkt te botsen met de vormen die presbyteriaanse kerken kennen. Dit moge geadstrueerd worden met wat het standpunt van onze Noordierse zusterkerken hieromtrent is:
- De Ierse (en Schotse) kerken plegen voor zichzelf en in onderling verkeer een heel andere maatschaf aan te leggen, te weten die van de eerste-, tweede-, of derdegraadsrelatie (zusterkerkrelatie; broederlijke betrekkingen; andere contacten), die telkens bepaald wordt door de graad van verwantschap die men ten opzichte van elkaar gevoelt of zelfs het respect dat men elkaar toedraagt. In Ierland keurt men alleen de FCS de eerstegraadsrelatie waardig, als dochter tegenover moeder, terwijl voor iets verdere maar toch nog als nabij gevoelde relaties de tweedegraadsrelatie worden geacht genoeg te nemen. (Uw deputaten hebben zelfs de indruk dat de EPCI de voorlopige relatie van kerkelijk contact zou prefereren, omdat zij nu als dochter (EPCI) de moeder (FCS) is voorbijgestreefd in haar relatie tot onze kerken in Nederland, en eigenlijk geen andere positie ten opzichte van ons wil dan de FCS). Deze presbyteriaanse benadering hangt wel degelijk samen met hun denken over de kerk, want, zo schreven de Ierse broeders: "Is wat niet een zusterkerk is, ook een kerk?; en als dat niet zo is, wat is zij dan? Gezien punten van verschil kunnen wij in Ierland de eformed Presbyterian Church of beland niet als zusterkerk erkennen -maar moeten wij dan ontkennen dat zij component is van de universele, zichtbare kerk? En als wij dat niet ontkennen, behoren wij dan niet een zekere vorm van contact met haar te hebben?"

10.2. Verdere overwegingen en conclusies

Aan het voorgaande willen uw deputaten graag enige vragen, overwegingen en conclusies verbinden. Waren het alleen maar communicatiestoornissen of taalproblemen, dan zou er mogelijkwijs een mouw aan te passen zijn. Maar het zijn te zeer inzichtelijke verschillen die een rol spelen, en die de deputaten in hun contacten met presbyteriaanse kerken steeds weer tegenkwamen, zij het met verschillende nuancerings, maar met wel steeds dezelfde onderliggende principes. Met name als gevolg van een andere visie op wat kerk-zijn betekent, kennen presbyteriaanse kerken onze regels voor kerkelijke relaties zo niet, begrijpen ze die regels niet of nauwelijks en hechten er weinig waarde aan vanwege praktische onuitvoerbaarheid; bovendien hebben ze andere vormen van kerkelijke relaties, met een andere inhoud en strekking. Ze hebben heel andere kerkelijke patronen, en een andere achtergrond en historie, wat uitkomt in hun denken over het hebben van kerkelijke relaties, toelating van elkaars dienaren des Woords op de kansel, toelating tot het Heilig Avondmaal, het doen van verantwoording aan elkaar over contacten met derden, etcetera: het is alles veel minder omschreven en gereguleerd (Uw deputaten hebben bijvoorbeeld de criteria voor de diverse kerkelijke relaties die men kent, nog steeds niet kunnen achterhalen, zo ze al bestaan) en men aanvaardt elkaar op basis van wat men van elkaar hoort en ziet. Met andere woorden: onze regels zijn ze vreemd; worden praktisch onbruikbaar geacht; en zijn daarom niet integraal toepasbaar. Uw deputaten vragen zich af of onze regels misschien te veeleisend en te complex zijn, en of we wellicht toch niet wat overvragen. Of is tot nu toe misschien niet goed duidelijk geworden, of is niet overgekomen, wat de achtergronden van onze kerkelijke regels zijn (waarom wij dus voorstaan het acht geven op elkaar, het elkaar informeren, het aan elkaar verantwoording doen, enzovoorts) en begrijpt men daarom de strekking er niet van? Kunnen of moeten we onze regels afdwingen, en staat of valt onze relatie met elkaar daarmee; of zijn ze toch in meer of mindere mate vrijblijvend? Kunnen onze Gereformeerde Kerken in de ogen van de FCS ooit zusterkerken worden, en moeten we daarnaar blijven streven; of moeten we alleen al op praktische gronden de mening van de FCS respecteren, of zelfs accepteren (en dus volstaan met de voorlopige relatie van kerkelijk contact als eindpunt)? Uw deputaten vragen slechts.

In de vele contacten is uw deputaten overigens wel duidelijk gebleken dat presbyteriaanse kerken op voet van gelijkheid wensen te starten met van weerszijden de bereidheid naar elkaar te luisteren en van elkaar te leren. Het sterk domineren van de calvinistisch-gereformeerde flank in de Gereformeerde Oecumenische Synode heeft bij hen duidelijk verzet opgeroepen. En een van de lessen die de deputaten op de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken hebben geleerd is dat dit verzet er ook is tegen een contactbeoefening die eenzijdig vanuit dit calvinistisch-gereformeerde denken is opgezet.

Dienen, zo vragen deputaten zich af, onze kerken, wil verdere contactoefening zinvol blijven en vruchten opleveren, daarom niet meer dan voorheen de kerken van presbyteriaans-angelsaksische stam met hun volle gezicht te aanvaarden? Dienen wij, met het aanvaarden van deze kerken, ook niet hun eigen historische achtergrond en ontwikkeling, die nu eenmaal voor het besef van die broeders en zusters zozeer met het kerkelijke leven, ja met de kerk zelf is vergroeid, te aanvaarden, en daarmee ook het complexe geheel van hun usanties en gewoonten, die in hun kerkelijke praktijk uitkomen - een praktijk die een integrerend deel van hun kerkelijk leven is? Kan men van deze kerken verlangen dat zij hiervan afstand doen? Willen wij van deze mensen, die tot eenzelfde ras behoren en een verwante (Germaanse) taal spreken, misschien Nederlanders maken, die kerkelijk niet slechts eenzelfde kostbaar geloof deelachtig zijn, maar ook onze gewoonten hebben aangenomen? Zijn wij, de gedachtengang nog even doortrekkend, als Nederlandse zusterkerken geroepen en competent de situatie tussen (ware) kerken in hetzelfde land (bijvoorbeeld de EPCI en RPCI) te beoordelen of te saneren, omdat die gedeeldheid er (volgens ons) voor Gods aangezicht niet mag zijn; ja, zijn wij geroepen om te beoordelen of er een goede verstandhouding en vanzelfsprekende coöperatie tussen zulke kerken mag bestaan? Blijkt in dit alles niet de factor van de historische groei van Christus' kerk in haar verweven zijn met bepaalde etnische en nationale patronen, die haar soms opvallend doen verschillen van wat wij alhier in Nederland gewoon zijn? Zijn soms bij de formulering van onze regels voor kerkelijke relaties zaken die te maken hebben met de bijzondere geschiedenis van kerken en het daardoor bestempelde beleven der dingen te weinig verdisconteerd, ja zelfs misschien niet voorzien, of ook maar vermoed? En is wat in onze kerken onbetwiste gelding heeft gekregen en wat gezien onze geschiedenis en wordingsgang als normaal wordt beschouwd misschien niet teveel als maatstaf gebruikt? En is er vanuit deze gebondenheid aan de Nederlandse gereformeerde denkwereld niet logischerwijs de neiging onze regels als de enige juiste te beschouwen, daarbij ons niet realiserend dat het zich moeten binden aan die regels door anderen als belemmering gevoeld kan worden tot het aangaan van hechtere banden? Uw deputaten vragen slechts; maar de vragen hebben een retorisch karakter.

In de toekomst zal aan al deze vragen beslist goede aandacht geschonken moeten worden. Deze vragen, zo is uw deputaten gebleken, of zo staat te vrezes, kunnen slechts door ons genegeerd worden op straffe van het misschien eerder weerhouden worden van anderen tot het aangaan van nauwere banden met onze kerken dan van een stimuleren daartoe. Blijven de huidige regels bestaan, of komt er als betrokken kerken geen duidelijke visie naar voren op de wederzijds relatie, dan is het niet denkbeeldig dat er steeds kortsluiting zal zijn, of strubbelingen zullen voorkomen, en dat de kerkelijke relatie naar deze regels nimmer behoorlijk zal functioneren.

Ten overvloede, het zij hier uitdrukkelijk gestipuleerd, mogen presbyteriaanse kerken op hun beurt van ons niet vergen dat wij de Angelsaksische benadering van deze dingen overnemen; en in hun huid kruipen. En uw deputaten wensen ook niets af te doen van de blijvende waarde van regels voor kerkelijke relaties, omdat die relaties 'naar goede orde' moeten geschieden.

Maar het punt wordt nu hoe wij, voor de toekomst de contactbeoefening uitbouwend, niet alleen het gereformeerde karakter der gemeenschapsoefening kunnen handhaven, maar ook het regionale, nationale en kerkelijke karakter van de betrokken kerk het recht kunnen en moeten laten wedervaren, namelijk dat de kerk van onze Here Jezus Christus vergaderd uit alle volken, toch verspreid over vele landen en volken, in haar kerkelijk leven en kerkelijke papieren de eigenaardigheden van land, volk en kerk naar voren doet komen. Kerk van Christus: één in geloof, maar verschillend in aard- kerk-, land- en volksaard.

Uiteraard mag dit alles in geen geval de essentiële in Schrift en confessie vastgelegde characteristicas van de kerk en haar diensten, zoals het fungeren van de genademiddelen en de oefening der kerkelijke tucht in een Schriftuurlijke context raken, kortom al die zaken waaraan een ware kerk als zodanig kenbaar is en moet zijn. Daarmee staat of valt het hele contact.

10.2.3. Hoe nu verder?

Uw deputaten hebben zich afgevraagd hoe er nu verder zou dienen te worden gehandeld. Uiteraard stelt de generale synode het beleid vast, en dit hoofdstuk behoort slechts opgevat te worden als een

bijdrage tot de noodzakelijke bezinning die aan het bepalen van dat beleid dient vooraf te gaan. Daarom wensen deputaten in de eerste plaats met nadruk te stellen dat zij op dit moment trachten uitvoering te geven aan de besluiten van vorig synodes betreffende ingestelde vormen van kerkelijke regels en daarvoor geldende regels. Echter, gelet op alles wat hiervoor geschreven is, kan het ook evident zijn dat die regels momenteel slechts met de nodige soepelheid in de diverse kerkelijke relaties kunnen worden toegepast; en hoewel dit in het verleden impliciet ook wel het geval is geweest, komt het uw deputaten wenselijk voor dat de synode zich daarover nu ook expliciet uitspreekt. Bovendien, gelet op dezelfde argumentatie, menen uw deputaten dat, op verantwoorde wijze, de mogelijkheid van verandering van onze vormen van en regels voor kerkelijke relaties op grond van de in het voorafgaande aangetoonde wenselijkheid grondig dient te worden onderzocht. Verder blijken uw deputaten niet de enigen te zijn die met de moeilijke praktijk van kerkelijke relaties te maken krijgen. Eigenlijk zijn er vrij veel kerken die hiermee worstelen, zowel presbyteriaanse kerken als onze zusterkerken van Hollandse afkomst. Het zou te ver voeren dat hier breed te documenteren; en er blijken tevens interessante ontwikkelingen gaande te zijn: zowel de FC S als de EPCI plaatsten deze zaak op hun respectievelijke agenda's, dit naar aanleiding van de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken. Van speciaal belang is ook dat onze zusterkerken van Nederlandse afkomst in een soortgelijke situatie verkeren als onze kerken: het blijkt dat daar dezelfde vragen opkomen en dergelijke problemen spelen, en dat de te varen koers nog lang niet is bepaald (Er zij hiervoor verder verwezen naar de Acta van hun laatstgehouden synodes: Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, Johannesburg 1982; The Free Reformed Churches of Australia, Kelmscott 1983; The Canadian Reformed Churches, Smithville 1980, en Cloverdale 1983, waar de onderhavige zaak eveneens zal dienen). De conclusie kan gevoeglijk getrokken worden dat het wel eens van eminent belang zou kunnen zijn dat deze hele problematiek met al de kerken waarmee we relaties onderhouden, maar inzonderheid onze zusterkerken van Nederlandse afkomst, doorgesproken wordt, eventueel ook op een volgende Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken; en dat ernaar gestreefd wordt om samen als betrokken kerken in goed overleg, consensus te bereiken over deze gewichtige zaak.

Tenslotte, uw deputaten geven uitvoering aan besluiten van synodes. Dus zijn zij hierover regelmatig in gesprek met diverse kerken, en hoewel daarbij moeilijkheden rijzen moet op deze plaats aan de andere kant ook het grote belang worden onderstreept van de confrontatie, inde goede zin van het woord, tussen presbyteriaanse en gereformeerde inzichten. Dan kon er voor presbyteriaanse kerken wel eens een wereld van nieuwe gedachten opengaan, en konden gereformeerde argumenten wel eens niet aan dovemans oor gezegd blijken te zijn, maar wel degelijk effect sorteren; en, omgekeerd, raken uw deputaten, wat zeer noodzakelijk is, beter thuis in de presbyteriaanse gedachtenwereld. Zo dienen, het zij opnieuw benadrukt, betrokken kerken zich samen te buigen over hoe hun onderlinge relatie gestalte behoort te krijgen. Wat daarvan dan het resultaat zal zijn, is thans onmogelijk in te schatten. Het is zeker niet ideaal om synode op synode over deze regels en vormen te moeten handelen, maar het is wel een onmiddellijk en onvermijdelijk gevolg van de stroomversnelling waarin we de laatste jaren als kerken met onze relaties zijn geraakt. Het zal zeker veel tijd vergen; en we moeten elkaar als kerken ook de tijd gunnen om voor elkaars inzichten te rijpen en naar elkaar toe te groeien; maar als een en ander eenmaal afdoende geregeld zou kunnen worden, is het die tijd zeker waard geweest.

10.2.4. Voorstel

Alles overwegend stellen uw deputaten de synode voor nieuw te benoemen deputaten:

- toestemming te geven de regels voor de kerkelijke relaties vooreerst met de nodige soepelheid te mogen toepassen in de diverse bestaande kerkelijke relaties;
- het mandaat te geven deze hele materie van het functioneren van de vormen van kerkelijke relaties en de daarvoor geldende regels in studie te nemen, en door te spreken met de (deputaten van) kerken waarmee relaties worden onderhouden, in het bijzonder de zusterkerken van Nederlandse afkomst;
- op de volgende synode te komen met eventuele voorstellen hieromtrent, waarbij met name te denken valt aan de zaak van de 'dubbele correspondentie'.

10.3. De voorlopige relatie van kerkelijk contact in het bijzonder

10.3.1. Het begrip 'voorlopig'

De Free Church of Scotland besloot de haar door de synode van Arnhem (1981) aangeboden voorlopige relatie van kerkelijk contact te aanvaarden. Deze relatie beantwoordt voldoende aan haar

opvatting van broederlijke betrekkingen en biedt volgens haar mogelijkheden tot bespreking van punten van belang, interesse en/of verschil; volledige kerkelijke gemeenschap wordt nauwelijks praktisch uitvoerbaar geacht. (Zie bijlage 2.)

Hoewel uw deputaten nog steeds in overleg zijn met de FC S over onze regels voor kerkelijke relaties en in hoeverre zij de relatie van volledige kerkelijke gemeenschap zou begeren, moet ondertussen wel geconstateerd worden dat door het besluit en de houding van de FC S het voorlopig karakter van deze voorlopige relatie van kerkelijk contact op zijn minst zeer langdurig dreigt te worden en zelfs kansen maakt min of meer permanent te worden wat natuurlijk nooit de bedoeling ervan geweest is. Ook in andere gevallen is te vrezen dat die voorlopige relatie van kerkelijk contact wel eens langer zou kunnen gaan duren dan aanvankelijk werd geanticipeerd.

Aan de andere kant menen deputaten dat het pressie uitoefenen op de FCS hierover binnen een bepaalde tijd een besluit te nemen, of het opdringen van een zusterkerkrelatie met de ervoor geldende regels, het aangaan van nauwere banden eerder zal afremmen dan bevorderen, en onze kerken misschien mogelijkheden zal ontnemen in die kerk het denken enigermate te kunnen dienen. Opnieuw behoort te worden benadrukt dat het proces van rijp worden voor elkaars inzichten en van naar elkaar toegroeien bepaald niet verstoord moet worden door het nemen van overhaaste beslissingen over onze onderlinge relatie.

Bovendien speelt een rol dat niet duidelijk is hoe, wanneer, en op welke gronden deze voorlopige relatie van kerkelijk contact beëindigd kan of moet worden. Stel dat de FCS na een aantal jaren de huidige relatie met onze kerken blijft prefereren, en zij verder confessioneel trouw gebleven is, wat zal dan het standpunt van onze kerken zijn? Heeft de FC S, omdat ze de zusterkerkrelatie niet ziet zitten na verloop van een aantal jaren dan opgehouden ware kerk te zijn? Zo niet, mag dan alle kerkelijke contact ermee verbroken worden?

Voor de duidelijkheid zouden uw deputaten daarom aan de synode willen voorstellen het woord 'voorlopig' weg te laten en voortaan te spreken van 'de relatie van kerkelijk contact'. In het woord 'contact' blijft volgens deputaten voldoende aanwezig dat wij als betrokken kerken samen op weg zijn naar iets meer dan alleen maar contact, en dat de volledige kerkelijke gemeenschap einddoel blijft. Door het woord 'voorlopig' weg te laten kan zo ook in de naam van de relatie uitkomen dat het tempo waarin dat proces van toewerken naar kerkelijke gemeenschap verloopt- en dat wel eens een flink aantal jaren kan duren- niet onder ongewenste druk moet komen te staan.

10.3.2. Het aanvaarden van elkaars attestaties.

De voorlopige relatie van kerkelijk contact wordt pas aangeboden nadat van de ander zorgvuldig is vastgesteld dat wij daarin te doen hebben met een ware kerk.

Vreemd is het dan dat leden van zo'n kerk niet op grond van een attestatie lid kunnen worden van een van onze kerken en niet op grond van een verklaring van hun kerkeraad bij ons aan de viering van het Heilig Avondmaal mogen deelnemen. En al even bevreemdend is het dat niet duidelijk is of leden van onze kerken die naar het buitenland verhuizen, geadviseerd moet worden van deze ware kerkzo deze ter plaatse aanwezig is - lid te worden. Hoe valt dit laatste te rijmen met wat we belijden in artikel 28 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis: dat een ieder schuldig is zich bij de ware kerk te voegen? Uw deputaten menen dat er in de huidige inhoud van deze voorlopige relatie van kerkelijk contact een zekere mate van tweeslachtigheid aanwezig is, die op rationele gronden al twijfels oproept, maar op het emotionele vlak verzet opwekt: wel ware kerk, geen gemeenschap aan het Avondmaal.

Uw deputaten stellen daarom de synode voor aan de bestaande regels voor de voorlopige relatie van kerkelijk contact de regel van het aanvaarden van elkaars attestaties toe te voegen. Ten overvloede misschien wensen deputaten naar voren te brengen dat we hier niet met een theoretische zaak te maken hebben; maar dat er door het opnemen van deze regel een reële moeite binnen het kerkelijke leven kan worden weggenomen. Daarnaast zijn zij van mening dat met dit voorstel, en dat geformuleerd in 10.3.1 geen nieuwe wegen worden ingeslagen, maar slechts een bijstelling plaats vindt in het kader van het principiële.

10.3.3. Voorstel.

In afwachting van het resultaat van de onder voorstel 10.2.4. bedoelde studie stellen uw deputaten de synode voor intussen een tweetal knelpunten in de voorlopige relatie van kerkelijk contact op te heffen door.

- het woord 'voorlopig' te laten vervallen, en voortaan te spreken van 'de relatie van kerkelijk contact';

- het aanvaarden van elkaars attestaties als nieuwe regel toe te voegen.

10.4 Besluit

Het voorgaande bevat een beschrijving van een situatie zoals die zich nu aan ons voordoet, en er zijn slechts hoofdlijnen getrokken, die met meer voorbeelden zouden zijn te illustreren. Welbewust zijn daarbij een aantal punten niet aan de orde gekomen, die in voorstellen aan de volgende synode zeker dienen te worden verdisconteerd: de zaak van dubbele correspondentie; wat betekent het elkaar als ware kerk erkennen in de praktijk: wat is daarin essentieel, en wat kan randvoorwaarde zijn?; hoe dienen de presbyteriaanse vormen van relatie op Schriftuurlijke gronden te worden beoordeeld, en kunnen wij aan hun wensen recht doen, zodanig dat we samen te allen tijde vasthouden aan het Woord? moet er niet een nauwkeuriger omschreven invulling komen van contact, kerkelijk contact, en kerkelijke gemeenschap in welk historisch perspectief moet of kan dit alles gesplaatst worden, en gaan we in de lijn van vorige besluiten? Uw deputaten hebben op al deze vragen thans geen pasklaar antwoord; en dit hoofdstuk heeft misschien meer vragen opgeroepen dan beantwoord. Deputaten zullen de eersten zijn om te erkennen dat de onderhavige materie uiterst complex is; de discussies hierover binnen het deputaatschap getuigden daarvan keer op keer. Toch hebben uw deputaten goede hoop dat de vraag hoe de contacten en banden in een kerkelijke relatie zinvol gestalte moeten krijgen, en wat die relatie dan in de praktijk van de kerkelijke omgang met elkaar kan inhouden, beantwoord zal kunnen worden, al zal dit wel samen als kerken de nodige bezinning en tijd vereisen, en een openstaan voor elkaars gedachtenklimaat.

Hoewel in dit hoofdstuk vooral de moeiten en onduidelijkheden en in de kerkelijke relaties naar voren kwamen, willen uw deputaten het niet besluiten alvorens ook de andere kant te belichten: de Gereformeerde Kerken in Nederland kunnen zich gretelijks verblijden in de wederzijdse contacten en relaties die er met getrouwe kerken van onze Heiland in de wereld zijn, en in de banden die zich aan het verstevigen zijn. De blijdschap van het elkaar herkennen in de Here reduceert niet alleen die moeiten tot hun ware proporties, maar vormt tegelijk een vreugdevolle basis om samen na te denken over hoe die banden te smeden zijn tot een relatie die betekenisvol is, en waarin kerken elkaar tot een hand en een voet zijn, onder Gods onmisbare zegen.

11. Voorstellen

11.1

De synode besluit de kerkelijke gemeenschap te blijven oefenen naar de overeengekomen regels, met de Free Reformed Churches of Australia, Canadian Reformed Churches, Evangelical Presbyterian Church of beland, Presbyterian Church in Korea, Gereformeerde Kerken op OostSumba/Savu, Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika.

grond: Deze kerken zijn in leer, dienst, kerkregering en tucht trouw gebleven aan de gereformeerde belijdenis.

11.2

De synode besluit de kerkelijke gemeenschap met de Igreja Presbiteriana Coreana do Sao Paulo als beëindigd te beschouwen.

grond: Deze kerk heeft opgehouden te bestaan.

11.3

De synode besluit

- de huidige personele hulp aan de zusterkerken in Korea en op Oost-Sumba/Savu voort te zetten;
- te voldoen aan het verzoek van de Gereformeerde Kerken op Oost-Sumba/Savu om een tweede man' uit te zenden, een predikant met ervaring, die naar art. 18 K. 0. wordt afgezonderd voor de opleiding tot de'dienst des Woords en daarin speciaal de zorg zal hebben voor de bijscholing van de reeds dienstdoende predikant, evangelisten, ouderlingen en diakenen;
- tot voortzetting van het tot dusver sinds de generale synode van Groningen-Zuid 1978 gevoerde beleid van geleidelijke afbouw van de steun aan de kerken op Oost Sumba/Savu:
- tot voortzetting van de huidige steun voor de exploitatie van de SGI:
- tot incidentele hulp in bepaalde gevallen voor kerkbouw:
- de financiële steun aan de bibliotheek van het Theological Seminary te Pusan te continueren.

11.4

De synode besluit de voorlopige relatie van kerkelijk contact voort te zetten naar de regels die daarvoor zijn vastgesteld, met de Free Church of Scotland Reformed Presbyterian Church of Taiwan, second presbytery.

11.5

De synode besluit de nieuw te benoemen deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken op te dragen

- wegen te zoeken om te komen tot versterking van de band tussen de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Ref.Presb.Church of Taiwan, S.P., eventueel met hulp van één van de zendeling-hoogleraren.
- aandringen op en wachten op een antwoord van de Dutch Reformed Church of Sri Lanka op het aanbod van de voorlopige relatie van kerkelijk contact door de synode van Arnhem 1981.
- met de Reformed Church in Japan de discussie over het aanbod van de synode van Arnhem voort te zetten.
- attent te zijn op eventuele nieuwe informatie aangaande de kerkelijke situatie in Brazilië, en daartoe contact te onderhouden met de zendingen in Curitiba
- meer informatie te verzamelen over de Korean Presbyterian Church (Hapdong-Reformed), de ontwikkelingen in deze kerken te volgen, en dienaangaande contact te onderhouden met de deputaten van de Kosir-kerken.
- het contact met de Presbyterian Church in America en met de Orthodox Presbyterian Church voort te zetten en over de ontwikkelingen dienaangaande contacten te onderhouden met de deputaten van de Canadian Reformed Churches.
- het contact met de Reformed Churches of New Zealand en de Orthodox Presbyterian Church of New Zealand voort te zetten, de verschillen tussen beide kerken bestuderen en dienaangaande contacten te onderhouden met de deputaten van de Free Reformed Churches of Australia.
- aandacht te blijven geven aan de ontwikkeling van het kerkelijk leven in Spanje in nauw overleg met de kerk te Bussum overeenkomstig de vastgestelde samenwerkingsvorm.

11.6

De synode besluit de nieuw te benoemen deputaten BBK te machtigen

- de zendelingshoogleraren Batteau en Gootjes toe te staan desgevraagd gastcolleges te geven aan het Hapdong Presbyterian Theological Seminary;
- met de Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika de voorlopige relatie van kerkelijk contact te oefenen, wanneer de GKSA besloten heeft te treden in het aanbod dat de synode van Arnhem 1981 haar deed;
- de Gereformeerde Kerken in Nederland door afvaardiging te doen vertegenwoordigen op de eerstkomende Nasionale Sinode van de GKSA (1985).
- het contact met de Nederduits Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika voort te zetten, zo mogelijk door een eerstvolgende deputatie naar Zuid-Afrika contact te doen opnemen met deputaten van de NGKSA;
- het gesprek met de Greek Evangelical Church voort te zetten en vertegenwoordigers van de GEC tot een tegenbezoek uit te nodigen.
- de overige gelegde contacten zo mogelijk voort te zetten.

11.7

De synode besluit

- a. instemming. te betuigen met de door de Constituerende Vergadering voorgestelde Constitutie en huishoudelijke regeling, en op basis daarvan deel te nemen aan de voorgestelde internationale conferentie, die D. V. gehouden zal worden te Edinburgh, Schotland van 3 tot 13 september 1985.
- b. aan de eerstkomende internationale conferentie voor te stellen:
 1. een studiegroep in te stellen met de volgende taken
 - A. de lidkerken informatie te verschaffen inzake relevante zendingslitteratuur,
 - B. de lidkerken informatie te verschaffen over de bestaande opleidingen voor missionaire dienaren des Woords en de mogelijkheden van eventuele coördinatie;
 - C. de lidkerken dienen met het ontwerpen van een schriftuurlijk gefundeerde zendingswetenschap; eventueel door de samenstelling van een inleiding;
 2. een raad van overleg in te stellen met de volgende taken;
 - A. de lidkerken adviseren bij de keuze van zendingsterreinen;

- B. onderzoek doen naar, en aangeven van mogelijkheden tot uitwisseling van missionaire dienaren des Woords.
- c. aan de eerstkomende internationale conferentie voor te stellen:
 1. de kosten van de conferentie zelf te verdelen over de deelnemende kerken, op basis van het aantal belijdende leden;
 2. de reiskosten te laten dragen door de deelnemende kerken;
 3. voor die kerken die de reiskosten niet zouden kunnen dragen, een fonds te vormen, waarin wordt bijgedragen op basis van het aantal belijdende leden van de deelnemende kerken.

11.8

De synode besluit

- de uitgave van **LUX MUNDI** te doen voortzetten, waarbij deputaten de vrijheid hebben de uitgave-frequentie te verhogen;
- de belangrijkste artikelen uit de Acta van de synode in het engels te laten vertalen, en die afzonderlijk uit te geven;
- een Engelse vertaling van de Kerkorde van de Gereformeerde Kerken te laten maken en uitgeven.

11.9

De synode besluit de nieuw te benoemen deputaten BBK

- toestemming te geven de regels voor de kerkelijke relaties vooreerst met de nodige soepelheid te mogen toepassen in de diverse bestaande kerkelijke relaties;
- het mandaat te geven de hele materie van het functioneren van de vormen van kerkelijke relaties en de daarvoor geldende regels in studie te nemen en door te spreken met de (deputaten van) kerken waarmee relaties worden onderhouden, in het bijzonder de zusterkerken van Nederlandse afkomst;
- op te dragen op de volgende synode te komen met eventuele voorstellen hieromtrent, waarbij m.n. te denken valt aan de zaak van de 'dubbele correspondentie'.

In afwachting van het resultaat en van eventuele besluiten hieromtrent van een volgende synode, besluit de synode voorshands de regels voor de voorlopige relatie van kerkelijk contact, zoals vastgesteld door de generale synode van Groningen-Zuid 1978 facta art. 139) enigszins te wijzigen door

- het woord 'voorlopig' te laten vervallen, en voortaan te spreken van 'de relatie van kerkelijk contact';
- als nieuwe regel toe te voegen: 'het aanvaarden van elkaars attestaties'.

11.10

De synode besluit Deputaten te benoemen voor de betrekkingen met buitenlandse kerken, met de volgende instructie:

- 1 het contact te onderhouden met de kerken in het buitenland, die met de Gereformeerde Kerken in Nederland kerkelijke gemeenschap onderhouden, te weten:
 - The Candian Reformed Churches
 - The Free Reformed Churches of Australia,
 - Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika,
 - The Presbyterian Church in Korea,
 - De Gereformeerde Kerken op Oost-Sumba/Savu,
 - The Evangelical Presbyterian Church of beland,
 volgens de regels vastgesteld door de generale synode van Arnhem 1981, Acta art.143;
- 2 het contact te onderhouden met die kerken in het buitenland, die met de Gereformeerde Kerken in Nederland de voorlopige relatie van kerkelijk contact onderhouden, te weten:
 - The Free Church of Scotland,
 - The Reformed Presbyterian Church of Taiwan, S.P.,
 volgens de regels vastgesteld door de generale synode van Groningen-Zuid 1978, Acta art.

3. contact te zoeken met andere kerken in het buitenland, met welke de mogelijkheid van kerkelijke gemeenschap mag worden vermoed, teneinde deze mogelijkheden nader te onderzoeken en eventuele verwerkelijking daarvan naar de aangenomen orde (vgl. Acta generale synode van Amsterdam 1936, art. 122 en van Groningen-Zuid, art. 139) voor te bereiden;
4. bij de deputaten binnengekomen Acta van synoden van zusterkerken te onderzoeken en over voor de Gereformeerde Kerken in Nederland van belang zijnde besluiten aan de volgende generale synode te rapporteren en eventueel te adviseren;
5. de hun ter beschikking te stellen exemplaren van de Acta van deze synode met een begeleidende brief te zenden aan de onder 1 en 2 genoemde kerken, en aan die kerken aan wie eveneens door de synode van Arnhem 1981 de voorlopige relatie van kerkelijk contact werd aangeboden;
6. de buitenlandse kerken met welke kerkelijke gemeenschappen wordt onderhouden indien mogelijk eenjaar van te voren uit te nodigen de eerstvolgende generale synode bij te wonen, en die buitenlandse kerken met welke de voorlopige relatie van kerkelijk contact wordt onderhouden uit te nodigen naar deze synode waarnemers te zenden;
7. zoveel als wenselijk en mogelijk is- onverminderd het door de generale synode van Dordrecht 1893, Acta art. 155 onder 3 en 5 bepaalde- de Gereformeerde Kerken in Nederland te (doen) vertegenwoordigen op de meeste vergadering der onder 1 genoemde kerken, waarvoor hun tot de eerstvolgende synode een bedrag van f 20.000,- ter beschikking wordt gesteld;
8. uitvoering te geven aan de door deze synode genomen besluiten inzake de contactoefening met de buitenlandse kerken:
9. eventueel de volgende generale synode van advies te dienen naar aanleiding van bij hen binnengekomen stukken;
10. regelmatig informatie te verstrekken over hun handelingen en over belangrijke ontwikkelingen in de kerken genoemd onder 1 en 2, en deze informatie toe te zenden aan de deputaten der zusterkerken;
11. van de kerken een door deputaten jaarlijks vast te stellen quotum te vragen, met informatie over de bestemming van het door de kerken opgebrachte geld, ten dienste van o.m.:
 - a. de financiële verzorging van hen die volgens de besluiten van de synode voor de arbeid ten dienste van de buitenlandse kerken zijn aangesteld,
 - b. de materiële steunverlening aan zusterkerken, waartoe de synode besloot,
 - c. de uitgaven van LUX MUNDI
 - d. de deelname aan de internationale conferentie;
12. het archief met betrekking tot de contactoefening met buitenlandse kerken zorgvuldig te onderhouden;
13. van al hun handelingen rapport uit te brengen aan de eerstvolgende generale synode en dit rapport tijdig toe te zenden aan de kerken.

BIJLAGE I

Rapport van het bezoek van de deputatie van B.B.K. aan de Gereja Gereja Reformast di Sumba-Timor/Savu, van 10 mei tot 14 juni 1983.

1. Overzicht van de reis 10 mei reis

Dinsdagmiddag 10 mei 1983 vertrok de deputatie, bestaande uit de predikanten J. Khmer (Meppel) en J.A. van der Velden (Hoogeveen) vanaf Schiphol. Ook meur. J.J. Klamer-Rietkerk maakte, voor privé-bezoeken, deze hele reis mee.

Wij hadden een voorspoedige reis naar Jakarta, per Boeing 747 van de Indonesische Luchtvaartmij Garuda. De reis duurde 19 uur. Alleen in Frankfurt, Abudhabi en Singapore werd gestopt, zodat er enkele lange rukken waren. Gelukkig was het vliegtuig niet vol, zodat we de ruimte hadden om, onderweg nog wat te slapen.

11 mei Aankomst Indonesië

We kwamen woensdagmiddag 11 mei in Jakarta aan. We logeerden in het Guesthouse aan de '1"euku Umar 66. De volgende dag regelden we enkele zaken en vlogen 's middags door naar Bali. Daar moesten we overnachten. Dat deden we in een plaatsje dichtbij het vliegveld, in Kuta, in de "Julia Beach Inn".

13 mei Aankomst op Sumba

De volgende morgen vroeg, vrijdag 13 mei, konden we door naar Waingapu op Sumba. Met een Fokker F 27 van "Merpati".

Bij aankomst daar stond een delegatie van de Sumbanese kerken ons in de aankomsthal op te wachten. Onder andere de voorzitter van de Sumbanese Deputaten ds.B.N. Radjah met ds. R Mitingu van Kataka en drs. J.A.Boersema, de rector van de SGI te Wai Marangu.

Met hen gingen we per jeep naar Melolo, en vandaar naar Wai Marangu, In Wai Marangu hebben we, voorzover we niet op reis waren, de hartelijke gastvrijheid genoten van de fam. J.A. Boersema, van vrijdag 13 mei tot en met maandag 30 mei.

De Sumbanese Deputaten hadden een voortreffelijk programma voor ons opgesteld en voorbereid. Overeenkomstig dit programma waren de eerste dagen na aankomst bestemd voor oriëntatie en kennismaking.

15 meizondag

Op zondag 15 mei gingen we naar de kerk in Wai Marangu, een wijk van de gemeente van Laihandangu. Daar wordt kerk gehouden in de grote zaal van de SGI (de Opleidingsschool van Evangelisten).

De voorgangers waren respectievelijk Ouderling L. Maramba en ds. J.A. Boersema.

16 mei Man Maru

Maandagmorgen 16 mei gingen we, met ds. Boersema als chauffeur, per jeep naar Mau Maru. We spraken daar met de kerkeraad en met verschillende gemeenteleden. We sliepen's nachts in enkele lokalen van de dorpschool, onder de goede zorgen van één van de brs. uit Mau Maru, die zelf vlak bij onze deur op de waranda sliep.

17 mei Voettocht Winundora

Dinsdag 17 mei gingen we, na ons rijst-ontbijt, lopend over heuvels en door rivieren (die gelukking niet bandjirden) naar Winundora.

Het was een mooie tocht van ruim vier uur. De rijstmaaltijd, die deze wijkgemeente van Mau Maru voor ons klaarmaakte smaakte weer voortreffelijk. We spraken daar met de guru en met verschillende gemeenteleden. En toen gingen we nog enkele uren verder met klimmen en dalen. We waren blij toen we tegen donker bij de plaats aankwamen- n a een behoorlijke klimpartij- waar ds. Boersema met de jeep ons wachtte voor het laatste stukje naar Wai Marangu.

18 mei Bergtocht Kananggar

Woensdag 18 mei bracht de jeep ons, via Mau Maru, over smalle, soms hobbelige, bergwegen langs diepe ravijnen naar de wijkgemeente Tanalingu bij Kananggar. Ds. Boersema is een voorzichtige chauffeur, en gelukkig had het een paar dagen niet geregend, zodat we minder last hadden van gladde plaatsen op de smalle bergweg.

In Tanalingu waren we de gast van ds. Bunanggu. Bij hem ontmoetten enkele evangelisten uit de buurt en verschillende gemeenteleden. De nacht was daar in de bergen bijzonder koud. De wind woei door de reten van de planken van het huis. Het was die nachteen probleem voor ons om zonder dekens toch nog warm te slapen.

19 mei Naar Nggongi aan de zuidkust

Sumba is een land met veel natuurschoon. Terwijl we op die donderdagmorgen 19 mei eerst nog geruime tijd prachtige vergezichten hadden vanuit de bergen, en reden langs diepe ravijnen, kwamen we in de loop van de morgen op de uitgestrekte grasvlakten van het zuiden. Ons doel was de meest zuidelijke gemeente: Nggongi.

Door zijn vele klapperbomen herinnerde Nggongi ons sterk aan Merauke, dat aan de zuidkust van Nieuw Guinea ligt. Er was door de gemeente op het grote kerkterrein bij het huis van de evangelist een tijdelijke waranda aangebouwd. Daar stonden de stoelen voor ons klaar en werden we hartelijk begroet door de evangelist K. Radji, de ouderlingen en veel gemeenteleden. Veel dingen betreffende het kerkelijk leven in Nggongi en de zes wijkgemeenten die daaronder vallen, werden besproken. Men ziet hier uit naar de komst van ds. Bunangu van Tanalingu, die onlangs het beroep van Nggongi heeft aangenomen.

20 mei Terug naar Wai Marangu

Vrijdag 20 mei gingen we dezelfde weg terug. Een keer zaten we vast in diepe moddersporen op een smalle bergweg. Met vereende krachten konden we de jeep weer lostrekken. We hadden eergier uit Tanalingu een boodschapper te paard naar Tana Rara gestuurd om te zeggen dat wij vandaag vanuit Kananggar lopend naar Rana Rara wilden proberen te komen. (Het lukte ons niet te paard de steile bergpaden te beklimmen!)

Een ruiter stond ons in Kananggar op te wachten: de broeders van Tana Rara en omgeving rekenden voor maandag a.s. op ons. Daarom zetten we nu onze reis voort naar onze uitvalbasis:Wai Marangu, waar we weer behouden aankwamen.

21 mei Besprekingen met deputaten

De jeep moest, na de hobbelige tochten, naar de garage om nagezien te worden. Daarom konden we niet naar Kataka, zoals gepland was.

In plaats daarvan werden besprekingen gevoerd met de Sumbanese Deputaten en bereidden we ons voor om de volgende dag te preken.

22 mei Pinksteren

Op Pinksterzondag ging ds. van der Velden voor in de kerk van Wandarongu en in die van Laihandangu, terwijl ds. Klamer preekte Waimarangu.

23 mei Vergeefse reis.

Op pinkstermaandagmorgen vertrokken we per jeep naar Tana Rara. Onderweg bleek dat er toch wat aan de stuurinrichting mankeerde.

In Waingapu werd geprobeerd dat te verhelpen, zonder resultaat. We konden daar een jeep huren van een chinees, maar de chauffeur van de chinees wilde de gevaarlijke weg naar Tana Rara niet rijden. Hij durfde niet. Daarom zat er niet anders op dan terug te gaan naar Wai Marangu.

24 mei Naar Tana Rara

De "bengkel"(werkplaats) op het ontwikkelingsproject van "De Verre Naasten" te Wai Marangu kreeg de jeep dinsdagmorgen toch weer snel rijklaar. Met ds. Boersema als chauffeur zijn toen ds. en meur. Klamer nog naar Tana Rara vertrokken. Ds. van der Velden bleef die dinsdag achter om de afgevaardigden naar de classis, die die dag zouden arriveren, te verwelkomen. En ook nog enkele SGI-lessen te bezoeken van de docenten M.B.Radjah en Dara Hae Doko.

De weg naar de bergen was erg oneffen vanaf Waingapu en de bergwegen waren smal met diepe ravijnen. Toch was het vrij goed begaanbaar en het bleef gelukkig bij éénrichtingsverkeer! Na de middag kwamen we aan in Tana Rara en vandaaruit bezochten we nog Karipi.

Karipi ligt, langs een moeilijk begaanbare weg nog een uur hoger in de bergen, voorbij een heilig bos waar de Marapoes (geesten van de voorouders)verblijven en wonderlijke steenformaties in pastel-tinten.

Die avond hebben we in het kerkgebouw met ds. Retangu en de kerkeraad van Tana Rara gesproken over het geestelijk leven in Tana Rara en de daarbij horende wijkgemeenten. Er was veel zorg. 's Nachts dachten we last van de kou te zullen kwijgen, maar het waren de muskieten die in grote getale tot aan de morgen toe om ons heen zoemden. Hadden we hier ook maar een klamboe gehad!

25 mei 31e classis t/m 28 mei

Woensdagmorgen vroeg vertrokken de classisafgevaardigden uit Tana Rara met ons naar Wai Marangu. Na de middag-toen de classisvergadering al aan de gang was- kwamen we aan. Ds. van der Velden had in de morgenzitting al de groeten van de kerken in Nederland overgebracht.

's Middags konden ook ds. Boersema en ds. Klamer welkom worden geheten en werden zij verzocht met ds. van der Velden de classis als adviseurs te dienen. De vergaderingen van de classis duurden drie volle dagen en werden vrijdag 27 mei's avonds om 11 uur voorlopig gesloten. Er stonden veel belangrijke maar ook moeilijke zaken op de agenda zei de praeses.

Alles kon gelukkig in goede orde worden afgehandeld en de vergadering maakte daarbij een dankbaar gebruik van de aanwezigheid van de Nederlandse adviseurs.

Op zaterdag 28 mei waren de classisafgevaardigden plus adviseurs uitgenodigd de instituering van de gemeente te Wandarongu mee te maken in een bijzondere kerkdienst te Wandarongu waarin ds. Rihibiha van Pudiputeju voorging en zeven ambtsdragers werden bevestigd.

Aansluitend werd daar toen de slotzitting van de classis gehouden.

29 mei Zondag

Op 29 mei ging ds. Klamer voor in de dienst te W andarongu en Laihandanggu. Ds. van der Velden preekte in Wai Marangu.

30 mei

Op maandag 30 mei vonden nog enkele besprekingen plaats, onder andere met docenten van de SGI.

31 mei Vertrek van Sumba

In gezelschap van o.a. ds. B.N. Radjah, ds. D.D.Rihibiha, guru injil Djara en ds. Boersema vertrokken we dinsdag 31 mei in de richting van Savu, per jeep naar de Zuid-Oost-kust van Sumba Onderweg werden onder andere het kerkje te Melolo, de guru te Wula en de gemeente te Mburukulu bezocht.

In een gastvrij huis van een familielid van ds. Radjah vlakbij het strand van de Indische Oceaan overnachtten wij.

1 juni Naar Savu

Op woensdagmorgen 1 juni gingen we naar een grote grasvlakte daar in de buurt dat dienst deed als vliegveld van de MAF. (de Mission Aviation Fellowship). Met een tweemotorig MAF-vliegtuig werden wij met ds. Rihibiha en guru Djara naar Savu gevlogen. De piloot was Don Beiter, die we vijftien jaar geleden op Nieuw-Guinea ook meermalen hadden meegemaakt.

1-4 juni Verblijf op Savu

Van woensdag 1 tot zaterdag 4 juni hebben wij gastvrijheid genoten in het huis van Rihibiha in Pudiputeju. Door een malaria-aanval was ds. van der Velden niet in staat ook de andere gemeente daar, namelijk Guridjara te bezoeken. Op donderdagmiddag hebben ds. en meur. Klamer de voettocht over heuvels en door dalen naar Guridjara gemaakt. Hier doet guru injil Djara voortreffelijk werk. We spraken met hem, met guru D.B.Hadu van de wijk Delo en met de overige kerkeradsleden.

We overnachtten daar en hadden de volgende morgen een gemeentevergadering ten huize van de guru. Die werd besloten met een gemeenschappelijke rijstmaaltijd 's Middags wandelden we terug naar Pudiputeju. Daar hebben we enkele keren besprekingen gehad met de kerkeraad en met enkele broeders. In deze kleine gemeenten zijn nogal wat moeiten.

4 juni Naar Kupang op Timor

Omdat er maandag geen mogelijkheid zou zijn naar Kupang te gaan, zijn wij 's zaterdags al -na uitgeleide te zijn gedaan door verschillende broeders-. met het tweemotorig MAFvliegtuig naar Kupang op Timor gevlogen. Daar logeerden we in Wisma Susi, Jalan Sumatera 37, Kupang, op een 30 meter afstand van de zee.

5 juni Zondag in Kupang

Op zondagmorgen 5 juni hebben we de gemeente in Kupang-nog een wijk van Pudiputeju-- begroet na de kerkdienst. Die werd gehouden in het eigen kerkje aan de Jalan Komodo no 7, Bakunase, Kupang. De Here heeft ook Zijn Kerk in deze uitgestrekte stad Guru N.M.Djara preekte over Joh.6. Er waren ruim 50 aanwezigen, onder wie meerdere studenten.

Een afspraak werd gemaakt dat we de volgende dag et.i bespreking zouden hebben met de ouderlingen en de guru.

6 juni

Dat uitvoerig gesprek vond plaats op maandagmiddag 6 juni. Tegelijk vernamen we toen dat de gemeente ons graag wilde ontmoeten op een samenkomst ten huize van één van de leden, de volgende namiddag.

7 juni

Deze samenkomst is gehouden ten huize van br. H.J. Appah, één van de twee gezinnen leden van de kerk die dat ook al waren ten tijde dat dr. Oosterhuis in Kupang werkte. Het was een heel fijne ontmoeting waarbij door de gemeenteleden veel vragen over het geloof en het christelijk leven werden gesteld. We besloten weer met een gezamenlijke rijstmaaltijd.

8 juni Naar Bali

Woensdag 8 juni zijn we op de terugreis naar Jakarta in Bali naar de fam. PIR Boersema (landbouwkundig ing. van de Verre Naasten op Sumba) geweest. We bleven op Bali tot vrijdag 10 juni en hadden daardoor gelegenheid met de fans. Boersema uitvoerig over onze bevindingen op Sumba, Savu en Kupang te spreken. Ruim een week voor onze komst had de HERE de familie verblijd met de geboorte van een zoon.

We hebben ook nog van Bali's strand kunnen genieten.

10 juni Naar Jakarta

Een DC-10 van de Garuda vloog ons op 10 juni van Bali naar Jakarta. Die vrijdagmiddag werden we bij de deur van het Guesthouse van de DGI, Jalan Teuku Umar 17, verwelkomd door ds. en mevr. van Essen. Zij verbleven enkele dagen in Jakarta, op doorreis naar het zendingsveld op West Borneo.

Daar een geplande reis naar Bandung telefonisch was afgezegd, hadden we een paar rustige dagen in Jakarta 's Zaterdags bezochten we o. a. de fam.K. de Jong, afkomstig uit Alkmaar, die daar tijdelijk werkt, aan de Jalan Ciasem 12, Cikini. 's Zondagsavonds hebben we bij hen aan huis samen met de fam. van Essen, een preek op de band uit Alkmaar beluisterd

's Morgens waren we naar de Immanuelkerk aan het Merdekaplein geweest.

13 juni Vertrek naar Nederland. Aankomst 14 juni

Een Boeing 747 van de Garuda vloog ons 's maandagsnamiddags van Jakarta via Singapore, Abudhabi en Frankfurt naar Schiphol. Er was veel extra ruimte aan boord, zodat we die nacht ook nog wat konden slapen.

Om kwart voor 8 arriveerden we dinsdag 14 juni 's morgens in goede welstand op Schiphol. Met dankbaarheid aan de HERE mogen we terugzien op een goede reis.

De verbindingen waren steeds zeer goed. We hadden goede aansluitingen en alles kon gebeuren volgens het gemaakte schema. Wij hebben vruchtbaar kunnen spreken met de broeders en zusters van 'de geraja geraja reformasi Sumba Timur/Savu. De ontvangst was overal hartelijk en we zijn heel dankbaar voor de gastvrijheid en de medewerking die wij tijdens deze reis mochten ervaren!

2. Opdracht van de generale synode Arnhem 1981 en Instructie BBK

Opdracht generale synode

In art. 123 sub 3 c besloot de generale synode van Arnhem 1981 aan Deputaten BBK op te dragen "een afvaardiging te zenden naar de eerstkomende meeste vergadering van de kerken op Oost Sumba/Savu." Deputaten BBK stelden in de vergadering van 23-04-83 voor deze afvaardiging de volgende instructie vast.: **Instructie**

Instructie voor de namens deputaten-BBK naar de Gereformeerde Kerken op Oost Sumba/Savu afgevaardigde deputaten, ds. J. Klamer en ds.J.A.van der Velden (sec.ds.J.KruidhoE) De opdracht van bovengenoemde afgevaardigden is:

I.

de 'Gereformeerde Kerken in Nederland' te vertegenwoordigen op de meeste vergadering van de Sumbanese Kerken.

II.

zich op de hoogte te stellen van de stand van zaken in het werk van de zendeling~docent ds. J. A. Boersema;

Zij moeten hem van advies dienen in alle zaken betreffende zijn werk aan de SGI en zijn functioneren in het midden van de Sumbanese Kerken. Zij moeten hem in voorkomende moeilijkheden bemoedigen. Zij moeten ook overleg plegen met het Curatorium van de SGI.

III.

bij voorkomende gelegenheden (zie ook IV en V) het financiële beleid van de deputaten-BBK uitleggen en toelichten in de kring van de Sumbanese Kerken;

Daarbij moeten zij de Sumbanese broederschap wijzen op hun plicht ook financieel de Kerk van Christus te dragen. Voorts op het vanzelfsprekende karakter van de financiële rekening en verantwoording.

IV.

zo mogelijk alle Kerken op Sumba en Savu (inclusief Kupang) bezoeken; Bij deze bezoeken zullen zij

- zich zoveel mogelijk op de hoogte stellen van de geestelijke en materiele welstand van de gemeenten;

- daarbij aandacht geven aan het functioneren van o. a. de belijdenisgeschriften, de kerkorde en de tucht;

- onderzoek doen naar mogelijke projecten die voordiaconale hulpverlening in aanmerking komen;

- onderzoek doen of er een mogelijkheid is voor een evangelisatie-project.

V.

besprekingen te voeren met de Sumbanese deputaten voor correspondentie met buitenlandse Kerken; In deze besprekingen zal (buiten het in punt III genoemde)

- gesproken moeten worden over de nog openliggende vragen uit de correspondentie;

- de zaak van de "tweede man" aangeroerd moeten worden;

- verder aangedrongen moeten worden op een geregelde toezending van de diverse acte;

- aangedrongen moeten worden op een begroting voor 1983.

VI.

in het algemeen alles te doen wat de christelijke betrekkingen tussen de Nederlandse en de Sumbanese Kerken kan bevorderen.

3. Vertegenwoordiging op de meeste vergadering van de Sumbanese Kerken (Instr.I)

31e classis. algemeen.

Wij hebben de Gereformeerde Kerken in Nederland vertegenwoordigd op de 31 e classis van de gereja gereja Reformaaï Sumba Timur/ Sabu, die gehouden werd ter Wai Marangu van 25 tot 28 mei 1983. Wij mochten deze vergadering dienen als adviseurs. Dat was meer dan een beleefdheidsformaliteit. Immers in alle voorkomende zaken werden onze adviezen niet alleen gevraagd, maar ook serieus overwogen en opgevolgd. Elk van dezes kerken had, waar mogelijk, drie afgevaardigden naar deze vergadering gezonden. De kerken van Savu hadden- vanwege de hoge reiskosten- beide één afgevaardigde gezonden. De kerk van Guridjara was samenroepende kerk. Dat hield ook in dat deze kerk de kosten van de voeding van de afgevaardigden tijdens de classis-vergadering droeg. Tot de "meëters" behoorden ook een aantal secundi-afgevaardigden en enkele bezwaarde broeders uit Tana Rara, en de adviseurs. De classis heeft naast rijst en groenten en vis ook nog twee geiten verorberd!

Het zal geen verwondering wekken dat het de meeste afgevaardigden ontbrak aan ervaring, en dat de techniek van vergaderen niet allen bekend was. Daardoor koste het bijvoorbeeld vrij veel tijd vast te stellen wat wel en wat niet moest worden behandeld. En ook: op welke wijze dit moest.

Ondanks duidelijke verschillen van inzicht in bepaalde zaken, was de bespreking steeds correct en broederlijk. Er werd naar gestreefd - en dat is ook gelukt- de besluiten met zo groot mogelijke eenstemmigheid te nemen.

Wel bleek bij sommige afgevaardigden een tekort aan inzicht in Gods Woord. Met name ook met betrekking tot het onderscheiden van zaken die wel op de kerkeraad maar niet op de classis thuis horen. Uit sommige voorstellen van kerkeraden bleek een gebrek aan kerkordelijk inzicht. Een helder inzicht juist in deze zaken bleek ds.B.N.Radjah te bezitten. Hij wist voortdurend door zijn aandeel in de bespreking de zaken op het juiste spoor te zetten.

Met blijdschap mochten we constateren dat de besluiten die deze meeste vergadering van onze zusterkerken heeft genomen, naar Gods Woord zijn en in overeenstemming met de geref. belijdenis en kerkorde.

slotzitting.

De slotzitting van de classis werd te Wandarongu gehouden. Een vertegenwoordiger van elk van de zes kerken, en de drie adviseurs hebben daar, naar de gewoonte des lands, een slottoespraak

gehouden. De meesten naar aanleiding van een Schriftgedeelte. Sommige van hen waren wel wat lang van stof. Doordat die slotzitting meteen na de kerkdienst, die om 10 uur begonnen was, werd gehouden, heeft de gemeente van Wandarongu met de classisafgevaardigden toen ruim vier uur in de kerk gezeten. Geduldig We werden enkele keren gelaafd met het sap van de lontarpalm en met het vruchtvlees en sap van jonge cocosnoten.

besluiten.

Enkele besluiten van de 31 e classis willen we hier vermelden.

1.Verzorging studenten SGI

In het rapport van het Curatorium van de SGI werd er over geklaagd dat de bijdragen van de kerken voor het levensonderhoud van de studenten aan de SGI te traag binnenkomen. Tijdens de uitvoerige bespreking hierover stelden sommige afgevaardigden voor om, vanwege de slechte economische situatie van de gemeenten, aan de kerken in Nederland te verzoeken, hiervoor ook een bijdrage te geven. Momenteel is het namelijk zo dat Nederland alleen de kosten van docenten en leermiddelen betaalt. Wij hebben tijdens de bespreking opgemerkt dat de verzorging van de studenten in het internaat door de Sumbanese kerken op zich was genomen, en nu ook behoort te worden uitgevoerd. Met algemene stemmen werd besloten dat men zich zou inspannen dat de kerken de verschuldigde bijdragen spoedig zouden overmaken aan het Curatorium, opdat het onderwijs ongehinderd doorgang zou vinden.

2. Bijscholingscursus evangelisten

Van 21 tot 24 maart 1983 is er een bijscholingscursus voor Evangelisten gehouden in Wai Marangu. Die cursus is door ds. Radjah als voorzitter van het Curatorium geopend, en er is die dagen hard gewerkt. De deelnemers hebben een stapel stencils meegekregen met de bedoeling dat ze thuis zullen studeren. Van 13-17 juni zal de volgende cursus worden gegeven, en onderzocht worden hoe de deelnemers de stof hebben verwerkt. De eerste keer waren er vijf deelnemers, maar we hoorden dat meerderen er alsnog aan hopen deel te nemen. De classis sprak zijn grote waardering uit over dit initiatief en besloot de cursus bij alle betrokkenen aan te bevelen. De verblijfskosten van de evangelisten tijdens de cursusedagen in Wai Marangu zullen voorlopig ten laste komen van de Nederlandse bijdrage aan de SGI.

3.Docenten SGI

Het beleid van het Curatorium met betrekking tot de docenten, werd goedgekeurd door de classis. Momenteel fungeren als docent naast drs.J.A.Boersema ook de brs.M.B.Radjah en Dara Hae Doko. De laatste sinds 1 mei j.l. als opvolger van br.Mk. Watuwaya die, omdat hij lid van de D.P. R geworden is, voor die periode op non-actief is gesteld door het Curatorium. De classis sprak uit dat kerkelijke functies en het docentschap aan de SGI niet gecombineerd kan worden met de functie van volksvertegenwoordiger. Wel kan het Curatorium desgewenst deze broeder t.z.t. nog een deeltaak in de opleiding geven. Het voorstel van één kerkeraad hem weer als docent te aanvaarden werd door dit besluit afgewezen.

4.Adat

Na brede bespreking werd besloten dat er een commissie zal worden ingesteld die zal nagaan welke adatgebruiken die niet verenigbaar zijn met een christelijke levenswandel, nog voortleven onder de Christenen. Te zijner tijd zullen die bevindingen op een speciale conferentie worden besproken.

5.Instituering Kerk Wandsrongu.

De classis aanvaardde het visitatierapport waarin positief geadviseerd werd de wijkgemeente van Laihandangu: Wandarongu te institueren tot een afzonderlijke kerk Die instituering vond plaats op 28 mei j. 1. toen zes broeders in het ambt van oudermg, en één broeder in het ambt van diaken werd bevestigd. Eén der ouderlingen is de gure injil br.P.Hawu van wie een zeer stimulerende leiding uitgaat. Tegelijk met de instituering kreeg de nieuwe kerkeraad ook de verantwoordelijkheid voor drie buitengemeenten, namelijk die te Wanga, te Wera en te Prai Liu bij Waingapu. Dat deze kerkeraad ernst maakt met zijn verantwoordelijkheid voor de gemeente en de buitenwijken bleek heel duidelijk uit een gesprek met hen, kort na de instituering.

6.Deputaten Correspondentie

De Deputaten voor de Correspondentie brachten rapport uit over hun beleid, ook ten aanzien van het streven naar selfsupport van de Sumbanese kerken in de toekomst. Dit beleid werd goedgekeurd. In

september zal er D.V. een conferentie van afgevaardigden van Irian Sumba en Kalbar plaats vinden op Kalbar.

Op deze conferentie zullen met name de (vertalingen van de) belijdenisgeschriften van de gereja2 Reformasi di Indonesia en (de vertaling van) de kerkorde, evenals de samenwerking in de Opleiding aan de orde komen. Ook zullen contacten met de Overheid besproken worden, en zal Sumba op dit punt met name hulp bieden aan West Borneo.

De Sumbanese Deputaten hebben er bij de plaatselijke kerken op Sumba/Savu op aangedrongen verslagen, begrotingen en verantwoordingen tijdig aan deputaten toe te zenden, opdat zij de door Nederland gevraagde opgaven kunnen verstrekken.

7.Examen br Dara Hae

Er was een verzoek van de kerk van Pudiputeju op Savu, die br.Dara Hae als predikant berroepen had, om deze broeder te examineren. Br.Dara Hae heeft het diploma van de MTS in Boma. De classis besloot dat de kerk te LaiHandangu een bijzondere vergadering van de kustclassis in juni 1983 zou voorbereiden en samenroepen, in verband met dit examen.

Br.Dara Hae zal ook als predikant nog zijn docentschap aan de SGI blijven vervullen.

8.Aanvraag 2e man.

Op voorstel van één van de kerken besloot de classis met algemene stemmende kerken in Nederland te vragen zo spoedig mogelijk een 2e man te zenden, een predikant met ervaring, die speciaal de zorg zal hebben voor het geven van cursussen aan reeds dienstdoende predikanten, evangelisten, ouderlingen en diakenen, en zich in het algemeen zal beijveren voor de opbouw van het Christelijk Leven in de gemeenten van Sumba en Savu en te Kupang.

9.Splitsing classis

Een besluit van de vorige classis werd nu uitgewerkt. De classis besloot zich te splitsen in twee classicale ressorten, de kustclassis (Laihandangu, Wandaronggu, Pudiputeju en Guridjara) en de bergclassis (MauMaura, TanaRara en Ngonggi). Besloten werd dat de classis in april en oktober zullen vergaderen. Eenmaal per 2 jaar zal de synode vergaderen. Daarheen zal elke classis vier afgevaardigden sturen. De eerste synode zal D. V. juni 1985 worden gehouden te Waimarangu, en worden samengeroepen door de kerk te Wandarongu.

4.Werk drs.J.A.Boersema en SGI. (Instructie II)

drs. Boersema

Wij hebben uitvoerige gesprekken gehad met drs.Boersema (vaak in tegenwoordigheid van zijn vrouw) en hem in allerlei zaken van advies kunnen dienen en bemoedigen,. Wij constateerden dat hij zijn werk aan de SGI doet met grote ijver en toewijding, en ook initiatieven heeft ontplooid om dat werk aan de SGI nu al vruchtbaar te doen zijn voor evangelisten en kerkeraden.

Drs.Boersema had een groter aantal studenten verwacht aan de SGI dan het tiental dat hij nu heeft, maar gezien het feit dat de Sumbanese kerken voor hun levensonderhoud hebben te zorgen nu (voorheen zorgden de Nederlandse kerken overal voor) is dit een goede start. En over het algemeen doen de studenten goed hun best. De samenwerking met het Curatorium en de beide mededocenten is goed.

Er zijn in het verleden enkele moeiten geweest rond br. Mk. Watuwaya, die naast zijn docentschap aan de SGI een politieke functie ambieerde, waardoor zijn werk als docent zeer in gedrang kwam, en het curatorium hem voorlopig van zijn docentschap onthief. Deze handeling is goedgekeurd door de classis die tevens uitsprak dat beide functies niet gecombineerd kunnen worden.

Door gebrek aan begeleiding is er hier en daar in de kerken wat wildgroei ontstaan, met betrekking tot o. a zaken van kerkorde en christelijke zede en adat. De adviezen die drs.Boersema in deze zaken desgevraagd geeft, geven blijk van een Schriftuurlijke wijsheid in voorzichtigheid. Met vreugde hebben we mogen constateren dat het werk van ds.Boersema een goede start heeft gemaakt.

Curatorium

Met het Curatorium van de SGI is enige malen overleg geweest. Zij spraken hun grote waardering uit over de trouw en toewijding waarmee drs.Boersema zijn Schriftuurlijk onderwijs aan de SGI geeft, wat ook nu al zijn vrucht heeft voor de kerken.

Verder hebben we gesproken met Curatoren over een aanvullende opleiding van evangelisten en van enkelen tot predikant (en de financiering van deze aanvullende opleidingen). Ook de noodzaak van hulpverlening aan de kerkeraden en de afzonderlijke gemeenten kwam steeds weer naar voren. Drs.Boersema kan daaraan maar een bescheiden aandacht geven, waardoor, ook door het Curatorium, de wenselijkheid van een tweede man voor dit speciale werk steeds weer werd benadrukt.

5. Toelichting Financieel beleid BBK (Instructie III)

Wij hebben meerdere malen de gelegenheid gehad het financieel beleid van Deputaten BBK toe te lichten. Zowel voor de afzonderlijke kerken als ook op de vergadering van de classis. Er bleek in de loop van de laatste jaren een groeiend inzicht te zijn gekomen in de eigen verantwoordelijkheid de kerk van Christus ook financieel te dragen.

Het bleek ons dat het in sommige kerken en wijkgemeenten op dit punt de goede kant uitgaat. Er worden behoorlijke bedragen voor de kerk opgebracht en men groeit ook op dit punt naar de zelfstandigheid. We hoorden dat in sommige kerken de tienden worden gegeven en daarboven nog bijdragen in de collecten. De kleine wijkgemeente van Kupang die nauwelijks vijftig zielen telt, zorgt zelfstandig voor het levensonderhoud van de evangelist. En zo zouden meer voorbeelden te noemen zijn.

Het is ons opgevallen dat juist in die kerken, waarin wij een levende band aan Christus proefden, ook de offervaardigheid het grootst is. Men was van mening dat de Nederlandse Kerken rekening en verantwoording behoorden te ontvangen. De slechte communicatie tussen de gemeenten onderling vanwege de afstand, is één van de redenen dat de Sumbanese deputaten steeds moeten wachten voordat alle gegevens bij elkaar zijn.

In overleg met de Nederlandse Deputaten hopen de Sumbanese deputaten nu een weg te vinden tot realisering.

Wel vroegen sommigen zich af of het tempo van de afbouw van de hulp zoals de Nederlandse deputaten zich dat voorstellen, niet te snel is. Gesproken is ook over een eventuele emeritaatsregeling voor predikanten en evangelisten en over incidentele hulp voor een bijzonder project zoals bijvoorbeeld kerkbouw.

6. Bezoeken aan de kerken en wijkgemeenten (instructie IV)

Wij hebben alle geïnstitueerde kerken op Sumba en Savu, inclusief Kupang op Timor, bezocht. In het eerste deel van dit rapport hebben wij een overzicht gegeven van onze reis en in een bijlage hebben wij een schetskaartje van de reizen naar de gemeenten. De volgende gemeenten en wijkgemeenten hebben wij bezocht

1. Lai Handangu (met Wai Marangu, Mburukula en Wula)
2. Wandarongu
3. Mau Maru (met Winundora en Tanalingu)
4. Nggongi
5. Tana Rara (met Karipi)
6. Pudiputeju (op Savu)
7. Gudridjara (op Savu)
8. Kupang (wijkgemeente van Pudiputeju, op Timor)

Lai Handangu heeft naast de 3 bezochte wijkgemeenten ook nog wijkgemeenten in Kataka, Melolo en Koloki Muru.

Wandarongu heeft drie wijkgemeenten, te weten Wangra, Wera en Prai Lihu

Mau Maru heeft naast de twee genoemde, nog wijkgemeenten te:

Karobu, Wangga, Karundingu, Laitaku, Karera Jangga, Paraikalu, Hala Walla en Kaju Karera.

Nggongi heeft 6 wijkgemeenten: Laipandak, Uratana, Tanandi, Landuwora, Laimima en Malahar.

Tana Rara heeft nog de volgende wijkgemeenten: Wai Kalanji, WaiRunu, Makahaz, Makamballu en Penang.

Guridjara op Savu heeft als wijkgemeente Delo.

Vreugden.

Met vreugde hebben wij de bezoeken aan de gemeenten gebracht. Overal werden wij hartelijk en gastvrij ontvangen. Wij spraken overal met kerkeraadsleden en op sommige plaatsen was een vergadering van de kerkeraad met ons georganiseerd, waardoor we ook gezamenlijk over allerlei aspecten van het kerkelijk leven konden spreken, op de wijze van een soort visitatie.

Wij hebben ook veel gemeenteleden gesproken. In enkele gemeenten had de kerkeraad zelf de gemeenteleden zoveel mogelijk bij elkaar geroepen en was er een soort gemeentevergadering, waarop ook de gemeenteleden aan de bespreking deelnamen. Dat was bijzonder fijn. Daardoor hebben wij de bezoeken met name aan Nggongi, Wandaranggu, Guridjara en Kupang zeer waardevol gevonden. Wij kregen juist van deze gemeenten een goede indruk. We proefden de liefde voor de HERE en Zijn Dienst. Ook juist omdat ze ons dringend vroegen hen te helpen Gods Woord goed te leren verstaan, de voorgangers-evangelisten van deze gemeenten niet het minst. Ons werden ook allerlei concrete vragen gesteld, speciaal over de christelijke levenswandel. Wij merkten een groeiend verantwoordelijkheidsbesef juist in deze gemeenten, om zelf de Kerk van Christus te dragen. Zij geven de tienden voor de HERE.

Moeiten.

Niet van alle gemeenten hebben wij een indruk van het geestelijk leven en zeker niet van de meeste wijkgemeenten, omdat we die niet konden bezoeken. In enkele gemeenten zijn we met verdeeldheid en moeiten in aanraking gekomen. In vrij geïsoleerde gemeenten-zoals de gemeenten op Sumba en Savu zijn- kan er veel scheefgroeien, juist als de predikant een dominerende plaats inneemt. We hebben met de betrokken kerkeraden en predikanten-die zelf de moeiten voor ons brachten- over deze zaken gesproken en adviezen gegeven om een oplossing te krijgen. In enkele gevallen was het nodig ook vriendelijk te vermanen.

Waar moeiten waren bleek het geestelijk leven ook ingezonken te zijn.

Dat bleek uit problemen met de 2e kerkdienst, rond de Avondmaalsviering, problemen met de jeugd en de Catechisaties, met offervaardigheid enzovoort.

Tekort aan kennis.

Er is bij veel voorgangers, kerkeradsleden en gemeenteleden een tekort aan kennis van Gods Woord. Er is bij velen de begeerte die kennis te vermeerderen. Men ziet ook wel in dat men antwoorden moet geven aan de jeugd, die veelal meer studeert dan hun ouders konden en daardoor bij voortgezette studie vaak (veel te) weinig begeleiding heeft. Met gevolg dat ze de kerk hebben losgelaten. Die klacht hoorden we in Kupang met name ten aanzien van jongeren van Sumba afkomstig.

Mee daarom werd sterk aangedrongen op de komst van een 2e man uit Nederland om de gemeenten te helpen.

Geestelijke en materiële welstand

Overall in de kerken die wij bezochten bleek ons de begeerte, om te leven naar Gods Woord, overeenkomstig de gereformeerde belijdenis.

Maar er is een tekort aan kennis van die belijdenis bij de meesten. Dat geldt ook met betrekking tot de kerkorde. De kerkelijke tucht wordt wel geoefend, maar niet altijd bijvoorbeeld naar Mattheus 18. In sommige gevallen constateerden wij dat eigen inzicht of de oude adat méér de tuchttoefening bepaalde dan de Schrift

Het grondgebied van één kerkeraad is soms veel te uitgestrekt, om daadwerkelijk toezicht te houden op de gemeenteleden. Hier zal voortgaande instituering nodig zijn Daarenboven zijn er soms vreemde gewoontes ten aanzien van het lidmaatschap van de kerk Een emeritus-predikant is al lang uit zijn vroegere gemeente verhuisd, maar is daar nog wel lid van de kerkeraad! Andere gemeenteleden krijgen-ondanks hun verzoek daartoe geen attestatie mee als ze verhuizen. Op de vergadering van de classis hebben wij er op gewezen, dat in deze zaken de goede kerkelijke orde bewaard dient te worden.

De materiële welstand van de gemeenteleden verschilt. Eveneens die van de gemeenten. Aan de kuststreek en ook op Savu en Kupang heeft men over het algemeen meer mogelijkheden van bestaan dan in de bergen. Daar is de afhankelijkheid van de opbrengst van de tuinen groter en daardoor is men ook kwetsbaarder in tijden van droogte, bij een rattenplaag of als loslopend vee de tuin verwoest. Toch werd ons in de bergen uitdrukkelijk verzekerd, dat er ook in zulke tijden altijd nog wel wat te eten was aan knollen enzo, zodat er niet van echte honger sprake was.

Projekt "de Verre Naasten".

In het verband van de materiële welstand van de gemeenten, willen wij melding maken van onze grote bewondering voor het ontwikkelingsprojekt van "De Verre Naasten" in Wai Marangu. Ing. Boersema is eind 1977 naar Sumba gezonden om te werk te gaan aan de economische verheffing van de Sumbanese bevolking. Daartoe heeft hij in een dal, met gebruikmaking van "levend water" een landbouwcentrum opgezet. Wij hebben de proeftuinen, de visvijvers, de sawahs, de varkenshouderij, de

pluimveehouderij, de maalterij, de werkplaats en de winkels (resp. in Wai Marangu, in Melolo en in Mau Maru) met grote bewondering bezichtigd. Op deze wijze zal, naar onze mening, Wai Marangu (letterlijk: 'levend water') steeds meer den belangrijke plaats krijgen in de economische ontwikkeling van de bevolking en met name van de kerkleden op Sumba en Savu. We hadden de indruk dat de verschillende werkzaamheden op het project ook tijdens de afwezigheid van ing. Boersema, normale voortgang hadden onder leiding van br. Y. M. Peratu, projectleider. Bij de bezoeken aan de gemeenten en ook op de classisvergaderingen bleek dat er veel waardering is voor het werk van ing. Boersema, zowel binnen de kerken alsook daarbuiten. Vanuit de kerken wordt ook een toenemend beroep op zijn hulp en adviezen gedaan.

Diaconale projecten.

Wij zijn niet in aanraking gekomen met projecten die voor diaconale hulpverlening in aanmerking kwamen. Waar dat nodig is zullen drs.J.A.Boersema en ing. P.R. Boersema BBK daarop in de toekomst attent maken. Wij zijn van mening dat het werk van "De Verre Naasten" de juiste en beste vorm van diaconale hulpverlening is.

Evangelisatie-projecten.

Uit besprekingen bleek ons dat er wel in de toekomst mogelijkheden zijn voor het openen van evangelisatieposten. Daarvoor zijn echter twee vereisten: 1 e. zullen goed opgeleide krachten daarvoor beschikbaar moeten zijn; 2e. er zal 'een tweede man' moeten zijn om ook dit werk te begeleiden.

7. Besprekingen met de Sumbanese deputaten voor corresp. Buitenlandse Kerken.

Bespreking.

Er zijn verschillende besprekingen met de Sumbanese Deputaten gevoerd Steeds in een hartelijke en open sfeer. Daarin kwamen ook de openliggende vragen met betrekking tot de correspondentie aan de orde. Wij hebben de acts van de voorgaande Classisvergaderingen (dus t/m de 30e) ontvangen. Ook hebben wij bepaalde afspraken gemaakt met de deputaten om de ontvangst van begrotingen en rekening en verantwoording te bespoedigen.

Wij hebben oog gekregen voor de bijzondere moeiten waarmee deputaten hebben te kampen. Met name in de communicatie met de afzonderlijke gemeenten, omdat daarmee geen post of telefoonverbindingen zijn en soms zeer gebrekkige wegen en paden.

Waardering.

Na afloop van onze bezoeken ontvingen Deputaten BBK een brief van onze zusterkerken op Sumba/Savu waarin Deputaten onder meer schrijven: "Wij hebben dit bezoek ervaren als een zegen van de HERE. Op de vergadering van de classis van de kerken van Oost Sumba/Savu hebben wij raadgevingen en aanwijzingen ontvangen in vele belangrijke zaken, die de opbouw van het geestelijk leven van de kerken op Oost Sumba/Savu ende ontwikkeling naar zelfstandigheid van de kerken op Oost Sumba/Savu betreffen."

8.Slot.

Wij denken met blijdschap terug aan deze reis. Aan de grote gastvrijheid en hulpvaardigheid van de broeders en zusters op Sumba, Savu en in Kupang, waardoor het ons mogelijk was onze opdracht overeenkomstig onze instructie uit te voeren. In de vele broederlijke gesprekken mochten wij onze gezamenlijke band aan het Hoofd der Kerk ervaren. De Here moge deze reis zegenen zodat er blijvende vrucht voor de kerken op Sumba, Savu en te Kupang uit voortkome!

9.Voorstellen voor de eerstvolgende generale synode:

Op grond van onze bevindingen tijdens het bezoek aan de kerken op Oost Sumba/Savu en te Kupang, hebben wij de volgende voorstellen:

1. Voortzetting van het tot dusver sinds de synode van Groningen 1978 gevoerde beleid van langzame afbouw van de steun aan de kerken op Oost Sumba/Savu;
2. Voortzetting van het huidige steunbeleid aan, en de personele hulp voor, de Opleiding tot de Dienst des Woords op Sumba/Savu;

3. Incidentele hulp in bepaalde gevallen bij kerkbouw;
4. Te voldoen aan het verzoek van de gereformeerde kerken van Oost Sumba/Savu een predikant met ervaring uit te zenden, die naar art. 18 K.O. wordt afgezonderd voor de Opleiding tot de Dienst des Woords, en daarin speciaal de zorg zal hebben voor de bijscholing van reeds dienstdoende predikanten, evangelisten, ouderlingen en diakenen, tot opbouw van de gemeenten van Oost Sumba, Savu en te Kupang.

Meppel/Hoogeveen, 4 juli 1983

Ds. J. v.d. Velden

Ds. J. Klamer
(rapporteur)

bijlage: 1 kaartje

BIJLAGE 2A

RAPPORT van het bezoek gebracht van 17 t/m 24 mei 1982 aan de Free Church of Scotland (FCS) en de te Edinburgh gehouden General Assembly, door de deputaten voor Betrekkingen met Buitenlandse Kerken drs. G. van Rongen en dhr. T. Jagersma.

1. INDELING

Dit rapport is als volgt ingedeeld:

1. INDELING
2. MANDAAT EN VOORBEREIDING
3. KORT OVERZICHT VAN HET BEZOEK
4. DE GENERAL ASSEMBLY IN 'T ALGEMEEN
5. BETREKKINGEN MET ANDERE KERKEN
6. ENKELE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Waar wenselijk wordt elk onderdeel gevolgd door enige evaluatieve opmerkingen en/of punten van aandacht.

2. MANDAAT EN VOORBEREIDING

2.1

Het huidige bezoek aan de General Assembly werd gebracht op uitnodiging van de FCS. Vooral deze keer werd het van belang geacht twee afgevaardigden te sturen -en niet een brief met christelijke broedergroeten- omdat op deze General Assembly van 1982 de zaak van de door onze kerken aangeboden voorlopige relatie van kerkelijk contact zou dienen.

Van de sectie die de belangen behartigt van de Angelsaksische landen kregen de afgevaardigden geen verdere speciale instructies mee: er kon naar bevind van zaken gehandeld worden.

Wel hebben de afgevaardigden de opdracht van de Generale Synode van Arnhem 1981 betreffende de FCS "om bestaande verschillen door te spreken, om zo te komen tot het wegnemen van belemmeringen voor het oefenen van kerkelijke gemeenschap" in het oog proberen te houden. Verder meenden zij dat ook door dit bezoek getracht moest worden de kerken dichter bij elkaar te brengen, om verdere contacten te leggen en om gegevens over en weer uit te wisselen (het "informatief contact met de FCS oefenen", waarvan de Acta van de Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 spreken). Het bezoek was dus wel iets meer dan het persoonlijk overbrengen van hartelijke, christelijke broedergroeten namens onze kerken (hoewel ook daarvoor, volgens de spelregels van hun General Assembly, ds. Van Rongen gelegenheid kreeg).

2.2

Drie keer eerder, zo meldden de stukken, brachten deputaten voor Betrekkingen met Buitenlandse Kerken een officieel bezoek aan de FCS (ds. O.J.Douma en ds. P. van Gulp in 1976 ("niet meer dan een allereerste kennismaking"); ds. O.J. Douma en ds. S.S. Snossen in 1979 ("bijzonder nuttig") en ds. O.J. Douma aan de General Assembly van 1981), terwijl prof. dr. J. van Bruggen in 1980 een officieel bezoek bracht aan de theologische opleiding van de FCS.

De voorbereiding voor het huidige bezoek vroeg de nodige tijd, mede omdat beide afgevaardigden pas kort deputaat waren en het werkterrein, zeker voor een van hen, nieuw was. De voorbereiding bestond uit het doorwerken van de rapporten van de in de voorgaande alinea genoemde bezoeken; van de Acta van vorige synodes van onze kerken; van de Acta van de General Assembly van 1981 en van de FCS; van het synode archief van de laatste drie jaar over de FCS; en verder van enige werkjes over de kerkgeschiedenis in Schotland, met name die van de FCS. Ook was ds. O.J. Douma bereid en zo vriendelijk om enige telefonische informatie en praktische tips te geven.

Helaas waren de afgevaardigden niet in het bezit van de stukken die zouden dienen op de General Assembly van 1982 -die werden pas ontvangen bij aankomst in Schotland.

2.3. Opmerkingen

a) Het archief waarover de afgevaardigden de-beschikking hadden vertoonde hiaten die een snelle en efficiënte voorbereiding bemoeilijkten. Het belang van een goed archief moet niet worden onderschat, vooral niet bij wisseling van de wacht.

b) Regelmatig wordt in Acta en rapporten van het deputaatschap voor Betrekkingen met Buitenlandse Kerken (BBK) geschreven over verschillen tussen onze kerken en de FCS. Welke dan bedoeld worden is niet altijd duidelijk: het blijft bij enige sterk opvallende verschillen. (Voorafgaande aan hun bezoek hebben beide deputaten geen nadere uitleg gehad over die verschillen, ofschoon sommige ervan wel kort besproken waren op de vergadering die deputaten BBK in februari 1982 in Kampen hadden met een delegatie van de FCS, waarbij ds. Van Rongen overigens niet aanwezig was.)

Moeilijker wordt het echter om een enigszins genuanceerd totaalbeeld van die verschillen te krijgen. Dit is ook beslist geen eenvoudige zaak, en misschien zelfs een onmogelijke of onnodige: want die vraagt een gedegen kennis van elkaars kerkelijk leven, en grondige studie; is misschien zelfs alleen op langere termijn te realiseren, daar de verschillen duidelijker zullen worden naarmate wij elkaar als kerken beter leren kennen; ende puntenvan overeenkomst-en die zijn er vele- moeten trouwens minstens zo veelzeggend zijn.

Maar onzes inziens is het zeer zeker belangrijk om, duidelijker en meer dan voorheen, verschillen in leer, liturgie en Kerkorde (vooral de eerste en laatste) tussen onze kerken en kerken als de FCS vast te leggen en te inventariseren, ook met het oog op eventuele andere presbyteriaanse contacten en de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken.

3. KORT OVERZICHT VAN HET BEZOEK

3.1.

Na een voorspoedige trein- en vliegreis kwamen we's maandags tegen het middaguur in Edinburgh aan. Prof. Graham haalde ons op en nam ons mee naar zijn huis, waar we zijn vrouw ontmoetten en gezamenlijk lunch gebruikten.

's Middags stond er een tour in de omstreken ten noorden van Edinburgh op het programma, onder leiding van de kerkhistoricus prof. G.N.M. Collins en met een pas afgestudeerde theologische student (D. MacKenzie) als chauffeur. De reis voerde naar belangrijke (kerk)historische plaatsen (o.a. St. Andrews, met zijn talrijke overblijfselen van de strijd tussen Rooms en Covenanters); en naar streken waar voorvechters van de Free Church hadden geleefd en gewerkt (o.a. Thomas Chalmers, de grote leide van de Disruption van 1834).

Na afloop werden we afgezet bij het hotel dat men voor ons gereserveerd had. Daar pleegden we nog enige voorbereidende studie van de ons bij aankomst overhandigde stukken.

3.2.

Van dinsdag tot en met vrijdag zijn we bijna steeds op de General Assembly geweest (zie verder punt 4 van dit verslag).

Een van de hoogtepunten was voor ons de woensdagavond waarop de afgevaardigden van de kerken waarmee de FCS betrekkingen onderhoudt, voorgesteld werden aan de moderator (praeses), en

waarna die afgevaardigden de Assembly mochten toespreken. Ds. Van Rongen sprak namens onze Gereformeerde Kerken; het was voor het eerst dat een afgevaardigde van onze kerken dit deed. (Een afschrift van deze toespraak wordt als bijlage aan dit rapport toegevoegd.)

3.3.

Tijdens voor ons minder belangrijke discussies over financiële zaken zijn we er tweemaal een halve morgen uitgebroken om iets meer te ontdekken van de directe omgeving van de assembly-kerk, die in het hartje van historisch Edinburgh ligt, waar elke vierkante meter en elke gevel geschiedenis is de ene keer opnieuw onder leiding van prof. Collins, die gesloten deuren voor ons wist te openen, en de andere keer op eigen kracht. Verder speelden we het klaar om tussen twee zittingen in nog even het beroemde kasteel bovenop de rots te bezichtigen. En op vrijdagmiddag, toen de Assembly in comité vergaderde, konden we een iets langere wandeling door Edinburgh maken.

3.4.

We hebben een paar keer in de stad gegeten, maar meestal aten wc's middags en 's avonds in het nabij gelegen gebouw van de theologische opleiding, soms samen met de professoren en andere medewerkers van de theologische hogeschool, of met anderen die een aandeel hadden in de organisatie van de General Assembly; maar ook een keer met alle zendelingen en hun vrouwen en andere medewerkers op de zendingsvelden (die zouden namelijk die avond ter General Assembly ontvangen worden).

Op die momenten was er ook gelegenheid het gebouw zelf te bekijken, en in de bookshop rond te neuzen, die in het zelfde gebouw gevestigd is.

3.5.

Op dinsdagavond hadden we een uitnodiging voor een staande receptie door de moderator, waar de meeste assembly-gangers met hun aanhang aanwezig waren.

Vrijdagavond waren we te gast op een dinertje gegeven door de moderator, waar zijn gezin en de professoren en hun vrouwen aanzaten. Dat was een goede gelegenheid voor broeder Jagersma om enige woorden van hartelijke dank en oprechte waardering ten afscheid te spreken.

3.6.

Br. Jagersma keerde 's zaterdags terug naar Nederland; ds. Van Rongen bleef de zondag over te gast bij de familie Graham.

3.7.

In gezelschap van de familie Graham werd 's zaterdagsmiddags eerst de Annual Rally van de Women's Foreign Missionary Association bezocht, die gehouden werd in de St. **Columba's** kerk en volgens gewoonte geleid werd door de vrouw van de Moderator. Gesproken werd daar door vrijwel dezelfde zendingswerkers als die eerder op donderdagavond de General Assembly hadden toegesproken.

Daarna werd een groot deel van het Psalmody Recital bijgewoond, dat in dezelfde kerk gegeven werd door koren uit Aberdeen, Glasgow en Edinburgh en waarvan nu de leiding in handen was van de Moderator. (De Free Church huldigt het ongebeleide psalmzingen als principe en propageert dit ook via vierstemmige koorzang. De koren spelen echter geen rol in de kerkdiensten.)

3.8.

Op zondag werd de morgendienst bijgewoond in de Buccleuch and Greyfriars kerk, waar de plaatselijke predikant, Rev. Alistair G. Ross voorging. In de St. Columba's kerk en werd de avonddienst bijgewoond, die geleid werd door prof. Collins.

Opvallende dingen waren: De offerande wordt in de hal bij binnenkomst gedaan op open schalen. Kerkeraadsleden begeleiden de predikant niet: samen met hem kwam slechts de voorganger binnen, die de enige was die de "vooraanzettingen" had. Veel ouderen kennen de Psalmen uit het hoofd. De melodieën halen het over het algemeen lange na niet bij onze Geneefse melodieën. De liturgie is heel simpel: veel wordt er gezongen, verschillende keren wordt er gebeden, maar lezing van de Wet of het belijden van het geloof vinden geen plaats in de eredienst.

's Morgens hield de predikant eerst een toespraak tot de kinderen die zich daarna met enkele leidende figuren verwijderden voor een aparte samenkomst elders in het gebouw. 's Avonds was er geen aparte kindertoespraak - iets dat waarschijnlijk alleen 's morgens wordt gedaan, wanneer er ook 'sabbathschool is.

De preek van Rev. Ross ging over 2 Timotheus 2:4, en zou- uiteraard in een andere taal- in een van onze kerken gehouden kunnen zijn; die van prof. Collins was over 2 Samuel 3:17 en 18, nogal 'exemplarisch', en gelardeerd met enkele anecdotes en citaten. Van een 'bevindelijke' inslag of iets dergelijks kon niets worden gemerkt. Opvallend was ook dat beide preken wel een verdeling in 'punten' hadden maar dat geen thema gegeven werd. Men preekt uit het hoofd, van aantekeningen: zo leert men het ook op de College.

Tijdens een middagwandeling informeerde prof. Graham naar de 'heilshistorische' prediking. Daarover ontwikkelde zich een gesprek, dat tot de conclusie leidt: Het zou heel nuttig zijn wanneer hierover vanuit onze kerken eens iets in de Engelse taal werd gepubliceerd.

3.9 Opmerkingen

a) Zoals in het verleden bleek prof. Graham ook deze keer een groot aandeel gehad te hebben in het organiseren van ons verblijf daar. We hebben hem er publiek voor bedankt. Hij heeft trouwens in't geheel van deze kerken een grote plaats, getuige ook zijn functies als College Principal en First Clerk of Assembly.

Ook prof. Collins komen woorden van dank toe. Hij had al vaker Nederlandse afgevaardigden rondgeleid. Hij wist ons goed duidelijk te maken dat de FCS niet te begrijpen is zonder kennis van de (kerk)geschiedenis. (Wat de General Assembly betreft is dat bijv. het bezoek van de Lord High Commissioner, en de aandacht voor het onderwijs.)

b) Opnieuw waren de verblijfkosten van de afgevaardigden voor rekening van de FCS. Dit moet zeer gewaardeerd worden in een tijd waarin ook bij de FCS het achteruit gaan van het economische klimaat beperkingen oplegt.

4. DE GENERAL ASSEMBLY IN 'T ALGEMEEN

4.1

In diverse opzichten is een General Assembly van de Free Church of Scotland anders dan een generale synode van onze kerken.

We lichten enkel dingen uit de Huishoudelijke Regeling die men heeft en uit onze ervaringen.

4.2. Commissies (deputaatschappen bij ons)

De FC S heeft twee soorten commissies: commissies die alleen nodig zijn om de General Assembly goed te doen verlopen (bijv. the Committee for arranging the Business; the Committee for examining the Records of Synods; the Committee for Sales and Transferences of Properties); en commissies die gedurende het jaar de zaken uitvoeren waartoe de General Assembly heeft besloten (bijv. the Committee on Ecumenical Relations; the Special Committee on Education).

Elke commissie mag hooguit uit 15 leden bestaan, waarvan een derde gedeelte ouderlingen moet zijn. Elke presbytery moet erin vertegenwoordigd zijn. En er is een aftredingsrooster dat ervoor zorgt dat iedere vier jaar de bezetting van een deputaatschap geheel vernieuwd is.

Men heeft ook een vaste procedure voor het samenstellen van de verschillende commissie:

Op 1 november dient de Clerk (scriba) de voordrachten van de presbyteries in zijn bezit te hebben terzake van in de diverse commissies te benoemen ouderlingen. Die zendt deze voordrachten naar de andere presbyteries. Een dezen moeten dan voor 20 februari een keus gedaan hebben, ook uit de landelijke lijst van predikanten. De Clerk zendt de resultaten hiervan naar een 'Nominations Committee', die een voordracht uit deze geschriften doet, welke aan de General Assembly wordt voorgelegd.

Ook de vergaderuren van de commissies zijn precies bepaald gedurende het jaar. Er zijn twee groepen die vergaderen op verschillende tijden van vaak dezelfde dag. Dit zal wel hiermee verband houden dat in de diverse commissies wel eens dezelfde personen zitting hebben. Immers de

betreffende bepalingen suggereren niet alleen dat de bezetting van de commissies over de hele kerk verspreid moet zijn maar ook dat de kostenfactor in het oog gehouden moet worden.

4.3. Voorbereiding van de General Assembly

Bovengenoemde commissies dienen de General Assembly ook met rapporten. Die rapporten moeten uitlopen op welgeformuleerde voorstellen en moeten uiterlijk 15 maart binnen zijn, zodat de Clerk ze kan bundelen en aan de afgevaardigden toesturen, uiterlijk één week voor de aanvangsdatum van de General Assembly.

Voorstellen kunnen ook aan de General Assembly worden gedaan vanuit de presbyteries en de synodes hoewel ook op bepaalde punten de gemeenten verzoeken kunnen doen, maar die gelden dan kerkelijke goederen en dergelijke.

(Presbyteries komen enigszins overeen met onze classes; synodes zijn bij de FCS altijd regionale vergaderingen, die vrijwel uitsluitend dienst doen als beroepsinstanties na de presbytery. Er zijn 5 synodes en 15 presbyteries, waarvan 1 synode en 2 presbyteries in Noord Amerika)

Voor de voorbereiding zijn er verder allerlei bepalingen. De Clerk neemt een centrale plaats in en heeft een grote verantwoordelijkheid; hij is dan ook een vaste figuur en krijgt een door de General Assembly vastgesteld salaris voor dit werk.

4.4. Plaats, tijd en afgevaardigden

De zittingen worden elk jaar gehouden in de 'Assembly Hall', dat is dan de St Columba's Kerk te Edinburgh. Hoewel de keuze van de plaats in theorie open is, blijkt Edinburgh uit praktische overwegingen al decennia lang synodestad te zijn.

Hoewel ook de tijd van het jaar theoretisch niet vastligt, mag beschouwd worden dat de General Assembly begint om 10 uur's morgens, op een dinsdag in mei, niet eerder dan de 18e en niet later van de 24e en de rest van die week in beslag neemt.

(Ook andere Schotse kerken hebben dan hun Assembly in Edinburgh: het is 'Assembly week'. Het kasteel op de rots is 's avonds verlicht, en in de Schotse kranten verschijnen artikelen over de diverse Assemblies broederlijk naast elkaar.)

Het aantal afgevaardigden -commissioners geheten- is ongeveer 80. Elke presbytery levert evenveel predikanten als ouderlingen maar niet alle presbyteries leveren hetzelfde aantal afgevaardigden. Tot die afgevaardigden kunnen ook professoren behoren (die zijn namelijk meestal lid van een kerkeraad en/of presbytery).

Op de Assembly worden niet alle namen opgelezen (vroeger deed men dat wel) of credentiebrieven geïnspecteerd. Ieder heeft een gedrukte lijst met alle namen van afgevaardigden voor zich en direct na de opening wordt er gevraagd of er fouten ingeslopen zijn.

4.5. Agendum

Het eigenlijke agendum wordt samengesteld door een speciale commissie, die op de eerste Assembly-dag vergadert. Er is dus geen 'samenroepende kerk'.

Als eerste punt daarop komt de Opening voor, die dan geschiedt door de 'Retiring Moderator', de praeses dus van de vorige General Assembly. Deze blijft verder dienst doen als waarnemendpraeses. Hij leidt een bidstonde, welke uitloopt op de 'Constitutional Prayer', het gebed waarmee de vergadering wordt geconstitueerd. Opvallend is trouwens dat het gewoonte blijkt te zijn dat iedere zitting opnieuw met gebed wordt begonnen, welk gebed dan ook uitloopt op zo'n (constitutioneel gebed' (ook is er Psalmgezang en Schriftlezing). De sluiting gebeurt door het opleggen van de zegen, hoewel ook dit 'prayer' wordt genoemd.

(Geen notulen van kerkelijke vergaderingen zijn geldig als niet wordt vermeld dat de vergadering was geconstitueerd (d.w.z. met gebed) en werd besloten met gebed.)

Een vast punt is, volgens de Huishoudelijke Regeling, dat het begin van de tweede vergaderdag moet bestaan uit 'devotional exercises', die minstens een uur moeten duren. Daarin worden diverse personen door de Moderator verzocht om in gebed voor te gaan, en ook wordt er veel gezongen en gelezen uit de Heilige Schrift.

Op bepaalde momenten wordt het werk stilgelegd en is er een zogenaamde 'Order of the Day', een speciaal voor dat ogenblik geplande bezigheid. Belangrijkste waren de ontvangst van de High Commissioner, de vertegenwoordiger van de Koningin in Schotland, en de voorstelling aan de Moderator van diverse afgevaardigden van zusterkerken en enkele organisaties en van zendingswerkers die met verlof zijn. Ditmaal was er nog een extra punt, dat sinds de Disruption van

1834 nog maar eenmaal was voorgekomen, namelijk in 1844: een speciaal uur van 'worship', ditmaal 'Public Worship and Protestant Affirmation' genoemd en belegd in verband met het op handen zijnde bezoek van de paus aan Schotland.

Op het agendum komen allerlei zaken voor, ook zaken die bij ons niet ter generale synode worden behandeld. We noemen: financiële zaken, zoals betreffende de fondseg-van-dekerk-in-het-algemeen van waaruit de predikantshonoraria en die van emeriti en weduwen van predikanten worden betaald; het beheer van een bejaardentehuis; de verkoop van kerkelijke goederen; het Psalmenzingen en het onderwijs daarvan aan de jeugd, en de verzorging van het Psalmboek; en ten slotte, last hut not least, een aantal gedegen en belangrijke rapporten, waarvan sommige ons vergadertechneisch vreemd zouden zijn: bijv. over 'Public Questions, Religion and Morals' en 'Eduction'. (zie punt 4.8).

4.6 Werkwijze

De rapporten en andere voorstellen worden direct ter General Assembly behandeld. Men kent dus geen 'synodale commissies' die de materie aan de hand van rapporten van deputaten of andere ingekomen stukken nog eens onderzoeken.

Merkwaardig is dat na de morgenopening vaak een hele lange tijd niets wordt gedaan: de Clerks delen dan 'Assembly papers' uit. Die bestaan onder meer uit moties of amendementen die ten aanzien van voorstellen een dag van tevoren moeten worden ingeleverd, zodat ze vermenigvuldigd kunnen worden en een aan de afgevaardigden ter hand gesteld.

Ook worden in het begin van de morgenzitting de notulen van de vorige dag gelezen.

De spreektijden zijn gerantsoeneerd. Wie een rapport met voorstel moet toelichten krijgt daarvoor ten hoogste 25 minuten. Wie dat ondersteunt mag niet langer dan 15 minuten spreken. Zijn er meerdere personen voor toelichting of 'seconding', dan moeten ze de spreektijd verdelen.

Vragenstellers of degenen die aan de discussie willen deelnemen krijgen 10 minuten. Ten teken dat de toegemeten tijd om is staat de Moderator van zijn zetel op! Alle voorstellen moeten nadat zij zijn toegelicht en besproken formeel worden gedaan per motie.

Stemmingen vonden plaats door middel van handopsteken, desnoods schriftelijk, of mondeling met afroepen van namen, en anders door voetgetrappel dat eventueel begeleid wordt door applaus (dit voetgetrappel schijnt trouwens uniek te zijn voor de FCS, zo hebben we ons laten vertellen). Wie tijdens een discussie van een bepaald punt niet aanwezig is geweest mag niet deelnemen aan de stemming.

De General Assembly vergaderde eenmaal in comité, toen een delicate zaak van de toelating van twee predikanten tot de FCS op het agendum stond.

De afgevaardigden zitten in de kerkbanken, wat ongerieflijk. Eventuele bezoekers zitten in de zijbanken of op de gaanderijen. Zelfs de pers heeft geen speciale accommodatie.

4.7 Moderator

De positie van de Moderator is een belangrijke.

Hij heeft een ereplaats: onder de monumentale preekstoel staat wat echt een zetel genoemd kan worden. Opzij, rechts van de preekstoek, zit de Retiring-Moderator, evenals de Moderator in een speciale toga (Van een toga zijn ook de beide Clerks voorzien; zij zitten aan weerskanten van een massief dubbel bureau dat, naar men verzekerde, het hele jaar door in de kerk blijft staan.) De Moderator wordt dan ook met de nodige égards behandeld bij de heropening van de vergadering wordt zijn komst door een beambte aangekondigd. Ieder staat op. Als hij zijn zetel heeft bereikt, buigt hij naar drie kanten, en iedereen beantwoordt die buiging.

Gedurende het hele jaar vertegenwoordigt hij de kerk bij allerlei gelegenheden, zoals op synodes en dergelijke van zusterkerken.

Ook hij wordt benoemd op voordracht van de 'Nominations Committee'. Zijn functie wordt zo belangrijk geacht, ook in verband met de voorbereiding van de General Assembly, dat men met de nominatie van de Moderator niet wacht tot de aanvang van de Assembly. Aangezien die voordracht niet wordt bestreden houdt hij onmiddellijk na de aanvaarding van zijn ambt een rede, de 'Moderator's Address'.

Ditmaal ging deze over het werk van de Heilige Geest in de loop der kerkgeschiedenis, met aanwijzing van het tegenstaan daarvan bijvoorbeeld in Rome, maar ook met de kritische vraag of de Free Church of Scotland zich nog wel voor het hele volk van Schotland verantwoordelijk weet als instrument in de handen van de Heilige Geest. Ook viel op de nauwe band die tussen Woord en Geest werd gezien;

De Schrift is de stem van de Heilige Geest', aldus de Moderator. Het was een goede, Schriftuurlijke en 'Gereformeerde' rede.

4.8 Enkele rapporten in 't bijzonder

Naast allerlei al genoemde zaken op het agendum, en naast de nog te bespreken zaak van de betrekkingen met andere kerken (zie punt 5 van dit rapport), moet nu nog enige aandacht worden besteed aan een aantal belangrijke rapporten die op de tafel van de General Assembly lagen.

a) Rapport over 'Public Questions, Religion and Morals', waarin elk jaar de gang van zaken in het land wordt gevolgd in vaak kritische zin. Dit uitgebreide en kundige rapport behandelde dit jaar onder meer de kwestie van de tolerantie die er ook in Schotland bestaat ten aanzien van de pornografie. Verder besprak het de industriële situatie in de Highlands en op de Islands, waarvan men meent dat deze ten achter gesteld wordt bij de rest van Groot-Brittannië - een punt dat van belang is omdat de meeste gemeenten zich in deze gebieden bevinden. Maar ook besprak het de wereldeconomie en de werkloosheid, de reageerbuis-baby, en het bezoek van de paus. Bij de presentatie van dit rapport sprak de samenroeper van de betreffende commissie,

Dr. N.A.R. Mackay, over de Falkland-crisis (zeer kundig, omdat hij als oud-functionaris van de Britse ambassade in Argentinië de situatie ter plaatse goed kende.)

Men heeft niet overal een pasklaar antwoord op, maar wil als kerk toch wel de problemen bestuderen waarmee de kerkleden geconfronteerd worden.

b) Rapport over 'Welfare and Youth Education', handelde vooral over de door de FCS gemeenten georganiseerde zomerkampen, en de uitgave van tijdschriften voor de jeugd

c) Rapport over 'Education', ging ook over de werkloosheid, en verder over de godsdienstige opvoeding. Het oordeelde nogal negatief over een eindexamen dat de regering wil instellen voor het vak 'Religious Instruction' op de scholen.

In de discussie werd er op gewezen dat de kerk meer moet proberen het denken van de regering te beïnvloeden, en men zal zich dan ook zeker tot de betreffende regeringsinstanties wenden. Tevens werd benadrukt dat de kerkleden zelf in de eerste plaats een rol in die godsdienstige opvoeding moeten spelen.

Volgend jaar is het de bedoeling met een **uitgebreider rapport** hierover te komen.

d) Rapport over 'Foreign, Overseas and Jewish Missions' Board'. Zendingzaken hebben zeer de interesse van de FCS. Dat bleek uit dit uitvoerige rapport, maar ook uit de niet geringe financiële bijdragen voor dit doel, en de publieke belangstelling voor wat de zendingsmedewerkers te zeggen hadden.

Er was uitvoerige informatie over zendingzaken, medische hulp, en onderwijskundige projecten in Israël, Zuid-Afrika, India, Peru en Noord-Amerika; en over evangelisatie onder de Moslims in Glasgow. De zendingsmedewerkers met verlof kwamen dit rapport ter Assembly persoonlijk inkleuren. (Zie ook punt 5.)

In tegenstelling tot dit rapport was het rapport over betrekkingen met andere kerken, 'Ecumenical Relations', maar heel kort.

e) Rapport over 'Training of the Ministry and Admissions'. Dit rapport stond in het teken van het vertrek van prof. Collins, 81 jaar oud, als kerkhistoricus. Vanuit de College kwam de klacht dat door gebrek aan tijd en mankracht bepaalde belangrijke studiegebieden onvoldoende konden worden behandeld. Mede daardoor werd het voorstel om het aantal professoren terug te brengen van 5 naar 4 verworpen. Daarna werd tot professor benoemd Rev. J.D. MacMillan uit Glasgow. Al eerder hadden de presbyteries kandidaten kunnen opgeven. Op de Assembly werden drie daarvan speciaal onder de aandacht gebracht. Een viel al gauw af, en na schriftelijke stemming werd MacMillan gekozen met een meerderheid van 9 stemmen.

4.9 Bevoegdheden en functies van de General Assembly

Enige belangrijke punten zijn: a) De General Assembly is een 'Court of Review', een beroepsinstantie voor via presbyteries en synodes opgekomen petitie's, beroepen en klachten, en kan in dit kader ook kerkleden uitnodigen ter vergadering te verschijnen. Tot deze taak hoort ook het controleren van de boeken van de synodes. b) De Assembly heeft de bevoegdheid nieuwe synodes en presbyteries in te stellen; en collectes in de kerken te laten houden. c) Hoewel de General Assembly de bevoegdheid heeft de Kerk in al haar verbanden te regelen, wordt zij niet beschouwd als absoluut bindend gezag te hebben. Men wenst besluiten te nemen die overeenkomen met wat er algemeen in de kerk leeft. Maar omdat alles in goede orde moet geschieden, is het toch nodig dat de Assembly als wetgevend en rechterlijk lichaam optreedt. Men heeft wel een speciale regel als zekering ingebouwd om innovaties

en veranderingen in de kerkelijke wetgeving in goede banen te leiden. Deze regel de zogenaamde 'Barrier Act', komt enigszins overeen met de approbatie van de Acta in onze kerken, met dit verschil dat in de FCS dat niet gedaan wordt door de kerkeraden, maar door de presbyteries.

4.10 Opmerkingen

- a) Afgevaardigden hebben de General Assembly met stijgende interesse bijgewoond. Al luisterend, al studierend, al vragend en pratend is het zeer wel mogelijk om op synodeniveau een beeld te krijgen van een kerkgemeenschap, met alles wat er leeft en wat belangrijk is. Na zo'n week is er de wens om nog eens een poosje in een plaatselijke gemeente het kerkelijk leven op dat niveau mee te maken.
- b) In 't algemeen kan gezegd worden dat de General Assembly een grotere regulerende invloed heeft op het kerkelijk leven dan onze synodes.
- c) De commissies zijn zeer belangrijk, en hebben veel macht en (beslissings)-bevoegdheden, wat ook de nodige gevaren met zich mee brengt, zelfs al moeten ze verantwoording afleggen aan de General Assembly. Men erkende dit trouwens zelf ook wel.
- d) De wijze van werken is wel in zekere zin efficiënt. Men heeft zich aan bepaalde regels bijvoorbeeld zonder onze synodecommissies die de zaken nog eens onder de loupe nemen moeten binden omdat men elk jaar een General Assembly heeft. Maar soms gaat de behandeling erg snel, is ze oppervlakkig, en ze heeft in elk geval dit grote nadeel dat ze vrijwel geheel buiten 'het kerkvolk' omgaat.
- e) Ondanks alle, vooral procedurele en agendaire, verschillen tussen onze synodes en een General Assembly was het opvallend dat er veel parallellen met onze situatie waren, vooral parallellen over leer en leven van de kerk en de kerkleden. Een aantal punten uit de bespreking spreken voor zichzelf: In hoeverre heeft de kerk niet alleen een boodschap voor de kerkleden, maar ook voor hen die daar niet bij behoren? Moet er niet een alternatieve psalmberijming komen, die ook buitenstaanders die in de kerk komen, aanspreekt? Hoe krijgen we de kerkleden zover dat ze voldoende kerkelijke financiële bijdragen leveren? Is er bij de ouders wel het besef dat zij in de allereerste plaats verantwoordelijk zijn voor de (godsdienstige) opvoeding van hun kinderen? Spreekt de 'Shakespearean language' van veel van onze prediking eigenlijk het kerkvolk nog wel aan?
- f) Afgevaardigden hebben met instemming mogen constateren dat in alle handelingen en discussies een sterke grondtoon aanwezig was van het zich ernstig willen afvragen hoe als kerk te leven, in Overeenstemming met Gods Woord en naar Zijn Heilige wil.

5. BETREKKINGEN MET ANDERE KERKEN

5.1

De Commissie voor betrekkingen met andere kerken had de General Assembly vooraf gediend met een rapport dat een apart gedeelte bevatte over de betrekkingen met onze Gereformeerde Kerken in Nederland. Daarin werden onze regels geciteerd voor de voorlopige relatie van kerkelijk contact (overigens zonder commentaar) werd gewag gemaakt van het bezoek van prof.C.Graham en Rev.F.MacDonald aan onze kerken in februari 1982 (op basis waarvan voorstellen werden gedaan aan de General Assembly, zie punt 5.2); en werd de op handen zijnde Gereformeerde Internationale Conferentie genoemd(men was ervoor, maar vond een week voldoende).

Dit rapport bevatte verder een kort gedeelte over de GOS. Het uittreden van de FCS had nu definitief zijn beslag gekregen, en men had van het secretariaat van de GOS zelf hierop geen reacties meer gekregen. Er wordt bekeken met welke kerken men nu contact zal zoeken en onderhouden, zowel binnen de GOS als daarbuiten. Voorlopig is er een lijst van kerken gemaakt (zie 5.2.).

Ten slotte bevatte dit rapport een gedeelte over de British Evangelical Council, waarover niets nieuws te vermelden valt.

5.2

Wat betreft de betrekkingen met andere kerken mondde dit rapport uit in een aantal voorstellen die aan de General Assembly werden voorgelegd ter goedkeuring. Vanwege het belang van deze voorstellen volgt er nu een letterlijke vertaling in hun geheel:

"1. De General Assembly kenre de daden goed die tot nu toe door de Commissie zijn ondernomen om broederlijke en oecumenische betrekkingen te continueren of(opnieuw) op te nemen met andere

kerken en organisaties nu het lidmaatschap van deze kerk in de GOS heeft opgehouden te bestaan. Zij kenre goed het voortduren van betrekkingen of het aanbod betrekkingen aan te knopen met de volgende:

The Reformed Presbyterian Churches (Covenanters) of Scotland, Ireland, Canada, en U. S. A.
The Free Presbyterian Church of Scotland.
The Free Presbyterian Church of Eerstern Australier
The Free Church in Southern Africa.
The Iglesia Evangelica Presbiteriana del Peru.
The Reformed Churches in The Netherlands (Liberated).
The Canadian Reformed Churches.
The Free Reformed Churches of Australier.
Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika.
The Presbyterian Church in Korea
De Gereformeerde Kerken op Oost Sumba/Savu.
The Igreja Presbiteriana Coreana do Sao Paulo.
The Evangelical Presbyterian Church of beland
The Reformed Church of Japan.
The Reformed Presbyterian Church of Taiwan S.P.
The Dutch Reformed Church of Sri Lanka.
Die Gereformeerde Kerken in Suid-Afrika.
The British Evangelical Council.
The Fellowship of Independent Evangelical Churches.
The National Bible Society of Scotland.
The Lords Day Observance Society.

2. De General Assembly is bemoedigd door de voortgang die er gemaakt is in contacten met de Gereformeerde Kerken in Nederland (Vrijgemaakt). In dit opzicht kenre zij goed de volgende verklaringen en richtlijnen om naar te handelen:

- (1) Dat de relatie van contact worde gehandhaafd omdat deze voldoende beantwoordt aan onze opvatting van broederlijke betrekkingen, en mogelijkheden biedt tot bespreking van punten van belang, interesse en/of verschil, en wederzijdse erkenning van lidmaatschap: naar ons inzicht is volledige correspondentie in de Nederlandse betekenis nauwelijks praktisch uitvoerbaar.
 - (2) dat elk het recht en de vrijheid van de andere kerk erkenne om zulke extra-denominationale contacten en betrekkingen tot stand te brengen die in overeenstemming zijn met hun gereformeerde belijdenisgeschriften.
3. De General Assembly kenre goed de deelname van de Commissie in de Internationale Conferentie die georganiseerd wordt door de Gereformeerde Kerken in Nederland (Vrijgemaakt) en machtige haar twee afgevaardigden aan te wijzen.
4. De General Assembly is verheugd kennis te nemen van het voortgaande werk van de British Evangelical Council en van de waardevolle bijdrage die geleverd wordt door de afgevaardigden van deze kerk en door anderen die uitgenodigd zijn tot deelname." (einde vertaald citaat)

5.3

De bespreking van dit rapport en de voorstellen, direct na de opening van de General Assembly, duurde heel kort, en leverde het volgende op:

Er was een predikant die vroeg naar The Free Reformed Churches of Australia (die hij verwarde met de Reformed Churches of Australia; we konden hem uiteraard later in de wandelgangen volledig op de hoogte brengen).

Er was een vraag waarom de Orthodox Presbyterian Church of America niet was opgenomen in de lijst van kerken, en of de genootschappen wel compleet waren.

En er was een voorstel, dat later werd verworpen, om nu geen lijst aan te nemen omdat de meeste afgevaardigden lang niet al deze kerken kenden, en omdat de contacten met deze kerken niet allemaal op hetzelfde niveau lagen: er werd gevraagd om uitsplitsing naar echte zusterkerken, naar kerken waarmee betrekkingen werden onderhouden, en naar genootschappen.

Alle voorstellen van de Commissie werden daarna aanvaard door de General Assembly.

5.4

Op woensdagavond, toen de afgevaardigden van andere kerken en genootschappen werden verwelkomd, waren er naast ons afgevaardigden van de Fellowship of Independent Evangelical Churches, de National Bible Society of Scotland, de Lords Day Observance Society, de British Evangelical Council, en de Reformed Presbyterian Church of Scotland, die ook allen, met een spreektijd van vijf minuten, de General Assembly toespraken. (De commissie had het niet gepast gevonden dat een afgevaardigde van de Underground Evangelism ook sprak.)

De toespraak van ds. Van Rongen werd met aandacht, en naar later bleek ook met instemming, beluisterd. Op die speech reageerde de Renring-Moderator (de Moderator zelf was toen naar de receptie van de High Commissioner): "Groeten aan uw kerken, en complimenten aan haar voor het feit dat ze zo rondzien om overal contacten te leggen."

Op donderdagavond spraken naast de medewerkers van de FCS op de zendingvelden afgevaardigden van de Christian Witness to Israel en de Evangelical Presbyterian Church of Ireland (deze kerk steunt het zendingswerk van de FCS).

Er werden geen brieven voorgelezen met broedergroeten van andere kerken, of mededelingen gedaan van kerken die geen afvaardiging hadden gestuurd. In hoeverre andere kerken daartoe waren uitgenodigd is ons niet bekend.

Wel werd besloten om, op verzoek van die kerken, afgevaardigden te sturen naar de meeste vergaderingen van de Reformed Presbyterian Church of Ireland, de Reformed Presbyterian Church of Scotland en de Evangelical Presbyterian Church of Ireland; en een waarnemer, geen afgevaardigde, naar de World Alliance of Reformed Churches.

5.5 Opmerkingen

a) Het bezoek van prof. Graham en Rev. MacDonald aan onze kerken in het begin van dit jaar is zeer belangrijk geweest. De vruchten van zowel formele als informele gesprekken zijn terug te vinden in het werk van de Commissie van de FCS: dit jaar namen de relaties met de Gereformeerde Kerken in Nederland een belangrijk deel in van de besluiten van de General Assembly.

b) Uw deputaten constateerden met vreugde dat bijna alle kerken waarmee wij kerkelijke gemeenschap beoefenen of voorlopig contact hebben op de lijst van kerken voorkomen (uitgezonderd de Igreja Presbiteriana Evangelico do Sad Paulo). Opmerkelijk is de omissie van de Christelijk Gereformeerde Kerken; dit kan een vergissing zijn, want er zijn wel contacten tussen deze kerken en de FCS.

c) Het voorgaande laat opnieuw iets zien van de werkwijze en de grote invloed van de commissies van de FCS; en van de daaraan verbonden gevaren.

d) De regels die wij hebben voor volledige kerkelijke gemeenschap gaan de FCS veel te ver. Waar wij spreken van een voorlopige relatie daar willen zij een eindpunt zien. Vorige rapporten van deputaten vermeldden ook al dat men geen harde en formele banden wil, en zich niet te nauw wil binden. De huidige deputaten moeten dit- helaas -bevestigen, en de besluiten van de Assembly wijzen dit eveneens uit.

De FCS heeft contacten en relaties met andere kerken en genootschappen en die kunnen gemakkelijk wisselen zie hoe men zo'n lijst van kerken samenstelt. Als we kijken naar de contacten die men heeft via het eigen zendingswerk komen daar nog genootschappen bij als de Reformed Mission League, De Christian Witness to Israel, en het Tear Fund. Het gevaar van de geschetste situatie is een zekere onoverzichtelijkheid en gemoedelijkheid.

Dit alles kan bijvoorbeeld worden toegespitst op de kaneelruil, of de toelating tot het Avondmaal. Daar denkt men vrij gemakkelijk over. Ook vorige deputaten wezen hierop: "men aanvaardt elkaar van wat men ziet of hoort van elkaar". Predikanten van de FCS gaan rustig voor in gemeenten van de Fellowship of Independent Evangelical Churches. Maar ook deze situatie ontstaat dat er kaneelruil is tussen onze kerken en de EPCI, niet tussen ons en de FCS, maar wel weer tussen de EPCI en de FCS. (Overigens, ook ouderlingen mogen in de FCS preken.) Ter illustratie diene ook het feit dat de kredentiebrief die werd aangeboden aan de scriba van de General Assembly verder geen rol scheen te spelen.

Het blijkt dat onze regels voor correspondentie en contact door de FCS, en ook anderen, veelal niet begrepen worden. Zulke relaties zijn hun wel eens ten enenmale onbekend De bron van die regels is dan ook: samenwerking met kerken die in de vorige eeuw en in deze eeuw uit Nederland afkomstig zijn.

Jammer genoeg hebben de deputaten tijdens hun bezoek hierover niet officieel met de Commissie kunnen spreken; en aangezien ze waarnemers, en geen adviseurs, waren op de General Assembly, geen inbreng in de discussie kunnen hebben. In deze zeer drukke week was ervoor de mensen van de FCS geen tijd om hierover met ons te spreken. In informele gesprekken kwamen deze zaken wel eens aan de orde, maar dan werd de indruk zoals hierboven beschreven steeds bevestigd

Daar komt nog bij dat er o. i. moeite is met de grens tussen volledige zusterkerkrelatie en voorlopig kerkelijk contact. Die moeite is er bij de FCS, getuige hun besluit. Die moeite is er ook bij ons: Is het lidmaatschap van de GOS een doorslaggevende hindernis (Japan is toch nog lid? en de Doppers?); Zullen er na bespreking van de verschillen wel veranderingen komen in leer en kerkregering bij anderen? Zo niet, wat voor zin heeft dan het voorlopige contact? Het is o. i. wenselijk de grens duidelijker aan te geven

De afgevaardigden wensen te beklemtonen dat deze hele materie van kerkelijke relaties en daarvoor geldende regels en daaraan verbonden consequenties zorgvuldige overweging waard is; er moet hierover wel een standpuntbepaling komen binnen onze kerken: willen we dit, en willen we dit zo? En ook op de komende Gereformeerde Internationale Conferentie zijn deze zaken zeer goede aandacht en bespreking waard

6. ENKELE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

6.1

Wij hebben ons thuis gevoeld op de General Assembly en in deze kerkgemeenschap. Dit niet alleen omdat er voor ons geen taalbarrière was, maar vooral vanwege het schriftuurlijk karakter van deze kerk, en de levensstijl van haar kerkleden. Nu moet hieraan toegevoegd worden dat men ook erg zijn best heeft gedaan om ons er te doen thuis voelen. De ontvangst was zeer hartelijk, het verblijf een waar genoegen, en de contacten open en stimulerend.

6.2

Er waren vele mogelijkheden om mensen te spreken en om contacten te leggen. Naarmate de week voortschreedt escaleerde dat, vooral nadat ds. Van Rongen de Assembly had toegesproken, en iederéén ons kende. Het belang van persoonlijk contact blijft belangrijk; en vaak veel effectiever dan een relatie op papier. Vaak waren er ook vragen over onze situatie; we hebben nogal eens 1944 moeten uitleggen, bijvoorbeeld. Als een van de doelstellingen van dit bezoek het uitwisselen van informatie was om zo de kerken meer bekendheid bij elkaar te geven, dan kan het zeker als geslaagd beschouwd worden

6.3

Wij willen, al resumerend, nogmaals wijzen op het belang van het doorspreken van enkele belangrijke zaken:

- verschillen tussen onze kerken en kerken als de FCS (zie punt 2.3)
- onze regels voor correspondentie (zie punt 5.5)
- de grens tussen zusterkerken en voorlopige contact kerken (zie 5.5)

6.4

Het is gewenst om op langere termijn een schema op te stellen voor bezoeken aan de FCS (en de EPCI). Er hoeft niet elk jaar een afvaardiging heen (uitzonderlijke situaties daargelaten, uiteraard); en er hoeven niet altijd twee afgevaardigden heen, al is het wel waardevol samen zaken door te spreken. Maar op de General Assembly zelf kunnen weinig zaken gedaan worden- waarmee we de informele contacten helemaal niet willen wegvlakken natuurlijk.

6.5

Wij adviseren om als deputaatschap een abonnement te nemen op de "Monthly Record", dat een goed beeld geeft van wat er in de FCS speelt; en op "From the Frontiers", het zendingsorgaan van de FCS, ongeveer te vergelijken met ons "Tot aan de einden der aarde".

6.6

Wij hopen met dit verslag inzicht te hebben verschaft in ons doen en laten tijdens die week, en in het reilen en zeilen van de General Assembly; en door dit alles een bijdrage te hebben geleverd in het verder naar elkaar toe groeien van de Free Church of Scotland en de Gereformeerde Kerken in Nederland, daarbij biddend om de onmisbare zegen van het Hoofd van de Kerk.

augustus, 1982.

Steenwijk, G. van Rongen

Drachten , T. Jagersma.

BIJLAGE 2B

TOESPRAAK

tot de General Assembly van de Free Church of Scotland - die gehouden werd van 18 tot 21 mei 1982 te Edinburgh - tijdens de 'Ontvangst van Afgevaardigden' op woensdag 19 mei, door drs.G. van Rongen.

Praeses, geachte broeders in de Here!

Allereerst wil ik bij deze U de groeten overbrengen van de Kerken die de heer T. Jagersma en mij naar Uw General Assembly (Algemene Vergadering, Synode) hebben afgevaardigd, nadat onze Kerken zo vriendelijk daartoe uitgenodigd waren.

Wij hopen dat U een vruchtbare vergadering moogt hebben onder de leiding van de Heilige Geest. Ops bezoek valt min of meer samen met dat van paus Johannes Paulus de Tweede.

Ons Gereformeerde dagblad vertelde dat ongeveer een maand geleden zo'n 10.000 mensen hebben gedemonstreerd tegen diens voorgenomen bezoek aan de stad Glasgow.

Wij zijn erg dankbaar voor het feit dat ons eigen bezoek niet wordt begeleid door zulke tekenen en symbolen van protest en antipathie. Integendeel, uw welkom aan ons adres was heel warm, het is het nog steeds.

Dat incident in Glasgow kan worden beschouwd als een nieuw teken en bewijs van de Schotse drang naar vrijheid- hoewel we van mening kunnen verschillen over de vraag of dit wel de juiste manier is om bepaalde gevoelens te uiten.

In elk geval, Uw naam als Kerk omvat ook het bijvoegelijke naamwoord 'Free' (vrij). De Schotse Kerk heeft zelfs lang voordat de Reformatie plaatsvond aanspraak op vrijheid gemaakt. Zij wilde onafhankelijk zijn van de Engelse Kerk - hoewel ze tegelijkertijd onder de jurisdictie van Rome leefde. Maar het grootse jaar 1560 zag deze jurisdictie beëindigd, toen immers twee wetten door het Parlement werden aangenomen, op 24 augustus, waardoor de Mis en andere bijgelovige dingen werden afgeschaft, Zo kwam er een eind aan de macht van de paus over de Kerk van Schotland. Zeker, het duurde tot het jaar 1567 eer de Schotse Geloofsbelijdenis staatsrechtelijk geratificeerd werd door het eerste Parlement onder Jacobus de Zesde. Maar dat was dan ook een belangrijk jaar en een belangrijke dag - zoals ook de dag van de 'First Covenant' (het Eerste Verbond) van 3 december 1557.

Want van toen af-hoewel met een paar onderbrekingen- is deKerk van Schotland vrij gebleven, vrij van de paus, vrij van Rome.

Toch was ze niet helemaal vrij.

Het Erastianisme had nog veel macht: de burgerlijke overheid maakte aanspraak op het recht om zich met kerkelijke zaken in te laten.

Wij hebben begrepen dat de eeuwenlange strijd daartegen - en ook tegen het Moderatisme ('gematigdheid', het aannemen van een gematigde houding), dat binnen de Kerk van Schotland deze situatie ondersteunde of op z'n minst toeliet- heeft geleid tot de Disruption (Afscheiding) van 1843. En nu geniet U Uw vrijheid: U moogt nu uw 140e, of misschien wel Uw 141 e, General Assembly houden.

Wij hebben kennisgenomen van het bijzondere feit dat de huidige Assembly geopend werd op dezelfde datum als waarop ook de allereerste geopend werd, die van het jaar 1843, immers op 18 mei - al is er dit verschil dat deze laatste op een donderdag begon en Uw Assembly op een dinsdag Nog een belangrijk feit dat wij uit uw nationale kerkgeschiedenis geleerd hebben is dat Uw Kerk zich op een veilige afstand gehouden heeft van het gevaar om zichzelf helemaal te isoleren.

Zelfs vanaf het allereerste begin van de tijd van de Reformatie heeft Uw Kerk plannen gehad om internationale contacten te leggen.

Dat is geheel en al in de lijn van Johannes Calvijn, die ook heel sterk voor het aangaan van internationale banden was.

Wij zijn dan ook blij - omdat dezelfde dingen ook in onze eigen Geloofsbelijdenis en Catechismus worden gezegd- te zien hoe in de Schotse Geloofsbelijdenis van 1560 het universele karakter van de Kerk van de Here Jezus Christus benadrukt wordt.

Datzelfde gebeurde in de Catechismus van John Craig uit 1581, in de Nieuwe Catechismus van 1644, en in de Grote Catechismus uit het jaar 1648.

Het Book of Discipline (een soort Kerkorde) uit het jaar 1587, dat hoogstwaarschijnlijk werd samengesteld door Walter Travers, eindigt met de volgende zinnen: "Tot zover wat betreft de particuliere samenkomsten. Nu volgt de universele, die een generale of oecumenische raad wordt genoemd, een vergadering van mannen gekozen door elke nationale synode".

Maar dat was Engeland. Als we nu tot Schotland terugkeren, hebben we de informatie dat het 'Second Book of Discipline' (de Tweede Kerkorde), geschreven in het jaar 1578 onder leiding van Andrew Melville, een dergelijke bepaling bevatte. En de 'Foren of Presbyterial Church Government' (Formulier voor presbyteriale kerkregering, de huidige Kerkorde), die teruggaat op het begin van jaar 1645, heeft onder het hoofd "Of Synodical Assemblies" (Synodale Vergaderingen) deze zin: "Synodale Vergaderingen kunnen wettig van verschillend type zijn: provinciaal, nationaal, en oecumenisch".

Nog een bewijs dat Uw Kerk niet graag in een geïsoleerde positie wilde leven is het feit dat op de Jubileum General Assembly van 1943, die de Afscheiding van 1843 herdacht, afgevaardigden van vele zusterkerken uit alle delen van de wereld aanwezig waren.

Uw Kerk heeft voor een tijd deelgenomen aan de Gereformeerde Oecumenische Synode.

Wij zijn erg dankbaar dat U zich uit die organisatie teruggetrokken heeft, omdat het erg duidelijk geworden is dat zij geen aanspraak kan maken op de naam 'Gereformeerd'.

En om het meest recente feit te noemen: Onze kerk had de eer om uw kerk te leren kennen. Laat me het liever op een meer Schriftuurlijke manier mogen zeggen: De Kerken van de Here Jezus Christus die zich De Gereformeerde Kerken in Nederland noemen zouden graag een zekere vorm van kerkelijk contact met uw kerk aangaan, aangezien wij U dankbaar erkennen en herkennen als een ware kerk van onze Here Jezus Christus, het Universele Hoofd en de universele Bisschop van de Christelijk Kerk.

Het is zelfs onze sterke begeerte dat, onder de zegen des HEREN, de weg wordt geopend naar een volledige relatie als zusterkerken.

Wij realiseren ons heel goed dat we elk een verschillende historische achtergrond hebben, in elk geval wat betreft enkele eeuwen.

Er zijn verschillen in belijdenis en kerkorde, en die zijn serieus genoeg om onderwerp van verdere en open discussie te zijn.

Maar ik mag verwijzen naar de woorden die door Calvijn werden geschreven in antwoord op een schrijven dat hij ontving van Thomas Cranmer waarin een suggestie werd gedaan voor het beleggen van een soort internationale samenkomst van Gereformeerden. Calvijn schreef: "Ik zou graag willen dat God ons gaf dat geleerde en ernstige mannen uit de voornaamste kerken samenkwamen om de artikelen van het geloof te bespreken, en aan degenen die na ons komen na te laten de vaste leer van de Schriften, zoals die aan allen gemeen is."

Vandaar dat wij erg blij zijn met het feit dat U onze uitnodiging heeft aanvaard om een bepaalde vorm van kerkelijk contact met onze Kerken aan te gaan, en dat U als consequentie daarvan wilt deelnemen aan de Constituerende Vergadering voor een Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken.

Ik kan U nog meedelen, dat voor deze vergadering de meeste kerken zijn uitgenodigd die voorkomen op de lijst in uw Rapport over Oecumenische Relaties. Het zijn zusterkerken van de onze, of kerken waarmee wij contact onderhouden.

Kerkelijke eenheid is iets kostbaars in de ogen van onze Here en Zaligmaker, zoals wij allen weten uit zijn ontroerende gebed dat we vinden in Johannes 17.

U en wij belijden de gemeenschap der heiligen. U doet dat in de Westminster Confessie hoofdstuk 16, wij doen hetzelfde in onze Heidelbergse Catechismus, Zondag 21. Ik mag uit Uw Confessie iets aanhalen: "Elke gemeenschap, al naar God de gelegenheid schenkt, moet worden uitgebreid tot allen die, op welke plaats ook, de naam van de Here Jezus aanroepen".

Wij zijn ervan overtuigd dat de HERE God ons die gelegenheid inderdaad biedt.

Ik mag eindigen met U Gods zegen toe te wensen over Uw Assembly en over Uw gemeenten.

BIJLAGE 3

RAPPORT

van de afgevaardigden naar de nationale synode van die Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika, gehouden te Potchefstroom op 6 januari 1982 en volgende 3 weken.

I.

Krachtens besluit van de generale synode van Arnhem-1981 werden door uw deputaatschap prof. J. Kamphuis en ondergetekende afgevaardigd om als waarnemers de nationale synode van Potchefstroom-1982 van die Gereformeerde Kerk in S.A. (GKSA) op haar uitnodiging bij te wonen. De afgevaardigden was in hun instructie opgedragen besprekingen te voeren ter uitvoering van het besluit van onze generale synode en in het kader van en ter nadere toelichting op uw memorandum van 18 december 1981 aan de "Deputate vir Ecumenische Sake" van de GKSA.

Voorts werden deputaten gemachtigd om, indien dat wordt gewenst en de gelegenheid daartoe kan worden gevonden:

- a. overleg te plegen met de betreffende deputaten van Die Vrije Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (VGKSA),
- b. te spreken met de kerkeraad van Die Vrije Gereformeerde Kerk te Pretoria (14e laan) naar aanleiding van daartoe ingekomen verzoeken en
- c. informatieve besprekingen te voeren met de betreffende deputaten van de Nederlands Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (NGKSA).

II. Overleg met deputaten van de VGKSA.

Om aan hun primaire opdracht te voldoen hebben uw deputaten zoveel mogelijk de synode te Potchefstroom bijgewoond en de gelegenheden gebruikt om officieel of op andere wijze de bedoelde besprekingen te voeren. Zij hadden daarbij voortdurend contact met deputaten VGKSA'

Dadelijk na aankomst hebben wij met de predikanten K.-J. Kapteijn en W. Boessenkool, die ons op het vliegveld verwelkomden, afspraken gemaakt voor nader overleg. Deze predikanten zijn respectievelijk voorzitter en secretaris van het deputaatschap voor contact met de GKSA en tevens aangewezen als waarnemers hun kerken op de synode van Potchefstroom te vertegenwoordigen. In dit nader overleg deelden wij mee, dat we in de besprekingen met de GKSA meenden prioriteit te moeten geven aan het eerste beding van onze synode voor het aanbieden van de relatie van voorlopig kerkelijk contact, n.l. dat de synode van Potchefstroom niet het voorstel van de deputaten voor "Ecumenische Sake" zou aanvaarden om correspondentie aan te gaan met de Nederlands Gereformeerde Kerken (buiten verband).

Nu hadden de deputaten van de VGKSA in hun memorandum aan de deputaten voor contact met andere geloofsgroepen van de GKSA ook deze zaak genoemd als één van de verhinderingen om gevolg te geven aan de uitnodiging tot vereniging met de GKSA. In dat memorandum hadden ze onder het derde punt namelijk gevraagd om te toetsen of er werkelijk eenheid van leer, dienst en tucht is- waarin ook volgens de GKSA kerkelijke correspondentie gefundeerd moet zijn- o.m. met de "Buiten-verband Kerken". "Het die Nederlands Gereformeerde Kerk dieselfde kerkorde en hou hulle vas aan dieselfde belijdenis? Het u dit getoets?" zo vraagt dit memorandum aan de deputaten van de GKSA. Door dit beide voorop te stellen- eventueel in verschillende commissies van de synode - zullen we één lijn kunnen volgen. Aldus werd afgesproken.

Ook over de andere zaken als de GOS, dubbele correspondentie (verhouding met de Chr. Gereformeerde Kerken hier en met VGKSA ginds) konden we veelszins elkaar vinden, alleen wij zouden die besprekingen in het kader van het "voorlopig kerkelijk contact", dat de zusterkerken in Zuid-Afrika (nog?) niet kennen, voeren. Verschil was er niet over het vasthouden van de overtuiging van recht en plicht van "voorlopige" instituering van de VGKSA in 1950, toen de GKSA gekozen had voor correspondentie met de synodale kerken hier. Wél verschil van mening bleef er over de vraag of van de GKSA alsnog gevergd moest worden om over de leeruitspraken en daarmee samenhangende kerkrechtelijke handelingen van de synoden van 1942 tot 1946 zich uit te spreken, zoals de VGKSA in hun memorandum doen. Wij meenden dat dit niet meer gevergd moet worden nu de GKISSA op principiële gronden in 1976 met de synodaal-gereformeerde kerken in Nederland de kerkelijke gemeenschap hebben verbroken. Maar de afspraak (bovengenoemd) heeft tot een goede cordiale samenwerking met name in het gezamenlijk gesprek met de synodale commissie (zie onder) geleid.

III.

Op woensdag 6 januari 1982 reden we met ds. Kapteijn naar Potchefstroom.

Eerst naar onze gastheer ds. A.J. du Plessis, predikant van die Gereformeerde Kerk van Potchefstroom-Noord, die samenroepende kerk van de synode was.

Ds. Kapteijn en ds. Boessenkool logeerden in het studenteninternaat, dat tijdens deze zomervakantie de leden van de synode in de maand januari logies verschaftte. Wij, als buitenlandse gasten, genoten dus het bijzondere voorrecht van de zeer gulle gastvrijheid van ds. en - eigenlijk voorop te stellen - meur. du Plessis, die ons voortreffelijk en heel hartelijk verzorgden.

Met onze gastheer begaven we ons tegen half drie 's middags naar het grote en zeer modern geoutilleerde gebouwencomplex, waarin naast de synodezaal, bijzalen en grote recreatieruimte, ook het algemeen administratie-bureau en archief van de GKSA is gevestigd. De synodezaal zelf is theatersgewijs gebouwd, waarbij voor de olopende rijen beklede stoelen telkens een brede tafel is gebouwd met voor elke zetel een microfoon, die men bedient om aan de bespreking deel te nemen. Vóór beneden is de tafel voor het moderamen met microfoons en aan weerszijden ervan twee katheders met verstelbare microfoons voor rapporteurs enz.

Voor de buitenlandse gasten was rechts van het midden een rij stoelen, waarop naast ons Prof.dr.J.P.Versteeg namens de Chr.Gereformeerde Kerken zat. Later kwamen enkele dagen ook drie zendelingen van de Ned Gereformeerde Kerken voorons zitten, van wie ds. W. L.Kurpershoek gelegenheid ontving namens deze kerken groeten over te brengen, hoewel hij lid is van de "Dopperkerk" te Vrijheid Rechts van ons zaten de beide predikanten van de VGKSA, die echter niet het woord in de synode kregen. Wel gebeurde dit namens de corresp. Korean-Presb. Kerk en de Schotse Free Church.

Na de opening van de synode door ds. du Plessis vond de stemming van het Moderamen plaats. Toen dr.S.C.W. Duvenage als voorzitter gekozen was, kwam hij nog tijdens de stemming van de andere moderamenleden prof. J. Kamphuis en mij vragen bij de kennismaking of wij met de Openlijke Verklaring zouden willen instemmen en dan als adviseurs de synode dienen. Wij verklaarden ons tot beide gaarne bereid. Na de constituering van de vergadering sprak dr. Duvenage o.m. een welkomstwoord tot de buitenlandse afgevaardigden, prof. Versteeg als afgevaardigde van corresponderende kerken en ons als afgevaardigden van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) met "wie we op pad zijn naar correspondentie", die hij voorstelde aan de vergadering als adviseurs. Na deze officiële benoeming betuigden wij tegelijk met de synodeleden en haar andere adviseurs onze instemming met de Openlijke Verklaring op dezelfde wijze als op onze Generale synoden instemming met de formulieren van enigheid betuigd wordt. Voor de tekst van de Openlijke Verklaring zie bijlage.

IV.

De nationale synode wordt samengesteld uit 32 afgevaardigden van elk van de 6 particuliere synoden (16 predikanten en 16 ouderlingen zoveel mogelijk uit ieder classicaal ressort gelijk aantal). Bij deze 192 leden komen dan de (16) hoogleraren van de Theologische Hogescholen van Potchefstroom en Hammanskraal als vaste adviseurs.

De vorige synode heeft deputaten benoemd, die niet alleen de samenroepende kerk ter zijde staan in de voorbereiding van de nieuwe synode, maar ook opdracht hebben alle rapporten en stukken enz. voor de synode te ordenen en in een voorlopig agenda tevoren toe te zenden en in een eventueel aanvullend agenda, dat nog bij de aanvang van de vergadering kan worden uitgedeeld. In deze agenda zijn de rapporten van de deputaten en hun aanbevelingen als voorstellen geformuleerd en evenzo de beschrijvingspunten van de part. synoden en de eventuele appèlschriften volledig opgenomen. De indeling van de zaken is alfabetisch (1. Appèl- en Beswaarskrifte, 2. Bijbelvertaling en-verspreiding, 3. Diakonale Sake, 4. Ekumenisiteit enz.), die weer onderverdeeld zijn (b.v. 4.1 Rapport deputate Ekumeniese aangeleenthede, 4.2 Rapport deputate vir korrespondensie met Buitenlandse Kerken, 4.3 Rapport afvaardiging Ges enz.).

Het geheel is een boekwerk van dit keer Agenda 455 en Aanvullend Agenda doorlopend tot 575 blz. geworden. Ieder synodelid kan en behoort de zaken al hieruit te kennen als ze aan de orde komen. Deputaten voor programmering van de agenda hebben ook van tevoren reeds een voorloppig programma voor elke dag van heel de synode opgesteld, dat zij in bijzonderheden b.v. van spreektijden en inleiders van afgevaardigden van andere kerken aan de synode voorleggen. Bovendien hebben ze daarbij aan het begin van de synode al een compleet voorstel voor benoeming van de commissies voor de onderscheiden zaken (15 commissies) en van zaken, die meteen in de synode afgehandeld worden.

Deze voorstellen werden diezelfde middag nog door de synode besproken, waar nodig enigszins gewijzigd, en aanvaard. In de volgende vergaderdagen komen alle agendapunten eerst in de volle vergadering voor in de regel één ronde bespreking en worden daarna naar de betreffende commissies, die met deze bespreking rekening behoren te houden, verwezen. De commissies kunnen dan na onderzoek en eventueel "horen", ook van daarom vragende synodeleden, hun rapport en

voorstellen gereed maken. Deze voorstellen, nauw aansluitend aan de in de agenda vermelde rapporten, aanbevelingen en voorstellen, worden vervolgens in de synode, in de regel na 319 één ronde bespreking en daardoor snel, ook wel al te snel vanwege de beperkte tijd, afgehandeld. Grote bevoegdheid heeft hier de voorzitter, ter voorkoming van herhalingen en bepaling van spreektijd. Er wordt in de regel kort en zakelijk gesproken maar toch werd er vrij ruim ook door ouderlingen aan de bespreking van gewichtige zaken deelgenomen.

V.

's Avonds werd op woensdag 6 januari in de kerk een bidstond gehouden, waarin prof. J.A. van Rooy voorging. Hij preekte over Jesaja 6.

Na de dienst werden afgevaardigden van "binnenlandse kerken" ingeleid om groeten en zegenwensen over te brengen. Eveneens spraken de rectoren van de beide Hogescholen en van de P.U., waarbij prof. J.C. Coetzee meedeelde, dat meer dan een kwart van de dienstdoende predikanten de doctorsgraad had gehaald. Zeker vermeldenswaard is ook, dat namens drie synoden van zwarte kerken, n.l. die van Soutpansberg, van Suidland en Middellende afgevaardigden spraken, van wie ook later de synode van de blanke kerken sommige dagen als adviseurs bijwoonden.

De genoemde drie synoden vertegenwoordigen kerken van verschillende gekleurde naties. (twee van zwarten en één van kleurlingen). Daarom heet ook de door ons bezochte synode "nationale synode", omdat door haar, evenals door een nationale synode van de drie genoemde nationale kerkgemeenschappen van gekleurde gelovigen, afgevaardigden gekozen werden naar een gemeenschappelijke algemene synode. De vraag werd dan ook bij een bespreking gesteld, of de correspondentie met buitenlandse kerken niet over deze algemene synode moest gevoerd worden op den duur. Deze vraag verdient ook onze aandacht, of en op welke manier ook wij contact met deze kerken moeten opnemen.

VI.

Op dinsdag 12 januari kwamen de agendapunten onder het hoofd "Ekumeniciteit" aan de orde en daarbij werd eerst gelegenheid gegeven aan de vertegenwoordigers van de buitenlandse kerken om hun toespraken te houden, telkens afzonderlijk voorgesteld en ingeleid door een hoogleraar.

Eerst werd, ingeleid door prof. J.C. Coetzee, het woord gevoerd door prof. Versteeg namens de Chr. Gereformeerde Kerken. Na de gebruikelijke vriendelijke woorden en wensen ging hij over tot "zaken, die in de aandacht zijn komen te liggen". Daarbij refereerde hij aan het aanbod van de Gereformeerde Kerken in Nederland voor kerkelijk contact met de GKSA. Tegen correspondentie van de Gereformeerde Kerken (Vrijg.) en de GKSA hebben we helemaal geen bezwaar, zelf hebben we verscheidene samensprekingen met deze kerken gehad en willen die ook wel voortzetten, aldus prof. Versteeg. Maar, ging hij verder, wij hebben onoverkomenlijke bezwaren tegen de voorwaarde, die voor deze correspondentie gesteld wordt, dat de GKSA afzien van elk contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Met deze laatste hebben de Chr. Gereformeerde Kerken zeer nauwe betrekkingen, zodat kaneelruil in verscheiden plaatsen reeds plaats vindt en besprekingen tot volledige eenheid worden gehouden. Aangaan van correspondentie met de Geref. Kerken (Vrijg.) op voorwaarde van afzien van alle contact met de Ned. Geref. Kerken wordt door ons gevoeld als een impliciete afwijzing van de Chr. Geref. Kerken. Mij is dan ook officieel opgedragen, aldus prof. Versteeg, u er op te wijzen, dat afwijzing van de Ned. Geref. Kerken consequenties heeft voor de correspondentie met de Chr. Geref. Kerken. Tenslotte waarschuwde hij dan tegen activisme. (Bij de weergave hebben we zoveel mogelijk de terminologie van prof. Versteeg in aanduiding van kerken en ook zijn onnauwkeurige en daardoor onjuiste weergave van de voorwaarde in het besluit van de Generale synode van Arnhem-1981 (dat niet spreekt van **"afzien van alle contact", maar van niet aangaan "van kerkelijke correspondentie met de Ned. Geref. Kerken"**) aangehouden. Hierna werd Prof. J. Kamphuis ingeleid door Prof. B. Spoelstra. Hij gaf enkele persoonlijke memorabilia van prof. Kamphuis en daarna van de samensprekingen, die hij dan met name samen met prof. Tj. van der Walt in 1966 en 1980 gehouden had met onze deputaten. Hij noemde het een smartelijke geschiedenis en door onze rechtlijnigheid moeilijk om bij elkaar te komen. Anderszijds was het toch ook een voorrecht en vreugde nu deze vertakking van de Gereformeerde Kerken sinds 1944 te ontvangen, aldus prof. Spoelstra.

Daarna kreeg Prof. Kamphuis zeer royaal van de voorzitter gelegenheid (zonder zich aan de gewone tijd van ongeveer 5 minuten te behoeven houden, had dr. Duvenage tevoren al gezegd) namens onze kerken te spreken. Zijn toespraak, die met grote aandacht werd beluisterd en naar mij van verschillende zijden werd meegedeeld, diepe indruk maakte, gaat als bijlage bij dit rapport.

Voorts willen we in dit verband ook medelen, dat reeds op 7 januari Rev. David Fraser, die zending in Traskei en Ciskei is vanwege de Free Church of Scotland, namens deze kerken (met wie wij kerkelijk contact onderhouden) de groeten en dank voor steun voor het zendingswerk, mede namens de daaruit reeds voortgekomen kerken had overgebracht. Ook sprak's middags 12 januari namens de Korean Presbyterian Church, onze zusterkerken met wie ook de GKSA kerkelijke correspondentie heeft aangegaan, ds. S.M.Lee, die in Potchefstroom studeert, nu prof.K.S.Lee door politieke omstandigheden daar verhinderd was te komen

Eveneens sprak ds. W. L. Kurpershoek op 12 januari op verzoek van de zendende Ned. Geref. Kerk te Leerdam. Hij is zelf lid van de "Dopperkerk" te Vrijheid maar sprak groeten namens de Ned. Geref. Kerken, waarbij hij met name verklaarde, dat deze evenals zijn medezendingen zeer ingenomen waren met het voorstel van deputaten Ecumenische Sake om correspondentie aan te gaan. Overigens werd hem en zijn beide aanwezige collega's A.H.Reitsema en W.Wielenga niet toegestaan in de synode te spreken, maar alleen in de commissie gehoord te worden.

VII.

Bij de bespreking kwam die 12e januari onder meer het rapport over de GES (Geref. Ecumenische Synode) aan de orde. Prof. Spoelstra rapporteerde namens deputaten Ecumenische Sake over de crisissituatie in verband met de houding van de Syn. Geref. Kerken in Nederland voor en na de vergadering van de GES in Nimes (Rapport Schriftgezag, Dr. H. Wiersinga voor **IKON**. Besluiten inzake homosexualiteit, blijven in de WCC, en tegelijk eisen aan de Afrikaanse kerken om uitspraken inzake politieke apartheidsbeleid te doen).

Hij noemde de GES geen synode maar internationale gespreksgemeenschap en betreunde de onttrekkingen van de Free Church of Scotland en enkele andere kerkgemeenschappen.

Prof. J. L. Helberg, voorzitter van deputaten, noemde de syn. GKN meesters in het manoevreren om de aandacht van de eigen problemen af te leiden of nieuwe studiecmissies ervoor te benoemen om beslissingen te voorkomen.

Aan de bespreking, waarin ieder één keer kort en zakelijk het woord mocht voeren, werd zeer druk deelgenomen. In grote meerderheid waren de stemmen zeer kritisch, zoals de rector van de Theol. Hogeschool, die de GES **niet** Gereformeerd, **niet** Ecumenisch en **geen** synode noemde.

Er werd gepleit voor dadelijk breken of op de volgende vergadering van de GES in 1984 de zaak met de syn. GKN te "finaliseren" en dit nadrukkelijk aan de afgevaardigden op te dragen.

Slechts enkelen bleven het nut van het gesprek beklemtonen. Zo ging het naar de commissie.

VIII.

In de middag van 12 januari komt ook het rapport van deputaten voor Ecumenische Sake betreffende hun samsprekingen met de Gereformeerde Kerken in Nederland, aangeduid als GKN(V), en de Ned. Geref. Kerken, aangeduid als NGK, aan de orde.

De rapporteur, dr.J. M. Vorster, verwijst naar het rapport van deputaten, in het agendum vermeld. Dit is identiek met het meegedeelde in het memorandum van de deputaten, ondertekend door prof. B. Spoelstra en dr. J.M. Vorster, tijdens de vergaderingen van de synode van Arnhem ontvangen en door de secretaris CBK aan de synode doorgegeven.

Voorts deelt dr. Vorster mee, dat intussen ontvangen zijn de besluiten van de Generale synode van Arnhem-1981, die hij gedeeltelijk voorleest, en een memorandum van de Nederlandse deputaten dd. 18 december wordt door hem alleen vermeld.

De deputaten bevelen de synode aan om weer deputaten te benoemen voor het gesprek, met de opdracht: "Die deputate moet die GKN(V) eerszoek om hom duidelijk uit te spreek, waarom korrespondensie steeds afgewijs word en hoe die redes bewijs, dat daar geen konfessionele eenheid in leer, diens en tug is nie". Voorts moeten deputaten voor correspondentie (agenda enz.) weer een uitnodiging aan de GKN(V) richten om de Synode van 1985 bij te wonen. (Agendum cap. 4 sub 2.2 en 3.3).

In hun rapport delen de deputaten mee, dat ze na de vergadering in Nimes hebben gesproken met de deputaten van de Ned. Gere£ Kerken Prof. L. Schuurman (zal wel prof E. Schuurman moeten zijn) en br. H. de Boer (A.P.de Boer?). "Officiële stukke is aan die deputate voorgelê. waaruit blyk dat hierdie kerke in diens, leer en tug met die kerke in die GKSA ooreenkom". Wel vermelden deputaten, dat de deputaten van de GKN(V) "allerlei stukken hebben voorgelegd in verband met de synodale handelingen, die tot het ontstaan van de NGK aanleiding gegeven hebben. De deputaten hebben besloten om daar niet officieel op in te gaan". Als redenen geven ze dan op, dat een beoordeling van de breuk voor de GKSA onmogelijk is, omdat het uitgesloten is "'n gesamentlike hoor van die twee kerke" en de factoren, die tot de breuk geleid hebben de GKSA niet geraakt hebben.

Voorts wordt gewezen op de samenwerking in Natal van de Ned. Geref. Kerken met Gereformeerde Kerken aldaar, en op de belangstelling voor inschakeling in de GES (Agendum cap. 4 sub 2.3). In aanbevelingen wordt door deputaten voorgesteld om kerkelijke correspondentie met de NGK aan te gaan (sub 3.6.1).

Bij de bespreking wordt dadelijk door een hoogleraar(Dr.G.P.L. van der Linde) er op gewezen, dat de verschillen, die in de stukken genoemd worden door de deputaten GKN(V) niet van formele aard zijn, maar doen blijken, dat er geen eenheid van leer, dienst en tucht is met de NGK. Ook wijst hij op het independentisme bij deze kerken. Ook vraagt hij hoe deputaten kunnen spreken van een foutief kerkbegrip en tegelijk van eenheid in leer, dienst en tucht met de GKN(V).

Hij adviseerde de synode uit te spreken, dat een nader onderzoek van de verschillen moet plaats vinden. Ook anderen lieten zich meest in kritische zin uit over de voorstellen, m.n. kwam geregeld het bezwaar, dat deputaten te licht concluderen tot eenheid in leer, dienst en tucht met sommige buitenlandse kerken als de NGK en vreesden dan nieuwe implicaties (n.l. als met de syn. GKN). Ook keerden sprekers zich tegen ingaan op het verzoek van deze synodaal-gereformeerden voor nieuw gesprekscontact. De zaken werden toen verwezen naar de commissie, waarvan dr.P.J.Pelser voorzitter was.

Hetzelfde gebeurde met het rapport van de deputaten "andere geloofsgroepen" over hun samenspreking met de Vrije Gereformeerde Kerk in S.A. Vermeld werd door de rapporteur het memorandum van deze, onze, zusterkerken, dat in het agendum geheel was weergegeven. De rapporteur vestigde er de aandacht op, dat naast de zaken, die parallel liepen met onze verzoeken inzake dubbele correspondentie en GES het de VGK niet genoeg was, dat de GKSA met de syn. GKN in 1976 had gebroken, maar ze alsnog verlangden, dat de GKSA de zaken van de Vrijmaking van 1942-1946 zouden toetsen en zich daarover uit spreken. Eveneens, dat ze verklaarden, dat opname van de gemeente-dr.C.van der Waal een verdere hindernis zou zijn. Er was zeer weinig bespreking voordat de zaak naar de commissie-Pelser werd verwezen. Tenslotte werd die middag ook het rapport inzake de correspondentie met buitenlandse kerken besproken, n.l. de CGK in Nederland, de KPC in Korea, de Free Church in Schotland en de Christian Reformed Church in Amerika. Bij de bespreking werd bezorgdheid openbaar over de relatie tot de laatstgenoemde, omdat de CRCA een andere inhoud geeft aan de correspondentie en er spanningen zijn in deze kerken en haar Hogeschool in Grand Rapids over het Schriftgezag, Evolutieleer enz. De rapporteur van deputaten ds. A. J. Du Plessis stemde hiermee in.

IX.

Op 12 januari werden aan het eind van de synodezitting"de Hollandse broeders" uitgenodigd voor bespreking met de commissie-Pelser om 8 uur 's avonds. Toen we daar vóór de vergadering verschenen kwam ook Prof.Versteeg binnen "want hij was ook een Hollandse broeder". Zodat die zat kwam des.W.L.Kurpershoek om de hoek. Maar tegelijk verscheen dr. Pelser. Hij vroeg prof. Versteeg om met ds. Kurpershoek en zijn collega's als vertegenwoordigers van de NGK te wachten tot later op de avond, omdat eerst gesproken zou worden met de afgevaardigden van de GKN(V) en de VGKSA. Direct na het welkom vroeg dr. Pelser aan ons te willen toelichten welke verhinderingsfactoren voor correspondentie met de GKSA er waren.

Prof.J. Kamphuis wees op de uitspraak van de synode van Arnhem inzake aanbieder van voorlopig kerkelijk contact met de beide bedingen. Na een korte toelichting over doel en betekenis van dit voorlopig kerkelijk contact zei hij, dat de twee bedingen niet even zwaar wegen. Het tweede is in zekere zijn secundair. De stelling van uw deputaten inzake het foutief kerkbegrip van onze kerken is al moeilijk uitgedrukt en valt ook niet te rijmen met de vereiste van eenheid van leer. Daarom vragen we, dat uw synode zich daarvan distancieert.

Het belangrijkste beding voor ons aanbod van voorlopig kerkelijk contact is dat u niet overeenkomstig het voorstel van uw deputaten Ecumenische Sake kerkelijke correspondentie zou aangaan met de Ned Geref. Kerken. Hierbij moet het misverstand weggenomen worden, dat prof. Versteeg in zijn groettoespraak in de hand werkt door te zeggen, dat onze synode als voorwaarde gesteld zou hebben, dat er geen enkel contact van u met de NGK zou zijn. De synode spreekt van geen kerkelijke correspondentie, waarvan u ook zelf zegt, dat die gelijk is aan kerkverband over de landsgrenzen wegens eenheid in leer, dienst en tucht.

Wij achten dat onverenigbaar met kerkelijke correspondentie met onze kerken, omdat er geen eenheid van leer, dienst en tucht van de GKSA met de Gereformeerde Kerken in Nederland, die wij vertegenwoordigen en de Ned. Geref. Kerken tegelijk kan zijn.

Daarvoor noemden we als voornaamste bewijzen:

Herhaaldelijk is ook in de synode hier terecht gewezen op het feit, dat er geen kerkorde is en de Ned. Geref. Kerken buiten het verband van de GKN geraakt zijn vanwege haar independentisme.

Dat laatste komt ook in het accoord, dat zij in plaats van de gereformeerde kerkorde bezig zijn te stellen m.n. artikel 34 ter vervanging van art. 31 K. O. uit en is in de besprekingen daarover nog meer gebleken. Men geeft elkaar ruimte en gaat ernstige zaken van leer of tucht niet behandelen en doet daarover geen uitspraak

Als voorbeeld van een dergelijke ernstige zaak, waarvoor reeds ruimte gevraagd werd in de tijd van de crisis maar door onze kerkelijke vergaderingen niet gegeven mocht worden, werd door ons genoemd de bestrijding van de enige troost bij het sterven, zoals in Zondag 22 met andere plaatsen in de belijdenis naar de Schriften beleden.

Deze bestrijding van de belijdenis vond niet alleen plaats in geschriften van ds. Telder, maar deze vindt nog steeds plaats, zelfs feller en uitvoerig door vooraanstaande woordvoerders van de NGK als ds.C. Vonk in zijn boekje "De doden weten niets" en o.m. in de reeks "Voorzeide Leer" in zijn commentaar op Leviticus (blz. 50-160), de commentaar van zijn collega ds. F. van Deursen op "De Psalmen" (b.v. op Ps. 30 en 88, m.n. Psalmen II blz. 228 e.v.).

Evenals het vorengenoemd independentisme deze door onze synode veroordeelde "doodsleer" volle ruimte geeft, heeft ze dat ook gegeven aan de openlijk ook in preek en blad verdedigde opvattingen van drs.H.de Jong, dat bepaalde homoseksuele paren reeds jaren in zijn gemeente (Amsterdam-C) ongehinderd aan het Avondmaal deelnemen.

Voorts wordt gewezen op de uitspraken van dezelfde auteur, dat de Heilige Schrift niet onfeilbaar genoemd moet worden en er een rand van onzekerheid is. Deze Schriftcritiek is wel door een kerkeraad aangewezen maar niet veroordeeld door vergaderingen van de NGK en wordt nog steeds voorgestaan.

Tenslotte werd ook gewezen op de geschriften van ds.M.Rvan den Berg, m.n. "De gekerkerde kerk", die zich scherp tegen de Kerkorde keert en de toelating van kinderen tot het Avondmaal verdedigt, wat ook in sommige gemeenten van hen geëncipiseerd wordt.

Over dit alles doen de kerkelijke vergaderingen van de buiten-verbanders geen uitspraken, zodat nu reeds jaren ruimte gegeven is voor deze afwijkingen. Maar wij hebben uw deputaten de officiële uitspraken en stukken over de oorzaken van de breuk in de Acta van onze generale synode van Amersfoort-1967 en Hoogeveen-1969/70 overgelegd en willen uw commissie bij dezen ook m.n. aanbieden de Acta van de gen. synode van Hoogeveen met het rapport-Douma(blz. 500 e. v.) en de uitspraken van deze synode inzake de breuk in de artt. 29, 30, 45 en inzake de leer van Zondag 22, art. 236 Acta.

Bij toelichting en documentatie werd door ons tenslotte dringend gevraagd: Onderzoekt u zelf broeders en dan hopen we van harte, dat u en de GKSA tot helderheid komt over de beslissende vraag van de eenheid in leer, dienst en tucht om tot verantwoord besluit inzake kerkelijke correspondentie te komen.

Naast genoemde Acta werd het memorandum van 18 december 1981 uitgedeeld. Vervolgens gaf de voorzitter gelegenheid tot nadere vragen aan de leden van de commissie.

Gevraagd werd: "Is het voor u een volstrecte verhandering correspondentie met meer dan een kerkengemeenschap in hetzelfde land te hebben?"

Geantwoord: "Dit is geen conditio sine qua non, omdat wij ook erkennen, dat door allerlei oorzaken er meer dan één kerk als kerk van Christus te erkennen is, maar hierin mag niet berust worden. Wij kennen mede daarom ook de relatie van "voorlopig kerkelijk contact" om met erkenning van elkaar als kerken van Christus deze en soortgelijke zaken verder door te spreken".

Gevraagd wordt: "Is er volgens u geen sprake van fundamentele en niet fundamentele artikelen van de belijdenis en de vrijheid van exegese?" Geantwoord is, dat er zeker verschil is in zwaarte van de artikelen van de leer en het één meer dan het andere met het centrale van de leer der zaligheid in verband staat. Zo spreekt ook Calvijn in Institutie boek IV. maar hij stelt daarbij ook de grens (zie memorandum dal. 18-12-1981). Gewezen werd daarbij op het ondertekeningsformulier voor Dienaren des Woords, zoals dat spreekt van binding aan **alle** punten van de leer van de gereformeerde belijdenisschriften en de wijze van appelabel-zijn aan de Schriften. Als het zo was, dat ds. Telder zijn eigen gevoelens over antw. 57 H.C. voor zichzelf had gehouden, dan zou hij daarin getolereerd hebben kunnen worden. Maar hij ging het propageren in zijn boek "Sterven en dan". Nadat hij door de particuliere synode van het Zuiden naar aanleiding van bezwaarschriften veroordeeld was als in strijd met de belijdenis en zijn ondertekening daarvan, ging hij, zonder in appèl zelfs te gaan - evenmin als de hem in zijn dwaling steunende kerkeraad- voort met publiceren van zijn gevoelens en bestrijding van de door de particuliere synode en generale synode bevestigde leer. Bij de bevestiging hebben de synoden ook breed uit de Schriften de dwaling van ds. Telder weerlegd ter handhaving van de gereformeerde belijdenis.

We erkennen gaarne, dat ook in de ware kerk naar art. 29 NGB vele zwakheden gedragen moeten worden, maar er mag geen tolerantie zijn voor dit uitdragen van dwaalleer.

Gevraagd werd: "Hoe ziet u het kerkverband?" Geantwoord is: "Als een federatie van kerken, daarom hebben we in 1944 de hiërarchie afgewezen en in 1967 e.v. het independentisme om naar o.m. art.° 85 en art. 36 en art. 31 K.O. dit gereformeerde verband van kerken te bewaren.

Gevraagd werd tenslotte door de voorzitter. "Dus is er volgens u bij de Ned Geref. Kerken gebrek aan leertucht?" Antwoordt: "Inderdaad".

Daarop stelde de voorzitter van de commissie enkele vragen aan de vertegenwoordigers van de VGKSA, ds.K.J.Kapteijn en ds.W.Boessenkool.

Waarom komt u niet met ons tot kerkelijke gemeenschap?

Ds. Kapteijn verklaarde, dat zijn kerken homogeen zijn met de onze in leer, diensten tucht, maar dat zij niet de relatie van voorlopig kerkelijk contact kennen. In het memorandum hebben we er de nadruk op gelegd, dat voor aangaan van kerkelijke gemeenschap getoetst moet worden of de betreffende kerkelijke gemeenschap de gereformeerde confessie en kerkregering niet alleen off iciëel hebben maar ook handhaven. Zo hebben wij ook onzerzijds gevraagd aan uw kerken om de NGK te toetsen. Dat vragen wij voorts ook nog bijzonder t.a.v. de gemeente van de 14e-laan, die opname in uw kerkverband heeft gevraagd.

Vraag dr.Pelser. Als wij met de GKN(V) correspondentie aangaan, wat doet u dan? Voegt u zich dan bij ons?

Antwoord ds.Kapteijn: Het zou wel een sterke prikkel zijn om ons bij u te voegen. Het is ook inderdaad de bedoeling tot kerkelijke eenheid met u te komen, als de veranderingen worden weggenomen. Wij zijn een zelfstandig kerkverband hier in RSA en zullen dan dus hebben te beoordelen of er voor ons nog veranderingen zijn.

Ds.H.J.de Vries: Ook wij stellen, als zij, prijs op eigen verantwoordelijkheid inde beoordeling van de verhoudingen en menen, dat we ook geduld met elkaar moeten hebben om elkaar te overtuigen. Pro£J.Kamphuis wijst er op, dat wij zoveel mogelijk zullen zoeken om correspondentie en vereniging samen te verwezenlijken.

Ds.K.J.Kapteijn: Wel zijn er dan overgangsmaatregelen nodig om onze mensen mee te krijgen. Daarbij aansluitend wijst ds. W.Boessenkool op de wijze van vereniging van kruiskerken in SA en van A. en B. in Nederland.

Hierop dankt dr.Pelser voor het gesprek. Hij acht het mogelijk, dat we nog opnieuw gevraagd zullen worden om verder gehoord te worden na het gesprek met de vertegwoordigers van de NGK. Deze kwamen dadelijk na ons tesamen met prof. Versteeg bij de commissie. Wij kregen daarna van de commissie geen nieuwe uitnodiging. Wel zijn blijkens mededelingen van de rapporteur ook nog synodeleden, die daarom gevraagd hadden, gehoord. Vrijdagsavonds vernamen we, dat het rapport zaterdag gestencild zou worden. Zaterdagmiddag kregen wij nog enkele uren na de weeksluiting van de synode dat rapport.

x

In het rapport werd het voorstel van kerkelijke correspondentie met de NGK van de deputaten overgenomen, maar ook werd aangetekend, dat een minderheidsrapport op dit punt zou worden aangeboden.

Dit minderheidsrapport, dat van ouderling M. Groothof bleek te zijn, stelde voor, gehoord het tegen de correspondentie met de NGK ingebrachte, t.a.v. de verschillen en m.n. van het gebrek aan leertucht dit nader te doen onderzoeken en dus niet over de correspondentie op deze synode een beslissing te nemen.

Op maandag hadden prof. Kamphuis en ik aan de voorzitter van de synode gevraagd of dit deel van het commissierapport nog in ons bijzijn vóór 4 uur 's middags bij voorrang zou mogen worden behandeld en prof.Kamphuis dan een kort dankwoord mocht spreken wegens vertrek de volgende dag naar Nederland. Dr. Duvenage zegde alle medewerking toe.

Aan het begin van de middagvergadering stelde hij dat deel van het rapport van de commissie vir Ecumeniciteit, dat handelt over het rapport van de deputaten vir Ecumenische aangeleenthede betreffende de GKN(V) en de NGK, aan de orde.

Voor de bespreking wordt door de rapporteur, ds. F. van der Walt, meegedeeld, dat de afgevaardigden van de GKN(V) zijn gehoord en dat zij een memorandum dd. 18 december 1981 hebben overhandigd en dat voorts ook gehoord zijn 3 zendelingen van de NGK.

di.W.L.Kurpershoek, A.H.Reitsema en W.Wielenga, en enkele getuigenissen van synodeleden. Voorts krijgt br. W. Groothof gelegenheid zijn minderheidsrapport toe te lichten.

Bij de bespreking wijzen prof. van der Linde en anderen er op, dat moet worden onderzocht of de GKN en de NGK-buiten verband wel één zijn in leer, dienst en tucht en er wel van formele verschillen kan gesproken worden. We hebben hier van de NGK geen officiële stukken.

In verband daarmee wijst prof. Kamphuis er op, dat onze deputaten aan de Afrikaanse wel allerlei officiële stukken en ook bij het laatste memorandum nog weer zulke overgelegd hebben en aangewezen, zoals de Acta van de generale synoden van Amersfoort-1967 en Hooγεveen 1969/70, waarin aangetoond en veroordeeld zijn b.v. de bestrijding van Zondag 22 H.C. en het independentisme.

Vanuit de synode wordt ook gevraagd naar overlegging van officiële stukken m. n. van de kerkorde van de NGK en onderzoek.

De rapporteur, ds. van der Walt, antwoordt, dat de GKSA aan de GKN(V) correspondentie heeft aangeboden en het gesprek nog wordt voortgezet over bezwaren van haar kant. Over de NGK zegt hij, dat er weliswaar een kerkorde of "accord" nog niet is aangenomen op verzoek van enkele kerken, maar dat het artikel 34 ervan, dat independentistische tendenzen vertoonde nu zo gewijzigd is, dat er alleen een extra uitzondering is die op praktische zaken slaat en geen verhindering meer voor correspondentie zou zijn wegens eenheid in leer, dienst en tucht.

Minderheidsrapporteur br. Groothof zegt, dat de getuigenissen, dat er gebrek aan leertucht zou zijn en de gronden daarvoor aangevoerd, niet voldoende onderzocht zijn en dit z. i, zeker eerst nog moet gebeuren. Daarop verklaart prof. J. P. Versteeg overtuigd te zijn van de eenheid van leer, dienst en tucht van de NGK met de GKSA en de CGKN. De Chr. Geref.Kerken hebben dat getoetst en hij vraagt het vertrouwen in zijn kerken als zusterkerken, die de toetsingsarbeid hebben verricht en veel samensprekingen hebben gevoerd Een kerkorde is daar weliswaar nog niet gefinaliseerd, maar op aandrang van Chr.Geref.-zijde is een trek van independentisme weggenomen; wat nu in art. 34 als extrauitzondering staat, dat besluiten niet gehouden behoeven te worden, betreft praktische zaken als b.v. het houden van een collecte.

Ook worden er geen ongereformeerde leringen geleerd en nog minder gedreven. Wel zijn er enkele predikanten, die enigszins andere gedachten hebben over de toekomst dadelijk na het sterven maar zij ontkennen de zaligheid niet en zij drijven dit ook niet. Zo werd b.v. met de ds. in Apeldoorn hierover nader gesproken en er zal ook kanselruil als op veel andere plaatsen geschiedt, met hem plaats vinden. Zo zijn de Chr. Geref. bezig binnen afzienbare tijd tot eenheid met deze kerken te komen. U zult dit vertrouwen van ons kunnen overnemen en deze correspondentie is ook voor het zendingswerk in Natal van direct belang, aldus prof. Versteeg.

Uit de synode werd tot voorzichtigheid gemaand en op een desbetreffende vraag deelde de rapporteur mee geen kerkorde van de NGK te kunnen overleggen. Prof. Kamphuis wees er nadrukkelijk op, dat het niet, zoals Prof. Versteeg zei, gaat om predikanten, die wat andere gedachten hebben over Zondag 22 en die niet drijven, maar het gaat om meerdere vooraanstaande predikanten, die openlijk bestrijden het opgenomen worden van Gods kinderen tot Christus dadelijk na het sterven. Prof.L.F.Schulze maant tot voorzichtigheid Zijn b.v. de variaties inzake Zondag 22 geen uitvloeisel van independentisme? Daarom adviseert hij geen correspondentie aan te gaan maar eerst een overtuigend onderzoek in te stellen.

XI.

Bij de stemming, die nu volgt, wordt het minderheidsrapport van br. Groothof met wel drie-vierde van de stemmen aanvaard Het luidt:

"Ondergetekende onderschryf in hoofsaak die meerderheidsrapport. Tog is ek van mening, dat genoemde punt, wat handel oor die Nederlandse Gereformeerde Kerken(buite verband) op'n ander wyse benader moet word. Daar word uitgegaan van die onderstelling, dat die NGK één is in diens, leer en tug met die GKSA.

In die kommissie is egter deur twee instansies getuig en gewys op die gebrek aan tug in genoemde kerk. Of die bewerings gegrond is, kan ons nou nie met sekerheid vasstel nie, want ons weet nie genoeg daarvan nie.

Die NGK is oor algemeen by ons onbekend

In die oorweging van die toestaan van korrespondensie, het ons met drie kerke te doen, die NGK, die GKN(V) en die VGKSA.

Die doel om eenheid met die GKSA te verkry, kan die beste gedien word deur nie nou in hierdie geval korrespondensie aan te gaan nie. Ek is oortuig, dat dit die veilige weg is, waarop hierdie Sinode kan gaan."

Verder werd van het rapport van deputaten Ecumenische Sake kennis genomen, maar t.a.v. hun stelling inzake het "foutief kerkbegrip" bij de GKN(V): "Die Sinode neem kennis van die stelling in punt 2.2.5 en spreek hom nie daarvoor uit nie."

T.a.v. de aanbevelingen wordt door de synode goedgekeurd:

'Die deputate moet die GKN(V) eersoek hom duidelik uit te spreek, waarom korrespondensie steeds afgewys word en hoe die redes bewys, dat daar geen konfessionele eenheid in leer, diens en tyg is

nie," en "daar moet deur die deputate vir korrespondensie (agenda ens.) weer'n uitnodiging aan die GKN(V) Berig word om die Sinode van 1985 by te woon."

Tot het mandaat, dat de deputaten vir Ecumenische Aangeleenthede door de synode werd gegeven behoort o.m.:

de gesprekke voort te zetten met de GKN(V) en de VGKSA en "Die deputate moet' n antwoord op die memorandum van die GKN(V) gedateer 18 Desember 1981, formuleer."

Voorts nog: "Die deputate deel die antwoord van die Sinode op die besware van de VGKSA aan die kerke mee en poog steeds om tot kerklike eenheid te kom"

Deze laatste opdracht betreft het memorandum, dat onze zusterkerken aan de GKSA zonden als antwoord op de uitnodiging tot kerkelijke gemeenschap. Dit memorandum was ook aan onze synode van Arnhem overgelegd door deputaten. Het was ook geheel in het **rapport van de deputaten GKSA** als bijlage voor de Sinode van Potchefstroom opgenomen.

Deze deputaten "voor gesprekken met andere geloofsgroepen in S.A." vroegen de synode een duidelijk antwoord te geven. Het voorstel van de commissie werd praktisch zonder bespreking aanvaard. Het luidt:

"Die Sinode antwoord op die besware oor die vier sake soos volg:

1. Besware teen die lidmaatscap van die GES: Die GKSA het die GES nog nooit as 'n Sinode gesien nie en werk steeds in die rigting van 'n ware ekumeniese sinode met kerke, wat in korrespondensie met die GKSA staan. Omdat die GE S'n kontakorganisasie onder die naam "sinode" is, gaan die kritiek van die VGKSA teen die lidmaatscap van dei GES as'n beswaar teen korrespondensie nie op nie.
2. Die praktyk van "dubbele korrespondensie": Die Sinode volstaan met die antwoord van die deputate weergegee op Ap. 48, punt 2.1.1.2 en beklemtoon, dat die GKSA nie die band met die CGK sal verbreek ter wille van 'n andere eenheidsband nie.
3. Die nie-toetsing van verskillende kerkformasies: Die Sinode wys daarop dat die GKSA steeds toets op grond van offisiële dokumentasie om vers te stel of daar eenheid is in leer, diens en tug.
4. Die besluit van die GKN in 1942 en die gebeure daarna tot 1946: Die Sinode spreek hom nie uit oor die besluit van die GKN in 1942 en die gebeure daarna nie."

Tenslotte werd die middag voor ons vertrek o.m. besloten niet over te nemen het voorstel van deputaten Ecum. Sake om kerkelijke korrespondentie aan te gaan met "Die Reformed Church of Japan" en met "Die Free Reformed Churches of North-America"(Chr.- Geref. emigranten), maar eerst een nader onderzoek in te stellen.

XII.

Prof. Kamphuis kreeg gelegenheid voor een kort woord, waarin hij dankte voor de hartelijke ontvangst en verzorging, en uitsprak de grote waardering die wij hadden voor de belangwekkende arbeid van de synode. Hij constateerde deze overeenkomst met onze eigen synoden, dat tegelijk met de grote ernst van de behandeling der zaken ook de gulle lach niet ontbrak

De voorzitter, dr. Duvenage, sprak de hartelijke dank van de synode uit voor de afvaardiging van de GKN(V) en daarbij voor de langdurige aanwezigheid en de gegeven adviezen en besloot met zegenwensen voor de thuisreis en voor de kerken, die we mogen vertegenwoordigen.

Met een hartelijke handdruk namen we afscheid van het moderamen en werden uitgeleide gedaan door de Proff. J.C. Coetzee (rector Theol. Hogeschool), G.P.L. Van der Linde en B. Spoelstra en onze gastheer ds. A. J. du Plessis.

XIII.

Behalve het bezoek aan de synode van de GKSA te Potchefstroom werd in de instructie van uw afgevaardigden ook gesproken van een mogelijk informatief gesprek met deputaten van de Nederduits Gereformeerde Kerk in S.A. Een afspraak dienaangaande werd ook met dr. Rossouw gemaakt voor maandag 18 januari 1982, omdat in verband met een congres dan ook velen van hun deputaten in Pretoria aanwezig waren. Helaas hebben we die afspraak moeten annuleren, omdat juist op die dag uiteindelijk bleek dat de zaak, onder XI vermeld, aan de orde kwam. We hebben deze deputaten verzekerd, dat we gaarne met hen dit gesprek zullen hebben als door hen een bezoek aan Nederland wordt gebracht of ook een nieuw bezoek van hier aan Z.-Afrika

XIV

Wel is door ons op hun verzoek gesproken met het moderamen van de kerkeraad van de gemeente van de 14e laan (voorheen predikant dr. C. van der Waal), n. 1. de brs. G. van Renssen, voorzitter R.J.W. van der Kooy, scriba en H.H. Schuring, assessor.

Prof. Kamphuis leidt de vergaderingen. Hij deelt mee, dat deputaten wel mandaat hebben om zo mogelijk op gevraagd contact in te gaan, maar geen speciale opdracht dan voortvloeit uit de besluiten (goedkeuring brief van deputaten om zich tot de synode VGKSA te wenden en de brief daarbij aan de 14e laan-gemeente).

De agenda vermeldt eerst hoe de ontwikkelingen zijn sinds de synode van Arnhem en dan hoe men zijn verhouding ziet tot de VGKSA en GKSA en de Gereformeerde Kerken in Nederland

Op het eerste punt wordt geantwoord, dat men een brief geschreven heeft aan de VGK-28e laan om samenspreking na de brief van Arnhem. Deze antwoordde: u moet eerst de verhinderingen wegnemen, die de synode in haar brief aanwees, n.l. 1 e het oordeel over de beide eertijds geschorste ouderlingen, dat erbij de formele opheffing uitsprak, 2e de kwestie rond de aanvaarding van dr. J.G. Meijer en 3e de aanvraag om opneming in de gemeenschap van de GKSA.

Een tweede brief aan de kerkeraad-ds. K.H. Kapteijn, waarin gezegd werd, dat men juist over die eerste twee genoemde hindernissen gezamenlijk wilde spreken, werd weer het antwoord ontvangen:

De synode heeft u gevraagd in eigen verantwoordelijkheid deze hindernissen weg te nemen.

In de bespreking blijkt bij verdere navraag, dat nadat naar het inzicht van de kerkeraad-14e laan de besprekingen in de zomervan 1980 na zijn schuldbelijdenis en opheffing van de schorsingen doorde eisen van de 28e laan waren vastgelopen, deze zich gewend had tot de classis Pretoria-C van de GKSA. Dit verzoek werd eerst ingewilligd, maar bij appèl door de particuliere synode van Transvaal-W, werd dit classicaal besluit veroordeeld, omdat de andere classes op wier gebied leden van de gemeente-14e laan wonen er niet bij betrokken waren en omdat het de oecumenische betrekkingen met de GKN(V) zou schaden. Er is nu een appèl tegen dit besluit van de genoemde P. S. bij de nationale synode van Potchefstroom en wij verkeren in afwachting daarvan, aldus het moderamen

Wij hebben er op gewezen, dat dus de brieven aan de kerkeraad- Kapteijn van oktober tot december geschreven zijn na het verzoek aan de GKSA, dat niet in ingetrokken. U staat dus voorgeparkeerd op de hoofdlijn naar de GKSA met zijlijn naar VGK, terwijl de synode vroeg primair de betrekkingen met de broeders, van wie u scheidde, te herstellen door de hindernissen weg te nemen.

T.a.v. het oordeel over de geschorste ouderlingen: U bent als kerkeraad rechter geweest. Het belangrijkste is niet de feitelijke schorsingen uw formele opheffing, maar het oordeel, dat u in 1969 over deze broeders uitsprak en dat u bij die formele opheffing opnieuw uitsprak, n.l. van schorsingswaardigheid en de daarvoor door u één en andermaal aangevoerde gronden.

Dat oordeel blijft uw verantwoordelijkheid voor de HERE als kerkeraad, die rechter is; die kunt u niet delen gaan door bespreking met de 28ste laan en die blijft ook al zou u in de GKSA opgenomen zijn. Dat werd nog onderstreept, toen bleek, dat deze gemeente blijkens uitspraken van dit moderamen en andere van haar zijde als gemeente met eigen ambtelijke leiding wil blijven bestaan althans voorshands. Maar hoofdzaak blijft: U bent ethisch voor de God van het verbond verantwoordelijk en blijft dat als de rechter, die deze oordelen uitsprak over deze ouderlingenbroeders, van wie één is overleden. Wij kunnen ons niet voorstellen, dat u zeker bent van die zaak, gezien ook het feit, dat u in 1980 andere gronden van schorsingswaardigheid geeft dan u in de schorsingsbrief van 1969 hunzelf schreef.

Dus was het eerste advies van deputaten: Formaliseer de rechtzaak van de beide ouderlingen niet langer, maar kom tot herziening op christelijke wijze, ook gezien uw eigen schuldbelijdenis inzake huwelijksleer en tucht van mei 1980.

Tenslotte wat de kwestie-dr.J.G. Meijer betreft: Het moderamen-van Renssen verdedigde zich, dat deze broeder al meer dan een jaar een verzoek tot opneming in de gemeente had gedaan en reeds voordien en in dat jaar getrouw en onberispelijk onder hen had verkeerd Op het verzoek aan de kerkeraad-Kapteijn om informatie inzake afzetting en vooral afsnijding werd geantwoord, dat dit niet gegeven kon worden, zodat men inderdaad bij opneming alleen op de informatie van de betrokkene was afgegaan. Wij wezen op, dat dr. Meijer als predikant uit Nederland zich juist nade breuk aan de kerk van de 20ste, nu 28ste laan, had verbonden en de tucht door de kerkeraad daar over hem geoefend werd. Waarom hebt u toen u toch met deze kerkeraad als ambtsdragers van Christus gemeenschap zocht, hem, als hij echt berouw had, niet naar zijn eigen ambtsdragers verwezen. Dat behoorde.

Op de vraag, of wij daarmee adviseerden thans zonder meer de opneming als lid ongedaan te maken, wat toch niet aanging, hebben we geantwoord, dat wij dat niet adviseren, maar wel om bij bespreking met de VGKSA opnieuw te toetsen in hoeverre door hem in oprecht berouw schuld beleden is of nog moet worden. Bovendien, waar bij herhaalde navraag in de bespreking bleek, dat dr. J. G. Meijer weer

bij de catechisatie is ingeschakeld werd gewezen op de ernst van de bewezen zonde, waarom hij afgezet moest worden en naar de wijsheid van de Gereformeerde kerken in de geschiedenis b.v. nog in de uitspraak van de Gen.synode van 1908 en 1927 van de GKN zal men dan niet licht hem weer dergelijke arbeid toevertrouwen (zie ook Joh. Jansen Korte Verklaring K.O. 1923 b1z.349/350). Men verklaarde het niet relevant te achten om de verklaring van de geëxcommuniceerde, dat hij onvoorwaardelijk schuldbelijdenis had geaan aan de kerkeraad van de VGK 28e laan, voor te leggen. Tenslotte op het verzoek van dit moderamen aan uw afgevaardigden of zij bereid waren te bemiddelen of adviserend een samenspreking te leiden, verklaarden wij, dat we daartoe geen opdracht en geen tijd zouden hebben. Klemmend hebben wij dit moderamen gevraagd het resultaat van de bespreking en de gegeven adviezen in hun kerkeraad te overwegen. Ze beloofden dit in hun kerkeraad te brengen. Nadien hebben we alleen een verslag van de besprekingen van de hand van R J. W. van der Kooy ontvangen, waaruit men nader kan zien, wat hij van de besprekingen heeft opgetekend. Op één van de laatste dagen van de nationale synode van de GKSA en na ons vertrek heeft deze in comité-zitting het appèl tegen het besluit van de genoemde particuliere synode verworpen. Dit werd uw rapporteur nog door synodeleden bevestigd.

XV.

Gedateerd 22 maart 1982 werd de volgende brief ontvangen van de Kerkeraad van "Die Vrije Gereformeerde Kerk te Pretoria", scriba R.J.W. van der Kooy Innesdale 0031, bestemd voor Deputate BBK Gereformeerde Kerken Nederland en aan uw rapporteur geadresseerd:
"Geagte Deputate,
Hierby ingesluit die verklaring van die kerkeraad insake die skorsings van 1969, na aanleiding van ons moderaanse gesprekke met u afgevaardigdes en die heroorweging daarvan deur die kerkeraad. R.J. W. van der Kooy, skriba."

VERKLARING DEUR DIE KERKRAAD VAN DIE VRYE GEREFORMEERDE KERK VAN PRETORIA.

Na besprekings in Januarie 1982 met Prof. J. Kamphuis en ds. H.J. de Vries hat dit vir die kerkeraad duidelik geword dat die oorwegings wat gelei het tot die opheffing van twee skorsings op 12 Augustus 1980 nie korrek was nie.

Met name was dit onjuis om op grond van sake wat eie in die skorsingsbesluit van Februarie 1969 genoem was nie, tog'n skorsingswaardigheid uit te spreek. Die redes wat wel in die skorsingsbesluit van 1969 genoemis, kan nie gehandhaaf word in die lig van die kerkeraad se verklaring van 21 Mei 1980 nie.

Daarom handhaaf die kerkeraad **die besluit** van 12 Augustus 1980 en trek die inkorrekte oorweging met betuiging van hartlike leedweze terug. Ons hoop en vertrou dat hiermee die Baak vir eens en altyd uit die weg geruim is.

Hiervan sal mededeling Bedoen word aan br. M. de Jong, sr. K.Miske, Deputate BBK Nederland, prof. J. Kamphuis en die Kerkeraad (ds. Kapteyn).

Vasgestel op die Kerkradsvergadering van 9 Maart 1982
ondertekend namens die kerkeraad
w.g. R.J.W. van der Kooy, skriba.

We kunnen ons van harte verblijden, dat onze samenspreking tot nieuwe bezinning heeft geleid en nog meer, dat deze kerkeraad zijn in 1969 en 1980 uitgesproken oordelen over de beide ouderlingen nu met hartelijk leedwezen heeft teruggenomen. Na de schuldbelijdenis en terugname van de door de synode van Hoogeveen 1969/70 veroordeelde huwelijksleer is nu ook dit rechtsherstel van de toen geschorste ouderlingen, waarop door synoden van onze kerken is geweest, belangrijk voor de verhoudingen, zoals door uw deputaten is aangewezen.

XVI. Enige indrukken van belangrijke zaken op de nationale synode GKSA.

Tenslotte willen we u in dit rapport nog enige indrukken geven van de behandeling van belangrijke zaken op de synode van Potchefstroom. Gedeeltelijk hebben wij de eerste bespreking, gedeeltelijk ook de afhandeling na rapport van de betreffende commissies, meegemaakt. Van enkele belangrijke

zaken, waarvan we de afhandeling in de laatste synodedagen niet konden meemaken, vermelden we alleen de gepubliceerde besluiten.

A. Inzake de leer kan gezegd worden, dat de modernisering van het kerkboek in hedendaags Afrikaans parallel loopt met die op onze synoden.

De confessies werden in laatste lezing vastgesteld. Boven elke belijdenis werd in elke zinnen informatie gegeven over ontstaan en aanvaarding van zowel de oecumenische als de gereformeerde symbolen. Ook de liturgische formulieren waren taalkundig gemoderniseerd in samenwerking met deputaten van de NGK en NHK.

Vanwege de betekenis van de Psalmberijming van Tonus voelde men niet voor een nieuwe berijming. Wel waren enkele tientallen methodische melodieën, die in het Afrikaanse psalter in gebruik waren, door de vorige synode vervangen door de klassieke Geneefse, maar dat gaf op deze synode in verband met de gehechtheid aan de populaire "wijsjes", een uitgebreide discussie over de bruikbaarheid van een psalmboek met de gezuiverde melodieën en vraag naar herdruk van het oude.

Emotioneel helemaal zoals bij ons inzake proefberijming

B. Zeer principieel en belangrijk was de zaak van de evangelisatie vanwege het propageren in de Dopperkerken van de zgn. EE-3 (Evangelism Exploision 3), die gelijk is op de E-28 hier.

Daartegen waren grote bezwaren ingebracht en daardoor werden grote spanningen veroorzaakt in die kerken.

Er kwam van de commissie, die aangevuld was met enkele voorstanders, een eenstemmig rapport, dat principiëel-gereformeerd de EE-3 afwees en door de synode werd aanvaard. Daarin werd uitgesproken, dat deelname aan de EE-3 onaanvaardbaar was, omdat:

1. deze samenwerking inschakelt in interkerkelijke hiërarchische structuur, die in strijd is met de gereformeerde presbyteriale kerkregering, waarvan de evangelisatie behoort uit te gaan. De evangelisatie zal van de plaatselijke kerk uitgaan, met haar ambtelijke leiding en samenwerking in gereformeerd kerkverband of correspondentie zal worden gezocht, aldus het uitgangspunt van de synode.
2. deze beweging rust op een verschaalde geloofsverklaring, die zwijgt en doet zwijgen van belangrijke punten van de gereformeerde belijdenis (sterk gelijkenis met de evangelische Alliantie enz. met zwijgen over b.v. ware kerk en sacramenten). Daartegenover stelt de synode, dat de evangelisatie behoort uitgevoerd als alle kerkelijke activiteiten op de grondslag van de volledige drie formulieren van enigheid, op de wijze als in de ondertekeningsformulieren omschreven ook tot wering van de dwalingen, waaraan bij deze reductie van de belijdenis in feite ruimte gegeven wordt. Zo wordt een valse eenheid boven wezenlijke geloofsverdeeldheid geschapen, die niet berust op de volle waarheid
3. Nauw met het voorgaande is aangetoond, dat de EE-3 niet in overeenstemming is met het gereformeerde principe, dat evangelisatie behoort uit te gaan van het genade-verbond Gods, en allereerst afgedwaalde bondelingen terug roept en voorts ook duidelijk schriftuurlijk-confessioneel heeft te onderscheiden in het roepen van bondelingen en niet bondelingen. De EE-3 vervaagt dit onderscheid door van het verbond Gods te zwijgen of dat niet tot zijn recht te doen komen.
4. De laatste genoemde onschriftuurlijke leer werkt ook door in de wijze, waarop gesproken wordt van het aanbod van genade en de wilsbeslissing van de mens in geloof en wedergeboorte; zulks in strijd met de leer van de soevereine genade van God en het werk van de Heilige Geest tot geloof en wedergeboorte als gaven van God, zoals beleden in D. L. en H. C.
5. De EE-methode leent zich voor methodisme, dat een overhaaste wilsbeslissing van de mens als bekering afdwingt in strijd met de vrijheid van de H. Geest, Die door het Woord op verschillende wijzen leert benaderen. De synode beklemtoonde de principiële uitgangspunten hierboven genoemd, als richtlijnen en beginselen terzake voor alle Gereformeerde Evangelisatie en besloot van haar afwijzing van program en organisatie van de EE-3 samen met het rapport toe te zenden aan de andere nationale synoden in S.A. en aan kerken, waarmee de GKSA in correspondentie staan. We kunnen heel dankbaar zijn voor dit beslist Gereformeerde geluid, waarvan door ons nog wel wat te leren zou kunnen zijn.

C. Typerend voor deze Zuid-Afrikaanse nationale synode is ook, dat ze met beroep op Schrift en belijdenis zich tot overheid en volk richt tegen bevordering van lorerij en dobbelarij en uitbreiding echtscheidingsgronden. Ook gaf zij op schriftuurlijke wijze aandacht aan propaganda

van kinderbepanking, de heiliging van de rustdag, bestrijding van wat dienstweigering bevordert en de roeping van de ouders nu nieuwe onderwijswetten deze mogelijk maken, gesubsidieerde scholen voor onderwijs in overeenstemming met de doopbelofte te verkrijgen.

- D.** Tenslotte wijzen wij er nog op, dat deze synode ook over de apartheidaspecten inzake "rasgemengde" sport op school scherp discussieerde en een vroegere uitspraak, die naar het inzicht van heel wat afgevaardigden teveel kerkerlijke instemming met het "thuislandenbeleid" inhield, opnieuw ter discussie stelde. De synode besloot opnieuw aan een studiec commissie op te dragen deze en meer aspecten voor de kerkerlijke houding en getuigenis inzake „volkeren-verhoudingen" in Zuid-Afrika naar Schrift en belijdenis te bezien. Daarbij werd meermalen gewezen op de eerdere uitspraken, waarbij het verbod van gemengde huwelijken tussen blank en zwart als niet Schriftuurlijk werd aangewezen.
- In deze discussie werd onzerzijds gevraagd om bredere bekendheid aan de uitspraken en rapporten van de GKSA-synoden te geven, dan alleen in de "Handelingen", opdat de GKSA niet langer met andere blanke kerkgemeenschappen zonder meer geïdentificeerd worden, maar haar worsteling om ook hierin al meer tot een schriftuurlijk gereformeerd getuigenis en houding te komen, bekend werd
- E.** In het algemeen kan gezegd worden, dat wij mochten opmerken, dat bij bovengenoemde en andere zaken er een ernstig en voortdurend vragen was wat naar Schrik belijdenis en kerkerde verantwoord was te beslissen of zich eerst dienaangaande nader te bezinnen. Daarom is er alle reden het aanbod van kerkelijk contact, dat impliceert de erkenning van elkaar als ware Kerken van Jezus Christus te handhaven en nauwere contacten, ook officieus, te bevorderen, onder de zegen van Hem, Die voor Zijn Kerk gebeden heen om haar eenheid in Zijn waarheid.

Mede namens Prof. J.Kamphuis,
Uw rapporteur:**H.J. de Vries.**

BIJLAGE

(Voor de "Openlijke Verklaring zie laatste bladzijde van deze bijlage)

Toespraak van Prof. J. Kamphuis:

Geliefde broeders in Christus,

Wij willen U hartelijk danken voor de wijze waarop U ons aan het begin van Uw vergadering recht broederlijk hebt willen ontvangen.

Het was ons een eer dat U ons zelfs de plaats van adviseurs van Uw eerwaarde synode wilde geven. Niet alleen als een eer hebben wij dit ervaren. Ook als een voorrecht dat wij door op te staan van ónze zitplaatsen met de leden van Uw vergadering mee in konden stemmen met de Openlike Verklaring en zo met de gereformeerde belijdenis. De belijdenis der W aarheid die ons verbindt. Hoe Schriftuurlijk zijn overigens in Uw *Openlike Verklaring* samengevoegd de verbondenheid aan de belijdenis der Waarheid *èn* de begeerte naar waarachtige éénheid. Wij horen daarin hoe de waarschuwing die Totius eens liet horen, in Uw midden nog een plaats heeft: 'Dit staan dus vas: dat alle soeke na eenheid met verswyging van die waarheidnie in ooreenstemmingmet die gebed van die Here is nie, (Vers. Werke II, 101)2.

Vóór alles wil ik U namens onze kerken de hartelijke en christelijke groeten overbrengen en Uw kerken zowel als Uw vergadering het goede wensen uit Gods hand de éénheid des Geestes door de band van de vrede, E f. 4, 3.

Aan het begin van Uw synode zei Uw voorzitter met het oog op ons als afgevaardigden van de (vrijgemaakte) Gereformeerde Kerken in Nederland, dat er ook afgevaardigden waren van kerken, waarmee nog wel geen correpondentie was, maar waarmee U'op pad' bent. Zo is het ook, broeders. Daarom is het zo'n gewichtig ogenblik, nu wij najaren van gescheidenheid elkaar op Uw synode voor het eerst weer treffen. Bij zo'n gelegenheid is het misschien wel goed dat ik eerst iets van onze kerken vertel.

In zielental zullen Uw en onze kerken elkaar niet zoveel ontlopen. Volgens de laatste statistische gegevens zijn wij de 100.000 gepasseerd (belijdende en doopleden samen).

Wij zijn van oordeel dat de ouders krachtens de doopbelofte geroepen zijn zoveel als mogelijk is *voorgereformeerd onderwijs te zorgen* en zo zijn er *naast* vele gereformeerde lagere scholen ook gereformeerde scholen voor middelbaar en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, ook voor middelbaar en hoger beroepsonderwijs.

Onze kerken mogen in de zending het Evangelie verkondigen in Indonesië op Kalimantan Barat (Borneo), waar momenteel twee zendelingen werken en op Irian Jaya (Nieuw Guinea): een tiental zendelingen. Inzonderheid hier geeft God nu reeds veel vrucht te zien in de instituering van een groot aantal papoea-gemeenten. Dan is er zending in Middenen Zuid-Amerika: op het eiland Curapao werken 3 zendelingen, evenals in Brazilië (evangelie-verkondiging onder stedelijke bevolking).

Zusterkerken uit de zending voortgekomen hebben wij op het eiland Soemba (Indonesië), waar één van onze predikanten als zendeling-docent werkzaam is in de opleiding van predikanten.

Dan onderhouden wij verder zusterkerkelijke relatie behalve met kerken die inzonderheid door de emigratie zijn ontstaan (in Australië, hier in Zuid Afrika en Canada) met de Korjupa, de Koreaanse Presbyteriaanse Kerk, waarmee U ook relatie heeft. Aan het Seminary van Busan werken twee missionary-professors uit onze kerken. Uit de laatste tijd dateert het zusterkerkelijk contact met the Evangelical Presbyterian Church of Northern beland, terwijl wij ook in gemeenschap zijn getreden met de Free Church of Schotland, aan wie zij onzerzijds het zgn. 'voorlopig kerkelijk contact' hebben aangeboden, dat zij gaarne van hun kant hebben aanvaard om *in* de wederzijdse erkenning van kerken in broederlijke zin nog bepaalde zaken door te spreken.

Zo komen wij, broeders, nu ook tot u. Onze verantwoordelijkheid is groot om de situatie waarin zich onze verhouding bevindt goed te zien, de verhouding tussen de Gereformeerde Kerk van Suid Afrika en onze kerken

Daarom neem ik vrijmoedigheid een bescheiden advies uit te brengen, of liever Uw vergadering een onzes inziens noodzakelijke informatie te verstrekken in verband met wat door Uw deputaten 'Ekumeniese Sake' wordt gerapporteerd over onderlinge besprekingen en wat U vinden kunt in Uw Agenda op blz. 25 en 26. Onze synode van Arnhem 1981 heeft namelijk ten aanzien van de verhouding tot Uw kerken besluiten genomen en onze deputaten hebben dal 18 dec. 1981 in opdracht van onze synode en op verzoek van Uw deputaten gerageerd op de punten die hier in Uw Agenda staan vermeld. Wij zijn oprecht van gevoelen dat dit besluit van onze synode en deze reactie van onze deputaten mede Uw aandacht zullen moeten hebben, indien U een verantwoorde beslissing zult nemen in een zo belangrijke zaak als de verhouding tussen onze kerken.

In dit woord moge ik ook namens mijn mede-afgevaardigde voorts iets zeggen over de geestelijke positie van onze kerken

Wij zien ons vaak aangeduid als GKN(V). Wij zullen over de esthetische en principiële aspecten van deze codering nu niet discussiëren. Het belangrijkste is dat U van ons wilt aanvaarden dat wij niet anders dan *gereformeerde kerken* hebben willen zijn en blijven.

Daarom zijn wij in de veertiger jaren de weg van de Vrijmaking gegaan. Wij wilden alléén blijven bij het heilig Woord van God, en daarom in de gebondenheid aan de blijdenis van de drie formulieren van enigheid, met als accoord van gemeenschap in kerkrechtelijk opzicht de oude, gereformeerde Kerkorde.

Daarna is er een crisis in onze kerken gekomen in de zestiger jaren. Er werd ruimte gevraagd om openlijk de confessie in boek en blad, in prediking en voorlichting te kritiseren, bij voorbeeld om te bestrijden dat de gelovigen na het sterven van stonde aan tot Christus hun Hoofd worden opgenomen, zoals de Catechismus dit belijdt in Zondag 22a in overeenstemming met het Woord dat zo vol evangelie is, waarmee Christus troostte hem die met Hem was gekruisigd: 'Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn'. Luc.23, 43.

Die ruimte konden en mochten wij niet geven. Wij waren geroepen bij de Waarheid te blijven, zoals deze ook beleden is toen de gereformeerde kerken over de *enige troost* spraken in het aangezicht van de dood, -ook dan blijft God immers de God van levenden, omdat zij allen Hèm leven. Luk. 20, 38. Deze zaak is nog altijd actueel, omdat deze berstrijding nog voortdurend doorgaat.

Er werd ook- en het één hangt onlosmakelijk met het ander samen- ruimte gezocht in die zin dat de bevoegdheid van meerdere vergaderingen om bondige besluiten te nemen werd ontkend of praktisch genegeerd.

Ook die ruimte mochten en mogen wij niet geven, als wij waarlijk gereformeerde kerken wilden zijn en wilden blijven.

Maar dat betekend niet, broeders, dat wij het *isolationisme* begeren. Waarom zouden wij anders hier zijn?

Ons hart gaat naar U uit!

Wij hebben dezelfde belijdenis en dezelfde kerkorde. Wij weten ons gebonden door dezelfde Waarheid naar de Schriften.

Maar de strijd woedt hevig.

Wij hebben in die strijd elkaar zo nodig.

Ik denk dan inzonderheid ook aan de bestrijding die de onvoorwaardelijke belijdenis van de onfeilbaarheid van Gods Woord ondervindt met alle gevolgen daarvan ook voor de christelijke levenspraktijk.

Wij staan in die strijd in Nederland eenzaam.

Toen in 1926 onze kerken- in de kwestie Geelkerken- beleden dat Gods Woord betrouwbaar is, ook in het verhaal van Gen.2 en 3, het verhaal van paradijs en zondeval, hebben Uw kerken ons de broederlijke dienst bewezen schouder aan schouder te staan in het beproeven van de geesten. Hoe heeft ook Totius- om nog éénmaal zijn naam te noemen- *in Die Kerkblad op profetische wijze* die strijd geanaliseerd! Hij wees klaar en helder aan dat het in Gen. 2 en 3 om *geschiedenis* gaat, om mededeling van feiten die werkelijk hebben plaats gevonden. En in deze feiten, zo betoogt hij, heeft de christelijke kerk een hechte grondslag gevonden voor de leer van zonde en genade (Vers. Werke I, 109). De kerk heeft de leer van de zondeval gebouwd op *de feiten van het Paradijs*, net zo als de kerk haar leer van de verlossing gebouwd heeft op het feit van Christus' vleeswording. Wie deze feiten-reeksen verzwakt of verloochent, gaat, zegt Totius, in de eerste plaats in tegen het gezag van Gods Woord en in de tweede plaats tegen de leer die de kerk daarop heeft gegrond (Vers. Werke 1,220)

U moet ons broeders in *deze* eenheid zien met Uw en met ons voorgeslacht! Wij pretenderen niet dat wij zonder gebrek deze strijd voeren.

Met schaamte belijden wij ons velerlei tekort en wij roepen daarover verzoening in die alleen is te vinden in het bloed van Christus.

Staande tegenover de Heilige Israëls weten wij dat wij arme, onwaardige zondaren zijn.

Maar wij weten ook dat deze strijd *de strijd van het geloof is*, in onze dagen niet minder dan in die van onze vaders.

En mede daarom houden wij ons niet alleen ver van de Wereldraad van kerken, maar ook van de Gereformeerde Oecumenische Synode. Want wij zijn van mening dat wij de naam 'gereformeerd' niet mogen laten devalueren in samengaan van waarheid en dwaling.

U zult Uw vragen hebben aan ons, zoals wij aan U. Maar wat wij U dringend vragen: ziet U ons zó als broeders die - omdat zij de arglistigheid van hun eigen hart kennen - er voor vrezen ook maar enigszins af te wijken van de geopenbaarde Waarheid en ziet U ons als broeders die de belijdenis van de reformatie van heler harte omhelzen. En dat óók omdat zo alleen de rechte weg kan worden gevonden, nu aan letterlijk *alle* kanten de christelijke levenswandel onder zeer zware druk komt te staan.

In het begin wenste ik Uw vergadering het goede uit *Gods hand* Ik wil dit nogmaals doen, nu met de woorden van Judas, de broeder van Jakobus (en dan mogen wij ons tesámen aangesproken weten in deze tijd waarin Zuid-Afrika en Nederland ieder op eigen wijze in het uur van de crisis staan): 'gij, geliefden, bewaart uzelf in de liefde Gods, door uzelf op te bouwen in uw allerheiligst geloof en door te bidden in de heilige Geest, verwachende de ontferming van onze Here Jezus Christus ten eeuwiggen leven', Judas, 21. Ik dank U.

J. K.

1) *Openlike Verklaring*

Die Sinodale Vergadering van die Gereformeerde kerk verklaar openlik en elke lid vir himself als volgt: 'Ons omhels van harte en met' n goeie gewete die Formuliere van Eenheid wat deur die Sinode van die Gereformeerde Kerke in Nederland, gehou in Dordrecht in die jare 1618-1619, vastgestel en uitgegee is, naamlik die Heid. Kat. die 37 artikels van die Ned. Geloofsbelydenis, die Dordtse Leerreëls of 5 art. teen die Remonstrante as ons Belydenis en ons belof om dit deur die ganadereg van die Gees volgens Gods Woord te handhaaf, elkeen volgens sy ampspligte. Ook die Liturgie deur genoemde sinode vastgestel aanvaar ons als voorskrif in die uitoefening van die heilige erediens. Met betrekking tot die Kerkregering sal ons ons hou aan die Kerkorde van bogenoemde sinode van Dordrecht soos dit gewysig is deur die Sinoedes van die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika.

Almal wat met ons dienelfde Gees en dit met ons wens te bely en te hefrag nodig ons hartelik uit tot ons kerklike gemeenskap.

Ons wens is om met alle kerke in hierdie werelddeel en in ander lande wat dienelfde met ons bely te hefrag, die vurigste broederlike gemeenskap en korrespondentie te onderhou.

Mag dit die Here genadiglik behaag om Sy dierbare Woord aan baie harte te heilig sodat daardeur en deur die werking van die Heilige Gees al die uitverkorenen vergader en al die ware gelovigen in een kerklike gemeenskap verenig word, is die wens en bede van bogenoemde sinodale vergadering. *N. B.*: duidelik is die relatie tussen deze Verklaring en de Openlijke Verklaring die de Synode van de Christelijke Afgescheidene Gereformeerde Kerk ná de hereniging met de kerken, die achter ds. A. Brummelkamp staande in isolement waren gekomen, op de synode van Zwolle 1854 hebben opgesteld (*Handelingen*, 9e sessie, art. 6: vgl. het rapport dat ds. J. van Raalte uitbracht op de synode van Amersfoort 1967, pag. 503-505).

2) Totius is onder ons vooral bekend als de grote psalmberijmer van Zuid-Afrika. Inderdaad heeft hij in die berijming zijn kerk en zijn volk een uitzonderlijke dienst bewezen, zoals ook in het grote aandeel in de vertaling van de Bijbel (belangrijk is hier het contact tussen prof. dr. J.D. du Toit, 1877-1953) was vóór alles predikant en de geestelijke vóórman van Die Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika (de zgn. Doppekerk). Hij promoveerde in 1903 aan de Vrije Universiteit op een nog altijd belangrijk proefschrift over Het methodisme. In zijn Amsterdamse studietijd onderging hij niet alleen grote invloed van A. Kuiper, maar ook van W. H. Gispen Sr. en van J. C. Sikkel, wiens prediking diepe indruk op hem heeft gemaakt. Terug in Zuid-Afrika werd hij in 1911 als hoogleraar aan de Theologische School te Potchefstroom verbonden. Hij heeft jarenlang via het kerkelijk orgaan van de Gereformeerde Kerk *Die Kerkblad* in dogmatisch en kerkrechtelijk opzicht leiding gegeven in duidelijk calvinistische zin, waarbij de oriëntatie op de theologie van Kuiper duidelijk is, maar ook opvalt hoe een open oog hij had voor nieuwere ontwikkelingen. Totius heeft in grote onderworpenheid aan de Schriften de kerk in zijn land de weg gewezen vooral in het tijdperk tussen de beide wereldoorlogen. Zijn verzameld werk verscheen tweemaal. Ik citeer uit de nieuwste uitgave waar prof. V. E. d'Assonville ook een groot aandeel in gehad heeft. Prof. d'Assonville heeft ook een biografische schets van Tonus gegeven: *Tonus. Profeet van die Mooirivier*, Kaapstad 1977. Nog bij het leven van du Toit verscheen in 1948 onder redactie van P.J. Nienaber een bundel opstellen over en van Totius onder de titel *Tonus - Digter en Profeet* In Potchefstroom staat een standbeeld van Totius in het midden van een groot park- een standbeeld dat op de toeschouwer een diepe indruk maakt: geen reuze-figuur, maar een nederig man die zijn 'tuiste' heeft in WestTransvaal- een pelgrim op de wachtpost van de eeuwigheid (Calvijn!), maar het Woord sprekende in de tijd en op de plaats waar hij zijn roeping had ontvangen.

3) De synode besloot om 'voorlopig kerkelijk contact' aan te bieden echter vooral onder het beding dat er geen kerkelijke correspondentie zou worden aangegaan met de ned ger. kerken. De deputaten hadden in hun missive dit besluit nader toegelicht en waren ingegaan op het rapport en de voorstellen van de deputaten GKSA over de verhouding tot onze kerken.

BIJLAGE 4

CONSTITUTIE EN REGLEMENT VAN DE INTERNATIONALE CONFERENTIE VAN GEREFORMEERDE KERKEN

ARTIKEL I - NAAM

De naam zal zijn De Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken.

ARTIKEL II - GRONDSLAG

De grondslag van de Conferentie zal zijn: de Heilige Schrift van het Oude en het Nieuwe Testament, zoals beleden in de Drie Formulieren van Eénheid (de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels) en in de Westminster Standards (de Westminster Geloofsbelijdenis, de Grote en Kleine Catechismi).

ARTIKEL III - DOEL

Het doel van de Conferentie zal zijn:

1. de éénheid in geloof, die de lid-kerken in Christus hebben, tot uitdrukking te brengen en te bevorderen;
2. de nauwste kerkelijke gemeenschap tussen de lid-kerken te stimuleren;
3. samenwerking te stimuleren tussen de lid-kerken in de vervulling van de zendingstaak en andere opdrachten;

4. de gemeenschappelijke problemen en vraagstukken te bestuderen, waarmee de lid-kerken worden geconfronteerd en te streven naar het doen van aanbevelingen in deze;
5. een Gereformeerd getuigenis tot de wereld te doen uitgaan.

ARTIKEL IV - LIDMAATSCHAP

1. Als leden zullen worden toegelaten de kerken die:
 1.
 - a. onderschrijven en trouw zijn aan de confessie in de grondslag vermeld;
 - b. overleggen: **(I)** hun belijdenisgeschriften;
(II) hun kerkorde;
(111) hun ondertekeningsformulier,
(IV) hun nadere verklaringen (indien van toepassing);
 - c. door tweederde meerderheid van de lid-kerken worden aanvaard, waarbij elk lid-kerkéén stem uitbrengt;
 - d. geen leden van de Wereldraad van Kerken zijn of van enige andere organisatie waarvan doelstellingen en praktijken in strijd met de grondslag worden geacht;
 2. Uitsluiting van het lidmaatschap zal geschieden met tweederde meerderheid, wanneer de Conferentie van oordeel is dat leer of leven van de betreffende lid-kerk niet meer in overeenstemming is met de grondslag.

ARTIKEL V - GEZAG

De conclusies van de Conferentie zullen een adviserend karakter dragen. Lid-kerken worden dringend verzocht de besluiten van de Conferentie te aanvaarden en worden aangeraden aan de realisering daarvan te werken.

ARTIKEL VI - WIJZIGINGEN VAN DE CONSTITUTIE

De Constitutie kan gewijzigd worden bij tweederde meerderheid van stemmen van de lidkerken. De voorgestelde wijziging(en) zal (zullen) toegezonden worden aan de correspondentie-secretaris twee jaren vóór de vergadering van de Conferentie. Hij zal deze onmiddellijk doorsturen naar de lidkerken.

REGLEMENT

ARTIKEL I - VERGADERINGEN VAN DE CONFERENTIE

1. De Conferentie zal eens in de vier jaar bijeenkomen.
2. Elke Conferentie zal tijd en plaats voor de volgende Conferentie vaststellen en de samenroepende kerk aanwijzen.

ARTIKEL II - LEDEN VAN HET MODERAMEN

De Conferentie zal de volgende moderamen-leden kiezen: voorzitter, vice-voorzitter, notulen-secretaris en een correspondentie-secretaris.

1. De voorzitter zal:
 - a. de vergadering op de vastgestelde tijd openen en er op toezien dat elke zitting op gepaste wijze begonnen en besloten wordt;
 - b. er voor zorgen dat al de zaken op de agenda zo voortvarend mogelijk behandeld worden;
 - c. elke motie, die ingediend en ondersteund wordt, de vergadering voorleggen en in stemming brengen;
 - d. beslissen in alle zaken van orde, met dien verstande dat altijd beroep van twee stemgerechtigde afgevaardigden mogelijk is.
2. De vice-voorzitter zal:

- a. presideren als de voorzitter zich wenst uit te spreken over welke zaak dan ook die in bespreking is;
 - b. de plichten en rechten van de voorzitter, bij diens afwezigheid, op zich nemen;
 - c. aan de voorzitter alle mogelijke assistentie geven.
3. De notulen-secretaris zal:
- a. elke dag na de christelijke opening de presentie nagaan;
 - b. nauwkeurig al het verhandelde in de vergadering verslaan;
 - c. er voor zorgen dat alle documenten goed bewaard worden;
 - d. zo spoedig mogelijk na de samenstelling van de acts, drie exemplaren daarvan de lidkerken doen toekomen.
4. De correspondentie-secretaris zal:
- a. tijdens de vergadering van de Conferentie de notulen-secretaris waar en wanneer mogelijk assisteren;
 - b. in de tijd tussen twee Conferenties in
 - (I) alle correspondentie behartigen;
 - (II) alle rapporten van commissies van de Conferentie in ontvangst nemen en doorsturen naar de lid-kerken;
 - (III) de samenroepende kerk assisteren;
 - (IV) materiaal, rapporten of andere publicaties volgens machtiging door de vergadering publiceren;
 - (V) van zijn werkzaamheden aan de volgende vergadering van de Conferentie rapport uitbrengen en in de tussentijd verantwoording verschuldigd zijn aan het Voorlopig Comité.
5. Het moderamen zal de werkzaamheden van de vergaderingen leiden, voorstellen doen betreffende zaken die in elke zitting behandeld zullen worden en aanbevelingen doen betreffende commissies.

ARTIKEL III - VOORLOPIG COMITÉ

Het Voorlopig Comité zal bestaan uit voorzitter, vice-voorzitter en notulen-secretaris.

Het zal:

- 1. toezicht houden op het werk van de correspondentie-secretaris;
- 2. één van de plaatsvervangende comitéleden waar nodig uitnodigen om zitting te nemen;
- 3. rapport uitbrengen aan de volgende Conferentie;
- 4. volgend op zijn rapportage aan de volgende vergadering van de Conferentie gedechargeerd worden.

ARTIKEL IV - COMMISSIES

- 1. De Conferentie mag een commissie benoemen om een zaak, die geacht wordt van gemeenschappelijk belang te zijn voor de lidkerken, te bestuderen.
- 2. Er zal getracht worden om de leden van deze commissies zo representatief mogelijk te doen zijn.
- 3. Commissie-rapporten dienen minstens twee jaar voor de volgende vergadering van de Conferentie in handen van de correspondentie-secretaris te zijn.

ARTIKEL V - DEELNEMERS

De volgende personen kunnen aanwezig zijn op de vergaderingen van de Conferentie:

- 1. Stemgerechtigde afgevaardigden van de lid-kerken.
Elke lid-kerk zal het recht hebben om twee stemgerechtigde afgevaardigden naar de vergadering te sturen.
- 2. Adviserende afgevaardigden van de lid-kerken.
Elke lid-kerk mag twee adviseurs benoemen. Zij zullen echter geen stemrecht hebben.
- 3. Waarnemers van kerken die het lidmaatschap van de Conferentie hebben aangevraagd.
Zij kunnen uitgenodigd worden om deel te nemen aan de besprekingen, maar hen zal niet het stemrecht verleend worden nog het recht om aanwezig te zijn in besloten zittingen.
- 4. Bezoekers-afgevaardigden van kerken die het lidmaatschap nog niet hebben gevraagd.

Zij zullen het recht ontvangen om de openbare vergaderingen bij te wonen en hen zullen de gebruikelijke faciliteiten voor zulke gelegenheden ter beschikking worden gesteld.

ARTIKEL VI - SAMENROEPING VAN DE CONFERENTIE

1. De samenroepende kerk zal een gebedssamenkomst organiseren voorafgaand aan de openingszitting van de Conferentie.
2. De samenroepende kerk zal één van zijn leden benoemen om te presideren tijdens de opening van de Conferentie.
3. De samenroeper zal drie afgevaardigden aanwijzen die de credentie-brieven van elke delegatie zullen inzamelen, onderzoeken en daarover rapporteren.
4. De samenroeper zal toezien op de verkiezing van de leden van het moderamen.

ARTIKEL VII - AGENDAPUNTEN

1. De Conferentie zal op haar agenda plaatsen:
 - a. correspondentie van de lidkerken;
 - b. aanvragen voor het lidmaatschap van andere kerken;
 - c. rapporten van haar deputaatschappen en van de correspondentie-secretaris;
 - d. rapporten van haar Voorlopig Comité;
 - e. aanbevelingen van twee lid-kerken om een uitnodiging te sturen naar een andere kerk om waarnemers te sturen naar de Conferentie.
2. Stukken voor de agenda moeten een jaar van tevoren door de correspondentie-secretaris ontvangen zijn. Stukken die minder dan een jaar vóór de opening van de volgende Conferentie ontvangen zijn zullen alleen behandeld worden indien de Conferentie daartoe besluit.
3. Drie maanden van tevoren moet de agenda afgerond zijn en een exemplaar verzonden worden aan alle lid-kerken.

ARTIKEL VIII - REGELS VAN ORDE

1. Om het woord te krijgen moet elke spreker toestemming ontvangen van de voorzitter. Hij zal zich in zijn spreken tot de voorzitter richten op waardige en respectvolle wijze.
2. Als een afgevaardigde zich niet houdt aan het onderwerp in bespreking of onnodig uitvoerig wordt in zijn opmerkingen, zal de voorzitter hem tot de orde roepen.
3. Als een afgevaardigde twee maal gesproken heeft over een bepaald onderwerp zal aan anderen die nog niet gesproken hebben voorrang verleend worden door de voorzitter.
4. Wanneer de voorzitter van mening is dat een motie voldoende is besproken, mag hij voorstellen die bespreking af te ronden. Elkeafgevaardigde die van dezelfde gedachte is, mag voorstellen de bespreking te beëindigen.
5. Besluiten zullen genomen worden op basis van een eenvoudige meerderheid van de uitgebrachte stemmen, met uitzondering van de gevallen genoemd in de artikelen IV, 1, c., IV, 2., VI van de Constitutie en artikel X van het Reglement.

ARTIKEL IX - FINANCIEN

(moet nog door de Conferentie geregeld worden).

ARTIKEL X - WIJZIGINGEN VAN HET REGLEMENT

Dit reglement mag gewijzigd worden door een tweederde meerderheid van de uitgebrachte stemmen. De voorgestelde wijzigingen) dient (dienen) een jaar vóór de vergadering van de Conferentie verzonden te zijn aan de correspondentie-secretaris.

Bijlage 5

VOORLOPIGE REGELINGEN

ARTIKEL I - DE SAMENROEPENDE KERK

The Free Church of Scotland is aangewezen als de samenroepende kerk voor de eerste Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken.

Datum: 3 - 13 september 1985.

Plaats: Edinburgh, Schotland

(Secunda: De Gereformeerde Kerken in Nederland)

ARTIKEL II - DE VOORLOPIGE SECRETARIS

Ds. M. van Beveren (Canada) is aangewezen als de voorlopige secretaris.

(Secundus: Ds. J. Visscher (Canada)).

ARTIKEL III - HET VOORLOPIG COMITE

De deputaten voor betrekkingen met buitenlandse kerken uit Schotland, Ierland en Nederland, zullen elk een lid benoemen om te dienen in het voorlopig comité.

(Secunda: The Free Reformed Churches of Australia).

ARTIKEL IV - HUIDIGE LID-KERKEN

- a. De kerken vertegenwoordigd op de Constituerende Vergadering, die later er in toestemmen om formeel zich aan te sluiten bij de Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken, zullen erkend worden als bestaande leden van de Conferentie.
- b. Deze kerken zullen zo snel mogelijk het besluit van hun respectievelijke Assembly/Synode, om lid te worden van de I.C.RC., meedelen aan de voorlopige secretaris.

ARTIKEL V - TOEKOMSTIGE LID-KERKEN

- a. Aan elke huidige deelnemende kerk zal gevraagd worden de voorlopige secretaris te voorzien van een lijst van kerken van wie zij weten dat hun leer en leven in overeenstemming zijn met de grondslag van de Conferentie.
- b. De voorlopige secretaris zal deze aanbevolen kerken een kopie sturen van de Constitutie, het Reglement en de Voorlopige Regelingen, en een schrijven waarin vermeld staat dat zij het lidmaatschap van de Conferentie mogen aanvragen.
- c. Aanvragen voor lidmaatschap dienen niet later dan negen maanden voor de eerste Conferentie ontvangen te zijn door de voorlopige secretaris.

ARTIKEL VI - DE AGENDA

Zoals vermeld in het Reglement, met uitzondering van de tijdslimiet genoemd in Art. VII, 2.

ARTIKEL VII - DE FINANCIËN

- a. Alle kosten van publicatie en verspreiding van de acta van de Constituerende Vergadering zullen door de Gereformeerde Kerken in Nederland gedragen worden.
- b. Alle verdere kosten zullen vergoed worden op basis van een billijke aanslag geheven op de lidkerken.
- c. Zodra de kerken toestemmen lid te worden, zal de voorlopige secretaris hen voorstellen een bedrag te noemen dat zij bereid zijn af te staan voor de kosten en het ondersteuningsfonds van de Conferentie, als een voorlopige financiële afspraak.
- d. Het Voorlopig Comité zal de eerste vergadering van de Conferentie dienen met een voorstel betreffende een billijke formule voor de kostenverdeling.

Aanvullend rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

Zoals in het rapport van de deputaten voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken is aangekondigd, ontvangt u hierbij nog een kort aanvullend rapport met enkele bijlagen. Dit rapport maakt melding van werkzaamheden na de afsluiting van het grote rapport, tot de laatstgehouden algemene vergadering van ons deputaatschap, dal. 17.3.84.

Dat dit verslag u pas nu bereikt is een gevolg van het feit dat de secretaris eind maart voor een periode van ongeveer vijf weken door ziekte werd uitgeschakeld. Wellicht zal voor een enkel onderdeel de hier geboden informatie nu helaas te laat zijn, maar voor het meeste geldt dat zeker niet.

Wij wensen u bij de u opgedragen werkzaamheden veel schriftuurlijke wijsheid onder de onmisbare leiding van Gods Geest.

Groningen, 5 mei 1984.

Namens Deputaten BBK,

J. de Gelder, secretaris.

Aanvullend rapport van de deputaten BBK dal. 5 mei 1984

2. Sectie L Sumba en Zuid-Amerika

2.1. De Gereformeerde Kerken op Oost-Sumba/Savu

2.1.3. zendeling-docent

Tijdens zijn laatste verlofperiode is binnen de sectie met drs. J.A. Boersema o.m. uitvoerig gesproken over de toekomstige mogelijkheden voor de S.G.I. Drs. Boersema heeft zijn gedachten over deze belangrijke zaak op papier gezet in een nota die als bijlage I bij dit aanvullend rapport is gevoegd.

2.1.4. "tweede man"

- a. Inmiddels is het verzoek van de Sumbanese zusterkerken om een tweede man te zenden, bij deputaten binnen gekomen. Zie daarvoor de bijgaande brief met vertaling: bijlage II.
- b. Naar het oordeel van deputaten zal het werk van deze gevraagde man moeten bestaan in het opbouwen van het kerkelijk leven in de breedst mogelijke zin. Hij zal zich grondig op de hoogte moeten stellen van de situatie en van de zwakke punten, en daar vervolgens mee aan het werk moeten.

Te denken valt aan - kadercursussen voor ambtsdragers;

- het geven van adviezen aan de diverse kerkeraden;
- wellicht adviseur voor de Sumbanese deputaten kerkvisitatoren.

Om solisme te voorkomen zal het goed zijn aan de Sumbanese zusterkerken te vragen een deputaatschap in te stellen voor kerkopbouw, waarin o.a. deze man zitting kan nemen.

Om bovendien te voorkomen dat hij een 'permanente functionaris' wordt in het midden van de Sumbanese kerken, is er alles voor, om hem voor een beperkte periode uit te zenden. Te denken valt dan b.v. aan een termijn van 2 x 2¹/₂ jaar.

In verband met dit alles, zal volgens deputaten, deze tweede man een predikant moeten zijn met ruime ervaring.

3. Sectie IL Het verre Oosten

3.1 Korea

Van het Fraternal Relations Committee van onze zusterkerken kwam een kort antwoord op ons verzoek om informatie over de Korean Presbyterian Church (Reformed) en het daaraan verbonden Hapdong Presbyterian Theological Seminary in Seoul (brief dal. 7 maart 1984). Naar aanleiding van dit schrijven zal advies gevraagd worden aan prof. drs. N.H. Gootjes. De inhoud van de brief brengt geen verandering in ons oorspronkelijke voorstel.

3.2. Taiwan

Onlangs (brief dal. 23 februari 1984) is antwoord ontvangen van de First (Original) Presbytery van de Reformed Presbyterian Church of Taiwan op onze brieven van maart en oktober 1983, met daarbij een bijlage inzake de splitsing van 1975. De officiële naam is Christian Reformed Presbyterian Church of Taiwan. Hun belijdenisgeschriften zijn de Heidelbergse Catechismus en de Westminster Confessie, terwijl uit de Catechismus ook geprekeerd wordt. Zij werken samen met zendelingen van de CRC (USA), de OPC (USA), de PCA (USA), en de Ref. Churches of New Zealand. Er is geen relatie met onze Koreaanse zusterkerken.

Omdat de eerste indruk die wij uit dit schrijven krijgen, toch een iets ander beeld geeft, dan wat Rev. Lin (van de Sec. Presb.!) ons vertelde, moet worden geprobeerd meer helderheid te krijgen. Het materiaal zal worden gestuurd naar de hoogleraren Batteau en Gootjes, met het verzoek, dat één van beide naar Taiwan gaat om ter plekke informatie te verzamelen, zowel over de 1e als over de 2e presbytery, én over hun onderlinge verhouding.

3.4. Japan

Begin dit jaar is onze brief van augustus 1983 door de Ref. Church in Japan beantwoord. De inhoud van deze brief is nog geen onderwerp van bespreking geweest binnen het deputaatschap, maar is natuurlijk wel in het archief van Sectie II beschikbaar voor de synode.

4. Sectie III De Angelsaksische Landen

4.1. The Canadian Reformed Churches

In opdracht van deputaten hebben dr. K. Deddens en ds. J. de Gelder van 7-21 november 1983 een bezoek gebracht aan Canada als afgevaardigden namens de Gereformeerde Kerken in Nederland naar de Generale Synode van de Canadian Reformed Churches in Cloverdale B.C. Het door hen opgestelde rapport van hun bevindingen behoeft geen toelichting, en wordt hierbij integraal aangeboden als **bijlage III**.

Belangrijke besluiten betroffen: de benoeming van een hoogleraar in de ambtelijke vakken, de vaststelling van de kerkorde, de voortgang in de vaststelling van het Book of Praise, de contacten met de OPC en met de buitenlandse kerken. Bij het afsluiten van dit aanvullend rapport waren de officiële Acta door ons nog niet ontvangen.

Namens de Canadese zusterkerken hoopt Rev. J. Visscher de synode te bezoeken van 5 tot 18 juni a. s.

4.3. en 4.9. Noord-Ierland

Het aanvankelijk in mei 1982 geplande, en vervolgens herhaaldelijk verschoven bezoek aan onze zusterkerken in Noord-Ierland vond uiteindelijk plaats in november 1983. Van 5 - 9 nov. bezochten prof. drs. H.M. Ohmann en br. J.J. Schreuder in Noord-Ierland de Evangelical Presbyterian Church of Ireland en legden eveneens nadere contacten met de Reformed Presbyterian Church of Ireland. Hun rapport treft u hierbij aan als bijlage IV. Een toevoegsel daarbij is een verzameling statistische gegevens van de RPCI.

4.8. The Reformed Churches of New Zealand

De synode van Christchurch (juli 1983) besloot inderdaad om "zonder voorwaarden vooraf officiële correspondentie te zoeken met de Gereformeerde Kerken in Nederland (Vrijgemaakt) en de Nederlands Gereformeerde Kerken (Buitenverband), met het doel de mogelijkheden te onderzoeken om een relatie aan te gaan." (vertaald)

Nadien hadden deputaten een gesprek met synodescriba D.G. Vanderpyl. In dit gesprek konden veel zaken openhartig worden doorgesproken, zoals de kerkelijke contacten van de RCNZ in Nederland en in de wereld; de verhouding van de RCNZ tot onze zusterkerken, de Free Reformed Churches of Australia; de verschillen tussen de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt), de Christelijk Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Deputaten hebben met hem goede afspraken kunnen maken over het uitwisselen van gegevens over elkaars kerken en kerkelijk leven, om zo elkaar beter te leren kennen. Het beeld dat de RCNZ hebben van kerkelijk Nederland en van onze Gereformeerde Kerken is incompleet, en dient zeer zeker ook van de kant van onze kerken te worden aangevuld. Bovendien wezen deputaten van de Free Reformed Churches of Australia al op een aantal zaken die wel eens gevoelig zouden kunnen liggen, zoals de banden van de RCNZ met de Reformed Churches of Australia.

Deputaten menen dat thans afgewacht moet worden in hoeverre er, als gevolg van deze intensivering van contacten, sprake zal kunnen zijn van een naar elkaar toegroeien als kerken. Zeer stellig is de tijd nog niet rijp om te spreken over een mogelijke kerkelijke relatie.

5. Sectie IV.- Afrika en Europa

5.1. Die Vrije Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika

5.1.1. correspondentie en besprekingen

Twee deputaten, nl. ds. H.J. de Vries en br. J.J. Schreuder hebben de synode van de VGKSA bezocht, die gehouden is van 5 - 9 april 1984 te Kaapstad.

Bij het afsluiten van dit aanvullend rapport konden nog geen mededelingen worden gedaan. Zonodig zal dit ter synode geschieden.

5.4.1. de Kerk van Christus in Sudan onder de Tiv

Ook bij het afsluiten van dit aanvullend rapport kunnen nog geen nadere gegevens over deze kerk worden verstrekt. Antwoord blijft nog steeds uit.

5.4.4. Zimbabwe

Eind vorig jaar kregen deputaten bericht van een zekere Rev. T. Moyo uit Zimbabwe, dat hij een reis naar Nederland had geboekt en tijdens zijn verblijf in ons land begeleiding en hulp van deputaten BBK verzocht. Deputaten hebben geprobeerd hem duidelijk te maken dat zij slechts officieel contact kunnen oefenen met kerken en haar officiële afgevaardigden en deputaten. Het voorgenomen bezoek is op het laatste moment niet doorgegaan. Ons standpunt verkreeg instemming van de Liaison-officer van de Reformed Church in Zimbabwe, van welke kerk Rev. Moyo lid is. Onze correspondentie is door gestuurd naar de generaal secretary van dit kerkgenootschap met de mededeling aan ons adres dat wij wel spoedig van hem zouden horen. Tot nu toe is geen antwoord op de door ons gestelde vragen ontvangen.

5.5. Het vasteland van Europa

5.5.2. Spanje

Op 15 maart 1984 hebben enkele deputaten een gesprek gehad met ds. Ricardo Cerni, die om zulk een gesprek had gevraagd. Uit ontvangen brieven bleek dat ds. Cerni contact zocht met de GKN en de Christ. Geref. Kerken, en al contacten had met de Spaanse Evangelische Zending. Ook schrijft hij dat het kerkgenootschap (bestaande uit 5 kerken in O. Spanje), dat hij als predikant diens belangstelling heeft voor de ICRC. Genoemde predikant behoort tot de Iglesia Reformada Presbiteriana in Spanje. Hij heeft tevens een gesprek gehad met de commissie SBS van de kerk te Bussum. Door deputaten is hem aangeraden de zaak van het contact door de National Presbiterary van deze kerken te laten voor leggen aan deputaten BBK. Dit is inmiddels gebeurd. Over het gehouden gesprek en de ontvangen correspondentie is niet meer door BBK doorgesproken. Wel stellen deputaten u voor over deze IRP nadere informatie in te winnen.

6. Sectie V Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken

6.6.4. Zendingskerken

Op het voorstel van deputaten aan de eerstkomende Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken voor te stellen een studiegroep en een raad van overleg in te stellen is door twee van de zendende kerken gereageerd.

De kerk te Rijnsburg liet o.a. weten:

"We zijn er dankbaar voor, dat zo op internationaal niveau het werk van de zending aandacht zal krijgen".

"Immers juist aan een schriftuurlijk gefundeerde, gereformeerde en positief geformuleerde zendingswetenschap is al jaren dringend behoefte."

Na enige correspondentie met de kerk te Assen-Zuid deelde deze aan deputaten mee in grote lijnen met het voorstel accoord te kunnen gaan.

6.6.5. Besluiten inzake de ICRC door buitenlandse kerken

De Free Church of Scotland, de Free Reformed Churches of Australia en de Canadian Reformed Churches hebben besloten lid te worden van de komende ICRC. Deputaten beschikken niet over een officieel document dat aangeeft, dat de **Evangelical Presbyterian Church of Ireland** heeft besloten zich aan te sluiten bij de ICRC. Deputaten twijfelen er echter niet aan, dat zulk een besluit zal vallen. Zoals reeds gemeld is Rev. Derek Thomas lid van het voorlopig comité, dat functioneert tussen de gehouden vergadering in Groningen en het eventueel bijeenkomen van de eerste ICRC te Edinburgh.

Verwacht wordt, dat de **Vrije Gereformeerde Kerke in Zuid Afrika** in april a. s. een besluit inzake de ICRC zullen nemen.

Op dit moment zijn nog geen officiële berichten bekend van de **Presbyterian Church Korea**, de Reformed Presbyterian Church of Taiwan en de **Gereformeerde Kerken van Oost-Soemba/Savu**.

Voor nadere gegevens over de officiële besluiten van de **Free Church of Scotland** wordt verwezen naar Appendix I.

De **Australische kerken** hebben zich zeer uitvoerig met de ICRC beziggehouden. Zie daarvoor in de Acta de artikelen 58 t/m 65 en 79 t/m 87.

Voor verdere informatie over de officiële besluitteksten zij verwezen naar Appendix II.

Voor wat de **Canadese zusterkerken** betreft zij verwezen naar het rapport van het bezoek aan de generale synode van de Canadian Reformed Churches, gehouden te Cloverdale B.C. door Dr K. Deddens en Ds J. de Gelder.

De pertinente besluiten betreffende de ICRC zijn volledigheidshalve gegeven in Appendix III.

8. Algemeen

8.5. Vertaling Westminster Standards

Drs. G. van Rongen te Kelmscott (Australië) is inmiddels al klaargekomen met een eerste proefvertaling. Naar het oordeel van deputaten kan publicatie het beste geschieden onder verantwoordelijkheid van D s van Rongen en met vermelding, dat het initiatief afkomstig is van uw deputaten.

Appendix I

Acts of the General Assembly of the Free Church of Scotland.

1. The General Assembly direct that the Free Church of Scotland shall take up membership of the International Conference of Reformed Churches without prejudice to their relations witti bodies which are faithful to the Confessional Standards stated in the Basis. They would anticipate that the Conference itself will be open tot amalgamation witti any bodies or organisations the aims and practices of which are not in conflict witti the stated basis.
2. The General Assembly welcome the prospect of the next meeting of the International Conference of Reformed Churches being held in Edinburgh in September 1985 (D.V.) and agree to act as Calling Church.
3. The General Assembly confirm the appointment of Rev. J.N. Macleod as the representative of the Free Church of Scotland on the Provisional Committee of the International Conference.
4. The General Assembly appoint their delegates to the 1985 Conference as follows:

Voting delegates

Advisory delegates

Rev. J.N. Macleod

Rev. M.A. Macleod

Rev. Principal C. Graham

Rev. Professor D. Macleod

Appendix II

Acts of the Synod 1983 of the Free Reformed Churches of Australia.

1. Article 87

The Chairman's proposal:

"Having adopted the proposals of the deputies regarding the ICRC, its Constitution, Regulations and Interim Rules, Synod of the Free Reformed Churches of Australia decides to join the ICRC" is adopted.

2. Instructions to deputies for correspondent with Foreign Churches.

to inform the Interim Committee of the International Conference of Reformed Churches of our decision to join this International Conference (Acts 83, article 87) and to propose to the next meeting of the ICRC Synod's amendments to the Constitution:

i) art. 4 - Membership, point d: Add after w.c.c. RES (Acts 83, Article 82)

ii) art. 4 - to have inserted after d. the following: e. (members which): show willingness to strive for unity with member churches of the Conference in their own country (Acts 83, Art 84)

3. Deputies for ICRC

Rev. G. van Rongen and Rev. L.J. Joosse.

Appendix III

General Synod Canadian Reformed Churches, Cloverdale BC, 1983.

Synod decides:

1. To join the ICRC with the clear instruction to move the following amendments to the proposed Constitution:
 - a. a stipulation in the Basis of the ICRC that the delegates subscribe only to the standards of the Churches of which they are members;
 - b. that membership of the RES is an impediment to membership in the ICRC;
 - c. that under "Authority" (Art. V) change "are urged to receive the decisions" to "urged to consider";
 - d. to add to Purpose (Art. V, 5) "to encourage each other as member churches to ..."
 - e. to amend the Regulations (art. II, 4, b, IV) "to forward to the Churches material. . ."
 - f. to amend the Regulations (Art. 11) "Each Conference shall elect. . ."
2. to request the ICRC at Edinburgh to deal with:
 - a. the doctrine of the Church in the Reformed Confessions;
 - b. the doctrine of the Covenant in the Reformed Confessions;
 - c. the exercise of interchurch relations.and to give these matters priority after amendments to the constitution before attending to matters of mission.
3. to appoint Prof. Dr. J. Faber as an advisor to accompany two of the members of the committee for Correspondente to the Conference 1985 at Edinburgh.
5. to authorize the Committee to invite the ICRC to hold its second Conference, to be held in 1989, in the Vancouver area, B.C., as guests of the Canadian Reformed Churches.

BIJLAGE I

Nota Ds J.A. Boersema: Toekomst Opleiding Sumba (sept. '83)

Deputaten B.B.K., sectie I/Sumba-Sabu, bespraken op 29 augustus met zendelingdocent J.A. Boersema wat de Gereformeerde Kerken in Nederland kunnen doen voor de Gereformeerde Kerken op Oost Sumba/Sabu.

1. Uitgangspunt

Deputaten B.B.K. bedrijven geen zendingswerk maar zijn aangewezen voor het onderhouden van betrekkingen met buitenlandse kerken. Een onderdeel van hun taak is, namens de Gereformeerde Kerken in Nederland, personele hulp te bieden aan buitenlandse zusterkerken, die daarom vragen.

Het werk van hen, die daartoe uitgezonden worden, staat onder verantwoordelijkheid van de deputaten B.B.K. maar ook onder die van de buitenlandse kerk.

Indien deze haar verantwoordelijkheid niet of niet langer kan of wil dragen, komt het moment dat B.B.K. de hulp zal moeten intrekken. Zo is het werk van de naar Oost Sumba uitgezonden docent afhankelijk van de vraag maar ook van de inzet van de sumbanees-sabunese kerken. Op deze punten blijkt of deze kerken hun verantwoordelijkheid verstaan. Indien er geen studenten zouden zijn, is er feitelijk geen vraag om hulp en komt het ogenblik dat de uitgezondene terug moet keren.

Indien er geen inzet bij de sumbanees-sabunese kerken zou zijn om de opleiding te onderhouden -zowel financieel als bestuurlijk- geldt hetzelfde.

Daarom moet bij elke planning op langere termijn gesteld worden dat een volgende fase in de uitvoering ervan alleen maar verwerkelijk kan worden als de eraan voorafgaande gerealiseerd is.

2. Geestelijke opbouw, gericht op de opleiding.

Uitgezonden krachten hebben o.a. tot taak -gebaseerd op verzoeken van de sumbanees-sabunese kerken zelf- om tot opbouw van de gemeente te stimuleren dat er theologische studenten zijn, dat de kerken ter plaatse hun eigen opleiding naar behoren besturen.

Zij moeten er echter voor waken dat ze bij de vervulling van die taak in de plaats van de sumbanees-sabunese kerken gaan treden en daardoor af gaan wijken van het onder 1. gestelde uitgangspunt

3. De opleidingsschool.

In mei 1984 zullen, D.V., vier studenten hun opleiding kunnen voltooien. Zij zouden dan als evangelist in dienst gesteld kunnen worden.

Er blijven nog zes studenten over, waarvan misschien de helft op het niveau van de eerste vier kan komen. Deze groep van zes zou volgend jaar aangevuld kunnen worden met nieuwe leerlingen. Als deze een goede vooropleiding hebben gehad kunnen zij wel aansluiting bij de andere zes krijgen, temeer omdat de groep op den duur toch weer onderverdeeld moet worden. We zullen, in tegenstelling tot vroeger, een goede vooropleiding als eis moeten stellen. Er wordt van hen, die leiding aan de kerken geven, steeds meer gevraagd en daarmee moeten we bij de opleiding rekening houden.

Misschien komen er echter geen nieuwe leerlingen. Onze kerken op Sumba kunnen aan haar ambtsdragers geen royaal traktement geven. Buiten de kerk is voor begaafde mensen op materieel gebied meer te verwachten dan daarbinnen.

Indien er nieuwe studenten komen moet overwogen worden de S.G.I. om te zetten in een Centrale Bijbelschool/Middelbaar Theologische School, zoals er in Boma is. Maar het zou voorbarig zijn zo'n plan nu al vaste vorm te geven. Voor de S.T.M. bovenbouw kunnen dan alleen die leerlingen in aanmerking komen die na een S.G.I. (of S.A.P.=Centrale Bijbelschool)-onderbouw eerst een paar jaar als evangelist gewerkt hebben. In Boma volgt men die regel ook. De S.T.M. geeft toelating tot het kerkelijk examen voor predikantschap. Voordat iemand echter zo'n opleiding gaat volgen en in ieder geval voordat iemand beroepbaar gesteld wordt, moet gebleken zijn dat hij bekwaam én betrouwbaar is, wat ook inhoudt dat hij moeilijk werk vol kan houden.

Een predikant (ook een evangelist) die zijn werk serieus opvat, krijgt het in allerlei opzicht zwaar. Dit geldt zeker als de sumbanees-sabunese kerken 'selfsupport' worden.

Aan de S.G.I. geven we ook les aan evangelisten, die vroeger de opleidingsschool niet konden volgen of niet hebben afgemaakt. De bedoeling is dat ze dezelfde stof zullen gaan beheersen als de gewone S.G.I.-leerlingen. Zij studeren thuis en komen vier keer per jaar voor een week naar de school voor toetsing en toelichting. Deze cursussen zullen vrij lange tijd de aandacht van de docenten vragen, indien tenminste de leerlingen ze trouw blijven volgen.

Zowel bij de gewone opleiding als bij het systeem van schriftelijke lessen worden de leerlingen via een tentamensysteem begeleid en getoetst.

4. Bijzondere cursussen.

Er is een bescheiden begin gemaakt met cursussen aan ambtsdragers en gemeenteleden. Dit valt niet rechtstreeks onder de activiteiten van de S.G.I. Er is ook een eenmalig plan om vier bekwame broeders, die als evangelist en ook in andere kerkelijke taken betrouwbaar bleken te zijn, te begeleiden op weg naar het predikantschap in de weg van art. 8 K.O. Deze weg is tot nu toe op Sumba/Sabu steeds bewandeld. Ook voor deze broeders lijkt dit een goede oplossing. Een S.T.M. is er immers op Sumba (nog) niet. Er zijn ook nog andere argumenten, die een rol spelen, maar deze kunnen ongenoemd blijven. Ook deze begeleiding valt niet rechtstreeks onder de S.C.I.

5. Opleiding buiten het eiland?

Een S.T.M.-opleiding voor een student uit Sumba of Sabu in Boma heeft veel nadelen. Alleen in een uitzonderlijk geval zou hiertoe beslist kunnen worden. Br. Dara Hae uit Sabu heeft de opleiding in Boma met goed gevolg doorlopen. Hij was al wat ouder en heeft de aansluiting met zijn thuiskerk niet verloren. Dat is -in het algemeen- een groot risico, zeker bij jonge leerlingen.

Zijn studie is door de kerk op Sabu bekostigd. Een dergelijke financiering is echter niet voor veel studenten mogelijk.

Hij had bovendien een academische graad en kon in Boma zijn gaven ten dienste stellen in de Centrale Bijbelschool. Ook die factor was er borg voor dat het verblijf van br. Dara Hae in Boma een gezonde basis had.

Er is wel eens gedacht aan een hogere theologische school voor de kerken van Irian Jaya, Kalimantan Barat en Sumba-Sabu samen. Maar men is op de drie eilanden ook van mening dat zo'n school op korte termijn niet gerealiseerd kan worden. Wel zal de opleiding op Sumba zoveel mogelijk proberen samen te werken met die te Boma.

Te denken valt aan het verdelen van taken voor het schrijven van lesmateriaal. Daarvoor zijn ook afspraken gemaakt. Het zal ook goed zijn wanneer de opleiding op Sumba zoveel mogelijk wordt opgezet zoals die te Boma. Alleen in dat geval kan een eventuele hogere school leerlingen van beide scholen accepteren.

Op dit moment echter kan op Sumba nog helemaal niet gewerkt worden aan voorbereiding van een hogere school. Het doel is eerst een praktische, middelbaar theologische school, die door de kerken gedragen wordt.

BIJLAGE II

VERTALING

BESLUIT van de Gereformeerde Kerken van Indonesië te Oost-Sumba Savu, met betrekking tot het beroepen van een predikant uit het buitenland voor de opbouw van de gemeenten.

De Gereformeerde kerken van Indonesië op Oost Sumba en Savu hebben het volgende besluit genomen:

kennisgenomen van:

- a. van het besluit van de Classis van de Gereformeerde Kerken van Indonesië te Oost-Sumba en Savu van 27 mei 1983, met betrekking tot de noodzaak van een theologische kracht voor de opbouw van de gemeenten;
- b. van de instemming met dit besluit door de deputaten voor de verbindingen, van de gereformeerde kerken van Indonesië te Oost Sumba en Savu;

constaterend:

1. dat de huidige toestand van de kerken op Oost-Sumba en Savu nog de hulp nodig heeft van theologen uit het buitenland;
2. dat er het vaste voornemen is bij de kerken op Oost-Sumba en Savu binnen de komende jaren geheel op eigen benen te staan;

overwegend:

1. dat de kerken van Oost Sumba en Savu nog een samenwerkingsverband onderhouden met kerken in Nederland die dezelfde grondslag hebben;

2. dat binnen dat samenwerkingsverband de Nederlandse kerken die dezelfde grondslag hebben nog medeverantwoordelijkheid dragen voor de opbouw van de gemeenten op Oost Sumba en Savu tot de tijd dat deze kerken geheel op eigen benen staan;
3. dat de Nederlandse kerken die op dezelfde grondslag staan hun bereidheid hebben uitgesproken om te helpen met een theologische kracht als dominee voor het gemeentelijk opbouwwerk van de gemeenten op Oost-Sumba en Savu;

is besloten:

1. van dit besluit kennis te geven aan de Nederlandse Kerken die op dezelfde grondslag staan, via deputaten BBK, seksi Sumba;
2. om stappen te ondernemen om een theoloog te verkrijgen die bereid is om bovengenoemde taak op Oost Sumba en Savu op zich te nemen;

Melolo, 10 maart 1984

De Gereformeerde Kerken van Indonesië
op Oost Sumba en Savu,
De deputaten voor de verbindingen,
de sekretaris:

w.g. P. HAWU

**SURAT KEPUTUSAN GEREJA-GEREJA REFORMASI INDONESIA DI SUMBA TIMOR-SABU
TENTANG PANGGILAN PENDETA PEMBINA JEMAAT DARI LUAR NEGERI**

Gereja-Gereja Reformasi Indonesia di Sumba Timur-Sabu,

Membaca:

- a. Keputusan Klasfis Gereja-Gereja Ref. Indonesia di Sumba Timur-Sabu tt. 27 Mei 1983, tentang kbutuhan tenaga ahli theologia Pembina Jemaat.
- b. Persetujuan Deputat Penghubung Gereja-Gereja Ref. Indonesia di S.T.-Sabu menyangkut keputusan tsb. diatas.

Memperhatikan:

1. Keadaan Gereja-Gereja di Sumba Timur-Sabu yang hingga Baat ini masih membutuhkan bantuan tenaga ahli theologia dari luar negen.
2. Keadaan dan tekat Gereja-Gereja di Sumba Timur-Sabu untuk berdikari pada beberapa tahun mendatang.

Menimbang bahwa:

1. Gereja-Gereja Ref Indonesia di Sumba Timur-Sabu masih memelihara hubungan kerja sama dengan Gereja-Gereja yang sezas dinegeri Belanda.
2. Dalam hubungan ini Gereja-Gereja yang sezas di Ngeri Belanda turnt bertanggung jawab dlm pembinaan Jemaat di Sumba Timur-Sabu sampai pada Baat berdikari penuh.
3. Kerelaan-kesediaan Gereja-Gereja yang sezas dinggeri Belanda untuk memperbantukan tenaga ahli theologia sebagai Pendeta Pembina Jemaat di Sumba Timur-Sabu.

Bekkehendak:

MEMUTUSKAN:

1. Menyampaikan keputusan ini kepada Gereja-Gereja yang sezas di Negeri Belanda melalui Deputat B.B.K. seksi Sumba.
2. Agar mengusahakan untuk mendapat seorang tenaga ahlitheologia yang rela bertugas di Sumba Timur-Sabu guna melaksanakan tugas tsb. diatas.

Demikian keputusan ini.

Melolo 10 Maret 1984.

GEREJA-GEREJA REFORMASI INDONESIA
DI SUMBA TIMUR-SABU
DEPUTAT PENGHURUNG,
Sekretaris

P. HAWU.

**BRIEF VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE
KERKEN VAN ROTTERDAM-CENTRUM 1983**

Aan de eerstkomende generale synode van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in Nederland per
adres postbus 213
7770 AE HARDENBERG

Sliedrecht/Dordrecht, 7 december 1983. Weleerwaarde en eerwaarde broeders,
Ter synode diende het schrijven van de generale synode van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)
in Nederland, Arnhem 1981, d.d. 11 juni 1981.

De synode besloot het moderamen op te dragen de brief van de generale synode van de Gereformeerde
Kerken (vrijgemaakt) d.d. 11 juni 1981 te beantwoorden en in deze beantwoording haar droefheid en
afkeuring uit te spreken over het feit dat in deze brief onze kerken en twee hoogleraren in staat van
beschuldiging worden gesteld zonder dat hierover namens deze Kerken met ons gesproken is en over
de wijze waarop deze brief in de openbaarheid gekomen en verspreid is als in strijd met christelijke en
kerkelijke omgangsvormen;
het verzoek te doen aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) deputaten
opdracht te geven met onze deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland in
contact te treden;
mee te delen dat onze deputaten opdracht hebben deze brief in een deputaten-gesprek toe te lichten.
Het moderamen verwijst u naar het bijgevoegde schrijven.

Met hartelijke broedergroeten en heilbede, namens de synode voornoemd:

M. C. Tanis, praeses

H van der Schaaf, scriba II

P. S. Het adres van de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders en de
correspondentie met buitenlandse kerken is drs. J.C.L. Starreveld, alg. secr., Zilverschoon 102, 8265
HC Kampen.

Aan de eerstkomende generale synode van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in Nederland per
adres postbus 213
7770 AE HARDENBERG

Sliedrecht/Dordrecht, 7 december 1983 Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Rotterdam-Centrum 1983 heeft in
haar vergadering van vrijdag 9 september 1983 kennis genomen van de brief van de generale synode
van uw kerken te Arnhem 1981, gedateerd 11 juni 1981, vergezeld van een historisch overzicht.
De bespreking van uw brief resulteerde in de besluiten die onze synode nam en die we u separaat doen
toekomen.

Alvorens wij in dit begeleidend schrijven op de inhoud van bovengenoemde brief nader ingaan, willen
wij, overeenkomstig de besluiten die onze synode nam, eerst iets opmerken over de publikatie van
deze brief. U hebt daaraan publiekelijk bekendheid gegeven, voordat u ons in de gelegenheid stelde er
kennis van te nemen. We menen dat dit reeds in strijd is met de goede omgangsvormen, te meer omdat
u in uw brief beschuldigingen uitspreekt tegen twee hoogleraren van onze Theologische Hogeschool
op een zodanige wijze dat u hun trouw aan Schrift en belijdenis en daarmee die van heel onze
theologische opleiding in twijfel trekt.

Eveneens heeft het ons pijnlijk getroffen dat u meende uw bezwaren kenbaar te moeten maken door
deze mede te verspreiden onder leden van onze kerken. We vragen ons af of het uw bedoeling was
hiermee duidelijk te maken hoever de Christelijke Gereformeerde Kerken reeds gezonken zijn.

Wat verder de inhoud van uw brief betreft, wijst u erop dat de synoden van onze kerken, ondanks
herhaald aandringen van uw kant, constant geweigerd hebben aan te geven in welk opzicht uw kerken
inzake de toeëigening des heils en de hantering van het belijden omtrent de kerk zouden ingaan tegen

de belijdenis. Deze bewering lijkt ons niet juist. Onze weigering dit in een synodaal schrijven te doen komt voort uit onze overtuiging dat er een betere weg is. Steeds weer hebben we ons immers bereid getoond om u te ontmoeten. Daartoe verklaren we ons nog steeds bereid.

Ook ditmaal verzoeken we u vriendelijk en dringend om deputaten te benoemen en aan deze deputaten opdracht te geven met onze deputaten in contact te treden, om alsnog verder door te spreken over wat ons verenigt en scheidt. Op deze wijze is er voor u gelegenheid uw bezwaren tegen onze kerken kenbaar te maken en moogt u ook antwoord verwachten op datgene wat u van uw kant zo belangrijk acht.

Broeders, gezien de kerkelijke ontwikkelingen in ons vaderland en daarbuiten hebben we elkaar nodig. En dat zeker tegen de achtergrond van Christus' gebod tot en gebed om de eenheid van allen die Zijn Naam in oprechtheid kennen en belijden.

We hopen van ganser harte dat we elkaar mogen ontmoeten in een geest van ootmoed en liefde, onszelf verloochenend om Christus' wil.

Met hartelijke broedergroeten, namens de synode voornoemd:

M.C. Tanis, praeses,
H. van der Schaaf, scriba II

Bijlage B2

Instructies voor het FINANCIËEL BELEID van de generale synoden Inleiding

De financiële administratie van een generale synode strekt zich uit over het kalenderjaar van samenkomen en de twee daarop volgende kalenderjaren.

De financiële administratie wordt gevoerd door de quaestor, welke met diens plaatsvervanger, op voordracht van de samenroepende kerk door de synode wordt benoemd.

De administratie moet voldoen aan de regels van het zogenaamde omzetselsel, hetgeen inhoudt dat de openingsbalans niet alleen de middelen vermeldt welke van de vorige synode werden ontvangen, maar tevens de vorderingen weergeeft op deputaatschappen en eventueel op quaestores van particuliere ressorten; uiteraard ook melding maakt van nog verschuldigde bedragen en vooruitontvangen om-slagen.

Ditzelfde geldt voor de afsluiting van de driejaarlijkse periode. Ook dan zullen de saldi bij de deputaatschappen en de stand van zaken met betrekking tot de omslag duidelijk moeten worden aangegeven teneinde een zuivere weergave te verkrijgen van wat er werkelijk in de verslagperiode heeft plaatsgehad en voorts ook om een goede grensafbakening te kunnen aangeven tussen de oude en de nieuwe synode.

Ook voor de verslagen van de penningmeesters van de verschillende deputaatschappen zullen de normen van dit omzetselsel moeten worden toegepast.

De administratie dient inzicht te verschaffen in de kosten van: de generale synode met betrekking tot reis- en vergaderkosten van de synode-leden;

- a. logieskosten en maaltijden van de synode-leden;
de sekretariaats- en bureau-werkzaamheden;
het drukken van de acta;
de deputaatschappen en hiervan nader:
- b. de reis- en vergaderkosten;
- c. de drukkosten van de rapporten;
de archiefbewarende kerk.

1. Quaestor

- 1.1 Aan de quaestor is opgedragen het zorgvuldig beheer van de onder zijn berusting gekomen gelden.
Hij zal daarvan nauwkeurig administratie voeren overeenkomstig het bepaalde in de inleiding van deze nota.
- 1.2 Hij beheert het hem ter beschikking gestelde vermogen krachtens machtiging van het moderamen van de generale synode die hem in deze functie benoemde.
- 1.3 De quaestor zal slechts uitgaven doen na goedkeuring van het moderamen der synode, welke goedkeuring moet blijken uit een paraaf of handtekening van degene die daarvoor door het moderamen is aangewezen. Dit zal als regel de assessor zijn en bij diens ontstentenis degene die als scriba II fungeert.
 - 1.3.1 Deze regel van fiattering door of namens het moderamen geldt ook voor de periode dat de generale synode zal zijn gesloten en er nog geen nieuwe generale synode is samengekomen.
 - 1.3.2 Voor betalingen aan de deputaatschappen, welke duidelijk vallen binnen het kader van de daarvoor vastgestelde begroting, is geen paraaf of mede-ondertekening vereist; wel zal nodig zijn dat de betreffende penningmeester een verzoek aan de quaestor schriftelijk uitbrengt.
- 1.4 De quaestor zal zich in het algemeen en bij voorkeur bedienen van girale betalingen, zulks ter vermijding van onnodige risico's en ter bevordering van administratieve duidelijkheid.
- 1.5 De quaestor zal bevoegd zijn een omslag te heffen tot dekking van de totale kosten welke door de generale synode bij begroting (zie onder 3.) zijn vastgesteld. Hij brengt deze omslag - gelijkelijk verdeeld over de drie jaren van de synode en berekend naar de ledentallen zoals het jaarlijkse Handboek die vermeldt- aan de quaestores van de particuliere ressorten in rekening en bij ontstentenis van dezen aan de desbetreffende classicale quaestores.

- 1.6 De quaestor ziet er op toe dat het vermogen - voorzover niet bestemd voor de lopende verplichtingen - een goede belegging krijgt en een optimaal rendement oplevert. De beleggingsvorm dient risicomijdend te zijn en het element van de beschikbaarheid mag niet worden verwaarloosd.
 - 1.7 De quaestor dient zowel over het eerste als over het tweede jaar een financieel overzicht samen te stellen ten behoeve van de controlecommissie. De bestedingen dienen naar de in de inleiding genoemde kostengroepen a t/m d te zijn gespecificeerd en de ontvangsten terzake van de omslagheffing moeten overeenstemmen met de ledentallen van de handboeken.
 - 1.8 Zodra de drie jaren van de betreffende generale synode zijn verstreken dient een totaalverslag te worden opgemaakt.
In dit verslag moet een vergelijking worden gemaakt met ten minste twee voorgaande generale synoden en moeten de cijfers worden vergeleken met die van de begroting. Verklaring van de verschillen tussen begroting en werkelijkheid zal onderdeel van het verslag hebben te zijn.
 - 1.9 De quaestor legt het in 1.8 bedoelde verslag voor aan de controle-commissie (zie onder 2.) en brengt het - nadat de controle heeft plaatsgehad en de juistheid ervan is vastgesteld - uit aan de eerstvolgende generale synode. De controle-commissie geeft blijk van haar akkoordbevinding door mede-ondertekening van het verslag.
 - 1.10 Zodra door een nieuwe generale synode een nieuwe quaestor en een nieuwe controle-commissie zijn benoemd komen deze met quaestor en controle-commissie van de voorbije synode bijeen voor de overdracht van geld en bescheiden overeenkomstig de stand van zaken zoals die uit het verslag blijkt.
2. De financiële controle-commissie
 - 2.1 De door de generale synode benoemde controle-commissie is aanwezig bij de overdracht van geld en bescheiden als bedoeld in 1.10 en stelt met de nieuwe quaestor vast dat de overgedragen zaken overeenkomen met de gegevens van het aan de synode uitgebrachte verslag van de afgelopen periode.
 - 2.2 De controle-commissie blijft in functie tot-en-met de overdracht van gelden en bescheiden aan de quaestor van de volgende synode.
 - 2.2.1 Zij controleert jaarlijks vóór 31 maart de administratie van het voorafgaande kalenderjaar en gaat na of de gelden op een verantwoorde wijze worden beheerd;
 - 2.2.2 zij geeft desgevraagd hulp aan de quaestor;
 - 2.2.3 over de resultaten van haar controle van het eerste en van het tweede jaar rapporteert zij aan de deputaten ter voorbereiding van de eerstvolgende generale synode; met betrekking tot het rapport over de controle van het derde jaar, geldt het bepaalde in 2.3.
 - 2.3 Met betrekking tot het eindverslag van de drie-jarige periode ziet de controle-commissie er op toe dat de penningmeesters van de verschillende deputaatschappen hun financiële verantwoording op tijd (zie onder 4.) bij de quaestor inleveren.
 - 2.3.1 Tezamen met de quaestor controleert zij de desbetreffende verslagen:
 - of de bestedingen vallen binnen het kader van het deputaatschap;
 - of voor de bestedingen deugdelijke bewijsstukken aanwezig zijn;
 - of voor eventuele investeringen, bijdragen aan derden of bezoeken aan derden-landen door één of meer deputaten, rechtsgeldige besluiten zijn genomen.
 - 2.3.2 zij gaat ook na of de deputatenverantwoording op de juiste wijze in het eindverslag van de quaestor is verwerkt.
 - 2.4 De controle-commissie zal het eindverslag van de quaestor toetsen aan de cijfers van de door de quaestor gevoerde administratie, inclusief de onder 2.3.2 genoemde verwerking van de financiën van de deputaatschappen. Bij gebleken juistheid wordt het verslag van de quaestor door haar voor akkoord mede-ondertekend.
 3. De begrotingscommissie
 - 3.1 De generale synode stelt aan het begin van haar zittingen de begroting vast van de te maken kosten voor het jaar van samenkomen en de twee daarop volgende kalenderjaren.
 - 3.2 In een bijeenkomst van het moderamen der synode met

- 3.2.1 quaestor en controle-commissie van de afgelopen generale synode;
- 3.2.2 quaestor en controle-commissie van de nieuwe en alsdan zittende generale synode wordt het materiaal verwerkt dat moet leiden tot de opstelling van de begroting.
- 3.3 Het materiaal voor de vaststelling van de begroting bestaat uit:
 - 3.3.1 het rapport van de quaestor over de afgelopen drie jaar, met vergelijkende cijfers van voorgaande synoden;
 - 3.3.2 de verwachtingen met betrekking tot de duur en de omvang van de nieuwe synode;
 - 3.3.3 de door de onderscheiden deputaatschappen ingediende begrotingen voor de jaren van de nieuwe synode;
 - 3.3.4 de mogelijk uit de agenda af te leiden of anderszins bekende andere zaken met extra kosten.
- 3.4 Wanneer een drie-jaarlijkse periode kan worden afgesloten met een batig saldo, dan mag dit de omslagheffing van een volgende generale synode ten goede komen; omgekeerd als er over een verslagperiode een tekort is, zal een volgende generale synode door een ruime(re) begroting middelen moeten verwerven, welke het gewenste vermogen weer op peil brengen.
 - 3.4.1 Als gewenst peil geldt bij de samenstelling van deze instructie een bedrag van f 150.000,-.
 - 3.4.2 Bij gewijzigde omstandigheden kan elke generale synode dit bedrag bijstellen.
- 3.5 Het vastgestelde begrotingsbedrag wordt door de quaestor - uitgedrukt in een jaarlijkse omslag per lid (belijdende- en doopleden tezamen) - binnen één maand na de vaststelling ter kennis van de quaestores van de particuliere ressorten gebracht, opdat dezen op hun beurt via de classicale vergaderingen, de kerken informeren en voorzieningen voor de betaling van deze omslagen kunnen worden getroffen.
- 3.6 De eenmaal vastgestelde omslag wordt voor de drie-jaarlijkse periode waarvoor zij is vastgesteld, niet dan om dringende redenen gewijzigd, zulks ter verkrijging van een rustig en evenwichtig verloop van de verplichtingen in het kerkverband.
- 4. De deputaatschappen
 - 4.1 Deputaten wijzen uit hun kring een penningmeester aan.
 - 4.2 Deputaten declareren hun desbetreffende onkosten bij de eigen penningmeester, onder overlegging van de daarop betrekking hebbende nota's of kwitanties.
Bij het declareren van reiskosten gedragen deputaten zich naar het besluit van de Generale Synode van Hoogeveen 1969/1970 Acta art. 421 (reiskostenvergoeding op basis le klas Ned. Spoorwegen).
 - 4.3 De penningmeester vraagt binnen het kader van de voor het deputaatschap vastgestelde begroting voor de te maken kosten een voorschot van de generaal-synodale quaestor.
 - 4.4 De penningmeesters van de verschillende deputaatschappen zullen de quaestor een sluitende afrekening met bijlagen als bedoeld in 2.3.1 b doen toekomen uiterlijk 31 januari van het jaar waarin een nieuwe generale synode samenkomt.
 - 4.5 Van die deputaatschappen welke worden gecontinueerd, zal tegelijk met de afrekening over de voorbije periode een begroting voor de komende drie-jaarlijkse periode moeten worden overgelegd.
Hierbij moet worden uitgegaan van de volgende criteria:
 - 4.5.1 de kosten per vergadering (reis- en vergaderkosten);
 - 4.5.2 het aantal vergaderingen;
 - 4.5.3 bijzondere zaken (vergoeding voor werkzaamheden door derden, aanschaffing van noodzakelijke apparatuur enz.);
 - 4.5.4 de omvang van de rapporten welke aan het eind van de driejaarlijkse periode of eventueel tussentijds moeten worden uitgebracht. Deze omvang dient in het aantal pagina's tot uitdrukking te worden gebracht.

De Roeping zich bij de kerk te voegen

Woord vooraf

Op donderdag 22 november 1984 nam de Generale Synode van Heemse van De Gereformeerde Kerken in Nederland het besluit haar uitspraken inzake de leer van ds. Joh. Hoorn over artikel 28 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis publiek te maken. Ook gaf zij het rapport dat tot deze uitspraak geleid heeft vrij voor publikatie.

Als korte toelichting mag het volgende dienen.

Op 29 augustus 1984 nam de synode het volgende voorstel van orde aan:

De generale synode

<i>constateert</i>	1	dat het geding tussen de kerkeraad en de predikant van de Gereformeerde Kerk te Grootegast reeds gedurende jaren de gemeente heeft verscheurd en tot op heden blijft verscheuren,
	en 2	dat de besluiten van mindere vergaderingen in dit geding tot op heden de rust en vrede niet hebben hersteld;
<i>is van oordeel</i>	1	dat een beoordeling van het geding zelf, zoals het nu bestaat, een oplossing van de moeiten dichterbij kan brengen, onder beding van Gods zegen,
	en 2	dat een beoordeling van handelingen en uitspraken, door mindere vergaderingen in de procedure gedaan, slechts van afgeleide betekenis kan zijn voor wat betreft de beslechting van het geschil zelf;
<i>besluit</i>		partijen in geding te citeren en te horen en daarna binnen haar bevoegdheid en haar verantwoordelijkheid ten aanzien van de handhaving van de leer der kerken een uitspraak in het geding te doen.

Verder wordt besloten dat het 'horen' plaats zal vinden door het moderamen samen met commissie V en de adviseur, prof. J. Kamphuis.

Op 11 september 1984 vond een gesprek met de kerkeraad van Grootegast plaats door het moderamen en commissie V, in tegenwoordigheid van de adviseur prof. J. Kamphuis.

Op 13 september voerden het moderamen en commissie V een gesprek met ds. Joh. Hoorn, eveneens in tegenwoordigheid van prof. J. Kamphuis.

Van beide gesprekken werden verslagen gemaakt die aan de leden van de synode werden uitgereikt en aan de betrokkenen werden toegezonden.

Tijdens het gesprek met de kerkeraad verzocht deze dat de generale synode hem hulp zou bieden door van ds. Joh. Hoorn een nadere verklaring te vragen van zijn gevoelens, dat intussen ook in brochures werd uitgedragen.

Op 21 september 1984 kwam de synode tot het volgende besluit:

in het kader van het vijfde lid van het Ondertekenings formulier van ds. Joh. Hoorn een nadere verklaring te vragen van zijn gevoelens, zoals hij dat in de door hem gepubliceerde brochures heeft uitgedragen en in de brief van 21 februari 1984 kort heeft samengevat.

De synode had hiervoor de volgende gronden:

- 1 Het gevoelens van ds. Joh. Hoorn, zoals hij dit in zijn brochures heeft uitgedragen en in zijn brief van 21 februari 1984 heeft samengevat, roept dusdanig vragen op, dat er voor de synode gegronde reden bestaat dit gevoelens binnen het kader van het vijfde lid van het Ondertekeningsformulier te toetsen.
- 2 De formulering van het vijfde lid in de oorspronkelijke tekst van het Ondertekeningsformulier (de kerckenraet, classis ofte synodus) in vergelijking met de formulering in het derde lid van dit formulier (den kerckenraet, classe ende synodo) doet zien, dat deze generale synode bevoegdheid en verantwoordelijkheid heeft terwille van de bewaring van de eenheid en zuiverheid van de leer tot toetsing over te gaan.

- 3 Vanwege deze verantwoordelijkheid en bevoegdheid is het de generale synode mogelijk aan het verzoek van de kerkeraad te Grootegast te voldoen.
- 4 Het feit, dat ds. Joh. Hoorn zijn gevoelens publiek heeft uitgedragen, verhoogt de noodzaak tot toetsing.

Op 3 oktober 1984 werd de gevraagde verklaring van gevoelens door ds. Joh. Hoorn gegeven. Daarop kwam commissie V met een rapport ter toetsing van het gevoelens van ds. Joh. Hoorn met voorstellen die door de synode tot besluit verheven werden.

Het rapport van de commissie en de besluiten van de synode zien hierbij het licht.

De volgende stukken stonden ter beschikking:

1. Brief van ds. Joh. Hoorn van 21 februari 1984, bestemd voor de kerkeraadvergadering van 22 februari 1984. In het vervolg aangeduid met '(de) brief'.
2. Drie brochures van ds. Joh. Hoorn t.w.: 'Een enige kerk, de troost van de ware gelovigen'; 'De troost der kerk beleden'; 'Het ambt aller gelovigen volgens het Woord van God'. Conform hun historische volgorde worden ze aangeduid met I, II en III.
3. Het verslag van het gesprek van 13 september met ds. Joh. Hoorn. Hierna: 'Verslag'.
4. De verklaring van gevoelens die op 3 oktober 1984 door ds. Joh. Hoorn aan de synode werd gegeven. In het vervolg aangegeven door 'NV'.
5. De 'nadere uiteenzetting' van ds. Joh. Hoorn, zoals deze getypt op 3 oktober met de verklaring van gevoelens aan de synode gegeven werd. In het vervolg aangeduid als 'NU'.
6. Tenslotte gaf ds. Joh. Hoorn op 15 oktober op een brief van het moderamen nog een aanvullende verklaring, waarin twee van de op 3 oktober aan hem voorgelegde vragen nader beantwoord werden. We duiden deze aan als 'AV'. Aan deze AV werd de schooldagrede van ds. E.T. van den Born toegevoegd, gepubliceerd in 'De Reformatie' van 4 oktober 1947.

Het moderamen

I *ds. Hoorn en de tekst van art. 28 NGB.*

1. Het gevoelens van ds. Hoorn inzake art. 28.
 - 1 1 1 Het meest bondig is dit gevoelens geformuleerd in de NV.

In zijn antwoord op vr. 1a (zie bijlage blz. 43) lezen we het volgende: "Artikel 28 spreekt in de *onvoltooid* tegenwoordige tijd: het zegt niet wat men (eens) *gedaan* moet *hebben* (voltooide tijd), maar wat men HEDEN schuldig is te doen, nl. zich daarbij voegen en zich daarmee verenigen.

De Zoon van God *vergadert* Zich (tegenwoordige tijd!) Zijn Kerk, die een vergadering is van de waarlijk gelovige christenen (art. 27) en nu is het de roeping van de gelovigen, allen en een ieder, zich aan die vergadering niet te *onttrekken*, maar zichzelf daarbij te *voegen*. (tegenwoordige tijd)".

En deze oproep geldt dan "de leden der Kerk, geldt hen die voor rekening van de Kerk liggen, die aan de Kerk toebehoren. Er kunnen er onder die leden zijn (en helaas zijn zulken er telkens weer), die zich niet bij 'deze heilige vergadering' voegen en de hals niet buigen onder het juk van Christus. Die *houding* van ongeregeldheid en opstandigheid verbiedt art. 28, en het gebiedt dat men zich ordelijk en geregeld gedraagt."
 - 1 1 2 De NU voegt daar sub 5 nog aan toe:

"De gelovigen hebben in deze hun verantwoordelijkheid.

Zoals de Here tot het uiterste strijdt om de Zijnen te bewaren in de gemeenschap van zijn Kerk, dat is bij de reine leer van zijn evangelie, zo behoren de gelovigen op hun beurt tot het uiterste te strijden voor het geloof dat eenmaal de heiligen is overgeleverd om zo bewaard te blijven bij de apostolische kerk."

Artikel 28 N.G.B. wijst de gelovigen op hun roeping in dezen. Daarin vormt dit artikel om zo te zeggen de keerzijde van artikel 27 (. . .) Artikel 27 en 28 vormen een eenheid, zoals belofte en eis een eenheid vormen."
- 1 2 Wat in bovenstaande verklaringen positief gezegd wordt, vinden we negatief

geformuleerd in de brief.

In artikel 28 staat niet geschreven:

"er zijn gelovigen onder hen die leven buiten de gemeenschap van de Kerk, of iets in soortgelijke bewoordingen."

"dat het ons ambt is, de naam van ware christgelovigen toe te kennen aan sommigen of meerderen van hen, die leven buiten de gemeenschap van de kerk."

"dat het ambt van alle gelovigen, die *geen lid van de Kerk* zijn, is zich af te scheiden van hen die niet van de Kerk zijn en zich te voegen tot deze vergadering."

"dat het ambt aller gelovigen is *lid te worden van de Kerk*; er staat dat hun ambt is: zich te voegen bij deze vergadering, dus bijeenkomst."

"In de slotzin staat niet geschreven: 'daarom alle *ware gelovigen, die* zich van haar afscheiden . . .', maar:

'Daarom, alle degenen, die zich van haar afscheiden ..

"In artikel 28 staat niet geschreven, dat sommige of meerdere ware gelovigen het ambt aller gelovigen, zoals in dit artikel geformuleerd, niet opvolgen."

1 3 Dezelfde gedachten vinden we in de 3 brochures, waaruit we de volgende citaten geven.

"De Schrift zelf leert ons dat de ware gelovigen tot de kerk behoren. En zij leert ons nergens dat daar uitzonderingen op zijn." (I 57) Daarom geeft de Schrift ons ook nergens het recht te verklaren: "Niet allen, die van de kerk zijn, zijn ook in de kerk." (I 55)

Artikel 28 is "niet geformuleerd met het oog op sommigen of meerderen van hen, die in strijd met het uitgedrukte Woord van God zichzelf buiten *hebben* geplaatst, om hen opnieuw binnen te krijgen, maar met het oog op hen, die door de genade binnen zijn gebracht, opdat niemand van deze zichzelf buiten plaatst en zodoende de band met de zaligen en de zaligheid doorsnijdt." (III 14; vgl. I 61, 69).

Het vermaant geen buitenstaanders om "lid te worden" van de Kerk, "maar dit artikel vermaant op grond van het lid zijn van de Kerk en het vermaant *tot het zich als lid van de Kerk gedragen*." (I 69; vgl. I 32; II 11; III 17)

In het "zich voegen bij deze heilige vergadering" is in het geheel niet in het geding "het lid worden van de Kerk." (I 70)

In dit artikel "houdt de Kerk de deur niet *open* terwille van hen, die zichzelf buiten haar gemeenschap hebben geplaatst om hen daardoor weer binnen te krijgen. Zij houdt in dit artikel de deur *dicht* ter wille van allen, die door God binnen haar gemeenschap zijn en worden gebracht, opdat niet één van deze door haar eigen schuld buiten geraakt." (III 18)

"Artikel 28 bevat de regel voor Gods huisgezin, die alle leden van dat gezin voorhoudt hoe men zich behoort te gedragen in het huis van God." (III 20)

"En wat bedoeld is als een regel *voor binnen*, die vraagt om *geregelde* onderhouding om zich zo waarlijk lid van Gods gezin te betonen, moet men niet maken tot een regel, die is geformuleerd *met het oog op buiten*, als een oproep om lid van de Kerk te worden." (III 20 v.)

2 *De tekst van artikel 28.*

2 1 Blijkens het opschrift, zoals het door de Generale Synode van Arnhem 1981 is vastgelegd, handelt dit artikel over "De roeping zich bij de kerk te voegen."

Deze roeping wordt in de Franse tekst en in de Latijnse vertaling aangedrongen door de redengevende bijzin die in de Arnhemse tekst is weergegeven door: "In deze vergadering komen immers bijeen degenen die behouden worden ..." Met die woorden wordt teruggegrepen naar hetgeen zojuist in art. 27 beleden is: "Zij is een heilige vergadering van de ware gelovigen die al hun heil verwachten van Jezus Christus ..."

Door de toevoeging "en buiten haar is geen zaligheid" wordt aan die aandrang nog een extra accent gegeven. Wie niet handelt naar wat in het vervolg gezegd wordt, riskeert zijn zaligheid.

2 2 1 In de eerste alinea wordt dan gezegd, "dat niemand (. . .) zich van deze heilige

vergadering afzijdig mag houden om op zichzelf te blijven staan", maar ieder moet "zich bij haar voegen en zich met haar verenigen." Daarbij doen "rang of stand" niet terzake. Niemand mag zich voor de kerk te hoog voelen. Allen hebben de plicht haar eenheid te bewaren, zich aan het juk van Christus, zoals dat in onderricht en tucht tot ons komt, te onderwerpen en de opbouw van de broeders te dienen.

- 2 2 2 Natuurlijk is dit op te vatten als een "(huis)regel voor binnen". Gods kinderen zullen zich steeds weer naar deze regel moeten richten. Toch is, wat hier staat, meer dan een huisregel. Het wijst de weg aan voor ieder die behouden wil worden. Voor wie God als Vader wil eren, moet de kerk een moeder zijn. (Vgl. Institutie IV 1.1.)
- 2 3 1 Vervolgens wordt gezegd, dat het de roeping, de plicht van de gelovigen is "zich af te scheiden van hen die niet tot de kerk behoren en zich bij deze vergadering te voegen", waar ze door Gods zorg maar tot openbaring gekomen is. Vrees voor de overheidswetten en zelfs voor dood of lijfstraffen mogen daarvan niet weerhouden. Gods Woord verplicht hiertoe.
- 2 3 2 Het is onjuist deze alinea uitsluitend op te vatten als een waarschuwing aan het adres van hen die binnen zijn. De termen 'zich afscheiden van' en 'zich voegen bij' zijn te verklaren als een oproep aan hen die bv. in een reformatietijd zijn achtergebleven. Zij worden hier opgeroepen om te breken met de gemeenschap die niet of niet langer de wettige vergadering van Gods volk kan worden genoemd. Natuurlijk is het mogelijk dan per konsekwentie hierin ook een oproep te horen aan het adres van hen die voor rekening van de kerk liggen. Maar men moet de tekst eerst haar eigen taal laten spreken.
- 2 3 3 In dit verband is er ook op te wijzen, dat art. 28 de roeping zich af te scheiden van hen die niet van de kerk zijn, onmiddellijk verbindt met de mogelijkheid dat "de overheden en de wetten van de vorsten zich daartegen verzetten" en dat "er dood of lijfstraf op (zou) staan." Deze woorden zijn duidelijk geïnspireerd door wat onze vaders aan de lijve ondervonden hebben, dat het zich afscheiden van de valse en het zich voegen bij de (ware) kerk hen op celstraf en zelfs op de dood kon komen te staan.
- 2 3 4 Bovendien laat ook art. 29 zien, hoe het "zich afscheiden van" verstaan moet worden. We belijden daar, dat niemand het recht heeft zich van de ware kerk af te scheiden. Hiermee corresponderend moet dezelfde uitdrukking in art. 28 betekenen, dat men zich van een (valse) gemeenschap moet afscheiden om zich bij de (ware) kerk te voegen. De termen 'zich afscheiden van' en 'zich voegen bij' worden zo eveneens duidelijk vanuit de tekst van art. 29: Men begeeft zich van de ene naar de andere gemeenschap, of: men blijft of gaat niet op zichzelf staan, maar men voegt zich bij de kerk om daar de opbouw van de broeders te dienen.
- 2 3 5 Bij ds. Hoorn wordt het 'zich voegen bij' in feite tot: 'zich binnen de kerk voegen naar'. De term is daar uitdrukking geworden van wat binnen de kerk van de broeders en zusters verwacht mag worden. Daardoor heeft hij aan die term toch wel een geheel andere inhoud gegeven.
- 2 4 Tenslotte wordt samenvattend gezegd, dat "allen die zich van haar afzonderen of zich niet bij haar voegen in strijd (handelen) met Gods bevel." Hiermee wordt teruggegrepen naar resp. het "zich afzijdig houden" in de 1 e alinea en het "zich voegen bij" in de eerste en tweede alinea. Aangewezen wordt, dat wie eigen wegen gaan, niet slechts ménselijke regels overtreden, maar ingaan tegen het gebod van God. De roeping om zich bij de kerk te voegen is door God zelf onttrokken aan onze menselijke en subjectieve willekeur. De inhoud van art. 28 is dan ook inderdaad niet "descriptief (beschrijvend) (. . .), maar prescriptief (voorschrijvend) of ook normatief." (Brief 4 7) Als zodanig vormt het artikel meteen de overgang van art. 27 over de katholieke of

algemene kerk, naar art. 29: "De kenmerken van de ware kerk, van haar leden en van de valse kerk".

2 5 Uit dit overzicht kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

2 5 1 In de eerste alinea roept art. 28 ieder, die behouden wil worden op om daar bijeen te komen, waar God het behoud geeft: de kerk, buiten wie geen zaligheid is. Daarbij wijst de 2e alinea de gelovigen op hun plicht om, koste wat het kost, zich af te scheiden van hen die niet van de kerk zijn en zich bij die vergadering te voegen.

2 5 2 De derde alinea zet alles onder de klem van Gods bevel.

2 5 3 De stellige manier waarop ds. Hoorn in zijn brief van 21 febr. 1984 meent op grond van de tekst elk spreken van art. 28 NGB naar buiten toe te kunnen afwijzen, moet worden afgewezen.

3 *De historische kontekst van artikel 28.*

3 1 1 Wanneer we deze kontekst aan de orde stellen, zijn we ons goed de waarschuwing van ds. Hoorn bewust, dat we met al ons gepraat daarover het gevaar lopen "de betekenis van de belijdenis te laten bepalen door onze 20e-eeuwse wijsheid over de 16e-eeuwse kerkelijke situatie, in plaats van door de ware wijsheid, die van Boven is en die ons is geopenbaard in de Schriften van het O.T. en het N.T." (II 22). Toch houdt deze waarschuwing ons er niet van terug om déze weg te gaan. Immers, de Here Christus heeft deze belijdenis niet rechtstreeks "van Boven" gegeven. Het heeft Hem goed gedacht - in een tijd van Reformatie, toen Hij naar de belofte van Joh. 16:13 zijn kerk door de Heilige Geest weer de weg naar de volle waarheid wilde wijzen, - ook Guido de Brès te bekwamen om aan die kerk dit "amenwoord" op de openbaring te geven. Het is in dankbare erkenning van het werk van de Geest, wanneer we de historie in rekening brengen.

3 1 2 Daar komt bij, dat ds. Hoorn zelf tijdens de hoorzitting van 13 september verklaarde dat hij "wat in art. 28 staat, terug leest bij Calvijn in Institutie IV 1." (Verslag pag. 5) Maar ook dat hoofdstuk heeft zijn historische kontekst. Het werd in confrontatie met "anabaptistische leringen" geschreven, zoals hoofdstuk 2 de "roomse zuurdesem" bestrijdt. (Vgl. NU sub 7)

3 1 3 Wie art. 28 NGB legt naast de artt. 25 en 26 van de Confessio Gallicana, de Franse Geloofsbelijdenis - waarvan zeker dit gedeelte vrijwel letterlijk het door Calvijn geleverde concept volgt -, ontdekt dat De Brès zich duidelijk bij die belijdenis aangesloten heeft. Dit valt op, omdat De Brès bij art. 27 een geheel eigen weg gegaan is. Het bewijst, dat dezelfde strijd die Calvijn moest voeren, ook De Brès tot zijn formulering bewogen heeft.

3 2 1 Beginnen we met art. 25 van de Confessio Gallicana, dan zien we hoe Calvijn in het slot van dat artikel zich afzet tegen alle "dwaalgeesten (fr. fantastiques - dwepers), die, als het van hen afhing, de bediening en de prediking van het Woord Gods en van zijn sacramenten zouden willen vernietigen." (Vertaling C. Vonk in "De Voorzeide Leer", III B 80) Met deze "fantastiques" zijn de dwaalgeesten en geestdrijvers bedoeld, waarvan Calvijn in zijn Institutie schrijft, "dat ze zichzelf wijsmaken, dat ze door bij zichzelf te lezen en te overdenken voldoende kunnen vorderen, en (ze) worden er zo toe gebracht, dat ze de openbare bijeenkomst versmaden en de predikatie overbodig achten." En dit heeft dan tot gevolg, dat ze komen tot "verderfelijke dwalingen en verfoeilijke dwaasheden." (IV 1.5.)

Dit verklaart waarom Calvijn op het slot van art. 25 onmiddellijk deed volgen art. 26: "Wij geloven derhalve, dat niemand zich apart moet terugtrekken en zich tevreden

houden met zijn persoon, maar dat allen samen de eenheid der kerk moeten bewaren en onderhouden door zich te onderwerpen aan het gemeenschappelijk onderricht en aan het juk van Jezus Christus ..." (Eigen vert. Prof. dr. L. Doekes).

- 3 2 2 Intussen betekent dit niet, dat Calvijn zulke geestdrijvers afgeschreven heeft. Dat blijkt uit de Voorrede op zijn tractaat over "De gesteldheid en het leven van de zielen na dit leven." (Uitgave: Stemmen uit Geneve", no. 8, juli 1969, pag. 6). Hij verontschuldigt zich daar, dat "in het vuur van de rede" sommige dingen "een weinig te scherp en ook te ruw gezegd zijn, - die al te gevoelige oren van sommigen misschien zouden kunnen kwetsen." Het is echter gebeurd omdat hij te doen had "met die zeer verdorven kudde van de Anabaptisten". Dat maakte hem fel.
- "Ofschoon ik ook tegen hen mijn gal slechts matig uitgegoten heb, daar ik mij van alle vermetelheid en moedwil in het spreken voortdurend onthouden heb, en ik heb mijn stijl bijna overal zó gematigd, dat die geschikter was om te onderrichten dan te dwingen: ze zouden hen kunnen trekken, die niet geleid willen worden. Het is mijn bedoeling geweest allen zeker liever op de weg terug te brengen dan aan te vallen."
- 3 2 3 We menen daarom te mogen stellen, dat wanneer Calvijn in art. 25 van de Franse Geloofsbelijdenis over de 'fantastiques' spreekt, hij bij de algemeen gestelde oproep van art. 26 ook aan zulke dwaalgeesten gedacht heeft, die hij bekeren wil.
- 3 3 1 Deze mildheid van Calvijn blijkt ook uit de strijd die hij heeft moeten voeren tegen hen die weigerden te breken met de roomse kerk. Tegen hen publiceerde hij enkele preken over de roeping om zich bij de kerk te voegen en de ware eredienst te onderhouden. Hij schreef ook tractaten tegen hen. Hij deed tenslotte brieven uitgaan naar mensen die in een roomse omgeving hun houding tegenover de mis moesten bepalen. Zo schreef hij bv. aan een vroegere vriend die eens met hem het zuivere evangelie verkondigde, maar daarna een bisschopsbenoeming aanvaardde, een brief over de plicht van een christen in het bedienen of verwerpen van de ambtsdienst van een priester in de roomse kerk. (Epistula II, Opera Sel. I 285v)
- 3 3 2 Van betekenis is vooral het tractaat: "De vitandis superstitionibus" (CO VI, kol. 644), gericht tegen onder meer de Pseudo-Nicodemieten die in strijd met hun geweten in de roomse kerk hun plaats bleven innemen en zich daarvoor ook beriepen op het voorbeeld van Nicodemus. Calvijn roept hen op met die houding te breken en zich onder het juk van Christus te stellen. Hij eindigt met een brief: 'ad amicum N.', waarin hij de vraag beantwoordt "die vrome en godvrezende mannen" hem gesteld hebben: "of hij al de gelovigen die in Frankrijk, Vlaanderen, Engeland en Italië verstrooid waren en die gedwongen werden tot het aanvaarden van veel bijgelovige praktijken, als veroordeelden en verworpenen beschouwde." Het is een vraag die vaker werd behandeld door Calvijn. (Vgl. de brief aan iemand onder de papisten in "Stemmen uit Genève", no. 10, dec. 1969, pag. 200). Calvijn antwoordt dan met een eed, dat hij er volstrekt niet op uit is om zijn broeders die onder zo'n slavernij gebukt gaan, verwijten te doen of hun persoon te veroordelen. "De Here weet, hoe ik er van overtuigd ben, dat meerderen die in Frankrijk wonen, veel heiliger zijn dan ik, en indien zij ergens in zondigen zou men hun dat makkelijker moeten vergeven dan mij. Laat daarom die onware gedachten ophouden als zouden zij door mij worden uitgesloten uit het getal der gelovigen en uit de christennaam worden weggeveegd. Toch houd ik daarom niet op hen te berispen, indien ik bij hen iets verkeerd zie". Tenslotte zegt hij dan: "Nooit denk ik zonder het pijnlijkste smartgevoel aan mijn broeders die klagen, dat zij door mij te hard worden behandeld; maar mogen zij het mij vergeven, wanneer ik het juk van Christus (!) zelfs ook maar in het minste niet durf te verlichten."
- 3 3 3 Met name deze laatste zin doet zien, hoe Calvijn art. 26 van de Confessio Gallicana: "dat niemand zich apart moet terugtrekken en zich tevreden houden met zijn persoon, maar dat allen samen de eenheid van de kerk moeten bewaren en onderhouden door zich te

onderwerpen aan het gemeenschappelijk onderricht en aan het juk van Christus ..." - óók van toepassing achtte op mensen die niet radikaal met de roomse kerk gebroken hadden en dus nog buiten de ware kerk verbleven.

3 4 1 Deze conclusie is belangrijk omdat Guido de Brès - anders dan bij art. 27 (zie 3 1 3) - in art. 28 duidelijk zich bij Calvijn heeft aangesloten. Blijkbaar had hij gegronde redenen om ook een artikel op te nemen, waarin ieder wordt opgeroepen om zich bij de kerk te voegen. Ja, hij heeft door de redengevende voorzin die roeping nog extra aangescherpt!

3 4 2 1 Deze redenen waren er inderdaad. Want in haar eigen omgeving hadden de Nederlandse Gereformeerde Kerken dezelfde strijd als Calvijn te voeren. De geschriften van De Brès leggen daar getuigenis van af. Zo heeft hij tegen de Wederdopers het boek "Wortel ende Oorspronck" geschreven. Trouwens één van de redenen, zo niet de voornaamste reden, waarom hij deze geloofsbelijdenis heeft opgesteld, is het feit geweest, dat de overheden de Gereformeerden beschuldigden Wederdopers te zijn! (Vonk, a.w. III A 107).

Van hen schrijft De Brès: "Sy, die gheen geloovige Overricheydt en bekennen noch de waerachtighe Kercke! De ghene die gheensins eenighe lieffelicke tsamensprekinghe met ons houden noch toelaten en willen om sich selven allo den Woorde Godts t'onderworpen oft onderdanich te maken." (id. III B 123)

Maar tegelijk zien we bij De Brès hetzelfde als bij Calvijn. Hij bestrijdt hen om hen van hun dwaling terug te brengen. Als hij in zijn boek bv. het drama van Munster heeft verteld, roept hij de Wederdopers van zijn dagen op om het voorbeeld van hun koning Jan van Leiden te volgen door "hun dwalingen te laten varen en God om zijn genade aan te roepen" (Vonk, a.w. III A 90)

Ook hij neemt het "niemand" en het "ieder" uit de eerste alinea van zijn geloofsbelijdenis serieus!

3 4 2 2 Daarnaast hadden de Nederlandse Gereformeerden nog een eigen strijd te voeren tegen een Coornhert die niet deelnam aan de mis en niet omging met de roomse geestelijken, maar ook zich niet bij de Gereformeerden wilde voegen. Hij bestreed die zelfs. Hij propageerde de opvatting die in brede kring opgang maakte, dat de ware godsdienst boven de uiterlijkheden van de kerkelijke praktijk verheven was. Men zond daarom een geschrift van hem naar Calvijn die een scherpe critiek schreef in zijn antwoord aan een Nederlander. (CO IX kolom 58 V.)

3 4 2 3 Tenslotte had De Brès eveneens met de Pseudo-Nicodemieten te doen die om van vervolging, dood en lijfstraffen af te komen bv. in de roomse kerk hun kinderen lieten dopen. (Vonk, a.w. III B, 101, 124)

De waarschuwing in de tweede alinea van artikel 28 werd dus niet voor niets geschreven! Ze is echt niet bedoeld in de zin, waarin ds. Hoorn haar neemt, dat we worden opgeroepen de eenheid van de Geest te bewaren, de broederschap te zoeken en ons voor de gemeente niet te schamen, "ook al brengt dat smaad en beproeving met zich mee." (NV op vr. Ib) Nee, ze richt zich tegen gemakzuchtige broeders die, om van vervolging en druk af te komen, weigerden zich af te scheiden van hen die niet tot de kerk behoren en zich bij deze vergadering te voegen. We vinden hier de bevestiging voor wat we bij 2 3 2 al concludeerden, dat de gebruikte termen in de tweede alinea naar buiten spreken.

3 5 1 Onze conclusie moet daarom zijn, dat ds. Hoorn niet dan tot eigen schade aan de historische context is voorbijgegaan. De betekenis van art. 28 in de reformatie van de kerk is veel breder geweest dan door hem in zijn NV als antwoord op vraag 2 geschreven werd. Het heeft niet slechts als een "binnenkerkelijk geschrift" gefungeerd, maar het heeft ook de geestdrijvers (vgl. 1e alinea: "niemand", "ieder") en Pseudo-Nicodemieten (2e alinea) willen dringen om zich te voegen bij deze vergadering.

3 5 2 Deze conclusie wordt nog bevestigd door het feit, dat de NGB - anders dan de Confessio

Gallicana - vóór alles naar buiten heeft willen fungeren. De Confessio Gallicana werd opgesteld omdat er in de gemeente van Poitiers onenigheid was ontstaan. Daardoor ontstond de behoefte aan een formulier van eenheid. (Vonk, a.w. III A 102 vv.) Guido De Brès kwam tot de opstelling van zijn "amen woord", "omdat de inquisitie de rechtzinnige gelovigen op één lijn zette met de woedende Anabaptisten." (id. III A 107) Zijn geloofsbelijdenis ging inderdaad ook dienen als leerschrift en formulier van eenheid, maar voor alles was het toch wel verweerschrift en werfmiddel. Het vijftal teksten, dat voorin de belijdenis stond afgedrukt (id. III a 113 v.) wijst "onmiskenaar in de richting van propageren en werven, want door die teksten werd de lezer krachtig opgeroepen om voor het ware geloof uit te komen." (id. III A 126)

3 5 3 Samenvattend kan daarom gezegd worden, dat dit historisch overzicht bevestigt, wat onder 2 5 werd uitgesproken:

3 5 3 1 De stellige manier waarop ds. Hoorn in zijn brief van 21 febr. 1984 meent op grond van de tekst het spreken van art. 28 NGB naar buiten toe te kunnen afwijzen, moet worden afgewezen. Ook dwalende en gemakzuchtige christenen worden hier opgeroepen om naar de norm van God te handelen en zich bij de kerk te voegen.

3 5 3 2 Tegelijk kan echter ook worden gezegd, wat door hem in zijn NV als antwoord op vraag 1 a is gezegd, dat de "leden van de kerk" hier worden opgeroepen om "tot het uiterste te strijden voor het geloof dat eenmaal de heiligen overgeleverd is om zo bewaard te blijven bij de apostolische kerk."

4 *Het Schriftbewijs bij art. 28.*

4 1 Wie het eigen spreken van art. 28 verstaan wil, kan niet voorbijgaan aan de Schriftplaatsen die De Brès bij dit artikel gegeven heeft. In de brochures van ds. Hoorn worden ze genoemd in I 70 (stelling 20). Maar een geordende bespreking is niet te vinden.

Daarom werd hem ter "Nadere Verklaring" ook vraag 1 b voorgelegd (zie Bijlage). Van de 14 teksten worden in het antwoord slechts 4 ter sprake gebracht. En over die 4 worden alleen wat opmerkingen gemaakt.

Het antwoord zelf gaat op in de opmerking vooraf:

"dat de tekst van art. 28 zelf mij dwingt te stellen dat dit artikel spreekt met het zicht op de kerk, met het oog op hen die van de kerk zijn."

Maar dan blijft toch de vraag hoe het Schriftbewijs dat De Brès aanvoerde, correspondeert met deze "dwingend" genoemde uitleg van de tekst. Of geldt soms niet voor ds. Hoorn, dat alleen het "Woord beslist over de vraag, wat de betekenis is van welk artikel van de belijdenis ook?" (Vgl. II 22)

4 2 Als eerste Schriftplaatsen worden genoemd Hebr. 2:12, Ps. 22:23 en Ps. 95:6. Volgens Lepusculus Vallensis horen deze teksten bij de reden-gevende voorzin, dat in deze vergadering bijeenkomen degenen die behouden worden.

4 2 1 Ds. Hoorn heeft aan de eerste twee plaatsen een bespreking gewijd in 127 vv. Zijn betoog komt kort gezegd hierop neer, dat de Here Jezus, nadat Hij eerst door de kerk geëxcommuniceerd, maar op Pasen door de Vader weer verhoogd werd, hoewel Hij de Zoon was, toch zich niet op zichzelf hield "om op zijn eigen Persoon te staan maar Hij voegde zich eenvoudig bij zijn broeders ter plaatse waar God hen vergaderd had." Hij deed dit naar het recht van de Here. Want Vader wilde dat Hij als de Eerstgeborene van de Vader ook zou zijn de Eerstgeborene onder vele broeders. En zo stond Hij daar dan ook in hun midden als één der hunnen, dank zij het feit dat God Hem niet beschaamd deed uitkomen. Zo kon Hij met blijdschap uitroepen: "Ziehier Ik en de kinderen, die God mij gegeven heeft. Hebr. 2:13" En dit betekende ook vreugde voor die kinderen. Hij bleek

"metterdaad één der hunnen te zijn, hun oudste Broeder, ja, hun Heer en hun God, die het voor hen had opgenomen.

Door het geloof in Hem hebben zij volmacht om in Gods gemeente te verkeren en God aan te roepen als hun God en Vader.

- 4 2 2 We laten deze uitleg voor wat ze is. In ieder geval gaat ze aan de bedoeling van De Brès voorbij. Hij heeft in art. 28 gezegd, dat de kerk de bijeenkomst is van hen die behouden worden. Ja, buiten haar is er geen zaligheid. Lig dat aan die kerk? Heeft ze dat aan zichzelf te danken? En dan verwijst hij ons niet naar Hebr. 2:10v., 13, maar heel precies naar 2:12, waar Ps. 22:23 wordt geciteerd. In die tekst ligt het centrale moment van dit Schriftbewijs. Ze laat zien, dat de zaligheid die we in de kerk ontvangen, te danken is aan het feit dat de Here in die kerk zijn Wóórd doet verkondigen. Toen Vader zichzelf verplichtte terwille van de heerlijkheid van veel kinderen de Zoon door lijden heen te volmaken (vs. 10), heeft Deze met ons kind van Adam willen worden. Hoewel Hij daar alle reden voor had, schaamde Hij zich niet ons broeders te noemen. (vs. 11) Want Hij wilde Ps. 22:23 vervullen: "Uw Naam zal ik aan mijn broeders verkondigen, in het midden van de gemeente zal ik U lofzingen." "Wij moeten wel onthouden," schrijft Calvijn in zijn commentaar, "wat last Jezus Christus aanneemt, te weten, den naam Gods te verkondigen, hetwelk begonnen is, toen het Evangelie de eerste maal verkondigd werd: en het geschiedt nog alle dagen door het ambt van de dienaren." Dat is het geweldige in de kerk, dat de Here Christus daar de Woorddienst heeft ingesteld. Door die dienst ontvangen we de vergeving van de zonden en de volle zaligheid: het eeuwige leven. Maar daarom moeten wij nu ook toetreden, ons neerwerpen en ons buigen, knielen voor de Here onze Maker. (Ps.95:6) M.a.w.: Omdat de Here Jezus door de Woorddienst van de kerk de zaligheid en het leven wil geven, mag niemand zich van haar afzijdig houden om op zichzelf te blijven staan, maar ieder moet zich bij haar voegen en zich met haar verenigen. We zien hier geen noodzaak om de oproep van art. 28 op de manier van ds. Hoorn te beperken.
- 4 3 1 Van de twee volgende teksten Matth. 11:28-30 en Ef. 4:12 is de eerste aangehaald ter verklaring van de uitdrukking "het juk van Christus". Terecht wijst Vonk er op, dat door Calvijn in zijn Institutie IV 1, 5 en 6, dit woord "juk" gebruikt wordt in de speciale betekenis van het "bevel van Christus dat het Woord door de herders der kerk zal worden gepredikt en de sacramenten zullen worden bediend." (a.w. III b 122; vgl. ook de citaten die ds. Hoorn geeft in zijn NU, sub 7 uit het artikel van W. van 't Spijker in "Bezield Verband") Zoals de Here zelf tijdens zijn omwandeling op aarde "allen" opriep om in de plaats van het harde juk van de menselijke inzettingen zijn zachte juk op te nemen, zo roept Hij vandaag "allen" op zich aan het onderricht en de tucht van de kerk en daarmee aan het zachte juk en de lichte last van Hem zelf te onderwerpen.
- 4 3 2 Ook al heeft de eerste keer deze oproep binnen Israël, dus binnen de grenzen van de kerk, weerklonken, er is geen reden haar binnen die grenzen te beperken. In feite is het de kernboodschap, waarmee naar Matth. 28:19 al de volken tot zijn discipelen moeten worden gemaakt. Ook Calvijn bv. wijst erop (t.a.p.), dat - hoewel deze allen slechts gering in aantal zijn, omdat er ontelbaar velen verloren gaan - wij toch de algemene strekking van dit woordje "allen" niet uit het oog moeten verliezen.
- 4 3 3 Door die prediking wil de Here tegelijk de heiligen toerusten tot onderling dienstbetoon. (Ef. 4:12) Dus wordt nu ook ieder die aan de oproep van de Here gehoor geeft en zich gaat buigen onder zijn juk, tot een zegen voor zijn broeders die zich met hem buigen onder dat juk. De eenheid van de kerk wordt bewaard, wanneer we ons het zachte juk van de Here Jezus in "doctrina et disciplina" laten welgevallen en ons zo met de gaven die God ons allen verleend heeft, tot de opbouw van het gehele lichaam laten dringen. (Vgl. Joh.

17:20-26; 1 Cor. 12:28-31)

- 4 4 1 Vervolgens worden Jes. 49:22; 52:11, 12 en Openb. 18:4 genoemd als bewijsplaatsen voor de roeping van de gelovigen "zich af te scheiden van hen die niet tot de kerk behoren."
- In de eerste tekst wordt aan het Israël in ballingschap de belofte gegeven dat de volken op een teken van de HERE Sions zonen en dochters in hun armen en op hun schouders uit de verstrooiing van Babel naar hun land zullen terugbrengen. Met J. Ridderbos (K.V.) is dit zo te verstaan, "dat de volken ijver en zorgvuldigheid zullen betonen om de Israëlieten te doen terugkeren."
- Maar dan zullen die zonen en dochters op dat moment ook zelf als gereinigde mensen, samen met hun priesters die de vaten dragen, uit Babel moeten weggaan. (Jes. 52:11) Gods verlossingswerk brengt voor zijn verlore kinderen in de oude en de nieuwe bedeling (Openb. 18:4) de roeping mee om weg te gaan uit al die plaatsen, waar ze door Gods gericht (over Babel) getroffen kunnen worden en dus omkomen.
- 4 4 2 Ds. Hoorn noemt in zijn NV (pag. 2) ook Jes. 52:11. Hij verwijst daarbij naar wat de Kanttekenaren schrijven:
- "Eene vermaning tot Gods volk om met ijver uit het lichamelijke en geestelijk Babel te vertrekken."
- (Blijkens de volgende noot denken zij bij het 'geestelijk Babel' aan "het rijk van de duivel en het rijk van de antichrist".) Ook wijst ds. Hoorn erop, dat bij de woorden: "gij die de vaten des HEREN draagt", de Kanttekenaren schrijven: "Dat is, gij priesters en levieten, al gij gelovigen, als zijnde altemaal geestelijke priesters. Zie 1 Thess. 4:4; 2 Tim. 2:21; 1 Petr. 2:5; Openb. 1:6" Door de onderstrepingen wil hij ons duidelijk maken, dat we bij deze "gelovigen" uitsluitend naar binnen moeten denken aan hen, die reeds tot de kerk behoren. Zij worden aangespoord om niet 'naar buiten' te gaan. Maar de oproep om UIT Babel te gaan is toch wel iets anders dan de oproep om niet NAAR Babel te gaan.
- We denken in dit verband nog even weer aan Calvijn, die de Pseudo-Nicodemieten wegriep uit de roomse kerk. (3 3 2)
- Van deze kerk schrijft hij, "dat daar veeleer de gedaante van Babylon dan van Gods heilige stad zich vertoont." (Institutie IV 2, 12) Noemt ook Openb. 17 het grote Babylon niet "de moeder der hoeren" die dronken was "van het bloed der heiligen en van het bloed der getuigen van Jezus?" (Openb. 17:6v.)
- Uit dat Babylon moeten de gelovigen nu weggaan, zegt Openb. 18:4.
- 4 4 3 We zien ook bij deze teksten geen noodzaak om bij die "gelovigen" uitsluitend te denken aan "hen die tot de kerk behoren".
- 4 5 1 Dan volgen een tweetal teksten als bewijsplaatsen voor de roeping van de gelovigen "zich bij de kerk te voegen". De eerste, Matth. 24:28, is in dit verband erg wonderlijk. De onjuiste exegese van Calvijn en van de Kanttekenaren zal daaraan debet zijn. We gaan daarom verder aan deze tekst voorbij. Anders staat het met Hebr. 10:25. Daar worden de Hebreëen opgeroepen om toch niet te doen, wat sommigen al wel doen, dat ze niet naar de "eigen" samenkomsten gaan. Dat is, zegt de schrijver, des te gevaarlijker omdat de "dag" - dus het oordeel - naderbij komt. Op die dag is er geen "Heden der genade" meer. (Hebr. 3:15) Dat "heden" is er nu nog wel. En daarom moeten ze zich beijveren de "eigen" samenkomsten te bezoeken.
- Konkreet wordt zo de roeping aangegeven om zich te (blijven) voegen bij de kerk en zo de gemeenschap der heiligen te blijven dienen.
- 4 5 2 Geheel los van het verband is het mogelijk met behulp van deze tekst art. 28 te verklaren, zoals ds. Hoorn wil.
- Onze afwijzing van die verklaring sluit een spreken naar binnen ook niet uit. (Vgl. boven

bij 2 3 2) Maar daarmee is niet alles gezegd. Juist omdat de kerk de bijeenkomst is van hen die behouden worden en omdat buiten haar geen zaligheid is, heeft niemand de vrijheid achter te blijven (vgl. Hebr. 4:1) en op zichzelf te blijven staan. Ieder heeft zich daarbij te voegen en zo de stijl van Hebr. 10:25 te bewaren.

4 6 Dat moeten we doen, zelfs al zouden de overheden en wetten van de vorsten zich daartegen verzetten en al zou er dood of lijfstraf op staan. (Hand. 17:6,7; 18:13; 4:17,19) Deze toevoeging met de daaraan verbonden teksten is goed te verstaan tegen de historische achtergrond van deze belijdenis. Er waren van die wetten. Er waren dood en lijfstraffen. Men zag concreet voor zich het woeden van de hoer, die het bloed van de heiligen sloppte. (Open. 17:6v; 18:13) De Brès zelf werd aan de galg gehangen. Geen wonder dat onze vaders zich in hun belijdenis gingen troosten met wat de Schrift vertelt over de kerkvervolging in de apostelentijd. De verwijzing naar deze teksten laat tevens zien, dat De Brès niet een revolutionair geweest is. Hij heeft juist koning Filips en de lagere overheden eerbiedig geëerd. De brieven aan Filips en aan de lagere vorsten laten dit duidelijk zien. Maar hij weigerde te luisteren als het ging om de prediking van het evangelie.

En meteen riep hij ook zijn tijdgenoten op om niet op de wetten en de straffen van die overheden, maar alleen op de Leidsman en Voleinder van het geloof te zien en daarom zich te voegen - van Babylon weg - bij deze vergadering. Hij kan ook ongedachte uitkomsten geven. (Hand. 17:6-9; 18:13-17)

4 7 Onze conclusie kan zijn, dat ook het Schriftbewijs ons niet noodzaakt om met ds. Hoorn aan een oproep naar binnen te denken. Dit element is niet afwezig (zie 4 5), maar de hoofdgedachte is, dat wie behouden wil worden zich onder de prediking en de tucht als het "juk van Christus" moet voegen daar waar de verkondiging is, waardoor de Here ons behoudt. Telkens en telkens weer.

Van die kerkweg mogen we zelfs door overheidswetten en -straffen ons niet laten afhouden.

5 *De Schrift en art. 28.*

5 1 Na de vorige paragraaf zouden we ons onderzoek naar de tekst van art. 28 kunnen afsluiten. Dat we nog verder gaan, hangt samen met het feit dat ds. Hoorn hen die art. 28 als een oproep naar buiten zien, verwijt dat ze in strijd met de Schrift (en de confessie) zouden spreken. (Vgl. 152; 55; 57; 68, stelling 17; 70, stelling 21; III 12) Nergens zou de Schrift ons het recht geven te stellen: "niet allen, die van de kerk zijn, zijn ook in de kerk." (155) "De gedachte dat er ware gelovigen zijn, die niet van de kerk zijn, is vreemd aan de Schrift." (I 57) We willen daarom nog de vraag onder ogen zien, of ds. Hoorn dit zijn broeders terecht verwijt. Zijn naar de Schrift al Gods gelovige kinderen lid van de kerk, of kunnen ze ook "verdwalen" misschien?

5 2 1 1 Dit woord "verdwalen" is door ds. Joh. Francke gebruikt. (Varia de ecclesia, pag. 38). Ds. Hoorn citeert hem in I 52 en meent dat dit "verdwalen" voor de ware gelovigen een diep treurige werkelijkheid zou zijn. Want als dat zo is, "welke ware gelovige zal dan nog met vrijmoedigheid en vaste zekerheid durven belijden, dat hij een levend lidmaat is van de kerk en eeuwig zal blijven?"

5 2 1 2 Wij begrijpen deze exclamatie niet. We denken dan aan het woord van de apostel Paulus in Rom 3:3: "Als sommigen ontrouw zijn geworden" (dus doordat ze verdwalen), "zal dan hun ontrouw de trouw van God teniet doen? Volstrekt niet!"

Als er kinderen van God verdwalen, dan maakt dat natuurlijk de andere kinderen verdrietig. Zijn ze niet één lichaam? (1 Cor. 12!)

Maar Gods rijke en troostrijke beloften zoals ds. Hoorn die citeert in zijn boekjes en zoals hij ze ook verklaart in zijn NU sub 2, blijven rijk en troostvol. Zijn trouwe kinderen

- kunnen daardoor blijven geloven, "naar de mate des geloofs, waarmee zij zeker geloven, dat zij altijd zijn en blijven zullen ware en levende leden van de kerk." (D.L. V 9)
- 5 2 2 1 Maar wel blijft de vraag: Kunnen zij kerkelijk verdwalen?
Ds. Hoorn wijst dit beslist van de hand. Art. 28 is niet opgesteld, zoals ds. Francke zegt, "omdat er vanaf het begin der christelijke kerk in de apostolische eeuw tal van ware gelovigen waren, die niet tot de ware kerk kwamen. Van zulke mensen weet het Nieuwe Testament niet." (153) Zij weet alleen van mensen "die van ons zijn uitgegaan, maar zij waren uit ons niet." (1 Joh. 2.19) d.w.z. zij waren slechts "naam-christenen". (Vgl. I 53)
- 5 2 2 2 We raken hier het probleem dat ook bij de hoorzitting van 13 september aan de orde is geweest en waaraan op 3 oktober vraag 6 was gewijd. Bij de beantwoording van deze vraag werd naar de NU sub 1-4 verwezen. Uitgangspunt is daar de slotzin van antw. 54 H.C.: "en dat ik daarvan een levend lidmaat ben en eeuwig zal blijven." Nadat dit aan de hand van de bewijsplaatsen bij dit zinnetje nog eens is aangewezen, komt in 3 de conclusie: "Schrift en belijdenis leren ons niet dat ware gelovigen uit de gemeenschap van de kerk kunnen uitvallen. (Onderstreping van ons), maar integendeel, dat zij (. . .) in haar gemeenschap bewaard blijven." Tenslotte wordt in 4 met een beroep op Ursinus betoogd, dat desnoods een niet "echt heilig en uitverkoren" kerklid als Saul kan afvallen (onderstr. weer van ons), maar Gods ware kinderen niet. David en Petrus zijn "geen van beiden helemaal van het geloof en de kerk afgeweken." (onderstr. van ds. Hoorn)
- 5 2 2 3 We hebben zelf een paar woorden onderstreept. Want opvallend is dat, terwijl ds. Francke en de commissie van de synode spreken van "afdwalen" en "(tijdelijk) zich afscheiden", ds. Hoorn telkens termen als "afvallen" en "uitvallen" gebruikt. Alleen in het citaat komt "afgeweken" voor, maar juist zonder onderstreping.
Ds. Hoorn wil dus ook nu van "kerkelijk verdwalen" en "(tijdelijk) zich afscheiden" nog steeds niet weten.
- 5 3 1 Met opzet schreven we "nog steeds niet weten". Want uit de stukken was al duidelijk dat ds. Hoorn "geloven buiten de kerk" onmogelijk acht. Daar "kan men niet geloven, want buiten de vergadering van Gods volk valt er niets te geloven." (I 30) "Zich aan deze vergadering onttrekken (. . .) betekent dat men de band doorsnijdt met hen die zalig worden en met de zaligheid." (Brief 4 2) Niemand van hen mag deserteren (. . .) Allen moeten ze band met de troepen onderhouden en bewaren. Wie dat niet doet is hopeloos verloren." (I 32) Buiten zijn "de ongelovigen en de lafhartigen en de hoereerders en de afgodendienaars." (III 14)
- 5 3 2 Sinds de publicatie van de brochures heeft echter de hoorzitting plaats gevonden. Tijdens deze zitting heeft Prof. J. Kamphuis ds. Hoorn nadrukkelijk op Gen. 38 gewezen. Hij kon daarop toen nog geen pasklaar antwoord geven. Hij wilde het nog eens bekijken. (Verslag 6v) Maar noch in de NV noch in de NU komt Gen. 38.terug!
- 5 3 3 Toch is dit een hoofdstuk om goede aandacht aan te schenken. Het begint met ons te vertellen, dat Juda van zijn broeders wegtrok en zijn intrek nam bij een man van Adullam, genaamd Hira. Dit wegtrekken van zijn broeders betekende een zich afscheiden van de kerk. Want daar, bij die broeders, was de kerk in haar toenmalige gedaante, hoeveel zonde er ook gevonden werd. (Vgl. de verkoop van Jozef naar Egypte, Gen. 37)
En de zonde van deze afscheiding vond zelfs zijn toppunt in een huwelijk met een Kanaanietische vrouw.
Juda heeft radicaal afscheid genomen van de levensstijl van zijn vader die de levensstijl was van de kerk, waaraan Jacob nog steeds vastgehouden heeft. (Vgl. 37:1) Hij gaat de weg van zijn oom Ezau op: de weg buiten de kerk. Hij is kerkelijk totaal verdwaald. En God laat dit naar zijn rechtvaardig oordeel toe, ook al wordt zijn toorn in hoge mate opgewekt. (Vgl. D.L. V 4 en 5). Maar toch bewaart Hij bij dit diepe vallen in hem zijn onvergankelijk zaad. (D.L. V 8) Na veel zonde en bestraffing is hij straks in de kerk

terug, waar hij zich zelfs borg stelt voor Benjamin. (43:8)

- 5 4 Het is ons niet mogelijk in het bestek van dit rapport volledig te zijn. Toch willen we naast dit voorbeeld nog enkele andere geven, eerst uit het Oude Testament.
- 5 4 1 We denken aan het boek Ruth. Elimelech en Naomi trekken met hun beide zoons weg uit de kerk. Ze worden wel geen Moabieten, maar toch gevestigde vreemdelingen. Dat blijkt uit de duur en de aard van hun verblijf, en uit het huwelijk van de zonen. (H.J. Schilder: "Een vacature vervuld", pag. 48) De HERE neemt dit niet en slaat dit leven met de dood. Het land, waarin zij Gods voorzienige hand in de hongersnood proberen te ontlopen, wordt hun doodsland. Zo dwingt de HERE Naomi terug te keren naar Bethlehem. Ze doet dat onwillig: haar schoondochters kunnen beter in Moab blijven, want Kanaan biedt geen perspectief. Ze laat zich ook Mara noemen. Maar ze moet wel terug. Zo brengt de HERE haar weer in de kerk samen met haar schoondochter Ruth. En dan blijkt dat Hij ook bij haar het onvergankelijk zaad niet heeft weggenomen. Ze erkent Gods voorzienige hand die Ruth naar Boaz bracht. Zo wordt straks Obed geboren!
- 5 4 2 We denken ook aan heel de gang van zaken bij het tienstammenrijk. De scheuring van het koninkrijk was naar Gods bestel. (1 Kon. 11:29-39) Maar Jerobeam wordt nadrukkelijk op het hart gebonden de politieke scheur niet tot een scheur in de kerk te maken. (11:38) Hij ziet echter de gang van zijn volk naar Jeruzalem als een gevaar voor zijn koningschap (12:27) en stelt de beeldendienst in. (12:28v.) De scheur in het rijk completeert hij met een kerkscheur: Niet naar Jeruzalem, maar naar Bethel en Dan. En het volk volgt hem daarin. (12:30) Straks is het zelfs zo ver dat het met Achab kiest voor de beeldendienst. Maar de HERE laat zijn volk niet los. Hij stuurt Elia naar de Karmel toe. En deze herstelt daar dan het altaar van de HERE dat omvergehaald was. "Elia nam twaalf stenen naar het getal van de stammen der zonen van Jacob, tot wie het Woord des HEREN gekomen was: Israël zal uw naam zijn." (18:30) Daarmee laat Hij Israël zien dat de kerkscheur onwettig is. Israël behoort zich niet apart te vergaderen in Bethel of Dan, nog minder in de Bailstempel, maar het moet net als Juda weer de HERE dienen. M.a.w. de herbouw van dat altaar van twaalf stenen is een oproep zich weer bij de kerk te voegen. Tegelijk houdt de HERE óók in die gedeformeerde "scheurkerk" de zijnen vast. Zelfs zo, dat Hij kort daarna de teleurgestelde Elia die belofte geeft, waarmee later een zwaar vervolgd kerk zichzelf en haar nageslacht in art. 27 getroost heeft "Doch Ik zal in Israël 7000 overlaten, alle knieën die zich niet gebogen hebben voor de Bail, en elke mond die hem niet gekust heeft." (19:18)
- 5 4 3 We denken verder aan de profetieën van Amos. Het volk uit het tienstammenrijk trekt overal naar toe, behalve naar de HERE. Daarom weerklinkt de oproep: "Zoekt mij en leeft. Maar zoekt Bethel toch niet en komt niet naar Gilgal en trekt niet naar Berseba." (5:5) Zo godsdienstig is Israël dus, dat het behalve naar Bethel en Dan ook naar Berseba gaat. En dan zegt de HERE: Zoekt Mij!
"Misschien zal de HERE, de God der heerscharen, Jozefs rest (!) genadig zijn." (5:15) Tegelijk moet Amos dit huis van Jozef het oordeel aankondigen. Het huis van Israël zal uitgeschud worden onder de volken. (9:9) Maar Hij blijft denken aan die rest. Dat zal Hij genadig zijn: in Sion! "Te dien dage zal Ik de vervallen hut van David weer oprichten. Ik zal haar scheur dichten." (9:11)
- 5 5 1 We willen tenslotte nog letten op het Nieuwe Testament. Zó groot is daar de afval geworden, dat Israël naar de bepaalde raad en voorkennis van God door de handen van de wetteloze mensen zijn Messias aan het kruis heeft genageld en gedood. Daarmee heeft het zichzelf kerk áf gemaakt. De Here gaat nu zijn pinksterkerk institueren (Joh. 20:20-23) en zalft haar met zijn Pinkstergeest. (Hand. 2:1-4) Toch heeft Hij hen die nu buiten zijn, niet als "hopeloos verloren" afgesneden. Hij beveelt zijn apostelen juist met hun prediking te beginnen in Jeruzalem en Judea. (Hand. 1:8) En in Petrus' pinksterpreek worden de

achtergebleven broeders dan ook tot bekering geroepen.

Ze moeten zich laten dopen in de naam van Jezus Christus tot vergeving van hun zonden. (2:38, 40) Ze worden dus van buiten de kerk naar de Christus en daarmee naar de kerk geroepen.

5 5 2 Hetzelfde zien we in Hand. 3, dus ná de eerste oproep van Hand. 2: "Komt dan tot berouw en bekering, opdat uw zonden uitgedelgd worden." (19) Ook na Pinksteren heeft de kerk de Joden die zich nog niet bij de kerk gevoegd hebben, dus niet afgeschreven. Ze worden juist gezien als dwalende broeders die teruggeroepen moeten worden: "En nu, broeders, ik weet, dat gij uit onkunde hebt gehandeld, gelijk ook uw oversten." (vs. 17, vgl. Luk. 23:34; Hand. 7:60) Zo worden ze opgeroepen zich bij de kerk te voegen. (Zie verder ook nog Hand. 5:12-16)

5 5 3 We willen tenslotte nog op het optreden van de apostel Paulus te Rome wijzen. Het is dan al enkele jaren na Pinksteren. Zelfs is er te Rome een christelijke kerk ontstaan. Paulus schrijft in Rom. 1, dat hij graag naar Rome wil om de broeders daar te sterken en ook zelf door hun geloof bemoedigd te worden. (1:11v.) Maar als hij te Rome is aangekomen dan roept hij na drie dagen éérst de voormannen van de Joden bijeen. (Hand. 28:17) Ze maken een afspraak en daarna is hij een hele dag bezig om hen uit de wet en de profeten "te overtuigen ten opzichte van Jezus". (28:23) M.a.w.: vóór hij zich tot de gemeente begeeft, gaat hij eerst hen die nog leven buiten de kerk roepen om zich te voegen bij de kerk. Sommigen geven dan gehoor, anderen weigeren. (vs. 24) Pas dan zegt hij tot die weigeraars, dat aan hen de profetie van Jesaja in vervulling is gegaan. Daarom: "Het zij u dan bekend, dat dit heil Gods aan de heidenen gezonden is: die zullen dan ook horen." (vs. 28)

5 6 Samenvattend kunnen we zeggen, dat ds. Hoorn hen die art. 28 ook als een oproep naar buiten zien, ten onrechte verwijt in strijd met de Schrift te spreken. Zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament zijn er voorbeelden aan te wijzen, waarin de HERE gelovigen die de kerk verlieten, zich van haar afscheidden of zich niet bij haar voegden, terugbracht en ook liet terugroepen naar de kerk.

6 *Conclusie*

Onze eindconclusie bij dit onderdeel moet daarom zijn:

6 1 Artikel 28 bindt naar zijn eigen tekst allen en een ieder die behouden wil worden, aan de norm van God om zich te voegen bij de kerk buiten welke geen zaligheid is en roept daarom de gelovigen op om zich af te scheiden van kerk zijn en zich te voegen bij deze hen die niet .a.. de vergadering.

6 2 Het historisch onderzoek en de behandeling van de bewijsplaatsen bevestigen dat we bij deze 'gelovigen' niet uitsluitend aan de "leden van de kerk" behoeven te denken.

6 3 Het bredere Schriftonderzoek deed zien, hoe dit alles in overeenstemming is met "de ware wijsheid, die van Boven is en die ons is geopenbaard in de Schriften van het O.T. en het N.T." (II 22)

6 4 Het gevoelen van ds. Hoorn inzake art. 28 NGB, zoals het in de brief van 21 februari 1984 geformuleerd en in de Nadere Verklaring van 3 oktober gehandhaafd is, en zoals het ook in de 3 brochures gepropageerd wordt, moet daarom vanwege de eenzijdige toepassing van dit artikel als in strijd met de Schrift en de belijdenis worden afgewezen.

II *Het gevoelen van ds. Hoorn in zijn consequenties bezien.*

1 *Zijn gevoelen en de omvang van de kerk.*

1 1 1 Wie de brochures van ds. Hoorn leest, kan naast heel veel vraagtekens ook uitroepstekens plaatsen. Niet ten onrechte citeert hij bv. in zijn NV (antwoord la) uit de bondsdagrede

van Prof. C. Veenhof uit 1948 en voegt hij ook bij zijn AV als bijlage de schooldagrede van ds. E.T. van den Born uit 1947. Waardevolle elementen uit de redevoeringen van deze voorgangers vinden we bij ds. Hoorn terug.

- 1 1 2 Zo is positief te waarderen de manier waarop hij spreekt over de enige kerk die "een hemelse werkelijkheid" is - voorzover zij van God komt - maar "voor mensenkinderen op aarde." "Zij is verspreid en verstrooid over de gehele aarde." (I 6)
En dit als een "heden aanwijsbare werkelijkheid." "Zij is er hier en nu." Als "het hemelse Jeruzalem" (I 7), "overal waar God het maar plaatst." (I 8) Ze is dus algemeen, ze laat "zich vinden over heel de aarde." (I 9) Maar dan als "tastbare en zichtbare kerk plaatselijk. Daarom en zo is zij algemene kerk, verspreid door de gehele wereld." (I 10) De kerk van art. 27 is dezelfde als die van art. 30, aan wie God "terwille van de opvoeding van haar kinderen in de ware religie (gegeven heeft) dienaren of herders en opzieners en diakenen." (I 13; vgl. stelling 6)
- 1 2 1 Onze moeite begint, zodra ds. Hoorn gaat zeggen, wie, volgens hem, nu precies de leden zijn van de kerk. Dan lezen we aan de éne kant, dat we niet mogen doen "alsof art. 27 zegt dat de kerk een vergadering is van alle gelovigen." (I 25) Aan de andere kant ligt dit toch ook wel weer "terdege opgesloten in het spreken van de belijdenis hier." (I 27) "Het betekent ook, dat de gelovigen die plaats metterdaad innemen, zoveel als in hun vermogen ligt." (I 29)
- 1 2 2 Als een rode draad loopt deze gedachte door de brochure heen. De kerk bevat "ten allen tijde (. . .) de door Gods raad bepaalde volheid" aan gelovigen. (I 5) "De waarlijk gelovigen, allen zonder onderscheid zijn leden van de kerk. (...) De belijdenis geeft ons niet het recht sommige of meerdere ware gelovigen aan te merken als geen lid van de kerk." (II 13) "Christus brengt hen daar onfeilbaar en onoverwinnelijk samen." (I 35) Er zijn daarom "geen tweeërlei ware gelovigen, deels lid van de kerk, deels geen lid van de kerk." (III 12) Wie niet tot de vergadering behoort is geen gelovige, want "buiten de verzameling van Gods volk valt er niets te geloven. Omdat daar niets is. Omdat daar geen zaligheid is, geen enkele zaligheid." (I 30)
- 1 2 3 Daar komt nog bij dat ds. Hoorn aan de bedoelde zinsnede van art. 27 ook op andere manier een heel eigenaardige uitleg geeft. Hij verklaart n.l. de 'vergadering van de gelovigen' als het 'telkens opnieuw"bijeenkomen van de gelovigen', m.n. op de zondag. Dat "telkens opnieuw in de vergadering bijeenkomen, doet de kerk kerk zijn, daarin is haar wezen gelegen." (I 20)
- 1 3 We hebben tegen dit gedachtegeheel ernstige bezwaren. De belijdenis zegt nergens, dat alle gelovigen metterdaad hun plaats in de kerk als vergadering of bijeenkomst van de gelovigen hebben ingenomen. Ds. Hoorn kan dit alleen volhouden door met de tekst van de belijdenis op een vreemde manier om te gaan.
- 1 3 1 Immers, we schreven reeds bij 1 2 1 dat we volgens ds. Hoorn niet mogen doen "alsof art. 27 zegt, dat de kerk een vergadering is van alle gelovigen. Dan veranderen we niet alleen de tekst van de belijdenis, maar ook de eigenlijke zaak, die hier in geding blijkt te zijn. De gebruikte formulering maakt duidelijk dat de belijdenis niet spreekt over de omvang van de kerk, over de vraag dus hoevelen er tot de kerk behoren (n.l. alle gelovigen), maar over haar hoedanigheid, over de vraag dus wie er waarlijk tot de kerk behoren (n.l. de ware gelovigen)."
Voor het waarlijk tot de kerk behoren "is één ding nodig en beslissend, n.l. het waarlijk gelovig zijn." (I 25)
- 1 3 2 Vervolgens lezen we in I 27, dat als art. 27 zegt, "dat de kerk een vergadering is van de ware gelovigen, dan geldt dat (uiteraard) (onderstreping van ons) voor alle ware

gelovigen."

Wat dan van hen geldt? Dat ze allemaal ware gelovigen zijn? (vgl. 1 3 1) Nee, maar dat ze allemaal kerkklid zijn! Art. 27 zegt dat niet met zoveel woorden, "toch ligt dat wel terdege opgesloten in het spreken van de belijdenis. Dat 'alle' is met de zaak als zodanig gegeven." "Alle gelovigen nemen metterdaad hun plaats in, voorzover dat in hun vermogen is." (1 29)

1 3 3 Wat eerst dus een verandering heette van de tekst én van de bedoeling van deze zinsnede uit art. 27 (niet 'alle' maar 'wie') blijkt nu wèl de bedoeling: alle ware gelovigen zijn lid van de kerk.

1 3 3 1 Tot deze consequentie moet ds. Hoorn wel komen. Want hij heeft reeds eerder gezegd dat de kerk, als bijeenkomst der gelovigen "te allen tijde (...) de door Gods raad bepaalde volheid (aan gelovigen) bevat, welke raad op elk moment van de kerkgeschiedenis krachtig wordt vervuld." (1 5) "Het is met dat raadsbesluit gegeven, dat altijd alle ware gelovigen in de kerk aanwezig zijn. Buiten de kerk valt er immers niets te geloven?" (Vgl. I 30) Daarom moet ook de belijdenis van art. 27 zeggen, "dat de kerk een vergadering is van de ware gelovigen, dan geldt dat (uiteraard) voor alle ware gelovigen. Geen enkele gelovige wordt hier buiten gesloten." (1 27) Anders gezegd: wegens zijn van tevoren al vaststaande opvatting van de kerk als de naar Gods raad bepaalde volheid aan gelovigen moet dit artikel, wat het eerst niet bedoelde, nu opeens wèl bedoelen.

1 3 3 2 Als bewijs hiervoor moet dan eerst de redengevende bijzin van art. 28 dienen:

"Straks in art. 28, wordt deze heilige vergadering omschreven als de vergadering van hen die zalig worden. En dat zalig geldt voor een ieder die gelooft. Immers: "al wie de naam des Heren aanroept, die zal behouden worden, vgl. Joël 2:32, Hand. 2:21, Rom. 10:13." Deze bewijsvoering is ondeugdelijk. Ds. Hoorn redeneert op de manier van:

- a de kerk is een vergadering van hen die zalig worden;
- b al wie de naam des Heren aanroept, wordt zalig;
- c allen die de naam des Heren aanroepen zijn ware gelovigen;
- d alle ware gelovigen hebben metterdaad hun plaats in de kerk ingenomen.

Maar deze conclusie is onwettig. Hoogstens kun je zeggen: Alle gelovigen behoren hun plaats metterdaad in te nemen. Of ze het ook doen is echter een tweede.

1 3 3 3 Vervolgens zegt ds. Hoorn dat het "alle" in art. 27 met de zaak als zodanig gegeven is. En daarvoor verwijst hij dan naar zondag 7 HC: "Wanneer bijvoorbeeld in zondag 7 H.C. wordt gezegd, dat Christus een Zaligmaker is alleen van de ware gelovigen, dan geldt dat voor alle ware gelovigen."

Inderdaad is dit als zodanig in dat antwoord van zondag 7 begrepen. Maar alleen omdat het in de Here Jezus begrepen is! "De behoudenis is in niemand anders!" (Hand. 4:12)

Maar ook al is er "buiten de kerk geen zaligheid", dan is daarmee toch nog niet gegeven dat nu ook alle gelovigen metterdaad in die kerk zitten. Ze behóren daar wel te zitten. Maar de Schrift laat zien (Vgl. Rapport 1 5), dat ook kerkmensen het spoor bijster kunnen raken, zodat ze terecht komen, waar ze niet behoren.

1 3 3 4 Verder wordt antw. 55 HC aangedragen, "waar over de gemeenschap van de heiligen wordt gesproken als: de gelovigen allen en een ieder." Maar de vraag is, hóe daar over hen gesproken wordt. Er wordt méér gezegd dan "dat de gelovigen allen samen en ieder persoonlijk als leden gemeenschap hebben met de Here Christus en deel hebben aan zijn schatten en gaven." Er wordt ook gezegd, "dat ieder verplicht is zijn gaven tot nut en heil van de andere leden gewillig en met vreugde te gebruiken." Verplicht! Maar als ze nu eens het spoor bijster raken en met hout, hooi of stro gaan werken? Dat kan toch naar 1 Cor. 3? De Here verlost toch in dit leven de gelovigen nog niet helemaal van het vlees en van het lichaam der zonde? (D.L. V 1)

1 3 3 5 Tenslotte komt nog eens art. 28 ter sprake:

"Vandaar dat art. 28 deze allen zonder uitzondering aanspreekt door te zeggen, dat niemand van wat staat of kwaliteit hij zij, zich behoort op zichzelf te houden maar dat zij allen schuldig zijn zich daarbij te voegen."

Blijkens het redeverband moet met "deze allen zonder uitzondering" bedoeld zijn: alle gelovigen zitten metterdaad in de kerk. Maar art. 28 zegt in de eerste alinea alleen, dat, aangezien in deze vergadering bijeenkomen degenen die zalig worden, en "buiten haar is er geen zaligheid", niemand, van welke rang of stand ook, zich op zich zelf mag houden, maar dat zij allen zich bij de kerk moeten voegen. Art. 28 loopt hier parallel met antw. 55 HC. Art. 28 spreekt over de verplichting die ieder heeft. Of, om het met de woorden van ds. Hoorn zelf te zeggen: Art. 28 spreekt niet descriptief (beschrijvend), maar prescriptief (voorschrijvend) of ook: normatief. (Brief 4 7)

1 4 1 Onze conclusie moet zijn dat wat ds. Hoorn hier bewijzen wil: 'Alle gelovigen hebben metterdaad hun plaats in de kerk ingenomen.', niet volgt uit hetgeen door hem geschreven wordt. Met zijn bewijsvoering komt hij in feite niet verder dan tot de conclusie: Ieder is verplicht zich in de vergadering te laten vinden. Alleen met behulp van enkele gedachten-sprongen bewijst hij: Ze zijn er metterdaad.

1 4 2 Wij voor ons hebben er geen moeite mee het 'de' in de bewuste zinsnede van art. 27 als 'alle' te lezen, We kunnen ons dan ook best in de Latijnse vertaling van Hommius vinden: 'omnium vere fidelium christianorum.' Alleen is daar niet mee gezegd, dat ze allemaal daar aanwezig zijn. Art. 27 geeft alleen, precies als art. 28 en antw. 55 HC, de verplichting aan in de vergadering aanwezig te zijn. Wat dat betreft sluiten we ons volledig aan bij ds. Vonk: (a.w. IIB 112):

"Hierin wordt nl. reeds bedoeld op de plicht van alle gelovigen zich bij haar aan te sluiten en bij haar te behoren. Wie de ware gelovige christenen zoekt, moet de kerk, de aloude catholieke kerk, zoeken.

De Brès en de zijnen wisten, dat zij het ware oude geloof van al de gelovigen uit vroegere eeuwen hadden en wisten zich daarom leden van de aloude catholieke kerk."

1 5 De verwarrende uitleg van de bewuste zinsnede uit art. 27 wordt helemaal onaanvaardbaar, wanneer we zien wat ds. Hoorn verder van deze zinsnede zegt.

1 5 1 Volgens hem zouden nl. de woorden, dat de kerk is 'een heilige vergadering van de ware gelovigen' aangeven:

"dat de gelovigen telkens opnieuw in de vergadering bijeenkomen, Of anders gezegd: dat Christus de gelovigen telkens opnieuw in vergadering bijeen doet komen. En dat telkens opnieuw is in ieder geval op de eerste dag van elke nieuwe week. Zodra een nieuwe week ingaat is de kerk daar, dan meldt zij zich present en wel in de samenkomst van de gelovigen." (I 18)

"Zonder dat telkens weer in vergadering bijeen zijn, zou de kerk geen kerk meer zijn, zou Christus geen Christus meer zijn, geen Koning meer." (idem)

"Juist dat telkens opnieuw in vergadering bijeenkomen doet de kerk kerk zijn, daarin is haar wezen gelegen, haar er-zijn." (I 20) "Wil men daarom geteld worden als in Israël ingelijfd en de naam van Sions kinderen dragende, dan moet men zich niet op zichzelf houden, maar in de vergadering van Gods volk aanwezig zijn. Dan moet men op het appèl zijn zo vaak Koning Christus verzamelen blaast." (I 18v)

1 5 2 We hebben tegen deze verklaring heel ernstige bezwaren:

1 5 2 1 In de eerste plaats wordt op deze wijze door ds. Hoorn het werk van de Here Christus in de vergadering van zijn kerk op onaanvaardbare wijze versmald. Heel dat machtige werk waarvan we naar zondag 21 HC belijdenis doen 'dat de Zoon van God

zich uit het gehele menselijke geslacht een gemeente (. . .) van het begin van de wereld tot aan het einde (door zijn Geest en Woord) vergadert" laat hij zo opgaan in het doen bijeenkomen en het bijeenkomen van de gelovigen zelf in de samenkomsten bijzonder op de zondag. Inderdaad nemen die samenkomsten in het geheel van het kerkvergaderende werk van de Here Christus een heel grote plaats in. Het is de goede Herder die daarin elke zondag zijn schapen naar de schaapskooi roept. En omgekeerd horen de schapen daarin naar zijn stem en ze volgen hem. (Vgl. Joh. 10 : 3, 27v) Maar daarin gaat die kerkvergaderende arbeid van Hem beslist niet op. Want Hij heeft ook vandaag nog "andere schapen (. . .) die niet van deze stal zijn: ook die moet Ik leiden en zij zullen mijn stem horen en het zal worden één kudde, één Herder." (Joh. 10 : 17)

1 5 2 2 De Zoon is in die voortdurende arbeid van de kerkvergadering ook breder bezig dan wij dikwijls kunnen opmerken. Als de HERE zich in de gedeformeerde kerk van het tienstammenrijk 7.000 bewaart die hun knieën niet voor de Baal buigen, dan blijkt daaruit het werk van zijn kerkvergadering, dat wel aan Hem maar niet aan Elia bekend was. (Vgl. 1 Kon. 19 : 18; zie boven I 5 4 2) Als Hij bv. ook een Rachab door het gerucht van Gods rote daden in Egypte en in het Overjordaanse tot geloof brengt (Vgl. Hebr. 1 1 : 31 met Joz. 2 : 10), dan is Hij kerkvergaderend bezig. Hij kan zo dus werken zelfs zonder dat er van een geïnstitueerde kerk sprake is. Zo deed Hij bv. ook in het heidense Korea aan de komst van de zendelingen de komst van de Bijbel voorafgaan. De versmalling van het woord "vergadering", zoals we die vinden bij ds. Hoorn moet daarom op grond van Schrift en belijdenis reeds terminologisch afgewezen worden.

1 5 3 1 Maar ook inhoudelijk hebben we bezwaar. Immers volgens ds. Hoorn zouden alle gelovigen metterdaad de voor hen betaalde, wettige plaats in de samenkomst innemen. (I 27, 29) Dit betekent heel concreet, dat alleen op die plaatsen waar op de zondag de Gereformeerde Kerken in Nederland, zoals ze door Gods genade sinds 1944 weer samenkomen, de ware gelovigen zich bevinden. Buiten die kerken is geen zaligheid, geen enkele zaligheid. (I 30v) Ds. Hoorn verklaart dit zelf heel nadrukkelijk in zijn NV pag. 9v:

"Evenals de kerkeraad van Grootegast en de afgevaardigden naar deze Gen. Synode, geloof ik dat we heden ten dage, anno Domini 1984, in de Gereformeerde Kerken in Nederland, waarbinnen ik wettig geroepen dienaar des Woords ben, van doen hebben met de enige, algemene of kath. kerk, die de Zoon van God zich heden ten dage hier te lande vergadert. Van deze Kerk, die in art. 27 wordt beleden als een vergadering van de ware christgelovigen, zegt art. 28 dat ieder schuldig is zich daarbij te voegen, en wel omdat zij de vergadering is van hen die zalig worden en omdat buiten haar geen zaligheid is. Om bij de zaligen te behoren en de zaligheid te genieten moet men zich als gelovige bij de kerk voegen. Wie dit niet doet en daarin volhardt, snijdt de band met de zaligen en de zaligheid door."

1 5 3 2 Ook al stemmen we ds. Hoorn graag toe, dat de Here Christus door de Vrijmaking van zijn kerk in 1944 ons bij Gods éne kerk op aarde bewaarde, "waartoe Abraham behoorde en Mozes en Paulus en Augustinus en Calvijn en De Cock en vele anderen" (I 71), toch weigeren we met hem te zeggen dat in deze zo vrijgemaakte kerken, als zij 's zondags in haar ambtelijke samenkomsten bijeen zijn, 'de volheid van de gelovigen' aanwezig is. We doen dan tekort aan het kerkvergaderende werk van de Here Christus. Uit de Schrift hebben we in I 5 van dit rapport al gezien, dat Hij machtig is kinderen van God die zich van de kerk hebben afgescheiden of zich niet met haar verenigen, toch voor die kerk te bewaren en bij haar terug te brengen. En daarom blijven we zeggen, dat ook al belijden we met de artikelen 27 en 28 en met antwoord 55 HC dat ieder verplicht is zich bij de kerk te voegen, dit niet betekent dat zij ook metterdaad hun plaats in haar innemen.

1 6 Wanneer we het zo stellen, dan blijven we meteen er voor bewaard de richting uit te gaan,

die zovelen gaan vandaag: naar een geheimzinnig, mystiek lichaam dat ongrijpbaar en onaanwijsbaar is. We menen dat zelfs ds. Hoorn daaraan niet helemaal ontkomen kan en ontkomen is. We denken dan aan de brief van de kerkeraad van Grootegast aan de gemeente van februari 1982. Deze brief werd later wel teruggenomen, maar de brs. J. Klok en H. Noordhof hebben hem in hun brochure "Rondom de schorsing van onze herder en leraar" opgenomen als bijlage III om ons te laten zien, hoe de kerkeraad van Grootegast zijn dominee zou binden, niet aan Schrift en belijdenis, maar aan wat algemeen geleerd wordt. (pag. 10)

1 6 1 Deze brief is door ds. Hoorn zelf geschreven. En hij deed dit zo, dat hij eerst liet zien, hoe volgens 'een grote meerderheid van de kerkeraad' art.28 gelezen moet worden. Volgens die 'meerderheid' geldt art. 28 "ook voor hen, die zich nog niet gevoegd hebben bij de kerk en Christus wel in oprechtheid willen dienen. Zij hebben de plicht zich te voegen bij de kerk . . ." (pag. 81v) De kerkeraad wijst er dan op, dat ook de Schrift ons spreekt van gelovigen buiten de kerk. Als voorbeeld worden genoemd: de Romeinse hoofdman uit Matth. 8 en de Kananese vrouw in Matth. 15 en Markus 7. De Here Jezus verwonderde zich over het geloof van die twee. Verder wordt op het geloof van Rachab gewezen. (Hebr. 11) "De Romeinse hoofdman, de Kananese vrouw en Rachab, de hoer, waren geen Israëlieten, doch wel gelovig."

1 6 2 Wij voor ons vinden deze voorbeelden niet zo erg gelukkig. Het verschil immers tussen de kerkeraad en ds. Hoorn is niet, of heidenen buiten de kerk tot geloof kunnen komen, maar of gelovige kinderen van God kunnen verdwalen en zo voor een tijd ergens heel anders kunnen terecht komen dan waar ze behoren te zijn. Op die vraag zegt ds. Hoorn beslist "nee". Verdwalen kan niet, want "Christus brengt hen (in de kerk) onfeilbaar en onoverwinnelijk samen." (I 35)

1 6 3 Intussen is het wel van belang te zien, hoe hij zelf deze teksten verklaart. Want deze mensen geloofden toch maar voor ze in Israël, in de kerk, werden ingelijfd. Wel, zegt hij, ook volgens het Schriftbewijs bij art. 28 spreekt dit artikel naar binnen. Want het gaat echt niet automatisch goed met ons, als we maar als lid van de kerk staan ingeschreven. We zijn niet rooms. "Het komt er voor ons allen steeds weer op aan -en dat is de zaak van art. 28- dat we levende leden van de kerk zijn en dat we dus het ware geloof in Jezus Christus bezitten. Hebben we dat geloof, dan zijn we daardoor levende leden van de kerk, zoals dat ook gold voor de Romeinse hoofdman en de Kananese vrouw. Deze laatste twee geloofden, in tegenstelling tot vele Joden, in Jezus als de Messias en daardoor golden zij als zaad van Abraham, als ware Israëlieten. Ze hadden niet het bloed van Abraham, maar wel diens geloof. En dat geloof is beslissend, zoals de Schrift ons leert o.a. in Rom. 2 : 28, 29; 4 : 11, 12 en Gal. 3 : 6-9."

1 6 4 Dit laatste stemmen we onmiddellijk toe. Maar een feit blijft toch, dat zij met hun ware geloof nog niet in Israël waren ingelijfd. De hoofdman had wel Gods volk lief, hij had ook de synagoge in Kapernaum gebouwd, (Lukas 7 : 4), maar lid van de synagoge was hij niet. En de Kananese vrouw schaamt zich er niet voor om zich op de woorden van de Here Jezus bij de "honden" te rekenen. Toch noemt ds. Hoorn hen leden van de kerk. Dus terwijl zij leven buiten de grens van de kerk! Blijkbaar kan ook hij niet helemaal los komen van de voorstelling van een geheimzinnig, mystiek lichaam, dat ongrijpbaar en onaanwijsbaar is.

1 7 In ieder geval moet onze conclusie zijn, dat de manier waarop ds. Hoorn deze zin uit art. 27 gebruikt niet naar de bedoeling van de belijdenis is, zoals dit in de artikelen 27 en 28 NGB en ook in antw. 55 HC door ons naar de Schrift beleden wordt.

2 *Zijn gevoelen en de plaats van de kerk.*

2 1 Volgens ds. Hoorn kan iemand buiten de kerk geen "gelovige" worden genoemd. Want,

zegt hij: "Buiten de verzameling van Gods volk valt er niets te geloven. Omdat daar niets is. Omdat daar geen zaligheid is, geen enkele zaligheid." Alleen in die samenkomst van de ware gelovigen is de Here. Hij is daar en nergens anders. Hij is niet tegelijkertijd in haar midden en buiten haar. "Want God is niet gedeeld; Hij is eenvoudig. Als Hij zegt in haar midden te zijn, dan is Hij ook in haar midden, niet maar ten dele, maar ten volle. Dan is Hij heel eenvoudig daar en nergens anders. En daarom: in de samenkomst van de gelovigen alle zaligheid en buiten haar geen enkele zaligheid." (I 30) Buiten haar is ook niet "de levende Christus die door de levende verkondiging van het evangelie het leven schenkt aan zijn levende gemeente". (I 66)

2 2 We hebben tegen deze voorstelling van zaken heel ernstige bezwaren. Hier wordt aan de kerk een plaats toegekend die ze in de Schrift en ook in de belijdenis beslist niet heeft. Zelf acht ds. Hoorn het in stelling 12 (I 65) onjuist te stellen, "dat de belijdenis met de uitspraak van art. 28 'en dat buiten de kerk geen zaligheid is' bedoelt, dat buiten het lidmaatschap van de kerk geen zaligheid is." Wie lid is van de kerk, moet ook levend lid van haar zijn.

Maar intussen is toch in feite buiten het lidmaatschap van de kerk geen zaligheid mogelijk. De kerk is bij hem een heilsinstituut waar je beslist niet buiten kunt.

2 3 1 Nu ontkennen we niet de grote betekenis van de kerk. In het vervolg zal blijken, dat ook wij het 'buiten de kerk is geen zaligheid' heel serieus nemen. Maar bij ds. Hoorn schuiven God en de kerk soms zó beangstigend op elkaar toe, dat dit grote bedenkingen oproept. Gods 'er zijn' (11) is er in de kerk. Daar in de plaatselijke samenkomst van de ware gelovigen woont Hij, daar 'is' Hij. En nergens anders.

Dat is zijn 'eenvoud', zoals ook de kerk 'eenvoudig' is, niet samengesteld uit delen. (111)

Door een dergelijke toepassing van deugden van God op de kerk krijgt zij een eer die niet geoorloofd is.

2 3 2 In dit verband willen we ook op de titel van zijn eerste brochure wijzen: "Een enige kerk, de troost van de ware gelovigen." Tegenover ds. Boiten heeft hij deze titel al verdedigd. Maar hij ging er aan voorbij dat "de" een bepalend lidwoord is. Door dat lidwoord heeft hij deze troost a.h.w. uitgeheven boven alle troost. Hij heeft in feite de enige kerk gemaakt tot de enige, de unieke troost van de ware gelovigen. Maar die enige troost is, dat we met lichaam en ziel in leven en sterven het eigendom, niet van onszelf, maar van onze trouwe Heiland Jezus Christus zijn. (zondag 1) Daarmee wil de God van alle vertroosting in al onze druk ons troosten (2 Cor. 1 : 3 v.) En dan doet Hij dit heel concreet in Jeruzalem, in de kerk. (Jes. 66 : 13) Dáár doet Hij "de" troost ons verkondigen. Daarom betekent ook het geloofsartikel van de kerk voor de ware gelovigen "troost". Omdat Vader daar "de troost" ons doet verkondigen. En daarom moet ds. Hoorn ook de kerk niet "de troost" noemen. Dan rukt hij uiteen wat God heeft samengevoegd en ontnemt hij de eer aan onze Here Jezus Christus. De enige kerk is niet meer dan "troost voor de ware gelovigen".

2 4 1 Ds. Hoorn fundeert zijn gevoelens inzake de plaats van de kerk dus in de presentie van God alléén in die kerk. We nemen daarbij goede nota van wat hij schrijft in zijn AV, sub 1, dat we dit element in zijn kontekst moeten lezen:

"Die kontekst is dat God zich met zijn genade en vrede laat vinden in de Kerk en niet daarbuiten. Buiten de Kerk is geen zaligheid."

2 4 2 Toch zijn daarmee onze bezwaren niet weggenomen. Want ds. Hoorn schrijft toch maar, dat God "heel eenvoudig daar en nergens anders is".

(I 30, onderstr. van ons) En wat Paulus in Lystra zegt "maakt Gods wonen niet tot een overal wonen en zijn genade niet tot algemene genade".(II 10) Dit laatste stemmen we volmondig toe. Maar we lezen wel in de Schrift: "God staat in de vergadering der goden, Hij houdt gericht temidden der goden". (Ps. 82 : 1) Daarover lezen we bij Calvijn: De

Profeet wil den spot drijven met deze dwaasheid, dat zij in hunnen vergaderingen aan God geen plaats laten". (Comm. ed. De Groot, Goudriaan 1979, a.l.) Hij is er metterdaad bij, wanneer in de zalen van het Kremlin en van het Kapitoel beraadslaagd wordt. "Hij verbreekt ook de raad der volken". (Ps. 33 : 10) Dit is méér dan ds. Hoorn schrijft: "God is niet overal, ook al laat Hij zich nergens onbetuigd". Het is, dat Hij in de raadszalen van de vorsten "zijn werk zeer goed en rechtvaardig beschikt en doet, ook al handelen de duivelen en goddelozen onrechtvaardig". De kerk belijdt dat in zondag 10 en in art. 13 NGB tot haar troost. Zoals ze dit ook in zondag 18 ten aanzien van haar Zaligmaker belijdt tot haar troost.

2 4 3 1 Ds. Hoorn verdedigt zijn opvatting met een beroep op de "eenvoudigheid" van God. Die eenvoudigheid komt ook reeds in 111 bij hem ter sprake. De kerk heet daar "in haar bestaan niet samengesteld, maar eenvoudig, want onze God is eenvoudig". Deze vergelijking achten we op zijn minst onjuist. Wanneer we God als een 'eenvoudig wezen' belijden, dan zeggen we daarmee, dat er in God geen strijd is van tegendelen of van tegengestelde polen, geen strijd tussen licht en donker, tussen goed en kwaad of tussen zijn deugden onderling. God is altijd 'uit één stuk' God. Maar zien we naar de kerk en haar leden, dan moeten we van heel veel strijd nog spreken. Wat is er nog een zonde. Wat een strijd tussen het vlees en de Geest. (Rom. 7 : 14-26; Gal. 5 : 17)

2 4 3 2 Het beroep op de eenvoudigheid van God in I 30 is in dit verband onjuist. Met dit beroep op die eenvoudigheid wordt daar Gods presentie buiten de kerk ontkend. Dat blijven we zeggen, ook al zegt ds. Hoorn in zijn AV dat hij niets wil afdoen aan de belijdenis van Gods almachtige en alomtegenwoordige kracht. Hier wordt dit in feite toch weersproken. God is om die 'eenvoudigheid' "eenvoudig (. . .) nergens anders". De Schrift weet daarvan niet. Ze verzekert ons tot onze troost dat we niet een plaats in de wereld kunnen aanwijzen, waar Hij niet zou zijn. We wezen al op de raadszalen van de vorsten. (Ps. 82 : 1) We lezen het ook in die geweldige troostpsalm 139 : 8-10 en in Jer. 23 : 24. Hij die bij de verbrijzelde en nederige van geest woont, is ook de Hoge en Verhevene die in eeuwigheid troont en in de hoge en in het heilige woont. (Jes. 57 : 15 vgl. 2 Kron. 6 : 18)

2 4 4 We willen ook nog de vinger leggen bij wat ds. Hoorn in III 11 over de verhouding tussen God en zijn kerk geschreven heeft. Ieder, zegt hij, is verplicht de kerk te geloven. "Niet om de kerk op zich. Want de kerk bestaat niet op zich. Maar om de God van de kerk, die niet op Zich bestaat. (onderstr. van ons) In zijn souverain welbehagen heeft het Hem, de drie-enige God, die rijk is in Zichzelf, goedgedacht om Zich niet op Zichzelf te houden maar Zich met zijn kerk te verbinden als zijn bruid, met de belofte bij haar te wonen en haar nimmermeer te verlaten. De drie-enige God scheidt Zich tot in eeuwigheid niet van zijn kerk af".

Hier blijkt, hoe gevaarlijk het is op de manier van ds. Hoorn parallellen tussen God en zijn kerk te trekken. Hij spreekt nog van het "souverain welbehagen" van "de drie-enige God, die rijk is in Zichzelf". Maar hij is toch wel heel dicht gekomen in de buurt van hen die daarvan niet meer willen weten en daarom zijn gaan spreken over de HERE als een partner-God, waarbij uiteindelijk dan het onderscheid tussen God en zijn schepsel wordt uitgewist.

De bewering dat God "niet op zichzelf bestaat" is typerend voor het modernistisch spreken over God. Het doet fundamenteel tekort aan de eerbied tegenover de heilige God.

2 5 1 Maar we hebben ook nog andere bezwaren tegen hetgeen door ds. Hoorn in I 30 geschreven wordt, dat er buiten de kerk geen zaligheid is, "omdat de Here in het midden van de vergadering is (. . .) Hij is heel eenvoudig daar en nergens anders".

2 5 2 Natuurlijk ontkennen we niet dat de hoge en verheven God in het midden van zijn kerk is. Daar staan de psalmen vol van. (Ps. 46 : 6; 48 : 2v.; 84; 87; 132) Als de Hoge en Verhevene is Hij bij de nederige en de verbrijzelde van geest. (Jes. 57 : 15) Met ds. Hoorn zijn we vol verwondering daarover. Het leidt ons ook tot aanbidding. (Vgl. II 10) Maar wel is het voor ons de vraag of ds. Hoorn zo recht doet aan de belijdenis van art. 28. We denken aan wat we in I 4 2 2 van ons rapport als het wonder van de kerk gezien hebben, dat er hierom geen zaligheid is buiten de kerk, omdat haar het Woord van God is toevertrouwd. (Rom. 3 : 2; 1 Cor. 4 : 2; 2 Cor. 5 : 19; Gal. 2 : 7) Of om het met ds. E.T. van den Born te zeggen: Buiten haar is geen zaligheid, "Omdat zij heeft de pura disciplina die de wedergeboorte werkt". (Schooldagrede, pag. 3, kolom 1; vgl. ook 1 Petr. 1 : 23)

Daarom moet ieder zich aan haar 'doctrina et disciplina', haar onderwijzing en tucht onderwerpen door de hals te buigen "onder het juk van Christus". (Vgl. boven I 4 3 1) De hoogheid van de kerk is, dat zij pijler en fundament van de waarheid mag zijn. (1 Tim. 4 : 14) en dat God zelf door haar mond ons vermanen wil. (Vgl. 2 Cor. 5 : 20)

2 5 3 Door deze hoogheid heeft de Here ons, mensen, aan die kerk gebonden. Maar dit betekent niet dat Hij nu ook zelf Zich zó aan haar bindt, dat Hij met zijn verlossende genade daar en nergens anders is. Hij is machtig uit stenen Abraham kinderen te verwekken. (Matth. 3 : 9) Hij is vrij de mensen te roepen, wie Hij wil en waar Hij wil. Even soeverein als de wind kan de Heilige Geest soeverein ook buiten de concrete ambtsdienst van de kerk zondige mensen tot wedergeboorte brengen. (Vgl. Joh. 3 : 8) De Schrift laat daarvan ook voorbeelden zien. We denken aan Rachab. Door het geloof heeft zij de verspieders met vrede opgenomen. (Hebr. 11 : 31) Zij wist dat de HERE Israël het land gegeven had. Want, zegt zij, "wij hebben gehoord dat de HERE de wateren van de Schelfzee voor uw ogen heeft doen opdrogen (...) en wat Hij gedaan heeft aan de beide koningen der Amorieten". (Loz. 2 : 10) Door het gerucht van Gods grote daden heeft de Heilige Geest in haar het ware geloof gewerkt!

We denken in dit verband ook aan de Kananese vrouw. Ze woonde nog altijd in de omgeving van Tyrus en Sidon. Toch heeft zij een groot geloof. (Matth. 15 : 21, 28) We denken verder aan de rijksgrote van Kandake. (Hand. 8 : 26-40) Hij gelooft als Hij naar Jeruzalem gaat nog niet à wat God ons in het Evangelie geopenbaard heeft. Hij had nog een prediker nodig, die hem nadere verklaring gaf. Maar hij ging toch naar Jeruzalem om te aanbidden.

We denken verder aan Lydia. Zij vereerde God. Daarom ging ze ook elke dag naar de gebedsplaats toe. Zo komt zij onder de prediking van Paulus, die haar tot zaligheid wordt. (Hand. 16 : 14) We denken tenslotte aan Apollos (Hand 18. 24-28). Ook hij had om zo te zeggen nog niet een "afgerond" geloof. Maar "ingelicht omtrent de weg des HEREN en, vurig van geest, sprak hij en leerde nauwkeurig hetgeen op Jezus betrekking had, ofschoon hij alleen wist van de doop van Johannes."

2 5 4 Ook op grond van deze Schriftplaatsen menen we het gevoel van ds. Hoorn, dat men buiten de kerk niets kan geloven, omdat er daar niets valt te geloven, als onschriftuurlijk te moeten afwijzen. Dank zij het vrijmachtig welbehagen van God de Heilige Geest, hebben deze mensen vóór zij onder de preek zijn gebracht wel geen 'afgerond', maar toch het levende geloof: het uit zich in de werken. (Jak. 2 : 17) Deze conclusie doet niet tekort aan art. 28. Veeleer bevestigen deze voorbeelden art. 28. Voor de uitbouw van hun geloof is de prediking nodig. Mee daarom is ieder verplicht zich bij de kerk te voegen.

2 5 5 Tenslotte, ds. Hoorn citeert graag Calvijn. Hij citeert hem ook b.v. in I 14v en 119 om te laten zien dat wie breken met de kerk een eigenzinnige weg gaan, waarop God zich niet laat vinden. En hij concludeert daaruit, dat wie afwijkt van de kerk, afwijkt van de weg ten leven en het verderf over zich haalt. (I 14) We stemmen graag toe dat het breken met de kerk levensgevaarlijk is, omdat haar het Woord der verzoening is toevertrouwd. Maar de conclusie: "Zo iemand haalt het verderf over zich" en dan dit staven met Calvijn,

gaat ons te ver. We lezen n.l. óók dit bij Calvijn: "God werkt somtijds een schoon werk door boze en gebrekkelijke instrumenten. Maar Paulus was met dit ene tevreden, omdat hij zag, dat het rijk van Christus toenam, gelijk toen wij hoorden, dat die onreine hond Karel te Avignon en op andere plaatsen, het zaad der reine leer in het hart van vele menschen zaaide, toen dankten wij God, die deze zeer bozen en verdorven boef tot zijn eer gebruikte. En wij verblijden ons heden, dat de loop des Evangelies door velen bevorderd wordt, die nochtans een ander voornemen hebben." (Comm. bij Pil. 1 : 16-18) We denken ook nog aan wat Calvijn in zijn Institutie schrijft (IV 12, 9): "We mogen (. .) niet hen, die uit de kerk verdreven zijn schrappen uit het getal der uitverkorenen, of aan hen wanhopigen, alsof ze reeds verloren zijn. Het is wel geoorloofd te oordelen dat ze vreemd zijn aan de kerk, en daarom aan Christus: maar slechts voor die tijd, dat ze in de afscheiding blijven. Indien ze dan ook een grotere schijn van hardnekkigheid dan van zachtmoedigheid tonen, laat ons hen dan toch aan des Heren oordeel toevertrouwen, betere dingen van hen hopend voor de toekomst, dan we zien voor het tegenwoordige, en laat ons niet ophouden voor hen tot God te bidden." Laat ons in het oordelen niet "zijn barmhartigheid de wet voorschrijven: want zo dikwijls het Hem goed toeschijnt, worden de allerslechtsten veranderd in de allerbesten, vreemden ingelijfd, buitenstaanders aangenomen tot de kerk."

- 2 6 Onze slotconclusie kan hier dus zijn, dat het inderdaad naar de Schrift ieders roeping is zich bij de kerk te voegen, omdat buiten haar geen zaligheid is. Maar dit betekent niet dat wij in de lijn van ds. Hoorn de werking van de Geest mogen beperken tot de kerk alleen. In vrijmachtig welbehagen kan Hij ook buiten de kerk mensen tot het geloof brengen, zelfs door de dienst van mensen die uit verkeerde motieven het Evangelie verkondigen. Ook al bindt Hij zich aan de kerk, toch is de Geest in zijn werking vrij. En daarom is ook zijn Woord niet geboeid! (2 Tim. 2 : 9)

3 *Zijn gevoelen en zij die buiten de kerk zijn.*

- 3 1 In 168 (stelling 17) lezen we, dat naar de Schrift in art. 28 alle gelovigen "over één kam geschoren" worden. Ieder wordt daar verplicht zich bij de kerk te voegen. De formuleringen maken duidelijk, dat het hier gaat over wat men zijn leven lang behoort te doen. En daarom, zegt hij, is het niet naar de Schrift "te onderscheiden tussen tweeërlei ware gelovigen, n.l. ware gelovigen die wèl en ware gelovigen, die geen ware en levende leden van de kerk zijn". (Vgl. ook III 12) Wie niet tot de vergadering behoort is geen gelovige, want "buiten de vergadering van Gods volk valt er niets te geloven." (I 30) Zij zijn geen gelovigen, want zij ontbreken op het appèl als Christus vergaderen blaast. Zij onttrekken zich aan het leger in plaats van zich er bij te voegen. "En als dat nog eens gebeurt en nog eens en nog eens en men dus voortdurend saboteert, dan zet Christus souverain een kruis door diens naam en wordt men metterdaad niet meer geteld als in Sion ingelijfd". (I 19) Hij is dan hopeloos verloren, want hij zit niet meer achter "het beschermende schild van hun aller Voorvechter en Aanvoerder, met welk schild men alleen al de brandende pijlen van de boze kan doven_" (EL 6 : 16) "Daarom behoort niemand, zo lief als hem zijn zaligheid is, zich te onttrekken, maar moeten allen zich voegen bij deze heilige samenkomst". (I 32) Wie dit niet doet en zo buiten komt te staan, kan zich niet "voor God verontschuldigen. Hij vindt dan het ganse Woord van God tegenover zich, omdat hij dan ondanks vermaning en bedreiging verzuimd heeft te doen wat hij volgens heel dat Woord schuldig is te doen". (III 19)
- 3 2 Hier willen we opmerken dat ds. Hoorn niet over één kam mag scheren, waar de Schrift toch duidelijk onderscheid maakt. Zij weet van kerkmensen die uit haar uitgaan, omdat ze niet van haar zijn. (bv. 1 Joh. 2 : 19) Maar zij weet ook van kinderen van God die het

spoor bijster raken en daardoor hopeloos verdwalen. (Zie ons rapport 1 5) En art. 28 sluit in zijn oproep deze mensen beslist niet uit. (Zie rapport I 2-4; II 1) Maar ook om andere redenen achten we, wat ds. Hoorn schrijft, in strijd met de Schrift en met de belijdenis.

- 3 3 In de eerste plaats willen we daarbij nader ingaan op de uitdrukking die we al enkele malen gebruikt hebben: "kinderen van God kunnen het spoor bijster raken en daardoor hopeloos verdwalen".

Volgens ds. Hoorn is dat niet mogelijk omdat Christus zijn gelovigen "onfeilbaar en onoverwinnelijk" samenbrengt. (I 35) Wanneer prof. J. Kamphuis daartegen inbrengt, dat de gelovigen daarom nog niet altijd tot de kerk behoeven te behoren, omdat de gelovigen nog niet altijd "onfeilbaar in hun gehoorzaamheid zijn", dan is zijn reactie:

"Ik stelde niet, dat de gelovigen volmaakt zijn in hun samenkomen, maar dat zij samenkomen. Hoe gebrekkig en onvolkomen dat samenkomen ook is, het is er nochtans in het leven van de gelovigen. Dit laatste te ontkennen met een beroep op de onvolkomenheid van de gelovigen in dit leven, is in strijd met het tweede gedeelte van antwoord 114 H.C. Vraag en antwoord 114 leren dus niet, dat de bekeerden Gods geboden niet kunnen onderhouden, maar dat zij die niet volkomen kunnen onderhouden." (I 35)

Zij kunnen het, zegt hij, dank zij de genade die zij ontvangen hebben, waardoor ze geloven en zich bekeren. (D T III/TV 12) Daardoor zijn ze verlost van de slavernij der zonde, maar niet van de overblijfselen der zonde.

"Zolang zij in dit leven zijn strijdt bij hen het vlees nog tegen de Geest, maar nochtans liggen de gelovigen in deze geestelijke strijd niet onder, maar bieden zij door de kracht van de Heilige Geest altijd sterke wederstand, totdat zij eindelijk ten enenmale de overhand behouden. (H.C. 127)" (I 36)

- 3 4 Prof. Kamphuis kan voor zichzelf spreken. In het kader van dit rapport mogen we aan de reactie van ds. Hoorn op zijn schrijven toch niet voorbijgaan. Want deze reactie laat ons weer zien tot welke consequentie het gevoelen van ds. Hoorn brengt. Ze laat ook zien, hoe krampachtig hij dat gevoelen probeert te verdedigen.

- 3 4 1 We zijn het met hem eens wanneer hij m.b.t. de onvolkomenheid van de gelovigen over "overblijfselen van de zonde" spreekt. We geloven eveneens als hij, dat in de strijd tegen die overblijfselen ze blijven staan door de trouw van God die barmhartig hen bevestigt "in de genade, die hun eenmaal is gegeven en tot het einde toe bewaart Hij hen daarin met kracht". (D.L. V 3) Maar als gevolg van die "overblijfselen" kunnen ze toch ook "door het vlees, de wereld en satan meegesleept worden en tot zware en zelfs afschuwelijke zonden gebracht worden. Ja, het gebeurt "ook werkelijk dat zij daarin - en God laat dit rechtvaardig toe - soms worden meegesleept". (D.L. V 4) Door die grove zonden leven ze ook "een tijdlang niet meer als gelovigen". (V 5) Maar toch blijft gelden: God is getrouw. Rijk aan barmhartigheid als Hij is, neemt Hij "de Heilige Geest niet helemaal van hen weg, zelfs niet wanneer zij zo treurig in zonde gevallen zijn".

- 3 4 2 In deel 1 5 3 van dit rapport werd er al op gewezen, dat dit punt ook in de hoorzitting van 13 september aan de orde is geweest. Ds. Hoorn ontkende toen niet dat de gelovigen in zware zonde kunnen vallen. Maar, zegt hij, altijd binnen de kerk. (Verslag 6) En in zijn NU herhaalt hij dat. (sub 4) M.a.w. als de ware gelovigen zondigen, dan bewaart God in hen het onvergankelijk zaad, maar altijd MITS zij zondigen binnen de kerk. Is hun zonde, dat zij breken met de kerk dan geldt die bewaring niet. Want:
- "Er blijft nu eenmaal een principieel onderscheid tussen niet-samenkomen en niet-volmaakt -zijn-in-het-samenkomen. Het is het onderscheid, dat er is tussen de slavernij der zonde en de overblijfselen der zonde". (onderstr. van ons)
- Dus anders gezegd: zondigen in de kerk (als ware gelovige) is vallen in de zonde, maar breken met de kerk is terugvallen in de slavernij van de zonde.

- 3 4 3 We ontkennen niet, dat het breken met de kerk zonde is. Wie het doet, handelt in strijd met Gods bevel. Het kan ook een zware zonde zijn, b.v. als iemand bij zonde de vermaning verwerpt en dan breekt met de kerk. Het is een zonde, waarvan we niet gering moeten denken. Dat blijkt uit Hebr. 10, waar de vermaning om de onderlinge bijeenkomst niet te verzuimen (vs. 25) meteen wordt verbonden met de vermaning van vs. 26: "Want indien wij opzettelijk zondigen, nadat wij tot erkenning van de waarheid gekomen zijn, blijft er geen offer voor de zonde over, maar een vreselijk uitzicht op het oordeel en de felheid van een vuur, dat de weerspanningen zal verteren." Daarom waarschuwt ds. Hoorn ook terecht dat niemand binnen de kerk de gedachte moet hebben, "dat hij er wel komt, omdat hij immers lid is van de kerk. Het komt aan op het waarlijk gelovig zijn, om het levend lid zijn van Christus." (II 16) Onze Heiland waarschuwt daarom ook AL zijn discipelen -dus ook de ware gelovigen onder hen- dat ze moeten waken en bidden, opdat ze niet in verzoeking komen. (Matth. 26 : 41, vgl. ook Ex. 18 : 24) En daarom moeten we ook allemaal maar heel veel bidden: "Wil ons toch staande houden en sterken door de kracht van uw Heilige Geest, opdat wij in deze geestelijke strijd niet het onderspit elven, maar altijd krachtig tegenstand bieden, totdat wij eindelijk de overwinning volkomen behouden". (HC antw. 127) Dit is toch wel iets anders dan wat ds. Hoorn op I 26 schrijft. Hij citeert antw. 127 als een kwestie van vaste zekerheid. Ware gelovigen behouden de overhand. De catechismus leert ons bidden: Gééf ons de overhand. Dat is de belijdenis van de ware gelovigen: Zij weten en belijden, dat ook zij niet buiten dit bidden kunnen. (Vgl. ook D.L. V 3)
- 3 4 4 We komen nog even op die regels terug, waar ds. Hoorn tussen het niet-samenkomen en de slavernij der zonde een is-gelijktaken zet. (1 26, vgl. 3 4 2) We achten dit onderscheid in strijd met de Schriften. We denken aan Hebr. 10. Daar is het niet-samenkomen beslist niet een zwaardere zonde dan het niet toetreden met een waarachtig hart. (vs. 21) Dat kan toch ook de ware gelovigen overkomen als zij een tijdlang niet meer leven als gelovigen. (D.L. V 5) En we denken dan aan het voorbeeld van David. (D.L. V 4) Maar we lezen ook in de Schrift van kinderen van God die zich afkeren van de Christus en zo buiten de vergadering komen te staan, maar die in onwetendheid handelen. (Luk. 23 : 34; Hand. 3 : 17; 1Tim. 1:13)
- 3 5 Dan moet ons hier toch van het hart dat we in het schrijven van ds. Hoorn missen de bewogenheid, waartoe die wondere barmhartigheid van de HERE zijn kinderen toch brengen moet. De Bijbel staat er vol van dat de HERE barmhartig en genadig is, lankmoedig en rijk aan goedertierenheid. Zelfs een zich bekerende stad Ninevé spaart Hij vanwege die barmhartigheid terwille van haar kinderen en haar vee. (Jona 4 : 11) Maar nog meer en nog rijker zien we die barmhartigheid uitblinken in de manier waarop Hij met zijn afvallige kinderen wilde handelen.
- 3 5 1 We denken weer aan het tienstammenrijk, dat Bethel en Dan boven Jeruzalem verkoos, (1 Kon. 12 : 30) en daarna zelfs de Baal ging dienen. Dat was toch echt een situatie om "een kruis" door de naam Efraïm te zetten. Wat had het de HERE zwaar teleurgesteld. (Hosea 10-12) Wat was het zijn Maker en Man ontrouw geworden. (Hosea 1-3) Toch blijft Hij zeggen, dat Hij Zich dat volk tot bruid wil werven voor eeuwig: "Ik zal u Mij tot bruid werven door gerechtigheid en recht, door goedertierenheid en ontferming: Ik zal u Mij tot bruid werven door trouw; en gij zult de HERE kennen". (Hosea 2 : 18v) Daarom stuurt Hij ook eeuwenlang zijn profeten: Elia - de Karmel; Elisa - Wat toonde Hij Zich een Redder voor hen!; Micha (1 Kon. 22), Amos. En als Hij hen tenslotte toch uit zijn land heeft moeten slingeren, dan is Hij hen zo weinig vergeten, dat Hij op een gegeven moment over het hoofd van Trouweloze, Juda, heen Afkerigheid, Israël, nog weer tot bekering roept. 0, als ook zelfs een enkeling zich zou bekeren: één uit een stad,

twee uit een geslacht - Hij zal hen nog genadig zijn. (Jer. 3 : 12-14)

- 3 5 2 Datzelfde zien we bij de Here Jezus, wanneer Hij als zoon van Vader áán ons gelijk hier op aarde wandelt. Hoe heeft Hij niet Jeruzalems kinderen willen bijeenvergaderen, gelijk een hen haar kuikens vergadert onder haar vleugels, maar zij heeft niet gewild. (Matth. 23 : 37) Ze wil zelfs definitief afrekenen met Hem en slaat Hem aan het kruis. Dat was toch iets om een kruis 'door haar naam te zetten!' Maar de Here waarschuwt haar vrouwen (Luk. 23 : 28), bidt voor haar (Luk. 23 : 24) en roept haar door de dienst van de apostelen op de Pinksterdag en daarna tot bekering en geloof.
- 3 5 3 Die apostelen laten zich ook zenden. Ze zijn van hetzelfde gevoelen als Hij. Daarom heeft dat afvallige Israël ook een grote plaats in hun hart. (Vgl. Gal. 2 : 7v) Paulus zou zelfs terwille van zijn broeders van Christus verbannen willen zijn. Want ze zijn toch maar Israëlieten, (en niet kerkbrekers die je met de ongelovigen op één hoop gooit), "hunner is de aanneming tot zonen en de heerlijkheid en de verbonden en de wetgeving en de erediensten en de beloften: hunner zijn de vaders en uit hen is, wat het vlees betreft de Christus". (Rom. 9 : 1-4) Geen wonder, dat hij straks, als hij in Rome gekomen is, zich eerst tot die Joden richt! (Hand. 28; vgl. boven I 5 5 3)
- 3 5 4 Op dezelfde manier zijn ook Calvijn en De Brès zelfs t.a.v. "die zeer verdorven kudde van de Anabaptisten" (Zie I 3 2 2 en I 3 3 2 1) bezig geweest. Zij hebben niet gezegd: buiten de grenzen van ons samenkomsten 'is er niets!' Er kan daar op geen enkele wijze een gelovige zijn. Ze hebben het oordeel over wie buiten waren aan de Here overgelaten. Maar wel hebben ze ieder opgeroepen tot de gehoorzaamheid aan de 'doctrina et disciplina' waaronder Herder Christus zijn kudde weer gezet had.
- 3 5 5 In dit verband willen we in deze dagen van Herdenking ook noemen de Acte van Afscheiding en Wederkeer. Daarin verklaarden onze voorouders om de zonden van de kerk zich af te scheiden
- "van de gene die niet van de Kerk zijn, en dus geen gemeenschap meer te willen hebben, met de Nederlandsche Hervormde Kerk".
- Maar dan schrijven ze die hervormde kerk niet af en ze zeggen niet: Daar is nu niets meer. Maar ze scheiden zich af
- "totdat deze terugkeert tot de waarachtige dienst des Heren en verklaren tevens gemeenschap te willen oefenen met alle ware Gereformeerde ledematen".
- Zo riep ook de Acte van Vrijmaking en Wederkeer al de kerkleden op om aan het synodale drijven niet mee te doen, maar het opgelegde juk af te werpen en zo plaatselijk de eenheid van de kerk te redden. Gods kinderen die zich door Gods genade en barmhartigheid verlost weten en door hun eeuwige Koning op het oecumenische spoor teruggezet, willen in hun spoor nu ook zo de opbouw van de broeders dienen, dat ze èn in het gebed Vader om de ware eenheid met al zijn kinderen vragen, óók met zijn dwalende kinderen, èn ook allen oproepen om met hen zelf de hals te buigen onder het juk van de enige Herder en Koning Jezus Christus.
- Zo heeft de kerk in Nederland en daarbuiten zich ook nooit in zichzelf opgesloten in de gedachte dat buiten haar grenzen geen reformatorisch werk uit kracht van Gods genade zou zijn op te merken. Integendeel: In de Acte van Afscheiding en Wederkeer is er de begeerte 'zich te verenigen met elke op Gods Woord gegronde vergadering', vgl. ook de vereniging die plaats vond in het jaar 1869 en inzonderheid in 1892. Steeds is erkend dat de Here in zijn welbehagen nieuw leven kan werken, ook kerkelijk leven, buiten de grenzen van de kerk, die in gehoorzaamheid zich heeft geïnstitueerd.
- 3 6 Onze conclusie moet daarom zijn dat de manier, waarop ds. Hoorn spreekt over hen die buiten zijn in strijd is met hetgeen we naar de Schrift belijden met name in hoofdstuk V van onze Dordtse Leerregels. Inderdaad verwijderden ze zich van het beschermende schild van onze Heiland Jezus Christus. Maar het gaat te ver als ds. Hoorn schrijft, dat je dan

'hopeloos verloren' bent. Wie zelf zich door de genade en barmhartigheid in de Here Christus verlost weet, wacht zich er voor dwalende broeders en zusters met de ongelovigen over één kam te scheren.

4 *Zijn gevoelen en de ministeriële taak van de kerk.*

4 1 1 Met wat we in de vorige paragraaf zeiden, raakten we meteen een volgend bezwaar. Ds. Hoorn spreekt heel groot van de kerk en geeft haar schone namen. Bijzonder die éne naam, dat zij "ons aller moeder" is; "een vrije moeder" van kinderen die Vader souverein haar "doet ontvangen door de kracht van het evangelie, dat het zaad der wedergeboorte is". (I 12)

4 1 2 Dit wordt terecht en naar de Schrift gezegd. (Vgl. Gal. 4 : 27; Jes. 54 : 1; 1 Petr. 1 : 22-25) Daarom mag ook niemand afscheid nemen van de kerk. Voor wie God een Vader is, moet de kerk een moeder zijn. (Vgl. 113) Het is zelfs dwaas zich af te scheiden, want haar is het Woord der verzoening toevertrouwd. (2 Cor. 5 : 19)

4 2 1 Dit laatste brengt voor "moeder" echter een geweldige opdracht mee. Want dat Woord der verzoening moet door haar nu bediend worden. Zij ontving de bediening der verzoening. (2 Cor. 5 : 18) In dit opzicht hebben we onder II 2 5 2 bij ds. Hoorn reeds een tekort geconstateerd. Grote nadruk heeft bij hem, dat er dáárom buiten de kerk geen zaligheid is, omdat Góð in haar midden is. (I 30) Daardoor wordt deze Woordbedienende taak, de ministeriële taak van moeder - hoewel niet totaal afwezig (Vgl. I 1 2) - sterk naar de achtergrond gedrongen.

Binnen de kerk krijgt 'moeder' de roeping om de kinderen die ze van Vader ontving, binnen te houden.

"In dit art. 28 houdt de kerk de deur niet open ter wille van hen, die zichzelf buiten haar gemeenschap hebben geplaatst om deze daardoor weer binnen te krijgen. Zij houdt in dit artikel de deur dicht ter wille van allen, die door God binnen haar gemeenschap zijn en worden gebracht, opdat niet één van dezen door haar schuld buiten geraakt". (III 18)

De kerk moet ons opvoeden. Dat is niet "een zaak van één keer, maar van telkens weer". Dat weet God, onze Vader,

"die ons kent, zoals wij van nature zijn en daarom houdt Hij ons gedurende ons hele leven onder de tucht en de opvoeding van moeder de kerk. Tot deze opvoeding heeft zij volmacht ontvangen. Aan haar zijn niet alleen de kinderen van God toevertrouwd, maar ook het Woord van God om met dat Woord de kinderen te voeden en op te voeden". (I 13)

En dit betekent dan strijd niet tégen, maar samen met elkaar.

"Het is de strijd om als kerk metterdaad de hals te buigen onder het juk van Jezus Christus. Die strijd blijft de levenslange roeping van de kerk, van alle kerkleden, niemand uitgezonderd". (I 43)

4 2 2 Ook wordt de kerk in haar ministeriële taak beknot als het gaat om hen die buiten zijn. "Die buiten haar zijn, zijn niet aan haar zorg toevertrouwd en deze oordeelt God." (III 18) En niemand van hen, "wanneer hij buiten komt te staan, kan zich voor God verontschuldigen. Hij vindt dan het ganse Woord van God tegenover zich" (III 19). De enige roeping van de kerk naar buiten is: zelf binnen trouw zijn:

"En de gemeente, die in trouw en volharding haar ambt in dezen bedient door niet zelf anderen te willen afscheiden, maar door zelf metterdaad zich af te scheiden van hen, die niet van haar zijn, die gemeente heeft, hoe dwaas ook in het oog van mensen, een wervende kracht naar buiten toe. Dank zij God, die zijn trouwe gemeente de belofte geeft, dat Hij sommigen zal geven van hen, die haar trouweloos hebben verlaten als ware zij niet Gods beminde bruid (Openb. 3 : 9)". (III 21)

4 3 We hebben tegen deze voorstelling van zaken ernstige bezwaren.

- 4 3 1 Ons eerste bezwaar richt zich tegen de plaats die de kerk naar binnen krijgt toegewezen. Zij heeft haar kinderen op te voeden om metterdaad de hals te buigen onder het juk van Christus en zo binnen te blijven. De functie van moeder naar binnen kan haast vergeleken worden met een kloek die al maar weer haar kuikens onder haar vleugels brengt om hen te bewaren voor het boze buiten, waar geen leven is. (Vgl. III 18 en ook het citaat uit NU onder I 1 1 2)
- 4 3 1 1 Natuurlijk heeft de kerk ook een opvoedende en bewarende taak. Haar prediking en sacramentsbediening zijn ook tot versterking van het geloof. (HC antw. 65; vgl. DL V 14) Daartoe zal ze zéker haar kinderen moeten vermanen onder haar vleugels te blijven. We aanvaarden dan ook met ds. Hoorn, dat art. 28 een boodschap naar binnen heeft. (Vgl. ook Calvijn, Inst. IV I 21v)
- 4 3 1 2 Maar onze wegen gaan uiteen, wanneer hij dit maakt tot DE taak van de kerk naar binnen. En we achten het niet schriftuurlijk en niet gereformeerd, maar dopers, wanneer hij door art. 28 de deur van de kerk laat sluiten. De kerk wordt met haar boekje in een hoekje gezet, afgezonderd van de buitenwereld die zo boos en gevaarlijk is, omdat God daar niet is. En omdat Christus daar niet is met de levende verkondiging van het evangelie. (1 66)
- 4 3 1 3 Dit is voluit in strijd met wat b.v. de Here Jezus in Joh. 17 van Vader vraagt: "Ik bid niet, dat Gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat Gij hen bewaart van de boze". (Joh. 17 : 15) De kerk heeft een plaats in de wereld en een roeping vóór de wereld. Ze is 'zout der aarde' en 'licht der wereld'. Daarom moeten we ons licht zó laten schijnen voor de mensen, opdat zij onze goede werken zien en onze Vader die in de hemel is verheerlijken. (Vgl. Matth. 5 : 13-16) We zijn in Christus Jezus geschapen om goede werken te doen, die God tevoren bereid heeft, opdat wij daarin zouden wandelen, (Ef. 2 : 10; vgl. HC antw. 86 "en dat door onze godzalige wandel onze naasten ook voor Christus gewonnen worden".) Daarom houdt de opvoedende taak van 'moeder' meer in dan dat ze ons alleen bewaart vóór de wereld. Ze moet ons ook klaar maken en wapenen voor onze taak in de wereld. Ze moet ons de wapenrusting aantrekken, waardoor we midden in de strijd volharden kunnen. (Ef. 6 : 10vv.) Ze moet ons klaar maken, opdat we door woord en wandel de wereld er toe mogen brengen Vader te verheerlijken. (1 Petr. 2 : 11v.; 3 : 1; 4 : 11)
- 4 3 1 4 Onze conclusie is daarom dat ds. Hoorn hier niet naar de Schriften spreekt wanneer hij zo aan de kerk de plaats ontnemt die God zelf haar in de wereld gegeven heeft.
- 4 3 2 Daarmee zijn we meteen gekomen bij ons tweede bezwaar, n.l. dat ds. Hoorn in feite voor de kerk geen taak meer naar buiten overlaat. Natuurlijk zal hij niet de zendingroeping van de kerk ontkennen. Maar met zijn theorie van een kerk met gesloten deuren heeft hij wel het fundament onder die roeping weggeslagen. En voor haar evangelisatie-roeping in eigen omgeving wordt de kerk zeker buiten spel gezet. Als zij maar haar roeping naar art. 28 vervult -zoals ds. Hoorn die interpreteert- dan zal Vader zelfs uit de 'synagoge van satan' haar nog kinderen geven.
- 4 3 2 1 Bij 4 3 1 3 wezen we er al op dat er ook die roeping naar buiten is. Daarom zal ze nooit terwille van haar kinderen haar poorten mogen sluiten. De heerlijkheid van het nieuwe Jeruzalem dat uit de hemel neerdaalt, is juist, dat naar elke windstreek 3 poorten openstaan. (Vgl. Openb. 21 : 12v) Ze is ook 'licht der wereld'. Maar dan kan ze toch niet haar ramen sluiten, als ze het licht van het Woord gaat ontsluiten. Dat licht moet juist door haar ramen naar buiten schijnen. Dichte deuren en gesloten ramen hebben tot gevolg, dat buiten haar inderdaad "niet de levende Christus (is) die

door de levende verkondiging van het Evangelie het leven schenkt". (166) Dat ligt niet aan Christus. Hij gaf opdracht heen te gaan "in de gehele wereld, verkondigt het evangelie aan de ganse schepping". (Mark. 16 : 15) En dat betekende voor de discipelen: beginnen te Jeruzalem en in geheel Judea. (Hand. 1 : 8) Het betekende voor Gods vervolgde kinderen in Petrus' dagen licht in eigen omgeving te zijn. Nee, als het donker is buiten en als de dood daar heerst, dan ligt dat hieraan, dat de kerk haar poorten en ramen sluit. Zij is het dan die Christus binnen probeert te houden. Zij wil Hem verhinderen met zijn levende Woord aan mensen buiten het leven te geven. Gelukkig maar dat Hij niet van zijn kerk afhankelijk is! (Vgl. II 2 5 2)

- 4 3 2 2 Wanneer ds. Hoorn stelt dat de slotzin van art. 28 werken naar buiten verhinderen zou, dan heeft hij ongelijk.
Die zin spreekt niet een "tuchtwaardig oordeel" uit, maar zij onttrekt de roeping om zich bij de kerk te voegen aan onze menselijke, subjectieve willekeur. Niet wij maken uit, waarbij we ons zullen voegen, God stelt de norm. Die norm verplicht ons en ieder mens, van welke rang of stand ook zich bij de kerk te voegen. Vanwege die plicht zegt art. 29 dan, dat 'men' (fr. qu'il faut: 't is nodig) "nauwgezet en met grote zorgvuldigheid, vanuit Gods Woord, behoort te onderscheiden, welke de ware kerk is". Want samen met al de heiligen moeten we de éne katholieke of algemene kerk zoeken als de vergadering van de ware gelovigen die al hun heil van Jezus Christus verwachten. (art. 27)
- 4 3 2 3 We menen daarom dat ook de manier waarop ds. Hoorn spreekt over de taak van de kerk naar buiten voor het forum van de Schrift niet te handhaven is.
- 4 4 Samenvattend kunnen we uit deze paragraaf de conclusie trekken, dat ds. Hoorn wel aan de kerk de schone naam 'moeder' geeft, maar intussen haar
- 4 4 1 dringt haar kinderen op te voeden in een dopers isolement;
- 4 4 2 aanspoort haar levende Zaligmaker binnen haar vergadering te houden

5 *Zijn gevoelen en hen die tot de kerk behoren.*

- 5 1 Evenals bij II 1 zijn bij deze paragraaf naast vraagtekens ook uitroepetekens te zetten. We denken dan aan de waarschuwing van ds. Hoorn, dat niemand moet denken, "dat hij er wel komt, omdat hij immers lid is van de kerk. Het komt aan op het waarlijk gelovig zijn, op het een levend lid zijn van Christus". (II 16) Zo niet dan stelt hij "zijn vertrouwen op uiterlijkheden in plaats van op de onzienlijke God, die niet vast zit aan wat zichtbaar is. Het komt juist in de (zichtbare) kerk aan op een leven door het geloof alleen. (. . .) Wie niet uit het ware geloof leeft, is tevergeefs lid van de Kerk". (I 60)
"Waarlijk van de kerk is alleen hij die waarlijk gelovig is". (I 26) En art. 28 roept zeker het 'kerklid' op "om lid te zijn, metterdaad". (I 51)
- 5 2 Intussen hebben we echter ook op dit punt bezwaren. Volgens ds. Hoorn is het "de roeping van de gelovigen zich aan de vergadering niet te onttrekken, maar zichzelf daarbij te voegen". Deze roeping geldt "de leden van de kerk" (NV).
Dat is een conclusie die men indirect kan aflezen uit art. 28. Maar dan komt het: "Er kunnen er onder die leden zijn (en helaas zijn zulken er telkens weer), die zich niet bij 'deze heilige vergadering' voegen en de hals niet buigen onder het juk van Christus. Die houding van ongeregeldheid en opstandigheid verbiedt art. 28 en het gebiedt, dat men zich ordelijk en geregeld gedraagt". (NV)
- 5 2 2 Op zich kan dit natuurlijk goed gelezen worden. Immers, niet allen die in de kerk zich bevinden behoren ook tót de kerk. (art. 29 NGB) Er bevindt zich kaf onder het koren. Dat kaf is soms zó talrijk, dat voor de mensen het koren niet meer te zien is. (art. 27; vgl. 1

39) We willen dit aan ds. Hoorn graag toestemmen.

- 5 2 3 Maar bezwaar krijgen we, zodra hij gaat zeggen, "dat uitsluitend de gelovigen (en hun kinderen) een wettige plaats (onderstr. van ons) in deze vergadering hebben". (I 39) En dit bezwaar wordt onoverkomenlijk, wanneer we dan ook van die gelovigen lezen, dat zolang zij leven, nog wel bij hen het vlees strijdt tegen de Geest, "maar nochtans liggen de gelovigen in deze geestelijke strijd niet onder, maar zij bieden door de kracht van de Heilige Geest altijd sterke wederstand, totdat zij eindelijk ten enenmale de overhand behouden. (HC 127)" (I 36)
- 5 3 Bij II 3 3 en 3 4 3 hebben we dit laatste citaat al als onjuist afgewezen. Hier gaat het ons om het onderscheid dat gemaakt wordt tussen aan de ene kant de gelovigen met hun kinderen, die een wettige plaats in de kerk hebben en onherroepelijk de eindstreep halen, en anderzijds hen die bij het kaf horen en als zodanig geen wettige plaats hebben. Voor hen geldt art. 28 bijzonder. En t.a.v. hen moet de kerk de tucht gebruiken. Want voor hen is er geen blijvende plaats in de vergadering van de rechtvaardigen. Zij kunnen een tijdlang in de kerk geduld worden, maar weigeren ze zich te bekeren, dan worden ze door de tucht afgesneden en als dode takken gekapt. Dat kappen kan ook massaal gebeuren, zoals wel blijkt uit wat de apostel schrijft in Rom. 11 : 11-24". (41v.)
- 5 3 1 1 Ons eerste bezwaar tegen deze voorstelling is, dat ds. Hoorn aan bepaalde leden van de kerk hun wettige plaats ontzegt. Dit hangt hiermee samen dat hij voor het 'waar-lid-zijn' van de kerk zich beroept op HC antw. 20, dat alleen zij ware leden zijn van de kerk die Christus door een waar geloof worden ingelijfd. (I 27) "De kerk is de kerk van gelovigen, de ware gelovigen zijn de kerk van God. Christus ingelijfd worden door waar geloof betekent ook: de kerk ingelijfd worden. En wie Christus niet door waar geloof wordt ingelijfd, wordt ook de kerk niet ingelijfd, ook al verkeert hij in de kerk". (11 16)
- 5 3 1 2 Intussen weet HC antw. 74 ook te spreken van de kleine kinderen die "door de doop, als teken van het verbond, bij de christelijke kerk (moeten worden) ingelijfd". 'Inlijven' en 'inlijven' is dus twee bij de catechismus. Het kindje dat gedoopt wordt, is in de kerk ingelijfd.
Het heeft vanaf dat moment een wettige plaats in de kerk. En die plaats houdt het, óók als het zich niet door de Geest laat bewegen tot oprechte bekering en waar geloof en het dus niet door het geloof in Christus wordt ingelijfd. Pas als óf de kerk (door de tucht) óf God zelf (bij de dood) het buiten plaatst verliest het zijn wettige plaats. De kerk zal het steeds moeten bejegenen als een wettig lid van de kerk.
- 5 3 2 1 Daarmee raken we meteen ons tweede bezwaar. Ds. Hoorn onderscheidt tussen ware gelovigen met wie het wel goed komt (136) en mensen die een tijdlang geduld kunnen worden (141 v) Voor deze laatsten geldt in feite de oproep van art. 28 "Weigeren ze zich te bekeren, dan worden ze door de tucht afgesneden en als dode takken gekapt." (1 42)
- 5 3 2 2 Dit onderscheid doet ons denken aan dat wat destijds dr. A. Kuyper maakte tussen 'wezenlijke' en 'werkelijke' bondgenoten.
"Wezenlijke bondgenoten van dat Verbond zijn alleen diegenen, maar ook die alleen, die in Christus ingeplant en der eeuwige zaligheid deelachtig zullen zijn of zullen worden. Maar werkelijke bondgenoten zijn bovendien al dezulken, die tijdelijk met deze kring van godzaligen in organisch verband stonden".
(C. Veenhof: "Predik het Woord", pag. 319, noot 277)
De Here heeft bij de Vrijmaking van de kerk ook daarvan ons verlost. De zegen daarvan moeten we ons niet weer laten ontnemen.
- 5 3 3 1 Tenslotte, volgens ds. Hoorn is de kerk een heilige vergadering van de ware gelovigen, (1 16) die nog wel zwakheden kennen, maar uiteindelijk toch de overhand

behouden. (vgl. 136) Naast hen bevinden zich in de kerk ook mensen die zich niet 'bij deze heilige vergadering' voegen en daarom "door de tucht afgesneden en als dode takken gekapt" worden (1 42), tenzij ze toch op de oproep van art. 28 nog zich bekeren.

5 3 3 2 Dit onderscheid doet denken aan het "heiligheidsideaal" van de Donatisten en de Wederdopers "die willen schijnen meer dan anderen vordering gemaakt te hebben." (Inst. IV 1 13) Dit onderscheid kan ook leiden tot het Piëtistische ideaal van een 'kerkje binnen de kerk', de ecclesiola in ecclesia. Binnen de kerk, maar buiten de kring van de ware gelovigen, verkeren zij die ondanks hun lid-zijn van de kerk toch zich niet voegen bij de kerk.

5 3 3 3 Dit moet als onschriftuurlijk worden afgewezen. Schrift en belijdenis kennen dit onderscheid niet. Zij spreken over allerheiligsten die maar een klein begin van gehoorzaamheid hebben. (HC antw. 114) Ze roepen daarom allen op om zó één in liefdebetoon, één van ziel en één in streven, zonder zelfzucht en ijdel eerbejag te zijn, dat ze in ootmoedigheid de een de ander uitnemender achten dan zichzelf. (Fil. 2 : 3) En wijzend op het voorbeeld van de woestijngemeente roept ze allen toe: "Daarom, wie meent te staan, zie toe, dat hij niet valle." (1 Cor. 10 : 12) Dit gebeurt niet om ons in onzekerheid te brengen. Want: "God is getrouw, die niet zal gedogen, dat gij boven vermogen verzocht wordt, want Hij zal met de verzoeking ook voor de uitkomst zorgen, zodat gij er tegen bestand zijt." (1 Cor. 10 : 13) Zo mogen we allen de volharding der heiligen geloven, (D.L. V), als belofte niet slechts aan de ecclesiola, maar aan de ecclesia. Deze belofte wordt bij de doop aan de kinderen van de gemeente al door de Geest verzekerd. (doopsformulier) Ze dient tot troost van allen, die -met veel zwakheden en gebreken (D.L. V 2)- toch de Here vrezen. (D.L. V 15)

5 4 Samenvattend kunnen we zeggen, dat ds. Hoorn door de manier waarop hij het op zich juiste onderscheid tussen koren en kaf, tussen ware gelovigen en ongelovigen in de kerk uitwerkt:

5 4 1 aan wettige leden de door God bij de doop hun gegeven plaats ontzegt;

5 4 2 voet geeft aan een onschriftuurlijke onderscheiding tussen 'wezenlijke' en 'werkelijke' kerkleden;

5 4 3 vanwege donatistische, doperse en piëtistische tendenzen moet uitkomen bij een onschriftuurlijke "heiligheidsleer" of bij de vluchtweg van een ecclesiola in ecclesia.

Conclusie

6 Onze eindconclusie bij dit tweede hoofddeel moet daarom zijn, dat het gevoelen van ds. Hoorn inzake art. 28 NGB ook om zijn konsekwenties afgewezen moet worden, omdat het:

6 1 het zinsdeel van art. 27 (en de redengevende bijzin van art. 28), dat de kerk is 'een heilige vergadering van de ware gelovigen' verklaart op een manier die in strijd is met hetgeen in de artikelen 27 en 28 NGB en in antwoord 55 HC metterdaad door de kerk naar de Schrift beleden wordt;

6 2 de werking van de Heilige Geest en van het levende Woord van de Geest in strijd met de Schrift beperkt tot de kerk alleen en zo het vrijmachtige werk van die Geest met zijn niet-geboeide Woord miskent;

6 3 1 over hen die buiten zijn -en ook over de ware gelovigen binnen de kerk- spreekt op een manier die in strijd is met hetgeen we naar de Schrift m.n. in het vijfde hoofdstuk van de Dordtse Leerregels belijden, dat de gelovigen nog in zware zonden zouden kunnen vallen;

6 3 2 de bewogenheid mist die onze barmhartige God soms eeuwen lang jegens zijn afvallige en dwalende kinderen aan de dag heeft gelegd en die daarom ook bij zijn kerk moet gevonden worden;

6 4 de kerk:

6 4 1 dringt haar kinderen op te voeden in een dopers isolement;

6 4 2 aanspoort haar levende Zaligmaker binnen haar eigen vergadering te houden;

6 5 door een verkeerd gebruiken van het onderscheid tussen 'koren' en 'kar':

6 5 1 aan sommige leden van de kerk de hun door God bij de doop gegeven wettige plaats in de kerk ontzegt;

6 5 2 voet geeft aan een onschriftuurlijk onderscheid tussen de leden van de kerk;

6 5 3 vanwege donatistische, doperse en piëtistische tendenzen moet uitkomen bij een onschriftuurlijke "heiligheidsleer" of bij de vluchtweg van een ecclesiola in ecclesia.

III *Het gevoelen van ds. Hoorn en zijn ambt als dienaar van het Woord binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland.*

1 Tenslotte moet nog de vraag aan de orde komen of het gevoelen, zoals het door ds. Hoorn wordt voorgestaan en ook uitgedragen is, in hem kan gedragen worden dan wel of van hem herroeping moet worden geëist.

2 Het is inderdaad in de Gereformeerde Kerken voorgekomen dat een afwijkend gevoelen in een predikant gedragen werd. We denken b.v. aan bepaalde chiliastische gevoelens, zoals die werden voorgestaan onder ons.

Maar de voorwaarde was en is steeds, dat men zich zal houden aan de belofte van het ondertekeningsformulier, dat dit gevoelen noch in de prediking noch op een andere manier zal worden verdedigd of voorgestaan. Grens voor het toestaan van dat gevoelen blijft, wat in dat formulier beloofd werd "zonder dat wij openlijk of anderszins, al of niet rechtstreeks, iets zullen leren of publiceren wat daarmee in strijd is." (2e lid); "Voor het geval wij ooit een bedenking tegen deze leer of een afwijkende mening zouden krijgen, beloven wij dat wij die niet openlijk, noch anderszins zullen uiteenzetten, leren of verdedigen, hetzij mondeling, hetzij schriftelijk. Verder beloven wij dat wij niet alleen elke dwaling die in strijd is met deze leer, zullen afwijzen, maar die ook zullen weerleggen, bestrijden of helpen weren." (3e lid)

Wordt deze grens losgelaten, dan wordt daarmee niet slechts het uitdragen van het afwijkende gevoelen toegestaan, maar eveneens wordt dit gevoelen als in overeenstemming met Schrift en belijdenis aanvaard.

3 De vraag is nu dus of het gevoelen van ds. Hoorn van die aard is, dat hij met behoud daarvan toch binnen de grens van het 2e en 3e lid van het ondertekeningsformulier als dienaar van het Woord functioneren kan. In het geval van die chiliastische gevoelens is dit in bepaalde situaties wel denkbaar. Voorwaarde is dan, dat men zich in prediking en onderwijs houdt binnen de grenzen van wat in de Heidelbergse Catechismus, zondag 19 en in de NGB, art. 37, over de wederkomst wordt beleden, terwijl men verdergaande meningen als particuliere opinie voor zich houdt.

4 Bij het gevoelen van ds. Hoorn ligt dit anders. Zijn gevoelen is een afwijking van artikel 28 "VGB. Hij leert iets anders dan door de kerk in dat artikel naar de Schrift beleden wordt. Alleen op die grond al is het onmogelijk hem in dit gevoelen te dragen.

5 Daar komt bij dat dit gevoelen consequenties heeft die evenmin in een predikant gedragen kunnen worden. We behoeven die consequenties hier niet alle te herhalen. We denken b.v. alleen nog aan de manier waarop in strijd met de Schrift en belijdenis de werking van de Geest en van het Woord binnen de kerk beperkt worden. We denken ook aan de opmerking, dat Christus met zijn levenwekkende Woord niet buiten, maar uitsluitend binnen de kerk aanwezig is. (I 66) We denken tenslotte aan het onderscheid dat ds. Hoorn maakt tussen de leden binnen de kerk en aan de gevolgen die dat kan hebben voor de prediking. Wie aan die consequenties wil ontkomen, zal dit afwijkende gevoelen moeten prijsgeven.

6 Onze conclusie is daarom dat er bij ds. Hoorn op moet worden aangedrongen zijn

onschriftuurlijke leer te herroepen onder betuiging van spijt over het feit dat ze door hem in de 3 brochures gepubliceerd werd

Vragen gesteld aan ds. Joh. Hoorn

De generale synode heeft kennis genomen van uw gevoelens inzake art. 28 NGB, zoals u dat uitvoerig naar voren hebt gebracht in de drie door u gepubliceerde brochures en daarvoor reeds had samengevat in uw brief van 21 februari 1984 aan de kerkeraad te Grootegast.

Overgaande tot het onderzoeken van uw gevoelens krachtens het 5e lid van het Ondertekeningsformulier verzoekt de synode u door schriftelijke beantwoording u nader te verklaren ten aanzien van onderstaande vragen:

- 1 a Hoe wilt u uit de Schrift bewijzen, dat de oproep van art. 28 NGB gericht is tot hen die zich reeds in de bijeenkomst van de gelovigen laten vinden, en niet tot hen die zich (nog) niet daarbij gevoegd hebben?
- b Wilt u aantonen dat de teksten uit de Schrift bij art. 28 NGB, zoals door u zelf in uw brochure I onder stelling 20 vermeld, u dwingen tot uw gevoelens inzake dit artikel?
- 2 Welke betekenis heeft art. 28 concreet gehad in de strijd tot reformatie van de kerk in de 16e eeuw?
- 3 Betekent 4.1 en 4.2 in uw brief van 21 februari 1984, dat alle ware gelovigen in de "bijeenkomst", dus binnen de ware kerk (art. 29) reeds besloten zijn?
- 4 Welke is de relatie tussen de heilige, algemene, christelijke kerk, zoals beleden in art. 27 NGB, en de concreet aanwijsbare kerkvergadering, zoals deze in haar kenmerken wordt beleden in art. 29 NGB?
- 5 Wilt u zich nader verklaren over wat u geschreven hebt in uw eerste brochure pag. 30 laatste alinea, beginnend met: "En daarom ..."?
- 6 Meent u dat tot de zware en afschuwelijke zonden waarin de ware gelovigen kunnen vallen (DL V 4) niet behoort het door eigen schuld zich (tijdelijk) afscheiden van of zich niet voegen bij de kerk?
- 7 Wilt u nadere uitleg geven aan uw gevoelens zoals u dat verwoordt in de eerste twee brochures ten aanzien van Gods presentie, zoals art. 1 NGB daarover spreekt?
- 8 Acht u het kerkelijk verantwoord nadrukkelijk te verklaren dat u art. 28 NGB geheel aanvaardt, terwijl u dit artikel een geheel andere zin geeft dan die welke tot nu toe steeds binnen de Gereformeerde Kerken werd aangewezen?

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE PSALMBERIJMING AAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND, SAMEN TE KOMEN TE HEEMSE IN 1984

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

Deputaten voor de psalmberijming, benoemd door de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Arnhem in 1981, hebben de eer u omtrent hun arbeid en de resultaten daarvan te rapporteren. Overeenkomstig hun opdracht (zie onder 1.2) zenden zij dit rapport een halfjaar voor de aanvang van de generale synode toe aan de kerkeraden, opdat de inhoud ervan een goede kerkelijke behandeling zal kunnen verkrijgen. Deputaten voor de psalmberijming delen hun rapport als volgt nader in:

1. **Algemeen**
 - 1.1. samenstelling van het deputaatschap
 - 1.2. opdracht
 - 1.3. vergaderingen
2. **Het binnengekomen materiaal**
 - 2.1. toetsing van de volledige proefbundel
 - 2.2. toetsing van een gedeelte van de proefbundel
3. **Werkwijze**
4. **Vergelijking van de proefbundel met de als definitief aangeboden bundel**
 - 4.1. inzake het auteurschap
 - 4.2. inzake het aantal coupletten per psalm
 - 4.3. inzake de schriftuurlijkheid en tekstgetrouwheid
 - 4.4. inzake het hedendaags Nederlands
 - 4.5. inzake het goed en vlot zingbaar zijn
 - 4.6. inzake de muzieknootatie
 - 4.7. inzake de vormgeving
 - 4.8. inzake het gebruik van tactustekens
5. **Diversen**
 - 5.1. de zaak van de auteursrechten
 - 5.2. de financiën van deputaten
 - 5.3. aandachtspunten voor de besluitvorming
 - 5.4. besluit

1. Algemeen

1.1. Samenstelling van het deputaatschap

Op 21 mei 1981 besloot de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, bijeen te Arnhem, op voorstel van de toenmalige deputaten voor de psalmberijming onder meer: '2. dezelfde deputaten opnieuw te benoemen-', '.', waarvoor de synode de volgende grondvermeldt 'Ongewijzigde herbenoeming van deputaten komt de geregelde voortgang van het werk van herziening van de proefbundel ten goede.' (Acts, art 88, pag. 209). Dit besluit hield in, dat het college van deputaten voor de psalmberijming na de synode van Arnhem de volgende broeders omvatte: Ds. R. Houwen, Spakenburg (S), Dr. K. Deddens, Groningen, Ds. R. Koolstra, Wezep, br. E. B. van Loenen, Rotterdam, br. B. Nap, Aduard enbr. D. Jzn. Zwart, Rotterdam als primi met als secundi: Ds. G. Blijdorp, Alblasserdam, Ds. A. Jagersma, Groningen en Drs. B. Vuyk, Spakenburg, zie Acta van de generale synode van Groningen-Zuid, 1978, art 345, pag 182.

Omdat door de goede hand van de God des verbonds alle primi-deputaten regelmatig aan de voortgang van de arbeid konden deelnemen, is het niet nodig gebleken een secundus op te roepen om aan de arbeid van deputaten zijn krachten te geven

1.2. **Opdracht**

De generale synode van Arnhem, 1981, omschreef de opdracht voor de deputaten voor de psalmberijming als volgt:

- 'a tot 1 januari 1983 eventuele opmerkingen uit de kerken over de in de proefbundel vrijgegeven berijmingen in te wachten;
- b de herziening van de proefbundel voort te zetten op de wijze waarop hun voorgangers dit hebben gedaan met de berijmingen van de psalmen 1 - 10;
- c inzake de vormgeving van de bundel:
 - de opschriften in de psalmen boven de berijmingen te vermelden;
 - de kerktoonsoort boven de berijmingen te vermelden;
 - een lijst van beginregels van de coupletten in alfabetische volgorde op te stellen en die aan de tekst van de berijmingen toe te voegen;
- d de eerstvolgende generale synode te dienen met een rapport en voorstel inzake de definitieve vaststelling van de nieuwe psalmberijming en het resultaat van hun arbeid tenminste zes maanden voor de aanvang van die synode aan de kerken toe te zenden.' (Acta, art. 88, pag. 209).

1.3. **Vergaderingen**

De samenroeper heeft zijn mededeputaten voor het eerst ter vergadering samengeroepen tegen 14 juli 1981 te Amersfoort. Tijdens die vergadering werden de functies binnen het deputaatschap als volgt verdeeld:

Ds. R Houwen, voorzitter/penningmeester en rapporteur,

Ds. R Koolstra, secretaris en

Dr. K. Deddens, algemeen adjunct

Deputaten hebben sindsdien regelmatig vergaderd, zodat de vergadering, tijdens welke de tekst van dit rapport moest worden vastgesteld, de acht-en-twintigste is geweest, gehouden op 18 augustus 1983 te Amersfoort

Van die acht-en-twintig vergaderingen zijn er twee 'marathon-vergaderingen' geweest, gehouden van 27 tot 29 december 1982 en van 29 tot 31 maart 1983, beide malen te Spakenburg. A1 de overige vergaderingen werden gehouden te Amersfoort. Tot en met de vergadering gehouden op 17 maart 1983, was de vergaderplaats steeds ten huize van br. G. Stoffelsen, Tolliusstraat 16 te Amersfoort, de rustend-koster van de Martuskerk, aldaar.

Deputaten en kerken past een woord van hartelijke dank aan het echtpaar Stoffelsen, dat voor deze vergaderingen altijd hun woonkamer beschikbaar stelde, zolang de vergaderingen duurden, en voor een goede verzorging van de werkende deputaten zich op een voortreffelijke wijze hebben ingezet. Toen zuster Stoffelsen ziek werd, moesten deputaten uitwijken naar een andere vergadergelegenheid, die ook te Amersfoort gevonden werd.

Na het afsluiten van dit rapport zullen deputaten nog enkele malen dienen te vergaderen om de zaak genoemd onder 5.1. van dit rapport te bespreken en hun vertrouwelijk rapport te dezer zake voor de generale synode voor te bereiden.

2. **Het binnengekomen materiaal**

Deputaten hebben een groot aantal reacties uit de kerken mogen ontvangen. Zij willen dat materiaal hier samenvattend vermelden en onderscheiden het dan in:

2.1. toetsing van de volledige proefbundel

2.2. toetsing van een gedeelte van de proefbundel.

2.1. **Toetsing van de volledige proefbundel**

Deputaten ontvingen van de volgende kerken toetsing van de volledige proefbundel: Alphen aan den Rijn, Assen-Noord, Bedurn (met uitzondering van de psalmen 36 - 50),

Bunschoten, Delft (met uitzondering van de psalmen 36, 46, 47, 51, 53, 54, 55, 57, 108 tot en met 125 en 138 tot en met 150), Dronten (met uitzondering van de psalmen 1 tot en met 25), Eindhoven, Emmeloord (met uitzondering van de psalmen 40 tot en met 50 en 119 tot en met 125), Haarlem, Hasselt, Hilversum, Hoogeveen, Kralingscheveer, Leeuwarden, Leeuwarden-Huizum, Leiden, Meppel, Rotterdam-Noord, Utrecht-Centrum (het bekende rapport van de hand van br. J. Huizinga, aldaar), Zaandam, Zuidlaren, Zutphen en Zwijndrecht.

Onder de studieverenigingen was er één, de Mannenvereniging 'Onderzoekt de Schriften' te Onnen (Gr.), die de complete bundel van commentaar voorzag.

Onder de kerkleden waren er ook enkele, die de gehele bundel hebben doorgenomen. Dat waren br. C. J. Dees te Zaamslag, br. M. G. Goedhart te Leidschendam, br. J. A. Jager te Assen (met uitzondering van de psalmen 44 tot en met 50) en br. H. Kisteman te Zwolle. Het spreekt vanzelf, dat al deze toetsingen niet gelijk waren. Zij zijn vaak vanuit een verschillend gezichtspunt opgezet, leggen lang niet altijd dezelfde maatstaven aan en komen dientengevolge ook meermalen tot een totaal verschillend oordeel over een bepaalde berijming. Het zou te ver voeren daarvan in den brede voorbeelden te geven, maar het feit dat het ene rapport een berijming als zeer geslaagd kwalificeert en een ander diezelfde berijming als ten enenmale onaanvaardbaar typeert, zegt hier toch wel genoeg.

Deputaten hebben van al dit materiaal kennis genomen en waren bij de verwerking ervan uiteraard gebonden aan de maatstaven die daartoe door de generale synode van Rotterdam-Delfshaven, 1964/'65, zijn opgesteld en die steeds weer in de opdracht aan deputaten zijn vermeld.

2.2. Toetsing van een gedeelte van de proefbundel

Deputaten ontvingen voorts uit 40 kerken reacties op de proefbundel. Een twaalfstal studieverenigingen richtte zich tot hen inzake één of meer berijmingen en 81 personen zonden hun bemerkings in. Een opsomming van deze inzenders hebben deputaten gesteld in de BIJLAGE bij dit rapport.

De omvang van deze toetsingen van een gedeelte van de proefbundel is uiteraard sterk verschillend. Er zijn inzendingen, die een groot aantal berijmingen bespreken; er zijn er ook, die slechts één enkel couplet noemen.

Ook hier treft het, dat over dezelfde berijming een totaal verschillend oordeel wordt geveld. Lof over een berijming door de één wordt afgewisseld met een scherpe veroordeling er van door de ander.

Deputaten hebben ook van dit materiaal serieus kennis genomen en er voorts mee gewerkt zoals met de toetsingen van de volledige proefbundel.

3. Werkwijze

Deputaten hebben hun werkwijze omschreven in de 'Informatie', die zij verschaft hebben aan de synode van Arnhem, 1981. Die is opgenomen in de Acta van die synode op pag. 477. Kortheidshalve moge hier daarnaar worden verwezen.

De rapporten over de afzonderlijke psalmen met hun bijlagen hebben samen ongeveer 2.200 vel gevraagd.

Inzake de psalmen 1 tot en met 62 zijn de rapporten gesteld door de rapporteur van het deputaatschap. Daarbij bleek echter, dat deze zowel door het andere voorbereidende werk voor vergaderingen als door het verwerken van de resultaten der vergaderingen het vereiste tempo niet kon bijhouden. Deputaten vonden toen een tweetal zusters bereid deze rapporten in gereedheid te brengen, waarvoor zij heel wat schrijf- en typewerk hebben verricht. De bijlagen bij de rapporten bleven grotendeels verzorgd door de rapporteur.

Het feit, dat twee 'marathon-vergaderingen' nodig waren om aan de opdracht van de synode van Arnhem, 1981, te kunnen voldoen, laat wel zien, dat deputaten in de afgelopen jaren zich intensief met dit werk hebben moeten bezig houden.

Hier is het ook de plaats te melden, dat inmiddels voor al de aangebrachte wijzigingen toestemming werd verkregen van de houders van auteursrechten met uitzondering van die inde psalmen 51, 56 en 78. Deputaten hebben op de oorspronkelijke berijmingen van deze psalmen dermate ingegrepen aan de hand van het binnengekomen materiaal, dat

de houders van auteursrechten van deze psalmen verzochten deze berijmingen niet meer op de oude naam in de bundel op te nemen. Daarom zijn die berijmingen gesteld op naam van de deputaten voor de psalmberijming, zoals uit de voor in de bundel opgenomen lijst blijkt.

Deputaten hebben met de houders van auteursrechten prettig mogen samenwerken en willen daarvoor ook op deze plaats hun hartelijke dank aan die houders van auteursrechten betuigen, en dat voor het forum van de kerken.

4. Vergelijking van de proefbundel met de als definitief aangeboden bundel

4.1. Inzake het auteurschap

Vergelijking van de lijsten van berijmers, zoals die en in de proefbundel en in de nu aangeboden bundel zijn opgenomen, leidt tot de slotsom, dat in één-en-twintig gevallen een berijming van iemand anders wordt voorgedragen.

Kort voor de synode van Arnhem, 1981, verscheen het 'Psalter 1980' bij Buijten en Schipperheijn te Amsterdam. Aan dit Psalter hebben meegewerkt de berijmers Israël Abrahamson, J. Klein Fzn., Drs. Joh. Luijkenaar Francken en Johan de Weve. Van de hand van de drie laatstgenoemden waren ook berijmingen opgenomen in de proefbundel. Deze berijmers deelden de synode mee, dat zij prijs stelden op het integraal gebruik van het 'Psalter 1980' door onze kerken en indien de synode daartoe niet zou besluiten, wilden zij hun toestemming tot gebruik van door hen gemaakte berijmingen, voor de proefbundel verleend, intrekken met betrekking tot de te ontwerpen definitieve bundel.

De synode berichtte deputaten, dat zij konden omzien naar berijmingen van andere hand dan van deze drie. Daardoor moest een twaalfstal berijmingen worden vervangen, gelijk uit de lijst van berijmers, opgenomen in de proefbundel, kan blijken.

Omtrent de berijmingen van de psalmen 51, één van de zojuist genoemde twaalf, 56 en 78 is onder 'WERKWIJZE' reeds iets gerapporteerd.

Ten aanzien van nog een zevental berijmingen, te weten die van de psalmen 37, 43, 49, 70, 77, 111 (en 116) en 146, moesten deputaten onder de druk van de ingebrachte kritiek besluiten om te zien naar een andere berijming. Zij doen hieronder van die één-en-twintig wijzigingen verantwoording.

4.1.1. Inzake psalm 6

Deze psalm is in de proefbundel opgenomen in de berijming van Johan de Weve en moest derhalve vervangen worden.

Bij het overwegen van de voorhanden berijmingen waren deputaten in de gelukkige omstandigheid, dat sedert de synode van Kampen, 1975, een bewerking van de berijming van Ds. G. A. Hoekstra van deze psalm, van de hand van br. J. Huizinga te Utrecht ter tafel was gekomen. In deze bewerking bleken al de bezwaren, die in 1975 waren te berde gebracht tegen de berijming van Ds. G. A. Hoekstra weggevallen. Daarmee lag het voor de hand nu voor die bewerking te kiezen. Deputaten zijn dankbaar dat in goed overleg deze mogelijkheid realiseerbaar is gebleken. De thans geboden berijming geeft de Schrifttekst goed weer in hedendaags Nederlands en is goed zingbaar, zo menen deputaten.

4.1.2. Inzake psalm 15

In de proefbundel is de berijming van psalm 15 van de hand van Drs. Joh. Luijkenaar Francken, één van de auteurs van het 'Psalter 1980'. Die berijming moest dus vervangen worden.

Deputaten hebben met het kiezen van een andere berijming van deze psalm zich lang moeten bezig houden. Tenslotte hebben zij gekozen voor de berijming van Ds. L. W. Muns, zij het dat er op hun verzoek een aantal regels uit de oorspronkelijke versie gewijzigd werd. Er ontstond zo een weergave van de psalmtekst, die deputaten als verantwoord voorkwam.

4.1.3. Inzake psalm 23

De berijming van deze psalm in de proefbundel is van dezelfde hand als de berijming van psalm 6. Zij moest dus ook vervangen worden.

Hernieuwde vergelijking van het nog voorhanden materiaal deed deputaten uitkomen bij de berijming van Ds. G. A. Hoekstra van deze psalm. Ook hier is op een aantal punten in de versie van de berijmer gewijzigd en zo is, naar het oordeel van deputaten, van deze bekende en geliefde psalm een verantwoorde berijming ontstaan.

4.1.4. **Inzake psalm 29**

In de proefbundel is de berijming van psalm 29 van dezelfde hand als die van psalm 15, zodat ook deze moest worden weggenomen. De tekst van de psalm noemt tot zeven keer toe de 'stem des HEREN' en dat moet naar het oordeel van deputaten in de berijming ook doorklinken. Er waren eigenlijk maar twee berijmingen meer voorhanden, die nog in aanmerking kwamen.

Deputaten hebben door onderlinge vergelijking van die twee gekozen voor de berijming van Ds. G. A. Hoekstra, die ze na het aanbrengen van een aantal wijzigingen aan de synode voorleggen voor de definitieve bundel.

4.1.5. **Inzake psalm 37**

Het berijmen van psalm 37 is zonder meer moeilijk te noemen. Dat vindt met name zijn oorzaak in het feit, dat de dichter telkens in een tweetal verzen een spreuk formuleert. Bij de verdeling van de tekst over de coupletten is dit gegeven uiteraard dwingend voor wie schrift- en tekstgetrouw wil berijmen. Ds. D. K. Wielenga J. Dzn was in die verdeling wél geslaagd, maar zijn verwoording van de tekst bracht toch een taalgebruik mee, dat op vele punten aanvechtbaar is en in het binnengekomen materiaal ook sterk aangevochten werd. Ds. J. J. de Vries, thans te Hardenberg, beproefde zijn krachten ook nog eens op het berijmen van psalm 37. Toen die proeve bij deputaten was binnengekomen, hebben zij die toegestuurd ook aan Ds. D. K. Wielenga J. Dzn., die-mondeling-toegaf, dat die proeve duidelijk sterker was dan zijn berijming. Overleg tussen beide berijmers is toen voorgenomen, maarniettotuitvoeringgekomen door het sterven van Ds. D. K. Wielenga J. Dzn. In die situatie hebben deputaten het echter verantwoord geacht om de berijming van psalm 37 te vervangen en nu die van Ds. J. J. de Vries aan te bieden voor de definitieve bundel.

4.1.6. **Inzake psalm 38**

De berijming van psalm 38 in de proefbundel moest vervangen worden, omdat die van de hand van Drs. Joh. Luijkenaar Francken is. Hier kwam eigenlijk alleen een gewijzigde versie van de berijming van Ds L. W. Muns in aanmerking. De wijzigingen, die deputaten geargumenteed vroegen, kregen de goedkeuring van mevrouw H. Muns-van Haarlem en haar kinderen. Deputaten zijn van oordeel, dat deze versie de psalmtekst goed weergeeft.

4.1.7. **Inzake psalm 43**

Tegen de weergave van deze psalm door de heer P. Mijderwijk kwamen bij deputaten zodanige bezwaren in, die zij als juist moesten erkennen, dat handhaving van deze berijming onmogelijk werd. Deputaten gingen omzien naar een andere berijming en constateerden daarbij dat verschillende malen vanuit de kerken de berijming van Ds. L. W. Muns als een beter alternatief werd genoemd. Deputaten hebben nu deze berijming met wijzigingen in de bundel een plaats gegeven als een sterkere weergave van deze psalm.

4.1.8. **Inzake psalm 49**

Tegen de versie van Ds. D. K. Wielenga J. Dzn. van deze psalm in de proefbundel is ook veel verzet gerezen, dat deputaten als gefundeerd moesten erkennen. In het rapport dat br. J. Huizinga te Utrecht samenstelde over de proefbundel werd een goed alternatief geboden, dat na een paar wijzigingen nu in de bundel is opgenomen. Het was juist bij

deze psalm een uitkomst, dat er zulk een alternatief ter tafel kwam, omdat reeds bij het samenstellen van de proefbundel duidelijk was geworden, dat een goede berijming van psalm 49 erg moeilijk te vinden is.

4.1.9. **Inzake psalm 50**

Omdat Johan de Weve de berijmer was van de psalmen 50, 51 en 52 in de proefbundel, moesten die alle drie vervangen worden. Voor de berijming van psalm 50 waren er eigenlijk maar twee alternatieven: de berijmingen van Ds. H. Hasper en van Ds. L. W. Muns. Bij het voorbereiden van de proefbundel is van die beide berijmingen gesteld, dat er verkeerde enjambementen in voorkomen (een enjambement is het overlopen van de zin van de ene versregel op de volgende). Nu zijn door het aanbrengen van wijzigingen die verkeerde enjambementen uit de berijming van Ds. L. W. Muns weggenomen. Zo is er thans een weergave van psalm 50 ontstaan, die naar het oordeel van de deputaten verantwoord is.

4.1.10. **Inzake psalm 51**

Toen de deputaten stonden voor de noodzaak ook voor psalm 51 een andere berijming te zoeken, wisten ze, dat zulks een moeilijke opgave was. Hier lag in feite de keus tussen de berijmingen van Ds. G. A. Hoekstra en Ds. L. W. Muns. Beide zouden nogal gewijzigd moeten worden. Deputaten hebben dat getracht met de berijming van Ds. L. W. Muns en meenden daarbij tot een bevredigend geheel gekomen te zijn. Maar er was zodanig met de oorspronkelijke versie gewerkt, dat die naar het oordeel van de familie Muns moeilijk meer op naam van Ds. L. W. Muns kon gezet worden. Deputaten hebben de ontstane weergave toch willen handhaven en moesten die nu wel op eigen verantwoording opnemen.

4.1.11. **Inzake psalm 52**

Aan de synode van Kampen, 1975, hebben toenmalige deputaten aangegeven welke zij de zwakke punten achtten in de berijming van Ds. L. W. Muns van deze psalm. Gesteld voor de noodzaak een andere berijming voor deze psalm te kiezen hebben de deputaten getracht al die bezwaren te ondervangen door wijzigingsvoorstellen te doen. Die zijn op zulk een wijze aanvaard, dat deze berijming nu inderdaad in aanmerking kwam.

4.1.12. **Inzake psalm 56**

Tegen de berijming van Ds. D. K. Wielenga J. Dzn., zoals die in de proefbundel is opgenomen, kwamen veel gefundeerde bezwaren. Met name achtte men de taal op onderscheiden punten niet sterk, terwijl het laatste couplet vrij algemeen als te compact werd aangeduid. Ook werden er opmerkingen gemaakt, die behoud van verschillende elementen van de berijming -1773 beoogden. Deputaten hebben met die gegevens een berijming trachten te verkrijgen die aan de wensen zo goed mogelijk tegemoet kwam, uiteraard met inachtneming van de bekende regels van de synode van Rotterdam-Delfshaven, 1964/'65.

In de eerste twee coupletten is de berijming van Ds. D. K. Wielenga J. Dzn. nu nog duidelijker herkenbaar, maar daarna in de coupletten 3, 4 en 5 is een vrij zelfstandige weg door de deputaten gegaan. Het lag dan ook voor de hand, dat de familie Wielenga dit eindresultaat liever niet meer zag staan op naam van wijlen Ds. D. K. Wielenga J. Dzn. Zo is dan ook deze berijming voor verantwoording van de deputaten opgenomen.

4.1.13. **Inzake psalm 70**

Deputaten hebben geen verantwoorde mogelijkheid gezien de berijming van de heer P. Mijderwijk van deze psalm tegen de kritiek overeind te houden en zij zijn daarom gaan omzien naar een alternatief. Daarbij mag gezegd worden dat diverse malen gewezen werd op de berijming van Ds. L. W. Muns. De bezwaren tegen die berijming, in 1975

genoemd, konden grotendeels worden weggenomen met instemming van de familie Muns.

Zo is een sterkere weergave van deze psalm ontstaan als voorstel voor de definitieve bundel.

1.1.14. Inzake psalm 77

Inzake de berijming van psalm 77 kan eigenlijk hetzelfde gezegd worden als wat inzake psalm 70 is gesteld. De berijming van Ds. L. W. Muns is zelfstandiger ten opzichte van de berijming-1773 dan de restauratie, die in de proefbundel is opgenomen. Toch geeft ze de psalmtekst verantwoord weer, zeker na enkele wijzigingen die zijn aangebracht.

4.1.15. Inzake psalm 78

Deputaten hebben aan de hand van het binnengekomen materiaal inzake deze psalm sterk op de tekst van de berijming van Ds. L. W. Muns ingegrepen. Daarvoor bestond bij de familie Muns ook wel begrip, maar zij achtten het resultaat toch niet zodanig, dat het blijven noemen van de naam van Ds. L. W. Muns hun verantwoord voorkwam. Daarom staat nu ook deze berijming op naam van de deputaten.

4.1.16. Inzake psalm 82

Voor deze berijming uit de proefbundel moest een andere worden gekozen, omdat ze van de hand van Drs. Joh Lujkenaar Francken is. Deputaten hebben nu getracht de berijming van Ds. H. Hasper met een half couplet in te korten en ook de andere bezwaren daartegen te ondervangen. Zij verkregen voor deze versie de goedkeuring van de Stichting Geestelijke Lieder en uit den schat van de kerk der eeuwen en menen de kerken hiermee een goede berijming van psalm 82 te kunnen aanbieden.

4.1.17. Inzake psalm 96

Ook bij deze psalm moesten deputaten naar een andere berijming omzien, aangezien de heer J. Klein Fzn medewerker is aan het 'Psalter 1980'. Deputaten hebben de berijming van Ds. L. W. Muns nu opgenomen, zij het met enige wijzigingen.

4.1.18. Inzake psalm 111 (en 116)

Bij al de kritiek die op de berijming van psalm 111 van de hand van de heer P. Mijderwijk binnenkwam, was ook een alternatieve berijming van de hand van Ds. J. J. de Vries, die duidelijk aanmerkelijk sterker was dan de berijming van de heer P. Mijderwijk. Het bleek ook niet mogelijk die berijming zodanig te herzien, dat die met de berijming van Ds. J. J. de Vries op één niveau kwam. Daarom hebben deputaten besloten in het geval van psalm 111 de berijming van Ds. J. J. de Vries voor te stellen voor de definitieve bundel. Ten aanzien van psalm 116 moet vermeld worden, dat de nu gegeven teksten bewerking van de auteur zelf is.

4.1.19. Inzake psalm 128

Nu de berijming van Drs. Joh. Lujkenaar Francken van deze psalm moest vervallen, was ervoor deputaten slechts éénmogelijkheid: de berijming van Ds. L. W. Muns. Deputaten hebben een aantal opvullingen uit deze berijming kunnen wegnemen door in plaats van vier volle coupletten te komen tot drie volle coupletten en daarbij één half couplet.

4.1.20. Inzake psalm 129

Voor de berijming van psalm 129 ontvingen deputaten een goed alternatief in de berijming van br. J. Huizinga te Utrecht, dat na enige wijzigingen met toestemming van genoemde auteur nu wordt aangeboden.

4.1.21. **Inzake psalm 146**

Deputaten hebben op de berijming van psalm 146 van de hand van de heer P. Mijderwijk zodanig indringende bezwaren binnen gekregen, dat zij geen kans zagen deze berijming opnieuw voor te dragen voor de definitieve bundel. Zij moesten daarom wel naar een andere berijming omzien, waarbij zij geleid werden door het meermalen vanuit de kerken opgemerkte: de berijming van Ds. L. W. Muns is te verkiezen boven die van de heer P. Mijderwijk. De bezwaren tegen deze berijming in 1975 ingebracht, konden door enkele wijzigingen vrijwel worden weggenomen. Deputaten dragen daarom thans voor psalm 146 de berijming voor van de hand van Ds. L. W. Muns in een enigszins gewijzigde vorm.

4.2. **Inzake het aantal coupletten per psalm**

Iedere berijmer van een psalm moet zich als hij zich tot berijmen zet, afvragen in hoeveel coupletten hij wil trachten de tekst van de psalm weer te geven. De beslissing daarover mag niet willekeurig zijn, omdat de indeling van de psalmtekst zelf daarbij sterk moet meetellen. Uiteraard speelt bij de vaststelling van het aantal coupletten ook de melodie een rol. Gaat het om een couplet van vier of om één van twaalf regels?

Het ligt daarom ook voor de hand, dat bij een andere keuze van berijming als in de proefbundel is opgenomen, er ook verschil kan voorkomen in het aantal coupletten, dat gebruikt is om die bepaalde psalm weer te geven. Van de één-en-twintig nieuwe keuzen die in de nu voorgestelde bundel een plaats hebben gevonden, zijn er elf, waarbij het aantal coupletten afwijkt van dat in de proefbundel. Dat is het geval namelijk bij de psalmen 6, 15, 37, 38, 49, 52, 56, 70, 77, 96 en 128. Deze veranderingen behoeven geen nadere toelichting. In de tien andere gevallen van een nieuwe keus is het aantal coupletten per psalm niet gewijzigd.

Intussen is er wel meer verandering in het aantal coupletten per psalm op te merken. Omdat zulks toch wel opmerkelijk is, willen deputaten daarvan hier nader rekenschap geven per psalm.

4.2.1. **Inzake psalm 3**

Uit de kerken werd verscheidene malen erop gewezen, dat de coupletten 1 en 2 van psalm 3 sterk zijn opgevuld. Nu is dat inderdaad het geval. In couplet 1 zijn twaalf regels zeker meer dan nodig zijn voor het berijmde psalmgedeelte. Acht ervan kunnen dan ook als opvulling worden beschouwd. In couplet 2 is dat met zeven regels mogelijk. De conclusie kan dus moeilijk een andere zijn dan deze: het moet uitvoerbaar zijn om de verzen 2-5 van psalm 3 in één couplet te berijmen zonder dat weglating van tekstelementen zich daarbij voordoet. In de eerste helft van het couplet zal dan weergave van de verzen 2 en 3 gevonden moeten worden en in de tweede helft van de verzen 4 en 5, omdat zo de vier delen van de psalmtekst goed blijven uitkomen. Het is eenvoudig te constateren, dat in de nu voorgestelde versie van couplet 1 inderdaad een berijming geboden wordt van de verzen 2 - 5, zoals die zojuist werd omschreven.

Eenzelfde noodzaak was er niet voor de coupletten 3 en 4, omdat de korte regel van de melodie er oorzaak van is, dat in die coupletten veel minder opvulling voorkomt dan in de voorgaande.

Het resultaat is nu: een berijming van de derde psalm in drie coupletten, die zich nauw bij de tekst van de psalm aansluiten.

4.2.2. **Inzake psalm 17**

De tekst van psalm 17 is zo gebouwd, dat die in drie grote delen zich laat indelen: de verzen 1- 5, 6 -12 en 13 - 15. Nu wordt in het laatste gedeelte bij vers 15 een duidelijke tegenstelling gegeven, beginnend met 'maar' in de vertaling.

Die tegenstelling ligt ook in de tekst, al drukt de dichter in zijn taal die anders uit. In de proefbundel zijn voor deze verzen 13 - 15 twee coupletten gebruikt, zodanig, dat de tegenstelling inzet bij de tweede helft van het zevende couplet. Daarin onderscheidt die berijming zich onder meer van die van Datheen, Marnix, de Statenberijming en de IKB, die alle dat laatste vers met zijn tegenstelling onderbrengen in een zelfstandig half vers.

De wenselijkheid dat ook in de definitieve bundel te doen is door meerdere kerkeraden en andere inzenders bepleit. Om aan die wens tegemoet te komen is gezocht naar een verantwoorde weergave van de tekst van de verzen 13 en 14- een overlang vers! - in twee coupletten. Het zesde couplet behoefde daarbij als weergave van vers 13 en 14ab slechts weinig gewijzigd te worden. Het zevende couplet zou nu weergave moeten worden van vers 14cde. Dat houdt in een vrij ruime weergave van dit gedeelte van de psalm. Deputaten zijn van oordeel, dat deze weergave verantwoord is. En daarmee ontstond de mogelijkheid het vijftiende vers in een zelfstandig half couplet weer te geven, waarvoor deputaten de versie kozen, die ook al in de Statenberijming voorkomt, omdat de taal in dat halve couplet zeker niet verouderd is en de tekst ervan een sterke bekendheid heeft onder het kerkvolk.

4.2.3. Inzake psalm 39

Wanneer de berijming van psalm 39, zoals die in de proefbundel voorkomt, gelegd wordt naast de psalmtekst zelf, dan is te zien, dat een couplet steeds twee verzen bevat, met uitzondering van de coupletten 3, 4 en 5. In de eerste twee van deze wordt slechts één vers verwoord en in het laatste worden drie verzen geboden. Omdat de verzen 8-10 kort zijn, is het ook niet verwonderlijk, dat die in één couplet ondergebracht zijn. Opvallend is wel, dat voor vers 6 en 7 ieder een heel couplet genomen wordt, terwijl die verzen niet langer zijn dan de meeste verzen van deze psalm. Die coupletten 3 en 4 zijn dan ook sterk opgevuld, zodat getracht is die beide coupletten tot één samen te nemen zonder de weergave van de tekst te verzwakken. Deputaten menen, dat het huidige couplet 3 metterdaad de verzen 6 en 7 van de tekst goed weergeeft.

4.2.4. Inzake psalm 46

Psalm 46 valt in drie delen uiteen en dat heeft meegebracht, dat Ds. L. W. Muns deze psalm in drie coupletten heeft willen berijmen. Hij heeft er daarbij echter geen rekening mee gehouden, dat het laatste deel langer is dan de beide voorgaande. De extra lange tekstregels zijn ten getale van zes al moeilijk voldoende verantwoord weer te geven in een couplet van acht normale regels. Bij het derde couplet moet dat er toe leiden, dat tekstelementen worden overgeslagen. Dat is te ondervangen, wanneer we voor het slot van de psalm in plaats van één anderhalf couplet nemen, waartoe de melodie mede aanleiding geeft zoals te zien is bij onder andere Datheen, Marnix en de Statenberijming. In couplet 3 worden nu de verzen 9,10 en 11 aberijmd, die evenveel regels tellen als in de coupletten 1 en 2 berijmd zijn. En in het halve slotvers treffen we de weergave aan van de verzen 1b en 12.

4.2.5. Inzake psalm 57

Bij psalm 57 in de proefbundel valt op, dat de verzen 2 en 7 van vier regels een couplet krijgen van vijf regels, terwijl vers 5, dat ook vier regels heeft in één couplet is samengebracht met vers 6, dat twee regels telt zonder dat de tekst geweld wordt aangedaan. Het slotgedeelte van de psalm gaat nu moeilijkheden opleveren. Tellen we van achter naar voren, dan is het duidelijk, dat de vier regels van de verzen 12 en 11 een vol couplet vergen evenals die van de verzen 10 en 9. Maar dan blijft vers 8 met twee regels over en moet ook een vol couplet krijgen, dat dan wel sterk opgevuld moet worden. Daardoor wordt dan de vraag geboren: kunnen niet de zes regels van de verzen 7 en 8 verantwoord in één couplet van vijf regels worden weergegeven? Dan blijft er een stuk opvulling achterwege en dat is winst te achten.

In het nu voorgestelde couplet 4 is zulk een berijming gegeven en dat zonder dat enig tekstelement is verdwenen uit de berijming.

4.2.6. Inzake psalm 65

Bij de berijming van deze psalm, waarvoor een achtregelige melodie is gecomponeerd met afwisselend lange en korte regels, valt het op, dat de berijming van de verzen 12, 13 en 14 - samen 7 tekstregels - wordt geboden in twee volle coupletten van acht regels. Vergelijking van tekst en berijming doet zien, dat in deze beide coupletten door Ds. H.

Hasper heel wat is opgevuld. Wanneer de aandacht daarop eenmaal is gericht, wordt een poging ondernomen om die drie verzen in één couplet onder te brengen. Die poging leek geslaagd te zijn en daarom komt in de berijming van psalm 65, die thans wordt voorgesteld één couplet minder voor dan in de proefbundel.

4.2.7. Inzake psalm 66

Wie de berijming van de verzen 18- 20 in psalm 66, couplet 7, vergelijkt met de tekst van de psalm, zal spoedig ontdekken, dat vers 19 in deze berijming in de verdrinking is gekomen, terwijl dat vers duidelijk de grond noemt, die aanleiding is voor vers 20. De melodie laat ook hier een half couplet toe, zoals in oudere berijmingen gezien kan worden evenals in nieuwere als de IKB en het 'Psalter 1980'. De berijming van de verzen 19 en 20 wordt dan wel breed, maar niet overmatig. Zulks is dan ook gedaan: vers 19 is in de tweede helft van couplet 7 nadrukkelijk weergegeven en het halve achtste couplet is gebruikt om vers 20 te verwoorden.

4.2.8. Inzake psalm 72

In de berijming van deze psalm in de proefbundel zijn de coupletten 9 en 10 gebruikt om de tekst weer te geven zoals die te lezen is in de verzen 16c, 17 en 18. Zeven tekstregels komen hier een berijming vullen van zestien regels. Dat houdt in, dat er erg veel opvulling in deze twee coupletten voorkomt. Maar er is nog een moeilijkheid: psalm 72 is de laatste psalm uit het tweede boek van de psalmen. Zulk een boek is door de verzamelaar van de psalmen steeds voorzien van een afsluiting, die niet meer tot de eigenlijke psalm behoort. Schriftgetrouwheid en tekstgetrouwheid eisen hier een zelfstandige weergave van de verzen 18 en 19. De slotsom kan moeilijk anders zijn dan deze: de verzen 16c en 17 moeten worden ondergebracht in één couplet en de verzen 18 en 19 ook. Voor de vijf regels van de verzen 16e en 17 zijn dan acht regels in de berijming beschikbaar, terwijl de vijf regels van de verzen 18 en 19 kunnen ondergebracht in een half couplet. Dat is gebeurd en zo is een weergave van psalm 72 ontstaan met een couplet minder dan in de proefbundel.

4.2.9. Inzake psalm 74

Psalm 74 heeft in de tekst een duidelijke overgang na vers 11 en vers 17. Bij de verdeling van de coupletten over de tekst is daarmee goed gerekend, want de weergave van vers 12 en die van vers 18 zijn te vinden in of aan het begin van respectievelijk couplet 10 en 14 in de proefbundel. Kritiek kwam echter vooral tegen het feit, dat zowel voor vers 3 als voor vers 4 een zelfstandig couplet is genomen. Die coupletten zijn sterk opgevuld. Samenvoeging van die twee coupletten in één zou de berijming dichter bij de tekst brengen. De poging, daartoe ondernomen, is nu te lezen in couplet 3 van de nu voorgestelde berijming van deze psalm.

4.2.10. Inzake psalm 91

Het slotgedeelte van deze psalm begint bij vers 14. In de proefbundel is voor dat slotgedeelte van zeven tekstregels een tweetal coupletten gereserveerd van elk acht regels. Samenvoeging van die coupletten werd bepleit. Dat is dan ook gedaan en vergelijking van de tekst van de verzen 14-16 met de berijming in couplet 7 van de thans voorgedragene versie laat zien, dat daarbij geen tekstelementen zijn verloren gegaan.

4.2.11. Inzake psalm 101

Bij psalm 101 doet zich de merkwaardigheid voor, dat vers 2a in de berijming zowel voorkomt in couplet 1 als in couplet 2, welk couplet in de proefbundel dan ook bijna geheel opvulling is. Daarop attentgemaakt hebben de deputaten zich er toe gezet met behulp van het aangedragen materiaal in drie coupletten de tekst van de verzen 1- 5 verantwoord weer te geven. Zij leggen die thans voor in de overtuiging, dat de berijming van psalm 101 sterker is geworden.

4.2.12. **Inzake psalm 104**

Bij de berijming van psalm 104 zijn steeds drie of vier verzen in één couplet ondergebracht, met uitzondering van de coupletten 4 en 9, waarin twee verzen worden weergegeven.

Nu is dat voor couplet 4 verstaanbaar, want daarin worden de overlange verzen 14 en 15 uit de tekst verwoord. Maar in couplet 9 zijn de verzen 31 en 32 van normale lengte weergegeven, zodat dit couplet sterk is opgevuld. De verzen 31 - 35, het slot van de psalm, tellen elf tekstregels, zodat berijming in anderhalf couplet hier gewenst zou zijn. De melodie laat metterdaad een half vers toe, zoals de oude berijmingen hier ook hebben. In het gewijzigde negende couplet zijn nu de verzen 31 - 34a ondergebracht, terwijl het halve slotvers verwoording geeft van de verzen 34b en 35.

4.2.13. **Inzake psalm 106**

De coupletten 16 en 17 van de berijming van psalm 106 in de proefbundel geven de verzen 40 - 43 van de psalmtekst weer.

Dat is een veel bredere berijming van deze verzen dan overal elders bij deze psalm voorkomt. De genoemde coupletten vallen dan ook op door hun brede zeggingswijze. Daarom zijn ze in de thans voorgelegde versie samengenomen en zo directer in aansluiting bij de tekst.

4.2.14. **Inzake psalm 136**

De nieuwe versie van psalm 136 telt twee coupletten minder dan die in de proefbundel. Dat komt doordat de coupletten 15 en 16 alsmede 17 en 18 uit de proefbundel zijn samengenomen tot twee coupletten. Waarom is dat gedaan? In de coupletten 15 en 16 uit de proefbundel worden de verzen 17 en 18 uit de tekst weergegeven. In vers 17 wordt gesproken over "grote koningen" en in vers 18 over 'geweldige koningen', dat wil zeggen 'prachtvolle koningen'. Het leek mogelijk die twee termen in één couplet samen te vatten, temeer omdat niet te zeggen valt, dat met beide aanduidingen ook twee verschillende categorieën van koningen bedoeld zijn.

In de eerste regel van couplet 17 in de proefbundel valt de klemtoon op de tweede lettergreep van 'Sihon'. De berijming is hier wel tekstgetrouw, maar niet goed zingbaar. Daarbij komt nog, dat in couplet 17 uit de proefbundel niet wordt gesproken van Sihons dood. Omdat blijkens Num. 21 de strijd tegen Sihon en Og kort na elkaar is opgelaaid, leek het verantwoord de verzen 19 en 20 in één couplet weer te geven, dat wel goed zingbaar is.

4.2.15. **Inzake psalm 144**

De berijming van psalm 144 in de proefbundel laat bij de weergave van vers 14 een nieuw couplet beginnen, wat krachtens de tekst van de psalm eigenlijk niet kan. De gedachte van de verzen 12 en 13 loopt in vers 14 gewoon door, terwijl vers 15 weer meer zelfstandig is. Het samennemen van de verzen 12 - 14 in één couplet brengt wel een gedrongen berijming mee, maar omgekeerd is het verdelen van drie verzen over twee coupletten alleen mogelijk met sterke opvullingen. Zo is gekozen voor een vierde couplet, dat de verzen 12-14 bevat en een halfcouplet is daarbij gereserveerd voor het slotvers. Op deze wijze is de aansluiting van de berijming aan de tekst verbeterd.

4.2.16. **Inzake psalm 147**

Algemeen was de klacht dat de berijming van psalm 147 te compact is gehouden, zodat verschillende elementen uit de tekst in de berijming niet tot hun recht komen. De juistheid van die klacht moest door deputaten erkend worden. Zij hebben daarom couplet 4, dat zes tekstverzen omvat, zodanig gewijzigd, dat er nu drie tekstverzen (12 - 14) in worden weergegeven. Het nieuwe couplet 5 begint dus niet met de weergave van vers 18, maar met die van vers 15. Het nieuwe couplet omvat de verzen 15 - 18. Dan komt er ook ruimte een zesde couplet toe te voegen, dat weergave is van de verzen 19 en 20. Op deze wijze komt de tekst van de psalm beter door in de berijming.

4.3. Inzake schriftuurlijkheid en tekstgetrouwheid

Deputaten kunnen uiteraard niet van elke wijziging, die aangebracht werd, verantwoording in dit rapport geven. Vele zijn overigens direct begrijpelijk. Andere zijn ingegeven door de regels dat in hedendaags Nederlands moet zijn berijmd en dat de berijming goed en vlot zingbaar moet zijn, al is uiteraard bij zulke wijzigingen aandacht gegeven aan schrift- en tekstgetrouwheid van de berijming.

Deputaten willen in deze paragraaf eerst een aantal algemene opmerkingen maken inzake de schrift- en tekstgetrouwheid van de aangeboden bundel en daarna nog een aantal voorbeelden geven van wijzigingen, die samenhangen met de schrift- en tekstgetrouwheid van de berijming.

4.3.1. Algemene opmerkingen inzake schrift- en tekstgetrouwheid

Het is hier de plaats iets te zeggen van een aantal ingekomen opmerkingen van meer algemene aard inzake de trouwe weergave van de tekst. Om de opmerkingen overzichtelijk te houden geven we een aantal onderkopjes.

4.3.1.1. Inzake het gebruik van HE(E)R(E) en He(e)r(e)

Van diverse zijden is gevraagd bij de herziening van de proefbundel er aandacht aan te geven dat de psalmen verbondsliederen zijn, waardoor de naam HE(E)R(E) veel vaker in de berijming zou moeten worden gebruikt dan in de proefbundel het geval is. In de tekst van de psalmen worden voor de aanduiding van God twee verschillende woorden gebruikt, waarvan de éne (Jahwe) met HERE is vertaald en de andere (Adonai) met Here. Die twee woorden hebben verschillende betekenis. In een berijming moet nu de in de tekst gekozen benaming worden aangehouden vanwege de eis van tekstgetrouwheid. Het gaat niet aan vanwege het adagium, dat de psalmen verbondsliederen zijn steeds de aanduiding HERE te gebruiken, ook al heeft de tekst Here.

Veelvuldig is er ook op gewezen, dat het beter is HERE en Here te gebruiken dan HEER en Heer, omdat de beide laatste termen ook op mensen kunnen slaan.

Nu is er bij het doornemen van de bundel voortdurend aandacht aan gegeven of in een bepaalde regel HEER of Heer zou kunnen worden vervangen door HERE of Here. Dat is niet alleen een zaak van het aantal lettergrepen in een regel, dat gelijk moet zijn aan het aantal noten in de muziekregel, maar daarbij komt ook de vraag meespelen of een zodanige verandering de regel goed zingbaar laat. Het resultaat van de moeite, die deputaten in dezen aanwendden, is, dat ruim meer dan twee keer zo vaak HERE voorkomt in de thans aangeboden bundel dan in de proefbundel het geval was. Daar waar geen verandering is aangebracht zijn er redenen voor te geven waarom verandering op die plaats niet verantwoord was.

4.3.1.2. Inzake het gebruik van eigennamen

Inzake het gebruik van eigennamen in de proefbundel is vrij vaak opgemerkt, dat samentrekkingen daarvan in feite niet toelaatbaar zijn. Men moet voor Israël niet Isrel berijmen, voor Abraham niet Abram en voor Airon niet Aron.

Deputaten melden nu, dat er in de thans aangeboden bundel geen samentrekkingen van eigennamen meer voorkomen. Het heeft wel eens moeite gegeven om de namen altijd met het juiste aantal lettergrepen op te nemen, maar deputaten hebben mogen bereiken, dat het in alle gevallen goed is gekomen.

4.3.1.3. Inzake het gebruik van 'Woord' of 'woord' bij God

In de psalmen wordt uiteraard herhaaldelijk gesproken over het woord van God en mensen. Het is duidelijk, dat wanneer een woord van mensen bedoeld wordt, dat woord 'woord' dan gespeld wordt met een kleine beginletter. Moeilijker wordt het, wanneer het gaat over een of het Woord (woord) van God. Dan is immers de vraag of bedoeld wordt op de openbaring van de HERE, zover die dan gegeven is, dan wel op een afzonderlijk woord van Hem. Dat is lang niet altijd met zekerheid uit te maken. Deputaten hebben

daarom op dit punt een vaste regel gesteld. Zij hebben als het over het Woord van God gaat in de tekst en dus ook in de berijming steeds gespeld met een hoofdletter tenzij uitdrukkelijk bleek, dat het om een afzonderlijk woord van God ging.

4.3.1.4. **Inzake de woorden 'goedertierenheid'- 'goedheid' -'trouw'**

In de proefbundel zijn diverse malen de woorden 'goedertierenheid' en 'goedheid' van God als synoniemen behandeld. Is in enige regel het woord 'goedertierenheid' niet in te passen vanwege de vijf lettergrepen, die het woord heeft, dan wordt het kortere 'goedheid' vaak gebruikt bedoeld als synoniem met 'goedertierenheid'. In de Schrift zijn er echter twee onderscheiden deugden van God mee aangeduid, die ook beide voorkomen in het boek der Psalmen. Het is derhalve een verkeerd berijmen van de schriftekst, wanneer 'goedheid' wordt gebruikt als de tekst 'goedertierenheid' heeft.

In alle gevallen, waarin 'goedheid' in de berijmingen voorkwam, is er aandacht aan gegeven of werkelijk de goedheid van God bedoeld werd dan wel zijn goedertierenheid. Was het laatste het geval, dan is het woord 'goedheid' weggenomen en vervangen door het woord 'trouw', dat wel synoniem kan staan voor het bijbelse 'goedertierenheid'. Heel duidelijk komt dit bij voorbeeld uit in psalm 118.

4.3.1.5. **Inzake het woord 'lot'**

In een berijming van de psalmen is het woord 'lot' gemakkelijk te hanteren. Het heeft met name als rijmwoord in heel wat berijmingen zich een plaats weten te veroveren, omdat woorden als 'spot', 'God' en meerdere er vlot rijmend bij gebruikt kunnen worden. Toch heeft het woord in hedendaags Nederlands vaak een min of meer fatalistische bijklank, die in een psalmberijming zeker niet mee mag spreken. Deputaten hebben daarom getracht dit woord zoveel mogelijk weg te nemen. Heel duidelijk bracht dit verbetering aan in psalm 62 : 1, regel 2. Ook al is het niet in werkelijk alle gevallen gelukt dit woord te vermijden, zo is toch in het doorgaand taalgebruik van de thans aangeboden bundel het woord sporadisch geworden.

4.3.1.6. **Inzake het woord 'welzalig'**

Van verschillende kanten is aan deputaten gevraagd het woord 'welzalig' uit de nieuwe bundel weg te laten. Men achtte dit woord enerzijds verouderd en anderszijds te veel kerktaalig. Voorgesteld werd dan om in plaats van 'welzalig' te gebruiken 'gezegend' of ook 'gelukkig'.

De teksten van de berijmde psalmen laten zien, dat deputaten hierin niet zijn getreden. Zij hebben dat niet gedaan, omdat het niet geoorloofd is de berijmingen zo te stellen, dat daarin het schriftuurlijk onderscheid tussen 'welzalig' en 'gezegend' wordt wegberijmd. 'Welzalig' dan vervangen door 'gelukkig' kwam deputaten nu juist als te weinig kerktaalig voor. De gebruikelijke bijbelvertaling heeft het woord 'welzalig' nog en de grote V an Dale geeft dit woord niet eens als typisch kerktaalig. Deputaten menen, dat het gebruik van het woord 'gelukkig' een vervlakking van het woord 'welzalig' in de hand zal werken.

4.3.1.7. **Inzake de afsluiting van de boeken der psalmen**

Het mag als vrij algemeen bekend worden ondersteld, dat de psalmen door de verzamelaar in vijf boeken zijn ingedeeld.

Aan het eind van de boeken één tot en met vier heeft die verzamelaar zelf een afsluitend woord toegevoegd aan de laatste psalm, terwijl psalm 150 geldt als afsluiting voor heel de bundel. Zodanige toevoegingen van de verzamelaar vinden we nu aan het eind van de psalmen 41, 72, 89 en 106. Deputaten zijn van oordeel, dat die afsluitingen een zodanige mate van zelfstandigheid hebben ten opzichte van de tekst van de psalm, waaraan ze zijn toegevoegd, dat ze ook apart in een eigen couplet moeten worden verwoord. Deze kijk op die afsluitingen bracht mee, dat het laatste couplet van psalm 72 gewijzigd moest worden. En dit standpunt heeft ook tot gevolg gehad, dat het laatste couplet van psalm 89, hoewel sterk opgevuld, aanvaardbaar werd geacht.

4.3.2. Enkele voorbeelden van wijziging vanwege schrift- en tekstgetrouwheid

4.3.2.1. Inzake het woord 'Allerhoogste'

In de onberijmde psalmen komt het woord 'Allerhoogste' enkele malen voor, terwijl het en om zijn lengte en om zijn klemtoon vaak heel moeilijk in een berijming te plaatsen is: Toch is daarnaar wel gestreefd zonder dat het in alle gevallen te verwezenlijken viel. Al werkende aan verbetering van de berijming is het in een aantal gevallen wel gelukt. Men zie psalm 9 : 1, 57 : 2 en 83 : 6.

4.3.2.2. Inzake het volgen van de tekst

Al berijmend moeten soms wel tekstelementen worden omgezet. Indien dat geen verandering van betekenis tot gevolg heeft, is dat aanvaardbaar. Toch moet steeds getracht worden de psalmtekst op de voet te volgen. Daaraan is bij de revisie brede aandacht gegeven. Zo is in couplet 7 van psalm 8 een wijziging aangebracht, omdat vers 10 wel vers 2a en b herhaalt, maar niet vers 2c.

Tekstgetrouwheid eist, dat dan ook in de berijming vers 2c niet weer meeklinkt in de weergave van vers 10.

In psalm 46, couplet 2 en 3 zijn de beide laatste regels gelijk. De bijbeltekst geeft daar: 'De HERE der heerscharen is met ons. . .'. Dat is een vorm van uitdrukking, die van invloed is geweest op het bekende 'Immanuël', God met ons. Het moet daarom gewenst worden geacht, dat ook in de tekst tot uiting te laten komen, wanneer berijmd wordt. Dat is nu in beide coupletten gebeurd.

Vrij algemeen werd het als een verarming van de tekst gevoeld, dat in psalm 47 : 4 geen weergave werd aangetroffen van vers IOc. Door een niet al te grote ingreep op de tekst bleek het mogelijk dit belangrijk tekstgegeven toch ook in de berijming te laten doorklinken.

Psalm 84 : 2, regel 1 in de proefbundel heeft heel wat pennen in beweging gebracht en deputaten moesten van sommigen horen, dat hier de tekstgetrouwheid van de berijming wel helemaal zoek was. De 'mus' was uit de berijming verdwenen! En dat zo vertrouwde vogeltje moest er weer in - kijk maar naar de 'grondtekst' Nu, de 'mus' staat er inderdaad weer in. Maar het is toch wel goed hier op te merken, dat niemand weet of met het woord, dat de psalmdichter gebruikt, wel een 'mus' wordt bedoeld. Het woord wordt altijd met 'vogel' vertaald in het Oude Testament; wanneer het woord samen met 'zwaluw' wordt gebruikt, vertaalt men met 'mus'. Het is daarom echt wel aan te raden aan dat woord 'mus' niet te veel op te hangen.

Een goed voorbeeld van wijziging, die dichter bij de tekst brengt, is te vinden in psalm 89: 4, de regels 5 en 6, die nu het twaalfde vers van de onberijmde psalm naar het oordeel van deputaten veel beter weergeven.

Bij de bouw van psalm 107 komt het drie keer voor, dat de dichter zegt 'Er waren er. . .' (de verzen 4, 10 en 23). In de coupletten 2, 4 en 8 van de berijming kwam dit niet uit. Dat is nu dichter bij de tekst gebracht door elk van die coupletten te doen beginnen met: 'Er waren er. . . .

Inzake psalm 119 is meer dan eens gesteld, dat een berijming van deze psalm in 44 coupletten de tekst te weinig doet uitkomen. Een berijming in 66 coupletten zou eigenlijk vereist zijn. Deputaten hebben geconstateerd, dat in de berijming van Ds. H. Hasper in 66 coupletten nogal wat opvullingen zich laten aanwijzen. Daarbij moet dan nog iets anders worden gezegd ook: de regels van de onberijmde psalm zijn vrij kort, maar de regels van de berijmde psalm zijn langer. Wie de moeite zou nemen eens het aantal woorden te tellen van acht bij elkaar behorende verzen en dat van de overeenkomstige coupletten, zou tot de slotsom moeten komen, dat die aantallen elkaar niet zo veel ontlopen. En dat betekent dat uitbreiding van de berijming meteen ook betekent het binnenhalen van opvullende elementen. Gezien deze feiten menen deputaten voor psalm 119 te moeten blijven bij de berijming van Ds. L. W. Muns.

Aparte aandacht moet hier ook gegeven worden aan psalm 126. Sinds de vertaling van het Oude Testament in het Grieks wordt deze psalm vrijwel altijd betrokken alleen op de terugkeer uit de Babylonische ballingschap. De Hebreeuwse tekst laat echter een ruimere opvatting toe.

Toen deputaten dit gegeven onder het materiaal aantreffen en de juistheid ervan erkennen moesten, is de berijming door hen aan de meer algemeen gestelde Hebreeuwse tekst aangepast.

In psalm 130 : 2 was in de proefbundel een regel blijven staan, die inzake de schriftgetrouwheid beneden de maat is: 'maar neen, daar is vergeving, voor elk die zich bekeert, . . .' Zo zingt de gemeente dat bekering aan vergeving van schuld voorafgaat. En dat is niet de leer van de Schrift. Hier moest dus duidelijk gewijzigd worden.

Dat is ook gebeurd: 'Maar U wilt schuld vergeven die hart en hand besmet, . . . De 'populieren' van psalm 137 : 1, regel 5, konden bij velen geen genade vinden. De 'wilgen' moesten terugkeren. Die wens was juist en er is aan voldaan.

Met opzet zijn hier slechts enkele markante gevallen genoemd. Doorgaande vergelijking van de tekst in de proefbundel en in de thans aangeboden versie voor de definitieve bundel zal doen zien, dat er doorlopend gezocht is naar nauwere aansluiting van de berijming bij de bijbeltekst.

4.4. Inzake het hedendaags Nederlands

Deputaten zijn zich ervan bewust dat zij met deze paragraaf op een terrein komen, waarop veel verschil van mening bestaat en zal blijven bestaan. Uiteraard is het voorkomen van een woord in de grote Van Dale hier geen maatstaf die alle verschil van mening dient weg te nemen.

Daarom willen deputaten zich hier graag tot een aantal algemene opmerkingen beperken. Zij hebben zoveel hun mogelijk was in de berijmingen de samentrekkingen weggenomen, zich er daarbij van bewust, dat samentrekkingen van heel verschillende aard kunnen zijn. Sommige zijn veel minder aanstotelijk dan andere.

Een ander punt waarin de thans aangeboden bundel verschilt van de proefbundel is, dat nu overal de aanhalingstekens zijn weggenomen.

Steeds is ook getracht verouderde of verouderende woorden te vervangen. Hierbij is uiteraard de noodzaak van het rijm wel meermalen een belemmerende factor.

Het heeft weinig zin hierbij een groot aantal voorbeelden te geven of in sommige gevallen een redenering op te geven, waarom een bepaalde samentrekking wel moest blijven staan of waarom een ouder woord niet kon worden vervangen.

Tenslotte: deputaten hebben zich veel moeite gegeven een verantwoorde interpunctie toe te passen.

4.5. Inzake het goed en vlot zingbaar zijn

Het gaat hierom het punt dat het ritme van de tekst bij de bouw van de melodie goed moet aansluiten. Dat luistert heel nauw. Er zijn veel regels die omgebouwd werden, juist vanwege de eis van deze overeenstemming. Het aantal voorbeelden dat hier gegeven kan worden, loopt zeker in de honderden. Zouden die alle worden genoemd, dan zou dit rapport vrijwel onleesbaar worden.

Deputaten beperken zich daarom tot een paar markante voorbeelden uit het eerste boek van de psalmen.

Als eerste noemen ze dan psalm 1 : 2, regel 2. In de proefbundel luidt die regel: 'die is geplant nabij een waterstroom, . . .' A1 zingend komt men er onwillekeurig toe door het melodisch accent het woord 'nabij' te gaan zingen als twee woorden: na bij een waterstroom. Dat dient vermeden te worden. Daarom werd de regel omgebouwd en luidt ze nu: 'die men geplant heeft aan een waterstroom, . . .' De scheiding in de regel ligt nu waar die liggen moet: na de vier lange noten.

Een ander voorbeeld is psalm 2 : 1, regel 1. Deze psalm zet in met het woord 'Waarom'. Maar de eerste noot van de melodische regel vormt een opmaat en vraagt om een woord van één lettergreep, zoals dat ook bij de andere coupletten het geval is. Zo werd de regel: 'Wat zijn de volken woelig opgestaan?'

Een voorbeeld van andere aard is psalm 5 : 3, regel 3. Deputaten moesten krachtens hun opdracht 'Gij' vervangen door 'U'. Zo werd de regel: 'als U uw ogen op hem richt'. Maar 'U uw' is niet fraai om te zingen. Daarom werd de regel omgebouwd en ging luiden: 'als U op hem uw ogen richt'.

Een weer andersoortig geval is te vinden in psalm 13 : 2, regel 2. De regel zou in de spreektaal ongetwijfeld luiden: 'nog vervuld zijn van zorg en smart' Maar in die vorm is de

regel op de melodie slecht te zingen. Derhalve moest hij worden omgebouwd tot: 'nog zijn vervuld van zorg en smart?'

Nog weer anders lagen de zaken bij psalm 22 : 2, regel 2. In die regel komt de samentrekking van de naam Israël voorin de proefbundel. Die samentrekking moest weg. Maar de vraag is dan: waar kan de juiste naam 'Israël' in de regel een plaats vinden, zodat die goed zingbaar is? Dat is in feite alleen maar mogelijk als het woord 'Israël' komt op de zesde, zevende en achtste noot van de regel. Maar dan is het woord 'lofzang' of 'lofzangen' te kort. Dus moest hier het wat ouder aandoende woord 'lofgezangen' worden aanvaard.

In psalm 26 treffen we voorbeelden aan, waarbij het gaat om het gebruik van 'HEER' of 'HERE'. In couplet 1, regel 1, kan moeilijk gezongen worden: 'HERE, doe U mij recht'. Veel beter is: 'O HERE, doe mij recht!' Daarvoor is dan ook gekozen. In couplet 5 begint de eerste regel in de proefbundel met: 'HEER, doe mij. . .'. Maar dat is niet naar de melodie. Dan wordt de regel beter, als we gaan zingen: 'Laat, HEER, mij niet vergaan...'. Een goede mogelijkheid om hier 'HEER' door 'HERE' te vervangen is er niet.

Een laatste voorbeeld kan psalm 34 : 4, regel 1 zijn. Die regel is in de tweede helft opvulling en het woord 'zolang' is muzikaal-ritmisch niet aanvaardbaar. In de tekst wordt de verbondsnaam gebruikt en melodisch is het goed, als de regel wordt: 'Vreest God, de HEER, die leeft,...'. Het gebruik van de naam 'HERE' is hierop melodische gronden niet aanvaardbaar.

Het moge uit het voorgaande duidelijk zijn, dat allerlei verschillende zaken aan de orde kunnen komen, wanneer het gaat om de eis, dat de berijming goed en vlot zingbaar moet zijn. Deputaten hebben zich meer dan normale moeite gegeven, al deze gevallen op te sporen en ze zo mogelijk tot een goede oplossing te brengen.

4.6. **Inzake de muzieknotatie**

Het is gewenst hetgeen in deze paragraaf aan de orde moet komen wat nader in te delen vanwege de overzichtelijkheid.

4.6.1. **Inzake de herkomst van de melodieën**

Vergelijking van de opgave van de herkomst der melodieën in de proefbundel en in de thans aangeboden bundel laat zien, dat deputaten daarin geen verandering hebben aangebracht. Wie echter de opgave van deze herkomst vergelijkt met die welke in de IKB wordt gegeven, zal vrij veel verschillen kunnen noteren. Deputaten zijn zich ervan bewust, dat de zaak van de herkomst van de psalmmelodieën een bijzonder moeilijke is. Zij willen met hun opgave niet beweren, dat nu het laatste woord over die herkomst gesproken is. Maar zij vonden ook na hernieuwd onderzoek van de opgaven uit de proefbundel geen aanleiding tot verandering over te gaan.

4.6.2. **Inzake het aantal notenbalken per couplet**

Vergelijking van het aantal notenbalken per couplet in de proefbundel en in de thans aangeboden bundel levert op, dat er vrijwel geen verschil is. Een afwijking is bij voorbeeld wel te vinden bij psalm 47: in de proefbundel zijn 6 balken gebruikt, nu zijn het er 12. Deputaten moesten zich op deze zaak wel bezinnen omdat van meer dan één kant gevraagd werd om regels waartussen geen rust genoteerd staat, op één balk te plaatsen, voor zover de beschikbare ruimte dat toelaat.

De laatstgestelde beperking laat reeds bemerken, dat de gedachte om regels, waartussen geen rust genoteerd staat, op één balk te plaatsen, niet consequent toepasbaar is, terwijl de beschikbare ruimte uiteraard geen muzikaal gegeven is.

Nu kan het zetten van twee tekstregels op één notenbalk de indruk wekken, dat de muzikale regel niet volledig is, wanneer die niet met een rust wordt afgesloten. Dat is echter een misvatting. Zoals in de taal niet alleen een punt er aanduiding van is, dat een zin volledig is, maar daarvoor ook andere mogelijkheden aanwezig zijn, zo is in de muzieknotatie een rust niet het kenmerk alleen, dat de muzikale regel af is. In feite kan een muzikale regel, ook als er geen rust genoteerd staat, heel wel een volledige regel zijn. Bij de notatie van de psalmmelodieën is te constateren, dat de muzikale regel af is, ook als er geen rust wordt genoteerd. Dat heeft deputaten doen besluiten de melodieën

per regel af te drukken en dus evenveel notenbalken per couplet te gebruiken als er regels zijn.

4.6.3. **Inzake de psalmen 3, 23, 31, 52 en 71**

In de vijf hierboven genoemde psalmen komt een muzieknootatie voor, die steeds op hetzelfde punt afwijkt van de notatie, zoals die gegeven is in de **IKB**.

Het gaat hier ook steeds om dezelfde zaak: het in bepaalde gevallen verhogen van de voorlaatste noot van een regel.

In **psalm 3** noteerden deputaten een verhoging in de tweede regel. Dit is in overeenstemming met de verhoging, die zowel door deputaten als in de **IKB** vermeld is in de tiende regel.

Psalm 52 staat in dezelfde kerktoonsoort als psalm 3. In eerstgenoemde psalm is de verhoogde noot in de tweede regel identiek niet alleen aan die in de tiende regel van psalm 3, maar ook aan de verhogingen, die voorkomen in de eerste regel van psalm 73 en in de vierde en vijfde regel van psalm 84, die ook in dezelfde kerktoonsoort zijn gezet.

De verhogingen in de eerste twee regels van **psalm 23** zijn in overeenstemming met de ook in de **IKB** genoteerde verhogingen in de eerste en zesde regel van de psalmen 28 en 109 (vergelijk ook psalm 120, de tweede en de achtste regel). Deze psalmen staan in één en dezelfde kerktoonsoort; de betreffende noten hebben daarin alle dezelfde zangnaam. In **psalm 31** (**psalm 71** heeft dezelfde melodie) is een verhoging geplaatst in de vijfde regel. In de eerste regel komt zulk een verhoging ook voor zowel in de thans aangeboden bundel als in de **IKB**. De vijfde regel heeft dezelfde afsluiting als de eerste en vraagt derhalve ook om een verhoging van de voorlaatste noot (vergelijk nog Psalm 100, regel 1). Het verschil in notenwaarden dat soms bij de verhoogde noot aanwezig is, is nooit van invloed op het verhogen van deze noot (zie psalm 74, regel 2 en psalm 75, regel 3).

4.6.4. **Inzake psalm 104**

De notatie van de muziek bij psalm 104 is al eeuwenlang omstreden. Er zijn in feite twee tradities: één uit Genève en één uit Lyon. De onderlinge verschillen tussen beide tradities betreffen het aantal lange en korte noten per muzikale regel. Het is duidelijk, dat of de ene of de andere traditie zal moeten worden gevolgd. Merkwaardigerwijze is bij de notatie van de muziek bij psalm 104 in de proefbundel gedeeltelijk de ene en gedeeltelijk de andere traditie gevolgd. Deputaten hebben nu bij de notatie van de muziek bij psalm 104 consequent de notatie van Lyon 1548 gevolgd.

Dat bracht als verandering ten opzichte van de proefbundel mee, dat nu de vierde en vijfde noot van de zevende regel als kort staan genoteerd.

4.6.5. **Inzake de halve verzen**

In de thans aangeboden bundel staan meer halve slotverzen dan in de proefbundel. Wanneer het Geneefse psalter wordt geraadpleegd valt te zien dat daarin ruim dertig maal gebruik gemaakt wordt van de bouw van een melodie op een zodanige wijze, dat het laatste vers een half couplet wordt.

Wellicht is de melodie opzettelijk zo gecomponeerd, dat daarbij een half slotcouplet aanvaardbaar zou zijn. Hoe dan ook, er zijn een aantal psalmmelodieën, waarin precies op de helft van het couplet de regel eindigt op de finalis, of, wat ook eenmaal voorkomt (bij psalm 51) op de zogeheten repercussietoon. En dat houdt in, dat het zingen van de helft van zulk een melodie toch een goed geheel geeft.

Omdat nu de tekst meer dan eens bij de herziening vroeg om een half couplet en omdat de melodie in verschillende gevallen die mogelijkheid bood, hebben deputaten daarvan een mimer gebruik gemaakt dan in de proefbundel het geval was.

4.7. **Inzake de vormgeving**

In deze paragraaf dienen nog een aantal zaken aan de orde te komen, die onderling weinig of geen verband houden en die daarom ook nader zijn in te delen:

4.7.1. Inzake de lijst van auteurs en die van psalmen en gezangen, welke op dezelfde melodie gezongen worden

Deze ook reeds in de proefbundel opgenomen lijsten zijn opnieuw opgenomen, maar in gewijzigde vorm enerzijds door het veranderen van auteur bij sommige psalmen en anderzijds door het wijzigen van de bundel 'Enige Gezangen'.

4.7.2. Inzake de opschriften van de psalmen

De synode van Arnhem, 1981, droeg deputaten onder meer op: de opschriften van de psalmen boven de berijmingen te vermelden. Dit besluit viel op voorstel van de rapporterende deputaten. Die waren hunnerzijds tot dat voorstel gekomen, omdat een aantal kerkeraden en studieverenigingen daarom uitdrukkelijk vroegen en deputaten van oordeel waren, dat de kerken zich over dit punt moesten kunnen uitspreken. Zij achtten dat des te meer gewenst, omdat in geen enkele hun bekende bundel het afdrucken van de opschriften van de psalmen voorkomt.

De synode van Arnhem, bovengenoemd, overwoog bij het zojuist vermelde besluit dat 'het afdrucken van de opschriften in de psalmen boven de berijmingen... eventuele historische omstandigheden en/of liturgische bijzonderheden onder de aandacht van de zingende gemeente (brengt)'. Nu zal een definitief besluit te dezer zake genomen moeten worden en het is duidelijk, dat er aan deze zaak meer aspecten verbonden zijn dan die de synode van Arnhem noemde. Deputaten willen er enkele onder de aandacht brengen. Voorop moet dan gaan, dat ons de herkomst van de opschriften in de psalmen niet bekend is. Dat brengt ook mee, dat we vaak de preciese betekenis van een (onderdeel van een) opschrift niet kunnen aangeven. Het meermalen onvertaald laten van termen uit de opschriften laat deze moeite wel goed uitkomen.

Vervolgens kan overwogen worden, dat de zingende gemeente door het opschrift inderdaad iets onder de aandacht wordt gebracht, maar dat kan evenzeer een afleiding bij als een toeleiding tot de te zingen psalm betekenen.

Houden deze en andere bezwaren nu in, dat die opschriften niet moeten worden opgenomen? Deputaten zijn van oordeel, dat het hier niet gaat om een zaak van schrift-of tekstgetrouwheid. Maar al ligt de zaak niet op dat niveau, toch zal ze beslist moeten worden. En dan rijst de vraag: hoe moet de beslissing zijn?

Het advies van deputaten is: neemt die opschriften wel op, want ze behoren tot de psalm, zij het niet tot de tekst zelf. Ook al weten we met betrekking tot deze opschriften heel veel niet, ze zijn ons zeker niet voor niets bewaard gebleven. En als dan een berijming de tekst op de voet moet volgen, dan is de toeleiding tot de tekst in de onberijmde psalm niet zonder meer aan te duiden als een 'quantité négligeable', wanneer de tekst in berijmde vorm door de gemeente gebruikt wordt.

4.7.3. Inzake het vermelden van de kerktoonsoort en de lijst van beginregels

Overeenkomstig de opdracht van de generale synode van Arnhem, 1981, hebben deputaten boven elke melodie de kerktoonsoort aangegeven en een lijst van beginregels in alfabetische volgorde aan de berijmingen toegevoegd.

4.7.4. Inzake de lijst van psalmen en gezangen die bij bijzondere gelegenheden en bij de verklaring van de christelijke leer kunnen worden gezongen

De synode van Arnhem, 1981, droeg aan de te benoemen deputaten inzake de herziening van het kerkboek onder meer op:

'Na overleg met deputaten respectievelijk voor de Psalmberijming en voor „Enige Gezangen" de eerstkomende synode van advies te dienen inzake de invulling van het onderdeel „Aanwijzing van enige psalmen en gezangen die bij bijzondere gelegenheden en bij het verklaren van de christelijke leer kunnen worden gezongen.'

Deputaten inzake de herziening van het kerkboek, die hun rapport reeds aan de kerken toezonden, hebben op pagina 81 en vervolgens van dat rapport zulk een lijst opgenomen. Zij hebben dat echter gedaan zonder overleg met de deputaten voor de psalmberijming. De laatsten kunnen dus geen verantwoordelijkheid voor die lijst dragen. Zij hebben die lijst ook geen onderwerp van gesprek gemaakt tijdens hun vergaderingen,

omdat noch de betrokken lijst noch het rapport hun als deputaten voor de psalmberijming is toegezonden. Een en ander houdt echter ook niet in, dat deputaten voor de psalmberijming die lijst zouden willen kritiseren.

4.8. Inzake het gebruik van tactustekens

De generale synode van Arnhem, 1981, besloot inzake de muzieknnotatie van de psalmen en gezangen onder meer:

'de nieuw te benoemen deputaten voor de psalmberijming en die voor de bundel „Enige Gezangen" op te dragen gezamenlijk een advies aan de eerstkomende generale synode uit te brengen met betrekking tot het tactusteken in het Gereformeerd Kerkboek, welk advies een praktische concept - richtlijn dient te bevatten voor de deputaten voor de uitgave van het kerkboek', Acta, art. 95, pag. 217.

Er zijn twee vergaderingen gehouden om tot het opstellen van zulk een advies te komen. Maar een gelijkloidend oordeel in dezen vermochten de gezamenlijke deputaten niet te bereiken. Wat is het geval? In 1972 ontwierp Dr. J. van Biezen de zogenaamde tactustekens. Deputaten voor de psalmberijming maakten van deze tekens geen gebruik, die voor de bundel 'Enige Gezangen' deden dit wel.

Van het tot stand komen van een advies, waarin de praktische handleiding voor de deputaten voor de uitgave van het kerkboek is vervat, is dus geen sprake.

De achtergrond van de zaak lijkt te zijn het verschil in oordeel over het tempo van de gemeentezang. Deputaten voor de psalmberijming zijn van mening, dat het tempo van de gemeentezang van kerkgebouw tot kerkgebouw zal verschillen. En dat niet alleen vanwege de verschillende kijk op deze zaak bij de organisten, maar ook door het verschil in grootte van de gemeenten.

Dat tempoverschil is er al de eeuwen door geweest, zo menen zij. Deputaten voor de bundel 'Enige Gezangen' oordelen hier anders.

Het gevolg, dat nu te zien komt, is, dat in het liedboek voor De Gereformeerde Kerken in Nederland soms dezelfde melodie voorkomt met een verschillend teken. En verder ook dat melodieën uit de zestiende eeuw onderscheiden worden genoteerd, wat betreft het mensc arteken. Bij de psalmen staat steeds het mensuurteken: 0 , hetgeen aanduidt dat de open noten in deze psalmbundel een heffing en een daling van de hand krijgen, terwijl de kwartnoten óf een daling of een heffing verlangen.

Bij de gezangen, die een melodie uit de zestiende eeuw hebben - al of niet een psalmmelodie - staat een tactusteken.

Deputaten voor de psalmberijming hebben kunnen constateren, dat in bundels, die sedert 1972 in het buitenland verschenen zijn, nergens een tactusteken gebruikt wordt, terwijl die ook niet voorkomen in orgeluitgaven, die sindsdien in Nederland verschenen, voor zover het gaat om uitgaven voor de begeleiding van de gemeentezang.

De beslissing in dezen zal nu toch moeten worden genomen ter generale synode.

5. Diversen

5.1. De zaak van de auteursrechten

Deputaten kunnen over deze zaak kort zijn. Al de houders van auteursrechten hebben deputaten toestemming gegeven tot gebruik van de hier geboden teksten. De auteursrechten van de oorspronkelijke psalmen blijven bij hen berusten en de rechten op de aangebrachte wijzigingen liggen mede bij de kerken. Deputaten zijn van oordeel, dat het passend is hier een woord van dank te schrijven jegens al de houders van auteursrechten; de samenwerking met ieder van hen was steeds heel goed.

5.2. De financiën van deputaten

Deputaten hebben veelvuldig moeten vergaderen en dat brengt reis- en verblijfskosten mee. Zij begonnen hun vergaderingen gewoonlijk reeds om 9.15 uur te Amersfoort en vergaderen dan tot rond 20.30 uur, waarna ieder nog weer naar zijn woonplaats, die hij des morgens verlaten had, moest terugkeren. Op die wijze kon niet alleen aan de

verleende opdracht worden voldaan, maar bleef het noodzakelijk aantal vergaderingen ook zo beperkt mogelijk.

Het bleek bij deze werkwijze niet mogelijk het gereedmaken van de deelrapporten over de opeenvolgende psalmen geheel in eigen hand te houden, zoals reeds in hoofdstuk 3 van dit rapport werd gemeld. Deputaten waren zo gelukkig een tweetal jonge zusters te vinden, die niet alleen bereid waren dit werk op zich te nemen, maar die daartoe ook capabel mochten worden geacht. De ene vervaardigde de rapporten over de psalmen 62 - 75 en 111 - 150 alsmede de alfabetische lijst van beginregels der coupletten en de andere de rapporten over de psalmen 76 tot en met 100. Deputaten hebben deze zusters een passende vergoeding voor dit tijdrovende werk gegeven.

5.3. **Aandachtspunten voor de besluitvorming**

Deputaten kunnen aan het eind van hun rapportage gekomen moeilijk een concept besluit over heel de brede materie van de psalmberijming formuleren. Wel achten zij het dienstig hier een aantal aandachtspunten te geven, die èn bij de voorbereiding van de generale synode van Heemse door de mindere kerkelijke vergaderingen en door de synode zelf onder ogen gezien zullen moeten worden. Als zodanige aandachtspunten kunnen gelden:

- 1) de tekst van de berijming der psalmen, waarbij te betrekken is, wat in dit rapport gesteld is onder de paragrafen 4.1. tot en met 4.5.;
- 2) de muzieknotatie voor de psalmberijmingen, waarbij te overwegen valt wat in dit rapport gesteld is in de paragrafen 4.6. en 4.8.;
- 3) de vormgeving van de bundel, waarbij nota genomen kan worden van wat in paragraaf 4.7. van dit rapport is gesteld.

5.4. **Besluit**

Sinds de generale synode van Amersfoort, 1948, is van synode tot synode gehandeld over zaken van de psalmberijming. Deputaten spreken aan het eind van dit rapport gaarne de hoop uit, dat na 36 jaar dit punt van de synodale agenda zal gaan verdwijnen. Dan zullen de kerken langdurig uit de door de synode van Heemse vastgestelde bundel kunnen gaan zingen. Deputaten zijn de Koning der kerk ootmoedig dankbaar, dat zij voor hun deel aan dit werk hebben mogen deelnemen en de afsluiting ervan aan de kerken en de synode mogen voorleggen. Het zingen van de lof des HEREN is immers de blijde taak van de kerk van onze Here, Jezus Christus.

Namens de deputaten voor de
psalmberijming,
R Houwen, rapporteur.

BIJLAGE

A. Kerken, die toetsing van een gedeelte der psalmberijmingen inzonden:

1) Amsterdam - Centrum;	21) Neede;
2) Apeldoorn;	22) Nijverdal;
3) Bergschenhoek;	23) Oldehove;
4) Beverwijk;	24) Ommen;
5) Bodegraven - Woerden;	25) Oosterwolde;
6) Dalfsen;	26) Rotterdam - Oost;
7) Emmen;	27) Rouveen;
8) Enschede - Zuidwest;	28) Rozenburg;
9) Groningen - Noord;	29) Sliedrecht;

10) Hallum;	30) Spakenburg - Zuid;
11) Hattem;	31) Stadskanaal;
12) Heemse;	32) Ten Boer;
13) Den Helder;	33) Ureterp;
14) Helpman;	34) Veenendaal;
15) Leens;	35) Vlaardingen;
16) Leerdam;	36) Voorburg;
17) Leusden;	37) Wapenveld;
18) Marknesse;	38) Winschoten;
19) Monster;	39) Zuidhom;
20) Mussel;	40) Zwolle.

B. Studieverenigingen, die een gedeelte der berijmingen toetsten:

- 1) Vrouwenvereniging 'Geloven en belijden' te Amstelveen;
- 2) Vrouwenvereniging 'Weest getrouw' te Beverwijk;
- 3) Vrouwenvereniging te Bilthoven;
- 4) Vrouwenvereniging 'Geloven en belijden' te Hattem;
- 5) Jongelingsvereniging 'Immanuël' te Kampen;
- 6) Mannenvereniging 'Onderzoekt de Schriften' te Loppersum;
- 7) Vrouwenvereniging 'Debora' te Mariëenberg;
- 8) Mannenvereniging 'Weest getrouw' te Spakenburg - Noord;
- 9) Mannenvereniging 'Onderzoekt de Schriften' te Uithuizermeeden;
- 10) Vrouwenvereniging 'Bewaar het pand u toevertrouwd' te Wapenveld;
- 11) Mannenvereniging 'Helenius de Cock' te Winschoten;
- 12) Vereniging van Gereformeerde Kerkorganisten (inzake de muzieknotatie bij de psalmen).

C. Personen, die toetsing van een gedeelte der berijmingen inzonden:

- 1) Aalbers, mej. K., te Ugchelen;
- 2) Baas, J., te Voorburg;
- 3) Baas, J. cum suis, te Voorburg;
- 4) Bakker, R., te Dromen;
- 5) Bassie, H., te Steenwijk;
- 6) Beukel, mej. M. van den, te Monster;
- 7) Boomsma-Looyenga, meur. J., te Noordhors;
- 8) Bos, M. C. van den, te Monster,
- 9) Bouwers, L. L., te Dalfsen;
- 10) Brands, Anka, berijmingen in 'Dienst';
- 11) Burger, Ds. J. J., te Naarden;
- 12) D..., J. W. van, te Winschoten;
- 13) Delden, J. A. van, te Amersfoort;
- 14) Delen, G. van, te Biddinghuizen;
- 15) Doekes, J., destijds te Den Haag;
- 16) Douma, Ds. O. J., te Groningen;
- 17) Eggink, Ds. G., te Munnikezijl;
- 18) Gouman, J. L., te Almelo;
- 19) Griffioen, R., te Amersfoort;
- 20) Groenveld, B., te Utrecht;
- 21) Gunnink, Ds. H. G., te Sintagi, Kalimantan Barat;
- 22) Harsevoort, B. H., te Rotterdam;
- 23) Heek, J., te Meppel;
- 24) Heemskerk, A., te Leiden;
- 25) Hennepe, A. de, te Bilthoven;
- 26) Hoeven, Ds. J. G. van der, te Grijpskerk;
- 27) Hopaar, M., te Monster,
- 28) Hove-van Raalte, meur. H. A. ten, te Den Ham;
- 29) Hove, Ds. J. ten, en echtgenote, te Emmen;
- 30) Huising, H., te Stadskanaal;
- 31) Huizinga, J., te Utrecht;
- 32) Huttinga, Ds. T. S., en echtgenote, destijds te Ferwerd;

- 33) Janssens, R, te Zwolle;
- 34) Jong, P. de, te Rijswijk;
- 35) Kamphuis, Prof. J., te Kampen;
- 36) 'Klaar- over' in Nederlands Dagblad;
- 37) Klapwijk, D., te De Lier,
- 38) Klein Fzn, J., te Haarlem;
- 39) Lanting, A., te Wapenveld;
- 40) Leguyt-Scheltens, meur. Ph., te Krommenie;
- 41) Mak, J.F., te Baarn;
- 42) Meijerink, Ds. H. J., te Zuidhom;
- 43) Meilof, Ds. J., te Soest;
- 44) Menninga, R, te Kampen;
- 45) Mijderwijk, P., te Haarlem;
- 46) Mullender, S. J., te Laren;
- 47) Munneke, J. F., te Ermelo;
- 48) Noordenne, G. J. van, te Giessendam;
- 49) Noort, C., te Rijnsburg;
- 50) Nuis, meur. A. van, te 's-Hertogenbosch;
- 51) Oggel, G., te Zoetermeer,
- 52) Oosterhuis, Ds M. H., te Schildwolde;
- 53) 'Ouderling' in 'Dienst' van mei/juni 1978;
- 54) Pasterkamp, J., te Urk;
- 55) Ploeg, Jac. van der, te Assen;
- 56) Repe, Iz. van der, te Goes;
- 57) Rongen, Ds. G. van, destijds te Steenwijk;
- 58) Smitt, Ds. J. W., te Wijnjewoude;
- 59) Sonneveld, W. A., te Vleuten;
- 60) Torn, K., te Capelle;
- 61) Tuin, P., te Den Haag;
- 62) Tuininga, S., te Groningen;
- 63) Ubbens-van der Hoogt, meur. L. B., te Den Helder,
- 64) Vaartjes, W., te Apeldoorn;
- 65) Veldman, H. J., te Ten Post;
- 66) Veltkamp, J. D. W., te Lisse;
- 67) Voorberg, H. G., te Hardinxveld;
- 68) Vreugdenhil, J., te Rotterdam;
- 69) Vries, C. de, te Vriezenveen;
- 70) Vries, Ds. J. J. de, te Hardenberg;
- 71) Vries, Kl. de, te Nijkerk;
- 72) Vroegop, S., te Rijswijk;
- 73) Werf, A. van der, te Damwoude;
- 74) Westerrok, H., te Groningen;
- 75) Westra, J., te Katwijks
- 76) Wierenga, K., te Amersfoort;
- 77) Wierenga, L., te Groningen;
- 78) Wildt, H. van der, te Amersfoort;
- 79) Zeldenrust, K., te Hoogkerk;
- 80) Ziekt de Jong, meur. E. van, te Nieuwe Pekela;
- 81) Zomer-Braam, meur. E. R, te Voorburg.

WOORD VOORAF

De kalender wees 17 november 1948, toen de destijds te Amersfoort vergaderende generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland uitspraak deed inzake een veertiental bij haar ingekomen stukken terzake van de psalmberijming. De synode overwoog daarbij onder meeraat de thans in gebruik zijnde psalmbundel ernstige fouten vertoont, speciaal in de weergave van wat de HEERS in de psalmen openbaart en in de Schriftmatigheid van zijn berijmingen en het daarom zeer gewenst is,

dat hij verbeterd of door een nieuwe vervangen wordt; . . .' (Acta, art 147, pag. 56). De synode benoemde een tiental deputaten om zich te zetten tot het werk van de verbetering en/of vervanging van de berijming- 1773 van de psalmen.

Van generale synode tot generale synode brachten deputaten voor de psalmberijming - in wisselende samenstelling- rapport uit van hun werkzaamheden en kregen ze de taak om hun arbeid voort te zetten overeenkomstig de hun gegeven opdracht Sedert de generale synode van Enschede, 1955, behoorde tot die opdracht ook het verzamelen en beoordelen van berijmingen van psalmen, die door wie of wanneer dan ook in het Nederlandse taalgebied waren verschenen, zij het dat berijmingen uit eigen kring daarbij voorkeur moesten hebben. Zo werd er in jarenlange arbeid veel gedaan ter voorbereiding van een nieuwe selectiebundel psalmberijmingen. Die voorbereidende arbeid maakte het de deputaten voor de psalmberijming mogelijk aan de generale synode van Hattem, 1972, een bundel berijmingen van de psalmen 1- 41 aan te bieden. Deze synode droeg de deputaten op 'de samenstelling van een selectiebundel te voltooien' (Acta, art 56, pag. 46).

Op 26 november 1975 sprak de generale synode van Kampen met algemene stemmen uit:

- 'a. dat de door deputaten aan de synode aangeboden selectiebundel als een proefbundel vrij te geven is voor kerkelijk gebruik;
- b. dat met het oog op een definitieve vormgeving van de bundel opnieuw deputaten onder wie neerlandici en musici moeten worden benoemd; . . .' (Acta, art. 414, pag. 201).

Opmerkingen uit de kerken inzake de proefbundel zouden voor 1 januari 1980 bij deputaten moeten worden ingediend. Gezien de (te) late verschijning van de proefbundel is die termijn door de generale synode van Groningen, 1978, verlengd tot 1 januari 1983.

Thans wordt de kerken het voorstel tot een definitieve bundel voorgelegd.

Wat is er na 26 november 1975 met de proefbundel door deputaten gedaan? Het antwoord op die vraag moet in twee delen worden gesplitst

1. deputaten zagen zich genoodzaakt in een aantal gevallen een andere berijming voor de definitieve bundel te kiezen, omdat de heren Drs. Joh Luijkenaar Francken, J. Klein Fzn. En Johan de Weve hun toestemming tot gebruik van hun berijmingen introkken na het verschijnen van het 'Psalter 1980', tenzij dat door de kerken integraal zou worden gebruikt De generale synode van Arnhem, 1981, besloot zulk integraal gebruik niet in te voeren en machtigde deputaten voor de psalmberijming om te zien naar andere berijmingen voor de betrokken psalmen.
2. deputaten moesten de zeer vele uit de kerken binnengekomen opmerkingen verwerken en zich daarbij uiteraard richten naar de bepalingen van de generale synode van Rotterdam- Delfshaven, 1964/'65, die aldus geformuleerd werden:
. . .aan een goede psalmberijming (dienen) hoge eisen te worden gesteld, zoals:
 - a. zij moet schriftgetrouw zijn: hierbij dient steeds voor ogen te staan dat de psalmen verbondslieparen zijn;
 - b. zij moet tekstgetrouw zijn: zij moet de tekst dec onberijmde psalmen op de voet volgen;
 - c. zij moet in hedendaags Nederlands worden gedicht;
 - d. zij dient goed en vlot zingbaar te zijn.' (Acts, art 477b, pag. 235).

Deputaten hebben hun werkwijze, naar de opdracht van de generale synode van Kampen, 1975, aan de hand van de verbeteringen van de berijmingen van de psalmen 1- 10 voorgelegd aan de generale synode van Arnhem, 1981, en verkregen van die synode het fiat daarop.

Die werkwijze leidde niet alleen tot een groot aantal taalkundige verbeteringen maar ook meermalen tot een nauwere aansluiting van de berijming aan de bijbeltekst en in enkele gevallen tot vervanging van een berijming uit de proefbundel door een andere.

Bij deze arbeid hebben deputaten niet alleen gebruik gemaakt van de opmerkingen uit de kerken. Zij hebben ook bestaande berijmingen als die van Ds. H. Hasper, Ds. L. W. Muns en anderen daarbij geraadpleegd en tevens gebruik gemaakt van alternatieven voor regels en coupletten alsmede van aanwijzingen die voorkomen in het Rapport over de proefbundel, dat de kerkeraad van Utrecht-Centrum op de tafel van deputaten heeft gelegd en dat is samengesteld door broeder J. Huizinga te Utrecht

Bij het selecteren van de berijmingen hebben deputaten gebruik gemaakt van reeds eerder gepubliceerde berijmingen en van berijmingen, die tot dusver niet in enige bundel waren verschenen. Eerder gepubliceerde berijmingen werden geselecteerd uit

1. Het boek der psalmen, naar het Hebreeuws bewerkt op de oorspronkelijke melodieën der Reformatie, 1949, uitgegeven door de Stichting Geestelijke Liederen uit den schat van de kerk der eeuwen te's Gravenhage en in den handel gebracht door A. Jongbloed C. V. te Leeuwarden. Dit is de berijming van Ds. H. Hasper,

2. Psalmen en lofgezangen, een berijming van de 150 Psalmen uit het Hebreeuws en de 3 Lofzangen uit het Grieks door Ds. L. W. Muns, uitgegeven door uitgeverij J. Niemeijer te Groningen in 1959;
3. Rapport over de door de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Kampen in 1975, aan deze kerken aangeboden PROEFBUNDEL PSALMEN, op verzoek van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Utrecht- Centrum samengesteld door J. Huizinga, Utrecht, 1979, later gevolgd door. J. Huizinga, 35 berijmingen van Psalmen, Utrecht, 1982.

Het auteursrecht op de berijmingen die in de thans aangeboden bundel zijn opgenomen, blijft berusten bij hen, die dat reeds hadden; voor de psalmberijmingen, geselecteerd van Ds. H. Hasper, is dat de Stichting Geestelijke Lieder en uit den schat van de kerk der eeuwen, gevestigd te 's-Gravenhage en voor de overige berijmingen zijn dat de berijmers zelf of hun rechtmatige erfgenamen. A1 deze houders van auteursrechten hebben aan De Gereformeerde Kerken in Nederland toestemming gegeven voor gebruikmaking van de betrokken berijmingen. In zoverre er in de hier aangeboden teksten wijzigingen voorkomen ten opzichte van de oorspronkelijke teksten, is voor die wijzigingen toestemming verkregen van de betrokken houders van auteursrechten; met dankbaarheid wordt hiervan gewag gemaakt. Gebruikmaking van enige tekst met de bedoelde wijzigingen heeft de toestemming nodig niet alleen van de betrokken houder van auteursrechten maar mede van De Gereformeerde Kerken in Nederland, p/a Mr. F. T. Oldenhuis, De Bongerd 49, 9801 AP Zuidhorn.

Wat de vormgeving van de bundel betreft, hebben deputaten overeenkomstig de opdracht van de generale synode van Arnhem, 1981, boven elke psalm het niet berijmde opschrift uit de bijbeltekst geplaatst, de kerktoonsoort aangegeven, alsmede de herkomst van de melodie, waaromtrent meermalen geen volkomen zekerheid bestaat, vermeld naar hun beste weten. Aan de bundel is tevens toegevoegd een lijst van beginregels van de coupletten.

De bundel is zeker niet volmaakt te noemen, maar deputaten menen, dat de gemeenten met deze berijmingen verantwoord kunnen zingen tot eer van de God van het verbond, 'die troont op de lofzangen van Israël' (Psalm 22: 4, onberijmd).

Voor de in deze bundel opgenomen berijmingen werd gebruik gemaakt van psalmberijmingen van:

- 1) **Adriaan van Boven:** 17.
- 2) **Ds. H. Hasper:** 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 36, 39, 44, 47, 55, 65, 66, 68, 69, 74, 75, 82, 84, 86, 88, 89, 91, 92, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 109, 112, 113, 121, 123, 126, 127, 130, 137, 138, 141, 142, 143, 145 en 147.
- 3) **Ds. G. A. Hoekstra:** 4, 6 (in de bewerking van J. Huizinga), 14, 20, 23, 29, 35, 98, 100, 131, 136 en 150.
- 4) **J. Huizinga:** 49 en 129.
- 5) **Ds. L. W. Muns:** 15, 16, 31, 34, 38, 41, 43, 45, 46, 48, 50, 52, 53, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 67, 70, 71, 73, 76, 77, 79, 80, 81, 83, 90, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 104, 108, 114, 115, 118, 119, 120, 124, 125, 128, 132, 135, 139, 140, 144, 146 en 149.
- 6) **P. Mijderwijk:** 24, 30, 40, 42, 54, 72, 85 en 87.
- 7) **Ds. J. J. de Vries:** 5, 37, 110, 111 en 116.
- 8) **Ds. D. K. Wielenga J. Dzn.:** 64, 117, 122, 133, 134 en 148.
- 9) **Deputaten voor de psalmberijming:** 51, 56 en 78 (de eerste en de laatste op basis van de berijmingen van Ds. L. W. Muns en de andere op die van Ds. D. K. Wielenga J. Dzn.)

Psalmen en Gezangen met dezelfde melodie:

Ps. 5, 64	ps. 54, Gez. 17 (+ 1 regel)
ps. 14, 5 3	ps. 60, 108
ps. 17, 63, 70	ps. 65, 72
ps. 18, 144	ps. 66, 98, 118, Gez. 33

ps. 21, Gez. 22
ps. 24, 62, 95, 111
ps. 28, 109
ps. 30, 76, 139
ps. 31, 71
ps. 33, 67, Gez. 21
ps. 36, 68
ps. 46, 82
ps. 51, 69

ps. 74, 116
ps. 77, 86
ps. 78, 90
ps. 89, Gez. 27
ps. 100, 131, 142, Gez. 8
ps. 117, 127
ps. 140, Gez. 1
gez. 24, 32

Bijlage II

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN 'ENIGE GEZANGEN' AAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND, SAMEN TE KOMEN TE HEEMSE IN 1984

I. Inleiding

1.1. Opdracht

De generale synode van Arnhem 1981 besloot, acts art. 93 sub 5, opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht om:

- a de stukken betreffende de proefbundel 'Enige Gezangen' die hen bereiken van de zijde van deze synode, van het deputaatschap van de synode van Groningen-Zuid 1978 of vanuit de kerken, in ontvangst te nemen;
- b om te zien naar berijmingen,-als bedoeld onder sub 4 (te weten berijmingen van Schriftgedeelten depp.), en deze berijmingen te beoordelen;
- c in de gezangen zoveel mogelijk 'Gij' door 'U' te vervangen en storende samentrekkingen te verwijderen, zoals ook in de berijmingen van de psalmen geschiedt;
- d in de in principe aanvaarde gezangen 6, 16 en 19 zo mogelijk verbeteringen aan te brengen;
- f van hun werkzaamheden verslag te doen aan de eerstvolgende generale synode en hun rapport tenminste zes maanden voor het begin van die synode aan de kerken toe te zenden.

De generale synode van Arnhem besloot, acta art. 95, tevens (hier volgen de punten die de gezangen regarderen, depp.):

2. ten aanzien van de gezangenbundel muzieknotatie, voorzover nodig en mogelijk, hierbij (te weten bij de notatie in het 'Liedboek voor de kerken', depp.) te doen aansluiten;
3. ten aanzien van de gezangen 24, 30 en 32 zowel de melodieën uitde proefbundel aan de kerken voor te leggen als ook de melodieën die de deputaten in hun rapport hebben laten afdrukken;
4. de nieuw te benoemen deputaten voor de bundel'Enige Gezangen' op te dragen de materie van de rusttekens, genoemd in het minderheidsrapport van br. D. Jzn. Zwart, nader te bestuderen en de eventuele opmerkingen uit de kerken te verdisconteren.
5. de nieuw te benoemen deputaten voor de psalmberijming en die voor de bundel 'Enige Gezangen' op te dragen gezamenlijk een advies aan de eerstkomende generale synode uit te brengen met betrekking tot het tactusteken in het Gereformeerd Kerkboek, welk advies een praktische concept-richtlijn dient te bevatten voor de deputaten voor de uitgave van het Kerkboek.

1.2. Samenstelling

Blijkens art. 173 van haar postacta benoemde de generale synode van Arnhem als priori-deputaten 'Enige Gezangen': ds. Tj. Boersma (samenroeper), prof. dr. J. van Bruggen, drs. J. F. Geerds, W. Roos, ds. H. de Vries, D. Jansz. Zwart; als secundi-deputaten: ds. H. J. Bonen, J. Munneke, W. van den Engel.

Binnen het deputaatschap werden de functies als volgt verdeeld: ds. Tj. Boersma, voorzitter; ds. H. de Vries, secretaris; drs. J. F. Geerds, penningmeester.

De notulen van de vergaderingen werden ook aan de secundi-deputaten toegezonden.

1.3. Vergaderingen

Vanaf 7 november 1981 tot 14 mei 1983 zijn deputaten tien maal in vergadering bijeen geweest. Hiernaast hebben zij drie gemeenschappelijke vergaderingen gehouden met de deputaten voor de Psalmberijming.

1.4. Rapportage

In dit rapport wordt eerst de opdracht van de synode van Arnhem, zoals vermeld in de acts art. 93 sub 5 a t/m e, op de voet gevolgd; daarna komt aan de orde de uitvoering van het besluit van deze synode ten aanzien van de muzieknotatie (acts art. 95 sub 2-5).

Hierbij zullen ook de gezangen 6a en 6b betrokken worden. Hoewel de acta van de synode van Arnhem geen melding maken van een opdracht aan deputaten in dezen, wijzen de Handelingen (sub art. 3) in een andere richting.

In een laatste onderdeel zijn de voorstellen van deputaten aan de synode in een aantal conclusies samengevat.

De voorgestelde tekst van de gezangen met de daarbij behorende muzieknotatie is in een bijlage opgenomen.

2. Uitvoering van de opdracht

2.1. naar acta art. 93 sub 5

ad a. Ontvangst van stukken.

Deputaten hebben de stukken die hen bereikten van de zijde van de synode van Arnhem, van het deputaatschap van de synode van Groningen-Zuid 1978 en vanuit de kerken in ontvangst genomen. Van de stukken die aan het vorige deputaatschap waren gericht of aan het adres van de synode van Arnhem hebben zij alsnog aandacht moeten schenken aan de opmerkingen inzake gezang 30 in de versie - H. J. Schilder.

Gezien hun taakopvatting hadden de door de synode van Groningen-Zuid benoemde deputaten die opmerkingen namelijk niet verwerkt.

ad b. Berijmingen van Schriftgedeelten.

De generale synode van Arnhem besloot "de gezangenafdeling van het Gereformeerd Kerkboek open te houden voor aanvulling met berijmingen van Schriftgedeelten, in het bijzonder van gezangen die in de Schrift voorkomen buiten het boek der Psalmen" (acta art. 93 besluit sub 4). Zij droeg deputaten op "om te zien naarberijmingen, als bedoeld onder sub 4, en deze berijmingen te beoordelen".

Deputaten kwamen voor de vraag te staan, hoe deze opdracht geïnterpreteerd moest worden. Was hier geen sprake van een ombuiging van de tot nu toe gevolgde werkwijze? De synode van GroningenZuid sprak immers als haar oordeel uit, "dat verdere deputatenarbeid wat betreft het zoeken naar berijmingen van Schriftgedeelten die geschikt zijn voor het gebruik in de eredienst niet noodzakelijk is" (acta art. 342 B IV b).

De door Groningen-Zuid benoemde deputaten moesten wel "diligent zijn ten aanzien van geschikte berijmingen van Schriftgedeelten" (acta art. 342 besluit E 3 h 1).

De synode van Arnhem heeft geen kritiek geuit op wat bovengenoemde deputaten terzake aan haar hebben gerapporteerd.

Deputaten hebben overwogen dat toetsing van nieuwe Schriftberijmingen door de kerken slechts minimaal kan plaatsvinden. In dit laatste stadium vóór de definitieve vaststelling van de bundel 'Enige Gezangen' kunnen zulke berijmingen niet meer 'door een tweede zeef. Besloten is de opdracht van de synode van Arnhem zo goed mogelijk uit te voeren, in deze zin dat Schriftberijmingen die bij deputaten binnenkomen, beoordeeld zullen worden. Dit is gebeurd met een drietal berijmingen van Schriftgedeelten van de hand van L. L. Bouwers ('Het lied van Mozes aan de Schelfzee', 'Hetgebed van Jona' en een berijming van Rom. 8 : 31 b-39) en met het lied van J. J. L. ten Kate, 'De dorre vlakte der woestijnen' (naar Jes. 35), alsmede met enige bewerkingen van C. Venema, maar geen van alle kon de toets der tekstuele en/of muzikale kritiek doorstaan.

ad c. Vervanging van 'Gij' door 'U' en verwijdering van storende samentrekkingen.

De generale synode van Arnhem droeg deputaten op "in de gezangen zoveel mogelijk 'Gij' door 'U' te vervangen en storende samentrekkingen te verwijderen, zoals ook in de berijmingen van de psalmen geschiedt".

Deputaten zijn in dezen huiverig voor het trekken van een parallel tussen psalmen en gezangen. Voor de psalmen immers wordt een geheel nieuwe berijming gemaakt, maar onder de gezangen zijn vele oude liederen die in de kerkzang hun plaats dienen te houden. Het aanbrenge van wijzigingen in een oud lied betekent in veel gevallen tevens het ingrijpen op het historisch karakter van zo'n lied. De generale synode van Kampen 1975 die het Gereformeerd kerkboek (proeve) vaststelde, heeft daar ook oog voor gehad (acta art 444 sub II zij overweegt a 1-3). Wel kwam zij tot een enigszins gewijzigde formulering van de door de generale synode van Hattem 1972 gegeven richtlijnen, maar zij

bleef waarschuwen tegen het wijzigen van "liederen die in de gemeentezang zijn ingeburgerd" en tegen het ingrijpen op het werk van een dichter (componist) (acta art. 424 sub D zij besluit 2). Op grond van deze zelfde overwegingen hebben deputaten er niet toe kunnen komen 'Gij' zoveel mogelijk te vervangen door 'U'. Zij hebben daarbij ook overwogen dat dichters van onze tijd als L. L. Bouwers en Anka Brands eveneens gebruik maken van de aanspraakvorm 'Gij'. Tenslotte kunnen erook muzikale bezwaren zijn tegen de vervanging van 'Gij' door 'U'. Dit is met name het geval aan het begin van een versregel, zoals b.v. in het nieuwe gezang 5 : 1.

Hetgeen boven is gesteld, geldt eveneens voor storende samentrekkingen.

Verwijdering is niet onmogelijk, maar het historisch karakter van een lied zal veelal schade lijden. Deputaten hebben zich niettemin intens bezig gehouden met de storende samentrekking (en tevens hinderlijk archaïsme) in gezang 16, couplet 2 regels 4-6. Bij meerdere pogingen tot wijziging bleek echter het verlies groter dan de winst. De samenhang tussen de coupletten bleek moeilijk te handhaven, met name ook de tekstuele parallelie met couplet 1.

Deputaten hebben dan ook moeten concluderen dat zij deze opdracht van de synode van Arnhem niet maximaal hebben kunnen honoreren door het ontbreken van verantwoorde wijzigingen.

ad. d. Verbeteringen in gezangen 6, 16 en 19.

De generale synode van Arnhem droeg deputaten op "inde in principe aanvaarde gezangen 6,16 en 19 zo mogelijk verbeteringen aan te brengen".

Ten aanzien van gezang 6 vroeg de synode om een alternatief voor de regels 5-7 van couplet 3. De uitdrukking 'schonk vrijpraak', van Christus gezegd, bleek wat problematisch. Deputaten stellen zich achter het hun door L. L. Bouwers voorgelegde wijzigingsvoorstel en willen regel 6 als volgt lezen: "schonk leven door zijn kostbaar bloed". Zo is er ook correspondentie met 'eeuwig leven' aan het eind van dit couplet.

Deputaten zijn er niet in geslaagd het tweede couplet van gezang 16 verantwoord te wijzigen. Zij verwijzen hier naar hetgeen is opgemerkt sub 2.1. ad c.

Van gezang 19 moesten deputaten regel 4 van couplet 2 en regel 4 van couplet 5 nader bezien. Zij stellen de synode voor deze regels te handhaven.

In het eerste geval menen zij te moeten opmerken dat hiergeloofstaal gesproken wordt. Wanneerhet hele couplet van dit paaslied wordt gelezen è n gezongen, verdwijnt de moeite. In het tweede geval kan het woord 'doorlichten' wel vragen oproepen, maar bedacht dient te worden dat al zingend de klemtoon goed wordt gelegd.

Hoewel aan deputaten geen vraag is voorgelegd inzake het opschrift van gezang 19, stellen zij voor dit te laten luiden: 'In het vroege morgenlicht'. Bij alle andere gezangen is immers ook het opschrift ontleend aan de eerste regel van het eerste couplet.

ad e. Verwerking van reacties.

Van een zestal kerken en van een wat groter aantal (groepen van) kerkleden zijn bij deputaten reacties binnengekomen. Deze gevarieerde reacties zijn grosso modo als volgt te karakteriseren: toetsingsrapporten (in enkele gevallen zonder verwerking van hetgeen door de synode van Arnhem besloten is), aanmerkingen op detailpunten, bezwaren tegen een gezongen credo, voorstellen tot nieuwe berijmingen (o.a. op gezang 1) en een aantal voorstellen tot uitbreiding van het aantal gezangen.

Deputaten hebben alle reacties overwogen, maar moesten in verreweg de meeste gevallen concluderen dat geen nieuwe gezichtspunten meer werden aangedragen. In een enkel geval moesten deputaten erkennen dat een correctie gewenst was. Deze correcties zijn opgenomen in het derde deel van dit rapport ('Conclusies').

ad f. Vervulling van de opdracht.

Hiervoor zij verwezen naar hetgeen vermeld wordt onder **2.2.4.**

2.2. naar acta art. 95, 2-5 (de muzieknotatie e.a.)

2.2.1. Rusttekens en tactustekens

De generale synode van Arnhem droeg deputaten op voor de muzieknotatie aansluiting te zoeken bij het 'Liedboek voor de kerken' en de materie van de rusttekens nader te bestuderen. Tevens besloot zij "de nieuw te benoemen deputaten voor de Psalmberijming en die voor de bundel 'Enige Gezangen' op

te dragen gezamenlijk een advies aan de eerstkomende generale synode uit te brengen met betrekking tot het tactusteken in het Gereformeerd Kerkboek, welk advies een praktische concept-richtlijn dient te bevatten voor de deputaten voor de uitgave van het Kerkboek".

In een drietal gemeenschappelijke vergaderingen met het deputaatschap voor de Psalmberijming is de opdracht inzake de muzieknotatie breedvoerig besproken. Beide deputaatschappen bleken helaas niet bij machte tot een gemeenschappelijk standpunt te komen. Zij besloten nu in een gemeenschappelijk voorwoord verantwoording af te leggen van de notatie in de psalmen-, resp. gezangenbundel. De deputaten-Gezangen hebben (bij meerderheid van stemmen) gekozen vooreen integraal volgen van de notatie, gebruikt in het 'Liedboek voor de kerken', dus ook bij die gezangen welke gezongen worden op de melodie van een psalm. Dit vanwege de eenheid in de bundel. Deze keuze bracht automatisch een standpuntbepaling mee ten aanzien van de materie van de rusttekens. Deze komen in het Liedboek namelijk niet voor. Zodoende kon ook het minderheidsrapport van br. D. Jzn. Zwart niet verder aan de orde komen.

Concept-voorwoord Kerkboek

Muzieknotatie

De muzieknotatie van de melodieën der psalmen en gezangen is beheerst door *twee* uitgangspunten. In de eerste plaats door de richtlijn van de generale synode te Groningen-Zuid 1978 aan de deputaten voor de bundel 'Enige Gezangen': "De deputaten geven de voorkeur aan de oorspronkelijke melodie of een der oudste varianten daarvan, voorzien deze van een-voor ieder *begrijpelijke - moderne* notatie".

In de tweede plaats diende als uitgangspunt de overtuiging dat een generale synode geen uitspraken kan doen over muzikaal-technische aangelegenheden: noch in de vorm van uitspraken over het tempo in het *verleden noch* in de vorm van bindende uitspraken over het tempo in het heden.

Beide uitgangspunten vielen niet gemakkelijk te harmoniëren, omdat het volledig noteren van een melodie vaak ook indicaties meebrengt met betrekking tot het tempo.

Uiteindelijk is besloten voor de psalmbundel het zogenaamde mensuur-teken te gebruiken, waarbij het aan de discussie van de musicologen wordt overgelaten of dit teken is te identificeren met de tactus minor (met een tempo-indicatie van $j = MM 72$) of dat het los daarvan geïnterpreteerd kan worden. Voor de gezangenbundel zijn de tactustekens gebruikt die voorkomen in de notatie van het Liedboek voor de kerken. Dit is gedaan omdat de meerderheid van de gezang-melodieën ook in de verdere notatie aansluit bij deze bundel. Met betrekking tot gezangen die worden gezongen op de melodie van een psalm is gekozen voor aanpassing van de notatie aan de overige gezang-melodieën. *Deze werkwijze leek* te verkiezen boven een aanpassing van de notatie der psalm-melodieën binnen de gezangenbundel aan die van dezelfde melodieën in het psalmboek, omdat daardoor binnen de gezangenbundel de uniformiteit in notatie verloren zou zijn.

Wie betreurt dat bij de in dit kerkboek aangeboden notatie geen volstrekte duidelijkheid wordt verkregen over het voor de gemeentezang vereiste tempo, bedenke dat in de bovengenoemde werkwijze de verantwoordelijkheid van de musici niet is aangetast.

Een overzicht van de diverse toegepaste maataanduidingen en tactustekens vindt men als bijlage na dit Voorwoord.

Bijlage: Overzicht van de toegepaste tactustekens

Dit zogenaamde mensuurteken is geplaatst bij alle melodieën in de bundel van de 150 psalmen. Het duidt aan dat de open noten in deze bundel een heffing en een daling van de hand krijgen, terwijl de kwartnoten of een daling of een heffing verlangen.

Tactus major. Elke open noot krijgt een daling of heffing van de hand. Het is geplaatst bij de volgende gezang-melodieën: 5, 12, 30a, 31.

Tactus minor. Elke kwartnoot krijgt een daling of een heffing van de hand. Het is geplaatst bij de volgende gezang-melodieën: 1, 2, 4, 7, 8, 9, 10, 16, 17, 19, 21, 22, 27, 33.

Tactus proportionatus. Neerslag en opslag hebben ongelijke tijdsduur. Een open noot krijgt een lange daling, de kwartnoot een korte heffing. Het teken is geplaatst bij de volgende gezang-melodieën: 20, 24a, 25, 32a.

Een snelle tactus major, toegepast bij gezang 3.

Overigens zijn bij gezang-melodieën uit de 17e tot de 20e eeuw de maattekens geplaatst 2/2; 3/4; 4/4; 4/4 6/4. Men vindt deze maattekens bij de gezangen 6, 11, 13, 14, 15, 18, 23, 26, 28, 29, 34, 35, 24b, 30b, 32b.

Melodieën met een 'moderne' maataanduiding hebben maatstrepen. Daar waar een tactus verlangd wordt, ontbreken de maatstrepen.

Om het overzicht van de ritmische structuur van zo'n melodie te vergemakkelijken zijn 'oriënteringsstreepjes' tegen de bovenste lijn van de notenbalk geplaatst.

2.2.2. Melodieën gezangen 24, 30 en 32.

- a De generale synode van Arnhem besloot "ten aanzien van de gezangen 24, 30 en 32 zowel de melodieën uit de proefbundel aan de kerken voor te leggen als ook de melodieën die de deputaten in hun rapport hebben laten afdrukken".
Over de zaak van deze melodieën hebben deputaten vanuit de kerken geen nieuwe reacties meer ontvangen. In de bijlage hebben zij van deze gezangen beide melodieën opgenomen en daarbij het gezang in de oorspronkelijke melodie 'a' genoemd en dat in de latere melodie 'b'.
- b. Ten aanzien van gezang 30 kon niet volstaan worden met het opnemen van de versie - H. J. Schilder in de latere melodie naast de berijming van Anka Brands in de oorspronkelijke melodie. De door de synode van Groningen-Zuid benoemde deputaten hadden immers vanwege de melodie de versie - H. J. Schilder terzijde gelegd. Daardoor hadden zij ook de reacties die vanuit de kerken over de tekst waren binnengekomen, niet verwerkt. Deputaten hebben deze arbeid alsnog verricht. Voorzover zij de bezwaren deelden hebben zij deze aan prof. drs. H. J. Schilder voorgelegd. Deze heeft de bezwaren van deputaten geheel weggenomen door het geven van eigen wijzigingsvoorstellen of door zich akkoord te verklaren met wijzigingsvoorstellen van deputaten.

2.2.3. Gezangen 6a en 6b

Ten aanzien van het onberijmd gezongen credo hebben deputaten een opdracht moeten puren uit de Handelingen van de generale synode van Arnhem (sub art. 3). Deze synode achtte het niet gewenst in te gaan op het voorstel van de door de synode van Groningen-Zuid 1978 benoemde deputaten, namelijk om gezang 6a te schrappen, omdat het weinig ingang gevonden had in de kerken. Omdat het niet zeker was dat gezang 6b gehandhaafd zou kunnen worden, sprak zij zich uit voor aanpassing van de melodie van gezang 6a aan de herziene tekst van het Apostolicum en voor het kiezen van een andere melodie voor gezang 6b.

Deputaten hebben contact opgenomen met de deputaten voor de uitgave van het Kerkboek inzake de mogelijkheid van handhaving van gezang 6b.

Omdat genoemde deputaten de verwachting uitspraken, dat dit gezang een plaats zou kunnen krijgen in het Gereformeerd Kerkboek, achten deputaten opneming van gezang 6a ook thans niet zinvol.

Ten aanzien van gezang 6b zijn deputaten teruggekeerd naar de oude versie van het Apostolicum. De auteur van dit gezang stond namelijk afgezien van onbetekende wijzigingen-geen tekstuele wijziging toe.

Daarbij hebben deputaten overwogen dat de oude versie de voorkeur verdient boven een mengeling van de oude en de nieuwe, zoals gebeurd is in het rapport aan de synode van Arnhem.

Bezwaren tegen een onberijmd gezongen Credo.

Het onberijmde Credo op de melodie van Paul Christiaan van Westermg is bij het beproeven van de gezangen in de kerken verschillend ontvangen.

Eenzijds was men gelukkig met de opname van deze melodie in de gezangenbundel, omdat men aansluiting vond bij een reeds ingeburgerde melodie die met name bij de jeugd van de kerk via het zangonderwijs op de scholen bekend was.

Anderzijds waren er bezwaren tegen deze melodie omdat zij óf te moeilijk, óf te zeer afwijkend van het melodische en ritmische patroon t.o.v. de overige melodieën in de proefbundel, óf 'rooms' zou zijn. Ofschoon hiervoor wel begrip is op te brengen, delen de deputaten deze bezwaren niet. Dit willen zij als volgt toelichten:

a De moeilijkheidsgraad wordt voor een deel bepaald door de structuur van de tekst. Omdat we hier te maken hebben met korte en langlopende zinnen die in geen enkel rijmschema passen, is de melodie inderdaad niet gemakkelijk. Een rustig zangtempo is hier dan ook op zijn plaats, temeer omdat er van een zekere muzikale opbouw gesproken kan worden. Het grondpatroon is te vinden in de eerste drie notenbalken bij de woorden "Ik geloof in God de Vader, de Almachtige, Schepper des hemels en der aarde".

Dit patroon wordt verder telkens herhaald, zij het met enkele melodische aanvullingen en ritmische verschuivingen. De afsluiting hiervan is geplaatst bij de woorden "om te oordelen de levenden en de doden". Het volgende tekstgedeelte wordt opnieuw melodisch opgezet waarbij heel nadrukkelijk is teruggegrepen op het grondpatroon. Via modelherhalingen loopt dit uit op een krachtig slot dat door zijn melismadek in het driewerf "amen" een melodisch hoogtepunt wordt. De praktijk heeft uitgewezen dat het leren van deze melodie niet moeilijker is dan het instuderen van een onbekende psalmmelodie.

b. Uit het bovenstaande blijkt dat dit gezang inderdaad afwijkt van andere gezangen. Toch mag men hier niet een té grote betekenis aan hechten.

De overige gezangen bieden vanuit hun ontstaan qua sfeer en zeggingskracht een dusdanige diversiteit dat deze in 1942 gecomponeerde melodie geen 'vreemde eend in de bijt' is.

c. Het is onjuist in afkeurende zin de melodie het etiket 'rooms' mee te geven. Het Gregoriaans dat in de vroeg-Christelijke Kerk gezongen werd en dat heden ten dage in sommige Rooms-Katholieke kerken nog in gebruik is, is van bijzondere schoonheid en heeft zijn invloed gehad op de ontwikkeling van de muziek in het algemeen en zelfs op die van de reformatische kerkmuziek. Onmiskenbaar vinden we gregoriaanse motieven terug in psalmmelodieën die wij in de zondagse erediensten als vanzelfsprekend zingen.

Het is dan ook hierom dat deputaten met vrijmoedigheid de melodie - die teruggaat tot het uit de 17e eeuw stammende Credo III - de kerken aanbieden. Evenals dat ten tijde van Calvijn bij het componeren van de psalmmelodieën plaats vond, is de melodie genoteerd in 'hele en halve' noten en, voorzien van een tekst in de landstaal, geschikt gemaakt om door de hele gemeente gezongen te worden.

De deputaten zien dan ook de opname van dit gezang niet alleen als een muzikale verrijking, maar ook als een verantwoorde aanvulling op de verscheidenheid die kenmerkend is voor de bundel 'Enige Gezangen'.

2.2.4. Vervulling van de opdracht

Deputaten menen hiermee voldoende hebben aan hun opdracht om van hun werkzaamheden verslag te doen aan de eerstvolgende generale synode en hun rapport tenminste zes maanden voor het begin van die synode aan de kerken toe te zenden (facta art. 93 besluit sub Sf en art. 95 besluit sub 7). Voor de overzichtelijkheid volgen nu nog de conclusies waartoe deputaten gekomen zijn; deze in de vorm van voorstellen.

3. Conclusies

Samenvattend stellen deputaten de generale synode van Heemse 1984 voor:

- 1.1. de gezangen 1-5, 7-15, 17, 18, 20-30a, 31, 32, 33-35 (= 34-36 in de proefbundel) te handhaven zoals ze door de generale synode van Arnhem zijn aanvaard;
- 1.2. de gezangen 16 en 19 te aanvaarden zoals ze door de door de generale synode van GroningenZuid benoemde deputaten zijn voorgesteld aan de synode van Arnhem;
- 1.3. in de gezangen 6, 6a, 12 en 30b de volgende wijzigingen aan te brengen:
 - gezang 6, couplet 3, regel 6: "schonk leven door zijn kostbaar bloed;"
 - gezang 6a als 6b in de proefbundel, met enkele kleine taalkundige modernisering, zoals deze in de bijlage zijn aangebracht;

- gezang 12, couplet 5, regel 4: " 't eng'lenheer" in plaats van " 't eng'lenheir";
- gezang 30b (= 30 in de proefbundel):
 - couplet 1, regel 4: "die wij hier nu ervaren"
 - couplet 1, regel 9: "geen kan hem evenaren"
 - couplet 2, regel 2: " 't gevecht was gauw verloren"
 - couplet 4, regel 6: "hoe groot ook het gevaar"
 - couplet 4, regel 7: "voor leven, eer, gezin";
- 2. de gezangenbundel niet verder uit te breiden met berijmingen van Schriftgedeelten;
- 3. Het 'Voorwoord' met betrekking tot de muzieknotatie vast te stellen zoals het door deputaten is geconcipieerd;
- 4. akkoord te gaan met de door deputaten voorgestelde nummering van de gezangen waarvan meer dan één versie in het Gereformeerd Kerkboek wordt opgenomen, met dien verstande dat de bewerking van de Apostolicum door L. L. Bouwers gezang 6 wordt en het onberijmd Credo van Paul Chr. van Westering gezang 6a, terwijl van de gezangen met tekst- en/of rrelodievariatie (24, 30, 32) het gezang in de oorspronkelijke melodie wordt aangeduid als 'a' en dat in de latere melodie als 'b';
- 5. het opschrift van gezang 19 te doen luiden: 'In het vroege morgenlicht';
- 6. Definitieve uitgave van het Gereformeerd Kerkboek voor zover het de gezangen betreft vast te stellen conform de bijlage van dit rapport, zowel ten aanzien van de tekst als van de muzieknotatie.

Deputaten, benoemd door de generale
synode
van Arnhem 1981 voor de bundel
'Enige Gezangen':

Tj. Boersma
J. van Bruggen
J. F. Geerds
W. Roos
H. de Vries (rapporteur)
D. Jzn. Zwart*

- * Deze ondertekening heeft geen betrekking op de muzieknotatie van de gezangen zoals weergegeven in de bijlage, en op hetgeen gerapporteerd is sub 2.2.1 en 2.2.3 (muzieknotatie). Voor een nadere toelichting zij verwezen naar de Minderheidsnota van D. Jzn. Zwart in het Rapport van deputaten-gezangen aan de generale synode van Arnhem 1981.

In de bundel 'Enige Gezangen' zijn uit bestaande liederenbundels de volgende liederen overgenomen:

nrs.

- 12, auteur: Christian Fiirohtegott Gellert (1715-1769), vertaling Pieter Leonard van de Kastelee (1748-1810)*;
- 22, auteur: Pieter Dinus Kuiper (1900-1966);
- 25, auteur: Nikolaus Decius (± 1485-1546), vertaling Dirk Christiaan Meijer Jr. (1839-1908), bewerking Jan Wit, geb. 1914;
- 26, auteur: Horatius Bonar (1809-1889), bewerking W. Barnard, geb 1920;
- 31, auteur: Martin Rinckart (1586-1649), vertaling Jan Wit, geb. 1914,

uit

Liedboek voor de kerken, 's-Gravenhage, 1973;

nrs.

- 13, auteur: Ernst Christoph Homburg (1605-1681), bewerking H. Hasper (1886-1974);
- 14, auteur: Christian Furchtegott Gellert(1715-1769),vertaling Pieter Leonard van de Kastelee (1748-1810), bewerking H. Hasper (1886-1974);

23, auteur: Clara Feyeona van Raesfelt-Van Sytzama (1729-1807), bewerking H. Hasper (1886-1974),

uit

Geestelijke liederen uit den schat van de kerk der eeuwen, delen I en II heruitgave, 's- Gravenhage, 1959;

nr.

20, auteur: Kaspar Stolzhagen (1550-1594), vertaling P. Boendermaker, geb. 1893,

uit

Gezangboek der Evangelisch-Lutherse Kerk, Amsterdam, 1954;

nr.

28, auteur: Hendrik Pierson (1834-1923)*,

uit

Geestelijke liederen uit den schat van de kerk der eeuwen, deel I, 's-Gravenpage, 1935;

nr.

29, auteur: Samuel John Stone (1839-1900), nieuwe vertaling,

uit

Honderdnegentien gezangen, geen uitgever, z.j.

Verder zijn in deze bundel opgenomen:

- nrs.
- 1, auteur: L. L. Bouwers, geb. 1940;
 - 2, auteur: Johannes Eusebius Voet (1706-1778), bewerking W. Barnard, geb.1920;
 - 3, auteur: Anka Brands (1918-1978);
 - 4, auteur: Dichtgenootschap „Laus Deo, Salus Populo", ca. midden 18e eeuw*;
 - 5, auteur: L. L. Bouwers, geb. 1940;
 - 6, auteur: L. L. Bouwers, geb. 1940;
 - 6a, auteur: Paul Chr. van Westering (geb. 1911), 1942;
 - 7, auteur: L. L. Bouwers, geb. 1940;
 - 8, auteur: L. L. Bouwers, geb. 1940;
 - 9, auteur: Hendrik Ghijsen (1660-1693)*, naar Christe qui lux es et dies, 6^e eeuw;
 - 10, auteur: Anka Brands (1918-1978), naar Paul Gerhardt (1607-1676);
 - 11, auteur: J. A. P. Schulz (1747-1800);
 - 15, auteur: Isaac da Costa (1798-1860);
 - 16, auteur: Christian Friedrich Daniel Schubart (1739-1791), vertaling Ahasverus van den Berg (1733-1807);
 - 17, auteur: J. J. L. ten Kate (1819-1889), naar Henri Abraham César Malan 1787-1864);
 - 18, auteur: Isaac da Costa (1798-1860);
 - 19, auteur: Isaac da Costa (1798-1860)*;
 - 21, auteur: Isaac da Costa (1798-1860);
 - 24a en 24b, auteur: Isaac da Costa (1798-1860)*;
 - 27, auteur: Ahasverus van den Berg (1733-1807), naar „Te Deum";
 - 30a, auteur: Martin Luther (1483-1546), vertaling Anka Brands (1918-1978);
 - 30b, auteur: Martin Luther (1483-1546), vertaling H. J. Schilder, geb. 1916;
 - 32a en 32b, auteur: Jan Scharp (1756-1828);
 - 33, auteur: Hieronymus van Alphen (1746-1803);
 - 34, auteur: Herman Adriaan Bruining (1738-1811);
 - 35, auteur: Abraham Rutgers (1751-1809).

Bijlage III

ALGEMEEN RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE HERZIENING VAN HET KERKBOEK, BENOEMD DOOR DE GENERALE SYNODE VAN ARNHEM 1981

Inleiding

De generale synode van Arnhem 1981 benoemde blijkens art. 173 van haar Acta twaalf primideputaten voor de herziening van het Kerkboek alsmede vier secundi. Dr. A. N. Hendriks werd aangewezen als samenroeper.

De opdracht voor deze deputaten staat vermeld in de Acta onder art. 67.1, Besluit III, terwijl ook de uitvoering van Besluit 2 in art. 10 1 en Besluit 2 in art. 102 naar de mening van de deputaten door hen moest worden voorbereid.

Ter wille van een goede uitvoering van de opgedragen werkzaamheden heeft de samenroeper van het begin af twee secundi-deputaten, nl. ds. P. Deddens en ds. W. Triemstra, hierbij ingeschakeld.

Werkzaamheden

Het deputaatschap heeft twee keer plenair vergaderd, nl. op 14 november 1981 en op 4 maart 1983. In de eerste vergadering werd als moderamen aangewezen dr. A. N. Hendriks, voorzitter, ds. A. P. van Dijk, secretaris en ds. H. Hidding, penningmeester.

Er werden vijf werkgroepen ingesteld:

Werkgroep I, bestaande uit ds. L. Douw (S), ds. H. Hidding en meur. J. Ketel-van der Meulen, voor de opdracht vermeld in de Acta van de g.s. van Arnhem 1981 art. 67.1 Besluit III sub e en sub g en de voorbereiding van de uitvoering van Besluit 2 art. 101 en van Besluit 2 art. 102;

Werkgroep II, bestaande uit ds. M. J. C. Blok, ds. A. P. van Dijk (S) en K. O. Meijer, voor de opdrachten vermeld in Besluit III sub a en sub f;

Werkgroep III, bestaande uit dr. R. H. Bremmer, ds. P. Deddens (S) en meur. J. Ketel-van der Meulen, voor de opdrachten Besluit III sub c;

Werkgroep IV, bestaande uit dr. R. H. Bremmer(S), drs. J. A. Meijer, ds. W. Triemstra en meur. M. Wikke-van der Linden, voor de opdrachten Besluit III sub b;

Werkgroep V, bestaande uit dr. A. N. Hendriks, prof. dr. C. Trimp (S) en meur. E. van Veen, voor de opdrachten Besluit III sub d.

Uitdrukkelijk moet worden vastgesteld, dat elke werkgroep verantwoordelijk is voor de resultaten van haar arbeid.

In de vergadering van 4 maart 1983 kon worden geconstateerd, dat alle werkgroepen gereed waren gekomen met de hun opgedragen werkzaamheden.

Het bleek, dat veel reacties uit de kerken pas na de sluitingsdatum, 1 oktober 1982, de werkgroepen hadden bereikt. Toch hebben de werkgroepen ook de te laat ontvangen reacties zoveel mogelijk in hun arbeid betrokken.

Van de deputaten voor de voorbereiding van de volgende synode ontvingen de deputaten het verzoek, zich bereid te verklaren de reacties op hun rapport die bij de samenroepende kerk zouden binnenkomen, ten behoeve van de synode van commentaar te voorzien. Zij meenden, dat ze, gezien hun opdracht, hieraan niet mochten voldoen.

Nu het werk van de taalkundige modernisering van het Kerkboek zijn voltooiing nadert, hebben deputaten ook het totale resultaat van het door hen en door vroegere deputaatschappen en synodes verrichte werk overzien.

Ze constateerden, dat het volmaakte niet is bereikt, maar ze overwogen ook dat dit niet bereikt kan worden. Ook vroeger heeft ons Kerkboek nooit een volstrekt uniform taalbeeld vertoond. Toch willen deputaten twee zaken aan de generale synode voorleggen.

Spelling van bijbelse namen

Het NBG ende KB S hebben een spelling van bijbelse namen vastgesteld, die afwijkt van de spelling die in het Kerkboek wordt gevolgd. Deputaten geven daarom aan de synode in overweging te bezien, of de spelling van bijbelse namen in het Kerkboek moet worden aangepast aan de spelling die in de tegenwoordige bijbeledities van het NBG gevonden wordt.

Heidelbergs Catechismus

Binnen het deputaatschap bleek grote onvrede te bestaan over het resultaat van de taalkundige modernisering van de Catechismus. In sommige opzichten bracht de definitieve versie een verslechtering vergeleken met de voorlopige versie, bijv. antw. 21 (moeilijke zinsconstructie), antw. 29 (klemtoon op 'Hij' is verdwenen). Het woordje 'belang' bijv. in vr. 45 en 49 is zeer vreemd. In antw. 110 staat on-zin (Dit kan gebeuren... door elk middel dat Hij verboden heeft).

Het werd betreurd, dat toen we het ambacht van de taalkundige modernisering nog moesten leren, meteen met de Catechismus begonnen is. De sporen van het 'beginnerswerk' zijn nog al te duidelijk merkbaar. Een algemeen bezwaar is, dat de zinsmelodie, die de Catechismus vroeger kenmerkte, in zo grote mate is verdwenen. Verontrustend is ook het grote aantal signalen, dat de catechisanten veel meer moeite hebben met het uit het hoofd leren van de gemoderniseerde tekst dan met dat van de oude tekst.

Op grond van het bovenstaande adviseren de deputaten de synode een aantal deputaten te benoemen uit de kring van hen die zich al langer met het werk van de taalkundige modernisering hebben beziggehouden, en hun op te dragen de gemoderniseerde tekst van de Heidelbergs Catechismus aan een grondige revisie te onderwerpen.

Het bezwaar, dat de definitieve vaststelling van het Kerkboek nog eens drie jaar op zich zal laten wachten, moet dan voor lief genomen worden.

Het voor vele jaren vastgenageld zitten aan een tekstvorm van de Catechismus waarmee niemand gelukkig kan zijn en die nadelig is voor de catechese, achten deputaten een te hoge prijs voor het vasthouden aan 1984 als het jaar waarin het Kerkboek moet gereed zijn.

Slot

Deputaten zijn dankbaar, dat de HERE hen allen gedurende de tijd, dat ze aan de opdracht van de generale synode van Arnhem 1981 hebben gewerkt, heeft gespaard en dat ze nu het resultaat van hun werk aan de kerken kunnen voorleggen. De betrekkelijk korte periode die voor de uitvoering van hun taak beschikbaar was, is er de oorzaak van, dat ze niet helemaal de termijn van een jaar voor de aanvang van de volgende generale synode onaangetast hebben kunnen laten bij het toezenden van hun rapport aan de kerken. Het behoeft geen betoog, dat de deputaten bereid zijn de resultaten van hun werk en hun voorstellen mondeling ter synode of in een commissievergadering toe te lichten.

Namens de deputaten voor de herziening van het Kerkboek

A. N. Hendriks, voorzitter

A. P. van Dijk, secretaris

Rapport inzake de Oecumenische Belijdenisgeschriften

1.

De generale synode van Arnhem 1981 gaf aan de deputaten voor de herziening van het Kerkboek deze opdracht met betrekking tot de Geloofsbelijdenis van Nicea en de Geloofsbelijdenis genoemd naar Athanasius (Acta, art. 67.1): „Op- en aanmerkingen uit de kerken met betrekking tot de voorlopig vastgestelde teksten in ontvangst te nemen, te beoordelen en aan de eerstkomende generale synode rapport uit te brengen ter definitieve vaststelling van de herziene teksten van deze belijdenissen.”

2.

Binnen het deputaatschap werd aan de werkgroep, bestaande uit ds. M. J. C. Blok, ds. A. P. van Dijk en K. O. Meijer opgedragen, de uitvoering van de synodale instructie te behartigen. In deze werkgroep fungeerde ds. A. P. van Dijk als samenroeper en rapporteur.

3.1.

Helaas moet worden vastgesteld, dat veel kerken de door de generale synode gestelde termijn voor het inzenden van op- en aanmerkingen (1 oktober 1982) hebben overschreden. Deputaten hebben toch zoveel mogelijk ook de na die datum ontvangen reacties in hun werk betrokken.

3.2

Op- en aanmerkingen met betrekking tot de Geloofsbelijdenis van Nicea en/of de Geloofsbelijdenis genoemd naar Athanasius zijn ingezonden door de kerken te Apeldoorn, Arnhem, BodegravenWoerden, Brouwershaven, Enkhuizen, Harderwijk, Kralingse Veer/Krimpen aan de IJssel, Leeuwarden, Leeuwarden-Huizum, Leusden, Rouveen, VoorthuizenBarneveld, Zaandam en Zoetermeer; verder door br. S. Zwart Jzn.

4.1.

Deputaten achten het niet juist, het opschrift van de Geloofsbelijdenis van Nicea uit te breiden en/of van eenjaartal voorzien, dan wel een korte historische inleiding aan de tekst van de belijdenis van Nicea te doen voorafgaan. Zeker is, dat deze belijdenis zoals wij haar nu hebben, niet door het concilie van Nicea 325 is opgesteld. Zeker is ook, dat het 'Niceense geloof' n deze belijdenis vervat is. Daarom is de aanduiding 'Geloofsbelijdenis van Nicea' - zonder jaartal en zonder andere, historisch onzekere, toevoegingen -verantwoord.

4.2.1.

Het voorstel, in **R.5** van het Nicaenum beide keren **licht** met een hoofdletter te schrijven, wordt door deputaten overgenomen. Dit is in overeenstemming met de spellingsregels die door de g.s. van Groningen-Zuid zijn vastgesteld: „Is er geen nadere bepaling, dan krijgt de metafoor de hoofdletter.”

4.2.2.

Door Hem in **R.6** moet volgens deputaten niet vervangen worden door **door Wie**, omdat zo de verkeerde suggestie, dat hier gesproken wordt van de Vader versterkt zou worden.

4.2.3.

In **R.7** moet **geworden** niet vervangen worden door **gemaakt**, daar **geworden** niet alleen aansluit bij de Griekse tekst van het Nicaenum, maar ook bij Joh. I : 3.

4.2.4.

R.8 - deputaten gaan akkoord met de schrijfwijze **Ter wille** in plaats van **Terwille**.

4.2.5.

Het voorstel, de interpunctie in de derde alinea van het Nicaenum te veranderen om duidelijker te laten uitkomen, dat heel het hier genoemde werk van Christus ter wille van ons en onze zaligheid is geschied, moet worden afgewezen. **Ter wille** slaat nl. alleen op hetgeen in de eerste zin vermeld wordt, blijkens het voor ons in de tweede zin.

4.2.6.

Deputaten hebben er geen behoefte aan in **R.8 zaligheid** te vervangen door **behoud**, al bestaat er geen inhoudelijk verschil tussen deze woorden. Het gebruik van het woord **zaligheid** heeft h.i. niet volstrekt vermeden te worden.

4.2.7

En voor op de derde dag,11.10, wordt door sommige kerken overbodig geacht. In de vertaling is wel vaker het voegwoord en weggelaten (bijv. voor **Hij is opgevaren**). Daarom heeft er geen principieel bezwaar tegen te bestaan het ook hier weg te laten. Deputaten achten het uit stilistisch oogpunt een verbetering En op deze plaats achterwege te laten.

4.2.8.

Deputaten gevoelen geen behoefte in **R.12 in heerlijkheid** te veranderen in **met heerlijkheid**, daar h.i. **in heerlijkheid** beter dan **met heerlijkheid** aangeeft, dat heerlijkheid Christus bij zijn wederkomst omringen zal.

4.2.9.

Voor de suggestie, in **R.13 na doden** een puntkomma te plaatsen en vervolgens en weg te laten pleit, dat dezelfde procedure is gevolgd bij de tweede alinea. Toch willen deputaten dit voorstel niet overnemen, omdat de verbinding dan wat stotend wordt. Bovendien kan men in dit en horen, dat vervolgens, na Christus' komst, zijn heerschappij eeuwig duren zal.

4.2.10

Deputaten achten het niet nodig na **R.18** een komma te plaatsen, omdat R.19 met en begint. Dit en heeft immers de functie een derde korte belijdenisuitspraak aan de twee voorafgaande te verbinden en niet zozeer de handeling van het verwachten te verbinden aan die van het belijden. De eerste en de tweede van die belijdenisuitspraken zijn door een punt van elkaar gescheiden. Het lijkt juist, datzelfde ook te doen met de tweede en de derde. Bovendien is voor het vloeiend aflopen van de gehele belijdenis en gewenst. Ook het twaalfde van de Twaalf Artikelen is door en aan het voorafgaande verbonden.

4.2.11.

In **R.19 het leven van de toekomstige eeuw** te vervangen door bijv. **het leven tot in eeuwigheid**, zoals een kerk voorstelt, is een veel te ingrijpende afwijking van de oorspronkelijke tekst.

4.3.

Samenvattend stellen deputaten voor, de volgende wijzigingen aan te brengen in de voorlopig vastgestelde tekst van de Geloofsbelijdenis van Nicea:

- a) in **R.5 Licht uit Licht i.p.v. licht uit licht**;
- b) in **R.8 Ter wille i.p.v. Terwille**;
- c) in **11.10. Op de derde dag i.p.v. En op de derde dag**.

5.1.

De nummering van de verzen in de Geloofsbelijdenis genoemd naar Athanasius ondervond terecht veel kritiek. Zij is namelijk in de Acta van de g.s. van Arnhem en, als gevolg daarvan, in 'Van Credo tot Amen' volledig in het ongereede geraakt. De volgende verbeteringen moeten daarin worden aangebracht: 2 - een regel lager; 5 - een regel lager; 12 - een regel lager; 15 - moet zijn 14; 16/ 17 moet zijn 15/16; 17-eenregel lager; 18-moetzijn 18/19; hethuidige 19-moetvallen;24-een regel hoger; het huidige 24 - moet zijn 25; het huidige 25 - moet zijn 26; het huidige 26 - moet zijn 27; het huidige 27 -moet vervallen; 31 - een regel lager; 32 -een regel hoger; het huidige 32-moet zijn 33; het huidige 33 - moet vervallen; 36 - een regel hoger; 40 - een regel lager.

5.2.

Deputaten zien geen reden terug te keren tot de vroegere versindeling, gezien de argumentatie gegeven door het vorige deputaatschap. Wel kan overwogen worden de nummers van de verzen in de tekst te plaatsen om typografische verwarring - zoals nu is voorgevallen - te voorkomen.

5.3.

Een andere zaak van meer algemeen belang is het gebruik van de woorden **behouden worden en behoud** in de verzen 1, 28, 29, 38 en 42. Deputaten zien geen reden deze te vervangen door **zalig worden en zaligheid**.

5.4.1.

Deputaten achten het onjuist in vs. 1 A1 wie te vervangen door W ie, gezien de universele geldigheid van de desbetreffende uitspraak.

5.4.2.

Deputaten vinden het niet nodig in vs. 2 het te vervangen door dit. Er is geen misverstand mogelijk, dat het geloof bedoeld is. Bij voorlezing kan dit gemakkelijk te veel accent krijgen, terwijl de klemtoon moet liggen op **volledig en ongeschonden bewaart**.

5.4.3.

In vs 3 moet nu niet weggelaten worden, maar wel voor is geplaatst worden.

5.4.4.

Deputaten menen dat in **vs. 3 vereren** niet veranderd moet worden in **eren**; het in het Latijn gebruikte woord pleit voor **vereren**.

5.4.5.

Ten onrechte menen twee kerken dat in **vs. 4** het woord **zelfstandigheid** verdwenen is; het is ni. vervangen door het woord **wezen** als vertaling van 'substantia'.

5.4.6.

Deputaten willen in **vs. 6 goddelijkheid** niet vervangen door **godheid, daar godheid** een aanduiding is van de goddelijke natuur, hetzij van Christus hetzij van de Heilige Geest. Het woord **goddelijkheid** wijst hier op de eigenschap van het God-zijn.

5.4.7.

Vs. 25 heeft vrij veel kritiek ontmoet. Men vond **niets** onduidelijk; **groter of kleiner** zou te veel aan omvang doen denken, terwijl het hier toch gaat om rangorde. Men stelde voor: **...is geen sprake van eerder of later, meer of minder**. Deze kritiek vindt weerklank bij deputaten. Zij stellen voor: **...geen sprake van eerder of later, noch van meer of minder**.

5.4.8.

In **vs. 26** is volgens een kerk **aan elkaar gelijk in hoedanigheden** een slechte vertaling van het Latijnse 'co-aequales'. Deputaten vinden de weergave ook niet fraai. Het gaat hierom een positieve formulering van het **geen sprake van meer of minder**. Zij stellen daarom voor i.p.v. **hoedanigheden** te lezen **aanzienlijkheid**.

5.4.9.

In **vs. 28** moet volgens deputaten **deze overtuiging hebben** niet vervangen worden door **dit geloven**, gezien het Latijnse werkwoord 'sentire'.

5.4.10.

Deputaten ontraden in **vs. 29 oprecht** te vervangen door **trouw of getrouw** als weergave van het Latijnse 'fideliter'. In **trouw** zit sterk het element van volharding, terwijl 'fideliter' in de context vooral wil zeggen: zonder voorbehoud, toegewijd, eerlijk. Aangezien **getrouw** wat ouderwets aandoet, willen deputaten vasthouden aan **oprecht**.

5.4.11.

In **vs. 29** moet **vleeswording** niet vervangen worden door **menswording** als vertaling van 'incarnatio'.

5.4.12.

Een kerk vindt in **vs. 30 Het rechte geloof** een te ouderwetse formulering; zij stelt voor **Het juiste geloof**. Deputaten stemmen toe, dat **Het rechte geloof** wat ouderwets aandoet. De **uitdrukking Het juiste geloof** vinden ze echter lelijk. In de Heidelbergse Catechismus is de uitdrukking **recht kennen** meer dan eens weergegeven door **naar waarheid kennen**. Daarom stellen ze voor in vs. 30 te lezen **Het ware geloof**.

5.4.13.

Deputaten kunnen niet meegaan met de suggestie in vs. 31 te lezen **voor alle eeuwen**. De grondtekst luidt 'ante saecula', zodat het Latijnse woord voor **alle** ontbreekt. Verder wordt gezegd 'natus in saeculo', dat niet vertaald kan worden met **geboren in de eeuw** maar weergegeven moet worden met **geboren in de tijd**. Daarom dient 'saecula' ter wille van de parallelle vertaald te worden met **tijden**.

5.4.14.

Het verdient geen aanbeveling in vs. 31 in aansluiting bij Ps. 2 : 7 NBG **verwekt** te lezen, i.p.v. **voortgebracht**. Het gaat hier immers om in zekere zin parallelle begrippen, maar **verwekt en geboren** kunnen gemakkelijk als successieve gebeurtenissen worden opgevat. Ook in de vss. 21, 22 en 23 staat **voortgebracht**.

5.4.15.

Deputaten kunnen wel akkoord gaan met de suggestie, de komma achter vs. 31 te vervangen door een puntkomma om aan te geven, dat hier een lichte caesuur gevonden wordt.

5.4.16.

In de vss. 35 en 36 wil een kerk beide keren lezen **Hij is één**, en bovendien de woordjes **echter en volstrekt** weglaten. Deputaten willen echter graag de woordjes '**auteur**', **echter** en 'omnimo', **volstrekt** in de vertaling bewaren. De verandering in de volgorde van het onderwerp en het naamwoordelijk deel van het gezegde is in het Nederlands mogelijk. Te bedenken valt, dat het **één Christus uit vs. 34** hier nader wordt toegelicht. Daarom willen deputaten bij het oorspronkelijke voorstel blijven.

5.4.17.

Deputaten kunnen niet instemmen met het voorstel in **vs. 42 getrouw en vast** te lezen i.p.v. **oprecht en standvastig**. Over **getrouw** zie bij vs. 29. In het Latijnse 'firmiter' ligt volgens deputaten het element van volharding dat bij **standvastig** beter tot zijn recht komt dan bij vast.

5.5.

Resumerend worden in de Geloofsbelijdenis genoemd naar Athanasius de volgende wijzigingen voorgesteld:

- a) de onder 5.1. aangegeven correctie van de nummering van de verzen;
- b) in vs. 3 nu plaatsen voor is;
- c) vs. 25 aldus lezen: En in deze Drieëenheid is geen sprake van eerder of later, noch van meer of minder;
- d) in **vs. 26 hoedanigheden** vervangen door **aanzienlijkheid**;
- e) in **vs. 30 rechte** vervangen door **ware**;
- f) in vs. 31 aan het slot de komma vervangen door een puntkomma.

Namens de deputaten
voornoemd,

A. P. van Dijk, rapporteur

Rapport inzake de Nederlandse Geloofsbelijdenis

Bij de verdeling van de werkzaamheden opgedragen aan de deputaten voor de herziening van het Gereformeerd Kerkboek namen dr. R. H. Bremmer, drs. J. A. Meijer, ds. W. Triemstra en mevrouw drs. M. Wilcke-van der Linden op zich in gereedheid te brengen wat de synode van Arnhem (1981) besloot met betrekking tot de Nederlandse Geloofsbelijdenis te weten:

1. Bij de Nederlandse Geloofsbelijdenis een lijst van teksten als bewijsplaatsen samen te stellen.
 2. Te onderzoeken-of de zin in artikel 9: „En: Drie zijn er die getuigen in de hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze drie zijn één" als Schriftbewijs voor de leer van de Drieëenheid moet worden gehandhaafd, en zo niet, of deze door ander Schriftbewijs moet worden vervangen.
 3. De brief van Guido de Brès aan Philips II, die hij aan zijn geloofsbelijdenis toevoegde, taalkundig te moderniseren, opdat de kerken op de eerstkomende generale synode kunnen beslissen over de opname van deze brief in het Gereformeerde Kerkboek.
- Zij bieden thans het resultaat van hun werkzaamheden aan de kerken aan. Om enig inzicht te geven in wat aan haar ter beoordeling wordt voorgelegd, maken wij de volgende opmerkingen.

Ad 1. Om te komen tot een lijst van teksten als bewijsplaatsen bij de Nederlandse Geloofsbelijdenis kozen wij ons uitgangspunt in de eerste uitgave van de Nederlandse tekst uit 1562. Van deze tekst gaf dr. A. van der Linde in 1864 een reprint. Wij raadpleegden de derde druk hiervan. In 1951 gaf Lepusculus Vallensis (drs. T. J. A. Delhaas) een nieuwe uitgave van de Nederlandse Geloofsbelijdenis in het licht, waarbij hij voor het Schriftbewijs van ieder artikel de uitgave van Van der Linde vergeleek met het enig nog voorhanden exemplaar van de uitgave van 1562. Hij noteerde de fouten in de herdruk van Van der Linde op blz. 194 van zijn boek met zijn eigen correcties. Wij hebben op onze beurt de door Delhaas gegeven teksten bij ieder artikel opnieuw aan de hand van Van der Linde gecontroleerd en telkens overwogen of zij geschikt waren als overtuigend Schriftbewijs bij het onderhavige artikel van de Geloofsbelijdenis te dienen. Hetzelfde deden wij met het door Delhaas zélf een enkele maal toegevoegde Schriftbewijs.

Wij kozen opzettelijk ons uitgangspunt bij de bewijsplaatsen van 1562 omdat wij van oordeel waren dat deze klassiek zijn te achten. Al controlerende en beoordelende hielden wij een aantal teksten over die wij thans aan de kerken als o.i. overtuigend Schriftbewijs aanbieden. Het was vaak een kwestie van wiken en wegen. Een enkele maal hebben wij zelf Schriftplaatsen aan die van De Brès/Delhaas toegevoegd.

In het algemeen bleek ons dat drs. Delhaas in zijn weergave van het Schriftbewijs uit de eerste Nederlandse vertaling van de Geloofsbelijdenis zeer zorgvuldig is te werk gegaan.

Zoals bekend heeft de Dordtse synode van 1618/19 bij haar revisie van de Nederlandse Geloofsbelijdenis en het vaststellen van de authentieke tekst daarvan, het Schriftbewijs er buiten gelaten. Daarom te meer hebben wij dit werk zo goed mogelijk willen doen. Het is voor de eerste maal dat de Gereformeerde Kerken in Nederland het Schriftbewijs dat Delhaas terecht „het ruggemerg" van zijn boek noemde (blz. 191), kerkelijk vaststellen. We hadden daarbij .er ook mee te rekenen dat de uitleg van de Heilige Schrift in de eeuwen die ons van de opstelling van de Geloofsbelijdens scheidt,

niet stil heeft gestaan zodat verschillende teksten door De Bres aangevoerd, door ons niet konden worden gehandhaafd.

Bij de modernisering van de tekst van de Geloofsbelijdenis zoals wij die aan de synode van Arnhem aanboden, hadden wij de Schriftplaatsen die letterlijk of vrijwel letterlijk in de tekst van de belijdenis voorkwamen, in de marge aangegeven. Zo heeft Arnhem (1981) de tekst van de Geloofsbelijdenis ook vastgesteld. Wij stellen u voor dit bij de definitieve uitgave van het Gereformeerd Kerkboek zo te laten. Dat is bij wijze van spreken het primaire Schriftbewijs. Daarnaast geven wij hieronder bij elk afzonderlijk artikel een reeks teksten die aan de voet van elk artikel geplaatst dienen te worden. In zijn boek heeft drs. Delhaas elk artikel van de Geloofsbelijdenis met behulp van hoofdletters nader ingedeeld en het Schriftbewijs van de oudste editie daarnaar geordend. De Bres gaf zijn bewijsplaatsen vaak zonder enige ordening in lange „slierten" in de marge. Omdat zowel de door Delhaas gevolgde indeling als zijn groepering van de teksten een subjectieve zaak is, hebben wij hem daarin niet gevolgd. Toch was vaak heel duidelijk na te gaan, op welk onderdeel van het artikel de teksten sloegen. Wij hebben daarom toch in de teksten aan de voet van ieder artikel een zekere indeling gemarkeerd door z.g. kastlijntjes. De gebruikers van de Geloofsbelijdenis kunnen dan vrij gemakkelijk nagaan op welke gedeelten van de afzonderlijke artikelen de gegeven teksten slaan. Wij zijn ons ervan bewust dat ook in ons werk een zekere subjectiviteit zich doet gelden. Daarom hebben wij de indeling opzettelijk niet al te strak gehouden en ons beperkt tot de teksten waarop de Geloofsbelijdenis duidelijk steunt. Wij eindigen met de hoop uit te spreken dat het toevoegen van Schriftbewijs aan onze Confessie des te meer het Schriftmatig karakter van dit kostbare erfgoed van de oude Gereformeerde Kerk in het licht zal stellen.

Ad 2. Tijdens de bespreking ter synode van artikel 9 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, heeft prof. Kamphuis de vraag gesteld, of het wel juist is in de tekst van dit artikel de bekende passage uit 1 Johannes 5 over de drie Getuigen in de hemel (het zogenaamde 'Comma Johanneum') als bewijsplaats voor de leer van de Drieëenheid te handhaven. De hoogleraar adviseerde de tekst van de NGB op dit punt nog niet vast te stellen, maar deze zaak aan de kerken voor te leggen, zodat op de volgende synode een verantwoorde beslissing zou kunnen worden genomen.

Een onzer, drs. J. A. Meijer, sloot zich bij de woorden van prof. Kamphuis aan en zette in het kort de geschiedenis van het Comma Johanneum uiteen.

Hoofddargument van de beide sprekers tegen het handhaven van het Comma Johanneum als bewijsplaats voor de leer van de Triniteit, was hun overtuiging dat de bewuste woordgroep in de grondtekst niet voorkomt.

De synode besloot conform het advies van prof. Kamphuis en droeg nieuw te benoemen deputaten op te onderzoeken of de genoemde zinsnede in artikel 9 als Schriftbewijs voor de leer van de Drieëenheid moet worden gehandhaafd, en zo niet, of deze door ander Schriftbewijs moet worden vervangen.

Kort na dit synodebesluit publiceerde drs. Meijer in het weekblad „De Reformatie" (jaargang 56, de nummers 41 en 42), enkele hoofdartikelen onder de titel: Goede strijd vraagt scherpe wapens. De Heilige Drieëenheid en het'Comma Johanneum'. Hierin bood hij een uitwerking van wat door hem ter synode was opgemerkt.

Als deputaten zijn wij het met argumentatie en strekking van deze artikelen geheel eens. Daarom achten we het weinig zinvol nog eens een geheel nieuw rapport in dezen op te stellen. We zijn dan ook zo vrij de tekst van genoemde artikelen aan de kerken ter overweging aan te bieden.

Het kan dan duidelijk zijn dat naar ons oordeel de bewuste woordgroep: 1 Joh. 5 : 7b en 8 a niet in de tekst van artikel 9 van de NGB gehandhaafd dient te worden. Het plaatsen van vervangend Schriftbewijs in de tekst achten wij niet nodig. Wel hebben wij gemeend in de lijst van de Schriftplaatsen onder het artikel (het hele hoofdstuk) 1 Joh. 5 te moeten opnemen, omdat dit hoofdstuk ook zonder het Comma Johanneum een sterk getuigenis vormt voor de leer van de Drieëenheid.

Ad 3. Guido De Bres liet aan zijn „Confession de Foy" zoals hij die in de nacht van 1 op 2 november 1561 over de buitenste muur van het kasteel te Doornik wierp, een „Epitre au Roy" vooraf gaan, waarin de gelovigen in de Nederlanden zich richtten tot koning *Filips II* en hun beklag deden over de schandelijke behandeling die zij ondervonden. Het opschrift van deze „begeleidbrief ' luidt in het Nederlands als volgt: De Gheloovige die daer in de Nederlanden zijn, welcke na der warachtigher reformacie des evangeliums ons Heeren Jesu Christi begheeren te leven, aen den onverwinnelicken Koninck Philippus, haren oversten Heere".

De synode van Arnhem droeg ons op deze brief taalkundig te moderniseren, opdat de eerstkomende generale synode zou kunnen beslissen over de opname van deze brief in het Gereformeerd kerkboek.

Nu had drs. Delhaas in zijn boek reeds zulk een modernisering gegeven onder de titel „Geleidebrief” (zie blz. 9 tot 15). Aangezien de Nederlandse taal zich echter sinds 1951 snel verder ontwikkeld heeft, ook in de zinsbouw en de manier van zich uit te drukken, leek het ons nodig een eigen modernisering van dit stuk te maken. Mevrouw Wilcke-Van der Linden heeft zich daartoe gezet en deputaten hebben haar werkstuk in overleg met haar nader bewerkt. Bij deze bieden wij U bijgaande modernisering van deze brief aan. Het is thans aan de kerken in synode bijeen om te beoordelen of zij dit stuk in het komende definitieve Kerkboek zullen opnemen.

Ons is daarover geen advies gevraagd. Toch zijn wij zo vrij de suggestie te doen dit stuk als Bijlage in het Kerkboek op te nemen. Latere geslachten zullen op die manier er kennis van kunnen nemen in wat voor situatie de gereformeerden in deze landen in het jaar 1561 ertoe kwamen hun Geloofsbelijdenis aan de Koning aan te bieden.

Deputaten stellen tenslotte nog voor om bij artikel 34 in de marge op te nemen Lev. 12 : 6 als tekstaanduiding bij de zin „offerende voor hen een lammetje”. Bij artikel 35 willen zij Joh. 6 : 15 uit de marge verwijderen omdat deze tekst in de lijst van teksten bij het Schriftbewijs is opgenomen. De hartelijke dank van deputaten gaat uit naar mevr. T. M. Drost te Enschede voor het vele typewerk dat zij voor ons verrichtte.

Dr. R. H. Bremmer, rapp.
Drs. J. A. Meijer
Ds. W. Triemstra
Mevr. Drs. M. Wilcke-van der Linden

Ad 2: Het zgn. 'Comma Johanneum'

Goede strijd vraagt scherpe wapens* De heilige Drieëenheid en het 'Comma Johanneum'

'Arnhem' en artikel 9

Een van de geloofs zekerheden die de kerk in de loop der eeuwen heel fel heeft moeten verdedigen, is de belijdenis van de Drieëenheid. Wij geloven in één God, die wezenlijk en van eeuwigheid onderscheiden is in drie Personen: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Over die niet aflatende strijd spreekt artikel 9 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis duidelijke taal: 'Deze leer van de Drieëenheid is altijd beweerd en onderhouden geweest bij de ware Kerk, van de tijden der apostelen af tot nu toe, tegen de Joden, Mohammedanen en enige valse Christenen en ketteren, als Marcion, Mani, Praxeas, Sabellius, Samosatenus, Arius en andere diengelijken, die met goed recht door de Heilige Vaders zijn veroordeeld geweest'. Een hele rij namen komt hier op ons af. Een rij die ons duidelijk kan maken, hoe in het grijze verleden de strijd rond de belijdenis van Gods wezen steeds weer oplaaide. Een reeks die ons echter ook duidelijk kan maken, hoe diezelfde strijd in onze eigen tijd nog in volle hevigheid woedt. We hoeven daartoe alleen maar het 'andere diengelijken' wat meer reliëf te geven door eraan toe te voegen: als b.v. in onze tijd H. Berkhof¹. Ook vandaag worden oude

¹ Cf. H. Berkhof, *Christelijk geloof. Een inleiding tot de óeloofsleer*, Nijkerk z.j. par. 34: Het verbond als Drieëenheid. Berkhof begint zijn uiteenzettingen met de niet onduidelijke volzinnen: 'In tegenstelling tot wat gangbaar is in de geloofsleer, hebben we het begrip 'Drieëenheid' of triniteit niet gebruikt toen we over God in zijn wezen en eigenschappen spraken. Als wij handelen over God als de bron van alles wat er nadien in de geloofsleer ter sprake komt, is er onzes inziens geen reden om aan Hem zo *iets als Drieëenheid* toe te schrijven (curs. van mij, J.A.M.). Als schepper van de wereld, als stichter van het verbond en als degene die zich aan ons openbaart, kennen wij Hem als de éne God, als persoon. In dit enkelvoud is Hij tegelijk oneindig rijk. We kunnen zeggen, dat zijn éénvoud oneindig ver uitgaat boven wat wij enkelvoud noemen.

Maar er voert geen weg vanuit dit weten naar een leer van God als drie-enig (348). Van de wezenlijke triniteit blijft bij Berkhof dus niets over. Wel blijft hij de term hanteren, maar dan als aanduiding van een totaal nieuwe zaak. De Drieëenheid is voor hem niet betrokken op Gods wezen, maar op zijn op de mensen gericht handelen, ze is een 'beschrijving van de structuur van het verbond' en niet de beschrijving van de 'structuur' van de éne verbondspartner, van God' (349). De Vader is de goddelijke partner, de Zoon de menselijke representant, de Geest de band tussen beiden en tegelijk en daarom de band tussen de Zoon en de zonen die hij tot de Vader trekt'

dwalingen met verve en vaak 'sympathiek' verdedigd. Maar ook nu zal de ware kerk de leer van de Heilige Drieëenheid, die het hart van Gods zelfopenbaring raakt², met kracht moeten verdedigen. Het spreekt dan ook vanzelf, dat de Generale synode van Arnhem, toen zij het voorstel van haar deputaten voor een gemoderniseerde tekst van de Nederlandse Geloofsbelijdenis kreeg te beoordelen, bijzondere aandacht besteedde aan de tekst van artikel 9, waarin wij belijden dat de Heilige Schriften ons op vele plaatsen spreken over de Drieënige God. Tijdens de besprekingen bleek opnieuw, hoe sterk het getuigenis van Gods Woord op dit punt is. Tegelijk werd echter ook duidelijk, dat de laatste bewijsplaats, die wij in artikel 9 noemen, bepaalde vragen oproept, waarover doorgesproken moet worden. Het was prof. Kamphuis die vroeg, of het wel juist was om deze plaats onder het bewijsmateriaal te handhaven. En die het advies gaf om op dit punt de tekst van de NGB nog niet vast te stellen, maar deze zaak aan de kerken voor te leggen, zodat op de volgende synode een verantwoorde beslissing zou kunnen worden genomen. In de discussie die op dit advies volgde en die resulteerde in een positief besluit terzake, hebben wij ons graag aangesloten bij wat door prof. Kamphuis was gezegd. En om duidelijk te maken, waar het in deze zaak precies om ging, hebben we toen in het kort de geschiedenis verteld van deze schriftplaats: 1 Johannes 5 : 7 en 8. Van diverse kanten bereikte ons het verzoek om het ter synode gesprokene te publiceren. En omdat het niet slechts om een wetenschappelijke kwestie gaat, *maar om onze belijdenis*, waarwij allen ten nauwste bij betrokken zijn, voldoen wij graag aan dat verzoek.

* Eerder gepubliceerd in *De Reformatie* 56 (1980-1981), pp. 657-661 en 673-677.

Het Comma Johanneum

De laatste bewijsplaats die we in artikel 9 ontmoeten, is door alles wat erover gepubliceerd is, zo bekend geworden, dat we haar gewoonlijk aanduiden met een technische term: het Comma Johanneum, d.w.z., het (bekende) Johannes-zinsdeel³. We bedoelen daarmee die woordgroep uit 1 Johannes 5 : 7 en 8, die in ons bijbelje tussen vierkante haken staat en die we hierna cursief laten afdrukken: 'Want drie zijn er, die getuigen *in den hemel: de Vader, het Woord, en de Heilige Geest, en deze drie zijn één. En drie zijn er, die getuigen op de aarde: de Geest en het water en het bloed, en de drie zijn tot één*'. Opeen heel duidelijke wijze wordt hier van de drie Personen in de éne God gezegd, dat Zij één zijn. Het is dan ook een schriftplaats die menige bijbellezer al spoedig te binnen zal schieten, wanneer hem b.v. door een Jehovah-getuige gevraagd wordt om nu eens uit de Bijbel aan te tonen dat er drie Personen zijn in één goddelijk Wezen. T3ch is het de vraag of we deze door en door schriftuurlijke waarheid met *dit* schriftbewijs kunnen staven. En dat niet omdat de NGB-vertaling 'tweifelhaken'⁴ om deze woorden heeft geplaatst. Wij hebben er als bijbellezers gelukkig geen boodschap aan dat een groepje wetenschapsmensen op grond van vaak heel subtiele redeneringen

(348/9). De schriftuurlijke triniteitsleer is voor hem 'een indrukwekkende, maar ook gekunstelde en in haar abstractheid voor het geloof gevaarlijke traditie' (355 slot).

² Haaks op de woorden van Berkhof staat het spreken van Bavinck over de Drieëenheid in zijn *Gereformeerde Dogmatiek, II*^o, Kampen 1928, 254/5: 'In de belijdenis der triniteit klopt het hart der Christelijke religie; elke dwaling vloeit voort uit of is bij dieper nadenken te herleiden tot eene afwijking in de leer der Drieëenheid'. Cf. ook J. Kamphuis wanneer hij kritisch-sympathetisch op Bavinck insprekt in hfdst. V van zijn *Katholieke vastheid. Enkele opmerkingen met betrekking tot de leer der onveranderlijkheid Gods*, Goes 1955. Zie vooral de pp. 176 vv.

³ Cf. voor de geschiedenis van het Comma Johanneum het fraaie postuum uitgegeven werkje van Eduard Riggenbach, *Das Comma Johanneum. Ein nachgelassenes Werk*, Gutersloh 1928.

⁴De term is van J. van Bruggen. Cf. zijn *De toekomst van de bijbelvertaling*, 2e aangevulde druk, Amsterdam 1976, p. 88.

bepaalde gedeelten van Gods Woord buiten spel wil zetten. Die haken, die in een bijbelvertaling niet thuis horen, mogen we rustig laten voor wat ze zijn. Marcus 16 : 9-20 hoort echt wel bij Gods Woord.

In ons geval hebben we echter met een heel bijzondere situatie te maken, zoals er nauwelijks een tweede in het Nieuwe Testament aan te wijzen is⁵. Het Comma Johanneum staat namelijk wel in onze *vertaling*, maar het is zeer de vraag, of het ook in de *grondtekst* staat. Bovendien komt de woordgroep in de oudste vertalingen van het Nieuwe Testament niet voor en heeft geen enkele kerkvader in de eerste eeuwen van de kerkgeschiedenis de woorden geciteerd, ook niet als de strijd er als het ware om vroeg.

De grondtekst biedt geen steun

Wie in een modern commentaar de door ons genoemde passage opslaat, vindt steevast de opmerking, dat geen enkele geleerde meer gelooft in de authenticiteit (de oorspronkelijkheid) van het Comma Johanneum. Nu behoeven we van deze eenstemmigheid niet direct onder de indruk te zijn. De geleerde wereld meent zo vaak iets zeker te weten, wat zo zeker nog niet is. En wij zullen zulke stellingen altijd zelf moeten controleren. Dat betekent in ons geval dat we de grondtekst gaan ondervragen: Staat deze passage in goede handschriften van het Nieuwe Testament, ja dan nee?⁶ Op die vraag krijgen we een heel duidelijk antwoord. Onder de ruim 200 handschriften, waarin de eerste brief van Johannes overgeleverd is, zijn er maar 4, die de bewuste woordgroep bevatten. En deze 4 behoren niet tot de handschriften, die wij als goed hebben leren kennen⁷. Bovendien is er met alle vier iets aan de hand. Het gaat om één handschrift uit de 12e en om drie uit de 16e eeuw. De laatste drie zijn dus heel jong en stammen uit de tijd na de uitvinding van de boekdrukkunst. Een van de drie is dan ook een duidelijke kopie van een ons bekende gedrukte uitgave van het Nieuwe Testament⁸, terwijl de beide andere sterke invloed vertonen van de Latijnse bijbelvertaling, de Vulgaat⁹. Deze drie kunnen we dan ook nauwelijks als vertegenwoordigers van de grondtekst beschouwen. Dus rest ons alleen het handschrift uit de 12e eeuw. Maar dat geeft ons al evenmin grond onder de voeten. Want deze codex laat een tekst zien zonder de bewuste woorden. Het Comma Johanneum staat alleen als een glosse, een kanttekening, in de marge. En het heeft er ook nog veel van dat deze kanttekening eerst vele eeuwen na het ontstaan van het handschrift is geplaatst. Deskundigen denken aan de 17e eeuw.

Het resultaat van ons onderzoek is dus negatief. Er zijn geen betrouwbare handschriften te vinden, waarin het Comma Johanneum voorkomt.

Onbekend in de Oude Kerk

⁵In de Acta vinden we een soortgelijke interpolatie vanuit de Vulgaat. In hfdst. 9 : 5 en 6 leest de Statenvertaling: 'En hij zeide: Wie zijt Gij, Heere? En de Heere zeide: Ik ben Jezus, Dien gij vervolgt. *Het is u hard de verzenen tegen de prikkels te slaan. En hij, bevende en verbaasd zijnde, zeide : Heere! wat wilt Gij, dat ik doen zal? En de Heere zeide tot hem: Sta op, en ga in de stad en u zal aldaar gezegd worden, wat gij doen moet*'. Van de door mij gecursiveerde woorden is niets terug te vinden in onze NBG-vertaling. Erasmus heeft ze indertijd vanuit de Vulgata in het Grieks vertaald en in zijn editie van het N.T. een plaats gegeven. Deze interpolatie is niet helemaal te vergelijken met het CJ. In de eerste plaats is deze tekst niet direct dogmatisch relevant. Verder staan de belangrijkste gedeelten van deze interpolatie wel elders in de Acta (26 : 14 en 22 : 10).

⁶ Cf. B.M. Metzger, *The Text of the New Testament. Its Transmission, Corruption, and Restoration* Oxford 1968, p. 101; idem *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, (1971), a.l. Merkwaardig genoeg noemt Metzger in 1971 één ander MS dan in 1968. Tischendorf omega 110 (16e eeuw) vervangt hij (?) door MS. 635 uit de elfde eeuw. In dit MS zou het CJ als een marginale glosse voorkomen. Ik kon niet meer nagaan wat de oorzaak van deze incongruentie is. Maar mocht deze vervanging correct zijn (Gregory schrapte omega 110 al eerder), dan verandert er wezenlijk niets. Het MS is ouder, maar het CJ staat niet in de tekst.

⁷ Cf. J. van Bruggen, *De tekst van het Nieuwe Testament* (= Kamper Bijdragen XVI), Groningen 1976, p. 35.

⁸ De Complutensische Polyglot van 1522.

⁹ Zo ontbreken bij de woorden pater, logos en pneuma hagion de lidwoorden, terwijl in plaats van 'epi tès gès' wordt gelezen: en tei gei (uit: *in terra*).

Nu zou het denkbaar zijn, dat goede handschriften verloren zijn geraakt, zodat men vroeger kon lezen wat wij nu missen. Kan de Oude Kerk, waarin de broeders hun strijd altijd weer met de Schrift in de hand voerden, ons soms een ander beeld laten zien dan we in de handschriften ontmoeten? De Oude Kerk waarin juist over de Drieëenheid zoveel gestreden is? Denk aan de strijd met Arius, die de waarachtige godheid van de Here Christus ontkende. Heeft Athanasius hem dit woord uit 1 Johannes 5 niet voorgehouden? Denk aan Sabellius, die beweerde dat Vader, Zoon en Geest slechts drie modaliteiten, drie verschijningsvormen van de ene God zijn. In de schepping verschijnt God als de Vader, in de verlossing als de Zoon en in de heiligmaking als de Geest. Hij is één God, zegt Sabellius, zeker, maar Hij is ook maar één Persoon. Heeft de Kerk deze ketter het Comma Johanneum niet voorgehouden naast die andere plaatsen uit de Schrift, waarin de Drieëenheid zo duidelijk wordt geleerd? Ons antwoord kan heel eenvoudig zijn: nee. Door geen enkele kerkvader in het Oosten, van Irenaeus af tot Johannes Damascenus toe, is ooit deze tekst in de strijd gebruikt. Toch vergat men de brieven van Johannes bepaald niet. Ook 1 Johannes 5 : 6-8 werd verscheiden malen aangehaald in de bestrijding van dwalingen, b.v. door Clemens van Alexandrië en door Origenes, maar steeds zonder de zinsnede over de hemelse getuigen¹⁰.

En met de oude vertalingen van het Nieuwe Testament ligt het al niet anders. Ons zijn heel wat vertalingen uit die eerste eeuwen overgebleven, vertalingen in het Syrisch, het Koptisch, het Armeens, het Ethiopisch, het Arabisch. Maar geen van alle leest het Comma Johanneum. Dat komen we in het Oosten pas tegen in de 13e eeuw en wel in de Acta van het Lateraans concilie (1215). Maar omdat we hier te maken hebben met oorspronkelijk in het Latijn gestelde Acta, die later in het Grieks vertaald zijn is het nog de vraag of we hier wel stoten op een *Griekse* Comma-tekst. Wellicht heeft het concilie hier vanuit de Vulgaat gesproken.

Waarschijnlijk uit het Westen

Ook in het Westen vinden we de eerste eeuwen geen spoor van de 'Johannes-passage'. Van Tertullianus tot Augustinus levert het onderzoek niets op, wat enige zekerheid biedt. En de oude Latijnse bijbelvertalingen, bekend als de *Vetus Latina*, lezen een tekst zonder de woorden in kwestie. Zelfs de oudste edities van Hiëronymus' *Vulgata* bieden ons geen ander beeld. Toch valt het op dat in het Westen het Comma veel eerder verschijnt dan in het Oosten. Aan het eind van de 4e eeuw komen we het voor het eerst tegen in een apologetisch geschrift van de zeer omstreden Spaanse bisschop Priscillianus¹¹. Het merkwaardige is nu, dat hij een tekst van 1 Joh. 5 : 7 geeft, die sterk afwijkt van de ons bekende. We lezen het volgende: 'Zoals Johannes zegt: Drie zijn er die getuigen op de aarde: het water, het vlees en het bloed en deze zijn tot één, en drie zijn er die getuigen in de hemel: de Vader, het Woord en de Geest en deze drie zijn één in Christus Jezus'. Dat in het begin van het vers 'het vlees' in plaats van 'de Geest' wordt genoemd, zal wel te maken hebben met een tendens die we ook later vaak bespeuren, nl. om in deze tekst doop en eucharistie te willen herkennen. Opmerkelijk is echter dat de *aardse getuigen* voor de *hemelse* worden genoemd. Ook bij latere auteurs in het Westen, die het Comma Johanneum noteren¹², vinden we deze eigenaardigheid. Ja, als deze zinsnede, eerst na 800, in de *Vulgata* wordt opgenomen, gebeurt dat op dezelfde wijze. De verzen 7 en 8 worden 'omgewisseld'. Pas in de officiële *Vulgatateksten* uit 1590 en 1592, de *Sixtina* en de *Clementina*, vinden we de ons bekende volgorde.

Het voorgaande brengt ons er toe om te veronderstellen, dat het Comma Johanneum uit het Latijnse taalgebied stamt. Het feit dat we in onze Griekse handschriften sterke Latijnse invloed opmerkten,

¹⁰ Cf. Ittgenbach, *a. w.*, 16, die ook nog Cyrillus van Alexandrië noemt.

¹¹ In zijn *Liber Apologeticus* (CSEL 18, p. 6). Op verschillende gronden verdedigt Ittgenbach (*a. w.*, 20/ 1) de stelling dat Priscillianus (of zijn leerling Instantius, zoals sommigen menen) niet de schepper van het CJ is geweest. Het CJ zou al ouder zijn geweest en rond 300 zijn ontstaan. Hij maakt aannemelijk dat het CJ wel uit Spanje stamt. Daar vinden we ook de eerste *Vulgaatmss.* met deze toevoeging.

¹² Na Priscillianus zien we het CJ steeds vaker verschijnen. Toch duurt het nog een eeuw voordat we het voor het eerst in N. Afrika ontmoeten. Het wordt dan gebruikt als bewijsplaats voor de godheid van de Heilige Geest op een concilie in Carthago. In diezelfde tijd ontmoeten we het dan ook bij de Afrikaanse bisschop Fulgentius van Ruspe (*responsio X van zijn Liber contra Arianos*). *Meer voorbeelden* zouden ie noemen zijn. Bij de overgang van de 5e naar de 6e eeuw kunnen we constateren dat het CJ in het Westen bij het gebruikelijke bewijsmateriaal is gaan behoren, dat de Kerk hanteert in de strijd tegen Arianen en Sabellianen.

wees trouwens al in deze richting. Waarschijnlijk zullen we ons de gang van zaken dan als volgt moeten voorstellen. Een lezer van de eerste brief van Johannes plaatste op een gegeven moment in de marge van zijn codex een kanttekening om aan de drie getuigen in vers 8 een diepere zin te geven. In Geest, water en bloed zag hij de drie Personen van het goddelijk Wezen: En dat was in die tijd niets bijzonders. Bij verschillende kerkvaders, vooral in het Westen, vinden we een allegorische verklaring van 1 Joh. 5 : 8¹³. Heel duidelijk is dat bij Cyprianus (3e eeuw) en later bij Augustinus (4e/5e eeuw). Het getal drie doet de patres al gauw denken aan de Drieëenheid¹⁴ en op onze plaats weten ze de drie (aardse) getuigen heel gemakkelijk te identificeren met de drie Personen in het goddelijk Wezen. Zo zegt Augustinus, dat met de Geest God de Vader wordt bedoeld en hij verwijst dan naar Joh. 4 : 24. Bij het bloed denkt hij aan God de Zoon (Joh. 1 : 14a) en bij het water aan de Heilige Geest (Joh. 7 : 39)¹⁵.

Het is dus heel goed mogelijk, dat vanuit deze allegorische verklaring van 1 Johannes 5 : 8 het Comma Johanneum is geboren. Aanvankelijk een kanttekening in de marge- zo vonden we het toch ook in ons oudste Griekse handschrift?-kwam het op den duur in de bijbeltekst terecht. Zo is ook de oude volgorde van de getuigen te verklaren. De hemelse Getuigen vormen immers een interpretatie van de aardse. Later zal men uit eerbied voor de Getuigen in de hemel de volgorde omgedraaid hebben. En omdat de Vulgata als Bijbel van de Kerk zo'n groot gezag genoot, zou het goed te verklaren zij dat het Comma ook in de 'grondtekst' een plaats veroverde, na in het Grieks te zijn vertaald. Toch blijft wat we hier schrijven slechts een hypothese: zo zou het gegaan kunnen zijn. Met zekerheid kunnen we alleen stellen, dat het Comma Johanneum in geen enkel betrouwbaar Grieks handschrift voorkomt en dat het in de eerste eeuwen van de kerkgeschiedenis onbekend was.

Het begon bij Erasmus

Hoe is het nu mogelijk dat bij deze stand van zaken het Comma Johanneum toch in ons bijbelkje is terecht gekomen? Met de Vulgata hebben wij immers weinig te maken. Wel, dat is-menselijkerwijs gesproken - het gevolg van de activiteiten van een beroemd Nederlands geleerde, Desiderius Erasmus¹⁶. Hij was namelijk de eerste die in Europa een gedrukte tekst van het Griekse Nieuwe Testament op de markt bracht. Dat was in het jaar 1516. De boekdrukkunst was al lang uitgevonden en 60 jaar geleden had Gutenberg al een Vulgata gedrukt. Maar die Latijnse Bijbel genoot zoveel onzorg, dat men aarzelde om de grondtekst van het Nieuwe Testament te publiceren. Weliswaar was al twee jaar lang de Griekse tekst gereed, die een groep geleerden in opdracht van de Spaanse kardinaal Ximenes had verzorgd in de universiteitsstad Alcalá, het oude Complutum. Maar deze editie, bekend geworden als de Complutensische Polyglot, wachtte nog steeds op pauselijke goedkeuring. Van deze vertraging maakte de beroemde Bazelse drukker Frobenius gebruik. Hij begreep dat er een markt te veroveren was en verzocht daarom Erasmus op de kortst mogelijke termijn een editie van het Nieuwe Testament te willen verzorgen. De Rotterdammer ging op dit verzoek in en wist zo snel te werken, dat acht maanden later de uitgave op de markt kwam. Dat die grote haast vele slordigheden en fouten opleverde, zal niemand verbazen. Bekend is het verhaal, dat Erasmus het slot van de Openbaring van Johannes zelf in het Grieks vertaald heeft. Het enige handschrift waarover hij voor dit bijbelboek beschikte, miste de laatste vijf verzen en dus zat er niets anders op dan deze vanuit het Latijn te reconstrueren. Haastwerk dus, die eerste editie van Erasmus' Nieuwe Testament. Maar het doel was bereikt, de markt was veroverd. Reeds drie jaar later moest een tweede druk worden opgelegd. En de club van Ximenes wachtte nog steeds op een 'imprimatur' van de Paus, dat pas in 1520 zou afkomen, terwijl de Polyglot niet eerder dan 1522 verscheen.

¹³ Cf. B.M. Metzger, a.w., 34 f.

¹⁴ Cyprianus schrijft in zijn *domnica oratione* (cap. 34), dat men in het Oude Testament al op het 3e, 6e en 9e uur bad 'met het oog op het heilig geheim van de Drieëenheid'. En in het N.T. wordt het zonder meer duidelijk, zegt hij, dat het in *deze gebedstijden* altijd om 'geheimenissen' heeft gegaan. Want de discipelen ontvingen de Heilige Geest op het derde uur, Petrus kreeg zijn visioen op het 6e uur en de Here Christus werd op het 6e uur gekruisigd, terwijl Hij op het 12e uur stierf.

¹⁵ *Contra Maximinum haereticum Arianorum episcopum II, 22, 3*; cf. Riggenbach, a. w., 38/9.

¹⁶ Cf. B.M. Metzger, a. w., 95-103 (speciaal 101).

De kopers waren dus blij met Erasmus' werk. Waren de geleerden dat ook? Nee, dat waren ze duidelijk en om begrijpelijke redenen niet. Het opvallende is echter dat de hoofdkritiek zich niet richt op wat Erasmus afdruckt, maar op datgene wat in zijn editie ontbreekt. Stunica, een van de belangrijkste geleerden van het Polyglot-project, uitte scherpe kritiek op het ontbreken van de passus over de hemelse getuigen in 1 Johannes 5. Erasmus antwoordde dat hij de bewuste woorden in geen enkel handschrift had aangetroffen. Graag zou hij van Stunica handschriften zien, waarin de woorden wel voorkwamen. Zijn opponent ging hier niet op in, maar wees op het grote gezag van de Vulgaat. Erasmus blijft echter vragen naar de grondtekst. En hij is zo zeker van zijn zaak, dat hij in een onbewaakt ogenblik de belofte doet om de bewuste woorden in een volgende druk van zijn Nieuwe Testament op te nemen, als men hem één handschrift kan tonen, waarin ze voorkomen. Ja, en dan gebeurt het onverwachte. Plotseling duikt een codex op, waarin zowaar het Comma Johanneum voorkomt. Erasmus is in het geheel niet overtuigd, maar voelt zich door zijn belofte gebonden. Zo wordt de zinsnede opgenomen in de derde druk van zijn editie (1522). In een lange voetnoot maakt hij echter duidelijk, dat zijn standpunt niet veranderd is en uit hij het vermoeden, dat het handschrift speciaal vervaardigd is om hem te misleiden en hem te dwingen zijn belofte na te komen¹⁷. Maar intussen is het kwaad geschied. De woorden staan in de tekst en blijven er staan, ook in latere drukken. En omdat Erasmus' Nieuwe Testament zich uiteindelijk ontwikkelde tot de 'textus receptus', de algemeen aanvaarde grondtekst van het Nieuwe Testament, kon het gebeuren, dat zowel in de Statenvertaling als in de Engelse King James Version het Comma Johanneum een plaats kreeg. Toch zag men ook in die tijd de problemen nog wel. Luther b.v. ging voor zijn bijbelvertaling uit van de tweede druk van 'Erasmus' en bleef ook later bezwaar houden tegen de ingelaste passus, die naar zijn oordeel niet paste in het verband¹⁸. Zwingli, Oecolampadius en Bullinger accepteerden de woordgroep al evenmin. Ook in de Zürcher Bibel ontbrak het Comma aanvankelijk. Calvijn stelt zich echter anders op. Hij zegt moeite te hebben met de overlevering van de tekst, maar vindt dat de woorden erg goed passen in het verband en aanvaardt ze daarom als echt. Langzamerhand dringt dan het Comma ook in andere bijbelvertalingen door en wordt het meer en meer geaccepteerd. En zo is de situatie ontstaan die wij momenteel kennen: Het Comma Johanneum in ons bijbeltje en in de tekst van de Geloofsbelijdenis.

De huidige situatie

De Johannes-zinsnede over de hemelse getuigen staat in de tekst van het NBG. Maar in allerlei andere teksten niet. Wie b.v. Groot Nieuws opslaat, kan dat gauw constateren. En wat nog meer opvalt: in de Willibrord-vertaling ontbreken de woorden ook. Stonden ze in de Canisiusvertaling nog tussen haken, de nieuwe Roomse vertaling laat ze gewoon weg, zonder er ook maar een aantekening aan te wijden. In 1897 bekrachtigde de Paus nog een decreet van het Heilig Officie, dat verklaarde dat aan de echtheid van deze woorden niet getwijfeld mocht worden. Maar in 1927 kwam een nadere verklaring, dat de uitspraak alleen maar van praktische aard was geweest en dat de geleerden zeker de tekstkritische positie van de woorden uit 1 Johannes 5 mochten onderzoeken¹⁹. In het buitenland zien we ook op vele plaatsen een 'ingekorte' tekst. In Engeland kent de Revised Standard Version de bewuste woorden niet meer. Ook in The New English Bible ontbreken ze. Hetzelfde geldt voor het

¹⁷ Men neemt momenteel aan dat met deze 'codex Britannicus', zoals Erasmus hem noemt, de codex Montfortianus wordt bedoeld, één van de 4 MSS die we noemden als getuigen voor het CL Waarschijnlijk heeft een Franciscaner monnik rond 1520 dit MS in Oxford vervaardigd) en heeft hij de betwiste woorden uit de Vulgata in het Grieks vertaald en vervolgens in de tekst geschoven. Vgl. voor de latinismen die in deze passage voorkomen, noot 9.

¹⁸ Luther schrijft a.l.: 'Es scheint, als ob dieser Vers von den Rechtgläubigen wegen der Arianer eingerückt worden, welches doch nicht eben füglich geschehen ist, weil er nicht von den Zeugen im Himmel, sondern von den Zeugen auf Erden, hier und da redet' (Duitse versie bij Joh. Ed. Huther (zie noot 10), a.l.).

¹⁹ Cf. Denzinger-Schönmetzer *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, editio XXXVI emendata, Barcinone etc. 1976, no. 3681/2 (oude drukken: 2198): De commate Iohanneo. Met betrekking tot het besluit van 1897 zegt de verklaring van 2 juni 1927 (= no. 3682): 'Decretum hoc latum est, ut coerceretur audacia privatorum doctorum ius sibi tributium, authenticam commatis Iohannei aut penitus reiiciendi aut ultimo iudicio suo saltem in dubium vocandi'. M.a.w.: de Bijbel is van de Kerk en niet van de geleerden. Een juiste stelling, wanneer men ziet hoeveel moeite een 'Hieronymus-bijbel' of een 'Erasmus-Nieuwe Testament' kan veroorzaken.

Duitse taalgebied van de Luther-bijbel. In 1581 had het Comma Johanneum ook daarin een plaats gekregen, maar in 1892 is het weer verwijderd.

In gereformeerde kring in deze zaak omstreden. Bij Kuyper en Greijdanus vinden we een sterke verdediging van de echtheid van het zinsdeel²⁰. Bavinck noteert de verschillende standpunten, toont zijn duidelijke aarzelingen, maar spreekt zich niet met zoveel woorden uit²¹. Anderen als b.v. Polman²² en Kamphuis²³ aanvaarden de authenticiteit niet. Betekent dat een patstelling op dit toch wel belangrijke punt? Mijns inziens niet. Het gewicht van de argumenten zal toch de doorslag moeten geven. Hoe zwaar zijn b.v. de argumenten van Greijdanus? Om te beginnen erkent hij dat de tekstkritische positie van de woorden uiterst zwak is. Alle argumenten van de tegenstanders zijn hem goed bekend. Toch meent hij de echtheid van de woordgroep te moeten handhaven. En dat vanwege het redebeleid. Hij meent de woorden waar het om gaat, in het betoog niet te kunnen missen. Waarom immers is de Geest de getuige bij uitstek? Omdat de Geest met de Vader en de Zoon in de *hemel* getuigt en dus Zelf waarachtig God is. Nu moeten we Greijdanus toegeven dat met de godheid van de Heilige Geest de betekenis van zijn getuigenis staat en valt. Wij zijn er echter niet van overtuigd dat de woordgroep in kwestie daarom op deze plaats noodzakelijk is. Er staat immers dat de Geest de eerste getuige is, '*omdat de Geest de waarheid is*'. Is dat niet duidelijk genoeg? Bovendien wordt elders in het Nieuwe Testament expliciet gemaakt, wat hier in deze korte verklaring impliciet ligt opgesloten. Met o.a. Ittgenbach en Kamphuis ben ik er dan ook van overtuigd, dat de verzen 7 en 8 zonder het Comma Johanneum een veel betere plaats in het redebeleid hebben dan met deze zinsnede²⁴. In het aan deze verzen voorafgaande wordt immers duidelijk over getuigen op *de aarde* gesproken: het water van de doop, het bloed van het kruis en de Geest van het profetische Woord. Het spreken over drie getuigen in de hemel komt volkomen onverwacht, terwijl ook moeilijk te begrijpen is wat een getuigenis *in* de hemel (niet **vanuit** de hemel!) voor ons te betekenen heeft²⁵. Daar komen nog andere zaken bij. Is het b.v. niet vreemd dat de Geest zowel tot de hemelse als tot de aardse getuigen gerekend wordt? En om op het woordgebruik in het betreffende zinsdeel in te gaan, Johannes stelt buiten deze plaats nergens naast elkaar de Vader en het Woord, doch steeds de Vader en de *Zoon* (vgl. 1 Joh. 1 : 3; 2 : 22-24) of *God* en het Woord (vgl. Joh. 1 : 1-3; Openb. 19 : 13). Ook verder in het Nieuwe Testament vinden we deze Namen niet naast elkaar (vgl. Matth. 28 : 19 en 2 Cor. 13: 13). Het komt mij dan ook voor dat de exegetische bezwaren tegen de echtheid van het Comma Johanneum de tekstkritische versterken. Waarbij ik toch nog graag wil aantekenen dat het me methodisch minder juist lijkt om vanuit de exegese van een schriftgedeelte een beslissing te nemen

²⁰ Cf. A. Kuyper, *Dictaten dogmatiekz* I/II, 129-141; S. Greijdanus, *Kommentaarop het Nieuwe Testament*, XIII, Amsterdam 1929, a.l.

²¹ H. Bavinck a. w., pp. 236/7. Bavinck besluit zijn bespreking met de tekst uit 1 Joh. 5 met de woorden: 'In het verband wordt hij niet beslist geëischt, en zijne weglating en verdwijning is zeer moeilijk te verklaren. De echtheid wordt echter nog door enkelen verdedigd . . .'

²² A.D.R. Polman, *Onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis*, I, Franeker (1948), 306. Polman eindigt met de woorden: 'Het is immers zonder meer duidelijk, dat men de sterke argumentatie der vele geciteerde plaatsen niet moet verzwakken door het noemen van deze Schriftplaats, die op tekstkritische gronden uiterst zwak is'.

²³ J. Kamphuis, a. w., hoofdstuk IV, noot 69. Nadat Kamphuis eerst afstand heeft genomen van de argumentatie van Greijdanus, en van het CJ gezegd heeft: 'niet oorspronkelijk', vervolgt hij: 'Dat wil natuurlijk geenszins zeggen, dat daarmee 1 Joh. 5 vervallen zou, als bewijsplaats voor de Teerder Drieëenheid! O.i. fungeert 1 Joh. 5 zónder het 'Comma Johanneum' zó veel krachtiger, omdat het *uit de voortgang der openbaringshistorie*, zonder opzettelijk over die leer te handelen, de heerlijkheid van de Drieënige doet zien: de *Geest* (die de *Waarheid* is) getuigt in de Pinksterbedeling aangaande de waarachtige *Godheid van Jezus Christus*, die door de *Vader* gezonden is!'

²⁴ Cf. E. Riggenbach, a. w., 8 f.; J. Kamphuis, a. w., 167/8.

²⁵ Vgl. Je opmerkingen van Joh. Ed. Huther, *Kritisch Exegetisches Handbuch ober die drei Briefe des Johannes*, G&ttingen 1861, 229. Dat men in de Oude Kerk ook al met dit probleem geworsteld heeft, mag blijken uit het feit dat in één van de 4 MSS waarin het CJ voorkomt, de Codex 629, de tekst van het comma aldus begint: 'want drie zijn er die getuigen *uit* de hemel (*apo* tou ouranou)', een lezing die wel vanuit de exegese zal zijn geboren. Cf. Riggenbach, a. w., 13.

over de authenticiteit van een bepaalde groep woorden in dat gedeelte. Het gevaar van subjectiviteit in de vaststelling van de tekst wordt dan wel erg groot.

Waakzaamheid geboden

Toen ik in mijn kennissenkring aan iemand vroeg om mij eens een tekst te noemen, waarin de Drieëenheid heel kort is samengevat, kwam al gauw 'de tekst met de drie getuigen' naar voren. Het is een bekende tekst en dat moet ons extra voorzichtig maken bij het nemen van beslissingen. Het kan niet de bedoeling zijn om even definitief vast te stellen, of 1 Joh. 5 : 7b en 8a nu al of niet tot de Schrift behoren. Een besluit in een dergelijke zaak vraagt om uiterste zorgvuldigheid en om een lange periode van voorbereiding. Maar terwijl ik pleit voor grote voorzichtigheid, pleit ik niet minder voor grote waakzaamheid bij het vaststellen van een kerkelijk belijdenisgeschrift. Wij mogen niet spreken waar God niet spreekt. Wij mogen in de strijd met de vijand ook geen botte wapens gebruiken. Dat is de zaak van Christus onwaardig. Sterker nog: dat brengt Zijn zaak ernstige schade toe.

De belijdenis van de Drieëenige God moet juist in deze tijd met kracht verdedigd worden. De Schrift draagt voldoende wapens aan. Maar laten we dan ook alleen die wapens hanteren, die Zij zelf ons reikt. En als we in dit heel bijzondere geval twijfelen aan de deugdelijkheid van het wapen, laten we dan een ander nemen. De eerste brief van Johannes is eigenlijk één doorlopend getuigenis voor de Triniteit, zoals de Kerk al in de eerste eeuwen gezien heeft. En hoofdstuk 5 spreekt in dezen wel heel duidelijke taal. Er is dan ook geen sprake van dat het weglaten van het Comma Johanneum als bewijsplaats in artikel 9 ons belijden van de Drieëenheid zou verzwakken. Integendeel! Want goede strijd vraagt om scherpe wapens.

Kampen

J.A. Meijer

Ad 3: Begeleidend schrijven aan Philips II

De gelovigen in de Nederlanden die willen leven naar de ware reformatie van het Evangelie van onze Here Jezus Christus, aan de onoverwinnelijke Koning Philips, hun hoogste Heer.

Door middel van deze brief willen wij U op de hoogte stellen van het lijden van Uw volk. Graag hadden wij ons persoonlijk bij U verdedigd tegen de beschuldigingen die men tegen ons inbrengt. Onze vijanden hebben echter zoveel valse aanklachten bij U ingediend, dat wij de kans niet krijgen voor U te verschijnen om onze zaak te bepleiten. Wij worden zelfs verbannen, vermoord en verbrand. Nergens zijn we veilig.

Daarom vragen wij U of U naar onze klachten wilt luisteren.

Wanneer men ons immers alleen maar hoeft te beschuldigen en wij de gelegenheid niet krijgen ons te verdedigen, is vrij spraak uitgesloten. U mag, mijnheer de koning, als U ons na het aanhoren van onze klachten schuldig bevindt, de brandstapels en andere straffen in Uw koninkrijk vermeerderen. Wanneer echter blijkt dat wij onschuldig zijn, wilt U ons dan tegen de macht van onze vijanden beschermen.

Onze vijanden beweren dat wij ongehoorzame opstandelingen zijn, die er alleen maar op uit zijn elk overheidsgezag te vernietigen en verwarring in de wereld te brengen. Zij beweren dat wij niet alleen onszelf van Uw heerschappij willen bevrijden, maar U ook van Uw troon willen stoten. Misdaden, die in strijd zijn met onze belijdenis, ons christen-zijn en zelfs met ons mens-zijn! Misdaden, die terecht het oude spreekwoord van de Romeinse tirannen zouden doen herleven: de christenen voor de leeuwen.

Maar beschuldigen alleen is niet voldoende. Het gaat om het bewijs. De profeten, de apostelen en ook de leden van de eerste christelijke gemeenten zijn aangeklaagd en met dergelijke laster schijnbaar in het nauw gebracht. Maar net als zij dat in hun tijd gedaan hebben, verklaren wij nu uitdrukkelijk voor God en Zijn engelen dat wij niets liever willen dan, gehoorzaam aan de overheid, met een zuiver geweten te leven, God te dienen en ons leven te richten naar Zijn Woord. Bovendien kunnen onze rechters getuigen dat zij nooit bij ons iets opgemerkt hebben wat op ongehoorzaamheid wees jegens U of de openbare orde verstoort. Zij zullen daarentegen gemerkt hebben dat wij in onze bijeenkomsten bidden voor koningen en andere overheidspersonen en in het bijzonder voor U, Majesteit, en voor hen die U hebt aangesteld om Uw rijk te besturen. Wij weten immers uit Gods Woord en ook door het onderwijs van onze predikanten, dat koningen en andere gezagsdragers door God zijn aangesteld, en dat wie zich tegen de overheid verzet, Gods gebod overtreedt en Zijn oordeel

over zich haalt. Wij belijden dat door Gods eeuwige wijsheid koningen heersen en overheidspersonen rechtspreken.

Kortom, zij zijn niet door onrecht tot hun gezag gekomen, maar door God zelf aangesteld.

Dit alles belijden wij niet alleen met de mond, maar ook met ons hart. Niemand onder ons heeft immers ooit geweigerd U belasting te betalen. Ieder heeft gehoorzaam betaald, zodra er een aanslag kwam. Ook is er bij ons nooit wapenbezit of een samenzwering ontdekt, zelfs niet toen wij door hen die zich met een beroep op U aan alle mogelijke wreedheid te buiten gaan, zo wreed gemarteld werden. Zelfs het geduld van de zachtmoedigste zou daardoor toch veranderen in woede en wanhoop.

Wij danken echter onze God dat het bloed van onze broeders, voor onze zaak, of liever voor de zaak van Jezus Christus vergoten, tot God roept. De verbanningen, gevangenisstraffen, pijnbanken, verbeurdverklaringen, martelingen en andere verdrukkingen bewijzen wel dat het ons niet om onszelf te doen is. Wij zouden het immers veel gemakkelijker kunnen hebben, als wij deze leer niet verdedigden.

Wij vrezen echter God, verschrikt door het dreigende woord van Jezus Christus, die zegt dat Hij ons verloochenen zal voor God Zijn Vader, als wij Hem voor de mensen verloochenen. Omdat wij weten dat wie Christus wil volgen, zijn kruis op moet nemen en zichzelf moet verloochenen, ondergaan wij al deze martelingen geduldig. Een normaal mens zal hen die land, familie en vrienden verlaten om in vrede te leven, daarom nooit van oproer kunnen verdenken. Evenmin zal hij hen die voor het Evangelie sterven, ervan kunnen verdenken dat zij de koning van zijn macht willen beroven. In dat Evangelie staat immers: geeft aan de keizer wat van de keizer is en aan God wat van God is. Als zij dus hun lichaam en bezit aan de koning prijsgeven, vragen zij U of zij aan God mogen geven wat Hij van hen eist. Dat mogen wij God niet weigeren, omdat Hij ons gekocht en duur betaald heeft en ons tot Zijn eigendom heeft gemaakt.

Voorts menen wij dat onze vijanden misbruik maken van Uw goedheid en geduld, als zij U dwingen naar hun misleidende woorden te luisteren. Zij zeggen namelijk dat wij alleen wegens ons kleine aantal niet tegen U opstaan. Alsof ieder van ons in zijn hart een opstandeling is en wij slechts op het meedoen van de massa wachten om U aan te vallen en onze woede te koelen. Maar wij verzekeren U, mijnheer de koning, dat er in de Nederlanden meer dan honderdduizend mannen zijn die de godsdienst waarvan wij U de belijdenis aanbieden, aanhangen. Bij niemand van hen is er iets van voorbereiding van een opstand te merken. Er is zelfs nog nooit over gesproken.

Wij noemen U dit grote aantal van onze broeders niet, mijnheer de koning, om al Uw ambtenaren en dienaren bang te maken. Wij willen daarmee de lasterpraatjes weerleggen van hen die ons alleen door leugens gehaat kunnen maken, en een beroep doen op Uw barmhartigheid. Want als U van plan bent zoveel mensen om te brengen, zal dat rampzalige gevolgen hebben voor Uw onderdanen. U zult ontzettend veel verdriet veroorzaken bij vrouwen, kinderen, verwanten en vrienden.

Iedereen zal ontdaan zijn, als hij ziet hoe zoveel aanzienlijke en geliefde burgers na martelingen en een verschrikkelijke gevangenschap op zo'n schandelijke en ongehoord wrede manier worden genood. En hun vrouwen, als zij tenminste kunnen ontsnappen, zullen in vreemde landen moeten rondzwerven en met hun kinderen op de arm om brood moeten bedelen.

Wij hopen, mijnheer de koning, dat het nageslacht Uw bewind niet als bloedig en wreed zal typeren. Laat men niet zeggen dat de eer van Uw vader en voorvaders en Uw eigen deugden door deze wreedheid overschaduwde zijn. Zo'n wreedheid is toch een mens onwaardig en past zeker niet bij een vorst, van wie zachtmoedigheid juist de belangrijkste deugd is. Zachtmoedigheid is toch wat een echte koning onderscheidt van een tiran.

Men vervolgt ons niet alleen als vijanden van U en van de samenleving, maar ook als vijanden van God en van Zijn kerk. Daarom vragen wij U of U ons wilt beoordelen naar onze geloofsbelijdenis die wij U hierbij aanbieden. Wij zijn bereid deze belijdenis zondig met ons eigen bloed te bekrachtigen. Hopelijk zult U erkennen dat men ons ten onrechte scheurmakers, opstandelingen en ketters noemt. Want wij belijden niet alleen de hoofdpunten van het christelijk geloof, vervat in de apostolische geloofsbelijdenis, maar de gehele leer die Jezus Christus, ons geopenbaard heeft tot leven, gerechtigheid en behoud.

Deze leer is door de evangelisten en apostelen verkondigd, bezegeld met het bloed van vele martelaren, en zuiver bewaard door de eerste christelijke gemeenten.

Maar door de onkunde, hebzucht en eerzucht van predikers, en door menselijke verzinsels en instellingen - volkomen in strijd met het zuivere Evangelie -, is zij totaal verminkt.

Onze tegenstanders ontkennen op onbeschaamde wijze dat dit Evangelie de kracht van God tot behoud is voor ieder die gelooft. Dat ontkennen zij namelijk als zij ons veroordelen en vermoorden, omdat wij ons niet houden aan wat niet in het Evangelie staat. Daarmee lasteren zij de Heilige Geest. Zij ontkennen immers dat heel Gods wijsheid en alles wat voor onze zaligheid nodig is, in het Oude en

Nieuwe Testament staat. Zij zeggen dat hun verzinsels daarbij noodzakelijk zijn en dat degene die deze niet van dezelfde of van hogere waarde dan het Evangelie acht, vervloekt is, verbannen en gedood moet worden, en zelfs de helse straf verdient.

Wij beven bij deze woorden en schrikken van de dreigementen van hen die macht hebben ons lichaam te verbranden. Maar anderzijds horen wij de apostel zeggen: „Ook al zouden wij, of een engel uit de hemel, u een Evangelie verkondigen, afwijkend van hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt!" Ook horen wij hoe Johannes zijn profetie als volgt besluit: „Ik betuig aan een ieder die de woorden der profetie van dit boek hoort: indien iemand hieraan toevoegt, God zal hem toevoegen de plagen die in dit boek beschreven zijn". Kortom, wij horen dat ons verboden wordt iets toe te voegen aan Gods geboden of daarvan iets weg te laten. Jezus Christus zegt ons dat Hij ons alles wat Hij van Zijn Vader gehoord heeft, te kennen heeft gegeven.

Nu heeft Christus terwille van de zwakheid van de apostelen hun nog iets verzwegen. Maar Hij heeft beloofd hun dat te openbaren door de Heilige Geest die Hij hun zou zenden. En omdat Hij de Waarheid zelf is, zijn wij er zeker van dat Hij die belofte aan hen gehouden heeft. Daarom staan die „verborgenheden" in het Evangelie en in de brieven van de apostelen die na die belofte en na het ontvangen van de Heilige Geest geschreven zijn. Degenen die onder de „verborgenheden die de apostelen niet konden dragen" hun ceremoniën en bijgeloof, die in strijd zijn met Gods Woord, verstaan, misbruiken dus de woorden van de evangelisten. Wij zouden dit gemakkelijk kunnen bewijzen door het getuigenis van de Schrift. Wij moeten in een brief echter kort zijn en willen U niet lastig vallen. Wel verzoeken wij U in de naam van Hem die U tot koning heeft aangesteld, niet toe te laten dat onze vijanden uit eerezucht en met kwade bedoelingen Uw macht gebruiken om hun snode plannen uit te voeren. Door onze geloofsijver als oproer en schandaal te bestempelen stoken zij u tegen ons op.

Maar, mijnheer de koning, U moet wel bedenken dat de wereld altijd het licht heeft gehaat en tegen de waarheid in opstand is gekomen. Maar is dan hij die de waarheid spreekt, een oproerkraaier, omdat de mensen zich daartegen verzetten?

Integendeel! Het is de duivel, de onverzoonlijke vijand van God en van de mensen, die oproer en schandaal veroorzaakt. Om zijn rijk, dat bestaat uit afgoderij, valse eredienst, hoererij en andere zonden die het Evangelie verbiedt, niet te verliezen, komt hij in opstand en probeert hij de voortgang van het Evangelie te verhinderen.

Hierbij komt de ondankbaarheid van de wereld. In plaats van Gods Woord dankbaar aan te nemen, verzet zij zich daartegen, waarbij ze zich alleen beroept op de lange tijd die zij al in haar dwaling leeft. Door die lange tijd als norm te stellen probeert zij zich te verzetten tegen Hem die de tijden heeft geschapen en voor wie alle dingen „heden" zijn.

Het is Uw plicht, mijnheer de koning, van dit alles kennis te nemen en U tegen de dwaling te verzetten, ook al is zij door de lange tijdsduur diep ingeworteld. Ook is het Uw plicht om hen te beschermen die tot nog toe door de rechters eerder verdrukt zijn dan verhoord. Moge de Here U zegenen en behoeden, moge de Here Zijn aangezicht over U doen lichten en U bewaren in alle voorspoed, amen.

Rapport inzake de Heidelbergse Catechismus

De generale synode van Arnhem (1981) droeg deputaten voor de herziening van het Gereformeerd Kerkboek op om met betrekking tot de Heidelbergse Catechismus:

1. De Voorrede „Vom Catechismo" taalkundig te moderniseren, opdat de kerken op de eerstkomende generale synode kunnen beslissen over de opname hiervan in het Gereformeerd Kerkboek.
2. De door deputaten overgelegde lijst van bewijsplaatsen uit de Heilige Schrift bij de Heidelbergse Catechismus, die, met de daarin door de synode aangebrachte wijzigingen, voorlopig is vastgesteld, nader te bezien en eventueel te herzien met het oog op de definitieve vaststelling van deze lijst door de eerstkomende generale synode, en hierbij ook reacties uit de kerken te betrekken.
3. Noodzakelijk geachte wijzigingen in deze lijst van een behoorlijke argumentatie te voorzien.
4. In de vastgestelde tekst van de Heidelbergse Catechismus in hedendaags Nederlands verwijzingen op te nemen naar de voorgestelde bewijsplaatsen uit de Heilige Schrift, zoals in de huidige Catechismusuitgaven gebeurt. (zie Acta Arnhem; p. 183).

Een werkgroep bestaande uit mevrouw J. Ketel-van der Meulen, dr. R. H. Bremmer en ds. P. Deddens heeft zich met de uitvoering van deze opdracht belast. Zij biedt hierbij het resultaat van haar arbeid aan de kerken aan.

Deputaten maken hierbij nog de volgende opmerkingen:

Ad 1: Mevrouw Ketel moderniseerde de Voorrede „Vom Catechismo". Daar zijn nog enkele zaken aan toegevoegd die bij deze Voorrede horen, nl. een schema om de Catechismus in negen zondagen in

zijn geheel in de kerken voor te lezen en een aantal teksten die de opstellers er aan toevoegden omdat zij die van belang achtten voor de beroepsarbeid. Aan het slot van haar arbeid geeft mevrouw Ketelvan der Meulen een verantwoording van haar werkwijze. Zie onderdeel I.

Ad 2: De beide andere deputaten hebben de door Arnhem (1981) voorlopig vastgestelde tekst van bewijsplaatsen (zie Acta, p. 357-362) nader bezien en herzien. Zij hielden daarbij rekening met de door de commissie van Arnhem (1981) voorgestelde wijzigingen (zie Acta, p. 681-682). Reacties uit de kerken waren niet binnengekomen en konden dus niet verwerkt worden. Zie onderdeel II.

Ad 3: Hun argumentatie leggen zij hierbij aan de kerken over. Zie onderdeel III.

Ad 4: Zij hebben in de door de synode van Arnhem (1981) vastgestelde tekst verwijzingen aangebracht met aanduidingen als a), b) enz. Daarbij sloten zij zich in grote trekken aan bij de verwijzingen zoals die te vinden zijn in de door dr. F. L. Rutgers bezorgde uitgave van het kerkboek in de Flakkeesche uitgave van 1898. Zie bijlage ad 4.

Deputaten hebben daarbij de bewijsplaatsen telkens geordend naar de volgorde van de Bijbelboeken zoals ook de werkgroep met betrekking tot de bewijsplaatsen uit de Schrift bij de Nederlandse Geloofsbelijdenis heeft gedaan.

Voor de vindplaatsen van het Schriftbewijs verwijzen zij naar de bronnen die de deputaten van Groningen (1978) gebruikten en vermeldde bij de door hen ingediende Lijst van Teksten (zie Acta Arnhem (1981) p. 357). De Heidelbergse Catechismus is vanaf het begin van haar uitgaven steeds voorzien geweest van uitvoerig Schriftbewijs. De ene Schriftplaats is soms stringenter dan de andere. Deputaten hebben zich zoveel mogelijk gehouden aan de reeds door Arnhem (1981) voorlopig vastgestelde lijst.

Zij sluiten zich tenslotte aan bij de bede waarmee Ursinus zijn verweerschrift voor de Catechismus in 1564 besloot: De Zoon Gods, onze Here Jezus Christus, moge zijn kerk, in de eenheid van het ware geloof en in de rechte Christelijke liefde, door zijn Geest onderhouden, regeren, vermeerderen, en van alle dwaling van dag tot dag meer bevrijden en verlossen, totdat Hij haar eindelijk met de eeuwige hemelse heerlijkheid versiere. Amen. (Zie J. I. Doedes, **De Heidelbergse Catechismus**, Utrecht 1867, p. 144).

R.H.B.

ONDERDEEL I

Over de Catechismus

- regel 1. Volgens onze christelijke geloofsleer betekent catechismus: een korte en eenvoudige, mondelinge weergave van de voornaamste stukken uit de christelijke leer. Daarbij wordt aan de jonge en aan de ongestudeerde mensen teruggevraagd, wat zij
- regel 5. geleerd hebben. Want vanaf het begin van de christelijke kerk hebben alle godvrezende mensen zich beijverd om hun kinderen thuis, op school en in de kerk te onderwijzen in de vrees voor de Here.
Zonder twijfel deden zij dit om de volgende oorzaken, die ons ook terecht daartoe moeten brengen. Want in de eerste plaats hebben zij er goed aan gedacht, dat de aangeboren verdorvenheid van de mens zou overheersen en daardoor kerken en politiek bewind zou te gronde richten, wanneer men deze kinderen niet tijdig bekend zou maken met heilzaam onderricht.
- regel 10. In de tweede plaats heeft ook het uitdrukkelijk bevel van God hen daartoe gebracht. Exodus 12, 13 en Deut. 4, 6 en 11.
Dit zijn hoofdstukken, waar de Here als volgt spreekt: „Dit woord (de tien geboden), dat Ik u heden gebied, zult gij ter harte nemen en zult gij uw kinderen inscherpen en erover spreken, thuis en onderweg, wanneer u gaat slapen en wanneer u opstaat.”
- regel 15. De kinderen van Israël, die na hun besnijdenis tot hun verstand gekomen waren, werden onderwezen in de verborgenheid van dit Verbondsteken en ook van het Verbond van God.
Zo moeten, tenslotte, ook onze kinderen onderwezen worden over de doop, die zij ontvingen, over het ware christelijke geloof en over de vergeving van de zonden. Onze kinderen moeten hierin onderwezen worden, opdat zij voor de hele christelijke
- regel 20. gemeente hun geloof belijden, voordat zij tot de tafel van de Here worden toegelaten.
Deze gewoonte om met volle aandacht bezig te zijn met de catechismus-zoals God ons beveelt - is zo lang in de christelijke kerken gehandhaafd totdat de gehate satan door de antichrist, dat is de paus, net als alle andere goede gewoontes en regels, zo ook deze

heeft vernietigd. Hij heeft daarvoor in de plaats gesteld zijn eigen knoeierij en kaakslag, de tweede
regel 25. gruwel, die hij het vormsel noemt.

Daarom moet de catechismus op de volgende manier in ere gehouden worden.

- regel 30 Het volk is vroeger onder het pausdom zonder catechismus opgevoed en het vergeet gemakkelijk dat stuk van de christelijke godsdienst.
Daarom is het noodzakelijk, dat net zo goed in kleine en grote dorpen als in steden, op elke zon- en feestdag de predikant een gedeelte uit de catechismus voorleest.
Hij moet dat gedeelte duidelijk en begrijpelijk voorlezen, voordat hij met zijn preek begint.
Op deze manier moet de hele catechismus in 9 zondagen voorgelezen worden.
De 1 e zondag: tot aan het tweede deel, vraag 12.
- regel 35. De 2e zondag: tot aan het artikel over Gods Zoon, vraag 29.
De 3e zondag: tot aan de vraag over de hemelvaart van Christus, vraag 46.
De 4e zondag: tot aan de vraag „wat baat het u nu, dat u dit alles gelooft?" vraag 59.
De 5e zondag: tot aan het heilig avondmaal, vraag 75.
De 6e zondag: tot aan het derde deel van de catechismus, vraag 86.
De 7e zondag: tot aan de vraag „wat eist God in het 5e gebod?" vraag 104.
De 8e zondag: tot aan het gebed, vraag 116.
De 9e zondag: tot aan het eind van het gebed, dat is het eind van de catechismus.
- regel 40. Op de 10e zondag moet de predikant, voordat hij met de preek begint, de teksten voorlezen, die aan het eind van de catechismus genoemd worden en waarin een ieder herinnerd wordt aan zijn roeping.
Verder moet elke zondagmiddag de catechismuspreek gehouden worden op de tijd, die voor iedere plaatselijke kerk het meest geschikt is. En wel zo, dat de predikant na het zingen eerst het Onze Vader bidt en God aanroept om een juist verstaan van Zijn Woord.
- regel 45. Daarna zal hij de 10 geboden duidelijk aan de gemeente voorlezen.
Vervolgens moet hij de beginnelingen, die vragen waarover gepreekt wordt nog niet kunnen leren, ondervragen.
En op ordelijke wijze zal hij eerst een tijd lang onderricht geven over de tekst en daarna zoetjesaan over de vraag.
- regel 50. Hierna laat hij enige jongeren een bepaald aantal vragen uit de catechismus opzeggen (hierom hebben wij dan ook de catechismus in zondagen laten verdelen), vragen, die in een voorgaande en met name in de volgende preek uitgelegd worden en die van te voren op school of thuis geleerd zijn. En wanneer deze vragen zo in het bijzijn van de gemeente door enige jongeren opgezegd zijn, moet de predikant enkele volgende vragen eenvoudig en kort verklaren
- regel 55. en uitleggen, zo dat hij de catechismus tenminste eenmaal per jaar doorpreekt.

Hier volgen de spreuken uit de Heilige Schrift, waaruit een ieder in zijn staat kan leren, wat hem betaamt om te doen in zijn beroep.

De wereldlijke overheid Psalm 2 : 10 e.v.
Jesaja I : 16 e.v.

De rechterlijke macht Exodus 18 : 21 e.v.
2 Kron. 19 : 6 e.v.

De wereldlijke overheid en de onderdanen Rom.
13 : 1-6
1 Petrus 2 : 1

De getrouwde mannen Ef. 5 : 22 e.v.
Col. 3 : 2
1 Petrus 3 : 7

De getrouwde vrouwen Ef. 5 : 22 e.v.
Col. 3 : 2

De ouders 1 Petrus 3 : 7
Deut. 6 : 6 e.v.

	Spreuken 23 : 13 e.v.
	Spreuken 13 : 24
	Spreuken 19 : 3
	Spreuken 29 : 4
	Prediker 7 en 30
	Ef. 6
	Col. 3
De kinderen	Ef. 6 : 1-3
	Col. 3
De knechten, dienstmeisjes, dagloners en arbeiders (de werknemers)	Ef. 6 : 5-8
	Col. 3
	1 Petrus 2 : 18
De huisheren (de werkgevers?)	Ef. 6 : 9
	Col. 4 : 1
De ongestudeerde jeugd en anderen	1 Cor. 6 : 9 e.v.
	1 Petrus 5 : 5-7
De jonge vrouwen	1 Cor. 7 : 33 e.v.
De weduwen	1 Tim. 5 : 5-7, 13
Voor iedereen	
De samenvatting van Gods geboden	Matt. 22 : 37-40
De samenvatting van het evangelie	Joh. 3 : 16
	1 Tim. 1 : 15-17

In plaatsen, waar twee preken worden gehouden in de namiddag, zullen de volgende samenvatting van de catechismus en de teksten verstaanbaar voorgelezen worden bij het begin van de middagpreek.

In plaatsen echter, waar niet twee maar slechts één preek in de middag gehouden wordt, n.l. de catechismuspreek, zal bij het begin daarvan niet alleen de tekst van de 10 geboden, zoals boven vermeld, worden voorgelezen, maar ook de volgende samenvatting van de catechismus met de teksten.

J. Ketel-van der Meulen
Deputaat Herziening Gereformeerd Kerkboek
Kruyskamp 42
7576 ER Oldenzaal

Mij voorbereidend op de vertaling van de voorrede „Vom Catechismo" bij de Heidelbergse Catechismus, heb ik allereerst in Duitsland geïnformeerd naar een mogelijke hedendaagse vertaling in het Duits van deze voorrede.

Contact met professor Neuser te Munster, professor Heron te Erlangen en professor Goeters te Bonn bracht mij tot de conclusie, dat er geen hedendaagse Duitse vertaling bestaat.

Professor Goeters heeft het monopolie in de bestudering van de geschiedenis van de H. Cat. in Duitsland.

In de universiteitsbibliotheek te Munster kon ik het één en ander nalezen bij Emil Sehling, Die Evangelischen Kirchenordnungen etc. Wilhelm Niesel, Bekenntnisschriften etc. August Kluckhohn over het leven van Fred. III, Paul Jacobs Theologie Reformierter Bekenntnisschriften, Walter Hollweg, Neue Untersuchungen zur Geschichte und Lehre des Heid. Cat. Verder nog wat algemene gegevens uit een Alg. Deutsche Biografie van 1878 en uit de Begriffslexicon zum Neuen Testament.

Dit alles alleen om een indruk te krijgen over tijd en sfeer van het ontstaan der Heid. Cat. Ook is de vertaling die ds. Visee en ds. Bremmer gaven bij hun uitgave van de H. Cat. door mij gebruikt.
Onontbeerlijk was Lexers Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch.

Het besef in opdracht van de kerken bezig te zijn, gaf een grote mate van verantwoordelijkheidsgevoel.

**ONDERDEEL II, de door deputaten voorgestelde lijst van teksten bij de Heidelbergse Catechismus, is hier weggelaten.
De definitieve lijst, zoals door de synode van Heemse vastgesteld, wordt in het Gereformeerd Kerkboek opgenomen.**

ONDERDEEL III

Beoordeling van de aanmerkingen op de lijst van teksten, ingediend door het deputaatschap van Groningen (1978) bij de synode van Arnhem (1981), gemaakt door de commissie van die synode. Zie haar Acta, Bijlage B 3, p. 681, 682

A. Naar het oordeel van de Arnhemse commissie waren over de **zondagen I-XXV** de volgende teksten ten onrechte toegevoegd aan de bestaande tekstenlijsten: a. 2 Cor. 6 : 14-16 bij vr. en antw. 11; b. 2 Cor. 5 : 14-16 bij vr. en antw. 15; c. Matt. 28 : 20 bij vr. en antw. 22.

Dit oordeel van de Arnhemse commissie is volgens ons terecht. Ad a: in 2 Cor. 6 : 14-16 gaat het niet over de eeuwige straf aan lichaam en ziel maar over het vormen van een ongelijk span met ongelovigen. Ad b: 2 Cor. 5 : 14-16 past niet bij hetgeen in vr. en antw. 15 wordt beleden. De Catechismus handelt daar over het waarachtig en rechtvaardig mens zijn van de Middelaar die tegelijk waarachtig God moet zijn. De Schrift spreekt in 2 Cor. 5 : 14-16 echter over het door Eén voor allen gestorven zijn. Terecht is daarom deze plaats vervangen door 1 Cor. 15 : 21. Ad c. Eveneens heeft de Arnhemse commissie terecht Matt. 28 : 20 vervangen door Matt. 28 : 19. Antw. 22 handelt over de hoofdsom van het Evangelie. Dat wordt door Matt. 28 : 19 beter bewezen dan door vs 20.

B. Volgens het oordeel van de Arnhemse commissie zijn de volgende teksten door de Groninger deputaten ten onrechte uit de tekstenlijsten van de oude edities verwijderd: a. Nah. 1 : 6 bij vr. en antw. 14; b. 1 Cor. 15 : 21; Jer. 23 : 6 bij vr. en antw. 15; c. Hebr. 7 : 26, 27 bij vr. en antw. 16; d. Hebr. 2 : 17 bij vr. en antw. 18; e. Marc. 8 : 37 bij vr. en antw. 42; f. Joh. 10 : 11; Hand. 20 : 28; 1 Cor. 1 : 9; Ef. 4 : 11-13; Gen. 26 : 4; Ps. 71 : 17 alle bij vr. en antw. 54; g. Rom. 7 : 24 bij vr. en antw. 56. Wij stemmen bij al deze Schriftplaatsen met dit oordeel van de Arnhemse commissie in. Ad a: Nah. 1 : 6 is bij vr. en antw. 14 zeker op zijn plaats. Het gaat daar over de last van Gods eeuwige toorn. Ad b: Hetzelfde geldt van Jer. 23 : 6 en 1 Cor. 15 : 21 bij vr. en antw. 15. 1 Cor. 15 : 21 handelt over het mens-zijn van Christus dat hier aan de orde is en Jer. 23 : 6 over zijn Godzijn. De Schrift spreekt op die laatste plaats over de rechtvaardige Spruit die de HERE onze gerechtigheid is.

Ad c: Hebr. 7 : 26, 27 bij vr. en antw. 16 is een indirect maar daarom nog niet te verwaarlozen bewijs voor de noodzaak dat de Middelaar zelf geen zondaar is. Hij wordt daar immers een heilig Hogepriester genoemd, zonder schuld of smet. Ad d: bij vr. en antw. 18 is Hebr. 2 : 17 een goede bewijsplaats voor het feit dat Christus ons tot een volkomen verlossing is geschonken. Hij verzoent de zonden van zijn volk. Zie vooral het tweede gedeelte van deze Schriftplaats. Ad e: Marc. 8 : 37 geeft Christus' woord waarin Hij afwijst dat iemand ooit voor zijn leven iets in ruil zou kunnen geven. Indirect ligt hier een bewijs dat niemand door zijn dood voor zijn zonden kan betalen.

Ad f: De volgende Schriftplaatsen zijn alle te aanvaarden als bewijsplaatsen bij vr. en antw. 54: Joh. 10 : 11: de goede Herder die zijn leven inzet voor zijn schapen; Hand. 20 : 28: de Heilige Geest stelt opzieners aan over de gemeente die Christus Zich door zijn bloed heeft verworven; 1 Cor. 1 : 9: de gemeente is geroepen tot gemeenschap met Gods Zoon Jezus Christus; Ef. 4 : 11-13: Christus geeft zijn gemeente ambtsdragers; Gen. 26 : 4: met Abrahams nageslacht worden alle volken van de aarde gezegend; Ps 71 : 17: de continuïteit van het verbond in de geslachten. We voegen er vs. 18 aan toe omdat de verzen 17 en 18 een eenheid vormen. Men zie verder de lijst van teksten zoals wij die bij vr. en antw. 54 in a) tot f) hebben gesplitst om te zien bij welk facet van antwoord 54 zij als bewijsplaats kunnen dienen.

Ad g: Rom. 7 : 24 was ten onrechte in de Groninger deputatenlijst uitgevallen tussen Rom. 7 : 23 en 25. Dit gehele Schriftgedeelte toont de diepte van onze zondige aard en de heerlijkheid van de vergeving der zonden.

C. Volgens het oordeel van de Arnhemse commissie kunnen de volgende teksten in de Groninger deputatenlijst niet worden gehandhaafd in de zondagen I-XXV: a. Luc. 16 : 2; b. 1 Cor. 13 : 6; c. Marc. 13 : 33. Wij achten dit oordeel juist om de volgende redenen:

Ad a: Luc. 16 : 2 bij vr. en antw. 12 past inderdaad niet als bewijs bij dit antwoord. In Luc. 16 : 1-9 geeft de Here Christus de gelijkenis van de onrechtvaardige rentmeester. Van hem eist de heer in vers 2 verantwoording. Maar dat is een geheel andere zaak dan de eis aan Gods gerechtigheid te voldoen.

Ad b: Ook Ef. 6 : 23 is niet als bewijs voor vr. en antw. 65 te handhaven. Rutgers zal het als bewijsplaats bij dit gedeelte van de Catechismus hebben opgenomen omdat de apostel hier de gemeente liefde met geloof toebid van God de Vader en van de Here Jezus Christus. Het geloof komt dus van God en is niet uit de mens, wat antw. 65 nadrukkelijk belijdt. Alleen: de Catechismus spitst hier alles toe op de Heilige Geest als werkmeester van het geloof en over Hem spreekt deze Schriftplaats niet. Daarom is het beter deze tekst hier te schrappen.

Ad c: De Arnhemse commissie heeft ook bezwaar tegen Ezech. 20 : 12 als bewijsplaats bij antw. 66. Rutgers voert ook deze Schriftplaats aan. Hij komt ook als zodanig voor in de oudste edities. Nu spreekt Ezechiël hier over de sabbath als teken tussen God en zijn volk. Dat teken-karakter van de sabbath zal reeds de oudste verzorgers van de Catechismustekst hebben bewogen deze Schriftplaats op te nemen bij zondag 25. Echter ten onrechte. De sabbath is geen sacrament maar een door God ingestelde dag. Hij was wel in zoverre een zichtbaar teken, aldus Noordt zij in de K.V. (p. 223), dat hij de Judese balling onderscheidde van zijn heidense omgeving. Maar als bewijs voor de sacramenten als tekenen en zegels van Gods beloften in het Evangelie heeft hij geen kracht.

Bij vr. en antw. 77 achtte de commissie ten onrechte toegevoegd Ex. 24 : 8; Hebr. 9 : 20; 1 Cor. 139. Bij vr. en antw. 80: Joh. 4 : 22-24; Luc. 24 : 53. Bij vr. en antw. 85: Rom. 12 : 7-9; 1 Cor. 12 : 28; bij vr. en antw. 103: 1 : Cor. 14 : 30; bij vr. en antw. 116: Matt. 13 : 13; bij vr. en antw. 117: Joh. 14 ,15, 16; bij 122: Jer. 32 : 40, 41; 33 : 20, 21, bij 125: Hand. 14 : 16.

Naar ons gevoelen is dit zonder meer juist bij vr. en antw. 77, 85 en 122.

In andere gevallen betreft het een zaak van nummering. Bij vr. en antw. 103: 1 Cor. 14 : 30 moet zijn 1 Cor. 14 : 31. Bij vr. en antw. 116: Matt. 13 : 13, moet zijn Matt. 13 : 12. Bij 117: Joh. 14 : 15, 16: moet zijn: Joh. 15 : 16. Bij 125: Hand. 14 : 16: moet zijn Hand. 14 : 17.

Bij vr. en antw. 80 is inderdaad de verwijzing naar Luc. 24 : 51-53 niet sterk, omdat de bewijskracht gezocht wordt in vs. 52 waar sommige teksten hebben: „en zij aanbaden Hem”, maar dit komt niet in alle bijbelhandschriften voor, daarom kan deze tekst als bewijstekst beter worden weggelaten. De zaak achten we een beetje anders bij Joh. 4 : 21. De aanbedding „in geest” maakt een einde aan de binding „aan bepaalde plaatsen of voorwerpen” (Grosheide, Bottenburg-commentaar) en maakt de aanbedding van Christus als in brood en wijn tot een verfoeilijke zaak (Ursinus). Wij menen deze tekst te kunnen handhaven.

De commissie achtte dat ten onrechte waren verwijderd de volgende teksten: bij antw. 69: 1 Petr. 3 21; bij 70: Joh. 3 : 5; bij 75 Marc. 14 : 22, 23; bij 85: 1 Cor. 5 : 11; bij 94: Deut. 18 : 9, 6 : 5; Matt. 22 37; bij 101: 1 Sam. 24 : 23; bij 103: 2 Tim. 3 : 14; bij Ef. 6 : 4, 9; bij 109: 1 Cor. 6 : 19; bij 112: 1 Cor. 13 : 6; bij 127: Marc. 13 : 33. Wij menen dat de commissie terecht deze mening was toegedaan.

Verder meende de commissie, dat niet gehandhaafd kunnen worden bij vr. en antw. 74: Luc. 1 : 15; bij 80: Joh. 4 : 21 en Luc. 24 : 52 (met een „tenzij”); bij vr. en antw. 99: Lev. 5 : 1 en Spr. 29 : 24, bij 100 id.; bij 103: 1 Cor. 14 : 29.

De belofte zoals uitgedrukt in Luc. 1 : 15 is wel speciaal een belofte voor Johannes de Doper voor zijn unieke ambt van weg-bereider voor onze Heiland en is als algemene belofte voor kinderen van het verbond niet bedoeld, en dus moeilijk te handhaven als bewijs voor allen. Deze tekst kan als bewijstekst dat de H. Geest niet minder aan de kinderen dan aan de volwassenen beloofd wordt beter vervallen.

Over de teksten bij vr. en antw. 80 is boven reeds gesproken. Leviticus 5 : 1 en Spr. 29 : 24 spreken maar niet over „vloeken” in het algemeen, maar handelen over een door een rechter afge-eiste voorwaardelijke zelf-ervloeking terwijl het mede-weten van het meinedige in die vervloeking de daarover zwiigende getuige medeschuldig stelt.

Omdat deze teksten dus over een heel andere situatie spreken kunnen ze hier als bewijsplaats moeilijk gehandhaafd blijven.

Wij stellen in plaats van deze teksten voor: Lev. 19 : 17 en Ezech. 33 : 8, 9 waar duidelijk wordt gesteld dat in ieder geval zwijgen bij zonde de zwijger schuldig stelt.

Bij vr. en antw. 100 zie bij 99. Wij achten een tekst als Ef. 5 : 11, mede als variant bij boven aangehaalde teksten duidelijk en bruikbaar.

Bij vraag en antw. 103 acht de commissie 1 Cor. 14 : 29 niet te handhaven. Door Ursinus is deze tekst aangehaald bij wat in het Nederlands wat vlak is weergegeven door: om het woord te horen. Het Duits heeft lemen. Het Latijn: oplettend (diligenter) met onderscheid luisteren. Je komt ermaar niet om iets te ondergaan. Daarom-waar hier dus gewezen wordt op het na-rekenen, en meérekenen is deze tekst zeker te handhaven. Wij voegden om dit onderdeel van de eredienst nog eens te onderstrepen bovendien Hand. 17 : 11 toe.

Rapport inzake de Dordtse Leerregels

De werkgroep bestond uit Mevr. E. van Veen, Prof. dr. C. Trimp en dr. A. N. Hendriks. Prof. C. Trimp trad op als voorzitter, terwijl dr. A. N. Hendriks het secretariaat behartigde.

De werkgroep vergaderde op 12-12-'81; 23-1= 82; 5-3= 82; 17-4-'82; 12-6= 82; 2-10-'82; 22-1-'83; 19-2-'83.

De Verwerpingen der dwalingen en de Voorrede op de Dordtse Leerregels werden in hedendaags Nederlands overgezet.

De vele reacties uit de kerken op de door de generale synode van Arnhem 1981 voorlopig vastgestelde tekst van de Leerregels werden gezien en waar gewenst in genoemde tekst verwerkt. Ook bracht de werkgroep zelf wijzigingen in deze tekst aan, waar zij de werkgroep als noodzakelijk voorkwamen.

Het verheugt de werkgroep dat de arbeid een zodanige voortgang mocht hebben, dat thans een voltooid werkstuk de kerken en de e.k. generale synode kan worden aangeboden.

Namens de werkgroep

A. N. Hendriks,
secretaris.

DE DORDTSE LEERREGELS

DE VIJF ARTIKELEN TEGEN DE REMONSTRANTEN OF OORDEEL VAN DE NATIONALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN VAN DE VERENIGDE NEDERLANDEN, GEHOUDEN TE DORDRECHT IN 1618 EN 1619

Inleiding

In de naam van onze Heer en Verlosser Jezus Christus. Amen.

Onze Heer en Verlosser Jezus Christus heeft aan zijn strijdende kerk die hier ver van het vaderland in vreemdelingschap verkeert, veel bemoedigende woorden gegeven. Daaronder wordt de belofte: *Ik ben met u al de dagen, tot aan de voleinding der wereld* terecht als een van de belangrijkste vertroosting beschouwd. Deze woorden liet Christus aan zijn kerk na, toen Hij op het punt stond naar zijn Vader te gaan in het hemelse heiligdom.

De waarheid van deze kostelijke belofte wordt zichtbaar in de kerk van alle tijden. Want vanaf het begin is de kerk niet alleen bestreden door het openlijk geweld van de vijanden en de goddeloosheid van de kettters, maar ook door de verborgen list van de verleiders.

Werkelijk, wanneer de Here haar ook maar ooit de heilzame hulp van zijn beloofde aanwezigheid had onthouden, zou zij allang door het geweld van de tirannen overweldigd zijn, of door de list van de bedriegers naar de ondergang zijn gevoerd.

Maar de goede Herder, die zijn kudde, waarvoor Hij zijn leven gegeven heeft, zeer trouw bemint, heeft het woeden van de vervolgers steeds op tijd en door zijn uitgestrekte hand, vaak op wonderlijke wijze, bedwongen. Ook heeft Hij de slinkse methoden en bedrieglijke plannen van de verleiders ontmaskerd en verijdeld. In beide situaties bewees Hij metterdaad zijn kerk nabij te zijn.

Dit wordt ons zeer duidelijk uit de geschiedenissen van de godvrezende keizers, koningen en vorsten, die de Zoon van God zo vaak tot hulp van zijn kerk deed opstaan en in een heilige ijver voor zijn huis deed ontbranden.

Door hun dienst heeft Hij niet alleen het woeden van de tirannen binnen de perken gehouden, maar Hij heeft zijn kerk zo ook geholpen door middel van heilige synoden, wanneer zij de strijd moest aanbinden met valse leraars.

In deze synoden hebben de trouwe knechten van Christus door gemeenschappelijke gebed, overleg en inspanning zich dapper ingezet voor de kerk en de waarheid van God en zich gekeerd tegen de knechten van satan, ook al deden dezen zich voor als engelen van het licht. Christus' knechten hebben het zaad van de dwalingen en van de twist weggenomen, de kerk in de eenheid van de zuivere leer bewaard en de oprechte dienst van God ongeschonden overgeleverd aan het nageslacht. Onze trouwe Verlosser heeft door een dergelijke weldaad zijn genadige tegenwoordigheid in deze tijd bewezen aan de kerk van Nederland, die enkele jaren in grote moeite is geweest. Want deze kerk was door Gods machtige hand verlost van de tirannie van de roomse antichrist en van de verschrikkelijke afgoderij van het pausdom. In de gevaren van zo'n langdurige oorlog was zij vaak op wonderlijke manier bewaard. Door eensgezind vast te houden aan de ware leer en tucht tot lof van haar God was zij tot grote bloei gekomen, wat leidde tot een verbazingwekkende groei van de republiek, tot vreugde van de hele gereformeerde wereld.

Maar deze kerk hebben Jacobus Arminius (Koois Armijn) en zijn volgelingen, die de naam Remonstranten dragen, door verschillende dwalingen, zowel oude als nieuwe, bestreden, eerst onopvallend, later openlijk.

Door ergerlijke twisten en scheuringen hebben zij de kerk aanhoudend in verwarring gebracht. Daardoor ontstond er zo'n hachelijke situatie, dat de prachtig bloeiende kerken door een verschrikkelijke brand van twisten en verdeeldheden tenslotte verteerd zouden zijn, als onze barmhartige Verlosser niet tijdig tussenbeide gekomen was.

Maar geprezen zij de Here tot in eeuwigheid! Wel had Hij zijn aangezicht een ogenblik verborgen voor ons, die op veel manieren zijn verontwaardiging en toorn opgewekt hadden. Daarna heeft Hij evenwel voor de hele wereld bewezen dat Hij zijn verbond niet vergeet en het zuchten van de zijnen niet veracht.

Want toen er naar de mens gesproken nauwelijks enige hoop op redding voor handen scheen, heeft Hij de doorluchtige en hoogmogende heren, de Generale Staten van de Verenigde Nederlanden, in het hart gegeven om op advies en onder leiding van de zeer doorluchtige en dappere Prins van Oranje te besluiten dit voortwoekerende kwaad met wettige middelen te lijf te gaan.

Deze middelen hebben de eeuwen door in navolging van de apostelen en van de christelijke kerk na hen goedkeuring gevonden en zij zijn vroeger ook in de kerk van Nederland met goed resultaat gebruikt.

De Generale Staten hebben een synode uit al de provincies van hun gebied op hun gezag te Dordrecht bijeengeroepen, nadat zij voor deze synode van tevoren vele voortreffelijke godgeleerde mannen gezocht en ook verkregen hadden door de welwillendheid van de grootmachtigste koning Jacobus van Groot-Brittannië, en van de doorluchtige vorsten, van de doorluchtige graven, en van de machtige republieken.

De leer van Arminius en zijn volgelingen zou dan op die indrukwekkende synode nauwkeurig onderzocht en alleen naar Gods Woord beoordeeld worden. Door het gemeenschappelijk oordeel van zoveel theologen zou dan de ware leer bevestigd en de valse verworpen worden. Zo zouden eensgezindheid, vrede en rust door Gods zegen in de Nederlandse kerken terugkeren. Over deze weldaad van God verheugen zich de Nederlandse kerken. Zij erkennen ootmoedig en roemen dankbaar de barmhartigheden van hun trouwe Verlosser.

De synode die in de naam van de Here te Dordrecht bijeen was en die vervuld was met liefde tot God en het welzijn van de kerk, heeft zich na aanroeping van Gods naam onder ede verplicht om alleen te oordelen overeenkomstig de Heilige Schrift en bij het onderzoek en de beoordeling van de aanhangige zaak met een goed en oprecht geweten te handelen. Vooraf was op gezag van de hoge overheid in alle Nederlandse kerken een algemene vast- en bededag uitgeschreven en gehouden, om door gebed Gods toorn af te wenden en zijn genadige hulp te verkrijgen. De synode heeft de belangrijkste voorstanders van deze leerstellingen gedagvaard en zij heeft met grote ijver en veel geduld zich moeite gegeven, om hen te bewegen hun opvattingen ten aanzien van de bekende vijf hoofdstukken van de leer met de argumenten daarvoor zonder terughouding uiteen te zetten.

Maar zij ontkenden het recht van de synode om te oordelen en zij weigerden op gestelde vragen op een redelijke manier te antwoorden. Geen vermaningen van de synode, geen opdrachten van de welgeboren, edele Gedeputeerden van de Generale Staten, ja zelfs geen bevelen van de doorluchtige, hoogmogende Heren van de Generale Staten richtten iets bij hen uit. Daarom was de synode genoodzaakt op last van de hoogmogende Heren en volgens de gewoonte van synoden uit het verleden een andere weg in te slaan.

Vanaf dat moment heeft zij de beoordeling van de genoemde vijf leerstukken gebaseerd op de geschriften, belijdenissen en verklaringen, die voor een deel al waren gepubliceerd, voor een deel aan de synode waren voorgelegd.

Dit onderzoek is nu door Gods bijzondere genade met grote ijver, door trouwe en gewetensvolle arbeid en met algemene overeenstemming voltooid. De synode kwam daarbij tot een oordeel, waarin de zuivere, met Gods Woord overeenkomende leer betreffende de vijf leerstukken uiteengezet en de valse en met Gods Woord strijdende leer weerlegd wordt.

Deze synode heeft daarom besloten tot eer van God en tot behoud van de zuiverheid van de heilzame waarheid, tot rust van de gewetens, tot vrede en welzijn van de Nederlandse kerken het volgende oordeel openlijk uit te spreken en aan ieder bekend te maken.

Rapport inzake de liturgische formulieren en gebeden

Samenstelling en opdracht

Door de generale synode van Arnhem - 1981 werden benoemd: deputaten voor de herziening van het Gereformeerd Kerkboek. (Acta art. 173. Benoemingen O.) Op een vergadering van dit deputaatschap - 14 november 1981 te Amersfoort - werden de werkzaamheden verdeeld. Benoemd werden in de werkgroep „liturgische formulieren en gebeden” de deputaten ds. L. Douw (S), ds. H. Hidding en mevr. J. Ketel-van der Meulen. De opdracht van deze werkgroep was, overeenkomstig het besluit van de generale synode van Arnhem (Acta art. 67 I - Besluit 111 e.): Met betrekking tot de liturgische formulieren en gebeden:

1. Het formulier voor de uitsluiting uit de gemeente van Christus, en het formulier voor de wederopneming in de gemeente van Christus, die door de synode voorlopig zijn vastgesteld, kritisch te bezien, en daarbij ook de reacties uit de kerken te betrekken;
2. Een passend gebed te concipiëren bij het Formulier voor de tucht over afkerige volwassen doopleden;
3. De tot nu toe door de synode van Kampen 1975 voor gebruik in de eredienst vrijgegeven gebeden zo nodig kritisch te bezien, samen met de door de synode te Groningen-Zuid 1978 voorlopig vastgestelde en door de synode te Arnhem 1981 deels herziene gebeden, bij welke toetsingsarbeid ook de uit de kerken binnenkomende suggesties dienen te worden betrokken.

(en: Besluit III g) Met betrekking tot de lijst van Psalmen en Gezangen, die bij bijzondere gelegenheden en bij de verklaring van de christelijke leer kunnen worden gezongen:

Na overleg met deputaten respectievelijk voor de Psalmberijming en voor „Enige Gezangen” de eerstkomende synode van advies te dienen terzake de invulling van het onderdeel „Aanwijzingen van enige psalmen en gezangen die bij bijzondere gelegenheden en bij het verklaren van de christelijke leer kunnen worden gezongen.”

Werkwijze

Deputaten vergaderden vijf keer te Ommen als voor hen het meest centraal gelegen. Als voorzitter fungeerde de samenroeper ds. L. Douw; mevrouw J. Ketel-van der Meulen nam het secretariaatswerk voor haar rekening. De werkzaamheden werden onderling verdeeld.

Overeenkomstig de opdracht werden

- a) het formulier voor de uitsluiting uit de gemeente van Christus en het formulier voor de wederopneming in de gemeente van Christus kritisch bezien en een aantal reacties uit de kerken daarbij betrokken.
- b) de onder Besluit III e 3 genoemde gebeden voorzover nodig kritisch bezien waarbij ook uit de kerken binnengekomen suggesties werden betrokken.
- c) een gebed bij het formulier voor de tucht over afkerige volwassen doopleden geconcipeerd.

- d) een lijst van psalmen en gezangen samengesteld, die bij bijzondere gelegenheden en bij verklaring van de christelijke leer- aan de hand van de heidelbergse catechismus – kunnen worden gezongen.
- e) uitgewerkte orden van dienst (a en b voor morgen- en middagdiensten) opgesteld, in de lijn van het door de generale synode van Arnhem 1981 (Acts art. 101 en 102) beslotene.

Resultaten

Als uiteindelijk resultaat van hun werk doen deputaten u toekomen:

- A. Voorgestelde wijzigingen in het formulier voor de uitsluiting uit de gemeente van Christus.
- B. Voorgestelde wijzigingen in het formulier voor de wederopneming in de gemeente van Christus.
- C. Voorgestelde wijzigingen in de onder Besluit III e 3 genoemde gebeden.
- D. Concept-gebed bij formulier voor de tucht over afkerige volwassen doopleden na verklaring van buitensluiting.
- E. Lijst van psalmen en gezangen die bij bijzondere gelegenheden en bij het verklaren van de christelijke leer -- aan de hand van de heidelbergse catechismus - kunnen worden gezongen.
- F. Orden van dienst a en b met expliciete formulering van votum en zegen(groet).

Slotopmerkingen

Voor wat E. betreft moet worden opgemerkt dat in de nummering van gezangen nog verandering kan komen omdat de omvang en de nummering van de bundel Enige Gezangen nog niet definitief is vastgesteld. (Acta Arnhem 1981 art. 93 Besluit 4 - 5)

Gerefereerd is, voor wat de nummering betreft, aan de proefbundel, omdat deze voor ieder onder handbereik is.

Een mededeling van de kerk te Langerak dat men besloot in de erediensten bij het gebruik van het Formulier voor de bediening van de doop aan de kinderen der gelovigen in de vraagstelling aan de vader (en de moeder) - de zin voorafgaande aan „ten eerste" als volgt te doen luiden „Om nu duidelijk te laten blijken, dat u zo de doop begeert, behoort u op de volgende vragen **voor God en zijn gemeente** oprecht te antwoorden" geeft het deputaatschap door aan de generale synode.

Evenzo schuift het deputaatschap naar de synode door: de vraag van de kerk te Zoetermeer i.v.m. bekering tijdens tuchtprocedure „of het niet wenselijk geacht moet worden een afkondiging c.q. gebed op synodaal niveau vast te stellen, indien tussentijds een hartelijke inkeer betreffende (gecensureerde) zondaar is ontstaan...'

Suggesties

Deputaten willen de generale synode graag in overweging geven de herziene- en door de synode goedgekeurde liturgische formulieren en gebeden vrij te geven voor gebruik in de eredienst en deze mét de uitgewerkte orden van dienst én de lijst van psalmen en gezangen op te nemen in het Gereformeerd Kerkboek.

Deputaten voor de herziening van het Kerkboek
- onderdeel: liturgische formulieren en gebeden -

L. Douw, voorzitter
J. Ketel-van der Meulen, secretaresse
H. Hidding

Rapport inzake het Kort Begrip

I.

De generale synode van Arnhem 1981 besloot (Acta, art. 60): „deputaten voor de herziening van het Kerkboek op te dragen

- a het Kort Begrip taalkundig te moderniseren in nauwe aansluiting aan de taalkundig gemoderniseerde tekst van de Heidelbergse Catechismus;
- b verwijzingsplaatsen naar de Schrift en de belijdenisgeschriften op te nemen onder de vragen en antwoorden;
- c het Kort Begrip van een korte inleiding te voorzien waarin betekenis en doel van dit geschrift uiteengezet wordt en waarin met name erop gewezen wordt dat het Kort Begrip geen officiële kerkelijke functie heeft als belijdenisgeschrift."

2.1.

Binnen het deputaatschap kreeg de werkgroep, gevormd door ds. M. J. C. Blok, ds. A. P. van Dijk en K. O. Meijer, de taak, de uitvoering van deze opdracht voor te bereiden.

2.2.

In de werkgroep fungeerde ds. A. P. van Dijk als samenroeper en rapporteur. Zij heeft een aantal keren te Amersfoort in goede harmonie vergaderd om de haar verleende opdracht uit te voeren.

3.1.

De werkgroep is er niet in geslaagd, de tekst van het Kort Begrip zoals die staat afgedrukt in de editie van Schilders 1611 te achterhalen.

Daarom heeft zij als uitgangspunt genomen de tekst van het Kort Begrip die als aanhangsel gevonden wordt in „De drie Formulieren van Enigheid”, uitgegeven door dr. A. Kuyper.

In zijn inleiding op de door hem gegeven tekst van het Kort Begrip schrijft dr. Kuyper: „De teksten, evenals de verwijzingen naar den Catechismus en de beide overige Formulieren zijn te danken aan de goede zorgen van de H.H. C. A. Renier en B. van Schelven, Dienaren des Woords te Amsterdam.”

3.2.

De modernisering van de tekst behoeft nauwelijks toelichting. Gewezen moet worden op antwoord 55. Daar vindt men een contaminatie van de teksten Marc. 16 : 16 en Matt. 28 : 19. Deputaten stellen voor, deze beide teksten in het antwoord op te nemen.

3.3.

Deputaten hebben zich zoveel mogelijk aangesloten bij de summiere tekstverwijzingen en de verwijzingen naar de belijdenisgeschriften die zij vonden in de gangbare tekst. Een enkele keer hebben zij zich veroorloofd daarvan af te wijken, zoals bijv. bij vraag 22, waar ze in plaats van naar 1 Joh. 5 : 7 (het 'comma Johanneum') verwezen hebben naar 2 Cor. 13 : 13.

3.4.

Deputaten stellen voor, de toevoeging die nu in het Kerkboek op het Kort Begrip volgt, te laten vervallen en te vervangen door de door hen conform de opdracht geconcipeerde inleiding. Zij stellen als titel voor **KORT BEGRIJF OF SAMENVATTING VAN HET CHRISTELIJK GELOOF.**

Namens de deputaten
voornoemd,
A. P. van Dijk, rapporteur

LIJST VAN DE AGENDA

Kort overzicht

I *Inzake de LEER*

- a. Betrekking hebbende op de Herziening van het Kerkboek, onderdeel belijdenisgeschriften.

II *Inzake de KERKREGERING*

- a Betrekking hebbende op artikel 19 K.O.
- b Betrekking hebbende op artikel 31 K.O.
- c Betrekking hebbende op artikel 40 K.O.
- d Betrekking hebbende op artikel SS K.O.
- e Betrekking hebbende op artikel 56 K.O.
- f Betrekking hebbende op uitbreiding van de K.O. met een artikel 51 A
- g Betrekking hebbende op artikel 69 K.O.

III *Inzake de EREDIENST*

- a Betrekking hebbende op de Herziening van het Kerkboek, met uitzondering van het onderdeel belijdenisgeschriften
- b Betrekking hebbende op de Psalmberijming
- c Betrekking hebbende op de bundel 'Enige Gezangen'
- d Betrekking hebbende op de Orden van dienst
- e Betrekking hebbende op Formulieren en Gebeden
- f Betrekking hebbende op de Geestelijke verzorging van militairen
- g Betrekking hebbende op Radio- en Televisie-uitzending van kerkdiensten
- h Betrekking hebbende op spreekconsent voor studenten

IV *Inzake ZENDING EN EVANGELISATIE*

V *Inzake de OPLEIDING*

VI *Inzake de CORRESPONDENTIE MET BUITENLANDSE KERKEN*

VII *Inzake de CORRESPONDENTIE MET DE HOGE OVERHEID*

VIII *SYNODALIA*

- a Betrekking hebbende op de bijbelvertaling
- b Betrekking hebbende op de handelwijze van de G. S. van Arnhem 1981, t.a.v. de zaken, genoemd in de artikelen 163, 170 en 170 van de Acta
- c Betrekking hebbende op de synode-agenda en de Acta
- d Betrekking hebbende op Archivalia
- e t/m h Betrekking hebbende op overige zaken

IX *PARTICULARIA*

X *VARIA*

I Inzake de LEER

- a* *Betrekking hebbende op de Herziening van het Kerkboek (onderdeel Belijdenisgeschriften)*

- 1 Rapport van Deputaten voor de Herziening van het Kerkboek, Haarlem 1983, onderdeel belijdenisgeschriften.
- 2 Brief van zr. J. Ketel-val. Meulen te Oldenzaal (deputaat voor de herziening van het kerkboek), dd. 8-9-1983, waarin zij meedeelt zich te distantiëren van de opmerkingen op pagina 3/4 van het rapport, vermeld sub 1, onder het hoofd "Heidelbergse Catechismus".

- 3 Brief van de raad van de Geref. kerk te Apeldoorn, dd. 13-9-1983, met vermelding van bevindingen en conclusies m. b. t. de inhoud van het rapport, vermeld sub 1. En waarin hij een groot aantal tekstverbeteringen ta.v. de belijdenisgeschriften voorstelt.
- 4 Brief van de raad van de Geref. kerk te Voorburg, dd. 4-11-1983, waarin hij bezwaren aanvoert tegen het voorstel van deputaten om opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht om de tekst van de H.C. aan een grondige revisie te onderwerpen.
- 5 Brief van de raad van de Geref. kerk te Heemse, dd. november 1983, waarin de raad in hoofdzaak instemming betuigt met het rapport, vermeld sub 1, doch daarbij een aantal tekstverbeteringen t.a.v. de belijdenisgeschriften voorstelt.
- 6 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te De Bilt-Bilthoven, dd. 7-11-1983, inzake D.L. en Geloofsbelijdenis van Nicea.
- 7 Brief van de raad van de Geref. kerk te Alkmaar, dd. november 1983, waarin de raad adhesie betuigt aan het advies van deputaten inzake revisie van de tekst van de H.C.
- 8 Brief van de raad van de Geref. kerk te Berkel-Rodenrijs, dd. 12-12-1983, met verzoek de opmerkingen van deputaten inzake de wenselijkheid om de H.C. opnieuw in hedendaags Nederlands om te zetten in behandeling te nemen.
- 9 Brief van de raad van de Geref. kerk te Loppersum, dd. 30-12-1983, waarin de raad er bij de GS op aandringt om niet over te gaan tot revisie van de inmiddels vastgestelde tekst van de H.C.
- 10 Brief van de raad van de Geref. kerk te Voorthuizen-Barneveld, dd. 21-1-1984 met voorstellen inzake tekstverbetering ta.v. de Dordtse Leerregels en de Verwerping der dwalingen.
- 11 Brief van de raad van de Geref. kerk te Buitenpost, dd. 17-1-1984, waarin de raad schrijft een revisie van de tekst van de H.C. niet beslist noodzakelijk te achten.
- 12 Brief van de raad van de Geref. kerk te Buitenpost, dd. 17-1-1984, waarin de raad bedenkingen aanvoert tegen het kerkelijk vaststellen van een lijst van teksten, die als Schriftbewijs moeten dienen bij de N.G.B.
- 13 Brief van de raad van de Geref. kerk te Zaandam, dd. 13-2-1984, waarin de raad zijn twijfel uitspreekt ten aanzien van de noodzaak van algehele revisie van de H. C.
- 14 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leek-Roden, dd. 20-2-1984, waarin de raad voorstellen doet inzake het Schriftbewijs bij de N.G.B. en tekstverbetering ta.v. D.L. 1.6. en t.a.v. de H.C.
- 15 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leusden, dd. 29-2-1984 met opmerkingen en voorstellen tot tekstverbetering t.a.v. de Geloofsbelijdenis van Nicea.
- 16 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Zutphen, dd. 28-2-1984. De raad acht toevoeging van bewijsplaatsen bij de N.G.B. onontbeerlijk, evenals bij de H. C.
- 17 Brief van J. Zwart te Apeldoorn, dd. 15-3-1984 met verzoek alles in het werk te stellen dat bij de modernisering van de belijdenisgeschriften in niets wordt afgeweken van de door de synode van Dordrecht 1618/19 vastgestelde authentieke tekst.
- 18 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Groningen-Zuid, met aanbidding van rapporten van door de raad ingestelde commissies m.b.t. de herziening van het kerkboek (onderdeel belijdenisgeschriften).
- 19 Brief van J. Mulder te Den Haag, dd. 23-3-1984 waarin hij opmerkingen doorgeeft t.a.v. de Schriftverwijzingen bij de H.C.
- 20 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Middelburg, dd. 26-3-1984 met vragen t.a.v. de noodzakelijkheid van wijziging van woorden en begrippen als 'zaligmaker', 'zalig maken' e.d. in de D.L.
- 21 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 28-3-1984 met opmerkingen en voorstellen t.a.v. de Herziening van het kerkboek (onderdeel belijdenisgeschriften).

- 22 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Amersfoort-Centrum, dd. 22-3-1984, met aanbieding van een rapport van een door de kerkeraad ingestelde commissie voor de beoordeling van het vertaalwerk t.a.v. de D.L. en de Veroordeling der dwalingen.
- 23 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Rozenburg, dd. 28-3-1984. De raad beveelt het advies van deputaten voor de Herziening van het kerkboek om de tekst van de H.C. te reviseren aan.
- 24 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Veenendaal, dd. 30-3-1984. De raad wijst er op dat het niet tot de taak van de deputaten voor de Herziening van het kerkboek behoorde de synode te adviseren t.a.v. de revisie van de H.C.
- 25 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Enschede-Zuid, dd. 4-4-1984.
De raad acht de door deputaten voor de Herziening van het kerkboek geuite kritiek t.a.v. de tekst van de H.C. niet zodanig zwaar wegend, dat voor revisie het jaar 1984 moet worden losgelaten als jaar waarin het kerkboek gereed moet komen.
- 26 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984 inzake revisie van de tekst van de H.C.
- 27 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984 met een verzoek t.a.v. de boven de D. L. op te nemen titel, alsmede om de 'Inleiding' op de D.L. niet op te nemen.
- 28 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984 m.b.t. de 'Veroordeling der dwalingen'.
- 29 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984 met verzoek het opschrift van de Geloofsbelijdenis van Nicea niet uit te breiden met een jaartal; voorts om de korte historische inleiding niet op te nemen.
- 30 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984, met verzoek het Schriftbewijs bij de belijdenisgeschriften en de Formulieren in het Gereformeerde Kerkboek op uniforme wijze af te drukken.
- 31 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984 met verzoek om de woorden uit 1 Joh. 5 : 7b en 8a niet weer op te nemen in artikel 9 N.G.B. en in een noot bij dit artikel melding te maken van dit besluit.
- 32 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984 waarin tekstverbetering in de D.L. en in het slotwoord daarvan worden voorgesteld.
- 33 Brief van Drs. W. Zeldenrust te Rotterdam, dd. 25-3-1984, met aantekeningen t.a.v. de bewijsteksten bij de H.C.
- 34 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984, met verzoek het besluit van de G. S. van Arnhem 1981, Acta art. 47, t. a.v. de naam van de 'Geloofsbelijdenis van Athanasius' te herroepen, aangezien deze belijdenis reeds vanaf de 10e eeuw aldus wordt benoemd.
- 35 Brief van br. A. Huttenga te Groningen met opmerkingen inzake belijdenisgeschriften.

II Inzake de KERKREGERING

a Betrekking hebbende op artikel 19 K.O.

Brief van de P. S. Noord-Holland 1984, met voorstel, in de plaats van de interressortale samenwerking, te komen tot benoeming van generale deputaten ad art. 19 K.O., met beperkte opdracht.

b Betrekking hebbende op artikel 31 K.O.

Brief van Ds. J.M. Goedhart te Leek, dd. 15-3-1984, met voorstel de uitspraak van de G. S. van Dordrecht 1983 inzake de regels voor beroep naar art. 31 K.O. te wijzigen op het punt van de adressering van dat beroep.

c Betrekking hebbende op artikel 40 K.O.

- 1 Rapport studie-deputaatschap over Diakonale Samenwerking, mei 1983.
- 2 Brief van de Diakonie van de Gereformeerde kerk te Hengelo (O), dd. november 1983, waarin wordt voorgesteld, voorstel 1. lid van deputaten uit te breiden met:
'd. het adviseren/coördineren in/van zaken van meer dan plaatselijke betekenis, die binnen het aandachtsveld van diakenen komen, en door de plaatselijke diakonieën aan het deputaatschap worden voorgelegd.'
- 3 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Apeldoorn, dd. 9-11-1983, waarin de raad adhesie betuigt met de voorstellen van deputaten.
- 4 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dalfsen, dd. 30-12-1983, met verzoek niet te voldoen aan de voorstellen van deputaten.
- 5 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Winschoten, dd. 12-12-1983, adhesiebetuiging met voorstel 2., rapport sub 1. vermeld.
- 6 Brief van de Gereformeerde kerk te Zwolle, dd. 16-1-1984, waarin bezwaren worden geuit tegen het uitschrijven van landelijke kollekten door een deputaatschap.
- 7 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Bussum, dd. 1-2-1984. De raad spreekt bezwaren uit tegen het verlenen van bevoegdheid aan generale deputaten om in noodgevallen initiatieven te ontplooiën.
- 8 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Mussel, dd. 31-1-1984, waarin de raad adhesie betuigt met de deputatenvoorstellen.
- 9 Brief van het Comité voor de Centrale Diakonale Conferentie, dd. 10-2-1984, waarin het adhesie betuigt met de voorstellen van deputaten.
- 10 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Assen-Noord, dd. 8-2-1984. De raad betuigt adhesie met de voorstellen L 1., 2. c. en II. 1. en 2. De raad spreekt zijn bezwaren uit t. a. v. het verstrekken van opdrachten door een deputaatschap (L2. a. en b.).
- 11 Brief van het bestuur van 'De Driehoek', dd. 10-2-1984. Het bestuur betuigt adhesie met voorstel I. van deputaten.
- 12 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Amersfoort-West, dd. 15-2-1984, waarin de raad bezwaren uitspreekt tegen het uitschrijven van landelijke kollekten (voorstel I. 2. b.).
- 13 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leek-Roden, dd. 20-2-1984, met het voorstel een in te stellen deputaatschap -indien daartoe wordt besloten – te doen samenstellen via 'getrapte' benoemingen, en te doen bestaan uit diakenen, ouderlingen en predikanten.
- 14 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Groningen-West, dd. 15-2-1984, waarin de raad zich stelt achter het rapport sub 1 en verzoekt uitvoering te geven aan de daarin genoemde voorstellen.
- 15 Brief van de P.S. Drenthe 1984, dd. 28-2-1984, met voorstel om enkele wijzigingen aan te brengen in de voorstellen van deputaten.
- 16 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leusden, dd. 2-3-1984, waarin de raad voorstelt: het deputaatschap niet de bevoegdheid te geven tot het uitschrijven van landelijke kollekten.

- 17 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Zutphen, dd. 28-2-1984. De raad stelt zich achter de gedachten, verwoord in het rapport sub 1, doch geeft in overweging de beide voorstellen te combineren.
- 18 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Lelystad, dd. 12-3-1984, waarin de raad adhesie betuigt met de voorstellen van deputaten.
- 19 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Deventer, dd. 13-3-1984. De raad acht diakonale samenwerking op classicaal, provinciaal en synodaal niveau bevorderlijk, doch waarschuwt voor een afzonderlijk kerkverband.
- 20 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dromen, dd. 10-3-1984. De raad betuigt adhesie met voorstel 2 van deputaten.
- 21 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Rozenburg, dd. 28-3-1984, waarin hij een aantal vragen aan de synode voorlegt en wijzigingen en aanvullingen voorstelt.
- 22 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Enschede-Zuid, dd. 4-4-1984. De raad vindt in het rapport sub 1. geen grond voor de instelling van een deputaatschap en vraagt zich af of een door een deputaatschap uitgeschreven kollekte de plaatselijke diakonieën verplicht.
- 23 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984. De raad verzoekt de synode voorstel 1 van deputaten af te wijzen en t.a.v. voorstel 2 te volstaan met verwijzing naar besluiten van voorgaande Generale Synoden.
- 24 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Arnhem, dd. 10-4-1984, waarin hij meedeelt ernstige bezwaren te hebben tegen de instelling van Generale Diakonale Deputaten.
- 25 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Monster, dd. 28-3-1984, met verzoek:
 1. om de kerken te dienen met uitspraken over het al dan niet geoorloofd zijn gebruik te maken van de Algemene Bijstandswet en over de taak van de diakonieën daarin;
 2. daartoe een studie-deputaatschap te benoemen.
- 26 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dordrecht, dd. 12-4-1984, met verzoek om bij een besluit tot het instellen van een deputaatschap voor diakonale zaken diakenen in dit deputaatschap zwaar vertegenwoordigd te doen zijn.
- 27 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Capelle aal. IJssel inzake diakonale samenwerking.

d Betrekking hebbende op artikel 55 K.O.

- 1 Uitspraak van de P. S. Drenthe 1983 inzake het catechiseren door studenten, met verzoek deze uitspraak over te nemen.
- 2 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Rotterdam-Zuid-IJsselmonde, dd. 7-7-1983, waarin de raad adhesie betuigt met deze uitspraak.
- 3 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Zutphen, dd. 20-7-1983.
- 4 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Den Helder, dd. 29-8-1983.
- 5 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Spakenburg-Zuid, dd. 31-8-1983.
- 6 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Daarlerveen, dd. 30-9-1983.
- 7 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Ulrum, dd. 12-10-1983.
- 8 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Rijswijk, dd. 23-11-1983.
- 9 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te De Bilt Bilthoven, dd. 7-11-1983.
- 10 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Vroomshoop, dd. 26-1-1983.

- 11 Idem van de P. S. Noord-Holland 1984.
- 12 Brief van de P.S. Friesland 1984, dd. 2-3-1984, waarin wordt voorgesteld aan welke voorwaarden een student aan de Theol. Hogeschool, die in een van de kerken catechetisch onderwijs wil geven, moet voldoen.
- 13 Brief van de P. S. Utrecht 1984, dd. 8-2-1984, waarin de P. S. mededeling doet van een genomen besluit, met verzoek dit tot generaal synodaal besluit te verheffen. Daarin wordt verzocht uit te spreken aan welke voorwaarden voor het catechiseren studenten moeten voldoen.
- 14 Brief van de P. S. Gelderland 1984, dd. 12-3-1984, met voorstel 'dat de Generale Synode in overleg met de senaat van de Theologische Hogeschool naar goede regels zoekt voor het catechiseren door studenten'.

e Betrekking hebbende op artikel 56 K.O.

- 1 Brief van L. Jordaan en M. Jordaan-de Voste Huizen, dd. 12-3-1984, met verzoek het besluit van de P.S. Overijssel 1982 inzake een ingezonden bezwaarschrift m.b.t. het niet-inschrijven van een geadopteerd kind ongegrond te verklaren.
- 2 Brief van O. Hamming te Apeldoorn, dd. 20-1-1984, met toezending van een bezwaarschrift tegen een uitspraak van de P.S. Gelderland 1983 inzake de adoptiedoop, met verzoek instemming te betuigen met door hem vermelde opmerkingen daarover.
- 3 Brief van O. Hamming te Apeldoorn, dd. 10-2-1984, met toezending van een bezwaarschrift tegen het besluit van de Generale Synode van Arnhem 1981, Acta art. 76.
- 4 Brief van O. Hamming te Apeldoorn, dd. 10-3-1984, met een klemmend beroep op de synode om de besluiten van de Generale Synode van Hattem 1972, Acta art. 251-IV, inzake doop aan geadopteerde kinderen, buiten het Verbond geboren, uit het midden van de kerken weg te nemen.
- 5 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Kralingseveer-Krimpen a/d IJssel, dd. 26-3-1984. Revisieverzoek inzake doop, met name het tijdstip daarvan, van in het buitenland geadopteerde kinderen.

f Betrekking hebbende op uitbreiding van de K.O. met een artikel S1A

- 1 Brief van de P. S. Zuid-Holland 1984, dd. 14-2-1984, met een verzoek de materie betreffende een nieuw te formuleren artikel 51 A K.O. in studie te nemen.
- 2 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Harderwijk, dd. 8-3-1984, waarin de raad adhesie betuigt met het verzoek van de P. S. Zuid-Holland, vermeld subf.1.
- 3 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Bunschoten, dd. 9-3-1984, waarin de raad schrijft in te stemmen met een voorstel van de classis Gouda-Leiden Woerden inzake aanvulling van de K. O. met een art. S 1 A, doch de voorgestelde redactie niet juist acht. De raad verzoekt de synode een deputaatschap in te stellen om de zaak nader te onderzoeken.
- 4 Brief van de P.S. Groningen 1984, dal. 4-4-1984, waarin adhesie wordt betuigd met een uitspraak van de classis Grootegast inzake uitbreiding van de K.O. met een artikel 51 A. De P. S. verzoekt een deputaatschap in te stellen met opdracht tot nader onderzoek en eventuele formulering van een nieuwe bepaling of een nieuw artikel in de K.O.

g Betrekking hebbende op artikel 69 K.O.

- 1 Brief van de classis 's Gravenhage inzake het uitschrijven van een bededag.

III Inzake de EREDIENST

a Betrekking hebbende op de Herziening van het Kerkboek

- 1 Rapport van Deputaten voor de Herziening van het Kerkboek, april 1983 (m.u.v. onderdeel Belijdenisgeschriften).
- 2 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Apeldoorn, dd. 13-9-1983, waarin de raad een groot aantal tekstverbeteringen voorstelt en gebreken in de tekst aanwijst.
- 3 Brief van br. J. Westra te Katwijk(Z.H.), dd. 23-5-1983, waarin hij pleit voor een zuivere, Schriftuurlijke inhoud en samenstelling van het Kerkboek.
- 4 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Heemse, dd. november 1983 waarin hij voorstelt:
 - De Voorrede Vom Catechismo niet op te nemen in het Kerkboek
 - De Voorrede bij de Dordtse Leerregels wel op te nemen
 - De Geleidebrief bij de NGB niet op te nemen, doch als bijlage bij te voegen
 - tekstwijzigingen aan te brengen in antw. 39, vraag en antw. 34, antw. 39 en antw. 67 van het Kort Begrip.
- 5 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Arnhem, dd. 17-12-1983 met verzoek niet in te gaan op voorstellen tot het vaststellen van de tekst van: a. de Geleidebrief bij de NGB; b. de Voorrede Vom Catechismo; c. het Kort Begrip, aangezien dit geen kerkelijke stukken zijn en niet gerekend kunnen worden tot de "kerkelijke zaken" (art. 30 K.O.).
- 6 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Voorthuizen-Barneveld, dd. 21-11-1984, met voorstel in de Voorrede Vom Catechismo het verouderde "kaakslag" te vervangen door "knoeierij".
- 7 Brief van br. P.L. Voorberg te Waardhuizen, dd. 8-2-1984, met aandachtvestiging op taalkundige gebreken in de Voorrede Vom Catechismo en voorstellen tot verbetering daarvan.
- 8 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Groningen-West, dd. 8-2-1984, waarin de raad als zijn oordeel uitspreekt dat het hoog tijd wordt dat de synode van Heemse heel het kerkboek definitief gaat vaststellen.
- 9 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leek-Roden, dd. 20-2-1984, waarin de raad voorstelt:
 - de inleiding bij de Dordtse Leerregels niet op te nemen in het kerkboek. (m.u.v. het onderdeel belijdenisgeschriften).
- 10 Rapport van Deputaten voor de Uitgave van het Gereformeerde Kerkboek, januari 1984.
- 11 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leusden, dd. 29-2-1984, met voorstel de voorrede 'Vom Catechismo' met de 'spreuken uit de Heilige Schrift' niet, althans niet in deze vorm, op te nemen in het kerkboek.
- 12 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Zutphen, dd. 28-2-1984. De raad acht het opnemen van de Geleidebrief bij de N.G.B. niet noodzakelijk en het opnemen van de voorrede 'Vom Catechismo' in het kerkboek niet wenselijk.
- 13 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Groningen-Zuid, dd. 20-3-1984, met aanbieding van een rapport van een door de kerkeraad ingestelde commissie waarin tekstverbeteringen t.a.v. het Kort Begrip worden voorgesteld.
- 14 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Middelburg, dd. 26-3-1984. De raad stelt zich achter het opnemen van het Kort Begrip in het kerkboek en pleit voor definitieve vaststelling van het kerkboek door de a. s. synode.
- 15 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 28-3-1984, met aanbieding van corrigenda in de definitief vastgestelde teksten in het kerkboek.
- 16 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Amersfoort Centrum, dd. 22-3-1984, met aanbieding van een rapport van een kerkeraadcommissie voor de beoordeling van het vertaalwerk m.b.t. het Kort Begrip.

- 17 Brief van Drs. W. Zeldenrust te Rotterdam, dd. 25-3-1984, met verzoek de voorrede 'Vom Catechismo' en de Geleidebrief bij de N.G.B. niet op te nemen in het kerkboek.
- 18 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Voorburg, dd. 31-3-1984, met verzoek aandacht te schenken aan begrijpelijkheid en toegankelijkheid van de tekst in het kerkboek, ook en juist voor die kerkleden, die 'taal-arm' zijn.
- 19 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Rozenburg, dd. 28-3-1984. De raad is van mening dat de voorrede 'Vom Catechismo' als document van historische waarde een plaats verdient in het kerkboek.
- 20 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Veenendaal, dd. 30-3-1984, met aanbieding van een rapport van een kerkeraadcommissie, waarin opmerkingen, overwegingen en voorstellen met betrekking tot diverse onderdelen van het kerkboek worden aangeboden.
- 21 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Urk, dd. 22-3-1984, met dringend verzoek, indien het op deze synode tot een definitieve uitgave van het kerkboek mocht komen, naast een eventuele uitgave met nieuwe vertaling ook een uitgave zonder bijbelvertaling te laten verzorgen.
- 22 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984, met verzoek de voorrede 'Vom Catechismo' niet op te nemen in het kerkboek.
- 23 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984, met verzoek het Kort Begrip in het kerkboek op te nemen onder de titel 'Kort Begrip van het Christelijk Geloof, met daaronder een inleiding conform een door de raad aangeboden tekst.
- 24 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984. De raad acht bestudering van de 'Lijst van psalmen en gezangen die geschikt zijn gezongen te worden bij bijzondere gelegenheden' thans niet opportuun.
- 25 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984, met verzoek de Geleidebrief bij de N.G.B. niet op te nemen in het kerkboek.
- 26 Brief van 'Dit Koningskind' te Amersfoort, dd. 11-4-1984, waarin adhesie wordt betuigd aan het verzoek van de raad van de Gereformeerde kerk te Voorburg, dd. 31-3-1984, vermeld sub 18.
- 27 Brief van br. A. Huttenga te Groningen inzake het Kort Begrip.

b Betrekking hebbende op de Psalmberijming

- 1 Rapport van Deputaten voor de Psalmberijming, Haarlem 1983.
- 2 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te De Bilt-Bilthoven, dd. 7-11-1983, met voorstel de tweede en volgende coupletten van de Psalmen technisch zodanig in het kerkboek te doen uitvoeren dat aanéén te zingen regels ook achter elkaar worden afgedrukt.
- 3 Brief van Dr. H. Veldman te Leusden, dd. 22-11-1983, waarin hij bezwaren aanvoert tegen de Proefbundel in de Oude en Nieuwe versie.
- 4 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Hoogeveen, dd. 21-12-1983, met aanbieding van een reactie op, c.q. voorstellen tot wijziging van de nieuw voorgestelde berijmingen uit de reeks Psalmen 1 t/m 50.
- 5 Idem, bij brief dd. 13-2-1984, met betrekking tot de reeks Psalmen 51 t/m 100.
- 6 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Monster, dd. 7-12-1983, met bezwaren tegen het rapport van deputaten, vermeld sub 1., in combinatie met bezwaren tegen het besluit van de G.S. van Arnhem 1981, Acta art. 87.
- 7 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dalfsen, dd. 30-12-1983, met verzoek de bezwaren tegen de IKB opnieuw te formuleren en voor te leggen aan het bestuur van de Stichting IKB.

- 8 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dalfsen, dd. 30-12-1983, met verzoek de toetsingstermijn van de verbeterde versie van de Psalmberijming te verlengen.
- 9 Brief van de classis Zwolle, dd. 7-2-1984, waarin de classis adhesie betuigt met het verzoek van de kerk te Dalfsen, vermeld sub 8.
- 10 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Harderwijk, dd. 5-1-1984, waarin de raad oordeelt dat de synode thans dient te komen tot definitieve vaststelling van de Psalmberijming.
- 11 Brief van br. H. S. Poutsma te Vollenhove, dd. 11-1-1984, met voorstel de liederen in het Gereformeerd kerkboek in te delen in: a. Bijbelliederen (Psalmen en berijmde Schriftgedeelten) en b. (Overige) Gezangen.
- 12 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Vleuten-De Meern, dd. 14-1-1984, waarin de raad als zijn mening uitspreekt dat het sterke aanbeveling verdient ta.v. de Psalmberijming niet meer tot ingrijpende wijzigingen te besluiten.
- 13 Brief van Ds. J.J. de Vries te Hardenberg, dd. januari 1984, met aanbieding van een Proeve van berijming van Psalm 82 en met kritisch commentaar bij de door deputaten aangeboden berijming van deze Psalm.
- 14 Brief van Ds. J.J. de Vries te Hardenberg, dd. februari 1984, waarin hij alsnog verbeteringen ta.v. de door hem aangeboden Proeve, sub 13., voorstelt.
- 15 Brief van Ds. J.J. de Vries te Hardenberg, dd. februari 1984, waarin hij verbeteringen voorstelt t. a. v. de reeds in de nieuwe bundel opgenomen berijming van zijn hand van Psalm 5, met commentaar en argumentatie n. a.v. de door. Dr. H. Veldman gepubliceerde kritiek.
- 16 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Winschoten, dd. 21-1-1984, waarin de raad zijn instemming uitspreekt met de inhoud van het deputatenrapport en waarin hij t.a.v. enkele Psalmen correcties aanbeveelt
- 17 Brief van br. J. Werkman te Amersfoort, dd. 25-1-1984, waarin hij, met aanbieding van een Proeve van onderzoek van de Psalmen 6, 15, 23, 29 (totaalnieuw), 17 en 101 (bijgewerkt), uit de nieuwe bundel, verzoekt de toetsingsperiode te verlengen.
- 18 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Ten Post, dd. 9-2-1984, waarin de raad aangeeft er prijs op te stellen dat bij het vaststellen van de Psalmberijming ook de berijming van de IKB wordt overwogen indien de mogelijkheid tot selectie zou worden geopend.
- 19 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Rotterdam-Delfshaven, dd. 20-2-1984, met o.m. het verzoek:
 - uit te spreken dat gezien de gewijzigde situatie niet meer bij voorbaat gezegd kan worden dat gebruik van de IKB in de eredienst niet verantwoord zou zijn.
- 20 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Wezep, dd. 27-2-1984, met opmerkingen ta.v. de schrijfwijze van de Naam Gods, Zijn Werken, alsmede de Verbondsnaam Heere in de berijmde Psalmen.
- 21 Brief van br. J. Bouwhuis te Bergentheim, dd. 27-2-1984, waarin hij pleit voor een berijming van Psalm 93 in 4 verzen.
- 22 Brief van br. Joh. Knol te Wezep, met aanbieding van een 'bijvoegsel' bij een door hem aan de kerkeraad aangeboden rapport over de Psalmen 51 t/m 100.
- 23 Brief van br. J. Boiten te Beerta, dd. 28-2-1984, waarin hij de aandacht vestigt op een groot aantal contracties en andere oneffenheden in de IKB.
- 24 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Arnhem, dd. 27-2-1984, met aanbieding van een rapport over de Psalmberijming van een kerkeradscommissie, met verzoek dit rapport in de besprekingen te betrekken.

- 25 Brief van br. G. Rosier te Appingedam, dd. 3-3-1984, met een groot aantal aantekeningen bij het rapport vermeld sub. 1.
- 26 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Utrecht Centrum, dd. 27-2-1984. De raad stelt voor te besluiten:
1. De thans aangeboden bundel vooralsnog niet voor kerkelijk gebruik vrij te geven;
 2. aan nieuw te benoemen deputaten opdracht te geven: te onderzoeken welke berijmingen uit de IKB zonder al te grote bezwaren zouden kunnen worden overgenomen.
- 27 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Hoogeveen, dd. 5-3-1984, met aanbieding van een toetsingsrapport van de Psalmen 101-150, alsmede een toetsingsrapport van de Psalmen 75-125 in de IKB-berijming.
- 28 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Broek op Langedijk, dd. 8-3-1984. De raad wijst erop dat woordaccent en muzikaal accent in de nieuwe berijming vaak niet overeenstemmen. Hij acht omzetting van 'Gij' in 'U' geen verbetering.
- 29 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Mussel, dd. 8-3-1984, met aandachtvestiging op een aantal zwakke woorden in de aangeboden berijmingen.
- 30 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Deventer, dd. 13-3-1984, met verzoek thans nog geen definitief besluit t. a.v. de Psalm bundel te nemen, doch te bezien of gebruik kan worden gemaakt van de IKB.
- 31 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Hoogkerk, dd. 14-3-1984, waarin hij, met aanbieding van een rapport van een kerkeraadcommissie inzake de Psalmberijming, voorstelt de nieuwe Psalm bundel niet vast te stellen.
- 32 Brief van de Stichting ter Verkrijging van een Schriftgetrouwe Psalmberijming, dd. 16-3-1984, met bericht dat zij er graag vanuit gaat dat het (herziene) Psalter 1980 in de overwegingen zal worden betrokken indien alsnog een commissie voor de bestudering van de zaak van de Psalmberijming zal worden benoemd.
- 33 Brief van Ds. J.M. Goedhart te Leek, dd. 15-3-1984, waarin hij tekst verbeteringen t.a.v. de voorgestelde berijmingen van de Psalmen voorstelt.
- 34 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Hardenberg, dd. 12-3-1984, waarin hij de synode in overweging geeft de toetsingstermijn van de verbeterde versie van de Psalmberijming te verlengen, met voorkeur voor beperkte wijze van toetsing.
- 35 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Hardenberg, dd. 12-3-1984, waarin hij de synode in overweging geeft om -eventueel middels een nieuw deputaatschap- bij de definitieve vaststelling van de Psalmberijming ook de IKB te betrekken en de herziene versie van de proefbundel daarmee te vergelijken.
- 36 Brief van Ds. G.J. Bruijn te Rozenburg, dd. 5-3-1984, met aandachtvestiging op verouderde of verouderende woorden in de Psalmberijming, die voor verbetering in aanmerking komen. Hij doet daartoe in een aantal gevallen wijzigingsvoorstellen.
- 37 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Middelburg, dd. 26-3-1984, met aanbieding van rapporten van een kerkeraadcommissie m.b.t. taalkundige beoordeling van Psalmen en Gezangen alsmede de muzieknootatie.
- 38 Brief van br. J.A. Jager te Assen, dd. 27-3-1984, met revisievoorstellen t.a.v. de Psalmberijming.
- 39 Brief van Ds. M.J. Armzen te Amersfoort, dd. 29-3-1984, waarin hij pleit voor handhaving van de berijming 1773.

- 40 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Baarn, dd. 28-3-1984, waarin hij voorstelt t.a.v. de Psalmberijming thans geen definitief besluit te nemen, doch een veelzijdig deputaatschap te benoemen dat het voorhanden zijnde materiaal toetst en vergelijkt en haar rapport aan een speciaal bijeen te roepen synode of synode ad hoc dient aan te bieden.
- 41 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Amersfoort Centrum, dd. 21-3-1984, met aanbieding ter informatie van een schrijven van br. J. Werkman te Amersfoort dd. 25-3-1984 (op belangrijke punten overeenkomend met de brief, vermeld sub 17.). De raad doet over de inhoud van de aangeboden brief geen uitspraak.
- 42 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Vrouwenpolder, dd. 30-3-1984, met verzoek nieuwe deputaten te benoemen met opdracht te onderzoeken of de IKB geheel of gedeeltelijk kan worden overgenomen; voorts om de Psalmmelodie notatie geheel van de IKB over te nemen.
- 43 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Vlissingen, dd. 29-3-1984, waarin de raad adhesie betuigt met de brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Rotterdam-Delfshaven dd. 20-2-1984, vermeld sub 19.
- 44 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Nijverdal, dd. 26-3-1984, waarin hij er ernstig op aandringt al het mogelijke te doen om te komen tot definitieve vaststelling van een Herzien Kerkboek en met name het rapport van Deputaten voor de Psalmberijming te aanvaarden.
- 45 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Enschede-Noord, dd. 31-3-1984. De raad pleit ervoor dat de synode in contact treedt met de St. I.K.B., met het oog op vervanging van berijmingen op de Proefbundel Oude- en Nieuwe versie door berijmingen uit de IKB die reeds door Deputaten voor de Psalmberijming ter synode van Hattem 1972 aanvaardbaar werden geacht.
- 46 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Amersfoort West, dd. 29-3-1984, met aanbieding van een rapport van een kerkeraadcommissie t.a.v. de Psalmberijming waarin een aantal tekstkritische notities worden aangeboden.
- 47 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden-Huizum, dd. 31-3-1984, waarin de raad adhesie betuigt met het voorstel van de raad van de kerk van Rotterdam-Delfshaven dd. 20-3-1984 (vermeld sub 19.) om de IKB bij de totstandkoming van een definitieve Psalmberijming te betrekken, nu deze bundel niet meer integraal behoeft te worden overgenomen.
- 48 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dalfsen, dd. 2-4-1984, met toezending van een Reformatie-artikel (Jrg. 59/26) als bewijsstuk dat het bestuur van de I. S.K. het beleid t. a.v. het overnemen van liederen uit het liedboek voor de kerken heeft gewijzigd.
- 49 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden-Huizum, dd. 31-3-1984, met aanbieding van een toetsingsrapport Psalmberijming van een kerkeraadcommissie.
- 50 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leusden, dd. 30-3-1984, met verzoek:
- a. een deputaatschap in te stellen met de opdracht om na te gaan welke Psalmen uit de IKB beslist onaanvaardbaar zijn.
 - b. de toetsingstermijn van de Proefbundel Nieuwe versie te verlengen.
 - c. beide deputaatschappen op te dragen rapport uit te brengen op de volgende (eventueel ad hoc of in 1986 samen te komen) synode.
- 51 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Rozenburg, dd. 29-3-1984, waarin hij zijn instemming betuigt met het rapport, vermeld sub 1. T.a.v. een aantal woorden of gedeelten van versregels biedt hij verbeteringen aan.
- 52 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Veenendaal, dd. 30-3-1984. De raad acht de nu voorgestelde Psalmbundel alleszins aanvaardbaar en spreekt de hoop uit dat de synode met de aanvaarding daarvan het werk van de Psalmberijming tot afronding zal brengen.
- 53 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Berkel/Rodenrijs, dd. 2-4-1984, met aanbieding van door een aantal broeders gemaakte notities bij het rapport van Deputaten voor de Psalmberijming.

- 54 Brief van br. Johan Por te Groningen, dd. 2-4-1984, waarin hij met klem vraagt alsnog de IKB over te nemen en de 29 Psalmen, waarover het 'onaanvaardbaar' is uitgesproken opnieuw te bezien.
- 55 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Lelystad, dd. 30-3-1984, met voorstel te besluiten de vernieuwing van Psalmen en Gezangen opnieuw in overweging te nemen en daarin ook de IKB te betrekken.
- 56 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leek-Roden, dd. 31-3-1984. De raad biedt(in bijlage) een aantal tekstverbeteringen aan. De raad meent voorts dat de komende synode de definitieve Psalmberijming moet vaststellen en acht uitstel daarvan (voor een aantal jaren) niet verantwoord.
- 57 Brief van br. S. Zwart Jzn. te Koog a/d Zaan, dd. 2-4-1984, waarin hij zwakheden in het werk van Ds. Hasper aanwijst.
- 58 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Ede, dd. 28-3-1984, waarin hij pleit voor uitstel van de definitieve vaststelling van het Psalmboek tot 1987.
- 59 Brief van Ds. M.H. Oosterhuis te Schildwolde, dd. 31-3-1984, waarin hij adhesie betuigt met het voorstel van Ds. J.J. de Vries te Hardenberg t.a.v. Psalm 82 (zie sub 13.).
- 60 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Brunssum-Treebeek, dd. 4-4-1984. De raad sluit zich aan bij kerken en kerkleden die verzoeken de IKB te overwegen en zo mogelijk voor gebruik vrij te geven en wijst op de kinderen die deze berijming op de (christelijke) school moeten leren.
- 61 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Enschede-Zuid, dd. 4-4-1984, met waardering voor het rapport, vermeld sub 1. De raad heeft geen bezwaar tegen selectie uit de IKB, mits deze mogelijk is binnen de tijdsduur van deze synode en de geselecteerde berijmingen voldoen aan de gestelde normen en evident beter zijn dan de nu voorgestelde.
- 62 Brief van br. J. Vreugdenhil te Rotterdam, dd. 1-4-1984, met aanbieding van 4 bijlagen. Op grond van e. e. a. is br. Vreugdenhil van mening dat een beslissing over de Psalmberijming moet worden uitgesteld om te kunnen komen tot een berijming die de eredienst voor God waardig is.
- 63 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 3-4-1984, met waardering voor de arbeid van Deputaten voor de Psalmberijming als geheel, doch met bezwaren op punten, waardoor naar het oordeel van de raad niet zonder meer tot vaststelling van de voorgestelde bundel kan worden overgegaan.
- 64 Brief van Deputaten voor de Psalmberijming, ongedateerd, met aanbieding van een vertrouwelijk rapport inzake de Psalmberijming.
- 65 Brief van de Stichting tot verkrijging van een Schriftgetrouwe Psalmberijming, p/a Lisse, dd. 3-1-1984, waarin wordt aangekondigd de binnenkort te verschijnen 2e Herziene druk van 'Psalter 1980', en waarin de hoop wordt uitgesproken dat deze uitgave gerechtvaardigde belangstelling zal vinden. Daartoe zal voor ieder van de afgevaardigden naar de synode van Heemse 1984 een exemplaar worden toegezonden.
- 66 Brief van br. A. van der Tempel te De Meern, dd. 14-4-'1984, met aanbieding van een Proeve van berijming van zeventenzeventig Psalmen.
- 67 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Apeldoorn, dd. 16-4-1984, met aanbieding van wijzigingsvoorstellen t.a.v. enkele Psalmberijmingen (bijlage I), alsmede van een werkrapport van een commissie die de musicologische aspecten van de berijmingen van de Psalmen heeft getoetst (bijlage II).
- 68 Brief van de brs. L.L. Bouwers en J.F. Geerds te Dalfsen, dd. 19-4-1984, met toezending van een exemplaar van 'Radix', 10e Jrg. nr. 2, waarin beiden de instelling van een commissie/deputaatschap voor de heroverweging van de IKB bepleiten.
- 69 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Wageningen.

70 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Wageningen.

71 Brief van br. J. Boiten te Beerta.

e Betrekking hebbende op de Gezangen

1 Rapport van Deputaten Enige Gezangen, Haarlem 1983.

2 Brief van br. J. Lommers te Hilversum, dd. 24-11-1982, met revisieverzoek onder aanbieding van een gravamen tegen de uitspraak van de G. S. van Arnhem 1981, Acta art. 94, m.b.t. een door hem ingediend bezwaarschrift.

3 Revisieverzoek van de raad van de Gereformeerde kerk te Ommen, dd. 16-12-1982, m.b.t. de besluiten van de G.S. van Arnhem 1981 inzake de bundel 'Enige Gezangen', t.w. Acta art. 93, besluit 3.

4 Brief van br. W. Velvis te Groningen, dd. 28-11-1983, betreffende het uitvoeren van de opdracht en het verwerken van reacties door deputaten, met aanbieding van eerder aan deputaten toegezonden opmerkingen inzake de Gezangen 5, 6, 8 en 34.

5 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Monster, dd. 7-12-1983, met bezwaren tegen het besluit van de G. S. van Arnhem 1981, Acta art. 93.

6 Brief van br. S. Tuininga te Emmen, dd. 2-1-1984, met aanbieding van kritische opmerkingen t.a.v. de berijming van de Gezangen.

7 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Harderwijk, dd. 5-1-1984, waarin de raad al 3 zijn oordeel geeft dat het deputatenrapport volledig gehonoreerd kan worden.

8 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Emmen, dd. 30-1-1984, inzake bezwaren tegen Gezang 1 (berijming L.L. Bouwers volledig af te wijzen) en onderdelen van de Gezangen 3, 5, 6, 9, 10, 16, 17, 18, 19 en 30. De raad stelt voor als Gezang 1 een berijming van E.J. Gouman te Emmen, in bijlage aangeboden, op te nemen.

9 Brief van Ds. P.L. Voorberg te Waardhuizen, dd. 8-2-1984. Hij betreurt het dat deputaten er niet in zijn geslaagd berijmde Schriftgedeelten in de bundel op te nemen.

10 Brief van br. S. van Beveren te Bosch en Duin, ongedateerd, waarin hij zijn moeite met de inhoud van Gezang 28 (oude bundel) weergeeft.

11 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Wezep, dd. 27-2-1984, met bezwaren tegen 'Gods Metgezel' en tegen 'Jehova' in Gezang 18 : 3.

12 Brief van br. J. Bouwhuis te Bergentheim, dd. 27-2-1984, waarin hij pleit voor het opnemen van de oude berijming van het Lutherlied.

13 Brief van br. Joh. Knol te Wezep, dd. februari 1984, met aanbieding van enkele notities t.a.v. de Gezangen.

14 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Kampen, dd. 27-2-1984, met voorstel om de wijzigingen in de muzieknootatie t.o.v. die in de Proefbundel, niet aan te brengen, zoals door deputaten voorgesteld.

15 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leusden, dd. 2-3-1984, met voorstel Gezang 6a te handhaven: voorts om eenheid na te streven in de rust- en tactustekens bij de Psalmberijming en de Gezangen.

16 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Mussel, dd. 8-3-1984, met verzoek de wenselijkheid en het nut van meer berijmingen van eenzelfde gezang opnieuw te overwegen.

- 17 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Deventer, dd. 13-3-1984, met verzoek de bundel 'Enige Gezangen' nog nader te bezien en op een volgende synode definitief vast te stellen.
- 18 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Utrecht Centrum, dd. 20-3-1984, waarin de raad het betreurt dat deputaten hun opdracht t.a.v. de berijming van Schriftgedeelten in passieve zin hebben opgevat.
- 19 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Zoetermeer, dd. 17-3-1984, met bezwaren tegen het opnemen van twee melodieën van de Gezangen 24, 30 en 32.
- 20 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Groningen-Zuid, dd. 20-3-1984, met aanbieding van een rapport van een kerkeraadcommissie betreffende uitvoering van hun opdracht door deputaten.
- 21 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Hogeveen, dd. 21-3-1984, met aanbieding van een uitvoerige 'Reactie' op het rapport, vermeld sub 1.
- 22 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Middelburg, dd. 28-3-1984, met aanbieding van een rapport van een kerkeraadcommissie m.b.t. de muzieknnotatie in de bundel 'Enige Gezangen', alsmede opmerkingen over rust en tactustexens en de wenselijkheid van een Koraalbundel 'Enige Gezangen'.
- 23 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Amersfoort-Centrum, dd. 22-3-1984, met aanbieding van een rapport van een kerkeraadcommissie voor de bestudering van het Deputatenrapport, vermeld sub 1.
- 24 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Enschede-Noord, dd. 31-3-1984, met opmerkingen en bezwaren t.a.v. meerdere thans aangeboden Gezangen en melodieën.
- 25 Brief van Drs. J.N. IJkel te Nijkerk, dd. 28-3-1984, met verzoek:
 - a. het resultaat van het rapport vermeld sub 1 niet als definitieve versie voor de bundel 'Enige Gezangen' te aanvaarden:
 - b. een nieuw denutaxtschap in te stellen.
- 26 Brief van Drs. W. Zeldenrust te Rotterdam, dd. 28-3-1984, met tekstkritische opmerkingen t.a.v. een aantal Gezangen en met aanbeveling van op te nemen Gezangen.
- 27 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dokkum, dd. 30-3-1984, met verzoek:
 - a. de voorgestelde Gezangenbundel niet definitief vast te stellen.
- 28 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Vrouwenpolder, dd. 30-3-1984. 'De raad verzoekt:
 - a. een voorwoord in het kerkboek op te nemen met richtlijnen t. a.v. muzieknnotatie enz.
- 29 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Barendrecht, dd. 31-3-1984. De raad stelt voor de Gezangen 24a, 30a en 32a niet in de definitieve bundel op te nemen en voorts om de volgorde van de Gezangen m.b.t. kerkelijke feesten te verbeteren.
- 30 Brief van de Vereniging van Gereformeerde kerkorganisten, dd. 9-3-1984, met voorstellen zakelijk gelijk aan die van de raad van de Gereformeerde kerk te Vrouwenpolder, vermeld sub 28.
- 31 Brief van de Landelijke Werkgroep Gezangen, maart 1984, met aanbieding van een bezwaarschrift t. a. v. het rapport vermeld sub 1 en met verzoek de aangeboden bundel niet te aanvaarden en een nieuw deputaatschap (waarin deskundigen) in te stellen dat zich allereerst dient te bezinnen op de normen en uitgangspunten voor kerklied en gezangenbundel.
- 32 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Veenendaal, dd. 30-3-1984, met aanbieding van een uitvoerig rapport van een kerkeraadcommissie met 'kanttekeningen' bij de uitvoering van de opdracht door deputaten.
- 33 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Berkel en Rodenrijs, dd. 2-4-1984, met aanbieding van hem door enkele broeders aangeboden opmerkingen t.a.v. het rapport, vermeld sub 1.
- 34 Brief van br. Johan Por te Groningen, dd. 2-4-1984.

- 35 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Lelystad, dd. 30-3-1984, met voorstel de vernieuwing van de Gezangen opnieuw in overweging te nemen en daarin de IKB te betrekken.
- 36 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Arnhem, dd. 31-3-1984.
- 37 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Ede, dd. 28-3-1984.
- 38 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 28-3-1984, met voorstellen tot wijziging en verwijdering.
- 39 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Leek-Roden, dd. 9-4-1984, met voorstel tot wijziging van een aantal gezangen.
- 40 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Nijkerk, dd. 31-3-1984, met verzoek bij de samenstelling van de agendalist rekening te houden met een nog in te zenden stuk betrekking hebbende op de Gezangen.
- 41 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Rijnsburg, dd. 12-4-1984, met aanbieding ter kennisneming van een commissierapport m. b. t. de muzieknotatie, opgenomen in de bundel 'Enige Gezangen'.
- 42 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Valkenburg (Z.H.), dd. 16-3-1984, met aanbieding van hetzelfde rapport als vermeld sub 41.
- 43 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Apeldoorn, dd. 18-4-1984, met aanbieding van een werkrapport van een kerkeradscommissie m.b.t. musicologische aspecten van Psalmen en Gezangen, alsmede tekstuele opmerkingen t.a.v. enkele Gezangen.
- 44 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Nijkerk, dd. 17-4-1984, met aanbieding van een werkrapport, aangekondigd in zijn brief vermeld sub 40.

d Betrekking hebbende op de Orden van dienst

- 1 Rapport van Deputaten voor de bestudering van de Liturgie in de leessamenkomsten, april 1983, te onderscheiden in:
 - 1 e: Rapport A. van de hand van Ds. F. Mul en Ds. E. Woudt;
 - 2 e: Rapport B. van de hand van br. M. Edelman en Ds. J. Luiten.
- 2 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Arnhem, dd. 22-8-1983, waarin ernstige bezwaren worden geuit tegen het gestelde op pagina 13/14 van rapport A., vermeld sub 1.
- 3 Brief van de P.S. Gelderland 1983, dd. 11-6-1983, n.a.v. de in de Acta, art. 101 genoemde gronden voor het besluit van de G. S. van Arnhem 1981.
- 4 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Apeldoorn, dd. 7-10-1983, met aanbieding van de uitspraak inzake de liturgie in de leessamenkomsten.
- 5 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leiden, dd. 10-11-1983, waarin de raad als zijn oordeel uitspreekt dat het al of niet opleggen van de zegen door in de eredienst voorgaande niet-predikanten een middelmatige zaak is, die in de vrijheid van de kerken kan worden gelaten.
- 6 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Loppersum, dd. 11-11-1983, waarin de raad er op aandringt in de gegeven omstandigheden, waarin de kerken vooralsnog van oordeel verschillen, geen verandering te brengen in de liturgie in de leessamenkomsten.
- 7 Brief van br. J. Westra te Katwijk (Z.H.) dd. 12-12-1983, waarin hij zich stelt achter het oordeel van deputaten in rapport B. m.b.t. de liturgie in de leessamenkomsten.

- 8 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Winschoten, dd. 12-12-1983, waarin de raad adhesie betuigt met rapport A. van deputaten voor bestudering van de liturgie in de leessamenkomsten.
- 9 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Barendrecht, dd. 25-1-1984, met verzoek inzake de liturgie in de leessamenkomsten slechts uit te spreken dat goede orde in de gemeente bevorderd wordt door een uniforme liturgie in erediensten waarin geen dienaar des Woords optreedt.
- 10 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Assen-Noord, dd. 8-2-1984, met adhesie met rapport B. van deputaten voor de bestudering van de liturgie in de leessamenkomsten.
- 11 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Zaandam, dd. 13-2-1984, met opmerkingen m.b.t. het rapport van deputaten voor de bestudering van de liturgie in de leessamenkomsten.
- 12 Brief van de Classis Zutphen, ongedateerd, met aanbieding van de uitspraak t. a.v. de liturgie in de leessamenkomsten.
- 13 Brief van Ds. J. Klamer te Meppel, dd. 6-2-1984, met verzoek zijn eerder aan deputaten voor de herziening van het kerkboek kenbaar gemaakte bezwaren t. a. v. de in de Orden van dienst toegelaten vertaling van het N.G.B. alsnog in ernstige overweging te nemen.
- 14 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Hallum, dd. 13-2-1984, inzake rapport A en B.
- 15 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Velp, dd. 10-2-1984. De raad stelt zich achter het voorstel van Deputaten, rapport B., vermeld sub 1.
- 16 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Zutphen, dd. 28-2-1984, met verzoek uit te spreken dat het wenselijk is zoveel mogelijk eenheid te krijgen binnen de kerken betreffende de liturgie, waarbij de orde van dienst Kampen 1975 de voorkeur verdient.
- 17 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te 's Hertogenbosch, dd. 7-3-1984, waarin hij adhesie betuigt met het voorstel van deputatenrapport B. vermeld sub 1.
- 18 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Deventer, dd. 13-3-1984. De raad stelt zich achter rapport B. vermeld sub 1 en benadrukt de wenselijkheid van uniformiteit in de liturgie.
- 19 Brief van de P.S. Gelderland 1984, dd. 12-3-1984, met bericht van haar besluit: geen concrete uitspraak te doen t.a.v. de liturgische vormgeving van de leessamenkomsten.
- 20 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Hardenberg, dd. 12-3-1984. De raad stemt in met de voorstellen van deputatenrapport B.
- 21 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Delfzijl, dd. 24-3-1984, waarin hij adhesie betuigt met rapport A., vermeld sub 1.
- 22 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 28-3-1984. De raad deelt bezwaren mee tegen het opnemen van de liturgische aankondiging 'Verheft uw harten tot God en ontvangt de zegen van de HERE' in het kerkboek en verzoekt de synode daartoe niet te besluiten.
- 23 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Nijverdal, dd. 26-3-1984, met dringend verzoek rapport B., vermeld sub 1, te aanvaarden.
- 24 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Rozenburg, dd. 28-3-1984, met verzoek geen definitieve uitspraak te doen inzake de liturgie in de lees samenkomsten.
- 25 Brief van Ds. J.M. Goedhart en Ds. H.J. Siegers te Leek, dd. 3-4-1984, met verzoek de binding aan de vertaling, m.b.t. zegengroet en zegen genoemd in de Orden van dienst, zoals uitgesproken door de G.S. van Arnhem 1981, op te heffen.

- 26 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leek-Roden, dd. 31-3-1984. De raad kan noch rapport A., noch rapport B. geheel voor zijn rekening nemen, doch is van oordeel dat een uitspraak zal moeten liggen in de lijn van rapport A.
- 27 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Woerden, dd. 3-4-1984. De raad betuigt adhesie met rapport B., vermeld sub 1.
- 28 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Alkmaar, dd. 3-4-1984. De raad betuigt eveneens adhesie met rapport B., vermeld sub 1.
- 29 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Enschede-Zuid, dd. 4-4-1984. De raad bericht geen behoefte te hebben aan een aparte, van synodewege voor geschreven liturgie in de leessamenkomsten.
- 30 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984. De raad verzoekt t.a.v. de Orden van dienst overeenkomstig het besluit van de G. S. van Arnhem 1981 te blijven bij de tekst van Middelburg 1933, artikel 32, alsmede bij die van Kampen 1975, Acta artikel 449.
- 31 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984. De raad wijst de conclusie, als zou een leessamenkomst een incompleet karakter dragen, als door deputaten vermeld in rapport A. sub VIII, af. Hij betuigt zijn instemming met rapport B., punt 13 grond 1.
- 32 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 9-4-1984. De raad stelt m.b.t. de liturgie in de leessamenkomsten, rapport A. en B. voor: De synode doet geen keuze tussen de beide standpunten en de daaraan ten grondslag gelegde argumentaties.
- 33 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Breda, ongedateerd, met enkele verzoeken m.b.t. de Orde van dienst Middelburg 1933.
- 34 Brief van br. A. Huttenga te Groningen over liturgische zaken.

e Betrekking hebbende op Formulieren en gebeden

- 1 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Sliedrecht dd. 20-6-1983, met verzoek in de Formulieren voor de bediening van de Heilige Doop het woord "doop" te vervangen door "Heilige Doop".
- 2 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Alkmaar, dd. november 1983, met voorstel om in het Gebed bij het Formulier van de tucht over afkerige volwassen doopleden na "broeder", toe te voegen "(zuster)".
- 3 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te 's Gravenhage-Oost, dd. 16-12-1983, waarin wijzigingen m.b.t. het lange en het korte Formulier voor de viering van het Heilig Avondmaal worden voorgesteld.
- 4 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Scheveningen, dd. 16-12-1983, met gelijklopende voorstellen als vermeld sub 6.
- 5 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leusden, dd. 29-2-1984, met een voorstel tot tekstwijziging in het Gebed bij het Formulier van de tucht over afkerige volwassen doopleden, na verklaring van buitensluiting.
- 6 Brief van Ds. G.J. Bruijn te Rozenburg, dd. 5-3-1984, met aandachtvestiging op drukfouten in de formulieren voor de viering van het Heilig Avondmaal.
- 7 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 28-3-1984, met voorstel in het Formulier voor de uitsluiting uit de gemeente van Christus de zin 'Hij staat nu buiten. . .', te wijzigen.
- 8 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Amersfoort-Centrum, dd. 26-3-1984, met voorstel het Formulier voor de bevestiging van het huwelijk in Christus op een aantal punten alsnog te wijzigen.

- 9 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Veenendaal, dd. 30-3-1984, met aanbieding van een rapport van een kerkeradcommissie.
- 10 Brief van de P.S. Groningen 1984, dd. 4-4-1984, met voorstel de vastgestelde tekst van zowel het lange als het korte Avondmaalsformulier te wijzigen.
- 11 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 5-4-1984, met voorstel tot een groot aantal tekstwijzigingen in de Formulieren voor de uitsluiting en voor de wederopneming.
- 12 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te IJmuiden, dd. 6-4-1984, met verzoek in de formule, voorafgaande aan het uitdelen van het brood, in beide formulieren het woord'gegeven' op te nemen i.p.v. 'verbroken'.
- 13 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leek-Roden, dd. 20-2-1984, waarin de raad voorstelt: in het Gebed bij het Formulier van de tucht over afkerige volwassen doopleden een tekstwijziging aan te brengen.

f Betrekking hebbende op de Geestelijke verzorging van militairen

- 1 Rapport van Deputaten voor de Geestelijke verzorging van militairen, Haarlem 1983.
- 2 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Zutphen, dd. 28-2-1984. De raad stelt zich achter de voorstellen, genoemd in punt 4 van het rapport, vermeld sub 1.
- 3 Brief van Deputaten G.V.M., dd. 29-3-1984, met aanbieding van een aanvulling op hun rapport, vermeld sub 1.

g Betrekking hebbende op de Radio- en Televisieuitzending van kerkdiensten

- 1 Rapport van Deputaten voor Radio- en Televisieuitzending van kerkdiensten, H'lem 1984.
- 2 Brief van de classis Hoogeveen dd. 9-12-1983, waarin met klem wordt gevraagd bij voorrang te onderzoeken of de overeenkomst met de IKON verantwoord beëindigd kan worden door de Gereformeerde kerken.
- 3 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Harlingen, dd. 5-1-1984, waarin hij adhesie betuigt met het verzoek van de classis Hoogeveen, sub 2.
- 4 Idem van de raad van de Geref. kerk te Driesum c.a., dd. 6-1-1984.
- 5 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Ferwerd, dd. 6-1-1984.
- 6 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Hallum, dd. 12-1-1984.
- 7 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Steenwijk, dd. 18-1-1984.
- 8 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Utrecht-C., dd. 18-1-1984.
- 9 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Vroomshoop, dd. 26-1-1984.
- 10 Idem van de raad van de Gereformeerde kerk te Gramsbergen, dd. januari 1984.
- 11 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Ommen, dd. 5-3-1984, waarin de raad adhesie betuigt met het verzoek van de classis Hoogeveen, vermeld sub 2.
- 12 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Gees, dd. 15-3-1984, waarmee de raad op verzoek van de classis Hoogeveen een aantal aan hem toegezonden adhesiebetuigingen met het verzoek van de classis, vermeld sub 2, aanbiedt, t.w. van de volgende kerken:
 - Marknesse, dd. 4-1-1984;
 - Harlingen, dd. 5-1-1984 (tevens aan de synode toegezonden, zie sub 3.);

- Tweede Exloërmond, dd. 12-1-1984;
 - Winsum-Obergum, dd. 14-1-1984, onder voorbehoud dat het zeker zal zijn dat zelfstandig zendtijd verkregen wordt door de kerken);
 - Leens, dd. 18-1-1984;
 - Haulerwijk, dd. 19-1-1984;
 - 's Gravenhage-West, dd. 23-1-1984; - Krommenie, dd. 28-1-1984;
 - Oegstgeest, dd. 31-1-1984.
- 13 Brief van de Werkgroep Nazorg Radio- en Televisie Kerkdiensten te Hilversum, dd. 30-3-1984, met verzoek in de agendalist melding te maken van een nog in te zenden brief m.b.t. het rapport, vermeld sub 1.
- 14 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 3-4-1984, waarin hij een aantal opmerkingen m.b.t. het rapport, vermeld sub 1 aan de synode voorlegt.
- 15 Brief van de Werkgroep Nazorg Radio- en Televisie Kerkdiensten, dd. 19-4-1984, als aangekondigd bij haar brief vermeld sub 13.
- 16 Missive van de Gereformeerde Omroep Vereniging.

b Betrekking hebbende op spreekconsent voor studenten

- 1 Brief van de classis Stadskanaal, dd. 24-2-1984, met toezending van een aan haar gericht verzoek van de kerk van Tweede Exloërmond, dd. 26-1-1984 om de Generale Synode te vragen wederom studenten in de gelegenheid te stellen tot het spreken van een stichtelijk woord. De classis betuigt adhesie met dit verzoek.

IV Inzake ZENDING en EVANGELISATIE

- 1 Rapport van Deputaten voor de Gereformeerde Missiologische Opleiding, Haarlem 1984.
- 2 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Arnhem, dd. 28-6-1983, met verzoek, te overwegen op welke wijze de kerken geactiveerd kunnen worden om aan haar roeping ta.v. de Joden te voldoen.
- 3 Brief van de P.S. Zeeland-Noordbrabant Limburg 1984, dd. 9-2-1984, met verzoek een deputaatschap te benoemen dat zich bezig moet houden met vragen aangaande zending en evangelisatie.
- 4 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Assen-Zuid, dd. 13-12-1983, waarin de raad de voor het Landelijk Verband van evangelisatiecommissies gekozen verenigingsvorm afwijst.
- 5 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Assen-Noord, dd. 8-2-1984, waarin de raad adhesie betuigt met het verzoek van de kerk te Assen-Zuid, vermeld sub 4.
- 6 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Almkerk-Werkendam, dd. 29-3-1984, met aandachtvestiging op de verkondiging van het evangelie onder de Joden.
- 7 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Brunssum-Treebeek, dd. 4-4-1984, met verzoek deputaten te benoemen met de opdracht een 'kerkverbandelijke aanpak' van evangelisatie te onderzoeken.
- 8 Brief van de P.S. Groningen 1984, dd. 4-4-1984. Zij stelt voor.
De regelingen voor het kerkelijk zendingsexamen (Acta Arnhem 1981 art. 107, besluit III) te laten vervallen.
De P.S. voegt bij haar schrijven 4 bijlagen.
- 9 Brief van Deputaten Gereformeerde Missiologische Opleiding, dd. 9-4-1984, met aanbieding van de financiële jaarstukken over 1983.
- 10 Brief van Deputaten-curatoren Gereformeerde Missiologische Opleiding, dd. 9-4-1984, met verzoek te bemiddelen in een geschil met Deputaten-Financieel van de Theologische Hogeschool te Kampen over de huur van een kamer in het pand Broederweg 11 te Kampen.

- 11 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dalfsen, dd. 2-4-1984, met aankondiging van mogelijke inzending van een reactie van de raad op het rapport, vermeld sub 1.

V Inzake de OPLEIDING

- 1 Verslag van Deputaten-Curatoren van de Theol. Hogeschool over de periode oktober 1980 tot en met oktober 1983, Haarlem 1984.
- 2 Brief van de Particuliere Synode Zeeland-Noordbrabant-Limburg, dd. 9-2-1984, met voordrachten voor de benoeming tot deputaat-curator en secundus deputaat curator.
- 3 Idem van de Particuliere Synode Zuid-Holland, dd. 14-2-1984.
- 4 Idem van de Particuliere Synode Overijssel, dd. 16-2-1984.
- 5 Brief van Prof. Dr. T.J. Schaafsma te Renkum, dd. 12-11-1983, waarin hij ontheffing verzoekt als secundus-deputaat-curator van de Theol. Hogeschool.
- 6 Brief van de P. S. Drenthe 1984, dd. 28-2-1984. De P. S. stelt voor de Deputaten curatoren van de Theologische Hogeschool te verzoeken met voorstellen te komen t.a.v. de z.g. 'vooropleiding' en de synode met adviezen dienaangaande te dienen. De P. S. verzoekt de synode dit voorstel met voorrang te behandelen.
- 7 Brief van de P.S. Groningen 1984, dd. 24-2-1984, met voorstellen voor de benoeming van een primus- en een secundus deputaat-curator van de Theologische Hogeschool.
- 8 Idem van de P.S. Drenthe 1984, dd. 28-2-1984.
- 9 Idem van de P.S. Friesland 1984, dd. 2-3-1984.
- 10 Idem van de P.S. Utrecht 1984, dd. 8-2-1984.
- 11 Idem van de P.S. Gelderland 1984, dd. 12-3-1984.
- 12 Brief van Deputaten-Financieel van de Theologische Hogeschool der Gereformeerde kerken, dd. 2-3-1984, met aanbieding van beknopte jaarverslagen over de jaren 1981 en 1982 + uitgebreide jaarverslagen over genoemde jaren en met aankondiging van het nog toe te zenden jaarverslag over 1983.
- 13 Brief van Deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool, dd. 21-3-1984, inzake de nieuwe Vooropleidingscursus, met de mededeling dat de Senaat der Hogeschool adviseert die voort te zetten.
- 14 Vertrouwelijke brief van Deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool; dd. 21-3-1984, inzake herbenoeming van een houder van een onderwijsopdracht.
- 15 Vertrouwelijke brief van Deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool, dd. 21-3-1984, inzake herbenoeming van een wetenschappelijk medewerker.
- 16 Brief van Deputaten-Financieel van de Theologische Hogeschool, dd. 9-4-1984, met aanbieding van het beknopte en het uitgebreide jaarverslag over 1983.
- 17 Brief van de P.S. Noord-Holland, dd. 13-4-1984, met voorstellen voor de benoeming van een primus- en een secundus deputaat curator.

VI Inzake de CORRESPONDENTIE MET BUITENLANDSE KERKEN

- 1 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dalfsen, waarin hij als zijn oordeel te kennen geeft dat het besluit van de GS Arnhem 1981 om kerkelijke gemeenschap aan te bieden aan "The Evangelical Presbyterian Church of Ireland" (Acts art. 127) overhaast en voorbarig is genomen.

- 2 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dalfsen, waarin hij als zijn oordeel te kennen geeft dat het besluit van de GS Arnhem 1981 (Acta art. 138) om (voorwaardelijk) de voorlopige relatie van kerkelijk contact aan te bieden aan Die Geref. Kerk in Zuid-Afrika zeer voorbarig, ongegrond en onverantwoord is geweest.
- 3 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Langeslag, dd. 10-1-1984, waarin de raad adhesie betuigt met de bezwaarschriften van de kerk te Dalfsen, genoemd sub 1. en 2.
- 4 Rapport van Deputaten voor de Betrekkingen met Buitenlandse Kerken, Haarlem 1984.
- 5 Brief van br. J.G. Venema te Haren, Gr., dd. 2-3-1984, inzake het deputaatschap.
- 6 Brief van het 'Committee on Relations with Churches Abroad' van 'The Free Reformed Churches of Australia' p/a Armadale, W.A., dd. 12-3-1984, met toezending van een kopie van een aan deputaten BBK gezonden brief m.b.t. het initiatief van de 'Reformed Churches of New Zealand' tot het zoeken van contact met de Gereformeerde kerken in Nederland.
- 7 Brief van idem, dd. 20-3-1984, met bericht dat de Australische deputaten bezwaren kenbaar gemaakt hebben bij deputaten BBK inzake voorstellen, door deputaten BBK aan de Generale Synode gedaan in hun rapport vermeld sub 4.
- 8 Brief van deputaten BBK, sectie 1, dd. 5-4-1984, met aanbieding van een door deputaten ontvangen schrijven van deputaten BBK van de Surinaamse zuster kerken. Dit schrijven dient te worden toegevoegd aan een aanvullend rapport op het rapport, vermeld sub 4, te ontvangen van de algemeen secretaris van het deputaatschap.
- 9 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Zwijndrecht, dd. 6-4-1984, met verzoek uit te spreken dat het in het rapport, vermeld sub 1, punt 11.6. genoemde voorstel van deputaten niet dan na behoorlijk overleg en- zo enigszins mogelijk-na instemming van onze zusterkerken in Zuid-Afrika, de VGKSA, tot stand mag komen.
- 10 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dalfsen, dd. 2-4-1984, met aankondiging van mogelijke inzending van een reactie van de raad op het rapport, vermeld sub 4.
- 11 Brief van de Penningmeester van deputaten BBK, dd. 17-4-1984, waarin een verklaring wordt gegeven van verlate toezending van het reeds in het rapport van deputaten, vermeld sub 4, in Hoofdstuk 9 aangekondigde financieel verslag.
- 12 Brief van de Synode van de VGKSA van 28-4-1984.
- 13 Aanvullend rapport van deputaten BBK dal. 5-5-1984.

VII Inzake CORRESPONDENTIE MET DE HOGE OVERHEID

- 1 Rapport van Deputaten voor Correspondentie met de Hoge Overheid, Haarlem 1984.
- 2 Rapport van Deputaten voor de Afkoopregeling met de Overheid, Laren N.H., 153-1984.

VIII SYNODALIA

a Betrekking hebbende op de bijbelvertaling

- 1 Rapport van het Deputaatschap voor de zaken van de bijbelvertaling, dd. 15-6-1983.
- 2 Idem, Haarlem 1983.
- 3 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Apeldoorn, dd. 13-1-1984, waarin de raad (zonder zich uit te spreken over de wettigheid van het deputaatschap) adhesie betuigt met de voorstellen van deputaten t.a.v. het verlenen van decharge en het benoemen van een nieuw deputaatschap.

- 4 Brief van de classis Zutphen, dd. 14-2-1984, met aanbieding van een uitspraak, gelijkloidend met die van de kerk van Apeldoorn, vermeld sub 3. De classis verzoekt de synode zich in dezelfde zin uit te spreken.
- 5 Brief van br. J. Luijendijk te De Lier, ongedateerd, waarin hij bedenkingen uit tegen de voortzetting van een deputaatschap.
- 6 Brief van de classis Assen, dd. 8-2-1984, waarin zij meedeelt het wenselijk te achten dat het deputaatschap voor de bijbelvertaling gecontinueerd wordt.
- 7 Brief van de P.S. Zuid-Holland 1984, dd. 20-2-1984, met aanbieding van een uitspraak waarin zij zich stelt achter het voorstel van het deputaatschap om een nieuw deputaatschap te benoemen met vergelijkbare opdracht.
- 8 Brief van de P.S. Drenthe 1984, dd. 28-2-1984, met verzoek van dezelfde strekking als vermeld sub 7.
- 9 Brief van de P.S. Gelderland 1984, dd. 12-3-1984, met mededeling van haar besluit, overeenkomende met dat van de kerk te Apeldoorn, vermeld sub 3.
- 10 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Arnhem, dd. 27-2-1984, met mededeling dat tegen de voorstellen van deputaten, vermeld in hun rapport, geen bezwaren bestaan.
- 11 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Lelystad, dd. 12-3-1984. De raad acht voortzetting van het deputaatschap voor de bijbelvertaling gewenst en verzoekt de synode daartoe de nodige besluiten te nemen.
- 12 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Den Ham, dd. 31-3-1984. De raad betuigt adhesie met de voorstellen van deputaten in hun rapport, vermeld sub 1.

b Betrekking hebbende op de handelwijze van de GS Arnhem 1981 t.a.v. de zaken, genoemd in de artikelen 163, 170 en 170A van de Acta

- 1 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Harderwijk, dd. 17-4-1982, waarin hij zijn afkeuring uitspreekt over de handelwijze van de G. S. van Arnhem 1981 m.b.t. de besluitvorming, vervat in de artt. 163, 170 en 170A van de Acta.
- 2 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Amersfoort-C, dd. 4-12-1982, waarin hij meedeelt geen bezwaar te hebben tegen de handelwijze van de G. S. van Arnhem 1981 inzake de S.LB.A. (Acta artikel 170).
- 3 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Blija-Holwerd, dd. 12-4-1983, met verzoek uit te spreken "dat de G. S. van Arnhem 1981 met het besluit, genoemd in artikel 163 van de Acta, haar bevoegdheid te buiten is gegaan, gelet op artikel 30 K.O.".
- 4 Brief van de Particuliere Synode van Friesland 1983, dd. 23-5-1983, met verzoek uitspraak te doen als vermeld sub 3.
- 5 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Assen-N., dd. 20-6-1983, waarin met begrip voor het genomen besluit inzake de instelling van een Deputaatschap voor de zaken van de bijbelvertaling (Acta G.S. van Arnhem 1981, artikel 163), ongerustheid wordt uitgesproken over het feit dat daarmee een zaak in behandeling werd genomen die niet in de kerkelijke weg op de agenda was geplaatst.
- 6 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Zaamslag, dd. 7-12-1983, waarin de raad adhesie betuigt met de brief van de kerk van Assen-Noord (genoemd sub 5).
- 7 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te 's Gravenhage-West, dd. 17-11-1984, waarin adhesie wordt betuigd met de brief van de kerk van Assen-Noord, sub 5, en waarin de raad voorts zijn verontrusting uitspreekt ten aanzien van de instelling van de deputaatschappen, genoemd in de Acta van Arnhem-1981, artt. 170 en 170A.

- 8 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Monster, dd. 9-11-1983, waarin hij ernstige bezwaren uitspreekt tegen het besluit Acta 1 rt. 163, wegens schending van art. 30 K.O.
- 9 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Winschoten, dd. 12-12-1983, waarin de raad als zijn mening te kennen geeft dat de behandeling van het rapport van het Deputaatschap Bijbelvertaling niet mag plaats vinden op de GS omdat de opdracht aan deputaten niet via de kerkelijke weg op de agenda van de GS Arnhem 1981 is geplaatst.
- 10 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Hoogvliet-Spijkenisse, dd. 20-11-1984, met ernstige bezwaren tegen de wijze waarop het besluit van de GS Arnhem 1981, Acta art. 163 tot stand is gekomen.
- 11 Brief classis Hoogvliet, dd. 4-1-1984, waarin de classis adhesie betuigt met de bezwaren van de kerk te Hoogvliet Spijkenisse, genoemd sub 10.
- 12 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Rozenburg, dd. 28-3-1984, met verzoek om revisie van het door de G. S. van Arnhem 1981 genomen besluit inzake instelling van een deputaatschap voor de zaken van de bijbelvertaling (Acta art. 163),
- 13 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk van Enschede-Zuid, dd. 4-4-1984. De raad stelt voor het rapport van deputaten voor de bijbelvertaling niet in behandeling te nemen, omdat het deputaatschap in strijd met artikel 30 K.O. is ingesteld.
- 14 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Enschede-Zuid, dd. 4-4-1984, met eenzelfde verzoek als vermeld sub 13 t.a.v. het rapport van deputaten voor Documentatie Geschiedenis Vrijmaking.
- 15 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Zeist, dd. 12-4-1984, waarin de raad adhesie betuigt met de besluiten van de kerkeraad van Monster, vermeld sub 8. e. en punt 9.

c Betrekking hebbende op de synode-agenda en de Acta

- 1 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 25-4-1983, m.b.t. de rubricering in agendalijst en Acta van rapporten en stukken inzake de Herziening van het kerkboek.
- 2 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Monster, dd. 9-11-1983, waarin de raad zijn verontrusting uitspreekt over de nieuwe vormgeving van besluiten volgens Acta GS Arnhem 1981, art. 13, wegens het ontbreken van "overwegingen" als normgevend voor de "constateringen".
- 3 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te 's Gravenhage-West, dd. 12-11-1984, waarin de raad adhesie betuigt met het verzoek van de kerk van Monster, sub 2.
- 4 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Monster, dd. 9-11-1983, waarin de raad zeer ernstige bezwaren uitspreekt tegen het besluit van de GS Arnhem 1981, Handelingen art. 21, besluit 1, inzake het al dan niet opnemen in de Handelingen van besluiten n.a.v. ingekomen gravamina.
- 5 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te 's Gravenhage-West, dd. 16-11-1984, waarin de raad adhesie betuigt met het verzoek van de kerk van Monster, genoemd sub 4.
- 6 Brief van de P.S. Friesland 1984, dd. 2-3-1984, met verzoek het besluit van de G. S. van Arnhem 1981, Handelingen art. 21, alsnog door het opnemen ervan in de Acta in het openbaar te brengen.
- 7 Brief van br. J.C. Haak te Capelle a/d IJssel, dd. 4-3-1984, waarin hij bezwaren aantekent tegen het niet in de Acta van de G. S. van Arnhem 1981 opnemen van de uitspraak t.a.v. een verzoekschrift.
- 8 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Enschede-Zuid, dd. 4-4-1984, met verzoek om revisie van het besluit van de G. S. Arnhem 1981, Handelingen art. 21.
- 9 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Enschede-Zuid, dd. 4-4-1984, met verzoek terug te keren tot de oude besluitvorm in de Acta, of de nieuwe vorm zodanig aan te passen dat de normen voor het besluit voldoende aan het licht komen.

- 10 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 28-3-1984, waarin de raad zijn zorg uitspreekt m.b.t. de nieuwe vormgeving van besluiten.
- 11 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 3-4-1984. De raad doet suggesties t.a.v. de werkwijze van de a.s. synode om tijdens deze synode gereed te komen met de definitieve vaststelling van het Kerkboek, teneinde uitstel daarvan of overhaasting te voorkomen.

d Betrekking hebbende op Archivalia

- 1 Brief van de archiefbewarende kerk te Groningen-West, dd. 2-6-1983, met aanbieding van een rapport over de bijzondere opdrachten, verstrekt door de G. S. van Arnhem 1981, inzake het archief (Acta art. 157, besluit 4).
- 2 Brief van de Commissie tot Registratie van de Protestantse Kerkelijke- en semikerkelijke archieven, te 's Gravenhage, dd. 23-12-1983, met verzoek in overweging te nemen het instellen van een deputaatschap, belast met het desgevraagd verstrekken van adviezen m.b.t. archieven van het eigen kerkgenootschap.
- 3 Brief van br. C.D. Goudappel te Delft, dd. 16-1-1984, met verzoek te overwegen of tot een deputaatschap als bedoeld in de brief, vermeld sub 2, dan wel tot een adviescommissie voor archiefzaken kan worden besloten.
- 4 Rapport van deputaten Documentatie Geschiedenis Vrijmaking, Haarlem 1984.
- 5 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Dalfsen, dd. 2-4-1984, met aankondiging van mogelijke inzending van een reactie op het rapport, vermeld sub 4.
- 6 Aanvullend rapport van de deputaten voor geschiedenis val. Vrijmaking.
 - e Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Helpman, dd. 21-6-1983, met verzoek uit te spreken 'dat de brief, dd. april 1983, die door deputaten voor de voorbereiding van de e. k. G. S. aan de kerken is verzonden, niet had behoren uit te gaan, omdat de instructie van deputaten daarvoor geen ruimte heeft'.
 - f Brief van br. C.D. Goudappel te Delft, dd. 10-2-1984, waarin hij de synode in overweging geeft in voorkomend geval een lid van de synode, die bij de voorbereiding van een zaak betrokken is geweest wel te laten meestemmen over dat deel van het te nemen besluit dat op de toekomst is gericht, en daartoe zo nodig de besluitvorming te splitsen.
 - g Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Heemse, dd. 12-3-1984, waarin hij er op wijst dat de. aanwijzing, die de samenroepende kerk ingevolge noot 2 in de Huishoudelijke Regeling voor Generale Synoden moet doen uitgaan aan kerken, classes en Particuliere Synoden, twee maanden voor de aanvang van de synode, slechts effect kan sorteren indien deze uitgaat twaalf maanden voor de aanvang van de synode, gelet op het bepaalde in art. 40 K. 0.
 - h Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Leeuwarden, dd. 28-3-1984, waarin hij bericht dat de kerk van Leeuwarden zich bereid verklaart bij voorkeur in 1990 een Generale Synode samen te roepen en eventueel in 1987 als secundi-samenroepende kerk te worden aangewezen.
 - i Rapport van de deputaten voor de voorbereiding van de Generale Synode.

IX PARTICULARIA

- 1 Brief van 'br. S. val. B. te M., dd. 3-2-1984, met aankondiging van een bezwaarschrift -
- 2 Brief van br. C.D. te K., dd. 23-2-1984, inzake behandeling van een bezwaarschrift door de G. S. van Arnhem 1981, met verzoek om deze zaak alsnog in behandeling te nemen.
- 3 Brief van br. J.C.H. te C., dd. 4-3-1984, waarin hij bezwaar aantekent tegen afwijzing van zijn verzoeken aan de G. S. van Arnhem 1981.
- 4 Brief van br. J.C.H. te C., dd. 11-3-1984, meteen aanvulling op zijn brief, vermeld sub 3.

- 5 Brief van br. H.J.M. te W., dd. 10-2-1984, met bezwaarschrift tegen een uitspraak van de P. S. Noord-Holland, 1982.
- 6 Brief van br. W.P. te C., dd. 28-3-1984, met revisieverzoek tegen de uitspraken van de G.S. van Arnhem 1981 inzake een appèlzaak.
- 7 Brief van br. A.H. (mede namens de brs. J.B. en A.K.) te D., met aankondiging van een bezwaarschrift tegen een beslissing van de P.S. Zuid-Holland 1983. Indien een uitspraak van de P.S. Zuid-Holland 1984 inzake een ingediend revisieverzoek m.b.t. deze zaak daartoe aanleiding geeft en daardoor de gronden voor het bezwaarschrift komen te vervallen, zal zulks aan de synode worden meegedeeld.
- 8 Brief van br. W. P. te C., dd. 2-4-1984 met toezending van stukken, behorende bij zijn eerder aangeboden revisieverzoek (vermeld sub 6.), en met verzoek door de synode gehoord te worden in deze zaak.
- 9 Brief van br. F.B. te C., dd. 31-3-1984, met revisieverzoek inzake een uitspraak van de G.S. van Arnhem 1981.
- 10 Brief van br. F.B. te C., dd. 5-4-1984, met nazending van stukken, behorende bij zijn eerder aangeboden revisieverzoek, vermeld sub 9.
- 11 Brief van br. B.G. te D., met aankondiging van een bezwaarschrift tegen een besluit van de P.S. Zuid-Holland 1983.
- 12 Brief van de Classis Grootegast, dd. maart 1984, met een appèl tegen een uitspraak van de P.S. Groningen 1983.
- 13 Brief van de Classis Drachten, dd. 9-4-1984, met bericht dat *zv* in appèl gaat tegen een besluit van de P.S. Friesland 1984. De appèlbrief wordt nagezonden.
- 14 Brief van br. J.F. te B., dd. 27-3-1984, met bericht dat hij de K.O., zoals deze door de G.S. van Groningen-Zuid 1978 is vastgesteld, niet voor vast en bondig houdt, zolang daaraan door hem in zijn brief vermelde bezwaren kleven.
- 15 Brief van de P. S. Groningen 1984, dd. 18-4-1984, met verzoek de mogelijkheid te bieden om na sluitingsdatum voor agendastukken nog in appèl te kunnen gaan.
- 16 Brief van de brs. A.H., J.B. en A.K. te D., dd. 16-4-1984, met aanbieding van het bezwaarschrift, aangekondigd bij brief vermeld sub 7.
- 17 Brief van br. S. val. B. te M. met aanbieding van een bezwaarschrift, door hem aangekondigd bij zijn brief, vermeld sub 1.
- 18 Brief van C.V. te S.
- 19 Brief van de kerk te 's Gravenhage-West.
- 20 Brief van de Classis Drachten (zie 13).
- 21 Aanvulling op 17.
- 22 Brief van B.G. te Delft, zie 11.
- 23 Brief van C.V. te Delft, zie 18.
- 24 Brief van de P.S. van Groningen inzake appèl-Garrelsweer.
- 25 Appèlschrift van 4 ouderlingen te Garrelsweer.
- 26 Appèlschrift van de raad van de Gereformeerde Kerk te Grootegast tegen besluit van de P. S. van Groningen, dd. 13-6-1984.

- 27 Appèlschrift van de classis Grootegast tegen besluit van de P. S. van Groningen, dd. 7-6-1984.
- 28 Brief van ds. Joh. Hoorn, dd. 18-6-1984.
- 29 Brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Grootegast, dd. 7-7-1984.

X VARIA

a Betrekking hebbende op het contact met de Christelijk Gereformeerde kerken

- 1 Brief aan de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde kerken, Rotterdam-Centrum 1983, dd. 7-12-1983, met mededeling van haar besluit n.a.v. het door haar ontvangen schrijven van de G.S. van Arnhem 1981, dd. 11-6-1981.
 - 2 Begeleidend schrijven van de sub 1. genoemde synode, dd. 7-12-1983, bij de sub 1 vermelde brief.
 - 3 Brief van het moderamen van de sub 1. genoemde synode, ongedateerd, met aanbieding van twee exemplaren van het 'Besluitenboekje' dezer synode.
- b** Brief van G. Wijnsma te Wirdum, Fr., dd. 16-12-1981, waarin hij kennis geeft van vermeend onrecht, hem door de Staat der Nederlanden d.m.v. rechterlijke beslissingen aangedaan.
- c** Uitnodiging van de 'Algemene Christelijke Organisatie van Militairen', dd. 23-3-1983, voor een discussie-bijeenkomst over taak en plaats van de Geestelijke verzorging van militairen op 26 april 1983.
- d** Brief van drs. T.A. Bolhuis te Heerde, dd. 18-11-1983, met aanbieding ter informatie van een 'Open appèlbrief aan de Nederlandse Christenheid', waarin de aandacht wordt gevestigd op publicaties van ds. A.A. Leenhouts.
- e** Brief van de P.S. Drenthe 1984, dd. 3-3-1984, met bericht dat de primus afgevaardigde naar de synode, ds. L. W. de Graaff, zich van 15-25 mei 1984 zal moeten laten vervangen door zijn secundus-afgevaardigde.
- f** Brief van prof. dr. C. Trimp te Kampen, waarin hij meedeelt dat hij niet als adviseur van de synode zal kunnen optreden. Hij verzoekt hem de stukken m.b.t. de synode toe te zenden.
- g** Brief van br. H.F. van Faassen te Slochteren, dd. 16-4-1984 met zegenwensen voor het werk van de synode en met de bede dat de synode ervoor bewaard blijve uitspraken te doen die boven de Schriften uitgaan.
- h** Brief van Dagblad 'Trouw' dd. 12-3-1984, met verzoek (gericht aan de samenroepende kerk) om toezending van stukken t.b.v. de verslaggeving van de besprekingen ter synode.
- i** Brief van de NCRV te Hilversum, dd. 13-3-1984 met verzoek om informatie m.b.t. de toegang van journalisten, de data van de vergaderingen der synode en de onderwerpen en rapporten die worden besproken.
- j** Brief van het Nederlands Dagblad inzake verslaggeving synode.
- k** Brief van het Reformatorisch Dagblad, idem.